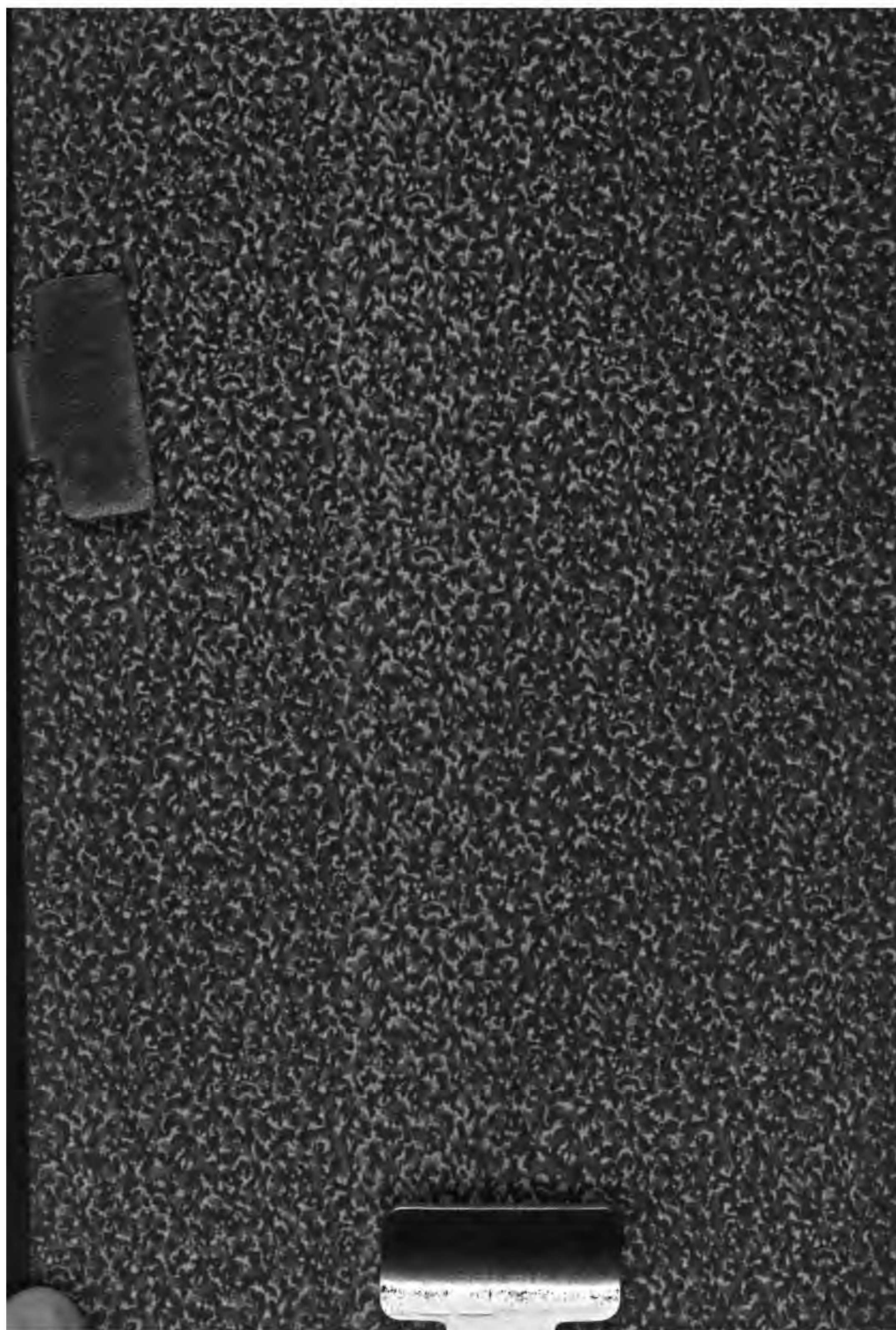

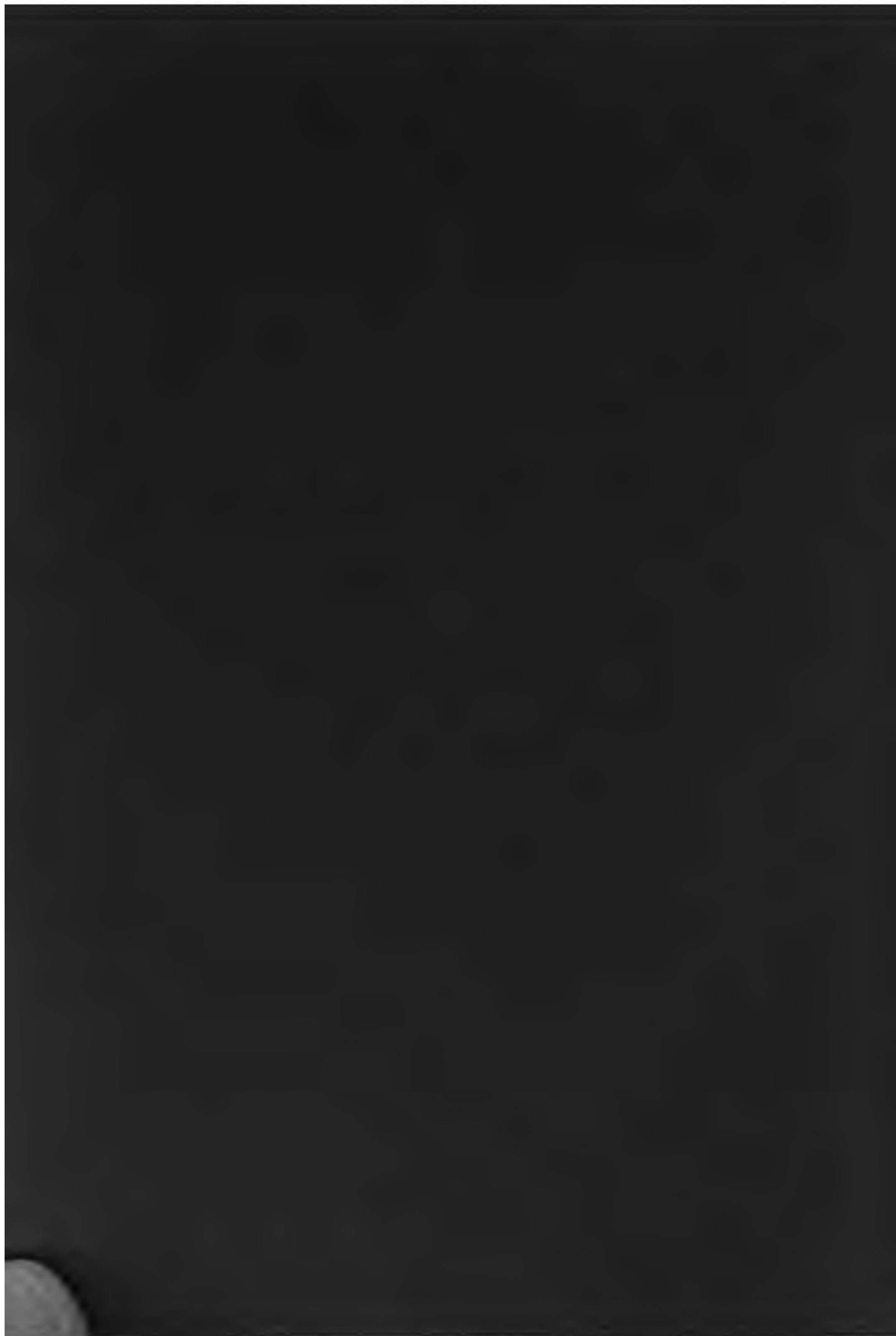

Sudebnoto delo 108

СѪДЕБНОТО ДѢЛО

НА

БИВШИТѢ МИНИСТРИ

ОТЪ

КАБИНЕТА НА Т. ИВАНЧОВЪ — Д-РЪ В. РАДОСЛАВОВЪ

ПРѢДЪ

ДЪРЖАВНИЯ СѪДЪ.

ИЗДАНИЕ И РЕДАКЦИЯ

НА

ГЕОРГИ ИВ. КАПЧЕВЪ,

СЕКРЕТАРЬ НА ДЪРЖ. ОБВИНИТЕЛЬ.

ТОМЪ II.

СОФИЯ
ПРИДВОРНА ПЕЧАТНИЦА БР. ПРОШЕКОВИ.
1903.

„Die Wirklichkeit ist immer reicher als die Theorie.“ *)

Още при изданието на I-й томъ отъ „Сждебното дѣло на бившитѣ министри отъ кабинета на Т. Иванчовъ — Д-ръ В. Радославовъ“, ние отбѣлѣзахме въ прѣдговора цѣльта и значението на това издание за българското гражданство; а сега, когато ние имаме вече резолюцията на първия Държавенъ Сждъ въ България, по това дѣло, което съставя едно крупно събитие за обществено-правния интересъ, можемъ да сждимъ, до колко крайния резултатъ на това дѣло съставя настояща необходимость и поука за бждящия ни политически животъ на народа, който трѣбва да черпи винаги крѣпкость въ началата на основния ни законъ и най-паче да не прѣнебрѣгва и самата дѣйствителность, за да гради достойно своето благополучие въ сжществуването си, като политическа единица — прочее, прѣди всичко, господство на закона!

Относително помѣстения материялъ въ настоящия II-ри томъ отъ изданието, ще трѣбва да отбѣлѣжа, че въ втория отдѣлъ помѣстихме сждебнитѣ рѣчи на обвинението и защитата, които иматъ по-прѣимуществено за прѣдметъ принципиялни въпроси, и които даватъ пълна и закржглена прѣдстава на дѣлото; но, при всичкото ни желание, да дадемъ мѣсто и на сждебнитѣ рѣчи, които имаха за прѣдметъ подробно изложение и възпроизвеждане фактическата страна на дѣлото, бѣ ни абсолютно невъзможно, защото материялътъ е изобиленъ и че, по начало, не е по силитѣ подобно издание на частно лице. Прочее, ония рѣчи, които не сж помѣстени въ II-ия томъ, заедно съ бѣлѣжкитѣ по цѣлото дѣло, въ ржкописъ ще бждатъ прѣдадени въ архивата на Нар. Събрание.

Мотивираната присжда по дѣлото и обвинителниятъ актъ ще съставя приложение къмъ двата тома, съ което свършваме изданието.

София, 21 юний 1903 год.

Г. Ив. Капчевъ.

---

*) Wundt, Etik, стр. 267.

Съдържание.

Провѣрката на доказателствата по вагонната афера.

Дебати по дѣлото.

Реплика.

Послѣдна дума на подсѫдимитѣ.

Хамбарната и вагоната афера.

Ф. Филчевъ,

Прѣдсѣдатель отъ Върховния Касационенъ Сѫдъ

Сѫдия въ Държавния Сѫдъ.

Провѣрка на доказателствата по хамбарната афера, тѣхното бетониране и покриване; наемъ на шлепове и купуване черги и кантари.

Засѣдание XVIII. — 25 февруарий 1903 г.

Повика се свидѣтеля А. Зарзовъ.

Прѣдседателя: Какво знаете за рѣшението на комисията, която засѣдаваше по строенето на хамбаритѣ?

Свид. А. Зарзовъ: Въ комисията, назначена да разгледа нуждата отъ строенето на хамбари, влизаха инжинеритѣ Момчиловъ и Сливковъ отъ министерството на търг. и земледѣлието, г. Сарановъ и азъ, като началникъ на отдѣлението по прѣкитѣ данъци въ м-ството на финанситѣ. Азъ бѣхъ въобще противъ строенето на хамбаритѣ. Инжинеритѣ отначало обявиха, че не сѫ компетентни да си дадатъ мнѣнието по нуждата за строене хамбаритѣ, а г. Сарановъ изложи въ комисията належащата нужда отъ строенето имъ, слѣдъ което и двамата инжинери се присъединиха къмъ него. Така че бѣха трима противъ мене. Азъ бѣхъ натоваренъ да съставя протокола, въ който да се упомене рѣшението на комисията, но не успѣхъ, защото бѣхъ повиканъ по телефона отъ г. Т. Иванчовъ въ министерския съвѣтъ, кѫдѣто заедно съ г. Момчиловъ докладвахъ рѣшението на комисията отъ нуждата да се строятъ хамбари.

Прѣдседателя: Казахте ли на министра Иванчовъ, когато ви извика, че още не сте приготвили протокола на комисията?

Свид.: Азъ, когато ме извикаха, казахъ по телефона, че книжата не сѫ готови. Подъ книжата разбирахъ протокола, защото други нѣмаше. Но понеже ми се каза, че въпросътъ е бързъ, азъ трѣбваше да отида и отидохъ. Най-напрѣдъ изложихъ моитѣ съображения по които бѣхъ противъ строенето на хамбаритѣ, а послѣ рѣшението на болшинството.

Прѣдседателя: Послѣ какво стана?

Свид.: Когато докладвахъ това, инжинера Момчиловъ доложи смѣтка за стойностьта на хамбаритѣ и министерския съвѣтъ рѣши, да се захване постройката имъ.

Прѣдседателя: Колко пѫти ви викаха въ м-ския съвѣтъ по този въпросъ?

Свид.: Азъ съмъ ходилъ много пѫти, но не помня специялно по тоя въпросъ колко пѫти.

Държ. обвинитель: Когато свидѣтельтъ се яви въ м-ския съвѣтъ и съобщи на м-ръ Прѣдседателя, че не е съставенъ протоколъ и че е на противно мнѣние, какво му отговори прѣдседателя?

Свид.: Работата както казахъ бѣше бърза, затова не искаха протоколъ. Азъ изложихъ най-напрѣдъ моитѣ съображения, но, до колкото помня, г. Радославовъ ми каза: „Кажете рѣшенията и съображенията на болшинството отъ комисията“

Държ. обвинитель: Г-нъ Теневъ бѣше ли тамъ?

Свид.: Отсѫтствуваше. Тогава той бѣше въ Казанлъкъ съ германския дипломатически агентъ, мисля.

Държ. обвинитель: Кой завеждаше тогава министерството на фииансиитѣ?

Свид.: Мисля г. Т. Иванчевъ.

Подсѫд. Т. Иванчевъ: Не, главния секретарь.

Държ. обвинитель: Изложихте ли вашето мнѣние въ комисията?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Казахте ли, че прѣзъ стамбулово врѣме не е имало нужда отъ хамбари?

Свид.: Азъ казахъ, че нѣмаше строени хамбари, а не знамъ имало ли е или не нужда отъ тѣхъ.

Държ. обвинитель: Изслушаха ли вашето мнѣние въ министерския съвѣтъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Знае ли нѣщо свидѣтеля по търга, който стана за направата на хамбаритѣ? Участвувалъ ли е и въ тая комисия?

Свид.: Не съмъ. Той се произведе отъ министерството на общ. сгради.

Държ. обвинитель: Знае ли нѣщо по покупката на рогозки и черги за постиляне на хамбаритѣ?

Свид.: Зная, че бѣше се писало въ министерството на финанситѣ за туй. Азъ бѣхъ тогава въ тази комисия членъ, но не ходихъ, защото бѣхъ тогава въ друга комисия.

Държ. обвинитель: По кой начинъ трѣбваше да стане назначаването на чиновницитѣ по описване на десятъка?

Свид.: Това се прѣдвижда въ закона: искаше се изпитъ.

Държ. обвинитель: Кой щѣше да произведе изпититѣ?

Свид.: Комисиитѣ за изпититѣ сѫ опрѣдѣлени отъ правилника по приложение на закона за дасятъка. Въ комисията влизаха главния бирникъ или финансовия началникъ, единъ чиновникъ отъ земледѣлческитѣ каси и още единъ чиновникъ отъ финансовото вѣдомство, мисля.

Държ. обвинитель: Присѫтствуваха ли и секретаритѣ при окрѫжнитѣ управления?

Свид.: Да, азъ питахъ тогава г. м-ръ Тенева, защо се иска и присѫтствието на секретари и на окол. началници, той ми каза, че г. Радославовъ ималъ свѣденя, какво на изпититѣ се явявали лица, на които не можело да се довѣри прилагането на закона за десятъка, защото били противъ него. Затова секретаритѣ познавали тѣзи лица и не ги назначавали.

Държ. обвинитель: Какъ мисли свидѣтеля, тази заповѣдь въ изпитнитѣ комисии да участвуватъ и лица непрѣдвидени въ закона, законна ли бѣше?

Свид.: Въ закона не е казано това, а въ правилника.

Държ. обвинитель: Въ какво се състоеше нуждата отъ назначаване надзиратели и конни стражари?

Свид.: Министръ Теневъ ми каза, че Радославовъ ималъ свѣдения за брожение противъ десятъка и се боялъ, да не би закона да

не може да се приспособи и да не се осигурятъ приходитѣ на държавата; той е искалъ назначението на надзирателитѣ.

Държ. обвинитель: Въ вашето министерство имаше ли свѣденя, че има извѣсни движения противъ десятъка?

Свид.: Имало е.

Държ. обвинитель: По чие прѣдложение се назначиха надзирателитѣ и коннитѣ стражари?

Свид.: Отъ министерството на финансиитѣ не е; трѣбва да е отъ министерството на вътрѣшнитѣ работи.

Държ. обвинитель: Надзирателитѣ имаха ли за задача, да слѣдятъ чиновницитѣ по десятъка и да имъ помагатъ?

Свид.: Бѣше казано, че инструкциитѣ ще имъ се дадатъ отъ окр. управители. Азъ не знамъ какво сж вършили.

Държ. обвинитель: Кой назначаваше тия надзиратели?

Свид.: М-ството на финанситѣ.

Държ. обвинитель: Получихте ли една записка отъ г. Радославова: „Г-нъ Зарзовъ, отъ 1 септември да назначите за надзиратели всички уволнени“? (изброява нѣколко лица).

Свид.: Да, помня.

Държ. обвинитель: Помните ли тогава да сте уволнили всички надзиратели въ софийското окржжие и послѣ да сте ги назначили?

Свид.: Имаше такова нѣщо.

Държ. обвинитель: Защо ги възстановиха?

Свид.: Който е искалъ уволнението имъ, той е искалъ послѣ и назначението имъ.

Държ. обвинитель: Знаете ли и за назначението на конни стражари и защо се назначиха?

Свид.: Защото постоянната полиция не е била достатъчна, тъй се каза.

Държ. обвинитель: Кой ги назначаваше?

Свид.: Не помня дали отъ насъ или отъ м-вото на вжтрѣшнитѣ дѣла.

Държ. обвинитель: Нуждата отъ такива конни стражари отъ кого се изтъкна, та вие се съгласихте?

Свид.: Трѣбва да е отъ М-ския Съвѣтъ.

Държ. обвинитель: Питаха ли ви, има ли нужда отъ тѣхъ?

Свид.: Азъ не можахъ да зная Министрътъ на Вжтрѣшнитѣ Дѣла съ каква полиция разполага, за да се противя на назначението имъ.

Държ. обвинитель: Какъ разбирате окр. телеграма отъ 25 априлий: да се внимава, да се назначаватъ за контрольори лица отъ опозицията?

Свид.: Телеграмата е ясна.

Държ. обвинитель: Кой назначаваше чиновницитѣ по десятъка?

Свид.: Назначаваше ги Финансовото М-ство по прѣдставление отъ финансовитѣ началници.

Защит. Д-ръ Н. Генадиевъ: Ходилъ ли е свидѣтеля въ фи-

нансовата комисия въ Нар. Събрание, когато се приготовляваше закона за десятъка?

Свид.: Ходилъ съмъ. Азъ бѣхъ натоваренъ отъ г. м-ра да отида да защищавамъ законопроекта и да дамъ нужнитѣ обяснения по него.

Държ. обвинитель: Самъ свидѣтельтъ за десятъка ли е билъ, или противъ?

Свид.: Билъ съмъ винаги противъ десятъка.

Държ. обвинитель: Помни ли свидѣтельтъ, първоначално за колко години се кроеше да се установи събирането на десятъка: за 1, 2 или 5 години въ редовната сесия?

Свид.: За четири години, мисля.

Държ. обвинитель: Въ стария законъ за десятъка, който е билъ приспособяванъ, помни ли да е имало срокъ за приемане хранитѣ отъ населението?

Свид.: Срокъ нѣмаше, мисля.

Държ. обвинитель: Помни ли свидѣтеля, че отъ това нѣмане на срокъ населението много е страдало и че по срѣдъ зима е прѣдавало хранитѣ?

Свид.: Не ще съмнѣние. Тия бѣха едни отъ съображенията, за да бждa противъ закона за десятъка.

Държ. обвинитель: Въ първоначалния проектъ срокъ нѣмало. Послѣ прѣдвидѣ ли се срокъ въ финансовата комисия и по какви съображения?

Свид.: Прѣдвидѣ се, 1 ноемврий.

Защит. Д-ръ Н. Генадиевъ: Този срокъ така ли си остана или другъ срокъ се опрѣдѣли отъ Нар. Събрание?

Свид.: Той се продължи до 15 декемврий.

Защит.: Кои бѣха съображенията за да се прѣдвидятъ тия два срока?

Свид.: Въ комисията срокъ бѣше прѣдвиденъ, макаръ че казахъ, какво не е възможно и до края на декемврий да се събератъ хранитѣ. Прѣдвидеха този срокъ, за да се вематъ прѣзъ него всички мѣрки отъ м-вото на финансиитѣ, за да може населението да се оттърве отъ ангарията; тия мѣрки се разбираха въ строенето на хамбари, кждѣто да се складиратъ хранитѣ. По тоя случай имахъ и една неприятность съ докладчика по комисията г. Тодоръ Георгиевъ. Обяснихъ, че взимането на тѣзи мѣрки ще струва на държавата много скжпо. Той прѣдлагаше тогава, да се наематъ или строятъ общински хамбари за приемане на хранитѣ. Азъ бѣхъ противъ тѣхъ, защото отъ тамъ хранитѣ мжчно ще се прѣвозватъ за тържищата. Тѣ казаха, че търговцитѣ ще додатъ тамъ и отъ тамъ ще си ги купатъ и прѣвозатъ. Това бѣше немислимо, защото тогава щѣха да се добиятъ извънредно низки цѣни, защото всѣки хамбаръ ще струва не по-малко отъ 500 лв., защото трѣбваше да се правятъ въ хамбара и отдѣления за всѣка храна. Съ това мислѣхъ, че държавата ще трѣбва да носи единъ товаръ отъ 200,000 лв.

Защит.: Свидѣтеля каза, че първоначалниятъ срокъ е първи ноем., когато е трѣбвало да се свърши прѣдаването на хранитѣ. По-напрѣдъ,

когато се е приспособилъ десятъка, до кое врѣме е могло правителството да прибере хранитѣ?

Свид.: Останали сѫ и за слѣдующата година.

Защит.: Кой мѣсецъ?

Свид.: Не мога да опредѣля точно. Имало е търгове прѣзъ януарий. По-рано отъ февруарий и мартъ не е могла да бѫде прибрана храната.

Защит.: По-послѣ този срокъ е измѣненъ на 15 декем. По кои съображения и по искането на нар. прѣдставители или пъкъ по настояване на министерството стана това продължение?

Свид.: Това стана по настояване на г. Теневъ, тогавашния М-ръ на Финансиитѣ.

Защит.: Възможно ли е било, да се събератъ хранитѣ до 15 декем. безъ да има правителството хамбари?

Свид.: Като нѣма дѣ да се складиратъ хранитѣ, това бѣше невъзможно.

Защит.: Постигаше ли се цѣльта за прибиране на хранитѣ съ общинскитѣ хамбари?

Свид.: Споредъ мене не се постигаше.

Защит.: Когато Г. Зарзовъ е изложилъ мнѣнието си противъ общинскитѣ хамбари, породи ли се нова идея?

Свид.: Подигналъ се бѣше въпросъ за околийски хамбари.

Защит.: Какви бѣха възраженията противъ тѣзи хамбари?

Свид.: Възраженията бѣха, че отъ околийскитѣ центрове не на всѣкждѣ могатъ да продаватъ хранитѣ, че пакъ трѣбва да се плаща за прѣвозъ.

Защит.: Тѣзи съображения за непрактичностьта на околийскитѣ хамбари на кого бѣха; на членоветѣ на комисията ли или на М-ството на Финансиитѣ, прѣдставлявано отъ г. Зарзовъ?

Свид.: До колкото помня и министрътъ на финансиитѣ бѣше тамъ и бѣше тогава противъ хамбаритѣ. Като ме оскърби г. Тодоръ Георгиевъ, г. Теневъ му каза: „г. Георгиевъ, г. Зарзовъ има право". Тогава бѣше въпросъ за общинскитѣ хамбари.

Защит.: Когато доде да се разисква за околийскитѣ хамбари, намираше ли министра, че и тѣ сѫ непрактични?

Свид.: До колко помня министрътъ и тогава бѣше противъ. Той каза: „Оставете на м-ството да изучи въпроса и да види какво ще направи".

Защит.: Освѣнъ тѣзи неудобства, не е ли забѣлѣжилъ още едно, че често хранитѣ докарани въ околийския градъ, за да бѫдатъ закарани отъ тамъ послѣ на желѣзопѫтната станция или пристанището, е трѣбвало да се връщатъ назадъ?

Свид.: Не ще съмнѣние, че имаше такива мѣста.

Защит.: Отъ кждѣ купуваха кринитѣ, отъ околийското управление или отъ станцията?

Свид.: Обикновено отъ станциитѣ.

Защит.: Въ финансовитѣ комисии, слѣдъ като се видѣха тѣзи

непрактичности на общинскитѣ и околийски хамбари, подигна ли нѣкой въпросъ, поне по край станциитѣ да се построятъ хамбари?

Свид.: Съ положителность не мога да кажа, но струва ми се, че се подигна тоя въпросъ.

Защит.: Въ всѣки случай членоветѣ на комисията и народнитѣ прѣставители допускаха ли, да се приберать хранитѣ безъ срокъ и безъ хамбари?

Свид.: Безъ срокъ се допускаха.

Защит.: Срокътъ изискваше ли непрѣменно постройка на хамбари?

Свид.: Непрѣменно изискваше.

Защит.: Ако правителството имаше складирани житата на станциитѣ и портоветѣ, това нѣщо въ търговетѣ увеличаваше ли цѣната на това жито по търговетѣ?

Свид.: Не ще съмнѣние, че увеличаваше.

Защит.: Знае ли свидѣтельтъ, на 1900 г. да сж станали търгове и да сж останали хранитѣ покрай Дунава, които не сж могли да бждатъ прѣдадени прѣзъ цѣлата 1900 год.?

Свид.: Имаше въ Силистра. Причината бѣше, че населението не можеше да прѣвози хранитѣ. Имаше сжщо и въ Казълъ-Агачъ.

Защит.: Знае ли свидѣтельтъ, въ Варна и Бургазъ, макаръ да е имало тамъ малко храни отъ десятъка, да сж направени много хамбари?

Свид.: Зная. Но тѣзи хамбари всички се изпълниха съ храни, защото въ нѣкои околии имаше хамбари, които събираха до 400—500,000 килогр. или 200,000 кгр. храни. Остатъка отъ тѣзи храни бѣха прѣвозени въ Варна и Бургасъ и складирани въ тамошнитѣ хамбари, отъ дѣто и получиха по-голѣма цѣна при продаването.

Защит.: Свидѣтеля ни каза, че въ м-ството на финансиитѣ засѣдавала една комисия за постройката на хамбаритѣ. Въ тази комисия направи ли си смѣтка, приблизително колко жито ще постжпи отъ десятъка?

Свид.: Не можеше да се прѣдсказва, каква ще бжде реколтата. Ние бѣхме взѣли за прѣсмѣтане реколтата отъ 1892 год., като я увеличихме съ 30%, които 30% произлизаха отъ повечето разработена почва отъ 1892—1899 год.

Защит.: Помни ли свидѣтеля нѣкакви цифри?

Свид.: Не мога да помня.

Защит.: Не помни ли, да е имало докладна записка отъ м-вото на финансиитѣ, възъ основа на прѣсмѣтанията правени отъ комисията, да се говори, че може да има минимумъ 300,000,000 а максимумъ 400,000,000?

Свид.: Припомнямъ си това.

Защит.: Знае ли, че отсетнѣ реколтата излѣзе лоша?

Свид.: Да.

Защит.: Русенския финансовъ началникъ е телеграфиралъ въ м-ството на финансиитѣ, че въ Русе, Силистра и Орѣхово е имало нужда отъ хамбари, а нѣма отъ шлепове, а главния секретарь г-нъ

Бончевъ е отговорилъ на финансовия началникъ, че има нужда отъ шлепове. Помни ли свидѣтеля, че г. Бончевъ даде този отговоръ?

Свид.: То бѣше именно за това, защото въ комиситѣ не бѣше опрѣдѣлено, да откаратъ хранитѣ само отъ тия околии, но и отъ други околии; напр. отъ новата линия Търново—Русе, дѣто нѣмаше никакви хамбари.

Защит.: Припомня ли си, прѣзъ мартъ и юлий 1900 год. да му е поржчалъ г. Теневъ, да повика търговеца Каракашевъ и за каква работа?

Свид.: Той бѣше виканъ два пжти. Единъ пжть, мисля, че го викахъ азъ, но втория пжть не помня. Първия пжть бѣше идвалъ прѣди комисията, която се занимаваше съ въпроса за хамбаритѣ.

Защит.: Този човѣкъ като заинтересованъ ли се викаше или като опитенъ търговецъ по житната търговия?

Свид.: Като опитенъ човѣкъ.

Защит.: За какво го викахте?

Свид.: Да се произнесе, да ли може да се съхрани храната за по-дълго врѣме въ шлеповетѣ. Той каза, че може по Дунава да стане това, а не по морскитѣ пристанища.

Защит.: М-вото на финанситѣ за приспособление закона за десятъка е искало отъ Нар. Събрание единъ кредитъ отъ 2,000,000 л.; за точно опрѣдѣлени разноски ли се искаше този кредитъ или за всички нужди, които ще се яватъ?

Свид.: Азъ разбрахъ за всички нужди при прилагане закона за десятъка.

Защит.: Напр., кантари отъ този кредитъ могатъ ли да се купятъ?

Свид.: Може.

Защит.: За наемане на шлепове?

Свид.: До колко азъ зная, самата смѣтна палата е изплащала нѣкои разноски. Можеше да се покриятъ всички разноски, които се отнасятъ до десятъка, до като параграфа не е билъ изчерпанъ. Тази е практиката.

Защит.: Ходилъ ли е въ м-вото на общитѣ сгради, да урежда въпроса за прѣвозване на десятъчнитѣ храни?

Свид.: Много пжти.

Защит.: Когато се е разисквало съ чиновницитѣ отъ м-ството на общитѣ сгради, изпъкнатъ ли е билъ на явѣ другъ единъ въпросъ: има ли достатъчно вагони, за да се прѣнесе десятъка и какъ е било мнѣнието на чиновницитѣ отъ м-вото на общ. сгради?

Свид.: Винаги се е говорило, че министерството не разполага съ вагони.

Защит.: Помни ли свидѣтеля, кога сж станали търговетѣ за продаване на десятъка?

Свид.: Имало е нѣколко търга. Първия мисля, бѣше на първи септем.

Защит.: Настоявалъ ли е г. Теневъ за друга дата прѣди първи септем.

Свид.: Не помня.

Защит.: Едно отъ съображенията за постройката на хамбаритѣ бѣше настояването на нар. прѣдставители, да се отърве населението отъ „ангария“, както каза свидѣтеля. Но освѣнъ населението дѣто се интересуваше, имаше ли зоръ правителството, по-скоро да вземе храната и да произведе търговетѣ за изплащане на купонитѣ, и послужило ли е правителството съ тѣзи пари за изплащане нѣкои купони?

Свид.: Азъ подробности по туй не зная. Зная, че г. министерътъ тогава е говорилъ за голѣмата нужда, която е имало.

Защит.: Въобще не знае ли, съ паритѣ за десятъка да се е изплатилъ нѣкой купонъ? Имаше ли други нѣкои срѣдства, за да се изплатятъ купонитѣ?

Свид.: Други срѣдства не е имало.

Защит.: Знае ли свидѣтеля, какъ стана купуване на кантаритѣ?

Свид.: М-вото на общитѣ сгради знае това.

Защит.: Има едно постановление споменато на стр. 74 отъ обвинителния актъ, за да се наематъ шлепове. Тогава, когато се постанови да се наематъ шлепове, какъ знае, подкачена ли бѣше постройката на хамбаритѣ покрай Дунава?

Свид.: На всички мѣста не бѣше и на нѣкои мѣста сж закъснѣли въ постройката.

Защит.: Прѣдаването на хранитѣ отъ страна на населението можа ли да стане въ прѣдвидения отъ закона срокъ до 15 декем.?

Свид.: Щомъ послѣдния търгъ стана на 21 ноемврий, нѣмаше никаква възможность, да се прѣдаде храната до 15 декемврий.

Защит.: Прибраха ли се хранитѣ прѣзъ декемврий и януарий, или и по-късно?

Свид.: Имаше и по-късно.

Държ. обвинитель: Прѣди да стане постройката, искаха ли свѣденя, кждѣ има хамбари и колко събиратъ тѣ?

Свид.: Искаше се прѣди търга за хамбаритѣ.

Държ. обвинитель: Взѣха ли се прѣдъ видъ тѣзи свѣденя прѣди постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Взѣха се.

Държ. обвинитель: Кой опрѣдѣляше, кждѣ колко хамбари трѣбва да се построятъ: министра на финансиитѣ ли, или министра на общитѣ сгради?

Свид.; Министра на финансиитѣ.

Държ. обвинитель: Когато правихте търговетѣ, хранитѣ бѣха ли складирани?

Свид.: Повечето не бѣха складирани.

Държ. обвинитель: Послѣднитѣ дъргове кога станаха?

Свид.: На 21 ноемврий.

Държ. обвинитель: Тогава хранитѣ бѣха ли прѣвозени?

Свид.: Не бѣха.

Държ. обвинитель: Издаваха ли разпореждане, щото въ извѣстни хамбари да се не складиратъ храни?

Свид.: Въ хамбаритѣ, коитѣ не сж били готови. Азъ знаехъ, че повечето отъ хамбаритѣ не сж готови, защото не сж бетонирани.

Държ. обвинитель: Какъ става бетонирането?

Свид.: Хамбаритѣ се бетониратъ за да можатъ да се сложатъ хранитѣ.

Държ. обвинитель: Участвувалъ ли е свидѣтеля въ комисията за бетониране на хамбаритѣ?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Знае ли нѣщо по изплащането суми по бетонирането на хамбаритѣ отъ г. Георгиевъ?

Свид.: Зная. Азъ бѣхъ на мнѣние, да не му се отпуща, защото той не бѣше свършилъ работата; това се научихъ отъ г. Момчиловъ.

Държ. обвинитель: Отпуснаха ли се послѣ?

Свид.: Мисля, че се отпуснаха.

Държ. обвинитель: Отъ кредита отъ 2,000,000 лева можеше ли да се изплаща за наемане на шлепове, за постройката на хамбаритѣ или бѣше специялно прѣдначертанъ за чиновницитѣ и прѣвоза?

Свид.: Азъ казахъ и по-рано, че можеше да се харчи за всичко.

Държ. обвинитель: Прѣдъ слѣдствената комисия свидѣтеля е казалъ, че по неговото разбиране този кредитъ е билъ специално прѣдназначенъ за заплатата на чиновницитѣ и прѣвозване. Понеже сега се въвежда едно противорѣчие, ще моля да се прочетатъ показанията дадени прѣдъ слѣдствената комисия.

Защит. Д-ръ Генадиевъ: Обръщамъ вниманието на почитаемия съдъ върху обстоятелството, че тукъ въпроса се касае за мнѣние, а не за фактъ, защото мнѣнието въ послѣдствие може да бъде измѣнено, когато фактътъ не. Въ финансовата комисия, когато се разискваше приемането на закона за десятъка само нейнитѣ членове ли вземаха участие или и други нар. прѣдставители отъ разни партии?

Свид.: Идѣха и други.

Защит.: Мнѣнието за постройката на хамбаритѣ отъ членоветѣ на комисията ли се само даваше или е имало и нѣкои отъ нечленоветѣ, които искаха да се постави въ закона, че ще се строятъ хамбари?

Свид.: Това не помня.

Защит.: При закона за десятъка населението имаше ли разправия съ прѣдприемачитѣ или прѣдаваше хранитѣ направо на държавата?

Свид.: Трѣбваше да се прѣдаватъ направо хранитѣ на държавата.

Защит.: Въ комисията, когато се е разисквалъ въпроса за хамбаритѣ, за желѣзнитѣ хамбари архитектитѣ казвали ли, че ще бъдатъ скъпи, изказаха ли се тогава, че послѣ тия хамбари ще бъдатъ оползотворени и за какво?

Свид.: Архитектитѣ се произнесоха противъ желѣзнитѣ хамбари, защото бѣха скъпи. Но тѣ казаха още, че ще послужатъ и за солници въ Бургазъ.

Защит.: За друго нѣщо, напр. за складове на пристанищата?

Свид.: Ставало е и за това дума.

Защит.: Помни ли свидѣтеля, прѣдъ слѣдствената комисия да е говорилъ, че специаленъ кредитъ за хамбари нѣма? Днесъ ни каза, че отъ 2,000,000 лева можало да се вematъ и за хамбаритѣ и че Смѣт-

ната Палата е удобрявала това, има ли противорѣчие между казаното тогава, че специаленъ кредитъ нѣма и между казаното сега, че за постройката на хамбаритѣ можало да се вземе отъ общия кредитъ?

Свид.: Казалъ съмъ, че специаленъ кредитъ нѣма, но че всички разноски по приложение на десятъка могатъ да се взиматъ отъ гласувания кредитъ. Тукъ нѣма никакво противорѣчие.

Държ. обвинитель: Свидѣтельтъ помни ли, да е билъ виканъ отъ Министерския Съвѣтъ съ инжинеръ Момчиловъ и да му е взимано мнѣнието за постройката на хамбаритѣ?

Свид.: По тоя въпросъ съмъ ходилъ единъ пжть, когато докладвахъ рѣшението на комисията по постройката на хамбаритѣ.

Държ. обвинитель: Казалъ ли е, че не удобрява да се задържатъ хранитѣ въ тѣзи хамбари?

Свид.: Мисля, за желѣзнитѣ, защото ще се затоплюватъ хранитѣ въ тѣхъ.

Защит. Ил. Вълчевъ: Извлѣче ли полза държавата и населението отъ тѣзи хамбари?

Свид.: Дали е извлѣкло населението полза отъ тѣхъ, не знамъ.

Защит.: Ако правителството депозира и складира хранитѣ по линиитѣ и пристанището, съ това сполучи ли да изкара по-добра цѣна на търговетѣ за държавата?

Свид.: Азъ не помня добрѣ, каква цѣна се получи.

Защит.: Събраха ли свѣдѣние прѣди да строятъ хамбаритѣ, дѣ има такива?

Свид.: Събраха.

Защит.: Значи за недостига само се правѣха хамбари?

Свид.: Да.

Защит.: Когато е билъ въ комисията, не бѣше ли извѣстно на свидѣтеля, че желѣзнитѣ хамбари се зематъ и да се употрѣбяватъ послѣ по желѣзницитѣ?

Свид.: Комисията имаше само една работа, да се признае, дали да се строятъ хамбари, или не. Специално съ тоя въпросъ не помня да се занимаваше, но зная такова нѣщо. Мисля, че г-нъ Каракашевъ казваше, какво тия хамбари ще послужатъ по централната линия, по която нѣмаха достатъчно вагони.

Защит.: Прѣдшедствующата година прѣдъ закона за десятъка колко е билъ поземления налогъ и колко е имало недобори?

Свид.: Мисля, че поземления налогъ бѣше 19,000,000 лева.

Защит.: Колко имаше недобори?

Свид.: Събирането тази година отиваше злѣ и една голѣма часть остана не събрана.

Защит.: Не е ли около 12,000,000 лв.?

Свид.: Не мога да опрѣдѣля, но остана една голѣма сума.

Защит.: Когато се приложи закона за десятъка, колко налични пари останаха въ държавното съкровище?

Свид.: Ние държахме смѣтки, но повръхностни. Смѣтки подробни се държеха въ отдѣлението за отчетностьта. Не помня, но около 10, милиона лева или повече може да има.

Защит. Савва Иванчовъ: Въ тази смѣсена комисия отъ чиновници на министерството на финансиитѣ и отъ министерството на общитѣ сгради, която трѣбваше да проучи въпроса за постройката на хамбаритѣ, кой бѣше прѣдседатель и кой водѣше разискванята?

Свид.: Прѣдсед. нѣмаше избранъ. Всѣки изказваше мнѣнието си и подиръ туй се вземаше рѣшение.

Защит.: Кому възложиха членоветѣ на комисията да направи протоколъ?

Свид.: Трѣбваше да го съставя азъ.

Защит.: Кой бѣше повиканъ въ министерския съвѣтъ?

Свид.: Азъ и г. Момчиловъ; и двамата се явихме на 24 май.

Защит.: Кой докладва въпроса по постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Азъ.

Защит.: Не си ли припомня свидѣтельтъ, когато е докладвалъ това, да е станало разговоръ въ министерския съвѣтъ, било между министритѣ, било между чиновницитѣ за оползотворение на желѣзнитѣ хамбари, именно за което ни говори, че го слушалъ отъ г. Каракашевъ и други?

Свид.: Въпросътъ е ставалъ, че могатъ да се оползотворятъ. За положително не мога да кажа дали въ министерския съвѣтъ се говори за това или другадѣ?

Подсжд. Т. Иванчовъ: Значи всичко каквото щѣхте да протоколирате, въ Министерския Съвѣтъ по рѣшението на комисията за постройката на хамбаритѣ вие го изложихте устно?

Свид.: Всичко изложихъ.

Подсжд.: Не припомняте ли си, че въ м-ския съвѣтъ се дадоха двѣ мнѣния, че желѣзнитѣ хамбари можеха да служатъ на М-ството на Общ. Сгради за складове, и особенно въ Анхиало и другадѣ за солници?

Свид.: Такова нѣщо чувахъ, но положително не мога да кажа, дѣ се говори.

Подсжд.: Азъ докладвахъ на Съвѣта подобно нѣщо, и г. Зарзоръ каза, че макаръ и да е въобще противъ строенето на хамбари добави, че желѣзнитѣ ще можатъ да се оползотворятъ и да служатъ дълго врѣме?

Свид.: Може да е искано мнѣнието ми и азъ да съмъ отговорилъ въ тая смисъль.

Подсжд.: Не помни ли свидѣтеля, да се е говорило въ м-ството на финансиитѣ къмъ края на декемврий 1900 г., че януарския и февруарския купони на повече отъ 6,000,000 лева сж били платени отъ приходитѣ на десятъка прѣзъ 1900 год.?

Свид.: Азъ зная, че често отдѣлението на държавната и общинска отчетность искаше, да искаме отъ търговцитѣ да внисатъ пари, защото има нужда. Не мога да кажа, дали тѣзи купони сж изплатени отъ това.

Посжд.: Азъ викахъ тогава г. Караджова, да съобщи на търговцитѣ-чужденци и да имъ каже, че ще се направи улеснение отъ страна на М-ството на Финансиитѣ по прѣдаване на хранитѣ, но да иматъ за това добрината и да внесатъ въ банкитѣ прѣдварително нѣкои суми

срѣщу взетитѣ отъ тѣхъ храни, което и направиха. Тогава, за първъ пжть отъ нѣколко години, ние можахме вмѣсто съ аванси и нови заеми, както бѣше правено, да заплатимъ още прѣзъ декемврий купонитѣ за януарий и февруарий на сума повече отъ 6 милиона лева.

Държ. ищецъ Филиповъ: Да си припомни свидѣтеля всички мотиви, по които е билъ противъ постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Има ги изложени писмено.

Държ. ищецъ Филиповъ: Подържа ли тѣзи свои съображения?

Свид.: Подържамъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Послужиха ли построенитѣ дървени хамбари за цѣльта?

Свид.: Нѣкадѣ послужиха, дѣто бѣха готови.

Държ. ищецъ Филиповъ: Имаше ли изработени специални условия за извършване търговетѣ по десятъка?

Свид.: Имаше.

Държ. ищецъ Филиповъ: Имаше ли срокъ прѣзъ кой мѣсецъ ще станатъ?

Свид.: Не помня.

Държ. ищецъ Филиповъ: Кога Ф-совото М-во даде обявление за първия търгъ?

Свид.: По-рано отъ 1 септемврий.

Държ. ищецъ Филиповъ: Фактически какъ стана прѣдаването хранитѣ на купувачитѣ?

Свид.: Повечето стана безъ хамбари.

Държ. ищецъ Филиповъ: Кога въ м-ския съвѣтъ се е разисквалъ въпроса за строене на хамбаритѣ, изтъкнаха ли тѣ, че стойностьта имъ може да влѣзе на около единъ два милиона лева?

Свид.: Г-нъ Момчиловъ говори, че ще отидатъ около 2,000,000 лева за дървенитѣ хамбари.

Държ. ищецъ Филиповъ: Тамъ влизаше ли и стойностьта на желѣзнитѣ хамбари?

Свид.: Не.

Държ. ищецъ Филиповъ: По въпроса за стойностьта на хамбаритѣ не станаха ли разисквания?

Свид.: Не помня.

Държ. ищецъ Филиповъ: Наетитѣ отъ часни лица хамбари бѣха ли оползотворени?

Свид.: Нѣкои бѣха, нѣкои не.

Държ. ищецъ Филиповъ: Защо нѣкои не бѣха?

Свид.: Защото хранитѣ се продадоха безъ да влизатъ въ хамбаритѣ и търговцитѣ си ги откараха.

Защит. Ил. Вълчевъ: Ако въ случай хранитѣ не се продадѣха, тѣ щеха да се турятъ въ хамбаритѣ нали?

Свид.: Азъ не можехъ да допусна, да не могатъ да се продадатъ хранитѣ; тѣ щѣха да се продадатъ за по-голѣма или по-малка цѣна. Ако ли не се продадѣха, щѣха да се държатъ за слѣдующата година.

Защит.: Тогава кждѣ щѣха да ги държатъ?

Свид.: Ако рѣшеха да ги държатъ, щѣха да имъ намѣратъ мѣсто.

Защит.: Само за една година ли бѣха направени хамбаритѣ?

Свид.: За двѣ, защото закона за десятъка бѣше за двѣ години. Архитектитѣ смѣтаха, че държавнитѣ хамбари ще служатъ 4—5 год.

Защит. Генадиевъ: Свидѣтеля каза, че повечето отъ хамбаритѣ не сж послужили, шлеповетѣ, които бѣха наети, послужиха ли всичкитѣ?

Свид.: Въ тѣхъ се внесоха много храни.

Защит.: Знае ли дѣ е имало неупотрѣбени шлепове?

Свид.: Не зная.

Сжд. Мариновъ: Считаше ли вашето отдѣление, че тѣзъ хамбари, които се правятъ, ще бждатъ достатъчни за тѣзи храни, по тѣзи пунктове, дѣто се строеха?

Свид.: Да.

Сжд.: Защо тогава се бѣха наели и шлепове?

Свид.: Зная, че хамбаритѣ по Дунава, особено на нѣкои мѣста, не бѣха и почнати, а за това се наеха.

Сжд. Мариновъ: Кога се обсжждаше и рѣшаваше въпроса за дървенитѣ хамбари, смѣтката на Финансовото М-во по отношение на кредита отъ два милиона лева изчерпанъ ли бѣше?

Свид.: Азъ не зная.

Сжд. Мариновъ: За кои работи прѣдвиждаха тоя кредитъ?

Свид.: За чиновници, за прѣвозъ, можеше да се яви нужда и отъ друго; напр. за купуване кантари, което не можехме да прѣдвидимъ.

Сжд. Мариновъ: Смѣтката ви за тия разноски до каква сума възлизаше?

Свид.: Не помня точно сумата.

Сжд. Филчевъ: Дѣ се намиратъ сега желѣзнитѣ хамбари?

Свид.: Не мога да зная.

Защит.: Слѣдъ като се рѣши, да се наематъ шлепове, продължи ли се постройката и рѣши ли се да се строятъ хамбари по Дунава?

Свид.: Спрѣ се строенето.

Държ. обвинитель: Помни ли свидѣтеля, вслѣдствие спирането постройката на нѣкои държавни хамбари, да се е платило обезщетение на прѣдприемачитѣ?

Свид.: Въ Силистра се искаше обезщетение.

Защит.: Плати ли се?

Свид.: Не зная.

Повика се свидѣтеля Момчиловъ.

Прѣдседателя: Какво ще разправите за комисията, въ която сте били, за да се произнесе по постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Прѣзъ пролѣтьта на 1900 г. бѣше назначена комисия, въ която влизаха г. г. Зарзовъ, Сарановъ, азъ и инжинеръ Сливковъ, която да обсжди нуждата отъ строене на дървени хамбари. Повикахме тогава и г. Боевъ. Имаше двѣ мнѣния: едното за строене, а другото противъ. Зарзовъ бѣше на мнѣние, че не трѣбва да се строятъ

хамбари. Сжщото казваше и г. Боевъ. Г. Сарановъ подържаше мнѣнието, да се построятъ хамбаритѣ. Азъ и г. Сливковъ заявихме, че не сме компетентни по тоя въпросъ, да се произнесемъ, дали да се строятъ, или не. Г-нъ Зарзовъ бѣше повиканъ отъ М-ския Съвѣтъ до като траеше засѣданието и той обясни, че рѣшение по въпроса за строенето не се е взѣло. Послѣ постжпи постановление отъ М-ския Съвѣтъ да се построятъ хамбари. Постжпиха прѣдложения и за желѣзни хамбари отъ прѣдставителитѣ на нѣкои фирми — „Дедекенъ" и „Ноевъ". Азъ помолихъ г. Тончева, да се намали числото на желѣзнитѣ хамбари, защото врѣмето е много късно и г. Тончевъ се съгласи да се поржчатъ по 6 хамбара. Тогава прѣдставителя на фирмата „Ноевъ" каза, че ще даде по-низка цѣна, но да вземе всичкитѣ хамбари. Отъ двайсеть желѣзни хамбари, които се взѣха, петьтѣ поставиха въ Бургасъ, защото тамъ имаше и дървени, а петнайсеть въ Варна.

Вторникъ, 25 февруарий, засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Свид. Момчиловъ: Първия търгъ за бетонирането на хамбаритѣ не стана, защото нѣмаше конкуренти, за това се произведе втори търгъ, но понеже имаше различни условия, назначи се една комисия, която да се произнесе; тая комисия намѣри, че отъ прѣдложенията най-скжпо бѣше това на Георгова, и му се прѣдложи, да вземе само една часть отъ бетона, но той не се съгласи, като заяви, че приема, или всичко, или нищо. Тогава се прѣпоржчи, щото една часть отъ хамбаритѣ да се постелятъ съ дъски, и се повикаха хора, които работятъ съ дъски. Понеже Георговъ щѣше да бетонира съ иностранна, а не съ мѣстна варь, излизаше послѣ, че неговото прѣдложение е по-евтино съ 50 ст. на квадр. метръ. Комисията рѣши, да се даде една часть отъ бетона на други прѣдприемачи, а часть отъ хамбаритѣ да се постелятъ съ дъски. Състави се за това протоколъ и азъ го подписахъ, като настоявахъ да се вземе прѣдложението на Георгова, защото ще работи съ иностранна варь. Азъ поискахъ да се раздѣли бетонажа на три части, за да може по-скоро да се свърши, но това мое мнѣние не се подържаше отъ другитѣ членове на комисията и търга се утвърди на Георгова. Слѣдъ това се искаше отъ прѣдприемачитѣ, да извѣстятъ отъ коя фабрика ще вематъ варьта и се дадоха наставления, какъ да се употрѣбява варьта и какъ ще става бетонирането.

По-послѣ почнаха да идатъ свѣдѣния, че прѣдприемачитѣ нѣматъ работници и че работата не отива добрѣ, защото трѣбва почвата да се изравнява и пр., и че прѣдприемачътъ не ще може изкара работата на врѣме. Азъ искахъ, да се даватъ всѣка седмица телеграфически свѣдения. Слѣдъ изтичаде на първия мѣсецъ, азъ дадохъ докладна записка, съ която искахъ, ако може, да се даде часть отъ работата на други лица, защото бетонажа ще закъснѣе, а тамъ кждѣто работата още не е започната, да се прѣустанови. Тая моя записка не бѣше уважена. Когато изтече срокътъ, азъ прѣдложихъ, съгласно чл. 58 отъ закона за търговетѣ да се унищожи контракта, но и въ този случай, не се уважи моето мнѣние. Азъ отидохъ при г. Тончева заедно съ г.

Вълчевъ, комуто подробно изложихме всичко и той се съгласи; трѣбваше да викаме Георговъ, за да опрѣдѣли кои пунктове сж почнати и кои не, за да не почвать вече по нататъкъ нови работи. Ние повикахме г-нъ Георгова по телефона и обади ни се, че ще доде, но не доде. Слѣдъ обѣдъ или на другия день дойде Захари Митовъ и съобщи, че той заминалъ за Русе. Постжпи едно заявление слѣдъ това, да му се продължи срока съ още дванайсеть дена, който се и продължи.

Прѣдседателя: Какво знаете за авансить на Георгова?

Свид.: Когато поиска, да му се отстжпи първия авансъ, азъ бѣхъ въ Варна въ една комисия и като си додохъ се научихъ, че З. Митовъ идвалъ да иска авансъ; секретаря не се съгласявалъ да му се отпуща, но най-послѣ му отпуснали. За другъ авансъ не зная.

Държ. обвинитель: Свидѣтеля каза, че въ комисията по постройката на хамбаритѣ имало двѣ мнѣния, да се строятъ и да се не строятъ. Колко души бѣха въ комисията?

Свид.: Четворица. Тамъ бѣше и г. Боевъ, който каза, че не е оправдателно да се строятъ хамбари.

Държ. обвинитель: Какво рѣшение се взѣ?

Свид.: Комисията не може да вземе никакво рѣшение.

Държ. обвинитель: Направихте ли смѣтка, колко пари ще отидатъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: На тази комисия дали бѣше съобщено какви и колко хамбари има наети?

Свид.: Да. Г-нъ Зарзовъ ми съобщи, че имало въ Варна единъ държавенъ хамбаръ, който може да сбере освѣнъ храната на варненския окржгъ, но и оная отъ други, обаче това ми се види не толкова вѣрно, за туй комисията поиска по точни свѣденя, и ни се прѣдстави една таблица.

Дръж. обвинитель: Може ли си припомни свидѣтеля, споредъ тази таблица колко храна може да се побере въ хамбаритѣ?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Освѣнъ въ Варна имаше ли на друго мѣсто държавни хамбари?

Свид.: Въ Бургазъ и Разградъ.

Държ. обвинитель: Възъ основа на какви данни Вий прѣсмѣтнахте какви и колко хамбари ще трѣбва да се строятъ?

Свид.: Прѣдъ комисията се изложиха плановетѣ на дървенитѣ хамбари и смѣтката на желѣзнитѣ.

Държ. обвинитель: Знаехте ли, колко храна щѣше да постжпи?

Свид.: Не помня, г. Зарзовъ ни прѣдстави тази смѣтка.

Държ. обвинитель: Слѣдъ това прѣсмѣтнахте ли колко хамбари ще ви трѣбватъ?

Свид.: Като ни издаде смѣтка, казахме, че по-добрѣ ще бжде да строимъ дървни хамбари, като изхождаме, че на единъ кубикъ храна ще трѣбва единъ кв. хамбаръ.

Ив. Каранджуловъ,

Сѫдия отъ Върховенъ Кассационенъ Сѫдъ.
Прѣдсѣдатель на слѣдствената комисия.

Държ. обвинитель: Каква сума щѣше да се похарчи за дървени хамбари?

Свид.: Около 100,000 кв. метра по 8—9 лева метъра.

Държ. обвинитель: Типове за желѣзни хамбари само отъ единъ търговецъ ли ви се прѣдставиха модели?

Свид.: Когато се установи, че фирмата отъ Парижъ не ще може да прѣдстави всички хамбари, други фирми прѣдставиха само чертежитѣ.

Държ. обвинитель: Не бѣхте ли взѣли рѣшение, вече да строите хамбари?

Свид.: Никакво рѣшение не бѣхме взѣли.

Държ. обвинитель: Кой мѣсецъ бѣше това?

Свид.: Прѣзъ пролѣтьта, не помня добрѣ.

Държ. обвинитель: Този чертежъ носѣше ли нѣкакъвъ надписъ?

Свид.: Дали за десятъкъ не зная, но за българското правителство.

Държ. обвинитель: Слѣдъ колко съвѣщания васъ ви викаха въ министерския съвѣтъ?

Свид.: Слѣдъ три или четири.

Държ. обвинитель: Колко души бѣха повикани?

Свид.: Азъ и г. Зарзовъ.

Държ. обвинитель: Кой докладва тамъ?

Свид.: Зарзовъ докладва изобщо по рѣшението на комисията, а менъ ме питаха по хамбаритѣ, но чертежитѣ не зная, дали бѣха тамъ; разправяхъ каква цѣна иматъ, какви сж удобствата.

Държ. обвинитель: На кои министри докладвахте?

Свид.: Помня, че бѣше г. Тончевъ и г. Иванчовъ, но за г. Тенева не помня.

Държ. обвинитель: Въ каква смисъль докладвахте: дали изтъкнахте нуждата отъ хамбаритѣ, или че комисията е на мнѣние, да не се строятъ хамбари?

Свид.: Изобщо дали да се строятъ хамбари, азъ не се произнесохъ.

Държ. обвинитель: Съобщихте ли мнѣнието си на комисията?

Свид.: Само казахъ за желѣзнитѣ хамбари.

Държ. обвинитель: Прѣдставихте ли смѣтка, колко ще струватъ?

Свид.: Да, тѣ ме питаха и азъ казахъ.

Държ. обвинитель: За желѣзнитѣ казахте ли, че въ тѣхъ не може да се тури храна, защото ще се спари?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Каква сума ще трѣбваше за дървенитѣ?

Свид.: Около 8—900,000 лева.

Държ. обвинитель: А за желѣзнитѣ?

Свид.: Не казахъ, защото не знаяхъ колко хамбаря ще купятъ.

Държ. обвинитель: Колко се купиха?

Свид.: 20.

Държ. обвинитель: Колко оферти имаме?

Свид.: Три: най-ефтина, срѣдна и най-скжпа; зема се срѣдната.

Държ. обвинител: Ви сте обърнали вниманието на г-нъ Тончева, че желѣзнитѣ хамбари ще пристигнатъ късно?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Кога пристигнаха?

Свид.: Прѣзъ септемврий.

Държ. обвинитель: Дали сипвахте въ тѣхъ храна?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Колко имаше въ Бургасъ?

Свид.: Петь.

Държ. обвинитель: Защо не се монтираха другитѣ?

Свид.: Нѣмаше мѣсто.

Държ. обвинитель: Строенето на дървенитѣ хамбари на врѣме ли се извърши на всѣкждѣ?

Свид.: На нѣкои мѣста закъснѣха, защото късно дадоха мѣсто на прѣдприемачитѣ.

Държ. обвинитель: Вземаха ли се мѣрки към ония прѣдприемачи, които закъснѣха съ постройката по тѣхна вина?

Свид.: Зѣха се.

Държ. обвинитель: Въ Бургасъ на каква почва се строиха хамбаритѣ?

Свид.: На брѣга на морето, който е пѣсъчливъ, защото нѣмаше друго мѣсто; обаче тѣхнически това не прѣдставлява грѣшка, но въпроса бѣше за бетона, защото не се позволяваше да се прави бетона на пѣсъкъ. Отъ министерството се съобщи, да се насипи съ пръсть, а не съ пѣсъкъ, обаче нѣмаше наблизо пръсть.

Държ. обвинитель: Оплакаха ли се отъ финансовото м-ство, че въ русенско и търновско хамбаритѣ сж негодни?

Свид.: Да, имаше оплакваня, че нѣкадѣ капѣло, а нѣкадѣ се заливали отъ вода, но това не е вѣрно. Че не е вѣрно се видѣ отъ това, че послѣ отъ никадѣ не се оплакваха, че капятъ. Отъ нѣкадѣ пакъ казаха, щѣлъ да ги вдигне вѣтъра, но още не ги е вдигналъ. Тѣ сж доста здрави, което се вижда отъ това, че военнитѣ ги употрѣбяватъ.

Държ. обвинитель: Какъ стана доставката на лакъ и мукави?

Свид.: Слѣдъ търга за хамбаритѣ стана въпросъ, съ какво ще се покриятъ, дали съ мукави, или съ друго. Взема се рѣшение, да се покриятъ съ мукави, за това се каза на фирмитѣ да прѣдставатъ прѣдложения за доставката.

Държ. обвинитель: Имаше ли търгъ?

Свид.: Това стана по доброволно съгласие.

Държ. обвинитель: Дали така трѣбваше да стане?

Свид.: Да, този начинъ за по-скоро е по-добъръ.

Държ. обвинитель: Имаше ли постановление отъ министерския съвѣтъ?

Свид.: Имаше само за хамбаритѣ, а пъкъ тѣ трѣбва да се покриятъ, а то съставлява часть отъ работата.

Държ. обвинитель: Какво ще разправи за отдаване работата на Павелъ Димитровъ по покриване на хамбаритѣ?

Свид.: Като се утвърди търга за мукавитѣ, утвърди се и тоя за лака по намазването имъ; обяви се търга единъ пѫть, но не се явиха желающи. Втори пѫть прѣдложението бѣше най-износно на г. Даневъ. Комисията послѣ рѣши, да се даде половината на г. Даневъ и половината на Алкалай.

Държ. обвиннтель: Какви мнѣния се изказаха?

Свид.: Азъ и другитѣ членове рѣшихме, да оставимъ доставката на двамата по равно, защото прѣдложението на П. Димитровъ не бѣ съгласно съ закона.

Държ. обвинитель: Какво ще каже за дървената обвивка на хамбаритѣ?

Свид.: Главно условие за хамбаритѣ е, да сѫ икономически. Имаше отъ приложенитѣ проекти и отворени, и ние избрахме тази постройка, защото бѣше запазена отъ дъждъ и снѣгъ, обаче послѣ външни лица дадоха съвѣти, че не може да бѫдатъ така, тъй като тѣ постоянно работятъ съ жита и знаятъ тѣзи работи добрѣ.

Държ. обвинитель: Кои сѫ тѣзи външни лица?

Свид.: Търговци, които казаха, че трѣбва да се обковатъ съ дъски, обаче азъ бѣхъ на противно мнѣние, до когато, слѣдъ доклада ми на Иванчова, се постанови да се обковатъ. Тогава телеграфирахме на всички прѣдприемачи, да си дадатъ офертитѣ за цѣнитѣ и се опрѣдѣли кой колко ще обкове. Тончевъ направи една малка поправка и се внесе въ министерския съвѣтъ на удобрѣние.

Държ. обвинитель: По доброволно съгласие ли се извърши тая работа?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Не трѣбваше ли, да се прави търгъ?

Свид.: Не, защото случая бѣше много спѣшенъ и азъ мисля, че на въпроса ще се погледне като на допълнителна работа и може да увеличи работата на прѣдприемача съ рѣшение на министъра, и че не е противозаконно, ако се постѫпи така.

Държ. обвинитель: По чие рѣшение се прие, да стане бетонирането?

Свид.: Това мнѣние дадохъ азъ, но имаше и друго мнѣние, което бѣше, че бетонирането не може да стане, а трѣбва да се постели съ дъски; нѣкои казваха, да се постелятъ хамбаритѣ съ черги и мушами; на нѣкои да се отѫпче земята, като харманъ и пр. Азъ казахъ, че най-добрѣ е да стане съ бетанъ, защото по центрилната линия хамбаритѣ ще служатъ и за складове на търговцитѣ; защото нѣма по нея такива.

Държ. обвинитель: Прѣди да стане търга за бетона, имаше ли взето рѣшение отъ М-ския Съвѣтъ?

Свид.: По мое мнѣние това рѣшение е излишно, защото единъ пѫть рѣшенъ въпроса да се строятъ хамбари, дава се право на министра да ги строи.

Държ. обвинитель: Колко души конкуренти имаше?

Свид.: Не помня добрѣ.

Държ. обвинитель: Въ поемнитѣ условия казахте ли съ каква варь ще се работи?

Свид.: Да, ако се употрѣби иностранна варь ще се плаща 50 ст. повече.

Държ. обвинитель: Кое бѣше най-износно?

Свид.: На Георгова е най-скжпата, но понеже работѣше съ иностранна варь, неговата е най-евтина.

Държ. обвинитель: Не каза ли нѣкой, да се утвърди търга на Н. Георговъ.

Свид.: Да, азъ направихъ прѣдложение на Георгова да вземе и нѣкои други мѣста въ България.

Държ. обвинитель: Защо не се удобри вашето мнѣние?

Свид.: Не зная, г. Иванчовъ намѣрилъ, че трѣбвало да се обсжди въпроса, дали не е по-добрѣ, работата само на едно лице да се възложи, не на трима, както азъ искахъ.

Държ. обвинитель: Не се ли имаше опастность, че тѣзи лица нѣма да извършатъ работата?

Свид.: Не, защото работата бѣше много разхвърлена и не може да се повѣри само на едно лице.

Държ. обвинитель: По ваше мнѣние удобрено ли е да се даде на много лица?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Вълчевъ, като се върна отъ Иванчева, не му ли каза нѣщо по неутвърдението на търга?

Свид.: Той ми каза, че Иванчевъ му говорилъ, да се обсжди въпроса, дали нѣма да бжде по-добрѣ, ако се даде бетонирането на едно лице; това ми го каза, но дали сж думи на Иванчова не зная.

Държ. обвинитель: Въ второто засѣдание имаше ли прѣдложение, че Г. Георговъ ще строи съ иностранна варь?

Свид.: Да, имаше.

Държ. обвинитель: Дали той опрѣдѣляше това?

Свид.: Да, казваше иностранна варь.

Държ. обвинитель: Имаше ли разлика между Биончели и Ла Фаршъ варь?

Свид.: Въ качествено отношение си иматъ своитѣ особености, но втората има по-добра фабрикация.

Държ. обвинитель: Кога се привърши бетоновата настилка?

Свид.: Закжсня малко, но не зная колко дена.

Държ. обвинитель: Какъвъ срокъ опрѣдѣлихте като се утвърди търга на Георгова?

Свид.: Слѣдъ 7 дена да почне и за 45 дена да свърши.

Държ. обвинитель: Смѣтахте ли празничнитѣ дни?

Свид.: И тѣ се четѣха.

Държ. обвинитель: По поводъ оплакването, не направихте ли разпореждания, да видите въ какво положение се намираха хамбаритѣ?

Свид.: Да, но ний получавахме свѣдения за това.

Държ. обвинитель: Искаха ли отъ васъ прѣдприемачитѣ да бетониратъ и хамбари, които не сж довършени?

Свид.: На нѣкои мѣста се научихме че е почналъ, но агентитѣ не сж му позволили, защото хамбаритѣ не били направени.

Държ. обвинитель: Не сте ли правили такова разпореждане отъ 28 августъ до всички началници: да се работатъ усилено хамбаритѣ и бетона и да се яви за положението на работитѣ?

Свид.: Не помня, но може да е правено такова разпореждане.

Държ. обвинитель: Не дадохте ли докладна записка на Иванчова на 5 септ., че бетонирането не върви добрѣ и че прѣдприемачитѣ не сж си доставили материалъ?

Свид.: Да, на 5 септ., когато бѣше изтекълъ единъ мѣсецъ отъ срока.

Държ. обвинитель: Вие споменахте за единъ протоколъ, кждѣ е той сега.

Свид.: Кждѣ е не зная.

Държ. обвинитель: Какви разпореждания станаха по тази ваша докладна записка?

Свид.: Не помня, но да се разслѣдва работата.

Държ. обвинитель: На 15 септемврий съ Вълчева дадохте ли докладна записка пакъ по този въпросъ и да се иска, хамбаритѣ да се постилятъ съ черги и мушами, а нѣкждѣ да се турне храната въ чували?

Свид.: Да, имаше такава записка, съ което се описва положението и се изказваше мнѣние, да се махне опасностьта.

Държ. обвинитель: Ви се оплаквахте, че ако храната се тури на мокъръ бетонажъ, ще се развали?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: На Тончева или на Иванчова?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Дали Георговъ е искалъ, да му дадете два вида варь отъ Варна и Бургасъ?

Свид.: При мене не е идвалъ никой да иска варь, но зная това отъ Вълчева.

Държ. обвинитель: Каква е практиката, дали министерството отпуща варь отъ своята на прѣдприемачитѣ?

Свид.: Не зная, може ли да има подобно нѣщо.

Държ. обвинитель: Знаете ли за отпущане на първия авансъ?

Свид.: Като се върнахъ отъ Варна научихъ се, че е дадено отъ Вълчевъ заявление, че има приготвенъ материалъ и той му далъ авансъ, но послѣ се узна, че заявлението не било вѣрно.

Държ. обвинитель: За втория авансъ отъ 50,000 л. какво знаете и кому се даде заявлението?

Свид.: Този въпросъ не е разгледванъ, но азъ дадохъ мнѣние, да не му се отпуща никакъвъ авансъ?

Държ. обвинитель: Дали се уважи това ваше мнѣние?

Свид.: Мисля, че не се отпусна тогава авансъ.

Държ. обвинитель: Кажете, какво знаете за продължение на срокътъ за бетонирането?

Свид.: Когато докладвахъ на Тончева, да се прѣустановатъ работитѣ, кждѣто не сж почнати, той удобри това. Повикахме Георгова да обмислимъ мѣрките по спирането, но той не дойде. На другия денъ дойде Захари Митовъ и съобщи, че той замина за Русе, и слѣдъ нѣколко дена се получи заявление да му се продължи срока.

Държ. обвинитель: На какво мнѣние бѣхте?

Свид.: Да не се продължава.

Държ. обвинитель: Дали се докладва на м-ра Тончева да се продължи контракта на основание чл. 58 отъ закона за търговцитѣ?

Свид.: Именно тази записка бѣше отъ 20 септемврий.

Държ. обвинитель: На министра ли я дадохте или на секретаря?

Свид.: На секретаря, а той я далъ на министра.

Държ. обвинитель: Съ каква резолюция?

Свид.: Не зная той подържаше мойто мнѣние и какво му е казалъ министра, не ми разпрви.

Държ. обвинитель: По онова врѣме идва ли при васъ З. Митовъ?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Кога постжпи на Георгова заявлението?

Свид.: Слѣдъ единъ или два дена отъ какъ се каза, да се прѣустанови работата.

Държ. обвинитель: Каза ли, че и ако се продължи срока пакъ не може, да се свърши работата?

Свид.: Не помня може да съмъ казалъ.

Държ. обвинитель: Този срокъ отъ 12 дена изтече ли?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Защо, до като изтече срока се прѣустанови пакъ работата и отъ кого?

Свид.: Зная само, че г. м-ръ Тончевъ ме вика и ми съобщи, че се прѣустановява работата, като се състави актъ за свършената работа.

Държ. обвинитель: Слѣдъ това постжпи ли заявление, да се прѣхвърли прѣдприятието върху Василиева?

Свид.: Много късно.

Държ. обвинитель: Можеше ли да стане това?

Свид.: Да, като стане прѣхвърлянето, трѣбваше да се опрѣдѣлятъ задължения на този, който ги поема.

Държ. обвинитель: Дали се уважи вашето мнѣние?

Свид.: То се прѣхвърли.

Държ. обвинитель: Послѣ прѣхвърли ли се пакъ отъ Василиевъ на Георговъ?

Свид.: Да, защото Василиевъ бѣше на умиране.

Държ. обвинитель: Имаше ли оплакваня отъ инжинеритѣ, че Георговъ, вмѣсто съ иностранна варь, работи съ мѣстна варь?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Какво разпореждане направихте по това?

Свид.: Да се изпълни задължението по констракта.

Защит. Сава Иванчовъ: Кои сж външнитѣ лица, които сж присжтствували въ комисията на двѣтѣ министерства, и сж рѣшавали да се строятъ хамбаритѣ?

Свид.: Г-нъ проф. Боевъ и Каракашевъ, началникъ на движението.

Защит.. Дали въ едно отъ тѣзи засѣдания н-лника Каракашевъ, не е обърналъ внимание, че тѣзи хамбари, желѣзнитѣ, ще служатъ и за друга цѣль, за влагалища?

Свид.: Мисля, че имаше такова нѣщо.

Държ. обвинитель: Каракашевъ докладвалъ ли е писмено по този въпросъ?

Свид.: Да, той направи такова нѣщо, да се построятъ хамбаритѣ съ желѣзни релси.

Държ. обвинитель: Тѣзи обстоятелства, тѣзи свѣденя дали се съобщиха въ Министерския Съвѣтъ, когато бѣха призовани Зарзовъ и свидѣтеля, да докладватъ рѣшението на комисията?

Свид.: Менъ ми се зададе въпросъ да кажа, колко ще струватъ хамбаритѣ и азъ казахъ. За желѣзнитѣ добавихъ, че ако се купуватъ само за десятъка ще бжде много скжпо, но ако се употрѣбятъ и за други цѣли, тогава може да се купятъ.

Защит.: По въпроса за асвалтовитѣ покриви и за мушамитѣ, колко оферти се прѣдложиха?

Свид.: Около двадесеть.

Защит.: Когато комисията даде свое мнѣние, за да се приеме една отъ тѣхъ, току тъй ли се прие?

Свид.: Най-напрѣдъ азъ дадохъ едно мнѣние, като прѣпоржчихъ за едни мѣста по-добро, а за други по-долно качество. — Но това мое мнѣние се повърна и се повика комисия, която взема три оферти отъ по-ефтино качество и това се прие.

Защит.: Свидѣтеля ни каза по въпроса за бетонирането, че е имало комисия, която е имала двѣ съвѣщания; първото въ което е приела, че трѣбва да се даде една часть на Н. Георговъ, другата на Гиргиновъ, а третата да се постеле съ дъски отъ братя Иванови. Това мнѣние дали се изложи въ протокола?

Свид.: Да, протокола обаче не бѣше подписанъ отъ г. Вълчевъ. Ний го пратихме на г. Вълчева, да го поднесе на министра, за да се произнесе окончателно. Но слѣдъ това г. Вълчевъ дойде изново при насъ и ни каза, че министъръ Иванчовъ намиралъ за добрѣ, да се обсжди въпроса още веднажъ и да се види, дали не е по-добрѣ едно лице да наеме цѣлата работа.

Защит.: За първото съвѣщание на комисията имаше ли окончателенъ протоколъ, подписанъ отъ тримата или не?

Свид.: Само отъ двамата бдше подписанъ, а втория отъ всички.

Защит.: Какво стана съ този протоколъ, който не бѣше подписанъ отъ Вълчева?

Свид.: Стана невалиденъ и се унищожи.

Защит.: Дали се повърна наново?

Свид.: Да, Вълчевъ го донесе, не помня дали го унищожихме или го приложихме при дѣлото?

Защит.: Кога викаха за пръвъ пѫть Георгова?

Свид.: Мисля, че бѣше прѣди съставянето на първия протоколъ. Ни му прѣдлагахме, да вземе останалата часть отъ бетонажа, която не се даваше на другитѣ двама конкуренти. Но той отказа, като каза, че той е оферирал на всичко, затова, или всичко ще вземе, или нищо. Тогава ний намѣрихме за добрѣ, останалата часть да дадемъ на братя Иванови за постиляне съ дъски.

Защит.: Когато викахте Георговъ, не ви ли каза, че той ще работи съ иносгранна варь?

Свид.: Мисля, че ми каза такова нѣщо.

Защит.: Не имъ ли каза Георговъ, че неговата оферта е поефтина, защото ще работи съ иностранна варь?

Свид.: Не си спомнямъ добрѣ, но, до колкото помня, азъ бѣхъ противъ Георговата оферта, защото не вѣрвахъ, че ще може да изпълни самичъкъ работата.

Защит.: Въ офертата на Георговъ отъ 22-й юний имаше ли, че той оферира да направи бетонажа съ хидравлическа варь или съ примѣсъ отъ портиондъ циментъ?

Свид.: Мисля, че нѣмаше подобно нѣщо, но пакъ не помня добрѣ.

Защит.: Като останахте втория пѫть на особно мнѣние, написахте ли го въ протокола?

Свид.: Да.

Защит.: Какво бѣше това особно мнѣние?

Свид.: То бѣше, че азъ прѣдпочитахъ втора комбинация въ протокола, която раздѣляше работата между тримата прѣдприемачи и прѣпорѫчвахъ нея за да бѫде удовлетворена.

Защит.: Особното мнѣние бѣше ли изложено въ оригиналенъ протоколъ?

Свид.: Да.

Защит.: Когато се прѣдставиха двѣтѣ комбинации въ втория протоколъ, дали се правѣше смѣтка, коя отъ тѣхъ ще бѫде по-евтина: тази на Георгова ли или оная на тримата прѣдприемачи?

Свид.: Да, правихме тая смѣтка и намѣрихме, че по-евтино ще бѫде, ако бетонажа се даде и на тримата прѣдприемачи.

Защит.: Това добрѣ ли го помни?

Свид.: Да.

Подсѫд. Д. Тончевъ: Слѣдъ спирането на бетонажа, назначи ли се веднага комисия, която да се произнесе, какъ да се оползотворятъ хамбаритѣ?

Свид.: Да, събра се комисия, която се състоеше отъ Вълчева, мене и Зарзовъ, за да се види, какъ ще се оползотворятъ хамбаритѣ. Комисията се събра на другия день, но Зарзовъ не дойде, защото присѫтствувалъ на тръжна комисия; взѣ се рѣшение и се прѣдстави на Тончева.

Подсѫд.: Рѣши ли се да се добетонира идущата пролѣтъ?

Свид.: Да, за да могатъ да послужатъ и за въ бѫдеще.

Подсжд.: Като се рѣши да стане бетонирането идущата пролѣть, рѣши ли се още, че хамбаритѣ могатъ да се употрѣбятъ съ черги, дадохъ ли ви заповѣдь, да съберете свѣденя за цѣнитѣ на чергитѣ? Какъ ще обясни докладната записка, подписана отъ него и Вълчева, въ която се казва: „Г-нъ Министре, съгласно устната ви заповѣдь, искахме свѣденя за цѣнитѣ на чергитѣ и получихме само отъ Кушева, Брайлски търговецъ. Не мисли ли свидѣтеля, че е забравилъ това обстоятелство?

Свид.: Заповѣдьта е дадена на Вълчева и чрѣзъ него ми е дадена.

Подсжд.: Но вий нали подписахте докладната записка, въ която се казва, че и вамъ далъ заповѣдь?

Свид.: Да.

Подсжд.: Понеже свидѣтеля е старъ чиновникъ въ министерството, да каже: какъ се произвеждатъ търговетѣ за по-голѣмитѣ и за по-важнитѣ доставки, като напримѣръ електрическото освѣтление на палата, инсталации за отопленията и др. още? Дали министерството ги прави съ таенъ търгъ, или по кореспонденция съгласно чл. чл. 40 и 43 отъ закона за Публичнитѣ търгове?

Свид.: Въ специални случаи, както за мукавитѣ, а тъй сжщо и за много други доставки, безъ таенъ търгъ, съ кореспонденция.

Подсжд.: Отъ кога се води тази практика въ министерството?

Свид.: Отъ 10—12 год. Даже по-напрѣдъ офертитѣ постжпваха направо въ министерството и то ги разглеждаше, и се произнасяше, а послѣ почнаха да ги пращатъ въ финансовата комисия, която отваря офертитѣ и ги долага въ министерството.

Подсжд.: Азъ искамъ да се установи само факта, че въ продължение на 15 год. и сега минист. на общ. сгради прави главнитѣ си доставки безъ таенъ търгъ, безъ обявление, само по кореспонденция. Така ли е?

Свид.: Да, така е.

Подсжд.: Министерството счита ли всегда, че тази практика е съгласна и съобразна съ буквата и духа на закона за търговетѣ и отчетностьта на бюджета?

Свид.: Това може би е незаконно, но всѣкога такива въпроси сж се внасяли въ министерския съвѣтъ, който винаги ги е удобрявалъ.

Защит. Д-ръ Генадиевъ: Свидѣтеля обясни, че когато да строятъ хамбаритѣ, смѣтката е била, че $1^1/_2$ кобика жито да се вмѣстя на единъ квадр. мѣтъръ хамбаръ; направи ли се смѣтка, като се вематъ прѣдъ видъ наетитѣ хамбари и тия, които ще се строятъ, че ще стигнатъ?

Свид.: Да.

Защит.: За основа вземаха минимумъ или максимумъ?

Свид.: По една смѣтка на г. Зарзовъ отъ миналитѣ години, когато е билъ прилаганъ десятъка, вземена е срѣдната цифра, умножена съ 30% повече работна земя отъ 92 г. насамъ.

Защит.: Извѣстна ли бѣше квадратурата на наемнитѣ хамбари?

Свид.: Не зная, защото това е станало отъ финансовото министерство.

Защит.: Монтирането на единъ желѣзенъ хамбаръ въ колко врѣме може да стане?

Свид.: Зависи отъ работницитѣ; френската фирма изпрати само единъ монтьоръ, а германската и работници, по която причина послѣднитѣ по-скоро монтираха.

Защит.: Дали може въ десеть дена да се монтира единъ хамбаръ?

Свид.: Да.

Защит.: Далъ ли е мнѣние свидѣтеля, че въ желѣзнитѣ хамбари храната може да се запали?

Свид.: Тя се запалва въ всѣки хамбаръ, ако не се тури въ движение, затова има търби за тази цѣль.

Защит.: За хамбаритѣ кои държавни чиновници трѣбваше да намѣрятъ мѣсто?

Свид.: Назначава се комисия.

Защит.: Съ една дума администрацията?

Свид.: Да.

Защит.: Дали само държавни мѣста, или и мери покрай линията?

Свид.: Гледаше се да бѫдатъ удобни мѣстата за градението, а не дали сѫ тѣ държавни, общински или часни.

Защит.: Дали въ тоя случай министрътъ трѣбваше да намира мѣсто, дѣ да се строятъ хамбаритѣ?

Свид.: Не.

Защит.: Свидѣтеля каза, че той и г. Сливковъ не дали мнѣние въ комисията, защото сѫ отъ друга компетентность, слѣдователно има двѣ мнѣния: за и противъ строенето. Когато се докладва въ министерския съвѣтъ отъ Зарзова, мнѣнието на болшинството отъ комисията ли бѣше или лично на г. Зарзова?

Свид.: Мисля, че той изложи свойто мнѣние, защото комисията не бѣше взѣла никакво рѣшение по въпроса.

Защит.: Той (свидѣтеля) и г. Сливковъ, като не сѫ се произнесли отъ начало, не се ли съгласиха съ г. Саранова, като той се е произнесълъ за строенето на хамбаритѣ?

Свид.: Не, ний само казахме, че ако се рѣши да се строятъ, ще прѣставимъ смѣтки за стойностьта имъ.

Очна ставка съ Зарзовъ и Момчиловъ.

Държ. обвинитель къмъ Зарзова: Да каже свидѣтеля, взема ли комисията нѣкое рѣшение по постройката на хамбаритѣ и какво докладва той на минист. съвѣтъ.

Свид. Зарзовъ: Азъ казахъ по-рано и сега подържамъ това, което казахъ. Въ комясията само азъ бѣхъ противъ строенето на хамбаритѣ. Архитектитѣ отъ начало заявиха, че не сѫ компетентни, да се произнесътъ по въпроса, за които г. Сарафовъ се произнесе въ полза на хамбаритѣ. Тѣ се присъединиха къмъ неговото мнѣние и азъ останахъ единъ срѣщу трима. Комисията взѣ рѣшение и азъ докладвахъ това рѣшение въ министерския съвѣтъ. Това, че е така, почитаемиятъ сѫдъ ще се увѣри отъ двамата свидѣтели Горановъ и Ставревъ, на които още тогава, прѣди да е имало дума за сѫдене на министри, азъ се оплакахъ, че въ комисията бѣхъ единъ срѣщу трима.

Държ. обвинитель: Когато е рѣшено, да се строятъ хамбари, защо за това не се е съставилъ протоколъ?

Свид.: Обяснихъ това много хубаво: защото нѣмаше врѣме и защото менъ бързо ме извикаха отъ министерски съвѣтъ.

Държ. обвинитель: Колко засѣдания имахте?

Свид.: Нѣколко засѣдания имаше.

Държ. обвинитель къмъ Момчилова: Взема ли комисията нѣкакво рѣшение?

Свид. Момчиловъ: Не.

Прѣдсѣдателя къмъ Момчиловъ: Вѣрно ли е това, което каза г. Грозевъ?

Свид.: Азъ не помня подобно нѣщо.

Подсжд. Тончевъ: Не си ли спомня г. Момчиловъ, че прѣдъ парламентарната комисия е казалъ: „Ний не се произнесохме тогава, а по-послѣ се произнесохме?"

Свид.: Не помня, да съмъ казалъ подобно нѣщо.

Защит. Табурновъ: Какво е възразилъ Момчиловъ на Зарзова, когато той е казалъ въ министерски съвѣтъ, че това мнѣние е на болшинството отъ комисията?

Свид.: Азъ разбрахъ, че той докладва мнѣнието не на болшинството, а онова, което се подържаше отъ Саранова, т. е. да се строятъ хамбаритѣ.

Защит.: Отъ показанията на Зарзова се вижда, че слѣдъ като е исказалъ своето лично мнѣние, докладвалъ е послѣ и мнѣнието на болшинството отъ комисията. Вий сте присжтствували на този докладъ. Не възразихте ли, че болшинството отъ комисията не е взѣло никакво рѣшение?

Свид.: Не.

Защит.: Офертата на Георговъ не е ли по-износна между друго и за това, че хамбаритѣ, които оставятъ върху него сж на много по-далечни мѣста, кждѣто нѣма строителни материяли?

Свид.: Не взѣхме това подъ внимание, защото не всички мѣста сж отдалечени.

Защит.: Случи ли се, щото Георговъ да е билъ длъженъ да постиля съ бетонъ и тамъ, кждѣто още не сж били построени хамбаритѣ?

Свид.: Той ни заяви за това, но ний му казахме, да се яви на работа и ако не може да работи, да прѣдстави удостовѣрение, че хамбаритѣ още не сж готови.

Защит.: Имаше ли случай, да се бетонира дѣто хамбаритѣ не сж готови или даже съвсѣмъ на открито безъ покривъ?

Свид.: Имаше такова нѣщо въ Варна.

Защит.: Дали това обстоятелство не усложни работата да закъснѣе?

Свид.: Споредъ менъ не, защото въ такива хамбари прѣдприемача можеше да вкара колата си вътрѣ за разни нужди, като напримѣръ за чакълъ, камъни, когато това въ открититѣ не може.

Защит.: Въ министерството още прѣзъ мѣсецъ септемврий е

била изправена една ситуация по бетонажа за сума 175,000 лева. Отъ кждѣ се взема тая цифра?

Свид.: Направи се една приблизителна смѣтка за свършеното и се оцѣни работата съгласно поемнитѣ условия, послѣ се назначи комисия, която и рѣши каква цифра да се постави.

Защит.: Значи оцѣни се, безъ да се гледа отъ кого е материяла и кой го е поставилъ?

Свид.: Да.

Защит.: Кога се спрѣ работата?

Свид.: По-послѣ и за това се състави протоколъ.

Защит.: Колко е вземалъ Георговъ авансъ за бетона?

Свид.: Около 120—130,000 лева.

Защит.: На инжинеръ Василиевъ, когато стана прѣхвърлянето, даванъ ли е авансъ?

Свид.: Не зная.

Защит.: Когато стана прѣхвърлянето върху Василиева, не доде ли той при васъ, да ви прѣдстави таблица за извършената работа, която възлиза на 175 хиляди лева?

Свид.: Именно за това се направи поменатата смѣтка, но не зная, дали се отпусна на Василиева този авансъ.

Защит.: Ако Георговъ успѣеше да свърши бетона, щѣше ли той да изсъхне?

Свид.: Ако бѣше поржчалъ варьта и другитѣ материяли по-рано.

Защит.: Когато ходихте въ Варна, не приготвихте ли мѣсто за желѣзнитѣ хамбари?

Свид.: Азъ отидохъ по друга работа, но събрахъ комисия отъ хора компетентни и опрѣдѣлихме мѣсто за 15 желѣзни хамбара.

Защит.: Защо послѣ се указа, че нѣмало мѣста?

Свид.: Защото едни отъ тѣхъ бѣха стръмни.

Защит.: Опасението ви, че желѣзни хамбари нѣма да дойдатъ на мѣсто сбждна ли се?

Свид.: Не.

Защит.: Дали всички желѣзни хамбари сж за храни?

Свид.: Г-нъ Дедекенъ ни каза, че всичкитѣ сж за храни.

Защит.: Увѣрихте ли се въ това?

Свид.: Азъ знаяхъ, че хранитѣ нѣма да стоятъ много въ тѣхъ, а само приврѣменно, до като се произведе търга.

Защит.: Не се ли взѣха хамбаритѣ и за друга нѣкоя цѣль?

Свид.: Това знае Каракашевъ, отъ когото съмъ го слушалъ.

Защит.: Какъ си обяснавате прѣдложението за мушами, когато стана търгъ за бетониране?

Свид.: Имаще нѣколко прѣдложения.

Защит.: Значи прѣдложението за мушами е, когато вече стана търга за бетона?

Свид.: Може да има нѣкоя грѣшка.

Държ. обвинитель: Свидѣтеля лично ли е докладвалъ съ Вълчева на Тончева за спирането на бетона?

Свид.: Да, лично съ г. Вълчевъ докладвахме.

Държ. обвинитель: Той съгласи ли се съ васъ?

Свид.: Да, и поиска да му опрѣдѣлимъ, кждѣ още не е започнато бетонирането, та никакъ да не се започва.

Държ. обвинитель: Захария Митовъ идвалъ ли е при васъ?

Свид.: Не, азъ го видѣхъ при Вълчева и казваше, че Георговъ отишелъ въ Русе да плаща на работницитѣ и да усили работата.

Държ. обвинитель: Ходилъ ли този денъ защитника Митовъ при Тончевъ?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Прѣдъ слѣдствието сте казали, ча сте го видѣли?

Свид.: Може да съмъ казалъ, че прѣдполагамъ да е ходилъ, но не съмъ го видѣлъ.

Държ. обвинитель: Идва ли други, освѣнъ Митовъ, да ходатайствува за продължение срока по бетонажа?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Какво впечатление ви направи резолюцията на Тончева на заявлението за продължение срока?

Свид.: Изненада ме.

Държ. обвинитель иска да се прочете тая часть отъ показанията на свидѣтеля, които говорятъ за З. Митовъ въ деня, когато е станало прѣдложението.

Секретаря чете показанията.

Държ. обвинитель: Дали сжщия денъ докладвахте на г-нъ Тончева, че трѣбва да се унищожи търга?

Свид.: Или сжщия, или по другия денъ.

Държ. обвинитель: Отъ гдѣ знае Митовъ, че сте дали записка за унищожение контракта по бетона?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Освѣнъ васъ кой други е можалъ да знае за унищожението на контракта?

Свид.: Писаритѣ и чиновницитѣ отъ министерството.

Държ. обвинитель: Митовъ, като пълномощникъ на Георговъ ли идваше въ министерството?

Свид: При менъ не е идвалъ, но изглеждаше като зоинтересованъ.

Държ. обвинитель: Прѣдъ слѣдствието не казахте ли, че желѣзнитѣ хамбари сж дошли много късно и не могатъ се употрѣби?

Свид.: Додоха въ края на септемврий.

Държ. обвинитель: Не сте ли казали, че въ Варна нѣма нужда отъ тѣхъ, защото има голѣмъ правителственъ хамбаръ?

Свид.: Да, има и го ремонтираха.

Държ. обвинитель: Дадохте ли писмото до Соф. Окр. Управитель, съ което искахте да се усили работата по бетона?

Свид.: Да, и по този случай се издаде приказъ.

Държ. обвинитель: Приложи ли се той въ изпълнение?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Не Ви ли говори г. Теневъ, да се прѣустанови работата цо хамбаритѣ покрай дунавскитѣ пристанища?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Кои лица бѣха въ комисията, когато рѣшихте, да се постилятъ хамбаритѣ?

Свид.: Г. Караджовъ и Кушевъ, търговци, посочени отъ г-нъ Тончева. — Рѣшихме да се постелятъ за тази година съ мушами. Това бѣше мнѣнието на търговцитѣ и другитѣ лица и ний се съгласихме съ тѣхъ.

Държ. обвинитель: Не сте ли слушали за наемане на шлепове?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Ходили ли сте при Тенева?

Свид.: Да, ходихъ и тамъ бѣше г. Каракашевъ; говорихме, дали могатъ да се складиратъ храни въ шлепове. Този въпросъ се обсѫди пакъ отъ една комисия и търговцитѣ казаха, че може да се складира по дунавскитѣ градове, не и по морскитѣ, обаче не се взема никакво рѣшение.

Прѣдсед. Мариновъ: Когато докладвахте съ записка, че работитѣ по бетона не вървятъ добрѣ и е искалъ срока, васъ ли Ви питаха, дали трѣбва да се продължи срока или другиго питаха?

Свид.: Не зная.

Защит. Д-ръ Серафимовъ: Свидѣтеля каза, какво Георговъ по бетона давалъ оплакване, че не може да започне и върши наредъ работата, защото нѣкой отъ хамбаритѣ не били започнати, други не готови и непокрити и че тия оплакваня били основателни. Да каже сега свидѣтеля, може ли Гавриловъ да свърши бетона въ 45 дневенъ срокъ и при тия прѣчки и вънъ отъ тѣхъ?

Свид.: Можеше въ тоя срокъ да се свърши работата, но безъ тия прѣчки.

Засѣданието се вдигна въ 6 ч. вечерьта.

Засѣдание XIX. — 26 февруарий 1903 г.

Повика се свидѣтеля инжинеръ Славковъ.

Прѣдседателя: Ви бѣхте ли въ комисията за обмислюване въпроса по постройката на хамбаритѣ и какъ се рѣши въпроса?

Свид. Славковъ: Азъ и г. Момчиловъ казахме, че не сме компетентни да се произнесемъ за строението, но за начина на постройката.

Прѣдседателя: Какво помните за рѣшението на комисията?

Свид.: Комисията нищо не рѣши.

Държ. обвинитель: Направихте ли протоколъ въ комисията?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Помни ли, нѣкой отъ членоветѣ да сѫ викани въ министерския съвѣтъ?

Свид.: Не зная, азъ тогава отсжтствувахъ.

Държ. обвинитель: Помни ли, да сж били прѣдставени въ комисията типове отъ желѣзни хамбари и отъ кого сж прѣдставени?

Свид.: Отъ г. Дедекенъ.

Държ. обвинитель: Отъ гдѣ знаеше г. Дедекенъ, че правителството ще купува желѣзни хамбари?

Свид.: Не мога да зная.

Държ. обвинитель: Не помни ли, на самитѣ образци да е било писано „образци на хамбари за българския десятъкъ"?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Какво бѣше неговото и на другаря му Момчиловъ мнѣние за желѣзнитѣ хамбари?

Свид.: Че сж скжпи.

Държ. обвинитель: Но мислѣха ли, че ще се спазятъ хранитѣ въ тѣхъ?

Свид.: Не, само относително цѣната.

Държ. обвинитель: Съобщихте ли това мнѣние на началството — министра?

Свид.: Не е съобщавано.

Държ. обвинитель: Кога се почна конструкцията на дървенитѣ хамбари?

Свид.: Къмъ края на юлий и началото на августъ.

Държ. обвинитель: На врѣме можаха ли да се изкаратъ?

Свид.: Изкараха се съ изключение на линията Русе-Варна.

Държ. обвинитель: На всѣкждѣ хамбаритѣ бѣха ли добрѣ направени или на много мѣста неотговаряха на условията, които се прѣдвиждаха?

Свид.: На всѣкждѣ сж били направени, както сж проектирани.

Държ. обвинитель: Помни ли, въ комисията да сж имали свѣденя за числото на хранитѣ, които ще бждатъ помѣстени?

Свид.: Имахме.

Държ. обвинитель: Доставиха ли имъ се свѣденя за частнитѣ хамбари, които щѣха да служатъ за помѣщение на хранитѣ?

Свид.: Получавахме и такива свѣденя.

Държ. обвинитель: Не помни ли, по за колко милиона килограми е имало наети хамбари?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Може ли, да разправи нѣщо за бетоновата постилка.

Свид.: Станаха много търгове.

Държ. обвинитель: Взѣхте ли участие въ търговетѣ вие?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Знаете ли нѣщо за изплащането на нѣкакви аванси по бетоновата постилка?

Свид.: Не зная. Знамъ, че г. Георгиевъ прави бетоновата постилка. Той закъснѣ.

Защит. **Генадиевъ:** Покрай Дунава построени ли бѣха хамбари?

Свид.: Имало на нѣкои пунктове само построени.

Защит.: Не се ли издаде приказъ за назначение на комисия, която да обмисли за постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Мисля, че имаше.

Защит.: Не бѣше ли казано, за какво се свиква комисия?

Свид.: Съдържанието точно не помня.

Защит.: Не помни ли поне, съ що се занимаваше? Помни ли поне, че около единъ мѣсецъ засѣдавали?

Свид.: Помня, че засѣдавахме до половината на м. май, около петнайсеть дена въ мое присътствие и послѣ бѣхъ прѣкомандированъ. Върнахъ се кждѣ 15-й юлий и не зная слѣдъ мене какво е ставало.

Защит.: Колко пжти се събирахте въ тия 15 дни?

Свид.: 2—3 пжти въ продължение на нѣколко дена.

Защит.: Даде ли въ комисията мнѣние г. Сарановъ, да се строятъ хамбари?

Свид.: Даде.

Защит.: Не помни ли той, съ Момчилова да сж се присъединили къмъ това мнѣние на Саранова?

Свид.: Не помня.

Защит.: Твърди ли по положителенъ начинъ, че не се е присъединявалъ?

Свид.: Не помня.

Подсжд. Тончевъ: Свидѣтеля каза, че дървенитѣ конструкции били построени сжщеврѣменно. Въ доклада се вижда, какво на 22 августъ прѣдприемачътъ Георговъ се е оплакалъ, че на много мѣста хамбаритѣ не бѣха се почнали, а въ Сливенъ, Шуменъ, Чирпанъ не сж покрити и затова не може да бетонира. За туй на 28-й августъ е била изпратена една депеша до инжинеритѣ въ провинцията, да позволятъ на Георгова тѣзи, които не сж почнати още. Знае ли нѣщо свидѣтеля по това?

Свид.: Не помня такова нѣщо.

Защит. Д-ръ С. Иванчовъ: Въ комисията, която засѣдава въ минист. на финансиитѣ по обсжждане въпроса за строене на хамбаритѣ, припомня ли си свидѣтеля, да сж присжтствували и други лица вънъ отъ четиритѣ членове?

Свид.: Единъ пжть присжтствуваше г. Боевъ, а другъ пжть г. Каракашевъ.

Защит.: Г-нъ Каракашевъ не е ли казвалъ, че отъ желѣзнитѣ хамбари има нужда и по централната линия за влагалища?

Свид.: Не си припомнямъ.

Държ. обвинитель: Доставиха ли се желѣзни хамбари?

Свид.: Доставиха се.

Държ. обвинитель: Кждѣ се стовариха?

Свид.: Въ Варна и Бургазъ.

Държ. обвинитель: Послужиха ли тѣ за десятъка или не?

Свид. Не зная.

Държ. обвинитель: Кое врѣме се доставиха тѣзи хамбари?

Свид.: Не помня.

Д. Тодоровъ,

Подпрѣдседатель на Руссенския Апелативенъ Съдъ

Членъ на Слѣд. Комисия.

Прѣдсед. Мариновъ: Правихте ли нѣкакъвъ писменъ, официяленъ актъ по бетонирането къмъ края на м. септемврий?

Свид.: Помня само това, че въ Народното Събрание азъ направихъ извлѣчения отъ свѣденята, които имахме отъ разни инжинери за положението на работитѣ съ бетонирането.

Прѣдсед. Мариновъ: Този актъ не го ли подписахте?

Свид.: Не си припомнямъ.

Прѣдсед. Мариновъ: Таблици правихте ли?

Свид.: Правилъ съмъ.

Прѣдсед. Мариновъ: Кое врѣме бѣше това?

Свид.: Не помня точно.

Прѣдсед. Мариновъ: Въ какво положение се намираше работата на г. Георговъ?

Свид.: Не е било довършено бетонирането.

Прѣдсед. Мариновъ: Каква часть е била довършена?

Свид.: Не мога да опрѣдѣля.

Прѣдсед. Мариновъ: Къмъ 20 число срока за прѣдаването бѣше ли свършенъ?

Свид.: Не зная.

Прѣдсед. Мариновъ: Кога правихте таблицитѣ?

Свид.: Слѣдъ свръшване на срока.

Подсжд. Д. Тончевъ: Мисли ли, че тая негова таблица е вѣрна и че тя изразява дѣйствително състоянието на бетонирането въ врѣме на спирането работата?

Свид.: Ако свѣденята сж били вѣрни.

Подсжд.: Нека вземемъ като примѣръ софийскитѣ хамбари, които сж прѣдъ очитѣ на централното управление. Въ таблицитѣ е означено, че на 27 септемврий е било бетонирано само половината отъ хамбаритѣ. Тогава, когато споредъ смѣтката на г. Георгова е било бетонирано 6948 кв. м., а цѣлитѣ хамбари сж 70,000 кв. м.?

Свид.: Такива свѣденя ми сж дадени.

Подсжд.: Софийскитѣ хамбари бетонирани ли сж сега? И бѣха ли изцѣло бетонирани прѣзъ 1900 год.?

Свид.: Да.

Подсжд.: Тогава какъ да си обяснимъ невѣрностьта въ таблицата?

Свид.: Защото е съставена по други свѣденя.

Подсжд.: Хамбаритѣ въ Казичане бетонирани ли сж?

Свид.: Да.

Поосжд.: Тогава защо въ таблицата е означено, че било бетонирано само 120 кв. м., когато е бетонира 680 кв. м. отъ площадъ 700 кв. м.? Но нека посоча и другъ примѣръ: Въ Радомиръ имало да сѐ бетонира 2,000 кв. м. Споредъ сегашната смѣтка бетонирани сж 1942 кв. м., а въ таблицата личи, че не било бетонирано нищо. Имало доставено само чакълъ и само насипа билъ свършенъ. Ако тази таблица е направена, не когато е свършено бетонирането, т. е. не прѣзъ септемврий 1900 г., но по искането на парламентарната комисия, чакъ

прѣзъ 1901 год., защо не е съставена таблицата по окончателнитѣ данний, а е съставена по единъ актъ отъ 12 септемврий 1900 год.

Свид.: Въ таблицата има разни данни, писана е споредъ даннитѣ.

Подсжд.: Тогава счита ли свидѣтеля, че съставената отъ него таблица е вѣрна и прѣдставлява ли тя дѣйствителното състояние на извършената работа по бетонирането?

Свид.: Вѣрно е само отъ свѣденията, споредъ които е съставена.

Подсжд.: Въ Казичане хамбаритѣ бетонирани ли сж?

Свид.: Да.

Подсжд.: Ако сж бетонирани, то какъ обяснява свидѣтеля невѣрността на таблицата: хамбаритѣ бетонирани цѣли, а въ таблицата означено, че отъ цѣлия площадъ 700 кв. м. било бетонирано само 120 кв. м.? Защо като е знаялъ, че хамбаритѣ въ Казичане сж били бетонирани още прѣзъ 1900 год., свидѣтеля прѣзъ 1901 годйна дава свѣдѣня въ таблицата прѣдъ парламентарната комисия, че отъ тѣхъ било бетонирано само 120 кв. м.?

Свид.: Отъ мене не се искаше кждѣ какво е направено до края на срока, но се искаше какво е извършено на разни дати.

Посжд.: Нѣма нужда г-да сждии, да изброявамъ неточността въ таблицата, относително всичкитѣ изброени въ нея станции. Заявявамъ само, че таблицата съдържа съвсѣмъ неточни указания за всичкитѣ станции. Ако ги провѣримъ една по една, ще се установи сжщата неточность, каквато примѣрно посочихъ въ Радоиръ, София, Казичане. Прочее таблицата или официялния актъ на свидѣтеля, върху който г-нъ прѣдседателя е обърналъ внимание е неточенъ, невѣренъ, не изразявя дѣйствително положение на извиршеното по бетониране работата.

Защит. Д-ръ Табурновъ: Дохаждалъ ли е инжинера Василиевъ, да иска привремѣнно нѣкакви ситуации и да му е даденъ проектъ, отъ който се вижда, че има да получава 174,000 лева?

Свид.: Дохаждалъ е да иска. Не зная дали му е даванъ прѣписъ отъ ситуация.

Защит.: Кой може да му е далъ проектъ за ситуация?

Свид.: Нѣкой отъ чиновницитѣ.

Защит.: Значи можеха да му дадатъ и други не само Вий.

Свид.: Можеха.

Държ. ищецъ Филиповъ: Ако срокътъ за довръшване бетоновата постилка е билъ 20 септемврий, имало ли е възможность за прѣдприемачитѣ, при констатираното положение на постилката въ растояние на 12 дена да се довърши останалата работа?

Свид.: Това зависи отъ разпорежданята. Ако има достатъчно работници и материялъ може да се свърши.

Държ. ищецъ: Слѣдъ изтичанието на допълнителния 12-дневенъ срокъ отъ страна на м-вото, искаха ли се свѣденя за положението на работитѣ?

Свид.: Не помня.

Държ. ищецъ: Помни ли свидѣтеля, да сж били доставени и по

чие, разпореждание нѣкакви черги и рогозки за постиляне на хамбаритѣ?

Свид.: Зная, че сж поставяни черги и рогозки.

Държ. ищецъ: По чие искане?

Свид.: Не зная.

Държ. ищецъ: Отъ гдѣ знае, че сж били доставени?

Свид.: Защото ставаше дума за тѣхъ въ м-вото на общ. сгради.

Държ. ищецъ: Между кого?

Свид.: Като чиновникъ зная, че се говорѣше за такива черги.

Държ. ищецъ: Между кои лица?

Свид.: Не зная.

Държ. ищецъ: Щомъ свидѣтеля отговаря не помня и не зная, азъ не желая понататъкъ да давамъ въпроси.

Повика се свидѣтеля Лазаръ Вълчевъ.

Прѣдседателя: Какво знаете по въпроса относително търговетѣ за бетониране на дървенитѣ хамбари и за желѣзнитѣ хамбари?

Свид.: Азъ бѣхъ назначенъ за главенъ секретарь въ м-вото на общ. сгради на 8 юлий 1900 год., когато въпросътъ за търговетѣ по постройката на дървенитѣ хамбари бѣше вече свършенъ.

Прѣдседателя: Дървенитѣ хамбари построени ли бѣха на врѣме?

Свид.: Не мога да си припомня. Въ това врѣме повече отъ началницитѣ въ м-вото на общ. сгради бѣха въ отпускъ. Останали бѣхме въ м-вото азъ и г. Момчиловъ, Началникъ на Архитектурното Отдѣление. Г-нъ Момчиловъ имаше да се занимава специално съ хамбаритѣ. Знамъ, че трѣбваше да се построятъ хамбари на такива мѣста, щото да бждатъ удобни за товарене на хранитѣ по желѣзницитѣ.

Прѣдседателя: Знаехте ли за желѣзнитѣ хамбари?

Свид.: За тѣхъ се научихъ, когато бѣха пристигнали.

Държ. обвинитель: Имаше ли оплакваня отъ надлежнитѣ чиновници, че постройката на дървенитѣ хамбари върви бавно?

Свид.: Имаше оплакваня, че не е опрѣдѣлено, кждѣ да се строятъ.

Държ. обвинитель: Знае ли, че въ Бургасъ не е имало мѣсто, дѣ да се строятъ хамбаритѣ?

Свид.: Имаше такъвъ случай въ Бургасъ. Тамъ трѣбваше да веземемъ тѣзи мѣста, които бѣха отстжпени по-рано на д-вото за постройката на бургаското пристанище. Не знамъ, че мѣстото тамъ бѣше малко за строене.

Държ. обвинитель: На други мѣста имаше ли такива разправии, каквито въ Бургасъ, напр. въ Сарамбей?

Свид.: Имаше 2—3 случая.

Държ. обвинитель: Помни ли, да е имало оплакване, че хамбаритѣ въ търновско и русенско сж били злѣ направени и не сж могли да служатъ за помѣщения по десятъка?

Свид.: Не си спомнямъ, да е имало оплакваня по десятъка?

Държ. обвинитель: Помни ли, да е имало едно писмо отъ

м-ството на финансиитѣ (стр. 251 отъ доклада), да се пита М-вото на Общ. Сгради, дали хамбаритѣ се намиратъ въ нужнитѣ условия на здравина и дали това м-во взема отговорностьта за всѣкакви врѣди на хранитѣ, които ще се стоварятъ въ тѣхъ. М-вото отговорило, че споредъ свѣденята му хамбаритѣ може да служатъ за стоварване на хранитѣ, но трѣбвало да се подържатъ грижливо отъ финансовитѣ началници?

Свид.: Помня тази прѣписка. Тогава искахме, да се направи ревизия по хамбаритѣ и ни се отговори, че се намиратъ въ добри условия.

Държ. обвинитель: Защо се искаше, да се подържатъ грижливо отъ финансовитѣ началници?

Свид.: Всѣки пжть може да се яватъ поврѣди отъ бури, дъждове и пр.

Държ. обвинитель: Постройката на дървенитѣ хамбари на всѣкадѣ на врѣме ли се извърши или на нѣкои мѣста закъснѣ?

Свид.: Имаше закъснения въ тѣзи градове, кждѣто не бѣха опрѣдѣлени мѣста за постройката.

Държ. обвинитель: Г. Кушовъ, когато се яви въ министерството на общ. сгради, каза ми, че е пратенъ отъ м-вото на финансиитѣ, да третира съ васъ нѣкои въпроси и въ какво качество се явяваше?

Свид.: Не помня такова нѣщо. Знамъ, че той е идвалъ да подава нѣкои заявления.

Държ. обвинитель: Кой ви каза, че хранитѣ могатъ да се запазятъ въ хамбаритѣ?

Свид.: Г-нъ Зарзовъ.

Държ. обвинитель: Какво стана съ хамбаритѣ въ Ломъ-Паланка? Спрѣ ли се постройката имъ?

Свид.: Спрѣ се.

Държ. обвинитель: Въ Рахово, Видинъ?

Свид.: Въ Видинъ се строиха.

Държ. обвинитель: Помни ли, да се е платило обезщѣтение нѣкадѣ, защото се е спрѣла постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Само въ Силистра бѣше платено едно обезщѣтение отъ 1000 лева.

Държ. обвинитель: Въ други мѣста?

Свид.: Нѣмаше никакво обезщѣтение.

Държ. обвинитель: Свидѣтельтъ казва, че г. Кушевъ се е явилъ, да имъ каже, да спратъ другитѣ хамбари?

Свид.: Таквозъ нѣщо не съмъ казалъ. Казахъ, че той даде само заявление.

Държ. обвинитель: Въ туй заявление какво казваше г. Кушевъ?

Свид.: Не мога да помня.

Държ. обвинитель: Какво знае свидѣтеля по въпроса за доставянето на асфалтови мукави и катранъ за покривката на хамбаритѣ и правени ли сж търгове за това?

Свид.: Офертитѣ бѣха прѣдставени отъ прѣдприемачитѣ прѣди

моето постжпване въ м-вото като главенъ секретарь. Когато бѣхъ вече назначенъ за такъвъ, г. Иванчовъ ме натовари, да съставя комисия, която да се произнесе върху прѣдставенитѣ оферти. Ние съставихме за тази цѣль своя протоколъ и той биде утвърденъ отъ м-ра Иванчовъ.

Държ. обвинитель: Мисли ли свид., че туй е редовно?

Свид.: Да, това е единъ търгъ по доброволно съгласие и съ кореспонденция. Така се практикува постоянно въ м-ството.

Държ. обвинитель: Какъ се извърши покриването на хамбаритѣ съ мукави и какъ стана катраносването; колко оферти имаше и кому се даде търгътъ?

Свид.: За покриване на хамбаритѣ се образува търгъ. На търга се явиха 2—3 души, които конкурираха всѣки по една малка часть. Послѣ постжпиха двѣ оферти на Павелъ Димитровъ за цѣла България и Гатю Чоневъ само за нѣкои мѣста. Понеже търгътъ се произведе, комисията се произнесе, да се раздѣли работата на двѣ, като се даде по половина на двамата оферанти. Състави се протоколъ, но м-рътъ утвърди търга за цѣлата работа само на Павелъ Димитровъ. Офертата на Г. Цоневъ бѣше по 24 ст. кв. метръ, а офертата на П. Димитровъ по 25 ст. квадр. метръ.

Държ. обвинитель: Защо не се даде прѣдприятието на Г. Цоневъ, когато офертата му бѣше по износна?

Свнд.: Не знамъ.

Държ. обвинитель: Какъ си обяснява свидѣтеля туй?

Свид.: Това зависи отъ благоусмотрѣнието на министра.

Държ. обвинитель: Какъ се извърши допълнителната обвивка на хамбаритѣ съ търгъ или безъ търгъ?

Свид.: Безъ търгъ. Искаха се цѣнитѣ на търговцитѣ и министерътъ е разрѣшилъ, кому да се възложи.

Държ. обвинитель: Кои сж оферирали подъ този ограниченъ търгъ и чии оферти сж били по-износни?

Свид.: Не мога да помня.

Държ. обвинитель: Помни ли, офертата на нѣкой Алкалай да е била най-износна.

Свид.: Не мога да помня. Имаше много оферти.

Държ. обвинитель: Какво знаете по търговетѣ за бетоновата настилка?

Свид.: Първия търгъ не се състоя. Назначи се втори търгъ за 20 юлий и съ перетъргъ на 24 юлий. Въ този търгъ имаше три найизносни оферти. На А. Георгиновъ за извѣсни само хамбари по 3 л. 18 ст. съ мѣстна хидравлическа варь; на Н. Георгиевъ, тоже само за една часть отъ хамбаритѣ по 3 л. 20 ст. съ иностранна варь и Г. Георгова съ хидр. варь по 3 л. 28 ст. за всички хамбари по цѣла България. Комисията отъ начало бѣ на мнѣние, да раздѣли цѣлата работа между тия трима прѣдприемачи. За тази цѣль тя повика Георгова и му прѣдложи, да приеме бетона на ония хамбари, за които другитѣ двама прѣдприемачи не сж оферирали. Той обаче отказа, като заяви, че той е подалъ оферта за всички хамбари и че не желае да вземе само една часть отъ тѣхъ, особено ония хамбари, за които не сж офе-

рирали другитѣ двама прѣдприемачи и въ които работата струва много по-скѫпо, защото се намиратъ въ вѫтрѣшностьта на страната, гдѣто и материалитѣ и работата е много скѫпа. Тогава комисията се възползува отъ едно прѣдложение направено отъ Бр. Иванови, вънъ отъ търгътъ, съ което тѣ искаха да постелятъ хамбаритѣ съ дъски и рѣшихме да раздѣлимъ постилката на хамбаритѣ между трима прѣдприемачи: да дадемъ на Георгиева тия хамбари, за които сѫ оферирали, а да възложимъ на Бр. Иванови, да постелятъ съ дъски останалитѣ хамбари. Състави се протоколъ и слѣдъ това докладвахъ за всичко горѣизложено на м-ръ Иванчова. Той ме запита: „Защо не сме взѣли въ внимание и офертата на Георгова и съ каква варь той иска да върши тетонажа, азъ му заявихъ, че Георговата оферта ни се вижда по-скѫпа и освѣнъ това Георговъ не се съгласи, да вземе само една часть отъ хамбаритѣ. Тогава г. Иванчовъ ме натовари, да изучимъ изново всички оферти и да му прѣдставимъ протоколъ, въ който подробно да бѫде изложено нашето мнѣние. Слѣдъ това комисията се събра още веднажъ и като взѣ прѣдъ видъ заявлението на Г. Георгова, отъ 29 юлий, че той оферира да извърши бетонажа по 3 л. 28 ст. за цѣла България и съ иностранна хидрав. варь, намѣрихме наговата оферта за най-износна. Съставихме за тази цѣль протоколъ, въ който дадохме мнѣние, че Георговата оферта е най-износна, а при това и прѣдпочтителна, понеже оферира за всички хамбари изцѣло. Освѣнъ това прѣдставихме на благоусмотрѣнието на м-стра и друга една комбинация, споредъ която постилката на хамбаритѣ се възлагаще на трима прѣдприемачи, а именно Георгинова, Георгиева и Бр. Иванови.

Държ. обвинитель: Кои влизаха въ тази комисия?

Свид.: Момчиловъ, Гешевъ и азъ.

Държ. обвинитель: Първия протоколъ подписа ли се отъ тримата?

Свид.: Подписа се.

Държ. обвинитель: Намира ли се първия протоколъ въ дѣлата на м-ството на общ. сгради?

Свид.: Когато доде анкетната комисия търсихме го, но не можехме да го намѣримъ.

Държ. обвинитель: Когато сѫ докладвали на м-ра, не имъ ли е казалъ той, че Георговъ ще работи съ иностранна варь? имаше ли заявление отъ Георговъ въ такава смисъль?

Свид.: Това не мога да си спомня.

Държ. обвинитель: Когато съставляваха втория протоколъ, не помни ли Момчиловъ, да е билъ най-много, да не се възлага търга само върху Георговъ, защото има опастность, че нѣма да се изкара прѣдприятието на врѣме?

Свид.: Имаше такова нѣщо.

Държ. обвинитель: Помни ли свидѣтеля, прѣди да се утвърди търга, А. Гиргиновъ да е подалъ едно заявление, въ което е казалъ, че той има варь готова и че ще може на врѣме да изпълни прѣдприятието и да е казалъ, че Георговъ нѣма да приеме прѣдприятието?

Свид.: Такова заявление не помня.

Държ. обвинитель: Какъ се утвърди търга?

Свид.: Азъ бързахъ, понеже врѣмето бѣше късно, питахъ м-ра, върху кого е утвърдено прѣдприятието и той ми каза върху Георгова, за да му съобща.

Държ. обвинитель: Какво знае свидѣтеля за отпускане на нѣкакъвъ авансъ на Георгава отъ 30,000 лева.

Свид.: Постжпи едно заявление отъ Георгова за авансъ отъ 50,000 лева. Азъ отъ начало бѣхъ склоненъ, да му се отпусне единъ авансъ. За да бжда обаче по-сигуренъ, дали той заслужава такъвъ, поискахъ свѣденя, въ какво положение се намира възложеното нему прѣдприятие и дали има достатъчно извършени работи и доставенъ материялъ. Отъ добититѣ свѣденя узнахъ, че той е осталалъ много надирѣ въ работитѣ си, освѣнъ това, Вакаро писа писмо въ м-ството, че Георговъ се отказалъ отъ поржчката, която му билъ направилъ за хидравлич. варь (Лафаршъ). Тогава азъ измѣнихъ мнѣнието си, не искахъ да му се отпуща авансъ. Г-нъ Иванчовъ обаче ми заповѣда, да пиша въ м-вото на финансиитѣ, да се даде на Георговъ единъ авансъ отъ 50,000 лева. Азъ писахъ такова писмо; пратихъ го на м-ра, който го подписа и ми го прати за по-нататъшно разпореждане. При все това, азъ пакъ задържахъ нѣколко врѣме писмото въ м-вото, за да говоря още веднажъ съ м-ра, но по настояването на Захари Митовъ го изпратихъ въ м-ството на финансиитѣ.

Държ. обвинитель: Когато дойде г. Митовъ, не го ли попитахте, на какво основание иде при васъ, да иска нѣкаква записка за авансъ на Георговъ?

Свид.: Той е идвалъ много пжти, да ми говори за Георговъ, но не ми е казалъ като какъвъ иде.

Държ. обвинитель: Какъ разбрахте, като какъвъ е идвалъ?

Свид.: Не знамъ.

Държ. обвинитель: Отъ дѣ знаеше З. Митовъ, че писмото е подписано отъ м-ра Иванчовъ, за да го иска?

Свид.: Трѣбва да се е научилъ въ м-вото.

Държ. обинитель: Помни ли, да е дадена нѣкаква докладна записка, за да се вематъ мѣрки, да се усили работата, защото бетоновата настилка върви много бавно?

Твид.: Да, тя бѣше отъ инжинера Момчиловъ и се изпрати на министра.

Държ. обвинитель: Какво се направи по нея?

Свид.: Върна се отъ м-ра съ резолюция, че Момчиловъ трѣбвало да прѣдстави мнѣнието си по това врѣме.

Държ. обвинитель: По поводъ на тази резолюция имало ли е друга резолюция на Момчилова, че Георгиевъ нѣма да извърши бетоновата постилка?

Свид.: Тя е оставена подъ резолюция на м-стра и по-кжсно.

Държ. обвинитель: Какво знае за приказа на управителя, да се усили работата на Георгиева, а на нѣкои мѣста да се работи за негова смѣтка?

Свид.: Имаше такова нѣщо. То стана вслѣдствие на нашия до-
кладъ прѣдъ Иванчова, отъ когото искахме приказъ и той се тъгласи
да издаде.

Държ. обвинителъ: Приложи ли се?

Свид.: Едноврѣменно съ разпореждането да се издаде приказъ, искахме свѣденя отъ инжинеритѣ за положението на работитѣ по бетона. Видѣ се, че работата не отива добрѣ и трѣбваше да се взе-мътъ строги мѣрки. Не приложихме приказа, защото, ако почнемъ да работимъ за смѣтка на прѣдприемача, е много трудно, понеже трѣб-ватъ работници и пр., и въобще бѣше вече късно и нѣма да има добри резултати.

Държ. обвинитель: Докладвахте ли, че понеже прѣдприемачитѣ не ще успѣятъ, то има нужда да се купятъ чували?

Свид.: Да, имаше такова нѣщо. Азъ глобихъ инжинеритѣ, защото не сж бдѣли за работа. Въ това врѣмв си дойде г. Тончевъ въ София и нему се отнесе записка.

Държ. обвинитель: Каква резолюция се постави отъ г-нъ Тончевъ?

Свид.: Не е сложена никаква.

Държ. обвинитель: Не сложихте ли вий нѣкава резолюция?

Свид.: Азъ заварихъ работата така и всички книжа се пращаха въ една папка на подписъ и се връщаха. Този денъ ми донесоха пап-ката, но нѣмаше на тази бумага резолюция, за това азъ отбѣлѣзахъ, че е била прѣдставлявана на министра.

Държ. обвинитель: Какво знаете за продължение на Ге-оргиева срокътъ съ 12 дена?

Свид.: Като наближи 20 септемврий и бетонитѣ трѣбваше да сж готови, обаче не бѣха, тогава се даде докладъ за унищожение на контракта. Отидохме съ Момчилова въ Тончевъ и казахме, че не ще бъде готова работата. Той прѣдложи да повикаме Георгова и да видимъ какво ще правимъ. Викахъ го, не доде. Слѣдъ обѣдъ другъ се обади по телефона и каза, че е изъ града, но ще му каже да доде. На дру-гия денъ, като получихъ папката отъ Тончева видѣхъ въ заявлението, че се продължава срока. Слѣдъ това доде З. Митовъ и каза, че Геор-гиевъ заминалъ за Русе да усили работата и за това не се унищожи контракта.

Държ. обвинитель: Като отидохте при Тончева съ докладна записка, той съгласи ли се съ нея?

Свид.: Бѣше съгласенъ.

Държ. обвинитель: Слѣдъ това идва ли Митовъ въ министерството?

Свид.: На другня денъ дойде, когато се донесе заявлението на Георгиева за продължение на срока.

Държ. обвинитель: Не е ли идвалъ Митовъ, да имъ говори, да не постжпватъ така, както мислятъ, а да ги оставятъ да довър-шатъ прѣдприятието?

Свид.: Не помня да е идвалъ на 20, а на 21.

Свид.: Имаше такова нѣщо. То стана вслѣдствие на нашия докладъ прѣдъ Иванчова, отъ когото искахме приказъ и той се съгласи да издаде.

Държ. обвинителъ: Приложи ли се?

Свид.: Едноврѣменно съ разпореждането да се издаде приказъ, поискахме свѣденя отъ инжинеритѣ за положението на работитѣ по бетона. Видѣ се, че работата не отива добрѣ и трѣбваше да се взетать строги мѣрки. Не приложихме приказа, защото, ако почнемъ да работимъ за смѣтка на прѣдприемача, е много трудно, понеже трѣбватъ работници и пр., и въобще бѣше вече късно и нѣма да има добри резултати.

Държ. обвинитель: Докладвахте ли, че понеже прѣдприемачитѣ не ще успѣятъ, то има нужда да се купятъ чували?

Свид.: Да, имаше такова нѣщо. Азъ глобихъ инжинеритѣ, защото не сж бдѣли за работа. Въ това врѣмв си дойде г. Тончевъ въ София и нему се отнесе записка.

Държ. обвинитель: Каква резолюция се постави отъ г-нъ Тончевъ?

Свид.: Не е сложена никаква.

Държ. обвинитель: Не сложихте ли вий нѣкава резолюция?

Свид.: Азъ заварихъ работата така и всички книжа се пращаха въ една папка на подписъ и се връщаха. Този денъ ми донесоха папката, но нѣмаше на тази бумага резолюция, за това азъ отбѣлѣзахъ, че е била прѣдставлявана на министра.

Държ. обвинитель: Какво знаете за продължение на Георгова срокътъ съ 12 дена?

Свид.: Като наближи 20 септемврий и бетонитѣ трѣбваше да сж готови, обаче не бѣха, тогава се даде докладъ за унищожение на контракта. Отидохме съ Момчилова въ Тончевъ и казахме, че не ще бжде готова работата. Той прѣдложи да повикаме Георгова и да видимъ какво ще правимъ. Викахъ го, не доде. Слѣдъ обѣдъ другъ се обади по телефона и каза, че е изъ града, но ще му каже да доде. На другия денъ, като получихъ папката отъ Тончева видѣхъ въ заявлението, че се продължава срока. Слѣдъ това доде З. Митовъ и каза, че Георговъ заминалъ за Русе да усили работата и за това не се унищожи контракта.

Държ. обвинитель: Като отидохте при Тончева съ докладна записка, той съгласи ли се съ ней?

Свид.: Бѣше съгласенъ.

Държ. обвинитель: Слѣдъ това идва ли Митовъ въ министерството?

Свид.: На другия денъ дойде, когато се донесе заявлението на Георгиева за продължение на срока.

Държ. обвинитель: Не е ли идвалъ Митовъ, да имъ говори, да не постжпватъ така, както мислятъ, а да ги оставятъ да довършатъ прѣдприятието?

Свид.: Не помня да е идвалъ на 20, а на 21.

Държ. обвинитель: Какво впечатление ви направи резолюцията за продължение срока?

Свид.: Изненада ме, понеже не оставаше дума за продължение срока, а за унищожение контракта.

Държ. обвинитель: Обяснихте ли, че никакво друго срѣдство не може да помогне, защото не остава врѣме и че хамбаритѣ нѣма да изсъхнатъ? Министра знаеше ли положението?

Свид.: Допущамъ, че трѣбва да го знае, защото имаше нѣколко записки и му се докладва устно.

Държ. обвинитель: Като доде Митовъ, каза ли на свидѣтеля, чезнае за продължение на срока?

Свид.: Не помня, дали ми каза.

Държ. обвинитель: Какво ще кажете по втория авансъ на Георгова отъ 50,000 лева?

Свид.: Не зная нищо, защото послѣ се научихъ, когато дойде заявлението му.

Държ. обвинитель: Кой поднесе заявлението за продължението срока и заявлението за авансъ?

Свид.: Не зная, тѣ ми се донесоха съ папката.

Държ. обвинитель: Като викахте Георгова на 20 септем., съобщихте ли, че взѣхте рѣшение, да се унищожи котракта?

Свид.: Мисля, че му казахме, какво го викахме само по бетона.

Държ. обвинитель: Отъ гдѣ може да знае той, ако не сте му казвали; отъ гдѣ може да знае, че се прѣкѫсва строенето на бетона?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Не допущате ли, че Митовъ е идвалъ него денъ и се е научилъ?

Свид.: Може да е идвалъ.

Държ. обвинитель: Прѣди обѣдъ ли бѣхте при г. Тончевъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Слѣдъ обѣдъ ли е идвалъ Митовъ?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Мисля, че има противорѣчие въ казването на свидѣтеля, за това да се прочетатъ показанията му дадени прѣдъ слѣдствието.

Защит. Сава Иванчовъ: Азъ не виждамъ тѣзи противорѣчия и ако ми позволи почитаемия сѫдъ да го прочета: той е казалъ, че не видѣлъ Митова въ м-ството.

Прѣдсѣдателя: Установи се, че нѣма противорѣчие.

Държ. обвинитель: Азъ искамъ да стане очна ставка съ Момчилова, понеже свидѣтеля казва, че подали заявление прѣдъ обѣдъ а Момчиловъ слѣдъ обѣдъ. По кой начинъ стана отпущането на аванса?

Свид.: Не зная нищо, азъ се научихъ отъ писмото, което намѣрихъ въ папката на г. Тончева.

Държ. обвинитель: Каза ли ви Тончевъ?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Каква резолюция сложи Тончевъ върху заявлението за продължение срока?

Свид.: Да се продължи срока съ 12 дена.

Държ. обвинитель: Какъ се лихвидира прѣдприятието по бетона?

Свид.: Съобщи се на инжинеритѣ, че работата се спира и да съставятъ ситуации за извършената работа. Но не стана ликвидация.

Държ. обвинитель: Защо се спрѣ бетона, прѣди да изтече срока?

Свид.: Тончевъ каза защото има постановление отъ М-ския Съвѣтъ.

Държ. обвинитель: Състави ли се комисия, да оползотвори тѣзи хаабари?

Свид.: Да, по поржка на Тончева.

Държ. обвинитель: По чие настояване се взема рѣшение, да се вzematъ черги и човали?

Свид.: Имаше изказани много мнѣния, а нѣкои казаха, да се употрѣбатъ черги и чували и ний се съгдасихме съ това и подписахме протокола.

Държ. обвинитель: Получихте ли оплакване отъ Пловдивъ, че прѣдприемачитѣ не извършватъ работата по поемнитѣ условия?

Свид.: Да, но г. Тончевъ каза, че ако не работятъ добрѣ, това ще бжде за тѣхна смѣтка.

Защит. С. Иванчовъ: Моля свидѣтеля, да отговори: Когато викаха за пръвъ пжть Георгова, да му прѣдложатъ, да се раздѣли прѣдприятието на бетона на три части, отъ които една да се даде на него; дали го викаха прѣдъ първия протоколъ, който се унищожи, или послѣ съставянето на тоя послѣдния?

Свид.: Не помня добрѣ, но трѣбва да е прѣди първия протоколъ.

Защит.: Каза свидѣтеля, че когато канили Георгова да раздѣлятъ работата на три части и да вземе той една часть, Георговъ не се съгласилъ. Тогава ли се състави първия протоколъ?

Свид.: Така.

Защит.: Значи той е повиканъ прѣди съставянето на първия протоколъ?

Свид.: Да.

Защит.: Той какво ви възрази, като му прѣдложихте да се раздѣли работата на три части?

Свид.: Казахме му, че ще вземе хамбаритѣ, за които не сж оферирали Георгиевъ и Гиргиновъ. Но той не се съгласи, защото не били благоприятни условията и че ще губи, ако вземе само тѣхъ.

Защит.: Обясни ли Георговъ, че ще работи съ иностранна варь; не стана ли за това дума?

Свид.: Може да е казалъ, не помня. Но му се възрази, че офертата му не е добрѣ опрѣдѣлена и не може да се вземе подъ внимание това устно казване.

Защит.: Какъ свидѣтеля помни дребни работи, а това важно обстоятелство не помни, защото, ако приеме, че Георговъ ще работи съ иностранна варь, неговата оферта излиза най-евтина, той дава наис-

тина 3·28 срѣщу 3·18. Но тази послѣднята оферта е съ мѣстна варь, тъй че офертата на Гиргинова приравнена съ цѣната на иностранната варь, споредъ поемнитѣ условия възлиза не на 3·18 лева, а на 3·68 лева? Може ли този въпросъ да не е разискванъ. Не е ли казалъ Георговъ, че неговата оферта е най-евтина, защото работи съ иностранна варь?

Свид.: Ако така е разбиралъ Георговъ, трѣбваше да даде заявление още на другия денъ, а той го даде по-послѣ. Тъй че ако е искалъ да се разбира, че ще работи съ иностранна варь, трѣбваше да се допълни офертата.

Защит. С. Иванчовъ: Не стана ли такова разискване?

Свид.: Не помня, но азъ му казахъ, че неговата оферта не е пълна. За друго не помня да е ставало дума, защото въ сѫщото врѣме като засѣдаваше и разискваше комисията, азъ се занимавахъ и съ други текущи работи.

Защит.: Съ какви работи?

Свид.: Комисията бѣше въ мойта стая, дѣто бѣхъ занятъ и съ други работи.

Защит.: Първия нротоколъ дали е подписанъ отъ тримата и кога?

Свид.: Щомъ е поднесенъ на м-ра, трѣбва да е подписанъ.

Защит.: Въ ваше присѫтствие ли се състави протокола?

Свид.: Състави го Момчиловъ въ стаята си.

Защит.: Кога отиде свидѣтеля прѣдъ министра?

Свид.: Трѣбва да е въ сѫщия денъ, защото работата бѣше бърза.

Защит.: Обясни ли му за съставенитѣ комбинации било съ Георгова или безъ него?

Свид.: Протокола бѣше въ такава една комбинация и м-ра е видѣлъ това, но въ офертата на Георгова не се казваше иностранна варь.

Защит.: Значи вий казахте на м-ра, че Георговата оферта е отстранена, защото не се казва съ каква варь ще работи, вѣрно ли е?

Свид.: Щомъ нѣма въ офертата, трѣбва да се разбира мѣстна, защото той искаше само да играе и да види какви ще сѫ цѣнитѣ.

Защит.: Като прѣдполагахте, че г. Георговъ иска да играе, какъ да си обяснимъ, че не сте поискали отъ него, веднага да опрѣдѣли съ каква варь ще си служи и по този начинъ да му отнемете всѣка възможность за каквато и да била игра?

Свид.: Не си припомнямъ.

Защит.: Георговъ каза ли ви, че ще работи съ мѣстна варь?

Свид.: Не помня, но условията бѣха ясни, само 50 ст. разлика въ цѣната.

Защит.: Значи въ васъ нѣмаше даже съмнѣние, че той ще работи съ мѣстна варь?

Свид.: Мислѣхъ, че ще работи съ мѣстна варь.

Защит.: Но не знае ли свидѣтеля Вълчевъ, че въ България не може никой да разполага съ мѣстна варь, освѣнъ Гиргиновъ, който я произвежда?

Свид.: Не зная, ний работимъ въ държавнитѣ постройки само съ иностранна хидр. варь.

Защит.: Но ако това е вѣрното, отдѣ можехте да заключите, че Георговъ ще работи съ мѣстна варь?

Свид.: Защото не опрѣдѣля.

Защит.: Имаше ли опрѣдѣлено, че е мѣстна варь?

Свид.: Не.

Защит.: Освѣнъ хидравлическа варь казваше ли Георговъ, че приема да работи бетонажа и съ примѣсъ отъ портландъ цименти и то пакъ по сѫщата цѣна?

Свид.: Не помня.

Защит.: Правите ли разлика между едното и другото и въ чий авантажъ?

Свид.: Разбира се въ полза на портъ-ландъ-цимента.

Защит.: Коя оферта ще приемете, ако едната е съ мѣстна варь, а другата съ портландъ-циментъ?

Свид.: Разбира се тая, която е съ портландъ-циментъ, но за хамбаритѣ нѣмаше нужда отъ портландъ-циментъ.

Защит.: Като прѣдлага Георговъ въ офертата си портландъ-циментъ, какъ мислите г-нъ свидѣтелю, може ли да се прѣдполага, че относително варьта, той ще иска да си служи съ мѣстна варь, която е несравнено по евтина отъ цимента? Или по инакъ казано, възможно ли е Георговъ ди прѣдлага за една и сѫща цѣна мѣстна варь и портландъ-циментъ? Обстоятелството, че той сравнява варьта съ портландъ-цимента, не е ли едно ясно доказателство, че той имено подразбира иностранна хидр. варь?

Свид.: Възможно е, защото цимента е по-скѫпъ.

Защит.: Тогава, какъ да си обяснимъ вашето прѣдложение, че Георговъ иска да работи съ мѣстна варь?

Свид.: За менъ е ясно, че той ще употрѣби мѣстна, за това замълчава този въпросъ въ офертата си.

Защит.: Но отъ гдѣ ще вземе такава варь, която не се фабрикува въ страната и само Гиргиновъ е ималъ едно малко количество?

Свид.: Не зная.

Защит.: Не обърна ли свидѣтеля внимание, че въ офертата на Георгова имаше прѣдложение и за портландъ — циментъ?

Свид.: Не, защото постѫпиха много оферти.

Защит.: Не ги ли чете свидѣтеля тия оферти?

Свид.: Не помня.

Защит.: Когато отиде съ първия протоколъ при Иванчова, какво каза той?

Свид.: Азъ му доложихъ за всичко станало и той ме попита, защо не е взета въ внимание и офертата на Георгова; защото не е опрѣдѣлено съ каква варь ще работи.

Защит.: Вие ли казахте на министра, че имало оферти и отъ Георгова?

Свид.: Всичко бѣше изложено въ протокола, отъ него се виждаше и за офертата на Георгова; но Георговъ може да му се е оплакалъ, та за това ме запита.

Защит.: Втория протоколъ кой го състави?

Свид.: Азъ писахъ черновката.

Защит.: Тримата ли додохте до съгласие, че офертата на Георгова, като е съ иностранна варь, тя се явява и най-износна?

Свид.: На това мнѣние бѣхъ азъ, Ганевъ и Момчиловъ, само че този послѣдния прѣдпочиташе и настояваше, да се даде прѣдгриятието на трима прѣдприемачи.

Защит.: Значи по цѣната и тримата сѫ съгласни?

Свид.: Да.

Защит.: Какво искаше Момчиловъ?

Свид.: Да се раздѣли на три.

Защит.: Казахте ли му, че това не е съгласно съ поемнитѣ условия?

Свид.: Да.

Защит.: Значи георговата оферта е най-износна?

Свид.: Да.

Защит.: Казахте, че м-ръ Иванчовъ никога не Ви е заявилъ, какво той желае, да се даде прѣдприятието на едно лице, а не на три? Подържате ли това си казване?

Свид.: Да.

Защит.: Протокола, който сте прѣдали въ слѣдствената комисия по търга за бетоножа, отъ гдѣ го взехте?

Свид.: Той е прѣписъ отъ оргиналната черновка.

Защит.: Гдѣ се намира тая черновка?

Свид.: Азъ я пазя въ чекмежето си.

Защит. Сега гдѣ се намира?

Свид.: Въ менъ.

Защит.: Въ министерството ли или въ частната ви архива?

Свид.: Не си спомнямъ.

Защит.: Моля г. Прѣдседателю, да се поиска отъ свидѣтеля, да донесе слѣдъ обѣдъ тая черновка, за да я имаме при дѣлото.

Свид. Л. Вълчевъ: Да, ще я донеса. Този протоколъ е направенъ на листове и нѣма частното мнѣние на Момчилова, и възможно е, да има извѣстни измѣнения: когато съмъ го прѣписвалъ, възможно е да сѫ ставали поправки.

Защит.: Най-напрѣдъ и тримата се съгласихте, че Георговата оферта е най-износна. Втората комбинация, да се раздѣли прѣдприятието на трима души, дали се удобри отъ тримата, или то бѣше мнѣние на Момчилова?

Свид.: Само негово мнѣние.

Защит.: Вие и другия членъ на комисията г. Гешевъ, какъ гледахте на тази комбинация?

Свид.: Г-нъ Момчиловъ настояваше, да раздѣлимъ прѣдприятието за бетоножа на трима прѣдприемачи, защото се съмняваше, дали Георговъ ще тоже самичъкъ да го извърши.

Азъ обаче. и г. Гешевъ не се съгласихме по този въпросъ съ Момчилова. Ние му възразихме, че той самичъкъ е правилъ поемнитѣ условия, че въ тѣхъ е прѣдвидѣлъ, да може да се даде прѣдприятието изцѣло или на части, което значи, че може споредъ поемнитѣ условия,

да се даде работата и на единъ само прѣдприемачъ; че търга е произлѣзълъ пакъ въ първата смисъль. А щомъ всичко това е така и щомъ офертата на Георгова е най-износна, то нѣма законни причини да не се даде нѣму цѣлото прѣдприятие. Слѣдъ дълги прѣния, като не можахме да се съгласимъ съ Момчилова, този послѣдния остана на особено мнѣние, което написа въ нашия протоколъ, както по-горѣ споменахъ.

Защит.: Тази комбинация — Момчиловата — дали бѣше поефтина за държавата?

Свид.: Да, по сума.

Защит.: Свидѣтеля ни говори за една докладна записка на Момчиловъ (стр. 59 въ обв. актъ); видѣ ли той резолюцията, поставена отъ м-ра върху тая записка?

Свид.: Да.

Защит.: Имаше ли друга нѣкаква резолюция подъ резолюцията на Момчиловъ.

Свид.: Това видѣхъ въ протокола на парламентарната комисия. Тази втора резолюция на Момчилова е турена послѣ.

Защит.: Сжществува ли практика въ министерството, щото чиновницитѣ да си туратъ разни резолюции по книжата, които оставатъ въ архивитѣ?

Свид.: Началника може да си прави бѣлѣжки.

Защит.: Но съ каква цѣль? Съ цѣль да обърне вниманието на своето началство върху извѣсни въпроси или токо тъй, да се знае какво е било неговото мнѣние?

Свид.: На вѣрно да се обясни.

Защит.: Повтарямъ въпроса: може ли свидѣтеля да ни каже: кога е турилъ Момчиловата резолюция надъ или подъ тая на министра?

Свид.: Може по-кжсно да е турена, но не зная.

Защит.: Когато нѣкой чиновникъ прави такива бѣлѣжки относително министерскитѣ резолюции, не съобщава ли поне на непосрѣдственото си началство; напр. на главния секретарь?

Свид.: Практиката е, че като направи бѣлѣжката, трѣбва да съобщи мнѣнието си за свое оправдание.

Защит.: Момчиловъ не направи ли това?

Свид.: Не помня.

Защит. Табурновъ: Черновката на втория протоколъ да ми е вѣрна съ прѣписа, който се намира въ доклада на парламентарната комисия?

Свид.: Трѣбва да е вѣрна, защото прѣписътъ се написа по нея; ще го сравнимъ.

Защит.: Значи буквално?

Свид.: Дадохъ прѣписъ.

Защит.: Георговъ, като доде първия пжть при васъ, какво отговори на вашето прѣдложение, да вземе само една часть отъ бетона на хамбаритѣ?

Свид.: Той каза, че му е невъзможно, защото му даваме хамбари отъ които ще губи.

Защит.: Защо ще губи?

Свид.: Защото тѣзи хамбари се намиратъ въ мѣста, гдѣто материяла ще струва по-скжпо и работата во-скжпа.

Защит.: Въ скжпотията на работата не влиза ли и доставянето на материяла?

Свид.: Зависи отъ мѣстото, дѣто ще се работи.

Защит.: Дали материяла за бетона се намира на всѣкждѣ и струва еднакво и дали далечината на мѣстото и Дунава влияе?

Свид.: Да, зависи отъ далечината.

Защит.: Значи, ако Георговъ ви каза, че работата му струва поскжпо, вслѣдствие отдалеченостьта на Дунава и морето, не разбрахте ли, че това е, защото ще работи съ иностранa варь?

Свид.: Не.

Защит.: Направихте ли смѣтка за изработеното, слѣдъ като се напусна работата?

Свид.: Даде се заповѣдь на контролнитѣ органи, да се състави протоколъ за цѣната на изработената работа и материяли и се прѣдстави въ министерството.

Защит.: Отъ гдѣ е вписана цифрата 175,000 лева, която намираме въ обв. актъ, като стойность по бетоновата постилка?

Свид.: Отъ тѣзи протоколи.

Защит.: Авансите, дадени на Георгова, изплащатъ ли извършенитѣ отъ него работи?

Свид.: Мисля, че дължимата георгова сума по бетоновата постилка е по-голѣма отъ даденитѣ му аванси, тъй като ситуацията възлиза на 175,000 лева.

Защит.: Какъ се мислѣше въ министерството, че като се прѣкратява работата, има ли законъ, който казва, че въ такъвъ случай държавата плаща само причиненитѣ врѣди, а не и изгубенитѣ ползи?

Свид.: Когато се наруши единъ контрактъ, ако едната страна е виновна, другата не отговаря.

Защит.: Но когато му се каже, че не желаемъ твоята работа и се прѣкрати?

Свид.: Това знае този, който е рѣшилъ да спре работата: Министерскиятъ Съвѣтъ.

Защит.: Имало ли е други прецеденти напр. за спиране постройката на желѣзнопжтната линия Радомиръ-границата?

Свид.: Народното Събрание рѣши, да се спре линията по чл. 59 и платиха се само загубитѣ, а не и печалбитѣ.

Защит.: Защо се избра извѣсния вече типъ за хамбаритѣ, а именно горнята имъ часть да бжде открита?

Свид.: Защото нѣма врѣда отъ това, и че такива сж добри, защото врѣменни постройки така се строятъ. Момчиловъ ми каза, че постройката трѣбва да бжде лека и евтина и че при тази форма ще се провѣтрява житото.

Защит.: Не се ли случи, щото Георговъ да бжде принуденъ да извръшва работи вънъ и въ повече отъ контракта, а именно поземната работа; постжпи ли оплакване отъ него по този въпросъ?

Д-ръ Г. Каракулаковъ,

Сѫдия отъ Върховния Касационенъ Сѫдъ

Сѫдия въ Държавния Сѫдъ.

Свид.: Работата се даде à forfait.

Защит.: Случи ли се Георговъ да бетонира и кждѣто хамбаритѣ не сж готови, даже не покрити?

Свид.: Той, за да оправдае своята бездѣятелность, даде заявление, че не може да почне, защото не били готови хамбаритѣ. Казахме му, да се яви на мѣстото и ако не може да работи, да вземе удостовѣрение. Обаче той такова нѣщо не направи никждѣ. Това е единъ претекстъ. Азъ зная едно мѣсто кждѣто той не е ималъ, нито чакълъ, нито работници и за това не е почналъ.

Защит.: Дали за това закжснѣха бетонитѣ?

Свид.: Ако имаше случай, гдѣто не се е свършилъ хамбаря, азъ щѣхъ да позволя, защото ний правимъ бетонъ и въ морето, а не само на открито.

Подсжд. Тончевъ: Г-нъ Вълчевъ каза, че би позволилъ на прѣдприемача, да бетонира прѣди да е свършенъ хамбаря, но чл. 4 отъ поемнитѣ условия изрично казва, че не може да се бетонира до като не се покриятъ хамбаритѣ. Дали нѣма да се наруши този членъ?

Свид.: Може да стане бетонъ и безъ покривъ.

Подсжд.: Да, но чл. 4 е изриченъ, той не позволява подобно нѣщо.

Свид.: Да, но това бѣше само единъ протестъ.

Подсжд.: Дали министерството може да праща циркуляри само по единъ протестъ?

Свид.: Да, защото Георговъ бѣше далъ заявление и трѣбваше да му се даде ходъ.

Подсжд.: Само по оплакването на Георгова може ли м-ството да прати тази телеграма, да позволи да се работи, макаръ хамбаритѣ да не сж готови?

Свид.: Казахъ, че трѣбваше да се даде ходъ на заявлението.

Подсжд.: Помни ли свидѣтеля, дали съмъ заповѣдвалъ нему или на Момчилова да съберать свѣдения за черги и чували?

Свид.: Когато се спрѣ бетона, вий казахте да се събере комисия, да обсжди какъ ще се използуватъ хамбаритѣ, и послѣ казахте да наемемъ черги.

Подсжд.: Понеже г-нъ Момчиловъ каза, че нему лично не съмъ заповѣдвалъ, сега се вижда отъ показанията на свидѣтеля, че съмъ далъ тази заповѣдь и на двамата.

Засѣданието се прѣустанови за подиръ обѣдъ.

Срѣда, 26 февруарий, засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Защит. Д-ръ Генадиевъ: Знае ли свидѣтеля да е платено обезщѣтение за дървенитѣ хамбари покрай дунавскитѣ градове?

Свид.: Не зная, трѣбва да видя въ дѣлото.

Защит.: Свидѣтеля каза, че за наемане на шлепове му е съобщилъ Кушевъ и казалъ, че има вече въ ф-совото м-ство условие, че може да достави такива: тогава ли се научи той за това?

Свид.: Казахъ, че за това имаше съобщение и азъ отъ него се научихъ.

Защит.: Съобщение за какво?

Свид.: Че има наети шлепове и да се не строятъ хамбаритѣ.

Защит.: Въ своето заявление Кушевъ прѣдлага да наеме шлепове или казваше, че понеже има вече договоръ за това, да се спре постройката.

Свид.: Не зная.

Защит.: Има едно писмо отъ М-ството на Общ. Сгради до Финансовото М-во отъ 31 юлий 1900 г., съ което се запитватъ инжинеритѣ по дунавскитѣ пристанища, дали може да се прѣустанови постройката на хамбаритѣ, безъ да плаща държавата обезщѣтение. Инжинеритѣ отговарятъ съ една телеграма, че прѣдприемачитѣ сѫ съгласни да се спре, но да имъ се плати една сума отъ 10,000 лева. Въ Русе и Ломъ работата още не била започната, а Видинъ и Силистра едва почната. Прѣдприемачитѣ се отказали да прѣтендиратъ обезщетение. Свидѣтеля Лозанъ Вълчевъ не е ли узналъ по този начинъ отъ М-ра на Общ. Сгради, по-рано за наемането на шлепове отъ когато му е говорилъ Кушевъ?

Свид : Не помня добрѣ; по едно врѣме имаше нѣщо такова — прѣдприемачитѣ казваха, че иматъ готовъ материялъ и приематъ да спратъ строенето на хамбаритѣ, само ако имъ се плати обезщѣтение.

Защит. С. Иванчовъ: Моля да се пита свидѣтеля, донесълъ ли е черновката на протокола по отдаване бетонажа на прѣдприемачъ?

Свид.: Да, донесохъ го.

Защит.: Г-нъ Вълчевъ, прѣди малко Държ. обвинитель прочете нѣкои пасажи отъ доклада на анкетната парламентарна комисия, които сигурно Ви сѫ направили впечатление. Анкетната комисия дава твърдѣ лоша атестация за разпоредителностьта на Министерството на Общ. Сгради:

а) Едва на 14 августъ 1900 год. прави разпореждане къмъ своя архитектъ въ Н. Загора, да опрѣдѣли мѣсто за хамбаритѣ, които има да се строятъ.

б) На 17 августъ се прѣдлага държавному инжинеру въ Борисово, да покаже на прѣдприемача мѣсто за хамбари.

в) По запитване на пловдивския инжинеръ, м-ството едва на 19 августъ съобщава името на прѣдприемача, който ще строи хамбари въ Пловдивъ.

г) Бр. Иванови искатъ да се счита срока за постройката на хамбаритѣ, начиная отъ 21 и 22 юлий, защото едва тогава имъ се опрѣдѣлили мѣста за застрояване.

д) Въ Бургасъ м-вото едва на 31 августъ съобщава, че е утвърденъ търга за постройкитѣ въ тоя градъ и пр.

Отъ всички тия факти се вижда, казва комисията, съ какъвъ безпорядъкъ се е водило хамбарното прѣдприятие отъ М-то на Общ. Сгради. „Тукъ не може вече да се говори, добавя комисията, само за една парламентна отговорность, но нѣщо повече, м-ството съзнателно е ощѣтявало интереситѣ на хазната“.

Е, добрѣ, г-не свидѣтелю, вамъ ви е извѣстно, че по това врѣме титулирания м-ръ на общ. сгради отсѫтствуваше отъ София. Извѣсно

ви е, че това министерство се управляваше отъ М-ръ Прѣдсѣдателя, който освѣнъ общата политика на страната, имаше да управлява и дѣлата на своето м-ство, а именно онова на външнитѣ дѣла. Извѣсно ви е, че тогава, слѣдъ като бѣха поутихнали вжтрѣшнитѣ вълнения, избухна конфликта съ Ромжния, който ни бѣше докаралъ почти на прага на една война и задаваше най-голѣми грижи на министритѣ. Отъ друга страна, все прѣзъ туй врѣме вий бѣхте, г-нъ свидѣтелю, главния секретарь въ м-ството на общитѣ сгради. Вий бѣхте фактически управитель на дѣлата на това м-ство. Какъ тогава трѣбва да си обяснимъ онзи „безпорядъкъ", за който ни говори парламентната комисия? Кой трѣбва да бжде дѣйствителния отговорникъ за него? Кому падаше въ длъжность, да се погрижи за уреждането на всички горѣизброени административни дѣла? М-ра ли бѣше длъженъ да отдѣля мѣсто за хамбаритѣ? М-ра ли трѣбваше да съобщава на провинциалнитѣ власти имената на прѣдприемачитѣ? Въ длъжность на м-ра ли е, да урежда всички тия дреболии и днесъ той да отговаря за тѣхъ прѣдъ единъ държавенъ сждъ?

Свид.: Въ отговоръ на това питане, азъ трѣбва да съобща, че по това врѣме и азъ бѣхъ прѣтрупанъ съ много работа. Повечето отъ началницитѣ въ министерството бѣха въ отпускъ. Азъ бѣхъ назначенъ наскоро за главенъ секретарь. Трѣбваше ми врѣме, да се запозная съ работитѣ. Г-нъ м-стра го виждахъ твърдѣ нарѣдко и самичъкъ трѣбваше да разрѣшавамъ много работи. За случая въ Н.-Загора мислѣхъ, че хамбара е построенъ и трѣбва само да се запази отъ заливане, а то не било така. За Борисово е една грѣшка, че не се възложи на инжинера да опрѣдѣли своеврѣменно мѣсто. Грѣшката е, че първоначалната комисия не е опрѣдѣлила това мѣсто. Въ Бургасъ пакъ имахме дълги разправии съ чужденци, защото по-рано опрѣдѣленитѣ мѣста за хамбари сж били дадени за ползване на тия чужденци.

Защит.: Но това не е отговоръ на въпросътъ ми. Азъ не искамъ да обвинявамъ въ нѣщо свидѣтеля. Азъ питамъ само, може ли единъ м-ръ да носи лична отговорность за всички тия нередовности?

Свид.: Азъ не казвамъ това, но азъ заявявамъ, че съмъ правилъ всичко това, което е зависѣло отъ мене.

Защит.: Кой бѣше натоваренъ съ ржководене на прѣдприятието по постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Началника на архитектурното отдѣление Момчиловъ.

Защит.: Той докладваше ли ви като на главенъ секретарь за всички свои разпорежданя?

Свид.: Въ повечето случаи, да.

Защит.: Вий отъ своя страна докладвахте ли на респективния министръ?

Свид.: Докладвахъ по-важнитѣ въпроси.

Защит.: Какъ докладвахте, устно или съ писмени докладни записки?

Свид.: За по-важнитѣ работи писмено, а за маловажнитѣ устно.

Защит.: Отъ дѣлата, които тукъ имаше въ сждътъ на разположение се вижда, че свидѣтеля билъ усвоилъ единъ обичай, да туря на

всички министри бумаги, разни резолюции и бѣлѣжки за оправдание на своитѣ разпореждания. Какъ тогава да си обяснимъ, че относително нередовноститѣ, за които ни говори парламентарната комисия, нѣма почти никакви писмени слѣди, за да е било докладвано на министра?

Свид.: Може за всички да не е докладвано.

Защит.: Помни ли свидѣтеля, че по това врѣме м-ръ Иванчовъ е отсжтствувалъ отъ София и е билъ заминалъ за Цариградъ?

Свид.: Да, но мисля, че той замина на 17 или 18 августъ.

Защит.: Въ отсжтствието на м-ръ Иванчовъ, кой управляваше дѣлата въ м-ството на общитѣ сгради?

Свид.: Азъ.

Защит.: По кои въпроси изобщо докладвахте на м-ра?

Свид.: По принципалнитѣ въпроси.

Защит.: Да обясни свидѣтеля, какъ стана доставката на асфалтовитѣ мукаваи и лакътъ? Бѣше ли той главенъ секретарь, когато стана тая доставка?

Свид.: Азъ подписахъ протокола на комисията и го занесохъ на м-стра заедно съ мостри, които избрахме, и за нѣкои хамбари имаше по-скжпи. Той каза, че хамбаритѣ сж врѣменни постройки и не желае да се зиматъ скжпи мукави. Назначи се комисия, да обсжди на ново и послѣдната прие по-ефтини мукави.

Защит.: Въ чия обязаность падаше въпроса за опрѣдѣляне мѣста за постройката на хамбари?

Свид.: Въ обязаность на комисията, която е изучвала въпроса за постройката на хамбаритѣ.

Защит.: Министра може ли лично да се грижи за такива работи?

Свид.: Не, разбира се.

Защит.: Знае ли свидѣтеля по въпроса за покривката на хамбаритѣ съ асвалтови мукави?

Свид.: Обяви се търгъ. Най-износни бѣха двѣ оферти: едната на г. Цаневъ по 24 ст. на кв. метъръ само за извѣсни хамбари и другата на П. Димитровъ по 25 ст. за вскички хамбари въ България. Ний направихме протоколъ, да се раздѣли прѣдприятието по наполовина между двамата прѣдприемачи, но министра Иванчовъ възложи цѣлата работа само на П. Димитровъ.

Защит.: Като направихте протоколъ, да раздѣлите работата между двамата прѣдприемачи, взѣхте ли съгласието на тѣзи послѣднитѣ, особено на П. Димитровъ, който е оферiралъ съ опрѣдѣлена цѣна, но само ако му се даде цѣлата работа?

Свид.: Не, не помня да сме искали съгласието на П. Димитровъ.

Държ. обвинитель: Какъ стана прѣхвърлянето бетона отъ Георгова на Василиева?

Свид.: Не зная, защото заявлението стана до министра.

Държ. обвинитель: Имаше ли смисълъ да се прѣхвърля, когато на 20 септемврий се спрѣ постройката?

Свид.: Споредъ мене, нѣмаше.

Държ. обвинитель: По събранитѣ свѣденя на 21 септ. се

прѣдполагало, че като се продължи срока съ дванайсеть дена, щѣлъ да се изкара бетона. Вѣрно ли е това?

Свид.: Ако имаше при всѣки хамбаръ хора и всички потрѣбни материяли, щѣха да се изкаратъ въ срока, защото въ София се вършеше извънредно скоро: въ 5—6 дена се бетонира.

Държ. обвинитель: Дали имаше готово всичко?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Какъ се отпусна варь отъ Варна на Георгова?

Свид.: Той каза, че е поржчалъ отъ Марсилия „La Farge". Той доде съ Вакаро, който е прѣдставитель на тази фирма. Той искаше заемообразно до пристигането. Азъ казахъ, че това е по-хубаво, защото ще замѣнимъ наша стара варь съ нова, прѣсна. Така разбрахъ азъ и писахъ, да се отпусне г. Георгову варь заимообразно. Това бѣше на 21 юлий, Вакаро заяви послѣ, че въ Варна е пристигнала наша варь и писалъ, да се отпусне отъ нея, а тази, която ще се отпусне въ Бургасъ, да стане за смѣтка на Георгова, но капитана не искалъ да отиде въ Бургасъ съ варь. Послѣ Георговъ билъ отказалъ поржчката на варьта отъ Марсилия и азъ дадохъ резолюция, да не му се дава варь. Така се свърши тази работа на 31 юлий. На другия день Георговъ дава заявление въ министеретвото и казва, че иска варь отъ Бургасъ. Азъ дадохъ докладна записка, да му се отпусне взаимообразно варь отъ старата и това се удобри. Ако се отпусне варь отъ Варна, да се платятъ всички разноски и мита. Дадохъ записката на г. Иванчова и той удобри, постави резолюция на мнѣнието на строителния отдѣлъ, че ако Георговъ не свърши работата, да се постжпи съгласно закона. Това бѣше на 8 септемврий. Като се върна г. Тончевъ, ми каза, да се отпусне обѣщаната варь и азъ дадохъ телеграма до Варна, да се отпусне варь, като турихъ въ телеграмата, че това става по заповѣдь на министра. Това бѣше на 18 септемврий и всички разноски да се платятъ отъ Георгова. По-послѣ, безъ да е постжпвало заявление, получихъ записка да пиша на финансовия министръ, да отпусне на Георговъ варь безъ мито. Азъ писахъ това писмо и той го подписа.

Държ. обвинитель: Отпущането на варь дали е въ интересъ на държавата и дали става и на други прѣдприемачи?

Свии.: Да, ставало е напр. на бр. Симеонови е отпущата тоже.

Държ. обвинитель: Защо се отпусна безъ мито? въ интересъ на държавата ли е?

Свид.: То ще се плати, когато пристигне Георговата варь.

Държ. обвинитель: Като се прѣустанови работата, какво направихте съ материяла доставенъ отъ прѣдприемачитѣ?

Свид.: Той се тури въ влагалищата.

Държ. обвинитель: Кога се купиха черги и мушами?

Свид.: Комисията се произнесе, че за да може се тури въ хамбаритѣ храна, трѣбва да се вгематъ черги; ний дадохме докладна записка на министра въ този смисъль.

Държ. обвинитель: Защо докладвахте това въ министерския съвѣтъ?

Свид.: Защото сумата надминаваше повече отъ 200,000 лв., това направихъ по мое мнѣние и наехме черги, безъ да чакаме рѣшението му, защото работата бѣше много смѣшна.

Държ. обвинитель: Писа ли ви се отъ м-ството на финанситѣ, че трѣбва да се наематъ черги?

Свид.: Ний писахме само кждѣ ще трѣбатъ и ни се отговори тамъ и тамъ.

Държ. обвинитель: По колко ви прѣдложиха отъ втората оферта?

Свид.: Цѣната бѣше по-висока.

Държ. обвинитель: На кое число отъ мѣсеца ви се писа, че нѣма нужда отъ черги?

Свид.: Не зная такова нѣщо.

Държ. обвинитель: Вие писахте писмото посочено на 242 страница отъ доклада на парламентарната комисия и получихте отговоръ, който се намира на 250 стр. отъ доклада, да?

Свид.: Да, но отговора е въ противорѣчие на писмото, съ което ни писаха, да се зематъ черги.

Държ. обвинитель: Какъ се обяснява това писмо на г-нъ Тенева?

Свид.: Не зная мотивитѣ.

Държ. обвинитель: Писахте ли, да се отпусне авансъ на Кушева?

Свид.: Да, защото се задължихме, да ги плащаме, щомъ ги получимъ.

Държ. обвинитель: Заявлението за продължение срока коя дата носи?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Не помните ли, че заявлението има дата 21 септемврий, а резолюцията 20?

Свид.: Възможно е човѣкъ, когато резолира, да тури прѣднята дата, понеже е свикналъ първия денъ съ нея.

Подсжд.: Подписахте ли протоколитѣ на комисията по бетонажа, прѣди да ги поднесете на министра?

Свид.: Да, първия.

Подсжд.: Дадохте ли го на Иванчова и той обѣща ли ви, да го повърне?

Свид.: Да, но това е за втория протоколъ.

Подсжд.: Защо отъ самото начало не приехте офертата на г-нъ Георгова?

Свид.: Защото не казваше, съ каква варъ ще работи.

Подсжд.: Не взѣхте ли мѣрки послѣ срѣщу Георгова, който се задължи да работи съ инностранча варь, а пъкъ работилъ нѣйдѣ съ мѣстна?

Свид.: Да, и казахъ, да се прѣсмѣтне кждѣ е работилъ съ мѣстна варь, за да му се плати 50 ст. по-малко на кв. метръ.

Държ. обвинитель: Това не е ли едно нарушение на контракта?

Свид.: Не, защото въ контракта има 2 цѣни.

Очна ставка на Вълчева и Момчилова.

Прѣдседателя къмъ Момчилова: Кой денъ видѣхте З. Митовъ въ м-вото: кога се докладва на министра, сжщия или на другия денъ? и вий бѣхте ли въ стаята?

Свид.: Бѣхъ въ стаята на Вълчева, но не помня деня.

Прѣдседателя: Какво Ви каза Митовъ?

Свид.: Че Георговъ отишелъ въ Русе, да усили работата.

Прѣдседателя: Казахте ли му, че сте на мнѣние, да се уничтожи контракта?

Свид.: Той правѣше натякваня, но не зная за какво бѣха.

Прѣдседателя: Какъ си обяснявате, че датата на заявлението е по-късно, а резолюцията е отъ 20.

Свид.: Може да има грѣшка.

Защит. Къмъ Момчилова: Г-нъ Вълчевъ ни каза, че резолюцията, която сте поставили подъ резолюцията на м-ра Иванчова върху вашата докладна записка отъ 5 септемврий (стр. 61 отъ обв. актъ), гдѣто съобщавате, че бетоновата настилка върви бавно, — е резолюция, поставена по-късно и че за нея не сте нищо съобщили на главния секретарь; желаете ли, да съобщите, кога сте поставили тая ваша резолюция?

Свид.: Поставихъ я малко по-късно, когато докладната записка бѣ повърната въ моето отдѣление.

Защит.: Докладвахте ли на главния секретарь за тази ваша резолюция?

Свид.: Не помня, трѣбва да му съмъ докладвалъ.

Защит.: Но г. Вълчевъ не признава това!

Свид.: Не помня.

Защит.: Съ каква цѣль турихте тая резолюция?

Свид.: За оправдание на моитѣ дѣйствия.

Защит.: Но каква цѣль може да има това ваше оправдание, когато не отидохте, да го направите прѣдъ вашето началство?

Свид.: Да има слѣди въ дѣлото.

Защит.: За какво обаче могатъ да служатъ тия цѣли?

Свид.: Да мога единъ денъ, г-нъ Савва Иванчовъ, когато дойде държавния сждъ, да оправдая своето поведение.

Защит.: Но съ какво се доказва, че сте го направили на врѣме това оправдание?

Свид.: Азъ тъй разбирамъ своята длъжность.

Защит.: Ако по вашата служба ви се случи, да искате да се оправдаете въ нѣщо, прѣдъ кого правите вова?

Свид.: Прѣдъ главния секретарь.

Защит.: Защо и въ случая не постжпихте така?

Свид.: Не помня.

Защит.: Моля свидѣтеля Момчиловъ, да си припомни точно, когато Л. Вълчевъ се върна отъ доклада си при министра по бетоновата настилка, какво каза?

Свид.: Той ни каза, че м-ръ Иванчовъ повърналъ работата, да се разгледа още веднъжъ, като казалъ, че е по-добрѣ да се възложи прѣдприятието на едно лице.

Защит.: Но Л. Вълчевъ отказва да е казалъ подобно нѣщо.

Свид.: Азъ тъй помня.

Защит.: Моля свидѣтеля Вълчевъ, да каже какъ е прѣдалъ думитѣ на министра?

Свид. Л. Вълчевъ: Азъ казахъ, че министра желае да се занимаемъ още веднъжъ съ тоя търгъ, като вземемъ прѣдъ видъ и оцѣнимъ офертата на Георгова. Министра Иванчовъ не ми е казвалъ, че желателно било, работата да се даде на единъ прѣдприемачъ, нито пъкъ азъ съмъ казвалъ подобно нѣщо на Момчилова.

Защит.: Още единъ пжть питамъ свидѣтеля прѣдъ самия г-нъ Момчиловъ, да отговори, казалъ ли му е г. Иванчовъ, че е по-добрѣ да имаме работа само съ единъ прѣдприемачъ, отъ колкото съ много такива?

Свид.: Не ми е казвалъ.

Защит.: Въ комисията имаха ли Вълчевъ и Гешевъ борба съ Момчилова при оцѣняване на офертитѣ?

Свид.: Борба нѣмаше, но възразихме на Момчилова, че споредъ поемнитѣ условия, изработени отъ самия него, прѣдприятието може да се възложи само на единъ прѣдприемачъ, ако неговата оферта е износна.

Защит.: Убѣдихте ли Момчилова въ това?

Свид.: Не, той остана на особно мнѣние.

Защит.: Вие и Гешевъ останахте ли тоже на вашето си мнѣние?

Свид.; Да, останахме.

Прѣдседателя: Свидѣтель Вълчевъ, въ прѣдварителното слѣдствие сте показали, че г. Иванчовъ ви е рѣкълъ тия думи.

Свидъ.: Когато трѣбраше да даваме обяснение прѣдъ парламентарната комисия, азъ бѣхъ много занятъ; натоварихме Момчилова да напише тия обяснения и той погрѣшно е заявилъ подобно нѣщо и азъ на бързо съмъ подписалъ безъ да обърна внимание, но това не е вѣрно.

Държ. обвинитель: Но тукъ не се касае въпроса за парламентарната анкетна комисия. Ви и тамъ сте показали, че м-ръ Иванчовъ е изявилъ желание, да се даде работата на единъ прѣдприемачъ.

Свид.: Това е погрѣшно. Иванчовъ не ми е казалъ така.

Държ. обвинитель: Моля да се прочетатъ показанията на свидѣтеля дадени при слѣдствената комисия.

Секретарьтъ чете показанията.

Държ. обвинитель: Кое подържа свидѣтеля, онова, което е казалъ прѣдъ слѣдствената комисия, или това което днесъ тукъ казва?

Свид.: Подържамъ това, което тукъ показвамъ.

Държ. обвинитель: Въ слѣдствената комисия сж го питали трима души сждии. Защо тогава е твърдѣлъ едно, а сега подържа друго?

Свид.: Вѣрно е това, което днесъ показвамъ.

Подсжд. Д. Тончевъ: Г-нъ Момчиловъ вчера каза, че не съмъ му билъ далъ заповѣдь, да събере свѣденя за цѣнитѣ на чергитѣ. Подържа ли това?

Свид. Момчиловъ: Подържамъ.

Подсжд.: Г-нъ Л. Вълчевъ помни ли, да съмъ далъ тази заповѣдь и на двамата имъ заедно, когато сж били при мене?

Свид.: Да, помня.

Подсжд.: Подържа ли г. Вълчевъ това?

Свид. Л. Вълчевъ: Да, подържамъ. Когато г-нъ Тончевъ ни съобщи, че е прѣкратено бетонирането, ние казахме, да се погрижимъ за наемане на черги, за да се постелятъ хамбаритѣ. И Момчиловъ бѣше тамъ.

Държ. обвинитель: Защо г. Вълчевъ не се е погрижилъ, да събере свѣденя за чергитѣ?

Свид.: Докладната записка е подписана и отъ двамата.

Държ. обвинитель: Какъ да се обясни факта, че е далъ да се направи записка?

Свид.: Защото не бѣше възможно, да се съберать свѣденя за чергитѣ.

Защит. Д-ръ Н. Генадиевъ: Нѣкакъвъ протоколъ по бетонирането г. Момчиловъ каза вчера, че е билъ изпратенъ отъ г. Момчиловъ на г. Вълчевъ и че тоя послѣдния не билъ го подписалъ. Днесъ Вълчевъ спомни, че е подписалъ този протоколъ. Подържа ли Вълчевъ, че е билъ подписалъ този првъ протоколъ?

Свид.: Казахъ, трѣба да е билъ подписанъ.

Защит. С. Иванчовъ: Помни ли г. Момчиловъ, кога е билъ съставенъ първия протоколъ относително възлагането достивката на бетонажа върху трима души?

Свид. Момчиловъ: Не помня дена.

Защит.: Ако кажа, че на 26 юлий Бр. Иванови даватъ оферта, за да постелятъ съ дъски хамбаритѣ, допуска ли г. Момчиловъ, че протокола е съставенъ прѣди 26 юлий?

Свид.: Можеше да бжде и прѣди.

Защит.: Отъ дѣ ще знае тогава комисията, че Бр. Иванови сж готови да постелятъ хамбаритѣ и съ дъски?

Свид.: Мисля, че Бр. Иванови сж дали по-рано заявлението.

Защит.: Кога доде г. Вълчевъ, да имъ съобщи, че министра желае още единъ пжть работата да се разисква?

Свид.: Сжщия денъ, когато се състави протокола. Вълчевъ се върна отъ доклада си до министрâ и ми съобщи мнѣнието на този послѣдния.

Защит.: Сжщия денъ ли разискваха върху различнитѣ прѣдложения?

Свид.: Мисля сжщия денъ.

Защит.: Сжщия денъ ли съставиха своя новъ протоколъ?

Свид.: Не помня добрѣ.

Защит.: Кой състави този протоколъ?

Свид.: Г-нъ Вълчевъ.

Защит.: Въ него, втората комбинация бѣше ли нѣкоя особена нова комбинация или бѣше приповторение на тази, която изложиха въ първия протоколъ?

Свид.: Мисля прѣповторение бѣше.

Защит.: Припомня ли си, че тази втора комбинация бѣше по ефтина отъ офертата на Георговъ?

Свид.: Сумата бѣше по-ефтина.

Подсжд. Т. Иванчевъ: Търгътъ за бетониране на хамбаритѣ е станалъ на 24 юли. Кога сж дошли книжата въ министерството?

Свид. Л. Вълчевъ: Сжщия денъ не вѣрвамъ да сж дошли.

Подсжд.: На другия денъ като получихте книжата, веднага ли съставихте първия протоколъ, за който се говори или се минаха 1 до 2 дена?

Свид.: Първия протоколъ го прави г. Момчиловъ.

Подсжд.: Кждѣ ми докладвахте?

Свид.: Не мога да си спомня.

Подсжд.: Истина е, че по онова врѣме имаше много малко чиновници въ м-ството на общитѣ сгради и работитѣ вървѣха бавно. Видѣхме, че въ контракта за постройката на хамбаритѣ се тури единъ твърдѣ кратъкъ срокъ и трѣбваше много да се бърза, обаче отъ друга страна констатирвамъ, че министерството прави своитѣ разпорежданя за строене на хамбаритѣ, на 14, 15 августъ, даже има правени разпорежданя на 17 августъ. Значи работитѣ сж вървѣли много мжчно и бавно. Че тогава полека сж вървели работитѣ, азъ ще припомня на главния секретарь и другъ единъ фактъ. Единъ денъ идва при мене търговецътъ Илия Киселовъ и ми се оплаква, че повече отъ 15 дена сж изминали отъ като сж останали върху него два търга и че отъ тогава ходилъ нѣколко пжти въ министерството и чиновницитѣ нѣмали, врѣме да му кажатъ какво е станало съ неговитѣ търгове. Слѣдъ като ми се оплака за тъзи бавность, азъ питахъ по телефона главния секретарь, какъ стои работата и той ми каза, че дѣйствително търговетѣ сж произведени, но по причина на много работа още не сж прѣставени на утвърждение отъ министра. Е добрѣ, ако всичко това е така, какъ трѣба да си обяснимъ, че търгътъ за бетонажа е вървѣлъ съ такава необикновена бързина, щото въ три дена, два пжти да ми се докладва, два протокола да се правятъ и всичко това да е станало все прѣди 29 юлий? Такава бързина само за този търгъ е необяснима и невѣроятна. Азъ такова нѣщо не помня и го заявявамъ тържествено, че мене първия протоколъ не ми е извѣстенъ; менъ ми се докладва тогава, когато офертата на Георгова се знаеше, че е найизносна, защото била съ иностранна хидравлическа варъ. Георгова не съмъ го виждалъ никждѣ. Наистина на това обстоятелство азъ не давамъ голѣмо значение. Ако допуснемъ даже, че и Георговъ е идвалъ, да ми се оплаква и че вслѣдствие на туй оплакване азъ обърнахъ вниманието на комисията върху нѣкакво прѣстжпление. Но при все това азъ пакъ настоявамъ и моля почитаемия сждъ да ме вѣрва, че по бетоновата настилка на менъ е прѣдставляванъ само единъ до-

кладъ. То е втория протоколъ, по който се и утвърди търга. И това стана доста късно.

Свид.: Азъ по втория протоколъ не съмъ ходилъ при Иванчова, а му го пратихъ.

Държ. обвинитель: По кои причини м-ството на общитѣ сгради е поискало отъ м-ския съвѣтъ спирането на бетоновата настилка, прѣди да истече срока даденъ допълнително на Георговъ?

Свид.: Казахъ, че за това, никой не ме е питалъ. Научихъ се, когато бетонирането бѣше вече спрѣно.

Държ. обвинитель: Какъ си обяснавате този фактъ?

Свид.: Азъ мисляхъ, че Георговъ нѣма да може, да свърши настилането и въ продължение на срока.

Държ. обвинитель: Може ли да прѣдположи, че за м-ството на финансиитѣ не е било извѣсно, какво срокътъ на Георгова е продълженъ съ дванайсеть дена оше?

Свид.: Не мога да кажа, дали му е било извѣсно.

Държ. обвинитель: Съобщиха ли тѣ на Георгова, че срокътъ му се продължава съ дванайсеть дена и кога?

Свид.: Слѣдъ като получихме заявлението за срока.

Държ. обвинитель: Какъ му съобщихте? Не помните ли, да се намира една черновка, която е писана и подписана отъ васъ и вие сте сложили резолюцията, да не се съобщава на Георгова, защото има писмо отъ министерството, съ което се явява, че се прѣкратява настилането?

Свид.: Може да е закъснѣло писмото.

Държ. обвинитель: Отъ дѣ знаеше Георговъ, че неговото заявление съ дата 20 септемврий се уважава?

Свид.: Азъ ми се струва, че има отговоръ отъ госпожата му, че е приела писмото за Георгова. Може да се е научила частно.

Държ. обвинитель: Чрѣзъ Зах. Митовъ?

Свид.: Възможно е и отъ него.

Държ. обвинитель: Въ своето заявление Георговъ казва, че постройката на хамбаритѣ и бетоновата настилка била закъснела, понеже имало обѣщание, да му дадатъ варь отъ м-ството и не е било изпълнено това отъ чиновницитѣ въ м-ството. Вѣрно ли е това?

Свид.: Това бѣше една отстжпка, която му се направи. Една услуга му се правѣше. Той не трѣбва да се ползува отъ отстжпкитѣ и да ги взема за мотивъ за продължение на срока.

Държ. обвинитель: Вѣрно ли е твърдението на Георгова, че не трѣбвало да се смѣтатъ празднициитѣ дни?

Свид.: Не е вѣрно, понеже ако бѣше така, то щѣше да е писано 45 работни дни. Освѣнъ ако има напр. продължителни дъждове, но такова обстоятелство трѣбва редовно да се констатира.

Държ. обвинитель: Свидѣтеля обясни, че на 18 и 19 септемврий г. Тончевъ заповѣдалъ, да се разрѣши на Георговъ да вземе варь отъ Бургасъ и Варна. Понеже оставаше единъ или два дена само до изтичане контракта за извършване на бетоновата настилка, свидѣтеля

не е ли обърналъ внимание на г-нъ Тончевъ, че е излишно, понеже срокътъ изтича?

Свид.: Не обърнахме, понеже се бѣше върналъ отъ Цариградъ малко по-рано, на 18 и едва тогава бѣше поелъ управлението на министерството.

Прѣдседателя къмъ секретаря: Доложете какво различие има между прѣписа отъ протокола по бетонажа, прѣставенъ къмъ дѣлото и оргинала, който сега се донесе отъ свидѣтеля Л. Вълчевъ.

Секретаря: Отъ сравнението, което направихъ се указа, че въ оргинала е турена думата „Г. Наумовъ“ вмѣсто „Н. Георгиевъ“ и слѣдъ това идатъ нѣколко цифри, които се различаватъ така: въ оргинала се виждатъ слѣдующитѣ цифри: „Бр. Иванови ще строятъ 27,000 кв. м. по 2.95 л. всичко 79.650 лв.“ Въ прѣписа пакъ е написана сжщата цифра 27,000 кв. м. по 2.95 лв. всичко 79.650 лв., обаче зачеркната е цифрата 27,000 кв. м. и подъ нея е написано съ планесъ 32,900 кв. м., и като е умножено на 2.95 зачеркнато е 79,650 лв. а е написано 97,055. Най-сетнѣ въ черновката вмѣсто цифрата 309,34655 е написано отгорѣ 326,751 л. Тази е разликата.

Защит. С. Иванчовъ: Слѣдъ тази провѣрка имамъ честь да направя слѣдующата декларация: главното обвинение противъ г. М-ра Иванчова по бетоновата настилка се състои въ това, че той неправилно и въ ущръбъ на държавната хазна е възложилъ тази настилка на Г. Георгова, когато комисията, натоварена да се произнесе върху търгътъ. е прѣпоржчала на министра друга комбинация, а именно да се възложи прѣдприятието на трима прѣдприемачи, което било по износно и по-добро за държавата. За сега оставямъ на страна въпроса, че комисията не е прѣпоржчала съ своя протоколъ втората комбинация, като по-добра и по-износна. Оставямъ на страна тоже показанията на свидѣтеля Л. Вълчевъ, дадени тукъ прѣдъ почитаемий държавенъ сждъ, отъ които се установи до очевидность, че тази втора комбинация е дѣло само на единъ членъ отъ комисията, а именно Момчилова, когато другитѣ двама членове отъ комисията сж подържали напротивъ, че съгласно поемнитѣ условия и извършения търгъ, прѣдприятието подлежи да бжде възложено изцѣло г. Георгову. Найпослѣ нека забравимъ за минута и туй важно обстоятелство, че сжщата тази комбинация е въ явно противорѣчие и стои въ пъленъ разрѣзъ, както съ поемнитѣ условия, така и съ извършения редовенъ търгъ. Тия нѣща ще има да обсжждаме и оцѣняваме, когато ще говоримъ по сжществото на дѣлото. За сега азъ желая, да обърна вниманието на почитаемий държавенъ сждъ върху едно друго важно обстоятелство. И г. Вълчевъ, и г. Момчиловъ показаха прѣдъ сждътъ, че прославената вече втора комбинация е по-ефтина отъ офертата на г. Георгова. Това сжщото тѣ твърдятъ и въ своя протоколъ, дѣто сж направени нужнитѣ за тая цѣль изчисления. Е добрѣ, г-да сждии, азъ ви моля, да ми позволите тукъ прѣдъ васъ и въ присжтствието на съставителя на протокола, г. Вълчева, да докажа и установя, че изчисленията на комисията сж невѣрни, не точни и съвсѣмъ погрѣшни и че споредъ изложенитѣ въ протокола цифрени данни, втората комбина-

ция далечь не излиза по-ефтина отъ офертата на г. Георгова. За да можемъ обаче по-лесно и по-бързо да свършимъ тази провѣрка, нека г. Вълчевъ има добрината, да прави изчисленията, а г. прѣдседателя Мариновъ ще моля да благоволи и слѣди нашата работа.

Секретаря на сѫда дава хартия и плайвасъ на свидѣтеля Л. Вълчевъ.

Защит.: И така г. Вълчевъ, офертата на Георгова струва 99,000 м. по 3 л. 28 ст. кв. м. = 324.720 л.. Вѣрно ли е?

Свид.: Да, вѣрно ли е?

Защ.: Сега да видимъ, какво струва втората комбинация по цифренитѣ данни, които намираме въ вашия протоколъ и които сѫ възпроизведени и въ обвинителния актъ. Споредъ тази комбинация вий давате: на А. Гергиновъ, съ мѣстна хидравлическа варь 37,000 кв. м. по 3 л. 28 ст.=117,600 лв.. Тъй ли е?

Свид.: Да, тъй е.

Защит.: На Н. Георгиевъ съ иностранна хидравлическа варь 35,000 кв. м. по 3·20 лв.=112,000 лв.. Тъй ли е?

Свид.: Да, тъй е.

Защит.: На братя Иванови давате да извършватъ направата дюшеме съ дъски за 32,900 кв. м., което прави по 2 л. 95 ст. кв. метръ 97055 лева. Тъй ли е г. Вълчевъ?

Свид.: Така, но тукъ трѣбва да има нѣкоя грѣшка.

Защит.: На грѣшкитѣ ще се спрѣмъ послѣ. За сега нека провѣримъ цифровитѣ данни, както сѫ изложени въ вашия протоколъ и както държавния обвинитиль ги възпроизвежда въ обвинителния актъ, за да подържа обвинението.

Свид.: Но нека видимъ кѫдѣ сѫ грѣшкитѣ.

Защит.: Пардонъ г. Вълчевъ, оставете ме да довърша. И тъй провѣрката на горнитѣ цифри и тѣхния вѣренъ сборъ ни даватъ за резултатъ колко би струвала бетоновата постилка по втората комбинация. Споредъ цифренитѣ данни въ протокола тя ще струва: 117600 и 112,000 и 97,055 лева=326,715 лева. Отъ друга страна, пакъ споредъ сѫщитѣ данни видѣхме, че бетоновата постилка по офертата на Георгова му струва само 324,820 лева, т. е. съ 1995 лева по-малко отъ комбинацията на Момчилова. Така ли е г. Вълчевъ?

Свид.: Да, така е, изчислението, което сега правимъ по тия цифрови данни, е вѣрно. Но тукъ има грѣшки въ квадратурата на двѣтѣ комбинации, когато у Георговата оферта кадратурата на бетоновата постилка е само отъ 99,000 кв. м.. Ний виждаме въ втората комбинация квадратурата да възлиза на 104,900 кв. метра.

Защиг.: Какъ трѣбва да си обяснимъ тия грѣшки?

Свид.: Вѣроятно тѣ сѫ станали вслѣдствие погрѣшеното отбѣлѣзване на квадратурата на хамбаритѣ въ разни мѣста и станции.

Защит.: Ако тия погрѣшки сѫ допустнати въ черновката на протокола, не допуща ли свидѣтеля, че тѣ сѫ били възпроизведени и прѣповторени въ бѣловката, която е изпратена на министра?

Свид.: Не мога положително да се произнеса по тоя въпросъ, но азъ и по-напрѣдъ казахъ, че може въ черновката да сѫ станали

нѣкои грѣшки и послѣ при прѣписването на протокола да сж били изправени.

Защит.: Но това е само едно прѣдположение. Гдѣ обаче трѣбва да вѣрваме, че се намираме по-близо до истината? Ако прѣдположимъ, че изпратената бѣловка на министра възпроизвежда точно черновката на протокола (която черновка е истинския оригиналъ), или ако допуснемъ противното, т. е. че между тия двѣ бумаги трѣбва да има сжществена разлика?

Свид.: Обикновено бѣловката е вѣрно копие на черновката.

Защит.: Допущате ли прочее, че и въ изпратения протоколъ на министра може да се съдържатъ сжщитѣ погрѣшки?

Свид.: Възможно е.

Защит.: Понеже вий сте намѣрили за добрѣ, да съхраните черновката, не приемате ли, че ако сте изправили нѣкои погрѣшки въ бѣловката, която сте изпратили на министра, то сжщитѣ погрѣшки трѣбва да изправите и въ черновката, която остава у васъ?

Свид.: Не помня.

Защит.: Кога дадохте прѣписъ отъ този протоколъ на анкетната парламентарна комисия?

Свид.: Но помня точно врѣмето: то стана, когато се повдигна въвроса за даване подъ сждъ министритѣ.

Защит.: Когато дадохте тозъ прѣписъ, констатирахте ли грѣшкитѣ, за които тукъ се разискваше?

Свид.: Не си припомнямъ.

Защит.: Въ прѣписа, даденъ на анкетната комисия, тия цифрени грѣшки сж изправени. Кой ги е поправялъ?

Свид.: Тия, които сж поправени съ моливъ сж отъ мене.

Свид.: Тогава не ви ли мина прѣзъ ума, да направите смѣтка за квадратурата на двѣтѣ комбинации?

Свид.: Не си спомнямъ.

Защит.: Знае ли свидѣтеля, че тия грѣшки сж легнали въ основата на едно отъ обвиненията противъ днешнитѣ обвиняеми?

Свид.: Азъ моля, да ми се даде възможность, да изправя тия грѣшки. Това може да стане, само и като се провѣри квадратурата по отдѣлно на всички хамбари.

Защит.: Не допуща ли свидѣтеля, че министра е могълъ да бжде въведенъ въ заблуждение отъ тия грѣшки и да дойде до заключение, че дѣйствително втората комбинация, освѣнъ другитѣ нередовности, е въ сжщото врѣме и по-скжпа по своята сума?

Свид.: Разбира се, ако тия грѣшки сж били възпроизведени и въ бѣловката, прѣдставена на министра.

Защит.: Сега да оставимъ на страна цифренитѣ грѣшки и да минемъ къмъ другъ въпросъ. Нека допуснемъ за минута, че на Бр. Иванови се дава само 27.000 кв. м. за настилка съ дъски и по този начинъ квадратурата на втората (Момчиловата) комбинация възлиза на 99,000 кв. м. , както е квадратурата и на георговата оферта. По какъвъ начинъ свидѣтеля изкарва, че тази втора комбинация е по-ефтина за държавата?

Свид.: Това е твърдѣ естествено. Защото за цѣлата георгова аферта държавата ще плаща по 3 л. и 80 ст. на кв. м., а пъкъ въ втората комбинация цѣнитѣ сж по-ефтини, а именно: 3·20 л. 3·18 л. и 2·95 лв.

Защит.: Да, цѣнитѣ сж по-ефтини, но когато въ случая работитѣ и доставкитѣ, които ще уравняваме, сж отъ разно качество, кое трѣба да служи за мѣрило, за аршинъ при нашето сравнение?

Свид.: Азъ вземахъ цѣнитѣ.

Защит.: Но по този начинъ ний рискувахме да попаднемъ въ очевидна грѣшка. Ний ще сравняваме ефтиностьта на два прѣдмета, на които качествата сж съвсѣмъ различни?

Свид.: Това зависи по кой начинъ правимъ нашето сравнение.

Защит.: Много хубаво. Ако въ поемнитѣ условия има опрѣдѣлена една единица на сравнение, длъжни ли сме да се придържаме о нея?

Свид.: Да.

Защит. Е добрѣ, тази едииица на сравнение е ясно указана въ поемнитѣ уловия. Тя е слѣдующата: бетонажа съ иностранна хидравлическа варь струва 0·50 ст. на кв. м. по-скжпа отъ бетонажа съ мѣстна варь. Значи, ако искаме да сравняваме истинската стойность на тѣзи два вида бетонажъ, то трѣба ли на цѣната на бетонажа съ мѣстна варь да се прибавятъ по 0·50 ст. на кв. м.? Това ни говорятъ поемнитѣ условия, но това е възприето и отъ комисията, защото тя инакъ не можеше да дойде до заключение, че георговата оферта е най-износна. Какъ мисли сега по този въпросъ свидѣтеля?

Свид.: Азъ казахъ, че това зависи какъ правимъ своето сравнение. Ако се поставимъ на тази гледна точка, на която се поставя г. Иванчовъ, тогава тъй ще излѣзе.

Защит.: Но може ли да има друга вѣрна и справедлива гледна точка по този въпросъ?

Свид.: Азъ мисля, че може, а именно, като сравняваме цѣната на георговата оферта (3 л. 28 ст.) съ тая на Гиргинова, която е 3 л. 18 ст.

Защит.: Въ такива случаи не мисли ли свидѣтеля, че пада въ явно противорѣчие съ онова, което е изложилъ въ протокола на комисията?

Свид.: За да се произнеса по-ясно и опрѣдѣлено, моля да ми се даде възможность да провѣря даннитѣ, събрани по тръжното дѣло и да ги сравна съ онова, което сме изложили въ своя протоколъ. Казахъ, че въ протокола има грѣшки. Тия грѣшки ще могатъ да се изправятъ, само като се направи едно подробно сравнение.

Защит.: За защитата бѣше важно да се установи, че протокола на комисията е погрѣшенъ въ изчисленията. Това не се отказва отъ свидѣтеля Вълчевъ. Той самъ го признава. Какъ ще иска сега да изправя тия грѣшки, за насъ малко важи. Фактъ неоспоримъ е, че протокола, въ сегашната му редакция, не дава ни най-малко да се разбира, че офертата на Георгова е по-скжпа, отъ момчиловата комбинация. А върху съдържанието на този именно протоколъ е трѣбвало да се про-

изнася и министъръ Т. Иванчовъ. Като констатирвамъ всичко това, азъ нѣмамъ нищо, ако се даде възможность на свидѣтеля Вълчевъ да търси погрѣшкитѣ въ протокола. Не мога обаче да не изкажа съжалението си, че тия грѣшки ще се търсятъ едва сега и че не било обърнато внимание върху тѣхъ, когато протокола е прѣдставлянанъ прѣдъ слѣдствената комисия. Подиръ тази бѣлѣжка моля свидѣтеля, да отговори на слѣдующия въпросъ: Отъ прѣписа, който сте прѣдставили въ парламентарната комисия първоначално, той е съдържалъ всички горѣизброени погрѣшки. Послѣ има да сж ставали нѣкои поправки съ моливъ. Кога сж ставали тия поправки?

Свид.: Не помня. Азъ моля, да ми се даде възможность, да прѣдставя утрѣ едно повторно изчисление.

Прѣдседателя: Дава ви се тази възможность. Елате утрѣ при секретаря, той ще ви даде дѣлата.

Държ. обвинитель: Приключени ли сж смѣткитѣ на Георговъ съ съкровището по бетоновата настилка?

Свид.: Не сж.

Държ. обвинитель: Този първия протоколъ въ оргиналъ ли бѣше прѣставенъ на м-стра или другъ нѣкой протоколъ?

Свид.: Въ оргиналъ.

Държ. обвинитель: А черновката?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Какво стана бѣловката, която прѣдставихте?

Свид.: Тя остана въ Иванчовъ.

Държ. обвинитель: Напълно ли се схожда съ тая, която е у васъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Не допускате ли тѣзи грѣшки, които сж тукъ, да ги нѣма тамъ?

Свид.: Получи се 27000 кв. метра, а като се съберать получава се 32700 кв. метра. Това е грѣшката.

Държ. обвинитель: Когато му дадохте протокола, м-стръ Иванчовъ каза ли ви, че офертата, която е прѣдставилъ Георговъ е по-износна отъ тая на другитѣ лица?

Свид.: Не помня дали е казалъ подобно нѣщо.

Прѣдсед. В. Мариновъ: По въпроса за обвивката на хамбаритѣ съ дъски и за покриване съ мукави станаха ли публични търгове?

Свид.: Стана търгъ за покривката, но не се състоя. Взѣха се въ внимание офертитѣ слѣдъ търга.

Прѣдсед. В. Мариновъ: За обвивката?

Свид.: Искаха се само цѣнитѣ отъ прѣдприемачитѣ. То бѣше като добавъчна работа.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Въ поемнитѣ условия прѣдвидено ли е, да се дадатъ нѣкакви аванси на прѣдприемачитѣ?

Свид.: Прѣдвидено.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Причинитѣ?

Свид.: Само за доставени материали.

Д. Данчевъ,

Прѣдсѣдатель на Варненски Окржж. Сждъ.

Сждия въ Държ. Сждъ.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Не ли е казано „ако държавата се улеснява?"

Свид.: Имаше.

Прѣдсед. Б. Мариновъ: Какъ разбирате думитѣ „ако се намѣри за добрѣ?

Свид.: Не зная такова нѣщо.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Трѣбва ли да се констатира, че работата напрѣдва?

Свид.: Когато има надежда, че ще се свърши прѣдприятието въ опрѣдѣленото врѣме.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Даванъ ли е по бетона авансъ отъ 30,000 лева?

Свид.: Казахъ. Да!

Прѣдсед. В. Мариновъ: Имаше ли м-стра прѣдъ видъ вашата резолюция за неизправностьта на Георгова?

Свид.: Отначало мислѣхъ, че ще свърши прѣдприятието, но послѣ се научихъ, че варь сж отказали да му дадатъ и пр. и съобщихъ тогава на м-ра, че не може да свърши прѣдприятието.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Знае ли защо тогава министра на финанситѣ му далъ авансъ?

Свид.: Не знамъ.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Кои бѣха основанията, да се отпуснатъ на Георгова 1,000 тона варь, когато вие сте дали на министра докладни записки на 3 пжти, че Георговъ нѣма да изпълни бетонирането?

Свид.: Тази варь се отпусна по заповѣдь на м-ръ Тончевъ.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Знаете ли, да сж отпуснати на Георговъ още два аванса, когато вече е изтекълъ срокътъ слѣдъ 20 септ.?

Свид.: Виждахъ заявлението му за тѣзи аванси.

Прѣдсед. В. Мариновъ: На какви основания му се дадоха още 20,000 л., когато сте докладвали, че той не е свършилъ и половината?

Свид.: Първия авансъ дадохме прѣди докл. записка, а втория слѣдъ нея. Не зная кои сж основанията.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Питаха ли ви васъ, като главенъ секретарь, като инжинеръ, дали да се продължи срокътъ на Георгова съ още 12 деня?

Свид. Не сж ме питали.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Нѣма ли практика, да се обръща министра къмъ началницитѣ на отдѣлението като компетентни?

Свид.: Имало е случай да сж питани.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Ако бѣше свършено бетонирането на срока 20 септ., щѣше ли да има нужда, да се купуватъ черги и рогоски?

Свид.: Нѣмаше да има.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Кой поиска спиране на работата?

Свид.: Държавата.

Прѣдсед. Мариновъ: Кой ще тегли разноскитѣ и загубитѣ, какъ мислите вий?

Свид.: Не знамъ какво да отговоря на този въпросъ.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Не съглеждате ли, че за една и сжща работа, за тѣзи душемета, двойни разноски се направиха и ако бетона бѣше свършенъ на срокътъ, нѣмаше да има мушами, черги и пр.

Свид.: Разбира се, че нѣмаше да има други разноски.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Имало ли е случай, м-ството на общитѣ сгради да е продължавало срока на прѣдприятията?

Свид.: Да, има такива случаи.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Кои бѣха основанията, министерството на общитѣ сгради да отиде като контрагентъ, да прави услуги на Георгова на този „немарливъ", както казахте, прѣдприемачъ?

Свид.: То е работа на министра, той е разрѣшилъ.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Значи министра въ този случай е рѣшилъ самъ, безъ да ви пита васъ?

Свид.: Да.

Подсжд. Д. Тончевъ: Г-нъ Л. Вълчевъ тази сутрина каза, че сумата на авансситѣ, които получилъ г-нъ Георговъ, сж по-малки отъ стойностьта на извършената работа и доставения материялъ и това е тъй, защото Георговъ е получилъ 100,000 лв., а въ гражданския искъ лежи, че за бетонирането е изразходвано 175,000 лв.. Послѣ ние ще прѣдставимъ удостовѣрение и доказателстна, отъ които ще се види, че Георговъ само варь иностранна е доставилъ за 60,000 лв., вънъ отъ извършената работа, чакълъ и др. такива. Слѣдователно, като вземемъ прѣдъ видъ стойностьтьта за доставката отъ георгова варь отъ странство, както и работата, която е извършена, всичко това надминава много повече сумата на аванса, който е даденъ. Значи. азъ съмъ считалъ, че на основание поемнитѣ условия, понеже Георговъ е ималъ материялъ и работа, могло на 22 септемврий да му се отпусне авансъ отъ 50,000 лв.

По въпроса за продължението на срока, имало ли е такива случаи, азъ ще ви прѣдставя удостовѣрения отъ всичкитѣ опрѣдѣления отъ министерството на общитѣ сгради, отъ което ще се види, че на около 300--400 прѣдприемачи сж били продължавани сроковетѣ отъ мене или отъ прѣдшедственицитѣ или отъ замѣстницитѣ ми.

За варьта, която е дадена взаимнообразно на Георгова, отъ самото дѣло се вижда, че е обѣщана, когато азъ съмъ билъ въ Цариградъ. Но и азъ да бѣхъ тукъ, като министръ, тъй сжщо щѣхъ да постжпя, защото справедливо забѣлѣжи и г. Вълчевъ, че е по-добрѣ да се даде взаимнообратно на единъ прѣдприемачъ варь, която може да се развали и да я замѣни съ прѣсна варь. Това е направено не само съ Георгова, но и съ Бр. Симеонови и др. Това е отъ единственото съображение, за да не се втвърди варьта. Слѣдователно то е било въ полза на държавата.

Държ. обвинитель: Кога първъ пжть поиска Георговъ варь отъ министерството?

Подсжд.: Прѣзъ м. юлий.

Държ. обвинитель: Търгътъ бѣше ли утвърденъ върху него?

Подсжд. Той се утвърди въ края на августъ.

Държ. обвинитель: Прѣди да поиска Георговъ варь отъ министерството, имаше ли доставена варь?

Подсжд.: Имаше писмо, че е поржчана отъ Вакаро. Но той послѣ се отказа.

Държ. обвинитель: Кога се отказа?

Подсжд.: На 31 августъ.

Държ. обвинитель: Не вади ли отъ туй заключение, че г. Георговъ, когато е взѣлъ прѣдприятието не е ималъ варь и е разчиталъ само на министерството?

Подсжд.: До колкото знамъ, бѣше се погрижилъ, да си достави варь, но по нѣкои спънки, понеже Вакаръ искалъ пари въ брой, не можалъ да си достави.

Държ. обвинитель: Колко струва 1000 тона варь заедно съ прѣвоза отъ странство?

Подсжд.: За 30—40 л. доставя се въ Варна и Бургазъ единъ тонъ.

Държ обвинитель: Да обясни, идвалъ ли е често г-нъ Зах. Митовъ въ министерството на общитѣ сгради, да ходатайствува порано за бетоновата настилка?

Подсжд.: Идвалъ е.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Не се ли е заинтересувалъ тогава, като какъвъ е идвалъ Захари Митовъ?

Подсжд.: Не зная като какъвъ.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Не го ли запитвахте?

Подсжд.: Питахъ го, но ми казваше, че нѣма нищо.

Защит. Д-ръ Серафимовъ: Практика ли е въ министерството, да правятъ услуги на прѣдприемачитѣ? Не знае ли свидѣтеля, да има противното, че министерството е искало такива услуги отъ прѣдриемачитѣ?

Свид.: Не помня, може да е имало такива случаи.

Защит.: Казахте, че прѣди да се състави първия протоколъ по бетонирането, повикали сте Георговъ и сте се мжчили, да го убѣдите, да вземе останалата часть отъ това, което се дава на Н. Георгиевъ и Гиргиновъ. Защо нему прѣдложите да вземе тъзи останала часть, а не я прѣдложихте, да я вематъ другитѣ двама, щомъ като иматъ добра печалба?

Свид.: Може би не сж желали, защото не сж имали може би повече капиталъ?

Подсжд.: Като говори свидѣтеля за неакуратностьта на Георгова, може ли да си спомня, да е издалъ самъ той на Георгова едно удостовѣрение, че е единъ отъ най-способнитѣ прѣдприемачи?

Свид.: Такива удостовѣрения се даватъ на всички прѣдприемачи, които сж взимали търгове. Такова удостовѣрение може би ми е прѣдставено и азъ съмъ го подписалъ.

Подсжд.: Ако знае министерството, че не е изправенъ, ще му даде ли такова удостовѣрение?

Свид.: Нѣма да му даде.

Засѣданието се вдигна въ 6 часътъ.

Засѣдание XX — 27 февруарий 1903 г.

Разпитъ на свидѣтеля Горановъ, счетоводитель въ министерството на финансиитѣ:

Слѣдъ гласуването на закона за данъка на земнитѣ произведения за 1900 и 1901 год. (този законъ е гласуванъ на 15 януарий 1900 год. обнародванъ въ Държавний вѣстникъ брой 28 стр. 3-а отъ сжщата година) на 21-й януарий 1900 год. Народното Събрание съ особенъ законъ (обнародванъ въ Държ. вѣстникъ брой 90 отъ 1900 година) е разрѣшило на министра на финансиитѣ единъ свърхсмѣтенъ кредитъ отъ 2,000,000 лева за разходи по прилагане на закона за данъка върху земнитѣ произведения прѣзъ 1900 год.

Отъ този кредитъ (2,000,000 лева) до 18 юний сжщата 1900 г.

е изплатенъ за заплати на чиновници и служащи . .	1643645·47
За канцеларски раз. печ. и обявл.	7164·47
„ прѣнасяне книжа и проче	1037·65
„ пжтни и дневни пари за разни обиколки	25757·39
„ наемъ на хамбаритѣ и други помѣщения	72557·22
„ постройка на новитѣ държавни хамбари	249917·62
	2004079·82

Прѣвишената сума отъ 4079·82 е внесена обратно въ хазната за възстановление кредита.

Слѣдъ свръшването на тоя кредитъ, много отъ прѣдприемачитѣ на дървенитѣ хамбари, както и финансовитѣ началници, почнаха да искатъ отъ министерството пари. Първитѣ за почнатитѣ отъ тѣхъ хамбари, а вторитѣ за заплати на служащитѣ по десятъка и г-нъ министърътъ съ докладъ отъ 20 септемврий 1900 г. № 1171 се отнесе до министерския съвѣтъ да му разрѣши още 1,000,000 лева, за да може да изплати най-необходимитѣ разноски по строенето на новитѣ хамбари, наема на наетитѣ такива, за поизплащанието заплатитѣ на персонала и пр. Министерскиятъ Съвѣтъ, въ отговоръ на този докладъ, съ постановление отъ 26-й сжщий, протоколъ № 83 е разрѣшилъ исканиятъ кредитъ отъ 1,000,000 л., който кредитъ се утвърди съ указъ № 285 отъ 2-й октомврий 1900 год. На основание на този указъ, отъ м-вото се издадоха платежни заповѣди подъ №№ 5397, 5398, 5399, 5400, 5401, 5402, 5403, 5404, 5405, 5406, 5490, 5491, 5492, 5493, 5494, 5495, 5496, 5497, 5498 на обща сума отъ 353724 л. 30 ст. Но Върховната Смѣтна Палата, съ писмата си отъ 11 и 18 октомврий 1900 година, като ги повърна обратно, съобщи на министерството, че тя намира за невъзможно да приведе въ изпълнение указа № 285 за 1,000,000 лева и да визира издаденитѣ по него платежни заповѣди

подъ прѣдлогъ, че прѣдвидения по чл. 126 отъ конституцията кредитъ единъ милионъ лева, е билъ ангажиранъ до това врѣме за други държавни нужди.

За да може се даде по-нататъшенъ ходъ на работата, г-нъ министра на финансиитѣ съ докладъ отъ 21 октомврий 1900 г. № 11822 се отнесе до министерския съвѣтъ, като го помоли, на основание чл. 3-й отъ закона за допълнение къмъ закона за Върх. Смѣтна Палата 30-й януарий 1885 год., да постанови да се визиратъ (отъ Палатата) всичкитѣ платежни заповѣди, издадени по указа № 285. Но Министерския Съвѣтъ, вмѣсто да уважи искането на г-нъ министра на 24 октомврий, протоколъ № 92, е постановилъ, че се „разрѣшава на г. министра на финансиитѣ, да изплаща подъ разписка нужнитѣ платежи по приспособлението на закона за десятъка, въ размѣръ до 1,000000 лева".

По поводъ на това постановление, счетоводството при м-ството е направило слѣдующата бѣлѣжка:

„Въ закона за отчетностьта по бюджета нигдѣ не е указано, че министра има право да отпуща пари подъ разписка. Въ чл. 12-й отъ изпълнението на правилника за приспособлението на тоя законъ е казано, че въ извънредни и нетърпящи отлаганя случаи министерството на финансиитѣ може да открива кредити съ телеграми, които кредити се изплащатъ отъ ковчежничествата подъ разписка на лицата, съ разпорежданя на които се открива кредита. Обаче въ телеграмитѣ трѣбва да се обозначава ясно: министерството, параграфа, по който се иска сумата, наимонованието на разхода и сумата съ букви, а не съ цифри.

Финансовото министерство не може да изпрати телеграмата до като не получи отъ надлежното министерство (ако се отнася до друго министерство — не до финансовото) платежнитѣ заповѣди визирани отъ Палатата и извѣстията за исканата сума, които (документи) финансовото министерство изпраща въ ковчежничеството съ първа поща. Или съ други думи: подъ разписка може да се отпущатъ пари, само ако има законно разрѣшенъ кредитъ и ако има издадени платежни заповѣди по тоя кредитъ".

Нъ на тази бѣлѣжка не е обърнато никакво внимание и паритѣ сѫ отпущани подъ разписки, както е означено въ напечатаната таблица за допълнения свърхсмѣтенъ кредитъ отъ 3,000,000 л. (който се искá и се разрѣши отъ слѣдующето Нар. Събрание) е разрѣшенъ на 16 юний 1901 г., и утвърденъ съ указъ отъ 21 сѫщий № 143, и обнародванъ въ брой 136 на Държ. вѣстникъ отъ 1901 год.

Законопроекта и мотивитѣ му за допълнителенъ кредитъ отъ 3.000,000 л. бѣше приготвенъ и одобренъ отъ министра г. Теневъ, но като се разтури Народното Събрание, сѫщиятъ законопроектъ се внесе въ слѣдующето Народно Събрание отъ покойния П. Каравеловъ.

По-горѣ се каза, че Министерскиятъ Съвѣтъ съ постановление протоколъ № 92 е разрѣшилъ единъ милионъ лева се да отпущатъ подъ разписка, но като не е стигналъ този милионъ, да се изплатятъ всичкитѣ разноски и то по-важнитѣ отъ тѣхъ. Новия министръ на финансиитѣ, г. Т. Иванчовъ, съ докладъ отъ 28 декемврий 1900 г., № 14398,

е поискалъ отъ Министерския Съвѣтъ, да постанови да се отпуснатъ отъ финансовото министерство подъ разписка още 5,000,000 л., което съвѣта е разрѣшилъ съ постановлението си отъ 30 декемврий протоколъ № 103.

На основание на тия двѣ постановления сѫ отпуснати подъ разписка 1,439,794·81 л., както е означено въ таблицата за свърхсмѣтния кредитъ отъ 3,000,000 лева.

Всичкитѣ разноски по десятъка.

Съ законъ утвърденъ съ указъ отъ 29 ян. 1900 г. № 19 .	2000000
„ „ „ „ „ „ 21 юн. 1901 г. № 143	3000000
Всичко лева	5000000
Споредъ окончателното положение за кредитѣ къмъ 31 августъ 1901 г. по първий зак. сѫ изразходвани. .	1995528·06
Споредъ окончателното положение за кредититѣ къмъ 31 авг. 1902 г. по втория зак. сѫ изразходвани .	2633285·78
Прѣзъ 1903 г. по процесъ платени на Браилский търговецъ М. Н. Кутовъ.	235439·08
Прѣзъ 1903 г. по стари дългове сѫ изплатени:	
възнаграждения на учители, които сѫ помагали по десятъка.	148·65
възнаграждения по превоза на десятъка	375·72
канцеларски разноски по десятъка	110·23
за командировки по десятъка	183·40
Всичко похарчено до сега по десятъка	4765270·92

Допълнителния свърхсмѣтенъ кредитъ отъ 3,000,000 лева е изразходванъ:

1. За заплата на чиновницитѣ и служащитѣ по десятъка.	443010
2. За възнаграждение на учителитѣ	116674
3. За наемъ на хамбари	105121·46
4. За постройка на дървенитѣ хамбари	664308·39
5. За купуване и монтиране желѣзнитѣ хамбари . . .	400348·90
6. За печатане книжа.	110076·95
7. За осигоряване отъ пожарь десятъчнитѣ храни . .	15300·56
8. За купуване кантари зл.	21594·55
9. За възнаграждение по превоза.	694281·74
10. За командировка по досятъка	36679·22
11. На браилския търговецъ М. Н. Кутовъ броенето по изгубенъ процесъ	135439·08
12. За канцеларски и др. дребни разноски	12436·07
	2765270·92

Отъ цѣлия по десятъка кредитъ 5,000,000 л. е изплатено:

1. За заплата	2086575·65
2. За постройка на дървенитѣ хамбари	914226·52
3. За купуване и монтиране желѣзнитѣ хамбари . . .	400348·39
4. За възнаграждение по прѣвоза.	694281·74
5. За възнаграждение на учителитѣ	116674
6. За наемъ на хамбаритѣ и черги	177678·68

7. За печатане книжа.	110076·95
8. За осигоряване отъ пожаръ десятъчнитѣ храни . .	15300·56
9. За купуване кантари	31594·55
10. За командировки	62436·61
11. На браилския търговецъ Кутовъ по изгуб. произв. .	135439·08
12. За канцеларски и др. дребни разноски	20638·19
Всичко лева	4765270·91

На министра на общ. сгради и пр. за постройка на държав. хамбари (пл. зап. № 6040) 300000

Желѣзнитѣ хамбари.

Компани де конструкционъ де монтабалъ е хижасникъ въ Парижъ . . . . 167700 лв. зл.

Лоранъ Дедекенъ . . . . 1802·75

Държ. обвинитель: Какво знаете за строенето на хамбаритѣ?

Свид.: Имаше за това комисия, която се произнесе.

Държ. обвинитель: Кредита отъ 2,000,000 се зема за прилагане на закона за деятъка ли и за какви нужди се изразходваха?

Свид.: Въ закона е казано „за разноски по десятъка". Не е прѣдвиденъ въ него никакво разпрѣдѣление, за какво ще се харчатъ и прѣзъ 1889, 90, 91, 92 год. отъ този кредитъ се е харчило за всички нужди по десятъка.

Държ. обвинитель: Какъ разбираше финансовия министръ да разходва този кредитъ?

Свид.: Азъ това не зная, щомъ се прие закона, прати ми се изпълнение. — Азъ правѣхъ разходи за всички появивши се нужди, както и за хамбари, и смѣтната палата нищо не възразяваше; отъ това разбирамъ, че всички разходи сж били редовни. — Другъ е въпроса дали извѣстни работи е трѣбвало да се правятъ или не, но веднъжъ направени тѣ се изплащаха.

Държ. обвинитель: Плащахте ли аванси на нѣкои прѣдприемачи?

Свид.: Министерството на общитѣ сгради писа на финансовия министръ, да отпусне 50,000 лв. на прѣдприемача Георговъ. Прати се писмото въ счетоводното отдѣление, да се изплати, но азъ го спрѣхъ, защото слушахъ, че нѣмало толкова извършена работа. Докладвахъ на министра и той се съгласи съ мене, но получихъ послѣ заповѣдь, да изплатя вмѣсто 50,000 30,000 л., за което направихъ разпореждане.

Държ. обвинитель: По чия заповѣдь?

Свид.: На г. Тенева, защото е далъ резолюция.

Държ. обвинитель: Кой доде за паритѣ?

Свид.: З. Митовъ идва еднъжъ, да ходатайствува да се отпусне сумата и се отнесе малко грубо съ менъ, послѣ Георговъ се оплакалъ на министра и може това да е повлияло, да се отпуснатъ 30,000 лв.

Държ. обвинитель: Въ качество на какъвъ е идвалъ Митовъ?

Свид.: Не мога да зная, но прѣдполагамъ, че трѣбва да е билъ заинтересованъ, защото инъкъ нѣма що да си прави трудъ и да ме нагрубява.

Държ. обвинитель: Дали отпущането пари подъ разписка е законно?

Свид.: По мое мнѣние закона за отчетностьта по бюджета забранява такова нѣщо. Това го знаеше и г. Теневъ и като му докладвахъ нѣколко пѫти, казваше, че е нередовно, но бѣше на мнѣние, че по-добрѣ е да отпущаме пари подъ разписки, отколкото да товаримъ държавата съ лихви и разноски по завеждани отъ прѣдприемачи процеси.

Държ. обвинитель: Всички разноски по десятъка отъ васъ ли се плащаха?

Свид.: Една часть се даде въ разположение на министра на общ. сгради (30,000 лв.), той да ги разходва за бързи нужди. Г. Теневъ ми каза, че не му е приятно, да ги отпуща, но понеже Министерскиятъ Съвѣтъ така рѣшилъ, нѣма що да се прави.

Държ. обвинитель: На мин. на вжтр. дѣла отпущано ли е?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: На надзирателитѣ и стражаритѣ кой имъ плащаше?

Свид.: Отпущахме сумитѣ на второстепенитѣ разпоредители, финансовитѣ чиновници, които имъ плащаха.

Държ. обвинитель: Като отпуснахте аванса на Георгова имаше ли документи?

Свид.: Нѣма нужда отъ такива, когато се даватъ аванси. Отпуща се сумата и въ два мѣсеца срокъ трѣбва да се оправдае.

Защит. Д-ръ Генадиевъ: Не е ли слушалъ свидѣтеля отъ Зарзова, какво е рѣшението на комисията, назначена да се произнесе, дали да се строятъ хамбари и какви мнѣния сж се подържали?

Свид.: Той ми каза, че болшинството на комисията се произнесло, да се строятъ хамбари, а само той билъ на противно мнѣние и ми се оплакваше, че ще отидатъ много пари за това.

Държ. обвинитель: Въ закона за отпущане 2,000,000 лв. се казва, да се изразходватъ за приложение на закона за десятъка. Какъ мисли свидѣтеля, за какво може да се харчи тая сума?

Свид.: Азъ мисля, че каквито нужди се явяватъ по десятъка, трѣба да се плащатъ отъ тази сума.

Държ. обвинитель: Какво е било мнѣнието на смѣтната палата по тоя въпросъ? Въ прѣдставения отъ васъ прѣди малко списъкъ казахте, че сж похарчени изъ разрѣшения 2 мил. л. кредитъ 72551 л. за наемане хамбари и 249,917 лв. за постройки на дървени хамбари. За тѣзи суми издавани ли сж платежни заповѣди и дали сж минали прѣзъ смѣтната палата?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Когато смѣтната палата остана да визира заповѣдитѣ, по разрѣшения отъ министерския съвѣтъ кредитъ 1,000,000 лв., тя го направи, защото не трѣбва да се раздава за хамбари ли, или защото е билъ изчерпанъ кредита по 126 членъ отъ конституцията?

Свид.: До колкото помня казваше се, че повръща платежнитѣ заповѣди, защото прѣдвидения кредитъ по чл. 126 е ангажиранъ за други нужди.

Държ. обвинитель: Тогава министра иска отъ министерския съвѣтъ да постанови, да се визиратъ заповѣдитѣ. Въ това си писмо казва ли той, че не иска по чл. 126, а иска свърхсмѣтенъ кредитъ, като допълнителенъ на 2,000,000 лв.?

Свид.: Това писмо азъ го писахъ. Като му докладвахъ, казахъ му, че кредита по 126 чл. е изчерпанъ, но той ми отговори, че иска особенъ кредитъ отъ паритѣ на хазната и въ писмото е казано това, че се иска особенъ кредитъ.

Държ. обвинитель: Този особенъ кредитъ не се ли нарича допълнителенъ свърхсмѣтенъ?

Свид.: Така се наричатъ тѣзи, които сж гласувани отъ камарата, а този се нарича извънреденъ допълнителенъ кредитъ.

Държ. обвинитель: Може ли да не се разбира, че м-стра не иска конституционенъ кредитъ, когато това изрично е казано въ доклада?

Свид.: Този е нелегаленъ, казвамъ азъ, защото не е минатъ прѣзъ камарата.

Държ. обвинитель: Това е другъ въпросъ. Но отъ 1993 г. и по-рано нѣма̀ ли сжщо такива кредити, които сж извънредни, като допълнителни свърхсмѣтни кредити?

Свид.: Тови го нѣма въ финансовото министерство, но има по военното вѣдомство.

Държ. обвинитель: Друго; министра иска да се заповѣда на См. Палата, да визира платежнитѣ заповѣди, а Министерския Съвѣтъ рѣшава, да се изтеглятъ подъ расписка сумитѣ; резултата не ли е сжщия?

Свид.: Министра има право да позволи, да се изтеглятъ пари подъ расписка (по чл. 4 отъ правилника), но когато нѣма врѣме да се чака за платежнитѣ заповѣди, които послѣ се пращатъ.

Държ. обвинитель: Имало е отпущано напр. на Билордъ и послѣ сж оформявани.?

Свид.: Не зная, защото завеждамъ само счетоводството на фин. министерство; трѣбва да има такива въ другитѣ.

Държ. обвинитель: Аванса исканъ за Георгова не трѣбваше да се отпуща, защото? Не заслужава прѣдприемача ли, или защото е било незаконно?

Свид.: Защото споредъ мълвата Георговъ не бѣше направилъ нищо и за това прѣдупрѣдихъ министра.

Държ. обвинитель: Дали е задължително това по поемнитѣ условия?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Това се знаело по мълва, но дали министра на финансиитѣ е компетентенъ да събира свѣденя за извършенитѣ работи, или министра на общитѣ сгради?

Свид.: Азъ само съобщихъ на министра и нищо друго.

Държ. обвинитель: Значи не той?

Свид.: Не, министра на общитѣ сгради, а ний само даваме паритѣ.

Държ. обвинитель: Е защо тогава имаше нужда да се събиратъ свѣдѣня?

Свид.: Азъ казахъ, че министра може да отпуща аванси безъ документъ.

Подсжд.: Свидѣтеля каза, че на много прѣдприемачи се отпущало авансъ: на кои и въ какъвъ размѣръ?

Свид.: Не зная размѣритѣ, но зная, че на Бр. Ивонови се отпусна.

Държ. обвинитель: Какво знае за желѣзнитѣ хамбари?

Свид.: Идваха да ходатайствуватъ Ноевъ и Станковичъ за фирмата Айлеръ и се отпусна сумата 139,000 чрѣзъ банката; тѣ имаха смѣтка съ тази фирма и часть отъ паритѣ се платиха на тѣхъ.

Държ. обвинитель: Какво знаете за кантаритѣ и чергитѣ?

Свид.: Не помня добрѣ.

Държ. обвинитель: Дали е вѣрно даденото ви изложение на слѣдствената комисия?

Свид.: Да — и подържамъ това, което съмъ казалъ прѣдъ слѣдствената комисия.

Защит. Д-ръ Генадиевъ: Ако г. Теневъ бѣше искалъ, да му се визиратъ плат. заповѣди и министерския съвѣтъ рѣши това, дали щѣха да се визиратъ отъ палатата?

Свид.: Да, защото постановлението на министерския съвѣтъ е задължително за смѣтната палата.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Вашето отдѣление въобще какви кредити познава?

Свид.: По чл. 126 на конституцията може да изтегли 1,000,000 ако е прокарано прѣзъ камарата, а всички други кредити сж неправилни.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Но има още единъ нали?

Свид.: Да, но щомъ не засѣдава камарата, не сж правилни.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Съ тѣзъ кредити вие сте боравили или само ви се е заповѣдвало по тѣхъ?

Свид.: Боравилъ съмъ.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Послѣ тѣзи кредити, харчени подъ разписка, като правилни ли ги удобри камарата?

Свид.: Не зная.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Въ качество на какъвъ се яви Ноевъ и ходатайствува за Айлеръ?

Свид.: Защото имали смѣтка.

Подсжд. Д. Тончевъ: Свидѣтеля каза, че закона за отчетността по бюджета по негово уразумѣние не позволява свръхсмѣтни кредити, освѣнъ единъ милионъ за всички министерства. Азъ ще попитамъ, отъ 1885 г. до сега имали харчени ежегодно допълнителни кредити съ милиони, като напримѣръ:

Прѣзъ 1885 год. 15,000,000

" 1886 доп. 24,000,000

Прѣзъ 1887 год. 23,000,000
„ 1891 год. 25,000,000
„ 1894 год. 5,000,000
„ 1901 год. 3,700,000 и пр.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Всички тѣзи кредити противозаконни ли сж?

Свид.: Щомъ сж минали прѣзъ камарата законни сж.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Но повечето отъ тѣхъ сж похарчени по-рано и послѣ сж удобрѣни?

Свид.: Азъ считамъ, че сж неправилни, когато камарата не засѣдава.

Държ. обвинитель: Отъ отпусната сума за министерството на общитѣ сгради, може ли да се харчи за хамбари?

Свид.: Да, ний така разбирахме.

Държ. ищецъ Филиповъ: Дали до сега делегиранитѣ суми за министерството на общитѣ сгради сж оправдани?

Свид.: Мисля, че сж оправдани, защото отдавна е истекълъ двомѣсечния срокъ.

Държ. ищецъ: Ликвидирани ли сж окончателно смѣткитѣ по десятъка?

Свид.: Не, защото още се явяватъ учители и си искатъ възнаграждението.

Държ. ищецъ: Какъ е стояла работата за аванса отъ 30,000 лв., дали отъ начало министра е билъ съгласенъ, или послѣ идването на Митова се съгласи?

Свид.: Не зная на какво се дължи.

Държ. ищецъ: Когато получихте резолюцията, да се плати, той идвалъ ли бѣше.

Свид.: Да, но не зная, при министра ходилъ ли е.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Дали се употрѣбиха наетитѣ отъ Кушева шлепове?

Свид.: Азъ се научихъ за това, когато доде да се плаща; азъ се научихъ, че той осждилъ държавата и му платихме.

Прѣдсед. В. Мариновъ: Дали сж били пълнени?

Свид.: Не зная.

Разпитъ на свидѣтеля Никола Ставровъ, писарь въ финансовото министерство.

Свид. Н. Ставровъ: Отпусна се 2,000,000 лв. за десятъка и се даде на министра, и всичко се водѣше прѣзъ отдѣлението на прѣкитѣ данъци, но не знаехъ какъ ще се употрѣбатъ. Първия кредитъ не стигна и стана нужда, да се иска допълнителенъ кредитъ отъ 3,000,000 лева.

Държ. обвинитель: За какво се употрѣбиха?

Свид.: За чиновници по десятъка и за надзиратели, стражари, черги, наемъ, прѣвозъ и пр.

Държ. обвинитель: Отъ кое министерство се изплащаха?

Свид.: Отъ финансовото, и друго напр. за черги̇тѣ се плащаше отъ министерството на общественитѣ сгради.

Държ. обвинитель: Надзирателитѣ кой назначаваше?

Свид.: Ний ги назначавахме по прѣставенитѣ списъци отъ министерството на вжтрѣшнитѣ работи. Но какво щѣха да работятъ не зная, защото тѣ получаваха наставления отъ окржжнитѣ управители.

Държ. обвинитель: Искахте ли цензъ?

Свид.: Не се искаше никакъвъ цензъ и отъ вънкашностьта на тѣзи хора, можеше да се сжди, че не сж хора, отъ които се е искало нѣкакъвъ цензъ. Зная единъ Тантилски, на когото казахъ, че ще се възползува отъ десятъка. Другъ единъ бѣше рибаринъ. Михаиловъ пъкъ ми се оплакваше, че билъ назначенъ въ София, а го изпратили въ Плѣвенъ. Стражаритѣ пъкъ се назначаваха направо отъ министра на вжтрѣшнитѣ дѣла.

Държ. обвинитель: Какво ще кажете за комисиитѣ, които сж обсжждали въпроси за постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Началника ми разправи, че всички били за, а само той билъ противъ строенето.

Държ. обвинитель: За надзиратели се назначаваха хора благонадѣжни, какво разбирате подъ думата бладонадѣжни?

Свид.: Лица, които не сж компрометирани и които нѣма да вършатъ злоупотрѣбления.

Държ. обвинитель: Прѣдполага ли свидѣтеля, че окржжнитѣ управители или замѣстницитѣ имъ биха можли да знаятъ, дали лицата сж благонадѣжни или не?

Свид.: Не допускамъ.

Държ. обвинитель: Какъ си обяснява намѣсата на администрацията въ тия работи?

Свид.: Имало е хора, които сж донасяли, че еди кои лица ще компрометиратъ властьта.

Държ. обвинитель: Имаше ли оплакване отъ населението противъ закона за десятъка?

Свид.: Общи оплакваня нѣмаше, но часни имаше.

Държ. обвинитель: Помни ли, да сж се добили свѣдѣня, че назначенитѣ и прѣдвидени въ закона чиновници по десятъка нѣма да изпълнатъ на врѣме длъжностьта, която имъ възлагаше законътъ и правилникътъ?

Свид.: Числото на чиновницитѣ по десятъка, сравнително съ чиновницитѣ въ стамболово врѣме, бѣше по-голѣмо, но това се направи прѣдъ видъ на туй, че въ растояние на 8 години се увеличиха обработенитѣ пространства земя. Числото имъ бѣше около 2300 души.

Държ. обвинитель: Отъ какви се назначиха надзиратели по десятъка?

Свид.: Азъ положително не зная нуждитѣ. Тѣ се назначиха отъ финансовото министерство по посочване отъ министерството на вжтрѣшнитѣ дѣла.

Държ. обвинитель: Имате ли нѣкаква прѣписка, отъ което да се вижда, че финансовитѣ началници или окр. управители сж ходатайствували прѣдъ васъ за назначение надзирателл, чрѣзъ министерството на вжтр. дѣла?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Какъ си обяснява назначението на надзиратели и конни стражаря?

Свид.: Надзирателитѣ сж единъ видъ контрольори върху дѣйствията на описвателнитѣ комисии, но това не можаха да изпълнятъ, защото не бѣха подготвени.

Държ. обвинитель: Въ кои окржзи по колко надзиратели се назначиха?

Свид.: Не мога да си припомня. Въ Пловдивъ бѣха най-малко, въ софийско най-много.

Държ. обвинитель: Помните ли, по искането на търновския окр. управитель да сте назначили маса надзиратели?

Свид.: Имаше единъ такъвъ случай, нареченитѣ надзиратели не се явили на окр. управитель и той искаше да се назначатъ други; г. Теневъ влѣзе въ споразумѣние съ г. Радославовъ и каза, да не се назначаватъ други.

Държ. обвинитель: Въ окржзитѣ, дѣто движението бѣше най-силно, напр. въ Русе, Варна, имаше ли много надзиратели?

Свид.: Нѣмаше толкова много.

Държ. обвинитель: Нѣщо за Кочо Лютата и Декамджиски надзиратели знаете ли?

Свид.: Кочо Лютата е кюстендилски жителъ, той е въ напрѣднала възрасть и не може да работи.

Подсжд. Радославовъ: Михаиловъ какъвъ е билъ?

Свид.: Запасенъ офицеръ.

Даде се отдихъ. Слѣдъ отдиха:

Държ. обвинитель: По кой начинъ стана назначаването на конни стражари и по чие искане?

Свид.: Въ Финансовото Министерство само това се знаеше, че министерството на Вжтрѣшнитѣ Дѣла се разпорежда направо за назначението имъ чрѣзъ окр. управители.

Държ. обвинитель: Каква имъ бѣше длъжностьта?

Свид.: Да събиратъ десятъка, но бѣха назначени прѣзъ юний, когато никакъвъ десятъкъ не се събараше.

Държ. обвинитель: Имаше ли нужда отъ тия стражари, за да пазятъ хранитѣ по десятъка?

Свид.: При десятъка има само единъ коментъ,важенъ; той е при снемане номунето, но той трае 3—4 дена.

Държ. обвинитель: Отъ кого се пазѣха десятъчнитѣ храни, слѣдъ като бѣха складирани?

Свид.: Тѣ бѣха складирани и тукъ-тамѣ само се пазеха отъ стражари и отъ войската.

Държ. обвинитель: Защо нѣмаше нужда, да се складиратъ хранитѣ?

Свид.: Знаемъ, че наехме хамбари за 80,000 кгр. но едва се употрѣбиха $1/3$. Освѣнъ това търговцитѣ сами си бѣха приготвили мѣста и щомъ си купиха хранитѣ, складираха си ги. Въобще поддържахме въ отдѣлението мнѣнието, че не трѣбва да се строятъ хамбари.

Държ. обвинитель: Търговетѣ за десятъка станаха ли на врѣме прѣзъ 1900 година?

Свид.: Тъкмо на врѣме.

Държ. обвинитель: Ако стоката е складирана въ хамбари, по-добра ли цѣна ще получи, отколкото ако се продава направо на търговеца?

Свид.: По-добра цѣна ще се получи, ако е складирана, защото търговецътъ ще може да види качеството на хранитѣ. Обаче това е невъзможно и опитътъ доказа противното, че хранитѣ въ шлепове се продадоха съ по-малки цѣни. Единъ случай имаше въ видинско. Туриха се хранитѣ още много рано въ шлепове, съ тѣхъ щѣли да се добиятъ по-добри цѣни, защото търговецътъ щомъ купи храната, ще закачи шлепа за парахода и ще го занесе кѫдѣто иска. Обаче получи се съобщение отъ видинския началникъ, че долнитѣ пластове отъ хранитѣ въ шлепа почнали да се загрѣватъ. Търговцитѣ казали, че храната ще се развали и ще се получи долна цѣна. Натоварихме единъ чиновникъ да провѣри това и той донесе сѫщото. Произведе се търга и на 12 октомври се получи долна цѣна 9 л. 30 ст. за 100 кгр. Подобни ниски цѣни се получиха въ кулско, русенско, свищовско.

Държ. обвинитель: Какви бѣха свѣдѣнята на отдѣлението за хамбаритѣ въ Варна, които бѣха наети?

Свид: Това не мога да си припомня; зная, че варненскитѣ хамбари бѣха най-голѣми.

Държ. обвинитель: Помни ли, да е получавана една депеша отъ русенския финансовъ началникъ, съ която се явява, че нѣма нужда отъ шлепове?

Свид.: Припомнямъ си такова нѣщо, отговори му се, че ще се употрѣбятъ шлеповетѣ. И се употрѣбиха.

Държ. обвинитель: Помни ли свидѣтеля, да е писалъ сѫщия началникъ, че нѣма нужда отъ черги, рогозки и др. работи?

Свид.: Не си припомнямъ.

Държ. обвинитель: Знае ли, кой бѣше доставчика на шлеповетѣ?

Свид.: Браилския търговецъ Кушевъ.

Държ. обвинитель: Министерството на финансиитѣ или това на общественитѣ сгради трактуваше съ него?

Свид.: Министерството на финансиитѣ.

Държ. обвинитель: Кушевъ бѣше ли покупатель на храна?

Свид.: Бѣше.

Държ. обвинитель: Какво знае свидѣтеля за отпущането авансъ 50,000 лв. на Георговъ за бетоновата настилка?

Свид.: Подробности по него не зная. Зная, че когато се получи заявлението за авансъ, министра на финансиитѣ изцрати окрѫжна телеграма до всички управители, да прѣдставятъ въ какво положение се намиратъ материялитѣ по постилянето на хамбаритѣ. Получиха се свѣденя и не зная какво се е отпуснало.

Държ. обвинитель: Знае ли произведението отъ десятъка?

Свид.: Зная.

Държ. обвинитель: Какво се получи?

Свид.: Получи се 130,000,000 кгр. дрѣбни храни и 50,000,000 кгр. кукурузъ и дребенъ десятъкъ 4,000,000 лв. отъ тѣзи произведения, отъ които не може да се вземе десятъкъ въ натура. Общото количество въ пари бѣше 21,500,000 лв.

Държ. обвинитель: Г-нъ Прѣдсѣдателю, азъ искамъ да си спомни свидѣтеля добрѣ количеството на назначенитѣ надзиратели въ търновско, варненско, русенско и софийско, защото това обстоятелство има особно важно значение за обвинението.

Подсжд. Д. Тончевъ: Г-нъ държ. обв. пита свидѣтеля, колко надзиратели сж били назначени, като се провиква, че установяването на това обстоятелство щѣло да има голѣма важность за обвинението. Понеже той отдава такава важность на това обстоятелство, азъ мисля сждътъ да не допуща установяването му съ свидѣтелски показания, защото назначението на чиновницитѣ, по нашитѣ закони, става само отъ официялни писмени документи. А пъкъ има единъ безпореденъ принципъ, че въ углавнитѣ дѣла не могатъ да се слушатъ свидѣтели по такива обстоятелства, по които освѣнъ въ указанитѣ отъ закона изключения, като въпроса за подлогъ или когато странитѣ не сж имали възможностьта да си набавятъ писмени документи. Напримѣръ правото на собственость не може да се доказва прѣдъ гражданския сждъ съ свидѣтели. По това право не могатъ да се слушатъ свидѣтели и прѣдъ углавния сждъ. Авторитета на закона не търпи, освѣнъ въ крайни изключения, щото като не ти допусне извѣсни доказателства прѣдъ гражданското отдѣление на сждътъ, да ти ги допустне прѣдъ углавното му отдѣление. Това е твърдѣ понятно, защото правилата за допущане на свидѣтелитѣ сж независими отъ редътъ на юрисдикцията; тѣ зависятъ единствено отъ естеството на факта, който ще се доказва.

Държ. обвинитель: Доктрината на г-нъ Тончевъ е много странна за мене, защото азъ не зная законенъ текстъ, който да казва за какви доказателства трѣбватъ свидѣтелски показания!

Подсжд. Д. Тончевъ: Ако бихъ зналъ, че между менъ и г. прокурора ще влѣзе разногласие по въпроса, безъ друго щѣхъ да донеса нѣкои съчинения по правото за да му покажа, че повдигнатия отъ менъ въпросъ е елементаренъ и безпоренъ, защото правилата за допущане на свидѣтелитѣ, както прѣдъ углавнитѣ, така и прѣдъ гражданскитѣ сждилища, сж идентични, сж едни и сжщи. Принципа осветенъ отъ тѣзи правила е единъ, а именно, юридическитѣ факти, които по гражданското право не могатъ да се доказватъ съ свидѣтели или както по просто се изразихъ, като ви изпъдятъ съ вашитѣ свидѣтели отъ гражданското отдѣление, не можете да се явите съ тѣхъ въ углавното и тамъ да ви приематъ. Нека прочее сждътъ се произнесе, та да очистимъ процеса отъ недопустимитѣ свидѣтелски показания по обстоятелства, на които обвинението прѣдава голѣма важность.

Прѣдседателя: Сждътъ ще се произнесе по подигнатия въпросъ по сжществото на дѣлото и до тогава свидѣтелитѣ ще се разпитватъ по всички обстоятелства. Сега свидѣтеля каза, че не помни цифритѣ и съ това се прѣкратява въпроса.

Държ. обвинитель: Понеже прѣдъ слѣдствената комисия свидѣтеля е казалъ числото, то моля да се пита свидѣтеля, вѣрно ли е това, което е казалъ. Затова да се прочете часъ отъ показанията му на страница 127!

Секретаря (чете): Най-много надзиратели въ софийския окр. 94, въ Търново 95, въ Ловечъ 42, въ варненско и русенско, кѫдѣто станаха вълнения имаше въ първото 19, а въ второто 35 надзиратели.

Свид. Ставревъ: Азъ подържамъ това, защото тогава имахъ списъкъ на рѫцѣ.

Защит. Генадиевъ: Не знае ли, да е постѫпило искане отъ финансовитѣ началници, да се изпратятъ конни стражари, защото мѣстната стража не била достатъчна?

Свид.: Не си припомнямъ, но не допускамъ за такива отъ финансовото м-во, а трѣбва да сѫ се обърнали къмъ администрацията.

Защит.: Присѫтствувалъ ли е свидѣтеля на нѣкое отъ засѣданията на комисията за строене на химбаритѣ?

Свид.: Не.

Защит.: Не му ли е казвалъ началника Зарзовъ, че само той е останалъ на мнѣние, да не се строятъ хамбаритѣ?

Свид.: Да, той ми разправя това; освѣнъ това и г. Сарафовъ ми каза, че единствения Зарзовъ билъ противъ строенето.

Защит.: Виканъ ли е свидѣтеля отъ г-нъ Тенева, да му иска съвѣти по милионния кредитъ за приложение закона за десятъка?

Свид.: Не.

Защит.: Въ другъ случай, когато се иска кретитъ отъ Народ. Събрание, викалъ ли го е г. Теневъ, да иска мнѣнието му?

Свид.: Той се обръща къмъ началника на отдѣлението, а началника се съвѣтва съ подначалницитѣ.

Защит.: Лично свидѣтеля не е ли виканъ?

Свид.: Не.

Защит.: Въ всички ли шлепове бѣше затоплена храната или туй бѣше случайность, която ни каза свидѣтеля?

Свид.: Азъ говоря само за извѣсни шлепове и вслѣдствие на това се даде заповѣдь, да не се туря храна въ шлепове.

Защит.: Причинитѣ за туй запарване знае ли?

Свид.: Обясниха го, че хранитѣ сѫ били много рано събрани отъ производителитѣ.

Защит.: Ако бѣше по-късно събрана, нѣмаше ли опасность да се запари?

Свид.: Не. Министерския Съвѣтъ каза, да се вземе 3% повече, защото храната отъ началото е мокра.

Защит.: Колко врѣме трѣбва да прѣстои храната за да изсъхне добрѣ?

Свид.: Не зная.

Защит.: При търговетѣ, за кои храни се получиха по-добри цѣни: за тѣзи, които бѣха въ шлепове и хамбари, или за тѣзи що бѣха въ рѫцѣтѣ още на производителитѣ?

Свид.: Безразлично.

Защит.: Свидѣтеля ни говори за приспособление закона за десятъка въ стамболово врѣме. Не вижда ли едно сѫществено различие между двата закона, имаше ли въ стария зак. срокъ за събиране хранитѣ?

Свид.: Онзи законъ бѣше много кратъкъ. Не помня имаше ли срокъ.

Защит.: Обаждамъ на свидѣтеля, че тамъ нѣмаше срокъ. Но тамъ имаше друго, че хринитѣ отъ земледѣлцитѣ се прѣдаваха на търговцитѣ, а въ послѣдния законъ храната се даваше на правителството и то я продаваше?

Свид.: Не помня кому прѣдаваха хранитѣ, но имаше правителственъ чиновникъ.

Защит.: Въ сѫщность до 15 декемврий прибра ли се храната?

Свид.: Не се прибра.

Защит.: Свидѣтеля за закона на десятъка ли бѣше, или противъ?

Свид.: По туй не съмъ изказвалъ никакво мнѣние.

Подсѫд. Радославовъ: Бившия началникъ на отдѣлението бѣше ли противъ този десятъкъ?

Свид.: Слушалъ съмъ, че е билъ противъ.

Подсѫд.: Казахте, че когато началника иска да докладва нѣщо на министра, съвѣтвалъ се е съ подначалницитѣ, по закона за десятъка не сте ли правили съвѣтъ?

Свид.: Не е правенъ съвѣтъ; за създаване на правилника сме работили денонощно.

Подсѫд.: Не е ли ставало дума, че министра на финансиитѣ е билъ противъ закона за десятъка?

Свид.: Не мога да кажа това, но ние чиновницитѣ бѣхме противъ.

Подсѫд.: Щомъ сте били противъ, кой трѣбваше да изпълни закона за десятъка?

Свид.: Ние като чиновници, обаче не можемъ да се противимъ на единъ законъ, който е миналъ прѣзъ Народ. Събрание.

Подсѫд.: Допущате ли, че министритѣ въ приспособление ще правятъ злоупотрѣбления?

Свид.: За менъ е мѫчно да се произнеса за това. Може би сѫ искали да правятъ добро на хора неспособни за назначаване на работа.

Подсѫд.: Това прѣстѫпление ли е за единъ министръ?

Свид.: Не съмъ компетентенъ да се произнеса за това. Споредъ мене министритѣ не би трѣбвало да правятъ това.

Подсѫд.: Казахте, че абсолютно никаква нужда нѣмало отъ чиновници по десятъка?

Свид.: Не, казвамъ, че много работи се вършехе съ по-малко чиновници.

Подсѫд.: Не знаете ли, че настанаха лоши врѣмена при приложение закона за десятъка?

Свид.: Зная, че имаше вълнения.

Подсѫд.: Не си ли припомня, че нѣкѫдѣ и стражаритѣ не бѣха достатъчни, а трѣбваше да изпращаме войска?

Свид.: Азъ не зная нищо.

Подсжд.: Не си ли припомня, че въ търновско имаше изпъдени бирници и контрольори отъ селянитѣ?

Свид.: Не си припомнямъ. Може иачалчикътъ на отдѣлението да е знаялъ това.

Подсжд.: Казахте, че трѣбвало по-вече чиновници само при вземане на номунето и че траяло 3—4 дена. Сега, навсѣкждѣ въ едно и сжщо врѣме ли се взѣ номунето?

Свид.: Въ разни врѣмена.

Подсжд.: Допуща ли свидѣтеля, че м-ството щѣше да назначи подвижни стражари: днесъ тукъ да се взема номуне, утрѣ тамъ?

Свид.: Допущамъ, че можеха да се назначатъ чиновници само за това врѣме, а веднага слѣдъ това да се уволнятъ.

Подсжд.: Видѣхте ли всички чиновници по десятъка?

Свид.: Не, видѣхъ 50—60 души.

Подсжд.: На какво основание дадохте заключение, че тѣ всички сж неспособни?

Свид.: На основание на тѣзи, които видѣхъ.

Подсжд.: Какви кора очаквахте да бждатъ назначени?

Свид.: Не очаквахъ никакви, защото нѣмаше нужда.

Подсжд.: Не допущате ли, да е имало такива, които сж свършили юнкерското у-ще или юрид.-факултетъ на висшето училище?

Свид. Зная, че Михаиловъ бѣше запасенъ офицеръ.

Подсжд.: Кой даваше наставления на надзирателитѣ?

Свид.: Окр. управители.

Подсжд.: Помни ли свидѣтеля, слѣдъ като се свърши всичката работа по десятъка, да е имало такива надзиратели?

Свид.: Като се свърши работата тѣ ги изволниха.

Защит. Генадиевъ: Настоява ли свидѣтеля на цифритѣ, които каза относнтелно прибрания десятъкъ?

Свид.: Настоявамъ.

Защит.: Знае ли свидѣтеля, че правителството трѣбваше да прибере освѣнъ държавния десятъкъ още и общински, окржжни и училишни?

Свид.: Общински не се прибираха. Прибираха се окржжни до 5%, градобитня 5%, училищенъ налогъ 10%.

Засѣданиесо се закри въ 12 часа.

Засѣдание XXI. — 28 февруарий 1903 г.

Защит.: Свидѣтеля каза, че хранитѣ се продавали отъ селянитѣ направо на търговцитѣ и по-скжпо; това обсоятелство не си ли обяснява съ туй, че тѣ, търговцитѣ, сж го мжчили при мѣренето?

Свид. Ставревъ: Не, но защото тѣ печелятъ отъ разноски за прѣноса до шлеповетѣ.

Защит.: Въ стамболово врѣме не се ли оплакаха селенитѣ отъ тая експлоатация?

Свид.: Да, затова правителството тури, да се приематъ хранитѣ чрѣзъ чиновници.

Защит.: Значи, като е имало оплакваня, заключението което направихъ е вѣрно?

Свид.: Да.

Защит.: Сега нѣмаше ли злоупотрѣбления?

Свид.: Не

Защит.: Каза, че видѣлъ 50—60 души надзиратели; всички като Кочо Лютата ли бѣха?

Свид.: Даже по-долни имаше, единъ продавалъ риба, но не зная назначиха ли го.

Държ. ищецъ Филиповъ: Слѣдъ като се получиха свѣденя, че трѣбватъ хамбари за 100,000,000 килогр., а пъкъ сж наели за 80,000,000, за остатъка може ли да се наематъ други часни хабари?

Свид.: Да.

Държ. ищецъ Филиповъ: Новитѣ хамбари употрѣбиха ли се?

Свид.: Не.

Държ. ищецъ Филиповъ: Шлеповетѣ прѣдставляваха ли всички удобства за хранитѣ до продаването имъ?

Свид.: Не, защото правителството заповѣда да, не се тургатъ въ тѣхъ храни, освѣнъ съ съгласието на търговцитѣ. Въ хамбаритѣ можеше да се турятъ разни храни, като се прѣредатъ, а въ шлепа не може, защото, ако се не туря на всѣкадѣ еднакво, ще се потопи, а пъкъ отъ всѣка храна не идѣше еднакво количество и не можеше да се запазва равновѣсие. Въ хамбаря може да се прѣмѣстява храната съ лопата, а въ шлепа не може. Хахбаритѣ сж удобни за търговеца защото сж евтини, тѣ се наематъ отъ августъ до май, а шлеповетѣ сж скжпи защото се наематъ само за три мѣсеца.

Държ. ищецъ Филиповъ: Защо се платиха на Кушева пари?

Свид.: Защото спечели процеса. Юристконсулитѣ казваха, че ще плаща наемъ колкото храна се е турило, а не и колкото събира, обаче Кушевъ води процесъ и го спечели.

Държ. ищецъ Филиповъ: Какъ ставатъ манипулациитѣ по десятъка и кое дѣйствие прѣзъ кой мѣсецъ се произвежда?

Свид.: Най-напрѣдъ се почва описване на рапицата и гюловетѣ и послѣ на хранитѣ прѣзъ м. май, юний и половината на юлий. Слѣдъ това се броятъ снопитѣ и се снема номуне прѣзъ втората половина на юлий, но въ нѣкои мѣста и по-късно и то трае 1—3 дена.

Държ. ищецъ Филиповъ: Кога се раздадоха декларациитѣ?

Свид.: Февруарий и мартъ, но не послужиха за нищо.

Защит. Генадиевъ: Свидѣтеля каза, че шлеповетѣ могатъ да служатъ само за три мѣсеца, но не знае ли той, че въ контракта е казано, какво тѣ ще служатъ до като се изнесатъ хранитѣ?

Свид.: Имаше нѣкои шлепове останали по-късно отъ декемврий; защото Кушевъ не бѣше платилъ, но английския диплом. агентъ каза, че ще бжде наша отговорността, ако не се пуснатъ на врѣме. По контракта се разбираше една година — до като трае навигацията.

Защит.: Но това е ваше умозаключение; въ контракта какъ е

казано: че до като не се изнесе храната, шлеповетѣ ще бждатъ на разположение. Така ли е?

Свид.: Не помня съдържанието.

Защит.: За процеса на Кушевъ споредъ контракта дали бѣше задълженъ той, да достави извѣсно количество шлепове, безъ да ги наеме правителството, а само колкото си ще?

Свид.: Имаше постановление отъ м-ския съвѣтъ, да се наематъ шлепове за 20,000 тона жито.

Защит.: Употрѣбиха ли се хамбаритѣ за нѣщо?

Сви.: За дребни храни положително зная, че не се употрѣбиха.

Защит.: Това черпите отъ официални документи ли?

Свид.: Не.

Защит.: Когато комисията се произнесе за построяването на хамбаритѣ, дали се имаха прѣдъ видъ наетитѣ?

Свид.: Тогава не бѣше извѣсно на отдѣлението, а послѣ се яви, че има хамбари, които могатъ да се наематъ.

Защит.: Дали хората си даваха хамбаритѣ подъ наемъ?

Свид.: Да, имаше нѣкои които ги даваха.

Защит.: Защо не се наеха?

Свид.: Не зная.

Защит.: Дали не се даде по-напрѣдъ на комисията списъкъ на хамбаритѣ, които ще се наематъ и тя тогава да опрѣдѣли количеството на хамбаритѣ, които ще се построятъ?

Свид.: Не зная.

Защит.: Този списъкъ още ли сжществува?

Свид.: Да.

Защит.: Дали се наеха посоченитѣ хамбари?

Свид.: По-малко.

Защит.: Моля г-нъ Прѣдседателя, да се направи очна ставка съ инжинеръ Момчилова, защото той ни каза, че комисията имала свѣденя за наетитѣ хамбари.

Прѣдседателя: Свидѣтеля не е билъ въ комисията и възможно е да не знае.

Защит.: Моля тогава, да се извика г. Сарановъ, който е участвувалъ въ засѣданията на комисията.

Държ. ищецъ Филиповъ: Да ни разправи свидтѣтеля за наемането черги и рогозки.

Свид.: Кога е станало това наемане не зная, но се получи едно писмо отъ министерството на общитѣ сгради, въ което се казва, че слѣдъ съвѣтитѣ съ видни търговци и при това положение на хамбаритѣ, за да могатъ да се употрѣбятъ, трѣба да се наематъ черги: за това се искà и съгласието на финансовия министръ. Чергитѣ се наеха и платиха.

Прѣдседателя: Имаше ли Кушевъ контрактъ за тия черги?

Свид.: При насъ нѣмаше.

Защит. Генадиевъ: Отъ распита на тримата членове отъ комисията излѣзе, че лицето което е повлияло да се строятъ хамбари е билъ Сарановъ, обаче той не е признаванъ за свидѣтель, да ни

обясни кои причини сѫ накарали членоветѣ на комисията, да вематъ такова рѣшение. Съгласно чл. 300 отъ углавното сѫдопроизводство азъ не мисля, че по такъвъ единъ процесъ ще се откаже призоваването му; по причина кѫсотата на срока, защитата, ние си запазихме правото да викаме свидѣтели и прѣзъ сѫдебното дирене. Съ това ний не желаемъ да протакаме дѣлото, толкозъ повече, че сега за първъ и послѣденъ пѫть повдигаме този въпросъ. Понеже г-нъ Сарановъ ще установи твърдѣ важно обстоятелство, моля да се повика въ качеството на свидѣтель.

Държ. обвинитель: Азъ не отказвамъ, че този процесъ е важенъ и не оставамъ въпроса на усмотрение на сѫдътъ. Ако позволите призоваването му, азъ си запазвамъ всички срѣдства, като могатъ да умаловажатъ показанията му.

Повика се свидѣтеля М. Нейчевъ.

Защит. Генадиевъ: Да каже свидѣтеля въ стамболово врѣме, кочато се прилагаше десятъка отъ какво се оплакваше населението?

Свид. М. Нейчевъ: Въ 89—91 год. десятъка се прѣдаваше отъ населението направо на търговцитѣ, които много злоупотрѣбяваха, като вземаха храна повече отъ колкото трѣбваше. Искаха се хранитѣ зимно врѣме и ги докарваха въ Карнобатъ, кѫдѣто имъ умираше добитъка отъ студъ. Когато напослѣдъкъ се внесе закона за десятъка, нѣмаше да го приемемъ, ако правителствотото не бѣше се задължило, да се прѣдава храната отъ производителитѣ на държавни чиновници, за да се избѣгнатъ злоупотрѣбленията. На ф-совия министръ се каза, че за да се приематъ на врѣме хранитѣ, трѣбва да има хамбари дѣто да се складиратъ... По този случай се тури и въ закона единъ срокъ за приемане на хранитѣ до 1 ноемврий, а послѣ при дебатитѣ се прие до 15 декемврий.

Защит.: Какво е занятието на свидѣтеля?

Свид.: Земледѣлецъ.

Защит.: Колко ниви има?

Свид.: 25,000 декара.

Защит.: Може ли прѣзъ септемврий и октомврий да се прѣвозва десятъка, когато сѫ хубави пѫтищата?

Свид.: Да.

Защит.: Кадѣ се складираха хранитѣ?

Свид.: На гарата въ построенитѣ хамбари.

Защит.: Кога се свърши прѣвоза?

Свид.: Прѣзъ ноемврий.

Защит:: Вземалъ ли е участие въ финансовата комисия?

Свид.: Да.

Защит.: Правителството ли настояваше, да се постави срокъ въ закона зи приемане на храната?

Свид.: Въ закона нѣмаше такъвъ срокъ, но той се искаше и наложи отъ прѣдставителитѣ.

Защит.: За да може храната, да се прибере въ опрѣдѣления срокъ, дали прѣдставителитѣ настояваха, да се строятъ хамбаритѣ?

Свид.: Да. Съображението бѣше и това, че като види търговеца

складирана храната, ще дава повече отъ колкото като купува съ номуне. За това се постановяваше, да се строятъ хамбари кѫдѣто нѣмаше, а за това се натовари министра на финансиитѣ, да събере свѣденя и направи потрѣбното.

Защит.: Имаше ли прѣдставители, които да настояватъ да се строятъ хамбари въ всѣко село?

Свид.: Да.

Защит.: Имаше ли прѣдставители, които да настояваха, щото въ закона задължението и постройката да се пише?

Свид.: Да, но това не се прие, защото министра каза, че ще направи всичко, което е необходимо, за да не страда населението отъ прѣвоза и събирането на хранитѣ.

Държ. обвинитель: Като членъ на ф-совата комисия дали прѣпорѫчахте на правителството да наеме хамбари или да строи?

Свид.: Кѫдѣто нѣма да строи, а кѫдѣто има да наеме.

Държ. обвинитель: Какво отговори ф-совия м-ръ; че мин. съвѣтъ ли ще се занимае съ тоя въпросъ?

Свид.: Той ни даде дума, че ще строи кѫдѣто нѣма.

Защит.: Правителството можеше ли да прибере храната до 15 декемврий, безъ да имаше за това складове?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Ако бѣха задължили търговцитѣ, да приематъ десятъка до тази дата, дали можеше да се продаде десятъка?

Свид.: Това значи да дадешъ агнето въ устата на вълка. Ами тѣ въ джеба ли си ще го турнатъ?

Защит.: Търговеца въ стамболово врѣме могълъ ли е да приеме храната до 15 декемврий?

Свид.: Не, имаше да прибира чакъ до априлий.

Повика се свидѣтеля З. Митовъ.

Прѣдседателя: Въ какви търгове прѣзъ 1899—1900 г. сте вземали участие?

Свид. З. Митовъ: Не съмъ взималъ участие въ никакви търгове.

Прѣдседателя: Ходили ли сте изъ разни м-ства да ходатайствувате за нѣкои доставки или прѣдприятия?

Свид.: Спомнямъ си, само единъ или два пѫти съмъ ходилъ да ходатайствувамъ по молбата на г. Георгова по работата на бетонирането.

Държ. обвинитель: Ходилъ ли е въ министерството на общитѣ сгради да ходатайствува, да се отпусне авансъ на Георговъ срѣщу бетоновата постройка?

Свид.: Ходихъ веднажъ. Георговъ като приятель ме помоли, да направя това. Бѣхъ при г. Вълчевъ и го молихъ, да не прави спѫнки на Георговъ, а да му отпусне авансъ, а той каза, че ще направи справка и щомъ получи свѣдения ще му отпусне авансъ.

Държ. обвинитель: Ходилъ ли е при нѣкои отъ м-ритѣ за това, като при Тончевъ, Иванчовъ?

Свид.: Г-нъ Тончевъ тогава не бѣше въ София; при Иванчова не съмъ ходилъ.

Държ. обвинитель: Не помните ли, да сте казали на Л. Вълчева, да не спира никакво писмо за отпускане на авансъ?

Свид.: Не помня такова нѣщо.

Държ. обвинитель: Не помни ли, да е ходатайствувалъ за Георговъ, втори пжть да му се отпусне другъ авансъ отъ 50,000 л.?

Свид.: Не съмъ ходилъ втори пжть. Защото още първия пжть казахъ на Георговъ, че въобще съ лошо око гледатъ на него въ министерството и го молихъ, да ме освободи отъ своитѣ молби да ходатайствувамъ за него.

Държ. обвинитель: Не помни ли, да е ходилъ въ министерството на общитѣ сгради при архитекта Момчиловъ и Л. Вълчевъ когато сж прѣглеждали плановетѣ на хамбаритѣ?

Свид.: Азъ случайно бѣхъ при архитекта Момчилова по часна работа и той ме попита за бетонирането като казваше, че съмъ разбиралъ отъ подобни нѣща, понеже съмъ строилъ.

Държ. обвинитель: Не е ли ходилъ на 20 или 21 септ. въ министерството на общитѣ сгради, да моли да не се отнеме отъ Георговъ прѣдприятието по бетоновата настилка?

Свид.: Не съмъ ходилъ съ такава цѣль.

Държ. обвинитель: Не помни ли, да е станалъ прѣзъ 1899-1900 г. заедно съ Д. Тончевъ поржчитель на Георговъ за една полица отъ 30,000 лева?

Свид.: Азъ съмъ подписвалъ на Георговъ полици отъ 1892 г. когато е ималъ нужда: въ Бълг. Нар. Банка 25,000 лева, въ Руская Банка 35,000 лева; даже нѣкждѣ съмъ се подписвалъ като платецъ; издавалъ му съмъ и чекове. Тая полица азъ я подписахъ и я занесохъ на г. Тончева съ молба отъ моя страна да я подпише, защото и г. Георговъ ме улеснява съ подписа си.

Държ. обвинитель: Помни ли, да е ималъ прѣзъ 1900 г. друга смѣтка съ Георгова?

Свид.: Всѣкога съмъ ималъ съ него смѣтки, взаимно сме си услужвали.

Държ. обвинитель: Въ книжата на Георгова фигурирате, че на 19 септемврий сте получили 30,000 лева за разни разноски.

Свид.: Въ търговскитѣ тевтери когато пише нѣщо дадено като разноски по бетонирането, той не го е далъ. Азъ съмъ далъ паритѣ защото съмъ му дължалъ или защото съмъ му заелъ сумата; а пъкъ той я е бѣлѣжилъ като похарчена ужъ чрѣзъ мене; това е негова работа.

Държ. обвинитель: На 7 октомврий за Михаиловъ 400 л.?

Свид.: Азъ съмъ далъ тѣзи пари на человѣка на Георгова, а пъкъ той телеграфически ги е пратилъ Михаилову въ Пазарджикъ.

Държ. обвинитель: Друга една сума отъ 1,000 л. съ чекъ?

Свид.: Тя е сума, която отдавна ми дължи: 1,000 лв. и нѣщо, та ми даде чекъ за 1,000 лева и 2 наполеона въ брой.

Държ. обвинитель: Познавате ли нѣкой Ив. Наумовъ прѣдприемачъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Бѣше ли взѣлъ отъ Георговъ да постиля хамбари въ Мѣздра и Червенъ Брѣгъ?

Свид.: Слушалъ съмъ за това.

Държ. обвинитель: Додихте ли да надзиравате въ тѣзи двѣ станции?

Свид.: Като съмъ пжтувалъ съ желѣзницата по своя работа въ това направление, додѣто се бави трена на гарата, може отъ любопитство да съмъ разгледалъ какъ работятъ бетонирането.

Държ. обвинитель: Защо наумовъ се отнасялъ до Васъ, да му плащате нѣкоя сума?

Свид.: Чиновннка на Георговъ го бѣше пратилъ при мене, защото Георговъ отсжтствувалъ. Дадохъ му за смѣтка иа Георговъ 200 лева въ София въ кафенето „Панахъ". Дадохъ му записка, да ги получи отъ „Блюменталъ".

Държ. обвинитель: Ходили ли сте съ Кжневъ въ градъ Орѣховица да носите тамъ пари?

Свид.: Съ П. Кжневъ пжтувахъ, но не съмъ носилъ пари; отивахъ по моя часна работа. Азъ съмъ носилъ пари, трѣбваше да съмъ ги прѣдалъ, а такова нѣщо нѣма. Това може да провѣрите.

Държ. обвинитель: Познавахте ли инжинера Василиевъ.

Свид.: Приятель ми бѣше.

Държ. обвинитель: Съдружникъ ли бѣше съ Георгова?

Свид.: Не зная-

Държ. обвинитель: Ходили ли сте да ходатайствувате въ финансовото министерство за нѣкакъвъ авансъ?

Свид. Слѣдъ като ходихъ първия пжть при секретаря Вълчевъ, Георговъ ми се оплаква, че счетоводителя въ финансовото министерму правялъ прѣпствие по отпущането на аванса и ме помоли, да моля и тамъ да му не правятъ прѣпствия. Ходихъ при счетоводителя г-нъ Горановъ; питахъ го, защо не отпуща аванса, а той ми каза, че по улични слухове зналъ, какво Георговъ не билъ направилъ нищо отъ бетона. Казахъ му, че не трѣбва да обърща внимание на улични слухове, а на официялни свѣденя отъ м-вото на общ. сгради. Той ми каза, че не желае да отпусне аванса и азъ си отидохъ. Съобщихъ това на Георговъ и не зная по-нататъкъ, какъ му е отпуснатъ аванса.

Държ. обвинитель: Помни ли, да е издавано нѣкое удостовѣрение на Георговъ, или да е искано отъ него такова?

Свид.: Азъ искахъ отъ него такова удостовѣрение, защото вѣстницитѣ ме нападаха и клѣветяха, че съмъ участвувалъ въ всичкитѣ търгове, когато азъ не съмъ участвувалъ въ нито единъ търгъ. Азъ започнахъ да завеждамъ дѣла прѣдъ сждилищата противъ вѣстницитѣ; редакторитѣ почнаха да идватъ при менъ, да ме молятъ да не ги прѣслѣдвамъ по сждъ. Удостовѣрението на Георговъ бѣше въ смисъль, че не съмъ прѣдприемачъ по бетонирането. Щѣхъ си услужи съ него противъ вѣстницитѣ прѣдъ сждътъ.

Държ. обвинитель: Кога ви даде Георговъ удостовѣрението?

Свид.: Когато почнаха да пишатъ вѣстницитѣ, че съмъ билъ ортакъ по бетонирането.

Държ. обвинитель: Дѣ се намира то?

Свид.: Трѣбва да е въ книжата ми.

Държ. обвинитель: Познавате ли нѣкой прѣдприемачъ Илия Димитровъ, който е наелъ прѣзъ 1900 год. извѣсна часть отъ бетоновата постилка на Георгова?

Свид.: Има такъвъ човѣкъ, но не зная, дали е наелъ нѣщо, не помня.

Държ. обвинитель: Носили ли сте заявление въ м-ството на общ. сгради, съ което е искалъ Георговъ, да му се продължи срока за извръшване на бетонирането?

Свид.: Не съмъ носилъ и нѣма защо да нося, понеже азъ порано казахъ Георгову, че не ще да моля за никаква негова работа, понеже го прѣслѣдватъ.

Държ. обвинитель: Моля свидѣтеля да остане за очна ставка подиръ обѣдъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Свидѣтеля каза. че е ходатайствувалъ за Георгова. На какво е разчиталъ, че неговитѣ ходатайства ще хванатъ мѣсто?

Свид.: На това, че г. Вълчевъ ми бѣше приятель и познатъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Само на туй ли е разчиталъ?

Свид.: Само на туй.

Държ. ищецъ Филиповъ: При ходатайството въ финансовото м-ство на какво е разчиталъ?

Свид.: Тамъ отидохъ само да видя работата, защо не се отпуща аванса.

Държ. ищецъ Филиповъ: Не е ли разчиталъ на сродството си съ м-ръ Теневъ или на депутатството си?

Свид.: Не.

Повика се свидѣтеля Минко Ивановъ.

Държ. обвинитель: Вземалъ ли е участие въ търга за бетоновата настилка и прѣдлагалъ ли е да постели хамбаритѣ съ дъски?

Свид.: Вземалъ съмъ въ търга за бетона само една малка часть, а за душемето дадохме послѣ заявление въ министерството.

Държ. обвинитель: Какво стана съ тая-оферта?

Свид.: Търсихъ поне заявлението, но го нѣмаше, изгубило се. Подадохме второ заявление.

Държ. обвинитель: Кой е оферiралъ заедно съ него за постилката на бетона?

Свид.: Наумъ Георгиевъ.

Държ. обвинитель: Помни ли свидѣтеля, като се подаде тази оферта, да е билъ виканъ да му се прѣдлага, да постели една часть отъ хамбаритѣ?

Свид.: Имено тогава подадохъ втората оферта и не ми се отговори и на нея даже.

Държ. обвинитель: Знаете ли нѣщо за съдружието Митовъ, Василиевъ и Георговъ?

Свид.: Василиевъ единъ денъ ми казваше при Панахъ, че билъ ималъ за съдружници Георгова и Митова.

Държ. обвинитель: Направата на дървената конструкция на хамбаритѣ сами ли я имахте или съ съдружници?

Свид.: Да, съ аритекта Началъ и Д. Провадалиевъ.

Държ. обвинитель: При какви условия бѣха тѣ?

Свид.: Началъ само да завежда работата безъ капиталъ, а Д. Провадалиевъ да даде 15,000 лева капиталъ за да има ⅓ часть отъ прѣдприятието.

Държ. обвититель: Внесе ли той капитала?

Свид.: Не и за това излѣзе.

Държ. обвинитель: Кога го взѣхте за съдружникъ?

Свид.: Прѣди да вземемъ търга.

Държ. обвинитель: Дадохте ли му нѣщо отъ печалбата?

Свид.: Около 1000 и нѣколко лева.

Държ. обвинитель: Защо?

Свид.: Имаше трудъ положенъ отъ него: ходѣше по разни мѣста по Пазарджикъ.

Защит. С. Иванчовъ: Кога свидѣтеля е далъ офертата за постилане хамбаринѣ съ дъски? Той самъ ли я даде или му искаха да подаде такова прѣдложение?

Свид.: До колкото помня, не ни е искана такава оферта; ний сами 15—20 дена слѣдъ утвърдението на търга върху Георгова дадохме такава оферта, защото виждаме, че не върви работата на Георговъ.

Защит.: Не помни ли нему да е правено такова прѣдложение отъ тръжната комисия, прѣди да се възложи търга на Георговъ?

Свид.: Не помня добрѣ, но слѣдъ търга дадохме офертата.

Сѫдия Генчевъ: Отпуснатъ ли ви е нѣкакъвъ авансъ срѣщу работата?

Свид.: Отпуснаха ни срѣщу синуация описъ на материалитѣ.

Сѫдия Генчевъ: Колко?

Свид.: 20,000 лева.

Защит. Ил. Вълчевъ: Искамъ свидѣтеля да установи, не ли е пращанъ Провадалиевъ, да купува дъски и за трудътъ си да му сѫ дадени 1000 и нѣколко лева?

Свид.: За трудътъ. Пращали сме го за дъски.

Повика се свидѣтеля М. Калъповъ.

Защит. Генадиевъ: Присѫтствувалъ ли е въ засѣданията на финансовата комисия, когато се е разисквалъ въпроса за десятъка въ Нар. Събрание?

Свид.: Присѫтствувалъ съмъ всѣкога, защото се интересувахъ отъ този законъ.

Защит.: Постави ли се нѣкакъвъ срокъ въ комисията за прѣдаване на десятъка?

Свид.: Постави се срокъ, защото комисията искаше, щото държавата да събира само отъ селянитѣ десятъка и да го прѣдава на търговцитѣ. Срокътъ поставенъ отъ комисията бѣше 1-й ноемврий, но послѣ Нар. Събрание го измѣни на 15 декемврий.

Защит.: Въ тия разисквания стана ли дума, че срокътъ не може да се спази, ако държавата нѣма свои складове наети или построени?

Свид.: Турянето на срокъ имаше за цѣль да накара правителството да има и складове.

Защит.: Имаше ли прѣдложение въ комисията, да се построятъ хамбари въ всѣки окол. центъръ?

Свид.: Имаше най-напрѣдъ прѣдложение, да се строятъ общински хамбари, но м-рътъ на ф-сиитѣ каза, че минастерския съвѣтъ ще рѣши какви хамбари трѣбва да се строятъ и гдѣ.

Защит.: Имаше ли въ финансовата комисия прѣдставители отъ комисията, които настояваха да поставятъ условие, че ще се построятъ хамбари?

Свид.: Всички безъ изключение.

Защит.: Ами болшинството на депутатитѣ към което принадлежеше г. Калъповъ, прѣди да се съгласи да гласува закона за десятъка, искаше ли обѣщание отъ правителството, да се построятъ хамбари?

Свид.: Ако нѣмаше хамбари, закона за десятъка нѣмаше да се гласува.

Държ. обвинитель: Въ стамболово врѣме имаше ли хамбари?

Свид,: Тогава не съмъ билъ нар. прѣдставитель и не съмъ се интересувалъ толкова.

Държ. обвинитель: По кой начинъ стана продажбата на десятъчнитѣ храни въ София или другадѣ?

Свид.: Тѣ сж подробности; азъ говоря за това, което е станало въ комисията въ Нар. Събрание.

Държ. обвинитель: Когато ставаше дума, да се построятъ хамбари не се ли заинтересувахте да питате, какъ ще се продаватъ десятъчни храни?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Не на врѣме ли се прибриха десятъчнитѣ храни въ стамболово врѣме?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинтель: Ако нѣмаше хамбари прѣзъ 1900 г., нѣмаше ли да се прибератъ хранитѣ до 15 декемврий?

Свид.: Питате ме работи, които азъ не зная и не мога да зная.

Държ. обвинитель: Когато разисквахте 2,000,000 лева кредитъ за десятъка, стана ли дума въ финансовитѣ комисии за какво ще се употрѣбатъ тѣзи суми?

Свид.: За прилагане всецѣло закона за десятъка.

Държ. обвинитель: Мислѣхте ли, че 2,000,000 лв. ще стигнатъ за описване, хамбаритѣ и пр.?

Свид.: Тия сж финансови работи, азъ не сѣмъ смѣталъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Като се интересувахте толкоза за доброто прибиране на десятъка, не си ли зададохте въпросъ на себе си за разходитѣ по събирането на този десятъкъ, заедно съ построяването на хамбаритѣ колко ще излѣзатъ?

Свид.: Не, защото прѣдварително бѣхме сѣгласни да се похарчатъ колкото трѣбва за всичко.

Защит. Ил. Вълчевъ: Когато въ финансовата комисия се ра-

зискваше въпроса по десятъка, не се ли имаше прѣдъ видъ една налѣжаща нужда отъ пари?

Свид.: За нужда отъ пари се говорѣше много.

Прѣдседателя: Да се прочетатъ показанията на покойния Андрей Гиргиновъ.

Ето показанията.

Засѣданието се вдигна въ 12 часа.

Петъкъ, 28 февруарий, засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Повика се свидѣтеля Божилъ Райновъ.

Подсжд. Радославовъ: Билъ ли е свидѣтеля въ градския съвѣтъ въ Варна, когато бѣхъ дошелъ прѣзъ 1900 г.; говорилъ ли съмъ му нѣщо по работитѣ на порта и кой е билъ тамъ?

Свид.: Да, зная, азъ бѣхъ въ кметството, когато доде г. Радославовъ въ Варна. Тамъ бѣха окр. управитель, Г. Гавриловъ, кмета и още нѣколко чиновници отъ общ. съвѣтъ. Имаше оживенъ разговоръ между управителя Димитровъ и кмета Ранковъ относително пристанището. Азъ се намѣсихъ въ разговора имъ. Тогава г. Радославовъ се обърна къмъ мене съ слѣдующитѣ думи: „Божиле, отъ тѣзи работи ти не разбирашъ, сегашнитѣ управители сж юристи; това не е поезия“. Тѣзи думи ми ги каза въ смисълъ, че азъ не разбирамъ отъ тѣзи работи, да не се мѣся въ тѣхъ, че това не е поезия. Така разбрахъ думитѣ, така ги разбра и Г. Гавриловъ.

Подсжд.: Азъ това искахъ да се установи!

Защит. Генадиевъ: На 1900 год. билъ ли е народенъ прѣдставитель?

Свид.: Бѣхъ.

Защит.: Когато се разискваше законопроекта за десятъка, вие „за“ ли бѣхте, или „противъ“.

Свид.: Азъ съ Ал. Арсениевъ на чело на една група отъ болшинството бѣхме противъ законопроекта, затова защото бѣхме дълбоко убѣдени, че този налогъ е твърдѣ съсипателенъ по прилагането му. Но като не можеше да се прибегне до нѣкоя друга мѣрка за борба съ финансовата криза освѣнъ този законъ, правителството се съгласи, да ни даде всички улеснения, които ние изискваме по прилагане на закона:

1) Правителството само да прибира десятъка и да го продава на търговцитѣ и 2) въ опрѣдѣленъ срокъ да се депозиратъ всички храни, но най-важното нѣщо бѣше да се депозиратъ хранитѣ. Още въ комисията се изтъкна въпроса за строенето на хамбари, на което бѣха съгласни почти всички депутати.

Защит.: Какъвъ бѣше мотивътъ на правителството, за да внесе този законъ?

Свид.: Да вземе повече пари, понеже бѣха много нужни, и да ги вземе на врѣме.

Държ. обвинитель: Прѣди случката въ гр. съвѣтъ, слушалъ ли е свидѣтеля нѣщо за порта?

Свид.: Слушахъ, когато се внесе прѣдложение въ камарата, че прѣдприемача Хайрабедиянъ иска да прѣхвърли прѣдприятието на едно анонимно д-во и това прѣдложение се изпрати въ комисията.

Държ. обвинитель: Имаше ли една група народни прѣдставители, които искаха прѣдприятието да се прѣхвърли върху нѣкое инностранно д-во?

Свид.: Не, нѣщо подобно азъ поне не зная.

Държ. обвинитель: Кой извърши постройката на порта прѣзъ 1900 год.

Свид.: Азъ зная Хайрабедиянъ съ единъ гъркъ Мавроматисъ.

Държ. обвинитель: Кой ръководѣше постройката?

Свид.: Не зная и не се интересувахъ.

Държ. обвинитель: Помните ли точно думитѣ, които ви каза Радославовъ?

Свид.: „Божиле, вие отъ тѣзи работи (по смѣтки) не разбирате, това не е поезия; нашитѣ управители сега сж юристи". И азъ казахъ, че тѣ сж интимно казани.

Държ. обвинитель: Защо ви каза, че нашитѣ управители сж юристи?

Свид.: За да ми каже, че тѣ знаятъ повече, и да не бъркамъ азъ.

Държ. обвинитель: Да не би по другъ случай да ви е казалъ това?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Но понеже въ този разговоръ е имало и други присжтствуюющи, не можеха ли тѣ да дадатъ друго значение на тѣзи думи?

Свид.: Какво друго зпачение може да имъ дадатъ, когато и заинтересования Гавриловъ имъ далъ сжщото значение? Той самъ ми каза това. Но който иска да търси подъ волъ теле, може да имъ даде каквото значение иска.

Държ. обвинитель: Когато се е внасялъ кредита отъ 2,000,000 лева присжтствувалъ ли е и на разискванията?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: За какво сж изисквани?

Свид.: За всички нужди по прилагане закона за десятъка.

Държ. обвинитель: Какъ разбирате, съ постройката на хамбаритѣ щѣше ли да се даде улеснение на населението?

Свид.: Не само съ тѣхъ но и съ добри чиновници, които да се плащатъ добрѣ, за да извръшватъ съвѣстно работата си и да сж добри и по-образовани, а не да имъ се плаща по 50 лева.

Държ. обвинитель: Надзирателитѣ по десятъка бѣха ли въ тази категория образовани чиновници?

Свид.: Не, повечето отъ тѣхъ бѣха хора необразовани, не знаеха какъ да снема номуне и населението ги лъжеше и имъ крадѣше. Въ земледѣлческата Добруджа азъ зная, че населението не даде и 1/100 часть отъ това, което трѣбваше да даде.

Държ. обвинитель: Какъ разбирахте липсата на добри чиновници?

Свид.: Липсата на срѣдствата за да имъ се плаща добрѣ.

Държ. обвинитель: Хамбаритѣ бѣха ли необходими за да се приложи закона за десятъка?

Свид.: Да, най-необходимото нѣщо.

Държ. обвинитель: Имаше ли хамбари въ стамболово врѣме.

Свид.: Не. И дѣто настоявахме най-много за хамбаритѣ, причината бѣше да освободимъ населението отъ ангария, на която бѣше подхвърлено съ прѣвозване на десятъка и въ туй, и въ онуй врѣме.

Защит. Генадиевъ: Когато държавнитѣ чиновници прибираха отъ населението десятъка за смѣтка на правителството и се занясаше въ складове на правителството, правителствения чиновникъ има ли личенъ интересъ да излъже селенина?

Свид.: Нѣма никакъвъ интересъ.

Защит.: А когато десятъка се прѣдава направо на търговеца, ако правителствения чиновникъ е подкупенъ отъ него, има ли интересъ да излъже селенина?

Свид.: Разбира се, на много мѣста тѣ ставаха другари съ търговцитѣ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Повдигна ли се въ финансовата комисия въпросъ, че правителството има нужда отъ бързо изплащане въ странство на купони?

Свид.: Положението тогава се прѣдставляваше тъй, че отъ послѣдната стотинка хазната имаше нужда, само и само да не се прави заемъ.

Сжд. Генчевъ: Давалъ ли е заповѣдъ Радославовъ тогава въ Варна на окр. у-тель относително канцеларията на д-вото?

Свид.: Може да е давалъ до моето пристигане, но до като азъ бѣхъ тамъ не зная такова нѣщо.

Повика се свидѣтеля Ст. Гешевъ.

Защит. С. Иванчовъ: Припомня ли си свидѣтеля, прѣзъ м. юлий 1900 г. да е вземалъ участие като членъ въ една комисия, която е имало да се произнесе върху единъ търгъ по бетониране на държ. хамбари?

Свид.: Датата не памня. Бѣхъ повиканъ при главния секретарь, да присжтствувамъ при една комисия. Г. Момчиловъ докладва търга, показа ни добититѣ цѣни и съставихме протоколъ, щото търгътъ да се възложи на този отъ прѣдприемачитѣ, който бѣше далъ най-евтина цѣна; той не бѣше единъ, а нѣколко, защото единъ не искаше да вземе всички хамбари. Подиръ обѣдъ сжщия денъ доде при менъ инжинера Василиевъ и ме пита, кому сме утвърдили търга. Казахъ му. Защо, ме пита той? Защото тя е най-евтина цѣна му отговорихъ азъ. Тогава той ми каза, че имало другъ прѣдприемачъ, който споредъ поемнитѣ условия по-евтино щѣлъ да ги бетонира, а именно съ иностранна варь. Понеже не знаехъ поемнитѣ условия, доложихъ за това на главния секретарь Вълчева и настояхъ да се изправи грѣшката въ протокола, като се упомене, че Георговата оферта е най-евтина, защото е съ иностр. хидравл. варь. Вълчевъ ми отговори, че ще на-

прави справка по това и азъ си отидохъ съ убѣждението, че протокольтъ ще се поправи по моето искане.

Защит.: Помни ли свидѣтетеля, че инж. Василиевъ е дошелъ при него сѫщия денъ, кога сѫ съставили първия протоколъ?

Свид.: Сѫщия денъ прѣдъ обѣдъ.

Защит.: Подиръ това направи ли се другъ протоколъ възъ основа на обясненията на инж. Василиевъ?

Свид.: Състави се.

Защит.: Какво стана първия протоколъ?

Свид.: Не зная.

Защит.: Когато се състави протокола слѣдъ обясненията на Василиевъ, всички ли додоха до едно мнѣние, че офертата на Георговъ е най-износна?

Свид.: До колкото помня г. Момчиловъ писа особено мнѣние и настоявà, че най-ефтини цѣни сѫ тѣзи, на които най-напредъ се утвърди търга.

Защит.: Значи болшинството отъ комисията на какво мнѣние бѣше?

Свид.: Че нашата смѣтка е права, а не на Момчиловъ. Ние бѣхме турили още едно нѣщо, че сме прѣдложили една втора комбинация, която даваше извѣсна икономия.

Защит.: Втората комбинация не бѣше ли сѫщата, която бѣше влѣзла и въ първия протоколъ?

Свид.: Тъй мисля.

Защит.: Кой правѣше смѣтка, че втората комбинация е по-ефтина?

Свид.: Мисля, че г. Момчиловъ.

Защит.: Провѣрихте ли стоиностьта на комбинацията?

Свид.: Не. Основахме се на смѣткитѣ на г. Момчиловъ.

Защит.: Идвали ли сѫ въ това врѣме Бр. Иванови, да правятъ прѣдложение да построятъ една часть отъ хамбаритѣ съ дъски, или нѣкои отъ членоветѣ на комисията сѫ повикали Бр. Иванови да направятъ това прѣдложение?

Свид.: Туй не зная. При мене не е идвалъ никой. Момчиловъ казваше, че има оферта отъ Бр. Иванови.

Защит.: Писмена ли оферта ви каза, че има или устна?

Свид.: Не помня.

Защит.: Въ установения срокъ за търга ли бѣше дадена или вънъ отъ тѣзи търгове?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Направи ли инж. Василиевъ писмено заявление?

Свид.: Не, азъ не знаехъ, че е прѣдприемачъ. Азъ гледахъ на единъ приятель, който се интересуваше отъ туй.

Държ. обвинитель: Безъ да е далъ писмена оферта, въ която да каже, съ каква варь ще работи, може ли да се взематъ подъ внимание разни устни декларации?

Свид.: Туй е работа на тѣзи, които разглеждаха търга, но азъ слѣдъ туй се научихъ, че има една грѣшка станала.

Държ. обвинитель: Направихте ли справка въ офертата на Георговъ съ каква варь ще работи той?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Ако въ офертата на Георгова е било казано, че ще да работи съ варь, каква варь щѣхте да разберете?

Свид.: Може да се разбира мѣстна.

Държ. обвинитель: Имаше ли нужда, г. Вълчевъ да прави такава справка въ протокола?

Свид.: Споредъ мене трѣбваше да се уясни работата.

Държ. обвинитель: Не намѣрихте ли за нуждно, да говорите на Момчиловъ, а не да съобщавате на Вълчевъ?

Свид.: Не, защото Вълчевъ бѣше началникъ на Момчилова.

Държ. обвинитель: Какво стана първия протоколъ?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Втори пжть събрахте ли се, да обсжждате този въпросъ?

Свид.: До колкото помня, не се събирахме.

Държ. обвинитель: Не ли ви е казвалъ Момчиловъ или Вълчевъ, че м-рътъ е билъ на мнѣние, прѣдприятието да се възложи на едно лице, а не на много?

Свид.: Такова нѣщо нѣма.

Държ. обвинитель: Кога се докладва офертата на Братя Иванови?

Свид.: Не помня.

Защит. С. Иванчовъ: Г-нъ Гешевъ е отъ дълго врѣме инжинеръ, знае ли той, да се произвежда мѣстна хидр. варь въ насъ, отъ колко врѣме, какво й е качеството и употрѣбява ли се въ нѣкои държавни постройки?

Свид.: Мѣстна хидр. варь се произвежда у насъ на 2—3 мѣста: едно въ Глава — Панига; Хаджиеновъ е ималъ въ Перникъ и при тухларската фабрика е произвеждалъ Гиргиновъ.

Защит.: Знае ли отъ 1900 год., кой отъ тѣзи лица е произвеждалъ хидр. варь?

Свид.: Всички освѣнъ Хаджиеновъ.

Защит.: Знае ли да е употрѣбена нѣкждѣ и какво е качеството й?

Свид.: Правѣха се, мисля, опити, но качеството не й се установи, измѣнчиво бѣше.

Защит.: Като членъ на комисията забѣлѣжилъ ли е, че офертата на Георгова е съ Портъ-Лондъ циментъ?

Свид.: Не помня добрѣ.

Повика се свидѣтеля К. Ранковъ.

Защит. Генадиевъ: Билъ ли е членъ въ финансовата комисия прѣзъ 1900 г., когато се разискваше законопроекта за десятъка?

Свид.: Бѣхъ членъ въ финансовата комисия, когато се прие този законъ.

Защит.: Какъ бѣше прѣдставенъ законопроекта, имаше ли срокъ прѣдставенъ, въ който да се прибере цѣлия десятъкъ?

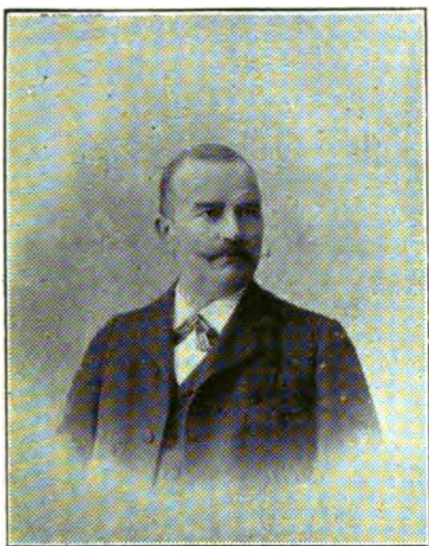

Ганчо Гавриловъ,
Свидѣтель по дѣлото.

Свид.: Имаше срокъ, но не помня до кога бѣше.

Защит.: Помни ли този срокъ, въ Събранието да е продълженъ по искането на министра на финанситѣ?

Свид.: Не помня.

Защит.: Какъвъ бѣше мотива въ финансовата комисия за този прѣдвиденъ отъ нея срокъ?

Свид.: Искахме хранитѣ да се прѣвозватъ прѣди есеннитѣ дъждове, а това не можеше да стане безъ постройката на хамбаритѣ.

Защит.: Гласувания кредитъ отъ 2,000,000 лева за какво се прѣдвиждаше?

Свид.: За плащане на чиновницитѣ, за прѣвозъ и за построяване на хамбаритѣ.

Държ. обвинитель: Стана ли дума, да се наематъ хамбари?

Свид.: Рѣшихме държавата да има хамбари.

Държ. обвинитель: Взимахте ли рѣшение?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Протоколира ли се?

Свид.: Въ комисията не се протоколиратъ рѣшенията.

Държ. обвинитель: Помните ли, прѣзъ 1900 г. да ви се е оплаквалъ г. Гавриловъ въ Варна за изпъжданието му отъ полицията, като членъ въ управителния съвѣтъ на на д-вото за постройката на порта?

Свид.: Да, оплаквалъ ми се е.

Държ. обвинитель: Въ какъвъ смисълъ бѣха оплакванията?

Свид.: Оплакваше се отъ полицията и молѣше да му се установи работата.

Държ. обвинитель: Кой извръшваше работата по постройката на пристанището?

Свид.: Чини ми се Мавроматисъ, който се прѣдставляваше като замѣстникъ на Хайрабедияна.

Държ. обвинитель: Знаете ли кждѣ се помѣщаваше канцеларията на безименото дружество?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Материялитѣ които се употрѣбяваха въ постройката, локомотивитѣ и пр. чий инициялй носѣха?

Свид.: На дружеството.

Държ. обвинитель: Спомняте ли си за разговора въ кметството на Радославова съ Б. Райновъ, Гавриловъ и др.?

Свид.: Да, азъ разисквахъ съ окр. управитель по въпроса на пристанището. Б. Райновъ се намѣси въ разговора ни и Радославовъ му каза, че съ поезия не се рѣшаватъ въпроси, тука има „смѣтки".

Държ. обвинитель: Помните ли думата „смѣтки"?

Свид.: Както вървѣше работата излизаше, че дружеството работи съ пари.

Подсжд. Радославовъ: Разяснете това!

Свид.: Азъ разбрахъ, че тукъ има пари изразходвани отъ двѣтѣ страни и че такива въпроси не може да се рѣшаватъ съ поезия.

Подсжд. Радославовъ: Разбралъ ли е свидѣтеля, че съмъ искалъ азъ пари за това?

Свид.: Не.

Подсжд. Радославовъ: Помни ли, че не бѣхъ отишелъ да разрѣшавамъ въпроса, а просто на визита на кмета?

Свид.: Да.

Защит. Генадиевъ: По кой правилникъ се водѣха тогава, държаха ли се протоколи въ финансовитѣ комисии?

Свид.: По прѣдишния правилникъ имаше бланки за протоколи, въ които се пишеше само: присжтствуватъ еди кои си членове и взѣли еди какво си рѣшение.

Защит.: Въ четиритѣ години знае ли свидѣтельтъ, въ стамболово врѣме поне въ една околия въ България да се е събиралъ десятъка по-рано отъ м. януарий?

Свид.: Азъ мисля, че много късно се е събиралъ.

Защит.: Знае ли свидѣтеля, да сж пристигнали желѣзни хамбари въ Варна?

Свид.: Да, пристигнаха прѣзъ есеньта на 1900 год.

Защит.: Построиха ли се тогава тѣзи хамбари?

Свид.: Да.

Защит.: Послужиха ли за нѣщо?

Свид.: Прѣзъ 1900 год. не можаха да послужатъ.

Защит.: Отпослѣ тѣзи хамбари послужиха ли за държавата и днесъ какво станаха?

Свид.: Прѣзъ 1901 год. имаше хора да ги искатъ подъ наемъ, защото имаше въ Варна много кукурузъ; износътъ се бѣше увеличилъ, а частнитѣ хамбари не бѣха достатъчни. Тогава се повдигна това дѣло и както бѣше мълвата, не сж искали да ги даватъ подъ наемъ. Послѣ полковетѣ направиха една часть отъ тѣхъ трапезарии. На други направиха врати и служеха за скривалище на локомотивитѣ и на княжескитѣ вагони. Други отъ тѣхъ сж дадени подъ наемъ.

Защит.: Има ли единъ поне да е осталалъ неупотрѣбенъ?

Свид.: Чини ми се, че нѣма.

Защит.: Не знае ли свидѣтеля, Драйфусъ да ги е искалъ подъ наемъ?

Свид.: Чувалъ съмъ, че ги е искалъ за 80,000 лева за три години и самъ да ги бетонира. Директора на русенската банка е искалъ прѣзъ 1900 г. да ги вземе подъ наемъ. Сжщо и Хаджиеновъ ги е искалъ да ги вземе подъ наемъ.

Защит. Генадиевъ: Каква цѣна е прѣдлагалъ директора на русенската банка?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Кой говорѣше това?

Свид.: Прѣдставителя на Драйфусъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Свидѣтеля каза, че въ финансовата комисия се били установили върху мнѣнието, да се прѣпоржча на министритѣ, да се построятъ хамбари. Това мнѣние бѣше ли до-

кладвано въ самото Народно Събрание, като се докладва и законопроекта?

Свид.: Не

Държ. ищецъ Филиповъ: Да не би нѣкакъвъ страхъ да е билъ причина, да се скрие туй нѣщо отъ Нар. Събрание?

Свид.: Никакъвъ страхъ нѣмаше.

Държ. ищецъ Филиповъ: Съ какво се обясняваше мълчанието на комисията?

Свид.: Въ солидарностьта на правителството.

Защит.: Заяви ли м-ра на ф-сиитѣ въ финансовата комисия, когато се разискваше въпроса за хамбаритѣ, че има нужда да се проучи, прѣди да се строятъ?

Свид.: Да, той каза, че ще внесе въпросъ въ м-ския съвѣтъ.

Защит.: Ако по това врѣме, нито м-ра, нито комисията сж знаяли въ каква форма е трѣбвало да се строятъ хамбаритѣ, можеше ли да се докладва за тѣхъ въ камарата и да се иска разрѣшение?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Има ли въ Варна правителственъ хамбаръ и колко събира?

Свид.: Има, но не е достатъченъ.

Държ. обвинитель: Дали се наеха и часни?

Свид.: Не зная.

Защит. Ил. Вълчевъ: Свидѣтеля каза, че подъ думата „смѣтки“ не можалъ да разбере, че това е нѣщо лично за Радославова, но да ли е разбралъ, че съ това той иска да отмжщава нѣкому?

Свид.: Азъ разбрахъ, че понеже два интереса се борятъ: на д-вото и Хайрабедияна, полицията трѣбва да бжде осторожна, защото ще отговаря за врѣди и загуби.

Защит.: Когато ходатайствувахте съ Б. Райновъ, дали забѣлѣжихте, че Радославовъ има намѣрение да прѣчи?

Свид.: Азъ забѣлѣзахъ въ окр. у-тель едно вироглавство и забѣлѣзахъ, че Радославовъ не иска да влиза съ него въ разрѣзъ.

Повика се свидѣтеля Д-ръ Д. К. Вачевъ.

Помни ли свидѣтеля, да е присжтствувалъ въ м-ския съвѣтъ, когато е билъ повиканъ Зарзовъ, да докладва по постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Ако въ постановлението на мин. съвѣтъ личи, че азъ съмъ присжтствувалъ (Генадиевъ — Да личи!) защото добрѣ не помня, но зная работата.

Защит. Генадиевъ: Какво докладва Зарзовъ като свое мнѣние и какво като мнѣние на комисията?

Свид.: Той искаше да докладва и докладва своето мнѣние, но г. Радославовъ го прѣкжсна, като му каза да докладва първо мнѣнието на комисията, че послѣ неговото. Той докладва мнѣнието на болшинството, че има нужда отъ хамбари и трѣбва да се строятъ, а пъкъ неговото мнѣние бѣше, че не трѣбва да се строятъ.

Защит.: Дали само той е билъ на противно мнѣние?

Свид.: Така излизаше.

Защит.: Въ това ли засѣдание се обсѫждаше въпроса, че хамбаритѣ освѣнъ за храна по десятъка ще могатъ да служатъ и за други нужди?

Свид.: До колкото помня, така бѣше работата: нѣкои отъ прѣдставителитѣ искаха, да имъ се каже начина, по който ще се събира храната и кѫдѣ ще се тури. Нѣкои казваха, че трѣбва приемането на десятъка да стане въ срокъ; други да се произвежда търга по номуне, а трети искаха да имъ се кажатъ срѣдствата, които ще се употрѣбатъ, за да се избѣгнатъ злоупотрѣбленията, които се вършеха по-рано, като за тая цѣль искаха, обязателно да се строятъ хамбари, защото храната ще се събира отъ чиновници, а не отъ търговцитѣ направо. Въ послѣдствие на подобно настояване, мнозина се съгласиха да се гласува закона за десятъка. Това бѣше едно основание, за да се строятъ хамбари, но вънъ отъ това мин. съвѣтъ се занимава съ въпроса нѣколко пѫти, до колкото е нужно да се строятъ тия хамбари, които могатъ да се наематъ. По този въпросъ се натовари финан. м-ръ, чрѣзъ своитѣ чиновници да изучи кѫдѣ и какви помѣщения има и тогава да се рѣши въпроса, дали да се строятъ, или не хамбаритѣ. Такива свѣденя се събираха и г. Теневъ докладва кѫдѣ ще се строятъ хамбаритѣ. Слѣдъ това се натовари комисия, ако не се лѫжа, която да опрѣдѣли какви именно хамбари да се строятъ. Слѣдствие доклада на тази комисия Мин. Съвѣтъ, като взема прѣдъ видъ и това, че по централната линия нѣма никакви помѣщения, прие по принципъ, че необходимо нуждно е да се строятъ хамбари, кѫдѣто нѣмаше. Тогава се донесоха чертежи и се правиха смѣтки за хамбаритѣ.

Защит.: Специално за желѣзнитѣ хамбари стана ли дума въ м-ския съвѣтъ, макаръ че сѫ скѫпи да се взематъ, защото въ Варна и Бургасъ има нужда отъ тѣхъ?

Свид.: Когато се разискваше, дали да се строятъ хамбари за много години, възникна въпроса за желѣзнитѣ хамбари и се донесоха чертежи отъ комисията, натоварена да се произнесе; каза се че били скѫпи, но пакъ се рѣши вземането имъ, защото бѣха купени и за други цѣли и нужди на държавата.

Защит.: Не се ли говорѣше тогава, че тѣ могатъ да служатъ за соль и пр. и да се докаратъ въ Варна и Бургасъ?

Свид.: Да, по-рано се искаше да се докаратъ и на други мѣста, но г. Теневъ не искаше да даде пари.

Защит. Генадиевъ: Когато се повдигнаха смутоветѣ по приспособление закона за десятъка, събра ли се м-ския съвѣтъ да обсѫди какви мѣрки да се взематъ?

Свид.: Почти всѣки день.

Защит.: М-ра на вѫтр. дѣла докладва ли, че стражата е недостатъчна, за да пази порядъка и сигурностьта въ държавата?

Свид.: Да, докладваше и това бѣше прѣдметъ на много наши съвѣщания. Д-ръ Радославовъ докладва, че е недостатъчна стражата защото я е намалилъ т. г. по бюджета и м-ския съвѣтъ постанови да

се увеличи персонала на чиновницитѣ за приспособление закона за десятъка, толкозъ повече, че нѣкои отъ контрольоритѣ не изпълняваха длъжностьта си добрѣ и бѣха противъ десятъка; тогава се назначиха надзиратели върхъ контрольоритѣ, които трѣбваше да помагатъ по прѣмахването на злоупотрѣбленията.

Защит.: Той, г. Радославовъ, по своя инициатива ли докладваше за опасностьта, ако се не увеличи стражата, или възъ основа доклади и исканята на своитѣ чиновници?

Свид.: Когато правѣше докладитѣ, той се основаваше на писмени документи, получени изъ провинцията.

Защит.: М-ския съвѣтъ намираше ли за нуждно, да се даде надзора надъ чиновницитѣ по десятъка на м-ра на вжтр. работи?

Свид.: Да, това стана защото ф-вия м-ръ не познаваше добрѣ хората, които трѣбваше да се назначатъ. За това се поиска отъ г. Радославова щото лицата, които ще се назначаватъ, да минаватъ прѣзъ него. Съвѣта намѣри, че ще има по-голѣма гаранция, ако тѣзи лица се прѣдставляватъ отъ Радославова, но не се взема по това постановление, а само по редътъ за назначенията се съгласихме.

Защит.: Когато се обсждаха тѣзи мѣрки, дали се намирахте подъ угрозата на смущенията, или спокойно се гледаше на тѣзи работи?

Свид.: Не, имаше се страхъ за реда и тишината.

Защит.: По онова врѣме, м-вото имаше ли на плещитѣ си отговорностьта за сигурностьта и безопасностьта на държавата?

Свид.: Разни митинги и движения даваха сериозни основания, да се вэиматъ належащи мѣрки, за да се приспособи закона за десятъка.

Държ. обвинитель: Дали разнитѣ мнѣния, изказани отъ прѣдставителитѣ по закона за десятъка, сж задължителни за м-ския съвѣтъ, ако нѣма рѣшение отъ камарата?

Свид.: Азъ съмъ билъ въ финансовата комисия, но ще кажа, че макаръ това да не е задължително, обаче м-ритѣ трѣбва да взематъ актъ отъ тѣзи мнѣния на прѣдставителитѣ, за да се приспособи по-добрѣ закона за десятъка, инакъ ще излѣзе, че прѣдставителитѣ не сж нищо и нѣма защо да се свика камарата.

Държ. обвинитель: Дали хамбаритѣ послужиха за успѣшното прилагане на закона?

Свид.: Да, защото по поводъ на хамбаритѣ държавното съкровище се ползва отъ злоупотрѣбленията на разни гешефтари и нѣмаше да веемемъ такива цѣни, каквито взѣхме, защото инакъ трѣбваше да не ставатъ търгове поради низки цѣни. Тъй че, хамбаритъ макаръ да не послужиха всички за хранитѣ, послужиха щото съкровището да вземе по-голѣми суми за тѣхъ:

Държ. обвинитель: Дали хранитѣ бѣха складирани, та дадоха по-голѣми цѣни?

Свид.: Не бѣха всички складирани, но това е резултатъ на послѣдствието, защото правителството имаше кждѣ да тури хранитѣ, ако не се продадатъ съ добра цѣна.

Държ. обвинитель: Търговцитѣ които купуваха храни, разчитаха ли на свои хамбари?

Свид.: Това е тѣхна работа.

Държ. обвинитель: По чий докладъ се взѣма рѣшение за назначение на надзирателитѣ?

Свид.: По доклада на М-ра на Вжтр. Работи.

Държ. обвинитель: Защо се назначиха тѣ?

Свид.: За да помагатъ на контрольоритѣ и да бдятъ, да не ставатъ злоупотрѣбления.

Държ. обвинитель: Имаше ли за тѣхъ цензъ?

Свид.: Не, но се искаше хора съ по-голѣмо образование и които да разбиратъ отъ работата.

Държ. обвинитель: Какъ може хора, които сж издържали изпитъ да се контролиратъ отъ хора безъ изпитъ?

Свид.: Този изпитъ не е нищо, освѣнъ практическа подготовка.

Защит. Ил. Вълчевъ: Ако всички чиновници като Зарзова бѣха се обърнали противъ строенето, м-ството трѣбваше ли да сгърне ржцѣ и да не строи?

Свид.: Не. Още отъ начало Зарзовъ бѣше натоваренъ, да изработи единъ правилникъ и г. Иванчовъ постояно се сърдѣше, че той много се забавя и ще закъснѣе работата; още тогава се виждаше, че той е противъ десятъка, обаче, веднажъ приетъ закона, м-вото трѣбваше да го приложи, защото то е отговорно.

Защит.: Съ назначение на надзирателитѣ, помогна ли се на работата и дали се усмири вълнението?

Свид.: Резултата показа това.

Подсжд. Радославовъ: Прѣзъ всичкото врѣме до отиването ми въ Варна, правителството кого считаше за законенъ прѣдприемачъ на варненското пристанище?

Свид.: Имаше искане, да се прѣхвърли прѣдприятието отъ Хайрабедияна на д-вото и се повдигна въ м-ския съвѣтъ въпроса: правителството може ли да направи прѣхвърлянето, когато търга е даденъ отъ камарата, и се рѣши, че това прѣхвърляне трѣбва да мине пакъ прѣзъ камарата.

Подсжд.: Какъвъ бѣше спора, когато ме натовари М-ски Съвѣтъ съ мисия при отиването ми въ Варна?

Свид.: Г-нъ Иванчовъ докладва едно оплакване отъ д-вото, но понеже не знаехме какъ стои работата, натоварихме г. Радославовъ да я изучи, за да я уредимъ.

Подсжд.: Дали правителството считаше, че д-вото трѣбва да остане тамъ, или че Хайрабедиянъ е прѣдприемачъ и той трѣбва да довърши работата?

Свид.: За Минист. Съвѣтъ не сжществуваше д-ство и че прѣдприемача, на когото е възложена работата, трѣбва да продължава постройката.

Държ. ищецъ Филиповъ: Въ колко засѣдания се занимава министерския съвѣтъ съ правилника за десятъка?

Свид.: Специално съ него се занимава, но не помня въ колко засѣдания.

Държ. ищецъ Филиповъ: Прѣзъ кое врѣме се внесе той?

Свид.: Мисля, че прѣзъ май.

Държ. ищецъ Филиповъ: Не е ли на 8 Мартъ?

Свид.: Може, може, датитѣ не помня.

Прѣдсед. Каблешковъ къмъ Тенева: Вие чухте, г. Теневъ, че тукъ се изтжква, какво вашитѣ чиновници сж били противъ десятъка и сж прѣчили за приложението му. Вѣрно ли е това?

Подсжд. Теневъ: Не е вѣрно.

Прѣдсед. Каблешковъ: Отчислявахте ли нѣкои отъ контрольоритѣ, които сж прѣчили за приложението на закона?

Подсжд.: Тѣ се назначаваха отъ финансовитѣ началници и, ако нѣкой не е работилъ добрѣ, сж го отчислявали, но въ м-вото не сж докладвали за това.

Прѣдсед. Каблешковъ: Когато сж ви казвали вашитѣ колеги, че много отъ финансовитѣ чиновници не си вършатъ добрѣ работата, не взѣхте ли нѣкои мѣрки срѣщу тѣхъ?

Подсжд.: Азъ имахъ за правило, да не уволнявамъ никого отъ моитѣ чиновници, до гдѣто не провѣря оплакванята. По тоя случай има да забѣлѣжа, че азъ уволнихъ мнозина.

Прѣдсед. Каблешковъ: Понеже г. Зарзовъ е билъ противъ приемането на закона за десятъка, мислѣхте ли, че за това трѣбваше да го уволните?

Подсжд.: Не. И азъ по принципъ бѣхъ противъ десятъка. Но веднажъ приетъ, той трѣбваше да се приложи. Г-нъ Зарзовъ е билъ единъ отъ най-добритѣ чиновници.

Държ. обвинитель: Да ни каже свидѣтеля нѣщо за наемане шлепове, черги и пр.?

Свид.: Азъ бѣхъ много занятъ по училищната реформа, та не съмъ присжтствувалъ редовно на засѣданията въ м-ския съвѣтъ, а често съмъ ги посѣщавалъ къмъ края, когато сж били разисквани и рѣшени много въпроси. Подробности по този въпросъ не мога да дамъ, защото не помня почти нищо.

Очна ставка на Гавриловъ и Б. Райновъ.

Държ. обвинитель: Свидѣтеля нѣма право.

Б. Райновъ: Моля, моля безъ адвокати! Защо е очна ставка? Ние ще се обяснимъ съ Г. Гавриловъ.

Засѣдание XXII. — 1 мартъ 1903 г.

Повика се свидѣтеля Петръ Пешевъ.

Защит. Генадиевъ: Когато се е разисквалъ въ м-ски съвѣтъ законопроекта за десятъка, какви измѣнения се виждаха необходими за улеснения на населението?

Свид.: Прѣди всичко държавата имаше тогава голѣма нужда отъ пари, за да посрѣщне задълженията си въ странство. Като се прие да се въведе този законъ, имаше се. прѣдъ видъ, да се направятъ всички подобрѣния за улеснение на населението при събирането на детятъка.

Защит.: Разчиташе ли правителството, че ще може да се получатъ повече пари отъ десятъка, отколкото отъ поземления данъкъ?

Свид.: Несъмнѣнно. Защото тогава имаше голѣма финансова криза и населението не можеше да плати даждията си въ пари. А, ако бѣше въ натура, щѣше да се съберать повече храни, които продадени на търговцитѣ щѣха да улеснать хазната.

Защит.: Кои бѣха улесненията, които се прѣдвиждаха въ закона по десятъка за населението?

Свид.: Прѣди всичко трѣбваше да се прибърза, на земленитѣ произведения да стане колкото е възможно по-рано прибирането на снопитѣ и 2) да се избегнатъ злоупотрѣбленията, които се правѣха съ населението при прѣдаване на хранитѣ.

Защит.: Какъ се приемаше десятъка, направо отъ правителството или отъ купувачитѣ?

Свид.: Трѣбваше десятъка да се дава направо на правителството, защото то като не заинтересовано искаше да прѣдпази населението отъ злоупотребленията, които се правѣха при приемане на десятъка въ стамболово врѣме. За това правителството се спрѣ на идеята, да се построятъ хамбари, за да може населението да достави хранитѣ своеврѣменно и да не страда отъ тия злоупотрѣбления, които се срѣщаха когато нѣмаше хамбари.

Защит.: За да се построятъ хамбари имаше ли натискъ отъ нар. прѣдставители?

Свид.: Тѣ се съгласиха да гласуватъ закона за десятъка, само ако се приематъ тѣзи подобрения, които се намираха главно въ постройката на хамбари.

Държ. обвинитель: Присѫтствувалъ ли е свидѣтеля въ засѣданието на министерския съвѣтъ, когато се рѣши да се построятъ хамбаритѣ?

Свид.: Трѣбва да съмъ присѫтствувалъ, защото ми сѫ на умъ всички перипетии по постройката на хамбаритѣ. Назначи се комисия, която да се произнесе за цѣлесъобразностьта и за начина на строенето хамбаритѣ. Комисията се състави отъ чиновници, между които бѣха г. Зарзовъ, г. Момчиловъ и г. Саралевъ.

Държ. обвинитель: Помни ли комисията, да е пратила по това докладъ до Министерския Съвѣтъ?

Свид.: Спомнямъ си, че идваха г. Зарзовъ и г. Момчиловъ, тѣ прѣдставляваха комисията и тѣ докладваха мнѣнията и рѣшенията ѝ.

Държ. обвинитель: Отъ кога се внесе въ министерския съвѣтъ въпроса за постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Не мога да си припомня, но тази идея бѣше узрѣла въ членоветѣ на прѣдставителството прѣдъ видъ ангажамента, който взѣха прѣдъ народното прѣдставителство, защото инакъ то щѣше да отхвърли закона за десятъка.

Държ. обвинитель: Мисли ли свидѣтеля, че постройката на хамбаритѣ бѣше отъ естество да направи десятъка по-поносимъ?

Свид.: Едно отъ срѣдствата бѣше и това, защото много хора

сж се оплаквали, че въ стамболово врѣме много сж теглили, понеже нѣмало хамбари.

Държ. обвинитель: Сжщата цѣль не можеше ли да се постигне, ако десятъка се приеме веднага отъ чиновници и се прѣдаде на търговци?

Свид.: Тогава правителството щѣше да продаде хранитѣ на много по-долни цѣни.

Държ. обвинитель: Кога станаха търговетѣ за хранитѣ?

Свид.: Въ разни врѣмена: прѣзъ септемврий, октомврий, ноемврий и декемврий.

Държ. обвинитель: Въ софийско кждѣ се произведоха търговетѣ, въ София или въ окол. управления?

Свид.: Азъ мисля, че станаха по строителнитѣ отдѣления, но тръжната комисия окончателно тукъ се произнасяше.

Държ, обвинитель: Мисли ли, че когато сж станали търговетѣ, тогава десятъчнитѣ храни сж били складирани на всѣкждѣ?

Свид.: Не мога да си припомня, но и да не сж били складирани пакъ ще се складиратъ и ще се продадатъ.

Държ. обвинитель: Въ такъвъ случай постигаше ли се цѣльта, да се добиятъ добри цѣни?

Свид.: Щомъ цѣната е много добра, правителството не я пропущаше, макаръ и да не сж складирани хранитѣ, още повече като се искаше да се съbeратъ пари, понеже кредиторитѣ отъ странство искаха постоянно пари.

Държ. обвинитель: За какво се вотира кредитъ отъ два милиона лева въ Народното Събрание?

Свид.: За всички разходи по приложение закона за десятъка.

Държ. обвинитель: Мисли ли, че този кредитъ отъ два милиона лева щѣше да стигне за хамбари и пр.?

Свид.: Но слѣдъ като се изчерпа този кредитъ, ние не можеше да спремъ на срѣдъ пжтя, защото се бѣхме ангажирали вече съ този законъ.

Държ. обвинитель: Но какъ да се обясни искането на такъвъ малъкъ кредитъ за толкова голѣми разходи?

Свид.: Вслѣдствие недоброто прѣсмѣтане на ф-вото м-ство и на бюджетарната комисия.

Държ. обвинитель: Не може ли да се обясни, че тогава не се е имало прѣдъ видъ постройката на хамбари, наемане на шлепове?

Свид.: Идеята за постройката на хамбари се яви въ ф-вата комисия, когато се разискваше законопроекта за десятъка.

Държ. обвинитель: Какво знае по рѣшението на М-ския Съвѣтъ, да се назначатъ надзиратели по приложение закона за десятъка?

Свид.: Тѣ се назначиха поради революционното движение срѣщу закона за десятъка.

Държ. обвинитель: Тѣзи надзиратели имаха ли подготовка, за да даватъ съдѣйствие на контрольоритѣ?

Свид.: Даваха се наставления на окр. у-тели, да се изберато лица които да разбиратъ отъ това, да се снеме вѣрно номуне и пр.

Държ. обвинитель: Не мисли ли свидѣтеля, че длъжностьта на надзирателитѣ е била повече полицейска?

Свид.: Между главната имъ задача бѣше и тая, да слѣдатъ за движението и своеврѣменно да прѣдизвѣстяватъ за вземане нужнитѣ мѣрки.

Държ. обвинитель: Не бѣше ли по добрѣ административнитѣ органи да вършатъ това?

Свид.: Тѣ бѣха много недостатъчни.

Защит. С. Иванчовъ: Коя бѣше сѫществената главна мисия на надзирателитѣ, полицейска или да помагатъ на контрольоритѣ?

Свид.: Да помагатъ на контрольоритѣ.

Защит.: Какъвъ докладъ направиха чиновницитѣ отъ комисията за постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Мисля, че г. Зарзовъ бѣше докладчикъ, той докладва своето мнѣние противъ строенето на хамбаритѣ, но слѣдъ това каза, че комисията по болшинство е рѣшила да се строятъ хамбари. Слѣдъ това г. Момчиловъ обясни техническата страна на въпроса, по кой начинъ да се строятъ.

Защит.: Момчиловъ бѣше ли тамъ, когато г. Зарзовъ заяви, че мнѣнието на болшинството е да се строятъ хамбаритѣ.

Свид.: Тамъ бѣше.

Защит.: Възрази ли той тогава, че нѣма рѣшение на комисията?

Свид.: Не.

Защит.: Какви разисквания станаха между чиновницитѣ или м-тѣ за желѣзнитѣ хамбари?

Свид.: Постройката на желѣзнитѣ хамбари се приe прѣдъ видъ на това, че ще бѫдатъ трайни и че отпослѣ ще могатъ да послужатъ за държавни складове, за пристанищата и пр. И другитѣ чиновници изказаха мнѣние, че могатъ да бѫдатъ много полезни, макаръ да не е въ сила закона за десятъка.

Защит.: Какви бѣха възраженията, които направиха за тѣхната покупка.

Свид.: Че ще бѫдатъ скѫпи.

Подсѫд. Тончевъ: Помни ли свидѣтеля кредититѣ, които се искаха отъ г. Теневъ, какво ф-овия м-ръ се искаха: като допълнители или съгласно чл. 126 отъ конституцията?

Свид.: Тѣ бѣха допълнителни кредити, защото бѣха прѣдвидени въ бюджета, а чл. 126 отъ конституцията е за непрѣдвидени бюджетни кредити.

Защит.: Генадиевъ: Въ приспособлението на закона за десятъка има единъ моментъ: снемане на номуне. Считаше ли се отъ правителството този моментъ за важенъ, за който сѫ нужни повече чиновници?

Свид.: Той е най-критическия моментъ, защото тогава се укриватъ снопитѣ. Това бѣше една отъ главнитѣ причини да се усили персонала.

Защит.: Когато държавата прибра десятъка отъ населението,

има ли личенъ интересъ чиновника да ощѣти селянина и да му вземе повече?

Свид.: Не, освѣнъ ако е крайно недобросъвѣстенъ.

Защит.: А когато чиновникътъ надзирава, а търговецътъ приема, може ли чиновникътъ, ако е подкупенъ, да ощѣти селянина?

Свид.: Тѣзи подкупи много често сѫ били употрѣбявани.

Защит.: Тия несгоди имаха ли се прѣдъ видъ отъ М-ския Съвѣтъ и отъ Народното Събранее?

Свид.: Да.

Дър. обвинитель. Помни ли свидѣтеля, да е имало нѣкаква декларация отъ надлежния м-ръ прѣдъ голѣма часть отъ прѣдставителитѣ, че правителството ще строи хамбаритѣ?

Свид.: То се задължи чрѣзъ закона.

Държ. обвинитель: Не помни ли, да е имало декларация въ ф-вата комисия отъ м-ра на ф-тѣ?

Свид.: Г-нъ Теневъ е тукъ, може да каже. И други м-ри сѫ правили декларация въ ф-та комисия.

Държ. обвинитель: Знае ли, м-ския съвѣтъ да е разрѣшилъ на м-ра на ф-тѣ единъ кредитъ отъ 1,000,000 лева, който да изтегли отъ ковчежничеството подъ расписка за изплащане разходитѣ по десятъка?

Свид.: Мисля, че се имаше прѣдъ видъ конфликта съ см. палата.

Държ. обвинитель: Мисли ли, че такъвъ единъ начинъ на дѣйствие е прѣдвиденъ въ закона за отчетностьта на бюджета, да се плащатъ разходи срѣщу разписки?

Свид.: Когато имаше конфликтъ съ см. палата, на м-ския съвѣтъ е дадено право, въпрѣки нейното постановление, да разрѣши кредитъ. Палатата не може да откаже да се подчинява на м-ския съвѣтъ. Тогава разходитѣ бѣха необходими.

Защит. Генадиевъ: Когато е обсѫжданъ въ м-ския съвѣтъ този въпросъ, имаше ли докладъ отъ м-ра на ф-тѣ, който да казва, че см. палата не иска да вотира платенитѣ заповѣди, понеже по чл. 126 отъ Конституцията кредита билъ изчерпанъ, но той да иска кредита не съгласно тоя членъ отъ Конституцията? Значи на см. палата е оставало да визира заповѣдитѣ. Има ли нѣкакво различие въ изтеглянето пари подъ разписка?

Свид.: Азъ мисля, че паритѣ все трѣбва да се вкематъ, защото имаше такава голѣма нужда.

Подсѫд. Радославовъ: Знае ли нѣщо свидѣтеля по прѣхвърлянето на варненския портъ?

Свид.: Съ този въпросъ се занимава м-ския съвѣтъ и каза, че трѣбва да стане прѣхвърлянето чрѣзъ Нар. Събрание. Въпросътъ бѣше внесенъ въ Събранието и се прѣпрати въ комисията да се произнесе.

Подсѫд. Радославовъ: Внесе ли се втори пѫть въ Събранието въпроса въ слѣдующата сесия?

Свид.: Мисля, че се внесе.

Родсѫд.: Защо тогава не се прие?

Свид.: М-вото искаше да се прокара това, защото се бѣше ангажирало, но не оставаше врѣме, камарата биде разтурена.

Подсжд.: Знае ли прѣзъ 1900 год., когато съмъ ходилъ въ Варна, да сж ми възложили да изуча нѣкой споръ между Мих. и Хайрабедиянъ отъ една страна и анонимното дружество отъ друга?

Свид.: Мисля, че имаше, но то бѣше послѣ, възползувахме се отъ прѣбиването му въ Варна.

Подсжд.: Кого считаше м-ски съвѣтъ за истински прѣдприемачъ?

Свид.: Считаше се Мих. и Хайрабединъ.

Подсжд.: Можехъ ли азъ, когато бѣхъ вь Варна, да взема работитѣ отъ Мих. и Хайрабедиянъ и да ги възложа на анонимното акц. дружество?

Свид.: Това не е възможно, защото Нар. Събрание трѣбваше да се произнесе по това.

Подсжд.: Сношенията на правителството до тогава по порта съ кого ставаха?

Свид.: Ставаха съ Мих. и Хайрабедиянъ, като прѣдприемачи и съ тѣхъ се сношаваше правителството.

Защит. С. Иванчовъ: Свидѣтеля е присжтствувалъ въ засѣданието въ м-ски съвѣтъ отъ 16 мартъ 1900 год., когато е разрѣшенъ въпроса за надзиратели и конни стражари. Помни ли, че м-ра на вжтр. дѣла съ докладъ въ ржцѣ отъ окр. управители е заявилъ, какво приспособлението на закона за десятъка е невъзможно, ако не му се даде нужния персоналъ?

Свид.: Имаше много рапорти отъ всѣка страна, че вълненията противъ десятъка вэематъ революционенъ характеръ и че безъ увеличение персонала не може да се приложи закона.

Държ. обвинитель: Кой ржководѣше постройката на варненското пристанище?

Свид.: Азъ мисля, че заедно съ Хайрабедиянъ, Гавриловъ, Грозевъ и другитѣ.

Държ. обвинитель: Едно фактическо положение не е ли длъжно правителството да го респектира, макаръ да не е оформено юридически?

Свид.: Азъ мисля, че едно заварено положение трѣбва да се пази; естествено че властьта не може да изпъди владѣлеца, но трѣбва да прѣдпазва и отъ насилие.

Държ. обвинитель: Знае ли фактическото положение по постройката на пристанището въ чий ржцѣ се намираше?

Свид.: Не съмъ билъ въ Варна и не знамъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Когато се завърна Радославовъ отъ Варна, съобщи ли на министритѣ какво е изучилъ?

Свид.: Мисля, че разправяше за кавгитѣ и каза, „желателно е да се изравнятъ“.

Държ. ищецъ Филиповъ: Не помни ли Радославовъ да е билъ на особно мнѣние, когато се е разисквалъ въпроса за варнеското пристанище?

Свид.: Зная, че рѣшенията по пристанището сѫ вземани единогласно.

Държ. ищецъ Филиповъ: Вачевъ и Радославовъ не сѫ ли били на особно мнѣние?

Свид.: Не е имало особно мнѣние.

Държ. ищецъ Филиповъ: Г-нъ Теневъ присѫтствувалъ ли е въ засѣданието, когато се взѣ рѣшение за постройката на хамбаритѣ?

Свид.: Азъ не мога да си припомня точно, но въ засѣданията по този въпросъ е присѫтствувалъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Не помни ли, че въ министерския съвѣтъ се е взѣло рѣшение, да се спре бетонирането на дървенитѣ хамбари? Кой е докладвалъ това и кои бѣха причинитѣ да се иска това?

Свид.: Не помня кой е докладвалъ. Причинитѣ бѣха, че се видѣ какво е невъзможно да се бетониратъ безъ да се харчатъ пари.

Държ. ищецъ Филиповъ: Не се ли подига въпросъ, кой е виновенъ, за да не може да се довърши бетонирането въ срока?

Свид.: До колкото си спомнямъ, ний размѣнихме взглядове и намѣрихме голѣма грѣшка въ техническия персоналъ. Той не е билъ достатъчно вѣщъ, за да изкара работата както е трѣбвало. Но и прѣдприемачитѣ не изпълняваха задълженията си.

Държ. ищецъ Филиповъ: Докладва ли се тогава отъ м-ра на общ. сгради, че прѣдприемачътъ не е успѣлъ да довърши бетоновата постилка, макаръ че му се продължи срока?

Свид.: Не мога да си припомня точно.

Държ. ищецъ Филиповъ: Въ какъвъ смисълъ е билъ ангажиментътъ на правителството прѣдъ финансовата комисия на Народното Събраиие, когато се е разисквалъ закона за десятъка? Да се построятъ нови хамбари ли или да се намѣрятъ вмѣстилища на хранитѣ.

Свид.: Тамъ ставаше въпросъ за общински хамбари, послѣ за околийски и се каза най-послѣ, дѣто се намиратъ часни хамбари, ще се послужи съ тѣхъ, дѣто нѣма, ще се построятъ нови, но въобще трѣбва да има хамбари.

Държ. ищецъ Филиповъ: Еднакво ли е задължителенъ съ този ангажиментъ и ангажимента на единъ м-стръ, взетъ вънъ отъ засѣдателната стая на Нар. Събрание?

Свид.: Азъ мисля, че щомъ единъ м-стръ вземе ангажиментъ, той се ангажира сериозно и трѣбва да изпълни това.

Държ. ищецъ Филиповъ: Съ какво си обяснява свидѣтеля, че въпроса за необходимата нужда отъ хамбари не е билъ съобщенъ въ засѣданията на Нар. Събрание?

Свид.: Въ финансовата комисия, както винаги засѣдаваха, голѣмо количество нар. прѣдставители: тамъ участвуватъ много депутати. Тамъ ставатъ често голѣми разисквания и тамъ се обяснява въпроса, за да не стане нужда, по този въпросъ да се говори въ Народното Събрание.

Държ. ищецъ Филиповъ: Свидѣтеля каза, че въ стамболово врѣме ставали маса злоупотрѣбения вслѣдствие недобросъвѣстностьта

на чиновници. Тия злоупотрѣбения се дължатъ на чиновницитѣ; не допуща ли, че сѫщата недобросъвѣстность може да се приложи и когато хранитѣ се складиратъ и злоупотрѣбенията да станатъ не въ врѣда на населението, но въ врѣда на държавата?

Свид.: По мѫчно е единъ чиновникъ да се споразумѣе съ 10,000 и повече производители, отколкото съ единъ или 10 души търговци.

Защит. Ил. Вълчевъ: Като се върна г-нъ Радославовъ отъ Варна, каза ли на М-ски Съвѣтъ, че не сполучилъ да спогоди странитѣ?

Свид.: Настояваше да направимъ нѣщо, за да се споразумѣятъ странитѣ.

Защит.: Слѣдъ тия обяснения на Радославовъ, опита ли се респективния м-ръ да спогоди странитѣ?

Свид.: Азъ мисля, че имъ се бѣше прѣдложилъ арбитражъ.

Защит.: Бѣше ли съобщено на двѣтѣ страни, че слѣдъ арбитража спораимъ трѣбва да се разрѣши въ сѫдилищата?

Свид.: Каза имъ се.

Защит.: Защо М-ски Съвѣтъ е билъ на мнѣние, да стане прѣхвърлянето прѣзъ Народното Събрание?

Свид.: Министерски Съвѣтъ считаше, че не е въ неговитѣ права, да направи самъ това прѣхвърляне.

Защит.: Казахте, че надзирателитѣ и стражаритѣ сѫ искани отъ окр. управители. Между тѣзи съобщения отъ окр. управители имало ли е такива, въ които да се казва: ако не ни дадете допълнителенъ персоналъ, ние сваляме отъ себе си всѣкаква отговорность?

Свид.: Тѣ считаха допълнителния персоналъ необходимъ.

Държ. обвинитель: Всички ваши рѣшения относително въпроса за варненското пристанище писмени ли бѣха или устни?

Свид.: По тозъ въпросъ не сме земали формални рѣшения.

Държ. ищецъ Филиповъ: Извѣстно ли ви бѣше, кой бѣше фактическия разпоредитель въ Варна?

Свид.: Не ми е извѣстно.

Държ. ищецъ Филиповъ: Въ м-ски съвѣтъ не е ли правенъ докладъ отъ м-ра на общ. сгради, че постройката на порта е поета отъ акц. дружество, че то е държало всички машини и че работата върви успѣшно отъ като е въ рѫцѣтѣ на дружеството?

Свид.: Знамъ, че работиха Гавриловъ, Грозевъ, Прошекъ, дружество ли бѣха не знамъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Отъ дѣ знаехте, че тѣ работѣха?

Свид.: Казваха ни постоянно: „Ние правимъ пристанището“.

Държ. ищецъ Филиповъ: Въ м-ски съвѣтъ не е ли ставало дума, кой фактически работи прѣдприятието?

Свид.: Не си спомнямъ.

Прѣдсед. Мариновъ: Кои бѣха съображенията на м-ски съвѣтъ да спре бетонирането, когато сами казахте, че се знаело, какво прѣдприемачътъ не е изпълнилъ своитѣ задължения и когато е извѣсно, че той не е извършилъ въ опрѣдѣления срокъ това?

Свид.: Защото вече ставаше късно и повече разходи да се правятъ бѣще излишно.

Прѣдсед. Каблешковъ: Казахте, че кредититѣ, които сж искали отъ тогавашния м-стръ на финансиитѣ не бѣха по чл. 126 отъ к-та, а бѣха допълнителни. Каква бѣше практиката въ м-скн съвѣтъ по тѣзи допълнителни кредити?

Свид.: Щомъ има параграфъ въ бюджета за тѣзи разходи и щомъ тѣ не доснигнаха, винаги се зимаше допълнителенъ кредитъ. Много често е ставало това.

Прѣдсед. Каблешковъ: Какъ тълкува М-ски Съвѣтъ закона за отчетностьта по бюджета, че тѣзи кредити могатъ да отидатъ до безконечность?

Свид.: Да. Особено когато е голѣмо прѣдприятието, започнато е и прѣкжсването му ще повлѣче много загуби. Никакви граници за тѣзи кредити нѣма!

Защит. Генадиевъ: Г. Пешовъ и сега е народенъ прѣдставитель; и сега се прие новъ законъ за отчетностьта по бюджета. Нали защото нѣмаше въ стария законъ граници, сега се прѣдвиде граница?

Свид.: Да, Нар. Събрание и правителството като видѣ, че това нѣщо не е полѣзно, че не трѣбва да се практикува, взѣ такива ограничения, които и постави въ приетия, но необнародванъ още законъ за отчетностьта.

Защит.: Сега по новия законъ има ли граници въ цифри?

Държ. ищецъ Филиповъ: Когато се взѣ рѣшение за спиране бетонажа, не се ли подигна въпросъ въ м-ски съвѣтъ за суспендиране на контракта на Георгова, който не е довършилъ прѣдприятието въ опрѣдѣления срокъ и не се ли подигна въпросъ за налагане глоба?

Свид.: Взѣ се рѣшение само да се спре постройката. Не помня, дали се е повдигналъ подобенъ въпросъ.

Държ. обвинитель: Знае ли свидѣтеля нѣщо за поемане шлепове, мушами, черги и пр.

Свид.: Мисля, че имаше такова нѣщо и въ нѣкои засѣдания съмъ земалъ участие.

Държ. обвинитель: Знае ли, отъ докладитѣ да се изтъкваше нуждата отъ тѣхъ?

Свид.: Да, и да се доставятъ колкото е възможно по-скоро.

Държ. обвинитель: По чий докладъ ставаха?

Свид.: На надлежния м-стръ.

Държ. обвинитель: Кой е той?

Свид.: Финансова или който го е замѣствалъ.

Подведе се свидѣтеля Стефанъ Недевъ, търговецъ, подъ клѣтва, даде се отдихъ, а слѣдъ отдиха започна засѣданието така:

Повика се свидѣтеля Стефанъ Недевъ.

Защит. Генадиевъ: Присжтствувалъ ли е свидѣтеля въ финансоваса комисия по закона за десятъка?

Свид.: Да, внесе се този въпросъ за разглеждане и освѣнъ членоветѣ на комисията идваха и много други нар. прѣдставители, отъ които едни прѣгледаха да се тури срокъ, други да се строятъ хамбари въ окр. градове и пр. Министра присжтствуваше и каза, да се обсжди въпроса и се възложи на него да опрѣдѣли, кждѣ ще се

строятъ хамбари, като се задължи, да се приематъ отъ правителството, а не отъ разнитѣ „бохоровци", които зиматъ 150 кгр. за 80.

Защит.: Прѣди да се гласува закона, натоварванъ ли е финан. министръ да наема и строи хамбари, кждѣто сж нужни?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Дали може да земе правителството формално задължение прѣдъ комисията и да изпълни исканията ѝ?

Свид.: Азъ бѣхъ единъ отъ тия, които знаятъ болкитѣ на населението и искахъ правителството да уреди този въпросъ.

Държ. обвинитель: Ако правителството земе ангажментъ, не трѣбва ли да го подкрѣпи съ една декларация въ камарата?

Свид.: Не зная такова нѣщо; комисията иска да се задължи и то се задължи.

Държ. обвинитель: Когато се гласуваха двата милиона кредитъ, дали стана дума, че ще се употрѣби и за хамбари?

Свид.: Да. И ако не стигнатъ за хамбари, контрольори и пр., да се зематъ още.

Държ. обвинитель: Дали не можеше да се избѣгнатъ неудобствата и злоупотрѣбленията, ако складираха хранитѣ търговцитѣ въ своитѣ хамбари?

Свид.: Не трѣбваше да има държавни хамбари.

Защит.: Правителството искаше да изучи, дали да се строятъ хамбари и какви ще се строятъ — общински или по горитѣ. По кой въпросъ си запази правителството правото да изучва?

Свид.: Едно мнѣние имаше, да се строятъ хамбари въ общинитѣ, друго по горитѣ, а друго дали да се строятъ хамбари.

Защит.: Имаше ли споръ въ комисията, че сж нужни хамбари?

Свид.: Не; трѣбваше да изучи колко и кждѣ ще се строятъ.

Защит.: Въ законопроекта имаше ли срокъ за прѣдаване на хранитѣ или комисията го наложи?

Свид.: Сложи се въ комисията първи ноемврий, а въ камарата се опрѣдѣли 15 декемврий.

Защит.: Едно отъ съображенията на комисията и това ли бѣше, че ще се задължи правителството да строи хамбари?

Свид.: Да, щомъ му се възложи да строи хамбари, то трѣбваше да ги строи.

Държ. ищецъ Филиповъ: Свидѣтеля е отъ Севлиево; да ни каже, кога се събра десятъка тамъ и кога се прѣвози!

Свид.: Не можеше да се събере по-рано, защото имаше хора, които вършеха прѣзъ септемврий. Прѣвоза се почна отъ първи декемврий и се караше за Павликене.

Държ. ищецъ Филиповъ: Кждѣ се складира?

Свид.: Въ хамбаритѣ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Дали бѣха бетонирани?

Свид.: Не зная.

Държ. ищецъ Филиповъ: Да не би да се лъже, че въ хамбаритѣ се складираха?

Свид.: Азъ така видѣхъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Кога се свърши прѣвоза?

Свид.: На мартъ, защото имаше хора, които отсѫтствуваха.

Държ. ищецъ Филиповъ: Кога стана търга?

Свид.: На ноемврий, азъ бѣхъ конкурентъ, а прѣвоза стана прѣзъ декемврий.

Държ. обвинитель: Дали всичкитѣ членове на финансовата комисия бѣха за строенето на хамбари, или имаше нѣкой противъ това?

Свид.: Не помня.

Държ. ищецъ Филиповъ: Г-нъ Тончевъ на какво мнѣние бѣше?

Свид.: Той каза, че остава да се проучи въпроса, но не се изсказа противъ хамбаритѣ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Зарзовъ не се ли изказа противъ строенето?

Свид.: Той каза. че трѣбва да се проучи въпроса.

Държ. ищецъ Филиповъ: Като е билъ свидѣтеля конкурентъ по кукуруза, защо не бѣше складиранъ?

Свид.: Зашото не бѣше донесенъ още.

Държ. ищецъ Филиповъ: Дали не можеше безъ хамбари да се прѣдава десятъка?

Свид.: Не, защото нѣма гдѣ да се тури.

Защит. Д-ръ Генадиевъ: Не се ли прѣдаваха хранитѣ въ стамболово врѣме безъ хамбари?

Свид.: Да.

Защит.: Имено по тѣзи причини не бѣха ли оплакванията?

Свид.: Да, за това.

Държ. ищецъ Филиповъ: Ако тогава ставаха злоупотрѣбленията слѣдствие недобросъвѣстностьта на чиновницитѣ, не можеше ли сега да се назначатъ добросъвѣстни и да се приема храната пакъ безъ хамбари?

Свид.: Не зная сега да сѫ ставали злоупотрѣбления.

Държ. ищецъ Филиповъ: Ако единъ търговецъ е закупилъ по-рано храната, не може ли пакъ да излъже населението, като се сговори съ чиновника?

Свид.: Не стана такова нѣщо.

Защит.: Когато приема чиновника за смѣтка на правителството, има ли интересъ да краде, има ли личенъ интересъ да прави разни кражби?

Свид.: Не.

Защит.: А когато приема за смѣтка на търговеца, има ли личенъ интересъ, ако се съгласи съ него?

Свид.: То се знае и за това бѣха оплакванята въ миналитѣ години.

Повика се свидѣтеля Александръ Арсениевъ.

Защит. Д-ръ Генадиевъ: Да каже свидѣтеля, билъ ли е въ финансовата комисия, когато се разисква въпрота за десятъка?

Свид.: Участвувахъ въ комисията, но не като членъ, а като прѣдставитель, защото всѣки отъ прѣдставителитѣ има право на съвѣщателенъ гласъ и да прави прѣдложения.

Защит.: Дали се е противилъ отъ начало на закона за десятъка?

Свид.: Да.

Защит.: Самъ ли или нѣколко души?

Свид.: Имаше една значителна група, но послѣ останаха само 14—15 души. И ний рѣшихме да отиваме въ комисията само да правимъ подобрения по приложението на закона.

Защит.: Ако тѣзи 14—15 души, които бѣха противъ закона се отмѣтнаха и отидѣха на противната страна, щѣше ли да иматъ пакъ болшинство по приемането на десятъка?

Свид.: Да.

Защит.: Самъ свидѣтеля, между другитѣ подобрения въ полза на населението, иска ли нѣкаква гаранция, щото да не се злоупотрѣбява съ населението и да не се закъснѣва съ прѣвоза?

Свид.: Този въпросъ се подигна отъ менъ и отъ Божилъ Райновъ. Като имахме прѣдъ видъ, какъ се е приемалъ десятъка въ миналитѣ години, искахме да се опрѣдѣли единъ срокъ, до който населението да прѣнесе храната и да се прѣдвидятъ чиновници за приемането й, а не да се прѣдава на търговцитѣ, тъй като по-рано ставаше. Освѣнъ това прѣнасянето ставаше зимно врѣме и на много хора измираше добитъка отъ студъ.

Защит.: Дали възникна въпросъ, да се строятъ хамбари, кѫдѣто нѣма и да се наематъ, кѫдѣто има?

Свид.: Въпроса за чиновницитѣ и прѣдаване на врѣме хранитѣ самъ подигна послѣдния, защото щомъ се рѣши, че приемането ще стане отъ чиновници, се подигна втпроса и за складирането на храната. И понеже по централната линия нѣмаше складове, понеже бѣше нова комисията, спрѣ се на този въпротъ и повика ф-вия м-тръ, да се съвѣтва съ него. Слѣдъ дълги разисквания се взема рѣшение, че въпроса трѣбва да бѫде прѣученъ. На менъ ми се смѣха като искахъ отпослѣ, щото въ закона трѣба да бѫде писано, че се задължава държавата да строи хамбари.

Защит.: Свидѣтеля каза, че въ законопроекта се искало да се тури, какво трѣба да се строятъ хамбари; така ли е?

Свид.: Да, но каза ми се, че такова нѣщо не може да се пише въ закона, защото е много наивно и заявиха, че нѣма да докладватъ закона, до когато правителството не се ангажира съ строенето на хамбари.

Защит.: Имаше ли прѣдложение отъ правителството, че ще строи хамбари?

Свид.: Не зная това, но финансовия министръ и минис. президента бѣха въ комисията и се задължиха, че ще строятъ хамбари.

Защит.: Да каже свидѣтеля, дали отъ надзирателитѣ по десятъка въ Добричъ, които послѣ се назначиха, имаше необходимость да се събере десятъка?

Свид.: Въ Добричъ бѣха малко, но повече бѣха въ Балчикъ, кѫдѣто имаше движение и изпъждане на контрольоритѣ.

Защит.: Има ли, въ нѣкои мѣста да сѫ били тероризирани кон-

трольоритѣ и да се е зѣло по-малко десятъкъ, отъ колкото трѣбаше да се земе?

Свид.: На много мѣста контрольоритѣ трѣбваше да ходятъ съ стражари, за да може да се вземе правилно номуне слѣдъ толкова вълнения.

Държ. обвинитель: Въ фин. комисия имаше ли и прѣдставители противъ строението на хамбаритѣ?

Свид.: Имаше единъ Самоковлия Зографовъ. Той посочваше на селенитѣ хамбари останали отъ турско врѣме, но това падна само по себе си, защото тѣзи хамбари не сѫществуватъ, съ малки изключения. Други казваха, че необходъмостьта отъ хамбаритѣ се налага и отъ това, че имало срокъ за приемането на десятъка.

Държ. обвинитель: Направи ли се декларация отъ ф-вия министръ или отъ лицата, които го замѣстваха, че непрѣменно хамбари ще се построятъ?

Свид.: Формално задължение не зема министра да строи хамбари, но се задължи прѣдъ комисията.

Държ. обвинитель: Каза ли ф-вия министръ, че само ако е нужно ще се построятъ хамбари, слѣдъ като се проучи въпроса?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Помни ли Зарзовъ да е възразявалъ противъ строенето на хамбаритѣ?

Свид.: Той се случи единъ два пѫти въ комисията и бѣше противъ закона, понеже мѫчно щѣлъ да се приложи.

Държ. обвинитель: Когато се разисква въпроса за 2,000,000 лева, ставало ли е дума за какво ще се употрѣбятъ тѣзи пари?

Свид.: Да, разбираше се за всичко, което е нужно за прилагането на закона.

Държ. обвинитель: Дали се каза, че този кредитъ ще служи за строене хамбари, наемане шлепове и пр.?

Свид.: Въпроса за самбаритѣ се разисква по рано и послѣ се гласува кредита, и азъ разбирахъ, че всичко ще се харчи отъ него.

Държ. обвинитель: Нар. прѣдставители знаяха ли, че ще тdѣбватъ чиновници по десятъка, прѣвозъ и пр.?

Свид.: Това сѫ работи на смѣтки, които азъ не зная.

Държ. обвинитель: Нали трѣбваше да се направи една приблизителна смѣтка, за да се види дали ще стигне този кредитъ отъ 2,000,000 лева?

Свид.: Азъ казахъ, че той се отпуща за нуждитѣ по десятъка.

Държ. обвинитель: Кога се назначиха надзирателитѣ и каква работа вършеха?

Свид.: Тѣ указваха съдѣйствие и надзираваха контрольоритѣ.

Държ. обвинитель: Дали минаха прѣзъ школата контрольоритѣ?

Свид.: Не.

Защит. Генадиевъ: Сега свидѣтеля е прѣдставитель, когато правителството въ бюджетъ иска кредитъ. напр. за купуване локомо-

мотиви или вагони, нѣкои отъ прѣдставителитѣ прави ли смѣтка, за кое колко ще отиде?

Свид.: Не.

Държ. ищецъ Филиповъ: Като се разискваше въ камарата 2,000,000 лева кредитъ, подигна ли се въпросъ, до какви размѣри ще достигнатъ разноскитѣ по десятъка?

Свид.: Въ мое присѫтствие не се подигна този въпросъ, но се прѣсмѣташе нѣщо по-вече отъ колкото по-рано, защото страната е нарастнала въ земледѣлческо отношение и защото ще се назначатъ повече чиновници, за да се земе номунето на врѣме.

Държ. ищецъ Филиповъ: Каква сума прѣдполагаше комисията да се получи отъ десятъка?

Свид.: Около 25—30,000,000 л., а други казваха, че слѣдъ като се извадятъ разноскитѣ едва ще се получи сумата по бюджета 18000000.

Държ, ищецъ Филиповъ: Колко се зѣха?

Свид.: До колкото зная отъ доклалитѣ на смѣтната палата, помалко отъ сумата по бюджета.

Държ. ищецъ Филиповъ: Не помните ли, нѣкой въ комисията да е подигналъ въпроса за разноскитѣ по десятъка и ако знаяхте, че ще се разходватъ 5,000,000 лв., дали щѣха да гласуватъ закона?

Свид.: Не помня да се е повдигналъ този въпросъ.

Повиква се свидѣтель генералъ-майоръ Паприковъ.

Прѣдседателя: Кажете дали о докладвано отъ г. Радославовъ, че о необходимо нужно назначаване надзиратели и стражари, защото имало донесения отъ началницитѣ и управителитѣ, че имало силно вълнение противъ закона за десятъка?

Свид.: Да, много пѫти е докладвано, защото противъ десятъка имаше вълнения и се указа недостатъчна полицията, да осигури положението на десятъчния законъ. Често пѫти даже става дума за намѣсване на войската, но азъ не се съгласявахъ на това: не искахъ да се мѣси войската, тамъ дѣто не бѣше нейна длъжность. Намирахъ, че отъ кредита за десятъка, може да се назначатъ стражари, които да помагатъ за приложение на закона.

Прѣдседателя: За каква необходимость бѣха надзирателитѣ?

Свид.: Азъ не зная какво е точно тѣхното назначение не се занимавахъ съ тази работа.

Прѣдседателя: Но вий дадохте ли мнѣние за това?

Свид.: Понеже респективния министръ докладва.

Защит. С. Иванчовъ: Да каже свидѣтеля, дали сѫ ставали въ министерския съвѣтъ разисквания за строенето на хамбари.

Свид,: Да, често пѫти става дума. Казваше се, че ако се събере късно десятъка ще бѫде много мѫчно за населението и че трѣбва да се прибере храната на врѣме, а не да се чака да стане това прѣзъ зимата, както е било по-рано. По тия причини рѣши, да се строятъ хамбари.

Защит.: Като се разискваше въпроса, стана ли дума, че ако десятъка се събере въ държавни хамбари, една часть отъ събранитѣ храни може да служи и за други държавни цѣли?

Свид.: Да, каза се, че тази храна може да се употрѣби и за хранене на войската.

Защит.: Това не бѣше ли едно отъ съображенията, за да се строятъ хамбари?

Свид.: По този въпросъ съмъ изказвалъ мнѣние, че трѣба да има даже и общински хамбари както по-рано, защото може да стане нужда по другъ способъ да се храни армията.

Защит.: Сега не сж ли въ употрѣбление тѣзи хамбари за такива нужди на войската, за които военния министръ и по-рано е искалъ да му се отпускатъ суми?

Свид.: Азъ искахъ отъ министра на финансиитѣ, да ми се отпуснатъ нѣкои отъ тия хамбари, такива ми се дадоха; отъ тогава тѣ служатъ за нуждитѣ на армията.

Защит.: Когато се искаше мнѣнието на разнитѣ министерства, какво да се направи съ хамбаритѣ, свидѣтеля не е ли настоявалъ наймного прѣдъ своитѣ колеги, нему да се отстжпятъ, защото нему сж много потрѣбни?

Свид.: Да, най-напрѣдъ трѣбва да кажа, че когато стана дума, че ще се купуватъ желѣзнитѣ хамбари, азъ казахъ, че въ Бургасъ и Варна тѣ могатъ впослѣдствие да се употрѣбатъ и за военни цѣли.

Защит.: За това назначение на желѣзнитѣ хамбари не помни ли свидѣтеля, че и нѣкои чиновници сж дали мнѣние, че тѣ могатъ да служатъ?

Свид.: Не помня, защото този въпросъ е разискванъ нѣколко пжти.

Защит.: Въ засѣданията, когато е вземалъ участие и свидѣтеля и когато се е разисквалъ въпроса за хамбаритѣ, не се ли е указвало между другитѣ съображения, за тѣхното строене и на това, че тѣ ще по-послѣ да служатъ и за други цѣли?

Свид.: Да; азъ казахъ вече това.

Защит. Генадиевъ: Като членъ на министерския съвѣтъ, да каже свидѣтеля, отговорностьта за реда и тишината и за приложение на законитѣ, може ли да му се откаже?

Свид.: Не, но той трѣбва да се съобразява съ кредита, а ако той не стигне, има редъ по който ще се иска още.

Подсжд. Д. Тончевъ: Помни ли г. свидѣтеля, прѣзъ 1900 год. азъ, той и г. Теневъ да сме отивали да прѣглеждаме бетона на софийскитѣ хамбари и слѣдъ като констатирахме, че бетона е недостроенъ и то въ хамбаритѣ, които се строятъ тукъ въ София, подъ очитѣ на чиновницитѣ въ м-ството, дойдохме до убѣждение, че е вече късно да се продължава тая работа, понеже хамбаритѣ не ще могатъ да служатъ за своето прѣдназначение и намѣрихме за по-добрѣ, да се прѣустанови бетонажа?

Свид.: Да, азъ бѣхъ тамъ и видѣхме бетона, че е поставенъ така, че трѣбва да съхне съ мѣсеци и че продължението му е безполезно, за това рѣшихме да се спре.

Подсжд.: Г-нъ Паприковъ е билъ дълго врѣме министръ; да каже когато въ бюджета е прѣдвиденъ единъ кредитъ за една нужда

и ако този кредитъ не стигне, министра или министерски съвѣтъ не е ли отпущалъ допълнителенъ кредитъ?

Свид.: Въ подобни случаи правителството прибѣгва до запасния фондъ, но когато и той се свърши, употрѣбява се конституционния фондъ и най-послѣ си служимъ съ допълнителенъ кредитъ.

Подсжд.: Дали той може да надминава 1,000.000 лв.

Свид.: Да.

Защит. С. Иванчовъ: Присжтствувалъ ли е свидѣтеля въ засѣданията на министерския съвѣтъ на 24 октомврий и 30 декемврий 1900 год., когато се постанови, да се отпустнатъ допълнителни кредити отъ 1,000,000 и послѣ отъ 500,000 лв. по приложение закона за десятъка?

Свид.: Да, помня такова нѣщо, че кредита за десятъка се указа недостатъченъ и че трѣбаше да се отпуснатъ допълнителенъ и послѣ да се удобри отъ камарата

Защит.: Въ двѣтѣ тѣзи засѣдания е засѣдавалъ и свидѣтеля г. Паприковъ. Припомня ли си той, че има належаща нужда да се отпусне отъ министерккия съвѣтъ тоя кредитъ за изплащането на разхода по събиране десятъка?

Свид.: Да, защото Народното Събрание не засѣдаваше, а нуждата бѣше належаща и не търпѣше отлагане.

Държ. обвинитель: Дали свидѣтеля е присжтствувалъ на засѣданието, когато се рѣшаваше за строенето на хамбари?

Свид.: Не помня, защото то става нѣколко пжти, викаха се инжинери, чиновници и пр.

Държ. обвининитель: Кои сж тѣ?

Свид.: Зарзовъ, Момчиловъ и другитѣ не помня. Еднитѣ се занимаваха съ въпроса, дали да се строятъ хамбари, а другитѣ, — ще струватъ.

Държ. обвинитель: Зарзовъ дали се изказа въ смисъль да се строятъ?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Нѣкои казаха ли, че сж много скжпи?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Тѣ сега служатъ за нуждитѣ на войската; ако ги нѣмаше щѣхте ли да искате купуване на хамбари?

Свид.: Щѣхъ да искамъ кредити, не за хамбари, а за други помѣщения.

Държ. обвинитель: Могатъ ли да служатъ за тази цѣль?

Свид.: Да, но първоначалното имъ назначение, разбира се е било друго, а именно за десятъка.

Държ. обвинитель: Значи употрѣбихте ги отъ необходимость?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Ако се набавиха специални помѣщения за нуждитѣ на войската, нѣмаше ли да бждатъ по-ефтини и удобни?

Свид.: Това е въпросъ на смѣтка.

Държ. обвинитель: За какво служатъ дървенитѣ хамбари?

Свид.: На нѣкои мѣста служатъ както сж си, а на други мѣста се зема материала, защото не сж построени на удобно мѣсто.

Държ. обвинитель: За колко врѣме могатъ служи, както сж построени?

Свид.: 4—5 год., защото коловетѣ, които сж набити въ земята ще изгниятъ.

Държ. обвиинитель: Когато се рѣшаваше въпроса за шлепове, черги и пр. стана ли това по докладъ?

Свид.: Не помня добрѣ, но вѣроятно по доклада на министра на финансиитѣ, защото се виждаше, че инъкъ хамбаритѣ не ще могатъ се употрѣби.

Държ. обвинитель: Когато се поиска отъ министерския съвѣтъ по-голѣмия кредитъ какъ стана това, съ устенъ или съ писменъ докладъ?

Свид.: Това зависи отъ надлѣжния министръ и може да докладва устно или писмено.

Държ. обвинитель: Дали сж се занимавали съ въпроса за спора на дружеството за постройка на пристанището?

Свид.: Да, но не зная каквото рѣшение сме зѣли; имаше двѣ мнѣния, че може министерския съвѣтъ да прѣхвърли прѣдприятието отъ Хайрабедиянъ на дружеството и друго, че не може и трѣбва да се внесе въ камарата; до колкото помня то се внесе, но остана въ комисията.

Държ. обвинитель: Прѣзъ 900 и 901 г. кой извръшваше постройката на пристанището?

Свид.: Не зная това, защото хората бѣха едни и сжщи.

Държ. обвинитель: Дали не се е оплаквалъ Грозевъ?

Свид.: Да, имаше оплакване отъ дружеството за това.

Държ. обвинитель: Дали се събрахте да обсждите това нѣщо.

Свид.: Може да е разисквано, но до колкото помня, не се зима рѣшение по това. Имаше споръ между дружеството и Хайрабедиянъ и г. Радославовъ се натовари да уреди този въпросъ. Не зная обаче какво е направилъ. Послѣ се оплакаха, че били изгонени.

Държ. обвинитель: Радославова ли натоварихте?

Свид.: Мисля, че г. Иванчовъ каза, като отиде у Варна да разбере работата, за да я уредимъ.

Държ. обвинитель: Дали той послѣ докладва, когато се завърна въ София?

Свид.: Може да е ставало дума, но азъ не съмъ билъ тамъ.

Държ. обвинитель: Като министръ на общ. сгради, съобщихте ли на дружеството, че министерския съвѣтъ съ едно постановление рѣши да счита прѣхвърлянето за законно още отъ 99 год.?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Като зѣхте това постановление какъ разбирахте, дали още отъ 99 г. е законно?

Свид.: Да, че прѣхвърлянето е станало прѣзъ 1900 год и че министерството се основава на това постановление.

Държ. обвинитель: Не намѣрихте ли за нужно, за да бжде валидно това ваше постановление, да мине прѣзъ камарата?

Свид.: Не, защото поемнитѣ условия бѣха отъ такъвъ характеръ, че правителството може да рѣши въпроса за прѣхвърлянето и така е било рѣшено.

Държ. обвинитель: Какъ мислите като министъръ, дали ви е извѣстно, че прѣхвърлянето на прѣдприятието е извършено между дружеството и Хайрабедияна по силата на тѣхното съглашение съ едно заявление?

Свид.: Да, зная това.

Защит. Ил. Вълчевъ: Свидѣтеля каза, че мин. съвѣтъ попослѣ е постановилъ да стане прѣхвърлянето, но не съ ново постановление, а на основание на това отъ 99 год. Въ това постановление е казано, че трѣбва да се удобри отъ камарата. Може ли второто постановление да разпорежда по-инакъ този въпросъ, ако то се основава на първото?

Свид.: Не помня добрѣ това, но мин. съвѣтъ намѣри, че ще бжде справедливо, да признае въпроса за рѣшенъ и да позволи на дружеството да работи.

Защит.: Въ постановлението отъ 1899 год. изрично е казано, че ще се счита прѣхвърлянето окончателно, като се санкционира отъ камарата. Възможно ли бѣше въ 1900 год. да се освободятъ отъ тази санкция на Нар. Събрание?

Свид.: Това не е моя работа.

Защит.: Каза ни свидѣтеля, че Радославовъ е натоваренъ да изучи работата, но бѣше ли му дадена власть да зема прѣдприятието отъ Хайрабедияна и да го даде на дружеството?

Свид.: Не, защото не знаяхме какво става въ Варна. Азъ не помня, дали му казахме, мисля че му телеграфирахме.

Защит.: Той, като се върна, не каза ли, че не иска да уреди работата и за това се прѣдлага арбитражъ?

Свид.: Да, стана приказка за такова нѣщо и се правѣха опити да ги потъкмътъ, но не се съгласиха.

Защит.: Въ това врѣме правителството считаше ли Хайрабедияна за законенъ прѣдприемачъ?

Свид.: Нѣмаше разлика, защото дружеството го съставляваха сжщитѣ лица, а имаше споръ за една формалность, че платежнитѣ заповѣди били на името на Хайрабедияна.

Защит.: Като тѣзи лица сж едни и сжщи, трѣба ли платежнитѣ заповѣди да сж на името на законния прѣдприемачъ?

Свид.: Това е работа на министра на общитѣ сгради.

Защит.: Когато накарахте дружеството да работи, тѣ не искаха ли полицията да ги въдвори, и вий пратихте ли телеграма, че полицията нѣма какво да ви прѣдава, а Мавроматисъ?

Свид.: Да имаше оплакване, че искатъ да ги въдвори полицията, както ги е изпъдила, но не се съгласихъ. Обаче за да не отговаря послѣ правителството за нѣкакви претендирани врѣди, натоварихъ управителя да присжтствува при отварянето на канцеларията и да състави

описъ, защото имаше оплакване, че като ги изпъдили всичко било повредено. За това намѣрихъ за добрѣ, да се констатира положението на нѣщата въ момента на отварянето.

Защит.: Правителството ли е длъжно да прѣдаде канцеларията?

Свид.: Правителството нѣма какво да прѣдава, но единъ пѫть отстранени и имъ се прѣдлага да работятъ, намѣри се за нужно да се зематъ такива мѣрки, за да нѣматъ послѣ претенции за врѣди и загуби.

Държ. обвиниитель: Дали се позволи чрѣзъ м-ския съвѣтъ на финансовия министръ, да изтегли 1,000,000 л. подъ разписка?

Свид.: Да, когато нѣмаше други суми.

Държ. обвинитель: Това стана когато палатата е отказала да визира платежнитѣ заповѣди ли?

Свид.: Ако нѣма кредитъ, тя не може да ги визира, а е искано допълнителенъ кредитъ, защото е нѣмало пари.

Държ. обвинитель: По силата на закона не може ли Министерския Съвѣтъ да заповѣда на палатата, да визира платежнитѣ заповѣди?

Свид.: Тя не може да ги визира, ако нѣма кредитъ, макаръ да заповѣда Министерския Съвѣтъ.

Държ. обвинитель: Като нѣма кредитъ улеснява ли се въпроса съ отпущане пари подъ разписки?

Свид.: Да, защото М-ски Съвѣтъ има право да изтегля отъ банката пари съ разписки.

Държ. обвинитель: Съ платежни заповѣди не може ли?

Свид.: Не, ако нѣма кредитъ.

Засѣдание XXIII — 3 мартъ 1903 г.

Повика се свидѣтеля г. Георговъ.

Държ. обвинитель: Да разправи нѣщо за бетона на хамбаритѣ.

Свид.: На 2 юлий имаше търгъ, но той не стана защото имаше само една оферта, подадена отъ г. А. Гиргинова; на 22 юлий азъ оферирахъ заедно съ Гиргинова и понеже азъ щѣхъ да работя съ иностранна варъ, и офертата ми бѣше най-ефтина, утвърди се търга върху менъ. — Но споредъ закона два дена послѣ трѣбва да стане перетъргъ; явява се Гиргиновъ и дава 5% и остана послѣ търга върху него по 3·30 лв. кв. метъръ, като бѣше длъженъ да работи съ иностранна варь, както бѣше въ моята оферта. — Слѣдъ това азъ дадохъ една допълнителна оферта по 3·28 лв., но въ нея не бѣхъ поставилъ съ каква варь ще работя, понеже тя е допълнителна на първата и се разбира, че варьта ще е иностранна, както обяснихъ и на тръжната комисия.

Освѣнъ моята оферта имаше и на Наумъ Георгиевъ за 35,000 кв. метра по 3·20 лева, но тѣзи хамбари, които той искаше бѣха

покрай Дунава, тъй че неговата при всичко, че е по-ефтина, но понеже не е за цѣла България, моята бѣше по ефтина. Гиргиновъ оферираше не съ иностранна варь и то само за 37000 кв. метра, а съ варь мѣстна отъ дружеството „Работникъ“.

Смѣтката въ сравнение на моята съ другитѣ оферти ето какъ стои:

1. По моята оферта за всичкитѣ 99,000 кв. м. съ иностранна хидр. варь по 3·28 ст. струваше = 324,820 л.

2. По офертата на Н. Георгиевъ само за 35,000 кв. м. съ иностранна хидр. варь по 3·20 ст. = 1200 л.

3. По офертата на А. Гергиновъ само за 37,000 кв. м. съ мѣстна хидр. варь по 3·18 ст. = 117,660 л.

Разлика по 50 ст. като съ мѣстна варь . . . . 18,500 136,160 л.

4. Ако приехъ останалитѣ безъ оферти 27,000 кв. м. по 3·28 л. 88560 л. 336720.

Моята оферта е по-ефтина съ 12000 лева. Значи съ 12000 л. щѣше да бжде по-скжпо, ако се раздѣлеше работата на 3 части и ако азъ приемахъ да зема една часть, тъй че азъ съмъ офериралъ 12 хиляди лева по-малко и министерството не можеше освѣнъ да утвърди търга върху мене, защото като ме викаха да обясна съ каква варь ще работя и дали ще зема частьта която остана върху менъ въ вътрѣшностьта на България, азъ казвамъ, че всичката работа ще зема или се отказвамъ да извърша бетонирането. Единъ денъ доде при менъ моя ржководитель инжинеръ, Ив. Василиевъ, и каза, че съставили единъ протоколъ, да се утвърди търга на Н. Георговъ, Гиргиновъ и на Бр. Иванови съ 3 стм. дъски. Азъ като го запитахъ, защо така е станало, ми отговори, защото въ мойта оферта не било поменато съ каква варь ще работя — той послѣ обяснилъ на члена на комисията, г-на инжинера Гешева, че не разбрала добрѣ комисията офертата ми и тогава почнаха да разгледватъ наново въпроса и менъ повикаха да имъ обясна, като ми искаха да имъ дамъ едно заявление, че ще работя съ иностранна варь. На 29 юлий дадохъ такова заявление и се възложи търга върху менъ.

Държ. обвинитель: Той каза, че първия търгъ не се утвърди и че въ неговата оферта личило, какво ще работи съ иностранна варь, така ли?

Свид.: Да, така е, защото бѣхъ казалъ, че ще работя съ хидравлическа варь или портландъ циментъ и така се разбира, защото за такова голѣмо прѣдприятие не може да се намѣри толкова мѣстна варь, тъй като отъ „Златна Панига“ ми обѣщаха само 50 тона и азъ не можехъ да се наема да работя съ мѣстна варь.

Държ. обвинитель: Какъ писахте въ офертата?

Свид.: Писахъ портландъ циментъ.

Държ. обвинитель: Се едно и сжщо ли е съ иностранна варь?

Свид.: Не е се едно, но като се бояхъ, че не мога да намѣра толкова варь писахъ портъ ландъ циментъ, макаръ че е по-скжпо нощкъ по-лесно се втвърдява.

Държ. обвинитель: Въ тази оферта на 22 юлий търга унищтожи ли се?

Свид.: Не, той остана върху менъ, по послѣ на 24 юлий на перетърга намалиха съ 5% и останаха върху А. Гиргиновъ и като дадохъ на търга оферта по 3 л. 28 ст. за всичкитѣ хамбари остана търга върху менъ, тъй като другитѣ двама Н. Георгиевъ и А. Гиргиновъ оферираха само за една часть и, като дадохъ обяснение на комисията че ще работа съ иностранна варь, възложи се прѣдприятието върху менъ.

Държ. обвичитель: Това обяснение не го ли дадохте направо на министра?

Свид.: Не, на комисията; азъ не съмъ виждалъ министра, особено Иванчова, който не пущаше никого при себе си.

Държ. обвинитель: Съ това заявление, което бѣше слѣдъ търга, какво стана?

Свид.: Състави се втория протоколъ по искането на Гешева, защото сѫ били заблудени, че азъ ще работя съ мѣстна варъ.

Държ. обвинитель: Какъ не сѫ знаяли варьта?

Свид.: Защото тѣ сѫ имали книжата отъ дѣлото на втория перетъргъ, а не отъ първия.

Държ. обвинитель: Всички книжа дали не сѫ пратени на комисията?

Свид.: Не това послѣ ми обясни Василиевъ.

Държ. обвинитель: Прѣди да обясни той (Василиевъ), че ще работи съ иностранна варь, дали не е ходилъ при комисията да имъ обясни?

Свид.: Да, но тѣ му казали да доди Георговъ, за да обясни.

Държ. обвинитель: Като се утвърди търга и почнахте да работите, имахте ли варь?

Свид.: Азъ веднага порѫчихъ.

Държ. обвинитель: Чрѣзъ кого?

Свид.: Въ сръбска фабрика, Вакаро и Беочинската.

Държ. обвинитель: Кога я порѫчихте?

Свид.: На 9 августъ порѫчихъ отъ Вакаро. И той ми отговори на 12 августъ, че ще я изпрати, обаче на 18 ми съобщава, че по причина на китайската война, нѣмало параходи и че ще му изпрати съ първия параходъ който ангажира, но ще пристигне къмъ октомврий. Той ми каза, че пристигна параходъ съ натоварена 1300 тона варь за българското правителство и можете да земете отъ нея, а послѣ да имъ я повърна.

Държ. обвинитель: Дали се съгласи Вакаро?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Защо по-послѣ не се достави порѫчаната варь?

Свид.: Защото ми спрѣха работата.

Държ. обвинитель: Дали нѣмаше едно недоразумѣние за една комисия та за това не ви я прати?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Кога се поржчи другата?

Свид.: На 7.

Държ. обвинель: Отъ Лазарь Иванчовъ за колко дена може да пристигне варьта.

Свид.: На 2 септемврий имаше 50 тона деклар. № 86, на 5 — 30 тона деклар. № 77, на 7 — 40 тона деклар. № 78 и подиръ това дохаждаше друга варь.

Държ. обвинитель: Нѣкои възражения за варьта на Л. Ивановичъ не е ли имало?

Свид.: Не, защото азъ прѣдставихъ образецъ и тѣ я удобриха.

Държ. обвинитель: Отъ Биочинската фабрика каква варь получи?

Свид.: Като поржчахъ варьта, имахъ договоръ да имъ плащамъ на срокове. Искаха ми гарантъ и дадохъ имъ. Слѣдъ това се отвори конфликта между Ромжния и България и ми съобщиха, че не могатъ да пратятъ варьта, защото се опасяватъ, да не би да се откажа да я приема, като пристигне, и така, ако се върне по-добрѣ да се изсипи въ Дунава. Тогава азъ искахъ авансъ, но г. Теневъ не вѣрваше, че ще дамъ паритѣ за варь и запита Конъ-Митлеръ, които му отговориха, че варьта е поржчана и натоварена и паритѣ сж за тѣхъ.

Държ. обвинитель: Като зѣхте прѣдприятието дали бѣхте ангажирали друга варь?

Свид.: Да, азъ съмъ ходилъ въ Беочинъ, за да не закъснѣе варьта.

Държ. обвинитель: Колко тона поржчахте?

Свид.: 1000 тона.

Държ. обвинитель: Колко тона ще ви трѣбватъ за цѣлата постройка?

Свид.: До 3000 тона.

Държ. обвинитель: Кога искахте отъ правителството да ви отпусне варь?

Свид.: На 26 августъ.

Държ. обвинитель: Какво стана послѣ?

Свид.: Писаха на строителния отдѣлъ, да ми отпусне варьта, но послѣ ми казаха, че имало противно разпореждане, да не ми се дава варь и едва на 20 септемврий ми се отпусна.

Държ. обвинитель: Не е ли вѣрно, че строителния отдѣлъ и министерството е разрѣшило, но това било свързано си извѣсни платежи, които не сте направили и тѣ ви отказали?

Свид.: Не. Нѣмаше такова нѣщо, защото ако има платежи, тѣ ще удържатъ послѣ отъ ситуацията.

Държ. обвинитель: Нѣмате ли едно писмо за условията, подъ които ще се отпусне варь?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Дали изпълнихте тѣзи условия?

Свид.: Не, защото имаше баснословни цѣни и мене ми бѣше чудно какъ правителството може да плаща повече отколкото азъ за сжщата варь.

Държ. обвинитель: Какви сж цѣнитѣ?

Свид.: Тѣ бѣха скжпи и при това прибавени комисиони и пр.

Държ. обвинитель: Вий отказахте ли да получитѣ варьта?

Свид.: Не, но не отговорихъ даже.

Държ. обвинитель: Послѣ на 20 септемврий кой ви я отпусна?

Свид.: Министра.

Държ. обвинитель: Кой бѣше министръ?

Свид.: Тончевъ.

Държ. обвинитель: Къмъ кого се отнесохте?

Свид.: Това стана въ отдѣла.

Държ. обвинитель: Когато дадохте първото заявление за варь и не ви отпуснаха, нали този въпросъ заглъхна?

Свид.: Не, азъ ходѣхъ всѣки денъ и имъ казвахъ, че съмъ поржчалъ, но не е пристигнала.

Държ. обвинитель: Дали правителството е длъжно да дава варь?

Свид.: Не само на менъ, но и на други лица е отпущало.

Държ. обвинитель: Но дали е длъжно да ви търси варь?

Свид.: Когато има force magore правителството трѣбва да ми помага, толкова повече, че варненското пристанище бѣше спрѣно и че азъ щѣхъ да върна тази варь прѣсна.

Държ. обвинитель: Дали имате вий едно такова право по поемнитѣ условия?

Свид.: Не, но по право, като сж дали на други прѣдприемачи и азъ искамъ, защото сж дали на Бр. Симеонови и пр.

Държ. обвинитель: Дадохте ли друго заявление на Тончева?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Не се ли срѣщнахте съ него лично?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Отъ дѣ знае той, че сте искали да ви отпустнатъ варь?

Свид.: Азъ третирахъ въпроса съ Л. Вълчева.

Държ. обвинитель: И по настояването на Вълчева ли се отпустна варь?

Свид.: Да, по неговъ докладъ.

Държ. обвинитель: Кога почнахте постилянето на бетона?

Свид.: На 3 септемврий почнахъ да бетонирамъ отъ варьта на Л. Ивановичъ.

Държ. обвинитель: Въ всичкитѣ хамбари ли?

Свид.: Това не е възможно, а трѣбва да се разпраща варьта и азъ свършихъ работата между Царибродъ—София—Плѣвенъ—София —Пловдивъ още на 17 септемврий.

Държ. обвинитель: Кога бѣше срока за извръшване бетона?

Свид.: 22 или 23 септемврий.

Държ. обвинитель: Да не е 20?

Свид. Не, защото седмия денъ не може да се чете.

Държ. обвинитель: Далй сте дали заявление да ви се продължи срока?

Свид.: Даде го моя ржководитель Василиевъ, на заявлението има моя печатъ, защото, за да не давамъ пълномощие на Василиева, оставихъ му печата да го поставя на заявленията.

Държ. обвинитель: На 20 септемврий бѣше ли въ София?

Свид.: Не, азъ постоянно обикаляхъ.

Държ. обвинитель: Него день не ви ли вика Вълчевъ да ви съобщи, че понеже бетона не върви успѣшно и че ще бжде вече много късно искарването му, ще се унищожи контракта?

Свид.: Не ми е казалъ.

Държ. обвинитель: Кога заминахте за Русе?

Свид.: На 20 или 21.

Държ. обвинитель: Не ви ли каза госпожата ви, че сж ви викали?

Свид.: Не, защото телефона не е въ кжщи, а въ кантората.

Държ. обвинитель: Познавате ли почерка на Василиева?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Отъ кого е писано това заявление?

Свид.: Не е отъ него, защото той имаше и писари. Но азъ бѣхъ говорилъ на Василиева, че трѣбва да се продължи срока, защото имаше неясности въ контракта: казано е 45 дена, а това се разбира работни дни, а пъкъ по публично-административния правилникъ се забранява да се работи въ празнични дни. А пъкъ ако се работѣше въ празнични дни държавнитѣ инжинери не можаха да ни контролиратъ.

Държ. обвинитель: Ако се разбираше, че подъ работни дни се разбира безъ празницитѣ, защо се иска продължение на срока?

Свид.: Да, но ако замълча, можеше да ми се правятъ спънки.

Държ. обвинитель: Василиевъ ржководителъ или съдружникъ бѣше?

Свид.: Ржководитель, защото той нѣмаше капиталъ.

Държ. обвинитель: Други съдружникъ не сте ли имали?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Не сте ли натоварвали Митова да ходатайствува прѣдъ чиновницитѣ въ м-ството, да се продължи срока?

Свид.: Не съмъ.

Държ. обвинитель: Кога ви се отпусна аванса и по чие искане?

Свид.: Азъ дадохъ заявленние на 25 августъ, ако не се лъжа.

Държ. обвинитель: На кого го даде и какво се каза?

Свид.: На Л. Вълчевъ и той каза, че ще докладва.

Държ. обвинитель: Какво стана съ това заявление?

Свид.: По чл. 7 отъ поемнитѣ условия имамъ право да искамъ авансъ, но ми се даде чакъ на 5-й септемврий, защото Л. Вълчевъ е задържалъ писмото ми.

Държ. обвинитель: Защо задържа Л. Вълчевъ писмото, да не би да е желаялъ да не ви се отпусне авансъ?

Свид.: Той имаше обичай да задържа книжата, но азъ забѣлѣзахъ, че има прѣслѣдваня противъ мене.

Държ. обвинитель: По този авансъ, не сте ли молили З. Митовъ да ходатайствува?

Свид.: Не помня, но при г. Теневъ самъ ходихъ. Запита ме защо ми сж пари, казахъ му, че за варь; той се увѣри отъ „Конъ Митлеръ“ по телефона.

Държ. обвинитель: Така ли се събиратъ свѣдѣня?

Свид.: Това е негова работа, азъ нѣма да го уча, но азъ имахъ документи за извършената работа.

Държ. обвинитель: Дали гарантирахте, че ще дадете паритѣ за варь?

Свид.: Да, защото дадохъ разписка отъ Кон-Митлеръ.

Държ. обвинитель: Искахте ли втори авансъ?

Свид.: Тѣ не ми дадоха цѣлия исканъ авансъ отъ 50,000 лв., а ми дадоха само 30,000 лв., а останалитѣ щѣли да ми дадатъ когато пристигне парахода.

Държ. обвинитель: Казахте, че ви се прѣчеше; не намѣрихте ли за нужно, да отидете да се оплачете на министра?

Свид.: Азъ не съмъ виждалъ министра.

Държ. обвинитель: Кога се спрѣ бетона?

Свид.: На 29 септемврий.

Държ. обвинитель: Дали ви съобщиха, че ви се продължава срока и отъ дѣ се научихте?

Свид.: Не мй съобщиха, но се научихъ отъ Василиева, който се научилъ отъ инжинеритѣ.

Държ. обвинитель: Да ли трѣбваше да ви се съобщи?

Свид.: Трѣбваше, но азъ си работѣхъ, макаръ че не сж ми извѣстили официално, защото знаехъ неакуратностьта на чиновницитѣ. Азъ знаяхъ, че много забравятъ; напр. за тераси на насипитѣ искахъ съгласието на 30 августъ, а ми отговориха чакъ на 11 септември, макаръ че работата бѣше спѣшна.

Държ. обвинитель: Кога получи втория авансъ и по чие ходатайство?

Свид.: Не помня кога, но азъ самъ ходатайствувахъ прѣдъ министра.

Държ. обвинитель: Когато се спрѣ работата, състави ли се актъ за положението на бетона?

Свид.: Не, работницитѣ се оплакваха, че дошли стражари, изпъдили ги и не ги оставили даже да си зематъ сѣчивата и да спатъ въ хамбаритѣ. Правителството бѣше длъжно да състави актъ и да ми издаде ситуация за извършената работа. Азъ дадохъ едно заявление да ми се издадатъ ситуации и министра даде резолюция, да ми се издадатъ ситуации, но тѣ и до сега не ми се дадоха.

Държ. обвинитель: Какъ обяснявате, че министерството иска да унищожи контракта прѣди да изтече срока?

Свид.: Това бѣше една галиматия. Прѣди всичко такова прѣдприятие не трѣбваше да се даде прѣзъ септеиврий, а на май, за да

може да се приготви добрѣ прѣдприемача, защото като почнатъ мразоветѣ, бетона се разваля.

Държ. обвинитель: Значи по ваше мнѣние работата е дадена не на врѣме и не можеше да се извърши?

Свид.: Не, тя пакъ щѣше да се извърши на врѣме, ако ми бѣха позволили своеврѣменно правенето тераси и да ми дадатъ варь.

Държ. обвинитель: На колко мѣста правихте тераси?

Свид.: На 23 мѣста, а на 29 мѣста извършихъ огромни насипи. Всичкитѣ ми хамбари бѣха 63.

Държ. обвинитель: Познавате ли нѣкой си Чичини?

Свид.: Да, той е мой служащъ.

Държ. обвинитель: Получавали ли сте писмо отъ него?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Нѣкой другъ прѣдприемачъ имахте ли?

Свид.: Азъ бѣхъ раздѣлилъ работата на 4 части и дадохъ всѣка часть на отдѣленъ прѣдприемачъ, между които бѣше и инжинера Савовъ.

Държ. обвинитель: Пращали ли сте З. Митова нѣщо да надзирава по прѣдприятието?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Да плаща пари?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Азъ ще ви прочета едно ваше писмо и ще моля да дадете обяснение по него. (Чете писмото, което се намира на 176 стр. отъ доклада на парламентарната комисия).

-- За какви вагони е думата?

Свид.: Отидохъ въ Русе, кждѣто бѣше пристигнала варьта и искахъ да се освободи отъ митницата. Слѣдъ като стоварихъ нотрѣбната варь за русенскитѣ хамбари, теглихъ шлепа до станцията на гарата, който се придружаваше отъ единъ митнически стражарь. Обаче управителя ми каза, че не позволява да се стоварва този шлепъ, защото не съмъ го обезмитилъ на митницата при гарата и че съмъ увеличавалъ дохода на градската митница. Азъ му казахъ, че е се едно отъ единъ джепъ се зема въ другия се туря. Тогава г. Савовъ, митарствения инспекторъ се намѣси и заповѣда да стоварятъ шлепа, но пакъ не ми се позволи. Тогава Савовъ се докачи и тръгна за София, да се оплаче и да ми се разрѣши стоварването. Тъй че този шлепъ стоя 6 дена. Почнахъ да стоварвамъ, искамъ вагони, но ми казаха, че нѣма вагони. Тогава азъ казахъ по телефона на Чичини, да замоли З. Митовъ, да направи една услуга и ходатайствува, да ни се правятъ вагони. Това е то писаното въ писмото.

Държ. обвинитель: Имали ли сте смѣтки съ г-нъ Митовъ въ 1900 г.?

Свид.: Да, но тѣ сж още отъ 94 год.

Държ. обвинитель: Въ книжката ви има, че на 7 октомврий сте му дали една сума отъ 3000 л.

Свид.: Не, той имаше да ми дава и азъ казахъ на Чичини, ако му потрѣбатъ да земе отъ З. Митовъ, за това тѣзи пари сж минати

Ив. Грозевъ,

Свидѣтель по дѣлото.

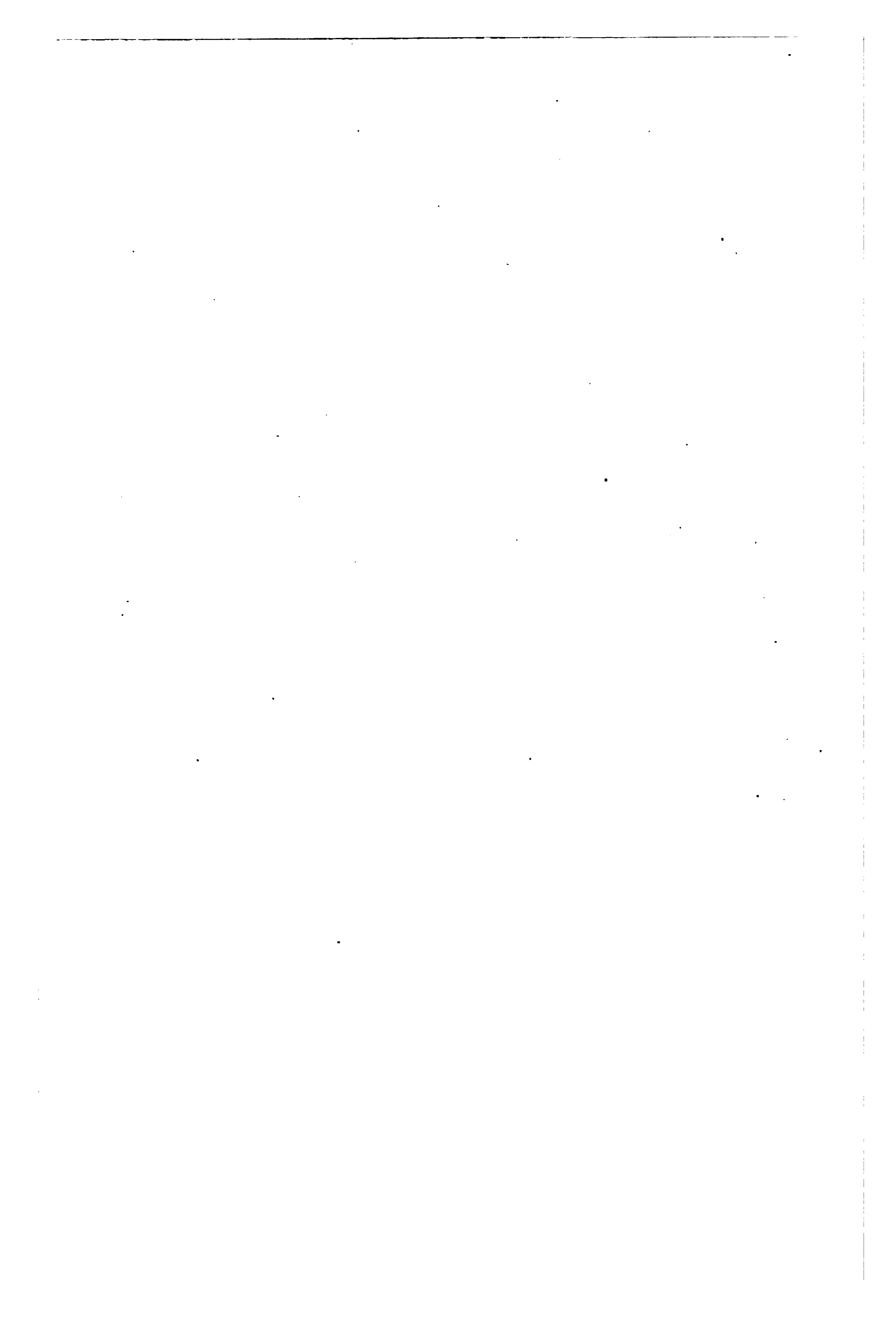

въ партидата на бетона. Азъ не зная по какъвъ начинъ е писано това, но моя книговодитель се вика отъ слѣдствената комисия и той имъ е обяснилъ.

Държ. обвинитель: Значи вашитѣ книги нѣматъ значение на доказателство?

Свид.: Не, но това е работа на двойното счетоводство.

Държ. обвинитель: Значи вий искахте да знаете само положението на касата?

Свид.: Не, но книговодителя не може да пише така както иска, защото нѣма да излѣзе вѣрна смѣтката.

Държ. обвинитель: Дали сте дали полица на банката съ поржчителство на Митова?

Свид.: Да, — отъ 94 година азъ поржчителствувамъ на Митова и той на менъ. Въ търговията съ единъ подписъ не даватъ пари, а трѣбватъ два, за това казахъ на Митова, че и Тончевъ да ми подписва когато имамъ нужда, за да мога да вземамъ пари, както и ставаше.

Държ. обвинитель: Вий лично отъ Тончева не сте ли искали да ви гарантира?

Свид.: Не. Митовъ го задължаваше.

Защит. С. Иванчовъ: Да каже свидѣтеля, какъ се научи: направо отъ министерството ли или чрѣзъ Василиева за съставянето на първия протоколъ отъ 24 юлий и дали въ сжщия денъ или по-послѣ?

Свид: Мисля два — три деня слѣдъ търга.

Защит.: Кой доде да ви каже?

Свид.: Василиевъ.

Защит.: Какъ ви обясни той?

Свид.: Той каза, че тукъ има мистериозни работи, ний оферираме съ иностр. варь, а казватъ, че нашата оферта е по-скжпа и се утвърди върху Гиргинова и Н. Георгова и на Бр. Иванови съ дъсчени постелки.

Защит.: Не ви ли каза, кой е съобщилъ това на Василиева?

Свид.: Инжинеритѣ се разправяли по между си.

Защит.: Не ви ли каза отъ кой инжинеръ се е научилъ?

Свид.: Отъ Гешева.

Защит.: Той земаше ли участие въ прѣглеждане на офертитѣ?

Свид.: Да, той бѣше членъ на комисията.

Защит.: Значи Гешевъ казалъ на Василиева, а той на васъ?

Свид.: Да.

Защит.: Когато вий обяснихте, че вашата оферта е най-евтина, не ви ли се възрази нѣщо?

Свид.: Не, нищо, казали, че ще работя съ мѣстна варь. Тѣ ми поискаха да дамъ едно заявление, обяснихъ имъ, че и да имахъ мѣстна варь нѣмаше да я употрѣбя, защото Беочинската и Лафаржъ тегли 620 кгр. единъ кубически метъръ, а пъкъ Гиргиновата—960, значи азъ трѣбваше да употрѣбя $^1/_2$ пжть повече варь, а пъкъ разликата въ цѣната е малка — около 5 л. на тона.

Защит.: Не ви ли каза комисията, че вслѣдствие на обясненията ви има съставенъ единъ протоколъ?

Свид.: Да, тогава направиха втори протоколъ.

Защит.: По чие искане?

Свид.: На Гешева.

Защит.: Въ това врѣме стана ли дума между членоветѣ на комисията, че е докладвано веднъжъ на министра?

Свид.: Не.

Защит.: Дали свидѣтеля е ходилъ при министра да дава обяснения?

Свид.: Не.

Защит.: А Василиевъ?

Свид.: Не.

Защит.: А прѣдъ кого сж дадени обясненията?

Свид.: Прѣдъ комисията ги дадохме азъ и Василиевъ. Това послѣ ми обясни инжинера Симовъ, че Гешевъ казалъ, какво мойта оферта била по-скжпа, а послѣ се доказа противното.

Защит.: Защо прѣдлага и Портландъ циментъ?

Свид.: Защото по-скоро се втвърдява.

Защит.: Като е зѣлъ свидѣтеля 99.000 кв. метра съ единъ срокъ 45 дена, какъ мисли, дали може да се свърши това прѣдприятие въ това врѣме?

Свид.: Да.

Защит.: Каква бѣше неговата организация?

Свид.: Азъ раздѣлихъ работата на 4 части: 1). Иванъ Наумовъ — Царибродъ — София — Радомиръ — Плѣвенъ — Пловдивъ, 2) Флоринъ: Пловивъ — Бургасъ, 3) Илия Димитровъ — Плѣвенъ — Орѣховица — Шуменъ, 4) Савовъ — покрай дунавскитѣ градове и Русе — Варна и Русе — Горня-Орѣховипа.

Защит.: При тази организация, кои бѣха причинитѣ по които закъснѣхте?

Свид.: Тѣ сж много: прѣчки отъ митници, прѣчки отъ желѣзници, навредъ тѣ прѣслѣдватъ, правене бетонажа, квадрати (рамки и пр.).

Защит.: Имаше ли увеличение въ работата?

Свид.: Да.

Защит.: Въ Перникъ трѣбваше да се измѣрятъ 180 куб. метра, а напълнихме 292 куб. метра повече.

Свид.: Въ	Радомиръ	напълнихъ	420	м.	вмѣсто	300	м.
„	Новоселци	„	361	„	„	135	„
„	Кост. Баня	„	138	„	„	75	„
„	Сарамбей	„	135	„	„	80	„
„	Т.-Пазардж.	„	374	„	„	300	„
„	Чирпанъ	„	829	„	„	175	„
„	Гюхпала	„	513	„	„	270	„
„	Ст.-Загора	„	996	„	„	600	„
„	Чавлжкьой	„	810	„	„	120	„

Държ. обвинитель: Нѣма нужда отъ подобни обяснения.

Защит.: Да разправи свидѣтеля тѣзи подробности, защото ние повторно ще го питаме за повечето извършени работи?

Свид.: Въ Н.-Загора	882	м.	вмѣсто	450	м.
„ Ямболъ	262	„	„	75	„
„ Бургасъ	1630	„	„	1200	„
„ Провадия	195	„	„	75	„
„ Девня	161	„	„	75	„
„ Варна	2939	„	„	825	„
„ Прѣславъ	461	„	„	75	„
„ Джумая	318	„	„	70	„
„ Дралфа	294	„	„	80	„
„ Попово	406	„	„	200	„
„ Борисово	362	„	„	75	„
„ Стражица	266	„	„	90	„
„ Кесарево	402	„	„	150	„
„ Г.-Орѣх.	2029	„	„	375	„

Г-да сѫдии, може ли да се удържи срока, когато има толкова увеличени насипи: вмѣсто 375 м. да напълна повече още 1654 м.?

Търново	795	$м.^3$	вмѣсто	300	$м.^3$
Русе	1760	„	„	450	„
Павликен.	600	„	„	220	„
Левски	603	„	„	150	„
Мѣздра	269	„	„	150	„

и на нѣколко други хамбари съ по-малко увеличени землени работи. Азъ можахъ да работя много бърже, но ми правѣха прѣчки и имахъ право да искамъ продължение на срока, защото на нѣкои прѣдприемачи се продължи, но на мене не.

Защит.: По други прѣдприятия дали сѫ му правили прѣпятствия?

Свид.: Не, само на менъ не се е утвърдявало повече търгове. Напр. за бандажитѣ, за да не се утвърди търга отъ Министерския Съвѣтъ, раздѣлиха го на двѣ части: по за 35 и 45 хиляди лева и не ми утвърдиха търга, ако и да оферирахъ по 45 ст. за килогр., а послѣ ги порѫчаха по търгоската кореспонденция по 65 ст. килограма.

Защит.: Защо?

Свид.: Защото тамъ турили едно условие, че чилика трѣбва да бѫде тегеловъ, а пъкъ азъ оферирахъ съ Мартиновъ — казахъ имъ, че този чиликъ ще отговаря ва сѫщитѣ технически условия, но не се съгласиха.

Защит.: Не се ли е случавало, че на свидѣтеля не се утвърдяваше търгове съ по низки цѣни, а когато прати (постави) друго лице при сѫщитѣ условия търга се утвърдява?

Свид.: Да, случвало се е.

Защит.: Каква работа имаше извършена и какви порѫчки бѣха направени на варьта прѣзъ септемврий, когато поиска първия авансъ?

Свид.: Имаше извършена много работа до 50—60,000 л. Имахъ доставена варь на 2 септемврий 50 тона, на 5 септемврий 30 тона, на 7 септемврий 40 тона.

Защит.: Ами землената работа?

Свид.: Имаше много извършена, а въ по-голѣмитѣ станции довършена.

Защит.: На 20 септ. колко имаше?

Свид.: На 14 септ. имахъ 240 тона въ Сомовитъ.

На 16	септемврий	имахъ	15	тона	въ	Ломъ
„ 15	„	„	210	„	„	Силистра
„ 18	„	„	90	„	„	Рахово
„ 18	„	„	445	„	„	Русе

Защит.: Когато имахте тази варь дали давахте сведѣня?

Свид.: Да, азъ показвахъ декларациитѣ.

Защит.: Прокурора намира, че не е редовно да се събиратъ свѣденя отъ прѣдприемачитѣ. Дали главния секретарь ги е събиралъ пакъ отъ тѣхнитѣ контрагенти напр. Викаро и пр.

Свид.: Да, азъ съмъ давалъ сведѣнята чрѣзъ официални документи, декларациитѣ. Още едно обстоятелство има, което закъсни работата: като пристигна варьта въ Сомовитъ, на 14 сеп. искахъ вагони, но тѣ ми се даваха така:

На 20	септемврий	2	вагона.
„ 23	„	3	„
„ 25	„	3	„
„ 26	„	2	„
„ 27	„	5	„
„ 28	„	6	„

Защит.: Въ обвинителния актъ се казва, че е употрѣбена мѣстна варь; какъ стана това и по какъвъ начинъ се употрѣби тя?

Свид.: При Василиева дошелъ притежателя на фабриката „Златна Панега“ и казалъ, че има единъ и половинъ вагонъ и го помолилъ да я вземе и употрѣби. Тя се употрѣби примѣсена съ беочинска варь.

Защит.: Какъ му се плати работата съ тази варь?

Свид.: Минали сж я на смѣткага по-долу 50 ст.

Подсжд. Д. Тончевъ: Ако не бѣха увеличили работата на Георгова, ако му даваха на врѣме вагони, ако бѣха на врѣме построени хамбаритѣ и ако му се дадѣше на врѣме варьта, дали щѣше да се свърши на врѣме бетона?

Свид.: По-рано даже.

Подсжд.: Свършенъ ли е цѣлия бетонъ, когато се спрѣ на 29 септемврий, ако не цѣлия, то колко бѣше свършено?

Свид.: По-многото съмъ свършилъ.

Подсжд.: Какъвъ % е свършена?

Свид.: Около 30,000 кв. метра сж послани, а 37,000 сж безъ мазилка и щѣха слѣдъ 4—5 дена да бждатъ готови всичкитѣ.

Подсжд.: Въ доклада на парламентарната комисия има една таблица отъ инжинеръ Сливковъ за положението на работата, съдържанието на тази таблица вѣрно ли е?

Свид.: Не.

Подсжд.: Може ли да ни укаже мѣста, които не сж вѣрни?

Свид.: Въ София, Драгоманъ, Сливница, Костинбродъ, Перникъ, Радомиръ, Казичени, Новоселци, Костенецъ-баня, Кричимъ и Папазли, тя въ таблицата не стои така.

Подсжд.: Колко има да зима г. Георговъ отъ министерството по бетона, по неговата смѣтка и дали има нѣкакъвъ документъ за това?

Свид.: Около 120000 лв. още.

Подсжд.: За каква сума ви се издаде ситуация?

Свид.: Въ авансъ 115.000 лв. на менъ, а на Василиева още 20 хиляди значи всичко 135,000 лв.

Подсжд.: А за каква сума имате работа?

Свид.: Азъ намѣрихъ една ситуация за 174,499·35 ст.

Подсжд.: Отъ дѣ е зета тя?

Свид.: Тя е дадена отъ архитекта Миланова, когато Василиевъ е билъ въ хотелъ Булевардъ на лѣглото отъ болесть.

Подсжд.: Азъ моля, да се земе тази ситуация отъ сжда и да се тури при дѣлото.

Свид.: Азъ ще я дамъ, но да си снемете прѣписъ и да ми я повърнете, защото ще ми трѣбва за доказателство, когато ще искамъ паритѣ си.

Подсжд.: Какво е отговорилъ мин. съвѣтъ на Георгова, когато е искалъ да му се направи една окончателиа ситуация?

Свид.: Азъ ще ви обясна, защо не ни се плати ситуацията. Азъ видѣхъ, че ме прѣслѣдватъ на всѣка крачка — Василиевъ ми прѣстави тази ситуация като каза, че ще се плати въ тридневенъ срокъ и да не си земамъ контракта назадъ, до като се плати тя, че като ги изтегли, ще задържи 5000 лв., за които да не му искамъ смѣтка. Азъ се бояхъ, че той ще умре.

Прѣдседателя: Отговарайте на право на въпроса, г- Георговъ по-ясно!

Свид. Георговъ: Назначи се една комисия да ми направи ситуация. Назначи я покойния Бѣлиновъ и ний обиколихме цѣла България и видѣхме положението на работата. Послѣ се назначи комисия, да опрѣдѣли цѣната, защото нѣкои работи не бѣха доискарани. комисията се състоеше отъ Бешковъ, Гешевъ, Поповъ и Момчиловъ. Тѣ съставиха протоколъ, който се подписа отъ тримата, а само Момчиловъ остана на мнѣние, че трѣбва да ми се плати по чл. 48 отъ закона за публ. търгове само работата, но да не ми се плаща доставения материялъ.

Министерския Съвѣтъ постанови, да не ми се плаща материяла и то слѣдъ двѣ години, когато варьта бѣше станала на камъкъ.

Подсжд.: Свидѣтеля обясни, че той като приятель е молилъ Митова да ходатайствува въ министерството за авансъ. Може ли ни каза, когато не бѣхъ вече министръ, при Бѣлинова не е ли ходилъ съ единъ другъ депутатъ, който е ходатайствувалъ прѣдъ министра, да му се плати за сжщата работа и прѣдъ кой депутатъ?

Свид. Когато стана прѣхвърлянето на прѣдприятието, азъ получихъ отъ Доселиева една телеграма и ми иска пари да му изпрата

въ Меванъ, дѣто се лѣкуваше. Азъ помолихъ депутата Найчо Цановъ да отидемъ заедно при министръ Бѣлинова, прѣдъ когото да ходатайствува да ми заплати ситуацията. И дѣйствително г. Найчо Цановъ, ходи, заедно съ мене при Бѣлинова и моли да ми се изплати ситуацията. Тъй щото и Найчо Цановъ е ходатействувалъ прѣдъ министра Бѣлинова по работата ми.

Подсжд. Искахъ да се констатира прѣдъ държавния сждъ, че Найчо Цановъ, който мисли, че ходатайството на министра по Георговата работа е прѣстжпка н иска отдаванието ми подъ сждъ и по тази причина самъ е ходатайствувалъ прѣдъ министра Бѣлинова въ полза на Георгова.

Държ. обвинитель: Като се спрѣ работата, дали се зѣха мѣрки да се запази материяла?

Свид.: Когато обикаляхме слѣдъ 6 мѣсеца намѣрихме, че варьта е оставена въ хамбаритѣ и станала на камъкъ. Въ Русе хамбаритѣ развалени, а циганитѣ за да зематъ чувалитѣ исипали варьта на купища и пр.

Защ. Титоровъ: Когато Георговъ е получилъ отъ Чичини писмо, въ което се пише, че за отстжпването на часть отъ прѣдприятието на прѣдприемачъ и той телеграфира, не се ли очуди на думитѣ „съгласенъ съмъ" и не си ли допуща, че Чинини като чужденецъ е сбъркалъ и вмѣсто да пише Василиевъ е писалъ З. Митовъ?

Свид.: Той е гъркъ и не може добрѣ да се изказва по български. Но ако е отсжтствувалъ Василиевъ, той може би да се е съвѣтвалъ съ Митова като мой приятель и понеже той е казалъ, че така трѣбва да стане тази работа, той е писалъ, че Митовъ е съгласенъ.

Защ. Титоровъ: Къмъ коя партия принадлежи свидѣтеля!

Свид.: Къмъ демократическата.

Защ. Титоровъ: Отъ кога е приятель съ Митова?

Свид.: Отъ 94 год.

Защ. Титоровъ: Когато бѣше либералната партия въ опозиция, дали е правилъ услуги, като е давали поржчителство за редакторитѣ и колко пжти?

Свид.: Имамъ тази слабость да освобождавамъ политически и по печата прѣстжпници и съмъ далъ въ стамболово врѣме 30,000 лв. поржчительтво въ акции.

Защ. Титоровъ: Защо давахте тѣзи гаранции, защото сте приятель на Митова ли?

Свид.: Да

(Даде се 10 минути отдихъ).

Държ. обвинитель: Какво стана съ дадената варь, дали я повърнахте?

Свид.: Това което употрѣбихъ по бетона, не съмъ върналъ: а останалата върнахъ, а пъкъ другата часть не считахъ за нужно да поржчамъ.

Държ. обвинителъ: Какво количество варь употрѣбихте?

Свид.: 2000 тона.

Държ. обвинитель: Отъ тази колкото зѣхте отъ правителството?

Свид.: 300 тона.

Държ. обвинитель: Колко употрѣби отъ тѣзи 300 тона?

Свид.: Малко, защото се спрѣ прѣдприятието.

Държ. обвинитель: Колкото остана какво я направихте?

Свид.: М-ството правѣше всичко, то прибра и нея и моята варь.

Държ. обвинитель: Въ писмото между васъ и Чичини се споменува нѣкой си Кжневъ, какво общо има той съ васъ?

Свид.: Единъ отъ подприемачитѣ ималъ съ него смѣтка.

Държ. обвинитель: Имаше ли смисълъ да се прѣхвърли върху Василиева контракта, който вече е уничтоженъ?

Свид.: Той не се уничтожи, а се прѣустановяваше и понеже нѣмаше възможность да взема пари по причина прѣчкитѣ отъ чиновницитѣ, азъ направихъ това за да се отърва отъ отговорность прѣдъ банката и кредиторитѣ.

Държ. обвинитель: Дали Василиевъ по лесно ще свърши работата съ министерството?

Свид. Да, защото нему даваха ситуации и защото имаше познати инжинери като Момчиловъ и пр.

Държ. обвинитель: Кому дадохте заявлението за прѣхвърляне на прѣдприятието?

Свид.: Дадохъ го на Василиева, а той го занесе на министра.

Държ. обвинитель: Кога дадохте вашето и кога неговото?

Свид.: Мойто е дадено по-рано.

Държ. обвинитель: На кого го дадохте?

Свид.: Не помня, защото азъ заминахъ за Парижъ.

Държ. ищецъ Славовъ: Кога започна работата по бетона?

Свид.: На 8—9 августъ на всѣкждѣ заминаха работници.

Държ. обвинитель: Мисля, че не се почна тогава бетона?

Свид.: Да, но прѣди бетона има много работи като насипъ, трамбуване доставка на чакълъ, пѣсъкъ и пр., а за бетона сж нужни само 4—5 дни.

Държ. обвинитель: Значи отъ 7 августь до 3 септември е свършена друга работа; аванса срѣщу какви доставени материяли искахте?

Свид.: Срѣщу доставената варь и извършената землена работа, чакълъ и пр.

Държ. обвинитель: За извършената работа не можеше ли да се земе ситуация и да се изплати, а не да се иска авансъ?

Свид.: По такава спѣшна работа не може да се чака ситуация, защото по закона трѣба да работя единъ мѣсецъ и тогава да ми се даде ситуация и че до като се направи те ще минатъ 10—15 дена.

Държ. обвнинитель: Но за да се даде единъ авансъ министра не трѣба ли да има една смѣтка за да ржководи каква сума да отпусне?

Свид.: Това е работа на министра, но той има свѣдѣня.

Държ. обвинитель: Като иматъ свѣдѣня, не може ли да се състави една врѣменна ситуация и да се опрѣдѣли сумата?

Свид.: Тогава не се случи само съ мене, но и съ Павелъ Димитровъ, Бр. Иванови, Бохоръ Алкалай и съ много други. И на Крушева е дадено за черги͏тѣ 6,000 лв. безъ да е ималъ даже контрактъ, а пъкъ азъ имахъ работа изработена.

Държ. обвинитель: Колко се плаща единъ кубикъ насипъ?

Свид.: Това не е опрѣдѣлено, а за всичката работа се плаща 3.28 лева за квадр. метъръ.

Държ. обвинитель: Но горѣ—долу като колко може да струва?

Свид.: Има мѣста по 0.80 ст., на други 1 левъ и 1 л. и 50 ст.

Държ. обвинитель: Този насипъ дали се свърши до септемврий?

Свид.: Да, имаше на половината мѣста.

Държ. обвинитель: Значи половината ще дадатъ 20,000 куб. метра, дали ще може да ви се отпустнатъ 50,000 лв.?

Свид.: Имаше много работа извършена и имаше варь, пѣсъкъ, чакълъ и пр.

Държ. обвинитель: Значи първия авансъ оправдавате съ смѣтката за землената работа, а втория съ какво?

Свид.: Докарахъ 1,800 тона варь, на която само чувалитѣ струватъ 20,000 лева.

Държ. обвинитель: Другъ въпросъ: каза ви го прѣслѣдвали въ извършването на работата, не се ли оплакахте на министерството за тѣзи работи?

Свид.: Не. Може да си прѣдставите, какво ще бѫде послѣ моето положение: ако се оплача, тѣ ще ме съсипятъ.

Държ. обвинитель: Но дали министра нѣма да тури край на това?

Свид.: Министра го нѣмаше тукъ, а при Иванчова не можеше да се отиде.

Държ. обвинитель: Като доде послѣ министра, не му ли се оплака?

Свид.: Това бѣше работа на Василиева, защото азъ имахъ много друга работа.

Държ. обвинитель: Той не се ли е оплаквалъ?

Свид.: Трѣбва да се оплаквалъ, защото има много заявления отъ насъ, че нѣма отъ дѣ да земемъ пръсть, че линията е развалена и пр.

Държ. обвинитель: Какъ отговори министра на тѣзи оплаквания?

Свид.: Прѣдприемача дава заявления, а пъкъ министра дали ще даде отговоръ то е негова работа.

Държ. обвинитель: Каза, че Митовъ не ви е съдружникъ; издадохте ли му такова удостовѣрение?

Свид.: Доде при менъ, да ми го иска и азъ понеже нѣмамъ врѣда отъ това, издадохъ му го.

Държ. обвинитель: Като не ви е съдружникъ, защо хо-

дѣше по линията да наглежда дали бетона е искаранъ? Отъ какво го правѣше това?

Свид.: Защото съмъ му правилъ добрини, за това съмъ го пращалъ въ миристерството, но дали е ходилъ по хабаритѣ не зная.

Прѣдседателя: Казано ли е колко трѣба да се насипи?

Свид.: Казано е 15 см., а не е à forfaet, колкото се насипи повече ще се плати.

Прѣдседателя: Казано ли е, за всѣки хамбаръ колко ще се насипи?

Свид.: Не—тѣ сж направили такова нѣщо, безъ да знаятъ какво трапъ прави, казано е 0·15 см., а пъкъ турятъ хамбара въ единъ ще се дѣто трѣба да се насипва много; има мѣста до 1·15 см. насипи.

Прѣдседателя: Дали самата работа не ви възлага да направите насипъ?

Свид.: Има чертежъ, въ който се казва, че ще се насипи 0·15 см., а пъкъ мѣстото иска повече.

Прѣдседателя: Въ тѣзи чертежи нѣмаше ли каква е мѣстностьта и дали може да се извърши въ тъкъвъ срокъ?

Свид.: Не може да се обиколятъ тѣзи хамбари за да се направи смѣтка.

Прѣдседателя: Значи излиза, че има единични цѣни?

Свид.: Нѣма такова нѣщо.

Прѣдседателя: Като прѣдприемачъ не считахте ли за нужно, да обикаляте хамбаритѣ, за да не прѣсрочате?

Свид.: Не мога обиколи въ 40 дни.

Прѣдеседателя: Тогава дали може да се тури въ упрѣкъ, че понеже работата се увеличи правителството трѣба да увеличи срока?

Свид.: То е длъжно да направи такова нѣщо, азъ при все това свършихъ всичко, но бетона не довършихъ, защото нѣмахъ варь.

Прѣдседателя: Като искахте продължение на срока писмено ли заявихте и какви мотиви изложихте?

Свид.: Писахъ за работнитѣ дни и че ми е увеличена работата.

Прѣдсед. Каблешковъ: Отъ кога сте прѣдприемачъ въ министерството на общитѣ сгради?

Свид.: Отъ 87 г.

Прѣдсед. Каблешковъ: По-рано отъ 1900 год. какъ се отнасяха чиновницитѣ съ васъ?

Свид.: Азъ не съмъ ималъ прѣдприятие за постройки, а само доставки.

Прѣдсед. Каблешковъ: Значи вий се оплаквахте отъ архитектурното отдѣление?

Свид.: Да.

Прѣдсед. Каблешковъ: Значи вий се оплаквате и отъ Вълчева?

Свид.: Да, той е главенъ секретарь.

Прѣдсед. Каблешковъ: Какво бѣше вашето мнѣние и впечатление, съ какво го обяснявате?

Свид.: Понеже видѣха, че азъ земахъ цѣлата работа, а тѣ не се надѣваха, ето защо.

Прѣдсед. Каблешковъ: По-ясно, по-ясно!

Свид.: Имаше 3 оферти, азъ искахъ цѣлата работа, а други по части, значи нѣкое тѣхно протеже щѣше да земе една часть.

Прѣдсед. Каблешковъ: За кого имахте такова подозрѣние?

Свид.: Чиновницитѣ отъ архитектурното отдѣление и главния секретарь.

Прѣдсед. Каблешковъ: Какво бѣше вашето мнѣние, дали можеше да се извърши работата на срока?

Свид.: Да, ако нѣмаше прѣпятствия.

Прѣдсед. Каблешковъ: Въ този 12 дневенъ срокъ мислихте ли, че може да се свърши работата?

Свид.: Да, ако ми дадоха на врѣме варьта, вагони и пр.

Прѣдсед.: Каблешковъ: Какъ си обяснявате спирането на работата?

Свид.: Разбраха, че не ще могатъ да послужатъ хамбаритѣ и като не можаха да унищожатъ контракта, прѣустановиха работата.

Прѣдсед. Каблешковъ: Въ интереса на хамбаритѣ ли щѣше да бжде, ако се спрѣше работата прѣди този срокъ?

Свид.: Се сжщо, защото тѣ почваха да се работятъ и се бетонираха.

Прѣдсед. Каблешковъ: Колко дена прѣди срока спрѣха работата?

Свид.: Три дена

Държ. обвинитель: Тури ли се въ изпълнеине приказа на управителя?

Свид.: Не, азъ искахъ да имъ дамъ работницитѣ си, за да продължатъ да работятъ за моя смѣтка, но това е се едно, защото и азъ съ тѣхъ сжщо щѣхъ да работя.

Държ. обвинитель: Не считахте ли за нужно, да заявите писмено, че ще усилите работата?

Свид.: Не, защото инжинеритѣ казаха устно да стане това.

Държ. обвинитель: Казахте, че ако ви дадѣха варь, щѣхте да свършите на врѣме, разчитахте ли на тази варь при търга?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Защо тогава дадохте това като извинение?

Свид.: Азъ не знаехъ, че ще има китайска война и конфликтъ съ Ромжния.

Прѣдсед. Каблешковъ къмъ Тончева: Вий чухте отговоритѣ на Георгова, какъ ще обясните тѣзи дѣйствия на м-ството на общитѣ сгради за спирането на работата?

Подсжд. Д. Тончевъ: Грѣшка е да се мисли, че бетонирането е спрѣно прѣди истичанието на продължения съ 12 дни срокъ. Отъ рѣшението на м-ския съвѣтъ се вижда, че бетонирането не е спрѣно прѣди истичането на продължения срокъ. Въ него е казано, че бетонирането се спира, като се дава на прѣдприемача да бетонира още единъ два дни и като се употрѣби забърканата варь. Продължения

срокъ истичаше на 2 октомврий. На 29 септемврий спрѣхме бетонирането при исказаното условие. Ний считахме въ министерския съвѣтъ така: за употрѣблението на разбърканата варь ще трѣбва единъ день, дава се право на прѣдприемача, освѣнъ това, да работи захванатитѣ хамбари още два дни; значи, по рѣшението на съвѣта, прѣдприемача имаше да бетонира още три дми слѣдъ постановяванието, слѣдъ 29 септемврий т. е. до 2 октомврий, когато истече продължения срокъ. Ако взѣхме това постановление на 29 т. е. три дни прѣди истичането на срока, то го направихме, за да не би прѣдприемача да захване бетонирането на нѣкои хамбари, свършването на които щѣше да замине 2 октомврий, и за да може въ тѣзи три дни да се направи разпореждане свободно. Това разпореждане за спиране на бетонирането се направи на 29 вечерьта, а на прѣдприемача Георговъ рѣшението за спирането се съобщи на 30 септемврий. Георговъ като прѣдприемачъ може да има интересъ, да тълкува, че бетонирането е спрѣно прѣди истичането на продължителния срокъ, за да има право да иска послѣ врѣди и загуби отъ това спиране, но това негово тълкуване не трѣбва да се вземе въ внимание. И по-послѣ пакъ ще обяснимъ, че по рѣшението на министерския съвѣтъ бетонирането не е спрѣно прѣди истичането на продължения съ 12 дни срокъ.

Повика се свидѣтеля Наумовъ.

Държ. обвинитель: Като прѣдприемачъ, дали е земалъ и на друго мѣсто да бетонира?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Отъ кого зема?

Свид.: Отъ Георговъ.

Държ. обвинитель: Съ кого прави условието?

Свид.: Съ Георговъ.

Държ. обвинитель: Въ Мѣздра и Червенъ Брѣгъ ли?

Свид.: За цѣлия софийски окрѫгъ.

Държ. обвинитель: Когато зема прѣдприятието, посѣщава ли често канцеларията на Георгова?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Вижда ли тамъ Митова?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Дали Георговъ се съвѣщаваше съ Митова по това прѣдприятие?

Свид.: Да, нѣколко пѫти.

Държ. обвинитель: Какви бѣха тѣзи съвѣщания?

Свид.: По работата си: за закъснение, вагони и пр.

Държ. обвинитель: Кой и кой си говорѣха?

Свид.: Митовъ, Василиевъ и Георговъ.

Държ. обвинитель: Митовъ обикалялъ ли е бетона?

Свид.: Азъ съмъ го видѣлъ единъ пѫть въ Мѣздра и Червенъ Брѣгъ.

Държ. обвинитель: Какво прави тамъ?

Свид.: Каза, че искалъ да види какво се върши по хамбаритѣ и нищо не говори.

Държ. обвинитель: Пари получавахте ли отъ него?

Свид.: Само 200 лева.

Държ. обвинитель: Не сте ли му искали другъ пжть пари?

Свид.: Да, но той ми каза, че пари за васъ сж дадени въ София на Кънева.

Държ. обвинитель: Каза ли ви, че той ще носи пари на прѣдприемача Г. Илиевъ въ Търново?

Свид.: Не, той не ми каза, но азъ чухъ отъ Кънева и Василиевъ.

Държ. обвинитель: Митовъ дали бѣше съдружникъ на Георгова?

Свид.: Не зная такова нѣщо.

Държ. обвинитель: Като му искахте пари, какво ви каза?

Свид.: Каза: „Не мога да ви давамъ пари, а ще ви даде Георговъ."

Държ. обвинитель: Прѣдъ слѣдствената комисия не сте ли казали друго нѣщо?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Ако ви се припомнятъ показанията?

Свид.: Не зная.

Понедѣлникъ 3 мартъ засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Държ. обвинитель иска да се прочетатъ часть отъ показанията на Наумовъ, понеже имало противорѣчие.

Секретаря прочете показанията му въ тая часть и се установи противорѣчие.

Държ. обвинитель: Подържа ли свидѣтеля тѣзи свои показания?

Свид.: Не мога да знамъ, дали съмъ казалъ така или не.

Защит. С. Иванчовъ: Кои показания свидѣтеля счита за вѣрни? Тѣзи, които е далъ подъ клѣтва прѣдъ сжда или тѣзи, които е далъ прѣдъ слѣдствената комисия?

Свид.: Това, което казахъ подъ клѣтва.

Държ. обвинитель: Допущате ли, че можете да кажете една неистина прѣдъ слѣдователя?

Свид.: Не зная, какъ да кажа; може да съмъ казалъ нѣщо повече.

Прѣдседателя: Значи каза ли сте това, което сте знаяли.

Подсжд. Д. Тончевъ: Нека каже свидѣтеля положително, кои отъ показанията си подържа?

Прѣдседателя: Той отговори.

Подсжд.: Като е видѣлъ З. Митовъ въ Мѣздра и Червенъ-брѣгъ, може ли да ни каже, колко се е бавилъ тамъ или заедно съ трена си заминалъ и той?

Свид.: Колкото се бави трена толкова и той стоя.

Подсжд.: Даваше ли нѣкакви разпорежданя по бетонирането?

Свид.: Не, нѣмаше на кого.

Подсжд.: Дѣ е получилъ 200 лв. отъ З. Митовъ; тамъ на мѣстото ли или въ София?

Свид.: Тукъ въ ул. „Климентина" въ една шивачница.

Държ. ищецъ Славовъ: Защо е получилъ тѣзи 200 лева отъ Митовъ, а не отъ Георговъ?

Свид.: Георговъ не бѣше тогава въ София.

Държ. ищецъ Славовъ: Защо тогава искаше пари отъ З. Митовъ?

Свид.: Защото го виждахъ много често въ контората на Георгова, заедно съ инжинера Василиевъ.

Повика се свидѣтеля Петъръ Къневъ.

Държ. обвинитель: Билъ ли е свидѣтеля прѣзъ 1900 год. подпрѣдприемачъ по бетоновата настилка на хамбаритѣ?

Свид.: Бѣхъ, но на мое име нѣмаше нищо; бѣше на името на Ив. Наумовъ.

Държ. обвинитель: Кои хамбари имаше да бетонира?

Свид.: Костенецъ-София, Плѣвенъ-София, Царибродъ-София, Радомиръ-София.

Държ. обвинитель: Какво знае за отношенията на З. Митовъ и Георговъ по прѣдприятието на бетонавата настилка?

Свид.: Отношенията по-добри отъ приятелски. Такива отношения, че може да ме каратъ да мисля че е заинтересованъ.

Държ. обвинитель: Кои причини го караха да вѣрва, че е съдружникъ?

Свид.: Фактъ нѣмамъ, но виждахъ чести събираня, постоянни говореня за бетонирането.

Държ. обвинитель: Знае ли, З. Митовъ да е носилъ пари на нѣкои прѣдприемачи въ Мѣздра и Червенъ-брѣгъ?

Свид.: Това не знамъ.

Държ. обвинитель: Не помни ли, да е пжтувалъ съ З. Митовъ?

Свид.: Пжтувахъ веднъжъ прѣди спирането на бетоновата настилка.

Държ. обвинитель: Не ви ли каза, че носи пари?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Какво бѣше пжтуването?

Свид.: Бѣхъ повиканъ телеграфически отъ Георговъ, да отида въ Русе. Не си спомнямъ, какъ се намѣрихъ съ Митовъ въ вагона; пжтувахме до Плѣвенъ.

Държ. обвинитель: Значи не ви каза, че носи пари?

Свид.: Не си спомнямъ.

Държ. обвинитель: Прѣдъ слѣдствието, не помните ли да сте казвали такова нѣщо?

Свид.: Не си спомнямъ.

Държ. обинитель: Чували ли сте нѣщо отъ Василиева за отношенията на Георгова и Митова?

Свид.: Не, той не е казвалъ и за себе си, че е съдружникъ, а послѣ се указа, че билъ такъвъ, което пакъ не мога да твърдя.

Държ. обвинитель: Понеже има противорѣчия въ показанията му прѣдъ слѣдствената комисия и сега, то моля да се прочетатъ тия прѣдъ комисията.

Секретаря прочете тая часть отъ показанията му, които свидѣтеля потвърди.

Държ. обвинитель: Кои отъ показанията сж вѣрни?

Свид.: Не знамъ, но вѣроятно тогава по-добрѣ съмъ си спомнялъ за нѣщата.

Защит. С. Иванчовъ: Кои отъ показанията счита свидѣтеля за достовѣрни и на кои трѣбва да вѣрваме?

Свид.: Прѣдпочитамъ показанията, които съмъ далъ прѣдъ комисията.

Защит.: Може ли да ни каже нѣщо за срока на бетоновата настилка?

Свид.: До колкото си спомнямъ, срокътъ бѣше 45 работни дни.

Защит.: Какъ е поелъ той работата отъ Георгова, за колко дни?

Свид. Поехъ я на основание поемнитѣ условия на Георгова съ държавата; мисля, че тамъ бѣше казано 45 работни дни.

Защит.: Но, ако въ единъ подобенъ контрактъ е казано само 45 дни, безъ да има думата „работни", какви дни се разбиратъ обикновено отъ прѣдприемачитѣ?

Свид.: Работни дни.

Защит.: Знае ли свидѣтеля други нѣкой случай, дѣто сжщо така сж се разбирали работни дни?

Свид.: Има такива случаи, но сега не мога да ви цитирамъ.

Защит.: Какви бѣха прѣпядствията, за да не може работата да върви бърже?

Свид.: Най-напрѣдъ неврѣменното доставяне на хидравлическа варь. Послѣ имаше да се извършатъ нѣкои допълнителни земни работи, напр. въ Перникъ, Драгоманъ, Б. Костенецъ, Плѣвенъ.

Защит.: Ако варьта не бѣше закъснѣла, можеше ли да се свършатъ земнитѣ работи на врѣме?

Свид.: Естествено. Съ изключение на нѣкои пунктове, като Драгоманъ, дѣто имаше да се правятъ насипи отъ 0·8—1.20 см., а въ поемнитѣ условия се казваше, че насипитѣ нѣма да бждатъ по-голѣми отъ 0·15 см.

Държ. обвинитель: Нѣкой пжть при кафене Панаховъ въ присжтствието на Гиргиновъ и Василиевъ не е ли ставало дума за отношенията на Митовъ съ Георгова?

Свид.: Не си спомнямъ.

Държ. обвинитель: Въ Гор. Орѣховица не сте ли казали на прѣдприемача Илия Димитровъ, че З. Митовъ му носи пари?

Свид.: Никакъ не си спомнямъ.

Очна ставка между Л. Вълчевъ и Г. Георговъ.

Държ. обвинитель: Да се попита свидѣтеля Вълчевъ, кога се състави първия протоколъ по търга за бетонирането, не си ли спомня да е дошелъ при него Георговъ и да му каже, че неговата оферта е най-ефтина, защото е съ иностранна варь?

Свид. Вълчевъ: Не се яви да ми каже, че офертата му е съ иностранна варь.

Държ. обвинитель: Кога ви каза Георговъ, че ще работи съ иностранна варь?

Свид.: Когато подаде заявление за това.

Държ. обвинитель: Да се попита свидѣтеля Георговъ, какво ще каже по този въпросъ!

Свид. Георговъ: Тѣ заедно съ Василиевъ ме повикаха и Василиевъ ми каза, че е оставена моята оферта безъ послѣдствие, защото не е означено съ каква варь, а тѣ разбрали мѣстна варь. Послѣ ми каза, да дамъ заявление.

Държ. обвинитель: Това Георгово заявление отъ 29 юлий кому се подаде?

Свид. Вълчевъ: Не помня.

Държ. обвинитель: На 20 септемврий, когато имаше докладна записка до Тончева, да се унищожи контракта, викаха ли по телефона Георгова и обади ли се той?

Свид. Вълчевъ: Викаха го по заповѣдь на Тончевъ, и се обади, и каза че ще доде. Не доде. Подиръ обѣдъ пакъ викаха, обади се нѣкой човѣкъ и каза, че е на пазаръ и щомъ се върне, ще му каже да доде.

Свид. Георговъ: Азъ не бѣхъ тогава въ София. Бѣхъ на обиколка по хамбаритѣ. Може другъ да се е обадилъ.

Държ. обвинитель: Познахте ли по гласа кой се обади?

Свид. Вълчевъ: Познахъ гласа на Георгова. На утриньта ми каза, че Георговъ заминалъ.

Свид. Георговъ: Не е вѣрно, азъ не съмъ билъ на телефона.

Държ. обвинитель: Вълчевъ знае ли да сж правени на Георгова прѣпяствия въ м-ството и по кои причини?

Свид. Вълчевъ: Не зная да му сж правени и нѣмаме интересъ да му правимъ.

Държ. обвинитель: При какви условия се отпусна на Георгова 300 тона варь прѣзъ м. августъ?

Свид. Вълчевъ: Идваха съ Вакаро въ м-вото, да ми искатъ варь. Нѣмаше. Послѣ пристигна 1000 тона въ Варна за пристанището. Съгласихме се да дадемъ, но да си я прѣнесе той въ Бургазъ. Тогава Георговъ не се съгласи, защото му искали голѣми навла отъ Варна до Бургазъ. Така ми каза Вакаро.

Държ. обвинитель: На 18 и 19 септемврий Тончевъ е заповѣдалъ, да се отпусне варь на Георгова. Идвалъ ли е Георговъ, да ходатайствува, да му се отпусне варь?

Свид. Вълчевъ: Не е идвалъ. Отъ 18 септ. не е искалъ варь.

Държ. обвинитель: Кой донесе на 21 септемврий заявлението на Георгова за продължение срока и кому го подаде?

Свид. Вълчевъ: Азъ и завчера казахъ, че намѣрихъ това заявление въ папката на министра при другитѣ книжа.

Държ. обвинитель: Знае ли Георговъ нѣщо за това заявление?

Свид. Георговъ: Азъ само казахъ на Василиева да подаде такова заявление и Василиевъ не ми каза нищо.

Защит. С. Иванчовъ (къмъ Вълчева): Не си ли припомня

свидѣтеля, въ сѫщия день, когато съставиха първия протоколъ по търга за бетоновата постилка, да е идвалъ члена на комисията Гешевъ и да му е казалъ, че направили една грѣшка въ този протоколъ, защото офертата на Георгова е най-ефтина като такава съ инностранна варь?

Свид.: Не помня азъ се занимавахъ съ този въпросъ слѣдъ второто заявление на Георговъ.

Защит.: Г-нъ Прѣдседателю, свид. Гешевъ, когато го разпитвахте, бѣше категориченъ въ своитѣ показания. Той изрично ни каза, че когато се е съставилъ първия протоколъ, при него е дошелъ Василиевъ и му обяснилъ за офертата на Георговъ. Гешевъ веднага слѣдъ това отишелъ при Вълчева и му съобщилъ казаното отъ Василиева, за да си поправятъ протокола. Ще моля да се допусне очна ставка между тия двама свидѣтели.

Свид.: Не мога да си припомня. Азъ се занимавахъ съ този въпросъ слѣдъ второто заявление на Георгова.

Прѣдседателя: Когато се говори за срокъ и се кажатъ 45 деня какъвъ срокъ се разбира „работни дни ли", или въобще „дни"?

Свид.: Разбира се въобще дни. Много прѣдприемачи сѫ давали друго тълкувание, но ние го разбираме въобще дни.

Прѣдседателя: Така ли е било отъ началото при вашата служба до сега?

Свид.: Така.

Прѣдседателя (къмъ Георговъ): Казахте, че Момчиловъ и Вълчевъ ви правили прѣпятствия. Какви сѫ тѣ?

Свид. Георговъ: Поискахъ авансъ отпустна ми се, но ми се задържа 5 дена. Поискахъ варь, но и за нея ми правѣха спънки. Искахъ да ми се позволи, да правя бетонажа на тераси, тамъ дѣто земленатa работа излѣзе голѣма, но и тукъ вмѣсто да ми отговорятъ веднага, отговориха ми слѣдъ 12 дена.

Прѣдседателя: Не казаха ли ви мотиви за това?

Свид.: Мене нищо не сѫ ми казали.

Защит. С. Иванчовъ (на Вълчевъ): Второто заявление Георговъ по своя инициатива ли го подаде?

Свид. Л. Вълчевъ: Като видѣлъ, че не му се утвърдилъ търга, питалъ е защо; казали му сѫ и тогава подаде заявление, за да обясни съ каква варь ще работи. Ний не сме му го искали, азъ поне не съмъ.

Защит.: Да се попита Георговъ, когато сѫ му направили прѣдложение, да прмеме само една трета часть отъ бетонажа, не е ли обяснилъ на комисията, че неговата оферта е най-ефтина, защото ще работи съ иностранна варь и затова да се е отказалъ отъ тази трета часть?

Свид. Г. Георговъ: Азъ го обяних по-рано, че ме викаха и азъ обяснихъ това, Гешевъ бѣше тамъ.

Защит.: Прѣдъ Вълчева не казахте ли сѫщото, което казахте прѣдъ Гешевъ?

Свид.: Повторихъ го.

Тома Василиевъ,

Главенъ Секретарь на М-то на В. Работи и свидѣтель по дѣлото.

Свид. Л. Вълчевъ: И туй не си спомнямъ положително; но ако бѣше така, нѣмаше друго, освѣнъ Георговъ да напише съ двѣ думи едно заявление въ сжщия моментъ.

Защит.: Свидѣтеля Минко Ивановъ каза, че е направилъ прѣдложение за покриване една часть отъ хамбаритѣ съ дъски 15—20 дена слѣдъ утвърждение търга върху Георгова. Нека каже свидѣтеля, Бр. Иванови по своя инициатива ли сж направили това прѣдложение или комисията имъ го е искала?

Свид. Л. Вълчевъ: Тѣ се викаха слѣдъ като се получи заявлението имъ.

Защит.: Стана и това прѣди да се утвърди търга върху Георгова?

Защит. С. Иванчовъ: Тукъ има противорѣчие между показанията на М. Ивановъ и Вълчевъ; обръщамъ вниманието на сжда върху това обстоятелство?

Държ. обвинитель: Кому се изплати стойностьта отъ наемане на шлепове?

Свид. Вълчевъ: На Крушевъ.

Държ. обвинитель: Не знае ли, 5000 л. да сж платени на Странски?

Свид.: Не зная.

Свид. Л. Вълчевъ: Азъ искамъ да прѣдставя цифритѣ съ изчисленията, за които стана дума онзи денъ.

Защит. С. Ианчовъ: Моля, когато се прѣдставятъ тия изчисления да доде и г. Вълчевъ да ни даде нѣкои обяснения по тѣхъ.

Съ изпитването на г. Георговъ се свърши провѣрката на доказателствата по постройката на хамбаритѣ, бетонирането, наемане на шлепове и черги.

Провѣрка на доказателствата по отдаванието на търгъ бюфета на градската градина.

Повика се свидѣтеля Хр. Ив. Гешевъ.

Държ. обвинитель: Нека разправи, по кой начинъ стана утвърждаването на търга за даване подъ наемъ бюфета и двата павилиона въ александровската градина?

Свид.: Срокътъ на стария наемъ изтичаше на 1900 г., а се даваше отъ ново за 3 г. срокъ. Споредъ рапорта излизаше, че на търга се явилъ Петровъ и Грудевъ заедно за 2800 лева и Бр. Майсторови 3500 л., но казваше се, че по-износна е цѣната на Грудевъ. Азъ видѣхъ това и мислѣхъ че има грѣшка или кой знае какво е. Слѣдъ 1 или 2 дена доде при мене Петровъ, да ме пита утвърденъ ли е търга. Азъ казахъ, че не е утвърденъ, но му казахъ, че има и по-голѣма цѣна, та не вѣрвамъ тѣмъ да се утвърди. „Градския съвѣтъ ми обѣщава да ходатайствова да се възложи търга върху менъ, за да ме въз-

наградя за загубитѣ, които съмъ прѣтърпѣлъ отъ другитѣ години отъ този бюфетъ, защото нѣмаше музика поради смрътьта на княгината и пр.". отговори ми той. Казахъ му може да имате право да искате загуби отъ общината, но не е този начинътъ, по който трѣбва да бѫдете възнаградени. Доложихъ за този търгъ на г. Радославова и послѣ видѣхъ, че тури резолюция, да се утвърди търга върху Петровъ и Грудевъ.

Държ. обвинитель: Съобщихте ли на м-ра, че офертата на Майсторовъ е най-износна?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Исказахте ли вашето мнѣние, че нѣма да бѫде справедливо, да се утвърди търга на Грудева?

Свид.: Не ще съмнѣние!

Държ. обвинитель: Знаете ли, слѣдъ това да сѫ идвали Майсторови да ви питатъ за търга?

Свид.: Не помня, но струва ми се, че ме питаха.

Дьрж. обвинитель: Не е ли дохождалъ при васъ Ст. А. Петровъ да ходатайствува за утвържданието на търга върху братъ му?

Свид.: Не е дохождалъ.

Защит. Ил. Вълчевъ: Помни ли резолюцията на кмета Хр. Поповъ върху тръжното дѣло?

Свид.: Не помня точно съдържанието, но бѣше съ ходатайство да се утвърди търга върху Грудева.

Защит.: Не помни ли резолюцията на Радославова, да е тъй сложена: „съгласно мнѣнието и искането на кмета, утвърждавамъ търга?"

Свид.: Възможно е да е тъй сложена.

Защит.: Не помни ли, офертата на Майсторовъ да се е различавала отъ поемнитѣ условия?

Свид.: Ето какво имаше· Казваха, ча офертата на Грудевъ е по износна, защото щѣлъ да поеме бюфета отъ 1 януарий, а Майсторовъ отъ 1 мартъ. Значи има разлика отъ два мѣсеца. Но и така да бѫде, като се направи смѣтка на цѣнитѣ, пакъ наема отъ Майсторовъ е поголѣмъ съ 2800 лева.

Защит.: Не помни ли, да е казано въ поемнитѣ условия, че бюфета се дава отъ 1 януарий?

Свид.: Не си спомнямъ.

Защит.: Не помни ли, какво въ офертата на Майсторовъ е казано, че не може да се даде търгъ нито на Петровъ, нито Майсторовъ, а ще се даде на Грудевъ, защото неговитѣ условия били най-износни?

Свид.: Дали така е писано не зная; зная, че Грудевъ е съдружникъ съ Бр. Петрови.

Защит. С. Иванчовъ: Грудевъ каза ли ви такова нѣщо?

Свид.: Не, двамата Петрови сѫ казвали.

Държ. обвинитель: Когато е ставалъ търга, помни ли Грудевъ да е държалъ бюфета?

Свид.: Не помня, но струва ми се, Петровъ го държеше.

Защит.: Понеже стария наематель бѣше още тамъ, можеше ли новия да го вземе отъ 1 януарий?

Свид.: Петровъ каза, че сж съдружници и ще го наеме отъ 1 януарий.

Защит.: Кое врѣме се прати на утвърждение въ министерството на вжтрѣшнитѣ дѣла?

Свид.: Въ края на януарий или прѣзъ февруарий.

Защит.: Не знае ли, че двата павильони не е държалъ Грудевъ тогава, когато е станалъ търга?

Свид.: Не зная такова нѣщо.

Очна ставка между Момчиловъ и Георговъ.

Държ. обвинитель къмъ Момчиловъ: Допълнит. оферта на Георговъ отъ 29 юлий кой я подаде въ министерството и кому?

Свид. Момчиловъ: Видѣхъ я въ прѣписката, не зная кому е подадена, мене не е.

Държ. обвинитель: Ходилъ ли е при него прѣди тази допълнителна оферта Василиевъ или Георговъ да му кажатъ, че въ първата оферта се разбира иностранна варь?

Свид.: Мисля веднъжъ, че идваха и двамата и ми казваха такова нѣщо, но то бѣше слѣдъ като бѣше станалъ търга и тръжното дѣло бѣше въ министерството.

Държ. обвинитель: Кой вапръвъ пжть ви каза, че Георговъ ще работи съ иностранна варь?

Свид.: Не помня.

Държ. обвнннитель: Напр. г. Вългявъ?

Свид.: Той ми каза, но не зная, дали ми съобщи думитѣ на г. Иванчова, или ми даде туй свѣдене отъ него си.

Държ. обвинитель: Какви бѣха думитѣ на Вълчева?

Свид.: Г-нъ Вълчевъ ми съобщи, че г. Иванчовъ казалъ, дали не е по-добрѣ, да се даде търга на едного. Освѣнъ това и Георговъ заяви, че ще работи съ иноствання варь. Това нѣщо се звѣ прѣдъ видъ, когато се правѣше втория протоколъ.

Държ. обвинитель: Министра на общитѣ сгради правилъ ли е нѣкакви спънки на Георговъ?

Свид.: Не помня; наопаки правени му сж улеснения.

Държ. обвинитель: Заявлението за продължение на срока кой го подаде и кому?

Свид.: Азъ го получихъ, слѣдъ 2—3 дена отъ като бѣше резолирано.

Държ. обвинитель: Заявлението за авансъ кой го подаде и кому?

Свид.: То не е идвало при мене.

Държ. обвинитель: На 20 септемврий, прѣди да се подаде заявлението търсили ли сж Георгова по телефона?

Свид.: Търсили го, но отговорили, че ще доде, а послѣ казалъ, че нѣма да доде, защото билъ заминалъ.

Свид. Георговъ: Азъ тогава бѣхъ заминалъ.

Държ. обвинитель: Прѣди да се утвърди търга, идвалъ ли е Георговъ или Василиевъ въ м-ството да ходатайствоватъ?

Свид. Момчиловъ: Идвалъ е въ началото. Слѣдъ търга е идвалъ единъ пжть само. На негово мѣсто е идвалъ Василиевъ.

Свид. Георговъ: Азъ съмъ пращалъ Василиева.

Защит. С. Иванчовъ: Момчиловъ по-рано обясни, че когато сж съставили първия протоколъ, въ който раздѣлиха прѣдприятието на трима, между които една часть да се постеле съ дъски, тѣ прѣдварително сж молили Георгова, да приеме останалата трета часть отъ бетона. Когато сж го викали, да му правятъ това прѣдложение, не имъ ли каза Георговъ, че не може да приеме такова едно прѣдложение, защотото неговата оферта е най-ефтина, понеже е съ иностранна варь?

Свид. Момчиловъ: Съобщи, че ще вземе или всичко или нищо. Настоява, че ще работи съ иностранна варь. Но то бѣше слѣдъ като бѣше се състоялъ търга и тръжното дѣло бѣше въ министерството.

Защит.: Бѣше ли и г. Вълчевъ тамъ?

Свид.: Мисля, че и той бѣше.

Защит.: Не помни ли, че Вълчевъ тогава е билъ занятъ съ друга работа, когато се съвѣщавали, кому да се възложи търга?

Свид.: Не си спомнямъ.

Защит.: Азъ говоря за прѣди съставянето на първия протоколъ, когато сж кандърдисвали Георгова.

Свид.: Не помня дали бѣше прѣди първия или прѣди втория протоколъ.

Защит.: Тѣзи разговори сж станали съ Георгова или съ Василиева?

Свид.: Не мога да си спомня.

Защит.: Третия членъ на комисията, Гешевъ, е обърналъ вниманието на Момчиловъ и Вълчевъ, че офертата на Георговъ е найефтина, защото е съ иностранна варь. Помни ли това свидѣтеля?

Свид.: То бѣше при втория протоколъ.

Защит. (Продължение отъ очната ставка между Момчилова и Георгова): Какъвъ промежутъкъ имаше между двата протокола?

Свид. Момчиловъ: Повече отъ единъ денъ нѣмаше.

Защит.: Не допуща ли, че това е станало въ сжщия день?

Свид.: Възможно е.

Прѣдсед. Каблешковъ: Считахте ли, че врѣмето прѣзъ което обявихте търга, е било врѣме благоприятно?

Свид.: Считахме го.

Защит.: Кой бѣше послѣдния срокъ?

Свид.: Не помня добрѣ, но кждѣ 20 септемврий.

Защит.: Даденото 12 дневно продължение считахте ли за благоприятно?

Свид.: Да. Бѣше благоприятно за работене, но всичкитѣ работи не можеха да се свършатъ, както послѣ излѣзе.

Защит.: Работата се спрѣ 2-3 дена прѣди допълнителния срокъ. За тѣзи 2-3 дена можеше ли да се свърши цѣлия бетонажъ?

Свид.: Не, защото оставаха $^{2}/_{3}$. Бѣха изработени 30,000 кв. м., а за 2 дена не могатъ да се изработятъ 60,000 кв. м.

Свид. Георговъ: Азъ казахъ, че като се продължеше съ 3-4 дена щѣше да се свърши, защото само варьта се чакаше.

Прѣдседателя (къмъ Момчилова): Срока за бетонирането бѣше 45 дена. Какви дни разбирахте вие като чиновникъ въ министерството?

Свид.: Разбирахъ м-цъ и половина.

Прѣдседателя: Празницитѣ смѣтахте ли?

Свид.: Да.

Прѣдседателя: Винаги ли въ поемнитѣ условия така сте разбирали?

Свид.: Винаги така.

Прѣдседателя: Имало ли е прѣдприемачи, които инакъ да сж разбирали?

Свид.: Азъ не мога да си припомня такъвъ случай.

Очна ставка между инжинеръ Гешевъ и Л. Вълчевъ.

Защит. С. Иванчовъ: Онзи денъ свидѣтеля Гешевъ ни каза, че въ дена, когато сж разглеждали офертитѣ и сж съставили първия протоколъ, явилъ се е прѣдъ Гешевъ инж. Василиевъ и му обяснилъ, че тѣхната оферта е най-ефтина, защото е съ иностранна варь и въ сжщото врѣме отишълъ при другитѣ членове на комисията и съобщилъ имъ това?

Свид. Гешевъ: Не е точно тъй. Азъ не съмъ казалъ, че г-нъ Василиевъ ми е казалъ, какво тѣхната оферта е най-износна, казахъ, че Василиевъ дойде при менъ, като колега инжинеръ. Между друго той ми обърна вниманието, че Георговата оферта е най-ефтина.

Защит.: Това е все едно. Въ всѣки случай подържате, че Василиевъ ви е казалъ, какво Георговата оферта е най-ефтина. Отидохте ли тогава сжщий денъ да съобщите това на Вълчева?

Свид.: Да.

Защит.: Да обясни свидѣтеля на г. Вълчева това обстоятелство.

Свид. повтаря горнитѣ си показания.

Свид. Вълчевъ: Не си припомнямъ това, възможно е да ми е казалъ. Ако ми е казалъ, трѣбва да съмъ му възразилъ, че въ офертата не е казано нищо.

Защит.: Какво ви отговори г. Вълчевъ на това?

Свид. Гешевъ: „Добрѣ, ще видимъ да поправимъ това."

Защит.: Понеже присжтствуватъ и тримата членове отъ комисията, искамъ да имъ задамъ единъ общъ въпросъ. Въ тѣхния протоколъ, който се намира въ обвин. актъ (стр. 54—55), изрично е казано: „отъ сравняването на горнитѣ оферти и като се имаше прѣдъ видъ разликата отъ 50 ст. въ цѣната за кв. метръ бетонова настилка, направена съ иностранна или мѣстна хидравлическа варь, на мнѣние сме, че офертата на г. Георгова е най-износна, а при това прѣдпочитателна, понеже оферира и за всички хамбари изцѣло". Подържатъ ли днесъ свидѣтелитѣ това свое мнѣние, така ясно и категорично изложено въ протокола имъ?

Свид. Вълчевъ: На това мнѣние бѣхме азъ и Гешевъ. Момчиловъ бѣше на противното мнѣние.

Свид. Гешевъ казва сѫщото.

Защит.: За да додатъ двамата членове отъ комисията до това убѣждение, имало ли е упражнявано влияние върху тѣхъ по този въпросъ отъ нѣкой министръ или часно лице?

Свид. Вълчевъ: Не ни е повлиялъ нѣкой.

Защит.: Туй свое убѣждение сѫ основавали на данни, които сѫ вънъ отъ тръжнитѣ книги, или же на самитѣ тръжни книжа?

Свид.: На основание на поемнитѣ условия.

Прѣдсед. Каблешковъ къмъ Момчилова: Защо не се съгласихте съ мнѣнието на другитѣ двама членове, които намираха за добрѣ, възъ основа на поемнитѣ условия да възложатъ тази настилка само на едного?

Свид.: Защото срокътъ бѣше напрѣдналъ доста. Не оставаше слѣдъ втория търгъ много врѣме за свръшване бетонирането. По-добрѣ би се гарантирало прѣдприятието, че ще се свърши въ опрѣдѣления срокъ, ако се дадѣше на три лица.

Защит.: Тѣзи свои съображения съобщи ли ги на своитѣ двама колеги членове на комисията?

Свид.: Да.

Защит.: Какво му възразиха?

Свид.: Че по-голѣма гаранция има, ако се даде на едно лице и че това е било споредъ поемнитѣ условия.

Повика се свидѣтеля Христо Господиновъ.

Държ. обвинитель: Знае ли прѣзъ 99 или 900 г. да сѫ били давани подъ наемъ градскитѣ минерални бани и бюфета на градската градина? Какво помни по това?

Свид.: За минералнитѣ бани се произведе търгъ и помня, че имаше нѣкаква нередовность при произвежданието му. Помня, че г. Теневъ идваше при мене и ми обясни, че не му било прието нѣкакво удостовѣрение отъ Бълг. Нар. Банка, защото е било издадено по-рано. Той е прѣдставилъ и нѣкаква платежна заповѣдь отъ военното министерство и че неговата сума е била много по-голѣма отъ тази, която се е искала за залогъ. Каза ми, че не се съгласили да му приематъ тази заповѣдь и подиръ това подаде заявление, че прѣдлага една много по-висока цѣна отъ добитата на търга. Помня, че това заявление на Пеневъ заедно съ всички книжа по тържното дѣло се изпратиха въ министерството на вѫтрѣшнитѣ дѣла на усмотрѣние.

Държ. обвинитель: Защо се изпрати само на усмотрение?

Свид.: Азъ долагахъ за всички търгове на кмета и помня, че по този търгъ той ми каза, да приготвя рапорта въ такъвъ смисълъ: ни да се утвърди, ни да не се утвърди търга.

Държ. обвинитель: Когато е имало оферта по-износна за общината, какъ сте постѫпвали?

Свид.: Когато се е случвало такова нѣщо, щомъ конкурентътъ е сериозенъ и дава добра гаранция, че ще земе върху си прѣдприятието, ако на втория търгъ се получи по-износна цѣна, тогава се произвежда новъ търгъ.

Държ. обвинитель: Какъ гледате на Пеневъ, като на сериозенъ конкурентъ ли?

Свид.: Да, защото той даде и писмено заявление, а и устно ми казваше, че е готовъ да даде всичкитѣ гаранции, които могатъ да обезпечатъ интереситѣ на общината, въ случай че на новия търгъ се добие по-низка цѣна.

Държ. обвинитель: Кой бѣше по сериозенъ: П. Димитровъ или Д. Пеневъ?

Свид.: Азъ тогава за първъ пѫть видѣхъ П. Димитровъ и не можахъ да направя никакво сравнение.

Държ. обвинитель: Какво знаете за търга по отдаване бюфета и павилиончетата на градската градина?

Свид.: Търга се произведе и бѣше още у мене, когато дойде г. Петовъ, братъ на наемателя на бюфета, да ме моли да направя каквото зависи отъ мене, за да се утвърди търга върху последния конкурентъ, нѣкой си Грудовъ. Като мотивъ за това ми навеждаше, че братъ му прѣзъ последнитѣ години билъ изгубилъ твърдѣ много по нѣмане публика, че се допускатъ вѫтрѣ разни сладкари и пр. Казахъ му, че при такава разлика между цѣнитѣ, не мога да направя нищо за утвържение търга върху Грудева. Казахъ му още, че не е този търга, по който братъ му трѣбва да иска възнаграждеиие за врѣдитѣ. Между другото той каза още: братъ ми е билъ подложенъ на гонения отъ партизани и когато сега нѣма да срѣщнемъ съпротивление отъ страна на властьта, защо да не се възвърнатъ тѣзи загуби?

Защит. Ил. Вълчевъ: Най-напрѣдъ по градскитѣ бани. Кой държеше банитѣ прѣди този търгъ?

Свид.: Мѫжката баня г-нъ Ноевъ, женската г. Полъ Аскериянъ, мисля.

Защит.: Кога напусна Ноевъ банята, прѣди срока ли?

Свид.: Да.

Защит.: Прѣзъ кой сезонъ я напусна?

Свид.: Не помня. Тази работа бѣше повече въ рѫцѣтѣ на юристъ-косултъ Малиновъ.

Защит.: Не помни ли, Малиновъ да е изказалъ мнѣние, че не бива Ноевъ да напуща банята прѣзъ сезонъ, въ който има най-малко посѣтители?

Свид.: Не мога да си припомня за тия работи. Зная, че комисията ходи, но не знамъ какво е заключението на юристъ-консула.

Защит.: Колко врѣме слѣдъ това експлоатираше банята градски съвѣтъ?

Свид.: Трѣбва да има нѣколко мѣсеца.

Защит.: Помните ли, че прѣзъ тия мѣсеци прихода на банята да се е намалилъ съ около 6—7,000 лв.?

Свид.: Знамъ, че имаше разписка, но не я помня точно.

Защит.: Колко търгове прѣди този за банята не сѫ могли да се състоятъ.

Свид.: Не помня.

Защит.: Помни ли цѣната, която е далъ Ноевъ, да е била много низка?

Свид.: Мисля, че бѣше по-низка отъ другитѣ цѣни.

Защит.: Помни ли, че послѣдния търгъ, когато се даде банята на П. Димитровъ бѣше редовенъ?

Свид.: Нередовность бѣше, че не бѣше се допусналъ г. Пеневъ.

Защит.: Това нередовность ли е?

Свид.: Отъ формална страна търгътъ е редовенъ, но като се има прѣдъ видъ, че се явява конкурентъ съ здрава гаранция, който прѣдлага и по-висока цѣна, тогава оставаше да се рѣши до колко е редовенъ търгътъ.

Защит.: Знае ли свидѣтеля, че тръжната комисия е казала за Теневъ, да не се явява на търгъ съ такива невалидни удостовѣрения?

Свид.: Не зная такова нѣщо.

Защит.: Ако се яватъ на търга четворица и трима отъ тѣхъ сѫ съ редовна гаранция, то защото единъ нѣма гаранция, редовни книги, комисията ще прѣустанови ли търга?

Свид.: Не, трѣбва да извърши търга.

Защит.: Казахте, че Пеневъ устно ви казалъ за платежната заповѣдь, която може да бѫде секвестирана отъ разни кредитори; мислите ли, че може да се допусне за гаранция въ такъвъ сериозенъ търгъ?

Свид.: Пеневъ мене не ми изглеждаше на несериозенъ конкурентъ, защото щѣше да даде всѣкаква гаранция, каквато му се иска. Той само за моментъ прѣдстава платежната заповѣдь.

Защит.: Знае ли, че когато Пеневъ е подалъ заявление е прѣдставилъ за гаранти двама, които сѫ обявени въ фалитъ отъ Софийския Окрѫженъ сѫдъ?

Свид.: Това не зная.

Защит.: Знаеше ли, че кметътъ е ималъ свѣденя, какво тѣзи лица сѫ обявени въ фалитъ и че задъ гърба на Пеневъ се крие Ноевъ, който е нанесълъ загуба на град. община?

Свид.: Това не знаехъ.

Защит.: Знае ли, че въ поемнитѣ условия на търга за отдаване на прѣдприемачъ бюфета въ град. градина се казваше, че трѣбва да се зематъ подъ наемъ отъ 1 януарий?

Свид.: Това бѣше въ всички поемни условия.

Защит.: Знае ли, че въ офертата на Майсторовъ е казано, какво ще приема бюфета отъ подписването на контракта?

Свид.: Азъ не изучихъ това тръжно дѣло, защото заминахъ.

Защит.: Не знае ли другъ нѣкой търгъ, кѫдѣто въ офертата да се е казвало, че приема търга отъ подписването на контракта и като се е утвърдилъ търга, този прѣдприемачъ да се е явилъ слѣдъ 5—6 мѣсеца да подпише търга и съ това градския съвѣтъ е губилъ?

Свид.: Такъвъ случай азъ не помня, но ако е имало такъвъ недобросъвѣстенъ конкурентъ, кметството е трѣбвало да му конфискува гаранцията съгласно поемнитѣ условия и да произведе новъ търгъ за негова смѣтка.

Защит.: Не знае ли такъвъ случай при даване подъ наемъ чрѣзъ търгъ зарзаватчийскитѣ бараки?

Свид.: Не помня такова нѣщо.

Повика се свидѣтеля Ник. Д. Майсторовъ.

Държ. обвинитель: Конкурираль ли е прѣзъ 1900 г. за бюфета въ градската градина и кой е конкуриралъ освѣнъ него?

Свид.: Грудевъ, Бр. Иванови и нѣкои други.

Държ. обвинитель: Какви бѣха офертитѣ?

Свид.: Моята 3500 л., на Бр. Иванови 3100, на Грудевъ 2600.

Държ. обвинитель: Кое врѣме стана търга?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Какво стана послѣ съ този търгъ?

Свид.: Слѣдъ като се отвориха офертитѣ, всички ми честитиха, че търгътъ ще остане на менъ.

Държ. обвинитель: Тръжната комисия върху кого възложи търга?

Свид.: Върху мене.

Държ. обвинитель: Какъ стана да се утвърди търга на другиго?

Свид.: Не зная. Нѣколко пѫти ходихъ да питамъ и все ми казваха, че не е готовъ протокола. Най-послѣ ми казаха, че протокола е направенъ и изпратенъ въ м-то за потвърждение.

Държ. обвинитель: При кмета ходихте ли?

Свид.: Ходихъ нѣколко пѫти, но не можахъ да се вреда да влѣза, защото кмета приемаше само два пѫти въ седмицата.

Държ. обвинитель: При другиго ходихте ли?

Свид.: Ходихъ при г. Станемовъ. Той ми каза, че задъ гърба ми се криели Бр. Иванови. Ще видимъ каза.

Държ. обвинитель: При кого ходихте въ м-то?

Свид.: При началника на отдѣл. Гешевъ. Той ми каза, че търга се утвърдилъ върху Грудевъ. Не зная защо, но за подробни свѣденя ми каза да отида при м-ръ Радославовъ. Отидохъ при м-ра. Той ми каза: „Като се е утвърдилъ търга, какво искашъ"? Казахъ му, че съмъ далъ най-добрия наемъ. Той ми каза: „Кой се крие задъ гърбътъ ти? Когато додатъ вашитѣ на власть, тогава искай търгъ".

Защит. Ил. Вълчевъ: Да не е припозналъ друго лице за Радославовъ, защото Радославовъ казва, че не познава и не е виждалъ такова лице?

Свид.: Азъ го познавамъ, толкова повече, че имахъ интересъ да го знамъ.

Защит.: Кой е, той тука ли е?

Свид.: Сочи г. Радославовъ.

Защит.: Нѣма да задавамъ други въпроси.

Повика се свидѣтеля Христо Поповъ.

Защит. Ил. Вълчевъ: Не му ли е било прѣдставяно тръжното дѣло за произвеждане по отдаване подъ наемъ бюфета и павилончетата въ гр. градина?

Свид.: Въобще всички тъгове минаваха прѣзъ мене, та и този е миналъ,

Защит.: Припомня ли си, да е настоявалъ да се утвърди като търгъ износенъ за общината?

Свид.: Като ми се прѣдстави търга и като съмъ го видѣлъ редовенъ, изпратилъ съмъ го на министра за утвърждение.

Защит.: Помни ли, да е било казано въ поемнитѣ условия, че се дава подъ наемъ отъ 1 януари?

Свид.: Ако има такова нѣщо може да се види отъ поемнитѣ условия.

Защит.: Ако даде нѣкой оферта несъгласна съ поемнитѣ условия и съ обявлението на градския съвѣтъ, считаше ли се за редовна?

Свид.: Отъ гледна точка на закона за търговетѣ азъ я считахъ за невалидна.

Защит.: Ако припомня, че Майсторовъ е далъ оферта несъобразна съ обявлението на градския съвѣтъ, че взема имота отъ 1 януарий, той даде оферта, че го взема отъ подписване на договора?

Свид.: Такава оферта отъ мене сигурно е била считана за незаконна.

Защит.: Имало ли е въ соф. община да се отдаватъ имоти подъ наемъ и когато е билъ допуснатъ да се вземе наема не отъ датата на обявлението, но отъ датата на подписване контракта, и пострадвала ли е общината отъ това?

Свид.: Имало е случай съ баракитѣ на пасажъ „Св. Никола" и съ тия срѣщу аптеката на Велизаръ Якововъ. Когато ги дадохме единъ пжть подъ търгъ търсиме лицата, на които бѣше утвърденъ търга, указа се че единия билъ въ Пловдивъ и бѣхме принудени да ги чакаме, понеже били писали въ офертитѣ, че поематъ баракитѣ отъ дена за подписването на контракта.

Засѣданието се вдигна въ 6 часа.

Засѣдание XXIV. — 4 мартъ 1903 г.

Държ. обвинитель: Когато се е давалъ бюфета въ градската градина кой го е държалъ?

Свид.: Мисля, нѣкой си Петровъ, който бѣше даденъ подъ сждъ, защото не бѣше платилъ наема около 6,000 лева.

Държ. обвинитель: Какъ може да почне наема отъ 1 януарий, когато търгътъ е билъ въ края на януарий до тогава бюфетътъ е държалъ Петровъ?

Свид.: Имаше го въ обявлението.

Държ. обвинитель: Освѣнъ офертата на Майсторовъ, която свидѣтеля счелъ за невалидна, друга оферта нѣмаше ли?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Нѣмаше ли оферта отъ Бр. Иванови, която бѣше редовна?

Свид.: Ако е имало, тя е въ тръжното дѣло.

Държ. обвинитель: Не помни ли, при него да сж дохождали Бр. Петрови да ходатайствуватъ за търга?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Да сж изтъкнали обстоятелството, че Грудевъ е съдружникъ?

Свид.: Не помня.

Защит. Ил. Вълчевъ: Понеже на 13 и 14 декември е взѣлъ участие въ камарата, когато се е разкривалъ въпроса за варненското пристанище, какво знае той за това, коя е била причината, че не е могълъ да се прѣвърне порта веднага, а е отишълъ въ комисията?

Свид.: Азъ знамъ, че единъ денъ стана въпросъ отъ дружеството „Балканъ" върху имотното състояние на тѣзи хора, които искаха да имъ се прѣхвърли порта. Направи се справка и се установи, че тѣ имали втора и трета ипотека върху итотитѣ си; не плащали даждията си. Когато стана въпроса за прѣхвърлянето въ Събранието, азъ като нар. прѣдставитель и като кметъ трѣбваше да освѣтля народнитѣ прѣдстлвители върху състоянието на тѣзи хора. Каравеловъ ме пита за тѣхъ и му казахъ за Бр. Прошекови, че има дѣло за контрабанда; имаха тайно прокарана водна тжрба въ фабриката си. Шишковъ не можеше да плаща даждията си. Въ Народното Събрание заявихъ, че тѣзи хора не сж съ добро положение и да не се утвърди прѣхвърлянето, а да отиде въ комисията за да се изучи.

Защит.: Събралъ ли е свѣденя, че имотитѣ имъ сж съ двойно по-голѣми дългове, отъ колкото сж оцѣнени по емлячната книга?

Свид.: Зная, че Шишковъ подиръ 5—6 мѣсеца бѣше обявенъ въ несъстоятелность, а за другитѣ излизаше, че имотитѣ имъ почти сж ангажирани.

Защит.: Когато свидѣтеля съобщи на Каравеловъ и други 40—50 души прѣдставители тия свѣденя, взема ли се рѣшение отъ тѣхъ да не се замѣнява паричната гаранция съ ипотека?

Свид.: Бѣлиновъ бѣше тамъ и каза, че по-добрѣ е да се изпрати въ комисията.

Защит. Не помни ли Каравеловъ да е изказалъ още единъ мотивъ, че не трѣбва да се съгласятъ да се прѣхвърли върху анонимното дружество, защото послѣ, ако портътъ излѣзе негоденъ, нѣма кой да отговаря?

Свид.: Не помня да го е казвалъ Каравеловъ, покойния Бѣлиновъ го каза.

Държ. ищецъ Филиповъ: Отъ гдѣ е черпилъ тѣзи свѣденя за тѣзи лица?

Свид.: Отъ емлячната книга въ общ. управление.

Държ. ищецъ Филиповъ: Самъ ли е правилъ тѣзи справки?

Свид.: Надлежнитѣ чиновници.

Държ. ищецъ Филиповъ: Гарантира ли, че тѣзи свѣденя ги има записани?

Свид.: Тъй ми се каза тогава.

Държ. ищецъ Филиповъ: Отъ гдѣ знаеше, че слѣдъ 5-6 мѣсеца Шишковъ билъ обявенъ въ несъстоятелность.

Свид.: Знаяхъ, че държав. бирникъ ми каза, какво на Шишковъ сж издигали всичкитѣ стоки; обявили го въ несъстоятелность.

Държ. ищецъ Филиповъ: Извѣсно ли е било на свидѣтеля, че има рѣшение на окр. сждъ за обявяването му въ несъстоятелность?

Свид.: Тогава не ми бѣше извѣстно, но чувахъ такива работи.

Прѣдсед. Каблешковъ: Не ви ли каза м-ра въ Събранието, когато говорихте за гаранцията, че този въпросъ е излишенъ, защото гаранцията е дадена?

Свид.: Не помня, може да има въ протоколитѣ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Ако въ протоколитѣ на събранието може да се види, че г. Тончевъ е обяснилъ, какво правителството е взѣло гаранция отъ еди кои лица, тогава какъ може свидѣтеля да не помни такова нѣщо?

Свид.: Азъ не съмъ виждалъ протоколитѣ отъ три години и не помня. Възможно е да е говорилъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Вземалъ ли е думата въ събранието да говори по прѣхвърлянето на порта?

Свид.: Да.

Държ. ищецъ Филиповъ: Слѣдъ кого отъ ораторитѣ?

Свид.: Не помня.

Повика се свидѣтеля Н. Странски.

Държ. обвинитель: Получилъ ли е 5,000 лева отъ Кушевъ чрѣзъ Б. Н. Банка? Въ обвинителния актъ се казва, че съмъ ги получилъ като награда за ходатайствата ми по чергитѣ. Това, което е казано въ обвинителния актъ е невѣрно и обвинителната власть имаше възможность да узнае това положително, защото имаше на разположение моята копирна книга, дѣто ясно стои работата. Азъ бѣхъ съдружникъ съ г. Кушевъ и г. Джумалиевъ по покупка на десятъчни храни; вложихъ капиталъ 36,000 л.. Искахъ отъ Кушевъ да ми даде капитала и 8,000 л. печалба; послѣ се съгласихме на 5,000 л. Срѣщу тая сума отстжпихъ моята часть отъ контракта. Това е възъ основа на писмена кореспонденция.

Държ. обвинитель: Кое врѣме сключихте контракта за съдружието по покупка на десятъка?

Свид.: Точно не помня, прѣзъ августъ или септември 1900 г. Паритѣ ги получихъ въ края на годината.

Държ. обвинитель: Контракта отъ кого е подписанъ?

Свид.: И отъ Кушевъ и отъ Джумалиевъ.

Държ. обвинитель: Кога получихте тия 5000 лева?

Свид.: Прѣзъ ноември 1900 г.

Повика се свидѣтеля Тома Василиевъ.

Държ. обвинитель: Има ли нѣкоя прѣписка по назначаване надзиратели въ министерството на вжтрѣшнитѣ дѣла?

Свид.: На врѣмето имаше прѣписка, кореспонденция.

Държ. обвинитель: Какво стана тази кореспонденция?

Свид.: Сега не знамъ. Мисля, че слѣдствената комисия взѣ

всичко. Послѣ се указа, че нѣкои книжа ги нѣмало въ дѣлото. Тогава питахъ архиварътъ, който държеше цѣлата прѣписка и който обясни тогава на комисията, а послѣ и мене, че нѣкои отъ книжата, които се намирали вжтрѣ, били поискани отъ г. Радославова и вече не били върнати.

Подсжд. Радославовъ: Имаше ли защо да се държи прѣписка въ министерството на вжтр. дѣла, когато надзирателитѣ сж били назначавани отъ министерството на финансиитѣ и сж се сношавали съ окр. управители?

Свид.: Въ министерството имаше рапорти отъ окр. управители по назначаването надзиратели или ирѣдставляваха лица за назначение или съобщаваха, че има нужда отъ надзиратели.

Подсжд.: Ще припомня само едно обстоятелство: понеже нѣмаше никакви книжа въ министерството на вжтрѣшнитѣ дѣла, азъ поискахъ прѣписъ отъ приказътъ отъ г. Зарзовъ, съ който се назначаватъ чиновници. Той ми ги бѣше изпратилъ (които и се намиратъ въ дѣлата на финансовото министерство) и азъ повикахъ единъ отъ архиваритѣ, да ми тури коричка на прѣписката, и тѣ сж изгубенитѣ книжа.

Свид.: Азъ по това не помня нищо, защото прѣзъ мене малко прѣписка е минавало тогава.

Държ. обвинитель: Не помните ли, да е имало нѣкакви рапорти или донесения отъ надзирателитѣ?

Свид.: Не помня. Зная, че послѣ имаше рапорти отъ нѣкои окр. управители, че нѣмало нужда отъ надзиратели. Тѣ бѣха отъ тамъ, дѣто нѣмаше вълнения.

Държ. обвинитель: Имаше ли рапорти, че нѣкждѣ е имало нужда отъ надзиратели?

Свид.: Мисля, че имаше. За надзиратели не мога да помня, но за стражари имаше, защото трудно бѣше да се опрѣдѣли каква ще бжде работата на надзирателитѣ, а полицейската стража тогава бѣше намалена, та имаше нужда отъ стражари.

Държ. обвинитель: По свѣденията, които имаше министерството, какво сж вършили контрольоритѣ?

Свид.: Такова нѣщо не мога да помня. Отъ м-ството се даде мисля едно окржжно наставление, че слѣдятъ за прилагане закона за десятъка.

Подсжд. Радославовъ: Не помни ли, че за надзирателитѣ бѣхме дали разпореждане, да имъ се дадатъ инструкции отъ окр. управители?

Свид.: Помня това.

Защит. Табурновъ: Отъ тѣзи книги по тази прѣписка, които сж минали прѣзъ ржцѣтѣ на г. Василиевъ, не помни ли да е имало такива книжа, които да сж пратени въ кжщата на министра и тѣ да не прѣдставляватъ такава важность, щото министра да ги задържи у дома?

Свид.: Това не мога да твърдя за онова врѣме.

Защит.: Не помни ли, до колко е билъ намаленъ прѣзъ тази голина бюджета на министерството на вжтрѣшнитѣ дѣла?

Свид.: Цифрата не помня; но може да има до 1,000,000 л. отъ миналогодишния бюджетъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Книгитѣ, които сж липсали, разбира ли че сж били прѣписъ отъ приказитѣ или сж били книги въ смисъль на рапортъ отъ окр. управители?

Свид.: Не мога да утвърдя, какви сж били и такива пракази на мене архиварътъ ми каза, че Радославовъ казалъ нѣкои книжа да му се съшиятъ и да му се прѣдадатъ.

Държ. ищецъ Филиповъ: Не помни ли, когато се правѣха справки отъ анкетната комисия, какви книжа сж били? Могли ли сж да бждатъ прѣписани отъ приказни, ако оргиналитѣ ги има въ м-вото на ф-тѣ или сж други книжа?

Свид.: Анкетната комисия е дошла до заключение, че тѣзи книги сж по десятъка, по надзирателитѣ. Какви книги е дирила комисията не зная. За приказни дума не е ставало.

Дѣрж. ищецъ Филиповъ: Кога за пръвъ пжть се повдигна въпросъ въ м-вото на вжтр. работи за надзиратели и конни стражари?

Свид.: Това бѣше въ първитѣ мѣсеци слѣдъ като се вотира и утвърди закона за десятъка.

Държ. ищецъ Филиповъ: Прѣди да се утвърди, ставаше ли дума?

Свид.: Струва ми се, че не ставаше.

Държ. ищецъ Филиповъ: Имало ли е постжпили исканя отъ нѣкои окр. у-тели, за да имъ се дадатъ надзиратели?

Свид.: Това не помня. Зная, че е имало заявления, че полицията е недостатъчна.

Подсжд. Радославовъ: Не помни ли свидѣтеля, че бѣхме направили писменъ докладъ до м-ския съвѣтъ, да се назначатъ стражари, а понеже кредитъ нѣмаше м. съвѣтъ постанови да се назначатъ надзиратели и този писменъ докладъ не ни се върна въ м-ството?

Свид.: Мисля, че правихме такъвъ докладъ. Той бѣше, че е нужна една сила, за да се допълнятъ стражаритѣ. Думата „надзиратели" нѣмаше.

Подсжд.: Думата надзиратели не турихме въ м-ския съвѣтъ.

Повика се свидѣтеля Георги А. Петровъ.

Държ. обвинитель: Ходилъ ли е той въ кметството при началника на ф-вото отдѣление, Господиновъ, да иска отъ него да даде мнѣние, да имъ се даде бюфета въ град. градина?

Свид.: Помня, че въ края на 99 год. братъ ми Ст. Петровъ ми каза, че нѣколко пжти сж ставали търгове и бюфета не е наетъ отъ никого и ми каза, да моля, да остане бюфета на него по доброволно съгласие. Н-ка на финан. отдѣление ми каза, че нѣма да се утвърди наема на братъ ми, защото не е платилъ за нѣколко мѣсеци наемъ отъ миналата година, толкова повече, че той претендира, да е ималъ загуби, защото нѣмало музика поради траура на Кнагинята, пускали вжтрѣ разни благотворителни д-ства. Но ми каза да говоря при кмета. Раз-

правихъ сжщото на кмета Поповъ и той ми каза, че тия работи ставатъ съ търгъ и азъ си отидохъ. Братъ ми не взѣ бюфета.

Държ. обвинитель: Не помни ли слѣдъ това да е станало търгъ и на него да се е явилъ и Грудевъ и послѣ Петровъ да е ходилъ при н-ка на ф-вото отдѣление, да го моли да даде бюфета на Грудевъ, понеже той е съдружникъ съ брата му?

Свид.: Не помня. Възможно е да съмъ ходилъ да моля за братъ си.

Подсжд. Радославовъ: Дохаждалъ ли е въ м-то прѣдъ мене?

Свид.: Не помня.

Подсжд.: Не бѣше ли тогава окр. у-тель?

Свид.: Бѣхъ.

Подсжд.: Кога сте били тукъ?

Свид.: Прѣзъ януарий и февруарий, когато ме мѣстѣха отъ Трънъ въ Хасково.

Провѣрка на доказателствата по захарната фабрика.

Повика се свидѣтеля Чохаджи.

Държ. обвинитель: Какво знаете по даването концесия на захар. фабрика и по отпускане на премии?

Свид.: Прѣзъ 1895 г. доде Люсиенъ-Дириксъ въ София, да иска да му се даде концесия за една захар. фабрика отъ три окржга. Концесията е поискана за десеть г. Послѣ поискаха да имъ се увеличи срокъ на концесията отъ 10 на 20 год. Слѣдъ това искаха да имъ се дадатъ прѣмии. Първоначално прѣмията бѣше опрѣдѣлена, да се дава на производителитѣ цвѣкло, но послѣ захар. фабрика я взѣ за себе си. Като сполучиха тѣзи работи прѣобърнаха се на анонимно зах. д-во. Опитвали се въ стоилово врѣме, да вѣематъ друга концесия, но Стоиловъ не искалъ да имъ даде такава, за да нѣматъ монополъ на захарь въ България. По-нататъкъ, когато се отвори официално захар. фабрика, прѣдседателя на административния съвѣтъ Ванъ-Деръ-Стратенъ каза въ мое присжтствие и въ присжтствието на още други хора, че е прѣдлагано 150,000 лева за подкупване на м-тѣ, но сумата се намѣрила за малка. Подиръ нѣколко дена бѣхъ въ кантората на С. Иванчовъ и тамъ пакъ Ванъ-Деръ-Стратенъ каза, че сж прѣдлагали 150,000 лева на м-тѣ (on a proposè 150,000 fr. pour l'achat des ministres mais on a trouvé que c'est peu). Дадени ли сж, не сж ли, това не знамъ. Може да сж излъгали.

Държ. обвинитель: Знае ли нѣщо за разширението района на захар. фабрика?

Свид.: Да, отначало района бѣше за три окржга: софийски, кюстендилски и трънски. М-ръ Стоиловъ послѣ не иска да имъ даде повече, за да не вѣематъ монопола на захарьта въ България. Подиръ прѣзъ 1900 г. имъ се даде врачански, плѣвенски, пазарджикски и шуменски окржзи.

Държ. обвинитель: Знае ли нѣщо за уголѣмяване прѣмията?

Свид.: Най-напрѣдъ се даваха 5 лева на 1000 кгр. цвѣкло на цвѣклопроизводителитѣ. Подирѣ се обърна и се направи да се дава на захар. фабрика.

Защит. С. Иванчовъ: Въ какви отношения се намира свидѣтеля Чохаджи съ захар. фабрика?

Свид.: Имамъ процесъ, защото ме излъгаха.

Защит.: За каква сума?

Свид.: Едно перо за 47,000 лева и друго перо, което сѫдътъ ще опрѣдѣли.

Защит.: Въ Окр. Сѫдъ изгуби ли процеса противъ д-вото?

Свид.: Не знамъ, като се свърши процеса, ще се види.

Защит.: Кога се даде концесията на зах. фабрика?

Свид.: Прѣзъ 1895 год.

Защит.: Кога се даде прѣмията?

Свид.: 1896 или 1897 год., не зная точно.

Защит.: Кой ходатайствува за тази премия?

Свид.: Тѣ сѫ искали и мене сѫ пращали да ходатайствувамъ прѣдъ н-тѣ прѣдставители.

Защит.: Защо е ходилъ да ходатайствува?

Свид.: Защото първия пѫть н-то прѣдставителство отказа.

Защит.: За 1898 г. на кого се даде премията?

Свид.: На захар. фабрика.

Защит.: Значи и въ стоилово врѣме на зах. фабрика се даде?

Свид.: Добрѣ, но тя почна да работи прѣзъ ноемврий и декемврий 1898 г., а Стоиловъ не бѣше на власть прѣзъ 1899 г.

Защит.: Помни ли, въ кое врѣме първоначалнитѣ концесионери Люсиенъ Дириксъ, Густавъ Дарзе и Ванъ Зюленъ продадоха концесията си на сегашното д-во и кой бѣше първия администраторъ на това послѣдното?

Свид.: Първия администраторъ бѣ Люсиенъ Дириксъ.

Защит.: Той ли е сѫщия, който бѣше и единъ отъ първитѣ концесионери?

Свид.: Да.

Защит.: Той ли е билъ постоянно въ споразумѣние съ Чохаджи?

Свид.: Той е.

Защит.: Кога Дириксъ бѣше уволненъ отъ д-вото?

Свид.: Когато е билъ уволненъ, азъ не съмъ билъ въ София, а бѣхъ по обиколка на цвѣклото.

Защит.: Безъ да закачамъ интереситѣ на свидѣтеля, които има съ концесионеритѣ, желае ли да ни каже, дали не е чувалъ отъ прѣдседателя на управ. съвѣтъ на д-вото, Вакъ-Деръ-Стратека, па и отъ мене понеже и моито име замѣсва, защо е уволненъ Lusein-Dirix?

Свид.: Чулъ съмъ отъ прѣдседателя това, което казахъ по-рано: „Административния съвѣтъ прѣдложилъ (on a proposé) 150,000 лева за подкупката на линиитѣ, което е намѣрено за малко.

Защит.: Кога е правено това прѣдложение?

Свид.: Това не зная.

Защит.: Кога е чулъ това?

Свид.: Прѣзъ декемврий 1899 год.

Защит.: Не е ли слушалъ отъ прѣдседателя на управ. съвѣтъ, отъ директора на дружеството, Дорзе, отъ всички чиновници, че Дириксъ е уволненъ, защото е искалъ отъ управ. съвѣтъ прѣзъ 96 и 97 год. пари за да подкупка, нар. прѣдставители, а не министритѣ, и то за приемане закона за насърдчение мѣстната индустрия?

Свид.: Не съмъ чулъ.

Защит.: Не е ли чулъ, че за сѫщото нѣщо дружеството тогава бѣше съобщило на министритѣ?

Свид.: Не.

Защит.: Въ м-вото на финансиитѣ нѣщо не му ли е казано по този въпросъ?

Свид.: Не.

Защит.: По този въпросъ не е ли говорилъ съ м-ръ Начевичъ?

Свид.: Не. Помня, че прѣзъ 1899 или 1900 год. съмъ ходилъ при министръ Надевичъ да му извѣстя, че Дириксъ иска концесия въ Бургазъ. Нѣмаше го и му пратихъ писъмце съ пощата. Получилъ го и го отворилъ главния секретарь Фетфаджиевъ и подиръ два дена главния секретарь ме пита, защо съмъ писалъ така. Тамъ пишехъ, да не се дава концесия на този шарлатанъ Дириксъ и тамъ споменахъ и за тѣзи 150,000 лева, които прѣдлагалъ Дириксъ. Понеже заявлението за концесията бѣше подадено отъ д-ръ Тотевъ и Дириксъ, казахъ му да не дава концесията, защото задъ Тотевъ се крие Дириксъ.

Защит.: Нали дружеството прѣдлага тази сума, а не Дириксъ?

Свид.: Азъ казахъ въ писмото думитѣ, коитѣ Ванъ-Деръ-Стратека ми каза.

Защит.: Нали Дириксъ тогава бѣше напусналъ?

Свид.: Не ги знамъ, тѣ работѣха скрито.

Защит.: Знае ли сега захарната фабрика дали работи?

Свид.: Сега не работи, защото искаха голѣми прѣмии, а отъ друга страна пращатъ агенти, да будатъ селенитѣ да правятъ заявление до министритѣ и до Нар. Събрание, да имъ се отпускатъ прѣмиитѣ, които искатъ. Това е казано и на г. Даневъ и той ми каза, че знае за агентитѣ.

Защит.: Знае ли, че сега демантиратъ фабрика и ще я вдигатъ отъ тукъ?

Свид.: Това не знамъ.

Защит.: Ако прочета на свидѣтеля едно заявление дадено въ Соф. Апел. Сѫдъ и подписано отъ него, въ което моли да му се додопусне прѣдварително изпълнение на едно рѣшение срѣщу д-ството, защото има положителни свѣденя, че тѣзи хора разглобяватъ и ще дигатъ фабриката си, — ще ни каже ли тогава свидѣтеля, кое е вѣрното: туй, което казва прѣдъ Държавния Сѫдъ или което е съобщилъ въ Апелативния Сѫдъ?

Свид.: Отъ хората отъ захарната фабрика нѣмамъ никакви свѣденя. Това съмъ чулъ по сокака.

Защит.: Какво е неговото мнѣние, ще сѣдатъ ли тѣ тукъ?

Свид.: На това нѣма да ви отговоря г-нъ Сава Иванчовъ.

Защит.: Кой е прѣдлагалъ и кога е станало прѣдлагането на сумата отъ 150,000 лева?

Свид.: Казаха ми, on a proposé.

Защит.: Помни ли свидѣтеля, какво е казалъ по този въпросъ въ слѣдствената комисия?

Свид.: Не мога да помня.

Защит.: Ако му се прочетатъ показанията, които той е казалъ прѣдъ слѣдствената комисия, а именно Люсиенъ Дириксъ е искалъ горнята сума, ще признае ли свидѣтеля, че въ сѫщность така е била работата?

Свид.: Може, азъ казахъ това, което ми казаха въ контората на С. Иванчовъ.

Защит.: Понеже има противорѣчие въ показанията на свидѣтеля, дадени прѣдъ слѣдствената комисия и тукъ въ сѫда, моля да му се прочетатъ първитѣ показания.

Секретаря чете часть отъ тия показания.

Прѣдседателя: Кои показания подържате?

Свид.: Подържаме, че сѫ прѣдлагани 150,000 л. и че го е казалъ това Вандестратенъ. А това, че on a proposé, го знамъ положително.

Защит.: Позволявамъ си още веднъжъ да попитамъ кои показания подържа свидѣтеля?

Свид.: Не мога да помня това. Помня само думитѣ on a proposé.

Защит.: Прѣдъ слѣдствената комисия е казалъ, че и азъ въ кантората си съмъ му съобщилъ това нѣщо. Днесъ казва, че не азъ, а другитѣ които били въ кантората ми му казали. Кое е вѣрно?

Свид.: Не съмъ единъ адвокатъ да можемъ да помнимъ. Азъ не съмъ държалъ бѣлѣжки като адвокатъ, какво съмъ казвалъ.

Защит.: Но азъ да съмъ му казалъ това нѣщо или пъкъ сѫщитѣ лица членове на управителния съвѣтъ?

Свид.: Не мога да помня добрѣ, защото отъ 1898 год. до сега има много врѣме, а не съмъ младъ имамъ повече отъ 75 години.

Защит.: Моля, да ми се позволи да дамъ нѣкои обяснения по показанията на свидѣтеля Чохаджи, толкозъ повече, че той намѣри за нужно да намѣси и моето име въ своитѣ разправии. Истина е, че въ 1897 год. дружеството се установи въ България прѣзъ м-цъ май. То откупи концесията отъ първитѣ концесионери: Дириксъ, Дорзе и Ванъ Зьоленъ. Откупи ги срѣщу 145,000 л., отъ които 25,000 л. въ брой, а останалитѣ въ акции на самото дружество наречени complètement libérées. За първъ администраторъ на дружеството се назначи Дириксъ единъ отъ първоначалнитѣ притежатели на концесията, който бѣше залъгалъ наивнитѣ акционери-капиталисти, че той познава най-добрѣ мѣстнитѣ условия въ България за повдигането на една индустрия. Той остана тукъ да работи отъ името на дружеството, когато се строеше фабриката. Той прие и Чохаджи да бѫде по натакъ като чиновникъ въ дружество съ извѣсни условия. Прѣзъ 1897 год. подлежеше да стане извѣсно измѣнение на закона за насърдчение мѣстната индустрия, въ смисълъ да се прѣдвиди една по

ефикасна протекция на зак. индустрия, както това бѣше обѣщано отъ правителството и както това сжществува въ много по-голѣми размѣри въ чужбина. Въ 1897 год., когато трѣбваше да ставатъ тѣзи измѣнения въ закона, администратора Дириксъ писалъ въ Белгия на прѣдседателя на управителния съвѣтъ Вандерстратенъ, че за тѣхното прокарване било му потрѣбно да направи едни разходи отъ 150,000 лв. Белгийскитѣ капиталисти, които бѣха откупили концесията и на чело на които стои Ед. Солне, единъ отъ най-крупнитѣ и съ всесвѣтска извѣстность индустриалецъ, човѣкъ който има заводи въ цѣлъ свѣтъ, възмутени отъ това прѣдложение тѣ натовариха прѣдседателя на захарното дружество Вандестратенъ, да доде тукъ, да се яви прѣдъ тогавашния български министръ-прѣдседатель, покойния Стоиловъ, и да му съобщи за направеното тѣмъ прѣдложение отъ тѣхния чиновникъ Дириксъ. Възмущението на тия капиталисти, така злѣ обрисувани отъ свидѣтеля Чохаджи, бѣше такова голѣмо, щото тѣ се рѣшиха, да се откажатъ отъ коцесията си и да спратъ строенето на фабриката. Благодарение обаче на обясненията, които се дадоха на тия хора отъ мене, както и на увѣренията на покойния Стоиловъ, че тѣ сж рискували да станатъ жертва на единъ вулгаренъ експлоататоръ, се свърши съ изпъждането на този експлоататоръ-Дириксо безъ всѣкакви други послѣдствия. Ето, тъзи е историята за мистериозния подкупъ на български министри, която тукъ изкривено ви разправя свидѣтеля Чохаджи. Въ сжщность, тя не е никакъ мистериозна. Тя още на врѣмето си биде разгласена отъ дружеството. Познато бѣше още тогава и на свидѣтеля Чохаджи, и на мене, и на всички чиновници въ фабриката, и на българското правителство, но ако щете и на цѣлия свѣтъ. Сега защо е виканъ свидѣтеля Чохаджи по настоящия процесъ, азъ не мога да разбера. Той не може да изкаже нищо противъ обвиненитѣ министри, па и нѣма аслж какво да показва. Министерството Грековъ-Радославовъ и Иванчовъ-Радославовъ направи само двѣ нѣща за захарната фабрика. На първо мѣсто накара послѣднята, да увеличи цѣната на цвѣклото отъ 15 на 20 лева. На второ мѣсто даде нѣкои нови концесии на сжщото дружество. За концесиитѣ нѣма обвинение. Колкото за увеличението цѣната на цвѣклото обвинителя въ всѣки случай не може да бжде държавата, а захарната фабрика.

За да бжда точенъ въ своитѣ обяснения, трѣбва да спомена още слѣдующето: Прѣзъ 1899 год., когато дойде министерството Грековъ — Радославовъ, — пристигна на ново въ България извѣсния вече намъ Люсиенъ Дуриксъ, за да опита още веднъжъ късмета си въ нашата нова страна. Той се опита да поиска нова концесия за захарна фабрика въ съдружие съ бургаския житель Ц. Тотевъ. Въ министерствата обаче го познаваха по-отрано. Познаваше го министра Начовичъ, па напомни му за него и свидѣтеля Чохаджи. Министра Начовичъ отказа да даде исканата концесия, Тогава г. Тотевъ подава протестъ срѣщу министерството. Титулярния обаче министръ е поставилъ резолюция на този протестъ, че не може да се дава концесия на хора, които се домогватъ да добиятъ извѣстни привилегии съ рушфетъ. Тия писмени доказателства трѣбваше да прѣдстави държавния

обвинитель. Той не е счелъ за нужно да направи това. На врѣмето си ний ще допълнимъ дѣлото и съ тия доказателства. Това е което има да кажа за сега. Колкото до въпроса за нѣкакво си незаконно прѣдложение на премията прѣзъ всичкия концесионенъ периодъ, ще има да говоримъ, когато ми се даде думата по сѫществото на дѣлото. Заключавамъ, че никога, нито въ моето писалище, нито вн захарната фабриха е ставало въпросъ за подкупване на министри отъ захарната фабрика. Единъ единственъ случай, когато е станало дума за подкупъ бѣше въ 1897 г. Това е станало при обстоятелствата, които по-горѣ обяснихъ. За да спася честьта на българското народно прѣдставителство, азъ направихъ всичко каквото зависѣше отъ мене, да убѣдя белгийцитѣ — капиталисти, че тая работа е строена отъ тѣхния администраторъ Люсиенъ Дириксъ. Тѣ ме послушаха. Съобщиха на българското правителство за тая постѫпка на своя администраторъ и веднага го уволниха. Ето, така стои работата. Сега, каквото значение могатъ да ми иматъ показанията на свидѣтеля Чохаджи въ този процесъ — не мога да разбера. Въ всѣки случай, ще чакамъ да чуя държавния обвинитель и тогава ще кажемъ и ний своята дума.

Подсѫд. Т. Иванчовъ: Първитѣ двѣ години отъ като се отвори захарната фабрика, колко плащаха фабрикантитѣ на селенитѣ за единъ тонъ цвѣкло?

Свид. Чохаджи: 15 лева.

Подсѫд.: Послѣ увеличи ли се?

Свид.: Увеличи се на 16—18—20 лева.

Подсѫд.: Кога стана това?

Свид.: Трѣбва да е станало прѣзъ 99 год.

Подсѫд.: Първоначално въ м-ството на покойния Стоиловъ — Гешевъ, като министръ на търговията и земледѣлието е далъ премия отъ 5 л. за 1000 кр. цвѣкло, изработено въ захарь отъ фабриката. Тая послѣднята е плащала по 15 лева за 1000 кгр. на земледѣлцитѣ Обаче въ 1899 год. се събраха земледѣлцитѣ и заявиха, че тѣ не могатъ да работятъ цвѣкло по 15 л. на 1000 кгр., защото било много ефтино. Министръ бѣше тогава г. Начовичъ. Той бѣше събралъ по-първитѣ земледѣлци въ министерството на съвѣтъ и бѣше повикалъ фабрикантитѣ на захарната фабрика, за да разискватъ въпроса: трѣба ли да се увеличи цѣната на цвѣклото. Въ туй врѣме г-нъ Начовичъ замина за Виена и ме натовари да управлявамъ министерството на търговията и земледѣлието, като ми каза, че този земледѣлчески конгресъ ще продължава да засѣдава още и че трѣбва да се вематъ мѣрки, за да се убѣдятъ селенитѣ да обработватъ цвѣкло, защото ще бѫде лошо да се опропасти тази индустрия още въ началото на възраждането й. Ходихъ единъ два пѫти на земледѣлчески съвѣтъ, гдѣто всички почти доказваха, че 15 л. на 1000 кгр. цвѣкло е много малко платено, понеже нашия земледѣлецъ не може да вади по 3—4000 кгр. отъ 1 декаръ, а срѣдно изважда по 2000 кгр. Като видѣхъ, че въпроса не може да се разрѣши въ съвѣта, азъ съвѣтвахъ фабрикантитѣ отъ името на правивелството, да увеличатъ тѣ сами прѣмията, и дѣйствително тѣ я увеличиха още тогава на 20 лв. Моето правителство само

това добро е направило на фабриката, то е направило да се увеличи платата на селенитѣ, земледѣлци отъ 15 л. на 20 на тонъ. Друга услуга не съмъ направилъ на захарното дружество.

Колкото се отнася за това, че премиитѣ дадени отъ моето правителство за цѣлия срокъ на концесията, то не е можело да направи другояче съгласно закона за насърдчение индустрията. Не мога да прѣдположа никакъ, че г. г. Стоиловъ и Гешевъ сѫ дали премия за първата година само, съ цѣль да накаратъ дружеството, да построи фабриката, и втората година да не даватъ прѣмия, или да я отнематъ. Това ще повреди на дружеството и ще противорѣчи на закона за насърдчение мѣстната индустрия. Премията е плащана отъ всички правителства до сега и сегашното я обѣщава; тъй щото нѣма извършена никаква неправилность. Ний сме се съобразили съ закона за индустрията и друго яче не може да се разбира и да се тълкува този законъ. Че това е тъй, азъ ще наведа едно сравнение съ Ромѫния, дѣто захарната индустрия е много напрѣднала. Тамъ митото на внесената захарь е 35 л. на 100 кгр. у насъ пъкъ споредъ законитѣ се плаща 6·50 до 7 л. на 100 кгр. захарь. Значи мѣстната ромѫнска захарь може да се продава 35 л. по ефтина отъ външната, защото тя не плаща митото, а чуждата го плаща, значи като се продава захарьта външната и мѣстната на една и сѫща цѣна въ Ромѫния, то отъ мѣстната захарь ще има 35 л. на 100 кгр. печалба, а у насъ ще има само 6·50 л., слѣдователно нашата фабрика печели тѣзи 6·50 л. въ замѣна на 35-тѣ лева които печелятъ фабрикитѣ въ Ромѫния. Независимо отъ това въ Ромѫния има 3 голѣми фабрики и плаща имъ се на 100 кгр. захарь премия отъ 16 лева, а извѣсно е, че 1000 кгр. цвѣкло даватъ 120 кгр. захарь, слѣдователно, нашитѣ премии сѫ равни на 4 лева за 100 кгр. захарь или четири пѫти по-малки отъ ромѫнскитѣ. Тази е причината, че софийската фабрика не може и се отказа да работи съ 5 л. премия, като плаща на земледѣлцитѣ по 20 лева на всѣки тонъ цвѣкло, и затова тя демонтира машинитѣ си, отказва се отъ концесията и напуща страната ни, съ цѣль да прѣнесатъ машинитѣ си въ Унгария.

Вторникъ, 4 мартъ, засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Почна се четене на документи.

Засѣдание XXV. — 5 мартъ 1903 г.

Продължи се четенето на документи, прѣдставени отъ Д-ръ Радославовъ по политическитѣ прѣстѫпления.

Засѣдание XXVI. — 6 мартъ 1903 г.

Свърши се четенето на документи.

Четвъртъкъ, 6 мартъ, засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Провѣрка на доказателствата по вагонната афера.

Повика се свидѣтеля Л. Вълчевъ.

Прѣдседатель Хр. Павловъ (Звъни): Засѣданието е открито, г-нъ Вълчевъ има думата.

Свид. Л. Вълчевъ: Това, което зная по купуването на вагонитѣ, ще го изложа, но може да пропусна нѣкоя дата, понеже съмъ забравилъ нѣкои работи.

Прѣдседателя: Вие ще изложите всичко прѣдъ сждътъ.

Свид.: Може да пропусна нѣкои нѣща, понеше съмъ ги забравилъ вече.

Прѣдседателя: Ще ви се задаватъ въпроси и вие ще си припомните тѣзи работи.

Свид.: Прѣди да се заема съ вагонитѣ, г. Тончевъ ме повика при себе си и ми каза, че имало нужда за наемане на вагони и да побързамъ съ тази работа. Азъ се разпоредихъ, да се подеме това. На 14 юлий получихъ отъ г. Иванчовъ една оферта отъ г. Вайсенберга съ резолюция, да направя докладъ за вагонитѣ. Понеже азъ бѣхъ скоро постжпилъ на длъжность и не бѣхъ запознатъ съ работата, затова приготвихъ единъ приказъ, да се назначи една комисия и тя да се произнесе по този въпросъ. (Прѣд. Хр. Павловъ: По твоя инициатива ли?) Да! По моя. Тоя приказъ се поднесе на г. Иванчова, да го подпише, но той го не подписа, понеже бѣше заминалъ. Понеже работата бѣше бърза, азъ се разпоредихъ да се свика комисията и да се занимае съ този въпросъ, и прѣди да бжде подписанъ приказа. Комисията се събра и слѣдъ като се занима съ въпроса за наема, спомена се въ протокола, че има прѣдложение за купуване на стари вагони, но не трѣбва да се взема рѣшение за купуването имъ, прѣди да се съберат свѣденя за тѣхъ, а главно прѣди да бждатъ прѣдварително прѣглѣдани. Подиръ, това г. Иванчовъ не бѣше се върналъ още, и азъ телеграфирахъ на г. Дръцковъ, да отиде и прѣгледа вагонитѣ и ми отговори, като какви сж и дали могатъ да се вематъ. Подиръ три дена получихъ една телеграма, съ която ми отговаря, че вагонитѣ не били добри; че били правени отдавна; и не сж годни за купуване. Азъ, като получихъ тази телеграма, отидохъ да доложа на г. Иванчовъ и му поднесохъ телеграмата. Той, слѣдъ като я прочете, ме попита: кой е този Дръцковъ, кой го е изпратилъ, по каква работа е тамъ? Азъ му отговорихъ, че той е изпратенъ по друга работа тамъ, а не по вагонитѣ.

Прѣдседателя: До това врѣме г. Иванчовъ нищо ли не знаеше?

Свид.: Нищо не знаеше. Азъ распоредихъ, да се приложи тази телеграма при протокола. Този протоколъ заедно съ тази телеграма да се изпрати на М-ския Съвѣтъ за рѣшението на този въпросъ.

Прѣдседателя: Дѣ се изпрати въ министерския съвѣтъ ли?

Свид.: Да, изпрати се въ министерския съвѣтъ. Подиръ това г. Дръцковъ се завърна отъ Германия. На 27 юлий, ми се струва,

бѣхъ повиканъ въ съвѣта (г. Иванчовъ често ме викаше въ съвѣта); разглеждаше се въпроса за нуждата отъ вагони. Азъ казахъ, че нѣмаме нужда отъ вагоии, защото нѣмаме машини, съ които да ги возимъ. Тогава г. Иванчовъ ми каза: „Какъ така да нѣмаме нужда отъ вагони, вие сте новъ и незнаете". Азъ му казахъ, че съмъ новъ, но прѣди малко говорихъ съ г. Манафовъ по този въпросъ и той ми каза, че скоро ще получимъ нови вагони.

Тогава г. Иванчовъ ми заповѣда, да направя нова провѣрка за нуждата отъ вагонитѣ. Въ това врѣме началницитѣ, г. Манафовъ и Каракашевъ отсѫтствуваха отъ София и азъ ги повикахъ. Но г. Манафовъ не се върна, а вмѣсто него повикахъ г. Тихоловъ. Слѣдъ това тримата направихме нова докладна записка.

Прѣдседателя: До какво заключение дойде комисията?

Свид.: Да се наематъ около 150—200 вагони, като разчитахме да наемемъ или купимъ машини отъ прѣдприемачитѣ по постройката на желѣзницитѣ. Тази записка прѣдставихъ на г. Иванчова. Слѣдъ това г. Дрънковъ се завърна отъ странство и една сутринь на 3 августъ дохожда г. Манафовъ при мене и ми донесе писмо и телеграма писани на нѣмски. Понеже азъ не зная нѣмски, то г. Манафовъ ми прѣведи: тѣ били отъ кѫщата на Шолмаиеръ и Малеръ. Въ това писмо на г. Дрънкова се пишеше, че се продаватъ вагонитѣ по 7500 марки единия. Азъ отидохъ при г. Иванчовъ и му казахъ, че г. Вайсенбергъ ни продава вагонитѣ по 1500 л., а пъкъ Шолмаиеръ и Малеръ ни ги продава по 750 марки около 900 л. единия вагонъ и че тукъ има една разлика отъ около 600 л. а ние не трѣбва да вземемъ вагонитѣ отъ Вайсенберга. Тогава г. Иванчовъ ми каза, че тази оферта не е сериозна, че това е за подбиването на другата оферта и че това е шантажъ. Когато му докладвахъ това писмо, той не ми каза, че въпросътъ е рѣшенъ вече въ министерския съвѣтъ. Тогава занесохъ Манафову писмото въ дирекцията и му казахъ, че г. Иванчовъ не уважава това писмо. Слѣдъ това получи се постановление отъ М-ския Съвѣтъ, че се е приело прѣдложението на Вайсенберга. Като видѣхъ, че се взема офертата на Вайсенберга и като имаше писмо, съ което се прѣдлагаше по-евтина цѣна, то за да не подпадна подъ отговорность, казахъ да се прѣдстави г-ну Иванчову писменъ докладъ за оферта н Шолмаиеръ и Малеръ.

Прѣдседателя: Отъ кога е това писмо?

Свид.: Това писмо е отъ 10 августъ.Трѣбваше да се съобщи на Вайсенбергъ, респ. г. Странски, че се удобрява покупката на вагони отъ Вайсенбергъ, както бѣше удобрилъ Министерския Съвѣтъ. Като се съобщи на г. Странски, той дойде при мене и ми каза, че иска да се вмѣсти въ писмото му и цѣната на вагонитѣ. Азъ му казахъ, че не може да се внесе това, а той настояваше нѣколко пѫти, обаче азъ му отказахъ. Подиръ това Странски си излѣзе и ме повика по телефона г. Апостоловъ, секретарь на м-ския съвѣтъ и ми каза, че ще ми прати друго постановление, а старото да му повърна. Азъ снѣхъ отъ старото прѣписъ и като получихъ новото, пратихъ на Вайсенберга извѣстие, че доставката се възлага на него, като тоя пѫть му се съобщиха и цѣнитѣ.

Слѣдъ това, като се прие, да се купятъ вагонитѣ отъ Вайсенберга, командирова се г. Тихоловъ да прѣгледа вагонитѣ отъ Вайсенберга и да види да ли сѫ годни и каква цѣна струватъ. Г-нъ Тихоловъ съобщи, че въ Хагенъ нѣма нито дума за Вайсенберга и той се отправи за Braunschweig. Слѣдъ нѣколко врѣме получи се една телеграма, че вагонитѣ сѫ стари и правени прѣди 30 години и не струватъ по-вече отъ 500 л. Машинитѣ сѫ стари и трѣбва да се направятъ поправки и струватъ 15—20,000 л. Тази телеграма се прати до г. Иванчова. Като отивахъ въ м-ството, той ме виде отъ прозореца и ме повика. Слѣдъ като прочетохъ телеграмата казахъ му, че тѣзи вагони не може да се приематъ, а той ми порѫчи да телеграфирамъ на г. Тихоловъ, да приеме тѣзи вагони, които можатъ да траятъ 4 години, макаръ съ малка поправка. Азъ го помолихъ да напише резолюция, а той ми каза, че ако го не вѣрвамъ, той ще подпише телеграмата. Слѣдъ това излѣзохъ и отидохъ въ министерството. Изъ пѫтя разсѫждавахъ, че макаръ той и да я подпише, ако азъ напиша телеграмата ще излѣзе, че азъ съмъ заповѣдалъ. Заради това възложихъ на н-цитѣ Манафовъ и Захариевъ, да ми прѣдставятъ една докладна записка, въ която, възъ основа на получената отъ Тихоловъ телеграма, да се произнесатъ: могатъ ли да се приематъ вагонитѣ и локомотивитѣ. Но понеже тая записка до обѣдъ не бѣше свършена, то слѣдъ обѣдъ отидохъ на гарата, дѣто ми казаха, че ме търси г. Иванчовъ. Върнахъ се въ министерството и останахъ за да подпиша другитѣ книжа. Подиръ малко повика ме по телефона г. Иванчовъ и ме попита: дали е приготвена телеграмата. Азъ му отговорихъ, че не съмъ я приготвилъ и че ше му я изпратя, слѣдъ като му прѣдставя доклада. Слѣдъ това ме повика въ кѫщата си.

Като отидохъ въ кѫщата му, той ме попита: защо не съмъ направилъ телеграмата, а азъ му казахъ, че съмъ възложилъ на двама началника да направятъ доклада и да се произнесатъ: дали може да се приематъ тѣзи вагони и локомотиви. Тогава той ми каза, да направя телеграмата и се намръщи като прибави, че той управлява министерството, а не азъ. Азъ му казахъ, че е вече късно, че телеграмата не е въ мене и че не знамъ адреса и гдѣ да телеграфираме Тихолову; а той прибави, че телеграмата трѣбва да се прати още тази вечерь. Азъ отидохъ въ министерството, за да взема телеграмата, намерихъ я на масата на г. Манафовъ и отидохъ въ дома си, дѣто повикахъ н-цитѣ Манафовъ и Захариевъ, на които, като съобщихъ заповѣдьта, поканихъ ги, да редактираме телеграмата до Тихоловъ.

Сутриньта, когато се получи изпратената до Тихоловъ телеграма видѣхъ, че черновката не е моя, а е отъ г. Папазовъ часенъ секр. на г. Иванчовъ. Тя по съдържанието се различава много малко отъ моята: въ нея нѣмаше думитѣ: Вие „трѣбва“ да приемете, както е записано въ черновката, което прѣдава на телеграмата повелителенъ тонъ. Слѣдъ тази телеграма до г. Тихоловъ, послѣдниятъ отговори, че не може да приеме тѣзи вагони въ това положение, както сѫ и моли да изпратимъ другъ на негово мѣсто. Г-нъ Иванчовъ каза, да отидемъ въ кѫщата му: азъ, г. Манафовъ и г. Каракашевъ. Ние отидохме въ кѫ-

щата му и подиръ малко яви се той при насъ съ много книжа и съ телеграмата на г. Тихоловъ. Той се обърна къмъ насъ и ни каза, че Тихоловъ отъ своя страна се е държалъ много строго при приемането на вагонитѣ. Говорй съ г. Манафовъ, дали не ще намѣрятъ годни вагони между прѣдставенитѣ отъ Вайсенбергъ и че ще трѣбва да се направи нѣщо, понеже той може да заяви прѣтенций. Послѣ се рѣши да отидемъ ни съ Манафовъ, но азъ не отидохъ защото имахъ много работа въ м-ството. Когато стана дума за офертата на Ренера, г. Иванчовъ каза: „Да ви кажа приятелски, нѣма да го скрия отъ васъ, азъ искамъ да дамъ тая работа на Странски, а не на нѣкой чифутинъ."

Слѣдъ това г. Манафовъ замина, но по едно недоразумѣние г. Тихоловъ се завърна. Г-нъ Манафовъ, като не намѣри никого, телеграфира да се изпрати той или другъ на негово мѣсто. Азъ казахъ да замине Дръцковъ и като казахъ на г. Иванчовъ за него, той ми съобщи по телефона, че той нѣма да замине, а трѣбва да замине г. Поповъ. Азъ му отговорихъ, че г. Поповъ е цивиленъ инжинеръ и че той не е механикъ. Той ми отговори, че Поповъ е правилъ мостове, та може да прѣгледа и вагони. Вечерьта не можа да замине, а замина сутриньта. Когато запитахъ телеграфически г. Манафова, какво е направилъ съ вагонитѣ, той ми съобщи, че вагонитѣ, както сж въ тоя видъ не може да ги приеме. Той отказа да ги приеме и, слѣдъ като му телеграфира г. Тончевъ завърна се въ София, като остави тамъ Попова. Послѣдниятъ изпрати единъ рапортъ, дѣто ни съобщаваше, че между останалитѣ имало нѣкои, които г. Тончевъ може да приеме. Г-нъ Манафовъ описалъ подробно положението на тѣзи вагони.

Понеже въ това врѣме нѣмаше нужда отъ покрити вагони, то азъ прѣдложихъ на г. Тончевъ да подпише една телеграма до г-нъ Попова. Въ нея пишеше, да се приематъ само покрити вагони. Той я повърна съ различни зачерквания, а между зачеркнатото бѣше и думата покрити. Тази телеграма се написа споредъ неговитѣ поправки и се изпрати за подписване. Въ нея се направиха нови зачерквания, тогава азъ си спомнихъ, че въ постановлението на министерския съвѣтъ бѣше писано, какво вагонитѣ се приематъ отъ инжинеръ механикъ, а г. Поповъ е инжинеръ цивиленъ, затова му казахъ, да изпрати единъ инжинеръ механикъ. Той ми каза, че ще ми съобщи кого ще изпрати и на сутриньта ми каза че ще изпрати Бобутанова. Имаше заповѣдь, да се телеграфира на Бобутановъ, да приеме вагони безъ Попова, но по-послѣ се получи заповѣдь, да се телеграфира на Бобутановъ, да не приема самъ вагони. Слѣдъ това Бобутановъ остана, самъ да приема вагонитѣ, а защо самъ ще кажа сега тутакси Слѣдъ едно запитване, какво е направилъ Бобутановъ, той отговори съ една телеграма, че имало само 50—60 готови и ще ги изпрати, имало и машини, отъ които 3—4 удобрилъ; локомотиви не може да приеме, защото нѣмалъ офертата. Подиръ това се получи рапортъ съ протоколъ, че тѣзи и тѣзи вагони сж приети. Въ този протоколъ имаше и едно часно мнѣние на г. Поповъ, въ което заявяваше, че не е компетентъ да приема вагони за туй г. Тончевъ заповѣда, да се повика, та Бобутановъ остана самъ. Слѣдъ това Вайсенбергъ съ една телеграма до г. Тончева искаше ис-

плащането на два локомотива приети отъ Бобутановъ, и г. Тончевъ резулира да се исплатятъ, но азъ му възразикъ, че не може да се платятъ, защото нѣмаше извѣстие отъ нашия инжинеръ : дали ги е приелъ и че той не е могълъ да ги приеме, защото нѣма офертата за продажбата имъ. Слѣдъ това се получи отъ Бобутановъ телеграма, съ която казваше, че удобрилъ 5 локомотива и искаше, да се прати нѣкой да ги придружава. По-късно се получи единъ рапортъ отъ сжщия въ който казваше, че прѣгледалъ машинитѣ, но не се произнасяше, дали тѣзи машини трѣбва да се приематъ. Когато стана дума за покупката на локомотиви, азъ казахъ на г. Тончевъ, че нѣма оферта и че такава оферта не е дадена отъ г. Вайсембергъ. Тогава той ми изпрати единъ прѣписъ отъ офертата на г. Вайсенбергъ снета отъ копираната книга на сжщия.

Когато пристигна първата пратка вагони распоредихъ, да се прѣгледатъ и да се сравнятъ съ изпратения отъ Бобутановъ протоколъ. Тази работа бѣхъ възложилъ на дѣломайстора Новоселски и инжинера Николовъ, които изпратиха едно изложение за състоянието въ което се намиратъ вагонитѣ. Това изложение г. Манафовъ изпрати г-ну Тончеву, който разпореди, да се приематъ, сато се задържи извѣсна сума като гаранция, отъ която да се поправятъ вагонитѣ за въ бждяще. Азъ получихъ това изложение съ резолюцията и по моя инициатива распоредихъ, да се телеграфира на Бобутановъ, да внимава да не изпраща такива гнили и счупени вагони и да му се напомни, че тѣзи вагони не сж пуснати въ движение, а се прѣглеждатъ тукъ повторно. Това направихъ понеже видѣхъ, че сж много лоши. Слѣдъ това г-нъ Тончевъ ми каза, да отидемъ да видимъ вагонитѣ. Той отиде прѣди мене. Когато отидохъ на гарата и го видѣхъ, попитахъ го какъ намира вагонитѣ. Той ми каза, че сж много лоши. Сутриньта поиска ми по телефона, да му изпрата изложението на г. Николова и азъ му го пратихъ. Вѣроятно тогава ще да е направилъ тази допълнителна резолюция: „нищо счупено и гнило не бива да се приема“. Слѣдъ това телеграфирахъ на г. Бобутановъ, да бжде внимателенъ при изпращането на вагонитѣ, че има много поврѣдени части и да спре испращанието на вагони до второ разпорѣждане. Комисията по прѣглеждането на вагонитѣ, като виде, че тѣзи изтрошени вагони сж лоши, бракува ги. Послѣ министръ Паприковъ му телеграфира, да се върне. Когато прие министерството г. Паприковъ, Вайсенбергъ си поиска паритѣ. Комисия, която състоеше отъ Новоселски, Николовъ и Ковачевъ, прѣдстави два протокола, съ които ги бракува. Г-нъ Паприковъ допълни комисията съ г. Дръцковъ и г-нъ Захариевъ. Тази комисия на ново направи ревизия на вагонитѣ и каза, че 15—20 вагона могатъ да се поправятъ съ 200—300 л., а другитѣ не може да се поправятъ, пъкъ и да се поправятъ, ще трѣбва много пари, защото сж негодни и немогатъ слѣдователно да се приематъ. Слѣдъ това се намѣси германскиятъ консулъ, да иска паритѣ за Вайсенберга и тогава г-нъ Паприковъ самъ рѣши този въпросъ съ казания консулъ.

Държ. обвинитель: Г-нъ свидѣтеля изложи държавната афера тъй както си е, така щото азъ ще задамъ нѣкои въпроси на

свидѣтеля, за разяснение на нѣкои въпроси. Помни ли свидѣтеля, слѣдъ като е получилъ телеграмата на г. Дръцкова, въ която съобщава, че вагонитѣ на Вайсенберга не заслужаватъ да бждатъ приети, веднага ли е доложилъ на г. Иванчовъ или слѣдъ денъ, два или три?

Свид.: Веднага.

Държ. обвинитель: Кога тази телеграма е била доложена на Тодоръ Иванчова? Не помни ли свидѣтеля, какъ е приелъ тази телеграма министърътъ; въ какво разположение е билъ министърътъ слѣдъ долагането на телеграмата?

Свид.: Азъ доложихъ телеграмата и г. Иванчовъ ме попита: „Кой е този Дръцковъ, какво прави въ Германия, кой го е пратилъ тамъ?“ Азъ му доложихъ, че той е въ Германия по други работи и искахъ да се възползвамъ отъ това, та му възложихъ да прѣгледа вагонитѣ. Мене ми се стори, че това не му бѣше приятно.

Държ. обвинитель: Заповѣдьта на министерството, щото Дръцковъ да прѣгледа вагонитѣ отъ кого е дадена?

Свид.: Отъ мене.

Държ. обвинитель: На 27 юлий каза свидѣтеля, че билъ поканенъ въ министерския съвѣтъ, да докладва по тази оферта и докладва; и затова по-послѣ подава се докладна записка, отъ която се вижда, че нуждата отъ вагони е голѣма. Какъ си обяснява този фактъ свидѣтеля?

Свид.: Понеже нѣмахме машини, то не ще има съ какво да возимъ вагонитѣ, затова до като не се осигуримъ съ машини, не трѣбва да наемаме вагони, а понеже щѣхме да получимъ нови вагони, които бѣха заръчани, затова не трѣбва да бързаме. Послѣ като прѣдполагахме, че ще можемъ да наемемъ или купимъ машини отъ прѣдприемачитѣ на постройкитѣ, то за избѣгване на всѣка случайность, дадохме мнѣние да наемемъ 150—200 вагони.

Държ. обвинитель: Свидѣтеля, който е въ течението на работата, каза ни и по-рано, че на 27 юлий е имало нужда отъ вагони. Имало ли е или не? Личното мнѣние на свидѣтеля желалъ бихъ да зная!

Свид.: Азъ бѣхъ постжпилъ отъ 20 деня, затова не мога да кажа, но въ това врѣме нѣмаше нужда отъ вагони.

Държ. обвинитель: Свидѣтеля ни каза, че телеграмата е била доложена ясно на г. Иванчова още на 3 августъ. Така ли?

Свид.: Да, на 3 августъ.

Държ. обвинитель: Тази телеграма доложихте още на 3 августъ на г. Иванчова, въ сжбота нали?

Свид.: Така.

Държ. обвинитель: Тодоръ Иванчовъ ви каза, че тази оферта не била сериозна, така ли?

Свид.: Така.

Държ. обвинитель: Вие не обърнахте ли вниманието на г. Тодоръ Иванчова, че телеграмата трѣбва да бжде важна, защото иде отъ името на Шолмаиеръ и Малеръ, които сж стопани на вагонитѣ, а Вайсембергъ е тѣхенъ прѣдставитель?

Свид.: Азъ му доложихъ, а той ми каза, че тази оферта не може да бжде сериозна, че той иска да развали прѣдприятието на Вайсемберга и че това е било шантажъ.

Държ. обвинитель: Не се ли е дебатирало по въпроса между свидѣтеля и министра, че Вайсембергъ прѣдлага вагони за 1500 л., а самия стопанинъ прѣдлага сжщитѣ вагони за 750 марки? Свидѣтеля не му ли е казалъ: Какъ може да има шантажъ отъ страна на стопаннна, а пъкъ отъ страна на неговия комисаръ да нѣма шантажъ?

Свид.: Азъ му казахъ, че това е много очевидно. Стопанина ги прѣдлага по 900 л., а Вайсембергъ по 1500 л., тука има една разлика отъ 600 л.

Държ. обвинитель: Свидѣтеля казва, че той прѣдложилъ на г. Иванчова, какво тѣзи вагони сж прѣдложени за 750 марки отъ стопанина на вагонитѣ, а г. Иванчовъ му казва, че тази оферта на Шолмаиеръ и Малеръ не е сериозна, че тази оферта била шантажъ. Какво е впечатлението на свидѣтеля, ако може, да ми каже.

Свид.: Мисля, че се фаворизираше Вайсембергъ.

Държ. обвинитель: При редактирането на министерското постановление и когато вие знаехте телеграмата на Шолмаиеръ и Малеръ отъ 4 августъ или иначе да постава въпроса: помни ли свидѣтеля, кога се е срѣщалъ съ главния секретарь на министерския съвѣтъ, Апостоловъ, да редактиратъ министерското постановление? Когато ви повика по телефона и ви даде акта, когато ви повика, гдѣ даде старата редакция и гдѣ доби новата, не помни ли свидѣтеля кога бѣше това?

Свид.: Това бѣше . . . не помня добрѣ.

Държ. обвинитель: Да ли може да си спомни свидѣтеля, дали бѣше това на 5, 6, или 7?

Свид.: Първата редакция бѣше дадена на 3 или 4 августъ.

Държ. обвинитель: Да каже свидѣтеля, когато се вика отъ министерския съвѣтъ да повърне първата редакция и да даде втора, имаше ли телеграмата отъ Шолмайеръ и Малеръ?

Свид.: Имахъ я при мене.

Държ. обвинитель: Когато имаше телеграмата отъ Шолмайеръ и Малеръ, въ която телеграма се прѣдлагатъ сжщитѣ вагони по 750 марки вагона, не съобщихте ли това на министра, че цѣната е турена висока, че тѣ не струватѣ и 500 л.?

Свид.: Азъ му съобщихъ за това.

Държ. обвинитель: Въ министерското постановление е пропустната думата прѣцѣнятъ. На кого се дължи тази дума прѣцѣнятъ и защо е поставена или коя е сжщинската смисъль на думата, та да се тури въ министерското постановление?

Свид.: Азъ я поставихъ, защото думата „стари вагони" е неопрѣдѣлено. Прѣди да се видатъ вагонитѣ, не може да се рѣшава да се купятъ, понеже сж стари, и прѣди да се купятъ, трѣбва прѣдварително да се прѣгледатъ, та затова турихъ думата прѣцѣнятъ.

Държ. обвинитель: Кога свидѣтеля се е стараялъ да се постави думата прѣцѣнятъ, когато е билъ при министра ли или кога?

Свид.: Азъ прибавихъ тая дума „прѣцѣнятъ“ при редактиране на постановлението въ м-ския съвѣтъ, но послѣ видѣхъ, че думата прѣцѣнятъ я нѣмаше.

Държ. обвинитель: Ние виждаме въ дѣлото редъ оферти за наемъ и продажба на вагони и срѣщаме една оферта за локомотиви. Какъ е дошла тя и отъ гдѣ до дѣ?

Свид.: По офертата за локомотиви не зная нищо, нито е подавана въ министерството, нито е постжпвала.

Държ. обвинитель: Оферта за локомотиви нито е подавана, нито е постжпвала, а въ телеграмата се говори, че е прѣгледалъ локомотиви. Кой далъ разпореждане за прѣглеждане на локомотиви?

Свид.: Ние се учудихме, когато той ни съобщава, че прѣгледалъ и локоиотиви.

Държ. обвинитель: По-иослѣ вижда, че такава оферта е имало въ министерството. Въ чие ржцѣ е била прѣминала, не знае ли свидѣтеля?

Свид.: Отъ тази оферта много късно се получи прѣписъ въ министерството.

Държ. обвинитель: Допуща ли свидѣтеля, че е била подадена направо въ министерството и изгубена или че е дадена на нѣкой министръ и останала въ неговия портофелъ?

Свид.: Не е постжпвала въ министерството, трѣбва да е дадена на министра.

Държ. обвинитель: Когато се получи телеграмата на г. Тихоловъ, по която телеграма той и Дръцковъ считатъ, че вагонитѣ не сж сгодни и струватъ около 500 л., когато г. Иванчовъ дава заповѣдь, да се приематъ вагонитѣ, които удовлетворяватъ на извѣсни условяя, чухме, свидѣтеля да казва на министра, да сложи въ този смисъль резолюция, а Тодоръ Иванчовъ му казва: „Какъ не ме ли вѣрвате. „Това е интересенъ разговоръ между единъ чиновникъ и министъръ, имепно единъ министръ да каже на чиновника си: какъ не ме ли вѣрвате. Може ли свидѣтеля да ни разправи нѣщо по това?

Свид.: Азъ искахъ да постави резолюция въ такава смисъль, понеже вагонитѣ бихж гнили, стари и негодни, а пъкъ мене се заповѣдва да правя телеграма за приемането имъ.

Държ. обвинитель: Г-нъ Тихоловъ ви телеграфира, че вагонитѣ сж негодни, неприемливи. Защо г. Тихоловъ телеграфира, че ваговитѣ сж негодни, тази телеграма е на мѣстото си. Така ли мисли свидѣтеля?

Свид.: Да, и трѣбваше да му се каже, да дойде назадъ.

Държ. обвинитель: Ако обича свидѣтеля, да ни каже въ какво отношение се намира той, съ г. Иванчовъ, било служебно, било часно: имали нѣщо на раздоръ да не кажа нѣщо по-силно, на отмъщение, нека ни каже свидѣтеля?

Свид.: Такова нѣщо не е имало.

Държ. обвинитель: Въ тази смисъль, ако ме не лъже паметьта, той подържа въ слѣдствената комисия, че отношенията му сж

лоши. Аю намира почитаемия съдъ за добрѣ, да се прочетатъ показанията на свидѣтеля. Г-нъ Иванчовъ, имате ли да кажете нѣщо?

Подсжд. Т. Иванчовъ: Нѣма нищо да кажа. По-послѣ ще кажа.

Дѣрж. обвинитель: Има телеграма, въ която се казва на Тихоловъ да приема вагони, които ще могатъ да служатъ 4 години, които да удовлетворятъ на извѣсни условия. Той по своя инициатива взѣлъ ли е да телеграфира и билъ свидѣтеля, билъ другъ нѣкой чиновникъ да му е казалъ, че има нужда отъ вагони, трѣбва да се бърза. Какъ стои този въпросъ? Докладванъ ли е на г. Тодоръ Иванчова, че трѣбва да се изпратятъ часъ по-скоро вагонитѣ или г. Тодоръ Иванчовъ е телеграфиралъ на Тихолова?

Свид.: Азъ телеграфирахъ на Тихолова: само да прѣгледа вагонитѣ и локомотивитѣ и да каже колко струватъ, а не и да ги приема. Вайсенбергъ се оплаква на г. Иванчова, а г. Иванчовъ каза, че Тихоловъ е билъ много строгъ при прѣглеждането на вагонитѣ.

Държ. обвинитель: Ще наруша малко реда на въпроситѣ. Казахте, че когато сте се събрали въ комисията да прѣглеждате офертитѣ, вие сте направили единъ рапортъ или една докладна записка до министра и казвате, че вагонитѣ трѣбва да се прѣгледатъ по качество, прѣди да се купятъ. Този рапортъ, този протоколъ, билъ ли е докладванъ на министра Тодоръ Иванчовъ?

Свид.: Този протоколъ на комисията заедно съ телеграмата на Дръцкова се изпратиха въ М-ския Съвѣтъ и г. Иванчовъ подписа доклада.

Държ. обвинитель: Какво е станало съ този протоколъ и писмото, може да се прочете на свидѣтеля, да си припомни съобщението въ този протоколъ: „Вагони не трѣбва да се купуватъ, прѣди да се прати човѣкъ, да ги прѣгледа". Телеграмата на г. Дръцкова, която се прилага тукъ заедно съ протоколното съобщение била ли е доложена на министра Тодоръ Иванчовъ?

Свид.: Когато ме вика г. Апостоловъ, за да му помогна въ редактиране на постановлението, не видѣхъ тамъ нито протоколъ, нито телеграма, но послѣ този протоколъ ми повърна г. Иванчовъ, струва ми се, когато ходихъ въ къщата му съ Каракашевъ и Манафовъ.

Държ. обвинитель: Значи този протоколъ, ако помните добрѣ, то е едно важно обстоятелство, вие сте го получили отъ г-нъ Тодоръ Иванчовъ?

Свид.: Да, но не помня добрѣ дали бѣше въ къщата му.

Държ. обвинитель: Слѣдъ несполучливата мисия на г-нъ Дръцковъ и Тихоловъ се изпрати инжинера Бобутановъ. Какво е казалъ г. Тодоръ Иванчовъ по адреса на Бобутановъ?

Свид.: Каза, че не го познава и че чулъ за него лоши работи.

Държ. обвинитель: Не можете ли обясни на съда, какъ г-нъ Тодоръ Иванчовъ, слѣдъ като дава лошъ атестатъ за г-нъ Бобутанова, по-послѣ се изпраща сѫщия Бобутановъ, да приема вагонитѣ? Може ли да разправи свидѣтеля, каква е тъзи еволюция въ министерството? Вие сте тамъ главенъ секретарь, какъ така най-лошия инжинеръ въ края на краищата става най-добъръ?

Свид.: Когато бѣше министръ, Тодоръ Иванчовъ не го прати, а го прати г. Тончевъ.

Държ. обвинитель: Вие казахте, че слѣдъ като се завърна Тихоловъ, става нужда да го изпратите на ново, но Тихоловъ и Захариевъ се отказватъ по болесть. Вие най-послѣ сте се спрѣли на г. Дръцкова, той да отиде пакъ на ново. Не знае ли свидѣтеля, защо г. Иванчовъ не искалъ Дръцковъ да замине на ново, не е ли за това, че той ги е прѣгледалъ веднъжъ и се е произнесълъ лошо за тѣхъ?

Свид.: Не зная защо. Ние говорихме по телефона много малко, и той ми каза, че ще изпрати другъ. Послѣ ни съобщи да се испрати г. Поповъ.

Държ. обвинитель: Той ви съобщи, че ще замине инжинера Поповъ (Свид. Л. Вълчевъ: Да!), слѣдъ като му обърнахте вниманието, че той не е инжинеръ механикъ, а инжинеръ по шосета и мостове, знаете ли на какво основание се изпрати инжинера Поповъ да приема вагонитѣ. Да не е по това обстоятелство, че инжинера Поповъ като не е механикъ, та ще може и лоши вагони да приеме?

Свид.: Не зная. Азъ говорихъ по телефона много малко. Азъ му възразихъ, че той не е механикъ и не може да приема вагони.

Държ. обвинитель: Единъ общъ въпросъ ще дамъ на г-нъ свидѣтеля. Всичкитѣ тѣзи телеграми било на г. Дръцкова, Тихолова, рапортитѣ на Попова, на Бобутанова и пр. веднага ли се докладваха направо на титулярния Министръ на Общественитѣ Сгради?

Свид.: Нѣкои се забавяха, нѣкои се докладваха веднага, но имаше и такива, които се отправиха направо до министра, така напримѣръ телеграмхта на г. Тихолова той получи направо. Имаше сжщо такъвъ случай и когато Бобутановъ бѣше въ Германия: имаше телеграми и рапорти до м-ството, сжщо и до г. Тончева.

Държ. обвинитель: Кога вие докладвахте на г. Тончева, че нѣма нужда отъ открити вагони и кога се поправи вашата редакция на телеграмата? Тѣзи поправки на телеграмата, ако си припомва свидѣтеля, съ какво се различава въ сжщность едната редакция, вашата, отъ редакцията отъ г. Тончева?

Свид.: Въ повърнатата телеграма имаше сума зачерквания, между които бѣше зачеркната и думата „покрити".

Държ. обвинитель: Въ редакцията на нашата телеграма думата покрити липсва. Може ли да знае свидѣтеля, какъ така въ телеграмата е поставена думата открити?

Свид.: Не мога да зная. Поставилъ я е г. Тончевъ.

Държ. обвинитель: Освѣнъ тази дума има и другъ редъ думи зачеркнати, но тѣ сж тѣхническа работа, като напримѣръ, колелетата да бждатъ такива, бандажитѣ да бждатъ такива и пр. и редакцията, която е била въ министерството и тѣзи думи въ редакцията отъ г. Тончевъ липсватъ. Трѣбва да обясни това свидѣтеля: да не би чрѣзъ това г. Тончевъ, че е искалъ да бжде по кратъкъ, както въ показанията си казва г. Тончевъ или бѣше инакъ?

Свид.: Съ моята редакция на телеграмата се дава повече опрѣ-

дѣление, на кое трѣбва да обърнемъ внимание. Телеграмата на г-нъ Тончева бѣше много кратка.

Държ. обвинитель: И тъй при телеграмата съставена въ министерството на инженера, командированъ да прѣгледа вагонитѣ, се дава по-малка възможность на усмотрѣние, а при телеграмата на г-нъ Тончева е по-голѣма възможностьта да приема той съ телеграмата и не толкова добри вагони. Така ли разбира свидѣтеля?

Свид.: Така разбирамъ.

Държ. обвинитель: Мислилъ ли е, че м-ръ на общ. сгради по съображение да бжпе кратъкъ е вземалъ да спестява думи? Мислилъ ли е свидѣтеля този мотивъ за сериозенъ?

Свид.: Не зная защо е зачеркналъ тѣзи думи.

Държ. обвинитель: Не знаете. Кой е извикалъ Попова отъ странство, за да се завърне или Поповъ самъ е дошълъ?

Свид.: Научихъ се за неговото завръщане, когато го видѣхъ въ София.

Държ. обвинитель: Сега не знаешъ ли?

Свид.: Послѣ се научихъ, че неговото завръщане е станало защото даденитѣ му наставления се различавали отъ тия на Боботанова.

Държ. обвинитель: Вие, когато Поповъ е изпратенъ въ странство, на Странски или Вайсенберга сте говорили нѣщо като: ето сега се командирова новъ инжинеръ?

Свид.: Не съмъ говорилъ.

Държ. обвинитель: Не знае ли свидѣтеля, по кой начинъ г. Странски се е научилъ, че г. Поповъ е изпратенъ инженеръ и въ кореспонденцията му съ Вайсенберга е съобщилъ: „Ето иде нашъ инжинеръ?“

Свид.: Азъ не зная.

Държ. обвинитель: Не допущате ли, че нѣкой другъ чиновникъ отъ министерссвото е съобщилъ това на Странски или Вайсенбергъ?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Може ли една тайна въ министерството да става тя популярна, всеизвѣстна или това е било секретъ?

Свид.: Не е секретъ. Като се получи приказъ изпраща се въ м-вото и обикновено тѣзи, които се занимаватъ съ това го знаятъ.

Държ. обвинитель: Има една телеграма въ дѣлото подписана отъ г. Тончевъ. Има три телеграми, които носятъ датата на единъ и сжщи денъ. Първата телеграма носи изходящъ № на министерството 31857; тя е отправена до ннжинера Бобутановъ и има слѣдующето съдържание (чете): „Брауншваигъ, инженеру Бобутанову

Ако има удобрени отъ васъ вагони, пратете ги най-скоро № 31.857.

Министъръ Тончевъ.

Въ този сжщия денъ 24 октомврий има други двѣ телеграми съ хвърчащъ № 105 и 106 изпратени отъ кабинета г. Тончева (чете): Инжинеръ Бобутановъ, Браушваигъ, Хотелъ Монополъ. Изпратете по-скоро прѣгледанитѣ вагони, които могатъ да служатъ 4 години. № 105

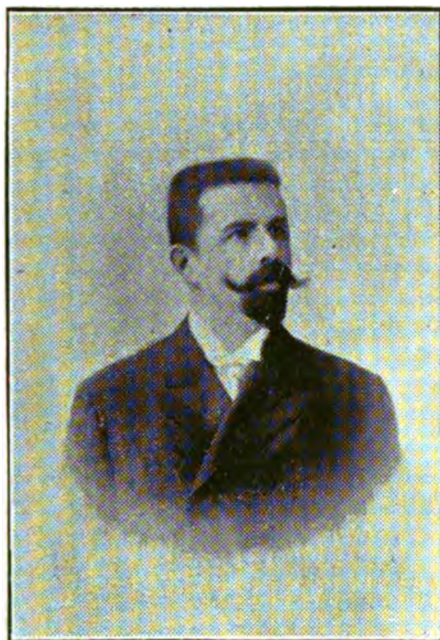

Лазаръ Вълчевъ,

Бившъ Главенъ Секретарь на М-то на Общ. Сгради и свидѣтель по дѣлото.

Министръ Тончевъ. Другата телеграма гласи така (чете): Инжинеръ Бобутановъ, Браушваигъ, Хотелъ Монополъ. Днесъ ви телеграфирахъ да изпратите по-скоро прѣгледанитѣ вагони, които могатъ да служатъ най-много 4 години съгласно офертата. Съобщете, има ли такива и колко. № 106. Министръ Тончевъ. Тѣзи телеграми минали ли сж прѣзъ неговитѣ ржцѣ или какъ?

Свид.: Не зная нищо за тѣзи телеграми, азъ послѣ се научихъ.

Държ. обвинитель: Когато се повдигна въпросъ въ Нар. Събрание, въ министерството за тѣзи телеграми не знаеха ли?

Свид.: Азъ нищо не зная за тѣхъ.

Държ. обвинитель: Въ тѣзи телеграми се пише на Бобутанова; на какво се дължатъ тѣзи телеграфически съобщения на министра? Движението ли се спрѣ или какво, да се телеграфира часъ слѣдъ часъ да дойдатъ вагонитѣ? Какъ си обяснява свидѣтеля това обстоятелство?

Свид.: Нѣмаше нужда отъ вагони, но защо сж пратени не зная.

Държ. обвинитель: Има още една телеграма. Слѣдъ като пристигнаха тукъ първитѣ 14 вагона, слѣдъ като се прѣгледаха тѣ, г. Тончевъ приложи слѣдующата резолюция (чете): Азъ съмъ прѣгледалъ вагонитѣ и видѣхъ, че има изгнили дървета. Нищо изгнило, нищо счупено, било дърва или дъски не трѣбва да се приема. Да се повика и г. Вайсенбергъ, за да се констатира въ негово присжтствие изгнило и счупено. На Бобутанова да се пише, да внимава при изпращането, да не прокарватъ вагони, които не отговарятъ на условията, защото ще бждатъ бракувани.

10/XI 1900 год. Д. Тончевъ.

Тази телеграма той изпрати ли я по заповѣдь на г. Тончева или тоя я изпрати на лична инициатива? Не помни ли свидѣтеля?

Свид.: Азъ изпритихъ друга, и по моя лична инициатива.

Държ. обвинитель: Тя е отъ васъ, азъ ще ви я прочета. Тя е отъ 20 ноемврий 1900 год. подъ № 34782:

Брауншвайгъ, Хотель Монополъ за инжинера Бобутановъ.

Съгласно резолюцията на г. Министра, никакви вагони, които иматъ счупени части или гнили дъски и дървета не бива да се приематъ. Приемайте само вагони, които отговарятъ напълно на условията т. е. офертата Вайсенбергъ, постановление министерския съвѣтъ. Само локомотиви съ най-малко три свързани оси, отговаряющи на условията, можете да приемете. Извѣстете, кога ще пристигнатъ останалитѣ вагони, понеже врѣмето за прѣноса десятъка, за която цѣль се вздематъ, изминава.

Главенъ секретарь: Вълчевъ.

Кога я изпратихте?

Свид.: Слѣдъ като министъра постави резолюция на изложението отъ г. г. Николовъ и Новоселски.

Държ. обвинитель: Сега, слѣдъ всички тѣзи въпроси не може ли свидѣтеля да ни каже, какви сж по качество тѣзи вагони, споредъ неговото разбиране, понеже и той е инжинеръ, споредъ не-

говото вѣщо мнѣние по тази работа и какво употрѣбление иматъ днесь за днесъ тѣзи вагони въ страната?

Свид.: Тѣзи вагони сѫ вагони, които сѫ били извадени отъ употрѣбление отъ германскитѣ желѣзници. Има много отъ тѣхъ, които сѫ счупени. Вагонитѣ сѫ негодни и не сѫ сигурни въ движението. Азъ ще ви кажа постепенно какво стана съ тѣхъ: щомъ пристигнаха вагонитѣ, както казахъ, допълни се комисията съ двама души, а именно г. Захариевъ и г. Дръцковъ. Като прѣгледаха вагонитѣ намери се, че 17 вагона сѫ добри и ще може да се допуснатъ въ движението съ малки поправки.

Слѣдъ това промѣни се кабинета, дойде г. Бѣлиновъ, той назначи друга комисия, която състоеше отъ г. г. Каракашевъ, Поповъ и Манафовъ, да се произнесатъ: какво може да се направи по тѣзи вагони. Комисията прѣгледа вагонитѣ на Вайсенберга и за 40-50 вагона се изказа, че сѫ стари и не трѣбва да се правятъ поправки, а да се поправятъ тѣзи, които сѫ по-здрави. Слѣдъ това, колкото си спомнямъ, както ми каза г. Каракашевъ, много отъ тѣзи вагони бидоха поправени. Споредъ заведения редъ тѣзи вагони трѣбва да минатъ прѣзъ работилницата, да се поправятъ, да се опрѣдѣли тарата и да се поставятъ въ движение. Такива вагони които минаха прѣзъ работилницата има още 20. Тѣзи вагони, които сѫ минали прѣзъ работилницата сѫ пуснати въ движение, другитѣ сѫ вземани, когато е имало нужда и сѫ пущани въ движение. Въ протокола на комисията, назначена отъ г. Бѣлиновъ, пишеше, тѣзи вагони да се поставятъ въ реда на ония, които не служатъ сега. И по поводъ на това тѣзи вагони не се туриха въ смѣсенитѣ тренове дълго врѣме. Слѣдъ врѣме, като имаше нужда отъ вагони, давали сѫ се отъ тѣхъ и се е служило съ тѣхъ. Има вагони отъ тѣхъ, които сѫ прикачвани, но всѣки пѫть, когато сѫ си служили съ тѣхъ, всѣки пѫть сѫ ги закачали на опашката.

Отъ таблицата, която прѣдставя г. Тончева се вижда, всѣки вагонъ колко километра е пропѫтувалъ. Нашитѣ вагони сѫ правили 7000 километра въ половина година, а тѣзи, брауншигскитѣ, сѫ правили по 500 километра. Само тѣзи вагони, които сѫ минали прѣзъ работилницата само тѣ се пущатъ въ движение.

Държ. обвинитель: Знае ли свидѣтеля, щото нѣкой отъ тѣзи вагони да сѫ пѫтували и по чуждитѣ страни?

Свид.: Има само два вагона, но тѣ сѫ приспособени за прѣвозвание на птици и за прѣкарване на яйца.

Държ. обвинитель: Знае ли колко е коствало на държавата поправката на тѣзи вагони?

Свид.: Не зная точно колко.

Държ. обвинитель: Не се ли е подигалъ въпросъ, щото свидѣтеля да отиде да приема вагонитѣ въ Германия?

Свид.: Да! Имаше такова нѣщо, но азъ казахъ, че понеже го нѣма г. Тончевъ, и понеже имахъ много работа, и нѣма кой да остане въ министерството, че азъ отказахъ.

Държ. обвинитель: Кога се отказа той да замине: веднага ли когато се приема идеята за неговото пѫтуване или послѣ?

Свид.: Ние щѣхме да заминемъ съ г. Манафовъ, но азъ не заминахъ и г. Иванчовъ не ми каза нищо.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Давамъ 5 м. отдихъ.

Сѣдъ отдиха.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Засѣданието продължава, г-нъ обвинителю, продължавайте въпроситѣ си.

Държ. обвинитель: Азъ бихъ молилъ свидѣтеля, да разправи нѣщо по транспорта?

Свид.: По дѣлото за вагонитѣ имаше една комисия, която прѣдстави това дѣло съ единъ протоколъ. Според този протоколъ найдобра цѣна бѣше тая на Хофмана, и за локомотиви, и вагони. Вайсенбергъ, вижда се, че се е научилъ за тѣзи цѣни и прѣдстави нови цѣни, като намаляваше 1 л. на вагонъ и 50 ст. на локомотивъ за тонъ. Важното бѣше, че Вайсенбергъ прѣдлагаше намаление 1 л. на вагонъ и 50 ст. на тонъ за локомотивъ за всички вагони, безразлично дали тѣ ще се изпращатъ отъ Враунпвайгъ, Берлинъ или Бреславъ, градове които отстоеха различно отъ Царибродъ. До този пунктъ прѣвоза на вагонъ отъ горнитѣ градове струваше ресцективно срѣдно по около 290, 275, 250 лева. Това обстоятелство се изстъкна въ една записка отъ тракционото отдѣление до менъ и азъ рапортирахъ, да се поднесе такава записка съ сѫщото съдържание до м-ра. Това стана, като му се изстъкна неизгодностьта на прѣдложението отъ Вайсенберга. Слѣдъ това въ м-вото се получи едно писмо отъ Вайсенберга съ резолюция отъ г. Тончева, адресирано до г-на Стефанидиса, въ която се казваше: „Възложи транспорта на вагонитѣ и локомотивитѣ върху Вайсенберга, като му се заплати споредъ тарифитѣ, плюсъ другитѣ справедливи разноски, които ще направи, като не се прѣвишаватъ прѣдложенитѣ цѣни". Казваше се още въ резолюцията, да му каже този чиновникъ, какви ще бѫдатъ тѣзи разноски. Донесе ми се това отъ г. Стефанидиса, но азъ казахъ, да се отговори на Вайсенберга, че ние ще платимъ за превоза по тарифитѣ и нѣма да признаваме никакви разноски, които не фигуриратъ въ товарителницитѣ. Г-нъ Вайсенбергъ писа по тоя поводъ на м-ра едно писмо, въ което му се оплакваше отъ тоя отговоръ, който му билъ отправенъ противъ желанието на м-ра и че му се плащало малко разноски. Въ това писмо се казва още, че той не може да си обясни тоя отговоръ иначе, освѣнъ че е направенъ безъ знанието на м-ра, но както и да е ние настояхме, че ще му се плати само по тарифитѣ, и така му платихме. Въ прѣдставената смѣтка за прѣвоза на 110 вагона имаше 4—5000 лева въ повече. До колкото си спомнямъ тѣзи суми се спаднаха на смѣтката му и не се платиха.

Държ. обвинитель: Свидѣтеля казва, че най-износната оферта за прѣвозването на вагонитѣ е била на Хофмана и като се научилъ Вайсенбергъ, че имало такава оферта, то той намалилъ на вагонъ 1 левъ и на локомотивъ 50 ст. на тонъ. Отъ кого се е научилъ той, билъ ли е въ министерството?

Свид.: Той телеграфически намали на вагонъ по 1 л. и локомотивъ по 50 ст.

Държ. обвинитель: Тази оферта на Хофмана, гдѣ се намира?

Свид.: Тя бѣше за прѣвозъ на вагони само отъ Брауншвайгъ, но послѣ се оказа, че Вайсенбергъ има вагони и въ други градове.

Държ. обвинитель: Тѣзи, които сж оферирали по-рано съ цѣнитѣ, гдѣ сж: отъ Брауншвайгъ ли или отъ другадѣ?

Свид.: Въ офертата на Вайсенберга бѣше казано, че той оферира за всички вагони, гдѣто и да бждатъ включително и отъ Брауншвайгъ. Въ писмото си той признава, че отъ Брауншвайгъ прѣвоза ще коствуватъ по-ефтино, отъ колкото ако ги докара отъ Бреслау и Берлинъ. Важното е, че Вайсенбергъ въ своето заявление, като цитираше посоченитѣ цѣни въ нашата докладна записка до м-ра за прѣвоза на вагонитѣ отъ разни градове, критикуваше ги и се мъчеше да докаже, че макаръ цѣната и да е висока, но офертата му била най-износна.

Държ. обвинитель: Ако тъй схващате заявлението на Вайсенберга, че критикува вашето схващане, отъ гдѣ знае това г. Вайсенбергъ?

Свид.: Не мога да зная.

Държ. обвинитель: Смисъльта или по-добрѣ заключението ваше часно искамъ да зная: въ рапорта си какво прѣдложихте на министра? Помните ли?

Свид.: Не помня: ще ви моля, да се прочете рапорта.

Държ. обвинитель: Азъ ще ви кажа. Не прѣдлагахте ли новъ търгъ?

Свид.: Да и да се спомене, че ще има и други.

Държ. обвинитель: Ще задамъ на свидѣтеля още единъ въпросъ. Въ дѣлото намираме офертата на А. Ренера. Писмото на Ренера, съ дата 26 юлий 1900 год., е адресирано до васъ лично ли и какъ стои този въпросъ?

Свид.: На 26 юлий се яви въ министерството единъ непознатъ човѣкъ, който ми говори по нѣмски. Понеже азъ не зная нѣмски, за туй повикахъ г. Тихолова, да ми служи за прѣводчикъ и той ми каза, че този человѣкъ билъ Айлеръ и иска извинение, че се явява лично въ министерството; че Вайсенбергъ му съобщилъ, какво не може да бжде приетъ въ министерството, ако не му послужи нѣкой човѣкъ като Вайсенбергъ, който билъ дълго врѣме въ София; и че не може да се запознае съ нѣкой чиновникъ; нѣма да го приематъ въ министерството и ще го осждятъ за тази му постжпка. Послѣ ми каза, че прави прѣдложение въ министерството и ще да му бжде приятно . . . . Това направи той на 26 сутриньта. Тогазъ именно — това забравихъ да кажа — че тогава Вайсенбергъ казалъ на Айлера, какво покупката се забъркала, че се запозналъ съ Вайсенберга и че трѣбвало да даде на Вайсенберга 500 марки. Слѣдъ това той си отиде.

Слѣдъ това дойде г. Тихоловъ и ми каза, че г. Странски иска офертата като прибави, че той не можелъ да дойде. Слѣдъ малко обаче г. Странски дойде при мене въ министерството и ме попита, има ли други оферти, а пъкъ азъ му казахъ че има. Той тогава я поиска, да му я дамъ, да я види, но азъ не му я дадохъ. Слѣдъ това г. Иванчовъ

ме попита, има ли постжпили и други оферти; отговорихъ, че има. Той я взема и я държа дълго врѣме у него и послѣ ми я даде.

Държ. обвинитель: Може ли да ми каже свидѣтеля, слѣдъ като отказа на г. г. Тихолова, Манафова и Странски да даде тази оферта, слѣдъ колко врѣме докладва тази оферта? Слѣдъ като си излѣзе г. Странски ли приказвахте съ г. Иванчовъ или кога?

Свид.: Сжщото врѣме, мисля: слѣдъ като си излѣзе г. Странски и г. Иванчовъ ме повика.

Държ. обвинитель: Тази оферта е получена на 26 юлий. На 27 юлий сте били въ Министерския Съвѣтъ, въ който се е говорило, че Вайсенбергъ не е въ състояние да прѣдстави машини, локомотиви и пр. Въ това писмо се говори, че Шолмаиеръ и Малеръ нѣматъ вагони и че Вайсенбергъ не може да прѣдстави вагонитѣ, а фирмата Ренеръ е, която може да прѣдстави вагонитѣ. На 27 юлий, когато се разглеждаше това, не обърнахте ли вниманието на г-нъ Иванчова?

Свид.: Азъ говорихъ за това на г. Иванчовъ и както си спомнямъ много добрѣ, г. Начевичъ отправи единъ епитетъ къмъ Вайсенберга, като каза, че трѣбва да се даде въ сждъ г. Вайсенбергъ.

Държ. обвинитель: Добрѣ! Да се разберемъ: вашия атестатъ е, че Шолмаиеръ и Малеръ нѣматъ вагони и че вагони има фирмата Ренеръ. Вайсенбергъ, който оферира съ вагонитѣ на Шолмаиеръ и Малеръ нѣма такива, че това е лъжа, всичко това вие прѣдложихте въ министерството публично или какъ? Не помни ли свидѣтеля, кои министри бѣха въ съвѣта?

Свид.: Въ Министерския Съвѣтъ бѣха тогава г. Паприковъ, г. Тончевъ, г. Начевичъ, г. Иванчовъ, други не си спомнямъ.

Държ. обвинитель: Когато г. Начевичъ повдигна този въпросъ, че такъвъ господинъ трѣбва да се даде въ сждъ, другитѣ господа — когато Вайсенбергъ е такъвъ — не подигнаха ли въпроса: че Вайсенбергъ е шантажистъ, а не Шолмаиеръ и Малеръ?

Свид.: До колкото помня, тогава не стана въпросъ по това.

Държ. обвинитель: Тъй щото освѣнъ тѣзи думи казани отъ г. Начевичъ, другъ нѣкой не каза ли нѣщо?

Свид.: Другъ никой не каза нищо.

Държ. обвинитель: Нѣма по-вече въпроси да задамъ.

Държ. ищецъ Ив. Славовъ: Да каже свидѣтеля, г-да сждии, офертата на Вайсенберга отъ 14 юлий направо въ министерството ли е подадена или дадена лично на министръ Иванчова?

Свид.: Азъ я получихъ отъ г. Иванчова съ резолюция.

Държ. ищецъ: Каква резолюция имаше тя?

Свид.: Да се проучи въпроса и да направя единъ обширенъ докладъ за наемане и купуване на вагони.

Държ. ищецъ: Какво направихте вие, слѣдъ получаването на тази оферта?

Свид.: Разпоредихъ се, да се назначи една комисия да прѣгледа офертитѣ.

Държ. ищецъ: Защо се разпоредихте, да се назначи комисия, когато въ офертата не се говори за това?

Свид.: Азъ го направихъ по моя инициатива и заповѣдахъ да се състави една комисия.

Държ. ищецъ: Назначи се комисия. (Свид. Л. Вълчевъ: Да!) За назначението на комисията увѣдомихте ли г. Иванчова?

Свид.: Азъ му пратихъ приказа, да го подпише.

Държ. ищецъ: Подписа ли г. Иванчовъ този приказъ?

Свид.: Г-нъ Иванчовъ го подписа послѣ.

Държ. ищецъ: Слѣдъ като се състави тази комисия, кога е подписанъ приказа отъ г. Иванчова отъ 24 юлий и какво рѣшение взема тази комисия?

Свид.: Всичкитѣ оферти бѣха написани на една таблица: кой колко вагони прѣдставя, каква е цѣната и ние разглеждахме по тази таблица, когато рѣшавахме въпроса.

Държ. ищецъ: Въ тази таблица сж били написани офертитѣ. Като какво мнѣние изказа комисията по въпроса за наемането на вагонитѣ и коя оферта е най-износната за Българското правителство?

Свид.: Най-износна бѣше офертата на Хофмана отъ Буда-Пещъ.

Държ. ищецъ: За купуването на вагони комисията до какъвъ резолтатъ дойде?

Свид.: Понеже имаше въпросъ и за купуване на вагони, то комисията дойде до слѣдующето прѣдложение: трѣбва да се вематъ допълнителни, свѣденя никакво рѣшение да се не взема по това и да се прѣгледатъ прѣдварително вагонитѣ.

Държ. ищецъ: Защо е казала комисията прѣдварително да се прѣгледатъ, па послѣ да се приематъ?

Свид.: Защото стари вагони е нѣщо неопрѣделено: вагонитѣ може да струватъ 200 л., 300 л. па и 1000 л.!

Държ. ищецъ: Слѣдъ като се бѣше събрала комисията, ако се не лъжа на 18 юлий, и е съставила своя протоколъ, получи ли се офертата отъ Ганцъ и С-ие да продаватъ нови вагони?

Свид.: Получи се, но бѣше късно и ние не я отбѣлѣзахме въ протокола.

Държ. ищецъ: Тя е отбѣлѣзана въ протокола на края. Не знаете ли мнѣнието на комисията за покупката на вагони слѣдъ тази нова оферта?

Свид.: Не мога да си спомна. Ако ми се прочете протокола ще си припомна.

Държ. ищецъ: Слѣдъ това, г-да Сждии, има една телеграма на стр. 24 въ доклада отъ 20 юлий 1900 год., подадена отъ София до инжинера Дръцковъ съ слѣдующето съдържание:

Gusstahlfabrik, für Jngenieur Dratskoff, Bochum.

Направѣте общо прѣглеждане на вагонитѣ отъ фирма Schollmeyer et Maler въ Хагенъ и ни съобщете веднага отъ какъвъ материалъ сж направени, колко сж стари и въобще заслужватъ ли да ги купимъ и побързайте съ връщането си.

Главенъ секретарь: Вълчевъ.

№ 19,722. По какво обстоятелство и по чия инициатива е телеграфиралъ на Дръцкова; и ако е по негова, да даде тази телеграма на Дръцкова, да ни каже свидѣтеля?

Свид.: Азъ дадохъ тази телеграма по моя инициатива, понеже въ комисията не взѣхме никакво рѣшение, пъкъ и не можехме да вземемъ. Но понеже Дръцковъ бѣше въ Германия, натоварихъ го, да ги прѣгледа колко струватъ и да ми отговори. Това го направихъ по моя инициатива.

Държ. ищецъ: Тази телеграма е изпратена по поводъ мнѣнието изказано отъ комисията. На сжщата страница има една телеграма подадена отъ Берлинъ подъ № 51189 отъ 24 юлий 1900 год.:

Bauten Ministerium.

Вагонитѣ правени прѣди 20—30 години; извадени отъ употрѣбление; пръснати по разни станции; долнища цѣли желѣзни и дървени съ желѣзни надлежни греди; звѣздни и пълни колелета — не заслужаватъ купуване.

Дръцковъ.

Тази телеграма вие сте казали, че сте я доложили на г. министра веднага. Каква резолюция постави и какво е съдържанието на тази резолюция?

Свид.: Той не турна никаква резолюция.

Дъж. ищецъ: Защо не турна никаква резолюция?

Свид.: Не турна никаква резолюция, но ме попита кой е този Дръцковъ, кой го прати тамъ, какво прави тамъ, понеже той не знаеше, че е командированъ тамъ по друга работа. Азъ му казахъ, че е изпратенъ тамъ по друга работа, а че съмъ го натоварилъ да прѣгледа вагонитѣ.

Държ. ищецъ: Не изказа ли управляющия министръ нѣкакво незадоволство, като му дадохте телеграмата?

Свид.: Отъ въпроситѣ които ми задаваше той, видѣхъ, че не остана задоволенъ.

Държ. ищецъ: Вие самъ не поставихте ли нѣкоя резолюция и ако си спомняте какво е съдържанието й?

Свид.: Да! Да се постави въ протокола и да се изпрати въ министерския съвѣтъ.

Държ. ищецъ: Въ доклада има едно писмо гдѣто е поставено № 20,421, отъ 25 юлий, на стр. 26; а на стр. 27 отъ доклада се намира друго едно писмо, което се намира въ дѣлото на министерството написано на чисто. Първото писмо е много кратко безъ никакви мотиви, само се казва, че се изпраща сравнителна таблица съ даденитѣ оферти съ телеграмата на Дръцкова, а второто е мотивирано. Защо този докладъ, който е мотивиранъ и се изказва мнѣнието на м-вото, защо този докладъ не се прѣдстави, а се прѣдстави единъ докладъ само отъ петь реда?

Свид.: Азъ не знаяхъ за него нищо; азъ самъ го видѣхъ, когато ме попитаха въ слѣдствената комисия.

Държ. ищецъ: Слѣдъ като е врѫчено на Вайсемберга съобщението, че не му се възлага доставката на вагонитѣ, дохождалъ ли е

при свидѣтеля г. Странски, да моли да се поставятъ и цѣнитѣ въ писмото до Вайсемберга, съ което се купуватъ вагонитѣ?

Свид.: Да! Г-нъ Странски дохожда при мене и иска да се поставятъ и цѣнитѣ, по които се купуватъ вагонитѣ, но азъ му отказахъ, като му обърнахъ вниманието, че не може да се постави такова нѣщо.

Държ. ищецъ: Телеграматта на Шолмаиеръ и Малеръ, спомѣната въ писмото, докладвалъ ли е свидѣтеля на г. Иванчова и, ако помни, въ кой денъ е докладвалъ?

Свид.: Помня, че на 3 августъ му ги докладвахъ, понеже видѣхъ че сж важни.

Държ. ищецъ: Какво ви каза г. Иванчовъ, слѣдъ като му доложихте тѣзи телеграми?

Свид.: Той ми каза, че тази телеграма не е сериозна, че той дошелъ да разваля работата на г. Вайсемберга и че това е шантажъ.

Държ. ищецъ: Поставена ли е въ писмото на Шолмаиеръ и Малеръ нѣкоя резолюция отъ васъ?

Свид.: Когато доложихъ телеграмата, той не постави никаква резолюлия а зараньта, когато ми докладваха, казаха ми, че имало резолюция.

Държ. ищецъ: Писмото сте направили на 10 августъ 1900 год. подъ № 230. Каква резолюция е поставена на това ви писмо?

Свид.: Тя бѣше много.кжса и съ нея считаше се въпроса вече за рѣшенъ.

Държ. ищецъ: Какъ рѣшенъ?

Свид.: Понеже имаше по-ефтина оферта, а Вайсенбергъ доставяше вагонитѣ по 1500 лв. единия, ние казахме, че има голѣма разлика въ цѣнитѣ и да не се взема офертата на Вайсенберга. Но той, министърътъ, отговори, че въпроса е разрѣшенъ и е прѣдставено на Вайсенберга.

Държ. ищецъ: Казано е, че въпроса е разрѣшенъ отъ министерския съвѣтъ. Не обърнахте ли вниманието на министра, ако и рѣшенъ въпроса, че не трѣбва да се вземе тази оферта?

Свид.: Както казахъ и по-горѣ, азъ му доложихъ, че имаше поефтина оферта.

Държ. ищецъ: Не помни ли свидѣтеля, да е обяснявалъ на министра, че тукъ Вайсенбергъ ни продава сжщитѣ вагони, които ни прѣдлагатъ и Шолмаиеръ и Малеръ; че Шолмаиеръ и Малеръ е стопанина на вагонитѣ, а Вайсенбергъ е прѣдставитель на Шолмаиеръ и Малеръ, и че, ако стопанина дава вагонитѣ за 750 марки единия, нѣма защо да слушаме неговия прѣдставитель? Вие не прѣдставихте ли тѣзи работи, че нѣма нови вагони, а че тѣ сж сжщитѣ?

Свид:: Отъ думитѣ на министра се вижда, че той е знаялъ това и каза, че въпроса е вече рѣшенъ.

Държ. ищецъ: Ако вие бѣхте министръ, какво щѣхте да направите?

Свид.: Щѣхъ да приема отъ притежателя, който даваше поефтина оферта.

Държ. ищецъ: Сега за приказа по назначението на Тихилова да приема вагонитѣ. Какво знаете по този приказъ, какъ се издаде,

кой назначи г. Тихолова да прѣгледа вагонитѣ и помните ли текста на приказа?

Свид.: Понеже г. Тихоловъ бѣше въ странство, ние направихме приказа, да се прикомандирова да прѣгледа вагонитѣ. Точно текста на приказа не помня.

Държ. ищецъ: Азъ ще прочета приказа подписанъ отъ г. Иванчова на стр. 45, който послѣ ще сравня съ телеграмата (чете): приказъ № 1597. Инжинерътъ при тракционото отдѣление, П. Тихоловъ, се командирова, да прѣгледа прѣдложенитѣ за даване подъ наемъ и продаване локомитиви и вагони, находящи се въ Хагенъ.

София, 16 августъ 1900 г.

Управляющъ министерството, Министъръ на Външнитѣ Работи и на Изповѣданята: Т. Иванчовъ.

Г-нъ Тихоловъ е изпратенъ въ Хагенъ да прѣглежда вагони. Той телеграфира, че Шолмаиеръ и Малеръ отказали да му дадатъ, да прѣгледа вагонитѣ. Тази телеграма докладвана ли е на министра?

Свид.: Не съмъ докладвалъ.

Държ. ищецъ: Сега да видимъ телеграмата на стр. 46 отъ доклада, нменно телеграмата подъ № 25811, на стр. 50 отъ доклада. Като отговаря по-напрѣдъ (стр. 49 отъ доклада) Тихоловъ, казва така (чете): „Sofia Bulgarien. Министерство общитѣ сгради.

Вагонитѣ сѫ отъ извадемитѣ изъ употрѣбление при прускитѣ желѣзници. Не ми е възможно да приемамъ подобни вагони. Моля, да се изпрати за сѫщата цѣль другъ нѣкой, а мене се позволи да се завърна.

Тихоловъ".

Тогава, казва свидѣтеля, че г. Иванчовъ му заповѣдалъ, да направи една телеграма, да се приематъ вагонитѣ. Освѣнъ това още единъ въпросъ: не намира ли свидѣтеля, че тази телеграма противоречи на приказа, съ който е назначенъ г. Тихоловъ? Тя противоречи на постановлението на министерския съвѣтъ и противоречи на офертата на Вайсенберга; именно въ тази телеграма се казва тъй: 5/18 септемврий 1900 г. . . . . . (гледай на стр. 3093, отъ доклада на парламентарната комисия).

Тази телеграма не противорѣчи ли на поемнитѣ условия на офертата, на договора сключенъ съ г. Вайсенберга?

Свид.: Г-нъ Тихоловъ бѣше изпратенъ само да прѣгледа вагонитѣ, а не да ги приема. Телеграмата е подписана отъ часния секретарь на м-ра. Въ постановлението е казано: ако вагонитѣ сѫ здрави, да ги приеме.

Държ. ищецъ: Въ кое?

Свид.: Въ постановлението на Министерския Съвѣтъ.

Държ. ищецъ: Ами въ телеграмата?

Свид.: Въ телеграмата е казано, че трѣбва да бѫдатъ здрави и да траятъ 4 години.

Държ. ищецъ: Това не е ли противорѣчие?

Свид.: Въ офертата имаше това условие, а въ самия документъ

се казва: Вайсенбергъ да прѣдстави вагонитѣ и да се приематъ, ако сж въ здраво състояние.

Държ. ищецъ: Тукъ не става ли измѣнение на условието, че може да се приематъ вагони, които не сж въ здраво състояние, но да се поправятъ и да траятъ 4 години?

Свид.: Именно има противорѣчие.

Държ. ищецъ: За тази телеграма не разисквахте ли съ министра и не му ли казахте, че съ тази телеграма се измѣняватъ и условията?

Свид.: Тази телеграма е писана отъ часния секретарь на г-нъ Иванчова.

Държ. ищецъ: Телеграмата, която направихте вие съ г. Манафова и г. Захариева, гдѣ е черновката на тази телеграма?

Свид.: Тя остана у г. Иванчовъ, не я повърна.

Държ. ищецъ: Подиръ тази втора телеграма, която даде г. Иванчовъ до Тихоловъ, да приеме вагонитѣ и слѣдъ тази телеграма на г. Иванчова, г. Тихоловъ ви отговаря, че той не може да приеме нито единъ вагонъ; втората тази телеграма вие докладвахте ли я на г. министра тогава или не?

Свид.: Мисля, че му доложихъ и затова се отложи приемането и се повика г. Манафовъ.

Държ. ищецъ: По поводъ тази телеграма вие се събрахте и рѣшихте да се изпрати Бобутановъ. Като Ви повика г. Иванчовъ да се съвѣщавате, какви разговори имахте въ кжщата на г. Иванчова? Такова нѣщо дали Ви казва: „Азъ нѣма да съмъ като другитѣ министри: да правя, да рѣшавамъ на своя глава, азъ Ви викамъ да се съвѣтваме". Имало ли е такова нѣщо?

Свид.: Това бѣше като встжпление, че нѣма да бжде като другитѣ министри, да рѣшава на своя глава, но ще се съвѣтва съ насъ чиновницитѣ, като лица по-свѣдущи по тѣзи работи. Това ни каза, това бѣше началото на говора му.

Държ. ищецъ: Защо Ви е казалъ това, когато по-напрѣдъ е изрекълъ думитѣ: „Азъ управлявамъ министерството, а не Вие; по чия заповѣдь Вие телеграфирате"? По какви съображения го е казалъ?

Свид.: Не зная, по какви съображения ни го е казалъ.

Държ. ищецъ: Не стана ли дума въ този разговоръ и за г-нъ Странски?

Свид.: Стана разговоръ къмъ края. Той ни каза, както казахъ и по рано, че той иска, да се съвѣтва съ насъ и да се даде прѣдприятието на българинъ, за да спечели, а не на израилитяни.

Държ. ищецъ: Вайсенбергъ какъвъ е?

Свид.: Не зная.

Държ. ищецъ: Вайсенбергъ не е ли и той израилитянинъ?

Свид.: И той е израилитянинъ.

Държ. ищецъ: Г-нъ Иванчовъ като Ви каза, че иска да даде тази работа на Странски, а не на чифутинъ, г. Иванчовъ е знаялъ, че макаръ да фигурира името на Вайсенберга като доставчикъ, а то е отъ страна на г. Странски. Така ли разбирахте Вие г. Иванчова?

Свид.: Ние разбирахме, че това е отъ страна на г. Странски.

Държ. ищецъ: Инжинеръ Тихоловъ, като се завърна отъ странство, говорихте ли съ него и какво говорихте?

Свид.: Да! Говорихъ съ него и му казахъ, да прѣдстави единъ рапортъ.

Държ. ищецъ: Дѣ е този рапортъ?

Свид.: Той имаше при себѣ си изрѣзки отъ германски вѣстници, въ които се казваше, че се продаватъ по 750 марки единия вагонъ. Този рапортъ го поставихъ въ папката съ книжята и го изпратихъ на г. Тончева.

Държ. ищецъ: Какво стана този рапортъ и изрѣзкитѣ пратени га г. Тончева?

Свид.: Изпратихъ прѣписъ отъ протокола, дѣто имаше и една телеграма. Този рапортъ не се повърна въ министерството.

Държ. ищецъ: Какви сж тѣзи книжа, които се даватъ на чиновницитѣ, официялни книжа ли сж или какви сж?

Свид.: Тѣ сж официялни книжа.

Държ. ищецъ: Може ли единъ министръ да си оставя книжата у дома си, безъ да ги прѣдстави въ министерството?

Свид.: Не е извѣстно такова нѣщо.

Държ. ищецъ: Вие като чиновникъ не ги ли изисквате да се прѣдставятъ въ дѣлото? Какъ давате книжата на министритѣ на довѣрие ли или подъ подписъ?

Свид.: На министръ книжата се даватъ не подъ подписъ, а по довѣрие.

Държ. ищецъ: Кой е този министръ?

Свид.: Г-нъ Тончевъ.

Дър. ищецъ: На стр. 81 отъ доклада има, г-да Сждии, черновка отъ телеграма, двѣ черновки струва ми се, че и двѣтѣ не сж изпратени, но е изпратена трета. Тѣзи телеграми азъ ще ги прочета и ще искамъ обяснение. Едната черновка има слѣдующето съдържание (чете): Хотелъ Deutsches Haus инжинеръ Поповъ Брауншвайгъ. — Приеми онѣзи покрити товарни вагони . . . (Покрити товарни е поставена въ скоби и показва, че е зачеркната). (Чете.). . . . (Глѣдай на стр. 3124 отъ доклада на Парламентарната Комисия. Сега тази телеграма отъ кого е съчинена въ министерството?

Свид.: Отъ Тракционото отдѣление.

Държ. ищецъ: Защо не се изпрати тази телеграма?

Сеид.: Тази телеграма се изпрати на министра за подписъ, той зачеркна нѣкои думи и я даде да се прѣпише, за това не се изпрати.

Държ. ищецъ: Тѣзи зачерквания сж зачеркнати отъ г. Тончева ли?

Свид.: Да! Отъ него.

Държ. ищецъ: Всичкитѣ ли зачерквания сж отъ г. Тончева?

Свид.: Да.

Държ. ищецъ: Ами втората телеграма? (Гледай на стр. 3124 отъ доклада на Парламентарната Комисия). Тази втора телеграма отъ кого е редактирана и отъ кого сж направени тѣзи зачерквания?

Свид.: Като се направиха зачерквания въ първата телеграма, ни

я прѣписахме и занесохъ на министра за подписъ, нъ той и на нея направи зачерквания.

Държ. ищецъ: Отъ кого сж направени тѣзи зачерквания?

Свид.: Отъ г. Тончева.

Държ. ищецъ: Защо ги е направилъ?

Свид.: Не мога да зная.

Държ. ищецъ: Какъ мисли свидѣтеля: коя отъ тѣзи телеграми дава по-голѣма свобода на г. Попова при приемането на вагонитѣ?

Свид.: Съ тази първата телеграма се даваше на г. Попова, като единъ не специалистъ, едно упжтване да бжде послѣ отговоренъ.

Държ. ищецъ: За това обстоятелство вие не говорихте ли на г. Тончева, че г. Поповъ не е специалистъ?

Свид.: Първата телеграма се повърна въ министерството.

Държ. ищецъ: Слѣдъ зачеркването на телеграмата, вие казахте ли му?

Свид.: Слѣдъ зачеркването на думитѣ въ телеграмата, азъ му казахъ, че г. Поповъ не е специалистъ и че трѣбва да се изпрати инжинеръ механикъ, и че отиването на г. Поповъ е излишно.

Държ. ищецъ: Въ това врѣме — то е било въ края на септемврий или въ началото на октомврий — нужда отъ открити вагони имаше ли?

Свид.: Нѣмаше нужда и понеже видѣхъ въ доклада, че имаше открити вагони, азъ говорихъ на г. Тончева, че нѣмаме нужда отъ открити вагони.

Държ. ищецъ: Вие обърнахте вниманието на г. Министра, че нѣма нужда отъ открити вагони и той се съгласи нали?

Свид.: Той се съгласи.

Държ. ищецъ: Какъ стана послѣ, че се махна тази дума?

Свид.: Не зная.

Държ. ищецъ: Моля, по командироването на Бобутанова и Попова какво знае свидѣтеля? Какви инструкции се дадоха и кой даде тѣзи инструкции и какви кж биле?

Свид.: Когато замина Поповъ, азъ казахъ на Захариева да даде на Попова инструкции и като забѣлѣжихъ, че той заминава, азъ казахъ, да му се даде телеграмата.

Държ. ищецъ: Коя телеграма?

Свид.: Телеграмата отъ Тихоловъ. Попитахъ г. Захариевъ, а той ми каза, че г. Поповъ замина съ Манафовъ, и послѣдниятъ ще му обърне вниманието за всичко. Г-нъ Поповъ имаше само тази телеграма. Г-нъ Захариевъ му далъ часни свѣдения за приемане на вагонитѣ. По отношение на Бобутановъ, дадоха му се всичкитѣ книжа за офертата, конвенцията и спогодбата.

Държ. ищецъ: Значи на Попова се даде, като оферта телеграмата на г. Иванчова?

Свид.: Като наставление.

Държ. ищецъ: Като наставление, какви вагони да приеме, то е телеграмата отъ 5 септемврий, а на Бобутянова се дава офертата. Не

мисли ли, че тѣзи наставления, които се дадоха сѫ противоречиви и се унищожаватъ едни други?

Свид.: Както казахъ и по-рано, това се отнася до г. Манафова и той щѣше да му обърне вниманието, като какви трѣбва да бѫдатъ вагнитѣ. На Бобутанова се дадоха инструкции, сѫщо и когато г. Бобутановъ е чакалъ тѣзи книжа, той е казалъ ни г. Захариева, че тѣ сѫ били вземени за вѫтрѣшно употрѣбление. Това не е вѣрно, тѣ се вэематъ не само за вѫтрѣшно употрѣбление, но и за външно.

Държ. ищецъ: Кой е казалъ на г. Бобутанова, че вагонитѣ се купуватъ само за вѫтрѣшно употрѣбление, а не за външно?

Свид.: Не мога да зная. Това го казалъ на г. Захариева и това ме накара да дамъ по-широки инструкции.

Държ. ищецъ: Като се завърна Поповъ отъ странство, не се ли оплаква, че неговитѣ инструкции сѫ други, а на Боботановъ други? Не знаете ли нѣщо?

Свид.: Когато се завърна г. Поповъ отъ странство, тогава се научихъ, че е дошелъ. Г-нъ Поповъ бѣше изпратенъ съ г. Манафова, защото г. Манафовъ имаше да приема вагонитѣ. Той трѣбваше да телеграфира отъ тамъ, а не да се връща тукъ въ София и да казва това.

Държ. ищецъ: На стр. 95 отъ доклада има една телеграма дадена на Боботановъ.

(Глѣдай стр. 95 отъ доклада на Парламентарната Комисия).

Какво е накарало свидѣтеля да дава тази телеграма и да става това приемане частично отъ разнитѣ градове, когато се купуватъ вагонитѣ отъ начало въ Хагенъ?

Свид.: Тази телеграма бѣше дадена по заповѣдъ на г. Министра, както е казано тамъ „по заповѣдъ на министра".

Държ. ищецъ: Нѣма такова нѣщо казано.

Прѣдседателя: Прочетете цѣлата телеграма!

Държ. ищецъ чете:

Брауншваигъ. Хотелъ Deutsches Haus, инжинеръ Боботановъ, копие инжинеръ Поповъ.

Приемането вагонитѣ извършете частично по отдѣлно въ всѣки градъ: Брауншваигъ, Берлинъ, послѣ Брѣславъ. Приетите въ Брауншваигъ вагони прѣдайте веднага Вайсенбергу за експедиране. № 30332.

Главенъ секретарь: Вълчевъ.

Свид.: Туй е направено, да се знае отъ всѣки градъ колко вагона ще дойдатъ, да се държи смѣтка за прѣвоза.

Държ. ищецъ: Добрѣ, но покупката нали става въ Хагенъ у Шолмайеръ и Малеръ? Какво дирилъ въ Брауншвигъ, Брѣслау, Берлинъ и пр.?

Свид.: Тъй като Шолмайеръ и Малеръ се отказаха да дадатъ вагонитѣ, като казаха, че тѣ нѣмали нищо общо съ Вайсенберга.

Държ. ищецъ: Нали се доставятъ отъ Вайсенберга вагонитѣ, какъ да нѣма общо съ Шолмайеръ и Малеръ?

Свид.: Въ офертата се казва, че Вайсенбергъ е самостоятеленъ доставчикъ.

Държ. ищецъ: Разбирате, че Ваисенбергъ е самостоятеленъ доставчикъ, а какъ така, когато отъ него нѣма никаква оферта?

Свид.: Всичкитѣ оферти сж отъ него.

Държ. ищецъ: Да, но, казва въ името и за еди кой си. Азъ сега ще намера, ако обича свидѣтеля, всичкитѣ оферти. Първата оферта е отъ А. Ренеръ, тя се намира на 16 стр. отъ доклада. Но тя не е важна въ случая. Важна е отъ Шолмайеръ и Малеръ, тя е на стр. 3060 отъ доклада на Парламентарната Комисия. Затова сега ви задавамъ въпроса: като купуваме вагонитѣ отъ Шолмайеръ и Малеръ въ Хагенъ, защо отиваме въ Врауншваигъ, Брѣслау, Берлинъ и пр., както казва онази телеграма? Да не би добротата на тѣзи вагони е направила да отидатъ да ги търсятъ по всичкитѣ ґари въ Германия?

Свид.: Той по-рано бѣше далъ оферта за Шолмайеръ и Малеръ, но по-късно даде отъ свое име.

Държ. ищецъ: Защото самитѣ тѣзи Шалмайеръ и Малеръ не сж ги имали въ единъ складъ, но сж биле пръснати по разнитѣ гари, така ли?

Свнд.: Така! Той съобщава, че сж пръснати по разнитѣ гари.

Държ. ищецъ: Оферта отъ Ваисенберга лично нѣма, има отъ Шолмайеръ и Малеръ. Другата оферта е отъ 8 юний 1900 г.

(Глѣдай стр. 3060 отъ доклада на Парламентарната Комисия).

Тази е втората оферта. Вижда ли се, че Вайсенбергъ е прѣдприемачъ? Трета оферта отъ 14 юлий 1900 г.

(Глѣдай на стр. 3061, 3062 отъ доклада на Парламентарната Комисия).

Отъ тѣзи оферти вижда ли се, че Ваисенбергъ е прѣдприемачътъ?

Свид.: Прѣдприемачътъ е Шолмайеръ и Малеръ.

Държ. ищецъ: Защо прѣдприемачътъ е Шолмайеръ и Малеръ а не Вайсенбергъ?

Свид.: Така!

Държ. ищéцъ: За сжщото нѣщо ще прочета и доклада, на стр. 430 отъ министерското дѣло, подписанъ отъ г. Иванчовъ. Тамъ се казва тъй (чете): „Като прѣдставитель на Шолмайеръ и Малеръ". Това обстоятелство показва, че отъ началото и до края се счита Шолмайеръ и Малеръ като прѣдприемачъ. Искамъ да отида по-нататъкъ. Защо сумата на тѣзи вагони не се даватъ на Шолмайеръ и Малеръ като собственици, а я получава Айлеръ като пълномощникъ на Ваисенберга? По това обстоятелство какво може да каже свидѣтеля?

Свид.: Казахъ и по-рано, че на Вайсенберга се прѣдстави офертата да прѣдстави вагонитѣ отъ Германия, а Аилера изпраща като пълномощникъ да получи само паритѣ.

Държ. ищецъ: Отъ офертитѣ се вижда, че прѣдприемачътъ е Шолмайеръ и Малеръ, а Вайсенбергъ е прѣдставитель на Шолмайеръ и Малеръ. Защо плащаме паритѣ на Вайсенберга, а не на Шолмайеръ и Малеръ и ги плащаме на Вайсенберга като прѣдставитель безъ да има пълномощно отъ Шолмайеръ и Малеръ?

Свид.: Вайсенбергъ е доставилъ вагонитѣ и иска да му платимъ паритѣ.

Държ. ищецъ: Не е ли това едно обстоятелство създадено отъ министерството, не е ли станала отъ министерството тази бъркотия?

Свид.: Не мога да зная, но понеже офертата е отъ Вайсенберга, той изпрати вагонитѣ и нему се плати.

Държ. обвинитель: На всичкитѣ тѣзи въпроси, г. Славовъ, ще намерите отговори въ писмата на г. Странски!

Засѣданието се закри въ 6 ч. 10 м. вечерьта.

Засѣдание XXVII. — 7 мартъ 1903 г.

Прѣдседатель Хр. Павловъ (звъни): Засѣданието е отворено. Г-нъ Славовъ има думата.

Държ. ищецъ Славовъ: На стр. 81 отъ доклада има двѣ телеграми, едната съставена отъ Тракционото отдѣление до г. Попова, въ която телеграма му се описва, на какво да внимава при приемането на вагонитѣ, и която телеграма отпослѣ е поправена отъ г. Тончева (и втората телеграма е прѣтърпѣла поправка). И двѣтѣ тѣзи телеграми не сж изпратени по назначението си. Може ли да отговори, ако си спомня, свидѣтеля, защо не сж изпратени по назначението си тѣзи двѣ телеграми?

Свид. Л. Вълчевъ: Понеже бѣха поправени, та трѣбваше да се прѣпишатъ на чисто, а така сжщо и протокола не бѣше направенъ на чисто. Понеже въ протокола е казано: да се изпрати инжинеръ механикъ.

Държ. ищецъ: Защо двѣтѣ телеграми не сж изпратени. Защото, до колкото разбрахъ, г. Поповъ не е инжинеръ механикъ?

Свид.: Така е.

Държ. ищецъ: Тѣзи телеграми не бѣха ли направени по поводъ на резолюцията поставена отъ г. Тончевъ върху заявлението, подадено отъ г. Грасияни, прѣдставитель на Вайсенбергъ (стр. 3125 отъ доклада на парламентарната комисия)?

Свид.: По поводъ на него.

Държ. ищецъ: На страница 86 отъ доклада има една телеграма до Вайсенберга отъ г. Странски. Въ тази телеграма се казва тъй (чете): „Cocasse (Манафовъ) и Clou (главния секретарь) правятъ нечувани мжчнотии. Вчера Clement (Тончевъ) подписа телеграфическа заповѣдь за приемането отъ Ianouch (Попова), но възпрѣпятствува Cocasse (Манафовъ), понеже рѣшеннието на Eglise (М-ския съвѣтъ), е приеманието да бжде направо чрѣзъ Mecaniciengenars. Наредихъ съ Karl (Боботановъ) който тръгва устрѣ. Ianouch (на Попова) телеграфира да чока". Може ли да каже свидѣтеля, какви мжчнотии сж правени на прѣдприемача, на Странски и Вайсенберга и имали такива? Като за какви мжчнотии говори г. Стански на Вайсенберга?

Свид.: Никакви мъчнотии не сж му правени, обаче обрѣщането вниманието на г. Тончева, че трѣбва да бжде инжинеръ механикъ той го счита за мъчнотия.

Държ. ищецъ: Тъй е, защото по-нататъкъ въ телеграмата се казва (чете): На стр. 122 отъ доклада на комисията има резолюцията на г. Тончева, поставена върху рапорта на инжинера Николова, която гласи слѣдующето (чете): М. Б. Д. Ж. „София, 15 ноем. 1900 г., № 1893, твърдѣ бързо. Г-нъ М-ре, Тукъ приложеното имамъ честь да изпратя на Ваше благоусмотрение изложението съставено отъ инжинера по вагоната служба, относително състоянието на пристигналитѣ 14 стари вагони отъ доставката на С. Вайсенберга. На мнѣние съмъ, да се прѣкрати по-нататъшното приемане на вагони и локомотиви отъ инжинера Бобутановъ".

14 Ноемврий. И. Н.

Това е първата часть на резолюцията. Ето и втората часть на резолюцията (чете): „Понеже М-ския Съвѣтъ е рѣшилъ за покупката окончателно, то вагонитѣ и локомотивитѣ ще трѣбва да се приематъ и да се турятъ веднага въ употрѣбление. Условието е да могатъ да послужатъ 4 г., за което ще се удобри една гаранция отъ стойностьта. Отъ тая гаранция ще се поправятъ, ако стане нужда. Не може да се приеме нищо изпочупено. Д. Т.

Сега и на думитѣ: „не може да се приеме нищо, което е счупено, гнило и т. н." помни ли и дали може да ни каже свидѣтеля, тѣзи думи дали сѫ поставени въ резолюцията заедно съ първата часть, или тѣ сѫ поставени послѣ? Какъ и при какви обстоятелства?

Подсѫд. Тончевъ: Признавамъ, че тѣзи думи на резолюцията сѫ поставени по-послѣ.

Държ. ищецъ: При всичко, че има още нѣкои въпроси, които трѣбва да задамъ на свидѣтеля, но ще ги задамъ слѣдъ прѣдставянето на документитѣ отъ г. Тончева. Тѣзи въпроси пъкъ ще се касаятъ до онѣзи документи, които ще прѣдстави г. Тончевъ. Нѣмамъ друго какво да питамъ.

Държ. обвинитель Ал. Малиновъ: Ако помня добрѣ, прѣди разболяването ми се прие, да се депозиратъ всичкитѣ доказателства, затова ще моля да стане това.

Прѣдсед. А. Павловъ: То е до сѫбота.

Държ. ищецъ: Но това е за другитѣ документи.

Държ. обвинитель: Тѣзи документи трѣбва да се доставятъ по-скоро и на мене и азъ трѣбва да ги имамъ за да ги проуча.

Потсѫд. Д. Тончевъ: Отъ вагонитѣ, които сѫ изпратени отъ Вайсенберга има прѣдставени 4 вагони ли или два, не помня, повече; и сега се търсятъ въ министерството, дали два или четири сѫ пристигнали подъ единъ и сѫщи №, и търсимъ това въ министерството да се поправи.

Прѣдседателя: Само тази ли е грѣшката?

Държ. ищецъ: То е само единъ документъ.

Защит.: Азъ ми се струва, че и за обвинението по вагонитѣ трѣбва да постѫпимъ така, както и съ другитѣ документи и писма. Документитѣ трѣбва да се прѣдставятъ въ края при заключването на сѫдебното дѣло. Може отъ нѣкои документи да нѣма нужда, но и тѣ

ще се прѣдставятъ за оборването на нѣкои показания на свидѣтеля. Прѣдставени на почитаемия сждъ, държавния обвинитель ще има възможностьта да ги проучи. Нашитѣ документи ги вземаме отъ надлежнитѣ учреждения, отъ министерството, държ. обвинитель ще знае това. Ще моля сжда да остане на сжщото положение.

Прѣдседателя: Дѣйствително по другитѣ оферти е така, но тази е послѣдната, слѣдователно трѣбва да имаме прѣдъ видъ, че тѣви документи трѣбва да прѣдставите своеврѣмено на държ. обвинитель и на сжда, за това трѣбва да побързате. Ако е за 1—2 документа, тѣ може да останатъ но трѣбва да побързате.

Държ. ищецъ: Готовитѣ документи трѣбва да прѣдставятъ.

Прѣдседателя: За другитѣ документи срока е до сжбота и азъ Ви моля до срѣда да ги прѣдставите. Г-нъ Славовъ има ли да кажете нѣщо?

Държ. ищецъ: Азъ нѣма какво да кажа.

Защит.: Свидѣтеля ни каза, че е постжпила на 8 юлий една оферта отъ Вайсманъ за наемане на нови вагони. Така ли е?

Свид.: Така е.

Защит.: Припомня ли си свидѣтеля и може ли да каже свидѣтеля, че е чулъ, да се повдига въпросъ въ тогавашното министерство за наемане на вагони, за нужда отъ вагони?

Свид.: То бѣше, ако се не лъжа на 7 юлий.

Защит.: Понеже свидѣтеля много бърза, то азъ го моля да ми отговаря само съ да или не. Г-нъ свидѣтелю, г-нъ Тончевъ бѣше ли тукъ?

Свид.: Бѣше.

Защит.: Припомня ли си свидѣтеля една докладна записка, въ която се изпъква нуждата въ министерството отъ вагони?

Свид.: Послѣ се научихъ за нея.

Защит.: Знае ли свидѣтеля нѣщо за тая записка? Може ли ми каза свидѣтеля отъ кого е направена тя?

Свид.: отъ г. Каракашевъ.

Защит.: Припомня ли си свидѣтеля на кой министъръ е дадена?

Свид.: Не помня.

Защит. чете резолюцията.

Свид.: Помня.

Защит.: Може ли каза свидѣтеля какво направи Министерството на Общитѣ Сгради?

Свид.: То е поискало съ покани отъ разнитѣ администрации таблици, за да се вэематъ вагони подъ наемъ.

Защит.: Свидѣтеля припомня ли си, колко дружества, администрации, компании, фабрики сж прѣдставили своитѣ оферти за удобрението на вагони?

Свид.: Има списъкъ.

Защит.: Колко бѣха?

Свид.: Не помня.

Защит.: Когато се събраха офертитѣ отъ всичкитѣ компании, фмбрики и пр., какво се извърши въ министерството на общитѣ сгради?

Свид.: Състави се една таблица, на която се написаха всичкитѣ оферти.

Защит.: Отъ кои бѣ съставена тя?

Свид.: Отъ тракционното отдѣление.

Защит.: Г-нъ Тончевъ бѣше ли заминалъ?

Свид.: Бѣше заминалъ.

Защит.: Кой бѣше натоваренъ да прѣгледа тѣзи оферти и да докладва на г. министра, коя е по-износна?

Свид.: Имаше приказъ, да стане прѣглеждането отъ г. Манафовъ, г. Тончевъ каза, че съ тази работа да се занимае г. Манафовъ, а послѣ бѣше възложилъ на мене, да направя докладната записка. Тази заповѣдъ е поставена върху една резолюция въ офертата на Вайсенберга.

Защит.: Отъ кога е този приказъ, припомня ли си свидѣтеля?

Свид.: Приказа е направенъ на 14—15 юний.

Защит.: Приказа, който бѣше подписанъ . . .

Свид.: Въ тази комисия, въ която влизахъ и азъ ли?

Защит.: Да, да. Кога бѣше подписанъ?

Свид.: Този приказъ бѣше подписанъ по-късно, когато се завърна отъ Цариградъ.

Защит.: Прѣди да се подпише този приказъ, г. Вълчовъ занимавалъ ли се е съ изучването и разглеждането на различнитѣ оферти, за да види, коя е по износна и коя е по приемлива?

Свид.: Приказа бѣше изпратенъ, но не бѣше подписанъ. Азъ повикахъ комисията, да се занимае съ този въпросъ.

Защит.: Така очаквахте, че приказа ще бѫде подписанъ отъ г. министра и почнали сте да работите, до гдѣто има врѣме. Кога направихте протоколъ?

Свид.: Протоколъ съставихме на 18 юлий.

Защит.: Можете ли ми каза, когато съставихте този протоколъ, коя оферта намѣрихте за най-износна?

Свид.: Намѣрихме офертата на Хофмана въ смисъль на наемъ, а въ смисъль на купуване офертата на Вайсенберга.

Защит.: Какъ се произнесохте за офертата за наемъ, правихте сравнение ли?

Свид.: Имаше такова нѣщо.

Защит.: Какъ се произнесохте за това?

Свид.: Тамъ имаше една смѣтка колко ще платимъ за наема на вагонитѣ и колко, ако ги купимъ.

Защит.: Въ чий авантажъ се произнесохте? Имате едни нови вагони подъ наемъ и едни стари за наемъ. Не се ли произнесохте коя е по-износна?

Свид.: Ние имахме прѣдъ насъ смѣтката и се произнасяхме, че купуването на вагонитѣ е по-износно, но това не бѣше достатъчно: ако трѣбва да се купятъ, трѣбваше и да се прѣгледатъ.

Защит.: Офертата за купуването на вагонитѣ е по-износна, но трѣбва да се прѣгледатъ и тогава да се купятъ. Когато се произнесохте за офертата на Вайсенберга, за купуването на вагонитѣ, че е по-износна, кое Ви служи за мѣрило да се произнасяте?

Свид.: Сравнителната смѣтка.

Защит.: Въ тази оферта бѣше ли опрѣдѣлена цѣната?

Свид.: Бѣше.

Защит.: Кое Ви служи за мѣрка: до кога вагонитѣ ще могатъ да служатъ ли, колко лева струватъ ли като 100 л., 200 л., 500 л. или 1000 л. ли? Кое Ви служеше за мѣрка, когато ви се прѣдлагатъ вагони за 1500 л. единия, не ви ли служеше единствената мѣрка колко години ще служатъ?

Свид.: Не, това не правихме.

Защит.: Какъ правихте, не сравнявахте ли цѣнитѣ! Направихте ли смѣтка: колко ще ви коствуватъ като служатъ четири години?

Свид.: Такава смѣтка не правихме.

Защит.: Какво сравнение правихте, за да излѣзе тази оферта по-износна?

Свид.: Въ протокола е казано.

Прѣдседателя: Понеже е казано въ протокола така, то е тъй.

Защит.: Азъ не отказвамъ, че е казано въ протокола тъй, но питамъ какво е послужило за мѣрка.

Свид.: Ние имахме свѣденя и това ни е достатъчно. Ние знаехме колко сж стари и колко ще ни служатъ.

Защи.: Тогава не можете да се произнасяте! Г. прѣдседателю, моля да ми позволите, до му направа една бѣлѣжка. Тази оферта е най-главната. Има една оферта отъ Ганца и една отъ Вайсембергъ, които бѣха пратили за купуване, коя отъ тѣхъ оферта намѣрихте за по-износна?

Свид.: Ако вагонитѣ сж здрави и можатъ да служатъ офертата на Вайсенбергъ е по-износна.

Защит.: Колко години?

Свид.: За години не бѣше и дума.

Защит.: Какъ така? Азъ ще постава въпроса така: имаше ли оферта за вземане вагони отъ Ганцъ подъ наемъ и да се купятъ нови вагони и една оферта отъ Вайсемберга, да се купятъ стари вагони, които да траятъ четире години? Ако бѣхте вие министръ какво бихте направили?

Свид.: Азъ ще взема новитѣ вагони.

Защит.: Имаше оферта за даване нови вагони подъ наемъ, а Вайсенбергъ ви бѣше прѣдставилъ стари вагони и гарантираше, че ще служатъ четира години, но не да ви ги даде подъ наемъ, а да ви ги продаде по 1500 лева. Какво рѣши комисията?

Свид.: Имаше и други оферти, но комисията рѣши да се взематъ вагонитѣ на Вайсенбергъ.

Защит.: Какъ така сж приели офертата на Вайсенбергъ?

Свид.: Въ сврѣзка съ нормалитѣ.

Защит.: Кой отъ чиновницитѣ знае, дали има нужда отъ вагони или не?

Свид.: Отдѣлението за движението.

Защит.: Чиновника?

Свид.: Г-нъ Каракашовъ.

Защит.: Каква нужда има отъ вагони машини и пр.?

Свид.: Той се занимава съ движението, той знае това.

Защит.: Вие казахте, че се занимахте съ разнитѣ оферти въ отсѫтствието на министра на общественитѣ сгради, г. Иванчовъ. Направихте протоколъ на 18 юлий, какво стана съ него?

Свид.: Чакахъ да се върне, та да му го прѣдставя.

Защит.: Като се върна прѣдставихте ли му го?

Свид.: Слѣдъ получаването на телеграмата отъ г-нъ Дрънцкова.

Защит.: Коя телеграма?

Свид.: Слѣдъ телеграмата, че вагонитѣ не сѫ добри.

Защит.: Г-нъ Вълчевъ ни каза, че каквито и сравнения да се правятъ, наема на нови вагони е по-добръ, отколкото купуването на вагонитѣ отъ Вайсенбергъ.

Свид.: Така бѣше въ протокола.

Защит.: Ако е тъй защо сте говорили, че по вайсенберговата оферта ще убѣдите министра, какво тя не е добра?

Свид.: Върху офертата на Вайсенбергъ имаше заповѣдь отъ министра да се направи покупка.

Защит.: Върху коя оферта на Вайсенбергъ имаше заповѣдь да се купятъ вагони?

Свид.: Върху тази отъ 14 юлий

Защит.: Каква резолюция?

Свид.: Тамъ ми се заповѣдваше да направя единъ докладъ и го прѣдставя на комисията.

Защит.: Казваше ли се: вземете тази оферта въ внимание?

Свид.: Така е казано въ резолюцията.

Защит.: Министърътъ не се подчини на това. Дали подписа той доклада ви?

Свид.: Понеже го нѣмаше тукъ, не го подписа.

Защит.: Като дойде на 20 юлий подписа ли го?

Свид.: Подписа го.

Защит.: Кога го подписа министърътъ?

Свид.: Азъ го изпратихъ на министра да го подпише.

Защит.: Той не се прати до министра. Не знае ли кога се подписа?

Свид.: Не помня.

Защит.: Можете ли ми каза вие кога докладвахте на министра?

Свид.: Азъ му докладвахъ, когато получихъ телеграмата отъ г. Дрънцковъ.

Защит.: Кога получихте телеграмата?

Свид.: На 24 юлий.

Защит.: Кога му докладвахте?

Свид.: Сѫщия денъ му докладвахъ.

Защит.: Какво му докладвахте, всичкитѣ оферти ли или какво?

Свид.: Докладвахъ му само телеграмата на г. Дрънцкова.

Защит.: Защо това?

Свид.: Защото това се отнася до вагонитѣ на Вайсенберга.

Защит.: Други оферти нѣмаше ли?

Свид.: Други оферти за продаване на вагони нѣмаше, само тази оферта бѣше.

Защит.: Не си ли припомняте и друга оферта отъ 8 юлий.

Свид.: Не помня.

Защит.: Ако му припомня, ще си спомни ли свидѣтеля? Тя е пакъ отъ сѫщия Соломонъ Вайсенбергъ. Напримѣръ тази отъ 7 юлий?

Свид.: Тази оферта е отъ Вайсенберга. Първата оферта казва, че ще ги даде подъ наемъ, а втората ще ги продаде.

Защит.: Коя е първата оферта на Соломонъ Вайсенберга?

Свид.: Не зная коя е.

Защит. Кой даде тази първа оферта на свидѣтеля?

Свид.: Тя бѣше дадена прѣди да постѫпя въ министерството и когато постѫпихъ въ министерството я видѣхъ.

Защит.: Помните, че имаше такава оферта и дадена на васъ. Помните ли отъ кого е резолюцията?

Свид.: Не помня.

Защит.: Ако му припомня, че имаме: „Слѣдующата резолюция, да се впише въ таблицата?“

Свид.: Азъ не помня.

Защит.: Припомня ли си свидѣтеля, че тази оферта на Вайсенберга не е отъ 14 юлий, но има и други оферти отъ него, като напримѣръ отъ 8 юлий, отъ 7 юлий?

Свид.: Имаше такива.

Защит.: Като имаше такива оферти, защо отива свидѣтеля само телеграмата да докладва на министра Иванчова?

Свид.: Понеже имаше нужда и затова азъ докладвахъ само телеграмата.

Защит.: Азъ разбирамъ, че трѣбва да се докладва цѣлата тая работа и защо докладва само телеграмата или не си ли пряпомня свидѣтеля, че е докладвалъ цѣлото вагонно дѣло?

Свид.: Само телеграмата докладвахъ.

Защит.: Кога докладва цѣлото дѣло на министра Иванчова?

Свид.: Когато имаше министерски съвѣтъ.

Защит.: Въ министерския съвѣтъ ли докладва?

Свид.: Азъ докладвахъ между всичкитѣ други въпроси и този.

Защит.: Припомня ли си свидѣтеля съдържанието на този докладъ?

Свид.: Припомнямъ си, въ него се казваше, че се докладва телеграмата на г. Дръцкова.

Защит.: Кой направи този докладъ?

Свид.: Тракционото отдѣление.

Защит.: Другъ единъ докладъ е имало; кой го направи?

Свид.: И той е направенъ отъ тракционото отдѣление.

Защит.: Защо е докладванъ този кратъкъ докладъ?

Свид.: Азъ не знаехъ, послѣ се научихъ за него.

Защит.: Слѣдъ като се научи за него, тогава не се ли заинтересува, защо е оставенъ този докладъ, а е докладванъ краткия?

Свид.: Азъ попитахъ г. Манафова, но той не можа да ми каже.

Защит.: Не помни ли свидѣтеля, кога се подписа този докладъ?
Свид.: Чухъ го веднажъ, но не мога да си припомня.
Защит.: Така, на 25 юлий министърътъ написа доклада, да се внесе въ Министерския Съвѣтъ. Направи ли министърътъ нѣкои възражения?
Свид.: Подписа го само: азъ му докладвахъ и той го подписа.
Защит.: Кога отиде въ Министерския Съвѣтъ?
Свид.: На 27 юлий слѣдъ обѣдъ.
Защит.: Стана ли разискване върху различнитѣ оферти, които сж прѣдставени въ таблицата?
Свид.: По-напрѣдъ се разискваха други въпроси и послѣ стана дума за вагонитѣ, та тогава ми каза, да не бързамъ съ този въпросъ. Тогазъ пакъ му говорихъ, че нѣмаме нужда отъ вагони.
Защит.: Вие докладвахте въ Министерския Съвѣтъ, че нѣма нужда да се бърза съ купуването на вагонитѣ.
Свид.: Така. Ние не можахме да говоримъ много, понеже имахме засѣдание.
Защит.: Когато докладвахте на министра по-рано, говорихте ли съ нѣкого?
Свид.: Бѣхъ получилъ отъ г. Манафова една телеграма.
Защит.: Вие казвате, че главенъ чиновникъ по движението е г. Каракашевъ, съ него говорихте ли?
Свид.: Не говорихъ.
Защит.: Само г. Манафовъ Ви каза, че нѣма нужда отъ вагони, така ли?
Свид.: Понеже ние нѣмахме тогава машини, та за това нѣмаше нужда отъ вагони.
Защит.: Какво Ви каза тогава министрътъ, като му докладвахте Вие, че нѣмаме нужда отъ вагони? Азъ му казахъ, че съмъ говорилъ съ г. Манафова. Тогава той ми говори да се направи нова оферта и да му прѣдставя докладъ.
Защит.: Бѣше ли при Васъ г. Каракашевъ, когато се съвѣтвахте съ г. Манафова, дали имате нужда отъ вагони, или не?
Свид.: Нѣмаше го. Азъ го повикахъ съ телеграма да се върне, когато ми казаха отъ Министерския Съвѣтъ.
Защит.: Разисквахте ли втори пжть за нуждата отъ вагони?
Свид.: Подиръ два дена разисквахме.
Защит.: Кои бѣха натоварени, да разискватъ по това?
Свид.: Азъ чакахъ да се върне г. Манафовъ, но понеже не се върна, повикахъ г. Тихолова.
Защит.: Защо и Тихоловъ, той ли може да Ви даде увѣрение отъ нуждата за вагонитѣ?
Свид.: Не той, но азъ повикахъ него.
Защит.: Не бѣше ли началника, който можеше да Ви говори, а не г. Тихоловъ?
Свид.: Понеже го нѣмаше него по-рано.
Защит.: Като се събрахте Вие, Манафовъ, Тихоловъ, какво намѣрихте за нуждата отъ вагонитѣ?

Свид.: Разсждавахме така: понеже нѣмахме машини, какъ може вагонитѣ да ни бждатъ полезни? Но прѣдъ видъ на тази възможность, че може да се купятъ вехти машини и понеже заржчанитѣ вагони ще дойдатъ по-късно, азъ казахъ да наемемъ вагони.

Защит.: Значи съгласихте се, че има нужда отъ вагони?

Свид.: Съгласихме се да се приематъ вагони около 150—200, като се счита, че може да се179 вематъ машини.

Защит.: Това Ви бѣше мнѣнието, че трѣбва да се вематъ вагони?

Свид.: Така.

Защит.: Докладвахте ли това на министра?

Свид.: Ние отидохме съ Манафовъ и Тихоловъ въ Министерския Съвѣтъ, но понеже тѣ имаха засѣдание, ние чакахме тамъ единъ часъ. Като си излѣзоха тѣ, понеже г. Иванчовъ замина на екскурзия, не можа да се разисква този въпросъ и не се докладва на министра.

Защит.: Кога бѣше това?

Свид.: На 29 юлий.

Защит.: Докладна записка не му ли прѣдставихте?

Свид.: Не помня.

Защит.: Не можете ли да си припомните?

Свид.: Всѣки денъ му прѣдставяхъ книжата за подписване, та може и да съмъ му докладвалъ, не мога да си спомня.

Защит.: Да видимъ сега рѣшеннето на Министерския Съвѣтъ. Кога за първъ пжть г. Л. Вълчевъ се научи, че има рѣшение за покупката на вагони отъ Вйсенберга?

Свид.: Когато се получи постановлението на Министерския Съвѣтъ.

Защит.: Кога се получи това постановление?

Свид.: Не помня.

Защит.: На 4-й августъ знаехте ли за постановлението? Помни ли свидѣтеля, че по-рано отъ това писмо на министерството, отъ никого не е чувалъ това нѣщо?

Свид.: Азъ се научихъ по-рано, г-нъ Апостоловъ ме повика и ми съобщи затова.

Защит.: Кога го повика г-нъ Апостоловъ?

Свид.: Не помня, на 3 или 4 августъ.

Защит.: Бѣше ли постжпило това постановление тогава у васъ?

Свид.: Не бѣше.

Защит.: Вие ни казахте, че сте се научили когато постжпило постановлението на министерския съвѣтъ, а сега ми казвате, че сте го научили по-рано отъ г. Апостоловъ. Кое е вѣрното?

Свид.: Азъ го научихъ отъ г-нъ Апостоловъ, който ме повика и азъ отидохъ въ министерския съвѣтъ и той ми каза това.

Защит.: Знаехте ли това, прѣди да постжпи постановлението на министерския съвѣтъ?

Свид.: Повика ме г. Апостоловъ.

Защит.: Кога ви повика?

Свид.: На 3 или 4 августъ, не помня добрѣ.

Защит.: Въ сжщия ли денъ, когато получихте постановлението, спомняте ли си?

Свид.: Не мога да си спомня.

Защмт.: Прѣди обѣдъ ли или слѣдъ обѣдъ получихте постановлението?

Свид.: Не мога да си спомня.

Защит.: Знаете, че на 3 или 4 ви повика?

Свид.: Тѣзи дни бѣше.

Защит.: Кога докладвахте телеграмата на г. Дръцкова, че вагонитѣ отъ Хагенъ не струватъ нищо?

Свид.: Прѣди да се внесе съпроса въ министерския съвѣтъ.

Защит.: Кога докладвахте телеграмата на г. Дръцкова отъ Шолмайеръ и Малеръ за намалението на вагонитѣ или по-добрѣ едно намаление на цѣната на вагона за 750 марки?

Свид.: На 3 августъ.

Защит.: Дѣ докладвахте тази телеграма?

Свид.: Въ кжщата му.

Защит.: Помни ли съдържанието на телеграмата, за офертата на Шолмайеръ и Малеръ?

Свид.: Тя бѣше на г. Дръцкова отъ Шолмайеръ и Малеръ. Тя бѣше на нѣмски и г. Манафовъ ми я прѣведе и ми кава, че е сжщата оферта и продава вагони по 750 марки.

Защит.: Кой ви донесе телеграмата?

Свид.: Г-нъ Манафовъ.

Защит.: Видѣхте ли г. Дръцкова този денъ?

Свид.: Не помня.

Защит.: Разговаряхте ли по тази телеграма съ г-нъ Дръцкова?

Свид.: Имахъ разговоръ съ него.

Защит.: Сжщия ли денъ?

Свид.: Когато му повърнахъ телеграмата.

Защит.: Съ Дръцкова срѣщахте ли се?

Свяд. Не помня кога.

Защит.: Разговоръ съ г. Дръцкова имахте ли по поводъ тази оферта?

Свид.: Пръвъ пжть ми я донесе г. Манафовъ.

Защит.: Сега; тази телеграма ви донесе г. Манафовъ; вие знаете, че е телеграма отъ г. Дръцкова; той пристига тукъ въ София; той е, който ви изпраща телеграмата на 24 юлий, въ която ви съобщава, че вагонитѣ сж лоши, гнили и не трѣбва да се купуватъ. Вие докладвахте ли тази телеграма, не искахте ли да попитате самия човѣкъ?

Свнд.: Това, което ми съобщи г. Манафовъ е достатъчно за мене и азъ отидохъ да докладвамъ на министра тази телеграма, понеже бѣше важна.

Защит.: Припомня ли си свидѣтеля за сжщата тази телеграма на Шолмайеръ и Малеръ, за тази телеграма да е говорилъ въ техническото отдѣление, въ построителния отдѣлъ, че е получилъ такава телеграма?

Свид.: Не помня.

Защит.: Не си ли припомняте, че когато е донесена тази телеграма вие отидохте въ строителния отдѣлъ и съобщихте тази телеграмата, а тамъ тѣ ви казаха: идете да докладвате на министра?

Свид.: Не е истина, съ телеграмата отидохъ право при г-нъ Иванчова.

Защит.: Не сте ли имъ казали, че ще отидете слѣдъ тѣхния разговоръ да докладвате?

Свид.: Не е истина. Може да сж ме запитвали за нея, но не съмъ казвалъ азъ телеграмата, не.

Защит.: Въ техническия отдѣлъ не е ли ставало въпросъ за тази телеграма?

Свид.: Не е ставало тогава, а когато стана извѣсна въ вѣсницитѣ, тогава ме запитаха за нея.

Защит.: По-рано, по-рано прѣди да стане извѣстно на вѣсницитѣ?

Свид.: Не помня, може да съмъ говорилъ.

Защит.: По-рано казвахте, че не е било, а сега казвате, може да е било. Подържате ли, че не е говорено?

Свид.: Азъ подържамъ, че не съмъ говорилъ.

Защит.: За телеграмата на първото лице, на което говори, бѣше г-нъ Иванчовъ. Вие помните, че тази телеграма е отъ Шолмайеръ и Малеръ нали?

Свид.: Така бѣше, прѣведе ми я г. Манафовъ.

Защит.: Понеже вие бѣхте изучвали това дѣло, коя оферта намѣрихте, че е износно?

Свид.: Бѣше офертата на Вайсенберга.

Защит.: За тѣзи сжщитѣ ли вагони телеграфирахте на г. Дръцкова, да отиде и прѣгледа тѣзи вагони: отъ фирмата на Шолмайеръ Малеръ ли сж?

Свид.: Сжщитѣ сж.

Защит.: Бѣхте ли Вие добили нѣкои свѣденя отъ тази фирма Шолмайеръ и Малеръ?

Свид.: Не помня.

Защит.: Ако припомня, че за тази фирма той е ималъ разговоръ и че е била размѣнена коресподенция съ прѣдставителя на друга една фабрика, ще си припомни ли свидѣтеля, че има свѣденя?

Свид.: Съ Шолмайеръ и Малеръ?

Защит.: Другъ да му е говорилъ на свидѣтеля за него.

Свид.: Говорихъ съ Ренеръ.

Защит.: Прѣдстави ли Ви г. Ренеръ една оферта?

Свид.: Яви се при мене въ министерството.

Защит.: Слѣдъ това получихте ли нѣкое часно писмо?

Свид.: Получихъ на сутриньта.

Защит.: Другъ разговоръ съ прѣдставителя на г. Ренеръ, г-нъ Айлера, нѣмахте ли?

Свид.: Имахъ разговоръ на гарата съ г. Вайсенберга.

Защит.: Когато Ви поднесе той офертата си, дадохте ли му обѣщание, че неговата оферта ще се приеме?

Свид.: Азъ не съмъ му далъ никакво обѣщание.

Защит.: Неговата оферта по-ефтина ли бѣше?

Свид.: По-скжпа бѣше.

Защит.: Какъ да си обяснимъ тази фраза?

Свид.: Не зная.

Защит.: Въ Това писмо има и друга фраза, а именно, че Шолмайеръ и Малеръ нѣматъ вагони и че тѣ не притежаватъ вагони. Това въ часния си разговоръ обясни ли Ви го Ренеръ?

Свид.: Не помня.

Защит.: Ама въ писмото Вие не забѣлѣжихте ли това, че Шолмайеръ и Малеръ нѣматъ вагони и че Ренеръ е фабрикантъ на вагони?

Свид.: Това го прѣведе г. Тихоловъ по-послѣ.

Защит.: Кога дойде г. Ренеръ, да ви се оплаква и казва: „тукъ идатъ да Ви прѣдставятъ Вайсенберга, да оферира за Шолмайеръ и Малеръ, но нито Шолмайеръ и Малеръ, нито Вайсенбергъ има вагони, азъ съмъ фабрикантъ"?

Свид.: Въ минстерството дохождаха разни търговци и азъ като чиновикъ дохождаха при мене, но кога се е оплаквалъ Ренеръ, не мога да си спомня.

Защит.: Не си ли спомняте, че тѣзи, които Ви прѣдлагатъ стари вагони, тѣ нѣматъ такива?

Свид.: Не помня. Г-нъ Тихоловъ може да помни кога е, той ми каза.

Защит.: Кога за първъ пжть прочетохте часното писмо на Ренера?

Свид.: Прѣведе ми го г. Тихоловъ, но кога бѣше не помня.

Знщит.: Сжщия ли денъ или на втория?

Свид.: Не помня.

Защит.: Понеже това писмо е отъ Ренера и понеже въпроса за вагонитѣ още не е рѣшенъ, то това писмо не възбуди ли любопитството Ви, за да бждете по-добрѣ освѣтлени по него?

Свид.: Прѣдприемачитѣ дохождаха да питатъ единъ слѣдъ другъ.

Защит.: Азъ съмъ съгласенъ съ Васъ, но Вие не припомвате ли си кога го прочетохте?

Свид.: Г-нъ Тихоловъ ми го прочете, но кога не помня.

Защит.: Бѣше ли Ренеръ тука, когато прочете писмото?

Свид: Той замина сжщия денъ, на 27 юлий.

Защит.: Тъй Ви пише въ писмото?

Свид.: Азъ отидохъ на гарата да се срѣщна съ него, но началника каза, че трена заминалъ. Слѣдъ това замина и Вайсенбергъ. Азъ се спрѣхъ съ началника и му казахъ, че Ренеръ въ разговора си, който имахме съ него, ми съобщи и това да кажа на Вайсенберга, че Шолмайеръ и Малеръ нѣматъ вагони. Послѣ азъ си отидохъ, а той остана. Когато Ренеръ си отиде, азъ послѣ намѣрихъ писмото.

Защит.: На гарата видѣхте ли се съ Айлера?

Свид.: Видѣхъ се.

Защит.: Замина ли си и той?

Свид.: Замина си.

Защит.: Не знаехте ли, че той ще замине?

Свид.: Не знаехъ, но случайно го видѣхъ тогава: азъ отивахъ на гарата да изпратя материяли за кжщата си, която градѣхъ въ Своге.

Защит.: Съ кой тренъ замина?

Свид.: Съ експресъ.

Защит.: Вие казвате, че сте отишли да докладвате на г. Иванчова на 3 августъ сутриньта?

Свид.: Така.

Зтщит.: Не си ли спомняте кой бѣше тамъ?

Свид.: Г-нъ Манафовъ бѣше тамъ.

Защит.: Като отидохте да докладвате тази телеграма на Шолмайеръ и Малеръ съ една оферта, въ която прѣдлагать опрѣдѣлена цѣна 750 марки на вагонъ, обяснихте ли Вие на г. Министра, че Шолмайеръ и Малеръ нѣматъ сами вагони и че това Ви е казалъ Ренеръ съ писмото си първо; второ, че и да има таккиве вагони Шолмайеръ и Малеръ е сжщия онзи комисарь въ Хагенъ, вагонитѣ на когото сж прѣгледани отъ Дръцкова и сж намѣрени за негодни?

Свид.: Не съмъ съобщилъ това. Азъ му доложихъ това, което говори въ телеграмата, а именно, че тѣзи вагони, които прѣдлага Шолмайеръ и Малеръ, сж сжщитѣ, които прѣдлага Вайсенбергъ, вагони които е прѣгледалъ вече Дръцковъ.

Защит.: Не припомнихте ли на г. министра, че сжщата кжща е тази, която прѣдлага вагонитѣ по 750 м. и тази, за която оферира Вайсенбергъ?

Свид.: Да, сжщата кжща.

Защит.: Не му ли казахте, че не заслужаватъ да се купятъ тѣзи вагони?

Свид.: Азъ му казахъ, че тѣзи вагони сж сжщитѣ, казахъ му, че тѣ не струватъ нищо и не трѣбва да ги купуваме.

Защит.: Сега кажете ми друго едно нѣщо. Вие отивахте на 3 августъ да докладвате тази телеграма. На 3 августъ бѣше ли вече разрѣшенъ въпроса? Вие твърдите, че министърътъ не ви е казалъ, че е билъ разрѣшенъ този въпросъ? Ето това бѣше най-естественото нѣщо, ако даже министра е искалъ да фаворизира Вайсенберга.

Свид.: Не ми е казалъ нищо.

Защит.: Първото нѣщо, което трѣбваше да ви каже, като подписахте новата оферта да му я докладвате, бѣше да ви каже: това прѣдложение, което ми носите е късно, въпроса е рѣшенъ.

Свид.: Мисля, че въпроса не бѣше рѣшенъ, защото той не ми каза такова нѣщо. Ако бѣше рѣшенъ, той щѣше да ми каже такова нѣщо.

Защит.: Вие прѣдполагате, че въпроса не е рѣшенъ нали?

Свид.: Ако бѣше рѣшенъ въпроса, той щѣше да ми каже такова нѣщо.

Защит.: Отъ мълчанието на министрѣ вие прѣдполагате, че въпроса не е билъ рѣшенъ?

Свид.: Не ми каза нищо.

Защит.: Защо не ви каза? Какъ вие го тълкувате?

Свид.: Не мога да зная.

Защит.: Нѣмаше ли по тѣзи вагони нѣкогажъ разговоръ съ г. Дръцкова?

Свид.: Трѣбва да съмъ говорилъ съ него.

Защит.: Не си ли припомва свидѣтеля?

Свид.: Знамъ, че той ми каза, какво тамъ гдѣто ги намѣрилъ вагонитѣ на мѣстото, тѣ и не заслужавали купуване, по неговото мнѣние.

Защит.: Не си ли припомвате, Дръцковъ да ви е казвалъ, че, когато отишълъ да прѣглежда вагонитѣ на Шолмайеръ и Малеръ, намѣрилъ, какво Шолмайеръ и Малеръ нѣматъ вагони?

Свид.: Такова нѣщо не ми е казвалъ.

Защит.: Иде една телеграма до Дръцкова, която казва, че азъ ви прѣдлагамъ по 750 марки вагона, нѣщо повече има една писмо отъ Шолмайеръ и Малеръ до Дръцкова, въ което му пише: Съгласно нашия разговоръ тамъ, азъ ви правя едно прѣдложение за вагонъ отъ 750 марки единия". Възможно ли е г. Дръцковъ да дойде тукъ и да не му съобщи, именно: „Тѣзи вагони, които прѣгледахъ не заслужаватъ и 750 марки"? Ималъ разговоръ съ г. Манафовъ, а пъкъ да нѣма никакъвъ разговоръ съ г. Дръцкова; особено като не е знаялъ на 3 августъ, че въпроса е рѣшенъ!

Свид.: Азъ нѣмахъ нужда да говоря съ г-нъ Дръцкова, понеже телеграмата е много ясна.

Защит.: Какво бѣше мнѣнието на г. Дръцкова: струватъ ли вагонитѣ по 750 марки единия?

Свид.: По това нищо не сме говорили.

Защит.: Кога се внесе прѣдложението за наема на вагони или по-добрѣ доклада до Министерския Съвѣтъ за наемъ на вагони, доклада отъ 23 юлий 1900 г.? Въ този докладъ, като се постави офертата на Вайсенберга, разбира ли г-нъ главния секретарь, че се купуватъ вагонитѣ, не само да служатъ 4 години, а че иматъ такива и такива описания и да бѫдатъ здрави и да струватъ по 1500 л. единия? Така ли се разбира?

Свид.: Така се разбираше.

Защит.: Г-да Сѫдии, свидѣтеля въ едни отъ своитѣ показания дадени при слѣдствената комисия, показани на 12 юлий 1901 год., признава, че между другитѣ оферти, офертата на Вайсенберга бѣше за продаване на вагони за опрѣдѣлена стойность, а именно да се купятъ по 1500 л., и въ тази смисълъ е докладвалъ въ министерския съвѣтъ. Така ли?

Свид.: Това той, Вайсенбргъ, прѣдлагаше, но какво ще приеме Министерския Съвѣтъ, то е негова работа.

Защит.: Много хубаво, вие сте извършили като главенъ секретарь вашата длъжность, но вие получавате една оферта съ коресподенция и знаете, че офертата съ коресподенцията е едно цѣло, и Министерския Съвѣтъ не може да каже, че оферта съ 750 или 800 л. трѣбва да се отхвърли.

Свид.: Правятъ се порѫчки на приемливи условия.

Защит.: Тогава вие защо внасяте въ министерския съвѣтъ и говорите въ единъ протоколъ за износна цѣна?

Свид.: Ние казваме това, което е износно.

Защит.: Вие казвате, че тази оферта е по-износна и може да бѫде такава, но понеже стоката не знаете, трѣбва да се прѣгледа тя.

Свид.: Това е много ясно.

Защит.: То не е много ясно, но ще го направимъ ясно. Когато бѣше внесенъ въпроса въ министерския съвѣтъ, той биде рѣшенъ отъ него. Вие настоявахте ли за измѣнението на редакцията на постановлението прѣдъ г. секретаря?

Свид.: Не съмъ настоявалъ.

Защит.: Не сте ли искали, да се постави нѣкоя дума?

Свид.: Когато редактирахме постановлението, азъ се сѣтихъ тогава и искахъ да поставимъ една дума, помня, че бѣше думата да се „прѣцѣнятъ."

Защит.: Вие се сѣтихте да поставите думата „прѣцѣнятъ", когато имаше министерско рѣшение. Какъ не се сѣтихте да поставите това, когато докладвахте на министра; какъ не се сѣтихте въ този докладъ, краткия отъ 25 юлий, да пишете, че ще има да се прѣгледа една оферта, която е отъ стари вагони; ние тѣзи вагони не ги знаемъ, за това трѣбва да се постави думата прѣцѣнятъ. Какъ не се сѣтихте по-рано да го направите?

Свид.: Азъ не прѣдполагахъ, че Министерския Съвѣтъ слѣдъ този докладъ, гдѣто се казва за тѣхното състояние, ще вземе рѣшение за купуването и че могатъ да се купятъ вагонитѣ на Вайсенберга.

Защит.: Въ сѫщия протоколъ вие говорихте, че е най-износна офертата на Вайсенберга?

Защит.: Една комисия казва, че тѣзи вагони сѫ достатъчни, но прѣди да се купятъ трѣбва да се прѣгледатъ.

Защит.: За прѣглеждането ще дойдемъ по-късно, когато ще се приематъ вагонитѣ. Тукъ има сега една оферта отъ 14 юлий, която описва, какви ще бѫдатъ оситѣ, бандажитѣ, управлението, колко години ще служатъ и пр. Вие върху нея се произнесохте, че ще бѫде по-износна нали?

Свид.: Азъ докладвахъ да бѫде по прѣцѣнка.

Защит.: Въ доклада турихте ли това?

Свид.: Не турихъ. Азъ казахъ причината: понеже тѣзи вагони сѫ стари и не може да се купятъ, прѣди да се прѣгледатъ.

Защит.: Защо не поставихте това въ доклада си?

Свид.: Протокола е много ясенъ, затова нѣмаше защо да го поставя въ доклада.

Защит.: Възрази ли тогава министърътъ нѣщо?

Свид.: Азъ го написахъ и си излѣзохъ.

Защит.: Други нѣкои измѣнения искахте ли да направите?

Свид.: Не помня.

Защит.: Да видимъ сега офертата отъ 14 юлий. Г-нъ Славовъ прочете нѣкои пасажи и азъ ще ви прочета други други, и ще ви моля, да ги обясните, какъ трѣбва да се разбира тази вагонна оферта.

Отъ писаното на стр. 19 въ доклада на парламентарната комисия вие виждате една оферта, която ви казва, че вагонитѣ ни сѫ такива и такива; Вайсенбергъ говори че ще служатъ 4, 10—20 години когато . . . . .

Държ. ищецъ Ив. Славовъ: Не че ше служатъ 4 години, а ще бѫдатъ здрави и ще служатъ 10 години.

Защит.: За здравото състояние на вагонитѣ гарантира за 4 години и за това внася гаранция. Кой се разбира, тукъ оферента: този който доставя гаранция ли, който взема задължението да отговаря за здравото състояние на вагонитѣ, или нѣкой другъ?

Свид.: Разбира се Вайсенбергъ.

Защит.: Разбира се, че той е, който гарантира на българското правителство, да бѫдатъ нови, да бѫдатъ ресорситѣ имъ такива, оситѣ имъ такива, бандажитѣ имъ такива. Тъй ли го разбирате?

Свид.: Той така пишеше.

Защит.: За това ще говоримъ послѣ и каква стока ще даде, ще видимъ послѣ. Тъй ли го разбирахте?

Свид.: Тъй.

Защит.: Не се ли разбира отъ тукъ, че ставаше контрагентъ Вайсенбергъ прѣдъ българското правителство?

Свид.: Тъй трѣбва да се разбира.

Защит.: Ще прѣмина къмъ изпращането. Сключва се контрактъ, изпраща се инжинеръ, да прѣгледа вагонитѣ и се получава първата телеграма. Първата телеграма отъ 5 септемврий, на стр. 50 отъ доклада на комисията, е до г. Тихоловъ (чете):

Тихолову, Берлинъ, Савой Хотель

Споредъ приетото отъ М-ския Съвѣтъ прѣдложение на Вайсенберга, вие трѣбва да приемете всичкитѣ ония вагони, измежду прѣдставенитѣ ви, които би могли да служатъ 4 години, макаръ и съ нѣкои поправки. Приемете сѫщо двата локомотиви съ тритѣ свързани оси. Разбира се, че прѣди да бѫдатъ експедирани приетитѣ отъ васъ вагони и локомотиви трѣбва да се поправятъ всичкитѣ имъ поврѣдени части. М-ръ Иванчовъ.

Описва ни вагонитѣ злѣ и вие докладвахте това на министра нали?

Свид.: Той ми я даде.

Защит.: Сѫщо така имахте разговоръ съ министра?

Свид.: Имахъ.

Защит.: Знаете ли телеграмата на г. Тихоловъ отъ Берлинъ 5 септемврий? (Чете): Министерство на Общитѣ Сгради.

„Вагонитѣ сѫ отъ извадденитѣ изъ употрѣбление въ прускитѣ желѣзници. Нима е възможно да приемамъ подобни вагони! Моля да се изпрати за сѫщата цѣль другъ нѣкой, а менъ се позволи, да се възвърна. Тихоловъ.“

Сега знаете ли вие прѣди да се изпрати тази телеграма или въ сѫщия денъ, когато се получи телеграмата отъ г. Тихоловъ, Министърътъ да имаше телеграма отъ Вайсенберга, въ която послѣдниятъ се оплаква, че Тихоловъ му прави всѣкакви прѣпятствия?

Свид.: Имаше такава телеграма отъ Вайсенберга. Азъ го казахъ това и ми се струва, че едновремено ми ги даде.

Защит.: Миннстърътъ когато е говорилъ това ималъ ли е при себе си и двѣтѣ телеграми?

Свид.: Той ми даде и двѣтѣ и послѣ ми каза, да се отпуснатъ.

Защит.: Припомня ли си свидѣтеля, да ни обясни, когато отивали въ кжщата на г. Иванчова, за да разискватъ въпроса: кой да се опрѣдели за приемането на вагонитѣ, слѣдствие завръщанието на г. Тихолова, какъвъ бѣше разговора и г. Иванчовъ на кои лица настояваше да отидатъ и приематъ тѣзи вагони.

Свид.: Азъ прѣдложихъ най-напрѣдъ да заминатъ г. г. Каракашевъ и Николовъ.

Защит.: Какво каза министърътъ?

Свид.: Той не каза нищо. Каракашевъ каза, че билъ много занятъ съ работа и не може да замине. Тогава Манафовъ каза, азъ да отида съ него, но азъ възразихъ, че не мога да замина, понеже си имамъ работа въ министерството. Тогава г. Иванчовъ каза, че не може да замина азъ. Слѣдъ това азъ прѣдложихъ да заминатъ г-нъ Манафовъ съ Бобутановъ.

Защит.: Манафовъ ли ви прѣдложи да отидете вие и г. Манафовъ или министръ Иванчовъ?

Свид.: До колкото си спомнямъ, Манафовъ прѣдложи да отидемъ съ него.

Защит.: Министрътъ каза ли ви, да стоите тукъ, понеже имате работа?

Свид.: Не ми каза.

Защит.: Не каза ли ви да заминете?

Свид.: Не ми каза.

Защит.: Нѣма друго какво да питамъ.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Давамъ 10 минути отдихъ.

Слѣдъ отдиха.

Защит. С. Иванчовъ: Г-нъ прѣдседателю, ще задамъ на г-нъ свидѣтеля още единъ въпросъ. Г-нъ свидѣтелю, можете ли си припомни писмото, частното писмо на Ренера, кога му е било съобщено и най-главното, на което обръщамъ вниманието на свидѣтеля да ли го е прочелъ така само и когато е отишълъ да докладва за него? Г-нъ свидѣтеля ни каза, че не помни.

Свид. Л. Вълчовъ: Не помня.

Защит.: Помни ли свидѣтеля, да е направилъ докладъ на м-ра за съдържанието на писмото?

Свид.: Азъ съобщихъ това въ министерския съвѣтъ.

Защит.: Кога?

Свид.: Това бѣше на 27 юлий.

Защит.: Значи на 27-ий знаехте съдържанието на Ренеровото писмо?

Свид.: Не, азъ съобщихъ офертата на Айлера, но писмото не бѣхъ го прочелъ.

Защит.: Кога го прочетохте?

Свид.: Не помня.

Защит.: Ще припомня на свидѣтеля, че то се намира на стр 147 отъ дѣлото и ще моля да го дадете на свидѣтеля. На него виждаме, да има поставени двѣ резолюции. Първата резолюция е отъ 26 юлий съ която заповѣдваше, да се прѣведе писмото; втората резолюция е отъ 27-й юлий пакъ отъ г. Вълчева. Значи на 27 юлий, като поставяте тази резолюция върху писмото, трѣбва да сте имали вече прѣвода и да сте го чели. Тъй е г. Вълчевъ, инакъ е необяснима вашата резолюция!

Свид.: Трѣбва да съмъ го знаялъ.

Защит.: Добрѣ, вие знаехте това още на 27 юлий и като отидохте на 3 августъ да докладвате телеграмата на Дрѣцкова, че Шолмайеръ и Малеръ прѣдлага вагонитѣ по 750 марки, не обърнахте ли вниманието на своя м-ръ, именно: „че има такава телеграма, че Ренеръ, фабрикантина, срѣщнахъ на гарата, когато си тръгваше и ми съобщи, че Шолмайеръ и Малеръ нѣматъ вагони и ми писа писменно"? Припомнихте ли това на министра?

Свид.: Не помня.

Защит.: Припомня ли си свидѣтеля, да е докладвалъ на 27 юлий това писмо на М-ския Съвѣтъ, както е турилъ въ него резолюция?

Свид.: Азъ казахъ въ министерския съвѣтъ, че идва при менъ Айлеръ. Азъ казахъ това на г-нъ Иванчова устно, а по това не съмъ говорилъ.

Защит.: Ами по това писмо, понеже сте поставили резолюция, да се докладва, не сте ли казвали на министра, ако не на 27-й юлий, то поне на 3 августъ?

Свид.: Това трѣбваше да се докладва, но г. Иванчовъ бѣше въ съвѣта и му съобщихъ неговото съотношение (на Ренера) съ Вайсенбергъ.

Защит.: Ами не съобщихте ли неговитѣ (на Ренера) отношения съ Шолмайеръ и Малеръ?

Свид.: Трѣбва да съмъ казалъ.

Защит.: Моля г-нъ Вълчевъ, да каже, дали тѣзи резолюции сж негови?

Свид. (Разглежда резолюциитѣ): Да, мои сж.

Защит.: Кога сж поставени тѣзи резолюции?

Свид.: Трѣбва да сж турени, когато сж пратени къмъ дѣлото.

Защит.: Кога имъ е поставена датата?

Свид.: Не помня.

Защит.: Имало ли е случай да поставяте датата сжщия денъ съ резолюцията или нѣкой пжть не се поставя дата?

Свид.: Когато се поставя резолюцията, поставя се и датата.

Защит.: Така ли постжпвате винаги?

Свид.: Тъй трѣбва да е.

Подсжд. Т о н ч е в ъ: Помни ли г-нъ свидѣтеля, кога е пристигнала първата партида отъ вагонитѣ, да съмъ му казалъ, да отидемъ на гарата заедно, да ги прѣгледаме?

Свид.: Да, каза ми, но не се съгласихме въ кое врѣме да отидемъ. Когато отидохъ, намѣрихъ г. Тончева тамъ.

Подсжд.: Прѣгледахъ ли азъ вагонитѣ?

Свид.: Азъ го срѣщнахъ на гарата и ми каза, че прѣгледалъ вагонитѣ.

Подсжд.: Говорихте ли на мѣстото, че вагонитѣ сж негодни и трѣбва да се бракуватъ?

Свид.: Азъ го попитахъ за вагонитѣ и г. Тончевъ ми каза, че сж негодни, но дѣ ще се бракуватъ, това не помня.

Подсжд.: Слѣдъ като поставихъ резолюцията си върху изложението на г. Новоселски, прѣгледахте ли я?

Свид.: Да, прѣгледахъ я.

Подсжд.: Тази резолюция е отъ 18 ноемврий и състои отъ двѣ части. Кога я прѣгледахте, сжщия ли денъ?

Свид.: Зная, че това изложение се прати на г. Тончева и послѣ се постави резолюцията и азъ ги четохъ.

Подсжд.: На 18 октомврий г. Вълчовъ изпрати една депеша въ Брауншвайгъ до Боботановъ, която казва (чете):

Хотель „Deutsches Haus", Боботановъ.

„Приемането на вагонитѣ извършете частично по отдѣлно въ всѣки градъ: Брауншвайгъ, Берлинъ, послѣ Бреславъ. Приетитѣ въ Брауншвайгъ прѣдайте веднага Вайсенбергу за експедиране".

Гл. секретарь: Л. Вълчевъ.

Значи г-нъ свидѣтеля е изпълнилъ послѣднята часть отъ моята резолюция.

Свид.: Да, послѣдната часть е изпълнена.

Подсжд.: Има отъ 21 ноемврий и 28 два протокола, съ които се бракуватъ вагонитѣ. На основание на тази ми резолюция ли се бракуваха, или на друга заповѣдь?

Свид.: Не зная.

Подсжд.: Азъ лично говорилъ ли съмъ нѣкога на г. Вълчевъ да ги приеме?

Свид.: Такова нѣщо не сте ми говорили.

Подсжд.: Говорилъ ли е съ Манафовъ за състоянието на прѣгледанитѣ отъ него вагони и казалъ ли му, че тѣ сж лоши, че тѣ не можатъ да пропжтуватъ 15 км., че тѣ ще изкапятъ изъ пжтя и пр?

Свид.: Той ми каза само, че вагонитѣ сж много негодни.

Подсжд.: Докладвалъ ли е, че вагоритѣ сж толкозъ негодни, че само 10—15 може да се изберать отъ всичкитѣ прѣгледани и слѣдъ като се поправятъ съ по 300—400 лв. за всѣки, ще можатъ да влачатъ едвамъ една максимална бързина 15 км. на часъ? Такава работа говорилъ ли му е г. Манафовъ?

Свид.: Това не помня да ми е казалъ. Той ми каза, че сж негодни и ще докладва на г. Тончева.

Подсжд.: Знае ли свидѣтеля вагонитѣ отъ Германия до България на собственитѣ си оси ли и колелета дойдоха, или прѣкачени на други вагони?

Свид.: Да, на собственитѣ оси.

Подсжд.: Ако вагонитѣ бѣха такива, каквито ги е описалъ г-нъ Манафовъ на мене или както ги е докладвалъ на него, можаха ли тѣзи вагони да прѣминатъ прѣзъ Германия, Унгария, Сърбия съ срѣдна бързина, която ще видимъ по-послѣ, можеха ли да минатъ на собственитѣ си оси, ако дѣйствително сж били такива, съгласно конвенцията § 14, споредъ който § такива вагони нѣма никоя администрация да ги допусне?

Свид.: Тѣ сж пропуснати да минатъ празни.

Подсжд.: По конвенцията било празни, било пълни, щомъ застрашаватъ експлоатацията и ако отговарятъ на извѣстни типове, допущатъ ли се или не? Конвенцията иска да се допущатъ тѣзи вагони, които отговарятъ на извѣсни изисквания на конвенцията и иматъ опрѣдѣленъ типъ, а ако тѣ не отговарятъ на конвенцията, тогава допущатъ ли се? Знае ли той съ каква бързина сж пристигнали отъ Германия, Унгария и Сърбия до тукъ?

Свид. Не зная, нито че сж отговаряли на условията, нито бързината, съ която сж дошли.

Подсжд.: Ако кажа на свидѣтеля, което ще се установи отъ тарифитѣ на унгар. администрация, ако кажа, че вагонитѣ сж дошли до тука, като сж пжтували, прѣзъ Унгария и Сърбия, съ една срѣдня скорость 35 км. въ часъ и една максимална 55 км., могатъ ли, по условията на конвенцията, да ги допуснатъ, да ги приематъ германскитѣ, послѣ унгарскитѣ и сърбскитѣ администрации на желѣзницитѣ!

Свид.: Азъ видѣхъ това, но не видѣхъ съ каква скорость сж минали.

Подсжд.: Ако имаше такива удостовѣрения отъ унгарското и сърбското правителства, че съ една срѣдня скоростъ 35 км., а съ максимална бързина 55 км. на часъ, може ли и мисли ли свидѣтеля на основание на конвенцията, че ще бждатъ приети?

Свид.: Азъ не зная съ каква бързина сж дошли до тука, така сжщо и защо сж приети.

Подсжд.: Знае ли свидѣтеля, дали тѣзи вагони циркулиратъ днесъ у насъ?

Свид.: Да, тѣ циркулиратъ.

Подсжд.: Циркулиратъ ли съ смѣсенитѣ, пощенскитѣ и товарнитѣ тренове?

Свид.: Нѣколко отъ тѣхъ сж поправени и пжтуватъ съ товарнитѣ, смѣсенитѣ и пощенскитѣ тренове.

Подсжд.: Съ каква бързина пжтуватъ тѣзи вагони, когато сж прикачени на смѣсенитѣ, товарнитѣ и пощенскитѣ: дали пжтуватъ съ установената отъ правилницитѣ бързина или, когато има окачени отъ тѣзи вагони, вървятъ по- бавно?

Свид.: Пжтуватъ съ сжщата бързина, каквато е прѣдвидена въ правилницитѣ за пощенскитѣ, смѣсенитѣ и товарнитѣ вагони.

Подсжд.: Помни и знае ли свидѣтеля, дали тѣзи вагони, които циркулиратъ, сж поправени или не?

Свид.: По голѣмата часть сж поправени.

Подсжд.: Значи има и такива които не сж поправени?

Свид.: Има такива.

Подсжд.: Може ли да си припомни свидѣтеля, че има 40, които не сж поправени и циркулиратъ, а 70 сж на поправка?

Свид.: Зная, че има непоправени, но колко сж не зная.

Подсжд.: Знае ли свидѣтеля, кога сж поправени и че другата часть, която не е поправена, слѣдъ като пиркулира $1^{1}/_{2}$ година пада?

Свид.: Не зная.

Подсжд.: Циркулиратъ ли и въ странство?

Свид.: Царкулиратъ само тѣзи, които сж приспособени съ гостилница.

Подсжд.: Какво приспособление имъ се направи и дали имъ се измѣниха типоветѣ, или се поправиха цѣлитѣ вагони споредъ условията на конвенцията, или имъ се направиха поправки и приспособление, да служатъ за птици и яйца?

Свид.: Само се направиха поправки за птици и яйца, а за други поправки не зная.

Подсжд.: Всичкитѣ тѣзи вагони, които днесъ циркулиратъ въ България, ако се изпратятъ само не приспособенитѣ за яйца и птици, ако се не товаратъ съ яйца и птици нѣма ли да имъ бърка да отидатъ въ странство?

Свид.: Да, но само, че не се изпращатъ такива.

Подсжд.: Но поправкитѣ не имъ ли измѣниха типа?

Свид.: Понеже иматъ слаби части, то нѣма нужда да се изпращатъ въ странство, само тѣзи които се поправиха се изпращатъ.

Подсжд.: Само нѣколко въпроси ще задамъ на свидѣтеля. Държавния обвинитель и граж. ищецъ обърнаха вниманието на двѣтѣ черновки отъ телеграмата на стр. 81 отъ доклада на парламетар. комисии, като казаха, че азъ съмъ билъ измѣнилъ редакцията на тази депеша. И г. свидѣтеля каза, че той не знае моята цѣль за измѣнението. Азъ ще кажа, че азъ съмъ автора на това измѣнение, като сьитахъ, че бѣше безполезно да бжде по-кратъкъ и по ясенъ. Ше попитамъ свидѣтеля, той знае, че коша на единъ вагонъ състои отъ дъски и греди и ако каже това нѣщо: кошоветѣ имъ да бждатъ здрави има ли нужда, слѣдъ тази фраза да се каже: дъскитѣ да сж здрави, да не пропущатъ вода; гредитѣ да сж здрави, — има ли нуджа да се казва: дъскитѣ да не сж гнили? Здравия кошъ може ли да има гнили дъски и счупени греди? Ако се повтори не е ли единъ безполезенъ плеоназъмъ?

Свид.: Азъ мисля, че има нужда да се напише за да знае инжинера на какво да обърне внимание.

Подсжд.: Човѣшкия разумъ позволява ли това, когато се знае, че коша на вагона състои отъ дъски и греди; има ли смисълъ да се казва: да бждатъ дъскитѣ и гредитѣ здрави, да нѣма гнили и счупени дъски и греди? Какво бихте направили вие? Защото може ли нѣщо, което е здраво да бжде гнило и счупено?

Свид.: По-добрѣ е да се обърне вниманието на инжинера повече на нѣкои части.

Подсжд.: Добрината на коша на вагона състои отъ добротата на дъскитѣ и дървенитѣ уреди и като му се каже да бждатъ котовитѣ

здрави, има ли нужда да се прибави да нѣма гнили дъски и счупени греди? Мисли ли свидѣтеля, че като съмъ зачеркналъ думитѣ: гнили дъски и счупени греди, а съмъ оставилъ: здрави кошове, че съ това съмъ давалъ по-голѣма свобода на инжинера да приеме вагони и съ гнили дъски и счупени греди?

Свид.: Инакъ е по-ясна редакция, а тукъ се казва изобщо по-кратко. Тукъ има разлика.

Подсжд.: За това, г-да Сждии, съмъ изхвърлилъ всичкитѣ тѣзи думи; и като прочета телеграмата ще видите, че е много ясно казано; и за напрѣдъ ще трѣбва да учимъ чиновницитѣ си въ канцелариитѣ какъ да бждатъ по-кратки и по-ясни въ излагането си.

Г-нъ свидѣтеля каза, че въ началото на октомврий на 3 или 4 число билъ ми докладвалъ, какво нуждата за открити вагони била минала и нѣмало нужда да купуваме открити ваготи; а да се купили закрити вагони и за това ми прѣдставилъ една редакция отъ Тракционото Отдѣление, да се приематъ само закрити вагони. Имаше ли свидѣтеля данни, за да мисли, че него врѣме, когато ми е докладвалъ, не е имало нужда отъ открити вагони?

Свид.: Отъ тѣзи вагони нѣмахме нужда, понеже имахме отъ ориенталцитѣ 40 вагона за цвѣкло, та за това мислѣхъ, че бѣше излишна покупката на други вагони.

Подсжд.: Значи споредъ вашето мнѣние нѣмаше нужда отъ открити вагони?

Свид.: Да, нѣмаше.

Подсжд.: Само на този фактъ ли основавате вашето мнѣние или и на други данни отъ министерството?

Свид.: Знаяхъ, че тѣзи вагони за насъ нѣмаха важность и понеже другитѣ закъснѣха, а имаше нужда отъ вагони, та за това ги вземаха.

Подсжд.: Знае ли свидѣтеля, че както на главния секретарь и на министра всѣки единъ день се донасяше отъ движението листъ, вѣдомость, въ която се означаваше, колко вагони сж били искани прѣзъ деня затворени и отворени отъ търговцитѣ и колко сж могли да дадатъ отъ администрацията, колко е имало недоборъ и излишъкъ. Знае ли той такава практика?

Свид.: Не зная такова разпореждане.

Подсжд.: Всѣки денъ ми сж донасяли такива листове.

Свид.: Имаше рапорти за движението на трeновeтѣ, а такива рапорти не съмъ виждалъ.

Подсжд.: Г-нъ Вълчевъ може да е забравилъ. Той каза, че ми е докладвалъ, какво на 3 и 4 октомврий не е имало нужда отъ открити вагони. Азъ ще прѣдставя една таблица, въ която е изложено отъ колко вагона е имало нужда прѣзъ м. октомврий и която говори тъкмо обратното, което твърди свидѣтеля.

Свид.: Да ви обясня какъ се искатъ вагони: Отъ 15 августъ 1895 год. у насъ се въведе цѣнтралната вагонна служба. България е разпрѣдѣлена на нѣколко района и вагонитѣ се даватъ отъ министерството. Между 12 и 2 часа всѣка станция съобщава, колко вагона й

трѣбватъ. Между 12 и 2 часа съобщава се напримѣръ отъ Горна-Орѣховица въ министерството, колко вагона й трѣбватъ, а отъ 2 до 4 ч. министерството се разпорежда да се изпратятъ вагонитѣ, тъй щото всичко това се означава въ листове: на всѣка станция колко вагона има. Напримѣръ въ всѣка станция има по 15 открити и 10 закрити и въ случай на нужда даватъ се толкова, колкото има на разположение всѣки пѫть не може да има вагони на разположение. При всѣки случай се държи смѣтка: колко вагони сѫ искани отъ търговцитѣ и колко имъ сѫ дадени, и тѣзи смѣтки не докладватъ никому, а тѣзи свѣдения си оставатъ въ вагонното разпрѣдѣление. Азъ като главенъ секретарь, па и министърътъ знаеме за тѣзи недостатъци, когато търговцитѣ се оплакватъ въ министерството.

Подсѫд.: Значи г. свидѣтеля знае само ония свѣденя, гдѣто има оплакваня. Знае ли свидѣтеля, да е минало прѣзъ негова рѫка, прѣзъ м. октомврий оплакването на захарната фабрика, че ние като сме се задължили, да й даваме всѣки денъ по 250 вагона за прѣвоза на цвѣклото, тя ни прѣдстави за това една таблица и се оплакваше, че съ неизпълнението на задълженията си сме принесли загуба и моли да си изпълнимъ обѣщанието, защото само на нашето обѣщание, тѣ ангажирали толкова много цвѣкло. Дали тѣзи оплакваня сѫ минали прѣзъ свидѣтеля?

Свид.: Нѣкои дохождатъ направо до мене, а нѣкои отиватъ и въ движението.

Защит. Д-ръ П. Табурновъ: Кога се правятъ и каква е практиката въ министерството по запитването на дѣлата?

Свид.: Когато има повече врѣме зашиватъ се.

Защит.: Това дѣло по вагонитѣ кога е било зашито и прошнуровано?

Свид.: То бѣше на три пѫти разшивано и прошнорувано. Когато г. Паприковъ управляваше министерството, той искá да се даде г. Бобутановъ въ сѫдъ, за неизпълнение на службата си и понеже имаше нѣколко дѣла, то той каза да се замислятъ отъ ново.

Защит.: Кога е станало това?

Свид.: Когато бѣше г. Паприковъ.

Защит.: Бѣше ли станало дума въ Събранието за тази оферта?

Свид.: Не, то се приготви, за да се изпрати въ сѫда на прокурора по Бобутановото дѣло, но тѣ ни го повърнаха, понеже имаше много книжа на френски и нѣмски за да ги прѣведемъ.

Защит.: Не помни ли свидѣтеля, какво е писано на прокурора: да даде ли въ сѫдъ Бобутановъ или да търси кой е виновия?

Свид.: Не помня.

Защит.: Отъ тогава нищо ли не е извадено или послѣ поставено?

Свид.: Не е поставено нищо.

Защит.: Какъ си обяснявате разликата въ номерацията на дѣлото: по такъвъ начинъ, както казвамъ или какъ?

Свид.: Не зная, то е работа на архиваря.

Защит.: Въ това дѣло да ли сѫ турили или сѫ извадени нѣкои книжа?

Свид.: Не помня.

Защит.: Не помните ли нѣкоя прибавка или извадка?

Свид.: Не помня.

Защит.: Не допущате ли, че една или нѣколко отъ вашитѣ резолюции да сж антидатирани, да носятъ дати, които да не сж такива, каквито имъ сж поставени?

Свид.: Не помня, защото дохождатъ много бумаги.

Защит.: Ставало ли е случай: днесъ да пишешъ резолюцията и да поставишъ вчерашна или далечна дата?

Свид.: Не зная.

Защит.: Въ цѣлата ви досегашна дѣятелность не се ли е случвало това?

Свид.: Не помня.

Защит.: Ако ви покажа една дата антидатирана, ще си припомните ли?

Свид.: Да ми се каже и азъ може да си припомня.

Защит.: Азъ ви питамъ, дали сте направили така, да има антидатирване?

Свид.: Не помня, да е ставало такова нѣщо.

Защит.: Мислите ли вие, че за покупката на старитѣ вагони е имало нужда отъ публиченъ търгъ или инакъ?

Свид.: Трѣбваше да има търгъ.

Защит.: Вие казахте, че споредъ вашето мнѣние, трѣбваше да се отиде на мѣстото и да се прѣцѣнятъ вагонитѣ. Това бѣше мнѣнието ви: да стане публиченъ търгъ и да отиде опитенъ чиновникъ, да прѣгледа и прѣцѣни вагонитѣ. Това не изключва ли правенето на търга?

Свид.: Азъ казахъ и по-рано, че ние не прѣдполагахме, какво вагонитѣ ще се купятъ слѣдъ телеграмата на г. Дръцкова.

Защит.: Какъ щѣхте да постжпите вие, ако министърътъ се съгласѣше да стане търгъ?

Свид.: Както се постжпва сега, разбира се: ще се избере една комисия и ще отиде да ги прѣглежда.

Защит.: То е за нови материали.

Свид.: И за стари вагони.

Защит.: За всѣки единъ вагонъ тази процедура какъ щѣхте да я извършите имайте прѣдъ видъ, че тѣ не сж на едно мѣсто, а сж на разни станции? Нѣмаше ли опасность за реда?

Свид.: Нѣмаше опасность.

Защит.: Тогава ще трѣбва да се плаща пжтни и дневни на инжинера, който ще отива да ги прѣглежда?

Свид.: Случая бѣше много лесенъ: понеже тѣзи вагони се даваха на публиченъ търгъ и щѣхме да си купимъ, особено когато имаше и по евтина оферта, която донесе г. Дръцковъ.

Защит.: Кога е станало това?

Свид.: Той, когато се върна отъ странство ми донесе единъ прѣписъ.

Защит.: Колко души трѣбваше да пратите вие?

Свид.: Най-малко двама души.

Защит.: Така, ще стигнатъ ли?

Свид.: Ще стигнать.

Защит.: Прѣвоза на тѣзи вагони какво мислихте вие: да се даде на сжщото лице ли, което ги продава или на друго, което не ги продава? Напримѣръ при сжщитѣ условия на кого ще дадете прѣвоза: на продавача ли или на друго лице за бързото имъ докарване?

Свид.: Прѣвоза може и държавата да го изпълни.

Защит.: Какъ ще стане това?

Свид.: Ще ги изпратятъ тѣзи, които ги приематъ.

Защит.: Щѣше ли да струва повече на държавата? Дѣ е разликата?

Свид.: Нѣмаше да струва повече, понеже щѣха да се снематъ отъ паритѣ за прѣвоза.

Защит.: Нѣмаше ли нужда отъ другъ чиновникъ да нагледва вагонитѣ при изпращането?

Свид.: Да, и по-скоро щѣха да пристигнатъ.

Защит.: Можеха ли да дойдатъ по-скоро вагонитѣ?

Свид.: Имаше врѣме да дойдатъ по-скоро.

Защит.: Вие казвате, че сте говорили съ Апостоловъ на 3 или 4 августъ относително покупката на вагонитѣ, а казвате, че на 3 сте били доложили на г. Иванчовъ за тази телеграма. Не помните ли, на сжщия денъ да сте говорили съ г. Иванчовъ и на сжщия денъ да сте говорили съ г. Апостоловъ?

Свид.: Азъ казахъ и по-рано, че не помня.

Защит.: Намѣсто Тодоръ Иванчовъ да ви каже, че офертата не е сериозна, не ли ви каза, че е свършенъ вече въпроса?

Свид.: Азъ му доложихъ телеграмата, а той не ми каза нищо, не ми каза, че въпроса е рѣшенъ.

Защит.: Какъ си обяснявате онѣзи подчертаваня съ двѣ три рѣзки въ писмото на Ренера и нѣкои удивителни на страната, които, поне така изглежда, сж направени съ прѣвеждането на текста. Сжществуваха ли тѣзи удивителни отъ страна на текста?

Свид.: Нѣмаше никаквя удивителни.

Защит.: Въ сжщия ли денъ докладвахте това писмо на министра, когато получихте прѣвода му?

Свид.: Сжщия денъ.

Защит.: Не ви ли направи впечатление туй нѣщо, че това писмо има интименъ характеръ?

Свид.: Азъ не обърнахъ внимание на това.

Защит.: Докладната записка отъ 10 августъ кждѣ я занесохте: да докладвате на министра?

Свид.: Азъ не я носихъ, но му я пратихъ.

Защит.: Не му ли я докладвахте усно въ кжщи?

Свид.: По нея не съмъ докладвалъ усно, а му я пратихъ.

Държ. обвинитель: Азъ ще помоля г. Тончева, да ми отговори на нѣколко въпроса, по телеграмата на стр. 81 отъ доклада. Азъ съмъ готовъ да приема тълкованието му за умѣстно, защото той е желаялъ да бжде по кратъкъ; азъ съмъ готовъ да приема че той е

правъ да заличи думитѣ: гнили дъски и счупени греди на товарнитѣ вагони. Какъ ще ми обясни зачеркването на слѣдующитѣ думи отъ телеграмата (чете): Колела желѣзни . . . Изброяватъ се въ тази телеграма редъ части отъ вагона, които трѣбва да бждатъ здрави. Ако вие ги заличавате и оставате само едно условие, че трѣбва да остане: оситѣ 4 пжти да се изтръгватъ, защо сж зачеркнати тѣзи сжществени нѣща, като счупени бурми . . .? Азъ мисля, че това е една грижа да се обърне вниманието на чиновника, какво трѣбва и какво не трѣбва. Какъ да си го обяснимъ това? Ако обича г. Тончевъ, да ми отговори.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Г-нъ Тончевъ, желаете ли да отговорите?

Подсжд. Д. Тончевъ: Азъ заличихъ тѣзи части и писахъ да може да отговарятъ на конвенцията. Когато се каже на единъ чиновникъ, че вагонитѣ трѣбва да отговарятъ на конвенцията, той трѣбва да се ржководи по нея. Проекта прѣдставенъ мене за редакция бѣше даже смѣшенъ. Тази конвенция сжществува и въ притурка № 1, 2, 3 се изброяватъ, има цѣль редъ изисквания, на които трѣбва да отговаря единъ вагонъ. Може ли тогава да се каже, че министерството е изпълнило своята обязаность, като се изброятъ нѣкои нѣща? Достатъчно е да се кажатъ нѣкои и да кажатъ: да бждатъ споредъ конвенцията и тя е тукъ. Има прѣдставени условията, на които трѣбва да отговаря единъ вагонъ, тъй като въ телеграмата се изброяватъ само часть отъ условията, които изисква конвенция, а то трѣбва, или да се изброятъ всичкитѣ части, т. е. да се прѣтелеграфира цѣлата конвенция, нѣщо което е безмислено, или не трѣбва да се изброява никоя часть. Г-нъ Държавниятъ обвинитель подига този въпросъ, само да прави политика.

Държ. обвинитель: Не да правимъ политика г. Тончевъ, а да хвърлимъ свѣтлина. Въ конвенцията е казано: оситѣ да се изтъргватъ 4—5 пжти, и бандажитѣ да бждатъ такива и такива, и на васъ въ министерството ви обръщатъ вниманието, че той не е инжинеръ-техникъ, а инжинеръ цивиленъ, както и той се е хвалилъ, че знае да прави мостове и ви казватъ, че той не може да приема вагони. Ето каква политика се води между васъ и чиновницитѣ и да се даде на г. Попова такова нѣщо. Вие го считате за безмислено и освѣнъ това ако инжинера нѣма конвенция на ржка?

Подсжд.: Въ проекта на телеграмата се изброяватъ цѣлъ редъ работи и като не можатъ да изброятъ всичкитѣ подробности най-послѣ казватъ, да отговаря на конвенцията. Като изброяватъ всичко това, т. е. да отговарятъ на конвенцията, мигаръ това, което съмъ заличилъ азъ отговаря на конвенцията? Тъй сжщо и другитѣ части да бждатъ здрави, нима азъ съмъ искалъ да дамъ широчина и просторъ на г-нъ Попова да вземе части не изброени?

Държ. обвинитель: Азъ не разбирамъ защо е това: таблицата, която прѣдставявате, ви явява недостигъ отъ хиляда вагона, но това ни говори за една повседвневна липса на вагони. Тази таблица говори ли за нуждата отъ открити вагони?

Подсжд.: Да, то значи, че прѣзъ мѣсецъ октомврий, българската търговия, българския прѣносъ е искалъ отъ администрацията на желѣзницитѣ 2761 вагона, които не сж могли да бждатъ доставени на търговцитѣ. Ежедневно е имало липса отъ вагони и не сж могли да се удовлетворятъ търговцитѣ. Ако имахме достатъчно вагони, нашия прѣвозъ по желѣзницитѣ щѣше да се увеличи за прѣзъ м. октомврий съ 2761 вагона. Този прѣвозъ сме го изгубили по нѣмане на открити вагони.

Държ. обвинитель: Може ли да заключимъ ние, че съ купуването на тѣзи 50 открити вагона вие сте искали да задоволите тази нужда?

Подсжд.: Щѣше да се удовлетвори поне отчасти. Азъ искамъ да опровергая доказването на г. свидѣтеля, че нѣмаме нужда отъ тѣзи вагони, а наопаки, да докажа, че имаме нужда отъ тѣхъ. Онова, което е мислилъ г-нъ Вълчевъ на 4 октомврий ми е докладвалъ, че нѣмаме нужда отъ вагони, а таблицата ни показва противното, че тогава именно сме имали най-голѣма нужда отъ вагони.

Държ. обвинитель: Ржководящия мотивъ на вашето заличаване на тѣзи думи билъ ли е той или тази таблица, съ която се снабдихте сега отъ министерството?

Подсжд.: Азъ имахъ прѣдъ видъ, че имаме нужда отъ вагони.

Държ. обвинитель: Азъ ви благодаря крайно г. Тончевъ, че единствено сега ми дадохте обяснения, като прѣдставитель на закона и тѣ сж единственитѣ, които за прьвъ пжть ми се дадоха отъ обвиняемитѣ.

Знае ли г. Вълчевъ, че вагонитѣ, които сж изпратени въ България, сж били поправени отъ г. Бобутановъ по заповѣдь на министра отъ тукъ?

Свид.: Бобутановъ е чакалъ тамь да ги поправятъ.

Държ. обвинитель: Ще моля позволение, г-да сждии, да прочета протокола отъ 18 юлий, по който се зададоха много въпроси отъ защитника г-нъ С. Иванчовъ, а самия протоколъ не се прочете. Той е на ст.р 156 отъ дѣлото. Прочее на въпроса, който интерисува г. Сава Иванчовъ: какъ е дошла комисията до рѣшението да се купятъ вагонитѣ, отъ колкото да ги вэематъ подъ наемъ, не сж ли имали прѣдъ видъ тази смѣтка, посочената цѣна отъ Вайсенберга 1500 л.?

Свид.: Да, имахме тази цѣна прѣдъ видъ.

Държ. обвинитель: Вторъ единъ въпросъ. Ето какво мнѣние давате на 18 юлий (чете): Така погледнатъ въпроса и т. н. Тъй редактирано мнѣнието, което дава на 18 юлий комисията, въ състава на която е влизалъ и г. Вълчевъ, не доказва ли, че комисията е прѣпоржчала, да се купятъ тѣзи вагони, слѣдъ като се прѣцѣнятъ?

Свид.: Ние казваме, да се купятъ слѣдъ като се прѣгледатъ и прѣцѣнятъ.

Държ. обвинитель: Когато свидѣтеля докладва̀ протокола до министерството съ това прѣдложение и съ телеграмата на Дрьцкова, не искахте ли да кажете на министра, че не офертата на Вайсенберга е мѣродавна за министра, а онова, което ще опрѣдѣлимъ на мѣстото?

Свид.: Да, туй искахъ да кажа.

Държ. обвинитель: Азъ искамъ да се истъкне това, защото се зададоха повече отъ 100 въпроса по това нѣщо. Азъ моля свидѣтеля да ми отговори: имаше ли отъ Вайсенберга подадена оферта, лично отъ него, като стопанинъ на стоката, оферта до българското правителство или не сѫществува такава?

Свид.: Не, той прѣдстави отъ кѫщата на Шолмайеръ и Малеръ.

Държ. обвинитель: Офертата отъ 8 юлий гласи така (чете): „Вчера имахъ честьта да подамъ оферта въ името и за смѣтка на Вествалската кѫща отъ Хагенъ „Schollmeyer & Maler“ за 250 вагона товарни за подъ наемъ и пр. Г-нъ Иванчовъ ви чете офертата отъ 14 юлий и отъ тази оферта се разбира, че Вайсенбергъ не оферира за своя смѣтка. Азъ обрѫщамъ и привличаиъ вниманието ви, то е въпросъ на тълкуване. Прочее, ако Вайсенбергъ прѣдлага онѣзи вагони, които е прѣдлагалъ подъ наемъ, а послѣ прѣдлага други отъ Шолмайеръ и Малеръ за проданъ, не ще ли да каже, че той дѣйствува подъ чуждо име, а не подъ свое?

Свид.: Така е.

Държ. обвинитель: Свидѣтеля ще даде тѣзи показания, които той знае. Азъ искамъ да обърна тъй работата: ние имаме работа, или съ Шолмаиеръ и Малеръ, или съ Вайсенберга; или единия, или другия трѣбва да доставляватъ вагонитѣ на правителството. Какво ще каже свидѣтеля за една телеграма на Айлера изпратена на 23 августъ 1900 год. отъ Браунтвайгъ, на стр. 43 отъ дѣлото, защо Ренеръ подновилъ споразумѣнието съ Вайсенберга; защо Ренеръ, който не третира въпроса за вагонитѣ съ министерството, счита за длъжность да каже на 23 августъ въ министерството, че оттегля първата си оферта която е най-скѫпа? Какво е искалъ да каже и какъ си изтълкувахте тази му телеграма?

Свид.: Той бѣше далъ оферта, но тя се не взѣ подъ внимание, понеже бѣше скѫпа.

Държ. обвинитель: Вие третирате въпроса съ Вайсенберга и Шолмаиеръ и Малеръ, а пъкъ Ренеръ иде на 23 августъ и ви казва: „Азъ отеглямъ офертата си“. Той не е доставчикъ, какъ да си обяснимъ това нѣщо?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Това не знаете. Знаете ли, свидѣтелю, въ края на краищата отъ кого сѫ веемени вагонитѣ и на кого се платиха?

Свид.: Отъ Ренера.

Държ. обвинитель: Какъ тъй отъ Ренера да се взематъ вагонитѣ?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Не доказва ли това, че Ренеръ е склонилъ глава прѣдъ Вайсенберга, че той е прѣдставителя, който може да прави оферти и да третира въпроса за купуване или заемване на вагони?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Писмото на Ренера отъ 26 юлий, което има интименъ характеръ, отъ кого е приложено къмъ дѣлото? Случайно ли е намѣрено, г. Вълчевъ, отъ нѣкой чиновникъ или самъ ви сте го вложили?

Свид.: Азъ го вложихъ въ дѣлото, защото азъ не го считахъ за тайно.

Държ. обвинитель: Ако това писмо изобличава свидѣтеля, както искатъ да се изтъкне, защо той го е вложилъ въ дѣлото за свое изобличение и не го ли е страхъ отъ нѣкоя отговорность?

Свид.: Нѣмаше какво да ме е страхъ. Той се яви при мене и ми говори за офертата си и послѣ ми писа.

Държ. обвинитель: Защо е счелъ за нужно да го постави въ дѣлото?

Свид.: Азъ не обърнахъ внимание на него, азъ го прочетохъ набързо.

Държ. обвиинитель: Защо той това часно писмо, макаръ и часно, счелъ е за оферта и го внася въ дѣлото?

Свид.: Понеже се отнасяще до офертата, то азъ го поставихъ въ дѣлото.

Държ. обвинитель: Има едно писмо, за което признаватъ си, едвамъ сега се запознахъ. Намирамъ едно писмо по вагонната афера къмъ дѣло подъ № 39, а по погрѣшка пришито къмъ № 19, при хамбарното дѣло; то е на стр. 69 отъ дѣлото и ще намерите една телеграма. Не помни ли свидѣтеля, г. Вълчевъ, да ми разправи, по редакцията на тази телеграма да е искалъ другояче да се телеграфира?

Свид.: Не помня, азъ помня, че тази телеграма бѣше прѣдъ г. Тончева и се получи въ видъ на резолюция.

Държ. обвинитель: Азъ бихъ желалъ да зная мнѣнието на г. Тончева по този въпросъ. Нему казватъ, че нашъ единъ чиновникъ ще отиде да прѣгледа вагонитѣ и слѣдъ телеграмата на Манафова, той му телеграфира: „Поправете и изпратете". Г-нъ Вълчевъ му докладва, че не може да се поправятъ и изпратятъ, но ако има добри да се изпратятъ. Защо г. Тончевъ не се е съгласилъ съ г. Вълчева, главния му секретарь?

Подсжд. Д. Тончевъ: Трѣба да заява, че азъ като министръ не съмъ длъженъ да се съобразявамъ съ всѣка докладна записка на чиновницитѣ си, защото азъ трѣбва да отговарямъ за нѣкои постжпки и както виждате стоя тукъ да отговарямъ въ дѣйствителность за управлението на министерството. При все това не виждамъ да съмъ направилъ нѣщо противно отъ това, което ми е прѣдлагалъ г. Вълчевъ. Той казва въ докладната си записка, че поправкитѣ на вагонитѣ, ако ще има такива, трѣбва да станатъ прѣди пристигането имъ. Азъ съмъ телеграфиралъ на Манафовъ сжщото, а именно: „Изискайте най-бърза поправка, ако има нужда отъ такава". Какво, казва ли г. Вълчевъ нѣщо по-вече отъ мене? Азъ искамъ ли нѣкоя поправка слѣдъ пристигането на вагонитѣ тукъ г. Прокуроре?

Държ. обвинитель: Но вамъ телеграфиратъ, че вагонитѣ

сж калпави, главния секретарь ви казва, че нѣма нужда да се поправятъ, а да се вуематъ здрави, и вие телеграфирате да се поправятъ?

Подсжд.: Азъ ще ви съобща, когато постжпя въ сжщностьта на работата, защото азъ не съмъ обрѫщалъ внимание върху доклада на г. Манафова. Г-нъ Вълчевъ е мислилъ, поправкитѣ да се направятъ прѣди пристигането и азъ съмъ телеграфиралъ да се поправятъ тамъ, ако има нужда разбира се.

Защит. Табурновъ: Какво заключава свидѣтеля отъ факта, че Ренеръ прѣзъ августъ се отказва отъ офертата си и се съгласява съ Вайсенберга? Не е ли чувалъ отъ нѣкого, че има кореспонденция между Ренера и другъ, като е мислилъ, че това произхожда отъ министерството и телеграфира по такъвъ начинъ?

Свид.: Азъ не зная това.

Защит.: Не може ли да се обясни чрѣзъ това, че нѣкой му е давалъ надежда, какво отъ него ще се купятъ вагонитѣ, и той на 23 августъ се отказва отъ офертата си и се явява съ такава телеграма?

Свид.: Не мога да зная, азъ не съмъ му давалъ никаква надежда.

Защит.: Можахте ли да държите въ тайна писмото на Ренера тъй като казвате, че не знаете нѣмски?

Свид.: Не може.

Засѣданието се закри въ 12 ч. 5 мин.

Петъкъ, 7 мартъ, засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Прѣдсед. Хр. Павловъ (звъни): Г-да! Има ли нѣкой да пита свидѣтеля?

Прѣдсед. Филчевъ: Защо инжинера Манафовъ, слѣдъ като се върна отъ Германия не ви прѣдстави писменъ докладъ, а усно е докладвалъ?

Свид. Л. Вълчевъ: За това, защото той докладвалъ усно на г. Тончева и той му казалъ, че не трѣбва да прѣдстави писменъ докладъ.

Прѣдсед.: Защо не ви е направилъ послѣ писменъ докладъ?

Свид.: Той ми говори за вагонитѣ, вънъ отъ това пъкъ г. Тончевъ'му казалъ, че нѣма нужда отъ писменъ докладъ.

Прѣдсед.: Съ каква цѣль е казалъ това?

Свид.: Не мога да зная.

Прѣдсед.: Знаете ли вие, че г. Манафовъ е докладвалъ на г-нъ Тончева, какво прѣдложенитѣ вагони не сж приемливи?

Свид.: Той е докладвалъ, че вагонитѣ, които е прѣгледалъ не сж приемливи.

Прѣдсед.: Знаете ли съ каква цѣль се иска едно заявление отъ Вайсенбергъ съ дата отъ 4-й октомврий 1900 год., въ което се казва, че тѣзи вагони ще се приематъ, които сж здрави и ще се заплатятъ които дойдатъ тукъ въ здраво състояние?

Свид.: Азъ зная това заявление, но не зная нищо по него.

Прѣдсед.: Не ви ли се каза, че това е съ цѣль да измѣни мѣстото за приемането на вагонитѣ: вмѣсто въ Германия, да стане у насъ?

Свид.: Не ни е казано такова нѣщо.

Прѣдсед.: Стефанидисъ познавате ли го?

Свид.: Познавамъ го, той е чиновникъ по тракцията. Той ми прѣдстави едно писмо съ офертата на Вайсенбергъ.

Прѣдсед.: Той не ви ли каза, че приемането ще стане въ България или Германия?

Свид.: Не ми е казалъ нищо.

Прѣдсед.: Отъ Бобутановъ има ли единъ рапортъ, който носи № 4? Той каза, че вагонитѣ може да се приематъ само тогава, когато коренно се поправятъ. Казва още въ рапорта, че за това се иска врѣме и се иска наставление, какъ да постжпи. На този рапортъ има резолюция: да се приложи къмъ дѣлото. Защо не се дадоха никакви наставления на Бобутанова?

Свид,: Не мога да зная.

Прѣдсед.: Не знаете ли нѣкои устни или писмени разпорежданя отъ страна на г-нъ Тончевъ, че приемането на вагонитѣ окончателно ще стане у насъ?

Свид.: Не зная,

Прѣдсед.: Не знаете ли нѣкое негово разпореждане, щото тѣзи вагони, които пристигнаха у насъ, да се бракуватъ?

Свид.: Не зная.

Прѣдсед.: Има едно писмо отъ 25 ноемврий и въ това писмо се казва, че вагонитѣ, които се прѣгледаха и пристигнаха отъ Германия, да се бракуватъ. На какво основание е дадено това писмо на инжинера Николовъ?

Свид.: Моля, да ми се даде писмото, не си спомнямъ за него.

Прѣдсед.: Отъ протокола на комисията, която е назначена да приема вагони, се вижда въ края, че вагонитѣ сж бракувани. Такива протоколи има два, единия отъ 21 ноемврий, а другия е отъ 28 с. м. На какво основание комисията казва, че тѣзи вагони сж негодни и ги бракува?

Свид.: Това мнѣние е на комисията и азъ не мога да знамъ съображенията й.

Прѣдсед.: Не е ли станало възъ основа на разпореждането отъ страна на г. Тончева?

Свид.: Не зная.

Прѣдсед.: Вагонитѣ, които пристигнаха тукъ, се приеха и заплатиха тука ли?

Свид.: Така.

Прѣдсед.: Отъ протокола на комисията за прѣглеждането на вагонитѣ се вижда, че тѣ сж негодни и сж бракувани. Можете ли да кажете, на какво основание се приеха и послѣ заплатиха?

Свид.: Ние ги приехме, понеже инжинера ги приелъ въ странство.

Прѣдсед.: При плащането задържа ли се нѣщо за поправката, която трѣбваше да се направи, защото вагонитѣ бѣха такива, че трѣбваше да се поправятъ?

Свид.: Не се задържа, но задържа се една сума за прѣвоза.

Прѣдсед.: Вие казвате, че за покупка на локомотиви оферта отъ Вайсенбергъ не е имало, така ли?

Свид.: Не е имало.

Прѣдсед.: Какво е можалъ Бобутановъ да телеграфира на 11-й октомврий, че е удобрилъ два локомотива: щомъ не е имало оферта, какъ е можалъ да ги приема?

Свид.: Мене ми стана чудно, когато видѣхъ на рапорта резолюцията на г-нъ Тончева за купуването на локомотивитѣ. Азъ запитахъ тракционното отдѣление има ли разпореждане, за купуването на локомотиви. Тѣ ми отговориха, че нѣма разпореждане, но има телеграма и че не може да се приематъ.

Прѣдсед.: Разпореждане отъ страна на г-нъ Тончевъ да заплататъ три локомотиви не е имало, но Вайсенбергъ ви изпраща оферта. Знаете ли кога се изпрати офертата?

Свид.: Изпрати се прѣписъ отъ нея.

Прѣдсед.: Министерския Съвѣтъ постанови, да се купятъ вагони и локомотиви. Имаше ли специяленъ кредитъ за тази цѣль?

Свид.: Не зная.

Прѣдсед.: Вие бѣхте ли въ министерството?

Свид.: Специяленъ кредитъ нѣмаше за стари вагони.

Прѣдсед.: Защо не се направи нѣщо, за да се иска такъвъ кредитъ? Отъ гдѣ щѣха да се платятъ тѣзи вагони?

Свид.: Ние прѣдполагахме, че ще се вzематъ вагони подъ наемъ, а не да се купуватъ.

Прѣдсед.: Но Министерския Съвѣтъ рѣши да се купятъ.

Свид.: Не е исканъ послѣ кредитъ.

Прѣдсед.: Министерското постановление утвърди ли се или не?

Свид.: Не е утвърдено.

Прѣдсед.: Отъ гдѣ трѣбваше да изхожда разпореждане, за да се утвърди това постановление?

Свид.: Отъ надлежното отдѣление на министерството.

Прѣдсед.: Защо не се направи своеврѣменно разпореждане?

Свие.: Не зная.

Прѣдсед.: Може ли да стане разпореждане прѣди да санкционира това постановление?

Свид.: Да, може. Имало е случай, да е ставало такова нѣщо.

Прѣдсед.: Кога се върна инжинера Манафовъ отъ странство, виждахте ли го?

Свид. Да, виждахъ го.

Сжд.: Виждахте ли една карта у г. Маиафовъ или послѣ се научихте, че е ималъ карта?

Свид.: Не съмъ виждалъ.

Сжд.: Манафовъ не ви ли е казвалъ?

Свид.: Не. Научихъ се въ парламентарната комисия, че му е била дадена една картичка отъ г-нъ Попова, да приема вагонитѣ, ако отговарятъ на условията.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Да се прочете писмото.

Свид.: Това е поправката на г. Манафовъ.

Защит.: Г-нъ свидѣтеля ни каза днеска, че когато е била прѣдставена офертата на Вайсенбергъ, когато се разисквало върху нея, когато е билъ съставенъ протокола отъ 18 юлий за въвеждането на

всичкитѣ оферти по наема на вагонитѣ или купуването на вагонитѣ, слѣдъ като прѣгледали тѣзи оферти и като видѣли, че имало една оферта и за продажба — оставать на страна въпроса дали е износна или не — дошли до заключение, че по-добрѣ е да се прати нѣкой чиновникъ, да прѣгледа тѣзи вагони на самото мѣсто, да види тѣхното състояние, да ги прѣцѣни и да ги купи или наеме. За да бжде обаче, по освѣтлена комисията и главно секретаря Лазаръ Вълчевъ, послѣдниятъ теле-графира на г. Дръцкова, да прѣгледа тѣзи вагони. Какъ мислите, свидѣтелю, прѣди тази дата, прѣди вашата телеграма отъ 20-й юлий, която изпратихте на г. Дръцкова, извѣсно ли е било на г. Дръцковъ, че ще купуваме стари вагони отъ Хагенъ?

Свид.: Не зная дали му е било извѣсно.

Защит.: Какъ прѣдполага той, не сж ли му казали други нѣкои чиновници отъ министерството?

Свид.: Не зная.

Защит.: Бѣше ли натоваренъ г. Дръцковъ, да прѣгледа вагонитѣ и да влѣзе въ споразумѣние за купуването имъ?

Свид.: Азъ му телеграфирахъ, само да ги прѣгледа и да ми съобщи.

Защит.: Говоря за датата 20 юлий, когато г. Вълчевъ бѣше главенъ секретарь и гдѣто при първитѣ му показания прѣдъ слѣдствената комисия е казалъ, че той е управлявалъ министерството на обществен. сгради, знае ли Л. Вълчевъ въ това врѣме — говоря за 20 юлий — да е изпратено отъ министерството каквато и да е телеграма до г-нъ Дръцкова или съобщение писмено, да види дали не може да се намѣратъ въ странство нови вагони за купуване?

Свид.: До прѣди 20 юлий не зная нищо.

Защит.: Г-нъ Л. Вълчевъ е билъ разпитванъ нѣколко пжти по тѣзи вагони и сигурно той е прѣгледалъ всичкитѣ книжа по вагонната афера. Номѣрилъ ли е слѣда, отъ която слѣда да се вижда, че Дръцковъ е натоварванъ прѣди 20 юлий, отъ главния секретарь, да прѣглежда вагони въ Германия?

Свид.: Не съмъ виждалъ такова нѣщо.

Защит.: Ще бжде ли тъй любезенъ свидѣтеля, да ми обясни слѣдующето: Той прѣдставилъ — послѣ ще видимъ какъ стои работата — на 3 августъ една телеграма и едно писмо на Шолмайеръ и Малеръ, отправено до г. Дръцкова, съ което писмо Шолмайеръ и Малеръ прѣдаватъ извѣсни намаления за продажбата на вагонитѣ. Въ това писмо отъ 3 августъ казва се на управляющия министорството на общественитѣ сгради, че Шолмайеръ и Малеръ нѣматъ вагони. Това писмо носи дата 29 юлий. Когато се явилъ прѣдъ г-на министра да му докладва устно тази телеграма, какъ е гледалъ на тази телеграма г. Вълчевъ, като на една оферта правилно и редовно ли прѣдставена въ министерството?

Свид.: Телеграмата бѣше отъ Шолмайеръ и Малеръ, нея ми я донесе г. Манафовъ и каза, че тѣ прѣдлагатъ сжщитѣ вагони по 150 марки единия.

Защит.: Считаше ли той тази оферта за правилна и сжществува ли редъ въ това министерство, щото всѣки чиновникъ, начал-

никъ, подначалникъ, да получаватъ офертитѣ за извѣсна доставка или тѣзи оферти се отправятъ къмъ лицата, които сж натоварени отъ министра или главния секретарь?

Свид.: Иностраннитѣ фабрики иматъ заведена практика да изпращатъ офертитѣ до този чиновникъ, който се отнася до тѣхъ съ писмо за ппкупката. Въ случая сж се отнесли до Дръцкова, понеже не сж познавали другиго.

Защит.: Писмото е адресирано до г. инжинера Дръцкова часно, не е казано до министерството на общественитѣ сгради или началника на тракционото отдѣление, правилна ли счита той тази оферта? Иначе ще поставя въпроса. Ние имаме една оферта подадена отъ Ренера, надписана до Почитаемото Министерство на Общественитѣ Сгради, датата е отъ 26 юлий. Има едно писмо отъ сжщата дата, часно писмо до г. Вълчева, съ което му се съобщава за офертата. Не вижда ли г. Вълчевъ една разлика отъ начина на подаването отъ г-нъ Ренера офертата и начина, по който е подадена офертата на Шолмайера и Малера чрѣзъ г. Дръцкова? Не вижда ли една разлика?

Свид.: Има една разлика въ начина на подаването на офертитѣ, но, понеже е прѣдставена отъ г-нъ Дръцкова, може да се вземе подъ внимание и да се попита въ министерския съвѣтъ за нея.

Защит.: Пакъ ще попитамъ свидѣтеля: правилна ли е въ този случай и може ли всѣки чиновникъ да получава разни депеши и часни писма и да ги счита за правилни?

Свид.: Това не е редовно.

Защит.: Г-нъ Вълчевъ има една отдавна дадена, правилно отправена оферта отъ 14 юлий, въ която се разправя какъвъ имъ е типа, каква е желѣзната имъ конструкция, колко врѣме ще могатъ да служатъ и сжщеврѣменно се казва: „Азъ гарантирамъ за здравината имъ и че ще бждатъ въ продължение на 4 години здрави“. Има една здрава оферта и прѣдмети, които се прѣдглеждатъ за купуване и прѣдлагатъ се едни стари прѣдмети. Има въ сжщото врѣме една гаранция отъ този, който ни ги прѣдлага за купуване, че тѣзи прѣдмети ще траятъ 4 години. Когато отидохте да докладвате телеграмата на Шолмайеръ и Малеръ, обърнахте ли вниманието на това, че въ телеграмата не се говори за качеството, за здравословното състояние и врѣмето, съ което ще можемъ да си служимъ съ тѣзи вагони, които Шолмайеръ и Малеръ ни прѣдставятъ, обърнахте ли вниманието на това различие въ съдържанието на тѣзи оферти?

Свид.: Има разлика, но то е важното, че въ тази оферта се говори за едни и сжщи вагони: понеже се говори за офертата, която прѣдлага г. Вайсенбергъ, а Дръцковъ ни говори за сжщата.

Защит.: Не знаете ли г. Вълчевъ отъ писмото на Шолмайеръ и Малеръ, че той е единъ комисионеръ на вагони, че тѣ сж на Ренера и той прѣдложи за тѣхъ много по-високи цѣни отъ Вайсенберга?

Свид.: Азъ зная, че вагонитѣ трѣбваше да се доставятъ, или отъ Шолмайгръ и Малеръ, или отъ Вайсенберга и ние не можемъ да веземенъ страната на единия, или на другия.

Защит.: Не обърна ли вниманието на свидѣтеля и друго едно обстоятелство: има единъ оферентъ, който прѣдлага една гаранция, а пъкъ въ офертата на Шолмайеръ и Малера нѣма такава гаранция; не му ли направи впечатление разликата въ тѣзи нѣща?

Свид.: Както казахъ и по-рано тази кѫща, която ни прѣдлага тѣзи вагони по-ефтино, и вайсенберговата сѫ едно и сѫщо нѣщо.

Защит.: Отъ гдѣ знае свидѣтеля, че му се прѣдлагатъ сѫщитѣ вагони по 750 марки? Отъ гдѣ знаете кои вагони продава Вайсенбергъ? Той подава въ министерството двѣ оферти и въ втората опрѣдѣля качествата на вагонитѣ. Вайсенбергъ е прѣдставитель и на Ренера въ сѫщото врѣме. Той дава оферта за наемъ на вагони и отъ името на Ренера. Кое е карало свидѣтеля да мисли, че Вайсенбергъ не дѣйствува за собствена своя смѣтка?

Свид.: Вайсенбергъ съобщава офертата отъ името на Шолмайеръ и Малеръ и тази кѫща ни посочва на вагонитѣ, които продава Вайсенбергъ; тѣзи вагони сѫ сѫщитѣ, които ни прѣдлагатъ Шолмайеръ и Малеръ.

Защит.: Вие тъй прѣдполагахте?

Свид.: Така е.

Защит.: Ако ви кажа съ писмо, че Шолмайеръ и Малеръ нѣматъ вагони?

Свид.: Азъ не знаехъ това.

Защит.: Ако ви кажа, че това врѣме, когато отивахте да докладвате на министра, вие знаете отъ писмото на Ренера отъ 26 юлий, че Шолмайеръ и Малеръ нѣматъ вагони, какво ще кажете вие на това?

Свид.: Ренеръ може да пише каквото иска. На тѣзи свѣденя не може да се обръща внимание, защото разнитѣ конкуренти може да искатъ да си пакостятъ.

Защит.: Считате го, че нѣма никакво значение. Ами писмото и телеграмата на Дрѫцкова?

Свид.: Нѣма какво да каже, защото г-нъ Дрѫцковъ отива да ги прѣгледа и фабрикантина му дава да ги прѣгледа.

Защит.: Какво мислите вие, че купувате въ министерството вагони, които се намиратъ въ Хагенъ съ № X, У, Z или вагони, които отговарятъ на извѣсни описания, изложени въ офертата на Вайсенберга отъ 14 юлий? Върху каква оферта разисквахте?

Свид.: До тогава не правихме никакво разискване за купуване на вагонитѣ, а казахме, че трѣбва прѣдварително да се прѣгледатъ.

Защит.: Когато говорихте по офертата на Вайсенберга, земахте ли описанието на тѣзи вагони, които ви прѣдставя Вайсенбергъ?

Свид.: Земахме. Той може да описва както иска тѣзи вагони.

Защит.: Така. Съгласенъ съмъ съ свидѣтеля, че той може да ги описва както си иска и като дойдатъ вагонитѣ, ако не сѫ такива каквито ги описва, ще му откажете и ще му кажете: вие ни прѣдлагахте една оферта за добри, здрави вагони, а сега ни прѣдставяте боклукъ. Азъ говоря за момента, когато разглеждахте офертитѣ, като не знаехте тѣзи вагони, вземахте ли прѣдъ видъ тѣзи свѣденя?

Свид.: Ние не вземахме прѣдъ видъ това, понеже не знаехме тѣзи вагони, защото за стари материяли не може да се вземе прѣдъ видъ описанията, гьй като инакъ щѣхме да се произнесемъ положително.

Защит.: Защо не се рѣшихте да ги вземете?

Свид.: Защото не знаемъ какви сж вагонитѣ и защото за стари вагони, не може да се произнесемъ положително.

Защит.: За това ли ги не приехте, понеже прѣдполагахте, че Вайсенбергъ може да ви излъже?

Свид.: Защото не знаехме какви сж вагонитѣ, защото стари материяли се купуватъ по прѣцѣнка.

Защит.: Прѣдставете си г. Вълчевъ, че ви изпратя една телеграма такава: намѣрете вагони, които отговарятъ точно на описанието, което дава Вайсенбергъ въ офертата си отъ 14 юлий. Щѣхте ли да ги приемете? Сжщото описание, на които вие въ своята инструкция, давате на инжинера Попова?

Свид.: Тѣзи условия трѣбва да се придържатъ до това, че тѣ ще траятъ приблизително 4 години. Тѣ може да траятъ 3—4 години повече, зависи отъ това какъ пжтуватъ тѣ: ако пжтуватъ по-малко помалко ще се изхаби.

Защит: Можете ли да се произнесете за новитѣ вагони колко ще траятъ?

Свид.: За тѣхъ може да се произнесемъ по-лесно.

Защит.: Знаете ли, свидѣтелю, че новитѣ вагони сж се запалили слѣдъ 6 мѣсеца отъ употрѣблението имъ?

Свид.: Това не е отъ . . . .

Защит.: Знаете, ли че новитѣ вагони доставени отъ странство слѣдъ 6 мѣсеци почватъ да се разкапватъ?

Свид.: Не зная такова нѣщо.

Защит.: Азъ искамъ още сега при разпита на г. свидѣтеля, да се обясни този въпросъ. Азъ бихъ молилъ г. Тончевъ и г. Иванчовъ, да се обяснятъ върху слѣдующия въпросъ: лично г. Тончевъ какъ счита: кому е било възложена доставката на старитѣ вагони на Вайсенберга ли или на Шолмайеръ и Малеръ?

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Г-нъ Тончевъ, желаете ли да дадете нѣкои обяснения?

Подсжд. Тончевъ: Азъ мисля, както е и въ офертата, че е г. Вайсенбергъ. Азъ него не съмъ видѣлъ, но него считахъ за прѣдставитель. Въ доклада до Министерския Съвѣтъ, се смѣта Вайсенбергъ като прѣдставитель на една кжща, но каква не помня.

Държ. обвинитель: Съгласенъ ли е г. Т. Иванчовъ съ това, което каза г. Тончевъ?

Подсжд. Т. Иванчовъ: Съгласенъ съмъ. Азъ считахъ за доставчикъ Вайсенбергъ, единъ чужденецъ, който е дошелъ отъ странство да дири прѣхрана и нѣма интересъ да направи това, което може да направи Ренеръ, който е давалъ 6000 л. подкупъ.

Държ. обвинитель: Какви сж били основанията на г. г. министритѣ, да третиратъ Вайсенберга, като доставчикъ на вагонитѣ, коя е онази оферта, която е прѣдставена отъ Вайсенберга?

Подсжд. Тончевъ: По рѣшението на Министерския Съвѣтъ доставката се възлага на Вайсенберга. Азъ когато се завърнахъ отъ Цариградъ, като имахъ рѣшението на Министерския Съвѣтъ, съгласихъ се съ това. Споредъ мене официялнитѣ документи сж за Вайсенберга.

Държ. обвинитель: Азъ съмъ доволенъ отъ показанията, които даде г. Тончевъ. Наистина за г. Тончева е тъй. Министерското постановление гласи, че доставката се възлага на г. Вайсенберга, но автора на постановлението г. Т. Иванчовъ желае ли да отговори?

Прѣдседателя: Г-нъ Иванчовъ, желаете ли да отговорите?

Подсжд. Т. Иванчовъ: Азъ не съмъ автора, ще дойде г-нъ Апостоловъ и ще разправи тази работа.

Защит.: Вайсенбергъ имаше гаранцията си въ банката и той е гоставчика на вагонитѣ.

Държ. обвинитель: Въ свръзка съ това ще задамъ въпросъ на г-нъ Вълчева и г-нъ министра. Писмото, което е получилъ г-нъ Дръцковъ отъ Шолмайеръ и Малеръ съ дадта 29 юлий 1900 год., въ което писмо той се задължава, да прѣдстави сжщитѣ вагони на министерството по 750 марки, въ това писмо наистина, както го тълкува г. Иванчовъ, нѣма условието, че ще траятъ 4 или 10 години, нѣма казано, че залогъ ще се остави. Но като се има прѣдъ видъ, че Шолмайеръ и Малеръ е стопанина на тѣзи ва-они, не може ли да се счита — искамъ да зная мнѣнието на свидятеля — че писмото на Шолмайеръ и Малера има това значение: азъ, както виждате, измѣнявать офертата на моя пълномощникъ въ условието по цѣната, всичко друго дадено отъ пълномощника си остава.

Свид.: Азъ не зная, понеже офертата е сжщата, каквато е прѣдлагалъ Вайсенбергъ.

Държ. обвинитель: Азъ мисля, че е сжщото и той това именно е искалъ да каже съ писмото си. Нѣмамъ друго да питамъ.

Прѣдсед. Фичевъ: Казахте, че Вайсенбергъ въ офертата си между другото е казалъ, какво е готовъ да даде гаранция. М-стерския Съвѣтъ, като постанови да се вематъ неговитѣ вагони, защо не се иска гарацията отъ него?

Свид.: Не мога да зная.

Прѣдседателя: Отъ гдѣ е произтичало такова довѣрие на Вайсенберга, щото гаранцията, която е прѣдставилъ, не се е вземала? Може ли г. Иванчовъ да каже?

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Г-нъ Иванчовъ, желаете ли да дадете нѣкои обяснения. Ако желаете може и да не кажете нищо?

Подсжд.: Азъ мисля, че бѣше рѣшено, да се изпратятъ двама инжинери, да ги прѣгледатъ и тѣ ако ги намѣратъ, че отговарятъ на офертата и на постановлението на министерския съвѣтъ, тогава да ги приематъ. Мисля, че намѣриха вагонитѣ за добри и ги приеха, а колкото се отнася до гаранцията азъ мислѣхъ, срѣщу изплащането да стане удръжка.

Прѣдсед. Филчевъ: Вие мислѣхте, срѣщу гаранцията да стане удръжката, нали?

Подсжд.: Да. Даже г. Вайсенбергъ бѣше внесълъ гаранцията въ българ. народна банка.

Защит.: Когато да се изплати сумата на доставенитѣ вагони отъ Соломонъ Вайсенбергъ, м-вото дали е писало на послѣдния: слѣдъ като ви изплащаме такава и такава сума, задържаме ви толкова и толкова лева, да служи за горанция за четири годишното употрѣбленае на вагонитѣ? Припомня ли си свидѣтеля, да е направено такова нѣщо?

Свид.: Писано му е, когато да получимъ вагонитѣ, удържано му е само за прѣвоза.

Защит.: Не си ли припомня, дали е задържана гаранция за четири годишното употребление на вагонитѣ?

Свид.: Не зная.

Защит.: Да сж му искали такава гаранция?

Свид.: Не помня.

Защит.: Не помни ли свидѣтеця, като му сж искали такава гаранция, Вайсенбергъ да е направилъ нѣкои възражения?

Свид.: Мене ми се струва, че му се писа такова нѣщо по заповѣдъ на г. Тончевъ, но не мога да кажа съ увѣреность.

Защит.: Не помните. Прѣзъ врѣмето на г. Тончева и той ли заповѣда да се бракуватъ вагонитѣ?

Свид.: Не е задържана гаранцията.

Защит.: Защо се урежда въпроса между м-стерството и нѣмското конулство?

Д ъ р ж. о б в и н и т е л ь: Азъ мисля, че ще бжде по-добрѣ да се прочетатъ самитѣ показания на нѣмския консулъ.

П р ѣ д с е д а т е л я: Нѣма защо да се четатъ тѣзи показания, ние ги имаме въ дѣлото и можемъ да ги видимъ всѣкога, когато ни потрѣбватъ.

Попсжд. И в а н ч о в ъ: Моля, да си припомни добрѣ и да ми отговори, истина ли е, че на 3-й августъ ми е докладвалъ устно за тази телеграма за Шолмайеръ и Малеръ?

Свид. В ъ л ч е в ъ: Истина е това, телеграмата е докладвана на г. Иванчовъ.

Подсжд.: Сутриньта ли?

Свид.: Сутриньта.

Подсжд.: Въ колко часа?

Свид.: Не помня.

Подсжд.: Въ 10 ч. 7—8 не помните ли?

Свид.: Не мога да си припомня.

Подсжд.: Не помни ли единъ иетъкъ, да е билъ у дома, да е приетъ въ тази стая, въ която бѣхъ приелътримата инжинери и да ми е докладвалъ нѣкои работи, да ми е искалъ нѣкои дѣла и най-послѣ да ми е показалъ и казалъ, че има една докладна записка? Това бѣше на 10-ий августъ и азъ му рекохъ устно: този въпросъ е отдавна свършенъ, и вие като главенъ секретарь не може да не знаете това . . .

Свид.: Не е истина това.

Подсжд.: Дадохте ми докладната записка и, безъ да я чета, написахъ резолюцията.

Свид.: Това не е истина. Тази докладна записка не съмъ докладвалъ утсно.

Подсжд.: Устно у дома?

Свид.: Не, азъ я изпратихъ у дома му.

Подсжд.: Азъ заявявамъ, че това, което казва свидѣтеля не е вѣрно.

Прѣдседателя: Свободенъ ли е свидѣтеля? (гласове: свободенъ.) Можете да си отидете, свидѣтелю.

Повика се свидѣтеля Дръцковъ.

Държ. обвинитель: Когато г. Дръцковъ получи телеграмата въ странство да прѣгледа вагонитѣ, отъ кого е билъ командированъ въ странство?

Свид.: Бѣхъ командированъ отъ страна на М-вото на Общ. Сгради, да приематъ материяла за новопорѫчанитѣ вагони. Получихъ телеграма да прѣгледамъ старитѣ вагони въ Хагенъ. Заминахъ сѫщия денъ за Хагенъ. Слѣзохъ на хотелъ и хотелиера ми каза, че фирмата Шолм. и М. е ликвидирана и има фирма само Maler. Намѣрихме се съ Малеръ и отидохме за Берлинъ и Бертлинзъ да прѣгледамъ вагонитѣ. Намѣрихъ едни червени вагони, прѣгледахъ ги и си държахъ бѣлѣжка. Слѣдъ като ги прѣгледахъ пратихъ телеграмата за състоянието имъ, нѣщо което е извѣсно на сѫда; телеграмата е писана съ латински букви, Послѣ ми каза: „Ще купите ли вагонитѣ. Харесватъ ли ги“? Отговорихъ му, че нѣмамъ пълномощие отъ правителството за купуване. Слѣдъ това заминахъ по работата си. Слѣдъ десеть дена си додохъ въ София и мидадоха всички писма. Гледамъ една телеграма или едно писмо отъ Шолмайеръ и Малеръ. Отворихъ и тия книжа и разбрахъ, че липсва една телиграма или писмо. На 3-й августъ занесохъ писмото и телеграмата и ги дадохъ на началника на отдѣлението т. Манафовъ. Той веднага ги занесе на главния секретарь. Подиръ обѣдъ намѣрихъ и изгубеното (писмо или телеграма). На другия денъ питамъ, какво да направя съ него. Казаха ми, да направя една докладна записка и да го приложа. Направихъ това и не помня кому го дадохъ: или на Манафовъ, или на Вълчевъ.

Държ. обвинитель: Въ телеграмата съ латински букви казвате, че вагонитѣ сѫ повече отъ трийсеть годишни, опишете ни ги, ако можете!

Свид.: Видѣхъ вагони на тази станция, на едни извадено колелото, на други махнатъ покрива, на трети липсватъ 1—2 тампона съ гнили дъски и пр. На всички вагони имаше надписъ за проданъ. При такова положение не можахъ да дамъ и друга телеграма.

Държ. обвинитель: Какво значеше думата „за проданъ“?

Свид.: Че се продаватъ, че това не е вагони, които могатъ да циркулиратъ, а материяли.

Държ. обвинитель: Между тѣзи имаше ли такива, които все можеха да се употрѣбятъ?

Свид.: Имаше вагони, които можеха да се движатъ, но не да се пуснатъ въ пряма циркулация межоу други здрави вагони.

Държ. обвинитель: Колко бѣха последнитѣ?

Свид.: Съвсѣмъ малко.

Държ. обвинитель: Тази, последната категория, можеха ли да се пускатъ въ циркуляция безъ поправка?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Когато единъ търговецъ дава вагони подъ наемъ, казва той ли, че това сж вагони, които не се нуждаятъ отъ поправка?

Свид.: Да бждатъ здрави, естествено. Тамъ има желѣзнопжтни администрации, които даватъ вагони подъ наемъ.

Държ. обвинитель: Тѣзи желѣзнопжтни администрации служеха ли съ тѣзи вагони, да ги в診ематъ подъ наемъ?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Казаха ви тамъ, че фирмата Шолмайеръ и Малеръ е ликвидирана. Защо писмото отъ 28 юлий до васъ е подписано отъ Шолмайеръ, когато той е ликвидиралъ, а само Малеръ работи?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Научихте ли се на мѣстото, че тази фирма е ликвидирана?

Свид.: Хотелиера ми каза.

Държ. обвинитель: Защо Шолмайеръ и Малеръ кореспондиратъ съ васъ, а не съ м-ството, съ правителството?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Въ писмото отъ 29 юлий е казано: въ свързка съ прѣговоритѣ; какви сж тѣзи прѣговори?

Свид.: Писмото съмъ прѣвождалъ азъ. Иска да каже въ свръзка съ прѣглеждането.

Държ. обвинитель: Имало ли е нѣкакви прѣговори или разговори по покупката или наемането на вагонитѣ?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Стана ли тогава дума за Вайсенбергъ?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Стана ли дума за цѣната на тѣзи вагони?

Свед.: Не.

Държ. обвинитель: Когато се върнахте, стана ли въпросъ въ министерството, другъ да се командирова да прѣгледа тѣзи вагони и кой отиде?

Свид.: Най-напрѣдъ замина г. Тихоловъ. Отъ тамъ телеграфира, че е боленъ и се връща. Питаме тогава главния секретарь, кого да пратимъ. Казахъ му Захариевъ. Той бѣше боленъ. Тогава главния секретарь ми каза, да отида азъ. Азъ му казахъ, че имамъ много работа, за да не ходя. Той говорилъ съ м-ръ Иванчовъ, а той отначало не се съгласявахъ, да отида азъ, но послѣ склонихъ. Каза ми главния секретарь, че м-ра казалъ, да отида. Азъ се приготвихъ за пжть. Вън-

чевъ ми каза, да чакамъ до 6 часа. До като чакахъ доде Вълчевъ и ми каза, че нѣма да ходя азъ, защото се изпраща Станиславъ Поповъ.

Държ. обвинитель: Защо се отмѣни вашата командировка?

Свид.: Не зная причинитѣ, които сж заставили г. Иванчовъ, да отмѣни заминаването ми.

Държ. обвинитель: Като дадохте на Манафовъ писмото и телеграмата, не ви ли доложи той, че съдържанието имъ е докладвано на министра Иванчовъ?

Свид.: Не помня такова нѣщо.

Защит. С. Иванчовъ: Колко дена ходихте да прѣглеждате вагонитѣ?

Свид.: Около 10 дена.

Защит.: Кога телеграфирахте, слѣдъ тѣзи ли 10 дена?

Свид.: Да.

Защит.: Еднажъ ли само телеграфирахте?

Свид.: Да.

Защит.: Кога занесохте двѣтѣ бумаги на Манафовъ?

Свид.: Мисля, че сутриньта.

Защит.: Кога намѣрихте изгубената бумага?

Свид.: Мисля, че послѣ обѣдъ.

Защит.: Не може ли да си припомни, какво липсуваше (бѣше изгубеното) писмо или телеграма?

Свид.: Не мога да си прмпомня.

Защит.: Кога занесохте изгубената бумага?

Свид.: Веднага щомъ я намѣрихъ.

Зашит.: Сжщия денъ ли когато дадохте другитѣ бумаги или на сутриньта?

Свид.: Не помня хубаво.

Защит.: Виждахте ли тукъ вагонитѣ?

Свид.: Да.

Защит.: Може ли съ положителность прѣдъ сжда да утвърди, че вагонитѣ, които е виждалъ тукъ докарани отъ Брауншвайгъ, сж сжщитѣ, които е гледалъ въ Берлинъ и на други мѣста?

Свид.: Който и да е не може да отговори на въпроса, както ми се задава.

Защит.: Въ това положение, както видѣхте вагонитѣ, тѣ не можеха ли да додатъ до тукъ?

Свид.: Не, тѣ не бѣха разглобени.

Защит.: Каква е била фабриката на Малеръ, за продаване нови вагони или за поправка?

Свид.: До колкото разбрахъ отъ хотелиера, Малеръ е купувалъ стари машини, помпи, казани или парни машини, поправя ги и ги продава пакъ на старо.

Защит.: Билъ ли е въ Брауншвайгъ?

Свид.: Не.

Защит.: Чувалъ ли е за фирмата Ренеръ тамъ?

Свид.: Не чухъ; научихъ се за нея слѣдъ като се върнахъ.

Защит.: Не помни ли, когато е далъ телеграмата и писмото на

Манафова, послѣдниятъ да му е казалъ, че тѣзи вагони не струватъ да се купатъ и по 750 марки?

Свид.: Такъвъ въпросъ не е ставалъ.

Защит.: Кога е поставилъ Вълчевъ резолюцията на вашето писмо отъ Малеръ и отъ заявлението?

Свид.: Кога и какъ ги е турилъ не зная, не си припомнямъ.

Защит.: Не ли е видѣлъ тѣзи книги въ тракционното отдѣление бевъ резолюция и послѣ да сж турени резолюлиитѣ?

Свид.: Не мога да си припомня.

Защит.: Припомня ли си, да е ставало дума за нѣкое писмо отъ Ренеръ до Вълчевъ, за прѣдлагане стари вагони за покупка отъ 26 юлий?

Свид.: Като се върнахъ тукъ, виждалъ съмъ много писма отъ него.

Защит.: Въ г. Вълчевъ да сте виждали часно писмо?

Свид.: Моля да ми се покаже, може да си припомня (гледа писмото). Не мога да си припомня дали е това. Вълчевъ ми даде едно писмо отъ Ренера отправено до него, за да го приложа къмъ дѣлото.

Защит.: Кога ви го прѣдаде?

Свид.: Бѣше късно.

Защит.: Колко късно?

Свид.: Когато се прошноруваше дѣлото, за да се прати на парламентарната комисия.

Защит.: Не може ли, да ни каже свидѣтеля нѣщо по историята за прошноруването на това дѣло и защо сж толкова много дупки по него?

Свид.: Знамъ, че Вълчевъ каза на менъ, да наредимъ дѣлото съ Тихолова, но азъ му казахъ, че не мога, да се наема за тази работа, за да нѣмамъ отговорность, а кой е редилъ дѣлото не зная.

Прѣдсед. Павловъ: Вий отказахте ли се?

Свид.: Азъ казахъ: до като нѣма приказъ за това не мога да го редя.

Прѣдседателя: Излѣзе ли приказъ?

Свид.: Не, и азъ не вземахъ участие.

Защит.: Бѣше ли прошнорувано и защо не искаше да земе тази отговорность?

Свид.: Защото може да се изгуби нѣкоя бумага и азъ ще отговарямъ.

Защит.: Отъ коя опасность се страхувахте, че ще липсватъ писма или че има вече изгубени писма?

Свид.: Като се нарежда дѣлото азъ ще викамъ и другъ човѣкъ и ако нѣкой иска да ми напакости, ще земе нѣкои писма.

Защит.: Значи допущате една възможность за липсване на книжя?

Свид.: Това е възможно за всѣко дѣло.

Защит.: Писмото, съ което свидѣтеля прѣдава въ м-ството телеграмитѣ на Шолмайера, носи регистровка отъ 4 августъ, а самитѣ пакъ Шолмайерови книжа, приложени къмъ това писмо, носятъ щемпелъ 10 августъ; какъ да си обяснимъ това? Не допуща ли свидѣтеля, че тѣзи телеграми сж прѣдставени по-късно?

Свид.: Сега си обяснявамъ работата: написахъ този рапортъ и

искахъ да го регистрирамъ; послѣ се даде мнѣние, да се докладватъ и слѣдъ като се върнаха, самъ регистрирахъ телеграмата и писмото.

Защит.: Кога ги регистрира и кога направи записката да се докладва на министра?

Свид.: Понеже работата за вагонитѣ бѣше много сериозна, менъ ме бѣше страхъ, да не се изгуби нѣкое писмо, затова самъ ги регистрирахъ, като ми паднаха на ржцѣ.

Защит.: Вълчевъ каза ли ви, че ги е докладвалъ и кой денъ?

Свид.: Не зная кой денъ, но той ходилъ да докладва.

Защит.: Този вашъ рапортъ ли отиде да докладва?

Свид.: Той най-напрѣдъ докладва тази телеграма, а послѣ е носилъ и този рапортъ, а писмото, което е тукъ, азъ го получихъ въ министерството направо отъ пощата и го надписахъ за господина началника.

Защит.: Знае ли свидѣтеля, да е докладвано по телеграмата и писмото на Шолмайеръ и Малера на министра?

Свид.: Послѣ се научихъ, че е докладвано.

Защит.: Дали Манафовъ или Вълчевъ правй този докладъ?

Свид.: Не зная, но азъ като се върнахъ, разправихъ на Манафова какви сж вагонитѣ.

Защит.: Вълчевъ не е ли ималъ разговоръ съ васъ по командировката ви и иска ли ви нѣкакви обяснения?

Свид.: Не съмъ ималъ такъвъ разговоръ съ него.

Защит. Табурновъ: Телеграмата и писмото, което намѣрихте въ кжщи дали бѣха отворени?

Свид.: Телеграмата изглеждаше, че е отворена.

Защит.: Само отъ едно отваряне може ли да бжде така омачкана?

Свид.: Азъ я намѣрихъ съвсѣмъ омачкана и казахъ на Манафова че ми се вижда да е отваряна.

Защит.: Когато най-напрѣдъ гледахте вагонитѣ, не знаяхте ли нищо за цѣната, по която ще се купятъ.

Свид.: Азъ не зная, че ще се купятъ, а зная че ще се зематъ подъ наемъ.

Защит.: Прѣди да отидете, да ги гледате, казали ви се, че сж бракувани?

Свид.: Азъ мислѣхъ, че ще замѣря вагони, които да се употрѣбятъ въ насъ, особено като знамъ че има нужда.

Защит.: Тамъ се бракуватъ, защото не могатъ да служатъ ли или защото не сж по приетия типъ?

Свид.: Тѣ се бракуватъ, не защото не отговарятъ на новитѣ технически условия, а защото иматъ нѣщо счупено.

Защит.: Дали тѣзи дружества сж били наклонни да дадатъ вагонитѣ подъ наемъ само за 6 мѣсеца?

Свид.: По въпроса за наемането вагони знаемъ слѣдующето: тогавашния иинистръ Тончевъ каза, че имало докладна записка отъ Каракашева и Манафова, че има нужда отъ вагони и локомотиви.

Тончевъ ме прати да питамъ Зарзова: колко ще имъ трѣбватъ за хранитѣ; Зарзовъ каза: „Около 300 вагона“. Тогава ме накара да

направя писма до разни администрации за 200 вагона и 5 локомотива. Той много се интересуваше отъ това и ме пита: отъ дѣ ще намѣримъ. Тогава писахме до дружеството и получихме оферти, но доде Манафовъ, който пое тази работа и не зная какво е станало. Ние бѣхме запитали даже и сърбитѣ и ромѫнитѣ.

Защит.: Когато искаха да ви командироватъ втори пѫть, не стана ли дума между васъ и Вълчева или Манафова, че вий ще ходите да гледате сѫщитѣ вагони на Шолмайера и Малера, или ви се казваше, че сега отивате да гледате други вагони?

Свид.: Вълчевъ ми каза, че ще замина, но азъ му казахъ, че съмъ боленъ и молихъ да отиде другъ.

Защит.: Не ви ли каза, че сѫ сѫщитѣ вагони?

Свид.: Не ми каза.

Защит.: Ако ви бѣше казалъ, нѣмаше ли да му напомните, че сте ги гледали, че нищо не струватъ и нѣма цѣль отиването ви?

Свид.: Но може други вагони да ми прѣдставятъ.

Защит.: Резолюцията на Вълчева върху писмото на Ренера я видѣхте, когато ви го даде, да го прошнировате ли?

Свид.: Да. Когато се избра парламентарната комисия.

Подсѫд. Д. Тончевъ: Свидѣтеля прѣгледалъ вагони въ Берлинъ и Дортмугъ, значи вагонитѣ, които сѫ купени отъ Брауншвайгъ не сѫ прѣгледани отъ него?

Свид.: Азъ не съмъ ходилъ въ Брауншвайгъ и тамошни вагони не съмъ прѣгледвалъ.

Подсѫд.: Знае ли свидѣтеля, че, като пристигна първата серия вагони, азъ ходихъ на софийската гара, лично да ги видя?

Свид.: Да, съобщи ми се отъ Вълчева, че министра ще отиде да прѣгледа вагонитѣ и да стоимъ съ Николова на гарата. Въ 5 часа видѣхме Тончевъ на гарата, отидохме заедно да видимъ вагонитѣ и той послѣ си отиде.

Подсѫд.: Казахъ ли още тогава, че вагонитѣ не струватъ и трѣбва да се бракуватъ?

Свид.: Г-нъ Тончевъ каза нѣщо, въ смисълъ че вагонитѣ не струватъ, но, дали да се бракуватъ, не помня. Помня добрѣ, че той каза много силно изражение, та може да е казалъ и за бракуване.

Подсѫд. Помни ли свидѣтеля, слѣдъ това да е виждалъ сложена отъ менъ резолюция, да се бракуватъ?

Свид.: Азъ тогава бѣхъ на гарата. Отъ министерството повикаха по телефона инжинера Николовъ, да отиде въ министерството, да му покажатъ резолюцията на г. министра Тончевъ, съ която той заповѣдалъ да се бракуватъ вагонитѣ, които и бѣха бракувани на основание на тази резолюция на г. Тончева.

Подсѫд.: Кой день бѣше това, като се има прѣдъ видъ, че резолюцията ми за бракуване вагонитѣ е написана отъ мене на 18 ноем. 1090 год., а пъкъ тѣ се бракуваха съ протоколъ отъ 21 сѫщи мѣсецъ?

Свид.: Не помня, но зная че бѣше въ самото начало на прѣглежданет о имъ.

Подсжд.: Прочее помните, че инжинера Николовъ по моя заповѣдь е виканъ отъ гарата въ министерството, за да прочете моята резолюция за бракуване на вагонитѣ?

Свид.: Да, помня твърдѣ добрѣ.

Подсжд.: Помни ли свидѣтеля, слѣдъ като се завърна Манафовъ да му е казалъ, че вагонитѣ сж приемливи съ малки поправки или му ги описа, за много лоши и като такива, които не ще могатъ да се движатъ съ максимална бързина 15 километра въ часъ?

Свид.: Подобно нѣщо не сме говорили; той ми каза, че сж били поправяни, когато ги видѣлъ въ фабриката на Ренеръ.

Подсжд.: Ако е право Манафовото мнѣние, че прѣгледанитѣ отъ него вагони сж въ такова плачевно състояние, щото на-дали отъ 300 прѣгледани отъ него ще могатъ се избра 10—15, за всѣки отъ които, като се похарчатъ по 400—500 лева ще могатъ да издържатъ една максимална бързина 15 километра въ часъ; то съгласно копвенцията за взаимното употрѣбление на вагонитѣ, изпращающитѣ желѣзнопжтни станции въ Брауншвайлъ и Бреслау, щѣха ли да ги допуснатъ да циркулиратъ до София на собственитѣ оси и колелета?

Свид.: Ще кажа слѣдующето: вагонитѣ, които пристигнаха, бѣха ревизирани отъ тѣзи станции, имаха етикети отъ рвизията, въ които се казваше, че вагонитѣ могатъ да пжтуватъ на собственитѣ си колелета до крайно опрѣдѣлената станция. Жэлѣзнопжтната администрация още съобщава официално, че вагонитѣ сж ревизирани, за да се установи, че тѣ могатъ да отидатъ свободно и здраво до Цариброд, но не сж ревизирани, за да се констатира състоянието имъ за пжтуване въ движение съ товаръ.

Подсжд.: Ако тѣ не сж ревизирани за товаръ, то изпращающитѣ, станции по конвенцията за взаимно употрѣбление на вагонитѣ, щѣха ли да ги приематъ и да се допуснатъ да се движатъ отъ Браушвайгъ до Царибродъ съ срѣдна основна бързина 35 килм. въ часъ, съ каквато сж вървѣли между Пеща и Сабадка?

Свид.: Щомъ като ще отидатъ въ празно състояние само до Царибродъ, макаръ и да не отговарятъ на конвенцията, възможно е да ги пуснатъ.

Подсжд.: Но може ли свидѣтеля да твърди съ положителность, че ако вагонитѣ прѣдставляваха опасность за експлоатацията и за движението, то съгласно конвенцията, изпращающитѣ или срѣднитѣ станции нѣмаше да откажатъ пущането имъ по линиитѣ?

Свид.: Азъ мога да кажа само това, че споредъ конвенцията единъ вагонъ може да се пусне, да циркулира по съюзната желѣзнопжтна мрѣжа, само когато отговаря на условията за здравината, а дали ще се товари или не, това желѣзнопжаната администрация не гледа.

Подсжд.: Ако кажа на свидѣтеля, че вагонитѣ сж дошли до тукъ отъ Германия съ обикновеннтѣ товарни тренове, при 55 килом. максимална бързина въ часъ, мнѣнието на Манафова за състоянието на вагонитѣ вѣрно ли е?

Свид.: Азъ не отричамъ, че тѣ и сега могатъ да циркулиратъ съ 55 килом. въ часъ, но това още не е доказателство, че сж добри.

Подсжд.: Сега пжтуватъ ли?

Свид.: Да, зная, че пжтуватъ нѣкои между Девня — Варна.

Подсжд.: Тѣ сега пжтуватъ не само между Девня и Варна, но и съ пощенскитѣ тренове и смѣсенитѣ.

Свид.: Не зная, може да пжтуватъ.

Подсжд.: Понеже нѣкои отъ вагонитѣ пжтуватъ и въ странство съ малко приспособления за птици, мисли ли свидѣтеля, че отговарятъ на конвенцията за взаимното употрѣбление на вагонитѣ?

Свид.: Ако пжтуватѣ и въ странство, то значи, че отговарятъ на конвенцията.

Подсжд.: Този типъ вагони, които видѣхте въ Берлинъ, ако вагонитѣ бѣха здрави, могатъ ли да пжтуватъ до германската мрѣжа?

Свид.: Ако сж здрави и отговарятъ на конвеацията, ще пжтуватъ.

Подсжд.: Свидѣтеля е билъ началникъ въ министерството, да каже главнитѣ доставки като вагони, локомотиви и др. какъ ставатъ: чрѣзъ коресподенция ли или чрѣзъ таенъ търгъ?

Свид.: Специалнитѣ работи се купуватъ направо отъ фабриката: другитѣ материяли като: релси, вагони, машини и пр. се купуватъ по доброволно съгласие чрѣзъ кореспонденция. Има даже постановление на Министерския Съвѣтъ, че бандажи трѣба да се купуватъ направо отъ производителитѣ.

Подсжд.: До 98 година офертитѣ постжпваха ли направо въ министерството, което ги и отваряше и опрѣдѣляше върху кого оставаше доставката, а едва слѣдъ тази дата почнаха да ги изпращатъ само за отваряне и протоколиране въ особена тръжна комисия?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: На телеграмата отъ министерството на 20 юлий, да прѣгледате вагонитѣ отговаряте пакъ на 24 юлий, че тѣ нищо не струватъ. Вѣрно ли е това, което казвате, че сте гледали вагонитѣ около 10 дена?

Свид.: Не помня колко дена съмъ ги прѣглеждалъ.

Държ. обвинитель: Въ министерството, когато се регистира едно писмо, въ което се цитиратъ и документитѣ, трѣбва ли да се регистиратъ и документитѣ?

Свид.: Да, и документитѣ се регистиратъ.

Държ. обвинитель: Текущитѣ дѣла дали се прошнироватъ?

Свид.: На края на годината става това.

Държ. обвинитель: Въ това врѣме ли, когато се дигаше гюрултия въ вѣстницитѣ за гнилитѣ вагони, стана нужда да се прошнурова дѣлото? За това ли, че се вдигаше врѣва изъ вѣстницитѣ, или защото трѣбваше да се даде Бобутановъ подъ сждъ?

Свид.: Не зная, азъ послѣ се научихъ за това.

Държ. обвинитель: Азъ искамъ да разясните вашия срокъ, да прошнуровате дѣлото, и да чакате приказъ.

Свид.: Имаше изъ вѣстницитѣ писано, че нѣкои документи липсватъ, та за това ме бѣше страхъ.

Държ. обвинителъ: Допущате ли, че главния секретарь, Л. Вълчевъ, при прошнуроването на дѣлото, може да вмъкне или изтегли нѣкои документи?

Свид.: Не допущамъ.

Държ. обвинитель: Пристигналитѣ вагони тукъ дали бѣха по-добри отъ онѣзи въ Берлинъ?

Свид.: Тѣзи вагони независими отъ долнищата имъ имаха нѣкои гнили дъски, покривитѣ имъ нѣгдѣ течеха; трѣбваше да се поправятъ.

Държ. обвинитель: Като сте отишли съ г-нъ Тончевъ на гарата, казвате, че той употрѣбилъ единъ много силенъ изразъ, като лоша атестация за вагонитѣ. Какъ разбирате, че и Тончевъ ли се възмущава отъ тѣзи вагони?

Свид.: Да, така разбрахъ.

Държ. обинитель: Ако той тогава самъ се е възмущавалъ, какъ ще обясни свидѣтеля сегашнитѣ му въпроси, че тѣзи вагони били пжтували раскошно и съ фуроръ по германскитѣ и унгарскитѣ ж. п. линии?

Свид.: Не зная.

Държ обвинитель: Знаете ли вие типа на конвенционнитѣ вагони?

Свид.: Постояненъ типъ нѣма, а конвенцията опрѣдѣля само условията, на които ще трѣбва да отговарятъ вагонитѣ, за да могатъ да се пущатъ въ движение.

Държ. обвинитель: Тѣзи вагони, които додоха, дали ще могатъ да пжтуватъ съгласно конвенцията?

Свид.: Могатъ, ако сж здрави.

Държ. обвинитель: Значи не е типа меродавенъ?

Свид.: Съставянето на отдѣлнитѣ части посочени въ конвенцията.

Държ. обвинитель: Какъ ги е приелъ инжинера, като е ималъ конвенцията на ржка?

Свид.: Той е отговоренъ за това.

Държ. обвинитель: Не желае ли г-нъ Тончевъ, да обясни какъ разбира той типътъ на вагонитѣ по конвенцията.

Подсжд. Д. Тончевъ: Конвенцията е много ясна въ това отношение. Тя допуща да пжтуватъ само такива вагони, които по никакъвъ начинъ да не застрашаватъ сигурностьта на експлоатацията. Като негодни за прѣминуване отъ една администрация въ друга могатъ да се отказватъ т. е., да не се приематъ такива вагони, на които типътъ и устройството не отговарятъ на изложенитѣ въ нея условия. Подъ думата типъ конвенцията не разбира формата на вагона като образецъ. Формата на вагонитѣ тоже да е различна. Типъ-вагонъ споредъ конненцията се разбира онзи, който има съвокупностьта на всичкитѣ изложени въ нея условия за разнитѣ части на вагонитѣ. Тѣзи условия сж изложени въ притуркитѣ къмъ нея. Така въ притурка I сж изложени общитѣ прѣдписания за устройството на вагонитѣ; а) за междуосието и напрѣчния разрѣзъ, б) разтоянието между двѣтѣ колелета, в) ширината на бандажитѣ, г) височината имъ, д) дебелината имъ, е) височината на буферитѣ, ж) разстоянието между двата буфера,

и) диаметъра на бюферниттѣ блюда, к) прѣдохранителнитѣ спрегове и други още условия. Ако вагона отговаря на всички тѣзи условия, то се казва, че по типътъ си и по устройството си отговаря на изискванията въ притурката I. Счита се, че такъвъ вагонъ не прѣдставлява никаква опасность за експлоатацията

Държ. обвинитель: За голѣмо мое удоволствие и азъ така разбирамъ типътъ на вагонитѣ, за който говори конвенцията. Понеже всѣкой вагонъ, пристигналъ на софийската гара, ще бжде отъ типа, тъй като е билъ способенъ да циркулира, не виждамъ защо се вмъкна този въпросъ конвенцията за взаимното употрѣбление на вагонитѣ? (къмъ свидѣтеля): На 3 августъ дадохте писмото и телеграмата на Манафова за свѣдене, а на 4 ги дадохте втори пжть. Така ли?

Свид.: На 4 направихъ рапортъ и послѣ ги регистрирахъ.

Държ. обвинитель: Не помните ли, на 10-й августъ да се връщатъ писмото и телеграмата при васъ?

Свид.: Има докладна записка до м-ра, въ която му се обръща вниманието, но не зная въ каква смисъль е.

Държ. обвинитель: Ако въ нашето писмо отъ 4-й августъ се цитиратъ документитѣ, защо счетохте за нужно да ги регистрирате?

Свид.: Така намѣрихъ за по-добрѣ.

Държ. обвинитель: Защо това?

Свид.: Защото вагонната оферта бѣше въ най-голѣмъ размѣръ и да не се изгуби рапорта ми.

Държ. обвинитель: Дали тогава бѣше разгора?

Свид.: Азъ искахъ да се знае това написано.

Прѣдсед. Каблешковъ: Вие казахте, че могатъ разни типове вагони да ходятъ по една желѣзнопжтна мѣрка; но кой споредъ васъ, е типа, за който говори конвенцията?

Свид.: Вагонитѣ могатъ да сж отъ разни типове, но тѣ сж отъ типа на конвенцията.

Прѣдсед. Каблешковъ: Този типъ има ли съотношение къмъ здравината на вагона?

Свид.: Да, трѣбва да е здравъ.

Прѣдсед. Каблешковъ: Но може вагона да е отъ типа на конвенцията отъ началото, и послѣ да е станалъ негоденъ?

Прѣдсед. Каблешковъ: Значи вагона можа да отговаря на конвенцията, но щомъ е гнилъ не може да се пусне?

Свид.: Да, въ конвенцията е казано, че вагона трѣбва да бжде здравъ.

Прѣдсед. Каблешковъ: Вие казахте, че вагонитѣ имали нѣкакви знаци, дали съ тѣзи значи тѣ могатъ да пжтуватъ тамъ?

Свид.: Тамъ тѣ сж извадени отъ употрѣбление и не могатъ да се пуснатъ въ движение.

Прѣдсед.: Каблешковъ: Тукъ имаха ли тѣзи знаци?

Свид.: Да, но не зная дали всичкитѣ имаха.

Прѣдсед. Филчевъ: Тѣзи вагони дали отговаряха на конвенцията?

Свид.: Имаше много отъ тѣхъ, които отговаряха.

Прѣдсед. Филчевъ: Колко отговаряха?

Свид.: Не зная.

Прѣдсед. Филчевъ: Значи, имаше нѣкои, които отговаряха?

Подсжд. Тончевъ: Ще прѣдставя единъ примѣръ за типъ-вагонъ. Да вземемъ единъ вагонъ, който въ всѣко отношение отговаря на условията на конвенцията и който е истински типъ-вагонъ по конвенцията. Като такъвъ той се движи, циркулира на всждѣ изъ Германия, Унгария, Сърбия и България. Да разгледаме този типъ-вагонъ само по колетата му. Първоначалната дебелина на бандажа е 50 милиметра. По конвенцията колелата на този вагонъ отговарятъ на типъ-вагона, ако иматъ минималната дебелина 20 милиметра. Щомъ тази дебелина на бандажа слѣзе по-долу отъ 20 милиметра, вагона прѣстава да отговаря на типътъ по конвенцията, която изисква минимална дебелина 20 милиметра, и не се допуща да циркулира, защото се прѣдполага, че вече застрашава сигурностьта на експлоатацията. Този вагонъ не е типъ-вагонъ, защото дебелината на бандажа не отговаря на изискванята на конвенцията. (Къмъ свидѣтеля дръцковъ). Може ли ни каза г. Дръцковъ, въ какво процентно съотношение е стойностьта на коша на единъ товаренъ вагонъ къмъ стойностьта на останалата часть?

Свид.: $^1/_2$ дървена часть и $^2/_3$ желѣзна. Въ Русе почнахме да да поправяме цѣлия кошъ на единъ ваговъ и трѣбва да похарчимъ около 1500 лева.

Засѣданието се дигна въ 6 часа.

Засѣдание XXVIII. — 8 мартъ 1903 г.

Сжд. Генчевъ: Колко вагони прѣгледахте тамъ?

Свид.: Дръцковъ: Всички които ми се прѣдставиха отъ Малера, около 100.

Сжд.: Каза ли ви на друго мѣсто колко вагони има?

Свид.: Каза, че имало и на друга станция сжщо такива, но били малко.

Сжд.: Като се върнахте послѣ, дали на 3 августъ е докладвана телеграмата отъ Шолмайеръ и Малера на Ивънчова?

Свид.: Дадохъ ги да се докладватъ, но не помня, дали на този денъ ги дадохъ.

Сжд.: Иванчовъ не ви ли повика на докладъ?

Свид.: Не.

Сжд.: Приличатъ ли докаранитѣ вагони на ония въ Берлинъ?

Свид.: Не мога да кажа, дали сж сжщитѣ.

Защит.: С. Иванчовъ: Когато свидѣтеля гледа вагонитѣ съ Малера. разбра ли, че той е притежателя или други нѣкой?

Свид.: Като отидохъ казахъ му, че имамъ заповѣдь да прѣгле-

дамъ вагонитѣ. Ний отидохме, но единъ държавенъ портиеръ не искаше да го пусне при вагонитѣ, и той остана като засраменъ.

Защит.: Свидѣтеля не може ли да си спомни, колко дена е гледалъ вагонитѣ; той прѣдъ слѣдствената комисия е казалъ 7—10 дена; кое е вѣрно?

Свид.: Казахъ, че отъ 7—10 дена.

Защит.: Каза, че книгитѣ които е намѣрилъ въ дома си, не сж били прѣдставени изведнъжъ на Манафова, а едни сж прѣдставени сутриньта, а други на другия день. Подържа ли това?

Свид.: Да, азъ подържамъ това, че книжата, които намѣрихъ, ги дадохъ на Манафовъ, а изгубената книга му дадохъ, или слѣдъ обѣдъ, или на другия день.

Защит.: Не знаете дали бѣше писмо или телеграма?

Свид.: Не зная.

Защит.: Съ рапорта дали прѣдставихте всички книжа?

Свид.: Тамъ е означено кои книги съмъ прѣдставилъ. Азъ ги прѣдставихъ на Манафова, но той ли каза, да напрая рапортъ и, ако искамъ, да туря и телеграмата.

Държ. обвинитель: Дали помните № на вагона, който е поправенъ въ работилницата и поправката на който ще струва 1500 л.?

Свид.: Този вагонъ нѣма №, а стария не помна.

Държ. обвинитель: Азъ моля, като си отидете да съобщите № на вагона?

Свид.: Ще го съобща.

Повика се свидѣтеля Тихоловъ.

Защит. С. Иванчовъ: Моля прѣдседателя да приеме прѣдставенитѣ документи, а понеже нѣкои сж на френски ще се прѣведатъ послѣ.

Подсжд. Д. Тончевъ: Освѣнъ прѣдставенитѣ отъ г. Иванчова документи, ще се ползуваме и отъ дневницитѣ на Нар. Събрание. Ще ги прѣдставимъ, слѣдъ като ги прочетемъ въ защитата си.

Държ. обвинитель: Свидѣтеля билъ ли е командированъ прѣзъ 1900 год. и защо?

Свид.: Да, азъ бѣхъ командированъ, за да получавамъ материяли за новитѣ вагони.

Държ. обвинитель: Въ това врѣме натовари ли ви Вълчевъ, да прѣгледате вагонитѣ на Шолмайера?

Свид.: Азъ бѣхъ въ Касенъ и получихъ телеграмата.

Държ. обвинитель: Други наставления освѣнъ телеграмата получихте ли?

Свид.: Да, получихъ наставления и конвенцията.

Държ. обвинитель: Обръща ли се съ това вниманието ви върху нѣкои подробности?

Свид.: Да, именно да внимавамъ на букситѣ, тампанитѣ и пр., като се казва, че трѣбва да отговарятъ на конвенцията.

Държ. обвинитель: По поводъ на тѣзи заповѣди, какво направихте?

Свид.: Азъ не знаехъ кѫдѣ се намиратъ вагонитѣ, затова попитахъ по телефона Шолмайера. Тамъ бѣше инжинера Келаръ, който говорй съ фабриката. Шолмайеръ не искаше съ мене да се срѣща никѫдѣ, но азъ запитахъ, за да не правя такъвъ дългъ пѫть. — Той ми каза да чакамъ и ще получа писмо. — Азъ получихъ едно анонимно писмо, което ми изпращаше Шолмайеръ. Тоя послѣдния въ сѫщото врѣме ми извѣстяваше, че нѣма нищо общо съ Вайсенберга, защото злоупотрѣбилъ съ довѣрието му. Азъ съобщихъ това въ министерството и казахъ, че заминавамъ за България. Като пристигнахъ, тукъ ми се каза да замина обратно за Брауншвайгъ, за да почна приемането на вагонитѣ отъ Айлера. Въ това врѣме ми дадоха описъ отъ едно анонимно писмо, каквото и азъ получихъ въ Касенъ. Струва ми се, че стана дума: дали това писмо не е отъ Бобутанова. На другия денъ почна прѣглеждането на вагонитѣ. Отъ тамъ отидохме въ Любенъ, Бременъ, Хановеръ и пр. и ми се показваха вагони. Отъ Берлинъ дадохъ телеграма, че не намирамъ вагонитѣ подходящи за цѣльта. Първата телеграма е, че вагонитѣ сѫ отъ 30 години, но получихъ телеграма отъ министерството, да започна да приемамъ. Азъ обаче пратихъ втора телеграма, че не мога да приема, защото не отговарятъ на конвенцията и молихъ да се върна, а вмѣсто менъ да се прати другъ инжинеръ. Чакахъ 3—4 дена и получихъ телеграма, да стоя и да чакамъ наставления. Послѣ получихъ телеграма, че Манафовъ заминава за Германия и да му съобща кѫдѣ и колко вагони има за приемане. Азъ мисля, че иде да ме смѣни и се завърнахъ въ България. Като си додохъ, на гарата Царибродъ посрѣщаха Шаха и едно лице ми каза, че ме вика Тончевъ. Азъ отидохъ и му казахъ за положението на вагонитѣ, а той каза да направя рапортъ. Азъ направихъ докладъ и приложихъ едно писмо на Вайсенбергъ и единъ проектъ на писмото, но кѫдѣ сѫ тѣзи писма не зная, защото послѣ ми се искаха прѣписи.

Държ. обвинитель: По-рано казахте, че ви дали конвенцията, какъ ви я дадоха?

Свид.: Помня добрѣ, че я получихъ.

Държ. обвинитель: Вие искахте да прѣгледате вагонитѣ и локомотивитѣ ли?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: За локомотиви имаше ли оферта?

Свид.: Азъ не съмъ получавалъ оферта, а само по заповѣдь на министерството.

Държ. обвинитель: Какво бѣше съдържанието на анонимното писмо?

Свид.: Че ще пристигне единъ инжинеръ, който само ще гледа вагонитѣ, но нѣма да приеме нито единъ, за това не излагайте стоката си, защото Странски не е отъ радославовата партия; и той е много ядосанъ за купуването на тѣзи вагони и пр.

Държ. обвинитель: Радославовъ се ядосва за купуването на вагонитѣ ли, или защото не се купуватъ отъ негови приятели?

Свид.: Не зная добрѣ.

Държ. обвинитель: Противъ васъ има една телеграма отъ

Вайсенбергъ, кѫдѣто се оплаква той, че вие само кусуритѣ сте търсили на вагонитѣ. Истина ли е това?

Свид.: Когато приемамъ подвижни материяли, азъ гледамъ повече кусуритѣ, а не добритѣ части.

Държ. обвинитель: Дали имаха кусури тѣзи вагони?

Свид.: Да, за това ги не приехъ

Държ. обвинитель: Като срѣщнахте Тончевъ, разправихте ли му тия кусури?

Свид.: Азъ казахъ само съ нѣколко думи, защото щѣше да замине трена, затова ми каза да дамъ рапортъ.

Държ. обвинитель: Кому дадохте този рапортъ?

Свид.: Пратихъ го на Захариевъ защото бѣхъ боленъ.

Държ. обвинитель: Дали е прѣдаденъ на м-ра?

Свид.: Даденъ е на главния секретарь, но послѣ не зная какво е станало.

Държ. обвинитель: Айлеръ дали се е опиталъ да ви подкупи?

Свид.: Първия пѫть ми каза, че ще направя добрѣ, като взема ваговитѣ, а той щѣлъ да ме възнагради: щѣлъ да ми даде 3,000 лева за вагонетѣ и толкова отъ локомотивитѣ. Азъ му казахъ, че съмъ държавенъ чиновникъ, но той почна да говори, че това не е подкупъ, а възнаграждение и че тѣхнитѣ чиновници всѣки пѫть вземали. Азъ казахъ, че нѣма да ги получа, а той ме увѣряваше, че щѣлъ да ги прати по такъвъ начинъ, че да не зная отъ дѣ сѫ. Да! но азъ щомъ получа паритѣ ще зная, че сѫ отъ васъ и ще ви ги повърна, отвърнахъ му и казахъ, да не ми говори такива нѣща. Втори пѫть пакъ почна да ми прѣдлага подкупа, като казваше, че ако ги вземе отъ него ще спечели много, но другитѣ ще спечелятъ 5 пѫти повече. Азъ заявихъ, че ще съобща на министерството това и той прѣстана да ми говори.

Държ. обвинитель: Въ рапорта казано ли е това?

Свид.: На Тончева не казахъ, но упоменахъ въ рапорта си.

Държ. обвинитель: Защо не казахте това на Тончева?

Свид.: Защото разговора бѣше за нѣколко минути.

Държ. обвинитель: Вагонитѣ, които прѣгледахте, дали сѫ продавани на търгъ и каква цѣна сѫ добили?

Свид.: Азъ пратихъ изрѣзки отъ вѣстницитѣ, отъ кѫдѣто се виждаше, че най-високата цѣна сѫ получили 500 марки.

Държ. обвинитель: Дали тѣзи вагони сѫ сѫщитѣ, които сте гледали?

Свид.: Да, сѫщитѣ сѫ, защото на всѣка гара имаше вагони, на които е написано: „извадени отъ употрѣбление".

Държ. обвинитель: Слѣдъ като получихте телеграмата, че сѫ негодни, получихте ли и друга отъ Иванчовъ, да се приематъ, макаръ и съ малки поправки?

Свид.: Да, получихъ такава телеграма, но азъ казахъ, че не мога да ги приема, а другъ да прати, защото моето стоене е безполезно и да се върна.

Държ. обвинитель: Вие искахте ла се върнете, защото за поправкитѣ ще иска много врѣме ли?

Свид.: Защо знаяхъ, че вагони, които сж служили 30 години не могатъ да се приематъ, и че за поправкитѣ иска много врѣме — 2—3 мѣсеца и че ще закъснѣятъ за хранитѣ, а пъкъ тѣ за тази цѣль се вниматъ.

Държ. обвинитель: Тази телеграма не показахте ли на Айлера и Странски и не водихте ли разговоръ за поправкитѣ?

Свид.: Не помня да му я показвахъ, а разговаряхме за обикновени работи.

Държ. обвинитель: Не ви ли моли Странски, да не бждете толкова придирчивъ?

Свид.: Да, това го има въ едно писмо и ми даваше нѣкои наставления (Държ. обвинитель чете писмото на Сртански, стр. 61—62 отъ доклада на парламентарната комисия).

Държ. обвинитель: Дали съдържанието на този проектъ, за който се говори въ телеграмата е истинско и справедливо?

Свид.: Не. Не е вѣрно, азъ не мога да приема нито единъ локомотивъ, защото скаритѣ сж малки и не могатъ да се употрѣбяватъ съ наши вжглища. Освѣнъ това, тѣ иматъ давление 7—8 атмосфери, а пъкъ по нашитѣ нагорници трѣбва най-малко 10 атмосфери; защото локомотиви съ такова давление не могатъ влачи нито 3 вагона.

Държ. обвинитель: Кой е доставчика на вагонитѣ: Странски или Вайсенбергъ?

Свид.: Споредъ телеграмата, азъ зная Вайсенбергъ.

Държ. обвинитель: Странски, като какъвъ се явява?

Свид.: Азъ не зная, но той на всѣкждѣ бѣше съ мене.

Държ. обвинитель: Хубаво! Странски ви пише любезни писма, проектъ, телеграми и пр., а подкупа защо не ви го прѣдлага Странски, а Айлеръ? Той е фабрикантъ, какъвъ интересъ има да ви дава подкупъ?

Свид.: Не зная, може да иматъ нѣщо по между си.

Защит. С. Иванчовъ: Свидѣтеля билъ ли е въ комисията за прѣглеждане всичкитѣ оферти по вагонитѣ?

Свид.: Може да съмъ билъ, не помня.

Защит.: Отъ кога се започна да се чувствува нужда отъ вагони?

Свид.: Зная, че Каракашевъ казваше, какво има нужда отъ вагони и че не ще може да се прѣвози храната, затова комисията се занимава съ въпроса за наемане на вагони.

Защит.: Кое е най-конпетентното лице за нуждитѣ отъ вагони?

Свид.: Каракашевъ.

Защит.: Вие сте учавствували въ комисията? (показва му протокола).

Свид.: Да.

Защит.: Какъ се произнесохте за цѣнитѣ на тѣзи вагони, като имахте прѣдъ видъ описанието имъ и като сравнявахте продажната имъ цѣна съ наемната имъ?

Свид.: Дадохме мнѣние, че по-износно за държавата е да се купятъ.

Защит.: Като опрѣдѣлихте цѣната на тѣзи вагони, не вземахте ли прѣдъ видъ, колко врѣме ще могатъ да служатъ?

Свид.: Има стари вагони, които пакъ могатъ да служатъ и азъ си дадохъ мнѣнието, да се прѣгледатъ и послѣ да се купятъ.

Защит.: Но, ако доде единъ и ви каже, че има вагони, които не сж извадени отъ употребление и отговарятъ на конвенцията; съ които може да се служи най-малко 4 години и ви даде за това гаранция; и за тѣзи вагони поиска по 1500 л., каква ще намѣрите офертата му?

Свид.: Щомъ отговарятъ на конвенцията, ще ги приемемъ и по-износно е да ги купимъ, отъ колкото да ги наемемъ.

Защит.: Значи, ако вагонитѣ каквито ги прѣдставя Вайсенбергъ въ офертата си, сж такива нѣма да се откажатъ?

Свид.: Да, така.

Защит.: Но, ако Вайсенберъ Ви дава и гаранция, че ще служатъ 4 години?

Свид.: Това е все едно да гарантирате за единъ старъ човѣкъ, че ще живѣе още 4 години.

Защит. Да, г. свидѣтелю, но не вземате ли прѣдъ видъ, че съ гаранцията, която се дава за службата на тѣзи вагони, вий застрахувате единъ видъ тѣхния животъ?

Свид.: Да, но старцитѣ не се застрахуватъ.

Защит.: То зависи, ако дадатъ добра прѣмия за тѣхъ: ще се намѣрятъ дружества да ги застрахуватъ. Тукъ обаче, въпроса е поставенъ малко по-друго-яче. Да се върнемъ на офертата на Вайсенаергъ. Какво значение има прѣдложената отъ него гаранция?

Свид.: Това, че ако не послужатъ вагонитѣ ще се задържи гаранцията. Това е то и гаранцията за живота или по-право казано за службата на старитѣ вагони.

Защит.: Сега може ли по-ясно да ни опрѣдѣлите, защо въ протокола си намирате, че офертата на Вайсенбергъ е по-износна?

Свид.: Като се гарантира, че ще-служатъ 4 год., ние сме прѣдпочели тѣхъ.

Защит.: Когато бѣхте изпратени да прѣглеждате и приемате вагонитѣ на Вайсенберга, намѣрихте ли, че отговарятъ на описанията и споредъ офертата?

Свид.: Не, вагонитѣ бѣха негодни.

Защит.: Съобщихте ли въ министерството, че тѣ не отговарятъ на офертата?

Свид.: Не съмъ съобщилъ.

Сжд. Д-ръ Каракулаковъ: Вий получихте телеграма, че е прието прѣдложението на Вайсенберга отъ Шолмайеръ и Малеръ, като притежатель ли, като управитель на кжщата или като какъвъ?

Свид.: Той бѣше прѣдставитель на кжщата Ренеръ.

Сжд.: Но какъ се яви Айлеръ отъ кжщата Ренеръ?

Свид.: Като бѣхъ въ Касенъ получихъ писмо отъ Шолмайера, че нѣма нищо общо съ Вайсенберга.

Сжд.: Вие имахте заповѣдь да получите вагони отъ Шолмайеръ?

Свид.: Да, но вече се свърши работата съ Вайсенберга, защото

Шолмайеръ нѣма нищо общо съ него, защото злоупотрѣбилъ съ довѣрието му и той ми отказа да прѣгледамъ вагонитѣ.

Сжд.: Послѣ като отидохте въ фабриката на Ренеръ, кой ви придружаваше?

Свид.: Айлеръ и Странски, прѣдставители на Ренеръ.

Сжд.: Значи то бѣха вече вагонитѣ на Ренера?

Свид.: Не, на желѣзопжтнитѣ администрации. Айлеръ имаше само 3—4 вагона.

Сжд.: Значи Айлеръ ще купи вагони и ще ви ги продаде?

Свид.: Да.

Сжд.: Като бѣхте тамъ имаше търгъ за вагонитѣ, тѣ като материалъ ли ги продаваха или за движение?

Свид.: Реда е такъвъ, че щомъ единъ вагонъ служи 30 год. се бракува, а тѣзи вагони сж отъ 67, 68, 69 год.; тѣ се продаватъ и ги употрѣбяватъ въ фабрикитѣ за прѣносъ на стоки, но никога за движение.

Сжд.: Казахте, че имало по вагонитѣ надписа „ацимуетръ" кждѣ е този надписъ?

Свид.: Така написано съ бѣла боя значи, че вагонитѣ сж извадени отъупотрѣбление.

Прѣд. Мариновъ: Въ комисията показахте мнѣние да се купятъ стари вагони. Слѣдъ като се прѣглеждатъ ли искахте да стане това или безъ да се прѣглеждатъ?

Свид.: Азъ мнѣние не съмъ давалъ да се купуватъ вагони, но тъй трѣбва да бжде то: да се видятъ и послѣ да се купятъ.

Прѣд.: Това е ваше лично мнѣние, но въ протокола какво мнѣние турихте?

Свид.: Не помня.

Прѣд.: Значи здравия разумъ иска по-рано да се видятъ послѣ да се купятъ?

Сжд. Каракулаковъ: Когато ви прѣдлагалъ Айлеръ, да приемете вагонитѣ отъ него, че щѣлъ да спечели много, а пъкъ другитѣ щѣли 5 пжти по-много да спечелятъ, не знаете ли кои сж тѣзи „други"?

Свид.: Не съмъ го запитвалъ, но трѣбва да сж тѣзи, които ще взематъ вагонитѣ.

Прѣд. Филчевъ: На 18 юлий, като удобрихте офертата на Вайсенберга, дали казахте въ протокола, че трѣбва да се купятъ тѣзи вагони?

Свид.: Не помня добрѣ.

Прѣд.: Като пратихте телеграмата, че вагонитѣ сж отъ 30 години и пр., не искахте ли да кажете съ съдържанието на писмото, че тѣ не отговарятъ на офертата?

Свид.: Да.

Държ. ищецъ Филиповъ: Въ офертата на Вайсенберга се казва, че ще служатъ 10 години, а послѣ каза, че въ всѣки случай гарантира за 4 години. Какъ разбирате тѣзи двѣ нѣща?

Свид.: Азъ намирамъ противорѣчие.

Държ. ищецъ: Не се ли разбира, че съ ремонтъ ще служатъ 10 години, а безъ — 4 години?

Свид.: Не мога да разбирамъ такова нѣщо.

Държ. ищецъ: Какъ да се помирятъ тѣзи два пасажа, не възникна ли този въпросъ въ васъ и какъ го рѣшихте?

Свид.: Азъ разбрахъ, че макаръ и да е казано, какво ще служатъ 10 години, тѣ пакъ сж не годни, защото тѣ могатъ да служатъ и 100 години, но като направите всичко ново, и да струватъ 10 пжти поскжпо отъ нови. За това слѣдъ 30 годишна служба се бракуватъ, защото поправката струва много скжпо.

Защит. С. Иванчовъ: Каза свидѣтеля, че като отишелъ въ Германия, нито Шолси, нито Ренеръ имали вагони?

Свид.: Всички бѣха въ администрацията и имаше надписъ „за продань".

Защит.: Заачи, не сж били вагони на Ренеръ?

Свид.: Да, така.

Защит. Табурновъ: Да обясни свидѣтеля, като сж казали, че вагонитѣ ще се купятъ слѣдъ прѣцѣняване, дали за всѣки вагонъ ще става отдѣленъ пазарлъкъ?

Свид.: Ще се издаде приказъ отъ м-ра, ще отидатъ хора да ги прѣцѣнятъ и като се върнатъ ще кажатъ, колко струватъ вагонитѣ, а да правятъ пазарлъкъ не е тѣхна работа.

Подсжд. Тончевъ: Знае ли свидѣтеля, да сж купувани нови вагони отъ „Франко-Белжъ" прѣзъ 1897 год.?

Свид.: Да.

Подсжд.: Ходилъ ли е да ги приема?

Свид.: Да, да прѣглеждамъ материала и да присжтствувамъ на постройката.

Подсжд.: Дали се е съгласявалъ съ прѣглеждания материалъ?

Свид.: Не, затова има донесения.

Подсжд.: Защо сж ходили Поповъ и Манафовъ?

Свид.: Имаше споръ между мене и фабриката по приемане материала; додоха и се увѣриха, че азъ имамъ право.

Подсжд.: Помни ли свидѣтеля, да е имало случай, щото за съвсѣмъ нови вагони, които сж били доставени, да е ставало нужда да се правятъ въ тѣхъ поправки?

Свид.: Това е само за пжтнишкитѣ вагони, които течеха.

Подсжд.: Колко струватъ тѣзи вагони?

Свид.: Втора класа по 11,000 лева, а първа по 15,000 лева.

Подсжд.: Не помните ли, че за всѣки вагонъ се похарчи по 2,000—3,000 лева за поправка?

Свид.: Да, не това е слѣдъ 6—7 год. и то защото се оставятъ на дъждъ и слънце и се развалятъ.

Подсжд.: Не е ли казвалъ свидѣтеля прѣдъ нѣкоя слѣдствена власть, че за поправки е похарчено 2—3000 лева?

Свид.: Да, казахъ въ окржжния сждъ.

Подсжд.: Зпае ли нѣкои нови вагони и локомотиви да сж поправяни?

Свид.: Да.

Подсжд.: Напримѣръ?

Свид.: Когато додатъ каруцитѣ, може да има неправилность по покривитѣ, напр. не е турено достатъчно боя, но това не прѣчи на движението, а тѣзи неправилностьти могатъ да се поправятъ.

Подсжд.: Локомотивитѣ, които додоха отъ Хановеръ, не се ли поправиха?

Свид.: Азъ ще кажа, че това е слѣдствие отъ неопитностьта на нашия персоналъ, който не знае употрѣблението и докарва пакости и нужда отъ поправки.

Прѣдсед. Каблешковъ: Помните ли офертитѣ за наемане и купуване локомотиви?

Свид.: Сега това не помня.

Прѣдсед.: Помните ли, че офертата на Вайсенбергъ се отнасяше до наемане на извѣсни вагони и до продаване на сжщитѣ вагони?

Свид.: Азъ зная, че по-напрѣдъ въпроса бѣше за наемане на вагони, а послѣ трѣбва да е станало въпросъ за купуване.

Прѣдсед.: Вагонитѣ за наемъ какви трѣбва да бждатъ?

Свид.: Вагони, които да отговарятъ на конвенцията, да бждатъ въ здраво състояние.

Прѣдсед.: Вие бѣхте ли приели вагони за наемане, които иматъ недостатъци?

Свид.: Не.

Прѣдсед.: Когато ви казаха, че вагонитѣ, които прѣдлагатъ за купуване сж сжщитѣ, които ви прѣдлагали за наемане, какво заключение направихте: че вагонитѣ сж въ употрѣбление или сж излѣзли отъ употрѣбление. Когато ви посочиха такива излѣзли отъ употрѣбление вагони, какво казахте на прѣдприемача?

Подсжд. Тончевъ: Моля, г-нъ Прѣдседатель, свидѣтеля каза, че тѣзи вагони сж били поправени прѣди да бждатъ пустнати въ движение, а това не е вѣрно и ще го установимъ съ писмени доказателства. Има 25 години никакъ непоправяни, а само 85 сж поправени и то слѣдъ като сж се движили около 8—10 мѣсеца. Свидѣтеля каза, че срѣдно сж били похарчени за поправка 200—250 л. на вагонъ. Азъ имамъ едно удостовѣрение подписано отъ Тихоловъ, отъ дѣто се вижда, че срѣдно сж похарчени за поправка на вагонъ по 10 лева?

Свид.: Мисля, че сж испуснати материалитѣ у васъ.

Подсжд.: И това е смѣтнато. Свидѣтеля твърди ли, че поправкитѣ сж станали прѣди да бждатъ пускани въ движение?

Свид.: Азъ казахъ, че не зная да сж били пуснати въ движение.

Подсжд.: Знае ли, че поправенитѣ отъ него вагони прѣди това не сж пуснати въ движение?

Свид.: Не мога да зная.

Подсжд.: Ако веземемъ списъка на русенската работилница, ще видимъ, че тамъ сж похарчени за поправка срѣдно по 45 лева на вагонъ. Защо той е похарчилъ $2^1/_2$ пжти повече за вагонъ?

Свид.: Може би тамъ сж правени най-необходимитѣ поправки,

може покривитѣ само да сж кърпени да не текатъ, понеже сж нѣмали материали.

Подсжд.: Г-нъ Тихоловъ се е разпоредилъ, да се намали товароспособностьта отъ 10 на $7^1/_2$ тона. Г-нъ Каракашевъ, н-къ на отдѣлението по движението, подава докладна записка, въ която оборва мнѣнието на Тихоловъ. Защо е намалилъ Тихоловъ товароспособностьта?

Свид.: Намѣрихъ, че вагонитѣ не могатъ да носятъ повече, освѣнъ това азъ съмъ отговоренъ. Ако мислѣше, че това не е право, н-никътъ може да издаде едно окржжно и да каже, че вагонитѣ могатъ да каратъ 10, 20 и 100 тона.

Подсжд.: Какъ може да обясни свидѣтеля, че н-кътъ въ Русе пуща вагони съ истинската имъ товароспособность, безъ да се бои и вагонитѣ циркулиратъ, а Тихоловъ се бои?

Свид.: До колкото зная, тѣ сж циркулирали между Варна и Девня. Тамъ нѣма нагорница. Но всѣко длъжностно лице е отговорно за себе си.

Подсжд.: Ако знаеше г. Тиколовъ, прѣди да поправи вагонитѣ, че тѣ сж вървѣли нѣколко мѣсеца съ 10 тона товароспособность, щѣше ли да намали товароспособностьта?

Свид.: Щѣхъ да я намаля, като виждамъ товароспособностьта на вагона. Ако сж карали по-рано 10 тона, то не ще каже, че и послѣ ще каратъ толкова.

Държ. обвинитель: За товароспособностьта на вагонитѣ поправени въ русенския паркъ, държите ли смѣтка г. Тончевъ?

Подсжд.: Имамъ докладна записка отъ г. Каракашевъ, която ще прѣдставя сега.

Държ. обвинитель: Моля прочетете я сега, ако е възможно!

Подсжд. Слѣдъ като прочете докладната записка прибави: Това е мнѣнието на н-ка на отдѣлението и на всичката комисия, изключая г-нъ Тихоловъ.

Свид.: Г-нъ Тончевъ чете и за 15 вагона недоправени. Ако веземемъ срѣдно аритистическо число излиза по 160 лева на вагонъ а върху 71 се пада по 121 л. Тази грѣшки е за недоправе нитѣ вагони.

Подсжд.: По смѣтка азъ имамъ 10 вагона недоправени.

Държ. обвинитель: За вагонъ № 3918 ще похарчимъ за работа 692·45 л., за материалъ 414·79 л., значи за него е похарчено за поправка около 1300 л., колкото е и купенъ. Понеже г. Дръцковъ е тукъ, желая да ни каже, дали е този вагонъ за който ни говори?

Свид. Дръцковъ: Този е сжщия вагонъ, но не е доправенъ още, похарчени сж до сега за него 1700 лева.

Държ. обвонитель къмъ Тихоловъ: За рапорта, който прѣдставихте на г. Тончевъ слѣдъ завръщането си отъ странство казахте, че изчезналъ. Какъ трѣбва да се разбира това?

Свид. Тихоловъ: Не мога да зная какво е станало туй нѣщо.

Държ. обвинитель: Искалъ ли е прѣписъ отъ този рапортъ?

Свид.: По-послѣ.

Държ. обвинитель: Кога, отъ кого?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Миристерството ли?

Свид.: То искаше прѣписъ, азъ го прѣдставихъ.

Държ. обвиниттль: Кога се поиска: като се повдигна дѣлото въ камарата ли?

Свид.: Не мога да помня.

Държ. обвинитель: Въ офертата на Вайсенбергъ отъ 14 юлий има тази оферта: ще се направи ревизия и вагонитѣ ще додатъ на собственитѣ си оси. Какъвъ смисълъ има тази фраза?

Свид.: Трѣбва да сж искали да кажатъ, че нѣма да ги товарятъ на други вагони.

Държ. обвинитель: Получавате такава една оферта: ще ви дамъ толкова вагони за еди каква си цѣна. Такава оферта добра ли е?

Свид.: Офертата може да се приеме само тогава, когато се видятъ вагонитѣ. Кжщата може да пише каквото ще, но тѣ трѣбва да се прѣгледатъ.

Държ. обвинитель: Когато ви се прѣдставила офертата отъ 14-й юлий, казали сте, че искате допълнителни свѣденя относително състоянието и качеството на вагонитѣ и че прѣдвавартелното прѣглеждане на самитѣ вагони било необходимо нужно, прѣди да се вземе рѣшение по въпроса за купуването. Отъ това слѣдва ли, че вие сте казали, какво нѣма дн дадете мнѣние, прѣди да ги видите?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Ние виждаме вагони натоварени съ 3, 4, 6, 8 тона, ще каже ли това, че само съ толко вагона могатъ да се товарятъ тѣ?

Свид.: Не, трѣбва да е ималъ толкова стока.

Държ. обвинитель: Всичкитѣ тѣзи списъци, удостовѣрения за поправкитѣ, даватъ ли една обща картина за състоянието на вагонитѣ, даватъ ли едно общо понятие за способностьта на вагона или сж едни откжслеци, едни удостовѣрения взети на бърже?

Свид.: Това е извлѣчение отъ оцѣнъчнитѣ книги при работилницата.

Държ. обвинитель: Напр. за вагона № 786 се казва, че поправката му е костувала 26 лв. Но ако прѣгледаме на този вагонъ какви сж дъскитѣ, гредитѣ и ги поправимъ окончателно, тѣзи 29 лв. ще пораснатъ ли до 260 лева?

Свид.: Не ще съмнѣние.

Държ. обвинитель: Прочее, съ постановление неговото удостовѣрение съ този вагонъ не говори ли, че се говори въ удостовѣрението за частенъ кърпежъ?

Свид.: Това е само за да могатъ вагонитѣ да се употрѣбяватъ.

Държ. обвинитель: Напр. на вагона № 861 има знакъ за бракуване прѣдъ доставчика. Такъвъ вагонъ дори и поправенъ годенъ ли е за циркулация, отговаря ли на конвенцията?

Свид.: Не отговаря и не може да се пусне въ движение. За да се поправи, трѣбва всичко да се промѣни, а за това иска голѣми разноски.

Прѣдсед. Каблешковъ: Значи смѣтката, която сте прѣдставили на г. Тончева не е окончателна?

Свид.: Да, защото тя е само за частни поправки и всички вагони не сж довършени.

Държ. ищецъ Славовъ: Въ цѣната на тѣзи поправки влиза ли процента за амортизиране на машинитѣ и инстурментитѣ?

Свид.: Не влиза, а трѣбва да се тури; тогава ще излѣзе по 210 до 260 лева на вагонъ.

Държ. ищецъ: Значи тамъ влизатъ само материялъ и работа. Но ако се прибавятъ разноски за прѣнасяне отъ хамалитѣ, за амортизиране на наема, за амортизиране на машинитѣ и пр., съ колко горѣдолу ще се увеличи разхода?

Свид.: Съ 70%.

Държ. ищецъ: Както сж поправени тѣзи вагони сега отговарятъ ли на конвенцията?

Свид.: Нѣкои отговарятъ, нѣкои не, защото иматъ загнили части, които лесно могатъ да се запалятъ.

Държ. ищецъ: Даже тѣзи вагони, които нѣматъ никаква бѣлѣжка, че сж бракувани, и слѣдъ поправката намиратъ ли се между тѣхъ такива, които не отговарятъ на конвенцията?

Свид.: Да има такива. Даже такъвъ случай чухъ имало прѣди нѣколко дена при Сарамбей, дѣто источнитѣ желѣзници не сж пускали такъвъ ваговъ, но послѣ го пуснали благодарение ходатайството на г. Каракашевъ.

Прѣд. Филчевъ: Тѣзи вагони, поправени въ Германия, можаха ли да се турнатъ въ циркулация?

Свид.: Желѣзнопжтнитѣ администрации въ Германия иматъ за правило, че щомъ единъ вагонъ е работилъ вече 30 год. и видатъ, че поправкитѣ сж повече отъ прихода, бракуватъ го.

Прѣд.: Слѣдователно, тѣзи вагони, които додоха у насъ, има ли интересъ държавата да ги подържа?

Свид.: За извѣстно врѣме може би, но слѣдъ туй нѣма да има полза отъ тѣхъ.

Прѣд.: Въ офертата Вайсенбергъ каза, че отговаря за здравото състояние на вагонитѣ за 4 години. Тѣзи вагони отговарятъ ли на офертата?

Свид.: Не, защото постоянно ги поправяме.

Прѣд.: Каза се, че тѣзи вагони пжтували съ една скорость отъ 35—55 км. Могатъ ли да издържатъ?

Свид.: Скоростьта не е доказателство, че единъ вагонъ е въ изправность. Може да пжтува единъ вагонъ съ много голѣма скорость и пакъ да бжде материялъ.

Прѣд.: Въ какво състои опасностьта при движението?

Свид.: Ние имаме нагорница и като туримъ тяжесть, тя може да удари гнилата часть да счупи вагона и да изпада стоката.

Прѣд.: Въ конвенцията има ли опрѣдѣленъ срокъ, слѣдъ изтичането на който, вагонитѣ трѣбва да се извадятъ отъ употрѣбление?

Свид.: Такова нѣщо не може да има.

Сжд.: Има ли случай да сж употрѣбени вагони по-стари отъ 30 години?

Свид.: По минитѣ, фабрикитѣ, а за обикновено движение не.

Сжд.: Виждаме телеграма: „Приеметѣ вагони траещи 4 години". Такава редакция на телеграмата означава ли нѣщо?

Свид.: Азъ ви казахъ, то е сжщо да мислимъ за единъ старецъ, че ще живѣя повече отъ 4 години.

Подсжд. Тончевъ: Казахте, че бързината на вагона не зависи отъ здравината му. Тѣзи вагони, които видѣхте тамъ, можаха ли да издържатъ отъ Брауншвайнгъ до тука една такава бързина до 55 км.?

Свид.: Тѣ не сж вървѣли толкова бърже. Зная положително, че товаренитѣ тренове тамъ вървятъ по 35 км. въ часъ.

Подсжд.: Не мога да разбера, какъ бързината да нѣма значение за здравината. Ако единъ вагонъ съ здравина може да издържа една бързина отъ 50 км., може ли сжщия вагонъ да издържи бързина отъ 80 км.?

Свид.: Може.

Подсжд.: Тѣси вагони, тъй както сж сега поправени могатъ ли издържа 45 или 50 км.;

Свид.: Не могатъ. Казахъ, че има изгнили дъски и стълбове и ако се каратъ бързо, могатъ да станатъ голѣми сътрѣсеня.

Подсжд.: Могатъ ли вагонитѣ по нашитѣ линии да пжтуватъ съ такава бързина?

Свид.: Могатъ съ смѣсенъ влакъ отъ 25—30 км. въ часъ.

Подсжд.: Съ пощенскитѣ влакове?

Свид.: Може да пжтуватъ, но не прѣбва да се допускатъ. Допускатъ ги, но съ рискъ

Подсжд.: За вагонъ № 2806 сж похарчени 24 лева за работа и 13 за материялъ. Съ колко лева ще се увеличатъ тия разноски, ако се прибави и амортизацията на орждията и пр.?

Свид.: Съ 70%.

Подсжд.: Мисли ли свидѣтеля, че теслата и триона за поправка на единъ сандъкъ ще се изхабатъ за 14 л., когато материяла е 13 лв.?

Свид.: Но тукъ влизатъ разноски и за изплащане на другитѣ работници безъ гилотеритѣ, хамелията и пр.

Засѣданието се закрива въ 6 часа.

Засѣдание XXIX. — 10 мартъ 1903 г.

Държ. обвинитель: Ако оситѣ на колелетата сж дебели помалко отъ 45 с. м., ще укаже ли това нѣкакво влияние върху здравината на вагонитѣ и скоростьта, съ която могатъ да се движатъ?

Свид.: Естествено, въ този случай вагонитѣ трѣбва да пжтуватъ съ по-малка скорость.

Държ. обвинитель: Значи ли единъ принципъ, че нѣма абсо-

лютно никакво съотношение между здравината на вагона и скоростьта на движението му и не може ли да бжде за абсолютно приетъ?

Свид.: Може да бжде прието само за тѣзи вагони, не може обаче да бжде абсолютно приетъ въобще.

Държ. обвинитель: Това ли е пруския държавенъ вѣстникъ, за който свидѣтеля говори, че сж публикувани цѣнитѣ на проданенитѣ пруски вагони? (подава му го)

Свид.: Това е. Като се завърнахъ отъ странство, слѣдъ като отказахъ да приема вагонитѣ, рапортирахъ устно на м-ра Тончевъ, когато го срѣщнахъ въ Царибродъ, при посрѣщане на персиския шахъ.

Прѣдседателя: Кой ви съобщи, че писмения ви рапортъ е изгубенъ?

Свид.: Отъ министерството на общ. сгради

Прѣдседателя: Кой бѣше министръ тогава?

Свид.: Не помня.

Прѣдседателя: Самъ ли отидохте да направите справка въ м-вото дали рапорта ви го нѣма, или ви искахте прѣписъ отъ него?

Свид.: Нѣмаше нужда азъ да правя справка.

Прѣдседателя: Кой бѣше м-ръ, когато ви искаха прѣписъ?

Свид.: Не помня.

Прѣд. Филчевъ: На 29 юлий съ Вълчева и Каракашева съставихте една докладна записка, въ която се говори за наемане, а не за купуване на вагони, когато въпроса за купуване е билъ на дневенъ редъ. Защо?

Свид.: Ние сме искаки по всѣка вѣроятность да кажемъ, че трѣбватъ вагони, а не сме искали да кажемъ специално, да се наематъ или купятъ вагони.

Прѣд.: Не сте ли имали прѣдъ видъ телеграмата на Дръцкова?

Свид.: Не.

Прѣд.: Такива вагони, каквито описвате въ рапорта си, могатъ ли да пжтуватъ съ бързина, съ каквато казва г-нъ Тончевъ, че сж пжтували?

Свид.: Могатъ, защото достатъчно е, дебелината на бандажитѣ да е 90 м. м.

Прѣд.: Вайсенбергъ казва, че бандажитѣ имъ били 5 м. м. Такива ли бѣха?

Свид.: Не сж всички. Тия които пристигнаха имала 30, 35, 45 и повече м.м.

Прѣд.: Защо тогава тия вагони се оябвяватъ за негодни?

Свид.: Защото покривитѣ имъ сж развалени. Освѣнъ това и желѣзната часъ бѣше до нѣкждѣ разядена отъ рждда, понеже сж правени прѣди 30 години.

Прѣд.: Какви бѣха 125 нови вагони, които пристигнаха тогава? Товарни ли?

Свид.: Товарни. Тѣ пристигнаха на врѣме, даже нѣкои прѣди срока.

Прѣд.: Съ пристигането на тѣзи 125 вагони, не се ли удовлетвори вътрѣшната нужда?

Свид.: Не ще съмнѣние, че тѣзи вагони щомъ додатъ на опрѣдѣленото врѣме, ще може да се удовлетвори службата.

Държ. ищецъ Славовъ: Какво знаете за писмото на Ренера отъ 26 юлий, което ви сте превели на Вълчева?

Свид.: Повика ме Вълчевъ, при него намѣрихъ едно лице, което се научихъ, че било Айлеръ и даде писмо, въ което се прѣдлагаха вагони за извѣстна сума. Не помня сумата. Азъ го прѣведохъ.

Държ. ищецъ: Помните ли, тогава Вълчевъ да е казалъ на Айлера, че ще посрѣдничи, да се възложи доставката на него?

Свид.: Азъ не зная такова нѣщо.

Държ. ищецъ: Забѣлѣза ли въ писмото да има възклицателни?

Свид.: Имаше само една почертната линия.

Държ. ищецъ: Свидѣтеля онзи денъ каза, че къмъ стойностьта на поправкитѣ на тия вагони трѣбвало да се добави още 60% за работа и 10% за изхабяване на инструментитѣ. За какви сж тия прибавки?

Свид.: Заплата на служащи, на дѣломайстори, машинисти, огняри, здание за работилница, амортизиране на машинитѣ, изключая заплатата на шлосеритѣ, която влиза въ прѣдставената таблица.

Защит. С. Иванчовъ: Отъ всичко, което ни разправи свидѣтеля за здравината на вагонитѣ въ сравнение съ възможната бързина за тѣхното движение, азъ не мога да разбера, какво е точно неговото мнѣние по тоя въпросъ. За това ще му задамъ слѣдующия общъ въпросъ: здравината на едно тѣло, което се движи на собственитѣ си оси, има ли съотношение съ бързината на неговото движение и какво е това съотношение?

Свид.: Има. Едно тѣло колкото по-бързо се движи, толкова сътресенията сж по-голѣми и толкова повече страда това тѣло.

Защит.: При по-голѣма бързина тѣлото рискува да се счупи?

Свид.: Да.

Защит.: Защо това общо правило не може да се приспособи къмъ брауншвайгскитѣ вагони, които знаемъ въ такова лошо положение?

Свид.: Въ тѣхъ главнитѣ поврѣди се състоятъ въ покривитѣ и въ дървената часть.

Защит.: Тѣзи вагони сж пуснати въ движение отъ 1½ година. Припомня ли си нѣкои случаи на нещастие съ тия вагони?

Свид.: Не. Но има случаи дѣто вагонитѣ сж спирани на нѣкоя станция, да ги поправятъ. Имамъ една телеграма отъ дирекцията, да спря единъ вагонъ, понеже билъ опасенъ за движение. Азъ мисля, че съмъ далъ резолюция на телеграмата, да се спре вагона. Тя трѣбва да се намира въ дѣлото на тракцията.

Защит.: Този ли е единствения случай или знае и други?

Свид.: Имало е и други случаи, да се изпращатъ работници за поправяне.

Защит.: Нещастия за които да падне отговорностьта върху свидѣтеля имало ли е?

Свид.: Не.

Защит.: Не се ли е случвало, да се изпращатъ хора за поправка на други вагони, не само на Брауншвайгскитѣ?

Свид.: Случвало се е.

Подсжд. Д. Тончевъ: Може ли, да ни каже датата, когато се е искало прѣписъ отъ рапорта му?

Свид.: Не помня.

Подсжд.: Не помни ли, че е станало това прѣзъ 1901 година, когато се подигна въпросъ въ Нар. Събрание за даването ни подъ сждъ и когато не бѣхъ министръ?

Свид.: Не помна.

Подсжд.: Понеже свидѣтеля изказа вчера едно мнѣние противъ здравия разумъ и противъ динамическитѣ закони за живата сила, която получава едно тѣло при движението си, азъ поровихъ съ механиката и намѣрихъ формулата по въпроса. Прочее питамъ г. Тихоловъ, да отговори вѣрно, ли е, че живата сила, която едно тѣло получава при движението си, се равнява на масата на движущето се тѣло помножена на квадрата отъ бързината.

Свид.: Да.

Подсжд.: Да се обяснимъ сега физически. Ако прѣдположимъ, че единъ вагонъ върви съ една бързина отъ 20 километра въ часъ, живата му сила за неговото разрушение, изразено чрѣзъ формула ще бжде ли $t = mv^2$?

Свид.: Да.

Подсжд.: По нататъкъ, ако сжщия вагонъ почне да върви съ бързина 40 километра въ часъ, живата му сила или вѣроятностьта за неговото разрушение, става ли четири пжти по-голѣма, или изразена въ формула ще бжде ли $t = mv^4$?

Свид.: Ще бжде.

Подсжд.: Значи съ колкото по-голѣма бързина върви вагона, толкова по-голѣма е вѣроятностьта и възможностьта за неговото счупване, разрушение?

Свид.: Да.

Подсжд.: Ако е така, защо вчера казахте мнѣние противно даже на здравия умъ?

Свид.: Сега което ти казвамъ е вѣрното.

Подсжд.: Когато едни вагони се изпращатъ отъ Германия за България, като стока, трѣбва ли да бждатъ прѣгледани прѣдварително отъ изпращающата станция отъ инжинери, дали изпращанитѣ вагони се намиратъ въ здраво състояние за циркулиране и да удостовѣратъ това прѣглеждане съ надлеженъ знакъ върху вагонитѣ или съ особено за това свидѣтелство? Трѣбва ли да стане това, за да се означи, че не застрашаватъ експлоатацията?

Свид.: Администрацията, която ги е изпратила, прѣгледала ги е повръхносно, само да констатира, дали тѣзи вагони може да пжтуватъ праздни. Дали може да додатъ на мѣстоназначението си безъ катастрофа.

Подсжд.: Може ли свидѣтеля, да потвърди, че вагонитѣ сж прѣгледани повръхностно? Не знае ли че вагонитѣ трѣбва да бждатъ прѣ-

гледани и да се даде удостовѣрение, че сѫ въ здраво и добро циркулиране?

Свид.: Никакви удостовѣрения не сѫ издадени за тѣзи вагони. Зная, че има свидѣтелства, да додатъ само до мѣстото си. Освѣнъ това вагонитѣ не сѫ дигани, за да бѫдатъ прѣгледани основателно.

Подсѫд.: Понеже свидѣтеля криво мисли, азъ ще прочета § 46 отъ „Правилника за експлоатацията въ прѣкия трафикъ между Германия. Австро-Унгария отъ една страна, Сърбия, България и Турция отъ друга страна". Ето го: локомотивитѣ, тендеритѣ и другитѣ желѣзнопѫтни кола, които се движатъ на собственитѣ колела, приематъ се за прѣвозване, ако прѣдварително сѫ били прѣгледани отъ нѣкоя желѣзнопѫтна администрация, и сѫ били намѣрени въ добро състояние за циркулиране, и ако сѫ снабдени съ нѣкой знакъ, удостовѣряющъ това прѣглеждане или ако сѫ придружени съ документи за тази цѣль. Какво ще каже свидѣтеля прѣдъ този изриченъ текстъ на правилника за експлоатацията?

Свид.: Азъ имамъ и документъ на рѫцѣ, че тѣзи вагони не сѫ официално прѣглеждани и той е въ дѣлото на дирекцията ако има нужда може да се достави. Зная, че сѫ прѣгледани до толкова, дали въ празно състояние могатъ да отидатъ до мѣстоназначението си.

Подсѫд.: И азъ това твърдя, но съ това прибавление, че, за да ги пуснатъ да дойдатъ до мѣстоназначението си, трѣбва да се прѣгледатъ и да се констатира, че вагонитѣ сѫ намѣрени въ добро състояние за циркулиране.

Държ. ищецъ Славовъ: Ще прѣдставимъ документа, че е направено повърхностно прѣглеждание.

Прѣдседателя: Ще дадете документа и ще го прѣгледаме.

Държ. ищецъ: Свидѣтеля, до колкото чухъ, каза, че само колоситѣ на вагонитѣ сѫ добри, а дървената и желѣзната часть сѫ развалени?

Свид.: Да. И желѣзната часть бѣше развалена отъ рѫждата, съ изключение колооситѣ.

Държ. ищецъ: Тѣзи вагони циркулиратъ на равно съ другитѣ наши вагони.

Свид.: Да, въ поправено състояние могатъ.

Държ. ищецъ: Прѣди да бѫдатъ поправени, циркулираха ли или въ крайна нужда?

Свид.: До сега, казахъ, че сѫ циркулирали между Девня и Варна. На друго мѣсто не мога да ви кажа, дали сѫ пѫтували. Това може да ви кажатъ отъ движението.

Защит. С. Иванчовъ: Кой отъ движението може да ни каже? Може ли да ни даде тѣзи свѣдѣния г. Каракашевъ?

Свид.: Може.

Държ. ищецъ: Знае ли, че вагонитѣ поправяни тукъ сѫ били поправяни и въ Русе?

Свид.: Има такива и обратно поправяни тамъ, но и тука поправяни.

Държ. обвинитель: Каза, че на вагонитѣ пристигнали тукъ

личи, какво сж извадени отъ употрѣбление. Може ли пруската администрация да издаде удостовѣрение, за годностьта имъ при такова знание, че сж извадени отъ употррѣбление?

Свид.: Свидѣтелства се издаватъ, че може да отидатъ до мѣстоназначението имъ.

Държ. обвинитель: Значи за вагони, годни за употрѣбление може да се даде удостовѣрение. Но за вагони, извадени отъ употрѣбление, мислимо ли е, да се издаде такова удостовѣрение?

Свид.: Не е. Дадено е свидѣтелство, че ще отидатъ на мѣстоназначението имъ.

Държ. обвинитель: Завчера говори свидѣтеля за търгъ по доброволно съгласие. Знае ли, щото да е имало обявление, покани, до разни фирми за продаване вагони?

Свид.: Мисля, че нѣма.

Държ. обвинитель: Мисли ли, че ако имаше такива покани, че ще има повече оференти за продаване?

Свид.: Естествено.

Държ. обвинитель: Знае ли свидѣтеля, освѣнъ Ренеръ и Шолмайеръ и Малеръ да има и други кжщи и администрации, да продаватъ вагонитѣ си?

Свид.: Зная, че и администрациитѣ продаватъ вагонитѣ си?

Държ. обвинитель: Понеже сж дошли оферти и за продаване на вагони, не мислѣше ли комисията, и като разглеждаше офертитѣ, че трѣбва да се направятъ нови покани, за да има редовенъ търгъ по чл. 43?

Свид.: Ние се произнесохме по тѣхъ, само защото додоха

Повика се свидѣтеля Манафовъ.

Държ. обвинитель: Помни ли, кога изтъкна идеята за наемане или купуване на вагони?

Свид.: Да. Нуждата се изтъкна отъ началника на движението, г. Каракашевъ, мисдя. Единъ денъ ме повика въ кабинета съ министра. Тамъ бѣше и г. Каракашевъ. Изтъкна се нуждата отъ вагони и м-ръ Тончевъ ни натовари да изучимъ и опрѣдѣлимъ, колко вагони сж нужни за прѣвозъ на десятъка. Той питалъ м-вото на финансиитѣ и тамъ му казали, че за изхода трѣбва да се ржководи отъ това, щото въ шетсь недѣли дѣсятъка трѣбвало да бжде изнесенъ отъ България. Тѣзи вагони трѣбваха още и за прѣнасяне храната частно отъ земледѣлцитѣ. Направихме докладна записка и за наемане опрѣдѣлиха, че има нужда отъ около 250 вагона. Точно разбира се не можеше и да се опрѣдѣли. Споредъ докладната записка и съ толкова вагони едва ли въ шесть недѣли срокъ ще можеше да се прѣнесе десятъка.

Държ. обвинитель: Въ кой мѣсецъ се направи?

Свид.: Кждѣ мѣсецъ май.

Държ. обвинитель: За кога най-късно трѣбваха вагонитѣ?

Свид.: Помня, че Каракашевъ казваше, какво трѣбвало да бждатъ готови за началото на септемврий новъ стилъ, значи къмъ 20 августъ.

Държ. обвинитель: Защо самото постановление на м-ския съвѣтъ е кждѣ септемврий, когато тогава сж били нужни вагонитѣ?

А. Краевъ,

Бивши подпрѣдсѣдатель на XI О. Н. С. и свидѣтель по дѣлото.

Свид.: Мисля, че то е въ началото на августъ.

Държ. обвинитель: Ако то е въ началото на августъ и тогава се възлага доставката на Вайсенбергъ, можаха ли да бждатъ доставени къмъ 1 септемврий?

Свид.: Ако вагонитѣ бѣха готови и прѣгледани, можеха на врѣме да додатъ.

Държ. обвинитель: Какъвъ бѣше срокътъ за доставката?

Свид.: Мисля, нѣмаше срокъ въ офертата.

Държ. обвинитель: Какъ се прие офертата на Вайсенбергъ, безъ срокъ?

Свид.: Срокътъ се опрѣдѣляше въ самото окржжно до администрациитѣ и до разнитѣ лица. Така мисля.

Държ. обвинитель (чете окржжното): Нѣма срокъ.

Свид.: Азъ мисля, че има срокъ въ едно друго заявление до министерството.

Държ. обвинитель: Кждѣ се получиха офертитѣ?

Свид.: Едни отъ главния секретарь, други отъ м-ра Иванчовъ.

Държ. обвинитель: Правило ли е, министерството въ обявлението да отбѣлѣзва и „за покупка на вагони"?

Свид.: Комисията главно се състави за наемане вагони, а това за покупката се спомена, само за да не се крие. Това го турихме като за свѣдене. Въпросъ сериозенъ за купуване на вагони нѣмаше.

Държ. обвинитель: Отъ гдѣ тогава излѣзе този въпросъ за купуване?

Свид.: Мисля, че Вайсенбергъ, като прѣдставитель на Шолмайеръ и Малеръ, въ една отъ послѣдующитѣ оферти прѣдлагаше, да продаде вагони.

Държ. обвинитель: Не е ли това негова лична инициятива (на Вайсенбергъ) въ писмата му отъ 8 и 14 юлий?

Свид.: Трѣбва да е негова лична инициятива.

Държ. обвинитель: Казахте, че въ м-вото идея за купуване вагони нѣмало?

Свид.: Не е имало.

Държ. обвинитель: Не помните ли, да е имало оферта отъ Негеръ, прѣдставитель на Ганцъ, за продажба на вагони?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Кои какво мнѣние дадоха въ комисията за покупка на вагони? (Чете протокола). Отъ съдържанието на протокола не слѣдва ли, че комисията е дала мнѣние, да се купятъ вагони?

Свид.: Не слѣдва.

Държ. обвинитель: Въ министерския съвѣтъ изпращате вашия протоколъ, изпраща се и офертата на Вайсенберъ. Защо Министерския Съвѣтъ рѣшава, да се купуватъ вагони.

Свид.: Не мога да зная защо.

Държ. обвинитель: Знаете ли, кога се взѣ рѣшение отъ Министерския Съвѣтъ, да се купятъ вагони?

Свид.: Зная, че постановлението е отъ 1 августъ.

Държ. обвинитель: Кога се съобщи това рѣшение на Вайсенбергъ?

Свид.: Мисля, че на 5 или на 6.

Държ. обвинитель: Кога се получи телеграмата отъ Дръцковъ, знае ли, да е давана на нѣкой отъ министритѣ и на кого?

Свид.: Не зная, тая телеграма да е отдѣлно докладвана. Зная, че се приложи къмъ доклада на министра заедно съ другитѣ книжа. Зная, че Вълчевъ ми каза, какво билъ говорилъ по нея съ м-стра ли, съ министритѣ ли? Но все ми се чини съ м-стритѣ ми каза. Не зная и кои министри сѫ присѫтствували. Тѣ му казали, че нѣма да го бѫде съ покупката на вагонитѣ.

Държ. обвинитель: Помни ли, това да е станало въ министерския съвѣтъ?

Свид.: Тъй си спомнямъ, че ми каза.

Държ. обвинитель: Помните ли, да сте давали нѣкакви наставления на Тихоловъ по приемане на вагонитѣ?

Свид.: Мисля, че му се изпрати телеграма, да прѣгледа вагонитѣ.

Държ. обвинитель: Чии вагони?

Свид.: На Шолмайеръ и Малеръ.

Държ. обвинитель: Знате ли, че е имало заповѣдь отъ министерството до Тихолова, да прѣгледа вагонитѣ и на Ренеръ?

Свид.: Научихъ се, когато се върнахъ отъ Германия.

Държ. обвинитель: Знаете ли, Шолмайеръ и Малеръ да е отговорилъ на Тихоловъ, че нѣма вагони?

Свид.: Зная.

Държ. обвинитель: Защо министерството телеграфира на Тихолова, да прѣгледа вагонитѣ на Ренеръ?

Свид.: Не зная и не виждамъ никакви основания на министерството. Мисля, че въ самата телеграма за прѣглеждането вагонитѣ на Ренеръ е казано.

Държ. обвинитель: Какво знаете по вашата командировка?

Свид.: Получиха се телеграми отъ Тихоловъ, че ваюнитѣ сѫ лоши и не може да ги приеме. Захариевъ ми съобщи една вечерь, че Вълчевъ ни вика двамата. Вълчевъ ни каза, че м-стъръ Иванчовъ му заповѣдалъ, да се даде веднага една телеграма, да се приематъ тѣзи вагони, които ще траятъ 4 години. Направихме телеграма, да му се изпрати, а на другия денъ се изпраща Тихолову друга телеграма, а не тази, която дадохме. Разликата бѣше мисля, че въ нашата телеграма се помѣняваше: тѣзи които отговарятъ на условията и да траятъ 4 години.

Държ. обвинитель чете телеграмата отъ 5 септемврий 1900 год.: Тази ли?

Свид.: Тази е изпратената, а не нашата.

Държ. обвинитель: Вашата каква бѣше?

Свид.: Мисля, че нѣмаше въпросъ „съгласно рѣшението на Министерския Съвѣтъ". Слѣдъ това се получи телеграма отъ Тихоловъ, че не може да приеме такива вагони. Послѣ главния секретаръ ни каза, че м-ръ Иванчовъ ни викалъ у тѣхъ. Отидохме къмъ 11¼ часа прѣдъ обѣдъ. М-ра ни каза, че вѣрвалъ, какво Тихоловъ не е лошъ

човѣкъ, но или се плаши, или не разбира: какъ е възможно, между 1000 вагони да не се намѣрятъ 10—20 до 50 добри? Казахъ му: ако сѫдимъ по телеграмата, види се нѣма, но може да има. Послѣ стана единъ разговоръ, въ който министрътъ каза, че прѣдпочита Странски, а не нѣкой евреинъ. Сега не помня, сериозно ли или на шега го каза. Тогава се спомена, че трѣбва да отиде и другъ, да прѣгледа вагонитѣ и че така само изведнъжъ съ една телеграма не могатъ да се бракуватъ вагонитѣ. Трѣбва по-основателно да се разгледатъ. Тогава стана въпросъ, кой да отиде. Всички се обърнаха къмъ мене и аслѫ по длъжность мене се падаше. Азъ искахъ и Вълчевъ да доде съ мене, а той не щѣше, но послѣ се съгласи. На другия день Иванчовъ пита нѣщо по телеграмата и щомъ се обадихъ азъ, позна гласътъ ми и ме пита: още ли не съмъ заминалъ. Азъ му казахъ, че на Вълчевъ не му се ще да замине. Той се даже разсърди. Каза ми, че азъ самъ тогава ще трѣбва да замина. Казахъ му: поне Тихоловъ да се задържа тамъ. Каза ми, че ще говори съ Вълчевъ по телефона и прибави: „Бързайте утрѣ да заминете и да се свърши". Говорилъ ли е съ Вълчева, или не, не зная, но като отидохъ при послѣдния и му разправихъ, той остана доволенъ, че могло и безъ него. Рѣшихме съ него, да телеграфираме на Тихоловъ, да чака. Оставихме телеграмата въ канцеларията, да я напишатъ и изпратятъ. Послѣ обаче виждаме, че въ телеграмата не е казано „чакай тамъ", а е казано, че еди кой си заминава. Той разбралъ, че може да си дойде. Отидохъ въ Берлинъ, питахъ Вайсенберга и той ми каза, че Тихоловъ се върналъ. Телеграфирахъ отъ тамъ да дойде поне Захариевъ. Пита ме Вайсенбергъ по въпроса въобще за вагоннтѣ. Казахъ му, че трѣбва да ги прѣгледаме, защото споредъ извѣстията на Тихоловъ тѣ сѫ били много лоши. Той отначало отказа, да ме заведе, да ги прѣгледамъ, послѣ обаче се указа, че не го пущатъ тамъ. Каза ми, че телеграфиралъ на Айлера и той щѣлъ да доде въ вторникъ. Понеже азъ имахъ и друга работа, заминахъ вечерьта за Хановеръ. На гарата ми съобщи Вайсенбергъ, че ималъ извѣстие, какво щѣлъ да доде нѣкой си Станиславъ Поповъ. Казахъ му, че такъвъ инжинеръ механикъ нѣма въ София. Отъ Хановаръ заминахъ за ... и тамъ получихъ телеграма отъ 21, че пристигна еди кога си Станиславъ Поповъ. Още прѣди да тръгна отъ Хановеръ, писахъ въ София, че Вайсенбергъ ми каза, щѣлъ да доде Поповъ и че по-добрѣ е да ми изпратятъ нѣкой дѣлômайсторъ. Върнахъ се въ Берлинъ и намѣрихъ Попова. Додоха Вайсенбергъ и Айлеръ и почнахме да прѣглеждаме вагонитѣ. Прѣгледахме вагонитѣ въ Берлинъ и отидохме въ Брауншвайгъ на другия день, е Вайсенбергъ замина вечерьта. Въ хотела за Вайсенберга не намѣрихме мѣсто, затова отидохме тримата въ другъ хотелъ. Тамъ съставихме протокола и много се прѣпирахме съ Поповъ по него. На другия день отидохме въ фабриката на Ренеръ. Тѣзи вагони бѣха сѫщитѣ като тия въ Берлинъ, само че разглобенитѣ части бѣла намѣстени, отчасти боядисани. Тамъ имаше малко спрѣчкване, повечето Поповъ съ Айлеръ, понеже не му даваше да опита дъскитѣ съ ножъ. Скараха се даже и Поповъ си излѣзе, но пакъ се върна. Върнахме се въ Берлинъ и тамъ Фонъ Бюленъ ми прочете двѣ телеграми: едната да каже, какъ отива

приемането на вагонитѣ и другата относително други материали. Вслѣдствие първата телеграма телеграфирахъ, че не мога да приема нито единъ вагонъ въ това положение, въ което сѫ. На другия денъ заминахме за Бреславъ. Прѣгледахме вагонитѣ тамъ. Отъ тамъ отидохме въ Лаубанъ и Елсъ, дѣто прѣгледахме единъ локомотивъ и 20—30 вагона. Въ Бреславъ се яви и г. Странски на гарата и ни каза: „Какво сте, тръгнали да дирите кусуритѣ на вагонитѣ, а въ София плачатъ за вагони, съ пасажерски вагони се прѣнасятъ тухли. На другия денъ Странски ме вика на страна и ми казва, въ името на приятелство и роднинство да съмъ приелъ вагонитѣ, щѣлъ да ми бѫде благодаренъ. Казахъ му, че нѣма да приема вагонитѣ и станахъ. Той взѣ да рови въ тевтера си и извади едно пликче, въ което имаше хартийка ли, картичка ли отъ г. Тончева, не помня. Взѣхъ я, прочетохъ я набърже и му я повърнахъ. Азъ бѣхъ получилъ вече и официално една телеграма, съ която ми се заповѣдваше сѫщото, каквото се пишеше и въ картичката. Въ картичката на г. Тончева нѣмаше нищо по-вече отъ онова, което ми бѣше заповѣдалъ г. Тончевъ и официално т. е., да приема вагонитѣ, които напълно отговарятъ на условията, като изискамъ бърза поправка, ако се има нужда отъ такава. За това казахъ на Странски, че написаното отъ картичката го имамъ и официално, но пакъ нѣма да ги приема. Той ми каза, че ще изисква пруски инжинери да ги прѣгледатъ и ще ги приематъ, ако отговарятъ на условията. Въ телеграмата, която изпратихъ, се казва, че нѣма нито единъ вагонъ годенъ за приемане. Това направихъ по поводъ на казаното ми отъ Иванчовъ нѣма ли 10, 20, 50 поне вагони годни, да се приематъ измежду 1000. Телеграмата пъкъ отъ Бреславъ е отговоръ на телеграмата на г. Тончева отъ страна на Министерски Съвѣтъ за купуването стари вагони. Че тѣзи вагони не отговарятъ на условията, азъ винаги имахъ прѣдъ видъ офертата на Вайсенбергъ. Тази телеграма дадохъ прѣзъ дена и вечерьта тръгнахъ отъ Брѣславъ за София. Съ мене тръгна и г. Странски. Отбихъ се въ Будапеща и той се отби. Тръгнахъ си отъ тамъ на слѣдующия денъ и той тръгна. Направихъ рапортъ и го подадохъ. Вика ме г. Тончевъ, да му докладвамъ. Описахъ му вагонитѣ, както и въ рапорта си и му казахъ най-послѣ, че не лъжа като съмъ телеграфиралъ, че не мога да приема нито единъ вагонъ. Слѣдъ 1—2 дена ме вика главния секретарь, да направя телеграма до Поповъ, да приеме самъ вагонитѣ. Извикахъ Захариева, който самъ написалъ телеграмата. Поправихъ я послѣ, но не се прати, защото главн. секр. ми каза подирѣ, че е направенъ приказъ за заминаванието на Боботановъ, да приеме вагонитѣ. Боботановъ замина кѫдѣ 6 и слѣдъ 5—6 дена и азъ заминахъ по работа и се върнахъ въ началото на ноемврий, когато пе захванаха прѣпискитѣ съ Боботановъ и дохаждането на вагонитѣ. Първото извѣстие отъ Боботановъ, което виждамъ отъ телеграмата, въ която казва, че изпраща еди колко си вагони. Подирѣ нѣколко дена се явява единъ рапортъ, съ който Боботановъ исканаставления. Послѣ се направи изложение за първитѣ пристигнали вагони на Соф. гара. Въ града се бѣше пръсналъ слухъ, че Д. Йовевъ казвалъ, какво Боботановъ има изрична заповѣдя да при-

еме вагонитѣ. Като чухъ това, тръгнахъ къмъ Нар. Събрание, за да кажа за туй на Тончевъ. Срѣщнахъ го при събранието и му казахъ своето мнѣние, като добавихъ, че съ Боботановъ не е за пръвь пжть това. Защото бѣхме го пращали еднъжъ да наблюдава строенето на нови вагони и вагонитѣ додоха строени съ сурови материали. Г-нъ Тончевъ ми каза, че не е давалъ никаква заповѣдь на Боботанова, да се приематъ вагонитѣ. При това прибави: „Азъ вече подадохъ оставката си и не се считамъ министръ. Прочее прѣдставямъ да правя каквито и да е разпорежданя по вагонитѣ. Азъ вече турихъ резолюция върху описанието недостатъцитѣ на вагонитѣ, постжпвайте съгласно съ нея. Още повече тя вече е изпълнена съ нѣкои пристигнали вагони". Тъй щото г. Тончевъ каза на мене и на Вълчева, да постжпваме съгласно резолюцията му. Това бѣше кждѣ 23—24 ноемврий. Г-нъ Вълчевъ не даваше рѣшителна телеграма за изискване Боботанова, защото нѣмаше приказъ. Изискването му стана при новия министръ Паприкова. Първото прѣглеждане на вагонитѣ направено отъ г. Николова бѣше неофициално. Второто и официално прѣглеждане стана отъ редовна комисия, назначена съ приказъ, подписанъ отъ г. Тончева и състояща се отъ сжщитѣ лица, които правиха първото прѣглеждане съ прибавление на Ковачева.

Държ. обвинитель: Кога заминахте отъ София?

Свид.: На 12 или 13.

Държ. обвинитель: Прѣди да замине свидѣтеля, когато се занимавали другитѣ чиновници, идвалъ ли е Странски въ министерството, да прави справка, кои се командироватъ да приематъ вагонитѣ?

Свид.: Прѣзъ юлий Странски дохождаше често да прави справки.

Държ. обвинитель чете една телеграма отъ 14 септем. отъ Странски стр. 63 отъ Докл.: Какъ мисли свидѣтеля за тази телеграма, която се касае до неговата личность?

Свид.: Не знамъ какво е мислилъ, но мислилъ е да направи всичко възможно да подкупи чиновницитѣ.

Държ. обвинитель: Прѣди да се срѣщате съ Попова, познавахте ли го?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Каква телеграма ви прѣдстави Фонъ Бюленъ?

Свид.: Официялна, отъ министерството.

Държ. обвинитель: На стр. 60 отъ Доклада въ телеграмата свидѣтеля казва, че не може да приеме нито единъ вагонъ. Вѣрно ли е това?

Свид.: Да. Берлинскитѣ вагони прѣдставляваха материялъ отъ себе си.

Държ. обвинитетль: Вамъ Вайсенбергъ каза: „Давамъ ви материялъ, отъ който могатъ да се скърпятъ вагони". Отъ друга страна министрътъ ви заповѣда въ сжщата смисъль: „Изисквайте поправки. Ви считахте ли за нужно, да изтъкнете тъзи възможность на министра: да се чака до като се извършатъ поправкитѣ? Защо не се съобразихте съ заповѣдьта на министра?

Свид.: Азъ заминахъ отъ тукъ и тъй разбирахъ ролята си: да приема вагони годни за служба. Стари, но здрави вагони бѣше казано.

Държ. обвинитель: Защо чрѣзъ Странски получихте една телеграма въ Бреславъ отъ 8 септември, Вашия адресъ не бѣше ли извѣстенъ къмъ 27 въ министерството?

Свид.: Не мога да си обясна защо.

Държ. обвинитель: Азъ бихъ молилъ г. Тончева, да обясни това обстоятелство.

Подсжд. Д. Тончевъ: На стр. 233 отъ дѣлото се намира служебна депеша № 164 отъ 28 септември отъ телеграфо-пощенската станция отъ Кенигехюте, съ която послѣдната станция увѣдомлява министерството, че отправеиата до г. Манафова депеша № 28077 не му е доставена, защото не билъ пристигналъ, pas arrivé. Понеже депешата № 516, която отправихъ Манафову чрѣзъ Странски, има абсолютно идентично, еднакво, съдържание съ онова на депешата № 28077, която по-рано бѣхъ пратилъ направо до Манафова, мисля, че нѣмаше прѣчка да пратя сжщата депеша само съ другъ номеръ, посрѣдствомъ друго лице. Че двѣтѣ депеши № 28088 и 516 иматъ абсолютно еднакво съдържание се твърди и въ обвинителниятъ актъ.

Държ. обвинитель: Адресътъ на Странски какъ е извѣстенъ, та чрѣзъ него да телеграфирате?

Подсжд.: Въ министерството се знаятъ адреситѣ, и на Странски, и на Вайсенбергъ.

Държ. обвинитель: На 20 септемврий въ Брауншвайгъ съ г. Поповъ сте съставили единъ протоколъ за прѣгледанитѣ вагони. При съставяне на този протоколъ бѣхте ли на едно и сжщо мнѣние или Поповъ бѣше на особно мнѣние?

Свид.: Въ принципа, въ сериознитѣ работи бѣхме на едно мнѣние, а въ дребнитѣ се различавахме. Изключая случая, дѣтог. Поповъ не искаше да знае за разнообразни букси и за други нѣкои дреболии, за останалото бѣхме на едно мнѣние.

Държ. обвинитель: Защо не е приподписалъ Поповъ протокола при особенно мнѣние по дреболиитѣ?

Свид.: Мисля, че стана дума, но се мжчихме да бжде единъ протоколъ.

Държ. обвинитель: Не е ли казалъ на Поповъ въ скарването, че той е подкупенъ отъ чифутина?

Свид.: Не съмъ му казалъ това тогава, но то бѣше на друго мѣсто въ Бреславъ. Като прѣгледахме вагонитѣ, той не искаше даже да се говори и за разнообразнитѣ букси и не искаше да се спомене, че вагонитѣ не сж за жито, а сж приспособени за войници, за коне. Настояваше да се тури въ протокола, че не сж за жито. Азъ искахъ въ Брауншвайгъ да се дигатъ вагонитѣ, за да се прѣгледатъ основателно, а той искаше направо да се приематъ вагони, които да траятъ 4 години. Азъ такава заповѣдъ нѣмахъ, затова между мене и него отчасти разногласия имаше.

Държ. обвинитель: Вие нѣмате нито офертата на Вайсен-

бергъ, нито конвенцията, нито нищо. Иванчовъ ви телеграфира приемете стари вагони, които траятъ 4 години. Какви вагони ще приемете?

Свид.: Ако бѣхъ намѣрилъ почти нови вагони и видя, че явно сж здрави щѣхъ да ги приема, защото понятието да траятъ 4 год. за мене е неопрѣдѣлено.

Държ. обвинитель: Картичката на г-нъ Тончевъ, която ви показа г. Странски, видѣхте ли я въ слѣдствената комисия?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Ако ви се покаже сега, бихте ли я познали?

Свид.: Надали, защото едва ли я държахъ минута, не помня даже картичка ли бѣше или хартия.

Държ. обвинитель: Прѣди да ви покаже картичката г-нъ Странски билъ много любезенъ съ васъ. Имате ли родство?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Слѣдъ като ви е показалъ картичката и сте му я върнали, тогава ли ви каза, въ сжщия ли день, че вагонитѣ приети или не, тѣ ще бждатъ изпратени за София?

Свид.: Не, ще да е слѣдъ като ми показа картичката, защото слѣдъ като му върнахъ картата, не е ималъ разговоръ съ мене, а отидохме да прѣглеждаме вагони съ Вайсенбергъ.

Държ. обвинитель: Странски телеграфира на Вайсенберга, че имало строга заповѣдь отъ Иванчова, да приемете вагонитѣ. Имало ли е такава строга заповѣдь?

Свид.: Никаква строга заповѣдь не съмъ ималъ.

Държ. обвинитель: Въ какъвъ смисълъ бѣха дадени вамъ наставления отъ Иванчова?

Свид.: Не ми е давалъ никакви наставления, а само ми каза: „Нѣма ли отъ толкова вагони да се намѣрятъ 10—20—50 здрави!“ По телефона ми каза, да замина по-скоро, да приема вагонитѣ. Казахъ му, че ще бързамъ. Пита ме, кое смѣтамъ за условие, относително приемането на вагонитѣ. Азъ му казахъ: офертата на Вайсембергъ и постановлението на М-ския Съвѣтъ. Той ми каза тогава: „Добрѣ, приемете тѣзи“.

Засѣданието се дигна въ 12 часа.

Понедѣлникъ, 10 мартъ, засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Държ. ищецъ Филиповъ прѣдставя документи по варненското пристанище.

Държ. обвинитель: Когато сж пристигнали вагонитѣ, турили сте една резолюция на изложението на Николовъ дали тази ваша резолюция е дошла до министра?

Свид. Манафовъ: Дошла е.

Държ. ищецъ: Дали и той се съгласи съ васъ, да прѣкрати доставката?

Свид.: Телеграфира му се, че нищо гнило и счупено нѣма да се приеме.

Държ. обвинитель: Освѣнъ тази резолюция съ Тончева имахте ли други разговоръ по тази работа?

Свид.: Да, прѣдъ Нар. Събрание, и му прѣдложихъ, да се извика Бобутановъ, но той ми каза, че не е вече м-стръ и да се обърна къмъ главния секретарь, който го замѣства.

Държ. обвинитель: Състоянието на пристигналитѣ вагони дали много се отличава отъ онѣзи въ Брауншвайгъ?

Свид.: Имаше разлика, защото бѣха боядисани и поправени гнилитѣ дъски.

Държ. обвинитель: Какъ сж ги пуснали да пжтуватъ; не рискуватъ ли съ това?

Свид.: Прѣзъ Австрия не зная какъ сж пжтували, но въ Прусия има правило, че на всички вагони извадени отъ употрѣбление, като имъ се тури марка за това, могатъ да пжтуватъ празни до мѣстото, кждѣто ще се отправятъ.

Държ. обвинитель: Такова правило писмено ли сжществува?

Свид.: Не зная дали е писано, но като бѣхъ командированъ въ майсторскитѣ, научихъ, че сжществува такова нѣщо.

Държ. обвинитель: Тѣзи вагони бѣха ли снабдени съ нѣкое удостовѣрение, че могатъ да отидатъ до мѣстоназначението си празни? — Като сж пуснати съ бързина максимумъ 55 и срѣдно 35, дали тѣ сж по-добри отъ колкото ги прѣдстави Николовъ?

Свид.: Тѣ могатъ да пжтуватъ и съ по-голѣма бързина, но това не показва, че тѣ ще се счупятъ, защото и въ насъ има локомотиви, които трѣбва да вървятъ 45 килом. и тѣ не се счупватъ.

Държ. обвинитель: Нѣма ли опасность?

Свид.: Да, риска е по-голѣмъ.

Държ. обвинитель: Като пристигнаха тукъ вагонитѣ, можахте ли да се ползувате отъ всички?

Свид.: Само отъ открититѣ вагони за цвѣкло.

Държ. обвинитель: Сега като знаете употрѣблението на вагонитѣ, въ такова състояние дали се експлоатиратъ съ полза и дали това не е свързано съ голѣми разноски?

Свид.: Не е свързано съ голѣми разноски, защото не се употрѣбяватъ на общо основание, а на фафоризирано начало. При тѣзи условия не вѣрвамъ да има голѣми разноски.

Държ. ищецъ Славовъ: Свидѣтеля каза, че има два доклада до Министерския Съвѣтъ: единъ малъкъ и единъ подробенъ. Да каже, защо се дава единия мотивиранъ, а другия немотивиранъ.

Свид.: Защото много бързахъ, а пъкъ дългия докладъ трѣбва да е слѣдъ като се завърнахъ отъ плѣвенската катастрофа на 29 юлий. Азъ изложихъ този докладъ и го дадохъ на главния секретарь, но не зная дали го е докладвалъ.

Държ. ищецъ: Като се завърна Дръцковъ отъ Германия, прѣдстави ли ви една оферта отъ Шолмайера, съ която казва, че ще достави вагонитѣ по 750 марки?

Свид.: Той се върна на 2 августъ и ми я даде на 3.

Държ. ищецъ: Кое врѣме, сутриньта ли?

Свид.: Не помня, дали сутриньта или слѣдъ обѣдъ.

Държ. ищецъ: Какво направихте съ тази оферта?

Свид.: Като ми каза 2—3 думи за вагонитѣ, азъ разбрахъ какви сж и ми даде офертата? Азъ щомъ я прочетохъ, занесохъ я на главния секретарь, прѣведохъ му я и казахъ, че е важна, защото се отнася за сжщитѣ вагони, за които оферира Вайсембергъ и се докладва на министра.

Държ. ищецъ: Дали главния секретарь докладва тази оферта на Иванчова?

Свад.: Останало ми е въ ума, че ми каза, да докладвалъ, но не зная дали сжщия денъ или по-послѣ.

Държ. ищецъ: Има една докладна записка подписана отъ Вълчева и свидѣтеля отъ 10 августъ, тази записка кой я направи?

Свид.: Кога се върнахъ отъ Плѣвенъ каза ми се, че има постановление за офертата на Вайсенберга. Азъ запитахъ, какво стана съ офертата на Шолмайеръ и Малеръ, и понеже считахъ, че работата не е добрѣ уяснена, седнахъ и написахъ този докладъ?

Държ. ищецъ: Въ този докладъ се казва, че се прѣдставя на министра тази оферта, за която още на 9 свидѣтеля ималъ честь да докладва устно на г. министра.

Свид.: Като пишехъ тази бѣлѣжка, азъ говорѣхъ отъ името на главния секретарь, а не отъ мое име, защото той ми каза, че билъ докладвалъ.

Държ. ищецъ: Кога е докладвана тази оферта на 3-ий августъ, защо се направи втория докладъ?

Свид.: Защото, като се върнахъ, сюрпризирахъ се отъ постановлението на Министерския Съвѣтъ.

Държ. ищецъ: Какво Ви сюрприризира?

Свид.: Че ще купятъ стари вагони.

Държ. ищецъ: Кога отидохте въ Герания, защо ходихте по гаритѣ да гледате вагони?

Свид.: Защото бѣха пръснати по прускитѣ гари: бѣха продадени на Айлера, но тоя не бѣше ги платилъ.

Държ. ищецъ: Тѣзи г-да Айлеръ, Шолмайеръ, Ренеръ въ свойте фабрики имаха ли вагони, и не питахте ли, вагонитѣ по гаритѣ чии сж?

Свид.: Ренеръ имаше въ фабриката си 59 вагона. Вагонитѣ по гаритѣ бѣха купени отъ Айлеръ на публиченъ търгъ, но и той самъ не ги знаеше кои сж негови, защото правѣше справка въ книжата да види номерата на вагонитѣ, които сж се паднали нему.

Държ. ищецъ: Като се върнахте, докладвахте на Тончева и сте искали да му напишете писценъ докладъ, казалъ ли ви е той, че нѣмало нужда да му давате такъвъ докладъ?

Свид.: Не, азъ съмъ казалъ, че когато стане дума да докажа правотата на телеграмата си, азъ казахъ, че ще дамъ рапортъ, но той отговори, че нѣма нужда отъ рапортъ.

Държ. ищецъ: Какво стана съ този рапортъ?

Свид.: Той е сега въ менъ, но не се тури въ дѣлото.

Държ. ищецъ: Азъ моля да се прочете.

Манафовъ прочете рапорта си.

Дъжр. ищецъ: Дали въ тази смисъль бѣше устния докладъ до Тончева?

Свид.: Въ сѫщия.

Държ. ищецъ: Когато се командирова Бобутановъ, кой му направи приказъ и кой го снабди съ инструкции?

Свид.: Азъ.

Държ. ищецъ: Вие къмъ писмото приложихте и конвенцията и пр., а защо направихте това?

Свид.: Мисля, че Бобутановъ доде при менъ, но понеже имахъ много работа, пратихъ го при Захариева да му разправи нѣкои работи и даде инструкции. Послѣ доде Захариевъ и ми каза, че тѣзи вагони сѫ извадени изъ употрѣтление и че ще служатъ само за вѫтрѣшно употрѣбление. Но понеже азъ нѣмахъ официялно съобщение, че вагонитѣ ще служатъ само за вѫтрѣшна служба, прибавихъ и конвенцията.

Държ. ищецъ: Значи по ваша инициятива ги прибавихте?

Свид.: Да.

Защит. С. Иванчовъ: Въ първото съвѣщание, което сте имали още прѣзъ м. май, за да се види, дали има нужда отъ вагони, до какво заключение додохте?

Свид.: До заключение изложено въ протокола, че има нужда отъ вагони.

Защит.: Имаше ли разни оферти и какви отговори получихте отъ разнитѣ администрации?

Свид.: Не помня.

Защит.: Кои бѣха най-износни по цѣнитѣ си; имаше ли много благоприятни отговори за наемане на вагони?

Свид.: Нѣмаше благоприятни отговори, защото ни се прѣдлагаха вагони за по кѫсо врѣме и за по дълъкъ срокъ.

Защит.: Отъ какъ сте на служба, случвало ли се е другъ пѫть да наемате вагони?

Свид.: До като бѣхъ на служба не, но когато бѣхъ въ софийската майсторска се наемаха отъ едно белгийско дружество.

Защит.: Припомня ли си свидѣтеля: можехме ли да си послужимъ съ тѣзи вагони?

Свид.: Тѣзи вагони не бѣха хубави и чупеха имъ се букситѣ, а понеже бѣха отъ особено устройство, трѣбваше да ги правимъ нови.

Защит.: На чия смѣтка?

Свид.: На наша, и си служехме съ изключение врѣмето, когато бѣха на поправяне.

Защит.: Взема ли свидѣтеля участие въ комисията на 18 юлий, когато се разглеждаха офертитѣ по наемане на вагони?

Свид.: Да, и по този въпросъ имахме само едно засѣдание.

Защит.: Отъ протокола на комисията се вижда, че тя е дошла до заключение, какво ще бѫде по-прѣдпочитателно, да се купятъ старитѣ вагони, които се прѣдлагатъ отъ Вайсенберга, отколкото да се нае-

матъ такива. Може ли да ни каже свидѣтеля, по кои съображения комисията е дошла до такова заключение?

Свид.: Въ начало имаше въпросъ само за наемане, а послѣ и за купуване и това се докладва въ министерския съвѣтъ, а пъкъ съображения сж смѣтката, че ако старитѣ вагони сж добри, ще бжде по-износно за държавата да се купятъ.

Защит.: Значи ржководящето начало е било смѣтката, но какъ правѣхте тази смѣтка? Вземахте офертитѣ за заемъ и ги сравнявахте съ тѣзи за покупка ли?

Свид.: Смѣтката се правѣше така, че ако веземемъ подъ наемъ за 6 мѣсеца, ще платимъ много наемъ, прѣвозъ и пр., а пъкъ купуването е по-ефтино.

Защит.: Кажете ни какви сж обикновенитѣ манипулации за купуване на нови вагони въ министерството?

Свид.: Министерския Съвѣтъ установява по принципъ за купуването и туря обща сума. Съставятъ се поемни условия и се дава срокъ, въ който фабрикитѣ да отговарятъ на прѣдложението. Слѣдъ това съ приказъ се назначава комисия, която разглежда офертитѣ и си дава мнѣнието на Министерския Съвѣтъ.

Защит.: Но дали се сключва веднага контрактъ съ фабриката?

Свид.: Слѣдъ като се произнесе Министерския Съвѣтъ.

Защит.: Но съ сключването на контракта купуватъ ли се вагонитѣ, или за да станатъ като собственость трѣбва да се пратятъ хора, които да ги прѣгледатъ, дали отговарятъ на поемнитѣ условия?

Свид.: Ние не сме купували нови вагони, а сме поржчвали да ни направятъ такива, които да отговарятъ на поемнитѣ условия.

Защит.: Като додатъ вагонитѣ тукъ, макаръ че материялитѣ сж прѣгледани отъ български чиновникъ, приемате ли ги, ако тѣ не отговарятъ на условията?

Свид.: Такъвъ случай не може да има.

Защит.: Напр. чиновника е недобросъвѣстенъ и приема лоши материяли. Щѣ ли считате вагонитѣ за приети?

Свид.: Щомъ сж удобрени чъртежитѣ, по които ще се правятъ вагонитѣ и щомъ тия послѣднитѣ отговарятъ на чертежитѣ, ще ги приемемъ.

Защит.: Ако има скюченъ контрактъ за нови вагони, реализирането на тази поржчка не става ли слѣдъ като редовно се приематъ материялитѣ? До като не се удобри материяла, може ли да се пратятъ вагонитѣ?

Свид.: Ако азъ съмъ пратеникъ на държавата, ще съобща въ министерството за лошитѣ материяли и ще чакамъ до като ми доставятъ други добри.

Защит.: Но нѣма ли нищо да приемете?

Свид.: Ще приема, само ако за маловажни работи не отговарятъ до толкова на условията.

Защит.: Ние имаме контрактъ за покупката на стари вагони, за които описанието е такова: построени по поржчката и типоветѣ на прускитѣ желѣзници и пр. и пр., а отъ друга страна се гарантира за

тѣхната 4 годишна служба и се внася законна гаранция, ще ли ги приемете?

Свид.: Да.

Защит.: За така описани вагони ли сте се произнесли, че ще бѫде износно за държавата да ги купи?

Свид.: За вагони, които могатъ да ни служатъ за работа 4 год. и пр. както сѫ по офертата на Вайсенбергъ.

Защит.: Свидѣтеля казва, че далъ два доклада по офертитѣ за наемане или купуваве на вагони: единя кратъкъ и другия подробенъ. Този послѣдния кому го даде?

Свид.: Той се прати по обикновения канцеларски редъ и отъ тамъ е отишелъ при министра.

Защит.: Дали е прѣдставенъ на главния секретарь?

Свид.: Това е работа на дѣловодителя.

Защит.: По този докладъ имахте ли разговоръ съ гл. секретарь?

Свид.: Не.

Защит.: Но главния секретарь ни каза, че той за пръвъ пѫть чулъ за този докладъ въ парламентната комисия?

Свид.: За мене е необяснимо това, но зная, че тѣзи писма послѣ се върнаха отъ министерския съвѣтъ.

Защит.: Кой ги носи въ м-стерския съвѣтъ и кой ги докладва?

Свид.: Главния секретарь.

Защит.: Каква книга получи отъ Дръцкова на 3 августъ?

Свид.: Една оферта.

Защит.: Въ писмо или въ телеграма?

Свид.: Не помня.

Защит.: Една или двѣ книги?

Свид.: Не помня.

Защит.: Но не ви ли даде сѫщия день и друга книга?

Свид.: На втория день доде и ми донесе още една бумага, но му казахъ, да даде докладъ и ги прѣдадохъ на главния секретарь.

Защит.: Като вашъ подчиненъ не ви ли докладва, че е гледалъ вагони, че е срѣщалъ хора и пр.?

Свид. Каза нѣколко думи, че гледалъ вагони, но били лоши.

Защит.: Чии сѫ били?

Свид.: На прускитѣ желѣзници.

Защит.: Съ кого ги е гледалъ?

Свид.: Съ Шолмайера.

Защит.: Като прочетохте офертата не го ли питахте този ли е сѫщия господинъ, който ни прѣдлага вагони по 750 марки?

Свид.: Не съмъ го питалъ.

Защит.: Вий знаете на 3 августъ, че тѣзи вагони не заслужватъ купуване; не запитахте ли Дръцкова, какъ така, като тѣ не сѫ годни, да могатъ да се купуватъ макаръ и за 750 марки?

Свид.: Въ сѫщото врѣме, когато ми каза Дръцковъ това, имаше телеграма, че не струватъ.

Защит.: Кога ви съобщи главния секретарь, че е докладвалъ на министра?

Свид.: Не помня. Азъ помня, че той каза, какво докладвалъ на министрътъ?

Защит.: Главния секретарь е билъ на 27 и 29 юлий на докладъ; не помните ли, че той като се върна отъ доклада, ви каза, че е докладвалъ телеграмата на министра; или прѣди вашето отиване въ Плѣвенъ стана това?

Свид.: Като се завърнахъ ми каза, че докладвалъ на м-стритѣ, но дали на 29 юлий, не зная.

Защит.: Това е за първата телеграма, че вагонитѣ сѫ негодни, а за втората?

Свид.: Не зная кога, но зная че е докладвано.

Защит.: Кога направихте докладната записка?

Свид.: На 10.

Защит.: Вълчевъ ли ви каза, че е ходилъ и устно да докладва на м-ра?

Свид.: Азъ отъ него имамъ тѣзи свѣдения.

Защит.: Азъ ще моля свидѣтеля да повтори разговора, който сѫ имали въ домътъ на Иванчова. Запита ли Иванчовъ: нима отъ всички вагони на Ренера не могатъ да се намѣрятъ добри 10 или 20, или колкото и да е, които да отговарятъ на офертата на Вайсемберга?

Свид.: Азъ помня, че той каза, не уже ли между толкова вагони не ще има и добри?

Защит.: Това бѣше отправено на всички ни. Азъ отговорихъ, че ако сѫдимъ по телеграмата на Тихолова, единъ не ще има добъръ. Но гдѣ да знаемъ пакъ, може да се намѣрятъ нѣколко добри.

Помни ли свидѣтеля, че въ този разговоръ е четена телеграмата на Вайсембергъ, че му правили прѣчки? Ако единъ чиновникъ не е удобрилъ материялитѣ, съ приемането на които е натоваренъ и ако прѣдприемача се оплаква, че му се прѣчи отъ този чиновникъ, м-ра трѣбва ли да спре и да унищожи веднага контракта за доставката или общеприето е, да се направи една провѣрка на оплакванята на прѣдприемача?

Свид.: Ако инжинера е много строгъ, трѣбва да се провѣри.

Защит.: Дали е имало такъвъ случай?

Свид.: Да, доставкитѣ на д-вото „Франко-белжъ“.

Защит.: На свидѣтеля е зададенъ този въпросъ и отъ слѣдствената комисия: вий имате телеграмата и рапорта на Тихоловъ и виждате, че вагонитѣ сѫ негодни. Защо приехте, да отидете наново да прѣглеждате сѫщитѣ вагони, когато вече единъ вашъ другарь се е произнесълъ по най-категорически начинъ за тѣхната негодность?

Свид.: Азъ съмъ отговорилъ, че щомъ има такъвъ голѣмъ споръ между инжинера и прѣдприемача и не се знае на коя страна абсолютно да се вѣрва, ако се желае да се угоди и на двамата, за да се рѣши въпроса правилно, трѣбва да се прати едно по-високо лице.

Защит.: Това ли е справедливо да се направи?

Свид.: Да, да.

Защит.: Кой прѣдложи едно лице да отиде?

Свид.: Мисля, че главния секретарь.

Защит.: Министра да е прѣдлагалъ?

Свид.: Не помня да е прѣдлагалъ.

Защит.: Кои бѣха прѣдложени?

Свид.: Въ началото Боботановъ, но м-ра го отхвърли; послѣ мене прѣдложи, но азъ настояхъ да доде съ менъ Вълчевъ.

Защит.: М-ра възпротиви ли се на това?

Свид.: Не.

Защит.: Като му съобщи Вълчевъ, че не може да тръгне, каза ли м-ра: по-добрѣ, че не отиде?

Свид.: Той даже се разсърди, защо да не отида азъ и Вълчевъ.

Защит.: Въ домътъ на Иванчова дали м-ра ви каза, когато щѣхте да заминавате, да не се придържате въ офертата на Вайсембергъ? Съ други думи, даде ли ви да разберете, макаръ и по единъ косвенъ начинъ, че той би желалъ да не бѫдете много взискателенъ?

Свид.: Такова нѣщо нѣмаше; той каза за 4 годишно служене, но да каже да се приематъ лоши вагони, не е казвалъ.

Защит.: Подиръ този разговоръ, можете ли да възпроизведете разговора, който сте имали по телефона съ Иванчова?

Свид.: Стана разговоръ по телефона по поводъ на това защото не съмъ заминалъ. Послѣ ми каза: „Трѣбва да заминете по-скоро". Азъ му съобщихъ, че ще замина и ще приема тия, които отговарятъ на условията.

Защит.: Да ви е казалъ, да не се придържате въ поемнитѣ условия?

Свид.: Не, не ми е казалъ.

Защит.: Може ли свидѣтеля, да ни каже нѣщо относително прошнуруването на вагонното дѣло въ м-то на общитѣ сгради?

Свид.: Като доде Паприковъ и стана въпросъ за даване Вобroom

Свид.: Като доде Паприковъ и стана въпросъ за даване Вработановъ подъ сѫдъ, дѣлото трѣбваше да се прошнурова, но то не се съхраняваше въ тракцията, защото се образуваше обща архива. Глав. секретарь заповѣда на Тихоловъ и Дръцкова, но тѣ не приеха. Тогава се повика човѣкъ отъ строителния отдѣлъ и се нареди по хронологически редъ.

Защит.: Виждалъ ли е свидѣтеля това дѣло?

Свид.: Въ парламентната комисия, но не съмъ го разглеждалъ.

Защит.: То е продупчено нѣколко пѫти, първия пѫть за Боботановото дѣло, а послѣ?

Свид.: Не зная.

Подсѫд. Тончевъ: Слѣдъ като изслушахъ доклада на свидѣтеля, не казахъ ли му, че прѣдставителя на Вайсенбергъ обърна вниманието му и иска да се назначи експертиза отъ пруски инжинери, посочени отъ пруското правителство, която експертиза да се произнесе да ли вагонитѣ отговарятъ на условията?

Свид.: Не помня, но мисля, че азъ казахъ такова нѣщо, понеже Странски ми каза още въ Германия, че ще иска такава експертиза отъ пруски инжинери.

Подсѫд.: Като додоха първитѣ вагони, ходихъ ли азъ на гарата да ги видя лично?

Свид.: Да.

Подсжд.: Като се върнахъ отъ гарата на 18 ноемврий не сложихъ ли върху описанието на инжинера Николовъ резолюция за състоянието на първопристигналитѣ 14 вагона въ смисълъ, че вагонитѣ трѣбва да се бракуватъ?

Свид.: Да, сложихте такава резолюция и азъ я четохъ, но не помня датата й.

Подсжд.: Слѣдъ като написахъ резолюцията за бракуване на вагонитѣ, не заповѣдахъ ли ви да викате по телефона отъ мастерската незабавно инжинера Николовъ и да му съобщите веднага мойта резолюция, за да бракува вагонитѣ по-скоро?

Свид.: Помня добрѣ, че ми заповѣдахте да съобща на Николова веднага резолюцията за бракуването и азъ изпълнихъ заповѣдьтя ви, но не помня веднага ли я изпълнихъ.

Подсжд.: Понеже датата на моята резолюция за бракуване вагонитѣ носи дата 18 ноемврий, а пъкъ първото имъ бракуване стана съ протоколъ отъ 21 сжщи, не помни ли, че е викалъ Николова на 18 или 19 ноемврий?

Свид.: Никаква дата не помня.

Подсжд.: Знае ли свидѣтеля, че назначената отъ мене комисия въ вторъ протоколъ отъ 28 ноември, пакъ възъ основа на мойта резолюция, бракува втора серия вагони?

Свид.: Зная, че бракуването и на втората серия вагони стана възъ основа на вашата резолюция.

Подсжд.: Слѣдъ като се бракуваха вагонитѣ на основание на моята резолюция, писа ли се на Вайсенберга едно твърдѣ бързо писмо отъ 1 декемврий 1900 г., съ което се канѣше, да вдигне вагонитѣ си, защото сж бракувани отъ комисията, иначе ще плаща магазинажъ?

Свид.: Имаше такова нѣщо, но мисля, че слѣдъ като се викà Боботановъ.

Подсжд.: Може ли свидѣтеля да ни каже, какъ ставатъ въ м-то важнитѣ доставки (вагони, локомотиви и др.): съ таенъ търгъ ли, или чрѣзъ кореспонденция?

Свид.: Доставката на вагони, ликомотиви и пр. става съгл. чл. 40, 41 и 43, канятъ се фабрикитѣ да даватъ офертитѣ си, които се отварятъ въ тръжната комисия, значи чрѣзъ кореспонденция.

Подсжд.: Защо става тогава чрѣзъ тайна конкуренция, защото е по-износна ли или защо?

Свид.: Защото тѣзи нѣща искатъ разглеждане отъ лица компетентни. По-рано това ставаше въ м-то, но смѣтната палата почна да протестира, и се пращаха послѣ въ тръжната комисия, която отваря офертитѣ, регистрира ги и ги праща въ друга комисия.

Подсжд.: За такава доставка не е ли ставало търгъ на общо основание?

Свид.: Въ 97 год. стана но не даде резултатъ, а въ 99 год. стана и се утвърди.

Подсжд.: Значи това бѣше въ мое врѣме?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Каза свидѣтеля, че при доставката на

нови вагони се праща чиновникъ, да прѣгледа материяла и да наблюдава строенето. Така ли е?

Свид.: Редъ заведенъ нѣма, а само два пжти е пращанъ чиновникъ.

Държ. обвинитель: Ако има чиновникъ да прѣгледа материала, възможно ли е, като додатъ въ София вагонитѣ, да се откажатъ, защото не сж отъ сжщия материялъ?

Свид.: Това не може да бжде и ако има фалшификация, ще бжде за малка работа.

Държ. обвинитель: Въ офертитѣ като се казва, че вагонитѣ ще сж отъ пруски типъ, какво значи това?

Свид.: Отъ типа на прускитѣ желѣзници, толкова високи, широки, дълги и пр.

Държ. обвинитель: Дали сж тѣ отъ такъвъ типъ?

Свид.: Тѣ сж отъ разни видове.

Държ. обвинитель: Не прави ли ги това по-скжпи, защото като се счупи нѣкоя часть, ще трѣбва да си доставимъ толкова много видове?

Свид.: Това е голѣмо неудобство.

Държ. обвинитель: Нѣма ли да се забравятъ въ нашитѣ работилници до като се направятъ?

Свид.: Да, защото, за да направимъ нѣкоя часть, трѣбва да имаме моделъ.

Държ. обвинитель: Когато бѣхте при г. Иванчовъ, не ви ли каза, че за всички случаи ще се съвѣтва съ чиновницитѣ си?

Свид.: Той ми разправи за една случка въ м-вото на търговията, кждѣто сж се обвинявали инжинеритѣ, че не експлоатирали добрѣ мината „Перникъ“ и че, пратенъ чужденецъ да види причинитѣ, видѣлъ, че инжинеритѣ сж въ правото си.

Държ. обвинитель: Кое даде поводъ на Иванчовъ да ви разправи този инцидентъ; нѣма ли това значение?

Свид.: Той не ни казва, че ще се запита, но че въ дадения случай иска да се допита до насъ.

Държ. обвинитель: Между прочемъ заговори и за 4-тѣхъ год., да?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Когато Иванчовъ прати телеграмата на Тихолова да приеме вагонитѣ за 4-тѣхъ год., макаръ и съ поправки, имаше ли той освѣнъ тази телеграма и други наставления?

Сяид.: Не.

Държ. обвинитель: Извѣстна ли ви е тази телеграма?

Свид.: Да, но тя е измѣнена, а не както я съставихме въ домътъ на Вълчева.

Държ. оивинитель: Какво впечатление ви направи това измѣнение?

Свид.: Че иска да се улесни Тихоловъ за приемане на вагонитѣ.

Държ. обвинитель: Това искахъ и азъ. По адресъ на Бобутанова каза ли ви нѣщо Иванчовъ?

Свид.: Да, че нѣма добро мнѣние за него.

Държ. обвинитель: Какъ си обяснявате: единъ инжинеръ, за когото нѣматъ добро мнѣние, въ крѣя на краищата той да приеме вагонитѣ?

Свид.: Защото другитѣ се върнаха.

Държ. обвинитель: Като праща м-ра Тихолова, Попова, Дръцкова, Бобутанова, той иска да изправи спора между инжинеритѣ и прѣдприемачитѣ ли?

Свид.: Да, като заминахъ азъ така мислѣхъ, защото бѣхъ второ лице.

Държ. обвинитель: Може ли единъ м-ръ да каже на чиновника си, да изпълнява длъжноститѣ си недобросъвѣстно?

Свид.: Не ми е казано такова нѣщо.

Държ. обвинитель: По транспорта на вагонитѣ какви оферти постѫпиха?

Свид.: Поканиха се тукашнитѣ експедитори и се пратиха офертитѣ имъ въ комисията, да състави протоколъ. Вайсенбергъ най-послѣ намали съ една стотинка и се зачудиха какъ може да намалява, но послѣ се научихме, че това е защото всички вагони не идатъ отъ Берлинъ, но има и на 25 км. по-близо до България.

Държ. обвинитель: Защо съ рапорта си не удобрихте офертата на Вайсенбергъ?

Свид.: Защото ми се виде скѫпа.

Държ. обвинитель: Защо Вайсенбергъ даде нова оферта и кой я даде като той отсѫтствуваше?

Свид.: Той има тукъ хора и едноврѣменно съ протокола на комисията си даде и офертата.

Сѫд. Генчевъ: Когато срѣщнахте Тончевъ и му казахте, да се върне Бобутановъ, той м-ръ ли бѣше?

Свид.: Не дохождаше вече въ м-ството.

Сѫд.: Каза ли ви Иванчовъ, когато бѣхте у тѣхъ, да отидете вие да приемете вагонитѣ?

Свид.: Той не ми прѣдложи.

Сѫд.: Вий колко вагони гледахте?

Свид.: Около 350.

Сѫд.: Прѣди колко години сѫ строени?

Свид.: Отъ 64 години.

Сѫд.: По кое познавате?

Свид.: По знацитѣ на тѣхъ.

Сѫд.: Има ли правило, по което да се бракуватъ вагонитѣ слѣдъ извѣстно врѣме?

Свид.: Нѣма правило за това, но обикновено единъ вагонъ служи 30 години.

Сѫд.: Тѣзи вагони отговарятъ ли на конвенцията?

Свид.: Нѣкои отъ тѣхъ отговарятъ.

Сѫд.: Колко трѣбва да се харчи за всѣки вагонъ?

Свид.: Около 100 до 200 лева.

Сжд.: Дали пристигналитѣ вагони сж сжщитѣ, които гледахте вий?

Свид.: Не мога да кажа.

Сжд.: Ви при съставянето на протокола да ли се съгласихте, че вагонитѣ сж негодни?

Свид.: Мнѣнието на Попова, което е въ протокола, е добро, а мнѣнието, че сж развалени е мое.

Сжд.: Поповъ какво каза?

Свид.: Че съ малки поправки ще служатъ.

Сжд.: Когато Боботановъ щѣше да замине, бѣхте ли въ м-то?

Свид.: Да.

Сжд.: Той каза ли, че вагонитѣ ще се употрѣбяватъ за мѣстна служба и нѣма защо да отговарятъ на конвенцията?

Свид.: Това е казано на Захариевъ; азъ не бѣхъ тамъ.

Защит. С. Иванчовъ: Кога за първъ пжть се пратиха на Тихолова инструкции за приемане на вагонитѣ, подписани и отъ васъ?

Свид.: Кждѣ 15, 16 или 17 августъ.

Защит.: Тѣзи инструкции ги имаше вече Тихоловъ на ржцѣ. Сега, каза му се: изпрати телеграмата (стр. 50 отъ доклада). Може ли тази телеграма да измѣни тѣзи инструкции и дали се казва, че първитѣ инструкции се отмѣняватъ?

Свид.: Не.

Защит.: Има ли въ телеграмата такава фраза, която да дава да се разбере, че м-ра желае да измѣни условията, на които трѣбва да отговарятъ вагонитѣ?

Свид.: Не помня такава фраза.

Защит.: Не забѣлѣжихте ли, щото м-ра косвено да иска да ви повлияе, за да приемете лоши вагони или такива неотговаряющи на условията?

Свид.: Не.

Защит.: Съвмѣстно телеграмата отъ 5 септемврий писменитѣ инструкции, дадени на Тихолова, изключаватъ ли едни-други?

Свид.: Не.

Защит.: Но, ако оставимъ писменитѣ инструкции и приемемъ само телеграмата отъ 5 септемврий на Иванчова, тая послѣднята съставлява ли сама по себе си достатъчна инструкция?

Свид.: Не.

Защит.: Писменитѣ инструкции до Тихолова, докладвани ли сж отъ Вълчева на м-ра Иванчовъ?

Свид.: Не зная.

Защит.: Когато Ви отидохте да приемате вагонитѣ, какви инструкции имахте?

Саид.: Офертата и постановлението на М-ски Съвѣтъ.

Защит.: Дали съдържатъ тѣ всички условия?

Свид.: Да.

Защит.: Дали тѣ сж съгласни помежду си.

Свид.: Да.

Засѣдание XXX. — 11 мартъ 1903 г.

Подсжд. Д. Тончевъ: Знае ли свидѣтеля, какъ се прѣвозиха вагонитѣ и по колко се плати за всѣки вагонъ?

Свид. Манафовъ: По директнитѣ тарифи се плати и се удържаха 5000 лв. за изравнение разницата.

Подсжд.: Тръжната комисия прие офертата на Афлияна за найизносна; позна ли свидѣтеля, че на него трѣбваше да платимъ повече, защото той не искаше да земе митата за вагонитѣ прѣзъ Сърбия?

Свид.: Не зная.

Прѣдсед. Филчевъ: Кои бѣха законнитѣ основания слѣдъ телеграмата на Тихолова, да се изпращатъ вагонитѣ и вий да ги прѣглеждате. Имаше ли данни, че Тихоловъ се съобразява съ офертата на Вайсенберга или че се отнасяше несправедливо къмъ него?

Свид.: Въ министерството нѣма нищо.

Прѣдседателя: Като отказа да приеме Тихоловъ вагонитѣ, само отъ васъ ли зависѣше, да рѣшите, дали да се прати другъ инжинеръ или и отъ надлежния министъръ?

Свид.: Отъ министра.

Прѣдседателя: Съ каква цѣль се изпратихте въ Германия?

Свид.: Да видя въ какво състои спора, да съставя протоколъ и да се рѣши въпроса окончателно.

Прѣдседателя: Слѣдъ връщането ви отъ Германия, докладвахте ли на Тончева, че вагонитѣ сж приемливи съ малки измѣнения?

Свид.: Не. Но на неговия въпросъ, описахъ му поправкитѣ, съ които биха могли да се приематъ.

Прѣдседателя: На Странски говорихте ли, че могатъ да се приематъ съ нѣкои поправки?

Свид.: Не.

Прѣдседателя: Каза ли ви Тончевъ, че се е убѣдилъ, какво вагонитѣ сж неприемливи и да ви натовари да изучите какъ ще се уреди работата?

Свид.: Не ми каза, че се е убѣдилъ за неприемливостьта, но ме натовари да видя, дали има нужда още отъ вагони и отъ дѣ другадѣ бихме могли да земемъ.

Прѣдседателя: Него врѣме се очакваха да пристигнатъ 265 нови вагони, дали бѣха пристигнали?

Свид.: Само 80.

Прѣдседателя: Вий казахте, че нѣмало срокъ за вагонитѣ на Вайсенберга, да?

Свид.: Не, азъ бѣхъ узналъ, че тѣ ще ни трѣбватъ въ края на августъ и той е турилъ срокъ нѣколко седмици слѣдъ приемане на офертата.

Прѣдседателя: Тѣзи седмици не бѣха ли изтекли, когато се прати Бобутановъ?

Свид.: Да.

Прѣдседателя: Кому е даденъ рапорта на Тихолова и какво стана съ него?

Свид.: Даденъ е въ министерството, но не зная послѣ що стана.

Прѣдседателя: Дадоха ли се на Бобутанова инструкции?

Свид.: Не, защото той бѣше почналъ вече да изпраща.

Прѣдседателя: По чие разпореждане Николовъ прѣгледа вагонитѣ?

Свид.: Не помня дали му казахъ или не.

Прѣдседателя: Отъ васъ има едно писмо до Николова (25 ноември), да се бракуватъ вагонитѣ, на законно основание ли направихте това?

Свид.: Г-нъ министръ Тончевъ заповѣда съ резолюцията си, да се бракуватъ. За това, освѣнъ дѣто съобщихъ устно на Николова, да ги бракува на основание на тази резолюция, но послѣ му пратихъ официяленъ прѣписъ отъ нея съ тълкувание.

Прѣдседателя: Въ първитѣ числа на ноемврий се праща чрѣзъ Тончева писмото на Вайсенберга, да се платятъ паритѣ. Него врѣме знае ли Тончевъ, че сж пристигнали вагонитѣ?

Свид.: Да, но надали е знаялъ какви сж, защото това стана едновръменно.

Прѣдсед. Каблешковъ: Дали могатъ да се бракуватъ тамъ вагонитѣ?

Свид.: Не зная, но послѣ като че имаше измѣнения въ условията за мѣстоприемането имъ.

Прѣдседателя: Това писмо отъ 4 октомврий ли е?

Свид.: Да, но въпроса за мѣстоприемането е чисто юридически, а не технически, та не зная, дали това писмо измѣнява условията за мѣстото на приемането.

Прѣдседателя: Значи вий дѣйствувате по бракуването, само на основание резолюцията на министра?

Свид.: Да, само на основание на резолюцията на г-нъ министра Тончевъ.

Прѣдсѣдателя: Защо?

Свид.: Защото тълкувахъ, че може да се бракуватъ, безъ да гледамъ кждѣ сж приети, особено пъкъ като заповѣда министра да се бракуватъ.

Прѣдседателя: Казахте, че имаше два вида ревизия на вагонитѣ?

Свид.: Тѣзи вагони сж ревизирани, до колкото могатъ да отидатъ празни на мѣстоназначението си и имъ се дава удостовѣрение за това.

Прѣдседателя: Има ли нужда за това, да се дигатъ вагонитѣ и дали сж дигани?

Свид.: Да, дигани сж.

Прѣдседателя: Въ офертата на Вайсенберга, като се каза, че вагонитѣ ще бждатъ ревизирани, за каква ревизия се говори?

Свид.: То е казано тъмно, защото не казва официялно, ревизия ли ще се прави или само до колкото да отпжтуватъ.

Прѣдседателя: Като казва, че ще се движатъ на собственитѣ си оси, дали се разбира фондаменталния прѣгледъ?

Свид.: Така трѣбва да се разбира.

Прѣдседателя: Дали конвенцията е достатъчна за инжинера, който ще приеме вагонитѣ?

Свид.: Да, но зависи отъ човѣка, защото има много нѣща, които не сѫ хубави, а пъкъ конвенцията не се занимава съ тѣхъ, тя се занимава съ нѣща, които прѣчатъ на движението, а не съ сѫществото на вагона.

Прѣдседателя: За това ли давахте и по-добри описания?

Свид.: Да, защото тя посочва на недостатъцитѣ, които правятъ увеличение разхода на съсѣдната държава. Азъ съмъ давалъ наставления и вънъ отъ конвенцията.

Прѣдседателя: Защо Вайсенбергъ не казва вагони, които отговарятъ на конвенцията, а туря такива подробности?

Свид.: Той може да не знае конвенцията, а пъкъ офертата му я дава Шолмайеръ.

Държ. обвинитель: Вайсенбергъ казва, че прилага фотографиитѣ; вий видѣхте ли ги?

Свид.: За менъ фотографиитѣ сѫ нула, защото тѣ сѫ винаги хубави и азъ нищо по тѣхъ не мога да заключа.

Защит. Табурновъ: Като дошелъ Дрѣцковъ, далъ ви писмо или телеграма, но не помните; а на другия денъ не помните ли, дали писмо ви донесе или телеграма?

Свид.: Не помня.

Защит.: Дали Вълчевъ е докладвалъ това писмо или телеграма, или чака да му дадете и другата, че едновրѣменно да ги докладвате?

Свид.: Не зная.

Защит.: Вий казахте, че като ви кажатъ да приемете вагони, които да траятъ 4 год., това значило да приемете вагони почти нови?

Свид.: Криво сте разбрали. Азъ казахъ нѣщо подобно, но не така: ако ми кажатъ съ телеграма, приеми вагони за 4 год., азъ мога да приема само най-добри вагони.

Защит.: Значи, въ понятието, да служатъ 4 год., се заключава конвенцията?

Свид.: Не казахъ такова нѣщо, а като се каже, че ще служатъ 4 години, не влизатъ тукъ всички вагони.

Защит.: Очаквате ли, че скоро ще пристигнатъ новитѣ вагони?

Свид.: Една докладна бѣлѣжка казваше, че новитѣ вагони нѣма да пристигнатъ скоро, защото фабриката закъснѣла, но излѣзе обратното, именно фабриката прибързала съ изработката.

Защит.: Кждѣ се счита окончателно приемането на новитѣ вагони?

Свид.: То се счита станало една година слѣдъ пущането имъ въ движение.

Защит.: Защо прѣглеждането на старитѣ вагони трѣбваше да стане тукъ; какво се гонеше съ това?

Свид.: Защото вагонитѣ бѣха лоши.

Защит.: Но вий нѣмахте още описанието имъ?

Свид.: Азъ не помня да съмъ разпореждалъ, да се прѣгледатъ, а втория прѣгледъ стана по заповѣдь на г. Тончева.

Защит.: Въ рапорта се казваше за поправки; имаше ли направени поправки?

Свид.: Имаше, но не бѣха рационални.

Защит.: Ако напримѣръ наши празни вагони се намиратъ върху мрѣжата на чужди ж. п. администрации, може ли тя да ги товари и за което ще направление на съюза?

Свид.: Тя е длъжна да ги натовари за къмъ притежателя имъ.

Защит.: Но по какво ще се познае, че купенитѣ отъ насъ вагони нѣма да се товарятъ?

Свид.: Това е писано въ писмото, съ което тѣ вървятъ.

Защит.: Нѣма ли други нѣкой знакъ?

Свид.: Може да има нѣкакъвъ етикетъ, че не може да се товари.

Защит.: Когато заминаваше Дръцковъ, казахте ли му, че тѣзи вагони сѫ сѫщитѣ, които сте гледали?

Свид.: Той замина по друга работа.

Защит.: Какво значение има свидѣтелството, че вагонитѣ ще додатъ на собственитѣ си оси?

Свид.: То е специялна работа, да не би да ги спре нѣкоя администрация.

Защит.: Не се ли рискува движението съ тѣзи вагони макаръ и до границата?

Свид.: Може би.

Защит.: Вий като арбитръ ли отидохте между инжинера и прѣдприемача?

Свид.: Не помня, но защото имаше споръ.

Защит. Разбра ли министра, че ви праща за това?

Свид.: Да.

Защит. С. Иванчовъ: Помни ли, че Вайсенбергъ на 20 юний подава заявление, че се задължава да достави вагонитѣ въ 3 седмиченъ срокъ?

Свид.: Това послѣ се научихъ.

Защит.: Но знаете ли, че има такова постановление?

Свид.: Да.

Защит.: Има една телеграма, че вагонитѣ сѫ лоши, друга пъкъ отъ прѣдприемача, че чиновника му прави спънки. Като се получиха тѣзи двѣ телеграми, въ реда на нѣщата ли е, справедливо ли е, да се прати нѣкой да види какъ стои работата?

Свид.: Така се е постѫпвало въ подобни случаи и въ случая тоже трѣбваше да се прати единъ човѣкъ, за да изучи спорътъ.

Защит.: По тоя въпросъ какъ е говорилъ свидѣтеля прѣдъ слѣдствената комрсия?

Свид.: Сѫщо съмъ говорилъ, а именно, че не може да се бракуватъ само по едно заявление на нашъ инжинеръ, че вагонитѣ сѫ лоши, когато доставчикътъ оспорва (Сава Иванчовъ чете отъ показанията прѣдъ слѣдователя). Азъ подържамъ това, което съмъ казалъ тогава и сега.

Подсѫд. Д. Тончевъ: Като прочетохъ изложението на инжинера Николова за недостатъцитѣ на новопристигналитѣ 14 вагона, на

17 ноемврий назначихъ ли съ приказъ, подписанъ отъ мене, комисия, състояща пакъ отъ Николова и Новоселски, която да прѣгледа повторно и официално вагонитѣ?

Свид.: Да, но мисля, че бѣше на 20.

Подсжд.: Не, защото датата на приказа е на 17 ноемврий. Азъ дадохъ ли резолюция върху това изложение на комисията, да се бракуватъ вагонитѣ и вий четохте ли тази резолюция?

Свид.: Дадохте такава резолюция и азъ я четохъ.

Подсжд.: Вагонитѣ нали се бракуваха съ протоколъ отъ 21 и 28 ноемврий, на основание на моята резолюция отъ 18 ноемврий?

Свид.: Да, бракуваха се на основание на тази резолюция.

Подсжд.: Има двѣ заявления отъ Вайсенбергъ, че е съгласенъ да се измѣни мѣстото на приемането; първото е отъ 13-й октомврий, свидѣтеля не ли го е челъ?

Свид.: Челъ съмь го?

Подсжд.: Вайсенбергъ съ това заявление се моли, да се възложи нему транспорта, защото въ негова тяжесть е прѣдаванието на вагонитѣ въ Цариbродъ; и този мотивъ ме е накаралъ, да възложа нему прѣвоза, като му се плати по официялнитѣ директни тарифи. Дали е челъ и това заявление на Вайсенберга?

Свид.: Може да съмъ го гелъ.

Подсжд.: Каза свидѣтеля, че пристигнали 120 вагони единъ мѣсецъ по-рано. Даже съ присигането на тѣзи вагони, дали българскитѣ желѣзници имаха прѣзъ септемврий, октомврий и ноемврий достатъчно вагони за нуждитѣ си; виждалъ лн е нѣкой документъ или статистика по това?

Свид.: Не съмъ виждалъ документъ, но съмъ чулъ, че има голѣма нужда и че вагонитѣ пакъ не стигаха.

Подсжд.: Чувалъ ли е, че дефицита е около 2500 вагона на мѣсецъ?

Свид.: Може да съмъ чулъ.

Подсжд: Свидѣтеля каза, че ватонитѣ въ Германия се бракуватъ, само когато сж негодни. Не знае ли, че тамъ бракуватъ и добри, годни вагони по друга причина, политическа причина или защото искатъ да униформиратъ типоветѣ на разнитѣ желѣзнопжтни администрации въ цѣла Германия?

Свид.: Не зная.

Подсжд.: Челъ ли е свидѣтеля рѣчьта на Бисмарка, произнесена въ парламента по желѣзопжтното дѣло? Въ тази рѣчъ Бисмаркъ казва: „Слѣдъ като желѣзницитѣ станаха държавни, тѣ трѣбва да иматъ единъ еднообразенъ типъ. Както германската армия е въоржжена само съ една система оржжие, така и държавнитѣ желѣзници трѣбва да иматъ само единъ типъ“. Слѣдъ тази рѣчъ се рѣши, да се приеме единъ само типъ вагони, като се вади ежегодно по 5% отъ сжществующитѣ разнообразни типове, макаръ и да сж годни. Тъй щото по тѣзи съображения въ Германия бракуватъ ежегодно и годни, добри вагони, които се продаватъ на другитѣ, чужди желѣзнопжтни администрации.

Свид.: Зная, че слѣдъ тази рѣчь се изработи правилника за пру-

скитѣ желѣзници, да бждатъ единъ типъ, но не зная какъ се бракуватъ вагонитѣ.

Подсжд.: Значи не е вѣрно твърдението, че въ Германия се бракували, се вадили отъ употрѣбление, само негодни вагони?

Свид.: Не е вѣрно.

Държ. обвинитель: Ами нашитѣ вагони сж ли отъ категорията, за която говори Бисмаркъ? Но къмъ другъ въпросъ: може ли да се приеме такава оферта: „нови вагони съ поправки, които ще траятъ 4 години“ и такава оферта за нови вагони може ли да се приеме?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Такава телеграфическа заповѣдь: „заповѣдва ви се да земете нови вагони?“

Свид.: Не.

Прѣдсед. Каблешковъ: Върху кого тежи рискътъ отъ нещастията съ вагонитѣ по пжтя?

Свид.: Не зная, но мисля, ако ги приемемъ въ Берлинъ, нашъ е риска, ако пъкъ се приематъ въ Царибродъ — на Вайсенберга.

Прѣдседателя: Въ офертата на Вайсенберга има, че изплащането ще стане 10 дена слѣдъ приемането въ Царибродъ. Защо не въ София?

Свид.: Не зная, но ще да е, защото отъ Царибродъ наши сж линиитѣ и можемъ да ги товаримъ.

Прѣдседателя: Прѣдставете си, че има нещастие прѣди пристигането имъ въ Царибродъ, кой ще земе риска?

Свид.: Зависи на чий рискъ пжтуватъ. Но това ми се чини да е юридически въпросъ. Азъ го не зная.

Прѣдседателя: Защо се прѣдадоха въ Царибродъ и кому?

Свид.: Никому, то е единъ видъ прѣдаване въ София. Не зная какво е мислилъ Вайсенбергъ, когато е писалъ това.

Прѣдседателя: Не сте ли размишлявали върху този въпросъ?

Свид.: Не съмъ.

Държ. ищецъ Славовъ: Ако се бѣше приела офертата на Хофманъ и вагонитѣ по пжтя се счупѣха, кой щѣше да носи рискътъ?

Свид.: Хофманъ никакъвъ рискъ не носи.

Държ. ищецъ: Вайсенбергъ не играеше ли роль на експедиторъ?

Свид.: Да.

Държ. ищецъ: Тогава върху кого ще бжде рискътъ?

Свид.: Азъ мисля, г-да, че тука нѣма рискъ, защото администрацията, която счупи вагонитѣ, ще ги плати.

Повика се свидѣтеля инж. Захариевъ.

Държ. обвинитель: Свидѣтеля ли е билъ натоваренъ въ м-то на общитѣ сгради съ написване нѣкои книжа, които да съдържатъ нѣкакви инструкции за инж. Поповъ, който се е командировалъ да приеме вагонитѣ? Въобще каквс знае по този въпросъ?

Свид.: Когато се получи телеграмата отъ Тихоловъ за състоянието на вагонитѣ, по заповѣдь, азъ и Манафовъ приготвихме подробно

изложение на вагонитѣ, възъ основа на даннитѣ на Тихоловъ въ телеграмата. На другия денъ Вълчевъ ни съобщи, по заповѣдь на управляющия м-то г. Иванчовъ, да изпратимъ телеграма до Тихоловъ, за приемане на вагонитѣ. Вълчевъ настояваше, веднага да я изпратимъ по заповѣдь на министъра. Оставихме да я прѣпишатъ и на другия денъ получихме телеграма съ другъ текстъ и съ другъ почеркъ отъ черновката, която съставихме. Подиръ това стана нужда да се изпрати г. Манафовъ, да приеме вагонитѣ. Подиръ 2—3 дена получи се отъ него телеграма непрѣменно да бѫда изпратенъ азъ или Тихоловъ. Вълчевъ каза, че ще изпрати Дръцковъ и, слѣдъ като се бѣше приготвилъ, съобщи му се, че по заповѣдь на министра нѣма да замине той, а Ст. Поповъ. Каза ми набързо, да му се даде прѣдписание, но какво, не ми каза. Азъ набързо какво ще му дамъ, освѣнъ това, което имаше и г. Манафовъ: Министерското постановление и офертата на Вайсенбергъ. Но понеже тѣзи нѣща ги имаше г. Манафовъ, счетохъ като ново, да му дамъ телеграмата на г. Иванчовъ до Тихоловъ. Казахъ това на Вълчава и направихме приказъ, за приемане на вагонитѣ съвмѣстно съ Манафовъ, възъ основа на тѣзи книжа: постановлението на Министерския Съвѣтъ, офертата на Вайсенбергъ и телеграмата на Иванчова.

Държ. обвинитель: Ддруги инструкции не помните ли, дали се дадоха?

Свид.: Официялно не. Той мѐ пита, какво се разбира подъ малки поправки, понеже не е желѣзничаръ-механикъ, а е инжинеръ пѫтенъ и за шосета. Азъ му дадохъ прѣведено на български техническото съглашение на желѣзнопѫтнитѣ администрации, да си го чете по пѫтя.

Държ. обвинитель: Може ли г. Поповъ, съ знанията си да извърши работа на инжинеръ-механикъ?

Свид.: Не може.

Държ. обвинитель: Основанията, да се дадатъ сѫщитѣ инструкции на Попова, били ли сж, че всичко останало го има Манафовъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Срѣщахте ли се съ г. Попова?

Свид.: Да, той доде при менъ.

Държ. обвинитель: Имахте ли разговоръ въ смисъль, че той не е способенъ за тая работа?

Свид.: Че е неспособенъ не каза, но каза, защо изпращате мене пѫтенъ инжинеръ, когато имате механици много?

Държ. обвинитель: Разправете, какво знаете по командировката на инжинеръ Боботановъ.

Свид.: Когато щѣха да пращатъ Боботанова, г. Тончевъ ми каза, че ще го прати при менъ, за да му дамъ инструкции. Мене ми бѣше неловко да му давамъ инструкции, защото и той бѣше инжинеръ като мене и бѣше по старослужащъ отъ мене; за това азъ го позаобиколихъ така: не щѣше ли да бѫде по-добрѣ Министерския Съвѣтъ да вземе подъ наемъ вагони, вмѣсто да купува? Тогава можеше на осно-

вание конвенцията слѣдъ 6 месеченъ наемъ 120—180,000 лева, да ги купимъ. По такъвъ начинъ ще излъжемъ администрацията.

Държ. обвинитель: Съ какви книжа го снабдихте?

Свид.: Азъ съ нищо. М-то му даде конвенцията и техническото съглашение.

Държ. обвинитель: Има една телеграма отъ Странски на стр. 76, дѣто да говори, че вие сте неблагонадеженъ, а гледа да се командирова другъ. Какъ си обяснявате това? Имали ли сте нѣкой разговоръ съ Странски или Вайсенбергъ по тѣзи вагони и да сте се произнесли лошо за тѣхъ?

Свид.: Нѣма.

Държ. обвинитель: На какво се дължи този скептицизмъ за вашата неблагонадежность?

Свид.: Може би изобщо като инжинеръ.

Държ. обвинитель: Въ едно изложение (стр. 55), възъ основа телеграмата на Тихолова, сте казали, че нито вагонитѣ, нито локомотивитѣ удовлетворяватъ назначението си. Какво искахте да кажете, че този въпросъ вече е свършенъ и трѣбва да се дирятъ вагони на друго мѣсто или че трѣбва да се командирова и другъ да прѣгледа вагонитѣ?

Свид.: Първото.

Държ. обвинитель: Този докладъ, адресиранъ до главния секретарь, доложенъ ли е на министра?

Свид.: Искаше се да бѫде доложенъ на м-ра, но не зная дали е доложенъ.

Държ. обвинитель: Вие сте началникъ на материялното бюро. Знаете ли по-рано какъ ставаха търговетѣ?

Свид.: Доставкитѣ ставатъ на основание чл. 40, 41 и 43 отъ закона за публ. търгове и чл. 75 отъ закона за отчетностьта по бюджета.

Държ. обвинитель: Считахте ли, че офертитѣ по наемане на вагонитѣ трѣбваше да се изпратятъ въ финансовото отдѣление, за да бѫдатъ тамъ отворени?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Слѣдователно, ние се намираме при едно изключение за вагонитѣ отъ практиката, която се е слѣдвала отъ 1897 год. Други изключения знаете ли?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Знаете ли, какъ се поканиха търговскитѣ кѫщи за вагонитѣ?

Свид.: Точно не мога да зная, защото тогава бѣхъ боленъ.

Държ. обвинитель: Но вий сте началникъ на тракционното отдѣление, натоварвате се да извършите тази операция споредъ практиката и вашето разбиране. Какво щѣхте да направите?

Свид.: Щѣхъ да кажа най-напрѣдъ вагонитѣ да не бѫдатъ отъ много разнообразни типове и послѣ, съ вагонитѣ трѣбва да се дадатъ заедно и резервнитѣ имъ части.

Държ. обвинитель: Друго съществено условие, напримѣръ: срокъ щѣше ли да фигурира?

Свид.: То зависи отъ нуждата.

Държ. обвинитель: Такова едно обявление за наемане (чете Държавенъ Вѣстникъ) достатъчно ли е?

Свид.: Не е. Трѣбва да има и поемни условия.

Държ. обвинитель: Такава практика случвала ли ви се е: почва съ здравие, свършва съ упокой, почва съ наемане, свършва съ купуване?

Свид.: Не се е случвала.

Държ. обвинитель: Тази нова практика отъ 1897 г. не е ли била извѣстна въ тракционното отдѣление, та въ този случай за вагонитѣ не сж се съобразили?

Свид.: Трѣбва да е била извѣстна.

Държ. обвинитель: Този редъ нормаленъ ли е или законенъ?

Свид.: Не е нормаленъ.

Държ. обвинитель: Тази ли е телеграмата, която Вълчевъ и Иванчовъ искали, да се приготви и изпрати на Тихоловъ: „Трѣбва да приемете всички вагони, които могатъ да служатъ 4 год., макаръ съ малки поправки?"

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Въ нея е казано още и локомотиви съ тритѣхъ свързани оси. Има ли разлика между не триосни и триосни свързани.

Свид.: Когато се каже 3-тѣ свързани оси, локомотивътъ може да има и 4 оси, отъ които 3 сж свързани. Но трѣбва да се знае тукъ за четвъртата ось.

Държ. обвинитель: Не помните ли, въ какво се различаваше вашата редакция на телеграмата отъ тая на Иванчева?

Свид. Точно не помня, но мисля, че за поправки се споменаваше въ нашата редакция.

Държ. обвинитель: На какво обстоятелство съ дължи, че нѣма думата „поправки" въ вашата редакция?

Свид.: Твърдѣ естествено. Вайсенбергъ прѣдлага да даде вагони подъ наемъ, а подъ наемъ не се даватъ счупени, а здрави.

Държ. обвинитель: Но тукъ се касае до купуване?

Свид.: Да, но той прѣдлага сжщитѣ вагони за купуване, които прѣдлагаше подъ наемъ.

Държ. обвинитель: Знаете ли офертата иа Вайсенберга?

Свид.: Челъ съмъ я, но по-добрѣ е да ми се прочете.

Държ. обвинитель, слѣдъ като прочете офертата, зададе слѣдния въпросъ: Може ли офертата да бжде замѣнена съ горната телеграма?

Свид.: Не може, не е достатъчно. Това ми се вижда като едно отклонение отъ условията на офертата, защото въ офертата не се говори за поправки, а въ телеграмата се говори.

Държ. обвинитель: Какъ тълкувате думитѣ: „да могатъ да служатъ най-малко 10 години, а гарантира за 4 год.?“

Свид. Не виждамъ да има тукъ нѣкакъвъ смисъль, защото ако се подържа единъ влакъ, една машина, добрѣ, т. е. ако се промѣнятъ тая година оситѣ, до година колелетата, до друга сандука и пр., той ще трае и 50 години.

Държ. обвинитель: Защо въ всичкитѣ телеграми до инжинеритѣ се говори за 4 години, когато въ сѫщность работата е за 10 г.?

Свид.: Това навѣрно произхожда отъ телеграмата на министръ Иванчевъ.

Държ. обвинитель: Казва се: „Вагонитѣ ще бѫдатъ контролирани отъ прускитѣ държавни желѣзници, че могатъ да дойдатъ на собственитѣ си оси.“ Какво иска да каже офертата съ този пасажъ?

Свид.: И това нѣма смисъль, защото щомъ е вагонъ разбира се че ще пѫтува на собственитѣ си оси. Иначе не е вагонъ.

Държ. обвинитель: Азъ гледамъ, като че Вайсенбергъ иска да се похвали, какво ще пѫтуватъ на собственитѣ си оси. Нѣматъ ли никакви свидѣтелства тѣзи вагони?

Свид.: Тѣзи свидѣтелства може да иматъ смисъль въ това отношение, да се освободи вагона отъ постоянно, детайлно прѣглеждане на всѣка станция, защото макаръ и да не сѫ вагонитѣ за взаимно употрѣбление, обаче всѣка администрация отговаря за поврѣдитѣ на вагонитѣ въ нейната територия.

Държ. обвинитель: Но това може ли да интересува Вайсенбергъ или администрациитѣ; какво интересува това българската държава, че да бѫде вписано въ офертата?

Свид.: Може би смисъльта е, че като се издаде едно такова свидѣтелство, то ще показва, какво вагонитѣ удовлетворяватъ формитѣ на съюза.

Държ. обвинитель: Знаете ли, съ какво свидѣтелство сѫ снабдени вагонитѣ на Вайсенберга?

Свид.: Имаше свидѣтелства, въ които бѣше казано: „Този вагонъ се резервира и е годенъ да върви на собственитѣ си колелета празенъ единъ пѫть.“

Държ. обвинитель: Помните ли точно или тъй ви се струва?

Свид.: Тъй ми се струва да бѣше.

Държ. обвинитель: Че сѫ годни да бѫдатъ пуснати въ експлоатация, въ тази смисъль имаше ли удостовѣрения?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Тѣзи вагони, които додоха, видохте ли ги?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Имаше свидѣтелства, че тѣ сѫ пѫтували 35—55 км. въ часъ. Могатъ ли да издържатъ една такава бързина?

Свид. Праздни мога да кажа, че ще издържатъ такава бързина всички вагони, на които долницитѣ сѫ малко по-здрави.

Държ. обвинитель: Но виждаме, че на пристигналитѣ вагони има бѣлѣжка, че сѫ извадени отъ употрѣбление. Какъ тогава

желѣзопжтнитѣ пруски администрации пускатъ такива вагони съ такава бързина?

Свид.: Тѣ сж считали тѣзи вагони като стоки, които минаватъ само 1 пжть до мѣстоназначението си, а не като вагони, които да служатъ за взаимно употрѣбление.

Държ. обвинитель: Тѣзи пристигнали вагони употрѣбени ли сж за нуждитѣ на нашитѣ желѣзници?

Свид.: По пускане въ експлоатация не съмъ билъ въ комисията, за това повече може да ви кажатъ г. Манафовъ, Каракашевъ, Поповъ. Азъ зная само едно, че и да се пуснатъ въ експлоатация, не е нито разумно, нито економическо, защото нѣмаме резервни части.

Държ. обвинитель: Не намирате ли, че е и рискована?

Свид.: Туй ще зависи отъ бързината и отъ категорията на треноветѣ.

Държ. обвинитель: Не знаете ли, срѣдно на вагонъ колко е сторило поправянето за държ.?

Свид.: Сега зная, че нѣкои вагони почти се подновиха особено нѣкои се поправиха за птици и яйца и за тѣхъ се похарчи много.

Държ. обвинитель: Не знаете ли, нѣкой отъ тѣзи вагони да стои на нѣкоя станция и да е прѣправенъ?

Свид.: Мисля, че въ Сомовитъ има единъ и той е направенъ за когато прииждa Дунавътъ.

Държ. обвинитель: Имаме свѣденя, че за поправка на нѣкои вагочи сж похарчени 150—1600 лева, за други по 20—30 лв. Доказва ли това, че да се похарчатъ 20 л., а други толкова негодни, че да се похарчатъ 1500 лева или че 20 лева сж само за нѣкои поправки?

Свид.: Възможно е и едното и другото. До колкото си спомнямъ имаше 17—18 вагона, които бѣха добри и нѣмаше нужда отъ такива поправки.

Държ. обвинитель: На стр. 126, 127, 127 има единъ протоколъ подписанъ отъ васъ, Поповъ, Николовъ, Ковачевъ. Тамъ казвате: „74 вагона не отговарятъ на условията и не могатъ да се пускатъ въ циркулация“. Не доказва ли това, че мнѣнието ви въ протокола е погрѣшно?

Свид.: Трѣбвало да се прибави думата „редовна“ експлоатация.

Засѣданието се вдигна въ 12 часа.

Вторникъ 11 мартъ, засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Защит. С. Иванчовъ: Г-нъ Ст. Поповъ отъ каква специалность е инжинеръ?

Свид.: Инжинеръ по пжтищата и мостоветѣ, цивиленъ инжинеръ.

Защит.: А Лазаръ Вълчевъ?

Свид.: Тоже по пжтищата и мостоветѣ, но той е свършилъ въ Белгия, дѣто учатъ повече по машинното дѣло.

Защит.: Знае ли, че по-рано отъ Попова се е прѣдлагало на Л. Вълчевъ, да замине заедно съ Манафова, да приеме вагонитѣ?

Свид.: Чувахъ такова нѣщо.

Защит.: Какво значение давахте на думата „съвмѣстно" въ приказа, който написахте за заминаването на Попова за Брауншвайгъ?

Свид.: Че приемането на вагонитѣ трѣбва да стане съвмѣстно отъ двамата, т. е. отъ Манафова и Попова.

Защит.: Значи инструкциитѣ ка Манафова важатъ и за Попова?

Свид.: Трѣбва да важатъ.

Защит.: Знае ли, дѣ е свършилъ Вълчевъ?

Свид.: Въ Гантъ — Белгия.

Защит.: Знае ли свидѣтеля, че въ тамошното инжинерно училище специалностьта по инжинерството и механиката (инж.-механикъ) сж съвсѣмъ отдѣлни?

Свид.: Не зная.

Подсжд. Тончевъ: По конвенцията могатъ ли чуждитѣ администрации да товарятъ наши вагони въ тѣхна мрѣжа?

Свид.: Могатъ.

Подсжд.: Когато вагонитѣ се прѣпращатъ като стока, какъвъ знакъ имъ турятъ за да не ги товарятъ?

Свид.: Трѣбва да имъ турятъ единъ знакъ.

Подсжд.: Като се туриха такива знакове на вагонитѣ отъ Брауншвайгъ, какво означаваха тѣ, че не бива да се товарятъ, защото минаватъ като стоки или защото сж нетовароспособни?

Свид.: Въ смисълъ, че не трѣбва да се товарятъ, понеже минаватъ като стока.

Подсжд.: Свидѣтеля каза, че когато се правятъ търгове, пращатъ се обявления на тѣзи кжщи, които иматъ довѣрие въ министерството, така ли?

Свид.: Да, има списъкъ на тѣзи кжщи въ министерството.

Подсжд.: Кой опрѣдѣля въ м-ството, кои кжщи може да иматъ довѣрието?

Свид.: Еднажъ или два пжти се установява това отъ висши чиновници.

Държ. ищецъ Славовъ: Въ рапорта си свидѣтеля казва, че отъ прѣгледанитѣ вагони 74 отговарятъ на назначението си и не могатъ да се пускатъ въ циркулация, а 17 могатъ, но съ поправки. Даденитѣ на тѣзи вагони свидѣтелства не сж ли били дадени, да се пропускатъ само единъ пжть, до катъ отидатъ до мѣстоназначението си?

Свид.: Мисля, че свидѣтелствата бѣха, какво могатъ да вървятъ на собственитѣ си оси и има смисълъ за прѣвозвающитѣ администрации, да не ги прѣгледатъ подробно.

Държ. ищецъ: Значатъ ли тѣзи свидѣтелства, че вагонитѣ сж годни, че могатъ да се експлоатиратъ, че сж ревизирани нацѣло?

Свид.: Не, туй не е нуждно даже и за тия вагони, които сж за експлоатация.

Държ. ищецъ: На пунктъ 11 въ рапорта си свидѣтеля казва, че 22 вагона иматъ бѣлѣгъ за окончателно изваждане отъ употрѣбление. Значи и тѣ сж снабдени съ подобни свидѣтелства?

Свид.: Да.

Държ. ищецъ: Означава ли, че като имъ сж дадени такива свидѣтелства, тѣ сж вече годни и не сж стари вагони?

Свид.: Не.

Държ. ищецъ: Съ други думи свидѣтелството не е ли единъ позволителенъ билетъ да идатъ до мѣстоназначението си?

Свид.: Да.

Повика се свидѣтеля инжинеръ Николовъ.

Държ. обвинитель; Вие съ Новоселски сте съставили тукъ изложение за пристигналитѣ вагони. Помните ли?

Свид.: Помня, но не помня съдържанието.

Държ. обвинитель: По чия инициятива направихте това?

Свид.: Не съмъ ималъ заповѣдь, но по длъжность налагаше ми се мене и на ревизоритѣ.

Държ. обвинитель: Съображението на това изложение трѣбва да е вѣрно, да?

Свид.: Вѣрно е.

Държ. обвинитель: Помните ли, да сте викани по това изложение въ министерството и отъ кого?

Свид.: Бѣхъ виканъ съ машиниста Ковачевъ отъ г. Манафовъ въ м-вото; дадоха ни наставление, да прѣгледаме повторно вагонитѣ, съгласно офертата и минитерското постановление. Тогава ми показаха резолюцията на г. Тончева, върху изложението ми, че не бива да се приема нищо гнило, счупено и нездраво.

Държ. обвинитель: Отъ тази резолюция, помните ли, да сте видѣли първата часть, а втората да не сте, а именно: „Азъ прѣгледахъ вагонитѣ; видѣхъ, че има изгнили дъски; да се повика Вайсенбергъ и въ негово присжтствие, да се констатира изгнилата часть". Втората часть пъкъ е: „Да се пише на Бобутановъ, да не приема вагони, които не отговарятъ на условията". Помните ли такива пасажи отъ резолюцията?

Свид.: Първата часть видѣхъ, а втората не мога да кажа, имаше ли я или я нѣмаше.

Държ. обвинитель: Но прѣдъ слѣдствената комисия сте казали, че втората часть я нѣмаше. Кое е вѣрното?

Свид.: Може би онова прѣдъ слѣдствието.

Държ. обвинитель: Види се сега не помните, а тогава сте помнили добрѣ?

Свид.: Не зная, може да е сжществувала тогава цѣлата резолюция. Азъ не съмъ знаялъ, че прѣдъ слѣдствието трѣбвало категорически да се отнеса за това.

Подсжд. Тончевъ: Кой денъ е челъ резолюцията? Като е бракувалъ вагонитѣ на 21-й ноемврий, значи видѣлъ е резолюцията прѣди 21.

Свид.: Да.

Подсжд.: Колко дена прѣди 21 е видѣлъ резолюцията, имаше ли 2—3 дена?

Свид.: Трѣбва да е имало.

Подсжд.: Моята резолюция има date certaine: Г. Вълчевъ на 20

ноемврий телеграфира: „възъ основа резолюцията на м-ра, никакви вагони и т. н.“

Свид.: Значи на 20 ноемврий г-нъ Вълчевъ изпълнява втората часть отъ резолюцията, датата 20 ноемврий е date certaine.

Подсжд.: Видѣхте ли подписа ми като видѣхте резолюцията?

Свид.: Трѣбва да съмъ го видѣлъ, безъ подписъ е невъзможно.

Подсжд.: Между подписа и послѣдната дума отъ първата часть на резолюцията имаше ли мѣсто, за да могатъ да се вмъкнатъ 5—6 реда?

Свид.: Мисля, че нѣмаше толкова мѣсто, значи и втората часть е сжществувала.

Държ. обвинитель (къмъ Тончевъ): На стр. 314 отъ дѣлото има една ваша резолюция безъ date certaine.

Подсжд.: На нѣкои резолюции турямъ дата, а на нѣкои не. Азъ мога да ви посоча цѣли резолщции, не по това дѣло безъ дата.

Държ. обвинитель (къмъ свидѣтеля): На стр. 314 не е ли вмъкнато послѣ: нищо счупено не може да се приеме?

Свид. (гледа резолюцията): Послѣ е вмъкнато.

Подсжд.: Вие казахте, че гарантирате само за първата часть отъ резолюцията (на стр. 315), а за втората не гарантирате, защо?

Свид.: Защото, помня, обърнахъ внимание само на първата часть.

Подсжд.: Но може ли да обърнете внимание само на първата часть, когато съ втората ви се заповѣдва да бракувате вагонитѣ?

Свид. (гледа втората часть отъ резолюцията): Не е възможно да не обърна внимание на това нѣщо.

Подсжд.: Ако не е възможно, сжществува ли тази часть или не?

Свид.: Трѣбва да не е сжществувала.

Подсжд.: Като трѣбва да не е сжществувала, на основание на кои редове е бракувалъ вагонитѣ?

Свид.: На основание „нищо изгнило и счупено не трѣбва да се приеме“.

Подсжд.: Като нѣма въ редоветѣ думата „бракува“, защо употрѣбява тази дума въ протокола?

Свид.: То е технически терминъ, който се употрѣбя винаги, когато се изхвърля нѣщо.

Подсжд.: Значи за това не ви трѣбваше да обърнете внимание на втората часть?

Защит. С. Иванчовъ: Инжинеръ-механикъ ли е свидѣтеля или цивиленъ инжинеръ?

Свид.: Инжинеръ-механикъ.

Защит.: Гдѣ е свършилъ?

Свид.: Технически институтъ въ Петербургъ.

Защит.: Дали единъ цивиленъ инжинеръ може да приеме вагони или трѣбва непрѣменно механикъ-инжинеръ?

Свид.: Трѣбва да е непрѣменно механикъ, може да е и другъ човѣкъ не инжинеръ, но да е специалистъ, напр. единъ старъ ревизоръ.

Държ. обвинитель: Има единъ протоколъ, въ който казвате, че 70 вагони не отговарятъ на назначението си и пр. Вѣренъ ли е протокола?

Свид.: Подържамъ протокола.

Повика се свидѣтеля инжинеръ Станиславъ Поповъ.

Държ. обвинитель: Бѣхте ли командировани да прѣглеждате вагонитѣ на Вайсенбергъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Отъ кого получихте заповѣдь, въобще разправете какво помните по командировката.

Свид.: На 15 септемврий се намирахъ въ кѫщата на г. Догановъ, когато разсилния ми съобщи, че ме викалъ г. Вълчевъ. Намѣрихъ се съ него и той ми каза, че на 16 съ експреса трѣбва да замина, да приемамъ вагонитѣ съ Манафовъ. Казахъ му, че нѣмамъ прѣдписание и авансъ. Вълчевъ настоя, каза ми да замина слѣдъ обѣдъ и че за заминаване ми заповѣдалъ м-ръ Иванчовъ по телефона. Захариевъ ми даде приказъ и прѣпись отъ телеграмата на Иванчова до Тихолова за приемане на вагонитѣ и заминахъ за Берлинъ. Като стигнахъ на мѣстоназначението, намѣрихъ се съ Манафова и прѣгледахме около 70 вагони въ Берлинъ безъ ония, които бѣха на гарата Темпелховъ. Послѣ прѣгледахме въ Брауншвайгъ 40 вагони въ ателието на Ренеръ, дѣто управляющъ бѣше нѣкой си Айлеръ. Послѣ прѣгледахме вагонитѣ на гарата Темпелховъ въ Берлинъ. Слѣдъ това заминахме за Брѣславъ, послѣ за Елстъ, дѣто прѣгледахме и единъ локомотивъ. Ходихме въ Мубанъ, послѣ въ Бреславъ. Отъ тамъ Манафовъ замина за София, за да каже, да се изпратятъ двама дѣломайстори за да прѣгледатъ всичкитѣ вагони. Каза ми азъ да остана. Слѣдъ нѣколко дни доде инжинеръ Боботановъ и ми показа книжата, че е командированъ да приема вагонитѣ съ менъ. Споредъ мене неговиѣ книжа не отговаряха на телеграмата, която ми дадоха. Казахъ му, че нѣма защо азъ да прѣглеждамъ вагонитѣ повторно, оставихъ го да ги прѣгледа, а азъ додохъ въ софия, за да видя, защо не ми се пращатъ тѣзи книжа и послѣ ще приемемъ вагонитѣ.

Държ. обвинитель: Срѣщахте ли се съ Т. Иванчовъ прѣди да заминете първия пѫть?

Свид.: Азъ тогава не го и познавахъ, запознахъ се съ него слѣдъ една година; запозна ни г. А. Краевъ.

Държ. обвинитель: Има протоколъ № 1 за прѣгледани 70 вагони въ Берлинъ. Съгласенъ ли сте съ този протоколъ, подписанъ отъ Манафовъ и васъ?

Свид.: Съгласенъ съмъ и подържамъ този протоколъ, мисля, че е за вагонитѣ въ Берлинъ, безъ онѣзи на гарата Темпелковъ. Само за едно нѣщо не бѣхме съгласни, именно, относително покривитѣ. Той каза, че покривитѣ на всички вагони били разнебитени. Ний ги прѣгледахме повърхностно и азъ не се съгласихъ да туримъ всичкитѣ, но по-голѣмата часть. Тогава Манафовъ ме нарече ортакъ на евреина. Отначало азъ пишехъ протокола, но щомъ се разсърдихъ, хвърлихъ

писалката и казахъ, че за напрѣдъ не желая да правя общъ протоколъ; а ще правя частенъ рапортъ въ министерсгвото.

Държ. обвинитель: Освѣнъ покривкитѣ въ останалитѣ части бѣхте ли съгласни съ Манафовъ?

Свид.: За тѣзи 70 вагони въ всичко бѣхме съгласни.

Държ. обвинитель: Не счетохте ли за нужно, да отбълѣжите особеното си мнѣние?

Свид.: Желаехъ, но г. Манафовъ ми каза: по-добрѣ е единъ протоколъ да съставимъ и ще пишемъ, че само по-голѣмата часть сѫ негодни, а не всичкитѣ.

Държ. обвинитель: Има другъ рапортъ отъ 28 септемврий отъ Бреславъ. Въ него говорите ли за тия 70 вагони?

Свид.: Не, безъ тѣхъ.

Държ. обвинитель: Когато се срѣщнахте съ Манафовъ въ Берлинъ, той нѣкакви инструкции, като офертата на Вайсенбергъ, конвенцията показа ли ви?

Свид.: Не, за офертата не помня у Манафовъ или Боботановъ я видѣхъ. Никакви писма не ми е показалъ.

Държ. обвинитель: Ако имахте прѣдъ видъ и офертата и телеграмата, все такъвъ ли протоколъ като отъ 28 щѣхте да съставите или на друго мнѣние щѣхте да сте?

Свид.: Азъ най-напрѣдъ щѣхъ да се придържамъ отъ телеграмата, защото тя ми бѣше дадена официално.

Държ. обвинитель: Вие сте дали мнѣние за дебелината на бандажитѣ, за оситѣ, букситѣ и пр. заедно съ Манафова. Въ протокола заедно съ Вcovотановъ казвате въ края, че не отбирате отъ тия работи и затова не гарантирате за тѣхъ. Какъ да се обясни това?

Свид.: Прѣгледахъ вагонитѣ и часттитѣ имъ. Понеже стари нѣща не се опитватъ, а се прѣглеждатъ, дали иматъ нѣкакви външни недостатъци, видѣхъ, че нѣматъ такива. Когато ми се прѣпратиха отъ министерството на общитѣ сгради писма, въ които се казваше изразително, че трѣбва да гледамъ върху формата, здравината на буферитѣ, ресоритѣ, букситѣ и пр., азъ тогава писахъ, че не мога да дамъ подробно мнѣние за всичко това.

Държ. обвинитель: Можехте ли да приемете вагонитѣ възъ основа на телеграмата, безъ да имате конвенцията?

Свид.: Можехъ.

Държ. обвинитель: Ако ви дадѣха тази конвенция, какво ще ви служи?

Свид.: Азъ не я разбирамъ.

Държ. обвинитель: Може ли да се направи заключение, че вие се считахте изобщо некомпетентенъ по приемането на вагонитѣ?

Свид.: Относително здравината, туй не може да се каже, защото всѣки инжинеръ може да отговаря за здравина, обаче за конвенцията — не.

Държ. обвинитель: Не е ли грѣшка въ вашето особено мнѣние, въ втория протоколъ, че не отговаряте за здравината на букси, ресори и пр., понеже сте компетентенъ?

Свид.: Трѣбва да се упомене за здравината по външность.

Държ. обвинитель: Има една телеграма отъ нѣкой си Филипъ до Вайсенбергъ съ такова съдържание: „Моля, съобщете Попову слѣдното: противъ васъ има оплакване за тенденциозни шикании; моля отстранете такива; постарайте се; улеснете“. Кой е този Филипъ? Познавате ли го?

Свид.: Да, Филипъ Ганчевъ. Той ми каза даже единъ день, че нѣма нищо компрометирующе въ тая телеграма; но азъ тая телеграма не я получихъ.

Държ. обвинитель: Споредъ васъ нѣма ли нѣщо компрометирующе.

Свид.: Ако държавния чиновникъ я приеме, има компрометирующе; ако не я приеме — нѣма.

Държ. обвинитель: Имахте ли разговоръ по нея съ Ганчева?

Свид.: Да. Той ми каза, че Странски му я донелъ да я подпише, безъ да обърне внимание на съдържанието й.

Държ. обвинитель: Съ васъ Ганчевъ въ роднински или приятелски връзки се намира?

Свид.: Роднина ми е.

Държ. обвинитель: А съ Странски?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Какъ ще се обясни, че Странски му лъзга една телеграма и той я подписва безъ да я чете?

Свид.: Не зная, може да сѫ приятели.

Държ. обвинитель: На стр. 65 отъ доклада Странски телеграфира до Вайсенбергъ: „утрѣ заминава Поповъ (добъръ). Защо ви атестира така? Въ каква смисъль ви нарича добъръ?

Свид.: Не зная. Може да е мислилъ, че ще съмъ добъръ за него, че ще му помогна, обаче, азъ се запознахъ съ него едва въ Бреславъ.

Държ. обвинитель: Не мислите ли, че се дължи на обстоятелството, какво сте цивиленъ инжинеръ и не може да гарантира за здравината на букси и пр., нѣма да видите кусуритѣ?

Свид.: Туй не. Толкова повече като не специалистъ, съвѣстьта нѣма да ми позволи да гледамъ прѣзъ пръсти, а щѣхъ да бѫда още по-придирчивъ.

Държ. обвинитель: Вие сте говорили съ Ганчевъ. Не сте ли говорили съ Странски, защо така ви атестира?

Свид.: Не съмъ говорилъ съ него по този въпросъ; не съмъ се и срѣщалъ.

Държ. обвинитель: Какво иска да каже Вайсенбергъ за „шикании“, които сте правили?

Свид.: Туй бѣше въ Берлинъ. Ние му казахме, че вагонитѣ не сѫ добри, а той го взелъ за шикании, когато за мене бѣше изпълнение на обязаноститѣ ми.

Държ. ищецъ Славовъ: Кога стигнахте въ Берлинъ първия пѫть?

Свид.: На 18 септемврий въ 11 ч.

Държ. ищецъ: Сжщия денъ прѣгледахте ли вагонитѣ съ Манафовъ?

Свид.: Не, на другия денъ, тогава той отсжтствуваше отъ Берлинъ?

Държ. ищецъ: Кога доде Манафовъ?

Свид.: Въ понедѣлникъ рано на 19.

Държ. ищецъ: На 19 ли прѣгледахте вагонитѣ?

Свид.: Да, тутакси.

Държ. ищецъ: Кога съставихте протокола.

Свид.: На 20.

Държ. ищецъ: Съгласни ли бѣхте въ всички точки на този протоколъ съ Манафова?

Свид.: Само за покривитѣ не бѣхме съгласни.

Държ. ищецъ: Но така както е редактиранъ, дали сте съгласни?

Свид.: Да.

Държ. ищецъ: Защо тогава сте гледали вагонитѣ по отдѣлно: за това ли дадохте отдѣлни рапорти?

Свид.: Азъ дадохъ отдѣлни рапорти, защото ме нарече „ортакъ на евреина", и да оцѣнятъ рапортитѣ ни въ министерството.

Държ. ищецъ: Ако видите, че единъ вагонъ нѣма здрава мушама, ще ли го приемете?

Свид.: Да, защото мушамитѣ се закръпватъ.

Държ. ищецъ: Дюшемето казвате, че е приемливо, но изброявате маса недостатъци, такива вагони приемливи ли сж?

Свид.: Ний имаме 300 и трѣбва да изберемъ само по-хубавитѣ.

Държ. ищецъ: Вий казвате въ рапорта си, че нѣкои прагове сж здрави, но има и нездрави?

Свид.: Да, но азъ изтъквамъ само лошитѣ части, и то само на нѣкои вагони, а пъкъ ще ги приема, ако ги поправятъ.

Държ. ищецъ: Но вий казвате, че сж поправени и пакъ не искате да ги приемете.

Свид.: Да, ако поправката състои само съ закриване гнилостьта съ тенекия; въ такъвъ случай азъ казахъ, че нѣма да ги приема.

Държ. ищецъ: Вашата инструкция е да траятъ 4 години, какъ ще познаете кой вагонъ ще трае 4 години?

Свид.: Азъ гледамъ повече отъ 4 години.

Държ. ищецъ: Странски защо ви нарича въ едно писмо свой човѣкъ?

Свид.: Азъ не зная защо е това, но азъ съ Странски се запознахъ въ Берлинъ въ присътствието на Манафова.

Държ. ищецъ: Какъ ще се произнесете за единъ вагонъ, че ще трае 4 години, като нѣмате понятие за това?

Свид.: Азъ казахъ, че не съмъ компетентенъ да се произнеса за вжтрѣшната имъ здравина, но не че не мога да се произнеса за единъ бандажъ и за вънкашностьта на вагона.

Държ. ищецъ: Дали е достатъченъ единъ вънщенъ прѣгледъ, за да се каже, че вагона е хубавъ?

Свид.: Да.

Държ. Но, може ли единъ инжинеръ, изпратенъ отъ държавата, да приема за смѣтка на тая послѣднята лоши прѣдмети?

Свид.: Азъ не съмъ приемалъ лоши прѣдмети.

Държ. Ищецъ: Но, ако не може да изслѣдвате външно и вжтрѣшно стоката, не е ли по-добрѣ да я оставите и да си дойдете?

Свид.: Тукъ трѣбва да се разберемъ, какво азъ считамъ вжтрѣшно прѣглеждане. Такова прѣглеждане напр. за банеажитѣ ще има, ако тѣ се опитатъ съ особени инструменти за лошотата на тѣхното скжсване.

Държ. ищецъ: Значи ви разбрахте скжсване на желѣзото?

Свид.: Да.

Защит. С. Иванчовъ: Ходи ли свидѣтеля при Захариевъ, да си вземе писмото или приказа въ който се казва, че той се командирува съвмѣстно съ Манафова да приема вагонитѣ?

Свид.: Да.

Защит.: Захариевъ обърна ли му внимание върху думата „съвмѣстно", когато го е питалъ, какви сж инструкциитѣ, по които ще се водятъ?

Свид.: Нищо не ми каза.

Защит.: Манафовъ не ви ли показа инструкциитѣ си?

Свид.: Не ми ги показа и азъ не счетохъ за нужно да му ги искамъ.

Защит.: Освѣнъ за покривитѣ за друго съгласихте ли се?

Свид.: Той си вземаше бѣлѣжки и азъ, а послѣ като правихме протоколитѣ допълвахме единъ други своитѣ бѣлѣжки.

Защит.: Значи въ начина на прѣглеждането нѣмахте разнорѣчия?

Свид.: Не.

Защит.: Не каза ли Манафовъ, че покривитѣ на вагонитѣ не отговарятъ на инструкциитѣ?

Свид.: Напротивъ, той казваше, че всички покриви били разнебитени.

Защит.: Ви какъвъ инжинеръ сте?

Свид.: Инжинеръ по пжтищата и мостоветѣ. Свършилъ съмъ въ Австрия.

Защит.: Вълчевъ?

Свид.: Тоже такъвъ.

Защит.: Единъ свидѣтель ми каза, че въ Ганцъ цивилнитѣ инжинери изучвали и машинното инжинерство. Въ Австрия дѣто сте учили вие, какъ е?

Свид.: И тамъ е сжщото. Въ IV-тата година учимъ механика.

Защит.: Значи австриискитѣ инжинери иматъ нѣкои понятия отъ това искуство?

Свид.: Да.

Защит.: Като сте придружени съ единъ специялистъ, можете ли да се произнесете върху качеството на вагани, локомотиви и пр.?

Свид.: Да.

Защит.: Като се порѫчать нови вагони, пращатъ ли се инжинери да правятъ прѣгледъ на материяла, както казахте ви по-рано?

Свид.: Праща се винаги единъ инжинеръ, който отива въ леярницата, зема часть отъ материяла и го опитва на скъсване, на сгъване и пр., тогава казва, че това желѣзо е добро и го приема. Това е за мостове.

Зищит. Но за вагони по сѫщия начинъ ли се прави?

Свид.: Да.

Защит.: Това ли разбира свидѣтеля вътрѣшенъ прѣгледъ и на стари вагони може ли да стане такъвъ?

Свид.: Не.

Защит.: Ви имате да прѣгледате стари вагони; дали е достатъченъ единъ, както ви го наричате външенъ прѣгледъ, за да могатъ да служатъ 4 гидини?

Свид.: Да.

Защит.: Манафовъ бѣше ли на сѫщото мнѣние?

Свид.: Не съмъ го питалъ, но трѣбва да е на сѫщото мнѣние.

Защит.: Защо Манафовъ е билъ малко по-строгъ въ прѣгледа, кои сѫ причинитѣ на това?

Свид.: Ний се качихме по покривитѣ и тѣ не падаха, бѣха здрави, а той вършеше това много некоректно.

Държ. ищецъ: Вий казвате, че Манафовъ се произнесълъ какво всички покриви сѫ недобри; кѫдѣ е казано това?

Свид. Ст. Поповъ: Между насъ двама и четиритѣхъ стѣни.

Държ. ищецъ: Но насъ това не ни интересова, въ рапорта съгласни ли сте?

Свид.: Да.

Държ. ищецъ: Защо казахте въ вашето особено мнѣние, че не можете да си дадете мнѣнието за вѫтрѣшния прѣгледъ?

Свид.: Защото не сѫ нови вагонитѣ, за да мога да направя надлежнитѣ опити за скѫсване.

Държ. ищецъ: Съ Бобутанова нѣмахте ли споръ, защо останахте на особено мнѣние?

Свид.: Защото разнообразието на букситѣ е механическа работа и не мога да кажа, дали сѫ добри системитѣ, и азъ го пиша това за себе си, а не за Бобутанова.

Държ. ищецъ: Дали сте говорили на Вайсенберга или Странски, че отдѣлно сте записали вагонитѣ?

Свид.: Не, никому.

Държ. ищецъ: Отъ дѣ знае Странски, че вий пращате отдѣленъ рапортъ?

Свид.: На менъ това не ми е извѣсно.

Държ. ищецъ: Чудеса на този свѣтъ не ставатъ, отъ дѣ знае Странски това и очаква рапорта ви, за да отиде съ него при Тончева да приказватъ?

Свид.: Не зная, това е една случайность.

Държ. ищецъ: Видѣхте ли вагонитѣ тукъ?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Но като не може по никой начинъ да стане вътрѣшенъ прѣгледъ, това не показва ли, че не трѣбва да се купуватъ стари вагони?

Свид.: Тѣ се купуватъ на рискъ на инжинера, който ги прѣглежда и приема; за това се пращатъ хора много опитни.

Държ. обвинитель: Ви разполагате ли съ достатъчно знания за тази работа?

Свид.: Недостатъчно за вжтрѣшно прѣглеждане

Държ. обвинитель: Но насъ не ни интересува да ги прѣгледате дали сж красиви или дрипави?

Свид.: Или азъ се изразявамъ злѣ, или злѣ ме разбирате; азъ не казвамъ, че ги прѣглиждамъ само по наружность.

Държ. обвинитель: Ето какъ е описанъ вагона № 870, който ви сте изпратили тука (чете описанието му). Защо го приехте?

Свид.: Букситѣ сж 35 см., значи отговаря и доказателството за това е че на собственитѣ си оси е дошълъ, а отъ дѣ се вижда, че той е бракуванъ?

Прѣдсед. Филчевъ: Кой ви даде инструкция?

Свид. Захариевъ: Понеже Дръцковъ, Манафовъ и всички бѣха болни и нѣмаше други техници, то пратиха мене да помагамъ.

Прѣдседателя: Но какъ ще помагате като не разбирате?

Свид.: Да, но тѣ ме пращатъ да помагамъ.

Подсжд. Тончевъ: Свидѣтеля казва, че като дошълъ Бобутановъ, той се върналъ тукъ, за да узнае нѣкои подробности по инструкциитѣ и дошълъ при мене. Какво му казахъ азъ?

Свид.: Смъмрихте ме.

Подсжд.: Защо?

Свид.: Защото съмъ се върналъ безъ позволение и ми казахте, че трѣбва пакъ да се върна незабавно и да продължавамъ приемането. При това прибавихте, че трѣбва да приемаме само онѣзи вагони, които отговарятъ напълно на условията, безъ да се правятъ каквито и да е улеснения.

Подсжд.: Манафовъ тамъ каза ли, че вагонитѣ сж приемливи?

Свид.: Да. Даже ми каза, че като доде въ София ще изпрати двама дѣломайстори, които да ги приематъ, като наблюдаватъ малкитѣ поправки.

Подсжд.: Както свидѣтеля, така и Манафовъ, били съгласни, че вагонитѣ сж приемливи. Какъ ще се обясни, че послѣ тукъ за тѣзи сжщи вагони се даде противно описание? Кое е по-вѣрното: онова ли, което свидѣтеля е констатиралъ или тукъ констатираното?

Свид.: Азъ вѣрвамъ повече на очитѣ си, отколкото другиму.

Подсжд.: Като додохте тукъ, не питахте ли инжинера Николовъ или Новоселски, защо сж дали подобно описание?

Свид.: Говорихъ и научихъ, че билъ съставенъ единъ протоколъ, по заповѣдъ на началството, като благоприятенъ за вагонитѣ.

Подсжд.: Кой е далъ рапорта?

Свид.: Николовъ, Ковачевъ и Новоселски.

Подсжд.: Кой имъ е заповѣдалъ да направятъ втори протоколъ?

Свид.: Началника имъ, Манафовъ.

Подсжд.: Отъ кого знаете това?

Свид.: Отъ Новоселски, той ми каза това въ Борисовата Градина. Той е говорилъ сжщо и на Мжжкаровъ, нѣщо което подкрѣпи съ поописа си въ моето тевтерче.

Подсжд.: Когато единъ вагонъ се движи съ скорость 20 км. въ часъ и има една опасность за разрушението му, ако се увеличи бързината 2 пжти, увеличава ли се и опасностьта за разрушението въ 4 пжти повече?

Свид.: Да — и за това коларитѣ не каратъ бързо, когато колата имъ сж не здрави.

Подсжд.: Като е така, ще ли пускате вагонитѣ да пжтуватъ до тукъ, ако не бѣха здрави?

Свид.: Не, защото ревизоритѣ ще иматъ отговорностьта върху си, ако сж негодни.

Подсжд.: Значи въ Австрия ще ги прѣгледатъ?

Свид.: Да, и въ Сърбия, и въ България даже.

Подсжд.: Съ такова описание, каквото чухте, вагонитѣ ще могатъ ли да се пуснатъ въ движение?

Свид.: Не.

Държ. ищецъ Славовъ: Ревизирани ли сж вагонитѣ?

Свид.: Да, въ мое присжтствие и въ присжтствието на Бобутанова.

Държ. ищецъ: Какво свидѣтелство издаде прусказа администрация и съ какво съдържание?

Свид.: Има текстъ, да цириусиратъ. Ако помня, такова бѣше съдържанието.

Държ. ищецъ: То е да минатъ само прусказа граница, отправени за мѣстоназначението си. Ако ви го дамъ да го прочетете, ще ли повѣрвате?

Свид.: Това не зная, но не вѣрвамъ, защото тѣ и сега ходятъ въ Германия.

Държ. ищецъ: Вѣрвате ли на двамата инжинери, които констатирватъ въ вагонитѣ недостатъци?

Свид.: Не, на никого, освѣнъ на мене си.

Държ. ищецъ: Тѣзи недостатъци има ли ги по вагонитѣ?

Свид.: Има ги даже и на новитѣ вагони, които циркулиратъ само 2 мѣсеца.

Държ. ищецъ: Но купуватъ ли се вагони съ ръжда?

Свид.: Не.

Държ. ищецъ: Знаете ли, че бракуванитѣ вагони въ Прусия иматъ знаци?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Ако не вѣрвате на тѣзи чиновници, не вѣрвате ли поне на Тончева, защото и той казва това?

Свид.: И нему не вѣрвамъ, защото, може би, сж го заблудили.

Прѣдседателя: Кой ви направи прѣдложение, да отидете въ странство?

Свид.: Вълчевъ.

Прѣдседателя: Не казахте ли на Захариевъ, че не сте толкова компетентенъ?

Свид.: Азъ казахъ само на Вълчева.

Прѣдседателя: Не ви ли каза, че това е заповѣдь на министра, и че Иванчовъ желае ви да отидете?

Свид.: Това ми каза Вълчевъ, а не Захариевъ.

Защ. С. Иванчовъ: Кога свидѣтеля се е запозналъ за първъ пѫть съ Т. Иванчова и кѫдѣ?

Свид.: Въ хотелъ „България", тамъ бѣше и Славковъ отъ Търново, прѣзъ августъ 1901 година.

Повика се свидѣтеля Новоселски.

Държ. обвинитель: Видѣхте ли пристигналитѣ вагони?

Свид.: Бѣхъ въ комисията, която ги прѣглеждаше.

Държ. обвинитель: Опишете ни ги.

Свид.: Единъ недѣленъ день ми съобщиха, че ще додатъ вагони, и дѣйствително бѣха дошли 14 вагона, а азъ, като се занимавамъ все съ ремонтъ, ми направиха една лоша гледка. Тѣзи вагони бѣха окърпени, а боята бѣше текла и капеше по стѣнитѣ. Имаше много гнили дъски, но всички вагони бѣха такива. По нѣкои мѣста имаше 9 м. м. ръжда.

Държ. обвинитель: Съставихте ли протоколъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Други протоколи съставихте ли?

Свид.: Да, ето защо: Понеже идѣха вагонитѣ на партиди, съставлявахме протоколитѣ на откѫслеци. Прѣдседателя на комисията сондира мнѣнието ни, дали да съставимъ единъ общъ протоколъ. Влѣзоха още два члена въ комисията и понеже държахме бѣлѣжкитѣ си, съставихме общия протоколъ.

Държ. обвинитель: Но да сте съставили протоколъ, въ който недостатъцитѣ на вагонитѣ да сте прѣувеличили и нѣкой да ви е накаралъ на такова нѣщо?

Свид.: Мене лично никой не ме е каралъ, ние въ комисията всички сме равни, съгласихме се и го подписахме.

Държ. обвинитель: Имахте ли разговоръ съ нѣкого, че сте прѣмахнали първитѣ протоколи и съставихте единъ по строгъ?

Свид.: Да, единъ пѫть вървѣхъ съ Попова и той, понеже ми говореше, че имало разни протоколи, азъ му казахъ, че ние сме правили протоколи и тѣ сѫ сѫщитѣ.

Очна ставка между Поповъ и Новоселски.

Поповъ: Единъ пѫть срѣщнахъ Новоселски и понеже се интересувахъ отъ вагонитѣ, запитахъ го, имало ли е протоколъ, който сѫ унищожили. Той ми каза, че имало. Азъ тогава му заявихъ, че това нѣма да го скрия прѣдъ Държавния Сѫдъ и затова го моля, да си спомни, дали ми е говорилъ такова нѣщо.

Свид. Новоселски: Азъ казахъ, че тѣзи нѣща сѫ официялни и даже Тончевъ ги знае; всичкитѣ протоколи сѫ съ едно и сѫщо съдържание, но за скѫсване на протоколи не съмъ му казвалъ.

Прокурора: Кой казва истината?

Свид. Новоселски: Той е чулъ отъ Мжжкарова, че сж скжсани протоколитѣ, а азъ му казахъ, че сж правени нови протоколи, а не че сж скжсани.

Свид. Поповъ: Азъ казахъ, че сж правени нови протоколи, а не че сж скжсани.

Държ. обвинитель: Значи има изоставени протоколи, а не скжсани, а защо това, кой ги изоставилъ?

Свид. Поповъ: Въ всѣки случай отъ началството.

Държ. обвинитель: Защо М-то иска да унищожи тѣзи протоколи?

Свид. Поповъ: Защото може да има заинтересовани хора.

Държ. обвинитель къмъ Новоселски: Ви казахте, че имало ръжда, дали тя се е образувала отъ Брауншвейгъ до София?

Свид. Новоселски: Имали сж ръжда още тамъ.

Засѣданието се вдигна въ 6 часа.

Засѣдание XXXI. — 12 мартъ 1903 г.

Повиква се свидѣтеля Д-ръ Д. Вачевъ.

Държ. обвинитель: Присжтствувалъ ли е свидѣтеля въ засѣданието на М-ски Съвѣтъ, когато се е разисквалъ въпроса за покупката на стари вагони?

Свид. Въпроса за вагони е разискванъ въ нѣколко засѣдания. Най-напрѣдъ имаше дума, да се купятъ нови вагони, за което и стана търгъ. Но понеже сумата бѣше много голѣма, финансовия министъръ не се съгласи и се търсѣше срѣдство, съ по малко пари да се наеме нужното количество вагони и се появи идеята за купуването на стари вагони. Правѣше се смѣтка, дали нѣма да бжде по-износно, да се купятъ вехти вагони, на които държавата ще стане собственица и нѣма да имаме разправия съ разни чужденци. Най-послѣ рѣшихме, да купимъ такива стари вагони споредъ постжпилитѣ оферти, и помня добрѣ, че се говорѣше за тѣхната трайность, която щѣла да бжде най-малко 4 години, споредъ задълженията на оферента. Каква бѣше точно цѣната на вагонитѣ не помня добрѣ и за това не подписахъ постановлението на М-ския Съвѣтъ.

Държ. обвинитель: Въ врѣме на разискванията присжтствува ли секретаря на М-ския Съвѣтъ?

Свид.: Въобще секретаря на М-ския Съвѣтъ не присжтствуваше въ засѣданията на съвѣта, а въ това врѣме, дали е присжтствувалъ не помня.

Държ. обвинитель: Колко пжти се разисква този въпросъ и колко пжти ви лично присжствувахте?

Свид.: Нѣколко пжти.

Държ. обвинитель: Кой докладва?

Свид.: Респективния м-ръ, но не помня, Иванчовъ ли бѣше или Тончевъ.

Държ. обвинитель: Въ каква смисъль бѣше доклада?

Свид.: Нуждата отъ вагони бѣше по-рано извѣсна и рѣшено бѣше да се купятъ. Напослѣдъкъ разискванята се касаяха, дали да се наематъ, или купятъ.

Държ. обвинитель: Бѣха ли прѣдставени и докладвани книжата по тая доставка?

Свид.: Да, правѣха се даже смѣтки, какъ е по ефтино, говорѣше се за даване гаранция и пр.

Държ. обвинитель: Коя е причината, за да не подпишете постановлението?

Свид.: Като ми донесоха да подпиша постановлението, бѣше минало 2 мѣсеца отъ оставката ми и понеже не можахъ да си спомня за това постановление, оставихъ го неподписано, до като се срѣщна съ нѣкой колега или по другъ начинъ да се освѣтля. Това е едничката причина.

Държ. обвинитель: Колко пѫти бѣхте канени да подписвате?

Свид.: Два пѫти; втория пѫть ми донесоха и други постановления, които не съмъ подписалъ първия пѫть, но пакъ ги върнахъ.

Държ. обвинитель: Подписа на Иванчовъ не гарантираше ли съдържанието на постановлението?

Свид.: Това е работа на лично довѣрие; има нѣкои които подписватъ на довѣрие, безъ да четатъ книжата; но азъ не съмъ такъвъ и щомъ се усъмня въ нѣщо, не го подписвамъ.

Държ. обвинитель: Знаете ли, че и другитѣ министри сѫ отказали, да подпишатъ постановлението?

Свид.: Не зная, послѣ се научихъ отъ вѣстницитѣ.

Държ. обвинитель: Не прѣдставлявате ли си, какво е въ такъвъ случай положението на г. Иванчова? Не вземате ли предъ видъ, че такова може да бѫде и вашето положение, ако колегитѣ ви откажатъ тоже да подпишатъ едно постановление по вашето министерство, слѣдъ като сте го вече привели въ изпълнение и ви наведатъ сѫщитѣ мотиви, каквито вий сега навеждате?

Свид.: Азъ ще кажа, че не искамъ да ме терзае г-нъ Държ. обвинитель, а ще давамъ показания само върху факти, защо съмъ свидѣтель.

Държ. обвинитель: Ви подробности по постановлението не помните, но дадохте ли гласътъ си по принципъ, да се купятъ вагони?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Ако имахте прѣдъ видъ телеграмата на Дръцковъ, че вагонитѣ, които ви се прѣдлагатъ, не заслужватъ купуване, защото сѫ вехти и правени прѣди 30 години, и друго че трѣбва да се видятъ, прѣди да се купятъ, щѣхте ли да дадете мнѣние да се купятъ?

Свид.: Азъ лично не, защото условията, при които ни се прѣд-

лагатъ подобни вагони, не отговарятъ на тѣхното дѣйствително състояние.

Държ. обвинитель: Дали тѣзи документи по вагонитѣ не сж четени въ министерския съвѣтъ?

Свид.: Азъ имамъ много работи по училищата и често се отстранявахъ отъ разискванята, та може и да сж ги чели.

Държ. обвинитель: Но понеже има документи, че вагонитѣ сж въ недобро състояние, не би ли трѣбвало тѣ да се прочетатъ?

Свид.: Азъ мисля, че въ м-ския съвѣтъ е взето рѣшение по принципъ за покупката на вагонитѣ, възъ основа на прѣдставенитѣ оферти, а останалото е работа на М-вото на Общ. Сгради.

Защит. С. Иванчовъ: Прѣди засѣданието, когато се взема рѣшението за купуване на вагонитѣ, въ друго засѣдание по-рано главниятъ секретарь Вълчевъ не е ли докладвалъ нѣщо по сжщата работа въ министерския съвѣтъ?

Свид.: Азъ не помня; той е идвалъ, но по вагонитѣ ли бѣше или по хамбаритѣ, забравилъ съмъ.

Защит.: Кои бѣха мотивитѣ, които ви доведоха до заключението, че е по-износно да се купятъ старитѣ вагони, отколкото да се наематъ такива?

Свид.: Отъ условията, които сж въ офертитѣ.

Защит.: Че вагонитѣ сж добри, въ здраво състояние, ще служатъ 4 години и пр., отъ дѣ черпахте тѣзи свѣдения?

Свид.: Тѣ бѣха въ доклада на м-ра и сж четени отъ офертитѣ.

Защит.: Кога ви се донесе постановлението на подписъ?

Свид. Слѣдъ 1 януарий 1901 год.

Защит.: Вий го прочетохте; припомняте ли си всички други условия, изложени въ него, освѣнъ цѣната?

Свид.: Зная, че вагонитѣ трѣбваше да служатъ най-малко 4 години и за това се даваше гаранция; върху тия обстоятелства ставаха и разисквания.

Защит.: Азъ ще прочета постановлението на М-ския Сѣвѣтъ. То има такава редакция: „Удобрява се, да се възложи на С. Вайсенбергъ доставката на 200 покрити и 50 открити вагона и 5 локомотиви по прѣдложенитѣ отъ него цѣни и условия, а именно: 1500 лева зл. за единъ вагонъ и 8000 л. зл. за единъ локомотивъ. Натоварва се м-ра на общ. сгради, пжтищата и съобщенията, да изпрати единъ или двама инжинери-механици, които да отидатъ на мѣстото, за да прѣгледатъ вагонитѣ и локомотивитѣ и да ги приематъ, ако ги намѣрятъ, че сж въ здраво състояние". Сега, като изключимъ въпроса за цѣнитѣ, всичко друго изложено въ постановлението съгласно ли е съ станалитѣ разискваня и взетото рѣшение?

Свид.: Да, и когато ми се поднасяше постановлението за подписъ, ако можахъ да провѣря цѣнитѣ, дали сж съгласни съ офертата, щѣхъ да го подпиша.

Защит.: Значи, ако имахте напрѣдѣ си офертата, за да прочетете цѣнитѣ, нѣмаше да се съмнявате въ нищо?

Свид.: Да.

Защит.: Ако пазарявате да купитѣ една стока, която да отговаря на извѣсни условия и която ще получите само като я прѣгледате и се увѣрите, че отговаря на тая условия; въ такъвъ случай считате ли себе си безвъзвратно обвързанъ съ тая покупка, ако продавача иска да ви даде друга стока, която не отговаря на условията?

Свид.: Разбира се, че не. И въ конкретния случай постановлението на М-ския Съвѣтъ бѣше именно въ такава смисъль. Трѣбваше да се натоварятъ специални чиновници, които да идатъ на мѣстото и, като прѣгледатъ вагонитѣ и ги намѣрятъ, че отговарятъ на опрѣдѣленитѣ условия, да ги приематъ.

Защит.: Но ако тамъ прѣдварително съобщятъ, че продавача не може да ви прѣдаде такава стока?

Свид.: Прѣдварително съобщение малко може да важи. Главното въ случая е, дали той ще може да прѣдстави добра стока, когато ще я прѣдава. Ако не я прѣдстави, ще се унищожи договора въ негова врѣда.

Държ. обвинитель: Стана ли въпросъ въ министерския съвѣтъ за купуване локомотиви?

Сжд. Ганчевъ: Ви освѣтлихте ли се впослѣдствие за цѣната на вагонитѣ или и до сега останахте неосвѣтлени.

Свид.: Останахъ неосвѣтленъ, защото нѣмахъ възможность и да направя справка; ако слуша човѣкъ вѣстницитѣ пъкъ, нищо не може да разбере. Щомъ въ офертата е сжщата цѣна, която фигурира и въ постановлението, азъ и сега съмъ готовъ да подпиша това послѣдното.

Сжд.: Не си ли спомняхте по тоя въпросъ съ колегитѣ си?

Свид.: Не, защото не бѣхъ въ добри отношения съ тѣхъ, както съмъ и сега.

Защит. С. Иванчовъ: Както ви прочетохъ постановлението, има ли нѣкоя промѣна въ главнитѣ му части?

Свид.: Ако цѣната отговаря на тази въ офертата, нѣма нищо измѣнено.

Защит.: Значи, условията на договора, за покупката на старитѣ вагони, сж напълно спазени въ постановлението?

Свид.: Да.

Подсжд. Т. Иванчовъ: Свидѣтеля каза, че въпроса за покупката на стари вагони е разискванъ нѣколко пжти. И министритѣ и М-ски Съвѣтъ сме намѣрили, че е по износно за държавата, да се купятъ стари вагони, имаше ли министри, да дадатъ мнѣние противъ покупката?

Свид.: Не помня такова нѣщо, и всички бѣхме съгласни, да се купятъ вагонитѣ.

Прѣдсед. Филчевъ: Казахте, че това което се е рѣшило и приело въ м-ски съвѣтъ по принципитѣ сте били всички съгласни; но защо тогава не подписахте постановлението?

Свид.: Азъ съмъ съгласенъ съ това, но не подписахъ, защото не можахъ да си спомня подробноститѣ.

Прѣдседателя: Не сте можали да се справите съ Иванчова, защото съ него не сте биле добрѣ, а съ Тончева?

Свид.: Съ него съмъ добрѣ.

Прѣдседателя: Съ Начева?

Свид.: Тоже съмъ добрѣ, но не съмъ ги срѣщалъ.

Прѣдседателя: Отъ глав. секретарь на министнрския съвѣтъ не можеше ли да земете справка?

Свид.: Той не е билъ въ м-ски съвѣтъ въ врѣме на засѣданието.

Прѣдседателя: Кждѣ намирате Вие гаранцията за трайностьта на вагонитѣ?

Свид.: Въ прѣдложението на продавача и това е работа на министерството.

Прѣдседателя: Какъ се опрѣдѣли цѣната на тѣзи вагони?

Свид.: Въ министерския съвѣтъ правихме смѣтка за разликата между наема и трайностьта на вагонитѣ, ако ги купимъ. Останалото трѣбваше да се уреди отъ министерството на общитѣ сгради.

Прѣдседателя: Но постановлеиието е контракта, да се купятъ вагонитѣ.

Свид.: Не.

Прѣдседателя: Стана ли въпросъ въ министерския съвѣтъ за цѣната на вагонитѣ?

Свид.: Трѣбва да е станало, но азъ не помня.

Прѣдседателя: Значи не помните за цѣната и за гаранцията?

Свид.: Азъ казахъ, че има условие, какво ще служатъ 4 год., а пъкъ понеже е взето рѣшение въ тъзи смисъль, то и гаранцията трѣбва да се знае.

Защит.: Въ прѣдложението не е изрично казано, да се вземе гаранция, а има само, че доставката трѣбва да стане „по прѣдложенитѣ цѣни и условия“. Сега, ако въ офертата доставчика се задължава да прѣдстви гаранция, то горнята редакция на м-ското постановление не включва ли въ себе си и условието за гаранцията?

Свид.: Разбира се, че включва, да!

Защит.: Може ли М-ски Съвѣтъ да влиза въ подробности за опрѣдѣляне гаранцията?

Свид.: Не, това е работа на респективното м-ство.

Държ. обвинитель: Постановлението на М-ски Съвѣтъ има двѣ редакции, отъ които, ако прочете оная, въ която нѣма нищо казано за цѣната, нѣма ли да кажете, че не е ставало въпросъ за цѣната?

Свид.: Не мога да кажа нищо; азъ зная първото постановление. Възможно ли е обаче, да не стане въпросъ за цѣната, когато правихме прѣсмѣтаня за износностьта при покупката на вагонитѣ? Когато се говори за смѣтка, трѣбва да има опрѣдѣлени цѣни.

Държ. обвинитель: Въ м-ския съвѣтъ имаше юристи, които питамъ, не счетохте ли за нужно, прѣдварително да се изработятъ поемнитѣ условия и послѣ да се купуватъ вагони?

Свид.: Това е работа ня надлежния м-ръ, а прѣзъ М-ския Съвѣтъ миняватъ тѣзи работи, защото е голѣма цѣната на доставката.

Държ. обвинитель: Тогава значението на постановлението на М-ския Съвѣтъ, не е да се сключи контрактъ, а само да се разрѣши на надлежния м-ръ, да извърши покупката?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Или инакъ казано, м-ра е само ауторизиранъ да извърши доставката, но че това не е единъ контрактъ?

Свид.: Азъ, ако бѣхъ м-ръ, щѣхъ да внеса въпроса въ М-ски Съвѣтъ само по отношение на покупката, а не и по цѣната.

Държ. обвинитель: Отношенията ви съ Радославова даваха ли ви възможность, да се справитѣ съ него по въпросното м-ско постановление?

Свид.: Говорихъ съ него, но и той не си спомняше, та за това остана постановлението неподписано.

Държ. обвинитель: Съ други другари справихте ли се?

Свид.: Съ когото трѣбва най-много да говоря е Тончевъ и Иванчовъ, но съ тѣхъ не съмъ говорилъ.

Прѣдсед. Филчевъ: Казахте, че секретаря не присжтствувалъ на засѣданията въ М-ски Съвѣтъ. Но кой тогава държи протоколитѣ?

Свид.: Протоколи не се държатъ; такъвъ е реда.

Прѣдседателя: Значи надлежния м-ръ докладва и другаритѣ подписватъ на довѣрие на другаря си. Защо тогава отстжпихте отъ приетия редъ и не подписахте? Да не би да знаехте, че княза не е подписалъ единъ указъ на Тончева по сжщата доставка?

Свид.: Не, това бѣше по-послѣ.

Прѣдсед. Мариновъ: Когато ви поднесоха втори пжть, да подпишете постановлението, не искахте ли отъ надлежния чиновникъ да ви донесе прѣдложението на доставчика, за да справите?

Свид.: Постановлението го носи разсилния. Не е деликатно да се казва на разсилния, че се съмнявамъ въ истинностьта на постановлението и да го карамъ, да ми носи прѣдложението; азъ това никога нѣма да го направя. А втори пжть, когато сж го носили, мене ме нѣмаше въ кжщи.

Прѣдседателя: Какъ мислите, Вайсенбергъ отъ свое име ли е оферираль или за смѣтка на друго нѣкое лице?

Свид.: Зная, че имаше оферта на нѣкой си Вайсенбергъ, но дали лично е оферираль, или въ качеството на пълномощникъ, това не зная.

Прѣдседателя: Какво разбирате подъ постановление на Министерски Съвѣтъ и кои сж необходимитѣ признаци за да добие то формата на колективно рѣшение?

Свид.: Азъ съмъ призванъ тука да дамъ показания върху извѣсни мене факти, а не дао тговарямъ на въпроси, които би си имали мѣстото при единъ екзаменъ.

Прѣдседателя: Шомъ като това постиновление не е подписано отъ нѣколко министри, може ли то да се нарече постановление на Министерския Съвѣтъ?

Свид.: Да, щомъ се е разисквало по въпроса и не е взето рѣшение по него.

Прѣдседателя: Излиза, че може да сжществува такова постановление, безъ да е подписано?

Свид.: То трѣбва да бѫде подписано, но като ми се носи слѣдъ 5 мѣсеца и съмъ забравилъ нѣкои работи, нѣма да го подпиша.

Държ. ищецъ Славовъ: Като се рѣшаваше, да се купятъ стари вагони, не стана ли дума за една оферта, съ която се прѣдлагаха нови вагони?

Свид.: Прѣдпочитаха се нови вагони, но финансовия министръ не се съгласи, да даде толкова много пари.

Държ. ищецъ: Не стана ли докладъ, да се взематъ вагони отъ фирмата Ганцъ и С-ие?

Свид.: Сега чувамъ такова нѣщо.

Прѣдседателя: Да се прочетатъ на свидѣтеля показанията му прѣдъ слѣдствената комисия!

Прочетоха се показанията му, които е далъ прѣдъ прѣдварителното слѣдствие.

Свид.: Нѣма разлика между това, което ми прочетохте и онова, което сега казахъ.

Защит. С. Иванчовъ: Свидѣтеля е билъ м-ръ, управлявалъ е, може би и друго министерство. Припомня ли си, че постановленията на Министерския Съвѣтъ еднажъ взети, веднага се изпращатъ на респективното министерство за изпълнение, а постановленията на Министерския Съвѣтъ послѣ се съставлявать и послъ се подписватъ?

Свид.: Изпращатъ се веднага за изпълнение, а послѣ се подписватъ въ протоколитѣ.

Защит.: Кога обикновено се подписватъ министритѣ?

Свид.: Не е опрѣдѣлено, може слѣдъ мѣсеци.

Подсжд. Иванчовъ: Искамъ да дамъ обяснение по нѣкои въпроси, които се споменаха сега прѣди малко. За нови вагони да се купятъ въ министерския съвѣтъ и въпросъ не е могло да стане, защото нѣколко мѣсеца прѣди това г. Тончевъ докладва въ м-стерския съвѣтъ единъ окончателенъ, свършенъ и правилно произведенъ търгъ, за покупка на нови вагони и локомотиви за 4,500,600 лева, но този търгъ биде отхвърленъ отъ съвѣта, само по нѣмане на пари, защото зчаете, че отъ освобождението до сега не е имало по-лоша година отъ 1900 въ икономическо и финансово отношение.

Рѣшенията въ министерския съвѣтъ ставатъ по този начинъ: Всѣки министъръ, който иска да получи по нѣкой въпросъ рѣшение отъ Министерския Съвѣтъ, прави за това писменъ докладъ до М-ския Съвѣтъ. Въ този докладъ се прилагатъ документитѣ, заявленията и др. книжа. Така е било направено и съ въпроса за вагонитѣ: всички необсодими по въпроса книжа сѫ били приложени. Като се свръшва засѣданието, пише се на този докладъ отъ надлежния м-ръ „прието“, или „удобрено“, или „отхвърлено“ споредъ случая и се прѣдава цѣлия докладъ на секретаря на съвѣта, и той самъ редактира постановлението тогава.

Стана въпросъ, защо е нѣмало височайши указъ за вагонитѣ. Указътъ е билъ повърнатъ отъ княза, защото му е билъ прѣдставенъ много късно. А освѣнъ това прѣзъ августъ Н. Ц. В. не бѣше въ княжеството и азъ подписвахъ тогава указитѣ като м-стъръ прѣд-

седатель. Ако имаше тогава редъ въ министерството на общ. сгради, ако имаше главенъ секретарь, който да се грижи за редътъ въ министерството, то щѣше да има врѣме, да се прѣдставятъ и подпишатъ не единъ, а 10 указа.

Подведоха се подъ клѣтва свидѣтелитѣ: Ст. Атанасовъ, Гр. Начевичъ и Ковачевъ.

Повика се свидѣтеля Теохаръ Папазовъ.

Държ. обвинитель като показва една черновка: Негова ли е?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Да я прочете и каже при какви обстоятелства е написалъ това!

Свид. чете: „Трѣбва да приемете всички тия вагони, които могатъ да служатъ 4 години, макаръ съ малки поправки . . .“

Държ- обвинитель: Оргиналъ ли е или прѣписъ?

Свид.: Прѣписъ.

Държ. обвинитель: Кой му даде оргинала?

Свид.: Не помня, но трѣбва да е г. Иванчовъ.

Държ. обвинитель: При какви обстоятелства е билъ накаранъ да я прѣпише?

Свид.: Не зная, м-ръ Иванчовъ тогава бѣше управляющъ м-вото на общ. сгради и ми я даде.

Държ. обвинитель: Не помните ли, да е идвалъ въ м-вото Л. Вълчевъ и за нѣкой разговоръ между него и м-ра?

Свид.: Прѣзъ септемврий или октомврий 1900 год. една вечерь докладвахъ въ кжщата на м-ра. Доде тамъ и Л. Вълчевъ, а Иванчовъ го запита за нѣкакво разпореждане, безъ да опрѣдѣли точно и азъ не знаехъ зашо се говори. Вълчевъ се извини, че е станало късно и каза, че е останало за другия денъ. Иванчовъ му каза, да го изпълни веднага.

Държ. обвинитель: Между прѣписа на телеграмата и този разговоръ мина ли се доста врѣме?

Свид.: Не мога да си спомня. Прѣдполагамъ, че все по това врѣме е било. А тогава не видѣхъ свръзка между телеграмата и разговора, защото не разбирахъ за какво разпореждане се говорѣше.

Държ. обвинитель: Сжщия денъ ли бѣше?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Слѣдъ колко дни?

Свид.: Не мога да си спомня, може да има 1—2—4 дена.

Подсжд.: Помни ли свидѣтеля, че той като часенъ секретарь, често е идвалъ у дома, да ми помага въ работата?

Свид.: Да.

Подсжд.: Помните ли, че вие ми докладвахте много отъ книжата, както вѫ м-вото на външнитѣ работи, така и отъ това на общ. сгради?

Свид.: Да.

Подсжд.: Нали вие четохте писмата и устно ми докладвахте съ свои думи за съдържанието имъ?

Свид.: Да.

Подсжд.: Провѣрявахъ ли това съдържание, или имахъ пълно довѣрие въ васъ?

Свид. Не е имало случай да провѣрявате.

Подсжд.: Ако искахте да ме излъжете въ докладването си можехте ли?

Свид.: Да.

Подсжд.: Този върось зададохъ, понеже съмъ постжпвалъ така съ всички свои чиновници, както съ г. Вълчева.

Държ. обвинитель къмъ Иванчова: Вие не помните ли, колко врѣме се измина между разговора и тази телеграма?

Подсжд.: Не мога да помня, азъ бѣхъ тогава прѣтрупанъ съ работа.

Държ. обвинитель: По какъвъ случай е билъ тогава разговора съ Вълчевъ?

Подсжд.: Азъ съмъ правилъ много такива упрѣци на Вълчева, за недобросъвѣстното изпълнение на работата. Всичко това ще разкажа при послѣдната дума.

Повика се свидѣтеля Ив. Мжшкаровъ.

Защит. Серафимовъ: Какви служби е заемалъ свид. до сега?

Свид.: Машинисть, влагалникъ на депото и машинисть инструкторъ.

Защит.: Боравилъ ли е стари вагони?

Свид.: Да.

Защит.: Знаете ли вагонитѣ отъ Вайсенбергъ?

Свид.: Да, каралъ съмъ ги натоварени, като машинисть по Б. Д. Желѣзници.

Защит.: Въ кои тренове?

Свид.: Съ смѣсенитѣ и товарнитѣ.

Защит.: А съ пощенскитѣ?

Свид.: Не съмъ ималъ случай.

Защит.: Не знае ли, да сж карани съ тѣхъ?

Свид.: Да, имало е случаи.

Защит.: Съ каква бързина ги е каралъ свидѣтеля?

Свид.: Много пжти по 50—52 км. въ часъ.

Защит.: Случвалъ ли му се е нещасенъ случай нѣкой пжть, когато ги е каралъ?

Свид.: Никога не е имало подобно нѣщо.

Защит.: Колко години могатъ да прослужатъ тѣзи вагони?

Свид.: Всички не съмъ виждалъ, но до колкото съмъ прѣгледалъ, иматъ здрава и добра конструкция и могатъ да траятъ 10—15 години. Дървената конструкция е некадѣ слаба.

Защит.: До колко отъ тѣзи вагони сте видѣли?

Свид.: Не помня, но съмъ гледалъ доста отъ тѣхъ.

Защит.: Чувалъ ли е отъ Новоселски и Ковачевъ, да сж прѣдставили тѣ описание на тѣзи вагони и началството ги е върнало, защото не му се харесвало?

Свид.: Ковачевъ 2—3 пжти ми е говорилъ, че сж били връщани описания отъ Манафовъ.

Защит.: Защо сж били повръщани.

Свид.: Новоселски ми е казалъ, защото не били пълни и защото не се харесвали.

Защит.: Има ли нѣкакво влияние бързината, съ която върви ватона за неговото разрушене?

Свид.: Има. Колкото единъ вагонъ по-бързо върви, толкова е по-голѣмъ шанса да се разруши.

Защит.: Натоварени или празни?

Свид.: И въ двата случая.

Защит.: Когато е каралъ вагони съ такава бързина, имало ли е нещастни случки?

Свид.: Не. Но нещастни случки ставатъ и съ нови вагони; даже и съ княжескитѣ.

Защит.: Може ли да ни каже нѣкой случай?

Свид.: Да, мисля отъ Ганцъ, когато додоха нови вагони, на всички лагеритѣ се запалваха.

Защит.: Но туй не се ли дължи на недоброто гледане отъ служащитѣ?

Свид.; Не. Имало е други такива случаи. Додоха прѣди двѣ години осемь локомотива и бѣха, мисля, по 90,000 лева. На една отъ тѣхъ се скжса екитентрика, на всички течеха търбинитѣ, и най-послѣ трѣбваше да се смѣнатъ всички търби. Това струваше повече отъ 2,000 лева на локомотивъ.

Защит.: Служилъ ли е свидѣтеля въ Русия.

Свид.: Да.

Защит.: Виждалъ ли е и другъ вагонъ за мѣстна служба такива „чудовища“ като тѣзи?

Свид.: Нашитѣ английски вагони по Русе-Варненската линия сж много слаби.

Защит.: Служатъ ли тѣзи английски вогони?

Свид.: Служатъ като се поправятъ.

Защит.: Припомня ли си, при построението на централната линия да си е служилъ съ вехти вагони на д-вото Романъ—Плѣвенъ—Шуменъ?

Свид.: Тѣ бѣха всички вехти вагони и съ разни конструкции. Имаше гръцки, италиянски разни видове.

Защит.: Служиха ли си съ тѣхъ?

Свид.: Съ тѣхъ се направи централната линия.

Защит. С. Иванчовъ: Сравнени съ Брауншвайгскитѣ, тѣзи вагони на Безансаника какви сж?

Свид.: Много стари вагони. Може да се каже, че тѣ сж отъ врѣмето на Стефансона.

Защит.: Знае ли, тѣзи вагони какъ сж докарани, на собственитѣ си оси ли?

Свид.: Тѣ сж докарани съвсѣмъ разглобени, натоварени на други вагони. Черкезка работа!

Защит.: По кои линии е пжтувалъ?

Свид.: По всички.

Защит.: Съ каква скорость пжтуватъ обикновено смѣсенитѣ тренове?

Свид.: Съ 38 к. м. въ часъ.

Защит.: Като ни говори за 50 к. м. скорость, кога сж вървѣли?

Свид.: Понеже спирачкитѣ сж малко, често се отпускатъ треноветѣ и въ такъвъ случай пжтуватъ даже съ 60 к. м. въ часъ.

Защит.: Не се ли говори, когато трена пжтува съ такава скорость, че е изпустнатъ?

Свид.: Да, и за това сж налагани щрафове на машиниститѣ.

Държ. обвинитель: Може ли единъ машинистъ, да усилва хода на трена и да надминава максималната бързина?

Свид.: Не, но азъ казахъ, че при все това, почти всѣкога треноветѣ сж били отпускани.

Държ. обвинитель: Прочее, когато трена пжтува съ 50 к. м. въ часъ, той отпустнатъ ли е?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: По-какво тогава брауншвайгскитѣ вагони не сж ви обърнали вниманието?

Свид.: По боята.

Държ. обвинитель: Натоварвани ли сте били, да прѣглеждате основателно тѣзи вагони?

Свид.: Не. Обикновенно съмъ ги прѣглеждалъ като машинистъ и понеже бѣха вдигнали голѣмъ шумъ по тия вагони, щомъ ми се прѣдстави такъвъ, прѣглеждахъ го съ любопитство.

Държ. обвинитель: Казахте, че дървената конструкция не била толкова здрава? Какви сж кусуритѣ?

Свид.: Имаше нѣкои не здрави дъски.

Държ. обвинитель: Ако натоварите тѣзи вагони съ бъчви напр. и ги карате по владайското дефиле при една наклонность 25 на 1000 съ бързина 50 к. м., има ли поне опасность, че ще излѣзатъ бъчвитѣ?

Свид.: Не ще съмнѣние, че като съ по-слаба дървена конструкция, има по-голѣма опасность.

Държ. обвинитель: Казахте, че и съ нови вагони ставатъ неприятности, катастрофи. Искате ли съ това да кажете, че съ Вайсенберговитѣ вагони нищо не е станало или просто не се е случвало съ васъ?

Свид.: Че съ мене не се е случвало.

Държ. обвинитель: Дѣ получихте образованието си?

Свид.: Въ Кремещикъ, техническо училище въ Русия.

Държ. обвинитель: Ако ви натоварятъ да приемете стари вагони, да прѣгледате дървената и желѣзната конструкция, можете ли да изпълните тази работа?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель къмъ Ст. Поповъ: Ето г. Поповъ, человѣкъ съ по-малко образование, и може да свърши тази работа, както и вие сте могли да свършите това. Той казва, че не 4, а 10 години могатъ да служатъ.

Стан. Поповъ: Азъ не съмъ специалистъ въ тая работа Той е слѣдвалъ техническо училище и то му е чиста специялность.

Държ. обвинитель: Защо приехте вагонитѣ съ протоколъ отъ 28 септемврий въ Брауншвайгъ?

Свид. Поповъ: Отговаряхъ за всичко, за което бѣхъ компетентенъ, за което не бѣхъ компетентенъ, дадохъ особено мнѣние.

Държ. обвинитель къмъ Мжжкаровъ: На служба ли сте, г-не свидѣтелю?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Отдавна ли напустнахте?

Свид.: Прѣди 7—8 мѣсеци.

Държ. обвинитель: Излѣзохте ли, или бѣхте уволненъ?

Свид.: Бѣхъ уволненъ.

Държ. обвинитель: Посочиха ли ви се причинитѣ?

Свид.: Да. Казаха ми, че не съмъ билъ заминалъ съ нѣкои тренове, но то бѣше по друга работа.

Държ. обвинитель: Съ какво се занимавате сега?

Свид.: Издавамъ списание „Прѣобразователь".

Държ. обвинитель: Друго нѣкое списание?

Свид.: Пиша въ нѣкои вѣстници.

Държ. обвинитель: Въ кои вѣстници, напр. въ „Свободна Дума" пишете ли?

Свид.: Ни една запетая не съмъ писалъ въ „Свободна Дума".

Подсжд. Тончевъ: Ами въ в. „Прѣпорецъ" писали ли сте нѣкога?

Свид.: Писалъ съмъ.

Подсжд.: Продължавате ли и сега да пишете въ сжщия вѣстникъ „Прѣпорецъ".

Свид.: Да, и сега съмъ редовенъ сътрудникъ на този вѣстникъ.

Държ. обвинитель: За какво пишете въ „Прѣпорецъ" или е авторска тайна?

Свид.: Авторска тайна.

Подс. Тончевъ къмъ държ. обвинитель: Вие, г-не прокуроре, сте шефъ на демократическата партия, и свидѣтеля е редовенъ сътрудникъ на вашия вѣстникъ, органъ, „Прѣпорецъ". Прѣпоржчвамъ ви го.

Държ. обвинитель къмъ свидѣтеля: Казахте, че Ковачевъ ви казвалъ, какво сж били връщани изложенията. Знаете ли, защо сж връщани?

Свид.: Не зная. Всичката история бѣше, че Манафовъ искаше да смачка Боботанова. Тѣ и двамата се гонѣха за първенство, кой да бжде н-къ на тракционното отдѣление.

Държ. обвинитель: Г-нъ Ковачевъ каза ли ви, че отъ него е билъ подписанъ нѣкакъвъ протоколъ, въ който вагонитѣ да се прѣдставятъ за добри или поне относително добри? Каза ли ви той или неговитѣ другари, да сж били заставени отъ Манафовъ, да напишатъ протоколъ, въ който вагонитѣ да се прѣдставяватъ лоши?

Свид.: Азъ не влѣзохъ тогава въ подробности. Зная, че му е казано, да поправи протокола.

Държ. обвинитель: Значи, разговоръ да се спрете и обсждите този въпросъ, нѣмаше?

Свид.: Нѣмаше.

Държ. ищецъ Славовъ: Ковачевъ ви казалъ думитѣ: „Манафовъ го уплелъ.“ Втори пжть ви казалъ: „Манафовъ върна протокола да го допълнимъ.“ Трети пжть ви казалъ, че Тончевъ писалъ, да се бракуватъ. Само това ли разговаряхте?

Свид.: Само това.

Държ. ищецъ: Казахте, че сте прѣглеждали вагонитѣ. Качвахте ли се по покривитѣ на тѣзи вагони?

Свид.: Не съмъ се качвалъ.

Държ. ищецъ: Можете ли каза тогава, че вагонитѣ сж добри?

Свид.: Покривитѣ не сж важни, най-важна е желѣзната конструкция.

Държ. ищецъ: Колко вагони сте прѣгледали; има ли 50—60?

Свид.: Повече.

Държ ищецъ: Прѣзъ кое врѣме?

Свид.: Прѣзъ разни врѣмена.

Сжд. Каракулаковъ: Имали ли сте съ г. Попова нѣкакъвъ разговоръ по повръщане протокола на Новоселски?

Свид.: Да, имахъ въ кафене Панаховъ.

Сжд.: Какъвъ?

Свид.: Каза ми, че слушалъ отъ Новоселски, какво Манафовъ имъ повърналъ два-три пжти протокола, и втори пжть запитанъ Новоселски и той взелъ да отрича. Слѣдъ туй му казахъ, че такова нѣщо съмъ слушалъ и азъ отъ Ковачевъ. Когато втори пжть се срѣщнахъ съ Попова въ Панахъ, той се обърна къмъ мене и ми каза, че не вѣрва да съмъ слушалъ такива работи. Азъ му казахъ, че го чухъ отъ Ковачевъ, че 2-3 пжти Манафовъ имъ връщалъ протокола и това записахъ въ тевтерчето му.

Повика се свидѣтеля дѣломайсторъ Ковачевъ.

Държ. обвинитнль: Вагони стари приемахте ли?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Тѣзи на Вайсенберга?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Подписвали ли сте нѣкой протоколъ за приемането имъ.

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Това, което е написано въ протокола, подържате ли го?

Свид.: Да, подържамъ го.

Държ. обвинитель: Въ този протоколъ вагонитѣ се прѣдставляватъ като лоши. Другъ протоколъ, въ който вагонитѣ да се описватъ като добри правили ли сте?

Свид.: Не съмъ правилъ.

Държ. обвинитель: Връщанъ ли ви е протокола отъ министерството или нѣкой началникъ или инжинеръ, да ви е казалъ, да

направите другъ, въ който вагонитѣ да описвате по-лоши отъ колкото първия протоколъ?

Свид.: Такова нѣщо не помня.

Държ. обвинитель: Да сте имали разговоръ съ Мжжкаровъ въ тази смисъль?

Свид.: Не съмъ говорилъ въ такъвъ смисълъ.

Държ. обвинитель: Въ какъвъ смисълъ говорихте?

Свид.: Че върнаха този протоколъ, за да се опише стойностьта на повръдитѣ.

Свид. Мжжкаровъ: Когато говорихме за Боботановъ и за Манафовъ, вие ми казахте, че на 2-3 пжти ви връщали протокола.

Свид. Ковачевъ: Веднажъ върнахме първия протоколъ и другитѣ протоколи, понеже прѣдставихъ 3-4 такива и най-сетнѣ трѣбваше да извлечемъ отъ тѣзи протоколи това и да го пишемъ въ общъ протоколъ.

Държ. обвинътель къмъ Ковачева: Помните ли тѣзи вагони?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Какво впечатление ви правятъ?

Свид.: Азъ трѣбваше да ги прѣгледамъ възъ основа офертата на Вайсенбергъ и постановлението на М-ски Съвѣтъ и да видя, дали сж въ здраво състояние. Въ 10-15 вагона намѣрихъ 4-тѣ букси отъ 4 различни типа.

Държ. обвинитель: Какво ще каже това: че единъ вагонъ е събранъ отъ 4 вагона?

Свид.: Да. Гледахме желѣзната конструкция и намѣрихме нѣкждѣ по 6—8 м. м. ръжда.

Държ. обвинитель: Подържате ли протокола?

Свид.: Да, подържамъ го.

Защит. Серафимовъ: Помните ли, че съ протоколи отъ 21 и 28 бракувахте тѣзи вагони?

Свид.: Да.

Защит.: На основание на какво?

Свид.: На основание на резолюцията на г. м-ра на общ. сгради, Тончева, върху първото изложение за недостатъцитѣ на 14-тѣхъ вагона, съобщена намъ съ писмо.

Защит.: Тѣ сега циркулиратъ ли?

Свид.: Да, но съ поправки.

Подс. Тончевъ: Свидѣтеля казва, че бракували вагони на основание на моята резолюция, защото сж получили едно писмо, съ което имъ се съобщава тя. Но понеже писмото е отишло у тѣхъ на 25 ноемврий, а тѣ бракуватъ една серия по-рано, още на 21 ноември, когато нѣмаше още това писмо, тогава на основание на моята резолюцията ли бракуваха и кой я съобщи свидѣтелю?

Свид.: Не мога да си припомня, но струва ми се, г. Николовъ каза, че има резолюция отъ м-ра съ заповѣдь: тѣзи вагони, които намираме за не добри, да се бракуватъ.

Подсжд.: Каза ли ви г. Николовъ, че е виканъ въ м-то?

Свид.: Не мога да си припомня.

Прѣдс. А. Каблешковъ: Г-нъ Мжжкаровъ казва, че желѣзната конструкция била много добра, да?

Свид.: Наистина, желѣзната конструкция на вагонитѣ е много добра и, ако се изчисти, може да трае още 15—20 години.

Прѣдсѣд.: Но повечето бѣха съ добра конструкция или съ лоша?

Свид.: По отношение желѣзната конструкция, по-голѣмата часть бѣха добри.

Засѣданието се вдигна въ 12 часа.

Подиръ обѣдъ засѣдание нѣма.

Засѣдание XXXII. — 13 мартъ 1903 г.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Да се доведатъ двамата свидѣтели съ прѣводчика и да се подведатъ подъ клетва.

Дохождатъ свидѣтелитѣ и прѣводчика. Опрѣдѣли се самоличностьта на свидѣтелитѣ: П. Джамбазовъ, М. Бобевски и прѣводчика Димитъръ Петровъ.

Прѣдседателя: Имате ли г-да нѣкой отводъ противъ двамата свидѣтели и единъ прѣводчикъ? (Гласове: нѣма). (Подвеждатъ се подъ клетва първо двамата свидѣтели, а послѣ прѣводчика). Г-нъ Димитъръ Петровъ Вие сте свободни и ние по телефона ще ви повикаме, ако имаме нужда отъ васъ, свободни сте. Маринъ Бобевски и Петъръ Джамбазовъ утрѣ ще се явите въ 8 часа тукъ. Да дойде свидѣтеля Константинъ Апостоловъ. (Къмъ него, слѣдъ като дохожда). Г-нъ Апостоловъ, ще разправите прѣдъ сжда всичко каквото знаете; ще ви се задаватъ въпроси и вие ще отговаряте.

Държ. обвинитель: Прѣзъ врѣмето на кабинета Радославовъ -- Тодоръ Иванчовъ какъвъ бѣше реда за докладване на книжата въ Министерски Съвѣтъ? Различава ли се нѣщо отъ онзи редъ, който е сжществувалъ при другитѣ кабинети?

Свид. К. Апостоловъ: Отъ врѣмето на покойния Грековъ се заведе новъ редъ: секретаря да не присжтствува въ засѣданията на Министерския Съвѣтъ и всѣки министръ самъ да докладва дѣлата отъ своето министерство. Този редъ се въведе отъ покойния Грековъ и сжществува до днесъ. По-напрѣдъ при другитѣ кабинети, когато се разглеждаха текущи работи, присжтствуваше главния секретаръ и подсекретаря сжщо.

Държ. обвинитель: Прѣзъ врѣмето и въ врѣмето на Радославова какъ бѣше?

Свид.: По този редъ: самъ министърътъ докладваше.

Държ. обвинитель: Въпроса за вагонитѣ въ Министерския Съвѣтъ дали е прѣдложенъ по сжщия начинъ, както казвате, отъ самия министъръ или по другъ?

Свид.: По сжщия начинъ.

Държ. обвинитель: Кой отъ министритѣ ще е докладвалъ въпроса за вагонитѣ?

Свид.: Не зная, но прѣдполагамъ, че управляющия министерството на общ. сгради, г. Иванчовъ.

Държ. обвинитель: Слѣдъ като се докладва отъ единъ министъръ въ министерския съвѣтъ, рѣшението на този или другъ въпросъ, като се дава на васъ ли като секретаръ, да дадете окончателна форма?

Свид.: Да, на мене въобще прѣзъ врѣме на засѣданието или слѣдъ свършека на засѣданието прѣдседателя на другъ нѣкой министъръ ме вика и ми даватъ докладитѣ, и азъ по тѣхъ се водя и съставямъ постановлението.

Държ. обвинитель: Рѣшението на М-ски Съвѣтъ не се ли бѣлѣжи отъ министра върху прошението, доклада или рапорта?

Свид.: Въобще се бѣлѣжатъ, но не всѣкога.

Държ. обвинитель: По въпроса за доставката на вагонитѣ вие ли направихте редакцията на министерското постановление?

Свид.: Азъ.

Държ. обвинитель: Кой ви заповѣда?

Свид.: Когато се свърши засѣданието и министритѣ бѣха си отишли, г. Иванчовъ самъ ме повика и ми даде доклада на М-ския Съвѣтъ, като ми заповѣда да пиша, че се приема прѣдложението на Вайсенберга за доставката на толкозъ и толкозъ вагона и локомотива. Натоварва се м-ството на общ. сгради, да изпрати единъ или двама специалисти инжинери, които да прѣгледатъ и приематъ вагонитѣ, дали сж въ здраво състояние.

Държ. обвинитель: Съобразно съ тази заповѣдь вие съставихте постановлението, така ли?

Свид.: Така.

Държ. обвинитель: Не помни ли слѣдъ, съставянето на постановлението въ такава форма, което кореспондира съ постановлението въ редакцията, да се е породилъ въпросъ за друга редакция, да има още думи въ него? Какъ стои този въпросъ?

Свид.: Да. По първото постановление отъ 1 августъ, на 3 августъ се състави прѣписъ за друго постановление, което се взема въ това засѣдание. Понеже азъ нѣмахъ офертата на доставката, а доклада бѣше много кратъкъ, азъ извикахъ главния секретаръ Вълчевъ отъ м-ството, да го попитамъ за нѣкои нѣща при съставянето на това постановление. Той ми каза по какъвъ начинъ да напиша това постановление и азъ направихъ постановлението на 3 августъ, а на 4 августъ пъкъ го изпратихъ въ м-ството. Слѣдъ нѣколко дена, не помня добрѣ, мисля, че слѣдъ 4—5 дена, главния секретарь, г. Вълчевъ, ме повика по телефона и ми каза, че иска да се измѣни постановлението и да се поставятъ въ него цѣнитѣ на вагонитѣ. Азъ му казахъ, че такова нѣщо не може да бжде, но ако не е подписано вече отъ м-тѣ, азъ ще попитамъ м-ра и ако той е съгласенъ съ това, ще туря цѣнитѣ. Азъ попитахъ г. Иванчовъ, който се съгласи, поставихъ цѣнитѣ и го изпратихъ въ м-ството.

Държ. обвинитель: При редактирането още на първото постановление, взѣ ли нѣкое участие въ неговата редакция г. Вълчевъ?

Свид.: Да, взема, но не въ редакцията. Азъ го повикахъ, да го попитамъ главно за двѣ нѣща. На тѣзи вагони азъ нѣмахъ офертата, та го попитахъ дали ще се каже вагони серия № толкова и № толкова. Това едно и друго, съмнѣвахъ се да поставя инжинери-механици или инжинери-техници. Само за това го азъ попитахъ.

Държ. обвинитель: Освѣнъ серията на вагонитѣ да бжде F. Н. и дали да се постави инжинеръ-механикъ или инжинеръ-техникъ, не помни ли, г. Вълчевъ да е искалъ, да се турятъ думитѣ „да се прѣцѣнятъ" и „да се прѣгледатъ?"

Свид.: Азъ помня, че не е станало дума за подобенъ въпросъ, но допущамъ, че е възможно такова нѣщо.

Държ. обвинитель: Допущате, че е възможно такова нѣщо?

Свид.: Да е станало, азъ ще му кажа, че не може да се постави такова нѣщо, понеже не е станало въпросъ въ м-ския съвѣтъ. Той може да иска да поставя и други думи, па даже да бѣхъ искалъ да поставя тази дума, тогава трѣбва да се измѣни редакцията на постановлението така: М-ския Съвѣтъ приема офертата на Вайсенберга съ условие, че тѣзи вагони прѣдварително трѣбва да се прѣгледатъ и да се приематъ по прѣцѣнка.

Държ. обвинитель: Вмъкването на думата „да се прѣцѣнятъ" има сжществено значение, изминява смисълътъ на постановлението нали?

Свид.: Да, безъ думата прѣцѣнятъ излиза: да се постави цѣната само на вагонитѣ, които прѣдлага Вайсенбергъ.

Държ. обвинитель: По втората редакция на постановлението на М-ския Съвѣтъ — азъ тъй схванахъ — г. Вълчевъ ви извикалъ и казалъ, че трѣбва да се поставятъ цѣнитѣ на вагонитѣ и локомотивитѣ. Помните ли, че тъй се измѣни постановлението и че инициятивата излѣзе отъ м-вото на общитѣ сгради, отъ г. Вълчева?

Свид.: Това помня добрѣ.

Държ. обвинитель: Не помните ли, при васъ да е идвалъ г. Странски, по поводъ редакцията на м-ското постановление?

Свид.: Азъ не помня, но допущамъ да е дохождалъ, обаче не за редакцията, но за изпращането на постановлението въ м-ството. Когато ме викаха въ слѣдствената комисия, когато имахъ очна ставка съ архивара, азъ го попитахъ: помни ли такова нѣщо. Той ми каза, че не помни нищо по това постановление, припомнялъ си, че г. Странски идвалъ и съ него се занесло постановлението въ м-вото на общитѣ сгради. Трѣбва да е идвалъ и да е искалъ, да се изпрати по-скоро постановлението, но азъ не помня.

Държ. обвинитель: Можете ли вие да утвърдите, че г. Странски, ако е идвалъ при васъ, той е идвалъ, само да се изпрати м-ското постановление часъ по-скоро или е идвалъ да ходатайствува, да се поставятъ и цѣнитѣ въ м-ското постановление?

Свид.: Азъ допущамъ, слѣдствието ще узнае по-добрѣ.

Държ. обвинитель: Какво допущате?

Свид.: Допущамъ, че е дошелъ да иска по-скорошното му изпра-

щане въ м-ството. Писаря ми каза, че е ходилъ съ него при изпращането.

Държ. обвинитель: Азъ съглеждамъ едно противорѣчие между сегашнитѣ му показания и показанията му, както сж схванати въ слѣдственната комисия. Отъ тѣзи показания може да се извади заключение, че той допуща възможностьта, щото г. Странски да е идвалъ при него, да е молилъ, да се поставятъ цѣнитѣ въ м-ското постановление. Азъ моля, г-да сждии, да се прочетатъ показанията му, та да си припомни.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Да се прочетатъ!

Държ. обвинитель: Азъ може самъ да ги прочета. Тамъ се говори така (чете): „Допущамъ мисъльта, че г. Странски е идвалъ..." Слѣдъ като ви прочетохъ тази евентуалность: да иди г. Странски, да се моли на васъ, да напишете това въ постановлението, виждате ясно, че допущате прѣдъ слѣдствената комисия такава евентуалность. Сега обаче не я ли допущате?

Свид.: Както казахъ, не допущамъ да е идвалъ, да се прибави цѣната. За мене не е важно: мога да допусна и друго нѣщо, защото азъ зная, че ако бѣше дошелъ Вайсенбергъ или Странски, да ме моли за нѣщо, щѣхъ да ммъ уважа молбата, ако е важна, и ще го постава.

Държ. обвинитель: За васъ не е важно, но за мене е важно. На изпита прѣдъ слѣдствената комисия вие твърдите, че Странски не е идвалъ при васъ, да иска измѣнение на постановлението, но слѣдъ като е разпитанъ Вълчевъ и слѣдъ като е утвърдилъ, че вие сте му поискали, да изпрати, да постави цѣната, при очната ставка вие допущате мисъльта, че г. Странски може да ви е молилъ да постави цѣната. За васъ не е важно: ако ви моли, ще поставите цѣната, но за мене е важно. Азъ инакъ ще ви кажа. Вие прѣдъ слѣдствената комисия, слѣдъ очната ставка игнорирахте вашитѣ показания, казвате: „Възможно е, да е искалъ, да се измѣни постановлението и да е искалъ, да се поставятъ цѣнитѣ". Когато е имало очна ставка между васъ и Л. Вълчевъ, тогава сте казали това. Моля да ми кажете какъ стои работата; ако си припомвате, добрѣ, ако не, не?

Свид.: Подържамъ това, което съмъ казалъ прѣдъ слѣдствената комисия.

Държ. ищ. Ив. Славовъ: Г-да сждии! Ако Вълчевъ, главния секретарь на м-вото на общитѣ сгради, е билъ поканенъ отъ главния секретарь на м-ския съвѣтъ, г. Апостоловъ, да му помага при редактирането на първото постановление и ако, както допуща свидѣтеля, може да е станало дума за прѣцѣнка, тогава имаше ли нужда, два пжти главния секретарь да повдига въпросъ за цѣната или за думата прѣцѣнятъ или това е по инициятивата на свидѣтеля? Ако г. Вълчевъ редактира единъ пжть постановлението, не може ли да го редактира до край, ами да го остави да го свърши г. свидѣтеля?

Свид.: Прѣди всичко г. Вълчевъ не е редактиралъ постановлението, това е погрѣшно.

Държ. ищецъ: Нали го викахте?

Свид.: Викахъ го за двѣ нѣща.

Държ. ищецъ: Когато го викахте дойде ли въ М-ския Съвѣтъ?

Свид.: Дойде.

Държ. ищецъ: Вие го питахте и той ви даде нужнитѣ свѣдѣня; при него ли направихте редакцията?

Свид.: При него.

Държ. ищецъ: Той не прочете ли редкцията?

Свид.: Азъ му я прочетохъ.

Държ. ищецъ: Не ви ли каза, свидѣтелю, че това постановление не е пълно?

Свид.: Не помня да е казалъ, че е непълно.

Защит. С. Иванчовъ: Помни ли свидѣтеля, кога е викалъ за първъ пѫть г. Вълчева, да му покаже редакцията на постановлението?

Свид.: На 3 августъ, прѣди или слѣдъ обѣдъ — непомня добрѣ.

Защит.: Може ли да си спомни свидѣтеля съ едно усилване на паметьта си, прѣди обѣдъ ли бѣше, или слѣдъ обѣдъ?

Свид.: Не помня.

Защит.: Гдѣ повикахте свидѣтеля, въ канцеларията ви ли и имаше ли нѣкой при васъ?

Свид.: Нѣмаше никой.

Защит.: Когато дойде при васъ г. Лазаръ Вълчевъ, той знаеше ли вече, че има постановление отъ М-ския Съвѣтъ, за купуването на вайсенберговитѣ вагони?

Свид.: Знаеше, понеже азъ му го казахъ. Когато го викахъ, казахъ му, че има рѣшение за доставяне на вагони.

Защит.: Кога го повикахте, кое врѣме бѣше, прѣди обѣдъ ли или слѣдъ обѣдъ?

Свид.: Не помня, или прѣди обѣдъ, или слѣдъ обѣдъ.

Защит.: Той съобщи ли ви, какво знае, че има такова постановление?

Свид.: Азъ му съобщихъ за това.

Защит.: Когато го повикахте, по тилефона ли го повикахте или чрѣзъ разсилния?

Свид.: По телефона.

Защит.: Казахте ли му, защо го викате?

Свид.: Казахъ му, че има такова рѣшение.

Защит.: Като дойде при васъ, да дадете окончателната редакция или, ако има нѣщо, да се измѣнятъ въ нея нѣкои технически части, като вземахте неговото мнение и като му съобщихте това, не исказа ли той нѣкакво очудване, понеже сѫщия денъ билъ при министра и той не му казалъ за такова рѣшение, и че докладвалъ нѣкой нѣща, и че г. Иванчевъ не му казалъ нищо?

Свид.: Нищо не ми каза.

Защит.: Какво впечатление Ви направи г. Л. Вълчевъ, когато му съобщихте за рѣшението?

Свид.: Азъ го запитвахъ за едно и за друго, като не го иаблюдавахъ, да видя какво впечатление ще му направи, но впечатление на нѣкакво очудване не ми направи и не ми е казвалъ, че е докладвалъ на министра нѣкои нѣща.

Защит.: Не Ви ли е казвалъ, че е докладвалъ на управляющия министръ?

Свид.: Не.

Защит.: Не ви ли е казвалъ: „Какъ е възможно да се приеме такова постановление, когато днесъ имахме оферта съ много поефтина цѣна?“

Свид.: Не ми каза. Ако ми бѣше казалъ, че има оферта съ 600 лева по-малко, тя щѣше да ми направи впечатление. Г-нъ Вълчевъ за втората оферта положително не ми е казвалъ.

Защит.: Свидѣтеля твърди, по единъ положителенъ начинъ, че г. Вълчевъ този денъ не му е казвалъ. Помни ли свидѣтеля добрѣ и ще го моля да повтори тукъ, дали е искалъ г. Вълчевъ, въ постановлението освѣнъ инжинеръ механикъ да се постави думата „прѣцѣнятъ“?

Свид.: Азъ казахъ, че не е ставало дума, но допущамъ, че може да е ставало, обаче и да е искалъ, азъ нѣмаше да допусна, защото въ м-скиятъ съвѣтъ не е прието това. Г-нъ Вълчевъ не е компетентенъ да ми дава заповѣди.

Защит.: Г-нъ свидѣтеля е, който редактирá постановлението, можеше ли да тури такава дума?

Свид.: Ще противоречи на първата часть отъ постановлението. Всѣки пѫть въ офертата се излагатъ условията и когато се приематъ условията или договора, то той съставя нераздѣлна часть съ постановлението. Азъ единъ пѫть казахъ, че се приема прѣдложението и не можеше да се постави думата „прѣцѣнятъ“. Редакцията на постановлението щѣше да бѫде измѣнена въ такъвъ видъ: приематъ се вагонитѣ при условие, че ще се прѣгледатъ и ще се платятъ по прѣцѣнка.

Защит.: Кой редактира първото постановление?

Свид.: Както първото, така и второто постановление го редакрахъ азъ.

Защит.: Кога изпратихте въ министерството постановлението, Вие ли извикахте Лазаръ Вълчева, за да се направи измѣнението или Лазаръ Вълчевъ е, който ви извика?

Свид.: Лазаръ Вълчевъ ме извика.

Защит.: Припомняте ли си положително какъ Ви каза по телефона?

Свид.: Искà да се поставятъ цѣнитѣ въ постановлението и питà, може ли да стане това.

Защит.: Въ това отношение вашитѣ показания сѫ положителни. Като Ви повика г. Вълчевъ и Ви попита, може ли да се поставятъ цѣнитѣ, то Вие какво направихте?

Свид.: Азъ попитахъ г. м-ръ прѣдседателя по телефона, той ми заповѣда и азъ поставихъ цѣнитѣ.

Защит.: Вие му докладвахте само за цѣнитѣ ли?

Свид.: Само за цѣнитѣ.

Защит.: Кой направи втората редакция на постановлението?

Свид.: Азъ.

Защит.: За втората редакция искáхте ли мнѣнието на министръ прѣдседателя?

Свид.: И двѣтѣ азъ направихъ.

Защит.: Прѣди да задамъ въпросъ на свидѣтеля, ще моля г-нъ прѣдседателю, да се прочете първата и втората редакция на постановлението. Въ първата редакция се казва: „Приема се прѣдложението на Вайсенберга", а въ втората: „Удобрява се, да се възложи доставката на вагони върху Вайсенберга". Моля да ми обясни, защо турихте туй измѣнение въ първата фраза на постановлението? Това измѣнение Вие ли го направихте?

Свид.: Азъ.

Защит.: За да го направите това внуши ли Ви тогава управляющия министерството, че то тъй трѣбва да стане?

Свид.: Не.

Защит.: Защо го направихте?

Свид.: Защото втората часть е обикновена форма за постановленията на М-ския Съвѣтъ. Тази е обикновената форма: „удобрява се това и това" или „разрѣшава се това и това". Споредъ мене нѣма никаква разлика въ едната и другата.

Защит.: Както и да е, за насъ е важно, да покажете, дали това измѣнение е Ваше собствено дѣло?

Свид.: Това е мое собственно дѣло и то съ 99% вѣроятность.

Защит.: Съ г-на м-ръ прѣдседателя имахте ли нѣкой разговоръ освѣнъ за цѣнитѣ?

Свид.: Не помня.

Защит.: Г-нъ свидѣтеля отъ колко врѣме е главенъ секретарь въ министерския съвѣтъ?

Свид.: Азъ съмъ отъ 1901 год., а като подсекретарь въ м-ския съвѣтъ отъ 1892 до 1901.

Защит.: Обикновено, като се приеме едно рѣшение или постановление отъ м-ския съвѣтъ, какъ се постжпва съ него: чака ли се да бжде подписано отъ всичкитѣ министри и се пристжпва къмъ испълнението му, или щомъ се приеме рѣшението съобщава се това и се направя протоколъ?

Свид.: Редътъ е такъвъ: най-напрѣдъ има засѣдание, разискватъ се въпроси докладвани отъ министритѣ, записватъ се всичкитѣ рѣшения на редъ и направя се протоколъ на черновка. По този протоколъ се прави постановление и се изпраща въ надлежното м-ство за прѣглеждане. Слѣдъ това се написва отъ чиновника на чисто и се прѣдава за подписъ.

Защит.: Кога се изпраща постановлението за подписване?

Свид.: Постановлението се изпраща съ подписа на секретаря.

Защит.: Кога става подписването на постановлението отъ м-ритѣ?

Свид.: Подписването по нѣкой пжть става слѣдъ двѣ седмици, мѣсецъ, два и повече. Нѣкой пжть въ недѣлята случва се да има нѣколко засѣдания и въ тия засѣдания може да се зематъ нѣколко рѣшения, та отъ единъ протоколъ може да се направятъ до 10 постановление, понеже за всѣко едно рѣшение въ протокола се прави по едно постановление. Най-напрѣдъ ще трѣбватъ: три дена до като се наредятъ всичкитѣ рѣшения и се направи протокола, три дена да се извлекатъ

отъ него постановленията, всичко 6 дена и три дена до като се напишатъ на чисто, та ставатъ всичко деветь дена. По нѣкога се минава даже и повече врѣме, понеже въ м-ския съвѣтъ има малко чиновници.

Защит.: Случвало ли ви се е, щото нѣкое постановление да е било подписвано отъ министра по-късно, даже и слѣдъ като е прѣставалъ да бѫде министъръ?

Свид.: Да, случвало ми се е.

Защит.: Знае ли такива случаи свидѣтеля?

Свид.: Зная.

Защит.: Отъ разнитѣ ли министерства?

Свид.: Да.

Защит.: Всѣки пѫть ли сѫ носени по-късно?

Свид.: Всѣкога се намиратъ 10—15 протокола готови, прѣписани, завѣрени и ги изпращамъ на министра да ги подпише, и послѣ се взема постановление.

Защит.: Не подписването на тѣзи протоколи, които оставатъ въ министерския съвѣтъ, спира ли изпълнението на постановлението на Министерския Съвѣтъ?

Свид.: Не. Прѣписъ отъ постановленията се изпращатъ веднага въ надлежното министерство за изпълнение, а подписването на протоколитѣ се бави единъ два мѣсеца.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Желае ли нѣкой да пита свидѣтеля?

Държ. обвинитель: Азъ имамъ да задамъ нѣколко въпроса. Помни ли свидѣтеля, като стана дума, да се измѣни редакцията на първото министерско постановление, т. е. първата редакция да се замѣни съ втората, кой донесе отъ м-ството на общ. сгради първото писмо, съ което се съобщава първата редакция на постановлението, въ което не фигурираше вѫтрѣ цѣната на вагонитѣ?

Свид.: Помня, че писмото го донесе писаря на м-ския съвѣтъ.

Държ. обвинителъ: Помни ли свидѣтеля, че когато писаря е отишълъ въ министерството на общ. сгради, за да вземе това писмо, въ което се съдържа първата редакция и да го замѣни съ втората, помнитѣ ли, че е ходилъ тогава тамъ заедно съ г. Странски?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Помните ли случая, когато писаря на Министерския Съвѣтъ заедно съ г. Странски сѫ излѣзли отъ Министерския Съвѣтъ и сѫ отишли въ министерството на общ. сгради, за да взематъ това писмо?

Свид.: Такъвъ случай нѣмаше, писаря е ходилъ самъ.

Държ. обвинитель: Ще ли позволи почитаемия сѫдъ, да прочета единъ пасажъ отъ показанията на г. свидѣтеля, защото виждамъ противорѣчие между тогавашнитѣ му и сегашнитѣ показания. Отъ това, което четемъ на стр. 76 отъ дѣлото и сега изказаното отъ него се вижда малко противорѣчие. Нему му съобщаватъ единъ фактъ, че Странски отива заедно съ писаря въ министерството, да вземе първото писмо и се написва второто.

Свид.: За първото постановление не помня.

Държ. обвинитель: За второто?

Свид.: Когато се занесе, това ми е казано.

Държ. обвинитель: Самия този фактъ, че г. Странски се намира въ министерския съвѣтъ, той знае, че ще има да се измѣни редакцията и да се изпълнява нова редакция. Факта, че г. Странски съ писаря на министерския съвѣтъ снове между тоя послѣдния и министерството на общ. сгради, не доказва ли, порѣдъ васъ, че г-нъ Странски е повдигналъ всичкия този въпросъ за измѣнението на постановлението?

Свид.: Азъ помня, че г. Странски е придружавалъ писаря при занасянето на второто постановление, за да се отнесе по-скоро, а за първото не зная, дали го е придружавалъ.

Държ. обвинитель: Вие твърдите съ положителность, че г. Вълчевъ ви е извикалъ по телефона и ви е прѣдложилъ, въ това постановление да се поставятъ и цѣнитѣ, тъй ли е?

Свид.: Тъй е. Той ме пита, дали може да се тури цѣната, а не че искаше да се тури.

Държ. обвинитель: Когато г. Вълчевъ ви помоли за това нѣщо, ако е възможно да стане, той ли ви посочи цѣнитѣ 1500 л. за вагонъ и 30,000 л. за локомотивъ? Кой ви ги посочи?

Свид.: Цѣнитѣ кой ми ги посочи не зная, г. Вълчевъ не ми ги каза.

Държ. обвинитель: Тогава, когато г. Вългевъ ви помоли да поставите цѣнитѣ, вие нѣмахте ли на разположението си тѣзи цѣни отъ министерството?

Свид.: Нѣмахъ, офертата не бѣше при мене.

Държ. обвинитель: Слѣдъ молбата отъ страна на г. Вълчева, вие доложихте ли за това на г-нъ м-ръ прѣдседателя и управляющия министерството на общ. сгради?

Свид.: Да, доложихъ му.

Държ. обвинитель: Какъ се отнесе той къмъ тази молба?

Свид.: Каза, да се поставятъ цѣнитѣ.

Държ. обвинитель: Тѣзи цѣни не ви ли ги посочи?

Свид.: Възможно е, но не помня.

Държ. обвинитель: Не помните ли, да ви ги е показалъ Вълчевъ?

Свид.: Той не ми ги е показвалъ.

Държ. обвинитель: Ако г. Вълчевъ не ви ги е посочилъ, имахте ли при себе си офертата?

Свид.: Офертата я нѣмахъ при себе си, азъ я видѣхъ за пръвъ пѫть при парламентарната комисия.

Държ. обвинитель: Вълчевъ не ви ги е посочилъ, тогава кой ви ги е посочилъ?

Свид.: Азъ прѣдполагамъ, че е г. Т. Иванчовъ.

Държ. обвинитель: Това постановление, за което е дума, пращано ли е на министритѣ за подписъ?

Свид.: Да, изпращано е заедно съ другитѣ протоколи; тѣ подписаха само протоколитѣ, а постановлението не сѫ.

Държ. обвинитель: Постановлението се дѣли на статии, нали така?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Този протоколъ единъ пжть или повече пжти е изпращанъ на министритѣ за подписъ?

Свид.: Да, около три пжти.

Държ. обвинитель: Знаете ли, по настоящемъ кои пописи носи то?

Свид.: То носи подписа само на министръ прѣдседателя, г. Тодоръ Иванчовъ.

Държ. обвинитель: На всичкитѣ други министри по три пжти ли е носено за подписъ?

Свид.: Два-три пжти.

Държ. обвинитель: Не знаете ли, защо този протоколъ, който съдържа тази статия, не е подписанъ отъ другаритѣ на г. Т. Иванчовъ?

Свид.: Не зная. Азъ не го носихъ самъ, а разсилния. Когато разсилния се върнà, азъ прѣглеждахъ книжата, да видя, дали сж подписани и като го попитахъ, защо не сж го подписали, той ми отговори, че едни му казали, какво други пжть ще го подпишатъ, а други му казали, когато подпишатъ и другитѣ.

Държ. обвинитель: Разсилния му казалъ, че едни щѣли да подпишатъ послѣ, а други, когато подпишатъ другитѣ. Други причини за отказа, отъ разсилния не сте ли чули?

Свид.: Не съмъ.

Защит. П. Табурновъ: Има ли случай, гдѣто и други постановления да не сж подписвани, макаръ че сж изпращани за подписъ единъ-два-три пжти?

Свид.: Други постановления, но отъ други кабинетъ ли?

Защит.: Да.

Свид.: Нѣма. Има постановления не подписани, но не че не сж искали.

Защит.: Вие знаете ли, че не сж искали?

Свид.: Азъ зная, че не е искано, понеже азъ лично съмъ му го подавалъ.

Защит.: Кой се грижи за подписването на постановлението?

Свид.: Всѣко министерство.

Защит.: По какво е ставало очна ставка, по коя причина е и ставала и за коя очна ставка говори г. обвинителя? Какво противорѣчие е станало въ вашитѣ показания?

Свид.: Съ г. Вълчевъ азъ не знаехъ, че ще имаме очна ставка и тя се отнасяше до постановлението, за което казахъ, че азъ го направихъ.

Защит.: Тази фраза, която се вижда писана въ показанията ви прѣдъ слѣдствената комисия и която прочете г. обвинителя, относително Странски, че: „не помня да е идвалъ, но не отричамъ положително," до какво се отнася думата „не отричамъ" до неговото идване ли или до искането му, да измѣни постановлението?

Свид.: До неговото идване.

Държ. ищецъ Ив. Славовъ: Свидѣтеля каза, че офертата на Вайсенберга я видѣлъ чакъ въ парламентарната комисия. Отъ гдѣ е взѣлъ свѣденя, за да помѣсти въ второто постановление петь локомотива, когато въ първото се говори, че се приема прѣдложението на Вайсенберга за доставката на 200 покрити и 50 откритѣ вагона и локомотиви, а въ второто се опрѣдѣля и числото на локомотивитѣ?

Свид.: Азъ не помня.

Държ. обвинитель: Азъ мисля, че има и въ двѣтѣ писано.

Свид.: Да, да и въ двѣтѣ, 250 вагона и 10 локомотива, а не 5.

Държ. обвинитель: Има го и въ първото петь локомотива.

Държ. ищецъ: Ако го има, азъ си оттеглямъ думитѣ.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Има ли нѣкой да пита? Г-нъ Филчевъ имате думата.

Прѣдсед. Филчевъ: Слѣдъ като се взѣ рѣшение въ м-ския съвѣтъ за покупката на вагонитѣ, книжата, който се докладваха, прѣдадоха ли се вамъ?

Свид.: Само доклада на министерството за общитѣ сгради.

Прѣдсед.: Какво обема доклада?

Свид.: Той състоеше отъ 10 реда, но не помня съдържанието му.

Прѣдсед.: Какво ви се прѣдаде на васъ?

Свид.: Единъ докладъ отъ министерството съ 10—15 реда.

Прѣдсед.: Книжа нѣмаше ли при доклада?

Свид.: Нѣмаше.

Прѣдсед.: Този докладъ съ нѣкои книжя не се ли внесе въ министерския съвѣтъ, не ги ли приехте вие?

Свид.: Не ги приема секретаря, а сж конфедециялни.

Прѣдсед.: Гдѣ се поставятъ тѣзи книжа?

Свид.: Въ папката на всѣко министерство.

Прѣдсед.: Тѣзи книжа, гдѣ отиваха послѣ?

Свид.: Даваха се менъ.

Прѣдсед.: Книжата трѣбва да сж дадени вамъ.

Свид.: При доклада нѣмаше книжа.

Прѣдсед.: Знаете ли какви книжа имаше?

Свид.: Не зная.

Прѣдсѣд.: Тѣзи книжа вие не сте ли ги видѣли?

Свид.: Видѣхъ ги при парламентарната комисия.

Прѣдсед.: Кой взѣ другитѣ?

Свид.: Види се, м-рътъ ги е задържалъ при себе си.

Прѣдсед.: Знаете ли какви книжа имаше други?

Свид.: Не зная.

Прѣдсед.: Въ м-ския съвѣтъ тѣзи книжя не сте ли ги виждали?

Свид.: Никакъ.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Г-нъ Апостоловъ, кога и колко дена слѣдъ м-ския съвѣтъ направихте постановлението?

Свид.: Първото на 4 августъ, то бѣше приготвено на 3 августъ

вечерьта, а на 4 се прѣписа и изпрати въ министерството, слѣдъ 4—5 дена, мисля.

Прѣдседателя: Мина ли се много врѣме до като се поднесе постановлението за подписъ на министритѣ?

Свид.: Не се носи за подписъ.

Прѣдседателя: Какъ така?

Свид.: Само протокола се носи за подписъ.

Прѣдседателя: Слѣдъ колко врѣме се поднесе постановлението за подписъ на министритѣ?

Свид.: Не помня.

Прѣдседателя: Бѣха ли министритѣ на власть тогава?

Свид.: Не.

Прѣдседателя: Имаше ли 4—5 мѣсеца промеждутъкъ?

Свид.: Имаше.

Прѣдседателя: Постановлението носи дата 1 августъ, нали?

Свид.: Да, но е написано на 4 августъ.

Прѣдседателя: Вие казвате, че книжата се изпращатъ чрѣзъ разсилния за подпнсъ и той ви казалъ, че еди кой-си не иска да подпише постановлението, а други казвали, че нѣматъ врѣме. За друга причина не ви ли е казалъ?

Свид.: Друга причина не ми е казалъ.

Прѣдседателя: Вие казвате, че не помните, да има друго постановление, което да се е връщало, било при сжщитѣ министри, било при други кабинети, не подписвано, така ли?

Свид.: Да.

Прѣдседателя: Дадения случай не направи ли ви впечатление, което се отнася до покупката на вагони; и вие, като главенъ секретарь, не искахте ли самъ да поднесете постановлението за подписъ и да разберете, защо не го подписватъ?

Свид.: Азъ не мога да оставя канцеларията си и да го занасямъ на подписъ.

Прѣдседателя: Единъ разсиленъ не може ли да разбере толкозъ, колкото единъ секретаръ?

Свид.: То не е моя работа, да заставямъ министеритѣ да подписватъ.

Прѣдседателя: Не да заставяте, но да поднесете за подписъ?

Свид.: Поднасяно е ставало три пжти.

Прѣдседателя: Маслите ли, че едно постановкение на министра или на какво да е друго учреждение щомъ носи единъ подписъ, то не е актъ?

Свид.: Азъ не съмъ мислилъ така, защото редътъ въ м-ския съвѣтъ е билъ такъвъ и винаги сж ги подписвали постановленията по-късно.

Прѣдседателя: Мислите ли, че този редъ е добъръ?

Свид.: Не вѣрвамъ да е добъръ.

Прѣдседателя: Казахте, че на васъ се даде само доклада отъ неколко реда, а други книжа не ви се дадоха, тъй ли?

Свид.: Само доклада безъ приложенитѣ книжа.

Прѣдседателя: Казвате, че въ едно засѣдание много работи се рѣшаватъ, вѣроятно отъ подобенъ характеръ. Другъ кой е искалъ книжята, та въ този случай ви се не донесоха?

Свид.: Вижда се министрътъ ги е задържалъ при себе си или другъ министръ ги е искалъ. Това е исключение.

Прѣдседателя: Какво направихте вие съ министерското постановление и какво пратихте въ м-вото на общ. сгради?

Свид.: Само доклада се прати

Държ. обвинитель: Г-нъ свидѣтелю, по пъпроса, който ви зададе г. Табурновъ, ето какъ е редакцията на думитѣ ви, изказани прѣдъ слѣдствената Комисия. (Чете показанията му въ слѣд. дѣло). Отнася ли се това и до факта, че г. Странски е искалъ още и измѣнение на постановлението?

Свид.: Както ги прочетохте отнася се и до двѣтѣ.

Подсжд. Т. Ивановъ: Въ доклада на м-вото на общ. сгради е казано, че се прибавятъ извѣсни приложения къмъ този докладъ отъ министерството. Слѣдъ това да се каже въ доклада, че има тѣзи приложения и тълеграмата и най-сетнѣ да ги нѣма тѣзи книжя, азъ не разбирамъ?!

Свид.: Азъ не казахъ, че имало телеграма и приложения, но не ги зная, понеже на менъ се не дадоха.

Подсжд.: Имаше ли такова нѣщо?

Свид.: Не помня.

Подсжд.: Когато се докладваше имаше и телеграма, не помните ли какво сж станали?

Свид.: Не помня.

Прѣдсед. Филчевъ: Вие казвате, че, за да се редактира постановлението, вие сте се адресирали до Вълчева, да ви даде свѣденя по офертата и пр.

Свид.: Не по офертата, но за количеството на вагонитѣ.

Прѣдсед.: То е пакъ по офертата?

Свид.: Да по офертата.

Прѣдсед.: Отъ книжата по дѣлото се вижда, че офертата съ другитѣ книжа сж били пратени въ министерския съвѣтъ. Вие казвате, че г. Иванчовъ не ви далъ тѣзи книжя. Защо не ги искахте отъ министра, а искате свѣденя отъ г. Вълчева?

Свид.: Защото г. Вълчевъ ги е прѣгледалъ по-рано.

Прѣдсѣд.: Но г. Вълчевъ може да не помни?

Свид.: Тогава щѣхъ да се обърна до г. Иванчовъ, защото порано не искахъ да му главоболя, понеже си имаше много работа: той бѣше м-ръ на вжтреш. дѣла, прѣдседатель на министерския съвѣтъ, управляющъ м-вото на общ. сгради и княжески намѣстникъ.

Прѣдсед.: Офертата бѣше ли при васъ?

Свид.: Тя не бѣше при мене, не съмъ я виждалъ.

Прѣдсед.: Тя е била въ м-ския съвѣтъ?

Свид.: Офертата я нѣмаше въ доклада.

Прѣдсед.: Отъ гдѣ се взѣха тѣзи книжа, да се повърнатъ тукъ?

Свид.: Не помня.

Сжд.: Генчевъ: Архивара на васъ прѣдава ли тѣзи книжа?

Свид.: Прѣдава ги, и когато има такива нѣща, тогава то се споменва и въ постановлението.

Сжд.: Не помните ли да е имало въ доклада?

Свид.: Когато при архиваря се донесе доклада, то ако нѣмаше тѣзи книжя, той трѣбва да ги е поискалъ; въ този случай какъ е станало, не помня.

Сжд.: Не е ли ставало, нѣкой пжть да се забѣлѣжи, че това и това постановление е у министра или не се забѣлѣзва такова нѣщо?

Свид.: Ако има такова нѣщо, ние въ повечето случаи питаме за него.

Сжд.: Въ този случай какво направихте?

Свид.: Не помня да ми го е искалъ нѣкой, нито да ме е питалъ даже за него.

Държ. обвинитель: Тѣзи писма се изпращатъ само съ разсилния ли или се носятъ отъ министра?

Свид.: Имало е случай и лично и чрѣзъ разсилния.

Подсжд. Т. Иванчовъ: Въ този случай?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Доклада изпратенъ чрѣзъ разсилния, като е регистриранъ, ще остане ли въ м-ския съвѣтъ?

Свид.: Ако е регистриранъ, той остава въ м-ския съвѣтъ.

Държ. обвинитель: По кой начинъ оргинала не се намира въ министерския съвѣтъ?

Свид.: Както се вижда, той трѣбва да не е постжпилъ въ м-ския съвѣтъ, защото не е въ архивата му.

Държ. обвинитель: Щомъ е регистриранъ, азъ мисля, че трѣбва да е въ архивата.

Свид.: Трѣбва да е взетъ и прѣгледанъ, по-рано, защото писмата и протоколитѣ се номериратъ и прошнуроватъ.

Държ. обвинитель: Знаете ли, да е взетъ, прѣди да се изпрати постановлението?

Свид.: То е, когато да се изпрати постановлението.

Държ. обвинитель: Както виждате, оригинала се намира въ м-ството на общ. сгради; на него личи и министерския щемпълъ. Ако м-ството официялно би го изпратило, прѣди всичко има ли нужда М-ския Съвѣтъ да врължа оригинала на доклада на сжщото м-ство?

Свид.: Тѣ оставатъ въ съвѣта?

Държ. обвинитель: Тогава какъ да си обяснимъ този фактъ и може ли да извадимъ заключение, че не е изпратенъ въ канцеларията?

Свид.: Това може да се види, като се направи справка, именно като се види въ разсилната книга на м-ството на общ. сгради, дали е вписано. Тогава ще се види, дали е изпратено чрѣзъ разсилния, защото ще има подписъ.

Държ. обвинитель: Какъ може да се узнае, кога е пратено: то може да е пратено слѣдъ мѣсецъ-два, а може слѣдъ година.

Свид.: Въ разсилната книга сж написани разнитѣ писма по редъ

и по това ще може да се узнае, кога е изпратено и отъ кого е получено, защото на срѣща има подписъ.

Защит. С. Иванчовъ: Не знае ли, да сж земени нѣкои книжа отъ парламентарната комисия или отъ сжда, слѣдъ като се възбуди въпросъ въ парламентарната комисия?

Свид.: Било парламентарната комисия, било сжда, винаги сж искали съ писма.

Защит.: Отъ министерството на общественитѣ сгради?

Свид.: До скоро се искаха такива писма на довѣрие, безъ разписка, за нѣкаква работа, но азъ не давамъ на довѣрие.

Защит.: По-напрѣдъ не давахте ли на довѣрие?

Свид.: Отъ насъ искаха доклада, и други книжа се искаха, но азъ не можахъ да държа смѣтка, та много нѣща се губѣха; ето, нашата черновка я нѣма.

Защит.: Това е въпросъ на канцеларията. Не допущате ли по този начинъ да е искано и това?

Свид.: Може.

Защит. Д-ръ П. Табурновъ: Дали така се даватъ нѣкой пжть?

Свид.: Да.

Защит.: Вие, г. Апостоловъ, като ви попитаха, че това, което сте говорили прѣдъ слѣдствената комисия за допущането, вие казахте, че се отнася до идването на г. Странски, но на г. обвинителя отговорихте, че и за двѣтѣ. Сега кое допущате, дали че г. Странски е идвалъ при васъ за измѣнението на постановлението, или за изпращането му по-скоро?

Свид.: И за двѣтѣ.

Прѣдседателя А. Каблешковъ: Ще помоля свидѣтеля, да се постарае добрѣ, да си спомни, доклада постжпи ли въ м-ския съвѣтъ и зарегистрирахте ли го?

Свид.: Азъ казахъ, че не съмъ го зарегистриралъ.

Прѣдседателя: Вие видѣхте тамъ, че е зарегистриранъ?

Свид.: Азъ видѣхъ само доклада.

Прѣдседателя: И приложенията бѣха тамъ?

Свид.: Тѣхъ ги нѣмаше тамъ, когато се даде доклада.

Прѣдседателя: Г-нъ Т. Иванчовъ ви каза, че сж били тамъ.

Свид.: Азъ не ги видѣхъ.

Прѣдседателя: Г-нъ Иванчовъ, расправете какъ стои работата?

Подсжд. Т. Иванчовъ: Всичкитѣ писма и доклади, отъ кое да е министерство винаги се изпращатъ до канцеларията, а министрътъ съ това не се занимава. Като се изпраща, то се испраща всичко, не може да бжде, отъ м-то да се изпрати само докладъ отъ петь реда и да се каже, че пращатъ еди какви си приложения, безъ да има такива. Какъ г. Апостоловъ не ги е видѣлъ, това не мога да зная. Какъ така да пише, че има такива приложения, безъ да ги изпратятъ? Това не може да бжде! Азъ зная добрѣ, че бѣха тамъ.

Прѣдседателя къмъ свидѣтеля: Положително твърдите ли факта, че и по-рано книжата ги нѣмаше въ доклада?

Свид.: Твърдя положително, че азъ не съмъ ги видѣлъ въ доклада, нито по-рано, нито по-послѣ.

Прѣдседателя: Когато се зарегистриратъ книжата, при регистрирането имъ не се ли казва: съ еди колко си доклади и еди колко си приложения?

Свид.: Казва се.

Прѣдседателя: Когато пишехте постановлението, тѣзи книжа нѣмаше ли ги при васъ?

Свид.: Тѣ бѣха въ папката на министра и когато ми ги даде и иска да направя постановление, тогава, когато писахъ постановлението, при доклада не е имало приложенията.

Прѣдседателя: Допущате ли тогава регистратора, прѣди да ги прѣдстави вамъ, да ги е прѣдставилъ по-рано на министра и министрътъ да е взѣлъ тѣзи книжа и оставилъ само доклада?

Свид.: Азъ не мога да допусна нѣщо, което не зная. Може и така да е станало. Министрътъ иска едно приложение, да го прѣгледа и ние го даваме, а дали го връща, не помня.

Прѣдседателя: Г-нъ Т. Иванчовъ, когато дойдатъ въ министерския съвѣтъ тѣзи книжа, въ себе си ли ги държите или ги изпращате въ канцеларията?

Подсжд. Т. Иванчовъ: Министрътъ не се занимава съ канцеларията въ министерството. Каквото е изпратено отъ м-ството, то е споменато въ самия докладъ и не може да не е било тамъ. Не зная какъ г. Апостоловъ не ги е видѣлъ. Може да сж идвали други и да сж ги вземали.

Прѣдседателя: И пакъ казва, че не ги е видѣлъ?

Подсжд.: Казва, че сж говорили даже за тѣхъ. Министрътъ нито внася, нито изнася писма, а ги взема, ако му трѣбватъ.

Прѣдседательтъ къмъ свидѣтеля: Обяснете ни, г. Апостоловъ, какъ е станало това?

Свид.: Много пжти самъ министрътъ донася доклада още не зарегистриранъ и го докладва.

Подсжд. Т. Иванчовъ: Въ този случай тъй ли бѣше?

Свид.: Не зная, не помня.

Прѣдседателя: Този случай другъ ли е?

Свид.: Не помня.

Прѣдседателя: Но тукъ имаше доклада съ приложенията?

Свид.: Азъ помня, че не ги видѣхъ; какъ е станало това, не зная.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: Свободенъ ли е свидѣтеля? (Гласове: Свободенъ). Свободни сте.

Даде се отдихъ, а подиръ това повика се свидѣтеля Димчевъ.

Държ. обвинитель: Въ Цариб родъ посрѣщнахте ли Тохолова, като се завърщаше отъ странство и какъвъ разговоръ имахте съ него? Прави ли той докладъ на министра, който се намираше тамъ?

Свид.: Бѣхъ командированъ въ странство срѣщнахъ се съ Тихолова въ Виена и пжтувахме до Царибродъ. Тамъ по посрѣщането на

Шаха бѣше и Тончевъ, който ме попита, отъ кѫдѣ ида и азъ му докладвахъ. Той ме пита самъ ли пѫтувамъ, а азъ му казахъ, че и Тихоловъ е съ мене. Тогава той пожела, да се срѣщне съ него и се срѣщна, но какво му е докладвалъ не зная.

Държ. обвинитель: Тихоловъ не ви ли каза какво е докладвалъ?

Свид. Докладвалъ му въ кратцѣ за командировката си и че щомъ си отиде въ София, ще му докладва писменно.

Прѣдседателя: Прѣзъ цѣлото пѫтуване стана ли дума за какво е ходилъ въ странство?

Свид.: Да, стана, азъ зная, че е ходилъ да приема вагони.

Прѣдседателя: Какви ги е намѣрилъ?

Свид.: Не стана дума за това.

Повика се свидѣтеля Странски.

Държ. обвинитель: Бѣше ли заинтересованъ въ доставката на вагонитѣ?

Свид.: Да, формаленъ доставчикъ бѣше Вайсенбергъ, а пъкъ азъ бѣхъ заинтересованъ по частенъ договоръ съ него.

Държ. обвинитель: Съ чиновницитѣ въ министерството въ какви отношения се намирахте?

Свид.: Познавахъ се съ едни повече, съ други по-малко, но по случай тази доставка отношенията между мене и Вълчевъ — Манафовъ се обтегнаха, съ първия отъ самото начало, а съ Манафова по-послѣ.

Държ. обвинитель: Ходѣхте ли въ м-то, да правите справки по положението на работата?

Свид.: Да, при Вълчева и Манафова.

Държ. обвинитель: Тѣ услужили ви ли бѣха?

Свид.: Манафовъ бѣше коректенъ, а Вълчевъ правѣше прѣчки.

Държ. обвинитель: Даваха ли ви тѣ офертитѣ или другата коресподенция да я четете?

Свид.: Не, но ми съобщаваха нѣщо, когато ги запитвахъ.

Държ. обвинитель: Но да си снемате прѣписи отъ книжа?

Свид.: Помня единъ случай за постановлението на М-ския Съвѣтъ, а може да е имало и други случаи.

Държ. обвинитель: Считахте ли ви за възможно, като прѣдприемачъ, да правите справки и да ви даватъ дѣлата, да ги прѣглеждате?

Свид.: Азъ имамъ такова право, като прѣдприемачъ, но не че съмъ упражнявалъ влияние за това.

Държ. обвинитель: Какво знаете за министерското постановление, имало ли е нѣколко редакции?

Свид.: Прѣзъ юний 1900 год. дойде Вайсенбергъ и ми прѣдстави единъ циркуляръ отъ м-то на общ. сгради, че се искатъ подъ наемъ 200 вагона покрити и 500 открити. Той билъ въ сношение съ двѣ кѫщи и пожела да направимъ тая работа заедно, защото се познаваме отъ двѣ год., пъкъ и други пѫть сме правили такива доставки. Азъ се съгласихъ. Той имаше едно писмо отъ Ренера, съ което му прѣдлагатъ ва-

гони и възъ основа на което направихме офертата за вагони подъ наемъ за 6 мѣсеца по 3 л. и 70 ст. на денъ, като се приематъ и повъратъ въ Брауншвайгъ. По послѣ получихме оферта отъ Шолмайеръ малко по-ефтина: по 3 л. отъ Хагенъ. Понеже прѣноса за България е ефтинъ, а за връщане 3 пжти по-скжпъ, та по този начинъ, съ наемване на вагонитѣ, тѣ ще костуватъ почти колкото струватъ вагонитѣ, ако се купятъ, ние си наумихме, да направимъ една оферта за продажба и направихме такава. Въ това врѣме доде Айлеръ, прѣдставителъ на кжщата Ренеръ и ни каза, че Шолмайеръ нѣма вагони и че тази фирма вече не сжществува, а само Малеръ се занимава и то съ малки работи, и че ако е далъ оферта за вагони тѣ сж ония, които принадлежътъ на кжщата Ренеръ, защото само тя има стари вагони въ цѣла Германия и само той може да ги достави. Ний направихме единъ контрактъ съ него за вагони подъ наемъ или купуване, освѣнъ това направихме и единъ допълнителенъ контрактъ, че не може да върти никаква работа съ вагони въ България мимо Вайсенберга и чрѣзъ посрѣдничеството на други лица. Той замина за Цариградъ, като мислѣше, че, като се върне, ще се уреди работата за да тури въ дѣйствие станалото съглашение. Обаче, като се върна, работата не бѣше свършена и слѣдъ нѣколко дена ни заяви, че ако въ 24 часа не се изпълни контракта, ще го оттегли, макаръ че имаше сключено съ германското консулство задължение. Ние отговорихме, че нѣма подобно право и ще го държимъ отговоренъ за послѣдствията. На 26 отива и дава офертата отъ свое име за сжщитѣ вагони, като приложилъ и описание и фотографии, кждѣто и той самъ е фотографиранъ, но съ тази разлика, че иска по 156 л. повече на вагонъ. Офертата е прѣдставена отъ Вълчева на м-ра. Това е направилъ Вълчевъ, защото като е изпращалъ Айлера на гарата обѣщалъ му е, че ще прокара неговата оферта. Нашата оферта понеже бѣше по-ефтина се прие съ м-терско постановление, обаче не ни сжобщаваха и чакъ на осмия денъ ни съобщиха, макаръ че менъ още на втория денъ ми бѣше съобщено устно. Съобщихме на Айлера, че работата е възложена върху насъ и него държимъ за отговоренъ, ако не ни достави нужнитѣ вагони. Ние молихме, да ни се съобщи официално м-то постановление и едва на 9 августъ получихме такова. Вайсенбергъ ми донесе това съобщение, но то бѣше много общо и нѣмаше цѣнитѣ, за това отидохъ при Вълчевъ и му казахъ, да се поставятъ и цѣнитѣ. Вълчевъ повика Манафова, земалъ дѣлото и се оказа, че така е редактирано м-то постановление. Послѣ по телефона говори за това съ Апостолова и на втория денъ получихме постановление съ цѣнитѣ.

Държ. обвинитель: Офертата, която е утвърдена, дали е на Вайсенберга или е на другиго?

Свид.: Първата, за наема, е на Ренеръ, но послѣ възъ основа на склюненпя договоръ оферираме отъ свое име.

Държ. обвинитеь: Но сжщитѣ вагони на Шолмайера за наемъ, не прѣдлагате ли и за проданъ?

Свид.: Шолмайеръ нѣма вагони, но ние не опрѣдѣлихме отно-

шенията си съ Ренера въ м-ството, защото това сж часни работи, а пъкъ Вайсенбергъ отъ кждѣ ще вземе вагонитѣ, то е негова работа.

Държ. обвинитель: Слѣдъ като се съгласи съ васъ Ренеръ, защо дава на 26 своя собствена оферта?

Свид.: Защото се запозна съ нѣкои господа, като Вълчева, които му казали, че той ще направи работата по-добрѣ самъ.

Държ. обвинитель: Но послѣ Ренеръ на 8 августъ отказва, да има съ Вайсенберга нѣкакви отношения, защо това?

Свид.: Айлеръ мисли, че съ това ще се отърве отъ задължението си, но за насъ въпроса бѣше свършенъ и не се съмнявахме, че ще го заставимъ съ документи, да изпълни задължението си и даде вагонитѣ.

Държ. обвинитель: И кждѣ 16 августъ пакъ ли продължава вашето недоразумение съ Ренера?

Свид.: Продължаваше до като се съгласи, че ще дѣйствува чрѣзъ насъ.

Държ. обвинитель: Дали знаеше м-то, че ще вземете вагони отъ Ренера?

Свид.: То нѣма защо да знае това, стига да му дадемъ вагони.

Държ. обвинитель: Защо Вайсенбергъ сочи вагонитѣ на Шолмайера, а не на Ренера по гаритѣ?

Свид.: Имате грѣшка, това бѣха шикании но Дръцковъ, който бѣше въ Германия скоро се убѣдява, че Шолмайеръ нѣма кжща. Затова той трѣбваше да се обърне къмъ насъ като прѣдприемачи, та да му кажемъ кждѣ сж вагонитѣ.

Държ. обвинитель: Но защо м-то третира Шолмайера за прѣдприемачъ, не ли защото офертата е негова?

Свид.: Не м-то, а Вълчевъ прави това.

Държ. обвинитель: Но, за да отиде послѣ Тихоловъ да прѣгледа вагонитѣ на Ренера, вие ли му казахте?

Свид.: Азъ отидохъ да питамъ Вълчева кой ще замине и кога за вагонитѣ, а той каза, че телеграфиралъ на Тихоловъ въ Хагенъ за това. Азъ тогава му казахъ, че нашитѣ вагони сж въ Брауншвайгъ при Ренера и тамъ да отиде.

Държ. обвинитель: Ренеръ послѣ пакъ влѣзе въ съгласие, защото го заплашихте съ контракта или защото му дадохте аванси?

Свид.: Никакви аванси и отстжпки не сме му правили, а съ контракта го заставихме.

Държ. обвинитель: Пращате телеграма на Вайсенберга, „да нареди работата" съ Манафова, защото инакъ „лошо". Защо така?

Свид.: Азъ му писахъ, да урежда добрѣ работата и да има прѣдъ видъ, че колкото нижинери додатъ само ще гледатъ вагонитѣ и нѣма да ги приематъ, както и стана. Това се съдържаше въ едно анонимно писмо, не зная отъ кого е, което е много характеристично и найдобрѣ рисува работата и прѣчкитѣ, които ни правиха.

Държ. обвинитель: Това писмо произлиза отъ радославиститѣ, които гонятъ иванчовиститѣ и тончовиститѣ?

Свид.: Това не е вѣрно, то произлиза отъ нѣкои лица, които сѫ говорили на Айлера.

Държ. обвинитель: Но вий знаете всичко въ министерската канцелария и телеграфирате, че м-ра има всичка добра воля, да ви помага, защото знайте, че Тихоловъ е пратилъ вече лошата си телеграма. Кой ви съобщава това?

Свид.: Тукъ има недоразумѣние, защото още прѣди телеграмата на Тихоловъ азъ ходихъ съ него въ атилиетата и той не каза нищо лошо за вагонитѣ. Тѣ бѣха ревизирани и той нищо не казваше, а правѣше заключение въ себе си. За локомотивитѣ казваше, че едина билъ съ тендеръ, другия безъ скара и пр. и че трѣбвало много врѣме за поправка. Въ Берлинъ имаше два локомотива, но сѫщия день, когато отидохме, бѣше продаденъ едина, който бѣше по-лошъ, но той щомъ го видя каза: „Ха! ето хубавия, който е продаденъ, а останалия е калпавъ“, а пъкъ то бѣше тъкмо противното. Когато се телеграфира на Тихолова отъ м-то, даватъ му се наставления, да прѣгледа вагонитѣ и да съобщи за тѣхното състояние, а не да ги приема. И дѣйствително така бѣше, защото той ги гледаше бързо, бързо като стрѣла. Азъ го молихъ, да си каже мнѣнието, а той каза „какво да правя“?! Азъ му казахъ, че той ще приема вагонитѣ споредъ описанието и ние такива ще доставяме. Послѣ почна да иска контра пламши, а азъ казахъ, че такова нѣщо нѣма въ офертата. Той бѣше тамъ съ госпожата си и азъ единъ пѫть му дадохъ единъ образецъ отъ телеграма, като му казахъ, да телеграфира въ такава смисъль. Той каза, че ще телеграфира, но азъ полугихъ отговоръ отъ София, че вагонитѣ нищо не струватъ и че той иска да се завърне, защото билъ боленъ. Тогава му казахъ нѣкои остри думи и го оставихъ.

Държ. обвинитель: Ви въ писмото заедно съ образеца отъ телеграмата, наричате Тихолова честенъ и справедливъ, а защо съдружника ви се оплаква на Иванчова, че той само кусури търси, защо го наричате честенъ и се оплаквате отъ него?

Свид.: И тогава и сега казвамъ, че е честенъ човѣкъ, но не че е справедливъ, а страхливъ и въ това се убѣдихъ отъ горчивия опитъ.

Държ. обвинитель: Но тази ви постѫпка, да му дадете образецъ отъ телеграма е челъ за нежентлементска и съобщава това въ министерството?

Свид.: Ако се прочете, ще видите, че нѣма нищо жентлементско. Той ме пита какво да прави и азъ му дадохъ образецъ отъ телеграма, но той бѣше свободенъ да прави каквото ще. Но, като туря това въ доклада си, иска да каже, че съмъ се опиталъ да му влияя.

Държ. обвинитель: Отъ гдѣ узнахте, че Тихоловъ е телеграфиралъ, какво нищо не струватъ вагонитѣ?

Свид.: Отъ единь мой приятель тукъ.

Държ. обвинитель: Отъ гдѣ знаете за съдържанието на Иванчовата телеграма?

Свид.: Не помня, дали съмъ билъ въ това врѣме тукъ или въ Берлинъ, а приятеля, който ми е съобщавалъ нѣкои работи, е Даскаловъ, народенъ прѣдставитель и журналистъ.

Държ. обвинитель: Ви ли искахте услугитѣ или той случайно знаеше тѣзи работи?

Свид.: Азъ съмъ го молилъ, да ми казва работи, които знае и да ходатайствува за менъ.

Държ. обвинитель: „Телеграфирайте на Вайсенбергъ, да гледа да нареди работата, защото инакъ лошо". Какво искате да кажи́те съ това?

Свид.: Азъ казахъ на Манафова, че съмъ чувалъ и други хора, да се оплакватъ отъ строгостьта и плашливостьта на Тихоловъ и му заявихъ, че той нѣма да бѫде коректенъ, обаче той ми каза, че ако той не се съобрази съ условията, самъ ще отиде. А пъкъ съ Манафова, като по благоразуменъ по-лесно ще се свърши работата.

Държ. обвинитель: Не сте ли искали да кажете на дру-га́ря си, да се опита да подкупи, да подмами Манафова?

Свид.: Такава цѣль никога не съмъ ималъ.

Държ. обвинитель: Съ думитѣ: „м-ра има добрата воля да ни помага" искате ли да кажете за услугитѣ, които прави единъ м-ръ на прѣдприемачъ или нѣщо друго?

Свид.: М-ра искаше да ни помогне, защото имаше голѣма нужда отъ вагони и защото виждаше, че има хора, които ни прѣчатъ.

Държ. обвинитель: Вие пишете на съдружника си, да иска отстранението на Тихолова; на кого разчитате, че ще се уважи тази молба?

Свид.: На никого; азъ мисля, че ако Вайсенбергъ се оплаче противъ Тихолова и прѣдстави уважителни мотиви за това, неговото оплакване може да се уважи и, въ случай на нужда, да се прати друго лице.

Четвъртъкъ, 13 мартъ, засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Държ. обвинитель: Моля да се отбѣлѣжи въ протокола, че въ регистритѣ на м-ския съвѣтъ е отбѣлѣзано, че сѫ постѫпили въ канцеларията на съвѣта документитѣ: телеграмата на Дрънцовъ, протокола на комисията и сравнителната таблица, за които стана по-рано дума.

Защит. С. Иванчовъ: И ние искахме прѣдъ обѣдъ удостовѣрение, че тѣзи документи сѫ постѫпили въ м-ския съвѣтъ, но не ни се даде, защото самитѣ регистри сѫ били изпратени на г. държ. обвинитель.

Държ. обвинитель къмъ Странски: Като ви прочетохъ телеграмата и писмото, видохте, че идеята, да се назначатъ двама пруски инжинери, е дадена отъ Иванчова. Така ли стои рябoтата?

Свид.: Фактически работата не стои така. Това е моя идея, азъ самъ искахъ да се назначи такава комисия и това го съобщихъ на Манафова, на м-ра Иванчева и въ послѣдствие на м-ра Тончева. Редакцията на телеграмата ми до Вайсенберга по този въпросъ е неправилна и недостъчно ясна.

Държ. обвинитель: Ако двама пруски инжинера се про-

изнесатъ въ ваша полза за годностьта на вагонитѣ, дали е това достатъчно?

Свид.: Това ще бжде морално и материялно удовлетворение.

Държ. обвинитель чете: „Веднажъ като пристигнатъ вагонитѣ въ София е лесно, но да се гледа тамъ да се приематъ.“ Защо тука ще бжде лесно?

Свид.: Защото съ факта на пристигането се доказва, че тѣ сж здрави, а пъкъ мнѣнието на Манафовъ е, че тѣ не могатъ пристигна, а ще изкапятъ по пжтя.

Държ. обвинитель: Послѣ пишете: „Ето заминава Поповъ, добъръ. Въ какво отношение е употрѣбена думата „добъръ“, добъръ като инжинеръ ли или като човѣкъ?

Свид.: Нито едното, нито другото, а че не е изпълненъ съ злобата на другитѣ инжинери и е справедливъ.

Държ. обвинитель: Като е справедливъ, какъ ще ни обяснитѣ телеграмата на Филипъ Ганчевъ, която трѣбва да се покаже на Попова, за да се улесни приемането?

Свид.: Защото Поповъ въ Берлинъ е билъ подъ влиянието на Манафова, а пъкъ азъ, като имахъ интересъ, гледахъ какъ да се уреди тази работа.

Държ. обвинитель: Какъ така Манафовъ да притежава такава сила, че може да влияе на всички инжинери?

Свид.: Само който не е билъ доставчикъ на нѣщо, което не е било симпатично на Вълчева и Манафова, той не знае какъ сж го опропастили.

Държ. обвинитель: Защо загатвате въ писмата, че Конъ-Митлеръ не трѣбва да знаятъ нищо за транспорта на вагонитѣ?

Свид.: Тѣ, както и Шенкеръ не трѣбва да знаятъ, отъ кждѣ ще се експедиратъ вагонитѣ, защото ще ни конкуриратъ.

Държ. обвинитель: Вижда се отъ писмото, че ви сте имали единъ разговоръ съ Тончева на софрата; истина ли е това или е измислица?

Свид.: Това не е вѣрно, то е моя измислица, никога не съмъ билъ у Точева на софра.

Държ. обвинитель: Но отъ нѣкои книжа се вижда, че г. Тончевъ, като че ви съобщава всичко?

Свид.: Г-нъ Тончевъ никога не ме е викалъ, да ми съобщава нѣщо, а азъ самъ сътъ го търсилъ и главоболилъ, и молилъ да ми уважи оплакванията, а нищо не ми е казалъ какво мисли да прави, ако е намиралъ, че не трѣбва да ми съобщава. Съобщавалъ ми е по нѣкога само, какво ще направи по нѣкое мое оплакване, ако го уважи.

Държ. обвинитель: Послѣ сте ходили при г-нъ Тончева, за да ви покаже нотата на консула, и тукъ вече се консултирате съ него, по кой начинъ ще стане изплащането на паритѣ. Истински ли е този фактъ?

Свид.: Този въпросъ за изплащането на паритѣ е свършенъ между менъ, Вайсенбергъ и Айлеръ, но понеже Вайсенбергъ бѣше въ Германия, азъ съмъ молилъ г. Тончева, да уважи исканото ми.

Държ. обвинитель: Отъ вашитѣ писма личи, че ви можете да ходитѣ въ Иванчова и Тончева и да разполагате съ чиновницитѣ.

Свид.: Не е вѣрно, защото ако можехъ да разполагамъ, щѣше да се свърши работата безъ толкова мѫчнотий

Държ. обвинитель: Ви сте били въ споразумѣние отъ кои писма да останатъ слѣди?

Свид.: Това не е било и не може да бѫде, никакви споразумѣния не съмъ ималъ съ кого и да е, това е моя измислица.

Държ. обвинитель: Това писмо дали си има мѣстото или си играете съ името на министритѣ?

Свид.: Азъ съмъ направилъ една по-голѣма грѣшка, като съмъ намѣсилъ имената на м-тѣ, които нѣматъ извѣстие отъ писаното отъ мене въ писмата, но трѣбва да призная, че това е било голѣма слабость отъ моя страна.

Държ. обвинитель: Филипъ нѣма да се разсърди, казвате; защо Филипъ щѣше да се разсърди, защото Тончевъ е викалъ Попова обратно ли? Какъвъ е този Филипъ?

Свид.: Вайсенбергъ знае много нѣща, които и азъ зная като неговъ съдружникъ, за това му загатвамъ за Филипа.

Държ. обвинитель: Какво страшно има, че Филипъ ще се разсърди?

Свид.: Нищо.

Държ. обвинитель: Може би, защото на Ф. Генчевъ му е минавала думата?

Свид.: Азъ Попова не познавамъ и не е пратенъ той по мое искане.

Държ. обвинитель: Да не би и Филипъ да е съдружникъ?

Свид.: Той не е никакъ заинтересованъ.

Държ. обвинитель: Но ви пишете на съдружника си, че сте му дали една часть; чакате вагонитѣ, за да му дадете и останалата часть отъ паритѣ и да ликвидира смѣтката?

Свид.: Не, такова нѣщо не е имато. Ако бѣхъ му далъ нѣщо, то слѣдствената комисия щѣше да го констатира отъ моитѣ тефтери, които бѣха на нейно разположение дълго врѣме.

Държ. обвинитель: Защо толкова ви е страхъ, да не би да се смѣни м-вото, та за това постоянно телеграфираше: бързайте, бързайте!

Свид.: Какъ да не ни е страхъ, когато при това правителство, на което ужъ се считаме приятели, ни се правятъ прѣчки, а при друго съвсѣмъ ще ни съсипятъ.

Държ. обвинитель: Да не сте разчитали на м-ра на пѫтищата и съобщенията?

Свид.: Не, и той нищо не ни помогна, а ни остави на чиновницитѣ си, да ни играятъ, както щатъ произволно и несправедливо.

Държ. обвинитель: Вие давате образци отъ писма на Боботанова и туряте цѣна за боядисване каквато вамъ се харесва, какъ може това?

Свид.: Азъ казахъ тази цѣна малка или голѣма, но тя е прѣдвидена въ нашата оферта и азъ я искамъ.

Държ. обвинитель: Боботановъ, като бѣше въ странство, кореспондираше ли съ васъ по вагонитѣ?

Свид.: Той ми е писалъ едно часно писмо.

Държ. обвинитель: Въ часното писмо може ли да ви опише и вагонитѣ; чиновникъ може ли да кореспондира съ прѣдприемача? Боботановъ отказва категорично да ви е писалъ.

Свид.: Азъ не зная какъвъ интересъ има да отказва, че ми е писалъ, но азъ и прѣдъ слѣдствената комисия казахъ, че ми е писалъ. Ако почитаемия сѫдъ иска, ще дамъ това негово писмо, което е въ моя полза и въ полза на Боботанова. Той пише, че получавалъ всѣки денъ заплашителни писма съ подписи и анонимни, да не приема, нито вагони, нито локомотиви, защото нѣма да види бѣлъ свѣтъ.

Държ. обвинитель: Азъ моля да дадете това писмо. Боботановъ се оплаква на васъ, че пристава му описвалъ нѣщата, но какъ мислите, г. Странски, може ли единъ чиновникъ да се оплакта на прѣдприемача за подобни нѣща; какво означава това?

Свид.: Азъ казахъ, че Боботановъ ми е познатъ отъ много години и, като заминаваше, молихъ го да бѫде справедливъ и да приеме само това, което отговаря на условията.

Държ. обвинитель: Отъ какъ си доде г. Тончевъ, вие пакъ отивате при Иванчова, съ каква цѣль?

Свид.: Отъ какъ си доде г-нъ Тончевъ, не съмъ ходилъ у г-нъ Иванчовъ?

Държ. обвинитель: Кой ви даде да четете рапорта на г. Попова, нали не сте въ добри отношения съ чиновницитѣ въ м-то?

Свид.: Не помня кой ми го даде.

Държ. обвинитель: Ви отивахте при г. Тончевъ, той ви обѣщава нѣщо и на другия денъ го изпълнява, не показва ли това за по-други отношения по между ви?

Свид.: Азъ съмъ се оплаквалъ за нѣкои работи прѣдъ г. Тончева. Мъчилъ съмъ го да отстрани несправедливитѣ прѣчки и той, ако е намиралъ справедливо искането ми, уважавалъ го е. Той не ми е давалъ никакви дѣла да ги чета? Всичко което съмъ писалъ въ писмата си за г. Тончева и отъ негово име е чиста моя измислица, за да се прѣдставя прѣдъ Вайсенберга, че имамъ влияние, че ми минава думата прѣдъ м-ра.

Държ. обвинитель: Пишете на Вайсенбергъ за „наши приятели“ по въпроса за уреждане и изпращането. Тѣ трѣбва да сѫ извѣсни на Вайсенберга. Кои приятели визирате?

Свид.: Никакъвъ интересъ нѣматъ нашитѣ приятели да стане изплащането по този начинъ, да се даде на мене 75%. Може да съмъ писалъ на Вайсенбергъ, че имаме и други съдружници.

Държ. обвинитель: Но все вие телеграфирате: „Тончевъ телеграфира за три локомотива“. Тукъ като че се дава една редакция на една телеграма, която има да изпраща Тончевъ. Истина е, че теле-

грамата нѣма тъкмо такава редакция, но смисъльта на първата часть има. Не помните ли, да сте били у Тончева, да е била съставена такава телеграма, която послѣ да не е изпратена?

Свид.: Никаква подобна телеграма не е съставявалъ прѣдъ мене г. Тончевъ.

Държ. обвинитель: „Има страхъ за едно измѣнение съ падане на кабинета". Това значи, че се боите не само вие, но като че и г. Тончевъ се бои.

Свид.: Азъ се стрихувахъ отъ падането на кабинета, а не и г. Тончевъ, съ когото не съмъ говорилъ за падане на м-вото.

Държ. обвиеитель: „ . . . Катастрофата може да се случи на всѣка минута и въ такъвъ случай ние сме изгубени съвършенно!"

Свид.: То е явно. Желаяхъ да се свърши по-скоро, защото една промѣна на правителството може да отмѣни контракта и послѣ да имаме процесъ.

Държ. обвинитель: Каква загуба има?

Свид.: Материялна загуба, парична, защото може да ходимъ по сѫдилища.

Държ. обвинитель: „ . . Дойде при мене онзи приятель, който ме караше да телеграфирамъ за изпращането". Кой може да бѫде заинтересованъ?

Свид.: Точно не мога да си припомня, но мисля, че пакъ бѣше Даскаловъ.

Държ. обвинитель: Даскаловъ има ли интересъ да пристигнатъ вагонитѣ по скоро?

Свид.: Мой приятель бѣше.

Държ. обвинитель: Приятелството не е достатъчно. Нѣкакъвъ материаленъ интересъ има ли?

Свид.: Нѣма.

Държ. обвинитель: Въ м-то на общ. сгради се получава заявлението на Ренеръ, съ което послѣдниятъ иска възнаграждение. Намираме отъ Тончевъ резолюция, да се прати въ ф-то м-во копие отъ пълномощното, за да се изплати стойностьта на Айлера. Да не е станало това по ваше искане?

Свид.: То е по въпроса за лакомотивитѣ. Тѣ трѣбваше да се платятъ тамъ.

Държ. обвинитель: „Тончевъ и прѣдседателя на камарата тръгватъ за Варна. Въ сѫбота ще се върнатъ. Тогава вѣрвамъ да го направя, да телеграфира и за останалитѣ два лакомотива. P. S. На Боботанова да не казвате за страха ми за падане на кабинета". Какво съотношение има между падането на кабинета и приемането на вагонитѣ отъ Боботанова? За Боботановъ нали нѣма страхъ, кой е м-ръ?

Свид.: Не мога да си припомня съображенията, които сѫ ме накарали да пиша така.

Държ. обвинитель: Не ви ли се вижда приемливо моето прѣдложение, да не се казва на Боботановъ, защото той може да приеме лоши вагони, правителството сега за сега е снисходително, а друго правителство може да ги бракува?

Свид.: Не допускамъ подобно тълкуване.

Държ. обвинитель: На 24 септ. Вайсенбергъ телеграфира на Странски: „Боботановъ получи телеграмата на Тончевъ твърдѣ благоприятна за насъ. Сега всичко ще тръгне добрѣ!“ Какво благоприятно?

Свид.: Отзаранъ казахъ, че на Боботанова, като е заминалъ, сж дали инструкции отъ м-то: вагонитѣ да отговарятъ на конвенцията, да пжтуватъ не само за България но и за странство.

Държ. обвинитель: Не ще ли каже, че всичкитѣ тия телеграми парализиратъ инструкциитѣ на Боботанова, които сж му били дадени, когато е заминалъ?

Свид.: Не ще каже такова нѣщо.

Държ. обвинитель: Телеграмитѣ съ хвърчащи номера по ваше искане ли сж пращани отъ Тончевъ или ги е пращалъ по своя инициатива?

Свид.: Пращалъ ги е по своя инициатива.

Държ. обвинитель: Какво се иска да се каже съ „както бждатъ и както сж“?

Свид.: Това е било види се да се повлияе върху Вайсенберга, за да се погрижи, по-скоро да се свърши работата.

Държ. обвинитель: Отъ писмото отъ 28/X (чете го) не може ли да сждите, че офертата отъ 14 юлий не визира вагонитѣ на Ранеръ, защото тѣ сж скжпи?

Свид.: Вайсенбергъ не еималъ прѣдъ видъ други вагони, понеже отъ друго мѣсто не можеше да достави такива. Възможно е, да не е поменато, но нѣма съмнѣние, че вагонитѣ ще се взематъ отъ Ренеръ. Това е положително.

Държ. обвинитель: Това е възможно, защото вашия контрактъ съ Ренеръ е отъ 11 юлий, а офертата е отъ 14. Възможно е да сж вагонитѣ на Ренеръ. Но ние виждаме, че Ренеръ послѣ оферира и е готовъ да намали цѣнитѣ. Цѣнитѣ обаче имате вие. Съ колко се различаватъ тѣ отъ цѣнитѣ по които вие доставлявате вагонитѣ?

Свид.: Не искамъ да отговарямъ на този въпросъ. Ренеръ прѣдложи на правителството цѣни по-скжпи, отколкото прѣдложихме ний.

Държ. обвинитель: Писмото отъ 29 ноемврий казва: „Ако Янушъ шиканира, кажете да го извикаме“. Като че се намирате въ м-ството на общ. сгради и седите на министерското кресло. Има такава бѣлѣжка въ вашитѣ писма, което показва, че можете чрѣзъ нѣкого да мѣстите чиновницитѣ отъ министерството?

Свид. Отговорихъ на този въпросъ, че всичко е измислица отъ моя страна, та не считамъ за нуждно да отговарямъ повторно.

Държ. обвинитель: Тъй като се прочете писмото, има ли да направите нѣкои бѣлѣжки, въ смисъль на не добъръ прѣводъ?

Свид.: Не мога да направя, до като нѣмамъ кореспонденцията на ржка.

Държ. обвинитель: Може ли да мислите, че въ този прѣводъ тж вмъкнати нѣкои сжществени измѣнения или извъртваня, та да стане нужда да го проверите сега?

Свид.: Не съмъ далъ точно внимание на прочетеното.

Държ. обвинитель: Като се спирахъ на всѣки пасажъ, това не ви ли даде възможность, да забѣлѣжите дали има нѣкои измѣнения?

Свид.: Не допускамъ да има особени измѣнения; има нѣкои печатни грѣшки.

Държ. обвинитель: Знаете, че има между васъ и Вайсемберга двѣ телеграми написани на единъ условенъ езикъ. Вие бѣхте запознати съ тѣхъ отъ слѣдствената комисия. Намирате ли въ дешифрирането нѣкои сжществени грѣшки?

Свид.: Не намирамъ.

Държ. обвинитель: Прѣди всичко, ще ви попитамъ за нѣкои думи, които неможахме да дешифрираме. Какво значи напр. „цимерклаке?"

Свид.: Не мога да кажа нищо положително, защото каквото си спомнихъ прѣдъ слѣдствената комисия, казахъ го тамъ.

Държ. обвинитель: Имате ли нареденъ шифръ единъ у васъ единъ у Вайсенбергъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Унищожи ли се?

Свид.: Унищоженъ е сега.

Държ. обвинитель: Азъ давамъ такова тълкуване на вагонитѣ: „цимерклаке" да даде цѣната на вагонитѣ. Съ него е свързана и думата „кларелампе". Не можете да се досетите сега?

Свид.: Не мога да се сетя. Вѣроятно смисъльта е тука за количеството на локомотивитѣ и вагонитѣ.

Държ. обвинитель: Но числото на локомотивитѣ и вагонитѣ е опрѣдѣлено. Мисля, че тукъ е въпросъ за цѣнитѣ и думата „кларелампе" да значи „ясно"?

Свид.: Не се сѣщамъ. Искамъ да продължа по отношение на г. Манафовъ, защо бѣше той настроенъ противъ тази работа. За първъ пжть видѣхъ Манафова въ Бреславъ и тамъ се запознахъ съ него. Тамъ бѣше Вайсенбергъ, Ренеръ и Поповъ. Прѣгледахме вагонитѣ тамъ, отидохме въ Елсъ и тамъ имаше една много добра локомотива, която той удобри, но била много бърза и не могла да служи. Слѣдъ като прѣгледахме вагонитѣ и на други нѣкои станции, азъ прѣзъ всичкото врѣме искахъ да зная, какво ще каже г. Манафовъ за вагонитѣ. Манафовъ не пристжпи къмъ приемането, нито на единъ вагонъ, нито на една локомотива. Манафовъ прѣгледа много внимателно вагонитѣ, а Тихоловъ pro forma ревизираше вагонитѣ. Тръгнахме съ Манафовъ за насамъ, отбихме се въ Будапеща, но прѣзъ всичкото врѣме азъ не отворихъ дума на Манафовъ и той сжщо. Обаче, като пристигнахме близо до София при Сливница, азъ пожелахъ да зная, какво е мнѣнието на Манафова по отношение на вагонитѣ; защо не ги е приелъ и какво мисли да рапортира. Той ми каза: „Вагонитѣ въ дѣйствителность сж приемливи; има много отъ тѣхъ, които не сж добри но, като се поправятъ малко, могатъ да бждатъ приети". Какво мислите да правите попитахъ го азъ. — „Азъ мисля, да рапортирамъ, да

пратятъ единъ или двама дѣломайстори, да ги прѣгледатъ на ново и тѣзи, които сѫ за поправка, да ги поправятъ". Казахъ му: много добрѣ, ще бѫда доволенъ отъ вашето мнѣние и отъ вашия рапортъ, защото желая да се свърши този въпросъ добрѣ. Пристигнахме тукъ въ недѣля. Въ понедѣлникь отидохъ въ м-то, да видя г. Манафовъ докладвалъ ли е на м-ра, направилъ ли е рапорта си. Казаха ми, че билъ боленъ· На втория, на третия денъ ми казаха сѫщото. На третия денъ вечерьта доде при мене покойния Гиргиновъ по друга една работа. Между другото той ми каза: „Добъръ гешефтъ щѣхте да направите съ вагонитѣ, но приятели не оставиха". Азъ не счетохъ за нуждно да говоря понататъкъ съ Гиргинова, да му направя прѣдложение, защото, споредъ моето убѣждение, Гиргиновъ бѣше дошелъ при мене съ цѣль да се споразумѣемъ по отношение на вагонитѣ. Най-сетнѣ Манафовъ ходилъ при м-стра и му докладвалъ за вагонитѣ, че не струватъ нищо; че не стурватъ нито 5 пари, че и за 500 л. да се купятъ не струватъ. Додоха първитѣ 20 вагона. Тѣ носѣха отъ Брауншвайгъ единъ етикетъ, че не се позволява да се товарятъ, тащото пѫтуватъ като стока; защото се таксиратъ като колети, а не като вагони и то само за дохождането имъ отъ странство за България. Този списъкъ се прѣтълкува въ Цариградъ инакъ, залѣпиха се на вагонитѣ червени етикети, че е забранено да се товарятъ по негодность. Вагонитѣ отъ Цариградъ до тука сѫ докарани съ най-голѣма бързина, това ми го каза самъ машиниста, който е каралъ вагонитѣ. Пристигатъ тукъ и дѣломайсторъ Ковачевъ съ голѣмъ чукъ излиза на гарата, та почва да ги чупи, ужъ да види коя дъска е гнила. Тогава на едни вагони извади колелетата на други бандажитѣ разхвърли, на трети ресоритѣ въ кальта и пр. Въ това положение билъ ги заварилъ тамъ м-ра Тончевъ, за да види, че вагонитѣ сѫ лоши. И м-рътъ който бѣше убѣденъ тогава, че вагонитѣ сѫ лоши ги бракува. Сега трѣбва да се е убѣдилъ всѣки въ противно.

Всичката тази история е била заплѣтена въ м-то отъ чиновницитѣ. Дръцковъ заповѣда н-ку на станцията, да изпрати вагонитѣ задъ циганската махала, дѣто и народнитѣ прѣдставтели ходѣха за да ги чупятъ. Считахъ за моя длъжность да съобща това, а почитаемия сѫдъ нека го обсѫди.

Държ. обвинитель: Къмъ тоя разказъ на г. Странски за свидѣтелствата на вагонитѣ азъ ще прочета едно друго свидѣтелство отъ дирекцията на д-вото на брауншвайгскитѣ желѣзници до тракционното отдѣление, че направената ревизия на вагонитѣ е дала да се пустнатъ за пѫтуване на собственитѣ си оси до България (чете го). Тамъ нѣма, ни депутати, ни цигани, но се казва, че не гарантиратъ повече, отколкото да се изпратятъ вагонитѣ до София, защото въ Германия по никой начинъ не могатъ да циркулиратъ.

Свид.: Азъ съмъ на мнѣние, че това свидѣтелство потвърдява това, което азъ казахъ: тѣ сѫ вагони извадени отъ употрѣбление, но сѫ поправени и годни. Независимо отъ това германското правителство изважда съ хиляди вагони отъ циркулация, не защото сѫ негодни, но защото сѫ 10-тонни и ги замѣнява съ 15-тонни.

Прочетоха се нѣкои книжа касающи се до Бобутановъ и свидѣтеля Странски.

Засѣданието се закри въ 6 часа вечерьта.

Засѣдание XXXIII. — 14 мартъ 1903 г.

Държ. обвинитель: Ако е донесено писмото на Бобутанова, моля да се прѣдстави?

Свид.: Не можахъ да го донеса сега, но ще го дамъ.

Държ. обвинитель: Отъ една ваша телеграма (стр. 97 отъ доклада) вижда се, че вие имате и друго едно писмо освѣнъ това отъ Бобутанова.

Свид.: Азъ съмъ получилъ само едно писмо.

Държ. обвинитель: Бобутановъ пише отъ Любенъ, да се увеличи цѣната и обѣщава пълно приемане, ако не, ще се върне. Не показва ли, че той не е правителственъ пратеникъ, а вашъ комисионеръ?

Свид.: Не, азъ не съмъ съгласенъ съ такова тълкуване. Айлеръ е искалъ да даде не поправени вагони, а азъ казвамъ на Вайсенбергъ да увеличи цѣната, стига да сѫ поправени вагонитѣ, за да ги приеме Бобутановъ.

Държ. обвинитель: Какъ стои работата съ картичката?

Свид.: Намѣрихъ за добрѣ да отида въ Германия, затова молихъ м-ра, да даде заповѣдь да се приематъ вагонитѣ, съгласно нашето прѣдложение. Министъра ми даде една картичка до Манафова, за да върши работата поскоро, понеже е бавяна, но тази картичка нѣмаше лошо съдържание и г. Манафовъ въ Берлинъ прочете я и пакъ ми я даде. Азъ съмъ я далъ на слѣдствената комисия.

Държ. обвинитель: Какво бѣше съдържанието?

Свид.: Г-нъ Тончевъ пише на г. Манафова, да се ускори приемането, като се приематъ вагонитѣ, ако тѣ отговарятъ „напълно“ на условията.

Държ. обвинитель: Като показвате картичката, нѣма ли да повлияе тя на чиновника?

Свид.: Азъ гледахъ да ускоря работата по този начинъ, но не излѣзе така, при това не я показвахъ, съ цѣль да произведе морално въздѣйствие.

Държ. обвинитель: По рано обяснихте какъ разбирате, като наричате „добъръ“ Попова, но другадѣ вече го наричате „нашъ;“ по какви съображения го атестирате като „нашъ“?

Свид.: Човѣкъ безпристрастенъ.

Държ. обвинитель: Вѣстника, който е писалъ въ ваша полза, да не е вашия „Народни Права“?

Свид.: Не, никой нашъ вѣстникъ не пише благоприятно за вагонитѣ.

Държ. обвинитель: Отъ дѣ знаете, че Поповъ ще прати

благоприятенъ рапортъ и бързате да го получите? Поповъ никому не си е показвалъ рапорта и, ако Вайсеобергъ не ви е писалъ, не остава ли да се прѣдполага, щото самъ Поповъ да ви е писалъ?

Свид.: Азъ знаяхъ това още като се караха съ Манафовъ и имахъ право, като доставчикъ, да искамъ часния протоколъ, да ми се прати.

Държ. обвинитель: Защо лъжете съдружника си, че Поповъ е обѣщалъ да бѫде вашъ човѣкъ?

Свид.: Може да съмъ намиралъ, че това ще бѫде въ мой интересъ, да му дамъ такива инструкции.

Държ. обвинитель: Писали ли сте часни писма до м-ра, да се оплаквате противъ дѣйствията на чиновницитѣ?

Свид.: Не помня да съмъ писалъ.

Държ. ищецъ Славовъ: Казахте, че сте имали съдружие, а Вайсенбергъ билъ официаленъ, съобщихте ли за това нѣкому?

Свид.: Не съмъ билъ длъженъ да съобщавамъ моитѣ работи, но за Вайсенбергъ тѣ бѣха познати.

Държ. ищецъ: Защо фабриканта Ренеръ не държи вагонитѣ въ фабриката си, а по гаритѣ?

Свид.: Съ такова условие ги е купилъ, отъ правителството, щото да ги държи двѣ години въ станционнитѣ дворове.

Държ. ищецъ: Тѣзи вагони не ги ли е купилъ той специално за този случай, да ги даде на България?

Свид.: Може, но той отъ десеть години купува вагони.

Държ. ищецъ: Съ заявлението, което е далъ Грасияни, не искате ли да кажете, че приемането ще стане тукъ?

Свид.: Съ това заявление се съгласихъ, да се измѣни условието за мѣстоприемането на вагонитѣ: вмѣсто въ Германия да стане окончателно въ България. Като видѣхъ, че ми се правятъ нечувани прѣчки, азъ поискахъ отъ м-ра Тончева, да помоли пруското правителство, да назначи трима пруски инжинери, които като експерти да прѣгледатъ вагонитѣ и да се произнесатъ, дали сѫ годни или не. Г-нъ Тончевъ не прие това прѣдложение, а изиска да се промѣни условието за мѣстоприемането и азъ, като бѣхъ убѣденъ, че вагонитѣ сѫ добри, съгласилъ се на това измѣнение, като накарахъ человѣка на Вайсенбергъ, Грасияни, да подаде за това заявление отъ 4 октомврий 1900 г., което сѫщеврѣменно се потвърди телеграфически отъ Вайсенбергъ.

Държ. ищецъ: Значи отстѫпихте отъ условията, но защо послѣ не зачитахте това измѣнение?

Свид.: Защото ми правиха голѣми прѣчки и, понеже Вайсенбергъ е германски поданникъ, ползуваме се отъ положението.

Държ. ищелъ: При протекцията, която имате отъ Тончевъ и Иванчовъ, възможно ли е малкитѣ чиновници да вематъ рѣшение да не ви приематъ вагонитѣ?

Свид.: Грѣшката е моя; че не се съгласихъ съ тѣзи чиновници и не си спомнихъ, че Свети Петръ отваря рая, а не Господъ.

Държ. ищецъ: Прѣдъ парлам. коиисия Боботановъ е казалъ, че сте му мазали по телефона, какво ще го изпратите за вагонитѣ; послѣ

ходилъ у г. Тончева и пр. Какъ мислите, дали единъ инжинеръ може да ходи въ часна кѫща на интимни разговори; туй не показза ли, че той ви е много интименъ?

Свид.: Той ми е познатъ. Не е вѣренъ факта, че съмъ съобщилъ на Боботанова, какво ще го командироватъ, а м-ра ми каза, че ѐ рѣшено, да го пратятъ и като се срѣщнахъ съ него, молихъ го да бѫде справедливъ.

Държ. ищецъ: Какво значи това „споразумението направено?“

Свид.: Боботановъ ми обѣща, че вагонитѣ, отговаряющи на условията, ще приеме и не ще се влияе отъ Манафова.

Подсѫд. Тончевъ: Свидѣтеля казва въ своитѣ писма, че съмъ го викалъ често, за да му съобщавамъ нѣкои свѣденя по работата. Нека каже, дали съмъ го викалъ нѣкога или той самъ е дохождалъ безъ да го викамъ?

Свид.: Никога Тончевъ не ме е викалъ, а азъ съмъ ходилъ да му главоболя. Само единъ пѫть ме пита прѣдъ Нар. Събрание, защо не пристигатъ вагонитѣ, като имаме голѣма нужда отъ тѣхъ.

Подсѫд.: Въ едно писмо казва, че съмъ му посочилъ нотата на герм. консулъ; имаше ли нужда да му я давамъ, когато тя е подадена по тѣхно оплакване и я знаятъ по-рано отъ мене?

Свид.: Г-нъ Тончевъ нито ме е викалъ да ми показва нота, нито ми е показвалъ такава нота, а азъ му казахъ, че сме се оплакали на консула, отъ когото вѣроятно ще получи нота.

Подсѫд.: Молилъ ли ме е свидѣтеля да повикамъ назадъ инжинера Попова, защото се билъ призналъ за некомпетентенъ?

Свид.: Напротивъ, г. Тончевъ ми каза, че ще повика обратно инжинеръ Попова, защото се е обявилъ некомпетентенъ въ единъ прѣдставенъ отъ него рапортъ. Тъй че писаното по този въпросъ въ писмото ми е невѣрно.

Подсѫд.: Въ едно писмо свидѣтеля казва, че щѣлъ съмъ да говоря по работата му на германския консулъ въ клуба; знае ли той, че министритѣ не говорѭтъ по клубоветѣ за такива работи?

Свид:. Не помня да съмъ писалъ такова нѣщо; ако е писано и то е моя измислиця.

Подсѫд.: Въ писмото си (стр. 137 отъ обв. актъ) казва, че ще телеграфирамъ на Боботанова да закъснѣе съ вагонитѣ, стига да сѫ поправени; а послѣ казва, че днесъ Тончевъ телеграфира на Боботанова да закъснѣятъ и пр. Дохождалъ ли е Странски да иска да телеграфирамъ подобно нѣщо?

Свид.: Не помня да съмъ ходилъ, да искамъ подобно нѣщо.

Подсѫд.: Испратената отъ мене телеграма говори съвършено противното, значи това, което пишете, че съмъ телеграфиралъ е въ противоположность съ това, което съмъ направилъ?

Свид.: Да.

Подсѫд.: Въ друго едно писмо отъ 28 октомврий пише: „изложихъ го даже да даде часна телеграма, да додатъ вагонитѣ както сѫ и каквито сѫ“. Дали ме е молилъ да направя такова нѣщо?

Свид.: Азъ казахъ, че, ако има нѣщо писано отъ името на м-ра, това е отъ моя страна измислено.

Подсжд.: Дали съмъ му говорилъ въ октомврий, че има страхъ да падне м-то, та да докаратъ вагонитѣ по-скоро.

Свид.: Не.

Подсжд.: Като констатира всички тѣзи невѣрности, може ли да каже, защо е съобщавалъ такива лъжливи работи на съдружника си?

Свид.: Писмата си до Вайсенберга като съмъ писалъ, не съмъ мислилъ, че тѣ единъ день ще бждатъ прѣдметъ на разискване и съжалявамъ, че съмъ се ползувалъ съ името на министра; има грѣшка отъ моя страна и искамъ за това извинение. Правихъ го, за да се покажа прѣдъ Вайсенберга влиятеленъ, че ще мога да свърша и прокарамъ всичко, та съ това да си усигуря повече интереса.

Подсжд.: Г-нъ Странски каза, че като съмъ се завърналъ отъ Цариградъ, дохождалъ да се оплаква отъ пристрастнитѣ дѣйствия на Тихоловъ и Манафовъ, направили ми прѣдложение, да изисквамъ отъ пруското правителство, да ни посочи трима пруски инжинери, които, като експерти, да се произнесатъ, дали вагонитѣ отговарятъ на условията и приехъ ли азъ това прѣдложение?

Свид.: Азъ направихъ това прѣдложение, но г-нъ Тончевъ го отхвърли.

Подсжд.: Какво ви искахъ вмѣсто него?

Свид.: Г-нъ Тончевъ изиска, да се измѣни условието за мѣстоприемането на вагонитѣ: окончателното имъ приемане да стане въ България, слѣдъ като се прѣгледатъ отъ комисията, дали отговарятъ на условията.

Подсжд.: Освѣнъ заявлението отъ 4 октомврий, съ което се съгласявате, щото окончателното приемане на вагонитѣ да стане въ България, друго заявление, съ което да прѣповтаряте сжщото измѣнение на условието, давали ли сте?

Свид.: Да, отъ 13 октом., въ което молимъ да се възложи намъ транспорта на вагонитѣ: понеже ние имаме интересъ да надзираваме пжтуването имъ, тъй като въ наша тяжесть е да ги прѣдадемъ въ Царибродъ.

Подсжд.: Знаете ли, че вагонитѣ се бракуваха?

Свид.: Да. Получихме двѣ-три писма, че сж бракувани.

Подсжд.: По чия заповѣдь се бракуваха?

Свид.: Тѣ се бракуваха по ваша заповѣдь.

Подсжд.: Дохождахте ли, да ме молите да ги не бракувамъ?

Свид.: Дохождахъ да ви моля, да ги видите прѣди да бждатъ разрушени и да не ги бракувате, но вий не щѣхте да ме слушате.

Защит. С. Иванчевъ: На свидѣтеля Странски считамъ за излишно да задавамъ много въпроси. Вие чухте, г-да сждии, какви обяснения ви дава по съдържанието на своитѣ фантастични писма и телеграми. Когато самъ свидѣтеля изповѣдва тукъ подъ клѣтва, че тъзи негова кореспонденция е пълна съ измислици, то на васъ остава да й прѣдадете оная правилна оцѣнка, каквато тя заслужава. Отъ своя страна ний ще се помжчимъ, когато му доде врѣмето, да дока-

жемъ и установимъ всичката несъстоятелность и лъжливость, както на самата кореспонденция, така и по заключението, което вади отъ нея държавния обвинитель. Нѣма по-лесно нѣщо отъ да обвинявашъ нѣкого съ писмата на трето лице. Колкото за г-нъ Странски, азъ оставамъ да тѣжи на душата и съвѣстьта му тѣжкия грѣхъ, за дѣто си е позволилъ, да си служи въ часнитѣ си писма съ имената на хора, които съ готовность сж слушали неговитѣ молби, вѣрвали и въ неговата добросъвѣстность и не сж се отказвали да му помагатъ въ кржга на закона и справедливостьта. При все това немога да се задържа да не задамъ поне единъ-два въпроса на свидѣтеля. Нека каже на първо мѣсто слѣдъ като Т. Иванчевъ е прѣстаналъ да управлява министерството на общитѣ сгради, говорилъ ли той съ него по въпроса за доставката на старитѣ вагони?

Свид.: Слѣдъ като се върна г. Тончевъ отъ заявявамъ, че никога не съмъ ималъ разговоръ съ г. Иванчова по доставката на вагонитѣ. Срѣщалъ съмъ се съ него въ Народното Събрание, но никого не съмъ му отварялъ въпросъ за вагонитѣ, нито пъкъ съмъ прибѣгвалъ до нѣкакви ходатайства прѣдъ него по тая работа. Ползувамъ се отъ случая, да заявя еще единъ пжть прѣдъ васъ, г-да сждии, че всичко шо се отнася до г. Иванчова въ писмата ми, е моя измислица. Той е билъ всѣкога любезенъ към менъ; изслушвалъ е съ внимание оплакванята ми, когато управляваше м-вото на общитѣ сгради. Показвалъ се е готовъ, да ми помогне въ кржга на закона. Всичко това прави грѣхътъ ми спрѣмо него още по-тежъкъ. Азъ го моля да ме извини, да ме прости за сторенитѣ нему неприятности. Послужихъ си съ името му въ работи, отъ които той не е ималъ никакъвъ хаберъ. Направихъ това, за да усигуря своитѣ лични интереси спрямо съдружника си Вайсенбергъ. Не съмъ мислилъ, че на тия ми писма ще се даде единъ день гласность.

Държ. обвинитель: Въ писмото си отъ 6 ноемврий, г-нъ Странски, напомняте на Вайсенберга, че имате съдружници, които сж ви били прѣпоржчани отъ Т. Иванчова. Вие казвате, че и Иванчовъ се интересува, да не би тия ваши съдружници да бждатъ изиграни. Вие давате да се разбере, като че Вайсенбергъ отъ по-рано е знаялъ за тѣхъ. Какъ ще обясните сега въ сждътъ тия ваши чудовищни измислици?

Свид.: Отъ по-рано азъ се страхувахъ, да не би Вайсенбергъ да ме изиграе. За да го държа въ респектъ, азъ съмъ му говорилъ и писалъ, че имамъ голѣмо влияние прѣдъ министритѣ и имамъ влиятелни съдружници. Въ това врѣме трѣбваше да стане прѣхвърлянето на паричното искане върху Ренера. За да не бжда излъганъ, азъ си позволихъ да намѣся името на г. Иванчова.

Държ. обвинитель: Кога за първъ пжть съобщихте на г. Иванчова, че сте заинтересовани въ доставката на вагонитѣ?

Свид.: Кагато прѣдпиятието бѣше вече възложено на Вайсенберга и трѣбваше да ходатайствуваме за изпращането на инжинери да приематъ вагонитѣ. Мисля, че първото оплакване, което напра-

вихме въ министерството, бѣше на 8 августъ, когато забраниха да ни съобщатъ постановлението на министерския съвѣтъ.

Защт. С. Иванчевъ: Сѐ по писмото отъ 6 ноемврий длъжа още отъ сега да дамъ слѣдующето обяснение. Когато за първъ пѫть е било прѣдставено на г. Т. Иванчова това писмо, той е билъ потресенъ отъ неговото клѣветническо и лъжливо съдържание. Още въ първия моментъ моя довѣритель е поискалъ, да се разпитатъ и въ негово присѫтствие всички лица, на които имената се споменуватъ въ писмото. Слѣдствената комисия е намѣрила за добрѣ да разпита само Странски, Вайсенбергъ и Тончевъ. Тя не е счела за нужно да поиска свѣдѣня и отъ германския дипломатически агентъ. Сѫщитѣ лица ние има да изслушаме и тукъ прѣдъ Държавния Сѫдъ. За сега азъ се ползувамъ отъ удобния моментъ да задамъ слѣдующия въпросъ на г. Тончева: Слѣдъ като се върнахте отъ Цариградъ, г. Тончевъ, и поехте управлението на вашето министерство, говорилъ ли ви е нѣщо г. Иванчовъ за доставката на вагонитѣ, далъ ли ви е по какъвто и да е начинъ да разберете, че се интересува отъ тая работа и найпослѣ имало ли е между васъ такъвъ разговоръ, за какъвто се намеква въ писмото на Странски отъ 6 ноемврий?

Подсѫд. Д. Тончевъ: Казахъ и обяснихъ и по-рано, че като се завърнахъ отъ Цариградъ, г. Иванчевъ не ми е говорилъ за вагонитѣ, нито се е интересувалъ за тази работа. По стойностьта на вагонитѣ, за която Странски казва, че г. Иванчовъ се билъ научилъ отъ мене и отъ германския консулъ, ще заява, че нито г. Иванчовъ нѣкога ме е питалъ, нито пъкъ азъ съмъ говорилъ нѣщо по нея. За това прѣхвърляне не съмъ никога говорилъ съ германския консулъ.

Държ. обвинитель чете стр. 21 отъ докл.: Вие телеграфирате на Вайсенбергъ: „Боботановъ тръгва, нищо не обѣщавай, споразумѣние направено.“ Какъ трѣбва да тълкуваме тѣзи думи?

Свид. Странски: Думитѣ сѫ ясни: да влиза въ прѣговори съ Боботанова, нищо да не му обѣщава.

Държ. обвинитель: Това тълкувание е вѣрно, но вие сте направили споразумѣние, дали сте нѣщо?

Свид.: Не съмъ далъ нищо и писмото на Боботановъ ще потвърди сѫщото.

Държ. обвинитель: Добрѣ, но тогава вашия текстъ щѣше да бѫде по-ясенъ; щѣхте да кажите напр., Боботановъ ще приема вагонитѣ споредъ инструкциитѣ и той ще бѫде човѣкъ безпристрастенъ.

Свид.: То е ваше мнѣние. Азъ твърдя това, което казахъ и порано: съ Боботановъ не съмъ правилъ споразумѣние, не съмъ давалъ нищо, прѣдупрѣждавамъ и Вайсенберга, да не влиза въ споразумѣние, да не дава нищо.

Държ. обвинитель: Вашия съдружникъ на прѣдварителното дирене е казалъ, че нито писмото отъ 4 октом., нито това отъ 13 октом., нито офертата отъ 14 юлий не разбиралъ, че прѣдаването на вагонитѣ трѣбва да стане въ Царибродъ, че писмото отъ 4 октом. и това отъ 13 трѣбва да се разбиратъ, какво вагонитѣ веднажъ приети въ странсво сѫ вагони приети, а тѣзи двѣ заявления нѣматъ друго зна-

вихме въ министерството, бѣше на 8 августъ, когато забраниха да ни съобщатъ постановлението на министерския съвѣтъ.

Защт. С. Иванчевъ: Сѐ по писмото отъ 6 ноемврий длъжа още отъ сега да дамъ слѣдующето обяснение. Когато за първъ пжть е било прѣдставено на г. Т. Иванчова това писмо, той е билъ потресенъ отъ неговото клѣветническо и лъжливо съдържание. Още въ първия моментъ моя довѣритель е поискалъ, да се разпитатъ и въ негово присжтствие всички лица, на които имената се споменуватъ въ писмото. Слѣдствената комисия е намѣрила за добрѣ да разпита само Странски, Вайсенбергъ и Тончевъ. Тя не е счела за нужно да поиска свѣдѣня и отъ германския дипломатически агентъ. Сжщитѣ лица ние има да изслушаме и тукъ прѣдъ Държавния Сждъ. За сега азъ се ползувамъ отъ удобния моментъ да задамъ слѣдующия въпросъ на г. Тончева: Слѣдъ като се върнахте отъ Цариградъ, г. Тончевъ, и поехте управлението на вашето министерство, говорилъ ли ви е нѣщо г. Иванчовъ за доставката на вагонитѣ, далъ ли ви е по какъвто и да е начинъ да разберете, че се интересува отъ тая работа и найпослѣ имало ли е между васъ такъвъ разговоръ, за какъвто се намеква въ писмото на Странски отъ 6 ноемврий?

Подсжд. Д. Тончевъ: Казахъ и обяснихъ и по-рано, че като се завърнахъ отъ Цариградъ, г. Иванчевъ не ми е говорилъ за вагонитѣ, нито се е интересувалъ за тази работа. По стойностьта на вагонитѣ, за която Странски казва, че г. Иванчовъ се билъ научилъ отъ мене и отъ германския консулъ, ще заява, че нито г. Иванчовъ нѣкога ме е питалъ, нито пъкъ азъ съмъ говорилъ нѣщо по нея. За това прѣхвърляне не съмъ никога говорилъ съ германския консулъ.

Държ. обвинитель чете стр. 21 отъ докл.: Вие телеграфирате на Вайсенбергъ: „Боботановъ тръгва, нищо не обѣщавай, споразумѣние направено." Какъ трѣбва да тълкуваме тѣзи думи?

Свид. Странски: Думитѣ сж ясни: да влиза въ прѣговори съ Боботанова, нищо да не му обѣщава.

Държ. обвинитель: Това тълкувание е вѣрно, но вие сте направили споразумѣние, дали сте нѣщо?

Свид.: Не съмъ далъ нищо и писмото на Боботановъ ще потвърди сжщото.

Държ. обвинитель: Добрѣ, но тогава вашия текстъ щѣше да бжде по-ясенъ; щѣхте да кажите напр., Боботановъ ще приема вагонитѣ споредъ инструкциитѣ и той ще бжде човѣкъ безпристрастенъ.

Свид.: То е ваше мнѣние. Азъ твърдя това, което казахъ и по-рано: съ Боботановъ не съмъ правилъ споразумѣние, не съмъ давалъ нищо, прѣдупрѣждавамъ и Вайсенберга, да не влиза въ споразумѣние, да не дава нищо.

Държ. обвинитель: Вашия съдружникъ на прѣдварителното дирене е казалъ, че нито писмото отъ 4 октом., нито това отъ 13 октом., нито офертата отъ 14 юлий не разбиралъ, че прѣдаването на вагонитѣ трѣбва да стане въ Цариродъ, че писмото отъ 4 октом. и това отъ 13 трѣбва да се разбиратъ, какво вагонитѣ веднажъ приети въ странсво сж вагони приети, а тѣзи двѣ заявления нѣматъ друго зна-

чение, освѣнъ това: понеже инжинеритѣ викатъ, че вагонитѣ сѫ лоши, Вайсенбергъ гарантира, че вагонитѣ ще додатъ до Цариббродъ на собственнитѣ си оси. Кое е правото?

Свид.: Не съмъ съгласенъ съ тълкуването, което дава държ. обвинитель. Азъ съобщихъ на Вайсенберга за това и се удивлявамъ даже, че Вайсенбергъ е могалъ да даде такива показания прѣдъ слѣдствената комисня, но тукъ, не се съмнявамъ, ще даде истински, такива, каквито дадохъ и азъ. Първото, врѣменното, приемане стана въ Германия, което е количествено нагледно, а окончателното прѣглеждание и приемане става тукъ, съгласно измѣненото условие.

Държ. обвинитель: Значи вашето заявление е, че врѣменното приемане ще стане тамъ, а окочателното въ Цариббродъ?

Свид.: Да, това значи. То е опрѣдѣлено и въ нашето заявление отъ 4 октомврий и особенно ясно въ онова отъ 13 октомврий, гдѣто изрично се казва: „понеже въ моя тяжесть е да прѣдамъ вагонитѣ въ Цариббродъ."

Прѣдсед. Филчевъ: Вие казахте, че сте били съдружникъ съ Вайсенбергъ?

Свид.: Да.

Прѣдсед.: Тогава бѣхте ли народенъ прѣдставитель?

Свид.: Бѣхъ.

Прѣдсед.: Въ това качество можехте ли да бѫдете доставчикъ на държавата?

Свид.: Съгласно закона не мога бѫла.

Прѣдсед.: Не сте ли разчитали на приятелството на министритѣ за да бѫдете доставчикъ?

Свид.: Не.

Прѣдсед. Когато бѣше Тихоловъ въ Германия, били ли сте и вие по това врѣме тамъ и изпращали ли сте писмо или телеграма до Ивачова?

Свид.: Мисля, че отъ Берлинъ пратихъ телеграма и писмо.

Прѣдсед.: Официялно ли?

Свид.: Да.

Прѣдсед.: Дѣ е сега?

Свид.: Не зная

Прѣдсед.: Часни постѫпки правили ли сте?

Свид.: Правилъ съмъ.

Прѣдсед.: Знае ли м-ра, че вие сте дѣйствително заинтересованъ?

Свид.: Мисля, че знаеше.

Прѣдсед.: Какъвъ характеръ имаше официялното писмо и телеграмата?

Свид.: Характеръ на оплакване.

Прѣдсед.: Пращали ли сте нѣкакво анонимно писмо до м-ра?

Свид.: Мисля, че получихме тамъ анонимно писмо и го пратихме.

Прѣдсед.: На министра ли го пратихте?

Свид.: Не помня, дали направо или чрѣзъ Даскаловъ.

Прѣдсед.: Когато бѣхте въ Германия, знаехте ли нѣщо за постѫпкитѣ на Айлеръ спрѣмо Тихоловъ, за да се наложатъ тѣзи вагони?

Свид.: Не зная.

Прѣдсед.: Да е прѣдлагано нѣщо?

Свид.: Четохъ такова нѣщо въ обв. актъ, но не зная и не допущамъ такова нѣщо.

Прѣдсед.: Кой извършваше доставката у насъ?

Свид.: Вайсенбергъ.

Прѣдсед.: Защо Айлеръ прѣдлага своя оферта.

Свид.: Той е притежателъ на вагонитѣ; имаше интересъ и той да продаде своитѣ вагони.

Прѣдсед.: Въ една телеграма пишете на Вайсенбергъ: „Направи възможното да спечелимъ Манафовъ". Какво е възможно?

Свид.: Да го убѣди въ правата кауза и да го накара да приеме вагонитѣ.

Прѣдсед.: Какъ да го убѣди?

Свид.: Това прѣдоставихъ на Вайсенбергъ.

Прѣдсед.: Не сте ли разбирали, нѣщо да се даде на Манафовъ?

Свид.: Не съмъ разбиралъ.

Прѣдсед.: На прѣдварителното слѣдствие сте казали, че сте знаели, какво Манафовъ не дѣйствува безкористно въ свръзка съ телеграмата да направи възможното?

Свид.: Казахъ и вчера, че Манафовъ е казалъ на Айлеръ въ Бреславъ, че работата съ вагонитѣ нѣма да бѫде чрѣзъ Вайсенберга и вий ще бѫдете поканени отъ министерството, да прѣдставите офертата. Тогава ще спечелите по 100 лева на вагонъ.

Прѣдсѣд.: Значи телеграфирахте въ свръзка съ това?

Свид.: Не, обратно, това е станало подиръ моята телеграма.

Прѣдсед.: Подържате ли това, което сте казали прѣдъ слѣдствената комисия?

Свид.: Подържамъ.

Прѣдсед.: Казахте, че по собствена инициатива сте заминали отъ тукъ, за да улеснитѣ приемането на вагонитѣ.

Свид.: По собствена иницятива.

Прѣдсед.: Помните ли, да сте казали инакъ прѣдъ слѣдствието?

Свид.: Не мога да си спомня.

Прѣдсед.: Тамъ сте казали, че по съвѣтитѣ на Тончева сте заминали и той за това ви далъ картичка.

Свид.: Това не е вѣрно. Подобно нѣщо не съмъ казвалъ прѣдъ слѣдствената комисия.

Секретаря чете часть отъ показанията

Прѣдсед.: Не ви ли четоха всичко прѣди да го подпишете?

Свид.: Не всѣкога четохъ всичко, подписахъ безъ да го чета.

Прѣдсед.: Мислите ли, че това е грѣшка?

Свид.: Такова нѣщо не съмъ показалъ, трѣбва да е грѣшка.

Прѣдсед.: Въ съдружието на Вайсенбергъ внесохте ли капиталъ?

Свид.: Да.

Прѣдсед.: Кой внесе по-голѣмъ капиталъ?

Свид.: Вайсенбергъ не внесе азъ внесохъ.

Прѣдсед.: За това ли, за васъ печалбитѣ сж по-голѣми отъ тия на Вайсенбергъ?

Свид.: За това.

Прѣдсд.: Казахте, че въ писмата си до Вайсенбергъ вие намисате имената на Иванчовъ и Тончевъ, за да ускорите работата по доставката на вагонитѣ?

Свид.: Намѣсихъ ги за да се прѣдставя прѣдъ Вайсенберга, че съмъ влиятеленъ и че мога да направя всичко, освѣнъ това за да се ускори работата по приемането.

Прѣдседателя: Ако е за скорость, мисля, че телеграмитѣ до Вайсенбергъ сж подавани често.

Свид.: Намѣрилъ съмъ за добрѣ въ такава форма да пиша на Вайсенбергъ, за да му кажа да дѣйствува, да работи.

Прѣдседателя: Но той е дѣйствувалъ много по-силно. Кое го е обезкуражавало?

Свид.: Всѣкидневнитѣ прѣпятствия, които сж му правени.

Прѣдсед. Каблешковъ: Казахте, че Вълчевъ билъ заинтересуванъ въ офертата на Айлеръ и за това правилъ прѣпятствия. Какъ ще си обясните тогава неговата прѣдупрѣдителность, щомъ му съобщихте за недостатъцитѣ въ постановлението на Министерския Съвѣтъ, въ което не се съдържаха цѣнитѣ на вагонитѣ и локомотивитѣ, неговата прѣдупрѣдителность, казвамъ, да говори на Апостоловъ веднага по телефона и да изкаже, че има нужда да се допълни това?

Свид.: Той не може и да дѣйствува друго яче, защото азъ искахъ това.

Прѣдседателя: Но ако е искалъ да прави прѣпятствия, нали нѣмаше да съобщи това?

Свид.: Да, но тогава щѣхъ да искамъ формално това и той не можеше да ми откаже. Фактътъ, че отъ 1 августъ ни съобщава постановлението на 8 е достатъчно шиканиране.

Прѣдседателя: Случайното съвпадание, да пжтувате заедно съ Манафовъ, има ли нѣкаква свръзка съ вашата, телеграма № 9955, подадена отъ Будапеща?

Свид.: Нѣма.

Прѣдседателя: Защо подавате телеграмата отъ Будапеща, а не отъ Бреславъ?

Свид.: Не зная, но нѣмаше нужда да я подавамъ, защото щѣхъ да пристигна самъ тукъ.

Подсжд. Д. Тончевъ: Странски показа, че не съмъ му далъ съвѣти да ходи въ Германия; че той е ходилъ тамъ по своя инициятива. Това се вижда ясно отъ неговитѣ депеши до Вайсенберга. Така въ една депеша Странски казва на Вайсенберга: „Ако е необходимо, телеграфирай, ида". Въ друга депеша до сжщия, той казва: „Ако вѣрвашъ, че е необходимо, телеграфирай, ида". Слѣдователно, и безъ мой съвѣтъ г. Странски е питалъ Вайсенберга, има ли нужда, за да отиде въ Германия.

Сжд. Георгиевъ: Казахте, че сте имали контрактъ съ Ренера за доставката на тия вагони. Казваше ли се въ контракта, че вие ще

изпълните своитѣ задължения спрѣмо Ренеръ само тогава, ако българското правителство изпълни своитѣ спрѣмо васъ?

Свид.: Не мога да си припомня, пишеше ли това, но така трѣбва да бѫде.

Сѫд.: Коя дата имаше контракта съ Ренеръ?

Свид.: 12 или 13 юлий 1900 год.

Сѫд.: Казахте, че освѣнъ васъ и Вайсенбергъ други нѣмало заинтересуванъ въ прѣдприятието?

Свид.: Така е.

Сѫд.: Значи, другъ не взимаше участие въ печалбитѣ?

Свид.: Не, съ Петъръ Даскаловъ имахме устно съглашение.

Сѫд.: Други нѣкои лица?

Свид.: Нѣмаше.

Сѫд.: Какъ ще обясните въ писмото отъ 2 ноемврий, че Фил. Ганчевъ всѣки денъ ви иска пари?

Свид.: Писалъ съмъ на Вайсенбергъ, че имамъ разноски и че трѣбва да свърши по-скоро работата.

Сѫд.: Ако сте сключили вие и Вайсенбергъ контрактъ съ Ренеръ, защо имаше нужда първата оферта Вайсенбергъ да я даде отъ името на Шолмайеръ и Малеръ?

Свид.: Защото контракта бѣше сключенъ по-късно. Азъ обяснихъ това. Послѣ доде Айлеръ тукъ и съ него сключихме контрактъ.

Сѫд.: Писмото отъ 6 ноемврий вие ли сте го писали?

Свид.: Да, цѣлото.

Сѫд.: Прѣзъ врѣме на доставката ходили ли сте въ кѫщата на Иванчова, да ходатайствувате за нѣщо?

Свид.: Въ дома му може да съмъ ходилъ. Мисля, че съмъ ходилъ.

Прѣдсед. Филчевъ: При изпращане на Боботанова въ странство, вие слѣдъ като говорихте съ него и той се съгласи да отиде, приказвахте ли нѣщо по телефона съ Тончева?

Свид.: Не.

Прѣдседателя: Помните, ли по този случай да сте казали прѣдъ слѣдствената комисия, че сте говорили?

Свид.: Не помня, но зная, че по това изпращане на Боботанова съ г. Тончевъ по телефона не съмъ говорилъ.

Секретаря чете часть отъ показанията.

Прѣдседателя: Подържате ли това?

Свид.: Не, подържамъ това, което сега казвамъ.

Държ. обвинитель: Офертата отъ 14 юлий ли послужи за основа на министерския съвѣтъ, да приеме прѣдложението?

Свид.: Мисля, че тя.

Прѣдседателя: Помните ли, че въ нея за локомотиви нищо не се говори?

Свид.: За локомотиви има двѣ отдѣлни оферти: отъ 17 юлий и отъ 28 или 29 юлий.

Прѣдседателя: Знаете ли, тѣзи оферти да ги е нѣмало въ министерството, да сѫ изгубени?

Свид.; Не зная.

Прѣдседателя: Знаете ли, тѣ да сж искали отъ нѣкого, отъ Вайсенбергъ, прѣписъ?

Свид.: Мисля, че имаше такова нѣщо, искаше се прѣписъ отъ неговата копирна книга за тѣзи оферти.

Подсжд. Д. Тончевъ: Отъ кого научихте, че Боботановъ ще се командирова?

Свид.: Отъ Тончевъ.

Подсжд.: Слѣдъ като се научихте отъ менъ, че ще се командирова Боботановъ, тогава ли му говорихте, че ще бжде пратенъ да приема вагонитѣ?

Свид.: Вѣроятно тогава.

Засѣданието се дигна въ 12 часи.

Петъкъ 14 мартъ, засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Повика се свидѣтеля Вайсенбергъ.

Държ. обвинитель: Да разкаже свидѣтеля, какъ стана работата, щото отъ наемъ на вагони, да се обърне послѣ въ продажба на вагони. Една ли или повече оферти имаше за това?

Свид.: Най напрѣдъ е дадена офертата за фирмата Ренеръ, послѣ за Шолмайеръ и най послѣ оферирахъ за себе си, като гарантирахъ за доставката на вагонитѣ.

Държ. обвинитель: За коя доставка гарантира?

Свид.: За послѣднята, своята.

Държ. обвинитель: Като прѣдставитель на фирмата Ренеръ ли оферира или въ смисъль, че самъ ще доставите вагони?

Свид.: Отивамъ на търгъ и оферирамъ отъ свое име, но вагонитѣ ще зема отъ Ренера.

Държ. обвинитель: Отъ коя дата е послѣднята оферта?

Свид.: Отъ 14 юлий. Първоначално имахъ работа съ Ренера и Шолмайера, но като доде тукъ Ренеръ ми каза, че Шолмайеръ нѣма вагони и ако не работя съ Ренера, ще остана безъ вагони.

Държ. обвинитель: Като дадохте на 14 юлий оферта отъ свое име, прѣстанахте ли да бждете прѣдставитель на Шолмайера?

Свид.: Имахъ оферта съ Шолмайера, но щомъ се научихъ, че той нѣма вагони, прѣстанахъ да имамъ вече работа съ него. Послѣ видѣхъ, че той иска да ми бърка чрѣзъ разни чиновници и азъ тогава подадохъ едно заявление отъ 8 августъ, въ което се казва:

София, 8 августъ 1900 год.

До г-нъ Т. Иванчовъ, Прѣдсѣдатель на Министерския Съвѣтъ, Министъръ на Вънншитѣ Дѣла и Управляющъ Министерството на Общественитѣ Сгради.

Тукъ.

Господинъ Прѣдседателю,

По докладъ отъ министерството на общ. сгради, пжтищата и съобщенията, на 1 того въ засѣданието на Министерския Съвѣтъ сж били

разгледани прѣдложенията за покупка на вагони и локомотиви, употрѣблявани. Моето прѣдложение бѣ прието и постанови се, да се купятъ прѣдложенитѣ отъ менъ 250 вагони, по цѣна 1500 л. зл. вагона и 5 тендеръ-локомотиви по цѣна 80,000 лв. всѣки.

Азъ имахъ честьта, да получа устно съобщение за това постановление на Министерския Съвѣтъ още на 2 того и веднага посрѣдствомъ германското консулство съобщихъ телеграфически и писмено на моитѣ комитенти въ Германия това постановление на Министерския Съвѣтъ, за да вematъ мѣрки и се турятъ въ положение, да прѣдадатъ на опрѣдѣленото врѣме въпроснитѣ вагони и локвмотиви на агентитѣ на почитаемото министерство.

Постановлението на М-ския Съвѣтъ, ако и да бѣ прѣпратено въ м-ството на общ. сгради още на 4 того и съ разпореждание, прѣдъ видъ на спѣшностьта, да получа и писменното съобщение веднага, условие потрѣбно менъ за финансирането на работата между менъ, банкерина и моитѣ комитенти, такова писмо и до сега още не съмъ получилъ, а при това, както менъ е извѣсно, вагонитѣ и локомотгвитѣ сж много нужни.

По поводъ на това закъснѣване можахъ да узная вчера, че държ. инжинеръ, г. Дръцковъ, билъ правилъ нѣкакви третации съ кжщата Шолмайеръ и Малеръ отъ Хагенъ и билъ донесълъ оферта отъ казаната кжща за продажбата на вагони по 750 марки единия.

Като считамъ за достолѣпието на правителството и направенитѣ вече отъ мене ангажменти, че въпроса за покупката на 250 вагона и 5 локомотива е окончателно свършенъ, намирамъ за необходимо нужно, господинъ прѣдседателю, за освѣтление на п-мото правителство, да кажа, че вагонитѣ, които фирмата Шолмайеръ и Малеръ прѣдлага за продажба чрѣзъ държ. инжинеръ г. Дръцковъ, сж вагони, които азъ прѣдлагахъ съ писмо отъ 7 юлий за подъ наемъ. Тѣзи вагони, както г Дръцковъ е могълъ вѣроятно да се увѣри, не могатъ да се сравнятъ съ онѣзи, които продавамъ.

Прѣдложенитѣ ми обаче, вагони за проданъ съ оферта отъ 15 и 20 юлий не сж вагонитѣ на Шолмайеръ и Малеръ, а сж онѣзи, за които къмъ офертата си приложилъ съмъ и фотографии. За тѣзи сжщитѣ вагони кжщата А. Ренеръ отъ Брауншвайгъ иска, както това се вижда отъ офертата имъ, която се намира въ почитаемото министерство, по лева зл. 1687·55 и то да имъ се прѣдплащатъ въ Германия, прѣди тръгването имъ, когато азъ искамъ само л. зл. 1500 и изплащането да става 10 дена слѣдъ приемането имъ на българската гара.

Увѣренъ съмъ, г. прѣдседателю, че ще намѣрите въ интереса на държавата, да получа още днесъ писменото съобщение на почитаемото министерство, за да не страда работа отъ закъснение.

Съ почитание:
(подп.) Е. Вайсенбергъ.

Държ. обвинитель: Съобщи ли той на Шолмайера, че не желае да бжде неговъ прѣдставитель?

Свид.: Не съмъ билъ territoriesговъ прѣдставитель, а съмъ работилъ отъ свое име; фабриката ми дава цѣнитѣ и ми дава право да прибавя своя провизионъ.

Държ. обвинитель: Офертитѣ и описанията вий ли ги пишете или ви ги даде нѣкой?

Свид.: Не съмъ ималъ технически описания, а само казахъ, че прѣдлагамъ стари вагони.

Държ. обвинитель: Но вий имате и описание?

Свид.: Това е направилъ Ренеръ, когато е билъ тукъ на 14 юлий, но офертата азъ дадохъ отъ свое име.

Държ. обвинитель: Вашето прѣдставителство на Шолмайера трая ли до 14 юлий?

Свид.: То не е прѣдставителство.

Държ. обвинитель: Офертата ви нѣма ли смисълъ, че търговската кжща Шолмайеръ продава вагони на българското правителство чрѣзъ прѣдставителя си Вайсенбергъ?

Свид.: Азъ съмъ офериралъ и то за моя смѣтка.

Държ. обвинитель: Като се ангажирахте да доставите вагони, кждѣ щѣхте да ги прѣдадете?

Свид.: Въ Брауншвайгъ или Хагенъ.

Държ. обвинитель: Съ едно ваше заявление отъ 4 октомврий 1900 год. не искате ли да кажете, че измѣнявате мѣстото на прѣдаването въ Царибродъ?

Свид.: Единъ пжть се прѣдаватъ и приематъ въ Германия и втори пжть — въ Царибродъ.

Държ. обвинитель: Ако единъ вагонъ пристигне разрушенъ въ Царибродъ, може ли да се прѣгледа и да се върне?

Свид.: М-стерството ще плати това, което е пристигнало здраво, а ако нѣщо не е добро, ще се състави протоколъ за положението му и ще се отхвърли. Не само стари вагони се приематъ два пжти, но и новитѣ вагони се приематъ по сжщия начинъ: веднажъ въ странство и втори пжть тукъ.

Държ. обвинитель: Кой ви бѣше съдружникъ?

Свид.: Странски: той имаше 75%, а азъ 25%.

Държ. обвинитель: По колко внесохте капиталъ?

Свид.: Азъ внесохъ и той внесе по колкото далъ господъ.

Държ. обвинитель: Странски никакъвъ капиталъ не е внесълъ?

Свид.: Но вий какъ разбирате капиталъ, не за да купимъ вагони, а за разноски, пжтни и пр.

Държ. обвинитель: Вашето пжтуване съ паритѣ на Странски ли стана?

Свид.: И азъ имахъ пари и той ми даде малко.

Държ. обвинитель: Защо Странски има 75, а вий 25?

Свид.: Защото той имаше и други съдружници: Даскаловъ и Филипъ, но не зная кой Филипъ.

Държ. обвинитель: Не ви ли каза, че имъ е далъ една часть пари а искатъ още?

Свид.: Не зная какво е правилъ.

Държ. обвинитель: Странски ли каза, че като наближило да се зематъ паритѣ той се оплашилъ и искалъ той да се осилури, защо такъвъ страхъ?

Свид.: Той трѣбваше да направи това още отъ начало, защото сме хора и можемъ да умремъ, азъ му давамъ право за това.

Държ. обвинитель: Знайте ли Шолмайеръ и Ренеръ да сѫ дигнали отъ васъ довѣрие?

Свид.: Да, защото имаше отъ тукъ анонимни писма. Като дошелъ тукъ Айлеръ, говорили му лошо за насъ и Вълчевъ го накара да подаде оферта направо.

Държ. обвинитель: Това анонимно пикмо какъ го научихте?

Свид.: Даде ни го Айлеръ, когато наредихъ съ него работата, каза ми, че Вълчевъ го изпратилъ на гарата и му говорилъ много работи.

Държ. обвинитель: Защо Странски не оферира, а вий?

Свид.: Защото азъ знамъ тази работа, азъ съмъ далъ идеята и се съгласихме съ него. Той работеше съ една белгийска кѫща, а пъкъ азъ му прѣдложихъ за да не се конкурираме да станемъ съдружници.

Държ. обвинитель: Вий ли отидохте да дирите Странски или той васъ дири?

Свид.: Вѣроятно азъ съмъ го дирилъ.

Държ. обвинитель: Защо като давате вий идеята, Странски зима 75 %?

Свид.: Азъ не искамъ да ставамъ толкова богатъ.

Държ. обвинитель: Не затова ли, че той е народенъ прѣдставитель и че се познава съ министра, та затова на него повече?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: На какъвъ езикъ си водѣхте кореспонденцията?

Свид.: Имахме си кодъ.

Държ. обвинитель: Какво ви пишеше Странски, да наредите съ Манафова?

Свид.: Да му кажа за всичката работа какъ стои, защото той само ходи и гледа, но не приема.

Държ. обвинитель: Помните ли много думи отъ кода?

Свид.: Помня само Януша и Карлъ.

Държ. обвинитель: Странски ви пише послѣ, да гледашъ да спечелишъ Манафова; какъ да го спечелишъ на комаръ ли?

Свид.: На комаръ съ него не съмъ игралъ; а да го спечеля съ добри думи, съ любовь, съ комплиментъ, съ добри обноски.

Държ. обвинитель: Съ Попова въ добри отношения ли бѣхте?

Свид.: Още отъ първата минута се скарахме.

Държ. обвинитель: Но каза ли ви той, че ще рапортира въ министерството за вагонитѣ?

Свид.: Не ми е казалъ, какво ще пише. Той се караше съ Манафова и каза, че ще рапортира отдѣлно отъ него.

Държ. обвинитель: Вие затова телеграфирахте ли на г-нъ Странски?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Странски знае за този рапортъ и не само това, но и че въ него вагонитѣ сж описани хубаво. Защо Странски иска този рапортъ и отъ гдѣ го знае?

Свид.: Не зная това.

Държ. обвинитель: Защо му трѣбва рапорта на Попова?

Свид.: Знамъ ли азъ това, не съмъ въ течение на тази работа.

Държ. обвинитель: Има една телеграма отъ васъ до г-нъ Странски (стр. 36) отъ 5 октомврий: „Понеже Поповъ е безъ инструкции, старайте се, телеграмитѣ да се изпращатъ на моя адресъ". Какъ да я разбираме?

Свид.: По-сигурно бѣше да се изпращатъ на мой адресъ, защото той се прѣмѣсти отъ хотела.

Държ. обвинитель: На сжщата страница пише, че сте получили телеграма, какво Странски билъ наредилъ работата съ Боботанова. Какъ разбирате това?

Свид.: Може да е наредилъ, да не прави шикании.

Държ. обвинитель: Получавате отъ Странски телеграма: „Боботановъ тръгва, нищо не съобщавайте, споразумѣние направено (Стр. 91). Какъ разбирате това?

Свид.: Сжщо както и другата телеграма.

Държ. обвинитель: Но какво може да му обѣщаете?

Свид.: Може да е мислилъ, че ще искамъ да му дамъ нѣщо.

Държ. обвинитель: Какво нѣщо напримѣръ?

Свид.: Сега напримѣръ не мога да ви кажа.

Държ. обвинитель: Съ израза „споразумѣние направено", не е ли искалъ да каже, че той е далъ, та да не дадешъ тамъ и ти, че да стане много?

Свид.: Не зная; много телеграми съмъ получавалъ и много работи съмъ забравилъ.

Държ. обвинитель: (На стр. 92) „Боботановъ нарежда цивирклаке". Какво е то?

Свид.: И азъ не зная какво значи цивирклаке.

Държ. обвинитель: Защо направо не се оплаквате въ министерството отъ инжинеритѣ, а винаги пишете на Странски „посрѣдствувай"?

Свид.: Странски, като мой прѣдставитель тукъ, каралъ съмъ го да помогне.

Държ. обвинитель: Молбата ви, да приема Боботановъ вагонитѣ въ всѣки градъ отдѣлно, удовлетворена ли бѣше отъ министерството?

Свид.: Не мога да помня.

Държ. обвинитель: Знае ли, Боботановъ да е кореспондиралъ по въпроса за вагонитѣ съ Странски?

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Да ви е казалъ Боботановъ?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Получили сте телеграма: Поповъ обѣщава да бжде „добъръ“ (стр. 57). Какъ разбирате това?

Свид.: Да не прави шикании, да иска правото.

Държ. обвинитель: Телеграмата: „Янушъ прави голѣми мжчнотии, изисква бандажа 45 м.м. и други буклуци“. Нима това искане на бандажите да бждатъ 45 м.м., което сте се задължили и въ офертата, е буклукъ?

Свид.: Не, бандажа си е бандажъ, а буклукъ е отдѣлно, за други работи се отнася, а не и до бандажитѣ.

Държ. обвинитель: Знаете ли кой е този Филипъ?

Свид.: Чулъ съмъ, че билъ тогава редакторъ на нѣкой си вѣстникъ.

Държ. обвинитель: Да не е Филипъ Ганчевъ?

Свид.: Прѣзимето не зная.

Държ. обвинитель: Получавате телеграма отъ Странски . . . . . . покажете му я (на Попова), ако намѣрите за нужно, безъ да му я прѣдавате (стр. 101). Защо не му я прѣдавате?

Свид.: Зная ли какво е мислилъ г. Странски?

Държ. обвинитель: И вие не намѣрихте за нужно, да му я покажете?

Свди.: Не.

Държ. обвинитель: Да, но той продължава да прави шикании: не бѣше ли добрѣ да му покажите телеграмата?

Свид.: Ако иска човѣкъ да прави шикании, ще прави, тази телеграма не може да помогне.

Държ. обвинитель: Странски може ли да вика назадъ инжинеритѣ?

Свид.: Той може да отиде, да се оплаче на м-вото, но не и да ги извика назадъ.

Държ. обвинитель: Отъ начало Боботановъ не удобряваше вагонитѣ и даде рапортъ, а послѣ съ какво се замѣниха първитѣ му инструкции, та той можа да приеме вагонитѣ?

Свид.: Телеграфирахъ на Странски, да говори въ м-вото, че имаме задължение да доставимъ вагони, които да траятъ най-малко 4 години.

Държ. обвинитель: Но въ вашата оферта пише, че могатъ да траятъ най-малко 10 години, отъ гдѣ на гдѣ излизатъ 4 години?

Свид.: Не, азъ казвамъ, че могатъ да траятъ 10 години, но гарантирамъ само за 4.

Държ. обвинитель: Дадохте ли гаранция?

Свид.: Ние бѣхме готови да дадемъ, но не ни искаха, а пратиха инжинери. Обаче като докараха вагонитѣ тукъ и като ги изчупиха по единъ вандалски начинъ на станцията, нѣмаше що да даваме гаранция.

Държ. обвинитель: „Ние гарантираме за здравото състояние на вагонитѣ за 4 години,“ ще каже, поправкитѣ прѣзъ това врѣме сж за ваша смѣтка?

Свид.: Да, поправкитѣ прѣзъ тия 4 години сж наши.

Държ. обвинитель: Да, ние сега имаме една смѣтка за вагонитѣ отъ поправки, нѣма ли да ни я платите?

Свид.: Не, тѣ додоха тукъ въ добро положение, но тукъ ги изпотрошиха.

Държ. обвинитель: Но подържате, че поправкитѣ за 4-тѣ години сѫ били ваши?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Подадохте ли оферта за локомотиви?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Кога?

Свид.: Не помня.

Държ. обвинитель: Кому?

Свид.: Въ м-вото.

Държ. обвинитель: Съ кого, лично ли я подадохте?

Свид.: Не помня, но трѣбва да е съ момчето ми.

Държ. обвинитель: Не помните ли, нѣкаква оферта да сте давали лично на Т. Иванчовъ?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Почти въ всичкитѣ писма Странски ви пише бързайте, защото имало страхъ, че кабинетътъ може да падне. Какъвъ страхъ имаше отъ падането на кабинета?

Свид.: Зная ли азъ, какъвъ страхъ ще има? Странски ми пише бързай и азъ бързамъ. Азъ политика не правя.

Държ. обвинитель: Вие уплашихте ли се, че кабинета ще падне?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Значи все едно ви бѣше: ако вагонитѣ сѫ добри и другъ кабинетъ ще ги приеме

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Мислите ли, че Странски много не е вѣрвалъ на тѣзи вагони?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: На едно мѣсто казва: „Тази катастрофа може да се случи всѣка минута и въ такъвъ случай ние сме изгубени съвършенно.“ Какъ ще бѫдатъ изгубени?

Свид.: Може да доде другъ кабинетъ и да прави по-голѣми шикании.

Държ. обвинитель: Нима всички сѫ криви, а вие сте прави?

Свид.: Случва се такова нѣщо?

Държ. обвинитель: Въ друго писмо отъ 6 ноем. Странски ви пише: „Знаешъ, че лицето, което бѣше авансирано отъ Т. Иванчова и пр.“ Кое е това лице?

Свид.: Чудна работа, Странски никога не ми е говорилъ нито една дума за Т. Иванчовъ!

Държ. обвинитель: Но въ такъвъ случай нѣма защо да ви пише: „знаешъ.“

Свид.: Не съмъ нищо знаялъ; той може да си пише каквото ще.

Държ. обвинитель: Въ друго писмо не ви ли е говорилъ за Т. Ианчова?

Свид.: Нищо.

Защит. С. Иванчовъ: Г-нъ Вайсенбергъ ни прочете едно писмо, отправено отъ него на 8 августъ 1900 год. до министра, управляющъ министерството на общитѣ сгради. Може ли да ни каже: когато това писмо е било експедирано, въ София ли е билъ?

Свид.: Да.

Защит.: Самъ ли е изпратилъ пнсмото?

Свид.: Но помня.

Защит.: Кждѣ и кому се подаде това писмо?

Свид.: На м-вото, но дали азъ го занесохъ, или момчето ми, не помня.

Защит.: Може ли да твърди, че писмото е пратено въ министерството или е дадено лично на Иванчова?

Свид.: Азъ съ г. Иванчова не съмъ ималъ работа.

Защит.: Въ това писмо казва, че на 2 августъ устно се научилъ, какво доставката била възложена нему. Отъ кого се е научилъ?

Свид.: Вѣроятно отъ министерството.

Защит.: Но на 2 августъ бѣше праздникъ, м-вото е затворено?

Свид.: Не зная отъ кждѣ съмъ се научилъ, не помня кой ми е казалъ.

Защит.: Кждѣ е подалъ свидѣтеля двѣтѣ оферти за локомотиви?

Свид.: Въ министерството.

Защит.: Подавалъ ги е лично ли на нѣкой отъ министритѣ?

Свид.: Съ мидистъръ никога не съмъ ималъ работа.

Защит.: Спрѣмо правителството кой бѣше доставчикъ?

Свид.: Азъ.

Защит. Случвало ли ви се е нѣкога, да ви конфискуватъ гаранцията по нѣкоя доставка?

Свид.: Много пжти.

Защит.: Какъ гледаше на всичкитѣ тѣзи писма, които му пращаше Странски?

Свид.: По тѣхъ не съмъ правилъ никакво заключение.

Защит.: По писмото на 6 ноемврий ще задамъ този зъпросъ: говорилъ ли ви е нѣкога или писалъ ли ви е Странски, че задъ гърбътъ си има други съдружници и особено такива, прѣпоржчани отъ м-ра Иванчовъ?

Свид.: Не.

Защит.: По този въпросъ имало ли е въ нѣкаква кореспонденция, че Странски има такива и такива съдружници?

Свид.: Не.

Защит.: Помни ли свидѣтеля, съ германския дипломатически агентъ да е говорилъ нѣщо по съдружието?

Свид.: Съ германския агентъ не съмъ говорилъ, но единъ денъ ме срѣща на улицата прѣдседателя на слѣдствената комисия г. Каранджуловъ и ми каза: „Ти защо не ми обадишъ, колко пари си далъ на Т. Иванчовъ? Това ми го каза герминския агентъ; той ми даже съобщи и колко пари си далъ“. Азъ му казахъ: „Записа ли думитѣ на консула въ протоколъ?“ Това не е хубаво, не е финесъ отъ негова страна,

да компрометира консулитѣ, като говори за тѣхъ низъ улицитѣ по този начинъ.

Прѣдседателя: Но това е било на улицата.

Защит. Да, г-нъ прѣдседателю, това е било на улицата и трѣбва да съжаляваме за тази постжпка на г. Каранджулова. Казахъ и понапрѣдъ, че когато е било прѣдставено за първъ пжть на г. Т. Иванчова писмото отъ 6 ноемвий, той е молилъ писмено комисията, да призове и разпита всички лица, имената на които прямо или косвено се споменуватъ въ това писмо. Слѣдсевената комисия не е счела за нужно, да поиска, по този случай да се освѣтли отъ германския дипломатически агентъ. Г-нъ Каранджуловъ е намѣрилъ за по-добрѣ да си служи съ името на този агентъ по улицитѣ!

Подсжд. Д. Тончевъ: Ще дамъ едно малко обяснение. Понеже г. Вайсенбергъ изтълкува офертата въ тази смисъль, че поправкитѣ трѣбвало да ставатъ въ продължение на 4 години на негова смѣтка, въ сжщия смисъль съмъ написалъ и азъ една резолюция върху писмото на инжинеръ Николовъ по недостатъцитѣ на 14-тѣ вагона. Условието е, да могатъ да прослужатъ 4 годинн, за което да се удържи една гаранция отъ стойностьта на вагонитѣ. Отъ нея ще се поправятъ, ако стане пужда.

Прѣдсед. Филчевъ: Вашата оферта на 14 юлий на момчето ли я дадохте?

Подсжд.: Не помня, може момчето да я е занесло.

Прѣдседателя: Да не сте я дали на Странски, да я занесе?

Подсжд.: Не.

Прѣдседателя: Когато доде Боботановъ въ Германия, да приема вагонитѣ, каза ли ви, че това приемане е врѣменно?

Посжд.: Нищо не ми каза.

Прѣдседателя: Каза ли ви, какви инструкции има?

Подсжд.: Не.

Прѣдседателя: Писа ли ви нѣщо Странски по това?

Посжд.: Не помня.

Прѣдседателя: Отъ кждѣ узнахте за заявлението отъ 4 октомврий?

Подсжд.: Като се върнахъ, видѣхъ въ копирната книга.

Прѣдсед. А Каблешковъ: Какво значение давахте вие на тѣзи съдружници, Даскаловъ и Филипъ?

Подсжд.: Да помагатъ на тая работа.

Прѣдседателя: Какъ да помагатъ съ капиталитѣ си или съ влияние?

Подсжд.: Съ тичане; тѣ капиталъ нѣматъ.

Защит. Табурновъ: Вие ли дадохте отъ Брауншваигъ телеграма отъ 5 октомврий, съ която потвърдявате заявлението на Грасиани отъ 4 октомврий, подадено въ министерството?

Подсжд.: Азъ трѣбва да съмъ я далъ.

Защит. (Чете депешата): Съ тази депеша отъ 5 октомврий нали потвърдявате заявлението отъ вашата контора отъ 4 октомврий, съ

което се измѣнява условието за мѣстоприемането на вагонитѣ: вмѣсто въ Германия да се приематъ тука?

Подсжд.: Разбира се, че е така.

Защит.: Значи дѣ щѣше да бжде окончателното приемане?

Подсжд.: Въ Царибродъ.

Прѣдсед. Филчевъ: Казахте, че Странски не ви е писалъ нищо за това заявление, а пъкъ вие сте дали такава телеграма. Отъ дѣ се научихте за заявлението?

Подсжд.: Трѣбва Странски да ми е телеграфиралъ, да направя това и азъ съмъ го направилъ. Понеже съ заявлението отъ 4 октом., подписано отъ Грасиани, се измѣняваше едно сжществено условие отъ контракта, а именно условието за окончателното мѣстоприемане на вагонитѣ въ България, азъ не можахъ да се задоволя само съ подписа на човѣка на Вайсенберга — Грасиани — за това азъ самъ изисквахъ отъ Странски, да телеграфира воднага на Вайсенберга, да потвърди телеграфически подаденото отъ контората му заявление отъ 4 октомврий. Наистина, още сющия денъ — 4 окт. — Странски телеграфиралъ на Вайсенберга, който на другия денъ — 5 окт. — телеграфира въ министерството, че потвърдява подаденото отъ контората му заявление отъ 4 октомврий. Ако това заявление не измѣняваше условието за мѣстоприемането на вагонитѣ, нѣмаше нужда да изисквамъ телеграфическото му потвръждение лично отъ самия доставчикъ Вайсенбергъ.

Засѣданието се закри въ 6 ч. в.

Засѣдание XXXIV — 15 мартъ 1903 г.

Разпитва се свидѣтеля инжинеръ Сарафовъ.

Защит. С. Иванчовъ: Помните ли прѣзъ 1900 г., когато е имала засѣдание техническата комисия при строителния отдѣлъ, г. Вълчевъ да е отворилъ въпросъ за покупката на старитѣ вагони и за нѣкаква си подадена оферта по тази доставка?

Свид.: Тамъ имаше частенъ разговоръ. Въ този разговоръ г. Вълчевъ ни разправи, че при него дошелъ нѣкой си инжинеръ отъ странство и му казалъ, какво билъ дошелъ отъ 12—13 дена въ София; че ималъ да продава вагони и не успѣлъ да ги продаде, защото му казали, да не се сношава направо въ м-ството на общ. сгради, а да дѣйствува чрѣзъ комисионери. Слѣдъ като стоялъ така извѣсно врѣме и не можалъ да ги продаде, рѣшилъ се да направи постжпки прѣдъ главния секретарь и му казалъ, че вагонитѣ, които ще купи държавата, сж негови. Помня, че тогава Вълчевъ каза още, че цѣнитѣ, които прѣдложилъ този чужденецъ-инжинеръ, били 750 марки, т. е. много по-малки отъ ония, които по-рано се прѣдлагали за сжщитѣ вагони. Помня, че тогава казахъ интимно на Вълчева: отваряй си очитѣ, защото този въпросъ, може би, ще повлече голѣма отговорность?

Защит.: За този денъ бѣхте ли свикани на засѣдание въ техническата комисия?

Свид.: Да.

Защит.: Каза ли ви Вълчевъ, че докладвалъ на м-ра или че ще иде да докладва?

Свид.: Не мога да помня.

Защит.: Защо казахте на Вълчевъ, да си отваря очитѣ?

Свид.: Като другарь и като знаехъ, че на него като на чиновникъ пада най-голѣмата отговорность, казахъ му да си отваря очитѣ, т. е. да докладва на м-ра за това писмено.

Прѣдсед. Филчевъ: Кой мѣсецъ бѣше това?

Свид.: Не помня.

Прѣдседателя: Имена казаха ли ви се тогава?

Свид.: Не.

Прѣдседателя: Специално за докладъ не сте ли казали на Вълчевъ?

Свид.: Не.

Защит.: Бѣше ли това въ единъ денъ такъвъ, когато техническата комисия бѣше свикана на засѣдание?

Свид.: Бѣше свикана на засѣдание.

Защит.: Кога започнаха засѣданията?

Свид.: Постоянно, цѣла година засѣдавахме.

Защит. Табурновъ: Сутринь ли засѣдавахте или подиръ обѣдъ?

Свид.: Ние споредъ нуждата засѣдавахме, или сутринь, или слѣдъ обѣдъ?

Разпитъ на свидѣтеля Декабаровъ.

Защит. С. Иванчовъ: Свидѣтеля билъ ли е прѣзъ 1900 г. членъ на техническата комисия въ строителния отдѣлъ?

Свид.: Бѣхъ.

Защит.: Помни ли, въ едно отъ засѣданията на тази комисия Вълчевъ да е отворилъ въпросъ за покупка на вагони и какво е казалъ?

Свид.: Вълчевъ бѣше запитанъ отъ едного, да ни разправи, какъ стои тази работа за вагонитѣ. Помня, г. Вълчевъ ни каза: „Правителството е обявило търгъ за наемане на вагони". Постѫпиха нѣколко оферти, между които и една отъ Вайсенбергъ. Той не билъ притежатель на вагони, а прѣдставитель на нѣкои фабриканти. По-послѣ Вайсенбергъ подалъ друга оферта, че иска да продаде сѫщитѣ вагони, които е искалъ да даде подъ наемъ. Единъ отъ търговцитѣ, притежатель на вагони, билъ писалъ или телеграфиралъ, не помня, на едного отъ чиновницитѣ въ тракцията, че вагонитѣ, за които Вайсенбергъ билъ офериралъ, той ги дава за една по-долна цѣна. Разликата въ цѣната, не помня, каква бѣше, но трѣбва да е била значителна, защото когато Вълчевъ направи изчисления между едната и другата цѣна, азъ си казахъ, че само съ разликата можемъ да купимъ още единъ или два вагона. Разказа още, че другъ фабрикантъ или притежатель на вагони, на когото тоже Вайсенбергъ билъ прѣдставитель, билъ се явилъ при г. Вълчевъ и му казалъ: „Азъ се мѫчихъ да видя г. м-ра, за да му дамъ прѣдложение за вагони, обаче отидохъ веднъжъ, нѣмаше възможность да ме приеме; сетнѣ други посторонни лица ми

казаха, че ако искамъ да си продамъ вагонитѣ, не трѣбва да отивамъ право при м-ра, а да се отнеса при други лица". Разказътъ бѣше такъвъ, но можеше да се заключи, че тѣзи посторонни лица могатъ да бждатъ и чиновници и външни. Въ разговора, не помня по какъвъ поводъ, но прѣдъ мене се изтъкна обстоятелството, като че тази работа да не е била още докладвана на м-ра. Говори се по този поводъ за партии, за даване подъ сждъ чиновници, за Нар. Събрание, говори се и за държавенъ сждъ. Види се, тогава трѣбва да съмъ казалъ: „лафтъ торбая гирмесъ". Въ мене остана убѣждението тогава, че има нѣщо недокладвано на министра. Въ друго едно засѣдание се яви Вълчевъ и ни каза, че когато разправилъ тѣзи работи на м-ра, той му казалъ, че не може да погледне сериозно на тѣзи работи, защото тѣ дохождатъ чрѣзъ второстепенни и третостепенни чиновници и счита тази работа за шантажна. Ние трѣбва да сме говорили доста по този въпросъ, защото помня, че това направи силно впечатление на Вълчевъ и подиръ нѣколко дена ми каза: „Работата по вагонитѣ се заплете и ако не бѣше твоето „лафъ торбая гирмесъ", имаше много формалности, които азъ не щѣхъ да изпълня и благодарение на това ги изпълнихъ".

Защит.: Този разговоръ стана ли въ едно отъ засѣданията на техническата комисия?

Свид.: Прѣдполагамъ да е било, когато сме били свикани на засѣдание, защото ние нѣмахме обичай да се събираме на приказка по часни разговори.

Държ. обвинитель: Кога стана дума за даване подъ сждъ чиновници, за нар. събрание, за дър. сждъ?

Свид.: Не мога да кажа, дали туй стана първия пжть, или втория пжть.

Разпитва се свидѣтеля Атанасовъ.

Подсжд. Тончевъ: Когато сж пристигнали вагонитѣ на Вайсенбергъ, на каква служба е билъ свидѣтеля?

Свид.: Машинисть по Бъл. дър. желѣзници.

Подсжд.: Получилъ ли е заповѣдь отъ м-вото, да докара вагонитѣ отъ Царибродъ до София?

Свид.: Да, получихъ заповѣдь отъ н-къ станцията, да докарамъ 14 вагона по разписанието на Ориентъ-Експресъ съ бързина 35—50 к. м. Спрѣхъ на Драгомамъ една минута, тамъ спрѣ и Ор.-Експресъ. Спрѣхъ и на Сливница, понеже тамъ ми заповѣда да спра началника на станцията.

Подсжд.: Каква бѣше максималната бързина?

Свид.: Освѣнъ че получихъ заповѣдь, да карамъ по разписанието на Ор.-Експресъ — трѣна бѣше лекъ — но бѣхъ и уморенъ и бързахъ по-скоро да стигна въ София, да отпочина. Максималната бързина е 40—45 км.

Подсжд.: Съ повече каралъ ли го е.

Свид.: Може въ кжсо разтояние да съмъ го каралъ и съ 50 км.

Подсжд.: Стана ли при това пжтуване нѣкоя случка?

Свид.: Нѣмаше

Подсжд.: Каква е бързината на товарнитѣ вагони?

Свид.: По разписанието 25 км. въ часъ.

Подсжд.: Понеже свидѣтеля ималъ заповѣдь да кара трена съ голѣма бързина, той прѣгледалъ ли е вагонитѣ, да се удостовѣри, дали могатъ да пжтуватъ съ такава бързина?

Свид.: Азъ имахъ за правило, прѣди да тръгна съ единъ тренъ да го прѣгледамъ, макаръ да има ревизори, особно пасажерскитѣ тренове. На товарнитѣ тренове прѣглеждахъ куплитѣ, дали сж закачени. Ревизорътъ ми каза, че е прѣгледалъ бандажитѣ и лагеритѣ, че сж добри и здрави, и че могатъ да пжтуватъ свободно.

Подсжд.: Заповѣдьта, да се докаратъ товарни вагони съ голѣма бързина, не направи ли впечатление на свидѣтеля, и да го накара да пита за причинитѣ на даването й?

Свид.: Нѣмахъ причини да питамъ началството: то дава заповѣдь, азъ я изпълнявамъ.

Държ. обвинитель: Съ каква машина се кара Експреса прѣзъ България?

Свид.: Машинитѣ сж вулканикъ, най-голѣмата имъ бърина е 65 к.м. въ часъ.

Държ. обвинитель: Тѣзи машини какви тренове обикновево каратъ?

Свид.: Смѣсени, пощенски, товарни.

Държ. обвинитель: За тренъ голѣмъ каква машина се прѣдпочита?

Свид.: Тежка вулканикъ или коноверска машина.

Държ. обвинитель: Счита ли Експреса за тренъ който се нуждае отъ тежка машина?

Свид.: Да, понеже има нагорница.

Държ. ищецъ Славовъ: Колко км. прави Експресъ въ България на часъ?

Свид.: Срѣдно 32 км.

Държ.: Пощенскитѣ тренове?

Свид.: 35—40 км.

Прѣдсед. Филчевъ: Прѣгледахте ли горната часть на вагонитѣ?

Свид.: Не като машинисть и инжинеръ, а просто като човѣкъ.

Прѣдсед.: Какво забѣлѣзахте?

Свид.: Не помня, но мисля, че имаше нѣкои нездрави дъски.

Прѣдсед.: Счупени имаше ли?

Свид.: Не забѣлѣзахъ.

Прѣдсед.: Грозѣше ли нѣкаква опасность, като сте карали трена?

Свид.: Не.

Прѣдсед.: Но ако бѣха натоварени съ таза бързина можехте ли да ги докарате?

Свид.: Съ тази бързина повече се опасявамъ да карамъ празни вагонитѣ отколкото пълни, защото празния вагонъ по-скоро може да дерейлира.

Прѣдсед.: Ако бѣха натоварени, имаше ли опасность, да се разрушатъ по пжть?

Свид.: Ако сж съ тяжесть, която могатъ да издържатъ, тѣ могатъ да се каратъ съ такава бързина.

Прѣдсед.: Можаха ли да в429ематъ такъвъ товаръ, какъвто въ ново състояние?

Свид.: Не зная.

Разпитва се свидѣтеля Джамбазовъ.

Защит. Серафимовъ: Като машинисть по Б. Д. Ж., каралъ ли е старитѣ вагони по българскитѣ желѣзници?

Свид.: Да.

Защит.: Съ кои тренове?

Свид.: Съ смѣсени и товарни.

Защит.: А съ пощенскитѣ?

Свид.: Рѣдко е да се прикачи нѣкой вагонъ отъ тѣхъ. Азъ не съмъ каралъ.

Защит.: Съ каква бързина сте ги карали?

Свид.: Смѣсенитѣ до 40—45 км., но се прѣскача и до 50 км.

Защит.: Случвало ли се е тѣзи вагони (брауншвайскитѣ) да ги карате съ такава бързина?

Свид.: Случвало се е.

Защит.: Случвало ли се е нѣкакво нещастие съ тѣзи вагони?

Свид.: Съ мене не.

Защ. Серафимовъ: Пжтували ли сте много съ тѣзи вагони?

Свид.: Често сж били прикачвани по 10—15 на треноветѣ.

Защит.: Какъ ви се показватъ тѣзи вагони? Ще могатъ ли да служатъ?

Свид.: Обръщалъ съмъ слабо внимание на тѣхъ.

Защит.: Съ нормаленъ товаръ ли сж товарени?

Свид.: Съ нормаленъ по 10000 кгр. съ цвѣкло, могатъ да се товарятъ и до 15,000 кгр.

Държ. обвинитель: По кои линии сте карали тѣзи вагони?

Свид.: До Ихтиманъ, Перникъ и Драгоманъ.

Държ. обвинитель: Освѣнъ цвѣкло, друго возили ли сте?

Свид.: Виждалъ съмъ да возятъ вѫглища. Самъ не съмъ возилъ.

Държ. обвинитель: По какво различавате тѣзи вагони отъ другитѣ?

Свид.: По боята.

Държ. обвинитель: По друго нѣщо, по строителния материялъ?

Свид.: Не.

Държ. обвинитель: Не сте ли прѣглеждали тѣзи вагони?

Свид.: Виждалъ съмъ ги, имало е отъ тѣхъ нѣкои съ слаба дървена конструкция, на желѣзната конструкция не съмъ обръщалъ внимание, но е здрава.

Държ. обвинитель: Защо е слаба дървената конструкция?

Свид.: Не зная.

Прѣдс. Филчевъ: Тѣзи вагони, които сте карали бѣха ли поправяни, или не?

Свид.: По нѣщо е имало поправено; имаше и непоправени.

Сжд. Генчевъ: Когато пристигнаха 14-тѣ вагона, видѣхте ли ги?

Свид.: Не помня.

Сжд.: Знаете ли, нѣкои отъ чиновницитѣ на гарата да сж се мжчили да ги разрушатъ?

Свид.: Не зная.

Сжд.: Знаете ли, да сж поставяни при циганитѣ, за да ги развалятъ?

Свид.: Не зная.

Сжд.: Да сте забѣлѣзали, че нѣкои отъ вагонитѣ сж били поврѣдени отъ циганитѣ?

Свид.: Не помня и не допускамъ подобно нѣщо.

Разпитва се свидѣтеля М. Бобевски.

Защит. Серафимовъ: Като машинисть по българскитѣ държавни желѣзници каралъ ли е купенитѣ стари вагони по българскитѣ държ. желѣзници.

Свид.: Да.

Защит.: Съ кои тренове?

Свид.: Смѣсени и товарни.

Защит.: А съ пощенскитѣ?

Свид.: Азъ не съмъ каралъ пощенски тренове.

Защит.: Съ каква бързина карате треноветѣ, на които сж пжтували тѣзи вагони?

Свид.: Най-много 45 км., но понѣкога ми се е случвало и съ 50 км. въ часъ.

Защит.: Срѣднята бързина каква е?

Свид.: 30—35 км.

Защит.: Често пжтували ли сте съ тѣзи вагони?

Свид.: Често.

Защит.: Нѣкое нещастие случвало ли се е при пжтуването съ тѣзи вагони?

Свид.: Не се е случвало никога.

Защит.: Преглеждали ли сте като машинисть конструкцията на тия вагони?

Свид.: Прѣглеждалъ съмъ я.

Защит.: Какъ я намѣрихте?

Свид.: Доста добра, здрава, издържа.

Защит.: Ще могатъ ли да служатъ и още колко врѣме?

Свид.: Не мога да кажа точно, но споредъ както се употрѣбяватъ?

Защ.: Но при редовно употрѣбление приблизително колко години биха служили?

Свид.: Може 20—30 год. Туй само за желѣзната констуукция, а дървената е по-слаба; тя може да трае 5—10 години.

Защит.: Има ли влияние бързината на пжтуванието върху здравината на вагонитѣ?

Свид.: Има. Колкото по-бързо единъ вагонъ пжтува, толкова е по-голѣма вѣроятностьта да се разруши.

Защ.: Натоварени или празни?

Свид.: Натоварени по не е опасно, а празни е по-опасно.

Защ.: Съ каква стока сж товарени?

Свид.: Не съмъ обрѫщалъ внимание, но повечето сж били товарени съ тежка стока.

Защит.: За кждѣ сте ги карали?

Свид.: По централната линия.

Защит.: Не сж ли минавали границата за въ странство?

Свид.: Не зная.

Защ.: Кждѣ сте се учили, г-нъ свидѣтелю?

Свид.: Въ Брауншвайгъ въ техническото училище.

Прѣд. Филчевъ: Не знае ли, да сж се счупвали ресори напр. на тѣзи вагони?

Свид.: Съ мене не се е случвало подобно нѣщо. Не съмъ чулъ и съ другиго, да се е случвало.

Разпитъ на свидѣтеля инжинеръ Каракашевъ.

Подсжд. Тончевъ: Каква служба заема днесъ свидѣтеля?

Свид.: Началникъ на движението по българскитѣ държавни желѣзници.

Подсжд.: Знаете ли, г. Каракашевъ, като началникъ на движението, щото купенитѣ отъ Вайсенбергъ вагони днесъ да циркулиратъ?

Свид.: Както се вижда отъ една таблица, която сме издали, вагонитѣ циркулиратъ и служатъ.

Подсжд.: Съ кои тренове?

Свид.: Азъ трѣбва да обясня по на широко какъ стои тая работа. Отъ начало като додоха вагонитѣ, появи се споръ за тѣхното приемане и тѣ стояха неупотрѣбени една година. Послѣ се назначи една комисия състояща се отъ мене, Манафова и Попова, да се произнесе, дали вагонитѣ могатъ да се употрѣбятъ. Ний ги прѣгледахме, направихме единъ протоколъ, въ който, до колкото помня, казахме, че тѣзи вагони отговарятъ на назначението си и могатъ да служатъ. Но понеже неможахме да опитаме оситѣ, рѣшихме да ги употрѣбимъ на първо врѣме съ прѣдпазване, както употрѣбяваме и старитѣ вагони отъ русенския паркъ, като ги закачаме на опашката на трена, та ако се счупи ось, да не дерейлира цѣлия тренъ. Този протоколъ направихме въ този смисълъ. Бившия министъръ Бѣлиновъ постави резолюция върху този ни протоколъ: да се пуснатъ вагонитѣ на първо врѣме между Девня—Варна и Сомовитъ—Плѣвенъ и то съ прѣдпазване. Така бѣше отначало, но послѣ като видѣхме, че при службата имъ нѣмаше ни единъ случай да се счупи нѣкоя ось, почнахме да ги употрѣбяваме на общо основание. Имаше до сега само единъ случай отъ загряване на ось, нѣщо което може да се случи и съ нови вагони. Слѣдъ петь мѣсечно прѣдпазливо и изпитателно пжтуване съ товарни тренове, почнахме, казахъ, да ги употрѣбяваме на общо основание, като всичкитѣ други вагони: прикачватъ ги и на опашката и въ срѣдата на трена, пжтуватъ съ товарнитѣ, съ смѣсенитѣ тренове, а нѣкои отъ тѣхъ се прикачватъ и на пощенскитѣ тренове. Всичко това става

безъ никаква опастность за експлоатацията. Нѣмамъ вече никакъ страхъ, че не ще служатъ редовно.

Подсжд. Д. Тончевъ: Като прѣгледа комисията тѣзи вагони, вий и г. Поповъ ли останахте на мнѣние, че всичкитѣ вагони отговарятъ на назначеииeто си?

Свид.: Да.

Подсжд.: Само кой отъ комисията остана на мнѣние, че трѣбва да се наприви нѣкоя резерва?

Свид.: Само Манафовъ, който направи една забѣлѣжка за бързината, да не се пущатъ съ бързина повече отъ 20 км. или пъкъ да се образуватъ специални влакове; но азъ му казахъ, че това не е възможно. Мисля, че казваше нѣщо и за тонажа.

Подсжд.: Съ каква бързина пжтуватъ тѣзи вагони?

Свид.: Съ установената за всичкитѣ тренове отъ правилницитѣ бързина, а именно съ товарнитѣ 25—30 км. въ часъ, съ смѣсени тренове 30—40 въ часъ, а съ пощенскитѣ бързината достига и до 50 км. въ часъ.

Подсжд.: Съ каква максимална бързина пжтуватъ съ товарни тренове?

Свид.: Азъ сьмъ гледалъ лентитѣ: има 39, 40 даже и 42 км. въ часъ. За по-голѣма бързина не помня да съмъ видѣлъ, но може да има съ смѣсенитѣ и пощенскитѣ тренове.

Подсжд.: Въ странство тѣзи вагони или часть отъ тѣхъ ходятъ ли?

Свид.: Два вагона ходятъ и то като се приспособиха за товарене на птици и яйца. Яви се нужда отъ вагони за подобно пжтуване въ странство и ний поправихме нѣколко, но и тѣ не стигнаха, затова поправихме още 5 отъ тѣзи, като имъ се туриха 4 етажа за птицитѣ. Два отъ тѣхъ ходиха до Буда-пеща и Пиротъ, а другитѣ не бѣха още готови, затова не ги употрѣбихме.

Подсжд.: Освѣнъ тѣзи два, нѣкои други не сж ли ходили до Пловдивъ и по-надолу?

Свид.: Отначало, като ги пустнахме, казахме, че ще ги употрѣбяваме за локална служба и съ прѣдпазване, но 3 бѣха натоварени отъ Сомовитъ съ соль. Вагонитѣ бѣха пратени до Сестримо; послѣ се получва отъ изпращача телеграма, да се прати сольта въ Пловдивъ. Вагонитѣ пристигнаха до Саранбей, дѣто ориенталцитѣ отказаха да ги приематъ, по причина, че тѣзи вагони не носили номера и върху тѣхъ не била указана отбѣлѣжена дарата имъ. Трѣбваше да се прѣтоварва сольта, а не се знаеше, кой ще плаща разноскитѣ за това. По тази причина азъ помолихъ ориенталцитѣ по телефона въ Пловдивъ, да ги пропустнатъ до Пловдивъ. И тѣ ги пропустнаха; вагонитѣ натоварени съ соль, отидоха въ Пловдивъ и се върнаха.

Подсжд.: Ориенталцитѣ ги отказаха само, защото вагонитѣ не носѣха номера и означена тара или по нездравина, по негодность?

Свид.: Въ телеграмата за отказването се казваше, защото нѣматъ номера и тара.

Подсжд.: Понеже вече нѣкои ходятъ въ странство, ако почнете да пращате всичкитѣ вагони, дали ще ги приематъ?

Свид.: За това положително не мога да кажа, защото когато една администрация си купи и желае да ги праща въ странство, длъжна е, да съобщи на всички администрации отъ съюза за здравината и другитѣ подробности на вагонитѣ, а ний такова нѣщо не сме направили за прѣдметнитѣ вагони. Затова не зная дали ще ги приематъ. — Азъ не мога да кажа, дали всички части на тѣзи вагони отговарятъ на условията на техническитѣ съглашения, които списватъ какви, трѣбва да бждатъ частитѣ на вагонитѣ, като: колела, букси, и пр., и пр. Въ международното пжтуване се приематъ само вагони, които отговарятъ на тѣзи условия. Азъ не съмъ челъ протоколитѣ на разнитѣ комисии, които сж ги прѣгледали; четохъ само протокола на комисията тукъ въ София, въ който казва, че тѣ не отговарятъ на техническитѣ съглашения, затова азъ помолихъ Захариева, да пита за тази работа, като му казахъ, въ общи черти да се каже, че не отговарятъ, това не е достатъчно. Тогава той ми каза, че тѣ отговарятъ на конвенцията, но се съмнѣвалъ само въ размѣра на оситѣ и като направи справка излѣзе, че и тѣ отговарятъ на условията на конвенцията. Тѣ иматъ 75 на 1·40 въ шийката и видѣхме, че отговарятъ на 8000 км.; значи отговарятъ на конвенцията. Азъ вѣрвамъ, че, ако имъ се закрѣпи дървената часть, понеже е слаба и ако имъ се турятъ еднакви букси, нѣма да има причина, да не ги приематъ въ странство.

Подсжд.: Отъ когато пжтуватъ нѣма ли нѣкои нещастни случки?

Свид.: Само единъ случай ми е съобщенъ, гдѣто се е загорѣла остьта. Ако би имало другъ случай трѣбва да го зная, понеже такива схучаи на мене се съобщаватъ.

Подсжд.: Значи трѣбва да се съобщи на васъ, ако е имало и други такива случаи?

Свид.: Да.

Подсжд.: Съ други нѣкои нови вагони дали се е случвало подобно нѣщо?

Свид.: Да, случвало се е често.

Подсжд.: Вагонитѣ на собственитѣ си колелета дойдоха отъ Германия до Царибродъ?

Свид.: Да.

Подсж.: Какви сж формалноститѣ за да могатъ брауншвейнскитѣ вагони да додатъ до тукъ празни, като стока?

Свид.: Споредъ правилника за експлоатацията има прѣдвидени формалности, които трѣбва да се изпълнятъ, когато ще се изпращатъ нови вагони за нѣкоя администрация като стока. Въ такъвъ случай се изпращатъ вагонитѣ като стока, но прѣди да се изпратятъ, изпращающата станция трѣбва да се увѣри чрѣзъ една ревизия за положението на вагонитѣ, че тѣ сж здрави и че ще могатъ да отидатъ до мѣстоназначението си. Тѣзи прѣглежданя се правятъ отъ ревизоритѣ на станциитѣ. Азъ когато ходихъ да приемамъ вагони, ревизора въ мое присжтствие ги намѣри годни и ги изпрати за тукъ.

Залѣпя се на тѣхъ единъ етикетъ, който означава, че не бива да се товарятъ до мѣстоназначението си. Мисля, че и нашитѣ, прѣдметнитѣ вагони, имаха такива етикети.

Подсжд.: Какво е значението на тѣзи етикети?

Свид.: Понеже споредъ конвенцията пжтующитѣ товарни вагони не трѣбва да се връщатъ празни и администрациитѣ трѣбва да се грижатъ да ги връщатъ натоварени до администрацията притѣжателка, то на пжтующитѣ като стока вагони, за да не би да ги натоварятъ посрѣднитѣ станции, залѣпя се етикетъ или се прави знакъ, че не бива да се товарятъ. Това означава, че вагонитѣ пжтуватъ като стока съ направление къмъ собственика. Напримѣръ ако наши вагони има въ Ахенъ и като се връщатъ прѣзъ Будапеща, ако тамъ има стока да се товари за Цариградъ, пещенската администрация е длъжна да натовари стоката за Цариградъ на нашитѣ вагони, за да не се върнали безполезно праздни. Иначе нашитѣ вагони, би се върнали безполезно празни. Па освѣнъ това ще плащаме на чуждитѣ администрации установенитѣ за това такси. Затова този етикетъ показва, че вагонитѣ нѣма да се товарятъ безъ разрѣшение на администрацията притежателка, защото тѣ пжтуватъ като стока.

Подсжд.: Свидѣтеля ни каза, че споредъ правилата за експлоатацията на желѣзницитѣ, за да се пропуснатъ вагонитѣ отъ Брауншвайгъ до тукъ, трѣбва да бждатъ прѣгледани, дали сж въ здраво състояние. Параграфъ 46 отъ правилника за експлоатацията между Германия, Унгария, Сърбия, България и Турция ли визира г. свидѣтеля?

Свид.: Да, него.

Подсжд.: Въ него е казано, че прѣди да се изпратятъ вагонитѣ, изпращающата станция трѣбва да удостовѣри, че вагонитѣ сж въ добро състояние за циркулиране. Ако тѣ не сж въ добро състояние за циркулиране и ако прѣдставляватъ опасность за експлоатацията, то ж. п. администрации на Германия, Унгария и Сърбия ще ли ги пропуснатъ да пжтуватъ даже празни, като стока?

Свид.: Нѣма да ги пуснатъ, щомъ вагонитѣ прѣдставляватъ и най-малката опастность за експлоатацията.

Подсжд.: Значи вий разбирате, че вагонитѣ трѣба да бждатъ въ здраво състняние за циркулиране, да не стане делайлиране или счупване?

Свид.: Да, защото тѣ могатъ да бждатъ закачени въ смѣсени влакове или въ други и ако не сж въ здраво състояние за редовно циркулирание, могатъ да причинятъ делайлиране.

Подсжд.: Вагонитѣ, които застрашаватъ експлоатацията, могатъ ли да се допуснатъ да пжтуватъ на собственитѣ си оси?

Свид.: Не.

Подсжд.: Значи, когато конвенцията казва, че се пускатъ за циркулиране по съюзнитѣ мрѣжи само онѣзи вагони, които не прѣдставляватъ опасность за експлоатацията, тя не прави никаква разлика между натоварени или празни, стари или нови вагони?

Свид.: Не, не се прави никаква разлика. Казано е въобще безъ да прави разлика, дали сж пълни или праздни, дали сж нови или стари. Конвенцията изброява напр., какви трѣбва да бждатъ бандажитѣ: да не би да сж остри, та да срѣзватъ стрѣлката и да причинятъ делайлирание; да не сж счупени буферитѣ, за да изтича маслото, понеже, като не се маже колелото, ще се запали остьта; и още други

подробности. Но не се прави разлика между натоварени и празни вагони, между стари и нови. Даже старитѣ вагони, прѣди да се пускатъ, трѣбва да бѫдатъ прѣгледани много внимателно, отколкото биха били прѣгледани едни нови вагони, защото първитѣ, като стари сѫ по-опасни.

Подсѫд.: Съ каква бързина сѫ пѫтували тѣзи вагони прѣзъ Унгария и Сърбия?

Свид.: Това го узнахъ отъ удостовѣрението, което ни издадоха унгарскитѣ и сръбскитѣ администрбции, слѣдъ като ги запитахме и имъ съобшихме номерата на вагонитѣ. Пратиха ни едня таблица, въ която ж. п. линия е раздѣлена на нѣколко секции. Отъ таблицата се вижда, че вагонитѣ сѫ се движили прѣзъ нѣкои секции по съ 40, по други съ 45, 50, а по нѣкои и съ 55 километра въ часъ. Въ Сърбия линията е раздѣлена на двѣ части: между Бѣлградъ и Нишъ бързината е 40 км., а между Нишъ и Царибродъ 35 км. Не помня добрѣ, но въ удостовѣрението е казано точно.

Подсѫд.: Единъ отъ чиновницитѣ, Тихоловъ, като е билъ пращанъ да прѣгледа вагонитѣ, докладвалъ е, че вагонитѣ били само сѣнка остатъци отъ нѣкакви си вагони; а другия чиновникъ, г. Манафовъ, билъ докладвалъ, че между 300 вагони ще се намѣрятъ само десетина и тѣзи 10 сѫ такова чудовище, щото, слѣдъ като се похарчи по 500 л. за всѣки единъ отъ тѣхъ, едва ли ще могатъ да се мръднатъ съ максимална бързина 15 км въ часъ и то само съ смѣсени или пощенски тренове. Ако това мнѣние, този докладъ на двамата чиновници, би билъ вѣренъ, отговоряющъ на дѣйствителното състояние на вагонитѣ, то ж. п. администрация въ Германия, Унгария и Сърбия щѣха ли да пропуснатъ, съгласно конвенцията, да пѫтуватъ тѣзи сѣнки, тѣзи остатъци отъ нѣкакви вагони, като непрѣдставляющи опастность за експлоатацията на тѣхнитѣ желѣзници?

Свид.: Ако вагонитѣ наистина сѫ били такива, каквито сѫ ги описвали чиновницитѣ, ж. п. администрации нѣмаше да ги допуснатъ, да пристигатъ до мѣстоназначението си.

Подсѫд.: До сега нѣмаше удостовѣрение отъ германскитѣ станции, за бързината съ която сѫ пѫтували вагонитѣ прѣзъ Германия, но свидѣтеля, като знае максималнитѣ бързини на товарнитѣ германски желѣзници, може ли да ни каже, съ какви бързина сѫ се движили вагонитѣ въ Германия?

Свид.: Въ Прусия е най-голѣмата бързина на треноветѣ, а малко по-малка е бързината по маджарскитѣ желѣзници; тъй щото въ Германия сѫ пѫтували най-малко съ унгарска бързина.

Подсѫд. Тончевъ: Всичкитѣ ли вагони пѫтуватъ, или само нѣкой отъ тѣхъ?

Свид.: Това ще се види въ таблицата, защото тамъ сѫ указани номерата на вагонитѣ и изходеното пространство. Тѣ се пуснаха найнапрѣдъ прѣзъ октомврий 1901 год.; има съставени таблици за всѣко шестмѣсечие. Отъ начало пущахме всичкитѣ, даже и открититѣ, особено когато се прѣнасяше цвѣклото, но послѣ открититѣ не се движеха, а пъкъ закрититѣ се движатъ. Обаче, трѣбва да се забѣлѣжи

има нѣкои, на които се направиха контрапланши и пр. Понеже много отъ нашитѣ търговци изпращатъ своитѣ храни насипани, азъ молихъ да имъ се направятъ контрапланши. Това най-добрѣ ще се види въ таблицата.

Подсжд.: Има ли нѣкои вагони, които да се употрѣбяватъ за спални или други цѣли и колко?

Свид.: Има два въ Сомовитъ и единъ въ Халта — Русе.

Подсжд.: Защо сж турени, защото сж негодни ли, или защото имате нужда отъ такива приспособления?

Свид.: Защото нѣма приспособления за тази цѣль, за която се употрѣбляватъ.

Подсжд.: Значи тѣзи три вагона се употрѣбяватъ за тази цѣль, не защото сж негодни, а защото нѣмате приспособления?

Свид.: Да.

Подсжд.: Освѣнъ тѣзи 4 вагона, други нѣкои отъ хубавитѣ, не вайсенберговитѣ, употрѣбяватъ ли се тоже за подобни цѣли (спане, складъ и пр.).

Свид.: Има единъ въ Плѣвенъ, защото, като се отвори централната линия, нѣмаше помѣщения за спане на чиновницитѣ, та затова трѣбваше да се остави единъ вагонъ, кждѣто да спятъ нощнитѣ подпалвачи. Та отъ тогава има единъ вагонъ, който служи за спалня.

Подсжд.: Помни ли свидѣтеля, че, прѣди да пристигнатъ тѣзи вагони, въ Сомовитъ имаше и други вагони, които служеха за тази цѣль?

Свид.: Да, за тази цѣль имаше тамъ и пжтнишки вагони, защото нѣмаше кждѣ да спи персонала.

Подсжд.: Значи и пжтнишки здрави, хубави вагони се употрѣбяваха за тази цѣль?

Свид.: Да.

Подсжд.: Кога вагонитѣ се пуснаха въ движение? Слѣдъ като се поправиха ли, или нѣкой отъ тѣхъ се пустнаха въ движение непоправяни и слѣдъ като служиха нѣколко врѣме, ги поправиха? Има ли и такива, които да служатъ непоправяни?

Свид.: Това ще се види отъ таблицата. До колкото помня, отъ когато ги пуснахме така безъ надписи — защото като ги бѣха пратили отъ Брауншвейгъ нѣмаха надписи — и безъ поправки. Но това ще се види отъ сравнението по двѣтѣ таблици: едната, която показва номерата на вагонитѣ и датитѣ, когато сж пустнати въ движение, и другата, която показва датата на извръшването поправкитѣ имъ.

Подсжд.: Да ни каже свидѣтеля, дали се товарятъ по собствения си тонажъ или съ намаленъ тонажъ. Ако тонажа е намаленъ, то на всичкитѣ ли вагони, или само на онѣзи, които сж въ софийския паркъ, а не и на онѣзи отъ русенския паркъ?

Свид.: Къмъ края на миналата година забѣлѣжихме, че вагонитѣ излизатъ отъ софийската майсторска съ намаленъ тонажъ. Това ми даде поводъ, да напиша докладна записка до директора на желѣзницитѣ. Въ нея като споменвахъ, че вагонитѣ отъ русенската работилница се товарятъ съ обикновения си тонажъ, казвахъ изрично, че не

намирамъ никаква причина и основания, да се намалява тонажа на вагонитѣ отъ тукашния паркъ. За намаление тонажа мѣродавно е, дали оситѣ на вагона сж здрави, а пъкъ до колкото ги гледахъ, ми остана впечатление, че както оситѣ на вагонитѣ, така и другитѣ части не сж толкова слаби, за да не издържатъ тонажа си. Затова дадохъ мнѣние, че не трѣбва да се прави разлика отъ другитѣ вагони. Казахъ въ доклада си още, че ако ресоритѣ сж причина за това, нека да се замѣнятъ съ нови, защото струватъ тука по 22 лева, значи 88 лева на вагонъ и защото този разходъ ще се спечели отъ економията, която се прави отъ намаленитѣ $2^1/_2$ тона, напримѣръ единъ вагонъ е натоваренъ съ циментъ или соль. Ако се натоварятъ съ 10 тона, а не съ $7^1/_2$ тона, то разликата на таситѣ отъ $2^1/_2$ тона за цѣлия вагонъ ще е 30 лева. Като се сенаправятъ три пжтуваня, ще се спечели направения разходъ за ресоритѣ и освѣтъ това ще имаме съвършенно здрави 10 тонни вагони. По тѣзи съображения молихъ, да не се намалява тонажа, още повече, че това прави прѣчка на търговцитѣ, тъй като тѣ сж навикнали обикновено, да продаватъ и товарятъ 10 тона. Този въпросъ още не е разрѣшенъ.

Подсжд.: Значи въ русенския паркъ вагонитѣ пжтуватъ съ своя собственъ тонажъ и послѣдния се намалява само въ софийския паркъ?

Свид.: Да.

Подсжд.: Съ какви стоки се товарятъ тѣзи вагони?

Свид.: Съ стока, която не се изсипва, а е въ човали: соль, циментъ, захарь, между Девня—Варна, брашно и пр.

Подсжд.: Може ли да ни каже свидѣтеля, дали вагонитѣ се употрѣбяватъ въобще съ полза за държавата?

Свид.: Разбира се, че се експлоатиратъ съ полза за държавата, особено когато тя има нужда отъ тѣхъ, ползата е очевидна. Най-вече имаше нужда отъ тѣхъ, когато ставаше износа на храната, при недостатъка отъ вагони. До колкото зная, търговцитѣ получаватъ по-голѣма цѣна, когато имъ се даватъ на врѣме вагони, защото тѣ иматъ нужда да товарятъ бърже, понеже постоянно варира.

Подсжд.: Вие сте видѣли вагонитѣ; до колко години тѣ ще могатъ да траятъ и служатъ?

Свид.: Не зная добрѣ, но като се има прѣдъ видъ, че тѣзи вагони служатъ вече двѣ години, безъ да съмъ забѣлѣжилъ значително измѣнение въ тѣхъ, може да се каже положително, че ще служатъ 5, 6, 7, 8, даже и повече години, но въ всѣки случай тѣ сигурно ще служатъ 4 години, за които бѣше гарантирано.

Подсжд.: Знае ли свидѣтеля, да имаше въ м-вото слѣдния редъ: съставятъ се ежедневно бюлетини, въ които се означава числото на исканитѣ отъ станциитѣ вагони, числото на даденитѣ вагони, означение на ежедневния недостигъ или излишъкъ отъ вагони и началника на движението да праща всѣки денъ въ кабинета на министра по единъ бюлетинъ лично за него, тъй щото министра да вижда ежедневно отъ този бюлетинъ дефицитъ ли има, или излишекъ отъ вагони?

Свид.: Прѣзъ 99 год., когато се въведе централното вагонно разпрѣдѣление отъ мене, заимствувано отъ Ромжния, издаваше се

дневенъ бюлетинъ, въ който се показваше количеството на исканитѣ, даденитѣ и недостигналитѣ вагони. Бюлетинитѣ се литографираха; тѣ съдържаха тия свѣдѣня, за които упоменахъ и отъ тѣхъ м-ра можеше нагледно да види, колко вагони не стигатъ ежедневно.

Подсжд.: Такива бюлетини изпращаха ли се ежедневно лично на министра.

Свид.: Всѣкога ежедневно се носѣше по единъ бюлетинъ на г. министра.

Подсжд.: Прѣзъ м. септемврий, октомврий и ноемврий 1900 г. имахме ли нужда отъ открити вагони?

Свид.: Ние всѣка година имахме голѣма нужда отъ такива вагони, защото тогава става най-голѣмъ прѣносъ; затова азъ дадохъ едно удостовѣрение, което констатира каква нужда, се има отъ вагони всѣки денъ. До колкото помня, нуждата отъ вагони бѣше голѣма.

Подсжд.: Може ли да ни каже свидѣтеля, по-голѣмата или по-малката бързина има ли влияние за разрушението на вагона?

Свид.: Има. Колкото повече се увеличава бързината, увеличава се и опасностьта за разрушаване и счупване на вагона. За това на западъ, като увеличаватъ бързината, увеличаватъ и здравината на вагонитѣ. Като се каратъ много бърже, ставатъ удряня въ релситѣ и вагона лесно може да се разрушава.

Подсжд.: Старитѣ английски вагони отъ русенския паркъ употрѣбяватъ ли се още?

Свид.: Да,

Подсжд.: Брауншвайгскитѣ вагони въ сравнение съ тѣзи дали сж добри?

Свид.: Горѣ-долу сж еднакви; брауншвайгскитѣ даже сж по-добри, защото на английскитѣ се чупятъ оситѣ и сж по-опасни за движението, а на другитѣ оситѣ сж здрави.

Подсжд.: Значи, относително сигурностьта на движението, по-голѣма безопасность прѣдставляватъ вайсенберговитѣ вагони, сравнително английскитѣ по ж. п. линия Русе—Варна?

Свид.: Да, защото щомъ се счупи една ось, дерайлирането е неминуемо.

Подсжд.: На русенскитѣ вагони чупятъ ли се често оситѣ?

Свид.: По 4—5 случая има въ годината.

Защит. С. Иванчовъ: Прѣди да задамъ на свидѣтеля въпроси по вагонитѣ, ще моля да ми се разрѣши, да му задамъ нѣколко такива по постройката на хамбаритѣ. Припомня ли си свидѣтеля, прѣзъ 1900 год. да е билъ виканъ и да е присжтствувалъ въ засѣданията на комисията, която е била натоварена съ проучване въпроса за строенето на хамбари, и ако е присжтствувалъ, какви разисквания сж станали тамъ?

Свид.: Зарзовъ ми писа една записка, че по заповѣдь на министра на финансиитѣ трѣбва да отида въ министерството на финанситѣ, да рѣшаваме нѣкои въпроси по десятъка. Отидохъ въ кабинета на м-ра заедно съ Сливковъ, Момчиловъ, Зарзовъ и Сарановъ. Запитаха ме, дали ще имаме достатъчно вагони за прѣнасяне десятъка.

Азъ поискахъ да ми кажатъ количеството на хранитѣ и срока, въ който прѣдполагатъ да стане прѣнасянето, защото ако срокътъ е кратъкъ, ще трѣбватъ много вагони. Втори пжть като отидохъ въ комисията, дадоха ми тѣзи свѣдѣня и послѣ се занимахме съ начина за построяване на хамбари.

Имаше мнѣние да се строятъ въ по-голѣмитѣ станции районни хамбари: Мездра, Плѣвенъ, Орѣховица и пр. Азъ имъ обърнахъ вниманието, че това е непрактично, защото, ако една храна е задъ Романъ, ще трѣба да се докара най-напрѣдъ въ Романъ да се разтовари, послѣ да се натовари отново и да прѣпжтува обратно сжщия пжть, за да отиде напримѣръ въ Варна. За това прѣдложихъ, да се построятъ хамбари на изходнитѣ точки: Варна, Сомовитъ, Руссе, Бургасъ и пр. Зѣхме да правимъ смѣтки, но въ мое присжтствие не се доде до никакъвъ резултатъ. Като се научихъ за количеството на храната и срока за прѣнасянето, азъ направихъ единъ докладъ за нуждата отъ вагони и машини.

Защит.: Не стана ли дума въ нѣкое засѣдание за строението на хамбаритѣ и свидѣтеля да е изказалъ мнѣние за употрѣблението на тѣзи хамбари и за други цѣли по желѣзопжтното вѣдомство?

Свид.: Говорѣше се за хамбари, но понеже тѣ нѣмаше да станатъ скоро, азъ докладвахъ на министра да направи малки хамбари, защото, макаръ и да имаме много вагони, често се прѣкжсва съобщението и населението трѣбва да чака, до като додатъ вагони. По тѣзи съобщения азъ накарахъ да се зематъ стари релси и да се направятъ единъ видъ сайванти каквито ги има въ Дедеагачъ и, като доде населението, да остави житото и да си върви. Като дадохъ тази идея идва нѣкой отъ архитектититѣ, да ме пита и мисля, че тогава стана дума за желѣзнитѣ хамбари. Азъ имъ казахъ тогава, че тѣ ще могатъ да служатъ и за други цѣни, а понеже могатъ да се монтиратъ на разни мѣста — сж много практични.

Защит.: Вий отъ колко години служите по движението?

Свид.: Служа 13 год., но по движениетс отъ 95 година.

Защит.: При какви обстоятелства направи първата докладна записка до м-стра за нужда отъ 200 вагони закрити, 50 открити и 10 машини?

Свид.: Азъ земахъ прѣдъ видъ количеството на десятъка, който ще се прѣнася и положението на нашия подвиженъ материалъ. За нуждата отъ машини правй смѣтка Манафовъ и той подписа доклада. Земахме прѣдъ видъ, че срока за прѣноса на десятъка е 2 мѣсеца както е въ закона и че трѣба да се зематъ вагони и машини, за да се избѣгнатъ оплакванията на търговцитѣ.

Защит.: Помни ли, че по това врѣме правителството се бѣше ангажирало спрѣмо захарната фабрика да й дава всѣки денъ по 200 вагона?

Свид.: Да, имаше такова едно писмо: отъ фабриката всѣка год., прѣди да раздадатъ сѣмената си за посѣване, идатъ и ни искатъ за есенния сезонъ по толкозъ и тонкозъ вагони на денъ, което за насъ е единъ видъ ангажментъ.

Защит.: Каква резолюция тури министръ Тончевъ на вашата записка?

Свид.: Не помня резолюцията, но той удобряваше доклада ни.

Защит.: По поводъ на тази резолюция знаете ли какво стана?

Свид.: Даде се тази резолюция въ тракцията и тя направи циркуляри до разни фирми, които даватъ вагони подъ наемъ, да прѣдставятъ офертитѣ си. Тѣзи оферти се получиха, свика се съвѣтъ отъ началницитѣ на отдѣленията, обмислихме ги и съставения по този случай протоколъ дадохме на главния секретарь за по-нататъшно разпореждане.

Защит.: Помните ли, че този протоколъ не е отъ административния съвѣтъ, а отъ една комисия, съставена съ приказъ нарочно за тази цѣль?

Свид.: Да.

Защит.: Какво бѣше съдържанието на този протоколъ; какво прѣпорѫчваше комисията като най-износно за държавата?

Свид.: Мисля, че имаше прѣдложение, да се наематъ вагони, но освѣнъ него имаше прѣдложение и да се купятъ. Разбира се, че ний не можахме, да не разгледаме и това прѣдложение. Като направихме смѣтка, че въ случай на наемване ще плащаме по 3 лева на денъ за единъ срокъ отъ 6 мѣсеца и като прибавихме и прѣвоза отъ Браунъ швайгъ до Цариbродъ и обратно, излизаше, че да се купятъ вагонитѣ ще бѫде по-износно за държавата, защото слѣдъ като си послужимъ за врѣменнитѣ нужди, ще можемъ по-за дълго да ги употрѣбяваме, и материяла остава нашъ. До колкото помня, това бѣше нашето мнѣние. На втория денъ пакъ ни свикаха за офертата на Ганцъ, който прѣдлагаше нови вагони.

Защит.: Когато правихте това сравнение, освѣнъ срокътъ на службата, която ще ви дадатъ вагонитѣ, не вземахте ли прѣдъ видъ и обстоятелството, че ако ги вземете само подъ наемъ, то за повръщането имъ обратно ще трѣбва да плащате двойно по-голѣми разноски за прѣвозъ?

Свид.: Не, това не сме зѣли прѣдъ видъ, защото разноскитѣ за отиване и връщане сѫ еднакви; но взѣхме прѣдъ видъ, че ще спестимъ разноскитѣ за повръщането, защото вагонитѣ оставаха въ България.

Защит.: Свидѣтеля знае, че въ скоро врѣме слѣдъ тѣхния докладъ, Министерския Съвѣтъ рѣши, да се купятъ стари вагони отъ Вайсенберга. Подиръ това рѣшение не е ли присѫтствувалъ г. Каракашевъ въ дома на г. Т. Иванчова и тамъ да е ставало дума пакъ за тия вагони?

Свид.: Около това врѣме азъ бѣхъ въ Варна по служебни работи. Главния секретарь Вълчевъ ми съобщи по телефона, да се върна въ София, защото се имало нужда отъ мене. Слѣдъ завръщането ми тука, единъ денъ бѣхме извикани въ кѫщата на г. Иванчова: азъ, Л. Вълчевъ и Манафовъ. Въ сѫщото врѣме при министерството бѣше турския консулъ и трѣбаше да чакаме около половина часъ. Слѣдъ това дойде при насъ г. Иванчовъ и ни каза, че ни е свикалъ да земе нашето мнѣние по единъ въпросъ, по който ний, като най-висши чи-

новници въ министерството, можемъ да му дадемъ и най-доброто освѣтление. По този случай той ни разправи една случка, станала между г-на Начовича и чиновницитѣ въ министерството на търговията. Послѣ г. Иванчовъ ни обясни, защо ни е свикалъ. Работата се касаеше за вагонитѣ на Вайсенберга. Инжинеръ Тихоловъ, който билъ изпратенъ да ги приема, телеграфиралъ, че вагонитѣ били лоши и не отговарятъ на условията. Министра намираше, че възъ основание на една такава обща и кратка телеграма не може да се унищожи единъ контрактъ. Работата може да дойде до сѫдъ и ний трѣбва да бѫдемъ снабдени съ по сериозни доказателства за негодностьта на стоката, която доставчика иска да ни продаде. Трѣбва да имаме едно по-подробно описание на вагонитѣ: да бѫдатъ тия послѣднитѣ по-щателно прѣгледани, толкозъ повече, че се явява малко чудно, какъ е възможно отъ 1000 вагони, да не може се намѣри нито единъ добъръ. Тогава, като се съвѣщахме по между си, рѣшихме, да изпратимъ г-да Манафова и Вълчева да прѣгледатъ вагонитѣ и се произнесатъ окончателно за тѣхната годность. Подиръ 2—3 дни обаче, замина само Манафовъ, защото Вълчевъ билъ занятъ съ други работи.

Защит.: Кой прѣдлагаше лицата, които трѣбваше да отидатъ въ странство за приемането на вагонитѣ?

Свид.: Не помня.

Защит.: Когато се прѣдложи да отидатъ Въллевъ и Манафовъ, г. Иванчовъ направи ли нѣкакво възражение?

Свид.: Никакво възражение не направи.

Защит.: Какво бѣше вашето впечатление отъ този разговоръ? Породи ли се у васъ макаръ и най-далечно подозрение, че министра иска да фафоризира прѣдприемача и да упражни нѣкакво влияние върху чиновницитѣ, да приематъ лоша стока, която да не отговаря на условията?

Свид.: Не, не ми направи такова впечатление; напротивъ, искаше се да имаме по-подробни свѣденя за състоянието на вагонитѣ, които свѣденя да бѫдатъ изложени въ единъ протоколъ и тогава да се произнесемъ, дали сѫ добри или сѫ лоши.

Защит.: Свидѣтеля е дългогодишенъ чиновникъ въ м-вото; знае ли да е имало случай гдѣто единъ прѣприемачъ, като се оплаква противъ дѣйствията на нѣкои чиновници, министра да е назначавалъ други чиновници или комисия, които да провѣрятъ тия оплакваня. Сѫществува ли такава практика въ м-вото и е ли тя въ редътъ на нѣщата?

Свид.: Да, като се яви споръ или оплакване отъ прѣдприемача, назначава се втора и даже трета комисия, която провѣрява оплакванята и тогава, ако не се изслѣдва спора, министра се произнася.

Защит.: Знае ли свидѣтеля, другъ пѫть да е земало правителството стари вагони подъ наемъ?

Свид.: Прѣзъ 1891 год., когато се откри линията, имахме нужда отъ вагони и мене пратиха, да наема 100 вагона по 2 лв. на денъ. Като отидохъ въ Галиция, намѣрихъ вагонитѣ много лоши, затова телеграфирахъ на директора Хароферта и на Тошѣва, а послѣ рапортирахъ, че вагонитѣ сѫ лоши. Тѣ ми отговориха, че съжаляватъ за лошави-

ната имъ, но да прѣгледамъ и пратя поне тѣзи, които могатъ да се приематъ; и азъ избрахъ тѣзи, които могатъ да служатъ. Между приетитѣ вагони имаше такива, които не можаха да държатъ и орѣхи, за това прѣдложихъ да се заковатъ съ тенекия. По-послѣ азъ пакъ трѣбваше да ги повръщамъ обратно, но една часть отъ тѣхъ останаха изъ пѫтя, защото се изпочупиха.

Защит.: Съ какъвъ наемъ ги земахте?

Свид.: Два лева на денъ и за една година.

Защит.: Поправкитѣ на чия смѣтка бѣха.

Свид.: За наша смѣтка, както и прѣвоза.

Защит.: Като сравните тѣзи вагони и брауншвайгскитѣ, кои сѫ въ по-лошо състояние?

Свид.: Брауншвайгскитѣ сѫ по-добри.

Защит.: Какъ се гледа въобще на брауншвайгскитѣ вагони отъ чиновницитѣ?

Свид.: Като на всичкитѣ вагони; отначало ги считаха за лоши, но сега не се боимъ, че ще прѣдизвикатъ нещастие.

Защит.: Кой отговаря за нещастнята на движението.

Свид.: Азъ съмъ се увѣрилъ, че нѣма сега такава опасность и за това тия вагони се прикачватъ не само на опашката, но и въ срѣдата на трена. Азъ говоря за закрититѣ вагони.

Защит.: Като изключимъ извънреднитѣ случайности, може ли ни каза свидѣтеля, че ако тѣзи вагони, които сѫ служили вече една година, се гледатъ и поддържатъ, както става и съ новитѣ вагони, тѣ сигурно ще могатъ да служатъ още най-малко четири години?

Свид.: Да.

Засѣдание XXXV. — 17 мартъ 1903 г.

Продължение отъ разпита на свидѣтеля инжинеръ Каракашевъ.

Държ.: обвинитель: Ви сте присѫтствували въ комисията за разглеждане на офертитѣ; помните ли офертата на Вайсенберга за наемъ на вагонитѣ?

Свид.: Не помня, но той най-напрѣдъ прѣдлагаше подъ наемъ вагони по 3 лева на денъ, а послѣ сѫщитѣ вагони прѣдложи за проданъ по 1500 лева.

Държ. обвинитель: Освѣнъ тази оферта имаше ли и други за проданъ на вагони?

Свид.: Слѣдъ 2—3 дена имаше отъ Ганцъ за нови вагони, а за стари нѣмаше.

Държ. обвинитель: Не счетохте ли за нужно да поканите и други да дадатъ оферти за стари вагони?

Свид.: Азъ като членъ на комисията не помислихъ да направя такова нѣщо, защото врѣмето бѣше много късно и нуждата належаща.

Държ. обвинитель: Вий дадохте мнѣние, да се купятъ ли вагонтѣ на Вайсенберга?

Свид.: Трѣбва да пратимъ единъ човѣкъ, да ги прѣгледа и ако ги намѣри за добри и да могатъ да служатъ за 4 годиии тогава да се купятъ.

Држ. обвинитель: Не ще ли каже, че сте дали мнѣние да се купятъ слѣдъ като се прѣгледатъ?

Свид.: Въ протокола има писано, но азъ не помня добрѣ.

Държ. обвинитель: Слѣдъ като получихте телеграмата на Дрьцкова и Тихолова, чухте ли отъ Иванчова, да споменува името на Вайсенберга или Странски?

Свид.: Като говорѣхме по тѣзи работи той каза, че при равни условия прѣдпочита единъ мѣстенъ поданникъ прѣдъ единъ чужденецъ.

Държ. обвинитель: Каза ли, че той иска да възложи работата на Странски?

Свид.: Не, но той каза, че при еднакви условия ще прѣдпочете единъ българинъ и кази: „Нѣма да скрия, че Странски, като мѣстенъ поданникъ, ще прѣдпочета него."

Държ. обвинитель: Не каза ли той: „Азъ искамъ да намъ работата на Странски?"

Свид.: Думата „искахъ" не съмъ чулъ.

Държ. обвинитель: Какво впечатление ви направи, когато министра каза, че Странскн е заинтересованъ въ тази работа?

Свид.: Никакво впечатление, а само че той прѣдпочита българитѣ прѣдъ чуждестранцитѣ.

Държ. обвинитель: Добрѣ, но Вайсенбергъ не е българинъ.

Свид.: Азъ разбрахъ, че Вайсенбергъ не е конкурентъ на г-нъ Странски, а работятъ заедно.

Държ. обвинитель: Това, коета сте казали прѣдъ слѣдствената комисия, подържате ли го?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Когато ви натовари м-ра, да се произнесете върху въпроса за пущане вагонитѣ въ движение, вие какво мнѣние изказахте.

Свид.: Въ протокола казвахме, че могатъ да се пускатъ въ движение, слѣдъ като имъ се поправятъ покривитѣ, като имъ се заковатъ дъски, защото бѣха разсъхнали и да служатъ за мѣстно употрѣбление.

Държ. обвинитель: Радикални ли поправки да се направятъ?

Свид.: Нашето мнѣние бѣше, да се направятъ дребни поправки: да се застегнатъ бурмитѣ и пр., но не радикални поправки, защото срока на тѣхната служба е 5—6 години, а радикалнитѣ поправки които струватъ много скѫпо, сѫ за по-дълги срокове.

Държ. обвинитель: Споредъ вашето разбиране, тѣзи поправки до колко ще възлизатъ?

Свид.: Около 100 лева.

Държ. обвинитель: Като ви кажа, че за вагонъ № 2913 се похарчиха 500 л., не ще ли кажете, че той е много лошъ вагонъ?

Свид.: Зависи какво е направено на вагона. Може да сѫ направили и долнята часть. Често пѫти нѣкои части могатъ да служатъ още дълго врѣме, но се промѣняватъ, за да не доде вагона пакъ на по-

правка, но понеже вагона ще служи кратко врѣме, трѣбва да му се турятъ най-необходимитѣ потрѣбности.

Държ. обвинитель: Хипотезата, че отъ какъ сж дошли вагонитѣ до сега се е харчило срѣдно нѣщо по 150 лева на вагонъ, не показва ли, че тѣзи вагони сж лоши?

Свид.: За да се произнесемъ върху това, трѣбва да се минатъ нѣколко години. Отъ начало сумата е малко висока, но тя ще служи за послѣдующитѣ години, затова ще трѣбва да се разхвърля тази сума на годинитѣ, прѣзъ които ще служи вагона.

Държ. обвинитель: За вагонъ № 2918 сж похарчени 1600 лева, тази цифра не показва ли, че той е билъ абсолютно негоденъ?

Свид.: Не, защото по русенската линия има вагони, които, ако взематъ да се поправятъ, ще се похарчи много повече. Всѣкога, като взема да се поправя единъ вагонъ, вижда се, че е здравъ, но послѣ излиза, че трѣбва много нѣща да се поправятъ. Това е грѣшка на русенския паркъ, защото тѣ не сж разбрали окржжното: това и Манафовъ ми го призна.

Държ. обвинитель: Онѣзи два вагона, които сж за птици и които сж ходили само до Пиротъ, не показва ли, че стоката е била натоварена само до тамъ?

Свид.: Изпращането на гжскитѣ става така: събиратъ се и се закарватъ въ Пиротъ; тамъ се стоварватъ, хранятъ ги и послѣ ги каратъ по-нататъкъ. Ако сърбитѣ иматъ свои вагони, товарятъ ги на свои, ако нѣматъ, товарятъ ги на нашитѣ. Ний даже сме пратили телеграма, да ни ги връщатъ колкото може по-скоро, защото имаме нужда отъ тѣхъ. Другия вагонъ е отишелъ чакъ до Будапеща.

Държ. обвинитель: Брауншвайгскитѣ вагони отличаватъ ли се по нѣщо отъ другитѣ стари вагони?

Свид.: Да, иматъ знакъ F. B.

Държ. обвинитель: Нѣматъ ли други бѣлѣгъ?

Свид.: Ний имаме за храни три вида вагони: F. A. специално за храни, безъ да може да се товари друго въ тѣхъ; F. въ тѣхъ може да се товари и жито и други стоки и F. B. за стоки, които не се изсипватъ както другитѣ.

Държ. обвинитель: Тѣзи вагони за какво най-много трѣбваха на министерството?

Свид.: За храна.

Държ. обвинитель: Тѣзи вагони трѣбваше да бждатъ F. A. ли?

Свид.: Не, защото тѣ сж само за храна, а ний искаме да могатъ да се товарятъ и съ други стоки, понеже единъ вагонъ пратенъ съ жито до Варна, не можемъ да го натоваримъ обратно съ друго, а трѣбва да го влачимъ празенъ.

Държ. обвинитель: Вий казахте, че русенската майсторска не намалява тонажа, а софийската го намалила, но не знайте ли, че тѣзи вагони сж имали знакове, които показватъ, че ще се товарятъ съ 5, 6, 7, а само нѣкога съ 10 тона.

Свид.: Азъ това го чувахъ, но не мога да повѣрвамъ, защото

вагонитѣ съ малъкъ тонажъ отдавна сж извадени отъ употрѣбление и сега навредъ въ Германия има само тѣжки вагони.

Държ. обвинитель: Не видѣхте ли, че тѣзи вагони сж по-малки?

Свид.: Когато ходихме съ Манафова, ако имаше такова нѣщо, щѣше да ни обърне вниманието, но всички вагони бѣха отъ обикновена голѣмина, 10 тонни.

Държ. обвинитель: Но вий допущате ли, че, ако единъ вагонъ има тонажъ 10 тона, за безопасностьта трѣбва да се намали на 7?

Свид.: Не, защото като сж здрави оситѣ нѣма причина да се намалява тонажа, толкозъ повече, че долнището на тѣзи вагони е съвършено здраво.

Държ. обвинитель: Колко километра се пада на единъ вагонъ да изходи?

Свид.: Серията F. има най-много километра, защото се употрѣбява за всичко. Другитѣ A. F. се употрѣбяватъ само за жито и се движатъ, само когато се прѣнасятъ хранитѣ есень и пролѣть. Трета една категория открити вагони служатъ за добитъкъ, дърва и пр. и циркулиратъ само прѣзъ тѣзи сезони, когато се прѣнасятъ тѣзи стоки. До колкото помня, F. изходватъ 6000 или 8000 км.

Държ. обвинитель: За тѣзи вагони по колко се пада?

Свид.: За 1902 год. 3000 км, но трѣбва да се забѣлѣжи, че тѣзи вагони се употрѣбяватъ за прѣнасяне само на една категория стоки: циментъ, соль, захарь и пр., а не може да се товари на тѣхъ храна и разнородни стоки, които изискватъ голѣмъ обемъ, а за тѣхъ се ематъ вагони отъ 15 тона. Брауншвайгскитѣ вагони трѣба да се смѣтатъ за специални вагони, каквито сж F. A. и затова трѣба да ги сравняваме съ тѣхъ, а не съ тѣзи които иматъ общо употрѣбление. Азъ направихъ една малка статистика за пристигналата и изпратената стока въ Варна и намѣрихъ, че отношението на разнитѣ стоки къмъ специалнитѣ е 1 : 2 и като зема колко сж изходили брауншв. вагони (3000) и вагонитѣ за общо употрѣбление (6000), излиза че тази пропорция е спазена; значи брауншвайгскитѣ вагони сж изходили толкова колкото и другитѣ специални вагони.

Държ. обвинитель: Въ вагонитѣ F и FA дървената конструкция дали играе голѣма роль?

Свид.: Трѣба да бжде здрава за да не излѣзе стоката.

Държ. обвинитель: За единъ вагонъ за храна не е ли най-важна часть дървената?

Свид.: Не, всичко е важно, но тѣ пъкъ могатъ да издържатъ тази тежесть.

Държ. обвинитель: Казахте, че по линията Руссе—Варна циркулиратъ вагони, оситѣ на които се чупятъ, защо ги пущатъ?

Свид.: Защото има нужда.

Държ. обвинитель: Това, че сж пустнати брауншвайгскитѣ вагони, доказва ли, че сж здрави, или нуждата ви кара да ги пустнете?

Свид.: И нуждата ни кара, но и здравината имъ ни даза възможность да ги пущаме.

Държ. обвинитель: Вий ни казахте нѣщо за свидѣтелството на вайсенберговитѣ вагони; знайте ли съдържанието му?

Свид.: Не, но вагонитѣ сж имали етикетъ.

Държ. обвинитель: Вий четохте ли този етикетъ?

Свид.: Не съмъ го челъ, но зная, че е за пжтуването на вагонитѣ, съгласно правилника за експлоатацията, защото и новъ вагонъ пакъ има такъвъ етикетъ отъ ревизора, за да се установи, дали отговаря на размѣритѣ, тъй като германскитѣ норми не сж сжщи съ францускитѣ.

Държ. обвинитель: Значи новия вагонъ трѣбва да бжде гледанъ, дали е годенъ да циркулира?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Като сж имали тѣзи вагони етикетъ е ли това доказателство, че вагона е получилъ атестация да циркулира по нашитѣ и чуждитѣ желѣзници?

Свид.: Не, но като доде тукъ вагона, ще се прѣгледа и ще се прати циркуляръ до всички администрации, да го приематъ и тогава той ще пжтува навредъ.

Държ. обвинитель: Отъ това свидѣтелство (чете го), издадено отъ желѣзопжтната дирекция въ Брауншвайгъ, не излиза ли, че освидѣтелствува вагонитѣ, до колкото да пристигнатъ до тука?

Свид.: Значи, че тѣ не сж опасни да пжтуватъ до тукъ.

Държ. обвинитель: Споредъ васъ заповѣдь: „Приемете вагони, които да траятъ 10 години“ дали е достатъчна?

Свид.: Не, трѣба още пжтуваня.

Държ. обвинитель: Ще ви задамъ сега единъ неделикатенъ въпросъ. Какво е въобще вашето мнѣние за способноститѣ на вашитѣ колеги Дръцковъ, Тихоловъ, Манафовъ, Поповъ и Бобутановъ?

Свид.: Добри сж като инжинери.

Държ. обвинитель: Вий кждѣ сте свършили?

Свид.: Минния институтъ.

Държ. обвинитель: Тамъ прѣподава ли се машинната техника, както въ специалнитѣ технологически институти?

Свид.: Машинния отдѣлъ се чете еднакво.

Държ. обвинитель: Четатъ ли ви специално за вагонитѣ?

Свид.: Азъ слушахъ тази наука послѣ въ продължение на една и половина година въ Хановеръ, дѣто бѣхъ изпратенъ да се специализирамъ.

Дъж. ищ. Славовъ: Прусия е бракувала тѣзи вагони и казва, че нѣма да ги допуща по нейнитѣ желѣзници. Като ни ги продаде, ний можемъ ли да ги пращаме въ Прусия?

Свид.: Бракуванята въ Прусия ставатъ по двѣ причини: или че вагонитѣ сж лоши и за поправки ще отидатъ много пари, или пъкъ, макаръ вагонитѣ да сж годни, бракуватъ се, защото не сж отъ общия типъ. Тѣзи вагони като додоха тукъ и поправени, отговарятъ на конвенцията, та нѣма причини защо да ги върнемъ, защото тѣ се числятъ въ нашия паркъ, а не въ прускияи, а пъкъ това сж малко вагони за нашия типъ, тъй като ний имаме разни видове вагони.

Държ. обвинитель: Но, както ги докара Вайсенбергъ, ще ли ги приематъ?

Свид.: Азъ казахъ, че трѣбва да се запитатъ администрациитѣ. Слѣдъ като се поправиха безъ друго ще ги приематъ.

Държ. обвинитель: Като прѣгледахте офертата на Вайсенберга, имахте прѣдъ видъ да земете вагони, които ще циркулиратъ или вагони бракувани?

Свид.: Които могатъ да циркулиратъ.

Държ. обвинитель: Ако знаете, че единъ вагонъ е бракуванъ и не се пуща въ движение, можете ли да кажете безъ да го гледате, че не е добъръ?

Свид.: Щомъ като не се пуща въ движение, ще кажа, че не е добъръ.

Държ. обвинитель: Тѣзи вагони, които отиватъ въ странство поправяни ли сж?

Свид.: Азъ питахъ за това Милкова; той ми каза, че сж направени етажи, поправенъ покрива, прѣгледани оситѣ, запълнени лагеритѣ и боядисани. Тѣзи поправки сж малки, а на долнището нищо не е поправено.

Държ. обвинитель: За тѣзи вагони, като не е изпълнена формалностьта, да съобщите на администрациитѣ съ циркуляръ, че имаме такива вагони, какъ сж отишли въ странство?

Свид.: Тѣ минаха подъ нашъ номеръ и като сж ги видѣли, че отговарятъ на конвенцията сж ги пустнали. Ний не съобщихме, защото нѣмаше врѣме.

Държ. обвинитель: Защо не пущате въ странство и Южна България отъ тѣзи вагони, а туряте отъ другитѣ?

Свид.: Защото на тѣхъ не сж станали още всичкитѣ поправки.

Държ. обвинитель: Само малки поправки ли?

Свид.: Да, азъ не съмъ опиталъ да пратя отъ тѣхъ поне до Бургасъ, но тѣ се употрѣбяватъ повече за локална служба. По-послѣ, като се поправятъ всички, ще ги пращаме.

Държ. обвинитель: Когато съставихте протокола за пущане на вагонитѣ въ движение, прѣгледахте ли ги внимателно вагонъ по вагонъ или общо ги прѣгледахте?

Свид.: Систематически прѣгледъ бѣше, дали ще има опасность отъ пущането, а че имало пукнати дъски и пр., това е работа на майстора, когато отиватъ вагонитѣ на поправка въ майсторската.

Държ. обвинитель: Вий за всички ли се произнесохте, да се пуснатъ безъ поправки?

Свид.: За открититѣ се произнесохме за всички, да се пуснатъ тъй както сж, а за покрититѣ: да се поправятъ покривкитѣ, за да не се развали стоката, ако прокапятъ.

Държ. обвинитель: Колко врѣме е потрѣбно, за да се прѣгледа единъ вагонъ добрѣ?

Свид.: Единъ часъ или $^3/_4$, зависи отъ опитностьта на ревизора.

Държ. обвинитель: Значи, колко врѣме трѣбва на прикомандирования чиновникъ въ странство, за да прѣгледа 1000 вагона?

Свид.: Ако вагонитѣ сж на едно мѣсто за 5—6 дни ще ги прѣгледа, при това може да си земе и помощници.

Държ. обвинитель: Но както Тихоловъ отиде и вагонитѣ бѣха на разни мѣста, можеше ли той да ги опише и да прати подробенъ рапортъ? Колко врѣме ще му трѣбва за това?

Свид.: Единъ мѣсецъ, но ако той забѣлѣжи, че едни и сжщи недостатъци се повтарятъ може и въ по-скоро врѣме.

Държ. обвинитель: Искамъ да кажа, дали може да се изпрати подробенъ рапортъ, какъвто иска Иванчовъ за 5—10 дена?

Свид.: За 10 дена не може, но трѣбва единъ мѣсецъ.

Държ. обвинитель: Вий казвате, че брауншвайгскитѣ вагони били специялни вагони, вагонитѣ F пъкъ не сж специялни, а омнибуси; значи тѣ не сж омнибуси поради негодностьта си?

Свид.: Тѣ сж специални, понеже не могатъ да се товарятъ съ жито, защото ще се изсипва.

Държ. обвинитель: На тѣзи вагони като сж развалени вратитѣ и пр., дали отговарятъ на конвенцията?

Свид.: Повечето отговарятъ, зашото не всички иматъ такива поврѣди.

Защит. С. Иванчовъ: Свидѣтеля ни каза, че въ разговора, който сж имали съ г. Иванчова у дома му, този послѣдния казалъ: „При равни условия, азъ ще прѣдпочета единъ българинъ“ и послѣ добавилъ: „Да ви кажа истината, азъ искамъ да дамъ работата на Странски“. Помни ли свидѣтеля този разговоръ кога стана?

Свид.: Слѣдъ 2 августъ.

Защит.: Не помни ли да е прѣзъ септемврий мѣсецъ?

Свид.: Не помня.

Защит.: Бѣше ли ходилъ нѣкой инжинеръ да гледа вагонитѣ?

Свид.: Да.

Защит.: Като прѣдприятието е било вече дадено, може ли да иматъ такова значение, каквото имъ прѣдава обвинителя?

Свид.: Не може и азъ така разбирахъ, че м-ството прѣдпочита при равни условия единъ българинъ.

Защит.: Отъ този разговоръ може ли да разбере свидетеля, че министра иска да фаворизира единъ прѣдприемачъ и иска да упражни влияние върху чиновницитѣ, които ще приематъ стоката, въ смисълъ да приематъ такава, която не отговаря на условията? Какво е въобще личното ви мнѣние, г-нъ свидѣтелю, по този въпросъ?

Свид.: Никакво лошо впечатление не ми направи; азъ разбрахъ, че се отказватъ вагонитѣ, да се откажатъ съ единъ мотивиранъ рапортъ, а не съ общи думи. Министра искаше да има единъ документъ въ случай на сждъ.

Защит.: Е ли това въ реда на нѣщата, когато има оплакване отъ единъ прѣдприемачъ, да се провѣри това оплакване?

Свид.: Да, това става чакъ до като се доде до едно споразумѣние или явно се констатира негодностьта на недоставяемитѣ прѣдмети.

Подсжд. Д. Тончевъ: Азъ ще задамъ такъвъ единъ въпросъ: Като се има мнѣнието на комисията, която ги е прѣгледала, че трѣба

да се похарчи не по-малко отъ 300 лева и като видимъ, че за вагонъ № 2806 е похарчено само 10 лева, не показва ли това съпоставяне, че този вагонъ е ималъ само такива недостатъци, че, за да се пустне въ движение, не е имало нужда да се похарчатъ 300 л.?

Свид.: Да, това означава, че мнѣнието на комисията е било за радикални поправки, а не за малки поправки, съ които вагона пакъ ще може да служи 4—5 години.

Подсжд.: Да земемъ вагонъ № 2110. За неговитѣ поправки сж похарчени само 23 лева; изобщо като земемъ таблицата на всички поправени вагони, ще видимъ, че сж похарчени срѣдно по 50—60 л. на вагонъ, а не е вѣрно мнѣнието на комисията, че трѣба да се похарчатъ по 300 лева, защото нѣкои вагони се пуснаха и съ поправка отъ 15 лева.

Свид.: Това зависи отъ този, който ще поправя вагонитѣ, защото както въ Русе сж се ограничили само съ 15 лева и тукъ сж можали.

Подсжд.: Господинъ прикурора описа нѣкои вагони и питà, какво е мнѣнието на свидѣтеля за тази картина. Азъ ще задамъ другъ въпросъ: тѣзи вагони, така както сж описани, нали сж пжтували макаръ и празни до тукъ?

Свид.: Да, пжтуваха и ако бѣха така лоши, нѣмаше да ги пуснатъ. Азъ ще ви дамъ единъ случай: вагонитѣ се ревизиратъ въ опрѣдѣленъ срокъ или като изминатъ едно опрѣдѣлено количество километри. Ако по погрѣшка на ревизията се пусне единъ вагонъ не ревизиранъ и той отиде до Сарамбей, връщатъ го. Тъй че, съюзнитѣ администрации много строго се придържатъ отъ тѣзи правила. Скоро имаше единъ вагонъ, натоваренъ отъ Будапеща, на който ресора бѣше малко падналъ и трѣбваше да го прѣтоваряме. Затова азъ мисля, че щомъ една администрация забѣлѣжи, че има опасность за трена, нѣма да пусне нито единъ вагонъ.

Подсжд.: Свидѣтеля ни каза, че въ Германия се бракуватъ вагони по двѣ причини: когато се поврѣдятъ и второ — защото искатъ да въведатъ единъ типъ. Като има това прѣдъ видъ, да обясни свидѣтелството, за което напира прокурора. Тамъ се казва, че вагонитѣ, които сж бракувани въ Германия, втори пжть не се приематъ въ парка на германскитѣ вагонни адмнистрации; това приемамъ. Но, ако този вагонъ отговаря на конвенцията и ако е записанъ въ парка на унгарскитѣ или българскитѣ желѣзници, не може ли да циркулира?

Свид.: Той ще циркулира, защото, щомъ отговаря на конвенцията, не може да го върнатъ.

Подсжд.: Слѣдователно свидѣтелството има значение въ тази смисъль, че бракуванитѣ вагони въ Германия се изваждатъ отъ тѣхнитѣ вагонни паркове, а не, че, ако отговарятъ на конвенцията, не могатъ да пжтуватъ по тѣхнитѣ желѣзници.

Свид.: Да.

Подсжд.: По въпроса за познанията на Тихолова и Манафова ще кажа даже, че тѣ, може би, иматъ познания, но ако мнѣнието на Тихолова е, че тѣзи вагони сж само сѣнки и остатъци отъ нѣкакви си вагони, а мнѣнието на Манафова е било, че отъ 300 вагона може

да избере само 10, които, слѣдъ като се поправятъ съ по 500 лева единия, пакъ не ще могатъ да се движатъ съ по-голѣма бързина отъ 20 км. въ часъ и то само съ специялни товарни тренове. Това мнѣние съобразно ли е съ резултата и съ службата на вагонитѣ до сега?

Свид.: Не. Не е съобразно. Имаме съвършенно противното.

Подсжд.: Не може ли да се доде до заключение, че Тихоловъ и Манафовъ сж докладвали за съвсѣмъ други вагони?

Свид.: Тѣзи вагони, които сж тукъ, не сж толкозъ опасни за движението, тъй че може да сж сжщитѣ, но може да сж и други.

Защит. Табурновъ: Какъ сте дали показанията си прѣдъ слѣдствената комисия относително разговора въ кжщата на Иванчовъ?

Свид.: Бѣхме трима: азъ, Манафовъ и Вълчевъ. Петровъ ни изслѣдва и трима ни изъ единъ пжть и ние се подписахме.

Защит.: Прѣдъ слѣдствената комисия дадохте ли показания наново?

Свид.: Прѣдъ Каранджулова ходихъ самъ.

Защит.: Какъ ще обясните тази разлика за разноскитѣ за поправката въ русенския и софийския паркъ; тамъ по 40—50 лева, а тукъ 4—5 пжти повече, и зависи ли по нѣкога поправката на единъ вагонъ отъ разположението на чиновника къмъ него?

Свид.: Зависи много отъ дѣломайстора: ако той намира за необходими поправки и дребнавитѣ, ще струва много по скжпо.

Защит.: Когато ви се каже относително здравината да земете вагонъ, който ще трае 4 години, а относително условията да отговаря на конвенцията, по тѣзи наставления какъвъ вагонъ само ще земете?

Свид.: Здравъ вагонъ.

Защит.: Когато бѣхте изпратени прѣзъ 1891 год., да наемете вагони, защо ги приехте въ такова състояние?

Свид.: Защото имаше нужда и защото ми заповѣда началството.

Защит.: Тѣ поправиха ли се?

Свид.: Да, заковаха имъ се дъски и пр.

Защит.: Това обстоятелство стана ли причина, да не имъ се плати цѣлия наемъ?

Свид.: Не, платихме напълно.

Защит.: Когато прѣгледахте вагонитѣ за тонажа имъ, не можахте ли да ги различите по самата имъ вънкашность?

Свид.: Малкитѣ вагони личатъ по размѣра на гредитѣ и пр.

Защит.: Значи вие безъ да гледате кждѣто е написанъ тонажа ще забѣлѣжите дали сж малки?

Свид.: Да.

Защит.: Говорй ли ви нѣкой отъ нашитѣ другари, че има вагони, които сж означени, да се товарятъ съ 5 тона?

Свид.: Не.

Защит.: А пъкъ цѣльта ви е да опрѣдѣлите тонажа въ случай на опасность?

Свид.: Да, така.

Защит.: Искатъ се вагони само за храна или и за други нѣща?

Свид.: Искатъ се вагони за храна, но да могатъ да се товарятъ и съ друга стока.

Защит.: Казахте, че по варненската линия сж употрѣбявани вагони, оситѣ на които се чупятъ, но това се искало отъ нуждата; може ли нуждата да извини единъ чиновникъ, ако употрѣбява такива ватони?

Свид.: Не. Ние ги туряме въ товарни тренове или на опашката. Единъ пжть, миналата година, поради голѣма нужда отъ вагони заповѣдахме да се закачатъ отъ вагонитѣ F. A., но между Шуменъ и Каспичанъ се скжса купла и стана неприятность. Та искамъ да кажа, че тѣзи вагони трѣбва да се употрѣбяватъ съ прѣдпазване, за да не ставатъ такива неприятности.

Защит.: Когато за единъ вагонъ, който ще пжтува 2000 к. м., се каже, че той може да ги измине, това допуща ли да се мисли, че той може да се тури въ употрѣбление, да се експлоатира?

Свид.: Азъ мисля, че всѣка администрация е свободна да зема каквито ще вагони да ги употрѣбява и че ако една администрация не ги употрѣбява, друга може да ги употрѣбява.

Защит.: Допущате ли вие една умишлена снисходителность, за да позволятъ на тѣзи вигони да додатъ до тукъ?

Свид.: Не, азъ не виждамъ въ този случай никаква снисходителность, защото администрациитѣ гледатъ строго, да не ставатъ нещастия.

Защит.: Допущате ли, че единъ вагонъ, който не може да циркулира въ Германия, може циркулира въ друга страна? Не е ли това едно специялно запрѣщение само за Германия?

Свид.: Ако тамъ е огранечено употрѣблението, тукъ могатъ да се употрѣбяватъ.

Защит.: Какъвъ е този етикетъ, за да не могатъ да се товарятъ безъ разрѣшението на притежателя?

Свид.: Този етикетъ показва, че вагона върви като стока и че може да пжтува на собственитѣ си колела.

Защит.: Имаше ли нужда да позволимъ, да се товарятъ тѣзи вагони, като земете прѣдъ видъ нуждата отъ тѣхъ и обстоятелството, че ги купуваме стари?

Свид.: Ако ги бѣха натоварили, ще ни платѣха наемъ, но пъкъ щѣха да додатъ много късно.

Защит.: Прѣди да видите тѣзи вагони, допущате ли, че можемъ да купимъ бракувани вагони?

Свид.: Не, азъ мислѣхъ, че ще се зематъ вагони отъ нѣкое дружество подъ наемъ.

Защит.: Каква е пропорцията между дървената и желѣзната часть на единъ вагонъ?

Свид.: 2:3 за закрититѣ, а за открититѣ 2:5, може би.

Защит.: Колко струватъ контрабланшитѣ?

Свид.: Около 10 лева.

Защит.: Има ли голѣма разлика между строгостьта на ревизията отъ единъ инжинеръ, който знае, че ще се прѣгледатъ вагонитѣ наново и ревизията онзи, който знае, че вагонитѣ ще се приематъ въ странство?

Свид.: Този, който ще ги прѣгледа и приема въ странство, внимателно трѣбва да ги гледа.

Държ. обвинитель: Знаете какво заглавие има конвенцията и като е казано въ свидѣтелството, че тѣзи вагони нѣма да се допуснатъ вече въ обществено съобщение, може ли тѣзи вагони пакъ да се върнатъ обратно, или не?

Свид.: Щомъ има такава заповѣдь, че нѣма да се приематъ, нѣма да ги приематъ.

Държ. обвинитель: За вагонъ № 2910, за който говори г. Тончевъ и който отговаря на № 784 по старата номерация, въ удостовѣрението се казва, че сж похарчени 15 л. за дъски и 7 л. за работа; това не показва ли, че само една часть отъ вагона е поправена и показва ли това, че вагона е въ здраво състояние и не сж нужни други поправки?

Свид.: Не. Щомъ може да служи съ тази поправка, други поправки не сж нужни за сега.

Държ. обвинитель: Знаете ли срока за доставката на Вайсенбергъ?

Свид.: За десятъка трѣбваше да сж тукъ вагонитѣ.

Държ. обвинитель: Една такава командировка на Тихолова или другъ да ги приеме, ще каже че въпроса за срока става нѣщо второстепенно.

Свид.: Така излиза.

Държ. ищецъ Славовъ: Знаете ли, тѣзи вагони да сж поправяни въ Германия отъ Боботанова?

Свид.: Каза, че били поправяни.

Държ. ищецъ: Вагонитѣ, каквито додоха поправени, такива ли трѣбва да си ги мислимъ прѣди поправянето?

Свид.: Поправки не сж станали, а тѣ трѣбва да състоятъ въ боядисванието, защото покривитѣ даже не бѣха поправени отчасти.

Прѣдсед. Филчевъ: Когато отидохте у Иванчева и той ви чете телеграмата отъ Тихолова, вие дадохте ли нѣкакво мнѣние?

Свид.: Да се пратятъ двама души инжинери.

Прѣдседателя: Освѣнъ телеграмата на Тихолова, други книжа четоха ли се?

Свид.: Не помня.

Прѣдседателя: Казвате, че имало споръ между прѣдприемача и инжинера. Какви книжа ви се прочетоха, за да се види това?

Свид.: Азъ не съмъ казалъ това.

Прѣдседателя: За споръ казаха ли ви?

Свид.: Не.

Прѣдседателя: Нѣкакви оплакваня четоха ли ви?

Свид.: Не. Азъ чухъ: „Тихоловъ е педантъ и трѣбва да се провѣри това“.

Прѣдседателя: Вие сте били членъ на комисията за прѣглеждане офертитѣ; споредъ офертата на Вайсенберга, вагонитѣ трѣбваше ли да отговарятъ на конвенцията?

Свид.: Да.

Прѣдседателя: Помните това добрѣ?

Свид.: Така мисля.

Прѣдседателя: На 29 юлий вие сте подали на Иванчова докладна записка за наемане на вагони. Защо въ тази записка казвате, да се наематъ вагони, а нищо не говорите за купуване.

Свид.: Не помня.

Прѣдседателя: Дали защото има нужда отъ вагони?

Свид.: Да, защото има нужда.

Прѣдседателя: Нея година бѣха поржчани и нови вагони отъ Вегмана; дали на врѣмето си пристигнаха?

Свид.: Тѣ пристигнаха прѣди срока.

Прѣдседателя: Като пристигнаха имаше ли нужда отъ още вагони?

Свид.: Да, имаше се голѣма нужда и слѣдъ пристигането на вегмановитѣ вагони.

Прѣдседателя: Но врѣменната нужда не се ли удовлетворяваше отъ тѣзи нови вагони?

Свид.: Никакъ не.

Прѣдседателя: Вагонитѣ, които пристигнаха тука, не сж ли бракувани, защото за поправка ще отиде много повече, отколкото ползата отъ тѣхъ?

Свид.: Това не зная.

Прѣдседателя: Когато пристигнаха тукъ, казахте, че сте се бояли, да ги пустнете въ циркулация?

Свид.: Защото всички колеги говорѣха, че сж лоши.

Прѣдседателя: Ако бѣха пратили васъ, щѣхте ли да ги приемете?

Свид.: Щѣхъ да ги приема, щомъ сж за локална работа, а пъкъ ако не отговарятъ на условията, ще запитамъ министерството, какво да правя.

Прѣдседателя: Когато рѣшихте, че трѣбва да се състави мотиверанъ протоколъ, защо не възложихте тази работа на Тихолова?

Свид.: Той се върна, защото билъ боленъ.

Прѣдседателя: Нали трѣбва единъ инжинеръ да бжде взискателенъ?

Свид.: Да.

Разпитъ на свидѣтеля Златинъ.

Защит. С. Иванчовъ: Прѣзъ 1900 год. бѣхте ли прѣдседатель на дружеството за постройката на линията Романъ—Плѣвенъ—Шуменъ?

Свид.: Да.

Защит.: Като не можеше да ви достави държавата вагони, стана ли нужда да наемате отъ другитѣ мѣста и по колко ги наехте?

Свид.: Отъ държавата наехме по 2 л., а отъ ориенталлитѣ по 3 л. на денъ.

Защит.: Какви вагони бѣха тѣ?

Свид.: Стари вагони, които послѣ ги зема държавата.

Защит.: Ако се счупѣше нѣкой, по колко щѣхте да плащате?

Свид.: Мисля, че по 3000 лева.

Защит.: Има ли нужда отъ поправка?

Свид.: Ний си служихме съ тѣхъ, какъ да е

Държ. обвинитель: За какво ви служеха тѣзи вагони?

Свид.: За баласть.

Държ. обвинитель: За поправки колко дадохте?

Свид.: Азъ не зная, може да сѫ поправяни, но това знае директора.

Понедѣлникъ, 17 мартъ, засѣдание слѣдъ обѣдъ.

Разпитва се свидѣтеля Безанзаника.

Защит.: С. Иванчовъ: Прѣзъ 1900 год. бѣше ли директоръ на анонимното дружество „Романъ-Плѣвенъ-Шуменъ“, което строеше централната линия?

Свид.: Да.

Защит.: Припомня ли си, прѣзъ лѣтото тая година дружеството да е имало нужда отъ вагони и да е търсило да наеме или купи такива?

Свид.: Да. Тогава ние поискахме подъ наемъ вагони отъ правителството и настоявахме да ни дадатъ 40 вагони и 2 локомотива. Казаха ни, че нѣма и ние се обърнахме къмъ Сърбия, Виена и другадѣ, да търсимъ такива.

Защит.: Какви вагони искаха?

Свид.: Отворени баластрови вагони. И най-послѣ взѣхме 40 такива и 2 локомотива отъ ориенталскитѣ желѣзници.

Защит.: Какъвъ наемъ плащахте за тия вагони?

Свид.: По $3^1/_2$ л. на день и ний трѣбваше да ги държимъ 2 мѣсеца. Поправкитѣ бѣха за наша смѣтка.

Защит.: Какво бѣше състоянието на тѣзи вагони?

Свид.: Дружеството не можеше да ги натовари и да ги пуска съ голѣма бързина.

Защит.: Колко платихте тогава за поправки?

Свид.: Приблизително около 500 лева за дървена конструкция, а за желѣзна конструкция 800 лева.

Защит.: Ако се разрушеше нѣкой вагонъ, какво щѣхте да платите за него?

Свид.: 3000 л. Единъ отъ вагонитѣ се счупи и ний платихме 3000 лева.

Защит.: Какво стана съ тѣзи вагони слѣдъ като си свършихте работата?

Свид.: Ние трѣбваше да ги прѣдадемъ въ Сарамбей, но понеже правителството имаше голѣма нужда отъ вагони, съгласи се, да ги вземе направо отъ дружеството и ги държа на сѫщитѣ условия както и ние.

Защит.: Помни ли, за нуждитѣ на дружеството да сѫ наемали вагони и отъ Анатолската компания на желѣзницитѣ?

Свид.: Да, купихме 33 стари вагони по 2,200 л. едина, безъ дървената конструкция, само желѣзната часть.

Защит.: Какъ ги докарахте?

Свид.: Съ параходъ до Браила, отъ Браила до Сомовитъ съ шлепъ, а отъ Сомовитъ до тукъ като материалъ, не на собственитѣ имъ оси.

Защит.: Колко похарчихте за конструкция?

Свид.: Не помня, но около 100—150 за вигонъ.

Защит.: Може ли да ни каже свидѣтеля, какво е съотношението между цѣната на дървения и желѣзния материалъ въ единъ вагонъ?

Свид.: Желѣзната конструкция въ баластровитѣ вагони е 90 до 92% отъ цѣната на цѣлия вагонъ. За покрититѣ вагони дървената часть е до 20—25%.

Защит.: Помни ли, да сѫ наемали вагони и отъ българското правителство?

Свид.: Да, взѣхме такива отъ линията Русе—Варна много стари вагони.

Защит.: При какви условия?

Свид.: 2·50 л. на денъ наемъ и поправкитѣ на наша смѣтка. Щѣхме да платимъ и 800 л. за всѣки разрушенъ вагонъ.

Защит.: Колко му е искало правителството за поправка на тѣзи вагони?

Свид.: Пр-вото искаше отъ насъ за всѣки вагонъ 400—500 л. репарации.

Защит.: Колко врѣме ги държахте подъ наемъ?

Свип.: Нѣкои държахме 4—5—6 мѣсеца.

Защит.: Какво бѣше състоянието на тѣзи вагони?

Свид.: Тѣ бѣха въ много лошо положение: цѣлата дървена конструкция бѣше развалена и не можеха да се товарятъ съ повече отъ 6 тона.

Държ. обвинитель: Знае ли свидѣтеля, между дружеството и ориенталцитѣ да има сключенъ писменъ контрактъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: При приемане вагонитѣ отъ ориенталцитѣ билъ ли е съставенъ нѣкакъвъ актъ за приемането?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Не помните ли съдържанието на този приемателенъ актъ, относително достойнството, качеството, на вагонитѣ?

Свид.: Мисля, че се казваше въ тѣхъ bon état de service. Тѣзи вагони сѫ приети отъ г. Боботановъ и той прие тогава стари локомотиви, стари казани.

Държ. обвинитель: Знаете ли между тѣзи вагони да е имало такива, които вслѣдствие експлоатацията послѣ да сѫ били съвършенно съсипани?

Свид.: Имаше единъ вагонъ.

Държ. обвинитель: Коя бѣше причината за неговото разрушение? Защото бѣше лошавъ или слѣдствие на катастрофа?

Свид.: Отъ катастрофа, но съ сѫщия тренъ имаше и други вагони, които малко се повредиха, безъ да се разрушатъ окончателно.

Държ. обвинитель: Споредъ вашата оцѣнка колко струватъ тѣзи вагони?

Свид.: Най-малко 1500—1600 лева.

Държ. обвинитель: А колко платихте за счупенъ вагонъ?

Свид.: 3000 лв.

Държ. обвинитель: Не ще ли каже това, че вие платихте скжпо на ориенталцитѣ?

Свид.: Разбира се.

Държ. обвинитель: Отъ друго мѣсто купувало ли е дружеството вагони?

Свид.: Купували сме вагони отъ Анадолската Компания въ Мала-Азия.

Държ. обвинитель: Отъ Милано вагони купихте ли?

Свид.: Да, стари вагони по 1240 лева.

Държ. обвинитель: Какви вагони бѣха?

Свид.: Специално за баластъръ.

Държ. обвинитель: Не сте ли купили вагони и отъ Англия?

Свид.: Да, 40 вагони, но тѣ не можаха да се товарятъ съ повече отъ $4^1/_2$ тона; тѣ бѣха съ цѣла дървена конструкция, желѣза имаха само колелета, лагери и ресори.

Държ. обвинитель: Тѣзи вагони нови ли бѣха или стари?

Свид.: Стари, боядисани; тѣ струваха по 850 лева.

Държ. обвинитель: Колко струва единъ вагонъ серия F. A. за прѣвозване храни напр.?

Свид.: Не зная за такива вагони, азъ ви говорихъ за баластрови вагони.

Държ. обвинитель: Значи процентното отношение, което дадохте се отнася за тѣхъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Знаете ли вагонитѣ на Вайсенберга, доставени на българското правителство?

Свид.: Да, виждалъ съмъ ги.

Държ. обвинитель: Познавате ли типа имъ?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: Такъвъ вагонъ новъ колко може да струва?

Свид.: Не мога да ви кажа. Не съмъ купувалъ такива вагони.

Държ. обвинитель: Съ $2^1/_2$ л. можахте ли да наемете вагони отъ други компании?

Свид.: Не. Но вагонитѣ на правителството, които взехме по $2^1/_2$ л. можеха да се товарятъ съ 3—$3^1/_2$ куб. м. баластъръ, а на ориенталцитѣ, които взѣхме по $3^1/_2$ л. се товареха съ 5—$5^1/_2$ куб. м. баластъръ.

Държ. обвинитель: Тѣзи ваши вагони всичкитѣ съ каква скорость се движатъ обикновенно?

Свид.: Срѣдно 30 км.

Държ. обвинитель: Не помните ли да е имало прѣдписание отъ дирекцията, че не могатъ да вървятъ съ по-голѣма скорость отъ 15 км.?

Свид.: Не помня; но и да е имало азъ ще кажа, че 15 км. не е бързина.

Държ. обвинитель: Дружеството разчисти ли си смѣткитѣ съ държавата?

Свид.: Изобщо не. Но за вагонитѣ ги разчисти.

Държ. обвинитель: Прѣдлагахте ли да продадете тѣзи вагони на държавата?

Свид.: Да.

Държ. обвинитель: За колко?

Свид.: Единъ пѫть прѣзъ 1900 год. прѣдлагахме 15 тоннитѣ вагони по 1800 лв.

Държ. обвинителъ: Какво ви отговори държавата?

Свид.: Нищо.

Държ. обвинитель: Съ английскитѣ вагони какво стана?

Свид.: Имаме ги и ги прѣдлагахме съ 300 лева на правителството.

Защит. С. Иванчовъ: Дали цѣната на вагонитѣ не играе споредъ цѣната на желѣзото въобще и не знае ли прѣзъ 900 г. вагонитѣ да сѫ били по-скѫпи а прѣзъ 903 год. по ефтини?

Свид.: Играе. Прѣзъ 1900 год. желѣзото бѣше много по-скѫпо.

Защит.: Какъ дойдоха английскитѣ вагони, на собственитѣ си оси ли?

Свид.: До Варна съ параходъ, отъ Варна до Шуменъ се товариха на държавнитѣ вагони, а въ Шуменъ ги монтирахме (една часть отъ тѣхъ, а другата въ Сарамбей).

Държ. обвинитель: Не помните ли, въ поемнитѣ ви условия съ държавата да се опрѣдѣля скоростьта на пѫтуването?

Свид.: Въ нашитѣ поемни условия не помня да има скорость.

Държ. обвинитель: Знаете ли на борсата въ каква скала се движи цѣната на желѣзото? Азъ ще ви кажа за медьта: тя варира 1·10—1·15—1·20—1·25.

Свид.: Не зная.

Държ. обвинитель: Днесъ какви сѫ цѣнитѣ на желѣзото?

Свид.: Азъ зная по релситѣ: 110—115 лева единъ тонъ струва сега, а прѣди 2 години е струвалъ 127 лева. Така че цѣната на желѣзото играе доста.

Държ. обвинитель: Едно желѣзо, употрѣбявано въ работа 30 години, ще има ли особена пазарна цѣна?

Свид.: Отдѣлно нѣма, но въ вагонъ напримѣръ има.

Държ. обвинитель: Знаете ли какъвъ е обикновения животъ на единъ вагонъ?

Свид.: Зависи отъ употрѣблението на вагона и отъ желѣзната му конструкция. Има вагони съ такава здрава желѣзна конструкеия, щото могатъ да удържатъ и 50 год.

Държ. обвинитель: Може ли да има вагони въ странство и въ България, които да траятъ 50 и 60 г.? Но вие знаете ли кой е срѣдния, общеприетия животъ на единъ вагонъ въ странство?

Свид.: Не мога да отговоря положително.

Държ. обвинитель: Ако ви кажа, че живота е 25 год., защото е прието да се счита, че вагонъ, който е прѣработилъ 25 год. е вагонъ прѣживѣлъ своя вѣкъ и не заслужава да се купува?

Свид.: Не мога да отговоря на този въпросъ. Лично за себе си ще кажа, че азъ ще купя единъ вагонъ, щомъ колелетата, бандажитѣ, лагеритѣ и външнитѣ оси сѫ здрави.

Държ. обвинитель: Но вие купувате старъ вагонъ за прѣвозване храни. Опишете този вагонъ какъвъ трѣбва да бѫде: каква да е дървената конструкция, каква желѣзната?

Свид.: Това не мога да ви кажа, то е свързано и съ цѣната на вагона. Бандажитѣ трѣбва да сѫ въ здраво състояние.

Разпитва се свидѣтеля Григоръ Начевичъ.

Подсѫд. Д-ръ В. Радославовъ: Бившия ловченски у-тель прѣзъ 1899 г. когато обикалялъ окрѫга си случайно въ село Бѣли-Осъмъ разгледалъ едно заявление на жителитѣ отъ това село, въ което се искало, да имъ се позволи отъ м-то на търговията и землед., да се ползуватъ, когато иматъ нужда отъ правителственитѣ гори. По поводъ на това той, учительтъ, е далъ една телеграма до м-то на вѫтр. работи, която самъ изпратилъ въ м-то на търговията и землед. и тя е била удовлетворена отъ свидѣтеля, като министръ на түрг. и землед. Това нѣщо съ каква цѣль е направено?

Свид.: 1899 год. бѣше суха година. Още прѣзъ априлъ и май дадоха заявления, че добитъкътъ ще се опропасти, ако не се отпуснатъ на нѣкои мѣста държавни гори за пасене. Тогава дадохъ обща телеграма до лесничеитѣ, да оставятъ населението, да се ползова отъ горитѣ тамъ, дѣто е възможно. (чл. 22 отъ закона за горитѣ). Лесничеитѣ могатъ сами да отварятъ на много мѣста горитѣ на добитъка и ако въ тоя случай сѫ искали позволение отъ м-то, направили сѫ го отъ неразбория между чиновницитѣ, защото законътъ позволява това, което азъ разрѣшихъ. Ако не бѣше се направило това улеснение добитъкътъ щѣше да измре и то е по-голѣма загуба за населението. Не виждамъ тукъ никакво нарушение на закона.

Подсѫд.: Тази изпратена телеграма до г. Начевичъ е била удовлетворена отъ него. Въ обвинението се казва, че това не е било възъ основа на закона, а за да се подкрѣпятъ избирателитѣ въ ловченската околия; знае ли нѣщо по това свидѣтеля?

Свид.: Нищо не зная, но не мога да прѣдполагамъ, че е имало задна мисъль.

Защит. Ил. Вълчевъ: Помни ли, че бѣло-осъмчани сѫ на границата на държавната гора и съгласно ал. 2 на чл. 23 отъ закона за горитѣ, иматъ право да се ползоватъ отъ горитѣ?

Свид.: Тѣзи подробности не помня. Въобще азъ тази година рѣшихъ да жертвувамъ горитѣ въ полза на добитъка.

Държ. обвинитель: Ще припомня нѣкои отъ обстоятелствата по тази работа. На 19 мартъ троянския лесничей ходатайствува прѣдъ м-ра на търговията и земледѣлието, щото да се разрѣши на жителитѣ отъ село Бѣли Осъмъ, безплатно да пасатъ добитъка си въ еди коя си гора, да сѣкатъ дървета за правене кошари и пр. На 6 априлъ

м-ра отговори на повече отъ съществените точки отрицателно. Следъ това ловченския окр. управитель телеграфира на м-ръ Радославовъ съ шифръ, че тази молба трѣба да се удовлетвори. Счита ли свидѣтеля, че тази молба трѣбва да се отправи до м-то на вжтр. дѣла или е отъ компетенцията на м-то на тър. и земл.?

Свид.: То е на м-то на търговията и земледѣлиетв, но понеже е добилъ отрицателенъ отговоръ по неразбории той е искалъ ходатайството на м-ра на вжтр. работи.

Държ. обвинитель: На 1 априлъ се телеграфира Радославову: бѣло-осъмчани нѣматъ гора, за което правятъ молба до м-то на търг. и земл., да имъ разрѣши по чл. 23 ал. 2 отъ закона за горитѣ, да пускатъ добитъка по държавната гора. Тази тѣхна молба непрѣменно сега трѣбва да се удовлетвори и то телеграфически. Какъ мисли свидѣтеля: тази бързина не е ли въ свързка съ други нѣкои обстоятелства независимо отъ сушата и работата става прѣзъ априлий?

Свид.: Не съмъ се занимавалъ съ този въпросъ. Азъ зная, че тази година рано зеха да искатъ отпущането на горитѣ за паша. За „телеграфически" ще кажа, че повечето пжти бумагитѣ въ канцеларията се бавятъ много, а когато се ходатайствува телеграфически обръща се по-голѣмо внимание. Отъ друга страна когато страда добитъка трѣбва да се вѣзематъ бързи мѣрки. Не може добитъка да стои гладенъ, до като канцелариитѣ отпуснатъ.

Държ. обвинитель: Тази телеграма е въ надвечерието на избора за народни прѣдставители. Но ако искането е законно, защо е нуженъ шифръ?

Свид.: Та азъ това се питамъ.

Държ. обвинитель: г. Радославовъ ви прѣпраща тази молба и вие телеграфирате: „Троянъ, лѣсничею. Въ горитѣ по-високи отъ 3 метра може да се пуска добитъка на паша, за това удовлетворете бѣло-осъмчани съгласно закона". Това ще каже ли да се удовлетворятъ тъй както иска окржжниятъ управитель, или е една много обща фраза въ вашата телеграма?

Свид.: Видѣхъ този въпросъ въ обвинителния актъ, но понеже забѣлѣзахъ, че лесничея останалъ доволенъ отъ този отговоръ, додохъ до заключение, че туй сж искали и селенитѣ.

Държ. обвинитель: А тя отнасяше ли се и да сѣкатъ дърва за кошари?

Свид.: Вѣроятно не се отнасяше за това.

Защит. Табурновъ: Когато първи пжть искатъ бѣло-осъмчани гора за паша и за сечене, вие отговаряте не може; втория пжть отговаряте може. До коя часть се отнася вашето позволение втория пжть, само за паша или и за сечене дърва за кошари?

Свид.: Само за пашата.

Държ. обвинитель: Не намирате ли противорѣчие въ тѣзи двѣ ваши телеграми?

Свид.: Намирамъ.

Защит. С. Иванчовъ: Когато се приемаше закона за десятъка, ставаха ли разисквания въ ф-та комисия при Народното Събрание, да

се улесни населението при събирането на данъка и стивало ли е дума тогава за постройката на дървени хамбари?

Свид.: Когато доде на власть м-вото Грековъ-Радославовъ, финансовото положение бѣше съвършено забъркано. Тогава м-вото се възползува отъ инициятивата на самото Нар. Събрание въ извънредната сесия на 1899, въ която много нар. прѣдставители искаха да се въведе десятъка. Г-нъ Теневъ се възпротиви тогава за тая година, защото бѣше вече м-цъ май, сиречъ много късно. На слѣдующата година, обаче, десятъка се въведе. Много прѣдставители нещѣха десятъка, защото знаеха какво впечатление ще произведе на населението. Но нуждата тогава отъ срѣдства много се чувствуваше и за това закона се прие, обаче съ условие да се улесни населението колкото се може повече, като се назначатъ достатъчно чиновници, за да зематъ номунето въ късо врѣме. Отъ друга страна, за да не се експлоатира населението, искаше се, десятъка да се прибира направо отъ държавата, а отъ това се породи и въпроса за строенето хамбари. Ставаше дума за това въ финансовата комисия и много депутати настояваха на туй и ако м-вото се бѣше съпротивило за съграждането на хамбаритѣ, десятъка може би нѣмаше да се приеме.

Защит.: При какви условия се взѣха постановленията на М-ския Съвѣтъ отъ 16 мартъ за надзиратели и конни стражари?

Свид.: Всичкия свѣтъ знае, че опозицията се бѣше възползувала отъ лошото впечатление, което бѣше направило прѣдишното въвеждане на десятъка върху населението, за да го бунтува. Чиновницитѣ се назначиха за по-скорото събиране на хранитѣ. Припомнямъ си, че и между контрольоритѣ имало опозиционери, и затова стана нужда, да се назначаватъ и други хора, които сжщеврѣменно като помагатъ за опрѣдѣление на мунето, да внимаватъ, да не би тѣзи чиновници отъ опозицията да правятъ мъчнотии за ипълнение закона.

Защит.: Припомня ли си нѣщо за рѣшенията отъ 28 и 29 септемврий за наемане шлепове?

Свид.: То стана по сжщитѣ съображения както и постройката на хамбаритѣ. Каза се, че край Дунава хамбаритѣ нѣма да бждатъ готови, а помѣщения за събиране на хранитѣ бѣха необходими. Каза се още, че, като се натоварятъ хранитѣ на шлепове, ще може да се добие по-голѣма цѣна; тогава М-ския Съвѣтъ рѣши да наеме шлепове, че хамбаритѣ тамъ нито се бѣха почнали.

Защит.: Помни ли, да се е разисквало въ м-ския съвѣтъ по една окржжна телеграма отъ 1 мартъ 1900 год. подписана отъ Т. Иванчова съ това съдържание: „Оповѣстява се, че Н. Ц. Височество съжалява, какво не може да приеме депутации отъ митингитѣ, съ които се иска суспендиране закона за десятъка; и министерството е рѣшило, да изпълни до края на своя дългъ за приложение на единъ законъ“. Може ли да ни каже, дали върху тази телеграма сж станали разисквания и съ нея да се е имало прѣдъ видъ да се спратъ митингитѣ, да се ограничи свободата на българскитѣ граждани?

Свид.: Помня, че имаше такава телеграма, но не виждамъ, че съ нея се иска да се ограничаватъ правата на населението.

Държ. обвнинитель: Какво знаете по въпроса за свръхсмѣтнитѣ кредити и историята имъ до министерството на Т. Иванчовъ включително?

Свид.: Свръхсмѣтнитѣ кредити сѫ употрѣбявани като правило отъ всички министерства за удовлетворение държавни нужди. Има години харчени съ десетки милиони.

Държ. обвинитель: Това прѣвишаване кредититѣ съ десетки милионо не е ли една отъ най-важнитѣ причини за разстройството на нашитѣ финансии?

Свид.: Нѣма съмнѣние, че правителството трѣбва да се държи о бюджетитѣ, но у насъ ставатъ нередовности вслѣдствие явяването на непрѣдвидени нужди, които м-стритѣ не могатъ да спретъ. Мисля, че това е станало по налагане отъ обстоятелствата и отъ самата неопитность на министритѣ.

Държ. обвинитель: Г. Теневъ не е прѣдставилъ една смѣтка за тѣзи свръхсмѣтни кредити; изложилъ е историята си и виждаме, че по нѣкога сѫ харчени по 1000000 за въорѫжение. Но между тѣзи разходи и разходитѣ по десятъка, които отъ 2000000 се качватъ на 5000000 не виждаме ли онази небрѣжность на м-тѣ, за която свидѣтеля току що говори?

Свид.: Въпроса тукъ трѣбва да се взѣме малко психологически. Нѣма съмнѣние, че депутатитѣ не сѫ мислили, какво ще се похарчи такава една сума, но правителството е мислило, че съ едно малко прѣвишение на тѣзи 2 милиона лева ще могатъ да се посрѣщнатъ нуждите. Обаче явяватъ се други нужди: хамбари, шлепове, увеличение персонала и м-вото не можеше да спре изпълнението на единъ законъ, защото кредита не стига. Въ м-вото имаше и голѣми надежди за приходитѣ отъ този законъ. Прѣдъ видъ на тѣзи надежди и на това, че сумитѣ сѫ харчени за двѣ години, не вѣрвамъ причината за прѣвишение кредита да е отъ небрѣжность, а може би да е една грѣшка произходяща отъ една надежда, която не се е збѫднала.

Държ. обвинитель: Не е ли тази психология: Ако м-ритѣ искатъ 5 милиони лева, Събраннето може да имъ откаже, а тѣ искатъ 2000000, като знаятъ, че послѣ ще похарчатъ и още 3000000 отъ свръхсмѣтнитѣ кредити?

Свид.: Това е вече противорѣчие съ прѣдложението, че м-ритѣ не знаяли да си направятъ смѣткитѣ. Не допущамъ, м-ритѣ да сѫ мислили да измамятъ Събранието.

Защит. Ил. Вълчевъ: Тъй както се вотира закона за десятъка, помогна ли тогава на държавата и въ какво?

Свид.: Понеже той не се приспособи до края, помощьта му бѣше твърдѣ малка. Но ние вѣрвахме, че ако се приспособи до край, щѣхме да си уравновѣсимъ бюджета съ наши срѣдства, безъ заеми. Вѣрвахме, че ще може да вземемъ отъ десятъка 40 или поне 30000000 лева въ двѣтѣ години.

Държ. обвинитель: Но тъй както се приспособи, по мѫчно ли е за удовлетворение на нѣкои нужди?

Свид.: Знамъ, че тогава за първъ пѫть отъ много години насамъ бѣха се платили нѣкои купони безъ заемъ.

Защит. Генадиевъ: Когато се разискваше закона за десятъка, варненскитѣ прѣдставители изискаха ли, по своя инициятива да турятъ срокъ?

Свид.: Мисля, че искаха да се тури срокъ 15 октомврий.

Защит.: Свръхсмѣтнитѣ кредити сѫщитѣ ли сѫ кредити отъ 100000 лв., прѣдвидени въ 126 чл. отъ конституцията?

Свид.: Тѣ нѣматъ нищо общо съ конституционния кредитъ.

Държ. обвинитель: Гдѣ намира м-ра основание за свръхсмѣтнитѣ кредити?

Свид.: Въ закона за отчетностьта по бюджета.

Държ. обвинитель: Тѣзи допълнителни кредити въ закона за отчетностьта по бюджета не сѫ ли свързани съ нѣкое ограничение, или сѫ безгранични?

Свид.: Мисля, че въ парламентарнитѣ режими м-ритѣ иматъ голѣми права и че тѣ подъ своя отговорность могатъ да правятъ разноски, каквито намѣрятъ за нужни и послѣ да ги оправдаятъ прѣдъ Народното Събрание. Ако послѣдното удобри тѣзи разноски, министерството получава billet d'indemnité, ако пъкъ намѣри, че сѫ харчени леко, тогава м-рътъ се тегли подъ отговорность.

Държ. обвинитель: Не помните ли за разногласията между Смѣтната Палата и м-рътъ на финансиитѣ; и какъ постѫпи м-рътъ впослѣдствие?

Свид.: Мисля, че това бѣше слѣдъ моята оствка.

Държ. обвинитель: Знаете, че въ всички министерства се казва „пари съ расписки." Можете ли да ни кажете като какъвъ законъ оправдава такива постѫпки?

Свид.: Не знамъ, дали го има въ закона, но министритѣ го правятъ на своя отговорность и чакатъ удобрението на Събранието.

Държ. обвинитель: Не се ли отнася този Billet d'indemnité само до гражданската отговорность на министритѣ?

Свид.: Азъ мисля, че се отнася до всѣка отговорность.

Държ. ищецъ Филиповъ: Свидѣтеля ни каза, че счита като оправданъ онзи свръхсмѣтенъ кредитъ, който е билъ изисканъ отъ извънреднитѣ нужди за страната?

Свид.: Да.

Държ. ищецъ: Счита ли свидѣтеля като такъвъ и кредитътъ, който е билъ поисканъ отпослѣ въ размѣръ на три милиона лева?

Свид.: Министерството не може да спре изпълнението на закона, толкова повече, като очакваше голѣми доходи отъ приложението на закона. За това мисля, че и този кредитъ влиза тамъ.

Държ. ищецъ: Може ли да гарантира, че единъ разходъ прѣдизвиканъ отъ извънредни непрѣдвидени нужди на страната?

Свид.: Да, тоя законъ се наложи на властьта отъ приспособлението на закона за десятъка.

Държ. ищецъ: При вотирането на двата милиона лева, имало ли се е прѣдъ видъ, че съ тѣзи пари ще се строятъ и хамбари?

Свид.: Да.

Държ. ищецъ: Но ако се укаже, че въ сжщность въ тѣзи два милиона лева не сж влизали разходи за хамбари, то какъ считате изразходването на другитѣ 3 милиона за дървени постройки на хамбари и купуване желѣзни хамбари? Свидѣтеля, ако обича, може да не ми отговори на този въпросъ.

Свид.: Тѣзи два милиона лева, по моето убѣждение, не сж дадени само за събиране на хранитѣ, но и за складиране на хранитѣ и за всичкмтѣ нужди.

Държ. ищедъ: Но ако отъ протоколитѣ на Събранието констатираме, че нито дума не е споменато, какво отъ тѣзи суми ще се строятъ хамбари, мислите ли, че послѣшното рѣшение на Народ. Събрание е рѣшние на мѣстото си?

Свид.: Мисля, защото не можеше да се изпълни рѣшението на Нар. Събрание безъ хамбари.

Държ. ищецъ: Но ако това желание не е изказано никадѣ?

Свид.: Не врѣди, защото имаше едно влечение въ Народното Събрание, едно человѣколюбие, да не се правятъ тѣзи мжчнотии на населението, които сж правени по-рано.

Държ. ищецъ: Помните ли, когато е билъ възбуденъ въ финансовата комисия въпросъ за вмѣстилища на хранитѣ, да е билъ взетъ нѣкакъвъ ангажиментъ отъ страна на правителството и въ каква форма е билъ?

Свид.: Не съмъ присжтствувалъ въ ф-та комисия, но зная, че въ часни събрания, които се държаха въ събранието се говорѣше за хамбаритѣ. По тази причина азъ смѣтамъ постройката на хамбаритѣ нераздѣлна отъ приложението на закона.

Държ. ищ. Филиповъ: Счита ли, че и това, което е било говорено часно въ нар. събрание има задължителна сила? Отъ конституционна гледна точка такива рѣшения да ли сж мѣродавни?

Свид.: Азъ и по-рано казахъ, че конституционнитѣ м-ри иматъ голѣми права въ туй отношение.

Държ. ищ.: Когато е билъ подигнатъ въпросъ за хамбари, не се ли подигна и въпросъ на какъвъ процентъ ще възлизатъ разноскитѣ?

Свид.: Не помня да се е подигналъ този въпросъ.

Държ. ищ.: Извѣстенъ ли ще е максималния процентъ на разходитѣ, които би трѣбвало държавата да прави за събиране на десятъка?

Свид.: На всѣкждѣ се стрѣматъ да намалятъ разноскитѣ, по събирането на даждията, и въ нѣкои държави тѣ достигатъ до 10—15%, но тамъ порядъка е установенъ отъ прѣди вѣкове; даждията си оставатъ постоянно се сжщитѣ или се измѣнятъ постепенно; законитѣ не се измѣняватъ всѣка година. Това нѣщо не можемъ да го изискваме отъ България и не може да правимъ упрѣкъ на м-тѣ, че сж прѣвишили този процентъ.

Държ. ищ.: Въ конкретния случай какъ мисли свидѣтеля, до какъвъ процентъ трѣбва да отидатъ разноскитѣ?

Свид.: Това питане е безполезно.

Държ. ищ.: Какъ ще си обяснимъ сега поведението на тѣзи

народни прѣдставители, които искатъ кабинета да имъ гарантира едно приспособление на закона по най-декъ начинъ; какъ тѣзи прѣдставители не сж си задали въпросъ за разходитѣ по събиране на десятъка?

Свид.: Азъ прѣдполагамъ, че не се е мислило разноскитѣ да отидатъ толкова далечъ, толкова повече че хамбаритѣ щѣха да служатъ и за слѣдующата година, че персонала щѣше да е по-малъкъ и и разходитѣ за двѣтѣ години щѣха да сж 6—7,000,000 л. а не и двѣтѣ години по 5,000,000 лева.

Държ. ищ.: Ако конституцията е счела за своя длъжность въ чл. 126 да тури една граница 1,000,000 л., може ли закона за отчетностьта по бюджета да даде безгранично свръхсмѣтни кредити?

Свид.: Не помня да има въ закона нѣкое ограничение. По тази причина мисля, че м-тѣ могатъ да харчатъ колкото е нужно на своя отговорность.

Държ. ищ.: Кога, споредъ мнѣнието на свидѣтеля, резултатитѣ могатъ да бждатъ извѣсни?

Свид.: Около май на слѣдующата година.

Защит. Д-ръ Генадиевъ: Закона за десятъка замени поземления налогъ. Прѣзъ 99 г., помни ли, колко отъ поземления налогъ събраха и колко се прѣдвиждали?

Свид.: Прѣдвиждаше се мисля 18—19,000,000 л. но се събраха 4—5,000,000 лева.

Защит.: При събирането на десятъка може ли да има недобори и въ какъвъ размѣръ?

Свид.: Не може да има недобори и ако има тѣ сж твърдѣ малко.

Защит.: Свидѣтеля говори за процента на събиране на данъцитѣ въ нѣкои мѣста. Знае ли свидѣтеля въ нѣкои отъ тия европейски държави да има десятъкъ?

Свид.: Нѣма.

Защит.: Не знаете ли въ Франция въ продължение на 20 год. народътъ да е искалъ по какъвъ да е начинъ да ограничи допълнителнитѣ свръхсмѣтни кредити и знаете ли до сега да има граница?

Свид.: Точенъ отговоръ не мога да дамъ. Зная, че въ Франция министерството има много свободни ржцѣтѣ си и може да играе доста свободно съ държавата, може да прѣхвърля отъ единъ параграфъ на другъ, нѣщо, което не се позволява у насъ.

Държ. обвинитель: Знае ли свидѣтеля, до колко стражаритѣ, надзирателитѣ, хамбаритѣ, чергитѣ, рогозитѣ, за които отидоха тѣзи 3,000,000 л. улесниха прибирането на хранитѣ.

Свид.: Азъ си бѣхъ далъ оставката и тѣзи подробности не мога да знамъ.

Държ. ищ. Славовъ: Кредита отъ два мил. е опрѣдѣленъ за прибиране хранитѣ отъ десятъка. Въ него влизатъ ли и разноскитѣ за хамбари, шлепове и черги?

Свид.: Влизатъ.

Държ. ищ.: Отъ дѣ черпи тѣзи основания, че влизатъ?

Свид.: Министерството поиска допълнителенъ кредитъ за изпълнение на сжщия законъ.

Държ. ищ.: Влиза ли въ приложението на закона за десятъка и направата на хамбаритѣ?

Свид.: Влиза.

Държ. ищ.: Има ли това нѣщо споменато нѣкждѣ въ закона за десятъка?

Свид.: Казахъ, че въ закона не е споменато, но се е говорило въ народното събрание и министерството е дало обѣщание, да направи улеснения за приспособление закона.

Държ. ищецъ: Ако напримѣръ се бѣ говорило въ кулоаритѣ на събранието, и вагони да се купятъ за прѣвозване на десятъка, и локомотиви за тѣзи вагони, трѣбваше ли съ тѣзи 2000000 да се купятъ и тѣ, понеже се отнасятъ и тѣ за прилагане закона?

Свид.: Азъ се уморихъ вече.

Държ. ищецъ: Свидѣтеля каза, че министерството на своя отговорность може да харчи като свръхсмѣтни кредити колкото иска. Не е ли това едно много широко разбиране на тѣзи кредити и дѣ е гаранцията, прѣдѣла, да се обезпечи казаната, защото не е достатъчна само една отговорность, но трѣбва една гаранция за хазната.

Свид.: Тази гаранция сжществува на всѣкждѣ въ нравственостьта на министритѣ, тѣхната честность, въ тѣхния патриотизмъ.

Държ. ищецъ: Гаранцията на държавата не я ли вижда свидѣтеля въ този законъ, който разпорежда начина и реда, по който трѣбва да се разходватъ държавнитѣ пари, именно въ закона за отчетностьта на бюджета?

Свид.: Да.

Държ. ищецъ: Съобразна ли е тогава идеята на м-ра по разхода на тѣзи суми съ този законъ?

Свид.: Азъ мисля, че е съобразно.

Защит. С. Иванчовъ: Помни ли да е земалъ участие въ засѣданието на М-ския Съвѣтъ отъ 1 августъ 1900 г., когато се е постановило, да се купятъ стари вагони; и каквото помни да ни разправи?

Свид.: Като додохме на власть централната линия бѣше свършена и тогава се имаше нужда отъ вагони и локомотиви. Помня, че тогава министерството на общ. сгради произведе часенъ търгъ, да купи нови вагони и локомотиви и сумата възлезе на 4000000 л. Естествено, че нѣмахме тогава толкова пари, и трѣбваше да се откажемъ отъ тази идея. Послѣ се яви въпросъ, да се наематъ вагони, които да служатъ на населението и държавата за десятъка. Направи се единъ видъ търгъ, поканиха се нѣкои дружества, които даватъ вагони подъ наемъ и М-ския Съвѣтъ прие, да се наематъ вагони като опрѣдѣли и сумата. Въ сжщия денъ надлежния министръ каза, че Вайсенбергъ прѣдлага да даде за сжщата сума почти сжщото количество вагони, които да служатъ 4 години, за която служба той гарантира. Министритѣ останаха много доволни отъ това прѣдложение и го вотираха безъ всѣко двоумѣние.

Защит.: Имаше ли нѣкой отъ м-стритѣ, които присжтствуваха въ министерския съвѣтъ и да сж били на противно мнѣние?

Свид.: До колкото помня нѣмаше.

Защит.: Какъ правихте смѣтка въ министерския съвѣтъ, за да додете до заключение, че е по износно да се купятъ вагони, отколкото да се наематъ?

Свид.: Смѣтката бѣше много лесна. Азъ си спомнямъ, че сумата за наемане на вагони бѣше около 300000 лв.; тѣ щѣха да се зематъ подъ наемъ за 6 мѣсеци. Яви се лице, което каза, че съ една малко по-голѣмичка сума ще продаде вагони, за които гарантира, че ще служатъ 4 години.

Защит. Не помните ли, че имаше изказано мнѣние отъ комисията, какво е прѣдпочтително да се купятъ тѣзи стари вагони?

Свид.: Не помня, защото нѣмаше нужда отъ мнѣние на комисия.

Защит.: Бѣше ли опрѣдѣлена цѣната на вагонитѣ?

Свид.: Мисля, че бѣше.

Защит.: Какъ погледнахте вие първия пѫть на въпроса, когато щѣха да се купятъ нови вагони за 4000000 лв.?

Свид.: Азъ прѣвъ бѣхъ противъ това, защото се искаше такава огромна сума, съ която не разполагахме.

Защит.: А когато се яви прръдложение за старитѣ вагони?

Свид.: Съгласихъ се, защото имаше 18 пѫти по-голѣма изгода.

Подсѫд. Д. Тончевъ: Знае ли г. Начевичъ, прѣди 12—14 г. Н. Странски да е ходилъ въ странство и да се е хвалилъ прѣдъ разни търговски и банкерски кѫщи, че той е въ най-интимни отношения съ всичкитѣ министри въ България и че той може да прокара прѣдъ тѣхъ каквото и да е?

Свид.: Знамъ. Въ това отношение Н. Странски е човѣкъ безъ скрупули. Той употрѣбява всевъзможни хвалби, безъ да мисли, че експлоатира лицата, имената на които замѣства измислено.

Подсѫд.: Отъ кого и какво е научилъ?

Свид.: Бѣхъ по онова врѣме въ Виена и дохождаха да ме питатъ, кой е тоя Странски, който увѣрявалъ, че има всичкитѣ министри въ джеба си и който можелъ да прокара всичко. Като се прѣдставлявалъ до толкова интименъ съ министритѣ, той убѣждавалъ банкитѣ и разнитѣ капиталисти, да се отнасятъ до него, ако иматъ нужда отъ нѣщо.

Подсѫд.: Знаете ли нѣщо повече: Н. Странски даже да се е прѣпорѫчвалъ нѣкѫдѣ за министъръ?

Свид.: Да, зная, прѣзъ 1887 год. въ Виена доде при мене единъ кореспондентъ и ми каза, че се е срѣщналъ съ м-съръ Странски въ Букурещъ. Азъ му отговорихъ, че той има грѣшка, защото споредъ моитѣ свѣдѣния Д-ръ Странски е въ София. Той ми каза, че е говорилъ въ събрание отъ много лица съ м-ра Странски. Азъ тогава разбрахъ, че е билъ тамъ Н. Странски, който се е прѣпорѫчалъ за м-ръ, вмѣсто брата си Д-ръ Странски.

Подсѫд.: По тѣзи привички на Н. Странски не е ли ималъ свидѣтеля нѣкаква неприятность съ него?

Свид.: Да, г. Странски бѣше приятель съ Стамболова и искаше да експлоатира и него. Имахме неприятности нѣколко пѫти съ него и азъ даже бѣхъ прѣкѫсналъ съ него всѣко сношение.

Петъръ Пешевъ,

Свидѣтель, бившъ м-ръ на Правосѫдието отъ кабинета Т. Иванчовъ — Д-ръ Радославовъ.

Държ. обвинитель: Помни ли свидѣтеля, щото въ м-ския съвѣтъ, когато се е разисквалъ въпроса за вагонитѣ, да е докладвана нѣкаква телеграма на нашъ пратеникъ, въ която да се казва, че вагонитѣ сж лоши и не заслужватъ купуване?

Свид.: Не помня такова нѣщо.

Държ. обвинитель: Не се ли подигна тамъ въпросъ, че вагонитѣ ще траятъ 10 години?

Свид.: Докладва се, че тѣзи вагони ще траятъ най-малко 4 години.

Държ. обвинитель: Въ смисъль на най-малко 10 год. да траятъ?

Свид.: Не помня такова нѣщо.

Държ. обвинитель: Въ колко засѣдания се разисква по тази оферта?

Свид.: Мисля, че въ едно.

Държ. обвинитель: Министерското постановление, съ което е взето рѣшение, да се купятъ вагони, бѣ ли поднесено нему за подписване?

Свид.: Протоколитѣ се подписваха много късно. Азъ бѣхъ излѣзълъ отъ м-то, когато ми донесоха единъ купъ протоколи за подписъ (мисля, че ги донесоха прѣзъ ноемврий или декемврий) и не ги подписахъ, като мислѣхъ, че понеже съмъ излѣзълъ, нѣма нужда да ги подписвамъ.

Държ. обвинитель: Знае ли свидѣтеля нѣщо по тѣзи вагони?

Свид.: Чухъ, когато се подигна този въпросъ отъ вѣстнницитѣ, но много работи не вѣрвахъ, защото знаехъ, каква е критиката у насъ и мислихъ, че тѣзи хули сж прѣувеличени.

Държ. обвинитель: Не знаете ли, щото Странски, за да се показва за такъвъ голѣмъ човѣкъ въ странство, да е притежавалъ нѣкакви документи, картички, които да му даватъ авторитетъ.

Свид.: На мене ми говориха за хвалбитѣ на Странски такива хора, които нѣматъ нужда отъ такива картички.

Държ. обвинитель: Загатнахте за вашата неприятность съ Н. Странски. Разправете ни случая, ако обичате?

Свид.: Казахъ, че Н. Странски е човѣкъ безъ скрупули; той е въ състояние да направи всичко за постигане на цѣльта си, за сполучване гешефта си. Случаятъ бѣше въ Лендеръ-Банкъ при заема отъ 30,000,000 лева. При това, поиска комисиона, само защото се е прѣпоржчалъ на Лендеръ-Банкъ, че билъ приятель съ министритѣ, на които билъ говорилъ по въпроса за заема.

Държ. обвинитель: При сключване на заема не сж ли ви познати и други господа, освѣнъ Странски, наши и чужденци, които да сж си служили съ такива срѣдства: че иматъ довѣрието и приятелството на м-ритѣ и пр.?

Свид.: Не зная такъвъ случай освѣнъ този съ Н. Странски.

Защит. С. Иванчовъ: Понеже загатна за 30,000,000-ния заемъ, моля свидѣтеля да каже: не помни ли, че Странски, за да успѣе въ своитѣ домогваня, бѣше завелъ въ Виена покойния д-ръ К. Стоиловъ?

Свид.: Това е истина.

Защит.: Какво знаете по субсидията на Дайче Л. Линие?

Свид.: Този въпросъ отдавна съществува. Помня, че и Г. Величковъ бѣше внесълъ единъ докладъ въ м-ския съвѣтъ, съ който искаше една доста голѣма субсидия за Дайче Л. Линие.

Държ. обвинитель: Вие, лично, какъ сте гледали на този въпросъ, да сте се занимавали съ него? Кои г-да ходатайствуваха да бѫде субсидирана Д. Л. Линие?

Свид.: При мене никой не е идвалъ да иска тази субсидия и азъ не съмъ ималъ никакъвъ случай да откажа.

Държ. обвинитель: Да сте се занимавали съ този въпросъ, да сте намѣрили, че не е толкова нужна да се субсидира тази мисия?

Свид.: Помня, че не съмъ се занимавалъ съ този въпросъ.

Държ. обвинитель: Прѣдъ прѣдварителното дирене сте казали, че сѫ ходатайствували прѣдъ васъ Дедекенъ и Тонделие.

Свид.: За Тонделие азъ казахъ, че не го и познавамъ. Дедекена го познавамъ. Казахъ, че този въпросъ не го рѣшихъ, защото не бѣхъ го проучилъ, нѣмахъ за това нужното врѣме.

Държ. обвинитель: Знае ли, този въпросъ какво разрѣшение взѣ и отъ дѣ се намѣриха пари за субсидиране Дайче Л. Линие?

Свид.: Научихъ се послѣ, че сѫ взѣли пари отъ Земл. Каса.

Държ. обвинитель: Мислите ли, че такъвъ единъ държавенъ разходъ би могълъ да се посрѣщне отъ Земл. Каси? Редовно ли е това отъ финансова и економическа гледна точка?

Свид.: То е въпросъ за тълкуване. Въ други държави земл. каси правятъ много жертви за земледѣлието, напр. въ Италия, въ Германия. Вѣроятно по подражение на тѣзи чужди каси е станало това нѣщо и въ България.

Държ. обвинитель: Какво знаете за захарната фабрика, за разширение района й?

Свид.: М-ския Съвѣтъ на основание на закона, рѣши, да се даде района на тукашната фабрика за 20 години вмѣсто за 10, както бѣше по-напрѣдъ. Това само помня.

Държ. обвинитель: За премията не помните ли?

Свид.: Не помня.

Защит. С. Иванчовъ: Припомня ли си свидѣтеля при него да е отивалъ прѣдседателя на управителния съвѣтъ на дружеството Вандерстратенъ и да се е оплаквалъ отъ тѣхния първъ администраторъ Люсиръ Дириксъ, че е искалъ да се възползува отъ положението като администраторъ и да е изискалъ извѣсна сума отъ управителния съвѣтъ за подкупъ?

Свид.: При мене идва единъ много добъръ говѣкъ Чохаджи, да ми се оплаква, че фабриката го е онеправдала. Повикахъ тогава г-нъ Дорзе, да го моля, да удовлетворятъ г. Чохаджи, защото знаехъ колко се е грижилъ послѣдния за успѣха на фабриката. Г. Дорзе ми каза, че г. Чохаджи е правилъ прѣговори съ Дириксъ, който е излъгалъ и него и фабриката. Той ми се много оплаква, че Дириксъ поставилъ фабриката въ София, а тя би трѣбвало да се постави на нѣкое по-

благоприятно мѣсто. Оплака ми се още че Дириксъ искалъ 150,000 лева за подкупъ на българскитѣ м-ри и ми каза, че за това го изпъдили отъ управлението.

Защит.: Не по поводъ на туй ли г. м-ръ Начевичъ на едно искане отъ страна на Дириксъ и д-ръ Тотевъ тури такава резолюция: „Да не се дава концесия за . . .“ и т. н.?

Свид: Тази резолюция е въ свръзка съ други нѣкои работи: просителя бѣше проводилъ при мене единъ мой роднина, да ходатайствува, да се свърши тази работа по-скоро. Налягането на роднината ми даде нѣкои подозрѣния и той призна, най-послѣ, че му е било обѣщано извѣстенъ подаръкъ. Като узнахъ това, азъ прѣстанахъ да защитавамъ прозбата на тия лица въ м-ския съвѣтъ.

Засѣданието се дигна въ 6 ч.

Прочетоха се показанията на отсжтствующитѣ свидѣтели:

Н. Боботановъ и Л. Стефанидисъ, дадени на прѣдварителното слѣдствие и то, основайки се на чл. 363 отъ углав. сждопроизводство.

Ето показанията:

До почитаемата парламентарна комисия по сжденето на бившитѣ министри отъ кабинета на Тодоръ Иванчовъ

въ София.

Въ отговоръ на запитването на комисията относително заминаването ми въ странство за приемане на старитѣ вагони на Вайсенберга имамъ честь да Ви съобща слѣдното:

На 5-й или 6 октомврий, не помня кой день бѣше, г. Странски ме потърси прѣди обѣдъ на гарата по телефона. Чиновницитѣ му съобщили, че съмъ въ хотелъ „Метрополъ“ въ една комисия. Тогазъ той поискалъ да му даде въ хотела. Кенлерътъ отъ хотела дойде и ми обади, че г-нъ Никола Странски ме викалъ на телефона и азъ се явихъ. Г-нъ Н. Странски ми заяви, че желаялъ да се срѣщне съ мене у дома му или другадѣ нѣкждѣ, кждѣто му опрѣдѣля, понеже ималъ нѣщо да ми съобщи. Азъ му обѣщахъ да отида у дома му веднага, обаче, понеже бѣше вече 12 часа, оставихъ работата за подиръ обѣдъ. Подиръ обѣдъ въ около 2—2½ часа намѣрихъ г. Странски въ домътъ му и той ми съобщи, че г. Тончевъ билъ рѣшилъ, да ме камандирова въ странство по приемането на вайсенберговитѣ стари вагони и понеже работата се била много проточила, то да съмъ гледалъ, ако е възможно, да замина часъ по-скоро. Тогазъ азъ му казахъ, че никакъ не бѣше ми желателно, слѣдъ толкозъ души, които ги гледаха, да изпращатъ и мене. Обаче, г. Странски ме успокои, че азъ тука нѣма защо да се безпокоя, понеже работата се касае до единъ много ясенъ въпросъ, именно слѣдния: Правителството купувало отъ Вайсенберга 250 стари употрѣбявани вагони, които, ако сж добри и могатъ да служатъ още 4 год., ще ги приема, ако ли не, тогазъ нѣма да ги приема.

Обаче той билъ положително увѣренъ, защото ги знаялъ какви сж, че всѣки безпристрастенъ и незаитересованъ човѣкъ щѣлъ да ги намѣри години за още 4 год. служба, за колкото и Вайсенбергъ гарантира, и ако Тихоловъ и Манафовъ бѣха малко по-добросъвѣстни и безпристрастни по отношение на тѣзи вагони, нѣмаше да ги бракуватъ. Обаче указва се споредъ г. Странски, че тѣ гледатъ иначе на работата и за това ги искарали за нищо не годни, когато работата въ сжщнось не била такава. Тогазъ азъ му казахъ, колкото за това, г. Странски, азъ мога да ви увѣра, че никога до сега не съмъ се въодушевлявалъ отъ никакви часни или лични съображения при приемането на разнитѣ материяли за държавата, и нѣма и въ този случай да направя това; ако вагонитѣ на г. Вайсенберга сж такива, каквито ги иска министерството, ще ги приема", ако не сж, ще ги отхвърля. На това г-нъ Странски отговори: И ние това искаме, (сир. Вайсенбергъ и той). Слѣдъ туй, г. Странски повика по телефона г. Тончевъ и, слѣдъ като говори нѣщо съ него, съобщи ми, че г. Тончевъ билъ у дома си и че щѣлъ да ме приеме веднага. Азъ тогава си взѣхъ сбогомъ отъ господинъ Странски и се отправихъ за домъмъ на господинъ Тончева. Въ този случай считамъ за нужно да ява, че и г-нъ Тончевъ билъ поржчалъ прѣди обѣдъ по телефона на чиновницитѣ ми на гарата, да ми кажатъ, да отида при него у дома му, вѣроятно, да ми говори по сжщата работа.

Като отидохъ при г. Тончева въ около $2^1/_2$—3 часа, той ми каза горѣ-долѣ слѣдующето:

„Г-нъ Боботановъ, повикахъ ви да ви съобща, че ви командировамъ въ странство (въ Брауншвайгъ) за приемане на старитѣ вагони на Вайсенберга. Както знаете, тѣзи вагони станаха вече исторически. Ходиха да ги гледатъ г-да: Дръцковъ, Тихоловъ и Манафовъ, обаче не ги намѣриха, че могатъ да ни служатъ, понеже били отъ разни системи: имали строшени и изгнили дъски и т. п. Най-послѣ азъ мислѣхъ, че тѣзи работи могатъ да се поправятъ и вагонитѣ пакъ да послужатъ поне още 3—4 години. Инакъ мене ми е твърдѣ необмислимо, какъ така тия вагони, които до вчера сж циркулирали по германскитѣ желѣзници, днесъ отведнажъ да станатъ съвсѣмъ негодни за работа и да не могатъ, ако не всичкитѣ, то поне нѣкои отъ тѣхъ да служатъ още поне 3—4 години, както прѣдлага Вайсенбергъ. За туй рѣшихъ да изпратя най-послѣ и васъ, за да отидете и заедно съ г. инжинеръ Попова, който е още тамъ, да ги прѣгледате и, които отъ тѣхъ намѣрите, че ще могатъ да служатъ още 4 години, да ги приемете, а понеже врѣмето е наближило вече за десятъка, а пъкъ достатъчно вагони за транспорта му нѣмаме, то ще гледате, щото още днесъ да заминете, слѣдъ като се снабдите съ надлежнитѣ книжа отъ отдѣлението."

Слѣдъ тия обяснения на г. министра, азъ отидохъ въ тракционното отдѣление, взѣхъ си книжата и заминахъ още сжщия денъ, безъ да можахъ да се видя съ домашнитѣ и съ подчиненитѣ ми въ работилницата, безъ да имъ дамъ нужнитѣ наставления по службата. Това е, което има да кажа до момента на заминаването ми за Брауншвайгъ.

София, 7 юлий 1901 год. *Н. Боботановъ.*

Протоколъ за разпитъ на свидѣтели.

26 септемврий 1901 г., София.

Никола Боботановъ, отъ София, на 41 год., бъл., православенъ, жененъ, инжинеръ, на часна работа.

Подържамъ напълно показанията си отъ 7 юлий 1901 год., дадени прѣдъ парламентарната комисия; по-нататъкъ на зададенитѣ ми въпроси отговарямъ: Изпращането ми въ Германия по приемане на вагонитѣ слѣдъ Манафова обяснявамъ си съ това, че нѣмаше другъ инжинеръ-механикъ тукъ слѣдъ онѣзи, които бѣха ходили и отказали по разни причини. Това си обяснявамъ още съ това, че се съмняваха единъ видъ въ Манафова; а пъкъ и азъ знаехъ дѣйствително още отъ по-рано, че Манафовъ е противъ старитѣ вагони, защото той въ комисията по прѣглеждане офертитѣ е билъ за офертата на унгар. дружество. Повикването ми пъкъ отъ г. Странски, за да говори съ менъ прѣди да бѫда още у г. Тончева и разговора съ менъ, ще е било съ цѣль, както азъ го разбирахъ, за да види и разбере какво е моето настроение: ще ли се влияя отъ изказаното вече мнѣние на Манафова по тѣзи вагони и какъ въобще ще гледамъ на работата, дали ще се държа независимо отъ мнѣнието на Манафова и безпристрастно по прѣдмета. Приемамъ по-нататъкъ, че ако г. Странски отъ моитѣ отговори разбереше, какво азъ не ща да се откажа отъ мнѣнието на Манафова, щѣлъ е, може би, да говори на г-на Тончева, да не ме изпраща.

Г-нъ Странски се е интересувалъ за моето разположение, защото е знайно много добрѣ, че мнѣнието на Манафова може да влияе върху другитѣ инжинери. Това мога да утвърдя, но азъ всѣкога съмъ се държалъ на страна отъ това влияние. Азъ макаръ и да знаехъ, както знаеха всички, че Странски въ прѣдприятието по доставката на вагонитѣ, е прѣдприемачъ не му съмъ споменалъ нищо за това, гдѣто ме извика на разговоръ по въпроса за вагонитѣ. Азъ не протестирамъ на това му поведение и не се считахъ за обиденъ, като ми говори по този въпросъ, при все, че съмъ чиновникъ и ще отивамъ да ги приемамъ, защото не намѣрихъ основание. Ако бѣше искалъ да ми влияе или нѣщо да обѣщава, тогава можеше и да му забѣлѣжа.

Съ Странски се познавамъ отъ доста врѣме, обаче познанството ми не е интимно; другъ пѫть по телефона не съмъ виканъ да говоря съ него.

Айлера познавахъ; първъ пѫть го доведе Вайсенбергъ въ работилницата при гарата, на която азъ бѣхъ началникъ и ме запозна съ него; развождахъ го изъ работилницата; говорихме върху работитѣ въ послѣдната и, слѣдъ около половина часъ си отиде съ Вайсенберга. Втория пѫть се виждахъ съ сѫщия въ кафене „Панахъ“, или въ „Червенъ-ракъ“; разговаряхме по разни работи, но нищо по вагонитѣ. Може нѣщо и за тѣхъ да ми е говорилъ, като: че има вагони, че доставлява, но не и нѣщо сѫществено. Повече отъ тѣзи два пѫти съ Айлера не съмъ се срѣщалъ и не съмъ дружилъ съ него на такава степень, щото да има основание, да достигне работата до министра както стои въ доклада.

При разговора ми съ г. Тончева, неговитѣ думи сѫ: „Какъ така тия вагони, които до вчера сѫ циркулирали по германскитѣ линии, днесъ отведнажъ да станатъ негодни и т. н.“ Азъ разбрахъ, че вагонитѣ, които се в416ематъ, сѫ отъ прускитѣ държавни желѣзници, но какъ и защо се продаватъ, не можахъ тогава да разбера. Казахъ му дѣйствително, че, като се гледа така, и менъ ми е чудно. По вехтостъ вагонъ не може да бѫде негоденъ. На въпроса не е ли фактъ, че вагонитѣ, които съмъ гледалъ, сѫ извадени отъ прускитѣ желѣзници като негодни, ще отговоря — не, защото надписитѣ „zum Verkauf“, които имаха не указваха друго, освѣнъ, че вагонитѣ сѫ за проданъ. Тукъ ще прибавя за разяснение, че прускитѣ държавни желѣзници, като иматъ въ голѣмо количество вагони отъ разни типове, стари вземени при откупване желѣзницитѣ отъ частнитѣ компании и като искатъ да ги замѣнятъ съ нови, продаватъ — изваждатъ на проданъ отъ първитѣ — старитѣ. Администрацията по поискване отъ частни лица или по своя инициятива обявява за продань стари вагони, отъ онѣзи, за които е рѣчь. Обаче съ това не значи, че вагонитѣ сѫ извадени изъ употрѣбление. На въпроса: слѣдъ като администрацията на желѣзницитѣ намѣри извѣсни вагони за подлежащи на продань, обяви ги за такива чрѣзъ публикация и не се яви нѣкой да ги купи, турятъ ли се сѫщитѣ въ движение, или сѫ вече вънъ отъ употрѣбление, не мога да отговоря, т. е. — не зная, дали се турятъ два пѫти въ употрѣбление. Азъ зная, че вслѣдствие на катастрофа единъ вагонъ може да се поврѣди, тъй щото да се обяви за вънъ отъ употрѣбление, но, по вехтостъ да се обявяватъ вагони за извадени отъ употрѣбление, не зная; и за това на въпроса: мога ли да подържамъ, че освѣнъ отъ катастрофа, не зная ли, да има изваждани изъ употрѣбление вагони и по вѣхтостъ, да сѫ бракувани, ще отговоря — не зная. Частно за вагонитѣ, които азъ гледахъ за приемане, какъ зная, дали тѣ сѫ извадени изъ употрѣбление поради катастрофа, или поради вѣхтосъ, ще кажа, че тѣ сѫ извадени изъ употрѣбление поради разноскитѣ, които сѫ били необходими за тѣхната поправка. Правило се е прѣгледъ за поправкитѣ и се е намѣрило, че ще трѣбва доста за поправката имъ.

На въпроса: не зная ли, че на прѣгледанитѣ отъ менъ вагони е имало етикети, които доказватъ, че сѫ извадени изъ употрѣбление, ще кажа, че такива етикети нѣмаме. Имаме надписи, че сѫ за проданъ, че не трѣбва да се товарятъ и то защото сѫ вече за проданъ и продадени, та да не би слѣдъ това да ги натоварятъ.

На въпроса, кога съмъ тръгналъ отъ тукъ, отговарямъ: на 6-ий октомврий 1900 год. слѣдъ обѣдъ. Слѣдъ разговора си съ г. Тончева по моята командировка съ никого другъ не се срѣщахъ. Отидохъ въ тракцията — взехъ книжата; въ градоначалството — за паспортъ и у дома за куфара, а отъ тамъ на гарата. Въ дома ми дадоха едно палто, съ кожи, което момчето на Вайсенбергъ донесло да го занеса на сѫщия въ Брауншвайгъ. Нѣмаше какво да го права, взѣхъ и го занесохъ. Азъ самъ не си служихъ съ това палто. Въ Брауншвайгъ съ пристигането си срѣщнахъ се съ Вайсенберга, който бѣ на гарата и се уста-

новихъ въ хотелъ „Монополъ“, кѫдѣто бѣ и Вайсенбергъ. Инжинеръ Поповъ тутакси ни видѣ; той бѣше на „Дайче-Хаусъ“ хотелъ.

По телеграмата № 1347 отъ 5-й октомврий 1900 год. (стр. 87 на доклада), какво иска да каже Странски на Вайсенберга, че наредилъ съ Карлъ (Боботановъ), ще отговоря, че споредъ менъ, понеже азъ казалъ бѣхъ на Странски, какво не се боя, че нѣма да съмъ орѫдие на Манафова, то съ това далъ съмъ му основание да вижда, че ще бѫда справедливъ и независимъ и за това прѣдполагамъ, казва „наредилъ“, т. е., намѣрилъ независимъ човѣкъ.

Погледнато инакъ въ тази телеграма думата „наредихъ“ е въ смисълъ на подкупъ, което не е вѣрно. Вайсенбергъ знае за моето заминаване, види се понеже Странски ще да му е съобщилъ, че трѣбва другъ инжинеръ да замине.

По телеграмата № 1565 отъ 6-й октомврий 1900 год. относително думитѣ: споразумѣние направено, ще кажа, че, като се прочете тази телеграма, излиза, като че Странски тукъ ми е далъ подкупъ — взятка. Това обаче, не е вѣрно. По-нататакъ фразата: бѫдете будни да не играе фалшива роль се касае тоже до менъ, т. е., искалъ е да каже, че при всичкото ни споразумѣние пакъ се страхува, да не го играя.

По телеграмата № 2220 отъ 9 октомврий 1900 год. относително фразата: съмнѣние върху искренность на Боботанова, ще кажа, че възможно е Странски да е мислилъ, какво слѣдъ разговора ми тукъ съ него, въ който разговоръ азъ му обявихъ, че ще гледамъ на работата като справедливъ человѣкъ, възможно е, казвамъ, да е намислилъ, че ще отстѫпя отъ туй изявление и ще отхвърля вагонитѣ туку тъй. Тази телеграма, споредъ менъ, не внушава идеята, че съмъ обѣщалъ на Странски прѣдварително приемане на вагонитѣ.

По телеграмата № 966 отъ 10 октомврий 1900 год. (стр. 93 на доклада), ще кажа, че азъ дѣйствително се виждахъ съ Айлера; ходихъ въ Берлинъ и Бреславъ да прѣглеждамъ вагонитѣ, както е казано и въ телеграмата.

Смисъла на телеграмата № 843 отъ сѫщата дата (стр. 93 на доклада) е съгласно моитѣ дѣйствия, защото азъ дѣйствително заявихъ на Вайсенберга, че трѣбва да прѣгледамъ вагонитѣ по всичкитѣ станции, а не само онѣзи въ Брауншвайгъ; макаръ и Вайсенбергъ да казваше, че вагонитѣ ще сѫ такива като брауншвайгскитѣ, които личеха, че сѫ поправяни. Той отказа да дойде съ менъ въ Берлинъ и Бреславъ.

По телеграмата № 2461 отъ сѫщата дата (стр. 93 на доклада) подадена отъ Странски до Вайсенбергъ, като отговоръ на първата, не разбирамъ какво е искалъ Странски да каже съ думитѣ „споразумѣние гледайте тамъ“ и тази телеграма Вайсенбергъ не ми е съобщавалъ.

По телеграмата № 2073 отъ 11 октомврий (стр. 94), подадена отъ Вайсенбергъ, ще кажа, че съобщеното на Вайсенберга съ тази телеграма ми се яви и менъ на 12 октом. 1900 год. съ телеграмата № 30332 отъ м-ството на общ. сгради, отъ което слѣдва: първо, че онова, което искаше Вайсенбергъ прѣдния денъ, т. е., частично прѣ-

глеждане на вагонитѣ, се удовлетворява отъ м-вото и второ, че Странски знае за това удовлетворение и министерско разпореждане прѣди да е отправено до менъ. (Чети съдържанието на телеграмата — забѣлѣжка на комисията).

По телеграмата № 30639 отъ министерството на общ. сгради (стр. 96 въ доклада) прѣди всичко, ще забѣлѣжа, че когато се събрахме съ инжинера Поповъ, за да прѣгледаме съ какви наставления сме снабдени по командировката указа се, че той освѣнъ една телеграма отъ управляющий м-вото, Иванчовъ, до инжинера Тихоловъ, други книжа нѣма, а азъ имахъ офертитѣ, жедѣзнопжтния съюзъ и техническитѣ условия, които много значеха при неговата телеграма. Той заяви, че ще се завърне да пита г. Тончева: защо е тази разлика въ наставленията и дѣйствително се завърна. Но слѣдъ 2—3 деня се яви пакъ и ми каза: „Като явихъ на г-нъ Тончева за моитѣ наставления, той се почуди". Отъ това разбрахъ, че не е знаялъ за тѣхъ, нахокалъ го и му казалъ да си иде, че той щѣлъ да види какво да направи.

Дѣйствително, моитѣ наставления бѣха дадени въ тракцията, а въ разговора си съ г. Тончевъ, когато бѣ ме викалъ, да ми яви за командировката, той ми казваше, да приема вагони, които ще могатъ да иматъ 3—4 годишна трайность и повече нищо.

Разлика въ наставленията, които съдържаха книжата, дадени менъ въ тракцията и онова, което ми говори г. Тончевъ, има, защото споредъ дадената отъ г. Тончева норма — четири години трайность — азъ можехъ да приема по-леко вагонитѣ, отколкото по нормитѣ, указани въ желѣзнопжтнитѣ съюзи и техническитѣ съглашения. Единъ вагонъ може да го намѣря, че ще служи 4 години, а да не отговаря на техническитѣ спогодби, и обратно.

По телеграмата № 2959 отъ 12 октомврий 1900 г. (стр. 96 на доклада), подадена отъ Странски до Вайсенберга, ще кажа, че между менъ и Вайсенбергъ дѣйствително имаше разговоръ относително локомотивитѣ и азъ му казахъ, че въ прѣдадената менъ оферта се говори за 2 локомотива и то подъ наемъ, а пъкъ споредъ м-стерското постановление излиза, че сж купени петь локомотиви. Затова по-нататъкъ му заявихъ, че по локомотивитѣ азъ нищо не мога да направя, до като не получа офертата съгласно министерското постановление.

По телеграмата № 5392 отъ 22 октомврий 1900 г. (стр. 97 на доклада), подадена отъ Странски до Вайсенберга, ще кажа, че азъ ходихъ въ Любекъ заедно съ Попова, за да прѣглеждамъ вагони. Изисквахъ нѣкои поправки, които дѣйствително не бѣха задоволителни за Айлера и Вайсенберга, но дума за увеличение на цѣнитѣ не е ставала съ или прѣдъ мене. Отъ тукъ (Любекъ) на Странски не съмъ писалъ нищо изобщо по това, което се говори въ тая телеграма; на Странски не съмъ писалъ. Не помня и въ министерството да съмъ писалъ, но на г. Тончева възможно е да съмъ писалъ, защото се канѣхъ, да му пиша по този случай.

Телеграмитѣ подъ №№ 31857, 105 и 106 (стр. 99 и 100 отъ доклада), отправени менъ отъ г. Тончева въ единъ и сжщи денъ, получихъ, струва ми се, и азъ въ единъ денъ или първитѣ двѣ въ сж-

щия денъ, а послѣдната сутриньта на послѣдующия денъ. Отъ обстоятелството, че ми се детинира въ единъ денъ три телеграми, азъ разбрахъ на първо мѣсто, че тѣ бързатъ и азъ се уплашихъ единъ видъ, да не ме обвинатъ, за гдѣто почти десеть дена бѣхъ прѣкаралъ безъ да бѣше свършено нѣщо; второ отъ телеграмата № 105 пъкъ разбрахъ, че г. Тончевъ единъ видъ потвърдява онова, което при заминаването си ми бѣ говорилъ относително нормата, която трѣбва да служи за приемане на вагонитѣ и че съ другитѣ наставления по книжата, дадени ми въ тракцията не съмъ вече свързанъ. Истина, като чета внимателно послѣдната телеграма № 106, виждамъ, че г. Тончевъ, като да е искалъ малко да се поправи, малко да ме ограничи, защото въ нея личатъ думитѣ най-малко четири години и съгласно офертата, но азъ тогава не обърнахъ толкозъ внимание на това отстжпление, а си останахъ съ впечатлението, което имахъ отъ първитѣ двѣ телеграми. На послѣдната пъкъ заедно съ другитѣ, дадохъ туй значение, че тукъ се бърза, иска се по скорошно приемане. Пъкъ и въ сжщность ограничението съ послѣдната телеграма въ сравнение съ книжата отъ тракцията е нищожно. И така прѣдъ видъ голѣмото бързане, честитѣ телеграми отъ министра, азъ разбирахъ, че се иска бързина, което бързане парализираше и онова малко ограничение въ послѣдната телеграма.

По телеграмата № 308 отъ 24 октомврий 1900 г. (стр. 100 на доклада), ще кажа, че споредъ тази телеграма излиза, какво той, Вайсенбергъ не е знаялъ за обстоятелството, че азъ съмъ получилъ първитѣ три телеграми, та затова и телеграфира така; обаче по-късно, въ сжщия денъ, той вече узнава и телеграфира за получването на телеграмитѣ съ телеграма № 713.

Първата телеграма № 308 отъ Вайсенбергъ до Странски е подадена, вижда се, вслѣдствие на това, че азъ казахъ на Вайсенберга, какво той ми заявява, че условието за приемането вагони било четири годишна трайность; че сжщото ми го е говорилъ и г. Тончевъ при тръгването, но наставленията ми отъ тракцията сж много по-други, и послѣ открито му казахъ (Вайсенбергу), че ако работата е за вагони, които да издържатъ четири години, такива могатъ да се приберать измежду прѣгледанитѣ, но за това трѣбва да имамъ заповѣдь.

Телеграмата № 5872 отъ 24 октомврий 1900 г. (стр. 103 на доклада), подадена отъ Странски до Вайсенберга, ми е непонятна.

Телеграмата № 356 отъ 25 октомврий 1900 г. (стр. 102 на доклада) е първата моя телеграма до министерството по вагонитѣ.

По телеграмата № 6195 отъ 25 октомврий 1900 г. (стр. 103 на доклада), подадена отъ Странски до Вайсенберга, не зная какво да кажа. Думитѣ — всички сити — не мога да зная, защо сж употрѣбени въ тази телеграма.

По телеграмата № 108 отъ 28 октомврий 1900 г. (стр. 104 на доклада), която ми отправи г. Тончевъ азъ разбрахъ, че сж необходимо нужни по-напрѣдъ покрититѣ вагони, а послѣ открититѣ.

По телеграмата № 514 отъ 27 октомврий 1900 г. (стр. 104 на доклада) ще кажа, че азъ допущамъ да съмъ говорилъ на Вайсен-

берга, че Манафовъ ще да е противъ приемане на машинитѣ и е на противно мнѣние, но да съмъ му казвалъ, че Манафовъ интригува — не е вѣрно.

По телеграмата № 797 отъ 28 октомврий 1900 г. (стр. 104 на доклада), подадена отъ Вайсенберга до Странски, ще кажа, че въ този денъ дѣйствително писахъ рапортъ.

Относително Попова, за когото се говори въ тази телеграма, ще кажа, че той по видиму изглеждаше по взискателенъ отъ менъ, защото често прѣдирваше за разни дребни нѣща по вагонитѣ, които нѣмаха споредъ менъ никакво сѫществено значение. За сѫщественитѣ обаче работи ний и двама бѣхме еднакво взискателни.

При съставянето протокола подъ № 2 за втората партида приети вагони съ Попова имахме малки недоразумѣния. Така напр. за една греда, която бѣше малко спукана и за единъ малникъ, които, споредъ менъ, нѣмаха значение за трайностьта на вагона; и за тѣзи недоразумѣния той си направи бѣлѣжки въ протокола. Независимо отъ това, но Поповъ направи бѣлѣжка въ сѫщия протоколъ и за бюферитѣ, ресоритѣ и букситѣ, като казва, че за тѣзи нѣща той не земалъ отговорность, понеже не билъ компетентенъ. За послѣднитѣ бѣлѣжки на Попова ще кажа, че още когато азъ измѣрвахъ тѣзи части на вагонитѣ, за да ги видя какъ стоятъ, той ми каза, че той не ги разбиралъ, не билъ компетентенъ и не може да се произнесе за тѣхъ, което и направи при подписване протокола.

Азъ приемахъ вагонитѣ по нормата да служатъ 4 години, а не по книжата на тракцията. Вземахъ въ внимание и офертата на Вайсенберга, но базата за приемането бѣше четиригодишната имъ трайность.

По телеграмата № 10133 отъ 7 ноемврий 1900 год. (стр. 107 отъ доклада) ще кажа, че азъ разбирахъ по скоро, какво трѣбва да изпратя закрититѣ вагони по напрѣдъ, а сетнѣ и открититѣ. И наистина слѣдъ тази телеграма въ свръзка съ първитѣ ускорихме работата по приемането; и вслѣдствие на това много нѣщо по вагонитѣ остана не поправено, защото врѣмето не позволяваше за по-щателно и взискателно прѣглеждане и поправяне.

Единъ вагонъ, за да го прѣгледамъ, трѣбваше много врѣме, сжщо и за поправката му, а тѣ бързаха. Азъ рапортирахъ обстоятелствено за положението на вагонитѣ (стр. 271 отъ дѣлото на министр. на общественитѣ сгради) и се изказахъ, че е потрѣбно извѣсно врѣме за основното имъ поправяне; обаче тѣ (министерството) нищо не ми отговориха на този рапортъ и продължаваха да ме бомбардиратъ съ телеграми за по скорошното изпращание, вслѣдствие на което, както казахъ, изпратиха се вагони и не така поправени, както можеха да се поправятъ.

На въпроса, защо не съмъ телеграфиралъ въ министерството, че въ това положение (въ каквото ги заварихме) не могатъ да се приематъ, ще отговоря, че за всичко това азъ донесохъ въ рапорта си: заявявамъ, че не съмъ ималъ пълна свобода на дѣйствие вслѣдствие бързината на министерството и за това нѣкои поправки не станаха, инакъ всичко щѣше да бжде поправено по вагонитѣ.

По телеграмата № 10952 отъ 9 ноемврий 1900 г. (стр. 108 отъ доклада) ще кажа, че такава заповѣдь, за каквато се говори въ тази телеграма, азъ не съмъ получавалъ.

И слѣдъ особеното си мнѣние, изложено въ протокола по приемане вагонитѣ, инжинера Ст. Поповъ продължаваше съ менъ да прѣглежда и приема вагони, до когато бѣ извиканъ обратно. Съ него заедно сме приели около 40 вагона, а останалитѣ до 110 самъ. Повикването на Попова азъ си обяснихъ, че ще е вслѣдствие неговото особенно мнѣние въ протокола. Министерството, вижда се, слѣдъ получването на нашия протоколъ, като е видѣло, че той се обявява за некомпетентенъ, разпоредило е за повикванието му обратно.

Повечето отъ 110-тѣхъ вагона азъ не приехъ, защото прѣди всичко не бѣха готови и второ, защото получихъ телеграфическа заповѣдь отъ главния секретарь, да прѣустанова приемането до второ разпореждане, а слѣдъ това и втора заповѣдь да се завърна обратно.

Азъ подържамъ и сега, че приетитѣ вагони могатъ да служатъ четири години въ служба, и че нѣкои отъ тѣхъ могатъ да се употрѣбяватъ и за външна служба; а останалитѣ ще могатъ за външна слѣдъ като имъ се прѣправятъ нѣкои работи, които споредъ послѣднитѣ измѣнения на техническитѣ спогодби трѣбва да иматъ. Отъ разговора съ г. Тончева при заминаванието си азъ разбрахъ, че вагонитѣ, за които отивамъ, ще сѫ за вѫтрѣшна, локална служба, защото той ми разправяше, че се искатъ за прѣвозване на десятъка къмъ Варна и Бургасъ и съ тази идея азъ заминахъ отъ тукъ, но при все това обръщахъ внимание и на обстоятелството, щото вагонитѣ да могатъ да служатъ и за външна служба.

Заб. Зачертаното „но при все това азъ обръщахъ“ да не се чете.

Относително дебелината на бандажитѣ не съмъ се придържалъ о офертата на Вайсенберга, а о туй, дали сѫ годни за четири-годишна служба.

Слѣдъ прочитане на показанията, изложени по-горѣ и прѣди подписване, свидѣтеля пожела да поправи показанията по слѣдующия начинъ: „По съдържанието на телеграмитѣ: № 1347 отъ 5 октомврий 1900 г. на стр. 86 отъ доклада, № 1565 отъ 6 октомврий и № 2220 отъ 9 октомврий 1900 год. ще кажа, че не мога да разбера положително какво е искалъ да каже г. Странски на Вайсенбергъ подъ думитѣ: „споразумѣние направено съ Боботанова наредихъ работата“ и „съмнявамъ се въ искреностьта на Боботанова“. Възможно е да сѫ мислили, че щомъ като съмъ казалъ на г-нъ Странски, какво азъ никой пѫть не съмъ се влиялъ и нѣма да се влияя отъ чужди мнѣния, мисля да е дало поводъ, че работата имъ е наредена. Въ всѣки случай тѣзи работи сѫ за менъ съвсѣмъ непонятни, странни.

Показанията на Леонида Стефанидисъ.

Именувамъ се Леонидъ Стефанидисъ на 43 год., гръкъ, православенъ, началникъ на тарифо-статистическото бюро въ м-вото на общ. сгради, на зададенитѣ ми въпроси, отговарямъ:

Прѣзъ августъ или септемврий 1900 г. до менъ бѣ прѣпратена отъ секретарията една телеграма отъ Вайсенбергъ, до колкото помня, съ резолюция: да напиша колко струва прѣвоза на единъ вагонъ отъ Брауншвайгъ до Царибродъ. Въ отговоръ на това написа се прѣвозната цѣна отъ Брауншвайгъ до Берлинъ и отъ Берлинъ до Царибродъ, понеже нѣмаше пряма тарифна цѣна. Слѣдъ това, на 13 октомврий г. Странски, струва ми се, е донесълъ заявлението съ сѫща дата (стр. 133 на доклада) въ търговското отдѣление, кѫдѣто бѣхъ повиканъ и началника ми каза, да приготвя исканитѣ въ резолюцията върху това заявление отъ г. министра свѣденя и да отида въ министерския съвѣтъ, да му докладвамъ. Направихъ си нужната справка, отидохъ съ заявлението въ министерския съвѣтъ и му докладвахъ устно, че не може отъ сега да се опрѣдѣлятъ допълнителнитѣ разноски, които могатъ да послѣдватъ по пѫтя. Този докладъ по негово искане азъ изложихъ още сѫщата вечерь писмено върху сѫщото заявление и му изпратихъ тутакси заявлението.

Денъ слѣдъ това, получихъ обратно заявлението отъ секретарията съ резолюция отъ г. министра: „да се отговори на Вайсенберга, че по този начинъ ще става изплащането“.

Въпроса както се вижда отъ изложеното, се касаеше изключително, дали допълнителнитѣ разноски могатъ да се опрѣдѣлятъ прѣдварително, или же да се платятъ отпослѣ съгласно товарителницитѣ придружающи вагонитѣ; върху които товарителници обикновено се вписватъ тия допълнителни разноски за изплащане при пристигането.

Заб. Прибавеното „допълнителнитѣ“ вмѣсто прѣдварителнитѣ, да се чете.

Между менъ и г. Тончевъ не е ставалъ въпросъ и азъ не съмъ давалъ мнѣние прѣдъ сѫщия, че ако прѣвоза на вагонитѣ се извърши съ тарифнитѣ цѣни плюсъ добавочнитѣ разноски, ще е по-износно за държавата отколкото при срѣдната цѣна на тритѣ релаций: Берлинъ, Бреславъ и Брауншвайгъ до Царибродъ.

Днесъ на 6 февруарий 1902 г. извикахъ свидѣтеля: Л. Стефанидисъ за допълнителенъ разписъ и на зададенитѣ му въпроси отговори слѣдующето:

Когато ставаше въпросъ за допълнителнитѣ разноски и когато азъ казахъ по този случай на г. Тончева: нали е по-добрѣ да изпратимъ тамъ Шлосеръ, да придружава вагонитѣ, г. Тончевъ ми отговори: „Намъ трѣбва да ни прѣдадатъ вагонитѣ здрави и читави въ Царибродъ.

На 26 Мартъ прѣдсѣдателя Хр. Д. Павловъ прочете слѣдното опрѣдѣление:

Сѫдътъ, като взѣ прѣдъ видъ, че документитѣ които се намиратъ въ доклада на парламентарната комисия и обвинителния актъ сѫ станали извѣсни както на странитѣ така и на Сѫда; че сѫщото не може да се каже за документитѣ, които се намиратъ въ прѣдварител-

ното слѣдствие и въ дѣлата, които съставляватъ неотемлима часть отъ него, а споредъ закона спорящитѣ страни и Сждътъ въ углавния процесъ не могатъ да се основаватъ на книжа непровѣрени въ сждебното засѣдание, опрѣдѣли:

I. Уважава искането на Държ. Обвинитель, съ което е съгласна и защитата, касателно желанието да се считатъ за прочетени книжата, които се намиратъ въ доклада на парламентарната комисия и обвинителния актъ, както и разнитѣ дневници на Народното Събрание и други печатни книжа;

II. Всичкитѣ други книжа, на които странитѣ искатъ да се основаватъ, да се четатъ.

Опрѣдѣление прочетено на 19 Мартъ отъ Прѣдсѣдателя на Държ. Сждъ относително въпроса, кои книжа и документи да се четатъ за допълнение сждебното дирене.

Ето текста:

Държавния Сждъ, за разрѣшение на възбудения отъ странитѣ въпросъ взѣ прѣдъ видъ: че Сждътъ е обявилъ, прѣдъ видъ сложностьта на това исключително дѣло, че не е имало възможность да бждатъ прѣдставени всичкитѣ доказателства въ самото начало на процеса, странитѣ могатъ да прѣдставатъ своитѣ писмени доказателства и въ течение на сждебното дирене, стига само да не бжде лишена нѣкоя отъ странитѣ отъ правото да прѣдстави своитѣ доказателства за подкрѣпване на своитѣ възражения срѣщо вечъ прѣдставенитѣ доказателства на нѣкоя отъ странитѣ. Прѣдъ видъ на казанитѣ съображения и съгласно съ разума и духа на чл. 367 и 365 отъ углавното сждопроизводство, Държ. Сждъ опрѣдѣля:

Приематъ се представенитѣ писмени доказателства на странитѣ.

Възъ основа на това опрѣдѣление отъ Държавния Сждъ, прочетоха се всички книжа и документи, прѣдставени отъ странитѣ по дѣлото, и се приложиха къмъ дѣлото. Четенето на тия книжа се продължи отъ 17 до 27 Мартъ, въ който денъ засѣданията на Държавния Сждъ се преустановиха поради настжпване на Великитѣ праздници. Прѣди обаче засѣданието да се закрие, Прѣдсѣдателя на Държавния Сждъ обяви, че сждебното дирене счита за сключено и че на 10 Априлъ ще се почне пледорията.

Дебати по дѣлото.

Рѣчитѣ: на обвинението, гражданскитѣ истци, защита и послѣдната дума на подсѫдимитѣ.

Александръ Малиновъ,

Държавенъ Обвинитель.

ЗАСѢДАНИЕ

открито на 10 Априлъ 1903 година въ 9 часа 20 м.

Прѣдсед. Хр. Павловъ: (звъни). Засѣданието е открито.

Г-не Държавни обвинителю имате думата.

Държ. обвинитель Ал. Малиновъ: Съ особено удоволствие вземамъ думата, г-не прѣдседателю, която ми дадохте, защото прѣдъ мене сѫ най-изпитанитѣ, най-вѣщитѣ и най-добритѣ сѫдии въ страната.

Каква наистина отлична гаранция за подсѫдимитѣ, за обществото, че истината въ този процесъ ще блѣсне, че правдата, за която почна да милѣе защитата още отъ началото на процеса ще възтържествува. Отъ къмъ чия страна ще бѫде тази правда, отъ къмъ страната на тѣзи ли, отъ името на които имахте високата, но оспорваната ли честь, отъ моитѣ уважаеми противници, — да пледиратъ днесь прѣдъ васъ, отъ страна ли прочее, на Народното Прѣдставителство, или отъ къмъ страна на четиритѣхъ обвиняеми министри, едвамъ до вчера първи сановници на страната, не зная, да пророкувамъ не мога. Въ едно съмъ дълбоко увѣренъ, въ едно искренно вѣрвамъ, че само закона, че само справедливостьта, само доказателствата, а не нѣкакви други съображения, ще легнатъ въ основата на вашата присѫда, която споредъ мене и безъ страхъ и смущение очакватъ подсѫдимитѣ, които съ надежда, че въ България правосѫдие очаква цѣлия български народъ въ главѣ съ Държавния й Вождъ.

Интереса къмъ този процесъ, г. г. сѫдии, не се локализира съ прѣдѣлитѣ на страната, той прѣдскача задъ тѣхъ, той вълнува умоветѣ, той трѣвожи съвѣститѣ на много интелигентни и просвѣтени хора, които съ внимание слѣдятъ събитията въ България. Тѣ, тѣзи хора имаха щастието, имаха възможностьта да видятъ какъ България доказва своята физическа мощь, тѣ, очакватъ да видятъ дали България ще докаже своята нравствена мощь, дали тя ще прояви всичкото величие на своята обществена съвѣсть. Победа, или нравстенъ разгромъ, — ето въпроса, който лежи въ дъното на този процесъ! Кой го възбуди, кой го създаде? Азъ неволно си задавамъ този въпросъ, затова, защото той бѣше зададенъ отъ моитѣ противници. Безъ колебание на този въпросъ азъ ще отговоря, че процеса създаде събудената обществена съвѣсть. Дребната амбиция, заслѣпената партизанска страсть,

злобата и отмъщението на едно демагогствуюшо Народно Събрание, ще да отговарятъ, по всѣка вѣроятность, както сѫ отговорили моитѣ уважаеми противници. Така или е инакъ, — вие ще разсѫдите. Азъ отъ моя страна ще си позволя да обърна вашето просвѣтено внимание само върху единъ едничъкъ фактъ, но фактъ забѣлѣжителенъ, знаменителенъ. Вотътъ на Народното Събрание, който тури на скамейката на подсѫдимитѣ четиритѣ министри отъ либералния кабинетъ, този вотъ, който споредъ мене, се бѣ зазорилъ още тогава, когато опозиционнитѣ народни прѣдставители изпратиха своя извѣстенъ манифестъ къмъ български народъ, този вотъ, повтарямъ скрепиха съ своя подписъ лица — не поклоници на едни и сѫщи обществении идеяли, не съратници на една и сѫща политическа дѣятелность! И консерватори и народно-либерали, и демократи, и социалисти, и прогресисти и дори блажено починшитѣ реформатори, — всички, казвамъ, всички безъ изключение, ангажираха своята съвѣсть въ този процесъ!

Прѣгледайте дневницитѣ на Народното Събрание, провѣрете кои лица сѫ дали гласа си, за даването подъ сѫдъ на тѣзи, които сѫдимъ днесъ и кажете не е ли истина това, което твърдя тукъ. Само за злоба ли, само за отмъщение ли говори този фактъ? Не г-да сѫдии! Не прѣди всичко затова, защото нѣкои отъ г-да подсѫдимитѣ имаха добрината да признаятъ и вѣрвамъ и днесъ неще откажатъ, че прѣзъ врѣмето, когато сѫ управлявали страната се сѫ извършили нѣщичко, за което трѣбва да понесатъ извѣстно наказание; се сѫ извършили нѣщичко, което ражда въпроса за една министерска отговорность, но каква? Тамъ е въпроса. За морална политическа отговорность има си мѣстото, но за друга — тъй наречената юридическа отговорность или углавна конституционна отговорность — и дума не може да става въ този процесъ. За нашитѣ дѣла, за нашето управление, за юридическата отговорность въпросътъ е оскърбителенъ, той е въпросъ неумѣстенъ.

Г-да сѫдии! Споредъ мене моралната или политическата отговорность съ това и различава отъ юридическата отговорность, че тя е неизбѣжна неминуема, че тя, рано или късно се ще настигне своитѣ жертви и ще имъ наложи своето наказание. Отъ юридическата же отговорность често пѫти се изплъзва виновния и не за това, защото нѣма мѣсто тя да бѫде приложена спрямо него, а за това защото интереситѣ на деня, обстоятелствата, налагатъ на тѣзи, които могатъ да рѣшатъ въпроса за умѣстностьта на такава отговорность да я прѣмълчътъ.

Не знамъ какъ мислите вие, но споредъ мене, тази отговорность за обвиняемитѣ — политическа или морална — отдавна бѣ констатирана и тя бѣ констатирана тогава още, когато се чу гласътъ на общественното мнѣние, когато се чу гласътъ на нашия свободенъ печатъ, че кабинета г. г. Тодоръ Иванчовъ — Д-ръ Радославовъ ще трѣбва да подложи на Ваше сѫдейно разискване своитѣ дѣла. Наказанието, кореспондирующе на тази отговорность, бѣ наложено на сѫщитѣ обвиняеми още тогава, когато XI Обикновено Народно Събрание рѣши даването подъ сѫдъ на кабинета Тодоръ Иванчовъ — Д-ръ Радославовъ.

Васъ, обаче, г-да сѫдии, въ тази минута не ви интересува само тази отговорность, вашата задача е по друга, по тежка, но и по почетна; вие ще има да рѣшите въ този процесъ въпросътъ, дали управлението на кабинета Т. Иванчовъ—Радославовъ, не е управление за обсѫждание отъ гледна точка на Наказ. законъ. Разликата, г-да сѫдии, или по-добрѣ демаркационната черта, която раздѣля тѣзи двѣ отговорности, е неуловима. Често пѫти едни и сѫщи дѣйствия или бездѣйствия на единъ министъръ или на едно цѣло министерство могатъ да бѫдатъ и сѫ бивали прѣдметъ на политическа или морална отговорность, тѣзи сѫщитѣ дѣйствия биле и биватъ прѣдметъ на юридическа отговорность. Въ този случай всичко зависи, ако така бѫде позволено да се изразя, отъ онѣзи обстоятелства, въ които се развива тази инкриминална министерска дѣятелность или бездѣятелность, отъ онѣзи факти, които я стимулиратъ, отъ онѣзи цѣли, които тя прѣслѣдва. Съ една дума чисто министерското прѣстѫпление, онова, което влече слѣдъ себе си не политическа или морална отговорность, но и юридическа или углавно конституционна отговорность, е „c'est un crime constructif, c'est-à-dire un crime qui rèsulte d'un ensemble de choses, d'actes, de tendance de direction."

Цитиранитѣ думи сѫ думи на конституционалистъ, когото цитираха въ доклада на анкетната комисия, когото счетохъ за нуждно да цитирамъ и прѣдъ васъ. Тѣзи думи, това понятие, за министерско прѣстѫпление азъ бихъ молилъ Държавния Сѫдъ да усвои, както бихъ го молилъ да усвои и това становище, на което азъ съмъ заставалъ и отъ височата на което азъ гледамъ на този процесъ.

При обсѫжданието на министерската отговорность не е толкова важно да се констатира да ли тази инкриминирана дѣятелность или това бездѣйствие на извѣстенъ кабинетъ или отдѣленъ министръ не е съгласно съ този или другъ законъ, дори и съ основния законъ, колкото е важно да се констатира дали тази министерска дѣятелность или по-добрѣ резултата отъ тази министерска дѣятелность — министерскитѣ мѣроприятия сѫ *„справедливи, честни и полезни за страната"*. Това становище е становище на единъ старъ английски парламентъ, когато той обсѫждаше въпроса за даванието подъ сѫдъ Денби, министръ на Карлъ II.

Това становище азъ бихъ молилъ *нашия сѫдъ* да усвои *за нашитѣ министри.* И мисля, че при това становище никога нѣма да се прѣдстави възможность за една сѫдебна грѣшка, никога невинния не ще да се запознае съ наказателния законъ, никога виновника нѣма да се изплъзне отъ рѫцѣтѣ на закона!

Тѣзи нѣколко общи бѣлѣжки, които направихъ за министерското прѣстѫпление, за становището, отъ което трѣбва да го разглеждаме, ще бѫдатъ безъ друго, не се съмнявамъ въ това за минута, подложени на строга критика отъ страна на моитѣ противници, тѣ ще бѫдатъ подложени на критика прѣди всичко отъ гледна точка на дѣйствующия въ страната законъ; тѣ ще ми кажатъ, че набѣлѣзаната отъ менъ теория за министерската отговорность възможно е да е добра за страни които не разполагатъ съ специаленъ наказателенъ законъ,

който да третира въпроса за министерската отговорность, опрѣдѣляющъ характера и природата на чисто министерскитѣ прѣстжпления, но за щастие България има такъвъ законъ: той е закона отъ 1880 г. и въ този законъ, чл. 3 заб. 2 се казва: „Държавния Сждъ при опрѣдѣлението признацитѣ на М-ското прѣстжпление се ржководи отъ сжщия наказателенъ законъ."

Ако закона отъ 1880 год. бѣ спрѣлъ тукъ то аргументацията на моитѣ уважаеми противници би била, дори необорима. За щастие обаче въ този случай закона, който ще ни бжде посоченъ, не спира тукъ. Законодателя признава, че чистото министерско прѣстжпление има онзи особенъ характеръ, онази особна природа, за които говорихъ по-рано.

Ето защо въ сжщата забѣлѣжка къмъ чл. 3 отъ закона отъ 1880 г. законодателя е разпоредилъ: „заповѣдвамъ на Държавния Сждъ при опрѣдѣлението признаЛитѣ на чистото министерско прѣстжпление да се ржководи не само отъ общия *наказателенъ законъ*, **но тъй сжщо и отъ Конституцията"**. — Съзнавайки това нѣкои отъ европейскитѣ държави пообѣщаха се да изработятъ и за министритѣ си наказателни закони, споредъ които ще ги сждятъ, та по тоя начинъ да ги поставятъ въ еднакво положение съ останалитѣ граждани спрѣмо закона. Пообѣща това да го направи Франция въ 1875 г., пообѣща го Прусия, но нито едната, нито другата го изпълниха. Да се обѣщае е едно, да се направи е друго. Забѣлѣжете, че Франция имаше прѣдъ себе си единъ инцидентъ вече, който би трѣбвало да я накара часъ по-скоро да се погрижи да изработи този законъ, тя имаше процеса Полинякъ отъ 30 година, когато защитата застана на тая формална точка, че Франция нѣма наказателенъ законъ за министритѣ, слѣдователно тѣ не могатъ да бждатъ и наказани: nulla paena sine lege.

Знаете ли, г-да сждии, че този юридически maxim не бѣ признатъ отъ палатата на перовегѣ, която сждеше тогава Полинякъ и другаритѣ му. Прѣдъ този случай, Франция за да се не натъкне пакъ на възражението nulla paena sine lege, обѣща въ 1875 год. да изработи специяленъ наказателенъ законъ за министритѣ, но такъвъ законъ не е вотиранъ и до днесь. Примѣра на Франция послѣдва и Прусия, и тамъ обѣщанието остана неизпълнено. Защо е това? Защото за да се кодифициратъ чисто министерскитѣ прѣстжпления, би значило да се вържатъ ржцѣтѣ на сждиитѣ, би значило да се даде възможность на министритѣ безнаказано да заобикалятъ законитѣ, да тжпчатъ правата на гражданитѣ, да експлоатиратъ за лична полза положението си. Нека успоредно съ това да отбѣлѣжимъ, че ако наказателнитѣ закони, за които е рѣчь, ги нѣматъ Франция и Прусия, то ги притежаватъ:

България, Сърбия, Ромжния, Гърция и Австрия. Да, законодателитѣ на тия държави вотираха специялни наказателни закони за министритѣ си, но сжщеврѣменно прѣко или косвено, мълчаливо, или явно оторизираха своитѣ сждии съ дискреционна власть при тълкуването и прилаганието имъ. Това, което ви казвамъ, не ви ли дава право, г-да сждии, да заключите, че и за теоретика, че и за практикаюристъ се явява твърдѣ деликатенъ въпроса, въ чий ржцѣ би трѣбвало

да се врѫчи тази дискреционна власть, за да бѫде най-малъкъ риска за пристрастие и най-голѣмъ шанса за едно добро правосѫдие.

И, наистина, тази дискреционна власть, която, споредъ моето разбиране на закона, отъ 1880 година, я има нашия държавенъ сѫдъ, е орѫдие, трѣбва да признаемъ, опасно, страшно, но и неизбѣжно поради особната природа на министерскитѣ прѣстѫпления. На кой сѫдъ прочее би трѣбвало да се врѫчи тая власть? Процеса за сѫдението на министритѣ е par excelence процесъ политически, това ще каже, че единъ сѫдъ, който ще да сѫди тѣзи министри, е сѫдъ такъвъ, който би трѣбвало да има прѣди всичко политическа опитность, това ще каже, трѣбвало би да има знанието на онзи сложенъ механизъмъ, който движи политиката, знанието на политическитѣ дѣйци, на онѣзи нужди, които тѣ има да задоволятъ, на онѣзи прѣпятствия, които има да прѣодолѣятъ. Тѣзи знания би притежавалъ естествено единъ политически по състава си сѫдъ, но споредъ мене, надмощието на политическия елементъ, за да не кажа изключително господство на такъвъ въ съставътъ на единъ сѫдъ не би гарантиралъ достатъчно нито интереситѣ на подсѫдимитѣ, нито онѣзи на обществото, защото въ рѫцѣтѣ на такъвъ сѫдъ тази дискреционна власть, за която загатнахъ, би му дала възможность при едни обстоятелства да тълкува по-широко законътъ, и въ такъвъ случай виновния би се изплъзналъ отъ ударитѣ на закона, и въ другъ случай, при други обстоятелства, той ще даде едно ограничено, по стриктно тълкувание на сѫщия, и истински виновния не ще бѫде признатъ за такъвъ.

Ще кажа и повече: споредъ мене, чисто политическия сѫдъ, какъвто има за такива прѣстѫпления въ другитѣ държави, би се прѣобърналъ, както казватъ нѣкои конституционалисти, въ едно слѣпо орѫдие въ рѫцѣтѣ на оня парламентъ, който би далъ едни министри подъ сѫдъ.—Щастието е за подсѫдимитѣ, че ние имаме другъ единъ типъ на сѫдъ, имаме сѫдъ отъ магистрати, въ който надмощието е на страната на чистия законъ. Този сѫдъ обаче страда отъ другъ единъ недостатъкъ, страда отъ формално, педантично прилагане на закона. При все това азъ бихъ предпочелъ да имамъ за сѫдии магистрати отколкото политици. Тъй ще да е мислилъ и нашия законодатель, когато е създалъ държав. сѫдъ (ad hoc) въ тази форма, въ каквато го виждамъ предъ себе си. За млада България, която едва що е била повикана къмъ самостоятеленъ политически животъ, — този сѫдъ би билъ най-добрия поне за сега, за 1/4 отъ първото столѣтие на нашето политическо сѫществувание. На първо врѣме борбитѣ ще бѫдатъ жестоки, политическитѣ страсти разгорѣщени, но не сложни; сѫдиитѣ ще бѫдатъ млади, отзивчиви и наблюдателни. Тѣ ще могѫтъ да схванатъ и политическо-обществената важность на въпроса, тѣ ще знаятъ да приложатъ и своята професионално-сѫдийска опитность.

И тъй още единъ пѫть нека повторя, че чисто минист. прѣст. „c'est un crim tout particul.“, природата на което би можалъ да схване добрѣ единъ особенъ сѫдъ, за съставянето на който сѫ мислили дълго и законодатели и юристи.

Ако азъ г. г. сѫдии, казахъ нѣколко думи върху тѣзи въпроси,

то ги казахъ само за това, за да покажа своето гледище и върху процеса, и върху съда, и върху ония прѣстѫпления, съ които ще има да се занимаемъ сега.

Първитѣ по реда си прѣстѫпления сѫ политическитѣ. Тѣ се третиратъ въ първата часть на моя обвинителенъ актъ и азъ ще почна да ви занимая съ тѣхъ.

Азъ различавамъ двѣ категории политически прѣстѫпления: за първата категория и дума не може да става въ този процесъ: тѣ сѫ политически прѣстѫпления, въ истинския смисълъ, споредъ мене, на думата. Това, което характеризира чисто политическото прѣстѫпление е самопожертвуването на прѣстѫпника, и той като прѣстѫпникъ ще понесе извѣстно наказание, но ще има покровителството на моралния законъ, на обществото. Нѣма защо да говоря повече за тѣзи политически прѣстѫпления, стига едно да кажа, че възъ почвата на тѣзи прѣстѫпления израстнаха борци, дѣйци, които тласнаха човѣчеството напрѣдъ, тѣ бѣха импулса за напрѣдъка на цивилизацията, на развитието, на културата, но за тия чисто политически прѣстѫпления може ли да става дума въ този процесъ? — Не, ние имаме друга категория политически прѣстѫпления, които бихъ нарѣкалъ формално политически прѣстѫпления, такива по обекта си. Отличната имъ черта е не самопожертвованието, а крайния егоизъмъ, партийния интересъ, личния интересъ на тѣзи, които днесъ обвиняваме. Съ тѣзи политически прѣстѫпления се занимава първата часть на обвинителния актъ. Къмъ нея минавамъ.

Чл. 3 отъ конституцията казва: „Територията, административно се дѣли на окрѫжия, околии и общини.

Особенъ законъ ще се изработи за наредбата на това административно дѣление върху началата за самоуправление на общинитѣ". Този широкъ, скѫпъ, свободолюбивъ принципъ на основния законъ за самоуправлението, ще видимъ че не е билъ напълно зачетенъ отъ послѣдующитѣ наши законодатели. Най-повърхностно прочитане, прелистване на законитѣ за градскитѣ, за селскитѣ общини и за окрѫжнитѣ съвѣти, ще ви даде основание да видитѣ, че законътъ е отстѫпилъ отъ този принципъ, но той не го е игнориралъ. Това самоуправление е било потъпкано обаче отъ м-ра на Вѫтр. Работи. Този принципъ отчасти зачетенъ отъ законодателя, е билъ окончателно смазанъ не само, г-да сѫдии, отъ г. Радославовъ, като м-ръ на Вѫтр. Работи, но, справедливостьта го изисква да го кажемъ и отъ неговитѣ прѣдшественици. Като казвамъ това, азъ не се боя да ослабя обвинението, напротивъ, то ми дава по-голѣмъ куражъ по-енергично прѣдъ васъ да настоя за тѣзи прѣстѫпления да бѫде приложена най-строго волята на наказ. законъ. Общин. съвѣти, град. съвѣти, па и окрѫжнитѣ съвѣти, които иматъ друга грижа и друга задача и въ очитѣ на законодателя, и въ очитѣ на обществото, въ очитѣ на М-ритѣ на Вѫтр. Работи, се прѣобръщатъ, както и другитѣ административни органи, въ органи на централнитѣ партийни бюра, или пъкъ въ органи на мѣстнитѣ бюра.

Това въ което ни обвинявате, казахѫ ни: „е обичай, тъй е бивало

досега, тъй ще бѫде и за напрѣдъ. Наистина, г-да сѫдии, едно нарушение на закона така дълго практикувано отъ редъ министерства като че е изгубило въ очитѣ на обществото всѣка стойность. — Това нарушение не обръща вниманието на обществото и не възмущава неговата съвѣсть. Банални фрази се чуватъ не само по кафенетата, но и отъ юристи и отъ други видни и интелигентни хора: дребна работа, растурятъ се общини! кой не ги е растурялъ? трѣбва и Радославовъ да ги растура за да не остане назадъ. — Мене ме шиканира подобенъ начинъ на разсѫждения и азъ мисля, че държавния сѫдъ ще тури край на това.

Тукъ му е мѣстото да кажа нѣколко думи за практиката. Г-нъ Радославовъ ни каза: „азъ признавамъ г-да сѫдии, всичко това, което вий тукъ провѣрихте и което е изложено на страницитѣ на обвинителния актъ, но всичко това не е прѣстѫпление; азъ съмъ вървѣлъ по сѫщия пѫть, по който сѫ вървѣли моитѣ прѣдшественици. Незачитанието на закона за градскитѣ и селски общини е незачитане, за което азъ ще ви прѣдставя цѣла архива; и г. Радославовъ, наистина има добрината да разгледа съ грижата на археологъ и ни прѣдстави документи отъ каравелово, стамболово врѣме и отъ това на тѣзи, които днесъ водятъ сѫдбинитѣ на България, за да докаже, че това, което е вършилъ той, сѫ го вършили и всички. Практиката е по силна отъ закона; този *узусъ* оправдава моитѣ дѣйствия. Чудно ли е слѣдъ всичко това, че когато разпитахте г. Радославова, той ви даде единъ отговоръ, който ще остане за всѣкога забѣлѣжителенъ: „това, което съмъ правилъ азъ, правятъ го днешнитѣ и ще го правятъ тѣхнитѣ приемници“. Вий, г-да сѫдии, миналото ще оставите на историята, а за настоящето ше се произнесете. Азъ искамъ да вѣрвамъ, че отговора на държавния сѫдъ, нѣма да бѫде отговора на Радославова. Чудна практика, г-да сѫдии, тя е измѣстила всички закони въ страната. Г-нъ Радославовъ се ползува отъ практиката за разтурване общинскитѣ съвѣти, за незачитането закона за полицията, закона за окрѫжнитѣ съвѣти и пр. — Г-нъ Теневъ, се силава на практика за незачитане конституционнитѣ кредити. Кой не ги е прѣскочилъ? Практиката освѣтява моето право да не зачитамъ чл. 126 отъ Конституцията. На практиката се силава г. Тончевъ, и това е много скръбно. Закона за отчетностьта на бюджета, закона за търговетѣ не се зачитаха отъ моитѣ прѣдшественици“, — казва г. Тончевъ, защо да го зачитамъ азъ? И за да докаже тази практика, той посочи редъ свидѣтели, даже прѣдстави удостовѣрение отъ м-вото, че тѣзи закони, нито той, нито неговитѣ прѣдшественици сѫ ги пазили. На тази практика се позова и г-нъ Иванчовъ, за да оправдае беззаконията си. Г-да сѫдии, нима и ви ще тръгнете въ този пѫть и ще освѣтите тази практика и за напрѣдъ! Не! не! вий ще отговоритѣ, че има народа закона, а не прѣстѫпната практика!

Тукъ пакъ му е мѣстото да се спрѣмъ и върху друго едно възражение, което правиха и ще направятъ моитѣ противници. — „Това незачитане на законитѣ, ни е говорилъ г. Тончевъ, не може да бѫде прѣдметъ на углавна отговорность. Това е косвено нарушение на Кон-

ституцията, а за това нѣщо не може да се разправяме прѣдъ държавенъ сѫдъ". — Министра, който не се съобразява съ законитѣ, говорѣше все сѫщия Тончевъ, може да бѫде политически наказанъ, може да бѫде бламиранъ, а не сѫденъ отъ държ. сѫдъ. Добрѣ, г. Тончевъ, но дѣ остава тогава чл. 43 отъ Конституцията, който разпорежда, че българския народъ се управлява възъ основа на законитѣ, а не възъ основа на министерскитѣ усмотрѣния. Ще се съгласите ли вий държавни сѫдии, да усвоитѣ прѣпорѫчваната ви юриспруденция: *долу законитѣ, долу Конституцията, да живѣе прѣстѫпната практика, капризътъ и усмотрѣнието на министра?* Г. Тончевъ отиде дори по-далечъ. Той говори прѣдъ XI Обикн. Нар. Събрание, ще го каже и тукъ, че дори прѣкото нарушение на Конституцията не е всѣкога нарушение на послѣдната. Той искаше да убѣди народнитѣ прѣдставители, ще иска да убѣди и васъ, че нарушението, напримѣръ на чл. 126 отъ Конституцията не е нарушение на послѣдната, защото въ тази си часть (чл. 126) Конституцията не е нищо друго освѣнъ единъ обикновенъ законъ, за нарушение на който м-тѣ отговарятъ политически, а не юридически. Разсѫжденията на г. Тончева по този въпросъ сѫ разсѫждения на софисть, който иска да убѣди сѫдътъ, че той е свободенъ да подложи на критика учредителното събрание и да му каже, че то не е знаело що е вършело. Тѣзи права споредъ нашата Конституция, сѫдебната власть ги нѣма и слѣдователно, нѣма да ги упражни. *Всѣки текстъ отъ Конституцията е конституционенъ и нарушението му е нарушение на Конституцията.* Това най-вече е вѣрно когато се касае въпроса до кредититѣ, които визира чл. 126 отъ Конституц. Опасна е юриспруденция, г-да сѫдии, на г. Тончева, опасна е защото, тя би ви довела до юриспруденцията на г. Радославова, споредъ както това е подържалъ прѣдъ слѣдст. комисия, нарушението изобщо на Конституцията е ненаказуемо щомъ е сѫществувало едно събрание, което мълчаливо е търпѣло това нарушение да се върши отъ едно м-ство. И това, а не и друго иска да каже въ своето заявление г. Радославовъ, като подчертава въ него мисълтьта, че не сте вий, които можете да го сѫдитѣ, слѣдъ като дѣлата му сѫ били одобрѣни отъ X Обикновено Нар. Събрание. Впрочее, азъ и не зная, кога то ги е удобрило. Но да минемъ къмъ фактитѣ.

Азъ нѣма да се спирамъ подробно на документитѣ, които бѣха чути отъ държавния сѫдъ при сѫдебното дирене; нѣма да се спирамъ и на всичкитѣ свидѣтелски показания, — и това ще го направя по двѣ съображения. Азъ като прѣдставитель на обвинението имахъ възможность да се изкажа вече по дѣлото, когато се разглеждаше въпроса за даване подъ сѫдъ министритѣ и по-послѣ въ доклада на анкетната комисия. Моето мнѣние по този въпросъ е извѣсно. Второ: азъ не считамъ за нужно да се спирамъ на свидѣтелскитѣ показания, защото тѣ нищо не внесоха въ този процесъ. Не зная каква стойность иматъ въ вашитѣ очи, но въ моитѣ ползата отъ тѣхъ не се искупува съ врѣмето което изгубихме. Радославовъ бѣше повикалъ 60—70 души свидѣтели за да обори казаното въ обвинителния актъ, той се мѫчеше да обори съ тѣхъ онѣзи доказателства, които излѣзоха отъ неговото перо и не-

говата уста. — Тѣзи свидѣтели се разпитаха, г-да сѫдии, и по въпроси, които съ свидѣтели не се установяватъ, и отъ тази трибуна азъ мълчахъ както и вий, и никой не повдигна въпросъ дали трѣбва да се разпитватъ, като чакахме да внесатъ нѣкоя свѣтлина и само за това имахме търпението да ги изслушаме. — Тѣ бѣха всичкитѣ окрѫжни управители на Радославова, послѣ окол. началници, полицейски пристави и за разнообразие се намѣриха и селени. Тѣ отговаряха на въпроситѣ зададени отъ шефа на партията: „добрѣ ли бѣше моето управление"? „Да! да! г-нъ шефе, то бѣше много добро! Други въпроси на тѣзи свидѣтели отъ защитата не се зададоха и другъ отговоръ въ сѫщность тѣ и не дадоха. За насъ обаче, този отговоръ нѣма стойность, защото той е отговоръ на съучастницитѣ на господинъ Радославова. Ами ако ние повикахме всичко онова, което е опозиционно на господинъ Радославова?! Щехтѣ ли да получите такава атестация. Свидѣтелитѣ въ случая не е годния материялъ, не сѫ тѣ кирпичи, отъ които може да се съгради една присѫда. Личния интересъ, партизанската озлобеность, желанието да се спаси свой човѣкъ, това сѫ то свидѣтелскитѣ показания.

Сега ще мина за разтурванието на общинскитѣ съвѣти. — Г-да сѫдии, и тукъ както въ всѣко нарушение на закона азъ ще изтъквамъ не всички, а само единъ или два факта, които могатъ да илюстриратъ моитѣ мисли. Чл. 23 отъ закона за селск. общини казва, че съвѣтитѣ могатъ да се разтурятъ за лошо и немарливо управление; тѣзи думи на закона създадоха онази мантия, въ която се обвиватъ министритѣ, когато искатъ да не спазватъ този законъ. — Има и другъ законъ, който казва, че това лошо и немарливо управление ще се констатира отъ оногози, който се намира най близо до общината: — отъ постояната комисия. Азъ ще ви цитирамъ само нѣколко случая за да ви докажа, че този законъ е замѣстенъ съ другъ законъ на м-ра на Вѫтрѣшнитѣ Работи: ще се разтуря общинския съвѣтъ всѣкой пѫть, както и ще се възстановява, когато за това ме молятъ моитѣ хора, за интереса на които азъ м-ръ на Вѫтр. Работи правя партизанство. Ние имаме редъ доказателства, че това е така, но тукъ ще цитирамъ само нѣкои.

На 4 февруарий, когато се издаде програмата на либералния кабинетъ на която, нека кажа, повече отъ насъ биха сложили подписитѣ си, защото въ нея на чело съ Грекова се обѣщаваше законность, справедливость, добро чиновничество, зачитание правата на гражданитѣ и реда въ страната, сѫщия день г. Радославовъ праща писмо до окрѫжнитѣ управители и ето какво казва: „общ. съвѣти, г-да граждани, колкото и да не ви сѫ симпатични, тѣ сѫ продуктъ на народа и трѣбва да ги търпите и ако не ви се харесватъ ще се обърните за разтурванието имъ къмъ постояннитѣ комисии и тѣ ще уважатъ вашето искание, ако е законно", съгласно чл. 23 отъ закона за селск. общини.

Още на другия день г. Радославовъ разбралъ обаче старата истина, че да се пробива новъ пѫть е мѫчно, а да се върви по стария е лесно. Той е изоставилъ на страна това, което е писалъ и първи е

далъ примѣръ на сѫщитѣ граждани, че да се пише е едно, да се издаватъ програми е друго, а да се изпълни е съвсѣмъ друго. И ето, г. Радославовъ издава приказъ отъ София да се разтурятъ 17 общ. съвѣта въ Ново-Загорска околия. Кого е питалъ той и какъ е констатиралъ лошото управление на тѣзи общ. съвѣти не зная, зная само, че той не се е допиталъ до постоянната комисия. Въ други случаи г. Радославовъ се е допитвалъ до постояннитѣ комисии прѣди да разтури тѣзи или други селски общински съвѣти, като, напримѣръ, въ Чирпанско, но не се е съобразявалъ съ мнѣнието на тия комисии, когато тѣ сѫ давали мнѣние, че управлението на съвѣтитѣ, които той е искалъ да разтури, сѫ полезотворни за населението, а ги е разтурвалъ на общо основание за да угоди на политическитѣ си съмишленници и на окрѫжнитѣ си управители. Въ други пъкъ околии като: Пловдивска, Конушка, Овчехълмска и други разтурвалъ е общинскитѣ селски съвѣти безъ да се допита даже до окрѫжн. управители, мнѣнието на които г. Радославовъ винаги по тоя въпросъ е поставялъ по горѣ отъ това на пост. комисии. Разтуряй, разтуряй всичко, — стига да се подготви почва за едни законодателски избори въ полза на правителството — ето политиката на г. Радославова. Трѣбва ли да кажа, че тази политика нѣма нищо общо съ принципитѣ на самоуправлението на общинитѣ, чийто органи сѫ общинскитѣ съвѣти.

Г-да сѫдии, като констатирахъ прѣдъ васъ факта на разтурянието на общинитѣ, за менъ е важно да изтъкна прѣдъ васъ онѣзи мотиви, които сѫ движили Радославова, когато той е намиралъ за ненужно да зачита закона за селскитѣ общини. При разпита на свидѣтелитѣ още задаваха се въпроси, отъ които не е мѫчно човѣкъ да се досѣти като на каква почва ще застанатъ противницитѣ ми. Питаме дали властьта, мѣстна или централна, изключително по своя лична инициятива разтуряше общинскитѣ съвѣти или това бѣше желанието на населението? — Дали м-ра, ако откаже да удовлетвори това желание, щѣха да се прѣдизвикатъ нежелателни случки? Трѣбва да призная, че на този въпросъ отговора бѣше положителенъ. Азъ ви казвамъ, че желанието за разтурвание съвѣтитѣ не е на населението, а на онази партия, която имаше властьта — за това ще ми позволите да ви цитирамъ показанията на Стоянъ и Атанасъ Попеви, селени хора. Тѣ казаха: „ние сме близо до София; доде нѣкой и се научи, че е паднало правителството и тогава ние кажемъ, че сега му е врѣмето да снемемъ нашето кметство."

Има другъ случай, който е по типиченъ. Той е случая съ разтурвание Даутлийския съвѣтъ. Върху него ще се спра, защото той ни показва кои сѫ били побужденията на централната власть за разтурвание съвѣтитѣ. Наближава избора за нар. прѣдставители и отъ всѣкждѣ постѫпватъ молби да се създадатъ онѣзи условия чрѣзъ разтуряние на общинитѣ, при които правителствената кандидатура има най-голѣмъ шансъ на сполука. Такава молба е била адресирана и отъ нѣколко селени отъ Даутлийската община, и за да покажатъ на министра, че това е наложително, считатъ за нужно да изповѣдатъ въ заявлението, че тѣ сѫ поклонници на либералната партия, на която е

шефъ Радославовъ. Това завѣрение въ тѣхната искренность имъ се вижда малко; за това тѣ казватъ, че тѣ ще подържатъ правителството (чете заявлението). Не сж ли тѣзи два мотива достатъчни да дадатъ основание на единъ м-ръ на Вжтр. Работи да обезспокои останалия народъ, принадлежащъ въ друга група, и той дава приказъ за разтурване на даутл. общ. съвѣтъ.

Но, намира се единъ приятель на Радославова, г. Табурновъ, който му дава една телеграма: какъ вие г. м-ръ на Вжтр. Работи се забравяте, вий нарушавате закона за селскитѣ общини, не питате пост. комисия, вий забравяте, че ако се разтури този съвѣтъ, ще пропадне въ прѣдстоящитѣ избори за народни прѣдставители кандидатурата на м-ра на правосждието. Г-нъ Радославовъ подиръ тази партизанска-убѣдителна телеграма издава вторъ приказъ: да се възстанови въ длъжность разтурения даутл. общ. съвѣтъ. Каква подигравка съ интереситѣ на хората, съ законитѣ на страната. И той, Радославовъ, не билъ прѣстжпникъ, а жертва на политическо отмъщение!

За бързината при разтурването на съвѣтитѣ азъ съмъ цитиралъ случая съ Кукленъ. Издава се приказъ: разтуретѣ еди кой си съвѣтъ и слѣдъ това се издава втори приказъ: не го разтуряйте! Разтурянето стана по погрѣшка, тѣзи погрѣшки, още на врѣмето си каза г. Радославовъ, сж възможни, нимà и тѣхъ ще цитирате. Азъ разбирамъ погрѣшки, но, да се разтури едно цѣло учрѣждение, единъ институтъ, и да се казва, че това е станало по погрѣшка, позволѣте ми да не вѣрвамъ на това.

Причинитѣ и тукъ за разтурянията и възстановяванията не сж други; тѣ идатъ отъ сжщия източникъ отъ дѣто идатъ и причинитѣ за разтурването или възстановяването на Даутлийския съвѣтъ. Това, което е вѣрно за селскитѣ общински съвѣти, е вѣрно и за градскитѣ общински съвѣти: тѣ бѣха разтурени не за лошо и немарливо управление, а за удоволствието на либералната партия, която пожела изъ градскитѣ съвѣти да настани своитѣ адепти.

Едва бѣше поелъ Министерството на Вжтрѣшнитѣ Дѣла г. Радославовъ и той оповѣсти съ писмо до всички окржжни управители, че „тѣзи дни ще се разтурятъ окржжнитѣ съвѣти.“ Въ това сжщото писмо, г. Радославовъ моли тѣзи окржжни управители да му съобщатъ имената на „по-извѣстнитѣ лица,“ които ще бждатъ назначени за замѣстници на разтуренитѣ съвѣти. Защо г. Радославовъ е издалъ това свое окржжно още прѣзъ февруарий, а разтурването е станало много по-послѣ — не знамъ. Отъ кого тази идея за разтурването на окр. съвѣти не е била удобрена, отъ кого желанията на г. Радославова сж били осуетени не е интересно. Важно е за да използуваме този документъ, да спрѣмъ вниманието си върху единъ фактъ. Въ споменатото писмо г. Радославовъ като казва: „тѣзи дни ще се разтурятъ окржжни съвѣти, добавя, че моли да му посочатъ извѣстни лица за замѣстници на окр. съвѣти.“ За тѣзи „извѣстни лица“ биде запитанъ г. Василевъ, главниятъ секретарь въ М-вото на Вжтр. Работи. Не обичате ли, този бѣше въпроса, който му зададохъ, да ни отговорите като за каква „извѣстность“ говори тукъ г. Радославовъ? Дадоха ни се едни обя-

снения, и нека ни прости главния секретарь, които не могатъ задоволи никого, защото буквата на Радославовото писмо се възмути отъ това значение, което той й даваше. „Понеже се избираха често пжти лица неизвѣстни, ний подирихме такива, които ще познаватъ окржжнитѣ управители,“ каза ни свидѣтеля. Че това не е така се вижда обаче отъ слѣдната телеграма на Варнен. окр. управитель: „За замѣстници на разтурения съвѣтъ ще бжде назначенъ X. и Z. (Не сж славни толкова имената на тѣзи господа, за да Ви ги съобщавамъ). Тѣ сж хора интелигентни ...“ Какво иска закона? Закона не ще друга „извѣстность“ освѣнъ, щото замѣстницитѣ да иматъ по-голѣмо довѣрие въ очитѣ на тѣхнитѣ избиратели, па макаръ и да не бждатъ толкова извѣстни въ онова отношение, което интересува г. Радославова. За народа е важно да гледа да попълни съвѣтитѣ съ такива хора, които да се грижатъ за неговитѣ интереси. Но за тѣзи хора най-малко е нужна онази партиина извѣстность и интелигентность, която интересува г. Радославова. Азъ трѣбва да изтъкна и друга една подробность, защото задачата ми е да ви покажа какъ систематически не сж били зачитани законитѣ, какъ тѣ сж били замѣствани съ усмотрѣнието на м-ра на вжтр. работи. Г-нъ Радославовъ безспорно прѣслѣдва цѣли, които нѣматъ общъ, държавенъ интересъ, тѣ сж егоистически интереси на партията. Той нарушава систематически законитѣ и се грижи само за едно, да улесни за партизанитѣ си възможностьта да станатъ нар. прѣдставители. Законътъ за измѣнението на чл. 118 къмъ зак. за окр. съвѣти не позволява да се разтурятъ съвѣтитѣ, до като не сж избрани нови. Г-нъ Радославовъ не зачете и този законъ. Той разтури окр. съвѣти прѣди да се изберагъ новитѣ съвѣтници и назначи „извѣстни“ и „интелигентни“ хора, които да произведатъ изборитѣ. Забѣлѣжително е, че въ доклада си до Н. Ц. В. Княза г. Радославовъ за да изтъргне съгласието Му да се разтурятъ окр. съвѣти прѣди да изтече мандата имъ, си е послужилъ съ благовидния мотивъ, че разтурванието било въ интереса на народа. Ако г. Радославовъ подъ името народа е разумѣвалъ либералната партия, на която той е шефъ, то той е билъ правъ, но вий ще имате святата длъжность, г-да сждии, да кажете въ своята присжда на г. Радославова, че народъ и партия не сж синоними.

Мина се врѣме. Разтурваха селски, градски и окржжни съвѣти. Г-нъ Радославовъ тръгна изъ България. Той отиде самъ, за да се запознае по-отблизо съ избирателитѣ. Тукъ е мѣстото да изтъкнемъ въпроса за правителственитѣ кандидатури за размѣстването на секциитѣ, за употрѣблението най-послѣ на държавнитѣ имоти и всичко това за да се изберагъ правителствени народни прѣдставители. Г-нъ Радославовъ обикаляше България. Той се срѣщаше съ своитѣ приятели и политически неприятели и изучваше географическитѣ и топографически условия приминително къмъ по успѣшния изходъ на изборитѣ за правителството. Вие знаете, че споредъ чл. 48 отъ избирателниятъ законъ, правото да се фиксиратъ секциитѣ зависи не отъ окржжнитѣ управители. Вий знаете каква борба имаше въ Народното Събрание по въпроса за секциитѣ. И този законъ обаче, както и дру-

гитѣ, съ които се запознахме вече, г. Радославовъ не зачете. Той го отмѣни съ една телеграма до г. Василиева, главния секретарь, като му заповѣда да разпореди телеграфически измѣнението на сѫщитѣ. Г-нъ Василиевъ си позволи да обърне вниманието на министра, че това, което той иска, е беззаконие, но той остави безъ внимание бѣлѣжката на секретаря си и повторно му заповѣда да изпълни заповѣдьта му. Тя бѣше изпълнена. Г. Радославовъ извърши сѫщо едно беззаконие, което осигуряваше успѣшния походъ на изборнитѣ данъци на правителството, въ полза на партията. Нѣма защо мисля да цитирамъ тукъ онова, което ви е извѣстно, че секциитѣ бѣха размѣстени въ много околии; по-добрѣ е да ви напомня, че г. Радославовъ не само е размѣстилъ секциитѣ, но дори е опрѣдѣлялъ и помѣщенията, въ които е трѣбвало да се извърши гласуването. Вниманието на г. Радославовъ къмъ партизанитѣ си въ тия случаи е отивало до тамъ, щото той слѣдъ като е размѣствалъ секциитѣ, считалъ е за нужно да ги извѣсти за това телеграфически. Спомнете си за телеграмата му до Оховски отъ Кула, която тукъ се чете, и си направете заключението.

Слѣдъ като размѣсти секциитѣ г. Радославовъ отиде по-далечъ, разпрати до окрѫжнитѣ управители и околийскитѣ началници телеграфически заповѣди, въ които имъ посочи кои сѫ правителственитѣ кандидати за народни прѣдставители. Какъ ще погледнете ви на тѣзи телеграми не зная, но за менъ, тѣ не сѫ друго, освѣнъ маскирана заповѣдь, до административно полицейскитѣ власти съ всички законни и незаконни срѣдства да извадятъ отъ урнитѣ народни прѣдставители тия лица, които имъ е посочилъ тѣхния шефъ, м-ра на вѫтр. работи. Нима друго яче ще изтълкувате ви слѣдующитѣ телеграми на Радославова (чете ги). И подиръ всичко това г. Радославовъ има смѣлостьта да твърди тукъ прѣдъ насъ, както твърдѣше на сѫдебното дирене, че той не знае що ще каже „правителствена кандидатура“. Трѣбва да бѫде безкрайна човѣшката наивность за да повѣрва на това.

Тръгналъ веднажъ по този плъзгавъ пѫть да разтурва разни съвѣти, да размѣстява секции, да поставя официялни кандидатури, да дава заповѣди до полицейскитѣ власти, да покровителствува тѣзи кандидатури, — естествено бѣше г. Радославовъ, да отиде и по-далечъ. И, наистина, тамъ дѣто всичко това не стигаше за да се убѣди населението, че ще трѣбва да върви съ либералното правителство, г-нъ Радославовъ прибѣгна къмъ други срѣдства: къмъ подкупъ на избирателитѣ. Не е ли подкупъ или не ви ли напомня г. Начевичь слѣднитѣ случаи. Жителитѣ на село Бѣлий-Осъмъ искатъ отъ министра на търговията и земледѣлието да имъ се отпусне едно безплатно държавно пасбище; м-ра намира, че тази молба не може да бѫде удовлетворена, защото е противозаконна. Но, ето наближаватъ избори за народни прѣдставители и жителитѣ на Бѣлий-Осъмъ опитватъ си повторно късметътъ. Тѣ не молятъ вече м-ра на търговията и земледѣлието за пасището, а м-ра на Вѫтр. Работи, г-нъ Радославовъ, като му даватъ да разбере, че, ако не уважи молбата имъ, ще гласуватъ противъ него. Това що бѣше още вчера за министра на тър. и земледѣлието беззаконие, днесъ, въ надвенерието за изборитѣ, стана законно: сѫщия ми-

нистръ, по настояването на другаря си м-ра на Вжтр. Работи, даде заповѣдь на лѣсничея да уважи молбата на осъмчане и да имъ даде въ безплатно ползуване пасбището. Не е ли това развратъ, господа сждии? Или вий ще кажете, че това сж по свободнитѣ избори, съ които се похваля още и сега либералното министерство Т. Иванчовъ-Радославовъ.

Само това ли е обаче онова, което илюстрира избирателната политика на г. Радославова? Не, ето нѣколко типични радославовски избори, които се красноречиво говорятъ за онѣзи най-непростителни стрѣдства, съ които си е служилъ шефътъ на либералната партия и м-ра на Вжтр. Работи, само и само да осигури резултата отъ изборитѣ въ полза на правителството.

Въ Видинска околия било е распоредено изборътъ да стане въ 3 секции: Гунгуруска, Синаговска и Гомотарска. Въ Гунгуруската секция избора не прѣдставлява интересъ: тамъ той е станалъ „мирно и тихо“, както е прието да се казва. Не бѣ такъвъ, за жалость, изборътъ и въ другитѣ двѣ секции. Въ Синаговската той се развали и трѣбваше да се повтаря идущата недѣля, съгласно избират. законъ. За тази секция обаче малко по-послѣ, а сега нека Ви припомня какъ описва изборътъ въ Гомотарската секция единъ подпоручикъ, очевидецъ. Ето го рапорта му до коменданта на гр. Видинъ (чете). Това го пише единъ подпоручикъ, човѣкъ не принадлежащъ нито къмъ една отъ многото у насъ партии. Картината на избора, която той ни нарисува не е нова за насъ, но тя все ни поражава. — Въ Синаговци казахме прѣди малко изборътъ се развали и идущата недѣля се произведе въ селото Акчаръ, отъ дѣто родомъ бѣше единъ отъ правителственитѣ кандидати. Думата ми е за г. Миткова въ распорежданието на когото г. Радославовъ бѣ далъ всичкитѣ свои полицейски чиновници: околийски началници, пристави, старши и младши стражари, па дори и окржж. управитель. Какво става въ Синаговци? На този въпросъ ни отговаря свидѣтеля майоръ Николовъ, който съ ротата си е билъ командированъ въ Акчаръ да пази редътъ и тишината въ деньтъ на избора. Още като доближилъ до селото, казва ни тоя свидѣтель, азъ срѣщнахъ бити и свързани хора, а като искахъ да влѣза въ селото съ ротата прѣзъ нощьта бѣхъ посрѣщнатъ отъ часовии — стражари, които ми казаха, че иматъ заповѣдь никого да не пущатъ въ село; наистина, стражаритѣ ми обясниха, че такава заповѣдъ, — да не пущатъ, — не визира войската, а избирателитѣ-опозиционери. Влѣзохъ въ село. Прѣзъ нощьта нищо особено не стана, но сутриньта се научихъ, че двама отъ членоветѣ на избирателното бюро били арестувани отъ полицията и интернирани въ гр. Ломъ. Това обстоятелство обаче не било смутило прѣдсѣдателя на бюрото и той се рѣшилъ и безъ тѣхъ да произведе избора, но полицията като е осѣтила рѣшението на прѣдсѣдателя и като е виждала, че изборътъ за правителственитѣ кандидати е изгубенъ, рѣшила е отъ своя страна да го осуети по другъ начинъ: тя е откраднала отъ стаята на прѣдсѣдателя избирателнитѣ списъци. Не зная, господа сждии, какъ ще погледнете Вий на този фактъ, но азъ ще си позволя да забѣлѣжа отъ своя

страна, че той е единственъ въ недотамъ прѣпоръчителната наша избирателна борба. Да, този фактъ е пръвъ и единственъ и азъ искамъ да вѣрвамъ, че съ своята присѫда вий ще го направитѣ и послѣденъ. Прѣдсѣдателя, слѣдъ като му откраднаха списъцитѣ, — съобщава това на избирателитѣ и имъ явява, че не може да произведе изборитѣ. Избирателитѣ се растичватъ обаче надолу нагорѣ намиратъ други избирателни списъци, даватъ ги на прѣдсѣдателя и той започва избора. Полицията продължава обаче своитѣ безобразия. Тя се отказа да пази редътъ и тишината при изборитѣ, състави единъ протоколъ противъ майоръ Николова и ротата му, въ който имъ отдаваше всичкитѣ онѣзи прѣстѫпления, които тя сама извърши, — и се оттегли. Слѣдъ оттеглюванието ѝ, отъ Видинъ заповѣдахѫ на войската и тя да се оттегли. Прѣдсѣдателя на бюрото изоставенъ отъ всички бѣ принуденъ да спре избора и да бѣга.

Ако прослѣди человѣкъ размѣненитѣ въ тоя день телеграмми между г. Радославова, окр. управитель, коменданта Цончева и майоръ Николова ще види, че интелектуалния виновникъ на всичко това що ни разсказа свидѣтеля Николовъ и другитѣ свидѣтели като Витанова, не е другъ освѣнъ м-ра на полицията, г. Радославовъ, когото сѫдите. Ще го осѫдите ли за всичкитѣ тия беззакония, за всичкитѣ тия насилия върху избирателитѣ? Въ този день и въ надвечерието на избора въ Акчаръ вързлуваха шайки, тѣ трѣпѣха подъ закрилата на полицията избирателитѣ. Вий помните показанията на Тома Вълчева по тоя въпросъ и азъ нѣма защо да Ви ги цитирамъ. Минаха се нѣколко деня отъ този славенъ, исторически изборъ и избирателитѣ подириха защита у блюстителя на закона, у прокурора. Послѣдния, г. Иосифчевъ енергично започна слѣдствието и тогава, когато бѣше готовъ да изнамери всичкитѣ интелектуални и физически виновници на въпроснитѣ прѣстѫпления, — той биде уволненъ. Българскитѣ граждане, господа сѫдии, не бѣха въ състояние да защитатъ отъ произволитѣ на всесилния партизанинъ министръ, прокурорътъ, войската, — ще ли ги оставитѣ безъ защита и вий?

Ето ви другъ изборъ до Силистренско. По тая изборъ Вий имате безпристрастнитѣ, обстоятелственнитѣ показания на единъ Вашъ колега, предсѣдателя на Русенския апелативенъ сѫдъ, г. Селвели. Що Ви каза той? Въ двѣ думи той ви каза, че полицията, пакъ полицията на г. Радославова е която испотрепа избирателитѣ за да имъ натрапи кандидата на г. Радославова: Калипетрова. За да направи това полицията се видя безсилна и тя организира шайки отъ турци, които, както 500 години прѣди, както се изразилъ единъ отъ свидѣтелитѣ прѣдъ г. Селвели, и сега, въ свободна България сѫ искали да напомнятъ своитѣ звѣрски инстинкти на едноврѣмешния българинъ — робъ. Но българина не е вече робъ: той распръсна турцитѣ, той се съпротиви на властьта и избра тогозъ, когото считаше за достоенъ да ги прѣдставлява въ Народното Събрание. Нещастния окр. управитель Паначерски нѣма възможность да се похвали прѣдъ м-ра на Вѫтр. Работи, както направи Видинския му другарь, че въ околията му е избранъ правителственъ депутатъ. И тукъ като въ Видинско слѣдъ изборитѣ

гражданитѣ поискаха отъ сѫдебнитѣ власти да разслѣдватъ дѣлата на полицията. Властьта започна слѣдствието, но органитѣ ѝ: прокурорътъ и слѣдовательтъ сѫщо щѣха да бѫдатъ уволнени, ако за тѣхъ не бѣ се застѫпилъ почтенния нашъ свидѣтель г. Селвели.

Ето ви, най-послѣ, още единъ типиченъ либераленъ изборъ на г-нъ Радославова. Думата ми е за Рахово. Тукъ пакъ виждаме, че се води една отчаяна борба, за да не кажа настояща война, между прокуротурата и войската отъ една страна и полицията отъ друга. По тоя изборъ азъ ще си позволя да ви напомня показанията на свидѣтелитѣ майоръ Българова и тия на г-нъ Чолакова. Тѣ приблизително тъй ни възпроизведоха картината на избора: Полицията съ орѫжие въ рѫка е прѣпятствувала на опозиционитѣ избиратели да гласоподаватъ. Станало е нужда майоръ Българовъ да отстрани полицията и да даде възможность на избирателитѣ да влизатъ въ града и да гласуватъ. И тукъ обаче въ града тѣ сѫ били тероризирани отъ шайката на вратчанския адвокатъ Станева, единъ отъ виднитѣ съмишленици на г-нъ Радославова. Този изборъ изобщо казано съ нищо не различава отъ другитѣ два, съ които ви занимахъ вече. Има една подробность обаче, върху която не може да не привлеча вашето особенно внимание. Вий се осещате коя е тази подробность: картичката на г. Радославовъ върху която той собственорѫчно бѣ начерталъ: „избора да се вземе по всѣкой начинъ“. Съ тази картичка въ рѫка г. Станевъ е заповѣдвалъ и на майоръ Българова и на околийския началникъ и на пристави да струватъ, да правятъ, съ законни или незаконни срѣдства, но да не дадѫтъ възможность на населението да избере други народни прѣдставители освѣнъ тѣзи, които имъ посочилъ за такива г-нъ Радославовъ. Окураженъ, който знаеше, отъ тая картичка на министра си, окол. началникъ билъ готовъ да арестува и прокурора Чолакова, ако на това не би се съпротивилъ майоръ Българовъ. Господà сѫдии, а ви помнитѣ ли оня разказъ на свидѣтеля Българовъ, въ който той тукъ бѣ ви описалъ ония подигравки на полицията, съ които тя по заповѣдь на м-ра, може да се каже, силомъ качи прокурора Чолакова въ файтона и го испрати отъ Рахово. Ще настане ли денъ въ тази страна, най-послѣ, когато тѣзи покъртителни случаи ще останатъ невъзможни? Въ значителна степень отъ васъ и вашата присѫда ще зависи това, господа държавни сѫдии;

Слѣдъ това Държавния Обвинитель спре се върху редъ други беззакония на г. Радославовъ. Той говори за множеството заповѣдани отъ него Радославовъ и неоправдани съ нищо интерниранията на мнозина видни граждане, които сѫ имали смѣлостьта да осѫждатъ политиката му; процитира редъ случаи, които доказваха, че г. Радославовъ не само не зачиталъ личната свобода на съгражданитѣ си, но ги е лишилъ и отъ освятеното отъ конституцията право свободно да изсказватъ своитѣ мнѣния и убѣждения, да се събиратъ на митинги и да обсѫждатъ дѣлата и мѣроприятията на правителството.

Въ заключение Държавния Обвинитель завърши съ тѣзи думи: „У насъ законътъ отъ беззаконието като че ли прѣстанаха да различаватъ. Не вамъ ли, сѫдии, прѣдстои да прокарате разграничителната

между тѣхъ линия. Отъ васъ чака българския народъ, да му дадете удовлетворение за всички онѣзи страдания, които той е прѣтърпѣлъ по вината на тозъ, когото сѫдите. Отъ васъ чака той да му протегнете рѫка и го поддържате въ борбата, която той води съ тѣзи, които сѫ злоупотрѣбили довѣрието му. Надеждата гасне у този народъ, че има законъ: възкресете у него тази надежда, докажете му, че правосѫдието въ България не е мечьта!"

Съ това, г-да сѫдии, азъ свършвамъ първата часть отъ своя обвинителенъ актъ, за тъй нареченитѣ „политически прѣстѫпления" и ще мина, ако ми позволите къмъ „вагонната афера".

Г-нъ прѣдседателя Хр. Павловъ: Имате думата, г. Държавни Обвинитель.

Държавенъ Обвинитель А. Малиновъ продължава:

Г-да държавни сѫдии!

Прѣди да пристигнатъ на софийската гара вайсембергговитѣ вагони, наречени сполучливо отъ бившиятъ министръ г. Тончевъ *„исторически вагони"*, изъ обществото се пръснаха слухове, които бѣха отъ естество скомпрометирующе за и безъ това не похвалното министерство на общитѣ сгради, пѫтищата и съобщенията. Тѣзи слухове, носящи се изъ обществото, намѣриха откликъ и въ нашия печатъ. Той ги подѣ и ни прѣдстави картината на тѣзи вагони, прѣди още да ги видимъ на софийската гара. Обществото биде подготвено. Разнесе се слухъ, че гнилитѣ вагони дошли, о, удивление! на собственнитѣ си колелета на софийската гара. Мало и голѣмо, всички, и м-ра на общитѣ сгради, пѫтищата и съобщенията, г. Тончевъ, и той не се стърпѣ и отиде да види тѣзи вагони. Картината не бѣше отъ онѣзи, които би могли да дадатъ възможность за естетическо наслаждение. Тѣ бѣха изнемощѣли старци, както ги наричаше единъ инжинеръ; тѣ бѣха болни, но софийската публика, която трѣбваше поне отъ състрадание да се отнесе по-снисходително, не направи това, тя постѫпи по-безцеремонно. Тя разгледа тѣзи вагони и всѣки се върна къмъ града, носейки по едно парче отъ тѣзи вагони, а едно отъ тѣхъ, доста голѣмо, се намѣри тукъ, на тази трибуна, за да бѫде показано на народното прѣдставителство. Но уважението на вагонитѣ бѣше голѣмо, и по улицитѣ, и по кафенетата, и на всѣкѫдѣ тѣ бѣха наградени съ не толкова похвалното име „подпалки". За тѣзи вагони, които ни трѣбваха, за да задоволимъ нуждитѣ на вагонния паркъ, споредъ доклада на инжинеритѣ, българското правителство не изпусна сгодния моментъ, вмѣсто да ги наеме, да ги купи. Моментътъ бѣше сгоденъ, стоката отлична. Трѣбваше ли да се изпуска случаятъ?! И правителството, внимавайки на това, което казваха фабрикантитѣ комисионери и тѣхнитѣ инжинери, постанови, „да се купятъ". Днесъ тѣ сѫ наша собственость. Германцитѣ, които ни ги продадоха, съ прискърбие залѣпиха на тѣхъ етикети: продадени единъ пѫть за винаги,

безъ право на възвратъ, безъ право да видятъ единъ день своитѣ производители. Тѣзи вагони пристигнаха на софийската гара, очаквани отъ тѣзи, които обогатиха вагонния паркъ. Ний имаме и други примѣри съ други държавни мѫже, които служатъ за образецъ на зачитане законитѣ. Помните ли, г-да сѫдии, какъ отговори г. Начовичъ на въпроса: „Какъ гледате вий на допълнителнитѣ кредити?" — Никакъ не гледамъ, отговори той. Отговоръ достоенъ за единъ бившъ министръ на финансиитѣ. „По едно врѣме единъ premier министръ, каза ни сѫщий Начовичъ, английски, купи, безъ да се допита до парламента, акциитѣ на Суезъ. Тѣ струваха $^1/_2$ милиардъ лева". Той доде и каза: „Азъ купихъ акции, удобрете това". И той биде посрѣщнатъ съ грѫмъ отъ рѫкоплѣсканя. И тѣзи, които купиха сега вагонитѣ, очакваха, може би, грѫмъ отъ рѫкоплѣсканя, но вмѣсто „удобрявамъ" раздаде се викъ „подъ сѫдъ!" И, г-да сѫдии, прави сѫ онѣзи, които казватъ, че ако не бѣше вагонната афера, едвали безъ нея щѣха да се разглеждатъ всичкитѣ други афери. Неблагодарното поколение взѣ рѣшение: да се дадатъ подъ сѫдъ. Защо? Какъ сѫ дошли тѣзи вагони тукъ, то е въпросътъ, който съставлява цѣлиятъ процесъ. Ний ще трѣбва да го прослѣдимъ крачка по крачка, за да изтъкнемъ ония улики, които показватъ, че личниятъ интересъ на двамата министри, единия титуляренъ, а другия врѣменно управляющъ м-ството на общ. сгради, а не нуждитѣ на вагонния паркъ, сѫ станали причина, тѣзи вагони да станатъ наша собственость. На 30 или 31 мартъ (?) единъ отъ инжинеритѣ при министерството докладва г-нъ Тончеву, че нуждата отъ локомотиви и вагони, поради прокарването на централната линия, поради ангажимента ни съ захарната фабрика, поради прибирането на десятъка отъ земнитѣ произведения най-сетнѣ е голѣма и би трѣбвало да се наематъ 250 вагони и 10 локомотиви.

Върху този рапортъ на инжинера, г. Тончевъ е сложилъ резолюция: „да се наематъ". Съобразно съ заповѣдьта на м-ра направено е било обявление. Съобщено е било и въ мѣстнитѣ и чужди вѣстници, че българското правителство има нужда отъ открити и закрити вагони и локомотиви. Прѣдъ видъ на тѣзи обявления сѫ се отзовали нѣколко души фабриканти. Наистина още тукъ, още въ самото начало на тази афера, защитата се е помѫчила да тури една спънка за да покаже, че вагонната афера не се е развивала тъй, както я прѣдставлява обвинението. Тя иска да докаже, че вагонитѣ, нито сѫ могли да бѫдатъ наемани, нито купени, освѣнъ отъ г-нъ Вайсенберга. Вий помните въ послѣдния денъ, че г. С. Иванчовъ посочи въ дѣлото офертитѣ—писма, и той съглеждаше въ тѣхъ доказателство, че правителството или подобрѣ м-то на общ. сгради, бѣше поставено въ невъзможностьта да намѣри другадѣ вагони, освѣнъ у г-нъ Вайсенберга. Отъ всѣкждѣ министерството, дѣто се е обръщало за вагони получвало отговоръ: не можемъ да ви дадемъ такива, нито подъ наемъ, нито да ви ги продадемъ. Това е фактъ, но той не ослабва обвинението, защото на тази покана отъ министерството, сѐ сѫ се отзовали нѣкои и други лица, които сѫ казали, че тѣ могатъ да дадатъ подъ наемъ или продадатъ

вагони, стига само тѣхнитѣ условия да бѫдатъ приети. Насъ ни интересува въ този процесъ, какъ сѫ се отнесли титулярниятъ и врѣменно изпълнающиятъ неговата длъжность министри къмъ тѣзи оферти. Насъ не ни интересува, защо другитѣ фабриканти не сѫ се рѣшили да дадатъ единъ задоволителенъ отговоръ. Ний ще трѣбва да се спремъ внимателно на нѣколкото оферти. Една отъ тѣхъ е тази на Вайсенберга отъ 7 юний. Важно е тукъ това, че г-нъ Вайсенбергъ се явява като комисионеръ на кѫщата Ренеръ; той дѣйствува като прѣдставитель на тази кѫща прѣдъ м-то на общ. сгради. Къмъ 20 юний ний намираме къмъ дѣлото друга една оферта отъ Ганцъ и С-ие. Друга оферта има пакъ отъ Вайсенберга отъ 7 юлий, дѣто той казва, че е готовъ да продаде 50 открити и 200 закрити вагони по 1500 л. златни единия. Забѣлѣжително е друго едно нѣщо, че въ тѣзи оферти нийдѣ не се говори за проданъ на локомотиви. На 14 юлий Вайсенбергъ съобщава въ м-ството на общ. сгради, че подържа офертитѣ си отъ 7 и 8 юлий; на дълго и широко опрѣдѣля, какви ще бѫдатъ тѣзи вагони и условията, по които тѣ ще се приематъ и изплатятъ отъ м-то на общ. сгради. Ганцъ и С-ие прѣдлага на българското правителство, да му продаде нови вагони. Тя е една оферта, която прѣдставлява важность и за обвинението и за защитата. Слѣдъ като сѫ постѫпили въ министерството тѣзи оферти, г. Манафовъ е билъ натоваренъ, да ги прѣгледа и изкаже своето мнѣние: коя отъ тѣхъ е най-приемлива и износна за съкровището. Г-нъ Манафовъ не е можалъ самъ да се занимава съ този въпросъ и била е назначена една особена комисия, която е засѣдавала на 18 юлий и взела едно протоколно рѣшение. Този протоколъ отъ 18 юлий, и тази дата подчертавамъ, защото тя има особена важность за обвинението. Въ този протоколъ, подписанъ отъ трима други инжинери, е било изказано мнѣние, че най-износна е офертата на едно унгарско дружество. Но, казва комисията, понеже има и оферта отъ г-нъ Вайсенберга за продаване на вагони, ний се спрѣхме на въпросътъ: дали не ще бѫде по-угодно на правителството, да купи вагони? И комисията изслѣдва, като какви ще бѫдатъ цѣнитѣ, ако се наематъ и ако се купятъ вагонитѣ на Вайсенберга. Тя намира, че е по-добрѣ да се купятъ тѣзи вагони, но не да се прѣгледатъ на самото мѣсто. Ако м-ството значи се убѣди, че тѣ сѫ вагони, които струватъ онази цѣна, на която иска Вайсенбергъ да ги продаде на м-ството, съ този протоколъ комисията е рѣшила, че по принципъ не е противъ купуване на вагонитѣ, но това да стане подъ условието, което тя излага. Това е мнѣнието на комисията отъ 18 юлий. Въ една забѣлѣжка на този протоколъ има, че, ако стане нужда да се купуватъ вагони, би било по-добрѣ, вмѣсто стари да се купятъ нови вагони, толкова повече, че се намиратъ търговци, фабриканти, които сѫ готови да турятъ такива въ единъ кѫсъ срокъ на разположение на м-ството. И прави се смѣтка, споредъ която тѣ би стрували 115—260 хил. лева (?), когато старитѣ сѫ ни костували вечъ 765,348 лева.

Засѣданието се вдигна въ 6 часътъ.

Държ. обвин. А. Малиновъ: Вчера, господа сѫдии, азъ се спрѣхъ на въпроса: какъ е била изпълнена доставката на вагонитѣ. За да отговоря на този въпросъ, азъ ще се ползувамъ отъ тѣзи писмени документи прѣимуществено, които бѣха добити на прѣдварителното сѫдебно дирене. Дѣлото по тази доставка е подложено отъ защитата на външна критика: нѣкои негови външни признаци, напр. прошноруванието му, карало е защитата да се съмнѣва, че това дѣло може да има прѣтенцията, да бѫде официялно такова, отъ което свободно може да черпятъ свѣденя, и сѫдии, и обвинители, и защита. Подозрѣнието изказано отъ защитата отиде по-далечъ: тя отбѣлѣза върху нѣкои и други документи, приложени къмъ това дѣло, разни въпросителни и възклицателни знакове и отъ тѣхъ тя, по всѣка вѣроятность, ще иска да прави нѣкакъвъ капиталъ, сѐ въ тази смисълъ: да всели въ васъ подозрѣние къмъ дѣлото, къмъ онзи материялъ, който се съдържа въ това дѣло. Азъ нито на едното, нито другото не отдавамъ никаква абсолютна важность, ще чакамъ да видя, какъвъ особенъ капиталъ би могло да се направи отъ тѣзи външни признаци, на врѣмето си ще има да кажа своята дума. Отъ това дѣло азъ събирахъ онѣзи доказателства прѣимущественно, които сѫ сформирували убѣждение на обвинението, че наистина въ тази доставка, както титулярния м-ръ на общ. сгр., тъй и неговиятъ замѣстникъ врѣменно изпълняющъ длъжность, сѫ дѣйствували, водими не отъ обществени, а отъ лични интереси, и съ своето дѣйствие по доставката на тѣзи вагони сѫ причинили тѣзи врѣди и загуби на държавното съкровище. Любопитно е, какъ се е започнала тази доставка, какъ се е развила и какъ се е свършила тя. Вчера ний видѣхме, че на 18 юлий една специялна комисия въ м-ството на общ. сгради разгледала тѣзи оферти и дала своето мнѣние. Съобразно съ това мнѣние на комисията, главниятъ секретарь на министерството на 20 юлий телеграфира на инжинера Дръцкова въ странство, който се намиралъ случайно тамъ, за да прѣгледа — азъ подчъртавамъ думата — вагонитѣ на Шолмайера и Малера.

Това прѣглеждане не е дало добри резултати, не е убѣдило г-нъ Дръцкова, че тѣ сѫ такива, които биха могли да задоволятъ нуждитѣ по движението тукъ въ страната; че тѣ не могатъ да бѫдатъ, нито купени, нито наети подъ наемъ. Слѣдствие на това на 24 юлий г. Дръцковъ телеграфира въ м-то на общ. сгради, че споредъ неговото разбирание, споредъ неговото мнѣние — а това е важно, защото това е мнѣнието на компетентния по този въпросъ човѣкъ — вагонитѣ не заслужватъ да се купятъ. Въ тази негова телеграма се съобщава, и защо не заслужватъ да се купятъ. Тази телеграма, която има важно значение, била получена отъ главния секретарь на м-ството, Вълчевъ, а този я доложилъ на г-на Т. Иванчова, понеже той изпълнявалъ въ това врѣме длъжностьта на отсѫтствующия титуляренъ м-ръ. Доложената на Т. Иванчова телеграма не е направило онова впечатление, което е очаквалъ главниятъ секретарь: м-рътъ, вмѣсто да вземе актъ отъ рапорта на своятъ чиновникъ, на своето довѣрено и компетентно по въпроса лице, благоволилъ е да изкаже на г. Вълчева своето неудобрѣние,

Въ тая смисъль ни се прѣдстави работата отъ свидѣтеля г-нъ Лазаръ Вълчева.

Попиталъ билъ Т. Иванчовъ Лаз. Вълчева: „Кой ви караше да питате Дръцкова, заслужватъ ли, или не да се купятъ тѣзи вагони? Въпросътъ, който е билъ поставенъ отъ м-ра на главния секр., менъ ми се вижда неумѣстенъ и този въпросъ ще да е продиктуванъ отъ нѣкакви други интереси не на м-ството на общ. сгради, пѫт. и съобщенията. Наистина, ако освѣнъ съ тази улика обвинението не би разполагало съ никаква друга, то заключението, което туку що направихъ, би било рисковано, бѫдащето развитие обаче на тази афера дава ни право, още тукъ, при тази срѣща на м-ра съ главниятъ секр. и размѣненитѣ думи помежду тѣхъ, да вложимъ въ тѣхъ особена мисъль, да имъ прѣдадемъ особено значение. И наистина, ако работитѣ би се развивали нормално, ако отношенията между м-ра, прѣдприемача и глав. секретарь би били такива, каквито обикновенитѣ; ако главниятъ секретарь съгласно съ рѣшението на комисията събира свѣдения за вагонитѣ, що мисли м-ството да купи или наеме, какво осѫдително би съзрѣлъ г. м-ра, за да изкаже своето неудобрѣние? Това неудобрѣние трѣбва да има своитѣ причини, своето оправдание, и то е тамъ, дѣто го виждамъ азъ. Тъй или инакъ, но на 25 юлий, на другия день значи отъ получаването на телеграмата отъ г. Дръцкова, Т. Иванчовъ е заповѣдалъ на глав. секретарь, да направи една докладна записка до М-ския Съвѣтъ, по въпроса за покупката или наемането на вагонитѣ. Въ изпълнение на тази заповѣдь г. Вълчевъ е изпратилъ двѣ такива докладни записки: едната мотивирана, другата не.

Но мотивираната защо е била написана, а не изпратена въ м-ския с-тъ, незная и доказателства, за да можемъ да разберемъ това, неможехме да съберемъ; тъй че мотивираната докладна записка ще си остане единъ документъ, произхождането на който никой не знае. Могатъ да се правятъ разни догадки, но тѣ ще бѫдатъ само догадки и прѣдположения и слѣдователно нѣма да иматъ особена стойность, поради това азъ ще я мина безъ внимание. Намъ ни остава немотивираната докладна записка, отъ която виждаме, че главниятъ секретарь изпраща въ министерството протоколътъ отъ 18 юлий, за който вече говорихме и което е най-важно, телеграмата на Дръцкова отъ 24 юлий. По това на сѫдебното дирене бѣше повдигнатъ единъ въпросъ, който заслужва да се спре за минутка човѣкъ на него своето внимание. Именно: дали наистина протоколътъ отъ 18 юлий, офертитѣ и телеграмитѣ на Дръцкова, сѫ били изпратени отъ м-ството на общ. сгради пѫтищата и съобщенията въ м-ския съвѣтъ или не? Този въпросъ се породи слѣдствие показанията на главниятъ секретарь на м-ския съвѣтъ, г-нъ Апостоловъ. Г. Апостоловъ не вижда приложени тѣзи документи къмъ докладната записка. Той си припомня доста добрѣ, че Т. Иванчовъ му далъ само докладната записка и му казалъ „горѣ-долу" онова съдържание на тѣзи постановления, що сѫ взѣли въ засѣданието. Направихме справка и видѣхме, че въ входящия регистръ личатъ, и протоколитѣ отъ 18 юлий, и телеграмитѣ на Дръцкова заедно съ офертитѣ и видѣхме, че между твърденията на Апостолова и регистра на м-ския съвѣтъ

сжществува разногласие. Дѣ е истината? То е интересенъ въпросъ и азъ искамъ да мисля, че ако и да личатъ въ регистра на м-ския съвѣтъ прѣдставени тѣзи книжа, при факта, че тѣ не сж били видени отъ г-на Апостолова, можемъ да си обяснимъ работата тъй, че слѣдъ постжпването имъ въ м-ския съвѣтъ, тѣ сж били взети отъ този, който се е натоварилъ съ длъжностьта, да ги доложи на своитѣ другари. Ето защо г. Апостоловъ не ги вижда прѣди разискването на въпросътъ въ м-ския съвѣтъ и твърдѣ е понятно, защо ги не вижда и слѣдъ това разискване. Отъ послѣ тѣ какъ се намѣриха въ дѣлото, не е важно. Въпросътъ, прѣдставени ли сж книжата, или не въ м-ския съвѣтъ той е важенъ защото седи въ свръзка съ другъ единъ въпросъ, именно: какво е доложилъ Т. Иванчовъ въ м-ския съвѣтъ и турилъ ли е той въ истинското течение на работитѣ своитѣ другари по въпроса за наемане или откупуване на вайсенберговитѣ вагони. Трѣбва да мислимъ, г-да сждии, споредъ показанията на бившия м-ръ Вачева, че въ м-скиятъ съвѣтъ не е било доложено тъй, щото неговитѣ другари да могатъ напълно да се освѣтлятъ по работата. Пъкъ и въ този случай Т. Иванчовъ не е направилъ повече отъ онова, което е направилъ при посрѣщането на Вълчева. Ако той изказва неудобрѣние за това, че Вълчевъ пита Дръцкова, добри или лоши сж вагонитѣ, то е твърдѣ естественно, че той ще има интересъ, да не долага тази телеграма, която би могла да поколебае неговитѣ другари. Една минутка по-послѣ азъ ще се спра по-подробно върху този въпросъ, а сега за да бжда послѣдователенъ, ще се спра върху другъ единъ прѣдварителенъ фактъ. Въпросътъ за доставка на вагони е билъ нѣколко пжти разискванъ въ м-ския съвѣтъ и ний се учимъ отъ г-нъ Вълчева, че той е билъ разискванъ и на 27 юлий, и че е било изказано отъ свидѣтеля мнѣние, какво нѣма нужда да се купуватъ вагони, толкова повече че нѣмаше онѣзи локомотиви, безъ които вагонитѣ не ще прѣнесатъ особена полза за движението. На тази бѣлѣжка, Т. Иванчовъ е казалъ Л. Вълчеву: „Вие сте неотдавна главенъ секретарь и не знаете има ли, или нѣма нужда отъ тѣзи вагони". Но при все това той далъ своята заповѣдь, да се изучи въпросътъ за доставката на вагонитѣ. Забѣлѣжете, че слѣдъ разискването на въпроса въ м-ския с-тъ и била дадена заповѣдь за неговото проучване, до тогава значи той не е билъ още доученъ. Лазаръ Вълчевъ заедно съ Каракашева изучилъ този въпросъ и далъ своята докладна записка, а вие знаете, че въ тази докл. записка се казва, какво има поржчани нови вагони отъ Вегманъ, но възможно е тѣ да не додатъ наврѣме, заради това трѣбвало би да се наематъ вагони. За покупка на вагони, забѣлѣжете, не ни говори Лаз. Вълчевъ, нито г-нъ Каракашевъ: за покупка на вагони м-ството не е разполагало съ никакви основания, освѣнъ съ изказаното мнѣние отъ комисията на 18 юлий пъкъ и въ поканата на м-то, покана за покупка, на която би се отзовали повече хора, е нѣмало. За менъ е важно да изтъкна това, защото послѣ ще имамъ удоволствието да доказвамъ, че заповѣдь за покупка на вагони дори не сжществува. Дори въ онази форма, въ която е издадено м-ското поста-

новление. При това, ако то е било разбрано да се купятъ вагони то е било разбрано на първо мѣсто тъй, както е искалъ да го разбере министръ-прѣзидента Иванчовъ, а послѣ неговата идея е била усвоена и отъ титулярния министръ.

И тъй въпросътъ се намира въ м-ския съвѣтъ. Тамъ се разисква той. Чудно нѣщо! Този въпросъ, който стана пословиченъ въ обществото, по който се пръскаха най-възмутителни слухове, които биха могли да накаратъ всѣкиго, който е взѣлъ участие въ м-ския съвѣтъ, да си припомни, какъ е ставала тази работа, тъкмо по тази работа паметьта е измѣнила на всички г-да, които сж взѣли участие въ м-ския с-тъ. Не помни г-нъ Радославовъ, какъ е станала тази работа. „Носи ми се такова постановление, казва той, да го подписвамъ, но азъ отказахъ, а отказахъ заради това, че се бѣше минало доста врѣме". Азъ ще бжда по-откровенъ и ще кажа: отказахте да го подпишете, защото се бѣше вече дигнало доста шумъ около този въпросъ. Но да откажете да подпишете едно постановление, което носи подписа на шефа на кабинета, това е доста голѣмо оскърбление за тогова. Казвамъ го това не като защитникъ на Т. Иванчова, казвамъ тѣзи думи, за да изтъкна моралната страна на въпросътъ. Г-нъ Теневъ сжщо не го е подписалъ. Нему се чини, че по това врѣме не билъ тукъ. Г-нъ Начовичъ, не обича да помни тѣзи работи. За останалитѣ г-да нѣма какво да кажа, но важно е едно, че единъ м-ръ, който е вземалъ участие при редактирането, депозира прѣдъ васъ едно скжпо умозаключение. Той казва: „Азъ никога не бихъ далъ своето съгласие, да се купятъ тѣзи вагони, да се вземе дори такова рѣшение, ако прѣдъ мене бѣше телеграмата отъ 24 юлий". И наистина, г-да сждии, влѣзте въ положението на този м-ски с-тъ, абстрахирайте се отъ това звание, което заемате днесъ и мислете: вамъ докладва при разискването респективниятъ м-ръ на общ. сгради, пжтищата и съобщенията, че отъ една страна има оферта — чия е тя, ще оставимъ на страна — и отъ друга има мнѣнието на чиновника, специално натоваренъ съ тѣхното прѣглеждане, че тѣзи вагони не заслужватъ да се купятъ, вий бихте постжпили тъй, както би постжпилъ и г. Вачевъ. Защо тази телеграма не е била доложена? Не зная!? Взема се едно рѣшение, което е интересно, въ каква форма се е приело то. По самата редакция има споръ; въ тази афера отъ самото начало до края, по всѣко едно дѣйствие на м-ра има споръ. Както и да е, но при нормалното ѝ развитие би трѣбвало всичко да бжде на чисто, всичко да бжде ясно. Тукъ му е мѣстото да отбѣлѣжа, че между министритѣ: титулярниятъ и врѣменно изпълняющиятъ неговата длъжность отъ една страна и отъ цѣлия сонмъ чиновници въ м-то на общ. сгради, пжтищата и съобщенията отъ друга, започнала се е една война. Врѣзъ почвата на какво? Нека допуснемъ най-лошото: врѣзъ почвата на апетититѣ, на интереса; нека допуснемъ, че чиновничеството иска да извлѣче ония облаги, каквито могатъ да дадатъ вагонитѣ. Да, такава е била тѣхната тенденция, ако тя е била толкова ясна, обаче като сж разбрали това г-да Иванчовъ и Тончевъ, тѣ сж били всесилни и сж могли да попрѣчатъ. Ако тази борба пъкъ се е породила върху почвата: кой по-добрѣ да запази интереситѣ на м-вото, то желанието, да се запа-

зятъ интереситѣ и закона по тази доставка е на страната на чиновничеството, а не на двамата министри. Прочее, на каквато и почва да застанемъ, отъ каквото и гледище да разглеждаме, безъ друго трѣбва да признаемъ, че натегнато отношение между чиновничеството и министритѣ е имало, но заключението не може да бѫде въ врѣда на обвинението. Ето ви първата война, първиятъ споръ, който се е повдигналъ, този е. Какво е било рѣшението на М-ския Съвѣтъ? Този въпросъ би билъ не нуженъ, ако наистина рѣшението на М-ския Съвѣтъ би било рѣшение въ истинската смисъль на думата. Тукъ ний имаме показания отъ една страна на г-нъ Тихоловъ, глав. секр. на м-ския съвѣтъ и тѣзи на Лазаръ Вълчева. На 3 августъ най-късно или по-добрѣ най-рано става една нова редакция на това постановление, различна отъ онази, що е била взета на 1 августъ, която е било заповѣдано на г-на Апостолова да я напише. Но понеже за насъ е важенъ момента, когато се е видоизмѣнило това постановление, ний ще се спремъ и минемъ къмъ другъ единъ прѣдшествующъ фактъ, за да влѣземъ въ естественото течение на тази афера. Г-нъ Дръцковъ се намира въ странство; той се завръща отъ тамъ и, прѣди да се завърне, на негово име сѫ били адресирани отъ Шолмайеръ и Малеръ писмо и телеграма. Прѣди това обаче въ м-ството на общ. сгради е постѫпила една оферта, освѣнъ онѣзи, за които ви говорихъ съ дата 26 юлий на г-на Ренера. Въ тази оферта за насъ е важно едно обстоятелство, че г-нъ Ренеръ твърди прѣдъ м-ството, какво той вземане-даване съ Вайсенберга нѣма; че Вайсенбергъ не е човѣкътъ, който ще може да достави каквито и да било вагони на министерството. Това едно. Друго, въ врѣмето, когато е положена резолюцията върху офертата на Ренера, има едно подозрѣние: тази резолюция е антидатирана. Отъ нея обаче се вижда едно, че и тя е била доложена на г-нъ Т. Иванчова, значи той е знаялъ вече, кой е Вайсенбергъ и въ какво отношение се е намиралъ съ лицата, които могатъ да доставятъ вагони. Наистина офертата е по-скѫпа, но съ нея узнаваме, че г-нъ Т. Иванчовъ има хаберъ и за друга оферта. Връща се г. Дръцковъ на 2 августъ въ София и въ кѫщи заварва единъ документъ. Отъ този документъ, писмо или телеграма не знаемъ, но азъ ще твърдя и подържамъ, че е писмо, той е разсѫдилъ, че ще има изпратено и друго нѣщо. Запитахме тукъ г-на Дръцкова: какво сте получили, писмо или телеграма, той отговори: „Не зная". За менъ е по-вече ясно, г-да сѫдии, че г-нъ Дръцковъ е получилъ писмото. Ако вий прочетете писмото ще видите, наистина, че въ това писмо се възпроизвежда текстуално телеграмата, и като четете ще си кажете: ама тукъ трѣбва да има и нѣщо друго — телеграмата, понеже тази телеграма се цитира. Ако обаче вий прочетете изпървенъ телеграмата, дори отъ послѣднитѣ думи не ще може разбра, че има писмо. И тъй това, което е прочелъ г. Дръцковъ, като се е върналъ дома, е писмото на Шолмайера и Малера. Но едното или другото, и отъ двѣтѣ на 2 августъ е могло да се разбере едно, че онѣзи вагони, които Вайсенбергъ иска да достави отъ негово име за 1500 лв. златни единa, Малеръ се задължава да ги достави по 750 марки, на половина

значи по-долу. Този толкова важенъ фактъ, не е можалъ да не обърне вниманието на Дръцкова и той отишелъ да доложи на Т. Иванчова, че стоката, която българското правителство купува за 1500 лв. отъ посрѣдника, фабриката е готова да отстѫпи сѫщата стока за по 750 марки. Тукъ е възелътъ на цѣлия процесъ, тукъ е координалната точка на всички онѣзи доказателства, съ които ний разполагаме. Ако могатъ г-дата, които се обвиняватъ по тази афера да докажатъ, че тѣ нѣматъ знание отъ този фактъ, то и другитѣ улики, които сѫществуватъ противъ тѣхъ, малко отслабватъ, малко губятъ отъ своето значение. Но за менъ е безспорно, че на 3 аввгустъ Т. Иванчову е доложено за този фактъ. Азъ казвамъ „малко" отслабватъ заради това, защото, ако това не сѫ го знаяли на 3 августъ знаяли сѫ го день, два, три, па нека и 10 дена, по-послѣ то развързва тѣхнитѣ рѫцѣ. Тѣ не сѫ свързани по закона тъй силно, че да не могатъ да натирятъ Вайсенберга и, ако не сѫ направили това, имали сѫ интереси, за да не го направятъ. Важна е между тѣзи интереси сѫдбата или участието на г-на Странски. Той казва, че свидѣтелскитѣ показания на г. Вълчева не сѫ безпристрастни, защото той се намира въ лошо отношение съ г-нъ Иванчова. Какви сѫ обаче тѣзи лоши отношения, намъ остава да чуемъ въ послѣдната дума на обвиняемитѣ, но, и да сѫ лоши тѣ пакъ не ще изличатъ неговитѣ показания. Ний виждаме г-нъ Дръцкова на 4 авг. да прави една докладна записка, къмъ която докладна записка добавя, и писмото на Шолмайера отъ 29 юлий, което той заварилъ у тѣхъ, и една телеграма отъ 2 августъ, която той получилъ лично, като дошелъ въ София. А телеграмата, която дошла прѣди писмото нея я нѣмаме, нѣйдѣ се е била изгубила. Тъй че на 4 августъ сѫ били поднесени официално документитѣ, що притежавалъ Дръцковъ въ м-ството. Съ други факти защитата се мѫчи да доказва, какво твърдението на г. Вълчева, че на 3 августъ сѫ доложени писмата на Шолмайера Иванчову, е невѣрно. — Като че ли Вълчевъ има нѣкакъвъ интересъ, злоба, та да злопакости на Иванчова: „Азъ не чета книжата обикновено, казва ни г. Т. Иванчовъ, та може да ми сѫ се поднасяли по-рано, но азъ съмъ билъ извѣстенъ за тѣзи писма на 4, по-добрѣ на 10 авг. Иванчовъ задава въпросъ Папазову: „Вий, г. Папазовъ, когато идвахте при менъ и ми докладвахте въпроситѣ, азъ прочитахъ ли докладитѣ?" — „Не, казва, вий само подписвахте". Всичко това е добрѣ, но то е далечъ, да ви даде силна почва, върху която да се закрѣпите. Тодоръ Иванчовъ и неговата защита съзнаватъ важностьта на тази дата и се мѫчатъ по другъ единъ начинъ да докажатъ, вѣрностьта на тѣхното твърдение. Когато прочетохъ тѣхното заявление до Държавния Сѫдъ, азъ намѣрихъ, че се викатъ двама души свидѣтели: Джебаровъ и Сарафовъ, за да могатъ съ своитѣ показания да депозиратъ прѣдъ васъ, какво Л. Вълчевъ е признавалъ прѣдъ тѣхъ, че на 3 августъ не е долагалъ нищо на Т. Иванчова. Бидоха разпитани и двамата инжинери, но за жалость на защитата, не се прѣдставиха такива контрадоказателства, които да оборятъ показанията на Дръцкова и Манафова — онова което е записано въ докладната записка отъ 10 августъ. Г-нъ инжинеръ Сарафовъ ни каза, че имали засѣдание въ техничес-

ката комисия, не помни кога, и тогава Вълчевъ казалъ, че той билъ на часенъ докладъ и Сарафовъ му далъ мнѣние. Работата била другадѣ, Сарафовъ билъ злѣ разбралъ отъ тѣзи, които сж искали мнѣнието му, за да го пишатъ свидѣтель. За да ви убѣдатъ, г-да сждии, че това е станало на 5 августъ, вамъ ви се прѣдстави едно удостовѣрение, кога е засѣдавала техническата комисия. Отъ него се вижда, че тя е засѣдавала на 3, 5, 8, 10 . . . и т. н. Това свидѣтелство нищо не внася, за да се ориентирате въ работата така, както е желателно за моитѣ противници. Г-нъ Сарафовъ ни каза за разговора тъй: „Помня, доде и Вълчевъ; бѣха и други господа; стана приказка за тѣзи вагони и каза се тогава, че Шолмайеръ и Малеръ намалили своята оферта отъ 1500 л. на 750 марки. Помня, че казахъ на г. Вълчевъ устенъ докладъ обаче, нищо не значи, писменъ, писменъ, слѣди, слѣди трѣбва да има въ дѣлото за такъвъ единъ фактъ". Виждате какво впечатление тѣ правятъ на Сарафова. Отъ тъй произведения разговоръ азъ мисля, че съмъ въ правото, отъ показанията на Сарафова да дода до заключение въ врѣда на защитата. Твърдѣ е ясно, защо Сарафовъ не е категориченъ по този въпросъ, защото Вълчевъ му казалъ, че доложилъ тази работа на м-ра, тъй като тя и нему направила впечатление. Слѣдъ като ще разберемъ втората часть отъ показанията на Сарафова: „писмено, писмено". Благодарение, може би, на тѣзи думи да се е написала докладната записка на 10 августъ. Възможно на 5, 6, 8 да сж се срѣщали въ техн. комисия, но понеже Сарафовъ посочи Вълчеву, че тѣзи устни доклади не оставатъ слѣди, на 10 августъ се пише докладна записка и въ нея Вълчевъ възпроизвежда разговора си. Ето значението на доклад. записка, Сарафовъ не врѣди, Сарафовъ ползува обвинението.

За Джебаровъ пакъ нищо не може да извлече защитата, защото въ него става едно разбъркване на понятията. Г-нъ Джебаровъ не помни какъ е станала работата, не помни и това, за което се говори въ това заявление, че Вълчевъ е призналъ, какво на 3 августъ не е докладвалъ офертата на Шолмайеръ и Малеръ.

И тъй тѣзи двама свидѣтели, които се повикаха отъ защитата, за да съборятъ показанията на Вълчева, за да дадатъ друго значение на докладната записка отъ 10 августъ, не постигнаха назначението си.

Защитата може да направи и друго възражение. Искаше да се прочете, кога сж регистрилали писмото на Дръцковъ, получено отъ Шолмайера и Малера. На първо мѣсто отъ това, че е регистрирано по-послѣ не слѣдва, какво не е достояние на Иванчова. Ние питахме по този въпросъ Дръцкова и той ни обясни работата. Изплашилъ се е не само Сарафовъ, не само Вълчевъ, но и Дръцковъ. Послѣдниятъ получава телеграма, отъ която се вижда, че тази работа е малко нечиста: този, отъ името на когото Вайсенбергъ оферира, е готовъ да даде вагонитѣ по 750 марки. Затова Дръцковъ, като схваща важностьта на тази телеграма, отива самъ да я зарегистрира, за да не се изгуби. Дръцковъ дори се бои, че отъ дѣлото по тѣзи или други причини — недовѣрието между м-ра и чиновницитѣ е въ пъленъ разгаръ — и да не изчезнатъ тѣзи документи, та затуй настоява да бжде зарегистри-

рано. И тъй за мене безспорно е по дѣлото, че на 3 августъ на Иванчова е било докладвано, какво вагонитѣ могатъ да се вэематъ по 750 марки. Въ този денъ, когато му се долага това обстоятелство, м-ското постановление прѣтърпява видоизмѣнение. То е третия по реда си фактъ, който констатира, че Иванчовъ върви все въ онзи пѫть на извѣсна заинтересованость, въ който той е тръгналъ, още когато му доложилъ Вълчевъ за телеграмата на Дрѫцкова.

Какъ стана измѣнението на м-ското постановление? По този въпросъ имаме показанията на Апостоловъ и на Вълчевъ. Вълчевъ твърди, че и въ първата редакция на м-ското постановление, той е билъ поканенъ отъ Апостолова, за да вземе участие въ редакцията. Вълчевъ е обърналъ вниманието върху това, което него може да интересува като специялистъ, той е казалъ: 1) да се прѣгледатъ вагонитѣ отъ инжинери-техници и 2) да се прѣцѣнатъ. Самъ Апостоловъ не отрича факта, че наистина Вълчевъ, още въ първата редакция е искалъ да се каже, че ще се прѣцѣнатъ, а това ще каже, ще се плататъ по толкова, колкото заслужватъ. На 3 августъ обаче или по-кѫсно, разправя, че станало е нужда да се видоизмѣни това постановление. За него знае Вайсенбергъ, а това слѣдва отъ други единъ фактъ, за който ще говоря по-послѣ. Кога да се измѣни м-ското постановление повикватъ Апостолова отъ м-то на общ. сгради и тозъ, който билъ го повикалъ да се видоизмѣни това постановление знаете ли кой е билъ? — Лазаръ Вълчевъ. Въ първото постановление се говори за покупка на вагонитѣ, но не се споменва за цѣната имъ. Нѣщо повече, да се фиксира по-опрѣдѣлено, като кому се възлага тази доставка, въ първото постановление нѣма, въ моитѣ очи то прѣтърпя едно сѫществено измѣнение. За него ще говоря, но спрѣте своето внимание до тукъ. Вълчевъ вика отъ м-ството Апостолова по телефона и иска, да се видоизмѣни това постановление, тъй щото въ първата часть да има забѣлѣжката, че вагонитѣ струватъ по 1500 л., а локомотивитѣ по 30,000. Естествено е тогава, както и самъ Апостоловъ не отрича, че въ първата редакция на м-ското постановление Вълчевъ настоява да се тури думата „прѣцѣнатъ“, че този Вълчевъ, въпрѣки това свое мнѣние, той ще вика Апостолова и ще иска да се тури 1500 и 30,000 л. Така казано, това не е съгласно съ туй, което подържа Вълчевъ, и онова, което подържа самъ Апостоловъ, понеже само това ни дава възможность да заключимъ, че не на Вълчева принадлежи инициативата за измѣнение на постановлението. Не при Вълчевъ е дошелъ Странски, да моли за измѣнение на постановлението, той ще да е ходилъ другадѣ и тази възможность въ края на краищата ви прѣдставятъ и показанията на Апостоловъ. Апостоловъ биде запитанъ: „Вие ли искахте да ви се повърне изпратеното писмо, въ което се съобщава първото постановление?“ Той отговори. „Не, Вълчевъ, това много добрѣ помна, по телефона ми го поиска назадъ“. Помня, че между мене и г. Табурновъ се нанижиха редъ въпроси; получи се единъ повече или по-малко задоволителенъ резултатъ; той не задоволи обвинението; ставаше нужда да го подигамъ азъ; дотрѣбва ни, да се прочетатъ думитѣ на Апос., който каза, че ги подържа и разбира тъй, както ги изтълкувахъ азъ. Поради тѣзи думи,

съ които отрича, че Странски е отивалъ при него да ходатайствува, при очната ставка съ Вълчева азъ молихъ да бждатъ прочетени показанията и помните какъвъ резултатъ даде това. Тогава г. Апостоловъ каза: „Допущамъ, че Странски е идвалъ при мене, помня че Странски съ момчето отъ м-ски съвѣтъ отиде въ м-то на общ. сгради". Не помни какъ е ставало. Ние можемъ да му напомнимъ. За мене работата се прѣдставлява така: Странски знае толкова добрѣ, въ какви отношения се намира той и Иванчовъ, колкото Иванчовъ подозира, че Вълчевъ иска да възложи доставката другиму. Странски знае това обстоятелство. Ще отиде ли при своя врагъ, да иска да го улесни да му даде една редакция на постановлението? — Никога. Той ще отиде тамъ отъ дѣто всѣкога е срѣщалъ съчувствие: той ще отиде пакъ при м-ра, дѣто вратата му е била отворена или при секретаря на м-ския съвѣтъ. Ето защо това, което допуща Апостоловъ: „допущамъ Странски да е идвалъ при мене", то за насъ е фактъ подкрѣпенъ и отъ Вълчевъ. „Отивамъ азъ, казва Апостоловъ, при г-нъ Иванчовъ, казвамъ му за тази молба и съ съгласието на Иванчовъ м-ското постановление се измѣни".

Писмото на Шолмайеръ и Малеръ и неговата телеграма до Дръцковъ, които, както видѣхме, сж доложени ѝ врѣме на Иванчова, той ги е нарекълъ оферти несериозни, оферти на шантажистъ. Прави шантажъ, кой? — Малеръ. А неговиятъ прѣдставитель? — Той е човѣкъ сериозенъ, съ него въпросътъ за доставката на тѣзи вагони може да бжде третиранъ съ чиста и спокойна съвѣсть!?

Но офертата на Малеръ, намалената оферта на Малеръ, е била истинската причина, която накара м-ра на общ. сгради да видоизмѣни м-ското постановление — сир. Иванчова.

Какво е първото постановление, какво е второто и въ какво се сжществено различаватъ? — Първото постановление, споредъ както е съобщено въ м-то на общ. сгради, има тази редакция: „Приематъ се прѣдложенията на Вайсенберга". Прѣдложенията на Вайсенберга не сж други, други поне въ дѣлото на м-вото нѣма, тѣ сж офертитѣ, които той е далъ, и отъ името на Ренера, и отъ името на Шолмайера и Малеръ; специалнитѣ прѣдложения не сж други, освѣнъ офертитѣ отъ 7 и 8 юлий, които Вайсенбергъ цитира въ своята оферта отъ 14 юлий. И въ едната, и въ другата оферта изрично по начинъ такъвъ, който не търпи тълкуване, значи излиза, че Вайсенбергъ ще достави вагонитѣ на Шолмайеръ и Малеръ, на този шантажистъ, споредъ терминологията на Иванчова.

И тъй, натоварва се м-ра на общ. сгр., да изпрати двама инжинери-механици, които да отидатъ на мѣстото, за да прѣгледатъ вагонитѣ и локомотивитѣ и да ги приематъ. Слѣдующето м-ско постановление има друга една отлична редакция, която сжществено се различава отъ първата и въ двѣтѣ си части. Тя е редакцията, която е била дадена на м-ското постановление по молбата на Странски. Г. Странски, въ ржцѣ съ първото постановление, незадоволенъ, и само този едничъкъ фактъ е достатъченъ да покаже, че въ това постановление, първото, на М-ския Съвѣтъ, ще да има, споредъ думитѣ на Вайсенбергъ „кусури, боклуци",

които трѣбва да се извадятъ, за да нѣматъ по-послѣ нѣкакви недоразумѣния съ м-то. Въ втората редакция се казва: „—“. Тукъ се фиксира и цѣната. Защо? — Ето защо, Шолмайеръ и Малеръ ни казва: „Ние ще ви дадемъ тѣзи вагони по 750 марки единия“. Шолмайеръ казва: „Азъ оттеглямъ довѣрието си отъ прѣдставителя Вайсенбергъ, азъ ще третирамъ въпроса направо съ васъ“. Но, казватъ въ м-то: „Нашето постановление не е такова, ние тази работа ще я възложимъ на Вайсенбергъ и ние нему за сѫщитѣ вагони ще му платимъ по 1500 лева“.

Въ тази форма се съобщава това м-ко постановление на Вайсенбергъ, за да бѫде въпроса на чисто. Ето значението, г-да сѫдии, на това, което се мѫчехъ да изтъкна прѣдъ васъ и по телеграмата на Дръцковъ и по доклада на Вълчевъ отъ 3 августъ.

Въ това врѣме, когато се взема м-то постановление и когато то се съобщи въ тази редакция на Вайсенбергъ, не прѣстанаха още хората, които сѫ прѣдложили своитѣ услуги на бълг. правителство, да му даватъ здрави вагони; тѣ не искаха да вѣрватъ, че съ м-то на общ. сгради въпроса за доставката на вагони не може да стане безъ посрѣдничеството и участието на Странски и Вайсенбергъ. Той е прѣдставитель на м-то на общ. сгради; У неговата воля е воля, съ която трѣбва да се съобразява цѣльта и намѣренията на офертата.

На 3 августъ ние виждаме, че Вайсенбергъ е телеграфиралъ на Ренеръ офертата отъ името на Шолмайеръ и Малеръ, и неговата оферта се разглежда и удобрява. Слѣдъ като му се възлага доставката, съобщава на Ренеръ, че доставката е възложена на него и че на 3 авг., трѣбва да приготви вагонитѣ. На 8 авг. пише Ренеръ, че нѣма работа съ Вайсенберга. Отъ Вайсенбергъ снема довѣрието си Шолмайеръ и Малеръ, отъ него снема довѣрието си Ренеръ, отъ Вайсенбергъ не може да снеме довѣрието си само Т. Иванчовъ; и тази воля на Иванчова г. Ренеръ я е разбралъ така, както може да разбере единъ европеецъ, който иска да направи добъръ гешефтъ. На 16 авг., Ренеръ, не е отчаянъ и отговаря на писмото отъ 8 августъ, като съзнава, че неговата оферта, която е подалъ прѣзъ юлий е скѫпа. Той пише така: „Вамъ се виждатъ вагонитѣ скѫпи; азъ ще ви ги доставя по-евтино; пратете човѣкъ да ги прѣгледа, азъ ще намаля цѣната. Той прави сѫщото, което прави и Вайсенбергъ. Ние сме свързани, този ще да е отговора, защото отговоръ и въ такава форма нѣма. Има по-краснорѣчивъ отговоръ — мълчание, отсѫтствие на желание да се направятъ постѫпки по това, макаръ Ренеръ на 16 авг. да иска да продаде вагонитѣ. Трѣбва да помните, че той ги продаде въ края на краищата на бълг. правителство, но Ренеръ нищо не отговаря. Ренеръ най-послѣ разбралъ, каква е работата, и на 23 авг. телеграфира въ м-ството на общ. сгради: „Азъ се споразумѣхъ съ Вайсенбергъ; азъ съмъ готовъ да ви ги дамъ по-евтино, но вие искате да ги платите по-скѫпо; азъ съмъ на вашитѣ услуги“. Можете ли да си прѣдставите, г-да сѫдии, какво е мислилъ Ренеръ, Шолмайеръ и Малеръ за нашето м-ство на общ. сгради, за тѣзи хора, които стоятъ на чело на това м-ство? Човѣкътъ изказва готовность, като търговецъ, да намали цѣната и

пакъ да спечели. Обаче нему му казватъ: такава добрина не искаме; искашъ ли да третирашъ въпроса, ние имаме свой комисионеръ, той е общъ комисионеръ, Вайсенбергъ и Странски. Това е значението на телеграмата на Ренеръ отъ 23 августъ.

Кой е доставчикъ на вагонитѣ? И тукъ не можемъ да се споразумѣемъ, и тукъ има тъмнина, неясность. Тончевъ казва: „Върнахъ се отъ Цариградъ и намѣрихъ Вайсенберга доставчикъ. И г. Иванчовъ се силае: „г. Апостоловъ написа м-ското постановление, Апостоловъ възложи доставката на Вайсенберга. Много по-късно, когато пада кабинета Иванчовъ—Радославовъ, когато трѣбваше да се прати указъ въ Двореца за узаконяване тази доставка, г. Тончевъ и тамъ не знае какво пише и като кой е доставчикъ прѣдприемачъ! Тамъ било станало грѣшка, той пише въ мотивитѣ до Княза, че се приема офертата на Вайсенбергъ въ качество прѣдставитель на Шолм. и М., на тозъ, който искаше да ни даде вагонитѣ по 750 марки. Не, казва Тончевъ, това е една грѣшка въ дѣлото. Тя ще е грѣшка, но грѣшка послѣдующа. Важно е за противницитѣ, че тѣ трѣбва да подържатъ, какво доставката е възложена на Вайсенбергъ лично, а не въ качество на прѣдставитель, защото ще дадатъ отчетъ прѣдъ васъ и за писмото на Шолм. и М. до Дръцковъ и за офертата на Ренеръ. И пакъ тѣ нѣматъ значение: ние сключихме договоръ съ Вайсенбергъ, ние ще го изпълнимъ спрѣмо него.

И тъй, г-да сѫдии, на вагонитѣ усмихва имъ се щастието да тръгнатъ отъ Европа за къмъ София. Желанието на м-то е, да има тѣзи вагони; то прѣдварително е убѣдено въ годностьта и доброкачественностьта имъ и не се скѫпи да ги плати и по-скѫпо тогава, когато сѫ готови да ни ги продадатъ и по-ефтино. Праща Дръцковъ телеграма, че вагонитѣ сѫ негодни. Ще пратимъ и другъ човѣкъ. Тихоловъ се намира въ странство; нему се телеграфира да прѣгледа вагонитѣ на Шолмайеръ и М. и ако намѣри, че сѫ добри, да даде своето мнѣние. Едноврѣменно съ телеграмата, Вълчевъ по своя собствена инициятива изпраща на Тихоловъ едно писмо, въ което твърдѣ подробно му съобщава, върху кое трѣбва да спре своето внимание, какъ да прѣгледа желѣзната и дървената конструкция. Пиши му се да прѣгледа: чий вагони? — На Шолмайеръ и Малеръ. М-то на Иванчовъ, като има прѣдъ видъ офертитѣ, знае, че той е доставчикъ, знае, че Вайсенбергъ живѣе въ София; специалностьта му не е да продава вагони, за това казва на Тихоловъ, да прѣгледа вагонитѣ на Шолмайеръ и Малеръ. На 19/VIII. Тихоловъ телеграфира, че Шолмайеръ и Малеръ нѣма нищо общо съ Вайсенбергъ. Казаха му тогава да отиде въ Берлинъ и да прѣгледа вагонитѣ на Ренеръ.

— Къмъ 19 по всѣка вѣроятность, Странски и Вайсенбергъ сѫ наредили работата, та Ренеръ и той е съгласенъ, да дава вагонитѣ по 1500 лв. — Ний виждаме отъ показанията на Странски и Вайсенбергъ, че между тѣзи г-да има единъ договоръ; този договоръ е билъ развааленъ; Ренеръ иска направо да стане доставката, защото той има вагонитѣ, но отъ София се научва, че безъ Вайсенберга той никога нѣма да достави вагонитѣ и на 23 той праща тази телеграма:

Министерство на Общественитѣ Сгради, София.

Понеже подновихъ споразумѣнието съ Вайсенберга относително доставянието на вагони и локомотиви, то оттеглямъ направеното отъ мене въ министерството прѣдложение.

А. Ренеръ.

Вълчевъ телеграфира на Тихоловъ, да прѣгледа вагонитѣ и той отива. Той дава една телеграма, която е важна, защото редъ други инжинери даватъ сжщото заключение. Въ това врѣме Вайсенбергъ не дрѣме, той знае каква телеграма е пратилъ Тончевъ, и сжщия день, 3 септемврий, праща телеграма на Т. Иванчова, каквато е казалъ Вайсенбергъ, такава е направилъ Иванчовъ — (чете телеграмата)

Министру-Президенту, управляющи Общитѣ Сгради, Иванчовъ.
София.

Слѣдъ двѣнедѣлно очакване и обиколки Германия и Холандия, делегатътъ Министерството казва, нѣмалъ заповѣдь приема, натоваренъ само повръхно прѣгледа и рапортира Министерството, старающъ се намѣри само кусуритѣ, като че ли нови фабрикати ще приема. Моля заповѣдайте г. Тихолову, пристжпи приемане вагонитѣ, локомотивитѣ отговарящи условията; материала на разположение; закъсняването врѣдно, обрѣменено съ разноски.

Вайсенбергъ, Савой-хотелъ.

Да! Г: Вайсенбергъ, но той нѣма заповѣдь да приема, а само да прѣглежда. Тази телеграма е извѣсна на министра! Единъ пжтъ когато Вълчевъ се разхождалъ и миналъ край Иванчова, той му почукалъ на прозореца и му казалъ, че трѣбва да се прати такава и такава телеграма на Тихолова, да приема вагонитѣ. Вълчевъ като има телеграмата, въ която се казва, че не могатъ да се приематъ вагонитѣ, събира комисия да редактиратъ телеграмата. Но послѣ, той не праща телеграма, до като не сондира мнѣнието на още единъ отъ своитѣ другари. На Вълчева се казва: „Ти си единъ човѣкъ, нѣмашъ дѣца, можешъ още сега да отидешъ и да дадешъ тази заповѣдь“. Той отива въ кжщи, праща да викатъ Захариева, съставятъ една телеграма до Тихолова, за да изпълни заповѣдьта на Иванчова и я изпраща въ дома му. На другия день тѣ получаватъ една телеграма отъ господинъ Иванчова, но тя не мяза на тѣхната, а се прокарва въ нея идеята на Вайсенбергъ. На Дръцкова, на Тихолова се телеграфира само да прѣглеждатъ, а съ телеграмата отъ 5 септемврий Иванчовъ поржчва да се приематъ вагонитѣ. Какъ е била написана тази телеграма? — Свидѣтеля Папазовъ знае само това, че Иванчовъ собственоржчно написалъ тази телеграма и му я далъ да я прѣпише. Той я подписва, праща я въ министерството и тя се намира къмъ дѣлото. Тази телеграма е забѣлѣжителна и всички други телеграми вече сж въ сжщия духъ. Такива телеграми дава и г-нъ Тончевъ, защото заварилъ такова положение.

(Чете телегр.):

Тихоловъ, Берлинъ, Савой-хотелъ.

Споредъ приетото отъ Министерския Съвѣтъ прѣдложение на Вайсенберга, Вие трѣбва да приемете всички ония вагони, измежду прѣдставенитѣ Ви, които би могли да служатъ четири години, макаръ и съ нѣкои поправки. Приемете сжщо двата локомотива съ тритѣ свързани оси. Разбира се, че прѣди да бждатъ експедирани приетитѣ отъ Васъ вагони и локомотиви, трѣбва да се поправятъ всичкитѣ имъ повредени части. № 25.811.

Министъръ: Иванчовъ.

— И тъй лоши, добри, безразлично ще приемете вагони, които ви покаже господинъ Вайсенбергъ, стига да траятъ 4 години, а ако нѣматъ такъвъ изгледъ ще ги поправите. Каква е офертата на Вайсенберга? Забѣлѣжете, че той въ офертата си отъ 14-ий, (отъ 7 отъ 8) каза, че сжщитѣ вагони които ви давалъ подъ наемъ сж въ здраво състояние; нѣматъ нужда отъ поправки; ще се доставятъ веднага. Има едно писмо отъ Странски, че доставката ще се извърши въ 3 седмици. Тази оферта се измѣнява въ смисъль, че ще приематъ вагони и локомотиви, които да служатъ 4 години, ако има нужда пъкъ да ги поправятъ.

Кой е кривъ за закъсняване на доставката? — Естествено министерството.

Отъ дѣ се взѣ тази цифра 4 години? Може би въ офертата на Вайсенбергъ, но тамъ е казано, че вагонитѣ ще траятъ 10 години, а се гарантира служене 4 год. Значи ще служатъ десеть години, а безъ поправки 4 год. Тази цифра се взема отъ тукъ и се вмъква въ телеграмата. Да се каже приемете вагони, които ще траятъ 4 години е еднакво да се гарантира за 80 годишенъ старецъ, че ще живѣе 4 години. Такава гаранция никой не може да даде. Да! но вий ще го осигурите. Да, но азъ не зная да се осигуряватъ старцитѣ на 80 год. За поправка за първи пжть говори Иванчовъ.

Г-да сждии, като съпоставимъ тази телеграма съ другитѣ не съмъ ли правъ, като казвамъ, че това което диктува Иванчовъ го пише Вайсенбергъ? Праща се тази телеграма на Тихолова, като се разчита че той ще разбере, ще изостави наставленията на Вълчева да прѣцѣнява онѣзи бандажи, буфти и пр., стига да траятъ 4 години и ако сж наши ще ги поправимъ. Тази е волята на министра, но Тихоловъ праща слѣдующата телеграма (чете я):

Sofia, Bulgarien, Министерство Общитѣ Сгради.

Вагонитѣ сж отъ изваденитѣ изъ употрѣбление отъ прускитѣ желѣзници. Не ми е възможно да приемамъ подобни вагони. Моля да се изпрати за сжщата цѣль другъ нѣкой, а менѣ се позволи да се завърна.

Тихоловъ.

И горкия господинъ Тихоловъ, прѣди да получи позволение да се върне, той тича къмъ София, като разбира, че работата е бозукъ и може да го е накаралъ който и да е да ги приеме. — Той се завръща и въ единъ рапортъ подробно излага достоинствата на вагонитѣ, но той ни разправи и за друго нѣщо. Г. Странски е билъ това врѣме тамъ и му праща едно писъмце, което прилага къмъ рапорта. Въ това писмо се прави комплиментъ на Тихолова, като го нарича честенъ и добъръ човѣкъ и си позволява Странски да му прѣдстави единъ образецъ отъ телеграма, която да прати въ м-стерството и да каже, като какви сѫ вагонитѣ и пр. казва „като разчитамъ на вашата интелигентность и честность, вий ще пратите тази телеграма". — Грижливия Странски иска да не задава трудъ на Тихолова да пише телеграма, като го учи какви сѫ дървенитѣ части и прочее. Тихоловъ каза, че Айлеръ му давалъ рушветъ, а не Странски. — Защо това? — Странски не може да му даде паритѣ, защото му пише писмо, а това е като бакшишъ за гдѣто ще прати телеграмата.

Тихоловъ не приема паритѣ, а се връща въ София.

Като знаятъ и това мнѣние на Тихолова, въ кѫщата на Иванчова става конгресъ, който се прѣдседателствува отъ Иванчова, а членове сѫ: Каракашевъ, Вълчевъ и Манафовъ — Иванчовъ посрѣща г-дата и казва, че азъ ще съмъ отъ онѣзи български министри, които никога нищо не вършатъ, до като не питатъ своитѣ чиновници, като става дума и за Пернишката мина и пр. Азъ искамъ да изслушамъ вашето мнѣние и казва нимà не могатъ да се приематъ нѣколко поне отъ толкова вагони. Не зная какви сѫ изпратенитѣ инжинери, но се рѣшава да се пратятъ: Манафовъ и Вълчевъ. Става слѣдъ това единъ разговоръ, който е многоваженъ моментъ въ тази афера и колкото пѫти се срѣщне съ инжинеритѣ си все ще защити честьта на своитѣ прѣдприемачи. Ето този разговоръ: „при равни условия азъ прѣдпочитамъ винаги единъ мѣстенъ прѣдъ единъ чужденецъ, но да ви кажа приятелски, нѣма да скрия отъ васъ, че азъ искамъ да дамъ тази работа на Странски, а не на нѣкой чифутинъ." — Чифутина не е Вайсенбергъ, а може нѣкой други! — За тази срѣща и разговоръ се задаваха много въпроси: С. Иванчовъ пита, вий г-нъ Каракашевъ и пр., получихте ли заповѣдь отъ Иванчова да приемете вагонитѣ? Не! — Да каже г-нъ свидѣтеля и много други, Радославовъ, даде ли заповѣдь да се запрѣтятъ митингитѣ?! Да, но тази заповѣдь не отстѫпва отъ картичката дадена на Станева отъ Радославова, кой е този министръ, който ще изкаже волята си въ друга форма?! — Нима ще каже категорически: „Вамъ Манафовъ заповѣдвамъ да приемете вагонитѣ!" И въ Турция даже не казватъ така! — Тихоловъ отива, лошъ, другъ отива бѣга, не разбира ли Манафовъ, че тази работа искамъ на Странски да я дамъ! Ето ви заповѣдьта, която е дадена.

Рѣшава се да отидатъ Манафовъ и Вълчевъ, но послѣдния остава. По едно писмо на Странски до Вайсенберга се вижда, че и да бѣше заминалъ щѣше да стои въ кѫщи.

Манафовъ заминава и Странски бърза да съобщи на Вайсенберга на онзи свойственъ езикъ, който държатъ хората, които пра-

вятъ вагонни работи — тѣ кореспондиратъ на единъ условенъ езикъ, който възбужда смѣхъ и състрадание, защото не подобава на такива хора. (Чете телеграмата отъ 14 септ.).

Вайсенбергъ, Савой-хотелъ, Берлинъ.

Телеграфирай ако cocasse (Манафовъ) е пристигналъ и положението; отъ него зависи всичко; бѫди обаче прѣдпазливъ. Има строга заповѣдь отъ clavecine (Иванчова) наедно съ coco (Тихолова) да приеме всичкитѣ egoiste (вагони) egout (локомотиви,) които отговарятъ на прѣдложението. Утрѣ сутринь пристига clement (Тончевъ). Ако присѫтствието ми е необходимо, телеграфирай.

Странски.

Има едно писмо отъ 15 септемврий, което е важно за менъ, защото илюстрира отношенията между Странски и Иванчова и съ което се рѣшава какъ ще се постѫпи, ако този планъ бѫде осуетенъ. (Чете): Лошо ли е това, измисля ли Странски, фантазира ли, не говори ли той истината, когато Поповъ се командирова по-послѣ, не се ли сбѫдватъ неговитѣ фантазии? — Нѣколко дена слѣдъ тоза Странски телеграфира на Вайсенбергъ, че Поповъ заминава (чете):

Пристига този добъръ инжинеръ Поповъ, за когото Манафовъ нищо не знае и пита кого сѫ избутали отъ министерството да ми го пратятъ за помощникъ? Манафовъ иска за помощникъ Тихолова или другъ, а му се праща съвсѣмъ другъ.

Срѣщатъ се двамата, но работата не отива добрѣ. Понеже Вайсенбергъ, когато хората сѫ повече, не може съ звонки доказателства да нареди работата лесно, пише на Странски да ходатайствува въ министерството да доде само единъ. Но той го утѣшава, че този, който ще доде, е нашъ човѣкъ и малко ще платишъ.

Манафовъ има заповѣдь да прѣглежда, Поповъ да приема и възниква едно недоразумѣние; какво е не зная: Поповъ казва, че се скаралъ, защото Манафовъ му казалъ, че е подкупенъ отъ евреина; Манафовъ казва, че имаше такава дума, но слѣдъ прѣглеждание на вагонитѣ. Манафовъ не говори истината, защото е човѣкъ на Вълчева, а Поповъ, защото по мнѣнието на министра Иванчова се праща. Тѣ се скарали, защото Манафовъ намиралъ кусури, а понеже тѣзи кусури липсвали, Поповъ се възмущавалъ. Въ този протоколъ подписватъ и двамата безъ Поповъ да остане на особенно мнѣние. Тѣ отначало сѫ спорили за нѣкои покриви, но послѣ сѫ дошли до съглашение и подписватъ заедно протокола; това не може да даде поводъ за съставяние отдѣлни протоколи, а причинитѣ за това сѫ по други, които ще видимъ послѣ.

Излиза Тончевъ на сцената вече и като срѣща Странски му казва, че ще трѣбва и ти да заминешъ за да бѫдешъ по близо до тѣзи г-да инжинери. Въ една телеграма на Странски се говори, че по съвѣта на Тончева, той ще тръгне. Той тръгва, но да се прѣдстави самъ лично на Манафова нѣма да изпъкнатъ тъй силно отношенията между

него и Тончева, за това Тончевъ дава въ ръцѣтѣ на Странски една картичка, която се признава съ невинно съдържание.

Тя е въ същия духъ на Ианчовитѣ телеграми.

Прѣдставя се Странски на Манафова и нищо не прави, а му тиква въ ръцѣтѣ картичката. Защо е тази картичка, г-да съдии? Нима не може Странски да каже, че се е срѣщалъ съ министра и сж говорили, че има нужда отъ вагони, а трѣбва картичка?! Азъ не зная какво значение дава Тончевъ на тази картичка и той ще ни обясни, за да не го обвинимъ въ нѣщо.

Тази картичка е дадена на Манафова, но той я хвърля и послѣ я дава на анкетната комисия. Прѣди да получи картичката, той телеграфира (чете 24 септ.).

На тази телеграма Тончевъ отговаря, като праща и Странски съ картичката. Но понеже Манафовъ пакъ не иска да приема, намираме една телеграма пълна съ отчаяние и казва, че и картичката не помага.

Манафовъ на 2 октомврий се връща въ София — срѣща се съ Тончева и разговарятъ за положението на вагонитѣ и понеже за всѣки вагонъ ще се похарчи по 500 лв. поправки Тончевъ идва до убѣждението, че тѣзи вагони не могатъ да бждатъ приети. Тончевъ обѣщава, че нѣма да се приематъ и го накарва да прѣдстави единъ рапортъ за нуждата отъ вагони. Това сж показанията на Манафова. Това убѣждение на Тончева трая до 3 октомврий: Този фаталенъ човѣкъ Странски научава рапорта на Манафовъ и отива въ домътъ на Тончева. Той му казва да направятъ едно заявление и да измѣнятъ мѣстото на приемание. Не е така г. Тончевъ, защото Странски не можеше да знае рапорта на Манафова и той като доде при васъ ви моли да испратите още единъ инжинеръ. Въ една телеграма Странски пише (чете 3 октомврий). Тази телеграма отъ 3 октомврий ни обяснява, че всичко е обмислено, всичко е рѣшено тъй като заявлението е отъ 1 октом., а Странски бърза да се похвали още на 3 октом. на своя съдружникъ въ какви отношения се намиратъ съ министра. Той за денъ-два телеграфира онѣзи работи, които ще се случатъ слѣдъ два-три дена; той всичко знае, а не чиновницитѣ.

Г-да съдии, тази частна интимность дали показва само онова желание на Тончева да улесни единъ български прѣдприемачъ? Нима той се срѣща, разговаря, дава хвърчащи телеграми и пр. само за това желание?! Не зная, г-да съдии, азъ това убѣждение имамъ и ще ми е драго, ако ме разколебаете въ това, но мисля, че при тѣзи доказателства нѣма да разколебая мнѣнието си.

Така на 4 окт. върху заявлението има слѣдующата резолюция, която още на 3 окт. Странски я съобщава на Вайсенбергъ. (Чете).

Д ъ р ж. о б в и н и т е л ь. Прѣди обѣдъ, г-да съдии, азъ прочетохъ заявлението на Соломонъ Вайсенберга и сложената върху него отъ м-ра на общ. сгради резолюция и казахъ, че ще дамъ едно тълкуване на тѣзи два документа и ще го направя заради това, защото г-нъ Тончевъ и въ обясненията си прѣдъ Нар. Събрание, па вѣрвамъ и тукъ, прѣдъ държ. съдъ, ще наблѣгне много на това заявление за своя защита. Съ това свое заявление, споредъ менъ, Вайсенбергъ

иска да каже: пръсналъ се е слухъ между държавнитѣ чиновници, че вагонитѣ не ще могатъ да пристигнатъ дори до стан. Цариброд, а това е клевета; и, за да оправдае тази клевета, той гарантира, че тѣ ще пристигнатъ въ Царибродъ. Имаше ли нужда да даде г-нъ Вайсенбергъ това свое заявление отъ 4 октомврий? Съ това той би ли се задължилъ прѣдъ м-то на общ. сгради, че ще иска отъ това послѣдното да му изплати само тѣзи вагони, които пристигнатъ въ ст. Царибродъ? Азъ казвамъ не, отъ гледна точка на задълженията, които е далъ Вайсенбергъ по-рано на хазната: за нея отъ 4 окт. нѣма никакво ново задължение. Но прѣди да дамъ истинската смисъль на неговото заявление, азъ трѣбва да припомня други нѣкои обстоятелства. Не е ново задължение отъ страна на Вайсенберга това заявление; то е само претекстъ въ ржцѣтѣ на м-ра на общ. сгради, да продължи своитѣ услуги, които той прѣнася на прѣдприемача въ врѣда на държавното съкровище. Прѣди обѣдъ азъ ви казахъ, че Странски отъ странство е телеграфиралъ Тончеву на 10 септемврий, какво и неговата карта, показана на Манафова, не помогнала. Въ тази телеграма той добавя: „Подробности лично", т. е. той ще доде тукъ, ще се срѣщне съ м-ра на общ. сгради и ще му разправи, защо вагонитѣ не сж приети отъ другитѣ чиновници. Слѣдъ тази телеграма, г. Странски наистина се завръща, но срѣщналъ ли се е съ г-на Тончева и като какви подробности той е съобщилъ, които не сж били удобни да се изложатъ въ неговата телеграма, не зная. Зная обаче друго едно нѣщо, именно това, което е важно, за да разберемъ значението на заявлението отъ 4 окт. Какви сж били отношенията на Странски къмъ инжинера, за това ний имаме показанията, както на Странски, така и на самия Поповъ. Тѣ не си противоречатъ. И единия и другия категорически отричатъ, да сж били запознати тукъ въ София, а едва за пръвъ пжть г-нъ Странски се запозналъ съ г-на Попова въ странство. Нека вѣрваме, и на г-на Попова, и на г-на Странски, макаръ и да имаме основания да се съмнѣваме въ тази часть на тѣхнитѣ показания. Едно обаче е важно за насъ, че ако и да не се е познавалъ добрѣ или никакъ лично г. Странски съ Попова имало е добри посрѣдници между тѣхъ. Странски е ималъ на разположение Ф. Ганчева, който е билъ зетъ на г-на Попова. Ф. Ганчевъ ще е лицето, което е дало увѣрение на г-на Странски, че Поповъ ще дѣйствува не като служитель, а като човѣкъ, който е готовъ да служи на всѣки прѣдприемачъ, за да бжде угоденъ на своя роднина. Инакъ не можемъ да си обяснимъ, защо г-нъ Поповъ заминава за странство по прѣпоржката на Странски прѣдъ г-нъ Тод. Иванчова. Но, ако тѣ тукъ не сж се запознали, твърдѣ близко сж се запознали въ странство до толкова, и то до толкова, щото Поповъ е считалъ за нужно, да съобщава на Странски и Вайсенбергъ всичко, което може да ги интересува като прѣдприемачи. И наистина, слѣдъ изпращането на тази телеграма, за която ви казахъ, се визира картичката на г-нъ Тончева, ний виждаме г-нъ Странски да се завръща тукъ, и между него и Поповъ съ Вайсенбергъ, които останали тамъ, да се размѣняватъ нѣколко телеграми. Тѣзи телеграми азъ ще ги прочета и ще направя своя коментаръ върху тѣхъ. Тѣзи

телеграми сж ясни, и, ако заслужва човѣкъ да се спре върху тѣхъ, то е за това, защото при всичката имъ ясность, г. Поповъ не може да ги разбере. Той се чуди и ги отнася къмъ областьта на чудесата. Азъ бихъ се пошегувалъ и бихъ казалъ, че той счита г-нъ Странски запознатъ съ мистеризма, съ спиритизма, за да може да знае прѣдварително, какво умътъ на единъ човѣкъ има да твори. Отъ даннитѣ по дѣлото се установява, че на 28 септем. е съставенъ единъ рапортъ отъ г-нъ Попова, за който се е знаяло още отъ по-рано, че той ще го направи, понеже г-нъ Манафовъ дѣйствувалъ пристрастно. Този рапортъ едва успѣлъ да се роди въ главата на г-на Попова, той е билъ вече извѣстенъ на г-на Странски: той е очаквалъ този рапортъ; въ него има и друго едно доказателство важно за насъ, за да видимъ, какво значение има телеграмата на Т. Иванчова отъ 5 сеп.

Важно е да изтъкна прѣдъ васъ, че въ края на краищата г-да инжинеритѣ сж разбрали, какво офертата на г-на Странски, колкото и да е лаконическа и не взискателна спрѣмо г-на Вайсенберга, за приемането на тѣзи стари вагони единствената оферта, единствениятъ критерий е била телеграмата отъ 5 септемврий 1902 год. И наистина, г-да сждии, прочетете още единъ пжть въ съвѣщат. си стая този докладъ и вий ще се убѣдите, че това, което изтъкнахъ прѣдъ васъ, е вѣрно. Въ този рапортъ г. Поповъ пише слѣдующето: (чете) . . . Отъ гледна точка на тази телеграма Поповъ намира за възможно, да се купятъ вагонитѣ. Ний знаемъ телеграмата на Манафова, който работи съвмѣстно съ Попова. Азъ не мога, се казва тамъ, да приема нито единъ вагонъ, защото той не отговаря нито на м-ското постановление нито на офертата на Вайсенберга. Офертата на Вайсенберга е по-взискателна къмъ интереситѣ на държавата, телеграмата на Т. Иванчова е по-снисходителна: Тя свръзва ржцѣтѣ на всѣкой инжинеръ, въ такава смисъль, че той не може разбра отъ нея, като какви вагони трѣбва да приеме. Тя има само една смисъль: да се приематъ вагонитѣ. Не забѣлѣзвате ли, г-да сждии, че въ този рапортъ Поповъ знае, какво нѣма далечъ да отиде? Той се бои и казва, че, ако ги приемамъ, азъ правя това отъ гледището на ония условия, които ми опрѣдѣля г. м-стра президентъ? Ако въ тѣхъ се укажатъ недостатъци, като се прѣцѣнятъ отъ гледна точка на конкуренцията, азъ не отговарямъ. Азъ съмъ пратенъ само съ тъзи телеграма, тя ми е пжтеводната звѣзда. Ако тя ме докара до нѣкой лошъ пжть, ако стане причина да ви изпратя лоши вагони, не ще бжда кривъ азъ. Азъ изпълнявамъ заповѣдь и ако има да носи нѣкой отговорность, то е моятъ началникъ. Тази идея проглежда отъ слѣдующитѣ думи: „за да бжда по-ясенъ за да бжда по-чистъ“ и т. н. Той е ималъ срѣща съ Манафова и този му е казалъ, че по покупката съ евреина, тамъ дѣто има натякваня, трѣбва да бждемъ прѣдпазливи; трѣбва да си оставимъ отворена капия, прѣзъ която единъ денъ, въ случай на зоръ да можешъ да изкочишъ. И той пише въ рапортътъ си: „ . . . считамъ за нуждно да ви дамъ точно описание на вагонитѣ . . . . . .“ Колкото и този рапортъ да има цѣна на единъ прѣдпазливъ рапортъ, той е първата крачка, която прави Поповъ, за да прокара вагонитѣ; той е най-добриятъ отъ всичкитѣ

прѣдшедствующи рапорти и телеграми. Понѣ нѣщо, вмѣсто нищо. Г-нъ Странски, ви казахъ по-рано, че е знаялъ за този рапортъ, той го е очаквалъ съ нетърпение. Той изпраща телеграма до г-нъ Вайсенберга, въ която ни говори за рапорта на Манафова отъ 21 септемврий. Този нашъ човѣкъ, който е далъ увѣрение, че ще бѫде снисходителенъ, билъ заплетенъ отъ Манафова, подхлъзналъ се или както се е изразилъ самъ г. Странски за него: „Този човѣкъ хемъ отъ горѣ пише, че сѫ добри, хемъ отъ долу пише, че сѫ лоши". (чете). Вий, г. Странски, като бѣхте тамъ, говорихте ли съ г. Попова за честниятъ му рапортъ? — Не. Вий г-нъ Вайсенбергъ? — Не. Вий г-нъ Поповъ съобщихте ли на г-на Странски, че въ м-то, ще пращате такъвъ рапортъ? Не, азъ го само написахъ. Отъ дѣ знае г. Странски, че ще изпращате такъвъ рапортъ? Чудно ли е, питамъ азъ г. Попова, ще остане да си го обяснимъ съ чудесата ли? Този обаче, който не желае да витае изъ областьта на чудесата ще каже: много естествено, работата е много проста, Поповъ е говорилъ съ Странски, та и отъ тамъ телеграмата на Странски: „подробности лично, като дода". А слѣдъ идването му телеграма до Попова: . . . (чете). Сѫщия денъ друга телеграма. Двѣ телеграми въ единъ день; не показва ли това, че този рапортъ е прередактиранъ, ако не съвмѣстно съ С-ски, то поне съ Вайсенберга? И наистина на 2 окт., когато Манафовъ иде въ м-то на общ. сгр., да рапортира, че вагонитѣ сѫ лоши, Вайсенбергъ праща телеграма на С-ски частна: . . ., Не можемъ ли заключи отъ тукъ, че и 3-мата тѣзи г-да: и Странски, и Вайсенбергъ и Поповъ, по-деликатно да кажа, икономисватъ истината? Това, което тѣ сѫ казали, прѣдъ Държ. Сѫдъ не кореспондира съ това, което сѫ писали. И тъй частния рапортъ днесь пристига въ София, по-добрѣ е Поповъ да приема. Знаемъ една телеграма на Вайсенберга, въ която той казва:

„По-добрѣ е да остане самъ Манафовъ да приема." Това ще е било по онова врѣме, когато Странски телеграфира, ако си припомнямъ, на Вайсенберга: „гледай да спечелишъ Манафова, а колкото за Януша — за Попова тѣ сѫ наши." И по тѣзи думи: „да спечелишъ", ще трѣбва да кажа нѣщо, не за да ви убѣждавамъ, вие сте убѣдени, вие чухте, че тѣзи що депозираха прѣдъ васъ показанията си, дадоха такива едни обяснения, които не биха могли по никой начинъ да бѫдатъ приемливи. Какъ мислѣхте вие, питахъ азъ Вайсенберга, когато получихте телеграмата: „да го спечелите" той се позасмѣ и каза: „съ благи думи, съ приказки." Този, който скрива истината прѣдъ такъвъ очевиденъ фактъ, той ще има интересъ да я скрива и прѣдъ други по-тъмни за насъ факти. И ето послѣ рапорта на Попова, Вайсенбергъ телеграфира: „по-добрѣ е Поповъ да приема." Не е важно кого той, прѣдпочита, важно е, че неговото прѣдпочитане има значение въ м-вото на общитѣ сгради. Като имамъ прѣдъ видъ, г-да сѫдии, тѣзи обстоятелства, които ви разправихъ, азъ добавямъ къмъ тѣхъ и онова обѣщание, което дава Тончевъ, че нѣма да приеме вагонитѣ. Но пристига рапорта на г. Поповъ на 2 октом. Странски е билъ при г. Тончева, а че е билъ и говорилъ, азъ цитирамъ неговата телеграма отъ 3 октом. (чете)... Слѣдъ тази дата се открива ново поле, нова възмож-

ность, да бждатъ приети вагонитѣ. Когато цѣлъ свѣтъ счита, че вагонната работа е загубена, тя изнова възкръсва. Г-нъ Манафовъ е билъ наново натоваренъ съ изучване на въпросътъ: дали може да се мине безъ тѣзи вагони, г. Тончевъ на ново ще търси инжинери, които да приематъ тѣзи вагони. На 3 окт. се прави съвѣщанието, а на 4 окт. заявлението се праща въ м-вото. Азъ ви казахъ и пакъ повтарямъ, че въ това заявление нѣма никакво ново задължение на Вайсенберга спрѣмо хазната. То, приповтаря сжществующето отъ 14 юлий. То се дава само, за да се вземе поводъ отъ него, та да се даде още единъ пжть възможность на Вайсенберга, да изпрати своитѣ вагони. Ние ще видимъ, дѣйствително, въ офертата, че вагонитѣ ще се изплатятъ 10 дена отъ пристигането имъ въ Царибродъ. Това значи, че за пристигналитѣ въ здраво състояние само вагони въ Царибродъ м-вото ще заплати, а за всѣки разкапанъ, съсипанъ по пжтя вагонъ, рискътъ ще остане на Вайсенберга. Но какво значение има тогава заявлението на Вайсенберга отъ 4 окт.? (чете). Добрѣ, но Тончевъ и Вайсенбергъ сж дали друго обяснение. Вайсенбергъ е казалъ: „Тукъ се говори за друго приемане." Прочее между офертата отъ 14 юлий и заявлението отъ 4 окт. има една сжществена разлика. Азъ не съмъ мислилъ да давамъ такъвъ смисъль на заявлението си, че въ Царибродъ ще става окончателно приемане, казва Вайсенбергъ. На г. Вайсенбергъ му е кжса паметьта, той забрави това, което трѣбва да помни. Той е забравилъ своето заявление отъ 2 дек., въ което казва онова, което е. Азъ обаче ще трѣбва да го кажа, именно че заявлението на Вайсенберга отъ 2 декем. бѣше дадено тогава, когато вагонната работа бѣше турена на масата, понеже на Вайсенберга не отърваше да му кажатъ: понеже окончателното приемание е тукъ въ София, ние ти бракуваме вагонитѣ, вади си очитѣ съ тѣхъ! Може наистина да дадемъ такова обяснение на постжпката на Вайсенберга отъ 2 декемврий, но защо той даде сжщитѣ показания и тукъ и на прѣдварителното дирене, когато вагонитѣ бѣха вече изпратени? Азъ оставамъ тѣзи въпроси открити; защото на тѣхъ не е мжчно да се отговори. Толкова повече, като се има прѣдъ видъ това, що казахъ за Странски, Поповъ и Манафовъ. Вие ще видите, че работата е вървѣла така, че трѣбвало да се яви едно заявление отъ 4 окт., за да се направятъ послѣдующи разпореждания. На 4 октом. г. Тончевъ слага онази резолюция, която бѣхъ прочелъ. Сжщиятъ день, 4 октомврий, Странски изпраща на г. Вайсенберга една телеграма, въ която приповтаря горѣ-долу резолюцията на г-нъ Тончева (чете).

Но, г-да сждии, човѣкъ прѣдполага, а Богъ разполага. Тъй кроили, инакъ излѣзе работата. Чака Вайсенбергъ, съ нетърпение очаква заповѣдьта на г-нъ Тончевъ до Попова, който вагони ще приема, да ги приеме. Ще чака, защото толкова пжти му сж писали, и онова, което днеска му е било писано, утрѣ се е подкрѣпяло съ официална телеграма. И този пжть, като сѣкога, Вайсенбергъ е повѣрвалъ на Странски, който е излъгалъ този пжть, но причината сж били Вълчевъ и Манафовъ. Слѣдъ резолюцията си, г-нъ Тончевъ телеграфира на Попова, да приеме вагонитѣ. Знаете, г-да сждии, че Поповъ се оплаква,

какво той нѣма нищо друго на разположение, освѣнъ телеграмата отъ 5 октомврий и че на основание на тази телеграма може да приеме вагонитѣ. Като вижда г-нъ Вълчевъ, че единъ день Поповъ може да се оправдае, той му изпраща една телеграма съ малко по-друго съдържание. Той нарежда сума условия, казва: ще приемате вагонитѣ, които да нѣматъ счупени части и т. н. (чете телеграмата). Тази телеграма се дава на г-нъ Тончевъ и той имà добрината да даде нѣкои обяснения по нея. Той казва, че неговата телеграма е съкратена по такъвъ начинъ, щото да се запазва сжщата смисъль: защо да сж много думи, нека бждатъ по-малко и да изказватъ сжщата смисъль. Но тукъ има една подробность. Г-нъ Вълчевъ, който не знаялъ или не подозиралъ, че въ г-нъ Тончева има сжщата тенденция, каквато и въ Т. Иванчова, докладва му, че нужда отъ вагони нѣма вече. Г-нъ Тончевъ се съгласилъ и съ това, но телеграфира да се приематъ извѣсни закрити и открити вагони. За да направя това, казва г-нъ Тончевъ, азъ имахъ съображения не извѣсни на г-нъ Вълчева: прѣдъ мене въ м-ството на писалището всѣки день се намираха листоветѣ, отъ които азъ можахъ да видя, колко и какви вагони сж нужни, и тѣзи листове ме убѣдиха, че имаме нужда, и отъ закрити, и отъ открити вагони. Задоволихме се съ това обяснение; но, колкото за онѣзи съкращения, които е направилъ той въ телеграмата, не ми се виждатъ да сж оправдателни. Г-да сждии, рапорта отъ 28 септемго е знаялъ г-нъ Тончевъ, той го чете заедно съ насъ; знаелъ е той, че този въпросъ е деликатенъ; знаелъ е, отъ специалния докладъ на г-нъ Вълчева, че Поповъ не е инжинеръ-механикъ; че той е цивиленъ инжинеръ, който отъ вагони малко разбира, и при такива обстоятелства онѣзи наставления които е давалъ Вълчевъ въ телеграмата си, излишни ли сж?

Но, казва г. Тончевъ, безъ всички тѣзи съкращения, вие ще видите, че смисъла не е измѣненъ сжществено. Да, това е вѣрно, но за г. Поповъ, който обича да казва: за да бждемъ по-ясни, азъ приемамъ тѣзи вагони отъ гледна точка на телеграмата. Това сж разбирали тѣзи, които сж писали тази телеграма. Прави се втора една редакция съобразно съ онѣзи заличваня, които е направилъ г. Тончевъ, но и въ нея г-нъ Тончевъ прави поправки. Тамъ му било казано: „Вие г-нъ м-ре, трѣбва да не знаете постановлението на М-ския Съвѣтъ; вие искате да натоваритѣ съ приемане на вагонитѣ само г. Поповъ, ама г. Манафовъ пита отъ странство, кой е този Поповъ; той е цивиленъ инжинеръ; м-ското постановление казва, че вагонитѣ ще се приематъ отъ инж. механикъ“. Ето защо, нито едната, нито другата телеграма не е била изпратена. Ето защо Вайсенбергъ пита Странски: „Ти казвашъ, че такива телеграми ще додатъ, а тѣ ги нѣма“. Странски пакъ ще да е билъ при Тончевъ, защото тѣзи подробности отъ друго мѣсто не може да ги научи. Азъ питахъ Странски, ходилъ ли е въ м-то и давали ли сж му чиновницитѣ дѣлата? — Не. Той каза, че ако не знае това отъ министритѣ, знае го отъ г. Даскаловъ.

Вълчевъ разправя сега, че този инжинеръ не разбира отъ работата; м-ското постановление изисква еди какво. Тогава Странски праща телеграма на Вайсенберга: „Манафовъ и Вълчевъ правятъ нечувани мжчнотии...“ Отчаяние! Но тогава, когато му е съобщилъ тази новина г. Тончевъ, тогава обсждждатъ въпроса, като какъвъ инжинеръ механикъ да пратятъ, който да изпълни м-ското постановление. Въ сжщата телеграма извѣстява Вайсенбергъ, че Кокасе и К. били осуетили тѣхнитѣ планове. „Наредихъ съ Карлъ-Боботановъ, който тръгва утрѣ. Намѣрили най-послѣ инжинеръ механикъ. Може ли Странски да телеграфира на Боботанова, безъ да има съгласието на м-ра, г. сждии? — Не може. И наистина този инжинеръ-механикъ, съ който е наредилъ Странски, билъ е командированъ и той е заминалъ на другия день 6 октомврий. Прѣди да замине г. Поповъ, споредъ телеграмата е станало нареждане. Г. Боботановъ се намира въ хотелъ Метрополъ, споредъ неговитѣ показания пъкъ Странски билъ въ кжщи. Взема съгласието на м-ра, че ще се командирова този инжинеръ, за когото Иванчовъ е ималъ много лошо мнѣние; праща човѣкъ Странски, за да намѣри Боботанова и Боботановъ иде въ кжщата на Странски. Споредъ показанията на Боботанова г. Странски му казалъ: „Изредиха се толкова инжинери, всички ги намѣриха за лоши, надѣвамъ се че вие г. Боботановъ ще бждете по-обективенъ, по-справедливъ“. Една подробность ни съобщи Боботановъ и тя е важна: слѣдъ като говорили така невинно, г. Странски повикалъ по телефона г. Тончева и му казалъ за това. Послѣ казалъ на Боботановъ: „Ще отидете при Тончева и ще бждете пратенъ въ странство да приемете вагонитѣ“. На мене ми прави впечатление този начинъ на третиране въпроса: Странски се сношава съ м-ра, Странски прѣдварително дири Боботановъ, Странски телефонира на Тончевъ и г. Тончевъ е ималъ съ Боботанова сжщия разговоръ, какъвто има Иванчовъ съ тримата инжинери въ кжщата си. Той му казва: „Чудя се какъ тия вагони, които прѣди 1-2 год. сж циркулирали по прускитѣ желѣзници, днесь да не могатъ да бждатъ приети?“ Надѣва се че между тѣзи вагони ще се намѣрятъ такива, които ще могатъ да бждатъ приети. Трѣбва на Боботановъ да се дадатъ всички книжа; отива въ м-вото и какви инструкции му се даватъ, ние имаме показанията на Захариева. Дохожда Боботановъ, срѣща се съ Захариевъ и отворили приказка, отъ която Захариевъ разбралъ, че Боботановъ знае повече отколкото него. Боботановъ му казалъ, че тѣзи вагони ще послужатъ за вжтрѣшно употрѣбление. Захариевъ казва, че разбралъ, какво на Боботановъ трѣбва да се дадатъ подробни наставления, за да не може и той послѣ като Поповъ да пише: основайки се на телеграмата отъ 5 септемврий, намирамъ за възможно да ги приема, но за по-добрѣ и по-ясно ще ги опиша. Г. Тончевъ прѣдъ Нар. Събрание е далъ обяснения и е казалъ, защо вие мене подозирате въ едни дѣйствия, които могатъ да дадатъ поводъ и основания за много прѣдположения? Тогава, когато става командировката на Боботанова, азъ му давамъ такива инструкции и наставления, отъ които повече не бѣхъ въ положение да му дамъ? Имамъ прѣдъ видъ обяснението на г. Тончевъ, и днесь съмъ въ положение, да конста-

тирамъ, че ако г. Тончевъ би далъ всичкитѣ тѣзи инструкции на г-нъ Боботанова възможно е всичкитѣ тълкувания и изводи, които произтичатъ отъ обстоятелствата, и да не бждатъ толкова достовѣрни. Но заслугата за даденитѣ на Боботановъ инструкции, не е заслуга на г-нъ Тончевъ, не Тончевъ му е далъ тѣзи инструкции, а тѣзъ, които си турятъ за задача да слѣдятъ тази афера: даватъ му ги Захариевъ, Манафовъ, Вълчевъ. Така депозираха тѣ показанията си. И до като тѣзи показания не бждатъ съборени, то това е самата истина. Тѣ не могатъ да бждатъ съборени, защото г. Тончевъ и не подозира за сжществуването на такива инструкции, камо ли да ги вземе да ги даде на Боботановъ и да каже: ти ще се придържашъ тѣхъ и съобразно съ тѣхъ ще ги приемашъ.

По едно врѣме Поповъ се връща въ София за това, защото, като пристигналъ тамъ, той видѣлъ, че неговитѣ наставления сравнени съ Боботановитѣ не кореспондиратъ. Доложилъ за това на Попова и Тончевъ останалъ зачуденъ, видѣлъ, че тѣ му сж неизвѣсни. Туй въ свръзрка съ казаното отъ Захариевъ не доказва ли, че поне г. Тончевъ е далъ тѣзи инструкции, а на Боботановъ, като знаеше повече отъ колкото трѣбва, трѣбваше да му се дадатъ и по-подробни наставления. Тръгна съ тѣзи наставления г. Боботановъ за странство. Г-нъ Странски знае, че той заминава — той е ималъ разговоръ съ него — и сжщиятъ денъ телеграфиралъ на Вайсенбергъ: „Боботановъ тръгва въ недѣля тамъ . . . (чете)“. Като питаме Вайсенберга, какъ тълкува думитѣ „нищо не обѣщавай, споразумѣние направено“, той отговаря: „Нѣщо да се даде на Боботановъ“. Това ще да е въ нарежданята на Странски, който отъ първия день се поставя въ най-интимни отношения съ Боботановъ. А послѣдниятъ, като съзнава отъ каква важность е фактътъ, дали той е кореспондиралъ съ Странски, отговаря, че нищо по тази работа не е писалъ на Странски. Странски твърди тъкмо противното, той казва за едно писмо. А азъ обаче ще кажа, че г. Странски крие други двѣ писма, които се прозиратъ отъ двѣтѣ телеграми: Защо се криятъ тѣзи работи? — Понятно е защо: споразумѣние направено.

Странски ни прѣдстави едно отъ тѣзи писма на Боботанова, което той обѣща да ни го донесе. Наистина той донесе едно, отъ което, ако е такова, каквото ни го прѣдаде г-нъ Странски, можемъ да теглимъ много заключения. Отношенията между прѣдприемача и инжинера, който приема тѣзи вагони сж били отношения повече подозрителни отъ гледна точка на интереситѣ на това м-во, отъ което е билъ пратенъ Боботановъ. Боботановъ е тръгналъ като човѣкъ на Странски. По-рано съзрѣхъ една идея по телеграмитѣ на Вайсенберга, че понеже се намиратъ инжинери отъ м-вото, които да ги приематъ, Иванчовъ билъ писалъ на Странски, да се ангажиратъ двама пруски инжинери. До пруски инжинери не е стигнало обаче, понеже намѣрилъ се е г. Боботановъ. Съ него споразумѣние е било направено. Какъ ли пише г. Боботановъ на Странски? — „Нищо особено, оплакваше се, че работитѣ му били забъркани, че пристава щѣлъ да доде да опише дрѣхитѣ му. Г-да сждии, Боботановъ приема вагонитѣ на Странски и му пише за своето окаяно положение. Какво заключение ще на-

правите? Най-малкото, най-възможното, че той е най-близъкъ приятель, най-сърдеченъ приятель, на когото можешъ да повѣришъ този секретъ. Въ този критически моментъ, когато толкова хора отказватъ да приематъ тѣзи вагони, азъ се възползувахъ отъ обстоятелството, че г. Странски ще ми помогне; той нѣма да допусне, да продаде пристава дрѣхитѣ ми. Но, г. Странски, не е само това писмо, вие сте получили и друго, понѣ за едно имаме указания отъ единъ документъ и понѣ една телеграма сте получили отъ Боботановъ, която специялно визира въпроса за вагонитѣ. Боботановъ ще е билъ посветенъ въ отношенията ви съ Айлеръ. И наистина азъ намирамъ това въ дѣлото и телеграма отъ 8 октомврий — това става едва не на втория, третия день, откато замина отъ тукъ Боботановъ — една телеграма на Странски до Вайсенбергъ. Тя остана единствената, която ние не можехме да дешифрираме и никой не иска да ни помогне. Тя, въ всѣки случай доказва едно, че щомъ е пристигналъ г. Боботановъ тамъ, той ще да е телеграфиралъ нѣщо и на Странски, защото какъвъ другъ смисълъ има тази телеграма, какъ ще си я обяснимъ? (чете я): . . . . Не показва ли това, че отношенията между Боботановъ и Странски сж такива, които влязатъ въ категорията на нареденитѣ отношения споредъ тѣхната терминология? Но, ние имаме и телеграмата отъ 22 октомврий, дѣто Странски ни съобщава друго (чете я) . . . .“ — Тѣзи нѣколко документи даватъ ви възможность, съ спокойна съвѣсть да кажете, че отношенията на Странски, на Вайсенбергъ и на Боботановъ сж били отношения най-нежелателни; че когато Боботановъ е успѣлъ да се споразумѣе съ Странски, послѣдниятъ се възползувалъ отъ това; че понеже всички молби охотно се удовлетворяватъ отъ г. Тончевъ, поисква се най-сетнѣ изпращането на Боботанова?

Г-нъ Боботановъ е въ странство; той почва да приема вагони. При първото имъ свиждане съ Вайсенбергъ, той е поискалъ отъ послѣдния, да прѣгледа прѣдварително всички вагони. Но, тѣ сж разпръснати изъ цѣла Германия. Той иска прѣдварително да види вагонитѣ въ всѣки градъ отдѣлно, а слѣдъ това да даде мнѣнието си. Такава е волята на г. Боботановъ. Това не се е харесало на г-нъ Вайсенбергъ и той телеграфира на господинъ Странски: „Боботановъ иска да прѣгледа вагони (чете я) . . . . посрѣдствувай въ м-ството . . . .“ Получава това г-нъ Странски и телеграфира на г. Вайсенбергъ (10 октомврий чете я) . . .“ На 10 октомврий г. Странски увѣдомява Вайсенбергъ, че наистина Тончевъ билъ се завърналъ отъ Варна и далъ заповѣдь, щото г. Боботановъ да ги приеме отъ градъ на градъ. На 10 октомврий се размѣнятъ тѣзи телеграми между двѣмата прѣдприемачи съдружници, а на 11 октомврий съгласно желанието на г. Вайсенбергъ м-ството телеграфира (телеграмата подписана отъ Вълчевъ): ще приемете вагонитѣ отъ градъ на градъ. Но и това не е било достатъчно за г. Вайсенбергъ, той иска и други нѣкои заповѣди да се дадатъ отъ София и моли, щото Странски да посрѣдничествува въ м-ството, вагонитѣ да се приематъ само отъ г. Боботановъ вече. Отговаря му се отъ м-ството отъ главния секретарь: вагонитѣ да приема само Боботановъ. Г-нъ Поповъ именно по това врѣме се завръща

въ София; по това врѣме той води разговоръ съ г-нъ Тончева и става ясно, че инструкциитѣ не Тончевъ е далъ на Боботановъ, а Захариевъ. Какво е говорилъ тукъ г. Поповъ, като се е срѣщналъ съ Тончева не е толкова важно. Г-нъ Поповъ ще да се е видѣлъ съ роднината Филипъ Ганчевъ и на 16 октомврий бързо телеграфира на Вайсенбергъ „—" съ тази дата, че Поповъ заминава назадъ, за да приеме вагонитѣ заедно съ Боботановъ, като този пжть обѣщава да бжде добъръ. И идущитѣ събития на тази афера оправдаватъ очакванята на г. Странски. Ето телеграмата: „... като се страхува, че може да изгуби службата". Благодаримъ за такова собствено желание. Връща се по собствено желание и обѣщава да бжде добъръ, защото му грози да изгуби службата.

Но настжпва едно затишие въ тази вагонна афера, идатъ вагонитѣ и въ едно отъ писмата г. Странски се изразява. „Като че и дявола е противъ насъ, като че сж заковани въ земята тѣзи вагони та не мърдатъ; инжинеръ слѣдъ инжинеръ се праща и все не идатъ". Защо г. Боботановъ не е приемалъ вагонитѣ, азъ си обяснявамъ съ едно: дори г. Боботановъ при всичкото обѣщание, при всичкия интересъ да ги приеме и той на мѣстото ще да е билъ малко смаянъ; този Боботановъ, който е направилъ споразумѣние съ Странски отъ една страна, отъ друга — нѣма вече телеграмата отъ 5 септемврий на Иванчовъ: той има и конвенцията и специални писма и инструкциитѣ. Г-нъ Боботановъ се замжчва да поправя вагонитѣ. Ние знаемъ писмата на Странски, въ които се учи Боботановъ, да ги прѣбоядиса. Понеже вагонитѣ закъснѣха, не идатъ, става нужда да се напомни на г. Боботановъ, да побърза и вие ще видите, г-да сждии, редъ други едни телеграми, които ни обясняватъ какъ е била работата. Г-нъ Странски на 21 октомврий телеграфира на Вайсенберга: „Тончевъ телеграфира на Боботановъ, да приеме бързо вагонитѣ споредъ собственото му оцѣнение, които могатъ да служатъ 4 години, като телеграфира прѣдварително въ м-ството за всѣка експедиция".

Има друга една телеграма отъ 23 окт. (прочете я). И слѣдъ тѣзи подкани, да се пратятъ вагонитѣ, послѣднитѣ не се пращатъ и отчаението на Странски е най-голѣмо. Настжпва 24 окт., който азъ наричамъ день на кризата, день на чиновническа съвѣсть. На тази злополучна дата отъ Тончева сж изпратени редъ телеграми съ хвърчащи номери и министерството нищо не знае, а само той и Странски. Ний ще поговоримъ за тѣзи телеграми и ще видите, че не нуждата отъ вагони е която иска вагонитѣ часъ по-скоро да пристигнатъ, а понеже въ доставката е заинтересованъ Странски и дважъ по-вече Тончевъ.

На 24 се дава официална телеграма отъ Тончева и забѣлѣжете и запомнете моля, г-да сждии, съдържанието й, а сжщиятъ день се праща телеграмата съ хвърчащъ № (чете я). Въ тази телеграма има думитѣ „които ще траятъ 4 години", а въ първата ги нѣма. Тѣзи думи не трѣбва да ги има тамъ, но всѣко слѣдствие си има причина. Праща

се и трета телеграма (чете я № 105). Неволно човѣкъ си спира вниманието на тѣзи 3 телеграми и се пита: защо се пращатъ тѣ въ единъ и сѫщи день. Но, ако се вгледате въ кореспонденцията на Странски и Вайсенбергъ, ще разберете всичко. Вайсенбергъ телеграфира сѫщия день (чете). Значи тѣзи работи въ очитѣ на Вайсенбергъ сѫ боклуци! Вайсенбергъ иска щото Тончевъ да прати телеграма на Боботанова да приема и работата ще тръгне добрѣ.

Най-послѣ слѣдъ толкова телеграми отъ София тръгва работата добрѣ. Ето и телеграмата на Боботанова (чете) и на 25 октомврий ще тръгватъ и вагонитѣ. Не зная, г-да сѫдии, но пакъ едно затишие настѫпва: вагонитѣ не тръгватъ, защото трѣба да се боядисатъ и поправятъ. А ето, че на 28 окт. друга хвърчаща телеграма (чете № 108). На 29 се праща единъ подробенъ рапортъ като какви сѫ вагонитѣ и какво трѣбва да се направи съ тѣхъ, като се говори и за локомотивитѣ. Въ този протоколъ се срѣща особеното мнѣние на Попова, за което той ни говори, че понеже за бандажи, буфери и пр. той не е компетентенъ ако сѫ лоши ще държи отговоренъ Боботанова. Въ рапорта си Боботановъ казва, че той приема вагонитѣ, но ще има нужда отъ поправки, които ще траятъ 3—4 седмици и ще трѣбва да стоя тукъ. Намъ ни трѣбватъ, г-да сѫдии, вагони да возимъ десятъка и цвѣклото и пр., значи бързаме! Още на 18 августъ Тихоловъ като вижда, че дава възможность на прѣдприемачитѣ да ги поправятъ, телеграфира, че на 15 септем. ще имате 120 парчета.

Но вагонитѣ трѣбва да се приематъ! — Този рапортъ на Боботанова е регистриранъ едва на 14 ноември. Той казва, че тѣзи вагони ги приемалъ съ голѣма резерва. А ако не се вѣрва на Дръцкова, Тихолова, Манафова, Попова, най-послѣ трѣбва да се вѣрва на Боботанова; и ако се гледа на работата, както трѣба да се гледа, ще се види, че освѣнъ интереситѣ на Странски има и други интереси; трѣбва да се тури срокъ на тази работа и че безкрайно тя не може да се продължава, защото за поправки и дума не може да става тъй като ний купуваме вагони, които веднага трѣба да туримъ въ движение. Тончевъ казва да! но този рапортъ е регистриранъ на 14 ноемврий. Трѣба да си отворятъ очитѣ! Ако иска да каже Тончевъ, че до тази дата нищо не му е извѣсно за този рапортъ, ще му покажа телеграма, която прави този рапортъ нищо да не струва. Боботановъ иска разрѣшение, да стои ли за поправкитѣ и съ хвърчаща телеграма № 110 се обяснява, че Тончевъ знае за този рапортъ, знае го на 7 ноември. Но това нищо не говори въ полза на тезата, която Тончевъ защищава. (Чете) Пристига първата пратка вагони и се състави протоколъ отъ Николова съ дата 15 ноември, деньтъ прѣди да се регистрира рапорта на Боботановъ. Тѣзи вагони се описватъ отъ Николова по начинъ, който не се различава много отъ Боботанова. Вагонитѣ иматъ знакъ за бракувание, текатъ, гнили и пр.; тѣ и не виждатъ хранитѣ, както и хамбаритѣ; на десятъка не му върви. Праща се рапорта Манафову и се туря резолюция, да се спре приемането на вагонитѣ (чете резолюцията).

Най-послѣ и Тончевъ слага една резолюция, която възбужда съмнѣние, а той прѣдъ Народното Събрание ѝ дава голѣмо значение.

Той, отива на гарата и прѣглежда вагонитѣ (Чете). По-послѣ има една друга часть отъ резолюцията и азъ подържамъ, че тя има по-послѣшно произхождение, защото тя не кореспондира съ първата часть. Въ първата часть г-нъ Тончевъ, не казва своето мнѣние, а въ втората той постжпва така, както му прѣпоржчва г-нъ Манафовъ. Самъ Тончевъ въ обясненията си прѣдъ Народното Събрание и прѣдъ васъ призна, че втората часть отъ резолюцията е написалъ слѣдъ като се върналъ отъ гарата и за да примири първата часть съ втората туря думитѣ „неможе да се приеме и пр." Той послѣ постжпи така, както би постжпилъ всѣки, като заповѣдва да се бракуватъ. Той казва: „Вагонитѣ се бракуваха именно възъ основа на тъзи моя резолюция". Обаче азъ не съмъ съгласенъ дори съ съдържанието на неговата резолюция, защото отъ неговата резолюция не слѣдва, че вагонитѣ трѣбва да се бракуватъ, а казва въ нея, че ще телеграфира на Боботанова, да не приема вагони, които могатъ да се бракуватъ тукъ. Но, г-да сждии, нима като се направятъ всички тѣзи услуги на Вайсенберга, слѣдъ като се знае мнѣнието на всички чиновници, нима това може да освободи Тончева?!

Тѣ се бракуваха, но бѣха вече платени вслѣдствие на една дипломатическа интервенция. Какъ ще се истълкува тоя фактъ за бракуването на вагонитѣ, ще кажа думата си, слѣдъ като чуя обясненията на Тончева. Сега нека се спремъ върху писмото на Странски, за да ви докажа, защо се е указвало такова съдѣйствие на прѣдприемачитѣ и защо е игнорирано мнѣнието на инжинеритѣ. На този въпросъ можемъ да отговоримъ и безъ прѣдположение, съ повече или съ помалко вѣроятность. Тѣзи писма бѣха силно атакувани отъ свидѣтеля Начевичъ. Нѣколко думи за показанията му. За прьвъ пжть прѣдъ Държ. Сждъ, Начевичъ бѣше запитанъ отъ Тончева: „Знаете ли щото Странски и другъ пжть да е писалъ писма, въ които да е компрометиралъ високопоставени хора?" — Да, зная, такъвъ случай имаше въ Стоилово и Стамболово врѣме. „Знаете ли Странски да е вземалъ качеството на финансовъ м-ръ, когато сте били дипломатически агентъ въ Виена?" — Да, зная. Зная го, г-нъ Начевичъ, знаятъ го и онѣзи, които сж го викали за свидѣтель, да установи тѣзи факти. И този човѣкъ, какъвто ни го рисува г-нъ Начевичъ, има по-голѣма цѣна прѣдъ всичкитѣ чиновници въ м-ството. Дали Странски е такъвъ, или другъ, ни не сждимъ него тукъ и самъ Странски каза, че той ималъ слабость да пише такива писма. Но, г-да сждии, обясненията на Начевича и самопризнанието на Странски, който унижи самъ своята личность, е нищо, а важно е онова, че между това което пише и което се случва нѣма разлика. Защо е тази дѣятелность отъ Тончева и Иванчова, да се защитятъ интереситѣ на Странски съ загуба за държавното съкровище; за черни очи на Странски ли, или добрата му репутация върши всичко това; тѣхната дѣятелность не засвидѣтелствували за тѣхната заинтересованость? Това не се ли поглежда въ писмата на Странски? (Чете писмото отъ 20 ноемврий и писмото отъ 6 ноем-

врий). Отъ писмото важна е тази фраза: „брата на Иванчовъ иска отъ менъ полица“. Вѣрвате ли, единъ министръ да падне тъй низко, че, за да може да се усигори, постжпва по такъвъ начинъ, по който пише Странски? Азъ не допущахъ, но сега допущамъ; разликата е въ настоящето и миналото врѣме. Да! Една вагонна афера може да се свърши по такъвъ начинъ, че се обѣщава, да не се прилагатъ часть отъ писмата къмъ дѣлото и да се иска обезпечение съ полица. Така се сложиха фактитѣ, така се прѣдстави отъ дѣлото, така се прѣдстави и отъ свидѣтелитѣ; и ако нашето заключение е скръбно и обидно, това нѣма да легне върху нашата съвѣсть. Тѣ, ако паднатъ по тази афера, ще паднатъ подъ влиянието на собственнитѣ си дѣла; ще паднатъ подъ влиянието на своитѣ желания, да иматъ дѣло съ тѣзи хора, като Странски и Вайсенбергъ. Тѣ бѣха добри, на тѣхъ вѣрваха всичко и въ всичко ги задоволяваха, но сега, когато дѣлото е прѣдъ сжда, тѣ сж ваши съучастници и ако ви погуби нѣкой, тѣ ще ви погубатъ.

Прѣди вагонитѣ да дойдатъ въ София, трѣбваше министерството да се погрижи, какъ да ги докара до тукъ. Рѣчьта ми е за прѣвоза на вагонитѣ. Въ своя обвинителенъ актъ азъ съмъ отбѣлѣзалъ и тукъ една заинтересованость на Тончева. Тя е дребна и човѣкъ може да я мине безъ да се спира, но тя е характерна. Прави се търгъ и се намира най-износна офертата на Хофмана. Размѣната е една кореспонденция между м-вото и другитѣ експедитори, дѣто се изтъква въпроса, кой за колко може да ги прѣвози. Инжинеритѣ правятъ рапортъ и казватъ въ него, че трѣбва да стане новъ търгъ, защото нѣмаме достатъчно добри оферти. Да не се изпуща изъ прѣдъ видъ, че не може да се натдава, защото не се знае кждѣ се намиратъ вагонитѣ, а Вайсенбергъ се намира въ най-благоприятни условия, и тукъ доставката се възлага на Вайсенберга. Г-нъ Тончевъ ни даде обяснение, че го е направилъ, тъй като офертата на Вайсенберга не е по-лошава отъ Хофмановата и му е платено само онова, което струва за прѣвоза. Това не е важно, а важното е, че едно лице дава по-износна оферта и трѣбва да възложите нему доставката. И вашата резолюция, съ която се защищавате, е сложена върху едно писмо на Вайсенберга, като не казвате, защо нему дадохте тази работа. Той пише, че има най-голѣмо право да прѣкара тѣзи вагони, защото на 4 октомврий е далъ гаранция, че тѣ ще дойдатъ на собственитѣ си оси. Да се улесни и въ това отношение Вайсенбергъ, нему е била дадена доставката. Прѣдставиха ни се документи, че е заплатено само това, което му струва; но както ви се каза, това бѣше въпросъ на спогодба, вслѣдствие на една дипломатическа интервенция. Толкова за тази доставка — ако стане нужда и тукъ да бжда подробенъ, ще го направя. Още нѣколко думи по тази афера. Тончевъ и Иванчовъ ви казаха, че тѣзи вагони, за които се вдигна толкозъ голѣмъ шумъ, излѣзе, че сж вагони добри и днесь се намиратъ въ циркулация. Не доказва ли това, че всички тѣзи мнѣния сж лъжливи и пристрастни. Наистина! Но тѣзи вагони не се пуснаха туку тъй, тѣ се поправиха, и отъ онѣзи списъци, които имаме, се вижда, че е похарчено за нѣкои 15, за нѣкои 25, 50, 100 л. и пр. Азъ направихъ една справка и ви я съоб-

щихъ още когато имаше споръ между менъ и Тончева. Той забѣлѣза, че тая смѣтка не е права. Той ще каже, азъ ще възраза. Както и да е, вагонитѣ се поправиха и се пуснаха, а при всичката имъ добрина, циркулиратъ само между Варна—Девня, Сомовитъ—Плѣвенъ и до Новоселци. Да, г-да сѫдии, вагонитѣ сѫ въ движение и трѣбва да съжаляваме германцитѣ, че ги изгубиха. Вие помните аргумента на Тончева отъ историческа важность. Той каза, че тѣзи вагони не сѫ такива, които не могатъ да циркулиратъ и ако Германия ги е бракувала, то е направилъ Бисмаркъ, защото той е искалъ вагонитѣ да приличатъ единъ на други, както солдатинъ на солдатинъ прилича. Той ги е извадилъ, но това не прѣчи за България да ги притежава. Да, идеята на Бисмарка е добра, но има само едно, г-да сѫдии: дали сѫ добри или лоши не важи, но че ний можехме да ги имаме по 750 марки, а сега ги имаме по 1500 л. златни. Желанията сѫ добри, но тѣ не могатъ да ставатъ за смѣтка на държавния ковчегъ и това не може да стане за оправяние смѣткитѣ на Вайсенберга и Странски; това е прѣстѫпно. Имало е дори вагони, които циркулиратъ въ странство; за единъ отъ тѣхъ е похарчено 1649 л. и е купенъ за 1500 л. И друго едно нѣщо: вагонитѣ били дошли съ голѣма бързина, срѣдно 35 километра, а има 50 — и повече. Вагонъ, който така тържествено пѫтува за България, не показва ли че е добъръ? Да! И тукъ съмъ съгласенъ, но той струва толкова, колкото е платенъ отъ Странски на Шолмайера. Ний имаме смѣтка, че вагонитѣ сѫ платени по толкова, колкото Шолмайеръ ги прѣдлагаше на правителството, а нашиятъ министръ каза: Ще ни ги доставите по 1500 л., а разликата ще се подѣли.

Тѣ се съгласиха на това, че тѣзи вагони отговарятъ на конвенцията и съгласно съ нея могатъ да отиватъ въ странство. Азъ ви прѣдставихъ удостовѣрение, че тѣ сѫ снабдени съ атестатъ и не могатъ да се връщатъ никога въ Германия. Една часть отъ чиновницитѣ имаха желанието да бѫдатъ врѣдни на подсѫдимитѣ, а Каракашевъ бѣше въ друга посока. Не казватъ, че това бѣше умишлено, а той тръгна въ този пѫть a priori. Той ни каза, че тѣзи вагони отговарятъ на конвенцията и я чете, но като дойде до буква *е*, се сконфузи — той забравилъ конвенцията. Той не знаеше и онова удостовѣрение, че не могатъ да се връщатъ обратно.

Остава ми да кажа нѣколко думи за захарната фабрика и Дайче Левантъ линия — ще бѫда кратъкъ. — По втората афера ще кажа мнѣнието на Величкова, Тенева и пр., които сѫ изучавали този въпросъ. Тончевъ и Радославовъ за да задоволятъ Тонели и Дедекина, за които Начевичъ каза, че не познава, макаръ че се е срѣщалъ съ тѣхъ, сключватъ единъ контрактъ, да имъ плащатъ 150000 лева, които в019 ематъ отъ землед. каси. Това е нарушение на закона за тѣзи каси. Чл. 5 отъ „закона за насърдчение мѣстната индустрия“ е нарушенъ съ ангажмента взетъ за 20 години да се плаща премия на захарната фабрика. Това не може да стане безъ съгласието на Народното Събрание. Защитата по тѣзи афери прѣдстави много документи; ако ме разубедятъ ще оттегля обвинението.

Ив. Славовъ,

Адвокатъ, държавенъ ищецъ.

Остава ми да кажа нѣщо по тъй наречената лична облага. Както и да изтълкувате, г-да. сѫдии, „Конституцията“ и „Наказателния законъ“, нѣма да се избави Иванчовъ, защото този въпросъ за Иванчова прѣдставлява академическа важность. Той има тѣзи ползи, има материялна полза. За това свидѣтелствува темата на Странски и както да тълкувате закона ще падне подъ неговия ударъ.

По-мѫченъ е въпроса за Тончева, защото не разполагаме съ такива доказателства. Но ний нѣма да изгубимъ освѣнъ да подържаме, че наказанието трѣбва да слѣдва двамата, защото ний лична полза разбираме така, че закона специялно иска да каже това, което е елементарно: министра въ своята дѣятелность ще се рѫководи само отъ обществения или политическия интересъ и никакъвъ другъ, — тогава, разумѣва се, когато дойдатъ въ комисия тѣзи два интереса. Тамъ гдѣто министра прѣдпочете личния свой интересъ, разумѣва се и този по своитѣ близки, тамъ ще наруши Конституцията, защото обществения интересъ се замѣства съ личенъ.

Второ, като послѣдствие отъ първото. Г-нъ Тончевъ възможно да е дѣйствувалъ по подбуждения не такива, каквито г-нъ Иванчовъ. Той тукъ както въ варненското пристанище иска да спаси единъ човѣкъ, който фалирва, пропадва — да помогне на своя приятель Странски. Намъ е позволено отъ закона да помагаме отъ своята каса, като незабравяме, че трѣбва да оградимъ онѣзи интереси на държавата като министръ. Тамъ гдѣто той прѣзре тѣзи интереси и тури по-високо личния интересъ, ще подпадне подъ удара на углавния законъ, защото идеята е такава. Да! г-да сѫдии, за тежестьта на онѣзи думи на законодателя не сѫ важни мотивитѣ, които движатъ този или онзи м-ръ. Че Иванчовъ иска да улѣсни Странски и самъ себе си, че Тончевъ иска да спаси Странски и се покаже великодушенъ това не е важно. Закона казва: Вашитѣ мотиви, вашитѣ подбуждения менъ не ме интересуватъ; интересува ме резултата, който ще засѣгне обществениитѣ интереси. Ще вземете ли отъ държавния ковчегъ, или ще го отворите, за да тури рѫка като Странски, за мене е безразлично — долу рѫцетѣ! Ето идеята: отъ държавния ковчегъ нѣмате право да бъркате, каквито и да бѫдатъ вашитѣ подбуждения. Ако друго яче не тълкувате личния интересъ, ще се намѣритѣ въ слѣдующата картина въ бѫдѫще, създадена отъ първия държавенъ сѫдъ: На министра е забранено, както на всѣки гражданинъ самъ да краде, но неговитѣ приятели, къмъ които той има благоволението и иска да имъ помогне въ качество на министръ, той е свободенъ да отвори ковчега и ще имъ каже: вземете толкова, колкото ви трѣбватъ, защото, ако взема азъ лично и ви дамъ, ще подпадна подъ наказателния законъ. За да избѣгнемъ закона, да го заобиколимъ се иска едно нѣщо: вмѣсто азъ да взема и ви дамъ, ще гò направите сами“. Тази юриспруденция ще доведе до тозъ резултатъ. Ето защо азъ подържамъ обвинението при тълкуването на закона, каквото е казалъ Тончевъ и Иванчовъ. По квалификацията на това дѣяние, както и на тѣзи, които изложихъ вчера, нѣма да кажа нищо, защото въпроситѣ, на които ви трѣбва да

отговорите сѫ посочени въ обвинителния ми актъ, както и членоветѣ отъ наказателния законъ, които трѣбва да приложите.

Г-да сѫдии! Посочихъ ви редъ нарушения, ще ви посочи и другаря ми Д-ръ Ходжевъ. Очитѣ на всички сѫ обърнати къмъ васъ, г-да държавни сѫдии и питатъ: ще възкресне ли закона, ще настане ли денъ, когато ще възтържествува закона противъ практиката?

Ако ви отговорите: „Христосъ Въскресе!“ ще чуете отъ всѣкждѣ, че е възкресналъ закона; но не възкресне ли закона — то тежко и горко на нашата България.

ЗАСѢДАНИЕ

открито на 15 Априлъ 1903 год. въ 10 часа.

Прѣдсѣдателя Хр. Павловъ: Имате думата г-нъ Ив. Славовъ, Държавния ищецъ.

Ив. Славовъ: Г. г. Държавни Сѫдии! Съ заявлението си до Прѣдсѣдателя на Държавния Сѫдъ, Министра на Финансиитѣ, като прѣдставитель на държавното съкровище, е прѣдявилъ противъ обвиняемитѣ по настоящето дѣло, граждански искъ за врѣди и загуби въ размѣръ на 2.361.905 л. 31 ст., причинени отъ тѣхъ на държавното съкровище въ битностьта имъ министри въ кабинета на Т. Иванчовъ и Д-ръ В. Радославовъ.

Този граждански искъ, който състои отъ нѣколко пера и се възкачва на горната сума, ще защищаваме двама съ колегата г-нъ Филиповъ. По споразумѣнието, което имаме помежду си, на менъ се пада да защищавамъ врѣдитѣ и загубитѣ, изложени въ отдѣли I и III на казаното заявление; а вредитѣ и загубитѣ, изложени въ другитѣ отдѣли ще се защищаватъ отъ колегата г-нъ Филиповъ.

И тъй, азъ ще се спра прѣди всичко върху врѣдитѣ и загубитѣ изложени въ I отдѣлъ на заявлението. Въ този отдѣлъ се казва, че г-нъ Радославовъ въ качеството си министръ на Вѫтрѣшнитѣ Дѣла е причинилъ на държавата една щета отъ 5 лева, затова защото въ това си качество на министръ, той си е служилъ съ държавния телеграфъ безплатно за нужди чисто часни — партийни, които не интересуватъ никакъ държавното съкровище. Не е важенъ размѣра на иска въ конкретния случай, а важенъ е принципа, който защищавамъ и който състои въ това, че длъжностнитѣ лица въ това число и министритѣ, като органи на държавното управление, не прѣставатъ да бѫдатъ въ сѫщо врѣме и граждани на държавата, а като такива, не прѣставатъ да иматъ часни нужди и интереси отдѣлни отъ нуждитѣ и интереситѣ на държавата и за удовлетворение на които тѣ могатъ да

си служатъ съ държавния телеграфъ, но не безплатно, а срѣщу остановената за това такса.

Държавния телеграфъ е една държавно-обществена служба, прѣдназначена да удовлетворява на първо мѣсто нуждитѣ на държавата и на второ мѣсто онѣзи на обществото. „Всѣки има право да кореспондира по държавнитѣ телеграфи и телефони“, казва чл. 114 отъ закона за пощитѣ и телеграфитѣ. „Всичката правителствена кореспонденция телеграфна и писмовна, размѣнявана въ прѣдѣлитѣ на България между правителството, окржжнитѣ и общинскитѣ учреждения и длъжноститѣ лица се освобождава отъ плащане на такса“, гласи чл. 49 отъ сжщ. законъ. „За часнитѣ телеграми се плаща при подаването имъ слѣдуемата се такса“, разпорежда чл. 124. Тѣзи сж основнитѣ начини за ползуването отъ държавния телеграфъ. Не тъй обаче си е служилъ съ него еднакво, и за удовлетворение държавнитѣ нужди, и за удовлетворение на своитѣ чисто часни нужди. Доказателство на това служатъ неговитѣ телеграми на стр. 17, 22 и 23 отъ обвинит. актъ. Той идентифицира качеството си на министръ съ онова шефъ на либералната партия, та по този начинъ той си служи безплатно съ телеграфа по работи касающи се до управлението на страната и до управлението на партията. Защо да не се прѣдстави тази услуга и на дугитѣ партии?.. Това разбира се не е облага?!. (Цитира и коментира телеграмитѣ).

Предвиждамъ възражението, което ще ми се направи отъ страна на г-нъ Радославова. Той ще каже: не съмъ азъ виновенъ, че тѣзи телеграми сж приети и предадени безплатно. Виновни сж чнновницитѣ, които сж ги приели и прѣдали. Защо не сж изискали още тогава или защо не изискатъ и сега таксситѣ?

Да, може да сж виновни чиновницитѣ, но не по-малко е виновенъ и Г-нъ Радославовъ. За телеграмата на 17 стр. азъ съмъ склоненъ да обвиня чиновницитѣ, защото тя по вънкашната си форма е телеграма часна, дадена отъ часно лице за часно лице и проч. Не стои тъй работата съ другата телеграма. Тамъ тѣ на своята външна форма сж официални, и това е нужно за чиновника, той неможе да влиза въ оцѣнка съ съдържанието, защото отъ една страна нѣма право, а отъ друга може и да не е въ състояние да направи разграничение. А г-нъ Радославовъ знае добрѣ коя е официална и коя е часна. Слѣдователно това възражение е неоснователно и отговорността за врѣдитѣ остава върху г-нъ Радославова.

Основанията на нашия искъ сж горѣцитиранитѣ членове отъ закона за пощитѣ и телеграфитѣ, които разпореждатъ, че правит. кореспонденция е безплатна, а часната срѣщу такса. Тѣзи разпореждания сж нарушени отъ г. Радославова; чрѣзъ тѣхното нарушение, той е ощетилъ съкровището, защото не е заплатилъ таксата и трѣбва да го обезщети. За сжществуването на гражданската отговорность не сж потрѣбни други условия отъ тѣзи, които изложихъ.

По размѣра на иска. Общеизвѣсно е, нотроно е, че се плаща по 5 ст. на дума и най-малката такса за телеграма е 50 ст.; но ще наведа и съотвѣтствующитѣ законоположения: чл. 128 „Думата е ос-

новна единица за таксата. Таксата на телеграмитѣ се смѣта по дѣйствителното число на думитѣ". Чл. 136 таксата за единица (дума) е 5 ст. ал. II. Най-малката такса за вжтрѣшна телеграма е 50 ст. (Държавниятъ ищецъ направи умножение и изчисление).

Прочее, ходотайствувамъ прѣдъ Държ. Сждъ, да признае гражданския искъ въ тази точка основателенъ и доказанъ и да осжди г-нъ Радославова да заплати 5 л. на държавното съкровище.

Минавамъ къмъ вагонната афера, къмъ врѣдитѣ и загубитѣ причинени на държавното съкровище отъ други двама обвиняеми, а именно отъ г-на Т. Иванчова и Д. Тончева чрѣзъ покупката и приемането на старитѣ вагони наречени „вайсенбергови вагони".

Че на 1900 г. нашитѣ държавни желѣзници сж усѣщали една голѣма нужда отъ подвиженъ материалъ, това обстоятелство нѣма да оспорвамъ; напротивъ съгласенъ съмъ съ подсждимитѣ. Ще кажа нѣщо повече, тази нужда и слѣдъ доставката на 110 стари вагони и около 140 нови, не е минала, пъкъ и сега още не е удовлетворена. И то е понятно.

България е една земледѣлческа страна и като е така, въ извѣсни сезони на година усѣща голѣма нужда отъ вагони. Защо? — защото събира реколтата; земледѣлцитѣ трѣбва ча продадатъ излишека отъ произведенията си, за да си заплатятъ данъцитѣ и посрѣщнатъ задълженията си, които сж направили прѣзъ течение на годината. Явява се едноврѣменно единъ голѣмъ излишъкъ отъ храна и той трѣбва да се изнесе на дебушетата, устията, въ Варна, Бургазъ и Дунава, а отъ тамъ изнесе по прѣдназначение. Всичко това става въ единъ периодъ отъ 2—3 мѣсеца. Естествено е, че, колкото вагони и да имаме, нуждата въ тѣзи 3 мѣсеца не може да се задоволи. Да имаме на разположение и 2000 вагони, пакъ нѣма да ни стигнатъ. — Признавамъ значи, че е имало нужда отъ вагони, но поставямъ слѣдующия въпросъ: какъ е трѣбвало да бжде задоволена тази нужда отъ управляющитѣ тогава кржгове и какъ е била удовлетворена? — Трѣбваше да се наематъ или купятъ вагони. Но какъ? — Съгласно чл. 1 отъ „закона за публич. търг.", който гласи: „ — " Сжщо се казва и въ гл. 74 отъ „закона за отчетностьта по бюджета" (чете). Значи всѣка доставка за смѣтка на хазната трѣбва да бжде направена чрѣзь публиченъ търгъ. Тукъ е аслж гаранцията, че тази доставка ще бжде изплатена по нейната дѣйствителна стойность. Двѣ начала освещаватъ тѣзи два закона: публичностьта на доставката и конкуренцията. И двѣтѣ начала сж насочени за обезпечение интереситѣ на хазната и всѣки държ. служ., който има да върши доставка, трѣбва да се води отъ тѣхъ. — Значи, г. сждии, доставката на тия вагони, било да се купятъ, било да се наематъ, трѣбвало е да стане чрѣзъ публ. търгъ. — Тъй ли е направилъ г. Иванчовъ? — Не. Той е прибегналъ къмъ изключенията, които се прѣдвиждатъ въ този законъ безъ да сжществуватъ онѣзи условия, които сж необходими, за да могатъ да бждатъ приложени тѣзи изключения. Той е прибегналъ къмъ тъй наречената доставка по доброволно съгласие. Чл. 75 отъ „закона за от. по бюдж." казва: 1) „ — ". 2). „ — " Тази доставка не е отъ тѣзи, които трѣбва да се свършатъ

тайно. 3) „ — “ и тази доставка не е такава; 4) „ — “ не е сѫщия; 5) „ — “ и този не е; 6) „ — не е случая; 7) „ — “. Можеше да се прибегне къмъ контрактъ по доброволно съгласие, ако е имало два послѣдни търга, но такива не е имало. Има двѣ оферти за продаване на вагони, но офертитѣ сѫ дадени вслѣдствие нѣкакво обявление, направено отъ страна на българ. правителство и то по желанието на самитѣ оферанти. Тѣ сами правятъ тѣзи прѣдложения: въ замѣна на това обявление, съ което се канятъ да добавятъ вагони подъ наемъ, прѣдлагатъ си услугитѣ за продаване. Ще рече, че и този не е случая. п.. 8) „ — “ Явява се една бърза нужда, която не е могла да бѫде прѣдвидена по-рано. Тази нужда иска настоятелно своето удовлетворение: не остава врѣме, за да се направи единъ търгъ. Може, допущамъ тогава да стане доставката по доброволно съгласие, но тукъ не е такъвъ случая. Нуждата отъ вагони се е усѣщала още на май мѣс. и на май се правятъ разпорежданя, да се доставатъ вагони, а пъкъ контракта по доброволно съгласие за доставката на тия вагони се сключва на 1 августъ. — Ще рече слѣдъ единъ периодъ отъ 3—4 мѣсеца врѣме, а този периодъ е прѣдостатъченъ, да се направятъ 2, 3 и 4 търга. За останалитѣ три случая отъ чл. 75 нѣма да споменвамъ, понеже то се отнася до другиго. Ще рече, че тукъ не е установенъ нито единъ отъ онѣзи изключителни случаи, които се прѣдвиждатъ въ чл. 75. Може да искатъ да го подведатъ къмъ пунктъ 8, но тогава трѣбва да има спѣшность, а такава нѣма. Даже да приемемъ за минута, че случая е билъ бързъ; да кажемъ, че диримъ вагони за подъ наемъ; но не се намиратъ такъвъ видъ прѣдприемачи, ами явяватъ се други, които прѣдлагатъ услугитѣ си да ни продадатъ вагони. Ни, като намѣрихме условията за износни рѣшихме, да ги купятъ. Но, ако направятъ такова възражение, гдѣ е акта, който констатира сѫществуването на такава една спѣшность? Вѣрвамъ, че ще ни кажатъ, това е м-ското пост. Въ него обаче нѣма нищо по този въпросъ. — Въ м-ското пост. трѣбва да бѫде изтъкната тази спѣшность. Може да кажатъ, че спѣшностьта се разбира въ това постановление; но за да се приеме такова прѣдположение, пита се, гдѣ е това м-ско постановление? Чл. 77 казва: „ — “ (чете). Споредъ мене, въ случая нѣма, нито едното, нито другото. Нѣма м-ско постановление, което да разрѣшава покупката, нѣма и княжески указъ, който да я удобрява. Има едно постановление, но то носи само подписа на г. Иванчовъ. М-ския Съвѣтъ е учреждение колегиално; той е юридическо лице, той има воля, тя се проявява въ неговото рѣшение. За да имаме обаче рѣшение, трѣбва да имаме едно м-ско постановление, подписано отъ всички м-стри, и аслж чл. 150 отъ нашата конституция казва: „—“. Значи, трѣбва да имаме подписа на всички министри: гласа на единъ министръ не е м-ско постановление. Ви виждате, че това постановление не иска да подпише никой другъ м-стръ, макаръ да сѫ били канени 2—3 пѫти, както разправи секретаря Апостоловъ. И понятно е, защо едно м-ско постановление трѣбва да носи подписа на всички м-стри. Защо? — Чл. 153 отъ конституцията казва: „—“. Какъ можемъ сега да теглимъ подъ отговорность м-стри, които не сѫ подписали м-ско постановление или които сѫ ги

подписали съ особно мнѣние. Може да се възрази, както се и говорѣше при слѣдствието, че нѣма законъ, който да опрѣдѣля вжтрѣшния редъ на М-ския Съвѣтъ. Нѣма и нужда отъ подобенъ законъ, ще отговоря азъ, а вие знаете това, защото постжпвате тъй, както ви диктува разума, защото въ всички случаи държите протоколи и ги подписвате. Ще посоча протокола на Варн. пристанище, дѣто и г. Радославовъ си туря особно мнѣние. Това значи, че г. Радославовъ разбира, какво единъ денъ може да бжде тегленъ, да отговаря и за туй бѣлѣжа своето несъгласие.

Помня, че се казваше, какво въ други страни, напр. Англия, не се подписвали протоколи. Не зная какъ е тамъ, може въ тази страна на ексцентричность и обичаи да не се подписватъ, но на континента никждѣ абсолютно не е прѣгърната английската практика. На континента всички държави на първо мѣсто турятъ закона и по него се ржководятъ, а на второ мѣсто е обичая, и то тамъ, дѣто закона мълчи, дѣто нѣма законъ. Но вашата практика, и прѣди, и слѣдъ вземане на постановлението свидѣтелствува, че сте държали протоколи и че сте ги подписвали. Слѣдователно, не може да се силаете на тази практика, която е противъ васъ.

Д-ръ С. Иванчовъ. За да избѣгнемъ репликитѣ, ще помоля да ми цитирате нѣкой правилникъ или законъ отъ континента, въ който да видимъ онѣзи правила за подписване на м-скитѣ постановления, които идатъ въ разрѣзъ съ това, което се върши въ Англия.

Славовъ. Съжалявамъ, че отговорихъ на този въпросъ и казахъ, че нѣма нужда отъ подобенъ законъ и обяснихъ причинитѣ.

Но, г-да сждии, това постановление, да го наречемъ такова, не е достатъчно, за да може да бжде възложена доставката на г. Вайсенбергъ. Чл. 77 иска и указъ, съ който се разрѣшава доставката, а такъвъ нѣма и до днесъ. Отъ тукъ, г-да сждии, ще видите, че г-нъ Иванчовъ въ качеството управляющъ м-ството на общ. сгради, математически е нарушавалъ разпорежданята на чл. 1 и 40 отъ закона за публичнитѣ търгове и чл. чл. 74, 75 и 77 отъ закона за отчетностьта по бюджета. — Въ липсата на указъ, г-нъ Т. Иванчовъ правѣше това възражение: „Липсата на указъ не е моя вина; вината е на чиновницитѣ въ министерството; азъ бѣхъ отрупанъ съ работа. Отъ друга страна, ако този указъ бѣше толкова нуженъ, неуже ли мислите, че азъ като княжески намѣстникъ, нѣмаше да го дамъ". Не се оправдава г-нъ Иванчовъ съ тѣзи извинения. Може да има една небрѣжность отъ чиновницитѣ, но това нерадене не освобождава отъ отговорность Иванчова? Той е отговоренъ за тази небрѣжность, той е шефъ на учреждението: чиновницитѣ не задължава закона и това, а м-ра. Ако м-ра не се занимава съ указитѣ, съ какво ще се занимава въ едно м-ство? Нима подписването на платежнитѣ заповѣди и уволнението на нѣкой писарь или нещастенъ чиновникъ е по-важно отъ указитѣ? Не е извинение, г-да сждии. Виновния тукъ е г. Иванчовъ: той сключва единъ контрактъ безъ указъ. Ето защо азъ мисля, че това възражение на г. Иванчовъ не заслужва внимание. Може да се направи и друго едно възражение: ако нѣма указъ, сдѣл-

ката е незаконна и не трѣбва да я изпълнявате. Но и това възражение е неоспоримо. Разпорежданята на закона за публичнитѣ търгове, на закона за отчетъ по бюджета сѫ споредъ мене разпорежданя отъ вѫтрѣшенъ редъ, които интересуватъ държавата и нейнитѣ прѣдставители, но не и частнитѣ лица, контрагентитѣ на държавата. Тия разпорежданя ограждатъ интереситѣ на държавата отъ злоупотрѣбленията на собственитѣ й прѣдставители, а не отъ тия на външни лица, защото, ако не се спазватъ тѣзи закони, всѣки може да влѣзе въ сдѣлка съ трети лица. Имамъ да вземамъ напр. отъ държавата пари затова, че доставихъ на войската 1000 оки хлѣбъ, да кажемъ и срѣщу това мене ми плащатъ паритѣ. Обаче послѣ не могатъ да кажатъ: ние неправилно платихме, нѣмаше платежна заповѣдь и тя не е визирана, дайте паритѣ обратно. Издайте си платежни заповѣди, визирайте си ги, това не е моя работа. Обаче неизпълнението на единъ законъ отъ страна на контрагента не влече слѣдъ себе си и недѣйствителностьта на самия договоръ, ако тази недѣйствителность не е прогласена въ самия законъ. Напр., по закона за задълженията и договоритѣ свободни сѫ странитѣ да си сключватъ сдѣлкитѣ, както искатъ и законътъ ги признава за валидни. Тамъ, дѣто законътъ иска да обяви сдѣлката за недѣйствителна, тамъ той го обявява въ самия законъ. Напр. продажбата на недвижими имоти, казва закона, трѣбва да стане подъ страхъ на недѣйствителность въ писмена форма. Значи тамъ, дѣто законътъ мълчи, не обявява сдѣлката за недѣйствителна, тамъ тя е валидна. Сѫщото е и тукъ. Ако това или онова разпореждане на закона за публичнитѣ търгове не е изпълнено отъ м-ра, не може да се говори тукъ за недѣйствителность на сдѣлката, толкозъ повече, когато самата сдѣлка, самия договоръ, е изпълненъ. Освѣнъ това подобно възражение, ако можеше да бѫде направено, можеше да бѫде направено отъ всѣкиго, но не и отъ г. Иванчовъ, защото доставката се изпълни въ негово врѣме. Ето защо това възражение, и по сѫщество, и по форма е неосновательно и не може да се приеме. И тъй г. Иванчовъ прави доставката, нарушава цитиранитѣ членове отъ закона за публичнитѣ търгове и за отчетностьта по бюджета, а съ нарушението на тѣзи закони нарушава и конституцията.

Държ. ищецъ Славовъ: Искамъ да кажа, че нарушението на тѣзи закони влѣче слѣдъ себе си и нарушение на конституцията. Може да се каже косвено нарушение, както поддържатъ подсѫдимитѣ въ обяснението си прѣдъ Нар. Събрание, обаче това не измѣнява резултата. Аслѫ нарушенията на конституцията не всѣкога могатъ да бѫдатъ прѣки: има постановления, които могатъ да се нарушаватъ прѣко, а има и такива, които се нарушаватъ косвено. Напр. чл. 77 (чете) „...“ Тукъ значи трѣбва длъжностното лице да отвори кореспонденцията и да я чете, слѣдователно, има едно прѣко нарушение. обаче, чл. 43 (чете) „...“ тукъ иска да се каже: 1) че държава се управлява по законитѣ приети отъ Нар. Събрание, и 2) тѣзи закони трѣбва

да сж издадени съобразно конституцията. Второто искане не ни интересува тукъ, а първото. Ще рече, военното управление въ страната ще става съгласно военнитѣ закони издадени отъ Н. Събрание; политическото управление ще става съсласно политическитѣ закони; хозяйственото управление съгласно хозайственитѣ закони; въ конкретния случай пъкъ съгласно закона за публичнитѣ търгове и отчетностьта по бюджета. Значи управлението на княжеството въ хозяйствено отношение трѣбва да става точно по тѣзи два закона. Не се ли приравнява по тѣзи закони; не се приравнява съгласно законитѣ въ страната, издадени отъ Нар. Събрание — не се управлява слѣдователно въ смисълъ на чл. 43 — значи имаме едно нарушение на конституцията. Но за менъ и за закона прѣко или косвено нарушение е безразлично. Чл. 155 и закона за наказвание министритѣ визиратъ начина на нарушението, а щомъ то се констатира, ще се наложи наказание, безъ да се гледа резултата. По чл. 2 отъ наказателния законъ не се иска извѣсно послѣдствие, за да има наказание, а то важи само за прилагане наказанието. Този чл. гласи: „който наруши, наказва се по важностьта на нарушението", значи важи за голѣмината на наказанието.

Азъ изтъкнахъ това, защото е формулирано въ обвинителния актъ, но ний основаваме своя искъ върху прѣстжплението, и на второ мѣсто на онѣзи нарушения, които сж причинили врѣди и загуби. Прѣстжплението не ни интересува и затова се спрѣхъ не да обвинявамъ, но да изтъкна нѣща, които сж необходими, за да основемъ нашия искъ. Ако има нарушение на конституцията, свързано съ врѣди и загуби, тѣ трѣбва да бждатъ платени. Даже и да нѣма плѣстжпление, пакъ нашия граждански искъ е основателенъ, защото причинителя на врѣдитѣ е отговоренъ независимо отъ углавната отговорность (Чете чл. 10 отъ углавното сждопроизводство). И така ний подържаме иска и ако не намѣри сжда углавна отговорность. Ако Иванчовъ е нарушилъ законитѣ за публичнитѣ търгове и бюджета, дали има врѣди и загуби и не сж ли тѣзи врѣди и загуби резултатъ на правонарушенията, допуснати отъ него? Отговора ми не може да бжде другъ, освѣнъ положителенъ.

Прѣди да дамъ този отговоръ, азъ ще се спра на другъ единъ по-важенъ въпросъ, на въпроса, кой е доставчикъ на вагонитѣ, кой е контрагентъ на държавата? Г-нъ Иванчовъ въ обясненията си прѣдъ сжда подържа, че доставчикъ е Вайсенбергъ. Никакъвъ Шолмайеръ и Малеръ, никакъвъ Ренеръ той не признавалъ; той знай Вайсенберга и него счита за отговорно лице спрямо държавата. Г-нъ Тончевъ на този въпросъ даде сжщия отговоръ, но по други съображения. Той счита Вайсенберга за доставчикъ затова, защото той фигуриралъ въ м-ското постановление. Азъ ще ви докажа, че тѣ и двамата сж знаяли, какво Шолмайеръ и Малеръ сж доставчици, а не Вайсенбергъ и че, ако въ послѣдствие се явява доставчикъ Вайсенбергъ, то е защото тѣ сами го създаватъ такъвъ; не че той по книжата е такъвъ, а тѣ го създаватъ. Ето доказателства за това. Отъ Вайсенберга лично нѣма оферта, а подсждимитѣ поддържатъ, че има такава, ний пъкъ тър-

сихме такава оферта отъ името и за смѣтка на Вайсенберга, обаче не намѣрихме. Тѣ се силаватъ на единъ пасажъ въ офертата отъ 14 юлий: „въ всѣки случай и пр....“ Тѣзи думи не могатъ да бѫдатъ тълкувани отдѣлно отъ прѣдшедствующитѣ. Той дава тази оферта въ качество на прѣдставитель, както дава и цѣлата оферта, но това не показва, че той е стопанинъ.

Като тълкуваме, както трѣбва да се тълкува, ще заключимъ, че оферентъ не е Вайсенбергъ, а Шолмайеръ и Малеръ. Друго доказателство, г-да сѫдии, тѣ нѣматъ, но има маса доказателства, които ни убѣждаватъ въ противното. (Чете офертата отъ 7) Тази оферта не е отдѣлна отъ тази отъ 14 юлий, понеже тя е като допълнение на първата. Въ тази оферта има двѣ важни обстоятелства: условията за цѣната по 1200 марки и че прѣдаването ще стане въ Хагенъ. Офертата отъ 8 е допълнение на тази отъ 7 (чете я). Тукъ се прави една смѣтка, за да се кандардиса м-ството, да купи вагонитѣ. Третата оферта отъ 14 (чете я) потвърдява сѫщо, което е казано въ по-първитѣ оферти.

Въ тази оферта нѣма споменато, кѫдѣ ще става прѣдаването, Тончевъ и Иванчовъ считатъ за такова мѣсто Германия. Отъ гдѣ черпятъ заключения за това обстоятелство, ако не изъ офертата отъ 7? Само въ тази оферта се говори за тази клауза и въ никоя друга, а тамъ контрагентъ е Шолмайеръ и Малеръ, а не Вайсенбергъ. Сѫщото ще се разбере и отъ м-скитѣ постановления, макаръ въ тѣхъ да не е споменато за качеството на вагонитѣ оферирани отъ Вайсенберга. Сѫщото ще се разбере и отъ обясненията на Иванчова, който казва, че офертата съставлява неотемлима часть отъ постановленията на Министерския Съвѣтъ. Но въ тѣзи постановления какво се казва? „Приематъ се прѣдложенията на Вайсенберга“. Разбира се, че тъй е писано, но пъкъ ний видѣхме, какво тѣ сѫ направени отъ името и за смѣтка на Шолмайеръ и Малеръ. Сключва се контракта по доброволно съгласие и се праща Тихоловъ, да прѣгледа вагонитѣ съ приказъ № 1597, съ който Иванчовъ го праща въ Хагенъ. Защо се праща той тамъ? — Тамъ има вагони на Вайсенберга, Шолмайеръ пъкъ казва на Тихолова: ний нищо общо нѣмаме съ Вайсенбергъ. Кой накара Иванчовъ да прати Тихоловъ въ Хагенъ? — Естествено офертата на Шолмайера. Че е така потвърдява се и отъ телеграмата на главния секретарь (чете я). Така го е разбралъ глав. секретарь и така телеграфира. Значи Иванчовъ е знаялъ, че контрагентъ е Шолмайеръ. Но най краснорѣчиво доказателство е приказа на Тончева (№ 2060 чете го). Не може, слѣдователно, да има съмнѣние, че доставчикъ на тѣзи вагони е Шолмайеръ и Малеръ. Ако Иванчовъ се направи наивенъ, че той е разбралъ, какво Вайсенбергъ е стопанинъ на доставката, това му твърдение трѣбва да бѫде отхвърлено, защото сѫ го извадили отъ заблуждение неговитѣ чиновници: имаме доклада на Вълчева (№ 22330 чете го). Прѣдъ видъ на тази докладна бѣлѣжка, той не може да се извинява, че така е разбиралъ книжата. Моето заключение е, че доставчикъ е Шолмайеръ и Малеръ, а Вайсенбергъ е комисионеръ.

Ако Шолмайеръ и Малеръ е доставчикъ, то явяватъ се тѣзи два въпроса: 1) имаше ли право Иванчовъ да не приема четвъртата оферта

на Шолмайера и Малера, съ която се намалява цѣната на вагонитѣ на 750 марки и 2-ро защо той е игнориралъ тази оферта? На първия въпросъ отговарятъ отрицателно. Щомъ той получи тази оферта, трѣбаше да спре изпълнението на министерското постановление, като иска друго постановление. Но не направи ли той това, възбужда противъ себе си подозрѣние за нелоялни работи въ тази оферта. Иванчовъ се домогваше да ни увѣри, че той е ималъ право да игнорира тази оферта и съ това нищо лошо не е направилъ. Тѣзи обяснения сѫ слѣдующитѣ: той не намиралъ тази оферта за сериозна и я приелъ за шантажъ противъ офертата на Вайсенберга. Не, г-нъ Иванчовъ! За да считате тази оферта за оферта на шантажисть, трѣбва да имате Вайсенбергова оферта, а вие такава нѣмате и никой нѣма интересъ самъ себе си да шантажира.

Всѣки сериозенъ човѣкъ трѣбва да се спре на тази оферта, защото разликата въ цѣнитѣ е много голѣма. За дена на докладването тази оферта има споръ, но за менъ това нѣма значение, защото ако Шолмайеръ и Малеръ е контрагентъ, и на 10 августъ, и на 10 ноемврий тя трѣбваше да бѫде приета. Ако чрѣзъ слугата си купите единъ прѣдметъ за 100 лв., а продавача ви каже, че той го дава за 50 лв. трѣбва и въ момента на плащането да приемете това прѣдложение. Ето защо датата на докладването нѣма значение.

Друго възражение на Иванчова е поставено върху докладната записка на Вълчева и Манафова: „. . . . вече е късно." Не може да бѫде никога късно, тъй че и това е неоснователно.

Третото възражение е, че тази оферта не била дадена въ министерството на право, а чрѣзъ чиновникъ и че въ тази оферта не е опрѣдѣленъ, не е описанъ прѣдмета, вагонитѣ. Обстоятелството, че е дадена офертата чрѣзъ Дръцкова, нѣма никакво значение, защото той е чиновникъ на министерството и за това се адресиратъ до него. Нѣма значение и това, че не сѫ описани вагонитѣ. Ако приемемъ, че първитѣ три оферти сѫ дадени отъ Шолмайера и Малера и сѫ описани въ тѣхъ веднажъ вагонитѣ, нѣма защо въ 4-та оферта да се описватъ повторно (чете). И аслѫ, г-да сѫдии, думитѣ „намалява цѣната" ни даватъ да разберемъ, че това намаление се отнася до една вече дадена оферта и служи като допълнение на нѣщо опрѣдѣлено между странитѣ. Ако Шолмайеръ и Малеръ казва „азъ намалявамъ цѣнитѣ," разбира се, намалява цѣнитѣ, които е далъ по прѣди за тѣзи вагони. Но ако се мислѣше, че това е единъ недостатъкъ, той можеше да се прѣмахне, като се запиташе Шолмайеръ и Малеръ, дали той поддържа тази своя оферта, съ която намалява цѣната на 750 марки и дали той ще достави такива вагони, за каквито се говори въ офертата отъ 14 юлий. Тукъ има една сума отъ 140,625 лв., която не трѣбва да се прѣнебрѣгва отъ министра.

Нека кажемъ и нѣщо за спора на докладването. Като че ли се плашатъ отъ датата 3 августъ и гледатъ да я избѣгнатъ, защото искатъ да прокаратъ, че Вайсенбергъ е доставчикъ за себе си и тогава прѣнебрѣгването на тази оферта отъ 3 VIII ги прави отговорни. На 3 августъ още нѣма дадена доставка на Вайсенберга, понеже още не

е сключенъ контракта; и до тозъ моментъ, съгласно чл. 12 отъ закона на зад. дог., може да се оттегли прѣдложението. Ако се допусне, че доклада е на 3 августъ, защитата се бои, че и тукъ сж отговорни, защото прѣнебрѣгватъ една по-износна оферта.

За менъ е установено, г-да сждии, че доклада е билъ на 3 августъ. (Чете доклада на Вълчева). Може ли, да пише лъжливи факти единъ чиновникъ въ доклада до началника си? — Азъ не допущамъ такова нѣщо.

Држ. ищецъ Ив. Славовъ. Г-да сждии, азъ установихъ прѣдъ васъ, че г. Т. Иванчовъ не е ималъ право и не е могалъ да игнорира офертата на Шолмайера. Сега ще се спра на втория въпросъ, защо Т. Иванчовъ е игнориралъ тази оферта. Не е мжчно да отговоримъ и на този въпросъ. Т. Иванчовъ е игнориралъ тази оферта, съ цѣль да извлече лична облага, лична полза за себе си, а най-малкото да помогне на своя приятель Странски. За доказателство на това мое заключение служи, отъ една страна дѣятелностьта на г. Т. Иванчова въ тази афера, а отъ друга свидѣтелствуватъ за това писмата на г. Странски. На първо мѣсто, по тазъ дѣятелность на Иванчова ще посоча видоизмѣнението, що е направилъ въ постановлението на М-ския Съвѣтъ. То не е станало току така. То е било направено, за да помогне на г. Странски и косвено на себе си. На второ мѣсто иде разговора, който е ималъ г. Иванчовъ въ своята кжща съ инжинеритѣ Вълчевъ, Манафовъ и Каракашевъ. Вие помните, че тѣзи инжинери ви разправиха, че когато се получило отъ Тихоловъ отговоръ неблагоприятенъ за вагонитѣ, той е свикалъ тѣзи господа въ себе си, за да се съвѣщава съ тѣхъ, какво трѣбва да се прави понататъкъ. Вие помните, че и тримата господа потвърдиха обстоятелството, какво г. Иванчовъ имъ е казалъ: „Азъ всѣкога ще прѣдпочета единъ мѣстенъ, прѣдъ който и да е страненъ, но, да ви кажа приятелски, азъ искамъ да дамъ тазъ работа на Никола Странски, а не на нѣкой чифутинъ". Прѣдпочита той единъ мѣстенъ прѣдъ единъ страненъ, но прѣдпочита го не при равни условия. Вие знаете, че доставката се възлага на Странски чрѣзъ Вайсенберга и че Вайсенбергъ е съдружникъ на Странски и само съ 25 %, а Странски съ 75 %. Тѣ прѣдлагали вагонитѣ за по 1500 л. единия, а странниятъ, когото г. Иванчовъ не е прѣдпочелъ, е прѣдлагалъ вагонитѣ си за по 937 л. и 50 ст. златни. Виждате, че условията не сж равни, ако тѣ бѣха равни, разбирамъ тогава да се говори, че се прѣдпочита единъ мѣстенъ прѣдъ единъ страненъ и даже похвално ще бжде за единъ български държавенъ мжжъ или единъ чиновникъ да постжпва така. Но дѣятелностьта на г. Т. Иванчова не се е ограничила само съ желания да услужи на Странски при сключване на сдѣлката, а той е отишелъ по-нататъкъ и се е старалъ да употрѣби всичко възможно, което е зависѣло отъ него, за да се изпълни тази доставка. На 5-й септем. 1900 г. г-нъ Т. Иванчовъ съчинява една телеграма до Тихолова, съ която съвършенно измѣня условията на доставката. Тази телеграма въ послѣдствие замѣства поемнитѣ условия и сама става поемни условия. Тя се цитира като

базисъ за приемане на тѣзи вагони. Казаната телеграма отъ 5-й септ. има слѣдующето съдържание, което ще кажа на изустъ, понеже го не намирамъ: . . . . Г-да сѫдии, вие помните отъ поемнитѣ условия, че вагонитѣ трѣбва да служатъ най-малко 10 години, а колелетата имъ трѣбва да иматъ дебелина 45 м. м. минимумъ. Въ тази телеграма тѣзи условия се забравятъ. Тя поставя нови и различни условия. Разбира се, г-да сѫдии, това се прави съ цѣль да се улесни доставката, защото условието да траятъ 4 години е едно условие неопрѣдѣлено и субективно. Може едни инжинери при сѫществуването на извѣсни признаци да кажатъ, че тозъ вагонъ ще прослужи 4 години, а други да кажатъ, че нѣма да прослужи ни 4 мѣсеца. Това едно. Друго, споредъ поемнитѣ условия, вагонътъ може да бѫде добъръ въ всѣко едно отношение, но ако неговитѣ бандажи не отговарятъ на офертата, той ще бѫде бракуванъ, защото, като се изтрие, трѣбва да се хвърли. Въ едно писмо на Странски отъ 15/28 септем. четемъ слѣдующето: (чете). Вие виждате, г. сѫдии, отъ това писмо, че Странски съобщава на Вайсенберга, какво мин.-прѣдсѣдателя г. Т. Иванчовъ употрѣбилъ всичко възможно отъ него, за да имъ помогне; че той на телегр. на Тихолова, какво не може да приеме вагонитѣ, дава друга телеграма точно опрѣдѣлена: да избере вагони трающи 4 год. и при това, ако се нуждаятъ отъ поправки, да ги поправятъ. Вие виждате по-нататъкъ, че като се отказва Тихоловъ да приеме и тѣзи вагони, Иванчовъ, по искането на Странски — по наше искание, се казва въ писмото — изпраща другъ инжинеръ. На стр. 110 отъ обв. актъ ще видите слѣдующето: (чете). Българскиятъ министъръ не вѣрва на българскитѣ инжинери. За да улесни доставката, този м-ръ прѣпорѫчва на доставчика, да поиска съдѣйствието на чужди инжинери. Азъ мисля, г-да сѫдии, че това е едно самоунижение, едно унижение за българската държава: единъ м-ръ не вѣрва на своитѣ хора и иска съдѣйствието на други. Защо? — За да накара своитѣ чиновници да приематъ една стока, която тѣ считатъ, че не струва нищо. По-нататъкъ на стр. 143, въ писмото си отъ 23 ноемврий Странски пише слѣдующето на Вайсенберга: (чете). Вижда се, г-да сѫдии, отъ този пасажъ, че Т. Ианчовъ не само, като е билъ м-ръ и управляющъ м-вото на общ. сгради, се е старалъ да помогне на Странски, но когато то се е управлявало и отъ г. Тончева; той е настоявалъ и прѣдъ него да улесни тази доставка. На стр. 138 ще видимъ цѣльта, която е гонилъ Т. Иванчовъ съ даване на тѣзи улеснения. Тукъ се говори слѣдующето (чете).

Защитата подържа, че Странски писалъ каквото искалъ, а С-ски отъ своя страна подържа, че това което е писалъ не съдържа истината. Това обяснение обаче не може да бѫде прието по слѣдующитѣ съображения: (чете). Съ други думи, за да увѣри Иванчова въ сигурната часть, която трѣбва да се падне на лицето, което участвува въ прѣдприятието, Странски е трѣбвало да покаже кореспонденцията между него и Вайсенберга. А отъ нея се вижда, че е имало вече по-рано кореспонденция отъ подобенъ родъ. Инакъ Вайсенбегъ ще възрази на Странски: какво ми пишешъ ти? За какви хора ми приказвашъ въ

своето писмо, за какви обезпечения? Но Вайсенбергъ мълчи, а това прѣдполага сѫществуването на казаната кореспонденция. По-нататъкъ се иска полица. Именно: (чете). Виждате, г-да сѫдии, кои сѫ побужденията, които сѫ карали м-ръ Иванчова да спомага, да се изпълни тази доставка въпрѣки интереситѣ на държавата. Но, г-да сѫдии, каквито и да сѫ мотивитѣ, не е важно за насъ, то е важно за углавната часть на дѣлото, за насъ то нѣма рѣшающе значение. Тѣзи сѫ доказателствата, които изобличаватъ Иванчова въ причиняване врѣди на държавата. Азъ мисля, че въ единъ углавенъ процесъ по-добри доказателства отъ тѣзи не могатъ да се искатъ. Нѣмаме работа тукъ съ единъ граждански процесъ, дѣто странитѣ се стараятъ да създадатъ формални доказателства, за да могатъ единъ денъ, въ слутай на споръ, да възстановятъ своето право. Въ углавния процесъ странитѣ напротивъ се стараятъ да прѣмахнатъ слѣдитѣ отъ доказателства, защото тѣ се боятъ отъ тѣзи слѣди. Затова законодательтъ по всѣка вѣроятность съ чл. 460 отъ угл. сѫдопроизводство е прѣдставилъ на уг. сѫдъ широко право при опрѣдѣление виновностьта на подсѫдимия. Затова е прѣдоставено на сѫда, да се рѫководи отъ своитѣ вѫтрѣшни убѣждения, стига тѣзи вѫтр. убѣждения да бѫдатъ основани върху даннитѣ по дѣлото. Отъ всичко това, г-да сѫдии, азъ съмъ дошелъ до непоколебаеми убѣждения, че въ тази доставка г. Т. Иванчовъ е употрѣбилъ своето влияние и власть, за да даде доставката лично на г. Странски чрѣзъ Вайсенберга, като отстрани истинскитѣ прѣдприемачи. И въ това състои неговата виновность, въ това състоятъ врѣдитѣ и загубитѣ, които е причинилъ.

Отъ всичко изложено до сега заключавамъ, че и той е нарушилъ закона за търговетѣ, закона за отчетностьта по бюджета и Конституцията; извършилъ е редъ правонарушения, отъ които сѫ се породили врѣди и загуби, защото при сключването на контракта, той не е спазилъ онѣзи условия, прѣдвидени въ закона, които сѫ назначени да обезпечатъ интереситѣ на хазната. А и отъ по-нататъшната дѣятелность на Иванчова се вижда, че той е направилъ всичко това, съ цѣль да извлече облага. За това ходатайствувамъ прѣдъ почитаемия сѫдъ, да признае нашия граждански искъ по принципъ основателенъ. Прѣди да дода до размѣра на този искъ, азъ ще се спра специално върху виновностьта на г. Тончевъ. Ако виновностьта на г-нъ Т. Иванчовъ въ тази оферта състои въ това, че той при сключването на договора е нарушилъ законитѣ, виновностьта на г. Тончевъ състои пакъ въ това, че той при изпълнение на този договоръ, като е знаялъ, че вагонитѣ сѫ лоши — въ смисълъ, че не отговарятъ абсолютно на условията, изложени въ контракта — той не е взѣлъ абсолютно никакви мѣрки, за да осуети тази доставка и избави държавното съкровище отъ врѣди и загуби. Напротивъ направилъ е всичко възможно, което е зависѣло отъ него, за да се изпълни тази врѣдителна досада. Ако г. Иванчовъ съ своитѣ дѣйствия нанасяше врѣда на държавата, г. Тончевъ пригърна мѣркитѣ, насочени отъ г. Иванчова за реализиране на тази доставка и отиде по-далечъ, като приведе въ изпълнение самата доставка. Първиятъ въпросъ слѣдова-

телно, който се ражда тукъ, е този: знаелъ ли е г. Тончевъ, че вагонитѣ не отговарятъ на условията? Да, г-да сѫдии, знаялъ е и сто доказателства за това: помните, че когато г-нъ Тихоловъ се отказалъ да приеме тѣзи вагони и се е връщалъ отъ странство, той се е срѣщналъ на гарата въ Царибродъ съ г. Тончевъ, дѣто му е разказалъ за състоянието на тѣзи вагони, че не заслужватъ да бѫдатъ купени, защото това не сѫ вагони, а единъ старъ материалъ отъ вагони. Въ допълнение на този устенъ докладъ, Тихоловъ е направилъ единъ писменъ рапортъ до г. Тончевъ, който послѣ е изчезналъ отъ м-то. Но г-нъ Тихоловъ е далъ прѣпись отъ него. Въ този рапортъ се казваше слѣдующето: (чете). Значи, вагонитѣ, които е било порѫчано на Тихолова да прѣгледа, сѫ били бракувани вагони, извадени отъ прускитѣ държавни желѣзници. Но г. Тихоловъ не се задоволилъ въ своя рапортъ само съ общи думи, той отива по-нататъкъ: (чете). Виждате прочее, че отъ този рапортъ на Тихолова ясно е било за м-ра на общ. сгради, че вагонитѣ не заслужватъ да бѫдатъ купени. Има обаче и други доказателства. Праща се инж. Манафовъ; той отговаря съ телеграмата си отъ 24/IX сѫщото: (чете). Г-нъ Манафовъ казва думитѣ: „нито единъ вагонъ не мога да приема“, думи употрѣбени като отговоръ на Т. Иванчова, който въ съвѣщанието си съ Манафова, прѣди да тръгне той, казваше: „Нима отъ хиляда вагони не могатъ се избра 20—30—50?“ По-нататъкъ г. Тончевъ телеграфира на Манафова, че М-скиятъ Съвѣтъ е постановилъ, да се купятъ стари вагони и затова да ги прѣгледа и да ги приеме, па ако има нужда отъ бързи поправки, да извърши такива. Но и на това Манафовъ отговорилъ така: (чете). Значи и отъ тукъ г. Тончевъ се е увѣрилъ, че тѣзи вагони не заслужватъ покупка. Но Манафовъ пристига въ София, той отива лично да докладва въпроса на Тончевъ. Тукъ има единъ малъкъ споръ безъ значение. Манафовъ при своя докладъ обяснилъ на Тончева, за да усили това, което е твърдѣлъ, че вагонитѣ надали ще стигнатъ до Царибродъ. Иде, г-да сѫдии, и писмения протоколъ на г-да Манафова и Попова (чете). Може ли да бѫде по-ясно отъ този протоколъ, че тѣзи вагони, които прѣдлага сега прѣдприемачътъ, не сѫ онѣзи, които той е прѣдлагалъ въ своята оферта; че тѣ, за да могатъ да служатъ, трѣбва да минатъ една майсторска, когато условието е, да се купятъ здрави вагони? Но не е достатъчно само това. Иде рапорта на Попова, макаръ че той е билъ по-благоприятенъ за доставката и е билъ изпратенъ за тази цѣль. Отъ него ще видимъ сѫщото (чете). Друго едно доказателство, отъ което г-нъ Тончевъ е можалъ и дълженъ е билъ да се убѣди, че тѣзи вагони не заслужватъ да бѫдатъ купени, е слѣдующето: рапорта на г-нъ Боботанова, който прие тѣзи вагони. Той излага въ своя рапортъ слѣдующето (чете). Г-нъ Тончевъ, вмѣсто да повика Боботанова назадъ и скѫса всѣкакви сношения съ прѣдприемачитѣ, защото тѣ нѣматъ такива вагони, каквито се искатъ, той туря резолюция: „Да се приложи при дѣлото“. А ще видимъ сетнѣ какво е правилъ, за да се приематъ вагонитѣ. Най-сетнѣ и друго едно доказателство, че вагонитѣ сѫ лоши, е самото изложение за състоянието на 14-тѣхъ вагони,

пристигнали тукъ въ София, въ което се описватъ подробно всичкитѣ имъ недостатъци. Това малко. Лично г-нъ Тончевъ е видѣлъ тѣзи недостатъци и той пише въ своята резолюция (чете). Заключението отъ всичко това е слѣдующето: г-нъ Тончевъ знаеше, че вагонитѣ сѫ лоши. Какво направи той по-нататъкъ, за да осуети тази доставка? Нищо, абсолютно. Напротивъ, направи всичко възможно отъ него, за да я улесни; направи нѣщо повече, внуши на своитѣ инжинери, че тѣзи вагони трѣбва да бѫдатъ приети. На първо мѣсто вие ще видите, г-да сѫдии, че г-нъ Тончевъ до толкова се е сближилъ и солидаризиралъ съ прѣдприемачитѣ, щото нито една негова мѣрка не е била скривана отъ тѣхъ. Той като че не е тѣхенъ контрагентъ, а тѣхенъ съдружникъ. За това свидѣтелствува кореспонденцията, размѣнена между Странски и Вайсенберга, безъ да цитирамъ нѣкои отъ писмата (защото тѣ сѫ извѣсни). Тѣзи отношения на г-нъ Тончева спрѣмо Вайсенберга и Странски не сѫ отношения на единъ м-стръ спрѣмо единъ прѣдприемачъ, не сѫ отношения на единъ м-стръ, който пази интереситѣ на съкровището. Тѣ сѫ отношения на единъ съдружникъ. Г-нъ Тончевъ, запитанъ въ началото на процеса: Защо вие, г-нъ Тончевъ, се намирахте въ такава една интимность съ Странски? Г-нъ Тончевъ отговори: — Защото считамъ всѣки прѣдприемачъ за контрагентъ на държавата и че слѣдователно длъженъ съмъ да влѣза въ сношение и да му съобща мѣркитѣ, които ще взема за изпълнение на договора, защото мисля, че договора трѣбва да се изпълнява добросъвѣсно. А Странски писалъ много работи, каквито искалъ. Прѣкрасно нѣщо, г-да сѫдии, единъ контрагентъ да изпълнява добросъвѣсно единъ договоръ. Нѣма по-похвално отъ това, но тукъ виждаме нѣщо повече отъ добросъвѣстность. Тукъ ние виждаме мѣрки, насочени въ полза на прѣдприятието; мѣрки, насочени да се ощети държавата. На 25 септемврий се даватъ двѣ телеграми на г-нъ Манафова, за които вече споменахъ. Въ тѣзи телеграми г-нъ Тончевъ пише слѣдующето (едната е официална, а другата съ хвърчащъ номеръ; чете). Най-напрѣдъ, г-да сѫдии, ще забѣлѣжа, че тази телеграма отстѫпва вече отъ първитѣ условия. Г-нъ Тончевъ дава нови условия, които сѫ въ полза на прѣдприемача и въ врѣда на държавата. Въ телеграмата си казва, да се направятъ поправки, за които поправки ще се губи врѣме, а въ постановлението на м-ския съвѣтъ е казано, да се прѣгледатъ вагонитѣ и да се приематъ, ако се намѣри, че сѫ въ здраво състояние.

Славовъ: Това е едно измѣнение на условията и направено въ полза на прѣдприемача. Като отговаря Манафовъ, че не може да приеме вагонитѣ, дава му се телеграма съ хвърчащъ № 516 „—" (чете я). — Има едно още по-голѣмо отстѫпление отъ условията. Ако въ първата телеграма се говорѣше, да се приематъ стари вагони съ поправки, все така се казваше до нѣкждѣ, че чиновницитѣ трѣбва да се съобразяватъ съ прѣлложението, а въ тази телеграма се махва

и това ограничение. Чиновникътъ се оставя свободенъ, да избира вагонитѣ, които той намѣри, че могатъ да се приематъ съ поправки. Това е едно отстѫпление отъ договора въ полза на прѣдприемача, искаха съ това да се улесни доставчика.

На второ мѣсто г. Тончевъ е далъ на г. Странски една картичка. Тя е „невинно нѣщо", но Тончевъ не я е далъ. Той обяснява, че я е далъ по искането на Странски, а Странски я искалъ, защото инжинеритѣ му правѣли прѣпятствия, за да се отстранятъ. Това не е извинение г. сѫдии. Да се отстранятъ прѣпятствията, значи да се улесни прѣдприемача. Ами ако тѣзи прѣпятствия сѫ законни, основателни, какъ вие искате да се отстранятъ, какъ вие искате да накарате висшия чиновникъ да отстѫпи отъ задълженията си, отъ тѣзи прѣдписани инструкции, по които трѣбва да се рѫководи по приемане на вагонитѣ? Ами това не е ли желание да се улесни прѣдприемача? Това не показва ли, че вие искате да внушите на този чиновникъ и това обстоятелство, че лицето, което носи картичката или доставчикътъ, е лице, което се ползува съ вашето разположение? Това сѫ дѣйствия, които не прѣпорѫчватъ единъ министръ, който иска да изпълни добросъвѣстно едно прѣдприятие; това сѫ дѣйствия, които свидѣтелствуватъ, че този м-стръ залѣга повече за интереситѣ на прѣдприятието, отколкото за интереситѣ на хазната, които трѣбва да пази. И самъ г. Странски разбира това нѣщо. Самъ той разбира, че значението на картичката е такова. И какво казва въ своя една телеграма отъ Пеща (чете я)? Г-нъ Странски казва, че тя не може да произведе своя ефектъ, а пъкъ министрътъ ни казва, че тя е невинно нѣщо.

Ще отида по-нататъкъ, за да докажа, че г. Тончевъ е употрѣбилъ всичко за да улесни доставчика. Той е изпратилъ въ странство Боботановъ по желанието на Странски, а не по негово убѣждение. За да поддържамъ това заключение основавамъ се на показанията на Боботановъ прѣдъ анкетната комисия. — (Възпроизвежда съ свои думи показанията на Боботановъ). — Странски съобщава по всѣка вѣроятность, че Боботановъ е склоненъ да приеме вагонитѣ и за туй Тончевъ по телефона му казалъ, да доде да му даде инструкции и Боботановъ отива въ кѫщата на Тончевъ и м-стра му съобщава тамъ за първъ пѫть за командировката. Значи начина на командировката е такъвъ, какъвто го описва. Тукъ разговоръ става най-напрѣдъ между Странски и Боботанова, сетнѣ вече министрътъ прави разпореждане. Това ме убѣждава, че Боботановъ е изпратенъ по искането на С-ски, а не по инициятивата на м-ръ Тончевъ. Съ това се изпраща единъ чиновникъ угоденъ на прѣдприемача, който може и да скърши своята съвѣсть. На Боботанова се казва, че ще приеме вагонитѣ съгласно офертитѣ отъ 7, 8, 14, 20, и 21 юлий и на основание постановлението на М-ския Съвѣтъ отъ 1 августъ. Но г-нъ Тончевъ е далъ часни инструкции на Боботановъ. Той му казалъ: недѣй гледа тѣзи оферти не гледай постановлението на Министерския Съвѣтъ, вижъ ти, ако вагонитѣ макаръ и съ кърпежъ могатъ да прослужатъ 4 години, приеми ги. Доказателство за това обстоятелство ще посоча малко по-сетнѣ. Боботановъ отива, но не изпраща вагонитѣ. Тончевъ изпраща на 24 окт

3 телеграми. Първата е официялна (чете я). Запитанъ, защо дава три телеграми, Тончевъ отговаря, че първата не се му харесала (тя е написана собствено-ржчно отъ него), като че не е можелъ да измѣни съдържанието й. Втората телеграма е: (чете я). Третата е: (чете я). Втората изпратилъ, казва, за да напомни на Боботановъ условията. Значи споредъ Тончевъ условията сж да служатъ 4 години и то е писано, г-да сждии, за да се вътлпи на Боботановъ, да не обръща внимание на нищо, а само на това обстоятелство. Още по-ясно това е изразено въ третата телеграма, за която Тончевъ казва, че я изпратилъ, за да провѣри дали Вайсенбергъ е ималъ вагони. Тази телеграма имала значение и цѣль да вътлпи въ ума на Боботановъ, че условията на тази доставка сж именно вагонитѣ да траятъ 4 години. Азъ мисля, че е сполучилъ да му вътлпи това, защото Боботановъ вече напуща условията, напуща офертата, министерското постановление и гледа вагони, които споредъ него ще траятъ 4 години. Боботановъ приема вагонитѣ, но съвѣстьта го мжчи, гризе го, и той мисли, че единъ день може да бжде изправенъ да отговаря за приемането на тѣзи вагони. За да запази или най-малко, за да успокои съвѣстьта си, Боботановъ излага въ приемателнитѣ протоколи всички онѣзи основания, които сж го накарали да приеме тѣзи вагони. Той казва въ протокола: „Комисията назначена съ приказъ № 2060 . . .“ Виждате, че този чиновникъ, който съ приказъ се праща да приема вагони, които да отговарятъ на офертитѣ отъ 7, 8, 14, 20 и 21 юлий, приема вагонитѣ на различни основания: на телеграмата на м-ръ президента, на телеграмитѣ на Тончевъ.

Въ показанията си при прѣдварителното дирене, ето какво казва Боботановъ за значението на тѣзи двѣ хвърчащи телеграми (105 и 106) (чете). Значи Боботановъ отъ тѣзи телеграми разбралъ, че вагонитѣ трѣбва да се приематъ, въ София бързатъ съ тѣхъ. Отъ друга страна разбралъ, че той не е свързанъ съ книжата на тракцията, книжа, които сж му дадени, за да му служатъ като инструкции при приемане вагонитѣ (чете по-нататъкъ показанията му). Ето, г-да сждии, доказателства за това, че Тончевъ се е стремилъ да вътлпи чрѣзъ своето влияние и положение на чиновника, че тѣзи вагони трѣбва да се приематъ, макаръ да не отговарятъ на условията и чиновникътъ тъй е разбралъ. Не може днесъ да се твърди, че Боботановъ дава такива показания за да оправдае себе си, защото сжщитѣ тѣзи мотиви Боботановъ ги пише и въ приемателния протоколъ, още когато нито е имало въпросъ за дѣло, още когато тѣзи вагони не сж пристигнали въ София. Прочее, г-да сждии, г. Тончевъ не се излъга. Той сполучи въ намѣрението си, той внуши и убѣди Боботанова. Вагонитѣ пристигнаха. Прѣгледа ги и г. Тончевъ, намѣри ги, че не сж добри. Слѣдъ това той трѣбваше да прѣкрати доставката имъ, да не излага повече държавата на врѣди и загуби. Обаче отъ разпорежданята на Тончевъ не се вижда, да е направилъ подобно нѣщо. Напротивъ и отъ останалитѣ негови разпорежданя азъ правя заключение, че той не прѣстава да дѣйствува въ сжщото направление, да улеснява сир. доставката и на останалитѣ вагони и за да твърдя това ми даватъ основание по-на-

татъшнитѣ му дѣйствия. Като му се рапортира за негодностьта на доставенитѣ вагони, той туря тази резолюция: „Понеже М-ския Съвѣтъ е рѣшилъ....“ Значи, добри, лоши ще ги приемемъ. Въ офертата Вайсенбергъ гарантира за 4 години, ще удържимъ една сума отъ стойностьта имъ и ще ги поправяме съ тѣзи пари. Отива Тончевъ лично прѣглежда вагонитѣ, но какво прави? — Прибавя къмъ горната резолюция думитѣ: „не може да се приеме нищо гнило и счупено,“ но това не измѣнява положението, не отмѣнява първата часть на резолюцията. Тукъ въ една и сжща резолюция се говори, отъ една страна трѣбва да се приематъ тѣзи вагони, отъ друга страна да не се приеме нищо гнило и счупено. Това ми напомня една телеграма, дадена отъ разградския окржженъ управитель до околийския началникъ въ Кеманларе по поводъ на митингитѣ на стр. 185 отъ доклада (чете я). Тукъ има несъвмѣстимость: хемъ благоразумни мѣрки, хемъ да не идватъ хора. Сжщото положение е и тукъ, г-да сждии: хемъ да бждатъ приети вагонитѣ, хемъ нищо гнило и счупено да не се приеме.

Държавния ищецъ Ив. Славовъ, слѣдъ като спомена за пристиганието на вагонитѣ на софийската гара, казва: прѣглеждатъ се тѣ отъ началника на вагоната служба; рапортира се на м-ра Тончева, за негодностьта имъ и той — Тончевъ, не взема мѣрки за да се осуѣти тази доставка, а напротивъ и сега той дѣйствува както и по-напрѣдъ въ сжщото направление. Първата му резолюция била: да се приематъ вагонитѣ, понеже М-ския Съвѣтъ е билъ окончателно рѣшилъ за покупката на вагонитѣ, като се поправатъ прѣдварително. При това въ тая резолюция се казва: „не може да се приеме нищо гнило и счупено“. Втората резолюция гласи: да се обърне вниманието на инжинера Боботановъ, да не праща подобни вагони, като пристигналитѣ въ София, защото щѣли да се бракуватъ. Добрѣ, но тая резолюция се отнася до бждещитѣ вагони.

Приказа № 2432 отъ 17/XI нѣма за цѣль да натовари комисията за да прѣгледа вагонитѣ и ако ги намѣри, че не отговарятъ на условията да се бракуватъ, а има за цѣль, да се констатиратъ само недостатъцитѣ, за да се удържи отъ стойностьта имъ за разходътъ по поправкитѣ имъ. За сжщата цѣль не могатъ да служатъ и протоколитѣ на комисията отъ 21 и 28 ноемврий 1900 год. Наистина въ тѣхъ се казва, че се бракуватъ вагонитѣ, но това не е послѣдствие исканието на м-ръ Тончева, а това е резултатъ на туй, че комисията разбира длъжностьта си. И най-сетнѣ, ако това бѣше дѣйствително желанието на м-ръ Тончева, той или нѣмаше да дава заповѣдь за изплащането имъ, ако бѣ далъ такава, въ смисъль да се изплатятъ прѣди да ги види или щѣше да спре и прѣустанови тая заповѣдь врѣменно, да ги види лично. Но той, м-ръ Тончевъ, не е направилъ, нито едното, нито другото, а всичко това е направено отъ главния секретарь Л. Вълчевъ, ergo и слѣдъ това м-ръ Тончевъ не се е погрижилъ за интереситѣ на хазната, а се е покрижилъ несъмнѣно да създаде доказателства само за свое оправдание.

И тъй вий приехте съзнателно вагони не отговаряющи на условията и съ това причинихте щета на държавата. Вагонитѣ сж приети само съ цѣль, да се услужи на Н. Странски, но впрочемъ тукъ не е важенъ мотива. Отъ всичко което казахъ относително размѣра на врѣдитѣ и загубитѣ за държавното съкровище, може да се рекапитулира въ слѣдното: за 110 вагона — 61,875 л. зл., сума която произлиза отъ разликата на двѣтѣ оферти на Шолмайеръ и Малеръ, именно първата по за 1200 марки единия вагонъ и втората по за 750 марки. Несъмнѣно, тукъ може да се каже положително, че тая цѣна е найголѣмата за вагонитѣ и то включително печалбитѣ и за поправкитѣ имъ. Че офертата е сериозна, това се види отъ телеграмата му отъ 2/VIII. До сжщия резултатъ можемъ да дойдемъ косвено отъ слѣдното: 1) инжинера Тихоловъ въ телеграмата си отъ 3/II казва, че не струватъ повече вагонитѣ отъ 500 лева единия; 2) въ дѣлото има единъ откжслекъ отъ единъ германски търговски вѣстникъ, отъ който се вижда, че Ренеръ е купилъ тѣзи вагони отъ 178 марки до 500 и нѣколко единия; че Ренеръ и Шолмайеръ заедно не сж имали вагони; 3) отъ смѣтката на Странски и Вайсенберга се вижда, че на Ренера е платена приблизително такава сума.

Въ заключение моля да бждатъ осждени солидарно Т. Иванчовъ и Д. Тончевъ да обезщетатъ държавното съкровище по това перо отъ исковата молба. Касателно же прѣдаванитѣ писмени доказателства отъ Д. Тончевъ и свидѣтелскитѣ показания, че вагонитѣ сж добри, то ви ще приемете, г-да сждии, че тукъ има явно противорѣчие, защото тѣ — вагонитѣ, или сж добри, или сж лоши, а че сж лоши вечъ ни знаемъ. Отъ друга страна и да приемемъ че сж добри, въпросътъ не се измѣнява, защото добрината е нѣщо релативно. Но може би противницитѣ ще ни възразатъ, че тѣ, вагонитѣ, ще изкаратъ разноскитѣ отъ службата си, обаче такова едно евентуално възражение нѣма никакво значение.

ЗАСѢДАНИЕ

открито на 12 априлъ 1903 год. въ 9 часа.

Обвинителна рѣчь на зап. държ. обвинитель д-ръ А. Ходжовъ.

Г-нъ прѣдседателю и г. г. държ. сждии! Обвзетъ отъ едно вълнение, пристжпвамъ къмъ тая трибуна, за да изпълня общественъ дългъ. Безъ всѣка злоба къмъ подсждимитѣ азъ се връщамъ 3—4 години назадъ въ врѣмето, когато кабинетътъ Иванчовъ-Радославовъ управляваше страната, когато едно негово болшинство удобряваше дѣлата му, а едно раздразнено отъ него малцинство укоряваше тия му дѣла. Помня, че въ редовната сесия на Събранието, когато се разискваше отговора на тронното слово, отъ малцинство Ив. Бѣлиновъ бѣше прѣдложилъ, да се даде подъ сждъ кабинета за дѣлата му. Тогава се

критикуваха отъ опозицията тия дѣла, но слѣпото болшинство вотира отговора съ довѣрие къмъ правителството. Сега тоже се критикуватъ тия дѣла на министритѣ, но не вече прѣдъ болшинството на Събранието, а — прѣдъ Държавния сждъ.

Знаете каква програма бѣше обнародвало това правителство въ „Държ. Вѣстникъ“ още отъ началото на 5 февруарий 99 год. Въ тая програма се обѣщаваше и финансовата политика, която всѣки би подписалъ. Тамъ се казваше, че правителството ще се ограничава въ бюджета; не ще допуска дефицитъ и извънредни разходи; ще прави икономии; ще назначава само достойни и способни чиновници; ще се съобразява съ законитѣ и конституцията и пр. Но въ резултатъ излѣзе, че за 1899 год. държ. бюджетъ показва дефицитъ $10^1/_2$ мил., а за 1900 год. — $15^1/_2$ мил. Законитѣ и конституцията съ чл. 125 сж били тоже газени най-безцеремонно. За да подтвърдя туй си твърдение ще ви изтъкна фактитѣ, като почна отъ главната причина — закона за десятъка.

Идеята и инициативата на тоя законъ се дължи на народнитѣ прѣдставители Б. Райновъ и К. Ранковъ, но съ намѣрението да се улекчи населението прѣдъ видъ на сушата тая година, а като не успѣ да се осжществи въ законъ още прѣзъ извънредната сесия, на есеньта само правителството взѣ инициативата за закона, само че съ противното намѣрение, да се увеличи прихода за държавата срѣщу нуждитѣ й. Създаде се законътъ, изработи се и правилникътъ му и м-ръ Теневъ почна да нарежда чиновническия персоналъ за десятъка, като: надзиратели, контрольори и пр. и тукъ прьстътъ на Радославовъ се намѣсва, за да не се назначаватъ за контрольори лица отъ опозицията. Съ лелеграма отъ 24 априлъ се заповѣдва на финансовитѣ началници, да внимаватъ, да не се назначаватъ лица отъ опозицията. Освѣнъ тия контрольори, М-скиятъ Съвѣтъ на 16 мартъ е постановилъ, да се назначатъ и надзиратели по десятъка. Потърсихме да разберемъ, за каква служба сж се назначили тия надзиратели и отъ една телеграма на м-ръ Радославова до Старо-Загор. Окр. Управителя се узна, че тѣ се давали подъ разположението на окр. управители съ стражарска длъжность за да слѣдятъ агитаторитѣ противъ десятъка. Радославовъ обясни, че по чл. 19 отъ закона за десятъка той билъ дълженъ да дава съдѣйствие на ф-витѣ чиновници и че окр. управители искали такива надзиратели.

Какви лица сж били надзирателитѣ?

На тоя въпросъ за да си отговоримъ, достатъчно е, да ви прочета нѣколко официални книжа отъ 1900 год., споредъ които ще видите, г-да сждии, че въ Троянъ двама надзиратели били съвсѣмъ неграмотни; въ Стара-Загора билъ назначенъ единъ берберинъ, за когото управительтъ искалъ уволнение; въ Бургазъ споредъ донесението на фин. началникъ, надзирателитѣ „нѣмали хаберъ“ отъ десятъка; въ Шуменъ трима надзиратели пиянствували и правяли скандали; а свид. Павелъ Вацовъ, бившъ надзиратель, неможа даже да отговори на въпроситѣ за номунето и други работи по десятъка, по които се разпитваше тукъ.

Закона за десятъка създаде и нужда отъ постройка на „хамбари".

Присждата или да употрѣба нѣкой терминъ, употрѣбяванъ отъ самитѣ подсждими — „нещастната хамбарна афера" е била произнесена отъ самитѣ нейни виновници. Нека ми бжде позволено въ този случай, да ви цитирамъ нѣкои отъ обясненията, които сж дали подсждимитѣ прѣдъ Народното Събрание. Ето какъ г-нъ Тончевъ се произнася за хамбаритѣ: . . . . (чете). Сжщиятъ г. Тончевъ по друга една часть отъ тази афера, по наема на чергитѣ, ето какъ се провиква и какво казва пакъ прѣдъ Нар. Съб.: (чете). Г-нъ Теневъ и той не е по-снисходителенъ, той ни описва хамбаритѣ въ едни много по-грозни краски. Ето какво ни казва той пакъ прѣдъ Нар. Съб.: (чете) Г-да сждии, азъ мисля, че слѣдъ тази жестока присжда, произнесена върху тази афера отъ самитѣ й автори, намъ почти не ни остава що да кажемъ, обаче въ своитѣ обяснения пакъ прѣдъ Нар. Събрание, г-да Тончевъ и Теневъ, като съзнаватъ всичкото нещастие на тази афера, казватъ, че причината да се изхарчатъ 557,000 лева грѣшни пари само за дървената конструкция не сж тѣ, но виновни сж чиновницитѣ, които сж направили лоши хамбари, че тѣ не сж послужили за цѣльта си. Остава ни да видимъ, колко това извинение е вѣрно и справедливо. Обвинението обаче мисли, и отъ даннитѣ, съ които то разполага, се види, че не сж чиновницитѣ, които сж виновни, но виновни сж самитѣ м-ри; Че много пжти чиновницитѣ сж искали, не само въ този случай, но и въ случаятъ съ гнилитѣ вагони, да запазятъ интереситѣ на държавното съкровище; обаче явяватъ се м-ритѣ, които не сж ги оставяли да стоятъ като стражъ на тѣзи интереси, а безъ да питатъ своитѣ чиновници, правили сж разпорежданя, които сж давали печални резултати. Нека прослѣдимъ сега идеята за постройка на самитѣ хамбари и видимъ, дали сж виновни чиновницитѣ, или министритѣ, които сж станали причина да се построятъ. Въ своитѣ обяснения пакъ прѣдъ Нар. Събрание г. Теневъ казва слѣдното: (чете). Както виждаме г. Теневъ отъ самото начало е билъ противъ построяването на хамбари, тогава какъ е могълъ, г-да сждии, като финансовъ м-ръ, като е взѣлъ грижата отъ горѣ си за прилагането на единъ законъ отъ неговото вѣдомство, какъ е възможно мимо него, макаръ, че той не е съгласенъ да се строятъ хамбари, да се възложи тази постройка отъ неговитѣ другари нему? Какъ е могълъ да допусне единъ м-ръ, мимо неговата воля да му се налага едно мѣроприятие, което той е считалъ, че е фатално за населението?

Запас. държ. обв. Д-ръ А. Ходжовъ продължава: Г-да сждии, ний видѣхме, какво е било мнѣнието на М. Теневъ, той е билъ рѣшително противъ постройката на хамбаритѣ, но трѣбвало да се подчини на рѣшението на своитѣ другари и трѣбвало да изпълни едно искане на болшинството отъ депутатитѣ, което се е сформирувало, когато се е разисквалъ законопроектътъ на закона за десятъка въ финансовата комисия. За да се установи този фактъ, прѣдъ васъ бѣха приведени нѣколко души свидѣтели, бивши народни прѣдставители и

членове на финансовата комисия, напр. Коста Ранковъ и др. Всички тия свидѣтели разправиха, че когато е билъ разискванъ законопроекта по закона за десятъка, болшинството отъ прѣдставителитѣ прѣзъ 1899 год. въ X Обикн. Нар. Събрание, първа сесия, изказали мнѣние да се построятъ дървени хамбари, за да се улесни събирането на десятъка. Тия свидѣтели ни разправиха, че ако е имало нѣщо, което е тежало на земледѣлеца при събирането на десятъка, то е било обстоятелството, че тѣ сѫ били принудени, прѣзъ зимата, като занасяли хранитѣ си за купувача на десятъка, да си излагатъ добитъка на простуда, понеже купувачитѣ ги много разтаквали. Сѫщитѣ свидѣтели ни разправиха, че щомъ въ законопроекта е имало опрѣдѣленъ срокъ, за да бѫде прѣдаденъ десятъка, то е трѣбвало да има вмѣстилища за хранитѣ, още повече, че въ законопроекта се казвало, какво хранитѣ трѣбвало да се прѣдаватъ отъ земледѣлцитѣ направо на правителството. И споредъ както ни обясняватъ г-да подсѫдимитѣ м-ри Теневъ и Иванчовъ, благодарение на това обѣщание, на този ангажементъ, че ще направятъ хамбари, тѣ сполучили да прокаратъ закона за десятъка. Вслѣдствие на това обѣщание, ни казватъ тѣ, ний не можехме отъ послѣ да се откажемъ отъ постройката на хамбаритѣ. Ний ще видимъ послѣ до колко тѣзи аргументи въ полза на постройката на хамбаритѣ сѫ състоятеленъ и приемливъ. Законътъ се гласува, гласува се и кредитътъ отъ 2,000,000 л. за неговото прилагане и ний виждаме прѣзъ априлъ 1900 год., м-ръ Теневъ да назначава една комисия отъ вѣщи хора, които да обсѫдятъ въпроса за построяване на хамбаритѣ. Въ тази комисия сѫ влизали началникътъ на отдѣлението на прѣкитѣ данъци, Зарзовъ, началникътъ на отдѣлението за земледѣлието, Сарановъ и двама архитекти: г-да Момчиловъ и Сливковъ. Тази комисия е искала освѣтление отъ г-нъ Б. Боева. Комисията е засѣдавала нѣколко пѫти. Тя е събрала свѣденя за всички други хамбари, съ които разполагала държавата, а така сѫщо и тѣзи на нѣкои часни лица, които би могли да се дадатъ евентуално подъ наемъ. Послѣ полицията събрала свѣденя и като какъвъ може да бѫде размѣрътъ на събранитѣ храни. Тия свои изчисляваня тѣ правили връзъ основа на десятъка събиранъ въ 1892 година, прѣзъ която се е практикувалъ този данъкъ, прѣзъ врѣме на стамболовия режимъ, когато десятъка е далъ единъ много добъръ приходъ за държавното съкровище. Тази комисия не могла да даде, да изложи своитѣ заключения въ единъ протоколъ, а г-да м-ритѣ пъкъ Т. Иванчовъ и Радославовъ сѫ били нетърпеливи, както ни обясняватъ г-да свидѣтелитѣ: Зарзовъ, Момчиловъ, Сливковъ. Прѣди още тѣ да съставятъ своя протоколъ, въ който да изложатъ необходимостьта, да се строятъ хамбари, били повикани въ отсѫтствието на титулярния м-стръ на финанситѣ, г. М. Теневъ, за да докладватъ „устно“ на Министерскиятъ Съвѣтъ мнѣнието си по хамбаритѣ. Г-да сѫдии, менъ ми прави впечатление много фактътъ, дѣто М-ския Съвѣтъ е рѣшилъ, да разисква единъ отъ такава важность въпросъ, който е билъ свързанъ съ единъ такъвъ голѣмъ разходъ за държавното съкровище, безъ да поискатъ щото комисията, натоварена отъ респективния м-стръ на финанситѣ

г. Теневъ, да изложи своето мнѣние. Ако г-да министритѣ, които сѫ взѣли рѣшение, да се строятъ хамбари, бѣха изпълнили това елементарно трѣбване, както би трѣбвало да се изисква отъ едни добри управници, то тѣ биха имали право да додатъ и кажатъ: „Виновници за построяването на дървенитѣ хамбари не сме ние, това сѫ чиовницитѣ, тѣ дадоха мнѣнието си и ний ги послушахме".

Но, г-да сѫдии, и дѣйствително чудна практика е тази! Сега да видимъ, дали второто възражение, което се прави отъ защитата, че комисията се произнесла въ полза на хамбаритѣ е вѣрно или невѣрно. Прѣдъ васъ бѣха разпитани, за да се уясни това обстоятелство, свидѣтелитѣ и Зарзовъ, Момчиловъ и Сливковъ. Свидѣтельтъ Зарзовъ прѣдъ васъ както и прѣдъ парламентарната и прѣдъ слѣдствената комисия заяви, че отъ самото начало е билъ противъ построяването на хамбаритѣ. Своитѣ съображения той изказа на дълго и на широко прѣдъ васъ и азъ считамъ за излишно да ги изтъквамъ. Другитѣ двама Момчиловъ и Сливковъ още отъ начало се признали за некомпетентни по въпроса за нуждата отъ хамбари; и когато Сарановъ имъ изложилъ на дълго и широко необходимостьта отъ дървени хамбари, тѣ се съгласили съ неговитѣ доводи, т. е. болшинството на комисията рѣшило, да се изкаже въ полза на построяването. Въ м-ския съвѣтъ азъ, казва Зарзовъ, изложихъ моитѣ съображения противъ постройката на хамбаритѣ; обаче м-ритѣ бѣха нетърпеливи; тѣ ми казаха. „Твоето мнѣние ний не искаме, а искаме мнѣнието на болшинството отъ комисията". И наистина нѣмало е нужда, да се изказватъ съображенията на Зарзова, на лицето, което е било най-вѣщо по този въпросъ, което е било чиновникъ въ м-ството, дѣто той, г-нъ Зарзовъ, е ималъ случай да прилага законътъ за земитѣ. Най-сетнѣ г-нъ Зарзовъ е изказалъ мнѣнието на комисията, тъй, както той го разбиралъ. Послѣ станало дума и за желѣзнитѣ хамбари, но за тѣхъ ще говоря послѣ. Най-сетнѣ М-ския Съвѣтъ, съ своето постановление отъ 24 май рѣши, да се построятъ дървени хамбари и да се купятъ желѣзни, безъ да в429ематъ подъ внимание, че кредитъ за тѣзи постройки не е билъ прѣдвиденъ. Обаче другитѣ двама свидѣтели, Момчиловъ и Сливковъ ни прѣдставиха малко другояче работата. Тѣ сѫ били заявили отъ по-рано, и прѣдъ васъ заявиха, че отъ самото начало сѫ били противници на постройката, т. е. тѣ сѫ били на мнѣние, че не сѫ компетентни по въпросътъ за постройката. Тѣ сѫ казвали, че ако въпросътъ се рѣши въ полза на постройката, ний можемъ като инжинери да ви дадемъ образци, какъ да се построятъ хамбаритѣ, но по самиятъ въпросъ ний не сме компетентни. Това тѣ изложили и на г-да м-ритѣ въ м-ския съвѣтъ. Нека забѣлѣжа, че по тѣзи въпроси нѣмаше да се спори толкова, ако имаше писмени протоколи съставени отъ тази комисия. Най-сетнѣ, слѣдъ като се е взѣло рѣшение въ м-ския съвѣтъ пристѫпило се е къмъ изпълнението му. Правятъ се разпорежданя, ставатъ търгове, почва се построяването на хамбаритѣ. Нека тукъ забѣлѣжа обаче, че когато се е започнало това построяване, получили се въ м-ството отъ много мѣста свѣденя, че тамъ сѫ наети хамбари толкова колкото сѫ необходими. Отъ друга страна получаватъ се мнѣния на финансо-

витѣ началници за да се измѣни постройката на хамбари, а складирането на хранитѣ да става по другъ начинъ. Азъ ще ви посоча на телеграмата на управителя Тотевъ дадена на 21 юлий 1900 год. отъ Бургазъ, въ която се прѣпоржчва, складирането на хранитѣ да става въ човали и мушами, което споредъ неговитѣ изчисления струвало много по-износно за хазната. Изтъква се още и това, че хамбаритѣ въ Бургазъ не ще бждатъ построени здраво, понеже щѣли да се строятъ на пѣсъчлива почва. Финансовия началникъ отъ Бургазъ пакъ съобщава съ друга телеграма, че сж били наети часни хамбари за една вмѣстимость отъ 6400 кил.; сжщо въ Айтосъ; сжщо въ Стралджа. На тѣзи телеграми е било отговаряно: „Да се наематъ хамбаритѣ“! Отъ Варна се получили свѣденя, че на разположение е имало единъ правителственъ хамбаръ съ голѣма вмѣстимость. Отъ Разградъ сжщо се е получило свѣдене за такъвъ хамбаръ; отъ Шейтанджикъ, отъ Каспичанъ — сжщо. Мимо това, м-ството е взѣло своето рѣшение, то е казало, да се строятъ хамбари и тѣ се строятъ на всѣкждѣ, отъ една площь отъ 100,000 кв. м. Нека съобща, че по това врѣме сж били ангажирани часни хамбари за една вмѣстимость отъ 400,000,000 кгр. храна. Търговетѣ сж станали—казахъ по-рано нека и тукъ да отбѣлѣжа, че поне въ това отношение законътъ е билъ изпълненъ. — За конструкцията и тя е била извършена съ нѣкои нередовности. Срокътъ е билъ продълженъ. По сетнѣ ний виждаме на много мѣста постройката на хамбаритѣ да се спира; така напр. въ цѣлия дунавски край се спира тази постройка и въ едно писмо отъ 27 ноемврий 1900 год. ето какъ се мотивира това спиране: (чете). Ето какво казва финансовия началникъ отъ Шуменъ въ своята телеграма отъ 1 августъ: (чете).

Запасенъ държ. обвин. Д-ръ А. Ходжовъ. И дѣйствително идеята за постройка на хамбари въ Разградско се изостави, въ Русенско и Силистренско тоже, защото г-нъ Кушевъ, съ който ние ще се срѣщнемъ и послѣ, си прѣдлага услугитѣ въ тѣзи мѣста, да достави шлепове. Наистина дървената конструкция на хамбаритѣ се извърши. Но какво виждаме? Почватъ да пристигатъ свѣденя на всѣкждѣ за лошо състояние на дървената конструкция на хамбаритѣ и ние имаме купъ телеграми, които сж печатани въ доклада на анкетната комисия и които се намиратъ към разнитѣ дѣла на м-вото на ф-сиитѣ или на общ. сгради, отъ които се вижда, че въ Шуменско, Плѣвенско, Сарамбей и на много други мѣста хамбаритѣ не струватъ нищо, текатъ и че хранитѣ ще се поврѣдатъ. Най-напрѣдъ ще ви цитирамъ едно писмо, което самъ м-ра на ф-ситѣ пише до м-ра на общ. сгради на 15 ноем. 1900 г., за да видите какъ безпощадно г. Теневъ се е произнесълъ противъ тѣзи прословути хамбари. (Чете . . .) Ето какви сж били свѣденията, г-да сждии. М-ра на ф-сиитѣ е получилъ и една телеграма отъ Търново на 1 декем. 1900 г. отъ ф-вия н-никъ, дѣто се казва (чете. . .). Такава се получава и отъ плѣвенския ф-совъ н-никъ на 27 ноем. 1900 год. Забѣлѣжете, г-да сждии, че тѣзи телеграми сж отъ края на но-

емврий, въ началото на декемврий, а десятъчнитѣ храни още не сж прѣдадени отъ населението на правителството. Виждаме, че единъ отъ мотивитѣ за хамбаритѣ бѣше, да се прѣдадатъ хранитѣ много по-рано, за да се вематъ пари и да се платятъ купонитѣ. Ето какво телеграфира ф-совия н-никъ Ангеловъ (чете...). Друга пъкъ една телеграма е подадена отъ Пловдивъ на 29 ноемврий, сжщо и отъ Сарамбей. Така сжщо и тѣзи хамбари отъ всѣкждѣ текатъ, не могатъ да се складиратъ въ тѣхъ храна. Много по-хубаво се произнася за хамбаритѣ въ една телеграма щуменския окр. у-тель, който бѣше и свидѣтель (чете я . . .)

Г-да сждии, отъ тия телеграми, които ви прочетохъ, вие ще си съставите едно доста ясно и вѣрно понятие за начина по който е била изпълнена постройката на хамбаритѣ. Остава да видите, дали отговорностьта за всички тия нередовности би трѣбвало да легне на чиновницитѣ, или пъкъ на тѣхнитѣ началници. Мене ми се струва, че никой другъ не може да бжде отговоренъ, освѣнъ самитѣ м-ри, които сж знаяли, на които сж съобщавани всички тия нѣща и които своеврѣменно не сж взѣли нужнитѣ мѣрки, за да може туй прѣдприятие да се изкара до добъръ край, паритѣ да не се хвърлятъ съвършено на вѣтъра. Нека забѣлѣжимъ тукъ, че само за дървената конструкция на хамбаритѣ сж били похарчени 554,546 лева.

Слѣдъ като дървената конструкция е била построена, въ компетентнитѣ лица се проявява незадоволство, причинено отъ единъ недостатъкъ на тия хамбари. Вие видѣхте отъ документитѣ, които се прочетоха, че на много мѣста тѣ капѣли и че въобще трѣбвало да се направятъ други нѣкои приспособления, за да може храната, която ще се постави въ тѣхъ, да се държи безъ да се поквари. М-вото на финансиитѣ е поискало отъ м-вото на общ. сгради, като е съобщило тия недостатъци, да се обшиятъ тѣ пакъ съ дъски, за да не се развалятъ хранитѣ.

Ние ще видимъ сега какъ е била извършена тази дървена обшивка. Най-напрѣдъ нека забѣлѣжимъ, че дървената обшивка на хамбаритѣ е била дадена по доброволно съгласие и не на тия, които сж прѣдставили най-износни условия, безъ да има постановление отъ М-ския Съвѣтъ. Слѣдъ като се е признало, че е необходимо, на хамбаритѣ да се направи дървена обшивка, поискало се е отъ прѣдприемачитѣ, които сж имали постройката на хамбаритѣ, да прѣдставятъ своитѣ цѣни. Оферирали сж: Димовъ, Цоневъ, Бр. Иванови и Алкалай. Димовъ е прѣдложилъ да извърши 600 кв. м. по 2 л., Цоневъ 1800 кв. м. по 2·18 л., Бр. Иванови 3,300 кв. м. по 2·15 л. и Алкалай 6900 по 1·90 л. Отъ тукъ се вижда, че най-износна е била офертата на Алкалай и м-ра трѣбваше да възложи нему работата. Обаче ние виждаме, намѣсто той да направи това нѣщо, намалява една часть отъ работата, която е трѣбвало да извършатъ Бр. Иванови, като е увеличилъ съ 130 м. работата на Алкалай, а останалата оставилъ на други прѣдприемачи. М-ръ на общ. сгради е билъ Тончевъ и той е извършилъ това. Тази е нередовностьта, която се отбѣлѣзва отъ обвинителната власть по дървената обвивка. Като забѣлѣжи г. Тончевъ че е на-

правилъ едно нарушение по това, той се е погрижилъ, да уформи послѣ тази работа и на 29 септемврий М-ски Съвѣтъ удобрява тази негова сдѣлка.

За да бѫдатъ донаправени хамбаритѣ трѣбвало е да бѫдатъ покрити, за което е било нужно, да се набави мукава и катраненъ лакъ. Ние виждаме сега, че г. Иванчовъ, който е замѣствалъ г. Тончева тогава, съгласява се, и пакъ по доброволно съгласие е уредилъ този търгъ, безъ да има м-ско постановление, макаръ и сумата да е била 81.693 л. При тази доставка, както и по-рано правятъ се сѫщитѣ нарушения на закона по отчетностьта на бюджета и закона за публичнитѣ търгове. Слѣдъ като сѫ били доставени нужния катранъ и мукави, трѣбвало е да се даде пакъ на прѣдприемачъ, за да се извърши сега покриването на хамбаритѣ. Слѣдъ като на нѣколко пѫти е билъ опрѣдѣлянанъ да стане търгъ, който по едни или други причини не е ставалъ, най-сетнѣ постѫпватъ двѣ оферти: отъ прѣдприемача Цоневъ и отъ Пав. Димитровъ заедно съ Алкалай, първия по 24 ст. на кв. м., а вторитѣ по 25 ст. Обаче управляющия м-ството, Иванчовъ, прѣдпочелъ е да даде тази работа на П. Димитровъ, който е прѣдложилъ по-скѫпа цѣна. И дѣйствително, мимо мнѣнието, което е било изказано отъ надлежния чиновникъ, който е ходатайствувалъ, работата да се раздѣли поне, тя е била дадена на П. Димитровъ изцѣло. Има нѣкои дребни нередовности, които могатъ да се отбѣлѣжатъ и при туй прѣдприятие, за които обвиняемитѣ м-ри ще направятъ отговорни, може би, чиновницитѣ. И тукъ прѣдприятието не е извършено въ прѣдвидения срокъ на поемнитѣ условия, който е билъ 20 дни слѣдъ като лака и мукавата се доставатъ на прѣдприемачитѣ. И тукъ работата не е била извършена добрѣ. Ние намираме мѣсечни донесения за тази работа на надлежнитѣ контролни инжинери, че за тази работа е похарчено 24,749 лева.

Прѣстѫпямъ да ви говоря за прословутитѣ черги на г. Кушевъ, за тия черги, за които въ своитѣ обяснения прѣдъ Нар. Събрание е говорилъ и г. Тончевъ.

Понеже бетоновата настилка, както ще видимъ послѣ, бѣше закъснѣла и понеже хамбаритѣ е трѣбвало да се постелятъ, за да може да се тури храна, м-ръ Тончевъ наредилъ, да се събере една комисия отъ вѣщи хора, която да обсѫди въпроса, като съ какво би трѣбвало да се постилатъ хамбаритѣ, слѣдъ като се рѣши спирането на бетоновата настилка. Тончевъ ни каза, че назначилъ комисия, въ която влизали Вълчевъ, Момчиловъ, Каракашевъ и Кушевъ. Свидѣтелитѣ Вълчевъ и Момчиловъ казаха прѣдъ държавния сѫдъ, че по изричното желание на г. Тончевъ, въ комисията сѫ влизали и двамата търговци Каракашевъ и Кушевъ. Сѫщитѣ свидѣтели казаха, какво когато засѣдавали Каракашевъ и Кушевъ казали, че трѣбва да се постелятъ хамбаритѣ съ черги и мушами, а тѣ нѣмало какво да правятъ, освѣнъ да се съгласятъ съ това мѣродавно мнѣние на Кушевъ и Каракашевъ. Взима се туй рѣшение и какво виждаме? — На 20 октомврий, нѣщо два дена слѣдъ рѣшението, постѫпва едно заявление отъ Кушевъ, съ което прѣдлага услугитѣ си да достави на българската хазна 400 черги срѣщу

наемъ отъ 9500 л. за 3 мѣсеци. Туй заявленче е било поднесено на г. Тончевъ и ние виждаме двѣ резолюции: първата, която е безъ дата, гласи, да се ангажиратъ мушамитѣ и втората отъ 4 октомврий, да се докладва въ М-ския Съвѣтъ. Коя отъ тѣзи двѣ резолюции е по-раншна, не можемъ да се произнесемъ, обаче видно е, че трѣбва да е сложена по рано тази отъ 4 октомврий. На туй сжщото заявленин г. Вълчевъ слага двѣ резолюции: едната отъ 2 октомврий, да се направи докладна записка до М-ския Съвѣтъ — и друга, прибавена слѣдъ тази, да се съобщи Кушеву, да телеграфира за изпращането на готовитѣ.

Запитанъ г. Тончевъ прѣдъ държ. сждъ, по кой начинъ е станала доставката на тѣзи черги отъ Кушевъ, обясни, че слѣдъ като комисията се е произнесла въ полза на наемане черги и слѣдъ като Кушевъ е прѣдставилъ заявлението да достави черги, той е задължилъ Вълчевъ и Момчиловъ да събератъ свѣдения за чергитѣ. И дѣйствително, г. Вълчевъ каза, че имало подобно нѣщо. Никждѣ обаче, отъ дѣлото не виждаме ние, да сж дѣйствително събирани нѣкакви свѣдения за доставката на черги; напротивъ, офертата на Кушевъ е била приета веднага. Че Вълчевъ е събиралъ свѣденя, се вижда и отъ една докладна записка отъ 4 окт. 900 г. (чете я „...“). Отъ нея се вижда, че такива свѣденя не сж пристигнали, че такива свѣдения не се съобщаватъ на Тончевъ, но се изтъква, като че има подадена една оферта отъ Ноевъ. Съ докладна записка пъкъ се иска, да се ангажиратъ по-скоро чергитѣ на Кушевъ. Имало е даже случаи, да сж наемани черги много ефтино: на кв. м. по 70 и нѣколко стотинки за 3 мѣсеци. Но трѣбвало е да не се изпусне този „келепиръ“ отъ Кушевъ.

Минава се малко врѣме и г. Кушевъ прави второ прѣдложение, дѣто казва, че чергитѣ, които далъ, не сж достатъчни, че имало нужда отъ още черги. Тоя пжть м-то на общ. сгради, безъ да събира свѣденя, веднага се съгласява, да ангажира още черги: този пжть 16,500 кв. м. за 17,800 л. Ако направите смѣтка, ще видите, че за ангажиранитѣ черги на 4 окт. 900 г. трѣбвало е да се плати 0.73 л. на кв. м., а за тия, ангажирани на 19 окт., се плаща по 1.74 лева. Обаче Кушевъ, мимо всичко туй, съумѣлъ е да прокара и вторитѣ си черги. Никому въ м-то не дошло на ума да види, защо първата цѣна е по-ефтина, а втората по-скжпа и поне да кажатъ на г-нъ Кушевъ. Но, види се, тамъ сж имали по-други работи и не е имало нужда да се обръща внимание на тази „дреболия“. Г-нъ Кушевъ, слѣдъ като направи доставката, имà нужда отъ пари и м-ра на общ. сгради му се притича на помощь, та му дава 15,000 л. авансъ.

Но прѣди да ви говоря за авансситѣ, нека ви кажа нѣколко думи за интересния конфликтъ, който при доставката на чергитѣ възникна между м-ра на общ. сгради и м-ра на финансиитѣ. М-стрътъ на финансиитѣ говори, че никакви черги не е искало да се наематъ, но по-добрѣ е да ви цитирамъ самата кореспонденция; тя е прѣинтересна (чете я). Обръщамъ вниманието ви, г-да сждии, че отъ туй писмо на финансовия м-ръ излиза, какво продаването на хранитѣ е станало вече направо на купувачитѣ отъ правителството, та отъ никакви хамбари не е имало нужда. Както виждате, г-да сждии, м-то на финансиитѣ се

мѫчи да стовари доставката на никому непотрѣбнитѣ черги на м-то на общ. сгради, а то иска да направи и първото съучастникъ. (Д-ръ Генадиевъ: Кой е подписалъ послѣдното?) — Д-ръ Ходжовъ: Вълчевъ и Момчиловъ. Съ туй обаче не се свръшва историята за чергитѣ. Виждаме послѣ, че се сключва контрактъ между Кушевъ и ф-то м-ство, чакъ на 21 януари 1901 год. Чергитѣ сѫ били наети, наемътъ е билъ изплатенъ и тогава Кушевъ дава заявление и иска да сключи контрактъ. Защо е било това ние и днесъ не можемъ да знаемъ. Види се, за да се уформи по-добрѣ направената между Кушева и ф-то м-ство сдѣлка. По едни или други причини тѣзи никому не нужни черги, които не сѫ били удобрени, задържани сѫ 3 мѣсеца повече и ние виждаме да се иска единъ допълнителенъ наемъ отъ 14,560 л. Пок. г. Бѣлиновъ този пѫть съ едно писмо отъ 20 мартъ иска да се плати и тази сума, така че и тѣ трѣбва да се прибавятъ къмъ платенитѣ г. Кушеву суми.

Аванси се отпускатъ еднажъ 6000 л., а другъ пѫть 15000 лв. Тѣ обаче не сѫ единствената подробность, която има да изтъкнемъ отъ тази афера. Отъ книжата намираме, че една часть съ наема на чергитѣ е изплатена на г. Странски. И тукъ както на много други мѣста по този процецъ срѣщаме Странски. Вие знаете вече какво положение, каква роль заема той въ този процесъ. На всѣкѫдѣ той е посрѣдникъ за сключване на сдѣлка. И въ тази афера той е пакъ причастенъ. Намираме едно подадено отъ Кушевъ заявление, да се платятъ 5000 лева на г-нъ Странски намираме и едно пълномощно (чете го). При разпита попитахъ Странски, отъ кѫдѣ има да взима 5000 лева отъ Кушевъ. Той каза, че има смѣтка съ Кушевъ и че отъ покупката на десятъка тѣ били съдружници; били внесли капиталъ, а послѣ се раздѣлили и останалъ да взима 5,000 л. Какъ ще погледнете на обясненията на г. Странски, азъ не мога да зная, но прѣдъ видъ на обстоятелството, че не всѣкѫдѣ въ този процесъ е посрѣдникъ, за сключване сдѣлки отъ много съмнителенъ характеръ, все не може да се отдаде вѣра на тѣзи негови показания. Но не зависимо отъ туй мене ми прави едно нѣщо впечатление: ако е имало такова вземане-даване между Кушевъ и Странски, нищо не прѣчеше да се издължи Кушевъ, когато е билъ развалилъ съдружието. Нѣмаше защо г. Кушевъ да опълномощява Странски, да получи отъ тѣзи пари за чергитѣ. Най-сетнѣ бие въ очи това обстоятелство, че Кушевъ казва: „Паритѣ 5000 л. азъ ги получихъ прѣдварително отъ Странски“. Тукъ не е вече смѣтка, та отъ тамъ да си вземе Странски пари, не. Тия пари г-да сѫдии, не сѫ били отъ нищо друго, а възнаграждение задѣто г-нъ Странски е служилъ като посрѣдникъ, да се сключи този хубавъ гешефтъ за Кушевъ. Прѣдъ Нар. Събр. г. Тончевъ каза: „Може ли единъ м-стъръ да знае, че чергитѣ се продаватъ по 23—25 ст.?“ — Да, ще кажа, ние ще видимъ, че когато се касае въпроса за рогозки, м-стрътъ се е научилъ, какъ се продаватъ тѣ. Нищо не прѣчеше да се даде една телеграма до Русе и до други крайдунавски градове, за да се взематъ чрѣзъ околийски н-ци свѣденя за стойностьта на чергитѣ.

Сега ще кажа нѣколко думи и за наемването на шлепове. Хам-

баритѣ, г-да сѫдии, не стигнаха: очакваше се голѣмъ берекетъ отъ десятъка не 120,000,000, а 200,000,000 кг. храни, та трѣбваше да се вз̀ематъ мѣрки, за да се прибере този десятъкъ. Г-нъ Кушевъ и този пѫть се явява на сцената и иска да услужи на държавата съ едно заявление отъ 12 юлий (чете го). М-ския Съвѣтъ се занимава съ него, усвоява мотивитѣ много лесно и се рѣшава въпроса за наемане шлепове. Сключва се съ Кушевъ условие, пакъ по доброволно съгласие, но не вече м-ра на общественитѣ сгради, а м-ра на Финансиитѣ, г. Теневъ. И тоя пѫть респективния м-ръ не е счелъ за нужно да събере свѣдѣния, да види какъвъ наемъ се плаща за тѣхъ. Кушевъ прѣдлага, м-ра удобрява, М-ския Съвѣтъ рѣшава и Теневъ прави контрактъ. Защо? — Защото има довѣрие въ Кушевъ, че се грижи за интереситѣ на българската хазна.

Г-нъ Теневъ не обръща внимание даже и на телеграми отъ финансовитѣ началници, че нѣма нужда отъ шлепове. Такава е телеграмата на финансовия началникъ отъ Русе (чете я). Г. Теневъ отговаря: „Кушевъ ни дава шлепове на извѣсни условия, вие не разбирате, ще ги приемете. Обаче минава се малко врѣме и г. Кушевъ, насърдченъ отъ първата сполука, като е съумѣлъ да достави шлепове за една вмѣстимость отъ 10,000 тона, прави второ едно прѣдложение отъ 28 септем. 1900 г. и благодарение на него, наново се рѣшава да се взематъ за 6,000 тона шлепове. Надъ това Кушевъ казва, да се спратъ хамбабаритѣ въ Силистра, Русе и ако има обезщетение, той е готовъ да го плати. Кушевъ е щедъръ. Но м-вото не си дава въпроси, приема прѣдложението на Кушевъ. Обаче и туй не стига, отъ окончателната смѣтка на Кушевъ виждаме, че той е доставилъ шлепове не за 16,000 тона, а за 25,315 и взѣлъ наемъ първия пѫть . . . . . лева, а втория — 47,000 л. Отъ свидѣтеля Горановъ научихме, че освѣнъ този наемъ, който е билъ платенъ за шлепове, билъ е платенъ за единъ изгубенъ процесъ 135,000 лева. И така шлеповетѣ сѫ излѣзли много солени на българската държава.

Засѣданието се дига въ 2 часа.

И тукъ, както при наемане на черги, се правятъ улеснения на Кушева, любимецъ на министерствата на финансиитѣ и общитѣ сгради. Отъ едно писмо на Иванчова, за счетоводителя въ финансовото м-во се вижда, че Кушевъ си е получилъ всичкитѣ пари по покупката, безъ това, което е имала да зема банката.

Нѣколко думи за кантаритѣ. — Види се, десятъка щѣлъ е да падне като мана, та всичко за негова смѣтка се харчи. Грижата за кантари е зета отъ Тончева и безъ да иска министерско постановление и княжески указъ, влиза въ съглашение съ двѣ търговски кѫщи. Макаръ че сумата надминава 2000 лева, постановление е зето post actum на 2 септемврий 1900 год.

Дървенитѣ хамбари като че ли не бѣха достатъчни, а трѣбваше да се купятъ и желѣзни, затова виждаме, че и такива се купиха. Ин-

тересно е да видимъ кой първи е далъ идеята за тѣзи хамбари. Въ услужливость на това сж се явили пакъ хора като Кушева и Дедекенъ, които поднасятъ типове хамбари за българския десятъкъ, до като още засѣдава комисията. Тончевъ дава този типъ за хамбари на комисията и, като отишли да докладватъ въ м-ския съвѣтъ за дървенитѣ хамбари, станало дума и за желѣзни. На Дедекена хрумва първо идеята да ощастливи България съ такива хамбари, но послѣ по една метаморфоза ставатъ гимнастически салони. Отъ гдѣ може той да знае, че ще трѣбватъ желѣзни хамбари? Азъ поставямъ този въпросъ, а вие ще отговорите. Когато се явилъ Момчиловъ на докладъ, Иванчовъ го запиталъ и за желѣзнитѣ хамбари, но той отъ името и на своитѣ другари се изказалъ противъ покупката имъ. Изказалъ се е тъй, защото сж много скжпи и защото въ тѣхъ храната ще се спари. Изказалъ се е противъ купуването на желѣзни хамбари, още повече, и за туй, защото се опасявали, че ще додатъ на врѣме, за да послужатъ за десятъка. Това не разубѣдило министритѣ и тѣ рѣшили да купятъ желѣзни хамбари и то отъ Дедекена. Слѣдъ като се билъ рѣшилъ въпроса, Момчиловъ се срѣща съ Тончева и изказва своитѣ опасения, че по причина на малкия капиталъ, съ който разполага тази кжща, хамбаритѣ нѣма да додатъ на врѣме. Това е казалъ, съ цѣль да ощети тази доставка, но той му казалъ, че ще говори съ Дедекена. Дали сж говорили не зная, но въ това врѣме се явява Ноевъ съ заявление отъ 21 юлий, дѣто свѣдочи, че е прѣдставитель на германски фабрики и че ще подаде оферти за желѣзни хамбари, затова моли правителството да не бърза да сключва контрактъ. Постжпватъ оферти отъ тѣзи двѣ фабрики, но едната оттегля офертата си, защото иска цѣлата доставка, а не само часть отъ нея. М-ския Съвѣтъ събира се и рѣшава, да се изпълни доставката на части отъ Ноева и Дедекена.

Хамбаритѣ, доставени отъ Дедекена, сж костували 3613 л. по скжпо, но Иванчовъ казва на Народното Събрание, че това не е вѣрно, не сж вѣрни цифритѣ и пр. Това не е важно, но щомъ тази доставка трѣбваше да стане, да се дадѣше на този, който дава по-ефтино, а не да се дѣли на двѣ. Раздѣлението станало, за да се задоволи, и Дедекенъ, и Ноевъ.

Става нужда за транспорта. Шенкеръ прѣдлага оферта по-ефтина отъ Дедекена, но се възлага прѣноса на Дедекена (прави сравнение между едната и другата оферта).

Хамбаритѣ сж изплатени, но една часть, споредъ показанията на Горанова, е задържана и неплатена на Ноева като комисиона.

Сега за доставката на рогозки. — При тази доставка министерството е било повече отъ скрупульозно, та е нарушило даже и буквата на закона. Слѣдствие спирането на бетона трѣбваше да се постелятъ хамбаритѣ съ рогозки, черги и пр. и назначената ad hoc комисия, да изучи този въпросъ, рѣшава да се наематъ рогозки и Тончевъ натоварва Вълчева и Момчилова, да съператъ свѣдѣня за цѣнитѣ и такива се събиратъ. (Чете рапорта на Вълчева). Слѣдъ това се иска разрѣшение отъ Министерския Съвѣтъ за 5000 л. за рогозки, но княжески указъ нѣма. Нека споменемъ и за едно писмо № 31839 отъ м-ра

на пжт. и съобщенията до м-стра на Финансиитѣ (чете). Отъ тукъ се вижда, че Тончевъ не иска съгласието на Министерския Съвѣтъ, за да сключи контракта съ Кушева.

Знайте, че Теневъ е наелъ и часни хамбари (80000 кгр.), но безъ министерско постановление и княжески указъ.

Сега ще минемъ къмъ бетоновата настилка. И тукъ ставатъ нарушения, за да се облагодѣтелствуватъ Гиргиновъ и Митовъ. На 22 юлий става търгъ съ перетъргъ на 24 и се получаватъ 3 оферти: Гиргиновъ за извѣсни само хамбари по 3·13 лева съ мѣстна варь, Наумъ Георгиевъ за извѣсна часть хамбари по 3·20 л. и Георговъ за всички хамбари, безъ да казва съ каква варь, по 3.28 л. Комисията оставя въпроса за рѣшение отъ министерството и Иванчовъ назначава една комисия, да прѣгледа офертитѣ. Понеже работата е разхвърлена и има да се доставятъ материали отъ странство, тя рѣшава, да се раздѣли работата между тримата. Понеже единия иска цѣлата работа, повикватъ го да зематъ съгласието му, но той не се съгласилъ и комисията, като обсжжда въпроса, дава мнѣнието си. Нека се спремъ на офертата на Георгова. Той не опрѣдѣля, съ каква варь ще работи, а казва, че ще прави смѣсъ отъ чакълъ, циментъ и пр. Но на това комисията не обръща внимание и дава мнѣние, да се даде исканата работа на двамата, а останалата часть да се постели съ дъски. Вълчевъ поднася този протоколъ на Иванчовъ, но той обаче отказва да му е билъ докладванъ. Вълчевъ е докладвалъ, защото прѣзъ врѣме на доклада Иванчовъ го запитва, защо не сж зѣли подъ внимание, съ каква варь ще работи Георговъ, а слѣдъ това прѣдлага въпроса на повторно обсжждане понеже Георговъ щѣлъ е да работи съ иностранна варь. Момчиловъ ни каза, че Вълчевъ като се върналъ, съобщилъ, какво Иванчовъ желае да се даде работата на едно лице, за да нѣма работа правителството съ много лица. Г-да сждии, извѣсно е кому трѣбва да се даде тази работа; явно е, че мнѣнието на Иванчова е, щото тази работа да се даде на Георгова.

Запас. държ. обвин. Ходжовъ продължава. Сега тази история ни се обяснява по два начина отъ двама свидѣтели, които сж въ положение да я знаятъ. Г-нъ Вълчевъ казва едно, г-нъ Момчиловъ друго. Остава да се рѣши, на кого отъ тия двама свидѣтели трѣбва да се даде прѣимущество. Въ всѣки случай, както и да погледнемъ на този въпросъ, азъ не виждамъ голѣмо противорѣчие между показанията на тѣзи двама свидѣтели. Отъ обстоятелството, което разправя г-нъ Вълчевъ, че щомъ поднесълъ протокола на Т. Иванчова, послѣдния му казалъ: „Вие не вземате офертата на Георгова". Отъ тукъ, г-да, може да се види, каква е била мисъльта на Иванчова. Намъ ни прави впечатление едно нѣщо: отъ дѣ е могълъ да знае Т. Иванчовъ, съ каква варь ще работи Георговъ, мѣстна или иностранна? Понататъкъ трѣбва да заключимъ, че той е билъ извѣстенъ, колко конкуренти ще има и по бетонирането. Въ офертата си Георговъ не упоменава, съ каква варь ще работи. Комисията се събира втори пжть.

Обаче въ този промежутъкъ Георговъ дава едно заявление отъ 29 юлий, съ което той заявява, че ще работи съ иностранна хидравлическа варь. Запитанъ Момчиловъ: защо Георговъ не е съобщилъ още въ първото си заявление, съ каква варь ще работи, той ни казва, че г-нъ Георговъ искалъ да види, какви ще бждатъ цѣнитѣ на неговитѣ конкуренти, че тогава съобразно съ това да обяви, съ каква варь ще работи. Въ поемнитѣ условия изрично се казваше, че за иностранна варь ще се плаща 0.50 л. повече, при това за г-нъ Георгова, като добъръ и старъ прѣдприемачъ, не можеше да се прѣдполага, че не ще знае да обозначи въ своята оферта, съ каква варь ще работи. При второто си засѣдание, комисията е взѣла рѣшение и съставила единъ протоколъ, който е напечатанъ въ обвинителния актъ. Споредъ този протоколъ (той е на 54—55 стр.) се вижда, че комисията е изказала мнѣние: или цѣлата доставка да се възложи на г-нъ Георгова, или пъкъ да се възложи на двамата прѣдприемачи, споредъ настояването на Момчилова, именно: на г-да Гиргиновъ и Наумъ Георгиевъ, които да постелятъ една часть отъ хамбаритѣ съ бетонъ, и на Братия Иванови другата, която е трѣбвало да постелятъ съ дъски. За първата комбинация сж били двамата инжинери Вълчевъ и Гешевъ, а за втората Момчиловъ. Послѣдниятъ ни разправи, че причината, която го е заставяла да настоява, да се приеме 2-та комбинация е била тая, че той едно се опасявалъ, дали Георговъ ще може да извърши тази работа, а друго той мислѣлъ, че втората комбинация ще бжде по-износна за държавното съкровище. Още при диренето, г-да сждии, защитата се помжчи да изтъкне, че, ако този протоколъ се прѣгледа добрѣ, ще се убѣдимъ, какво Момчиловъ не е билъ правъ, когато е мислилъ, че втората комбинация е прѣпоржчителна, защото спорѣдъ първата комбинация, правятъ смѣтка тѣ, щѣло да се платм нѣколко хиляди лева по-малко. Обаче, г-да сждии, ако прѣгледате на пръвъ погледъ този протоколъ, вий ще видите, че въ него има една грѣшка. Като се смѣта работата на г. Георгова, тя възлиза на една квадратура отъ 99,000 квадр. метра, които, смѣтнати по 3·28, правятъ 324,720 лв. Обаче въ сжщность квадратурата не е отъ 99 хиляди кв. м., а е отъ 104,900 кв. м. Ако сега направимъ смѣтката ний ще намѣримъ, че споредъ офертата на г. Георгова трѣбва да се плати 343,072 лева. Сега направена смѣтка по втората комбинация, като се има сжщата квадратура, излиза, че трѣбва да се плати 326,731 на тримата прѣдприемачи, които ще работятъ. Така щото комбинацията, която е била прѣпоржчена отъ г-на Момчилова щѣла да бжде по износна съ повече отъ 17,341 лв. Вий виждате, г-да сждии, че единичнитѣ цѣни на другитѣ прѣдприемачи, като се изключатъ Бр. Иванови, сж по низски отъ тѣзи на Георгова. Не е могалъ г. м-ра на общ. сгради да не види, че офертата на Георгова е по-неизносна за държавното съкровище и, ако той е прѣдпочелъ, направилъ го е затова, защото е ималъ други съображения.

Прѣдвиждамъ, че може да се направи възражение и сигуръ ще се направи. Всичко това хубаво, обаче вий не вземате подъ внимание това, че г. Георговъ ще работи съ иностранна варь, а пъкъ и въ са-

Хр. Филиповъ,

Адвокатъ, държавенъ ищецъ.

митѣ поемни условия се казва, че за иностранна хидравлическа варь ще се плаща по 30 ст. повече. Но вий, г-да сѫдии, ще разберете, че за държавата е малко значело това, съ каква варь ще се работятъ хамбаритѣ, на които, и инжинери, и всички сѫ гледали като на една врѣменна работа, защото тѣ сѫ щѣли да изтраятъ за толкова малко врѣме и съ бълг., мѣстна варь. Водими отъ тия съображения, вий ще приемете, че 2-та комбинация е сѐ по-износна. Тогава може да се попитаме, защо е било турено въ поемнитѣ условия, че ще се работи и съ мѣстна и съ иностранна хидравлическа варь? Този въпросъ при диренето не се освѣтли, обаче азъ мисля, че съмъ намерилъ кои сѫ съображенията, които сѫ накарали архитектитѣ да упомѣнатъ въ поемнитѣ условия и за това.

Отъ даннитѣ при дирението излѣзе, че само нѣколко сѫ хората, които сѫ разполагали съ мѣстна варь, именно: Хаджиеновъ ималъ нѣкаква си фаб. за варь, друга фабрика имало „Златна Панеѓа“ и Гиргиновъ най-сетнѣ е ималъ на разположение мѣстна варь. И ако въ поемнитѣ условия се упоменѣше, че може да се работи и съ иностранна варь, естествено щѣше да се ограничи конкуренцията между тѣзи трима души само, та можеше да се добиятъ цѣни високи и това съображение ще е заставяло лицата, що сѫ изработвали поемнитѣ условия, да упомѣнатъ и за иностранна варь. Г-нъ Иванчовъ обаче е благоволилъ да приеме първата комбинация, той е намѣрилъ, че по-износно ще бѫде ако прѣдприятието се възложи на единъ човѣкъ и този човѣкъ е г. Георговъ.

Държ. обвинитель (Продължава слѣдъ отдиха): Г-да сѫдии, слѣдъ утвърдяването на втория протоколъ и удобрението на първата отъ страна на Т. Иванчовъ комбинация, по силата на която извършването бетоновата настилка се е възложила на Георгова, съобщено е било на 7 августъ на послѣдния, че това прѣдприятие се възлага върху него и на 16-й августъ е билъ сключенъ надлежния контрактъ между Георгова и Софийското Окр. Управление. Споредъ поемнитѣ условия г. Георговъ е трѣбвало да почне кѫдѣ 15 августъ, къмъ 7-й септемврий трѣбвало е да стане привършването на настилката, на 12 трѣбвало всичко да бѫде готово и на 20 септемврий да се прѣдаде. Азъ напомнямъ тия нѣколко каузи отъ поемнитѣ условия, защото тѣ ще иматъ значение при по-нататъшното развитие на работата. Г-нъ Георговъ е трѣбвало да почне работата, обаче той не е билъ приготвилъ това, което му било необходимо да работи. Не минава много врѣме и той подава едно заявление въ м-вото на общ. сгради отъ 25 августъ, съ което иска, макаръ че не е почналъ работата, да му се отпусне единъ авансъ отъ 50,000 лева. Отъ начало главниятъ секр. е билъ склоненъ да отпусне този авансъ, защото той билъ увѣряванъ по-рано отъ Георгова, че всички мѣрки, за да върви работата успѣшно сѫ взети. Както виждате, едва на 14-й августъ г-нъ Георговъ прави порѫчка, да му се достави варь, това поне се вижда отъ едно писмо

на Вакаровъ, отправено до г. Вълчева. Казахъ, че г. Вълчевъ е билъ наклоненъ да отпусне искания авансъ, обаче слѣдъ като събралъ свѣденя, слѣдъ като получилъ писмото на Вакарова отъ 31 августъ, въ което се казва, че не могатъ да се споразумѣятъ съ г-нъ Георгова за варьта, г. Вълчевъ отмѣнилъ първото си разпореждане или по-добрѣ да кажа, разколебалъ се въ първото си убѣждение и рѣшилъ да не отпуща аванса. Обаче на помощь на Георгова дохажда Захарий Митовъ. Той отива при г. Т. Иванчова, излага му прозбатта на Георгова и най-подиръ този заповѣдва на г-нъ Вълчева, да направи разпореждане до м-ра на финансиитѣ, да се отпусне желаемия отъ г. Георгова авансъ. Г-нъ Вълчевъ направилъ нѣкои възражения, но нѣма какво, написалъ писмо. Слѣдъ като се подписалъ Иванчовъ на това писмо, г. Вълчевъ пакъ не искалъ да го прати въ м-вото на финансиитѣ, обаче Митовъ пакъ отива при Т. Иванчовъ и тогава този заповѣдалъ по телефона да се не бави писмото. То се изпраща въ м-вото на ф-сиитѣ, обаче и тамъ срѣща мжчнотии.

Понеже и въ министерството на финансиитѣ получили свѣденя, че Георговъ не работи, счетоводительтъ Горановъ е направилъ възражение. Но Митовъ отива и при г-на Тенева и послѣдния, увлеченъ отъ ходатайството на З. Митовъ, издалъ заповѣдь, да се отпусне исканиятъ авансъ. Това е, г-да сждии, първото улеснение, първата крачка направена, за да се фаворизира явно и въ ущърбъ на хазната, прѣдприемачътъ Георговъ. Сега Георговъ, като получилъ паритѣ, вмѣсто да се залови по-сериозно за работата, той се явява съ нови претенции. Понеже не можалъ да се споразумѣе съ Вакарова за варьта, той подава на 26 августъ заявление до м-ството на общ. сгради, пжт. и съобщенията, съ което моли, да му се отпусне взаимнообразно, ако е възможно отъ склада на Б... около 1200 тона варь, за да се улесни въ извръшването на прѣдприятието. Министерството е погледнало благосклонно на тази молба и му съобщило условията, при които може да му се отпусне варь, обаче нему не се харесали тѣзи условия и той не взѣлъ варьта. Свѣденята, които постжпвали отъ инжинеритѣ за работата на Георгова, сж накарали началника на отдѣлението, г-нъ Момчиловъ, да подаде първата си докладна записка до м-ра на общ. сгради отъ 5 септ. 1900 год. Тази записка се намира на стр. 50 отъ обвинителниятъ актъ. Като е изказвалъ добититѣ свѣденя, той е изказвалъ опастность, че г. Георговъ не ще може да свърши прѣдприятието. Архит. Момчиловъ е молилъ министра, на Георгова да се оставятъ само тѣзи постройки дѣто се вижда, че има благоприятни условия за работа, а бетонирането да се отдаде другиму. Управляющиятъ м-ството на общ. сгради, г-нъ Иванчовъ, получи тази докладна записка и вмѣсто да я обмисли, вмѣсто да обърне своето внимание на това, което му долагатъ чиновницитѣ и да взема своеврѣменно нужнитѣ мѣрки, слага слѣдующата знаменателна резолюция: „Г. Момчиловъ трѣбваше оврѣме да прѣдстави своитѣ мнѣния ...“ (чете я). Г. г. сждии, знаменателна е тази резолюция за васъ, за насъ, които знаемъ, че още на врѣмето г. Момчиловъ е изказалъ своитѣ обяснения, въ смисълъ да не се възлага на Георговъ това прѣдприятие че е неопитенъ, че нѣма да го

извърши на врѣме. Ний сега знаемъ и тогава е било извѣстно, че г. Момчиловъ е билъ противъ постройката на дървенитѣ хамбари, затова тази резолюция се явява повече отъ неоправдаема. Г. Момчиловъ слѣдъ тази резолюция на министра слага слѣдующата резолюция: „—“ (чете я). И г. Момчиловъ е много правъ г-да сѫдии. Защитата обаче намира, че туй е едно незачитане на м-ра отъ чиновника и че въобще г. Момчиловъ не е билъ коректенъ, когато е поставилъ тази редакция. Да, билъ коректенъ г. Иванчовъ като е поставилъ своята резолюция, съ която е искалъ да хвърли всичката отговорность по тази афера върху Момчиловъ. Момчиловъ, за да запази кожата си, билъ е принуденъ да тури тази резолюция, за да се знае кой е виновникъ и кой невиненъ. Ние виждаме, че и други чиновници се принуждаватъ да вършатъ сѫщото, както ни казва единъ отъ свидѣтелитѣ, да не би единъ день отговорностьта да падне върху тѣхъ. Понеже не е било обърнато сериозно внимание на тази докладна записка, понеже респективниятъ м-ръ не е билъ стреснатъ отъ туй, което му се съобщава отъ чиновницитѣ, и не сѫ били взети мѣрки, да се усили дѣятелностьта при извръшване на това отъ Георговъ, ние виждаме, че работитѣ не вриатъ по-добро направление. За туй ни свидѣтелствуватъ разнитѣ документи, които сѫ отправени отъ 7—10 септ. въ м-вото на общ. сгради отъ разнитѣ контролни инжинери. Ние виждаме телеграмата на видинския инжинеръ отъ 7 септ., съ която се оплаква, че нищо не се върши по постройката на хамбаритѣ. Такива има отъ Русенския, Шуменския, Бѣленския, Пловдивския, Орѣховския контролни инжинери. Всички тѣзи документи свидѣтелствуватъ, че прѣдприятието е извършено повече отъ небрѣжно. Вслѣдствие на туй и инж. Момчиловъ се принуждава този пѫть да даде на 15 септ. нова докладна записка, въ която прави едно песимистично заключение, именно: че въобще бетоновата настилка нѣма да се извърши и прави едно прѣдложение, щото да се вематъ подъ наемъ човали и мушами. Затова прѣдлага още щото само въ тия мѣста да се позволи на Георговъ да свърши бетоновата настилка, дѣто работата е напрѣднала, а другадѣ хамбаритѣ да се постелятъ съ дъски. Тя се поднася на г. Иванчовъ, но тогава се връща г-нъ Тончевъ и той не е благоволилъ да вземе мѣрки по нея. Ако по нея не е направилъ нищо, то е направилъ ходатайство да се отпустне на Георговъ взаимнообразно варь отъ правителството. Той прави разпореждане на 18 септ. съ една записка до Вълчевъ, на 20 септ. да се отпусне взаимнообразно варь на г. Георговъ (чете записката).

Наближава врѣме да се привърши прѣдприятието, но г. Тончевъ не взима мѣрки за туй, а прави улеснения на прѣдприемача Георговъ: разпорежда, да му се отпусне варь отъ пристанището Варна и отъ дружеството Базинволи подъ гаранция на самата държава. Трѣбва да отбѣлѣжа и единъ важенъ фактъ. Азъ ви споменахъ за докладната записка на Момчиловъ отъ 10 септемврий. Види се по поводъ на нея на 12 септемврий се пише на управителя въ София, да издаде единъ приказъ, съ който работата на бетоновата настилка да се усили за смѣтка на прѣдприемача Георговъ, по начинъ, какъвто намѣри за

умѣстенъ въ ония пунктове, дѣто се укаже за необходимо. — Обаче този приказъ е билъ издаденъ, но не е билъ приложенъ въ изпълнение. Причинитѣ за туй ни се обясниха отъ г. Вълчевъ. Наближава датата 20 септемврий, когато трѣбваше бетонажа да бжде извършенъ и прѣдаденъ на държавата. Но работата до тогава не е била извършена: затова Момчиловъ и Вълчевъ се принуждаватъ да дадатъ нова докладна записка на Тончевъ, въ която се излага течението на туй прѣдприятие: за туй което е извършено и което остава да се извърши. Въ нея молятъ г. Тончева, възъ основа на чл. 58 отъ закона за публичнитѣ търгове, понеже Георговъ нищо не е направилъ, да се унищожи неговия контрактъ. Вънъ отъ записката тѣзи двама чиновници се явяватъ лично при м-ра и му разправятъ всичко, че Георговъ трѣбва да бжде отговоренъ за врѣдитѣ и загубитѣ. Г-нъ Тончевъ, споредъ показанията на сжщитѣ, се е показалъ благосклоненъ за това прѣдложение. Тогава Вълчевъ се връща въ канцеларията и вика по телефона г. Георговъ. Послѣдниятъ се обадилъ отъ писалището и казалъ, че ще доде, обаче потърсенъ повторно, отъ писалището обаждатъ, че е заминалъ за Русе и вмѣсто него се явява, кой мислите г-да сждии? — Г-нъ Захари Митовъ и казва на Вълчевъ, че е взѣлъ мѣрки, да се изпълни прѣдприятието и щѣлъ да направи всичко възможно; да не се прибѣгва до тѣзи крайни мѣрки. Отъ дѣ е знаялъ г. Митовъ за рѣшението на Момчиловъ и Вълчевъ не зная. Види се за г. Митовъ не е имало канцелария въ м-ството, както и за Странски. Слѣдъ туй се подава на 21 септемврий едно заявление до министерството съ печата на Георгова, което Тончевъ резолира на 20 септем. така: „Продължавамъ срока съ 12 дни“. Вълчевъ и Момчиловъ останали изненадани отъ тази постжпка на Тончевъ; тѣ знаятъ, че порано сж говорили едно, а сега се върши друго, взели сж едно рѣшение и не могатъ да си обясиатъ оборота, който е станалъ съ Тончевъ, причинитѣ, които сж го накарали да промѣни мнѣнието си и безъ да имъ вземе мнѣнието, безъ да се съвѣщава съ тѣхъ.

Ние се мжчихме да узнаемъ, кое е бнло лицето, което е подало въпросното заявление за продължение срока и на кого е било дадено. Вижда се отъ всичко, че то не е дадено, нито на Вълчевъ, нито на Момчиловъ, дадено е направо на м-ра. То не е подписано отъ Георгова, защото носи печата му, но свѣдѐнята, които събрахме, сж не пълни и ние не можемъ съ увѣрение да поддържаме, че не е било никое друго лицето освѣнъ Захари Митовъ. Този въпросъ остана малко тъменъ за насъ, въ всѣки случай фактътъ е установенъ, че Митовъ ходи въ м-то и по-рано да ходатайствува, да не се унищожава контракта и сетнѣ пакъ се намира въ м-то; и нему се съобщава, че срокътъ се продължава. Това се установява отъ показанията на Вълчевъ и Момчиловъ.

Г-нъ Тончевъ вѣроятно ще възрази, че въ този случай той е продължилъ срока, както и въ много други случаи, както и много други м-ри и за подкрѣпление на това, той е прѣдставилъ маса доказателства: едно удостовѣрение издадено отъ м-ра на общ. сгради, и друго отъ дирекцията на пощитѣ и телеграфитѣ. Ако прѣгле-

дате тѣзи документи, ще видите, че въ всички почти случаи се изтъкватъ законни причини за продължение или търга е късно утвърденъ, или сж станали закъснения въ доставката на материялитѣ и почти на всѣкждѣ е имало force major. Има друго едно удостовѣрение отъ отдѣлението за мостоветѣ отъ 8 мартъ 1900 год. и тамъ ще видите, че не е имало законна причина за продължение срока.

Нека видимъ кои сж били причинитѣ, които е указалъ г. Георговъ и по силата на които е искалъ да се продължи срока. Въ това заявление двѣ сж причинитѣ: 1) прѣди всичко той аслжималъ още срокъ, защото 45-дневния срокъ, който е даденъ, въ него не влизатъ празницитѣ и 2) мене ми обѣщаха варь и не ми я дадоха на врѣме.

Г-да сждии, може ли да има по-несериозни, но смѣшни мотиви отъ тѣзи на Георговъ? Той е знаялъ, че срока тече отъ дена, който е прѣдвиденъ въ поемнитѣ условия и никакви празници не се вадятъ. А колкото за второто възражение, вие виждахте прѣди всичко, че ако туй нѣщо не се е съзнало, то е било пакъ по вината на Георговъ. Когато г. Вълчевъ му прѣдложилъ да вземе варь отъ Варна и да я прѣнесе на негови разноски, счелъ е, че това не е въ неговитѣ интереси и не иска. Неуже ли държавата е длъжна, ако извѣстенъ прѣдприемачъ не си достави материялъ за извѣстна постройка, да отиде да го улеснява и единъ денъ той да иска да се наруши контракта и да се освободи отъ всѣкаква отговорность? Г-нъ Георговъ не е трѣбвало да разчита на снисходителностьта на държавата, за нея нѣмаше задължение, да му дава варь и това не му създава единъ законенъ поводъ, да се продължи срока на прѣдприятието му. Георговъ гледалъ малко комшийски на тази работа и е ималъ право: ако му даватъ два пжти авансъ по 50,000 лв., той счита, че това му дава право, да иска и продължение на срока.

Срокътъ е билъ продълженъ. Причинитѣ видѣхте какви сж, тѣ сж повече отъ несериозни. Истинската причина сетнѣ ще я видимъ, че отношенията на Георговъ сж били много интимни съ тѣзи на З. Митовъ. Обаче и слѣдъ туй прѣдприятието не е могло да бжде свършено успѣшно. Г-нъ Георговъ подава заявление на Тончевъ, съ което иска разпореждането му, да му се отпусне другъ единъ авансъ отъ 50,000 лв. Г-нъ Тончевъ безъ да вземе мнѣнието на чиновницитѣ си, безъ да провѣри какво е направилъ Георговъ, на 24 септемврий слага резолюция: „Да се пише още днесъ въ ф-вото м-ство, да се отпусне сумата на г. Георговъ“.

Г-да сждии! Вие видѣхте на 21 се продължава срока, а Тончевъ знае, че Георговъ почти нищо не е направилъ, при все това пакъ слага горната резолюция и този авансъ е билъ отпуснатъ. Обаче и туй не е помогнало на г. Георговъ. Почватъ да пристигатъ пакъ тревожни свѣденя отъ контролнитѣ инжинери, че Георговъ не работи, че ще изтече благоприятното за съхнене на бетона врѣме, че ще настжпи зима. Подъ давлението на тия свѣденя г. Тончевъ се рѣшава да внесе въпроса въ м-ски съвѣтъ и се издава постановление, съ което рѣшава да се спре работата (чете го). Наистина М-ския Съвѣтъ рѣшава, да се спре бетона и тогава се прави разпореждане до надлежнитѣ кон-

тролни инжинери, да съставятъ актове, въ какво положение се намира работата. Имаме една телеграма отправена бързо до инжинеръ Гешевъ на 29 септемврий, да вземе мѣрки, да се изпълни това постановление. Има друго окрѫжно отъ 29 до всички началници на станции, да спре работата. Най-послѣ пише се и слѣдующето писмо на г. Георговъ отъ 30 септемврий (чете го). Г-нъ Тончевъ обяснява, че прѣди всичко отъ постановлението на М-ския Съвѣтъ трѣбвало да се разбере, какво бетонирането не е спирано прѣди срока. Вие помните, г-да сѫдии, какъ обясняваше той прѣдъ почитаемия сѫдъ съдържанието на туй постановление. Тѣзи обяснения на г. Тончевъ не сѫ правдоподобни и не се схождатъ ни най-малко по даннитѣ на дѣлото. Прѣди всичко отъ постановлението на М-ския Съвѣтъ се вижда едно нѣщо, че на 28 се взима рѣшение, да се спре бетона, на 29 се прави разпореждане, да се констатира на всѣкѫдѣ, въ какво положение се намира бетонажа. Само едно нѣщо има въ постановлението и то е, че се позволява на прѣдприемача, да употрѣби забърканата варь, обаче нѣма право да работи по-нататъкъ и естествено е, че той ще да има и прѣтенции, да му се плаща онова, което е изработилъ и да иска възнаграждение за това отъ държавата. И постановлението не може да се разбере друго-яче, но може да му се даде ново тълкуване, което му дава г. Тончевъ. Отъ телеграмата на 28 до бургаски инспекторъ Гешевъ се вижда явно, че отъ 29 нататъкъ всѣко работене по бетона се прѣустановява и че ще се употрѣби само забърканата варь. Мотивитѣ, които сѫ накарали Тончева да спре бетона сѫ ясни: г. Тончевъ съзнава, че щомъ е продължилъ веднажъ срока и прѣдприятието не е свършено, той трѣбваше да вземе съотвѣтни мѣрки по отношение прѣдприемача, за да приложи чл. 58 отъ закона за публичнитѣ търгове. Но понеже знае, каква ще бѫде отговорностьта на прѣдприемача и за да създаде единъ мотивъ на прѣдприемача, да има прѣтенции да се оплаква отъ дѣйствията на държавата по отношение на него, той взима въпроса прѣди да изтече срока именно 28 септемврий, 4 дена прѣди изтичането. И ние ще видимъ сетнѣ, че когато инжинеръ Василевъ и г. Георговъ се споразумѣватъ, единия да прѣхвърли върху другия прѣдприятието, слѣдъ като то е било вече прѣустановено, тогава му се дава една докладна записка отъ Момчиловъ, въ която казва, че нѣма смисълъ туй прѣхвърляне. Че какво ще прѣхвърли г. Георговъ върху г. Василевъ? Че г. Георговъ трѣбва да урегулира своитѣ отношения съ м-ството, за дѣто не изпълни задълженията си и м-ството се принуди да спре настилката? Всички тѣзи съображения Момчиловъ изтъкна въ записката отъ 4 ноемврий 1901 г.

Г-да сѫдии! Тѣзи сѫ по-главнитѣ обстоятелства и по-сѫщественитѣ факти, които трѣбваше да се изтъкнатъ, за да се види, че при извръшването на бетонажа особено г. Тончевъ е дѣйствувалъ по такъвъ начинъ, щото е жертвувалъ интереситѣ на държавното съкровище въ угода на тия на Георговъ. Кои сѫ били мотивитѣ, причинитѣ, които сѫ накарали г. Тончевъ да гледа тъй снисходително на г. Георговъ? Отговорътъ на този въпросъ ние ще го почерпимъ отъ редъ данни, които се намиратъ къмъ дѣлото. Азъ и по-рано казахъ, че

причината е била тази, какво г. Георговъ е имал съдружникъ г. Митова. Отъ обясненията на Тончевъ и на Зах. Митовъ се видѣ, че Тончевъ заедно съ Митовъ сѫ подписали една полица на Георговъ прѣдъ Бълг. Нар. Банка, която е издължена прѣди октомврий мѣсецъ за една сума отъ 30,000 лева. Но този не е единствения фактъ. Това г-нъ Тончевъ ни обясни, че ималъ слабостьта да гарантира; че билъ поржчитель на суми, които се възкачвали до 1—2,000,000 лева. Да, но има и други данни. Ние виждаме въ тази работа, че г. Зах. Митовъ е нѣщо повече отъ услужливъ приятель. Той ходатайствува въ м-вото за отпускане авансъ; той се кара съ Вълчевъ и Момчиловъ; той нагрубява счетоводителя Горановъ; той се застжпва за Георговъ въ най-критическия моментъ, когато трѣбва да се унищожи контракта имено на 27 септемврий. Най-сетнѣ има редъ показания на свидѣтели, които доказватъ съдружието на Георговъ съ Митовъ. Показанията на покойния Гиргиновъ, тѣзи на Василевъ сѫ такива. Има и показания на свидѣтеля М. Ивановъ, който е чулъ отъ Василевъ, да му казва, че съдружници били Георговъ, Василевъ и Митовъ. Има и показания на подпрѣдприемача Наумовъ, който казва, че г. Митовъ еднажъ, когато той дошелъ въ София, да иска пари отъ Георговъ и послѣдния отсжтствувалъ, Митовъ му далъ 200 л. за смѣтка на Георговъ. Той ни разправи, че много пжти е заварвалъ Митовъ въ писалището на Георговъ и въпросътъ се е въртѣлъ все за бетоновата настилка. Той разправи, че и Митовъ се отбилъ въ Мездра, за да види положението на настилката. Имаме и показанията на свидѣтеля Кжневъ, който ни каза, че Митовъ е пжтувалъ по централната линия и е носилъ пари на подпрѣдприемачитѣ. Но, г-да сждии, ние имаме и нѣщо повече отъ тѣзи показания, имаме едно писмо, както писмата на Странски отъ копирната му книга, писмо отъ Чичини, човѣкъ на г. Георговъ, което писмо за насъ установява по единъ най-положителенъ начинъ, какви сж били отношенията между Георговъ и Зах. Митовъ по това прѣдприятие. Това писмо е на 68 стр. отъ обв. актъ. Отъ него виждаме, че Митовъ е лицето, на което съдружницитѣ Василевъ и Георговъ възлагатъ надеждитѣ за успѣшното изкарване прѣдприятието. Виждаме, че Чичини се съвѣтва съ Митова, кому да даде часть отъ настилката въ Провадия; и че Чичини се съгласява, да даде това на нѣкой си Н. Христовъ. И въобще отъ туй писмо не може да остане за никого съмнѣние, че г. Георговъ е билъ съдружникъ на г. Митовъ.

Най-сетнѣ, г-да сждии, ние имаме едно извлечение отъ главната книга на г. Георговъ за врѣмето, когато е вършена тази бетонова настилка. Въ нея намираме редъ парични вземаня, които сж били извършени между Георговъ и Митовъ, а това не може да остави никаква сѣнка на съмнѣние, че между Георговъ и Митовъ е сжществувалъ ортаклъкъ по бетоновата настилка.

Ето, г-да сждии, кое ни обяснява снисходителносьта на г. Тончевъ и на г. Иванчовъ по отношение прѣдприемача Георговъ, ето разковничето, което е накарало щото интереситѣ на държавата да бждатъ жертвувани за тѣзи на компанията Георговъ—Митовъ.

Засѣданието се дига въ 6 часа.

И тъй вий ще се убѣдите, г-да сѫдии, че кредита отъ 2 мил. лева е гласуванъ на Тенева само за чиновници и прѣвозъ, кредитъ, който той е похарчилъ плюсъ още нѣщо. Явява се въпроса дали той е нарушилъ чл. 126. Отговора е ясенъ, но може да ни кажатъ, че този кредитъ не е конституционния по 126, а е свърхсмѣтенъ. Ние послѣ ще видимъ, дали постановленията на закона сѫ по-взискателни отъ тѣзи за конституционнитѣ кредити. Но азъ твърдя, че всичко което сѫ харчили чиновницитѣ, сѫ харчили отъ конституционния кредитъ и щомъ сѫ го прѣвишили отговорни сѫ. Всички финансисти и конституционалисти казватъ, че Народното Събрание е господарь и то гласува кредита, а ако нѣкой м-ръ не пази закона за отч. по бюджета и похарчи повече, ще отговаря. Това се намира въ френския законъ отъ 1817 г. (чете чл. 151) отъ 1850 г., (чете) и зак. отъ 79 г.: министритѣ не могатъ да прѣвишаватъ кредита освѣнъ на лична отговорность.

Ще ни се възрази, че парламентарната практика е такава и че и други министри сѫ харчили. Стойностьта на този аргументъ е много малка: ако нѣкой е вършилъ прѣстѫпление, това не ни дава право, да вършимъ сѫщото и съ това не може да се извиняваме. Другитѣ ще отговарятъ за себе си, а ний за себе си: не се намалява отговорностьта ми, че и други нѣкой е вършилъ това, което и азъ.

Въ обясненията си Тончевъ и Теневъ казватъ, че този кредитъ не е конституционния и споредъ тѣхъ ще излѣзе, че 126 чл. не се отнася за свърхсмѣтния кредитъ.

Нека да разгледаме това възражение. Кредита извънреденъ или допълнителенъ, щомъ е надминалъ 1 мил. л., дали ще има отговорность по него? На този въпросъ нашия законъ отговаря. По нашия законъ има два кредита (чете 26 чл. отъ закона за отч. по бюджета). Значи, които могатъ да бѫдатъ прѣдвидени, наричатъ ес свърхсмѣтни допълнителни, а другитѣ извънредни. Противницитѣ твърдятъ, че разходитѣ по хамбаритѣ сѫ били непрѣдвидени въ бюджета, слѣдователно кредита е извънреденъ. Но нека видимъ, дали законодателя прави разлика (чете 29 чл.). Били прѣдвидени свърхсмѣтни или извънредни закона е ясенъ, той ги подвежда подъ общъ знаменатель и казва, че министра не може да харчи повече отъ 1,000,000 л. безъ съгласието на Народното Събрание. Щомъ е надмината тази сума, нарушенъ е закона и м-тѣ зематъ отгорѣ си отговорностьта.

Ще кажатъ подсѫдимитѣ, че тѣзи разноски бѣха необходими и ще искатъ да се закриятъ съ чл. 127 отъ закона за бюджета. Не можемъ да викаме Народното Събрание, защото ще станатъ голѣми разноски и пр. Това не е наша работа, вие сте нарушили закона и ще отговаряте. Ще ни кажатъ може би, че смѣтната палата имала такава практика; но и това не ни интересува. Колкото за практиката, азъ имамъ едно писмо отъ смѣтната палата по заведения споръ за визирането на заповѣдитѣ. Тамъ се вижда, че спора е рѣшенъ въ нейна полза. (чете писмото): като признаватъ министритѣ, че нѣматъ право да харчатъ повече отъ 1,000,000 лева, съ едно постановление позволяватъ на финан. м-ръ, да плаща подъ разписки. Тогава се направи едно ново нарушение на закона по бюджета и Горановъ забѣ-

лѣзалъ на Тенева, но той му отговорилъ, че нѣмало какво да се прави, защото хората имали да земать, ще заведать процеси и повече ще се ощети съкровището. Относително чл. 126 ще се помѫчимъ да потърсимъ и въ друго законодателство подобно постановление. Нито въ Белгия, нито въ Франция има такова постановление, а причината е тази, че въ Франция камарата засѣдава постоянно, та нѣма защо да се поставя такова постановление. Тамъ се прѣдвижда, че може да се харчать едни суми вънъ отъ бюджета, когато параграфа за тази сума не стигне; но по никой начинъ не могать да се харчать суми безъ да има кредитъ за това. Тамъ сѫ отишли още по-далечъ и азъ ще ви цитирамъ нѣкои пасажи (чете и прѣвежда). Едно постановление идентично на нашето има въ сръбската конституция и азъ прѣдполагамъ, че нашитѣ учредители сѫ го зѣли отъ тамъ (чете).

Азъ ви казахъ, че съображенията на законодателя, когато е турилъ това постановление сѫ, за да запази хазната отъ такива м-стри, които искать да харчать. Тази сума въ първата конституция бѣше 300,000 л., а послѣ се увеличи на 1,000,000 лв. Ако иска министра да избѣгне всѣка отговорность, трѣбва, или да не прѣвишава тази сума, или да свика камарата. Никакви извинения, че ще станать разноски за държавата, не оправдавать министра.

ЗАСѢДАНИЕ

открито на 16 Априлъ 1903 год. въ 9 часа.

Рѣчь на държавния ищецъ г. Хр. Филиповъ.

Г-нъ Прѣдседателю и г. г. държавни сѫдии!

Тъкмо въ този денъ, прѣди двѣ години въ народ. събрание се разискваше прѣдложението на м-ръ Бѣлиновъ, за да се изплати сумата 165,000 лева, стойностьта на купенитѣ вагони. Н. Събрание, като взема прѣдъ видъ, че държавата има договоръ сключенъ съ часно лице по покупката на вагонитѣ, и че тоя договоръ е задължителенъ за държавата, рѣши да се изплати сумата 165,000 л., съ изрична уговорка, да не се счита договорътъ за удобренъ. На 16 май, при разглеждането отъ сѫщото събрание прѣдложението на м-ра прѣдседателя П. Каравелова, да се признаять тритѣ милиона лева израсходвани за повече отъ отпустнатия двомил. кредитъ, то, н. събрание, прѣдъ видъ обстоятелството, че държавата е била вечъ ангажирана съ тая сума, а независимо отъ това, по-голѣмата й часть е била вечъ израсходвана, рѣшило е да се признае сумата отъ тритѣ милиона за повече израсходвани, но при уговорка, че събранието съ това си рѣшение още не удобрява кредита като правиленъ. Слѣдъ всичко това н. събрание, въ съставъ почти отъ всички политически групи, предаде на сѫдъ бившитѣ министри отъ кабинета Т. Иванчовъ — Д-ръ

В. Радославовъ. Като резултатъ отъ това е днешния Държавенъ Сждъ. Сега, господа сждии, нека ми бжде позволено, прѣди всичко да се спра върху юридическата отговорность на подсждимитѣ м-ри, относително причиненитѣ врѣди на държавата, отъ нарушението на конституцията. За менъ, нарушенията на конституцията да се дѣлатъ на косвени и прями, е неумѣсно; защото не виждамъ разлика въ значението на това дѣление за отговорностьта; защото противното би значело анархия. Ако нарушението на законитѣ като косвено на конституцията не би било наказуемо юридически, то изключителното положение на м-ритѣ, да нарушаватъ безнаказано законитѣ, би било единъ видъ картъ-бланшъ, упрѣко положението на обикновенитѣ граждани спрѣмо законитѣ.

Нарушението на конституцията или законитѣ може да става съ незачитането имъ и тукъ е основата на гражданския ни искъ въ углавния процесъ. И личната облага въ това нарушение не ни толкова интересува, защото не сж важни за насъ побужденията, освѣнъ само за да се докаже, че причинената врѣда за държавата е била въ полза на друго лице — безразлично дали на министра или на другиго, когото и да било. Въ тоя въпросъ основната гледна точка на законодательтъ е била, да огради държавата отъ частнитѣ интереси изобщо, защото ако мислѣше само за лична облага на м-ра, щѣше да каже не „лична полза“ на министра, а за „своя полза“.

Вий виждате, г-да сждии, какъ прави самъ смѣтката г. Теневъ, на тия 2 мил. лева. Той и въ обясненията си прѣдъ Нар. Събрание е направилъ слѣдующитѣ възражения: „Азъ още тогава съмъ се изразилъ и съмъ си запазилъ правото да искамъ извѣсно увѣличение за непрѣдвидени работи.“ Да, г-нъ Теневъ, непрѣдвидени случайни разноски за 100,000 л.? Най-сетнѣ, ако въпросътъ е билъ толкова съчувственъ, както искате да установите съ всичкитѣ свидѣтели, то какъ сте пропуснали да кажете това нѣщо, че за тѣзи хамбари, ако се строятъ, ще се изразходи не по-малко отъ половинъ милионъ, а може да стигне и до 3 милиона? Тази малка капийка която мисли, че си е оставилъ Теневъ, надали ще му послужи. Послѣ обясненията на г. Тенева взѣлъ е думата неговиятъ колега Ил. Вълчевъ. Набързо ще прокарамъ тази негова рѣчь, защото тя не е дълга, за да видите, г-да сждии, какъ самитѣ хора на правителството сж гледали на този двомилионенъ кредитъ (чете) à propos, много отъ нар. прѣдставители сж повдигнали въпроса, защо не е опрѣдѣлено въ бюджета, колко ще се плаща на чиновницитѣ. Тѣ сж казвали, че ако въ Нар. Събрание за нѣкоя чиновническа длъжность се повдигатъ цѣли дебати, какъ тукъ да не се опрѣдѣли поне максимума на заплатата, която трѣбва да получаватъ чиновницитѣ? (продължава да чете). И слѣдъ тази рѣчь на г. Вълчева, законопроекта за свръхсмѣтния кредитъ, г-да сждии, е билъ вотиранъ и гласуванъ на второ четене, въ сжщото засѣдание. Отъ тѣзи разисквания, прочее, станали въ Х-то Об. Нар. Събрание по двомилионния кредитъ виждате, че нито народното прѣдставителство, нито самото правителство прѣдъ лицето на своя министръ, сж разбирали, че този кредитъ се отпуща и за

строене на нѣкакви си хамбари. За да видимъ правотата на моитѣ мисли, биха били достатъчни само тия данни, които изложихъ до сега, но има и други още; тѣ сж показанията на свидѣтелитѣ Зарзовъ и Странски. Прѣди обаче да дойда на тия показания, азъ считамъ за неизлишно, да се спра върху едно обстоятелство въ течението на процеса и да го изтъкна. Туй обстоятелство е, че защитата бѣше повикала цѣлъ редъ свидѣтели бивши членове на бюджетната комисия, за да установи съ тѣхнитѣ показания, че въ 2 милионния кредитъ трѣбвало да разбираме и постройката на дървенитѣ хамбари и покупката на желѣзнитѣ. Нека ми бжде позволено отъ страна на защитата да възразя, че прѣди всичко не съ свидѣтелски показания се установяватъ такива работи, особено въ такъвъ единъ процесъ.

Защит. Генадиевъ. Моля, да ми се позволи, . . .

Прѣдседателя. Нищо не позволявамъ.

Генадиевъ. Азъ не желая да прѣкжсвамъ, но да направя една услуга, за да не се губи излишно врѣме, като се говори за нѣща, които не сж били.

Филиповъ. Колкото за врѣмето, не ще злоупотрѣбя съ него. Ако вие се основавате на свидѣтелитѣ, ангажирани прѣдъ финансовата комисия, да построятъ хамбаритѣ, то е за това, защото тѣ така сж говорили изъ кулуаритѣ. Вие помните, че на въпроситѣ ми, зададени на свидѣтеля г-нъ Калжповъ, той казва, че не е житарь; че отъ хлѣбарство не разбира. Той е търговецъ и ние знаемъ, че той е банкеръ, но при все това, той разбралъ, че трѣбвало да има хамбари, за да не страда населението, та заради това сж взѣли отъ м-ритѣ ангажиментъ, да се построятъ хамбари. Но този ангажиментъ не е билъ нищо друго, освѣнъ, че м-ството на финансиитѣ се е задължавало, да изучи какъ ще се складиратъ хранитѣ; обаче не ангажиментъ, въ смисъль да се строятъ хамбари. Попитанъ г-нъ Калжповъ отъ мене, не е ли възбуденъ нѣкой въпросъ, на каква сума ще възлизатъ разноскитѣ за хамбаритѣ, помня, че каза: „Да струватъ колкото щатъ, това мене не ми трѣбва“. Такива сж били хората, които сж разгледвали въпроса. Могло е не само 2 мил., 3 мил., но и 15 мил. да се изхарчатъ, само да има хамбари. Но ние имаме показанията на Арсениева. Той казва, че и да бѣха се отцѣпили 10—15 души нар. прѣдставители, то закона за десятъка пакъ щѣлъ да бжде прокаранъ. Значи, билъ е прокаранъ затова, защото м-стритѣ обѣщали да строятъ хамбари, защото тѣ и безъ това сж имали на своя страна едно грамадно болшинство. Трето доказателство, че въ 2 милионенъ кредитъ не се е разбирала постройката на хамбаритѣ, сж показанията на Зарзовъ и Ставревъ. Свидѣтеля Зарзовъ, лицето, което заедно съ своя помощникъ е извършвало всичко необходимо за прилагане закона за десятъка, което е прѣдставило даннитѣ за необходимитѣ разноски на Тенева, запитано, до колкото си припомнямъ, отъ г-нъ прѣдсед. Мариновъ, за кои работи сж били потрѣбни 2,000,000 лева, изрежда разходитѣ, безъ да споменува за хамбари. Сжщото нѣщо дохожда да установи и свидѣтеля Ставревъ. Но, г-да сждии, ние имаме и други доказателства въ това отношение, изходящи отъ самия Теневъ: то сж неговитѣ

обяснения прѣдъ слѣдствената комисия. Въ слѣдственото дѣло № 1, часть III, листъ 62, вие ще намѣрите слѣдующето (готви се да чете). Прѣди обаче да прочета това, азъ считамъ за нужно да направя уговорка. Правото да се основавамъ на тѣзи показания, го черпя отъ слѣдующето: Изисква се отъ г-нъ Теневъ да даде извѣсни обяснения, като подсждимъ, но той отказа да направи тази услуга на сжда, а слѣдователно и на гражд. ищецъ, и азъ ще считамъ за обяснение на сжда обясненията му, дадени прѣдъ сждебното слѣдствие.

Защит. Генадиевъ: Ние нѣмаме нищо противъ да се ползува гражданската страна и отъ слѣдствието, но това е незаконно, и азъ моля сжда, да се произнесе, дали може да се цитиратъ тѣзи показания на г. Тенева.

Дър. ищецъ Филиповъ: Азъ не мога да си припомня статията на углав. процедура, но мисля, че тя дава право да се четатъ и обясненията прѣдъ слѣд. комисия, когато се забѣлѣжи, че има нѣкакво противорѣчие.

Защит. Генадиевъ: Тукъ нѣма никакво противорѣчие.

Прѣдседателя: Сжда ще се произнесе по този въпросъ.

Прѣдседателя: Господинъ държав. обвинитель, дайте съ обясненията по повдигнатия отъ защитата въпросъ.

Държ. обвинитель: Въпросътъ е, могатъ ли обяснения, дадени отъ подсждимия на прѣдварителното дирение, да бждатъ прочетени и на сждебното дирение. На този въпросъ, тъй поставенъ оте защитата, отговорътъ, който имамъ да дамъ отъ формално гледище, и отговоръ отрицателенъ. Ако на подсждимия статия 388 дава правото да мълчи прѣдъ сжда, то азъ мисля, че съ силата на закона, не могатъ се отвори онѣзи уста, отворени прѣдъ слѣдствието. Та искането на г. Генадиева, тѣзи показания да не се четатъ и слѣдоват. да не се цитиратъ, е искане основателно. Не мога обаче да си откажа удоволствието да отбѣлѣжа едно: Бившия м-ръ на финансиитѣ се срамува отъ онова, което е казалъ като обяснение прѣдъ слѣдствието.

Подсжд. Теневъ: Това не е вѣрно.

Защит. Генадиевъ: Подобно едно заявление не е допустимо.

Държ. обвинитель: Ако вие г-да не бѣхте се противили да се чете онова, което е казалъ вашия довѣритель на слѣдствието, въпросътъ нѣмаше да сжществува, но за това, защото вие се противите да се цитиратъ мислитѣ и взглядоветѣ на вашия клиентъ въ хозяйствено отношение, за това се роди този въпросъ и азъ повтарямъ, че отъ формално гледище, вашето искане е право, но позволете ми да кажа, че той се бой отъ собственитѣ си мисли.

Защит. Генадиевъ: Нѣма да пледирамъ въпроса. Както виждате и дър. обвин. е съгласенъ съ насъ, за формалната страна, а пъкъ процесуалнитѣ закони не познаватъ друга страна, значи нашето искание е законно. Но ако се откажа да пледирамъ по този въпросъ, не мога да не отбѣлѣжа нѣколко думи, които се казаха тукъ, разбира се, като налагамъ на себе си онази резерва и приличие, които би било

желателно всички да си налагатъ; а то е, че ние не се боимъ да се ползуватъ съ показанията, дадени прѣдъ слѣдствието; и когато ще доде редъ, ние ще ги четемъ и ще се убѣди почитаемия сѫдъ, че ние сме силнитѣ и правитѣ. Но повдигнахъ въпросъ не съ тази умисълъ, че искахъ да изнамѣря единъ начинъ, за да не се цитиратъ тѣзи обяснения, а защото закона запрѣщава. И когато единъ обвиняемъ по отношение на гражданския ищецъ му запрети нѣщо, което не е допустимо отъ закона да се цитира, той е въ границитѣ на своитѣ права и той не показва нито слабость, нито желание да се скрива задъ страницитѣ на протоколитѣ.

Табурновъ: Държ. обвинитель самъ признава, че е законно нашето искание. Ний трѣбва да се чудимъ, защо той не иска това нѣщо, защо той не се противи на това беззаконие! Слѣдователно, ний взехме онази роль, която държав. обвинитель трѣбваше да вземе.

Прѣдседатель: Върху подигнатия въпросъ държ. сѫдъ на основание чл. 435 отъ угл. сѫдопр. опрѣдѣли: Странитѣ могатъ да се докосватъ до това, което е четено и провѣрено на сѫд. дирение, а не и на протоколи на сѫд. слѣдователь, които не сѫ четени.

Филиповъ продължава: Ако защитата не позволи да цитирамъ тукъ показанията на Теневъ прѣдъ слѣдствието, това не обезкуражава понатагъкъ правотата на моята мисъль, защото има и другъ източникъ, който носи подписа на Теневъ, отъ който ще почерпимъ сѫщитѣ данни. Азъ по другъ пѫть ще подигна показанията на Теневъ прѣдъ слѣдствието, когато държ. обвинитель зададе на г. Тенева въпроса: „Какъ ще обясните дѣто сте казали, че не сте имали намѣрение да включвате хамбари въ 2 милионния кредитъ?“ Г. Теневъ каза, че не желае да отговаря. Туй е единъ фактъ въ сѫд. дирение. Азъ го изтъквамъ. Въ писменнитѣ обяснения, дадени прѣдъ XI обикн. нар. събрание, г. Теневъ слѣдъ като цитира една часть отъ рѣчьта си, държана въ защита на 2 мил. казва слѣдующето: „Както виждате още при вотирането и т. н....“ Даже прѣдъ ума му не е минавало. По-добро самопризнание нѣма защо да диримъ. Туй доказва, че този кредитъ е билъ прѣдвиденъ за наемане на персоналъ и за прѣвозване на хранитѣ по десятъка и че ималъ прѣдъ видъ г. Теневъ, какво може да стане нужда още за нѣколко стотини хиляди, за нѣкои евентуални разноски. Такива разноски могатъ да бѫдатъ само нѣкои дребни суми, но не и една сума отъ 2 и 3 милиона лева. Сега прѣминавамъ по реда върху кредита отъ 3 милиона лева, искането на който се е мислило да се лансира още отъ г. Теневъ прѣдъ X народно събрание и е извършено отъ г. Каравеловъ. Но понеже този 3 милионенъ кредитъ включва въ себе си $1^1/_2$ милионъ, отпустнати отъ министра на финанситѣ срѣщу разноски, то ще се спра върху кредита отъ 1 милионъ лева. На 21 януарий 1901 год., X народно събрание вотира 2 милиона кредитъ. Минаватъ се нѣколко мѣсеци и г. Теневъ вижда, че тѣзи 2 милиона лева сѫ похарчени, а при това

правителството се ангажира да строи хамбари и др. работи. Трѣбвало е да се намѣри източникъ. Прибѣгнали сѫ — и азъ ще се помѫча да установя прѣдъ васъ това — до правото което имъ дава чл. 126 отъ конституцията. М-скиятъ съвѣтъ е далъ своето разрѣшение и постановлението му е било поднесено на държ. глава за потвърждаване съ вис. указъ, на основание чл. 31 отъ закона за отч. на бюджета. Утвърденъ е билъ съ указъ отъ 2 октом. 1900 г. № 285. № и датата на този указъ сѫ цитирани въ онова удостовѣрение, което сме прѣдставили като граждански истци подъ № 3069, въ което доста подробно е изложенъ хода на работата за въпроснитѣ 1 мил. и 500 хил. лева. Въ това удостовѣрение обаче не се цитира № и датата на доклада. Позаинтересувахъ се да ги намѣря въ Държ. Вѣстникъ, за да видя какви мотиви сѫ били изтъкнати въ този докладъ прѣдъ короната. Толкова повече ме заинтересува този докладъ отъ спора между м-то на ф-сиитѣ и смѣтната палата и между М-ския Съвѣтъ. По тоя 1 мил. кредитъ по чл. 126 смѣтната палата отказва да визира прѣдставената заповѣдь, защото по-голѣмата часть отъ този кредитъ е билъ изчерпанъ. По поводъ на този отказъ на палатата, г. Теневъ е прѣдставилъ въ М-ския Съвѣтъ извѣстенъ докладъ, въ който е посочилъ това обстоятелство, като заявява, че смѣтната палата неправилно отказва визирането, понеже сумитѣ отъ 1 мил. сѫ разрѣшени съ постановление на М-ски Съвѣтъ, което нѣма нищо общо съ чл. 126. Това обстоятелство ме накара да видя мотивитѣ на г. Теневъ въ доклада до короната. За голѣмо съжаление азъ не можахъ да го намѣря въ Държ. Вѣстникъ, при все че чл. 31 отъ закона за отчетностьта изрично прѣдписва публикуването, а този указъ е публикуванъ безъ докладъ. Нѣма съмнѣние, че ако по-рано бихме знаяли, какво не е публикуванъ, щѣхме да прѣдставимъ прѣписъ отъ него, защото не допущахъ, че ще има и такава измама противъ закона, за да не се напечати. Поражда се въпросъ сега, процесуаленъ може би, но тукъ не вѣрваме противната страна да се възпротиви. Въпроса е да прочета доклада и указа които имамъ съ завѣренъ прѣписъ.

Подсѫд. Тончевъ: Има го въ дѣлото, четохме го на стр. 105.

Държ. ищецъ. Филиповъ: Може да не съмъ съгледалъ, но за насъ е важно да констатираме какъвъ е текста и да се попитаме, защо не е билъ публикуванъ въ Държ. Вѣстникъ (чете го). Това което ми прави впечатление, е обстоятелството, че г. Тончевъ е избѣгналъ да посочи какъвъ да е законъ, по който да иска утвърдяването на този кредитъ и отъ тукъ тегля заключение, че този едномилионенъ кредитъ не е конституционния по чл. 126. Е добрѣ, отъ кой законъ е прѣдвиденъ такъвъ кредитъ? Нали трѣбва на основание на извѣстенъ законъ да изкаже този кредитъ, азъ поне тъй разбирамъ добросъвѣстно отнасяне къмъ хазната. Подобно нѣщо нѣма. Обстоятелството, че въ доклада не е посоченъ никакъвъ законъ и че указа не бѣше публикуванъ въ Държ. Вѣстникъ, бѣше ми потрѣбно да констатирате за да изтъкна друго едно обстоятелство, което ме довежда до заключението, че г. Тончевъ или цѣлия М-ски Съвѣтъ не е билъ тъй коректенъ 1) спрямо короната и 2) спрямо Нар. Събрание. Цитиранъ отъ мене чл.

31 въ ал. 2 казва, че указа трѣбва да се внесе въ най-близката сесия на Нар. Събрание на удобрѣние. Въ дѣлото имате прѣдложение внесено отъ г. Тенева за тримилионния свърхсмѣтенъ кредитъ. Туй прѣдложение бѣ наше и сумата 1 мил. лева, отпуснати по силата на този височ. указъ. Защо не споменява вжтрѣ за този авансъ, че отъ тѣхъ 1 мил. лева сж отпуснати по-рано съ еди какъвъ указъ, защо самия указъ не е билъ внесенъ въ Нар. Събрание, а се прѣмълчава, а всичко се внася на топтанъ въ размѣръ на 3 мил. лева? Това сж дѣйствия, които по своята нослѣдственность ме каратъ да вѣрвамъ, че въ тогавашното правителство е имало, или страхъ да не се излѣзе съ указа, или укриване отъ Нар. Събрание сжществуването на самия указъ.

Сега да видимъ, дали е отпуснатъ 1 мил. кредитъ, който билъ утвърденъ отъ М-ския Съвѣтъ, кредитъ, който напълно отговаря на сжществующитѣ въ страната законоположения. Защита е твърдѣла и ще продължава да твърди, че този 1 мил. лева не е конституционенъ кредитъ по чл. 126, а е особенъ допълнителенъ кредитъ къмъ онзи двомилионенъ вотиранъ който тѣ били имали право, да го отпуснатъ на основание закона за отчетностьта на бюджета. Съ общи думи се посочва този законъ, а не се посочва оня точно опрѣдѣленъ членъ, който дава това право на м-ра. Помните какви мнѣния се изказаха за тѣзи кредити даже и отъ единъ бившъ държавенъ мжжъ, мнѣния които въ нищо не се различаваха отъ тѣзи на защитата. То сж кредити, които се свеждатъ къмъ това, че закона за отчетностьта по бюджета, чл. 126 и послѣдующия, като говори за свърхсметнитѣ кредити, нито най малко не туря нѣкаква граница на м-ритѣ, да могатъ да разполагатъ съ други суми вънъ отъ тѣзи. Ще си припомните, какво Начевичъ каза, че го разбиралъ тъй. Отъ дѣ черпи това? Отъ закона за отчетностьта по бюджета. Защо? — Защото той мълчи. Именно туй мълчание не е ли доказателство, че той не дава право на м-ритѣ, да харчатъ вънъ отъ този 1 мил. лева? Начевичъ не пожела да ни отговори и азъ влизамъ въ положението му, защото отговора на този въпросъ не може да бжде другъ, освѣнъ отрицателенъ. Ако самата конституция е счела за необходимо, да тури една граница въ чл. 126, нима можете допусна съ здравъ разумъ, че единъ законъ за отчетностьта по бюджета ще даде неограничено право на м-ритѣ, да харчатъ колкото щатъ? Тогава е излишно прѣдписанието на чл. 126, чл. 28 отъ закона за отчетностьта по бюджета казва: (чете . . .) Чл. 29 (чете . . .) При този ясенъ текстъ всички силания на защитата, върху каквито и да е съображения, сж неумѣстни и См. Палата е била въ прѣговори да откаже визировката на тѣзи платежни заповѣди. Отъ дѣ М-скиятъ Съвѣтъ е почерпилъ право да разрѣши, да се изплати на г. Теневъ $1^1/_2$ мил. срѣщу разписки, не мога да разбера. Вѣроятно М-скиятъ Съвѣтъ ще да е съзналъ това което се изтъкна отъ г. Паприкова, че нѣмаше да има никакво значение, ако М-скиятъ Съвѣтъ бѣше прѣдписалъ на палатата, да визира тия заповѣди, защото палатата визира заповѣди за такива суми, за които би имало кредитъ. Прочее, както онази часть отъ двомил. кредитъ, която е била похарчена по непрѣдвидени работи за държавни хамбари, така и всичката

сума отъ тримил. кредитъ, като кредитъ неправилно и незаконно отпуснатъ и като суми неправилно изхарчени, сѫ суми, които могатъ да съставляватъ прѣдметъ на гражд. искъ на фиска. Обаче, както имахъ честьта да кажа, не търсимъ цѣлата сума отъ 3 мил. лева и ще обясна защо. Както отъ 2-та мил. лева една часть сѫ похарчени за държавни хамбари, така и отъ 3-тѣ милиона една часть е отишла въ хамбаритѣ; слѣдователно не се поставяме на това формално становище, а казваме всичко онова, което е похарчено отъ тия кредити за непрѣдвидени и безполезни работи, ний го държимъ. Подробната смѣтка ще направимъ въ края на прѣнията.

Сега ще мина върху въпроса за оползотворяване по нѣкакъвъ начинъ на хамбаритѣ отъ държавата. Азъ имахъ случай да обясна какъ е стоялъ въпроса за дървенитѣ хамбари прѣдъ Нар. Събрание и посочихъ че не се е имало прѣдъ видъ, да се строятъ хамбари. Ако цѣльта на въвеждане закона за десятъка е била за петь или шесть годишно прилагане на закона, то Нар. Събрание му дава сила само за двѣ години, като оставимъ на страна въпроса че слѣдъ двогодишно прилагане не може да се постигнатъ резултатитѣ, къмъ които се стрѣмѣше правителството. И да допуснемъ за моментъ, че е имало ангажиментъ отъ правителството прѣдъ народ. прѣдставителство, да се строятъ хамбари, даже и да е било санкционирано въ Нар. Събрание, то слѣдъ като г. Теневъ виде, че закона ще има сила не за 5—6 години, неговото убѣждение за нуждата отъ строене на хамбари трѣбваше да го остави, тъй като закона се прие за двѣ години.

Г-нъ Теневъ въ обясненията казва: „При тържественото обѣщание, че . . .“. Бихъ го попиталъ, отъ дѣ се е взѣло това убѣждение, че закона ще бѫде приложенъ въ редъ години, та за това да се има нужда отъ хамбари, които щѣли да траятъ 5 или 6 години? Отговора на този въпросъ не е мѫченъ. Отъ никѫдѣ не е могълъ да има това убѣждение. Ако е така въпроса, то заключението, до което ще додемъ, дали е имало нужда да се строятъ хамбари, не може да бѫде въ защита на подсѫдимитѣ. Г-нъ Теневъ обяснява, че необходимостьта за правене на разноски е видѣлъ въ обстоятелството, че комисията е прѣдвидѣла една дата, до която хранитѣ трѣбвало да се съператъ. Какъ ще се съберать? — Трѣбва да се построятъ хамбари. Но закона се прие прѣди да вотирате двомил. кредитъ. Вий като считахте, че щѣли да се харчатъ повече отъ 2 мил. лева, защо не изтъкнахте тѣзи съображения прѣдъ X Обикн. Нар. Събрание и не поискахте тогава повече отъ 2 мил. лева? Не сѫ искали повече отъ 2 мил. лева, защото г. Теневъ се е боялъ, че Нар. Събрание може да не отпусне, па отъ друга страна въ населението имаше едно брожение противъ закона за десятъка. Но какво трѣбваше да се прави тогава, когато закона за десятъка бѣше приетъ, ако не се отредѣше кредитъ? — Нар. Събрание засѣдаваше и можеше да отмѣни закона или да отложи прилагането му за идущата година, за да събере точни смѣтки за необходимитѣ разноски по прилагане на закона. Прочее г. Теневъ или тогавашното правителство имало е възможность, още когато е поискало 2 мил. кредитъ, да поиска и повече, ако е смѣтало дѣйствително да дѣйствува

Хр. Ив. Поповъ,

Адвокатъ, защитникъ на подсѫдимитѣ.

коректно и добросъвѣстно. Непоискването на тѣзи суми тогава и похарчването имъ отпослѣ, въпрѣки чл. 126 отъ Конституцията и 26 и 29 отъ закона за отчетностьта по бюджета, дава пълно право на фиска да иска всички врѣди и загуби, които сж причинени съ нарушението на тѣзи закони. Това сж общитѣ съображения, които считахъ за длъжность да искамъ, за да бжде понятна основата на нашия граждански искъ.

Колкото по разноскитѣ на извѣстнитѣ вамъ шлепове и черги, включая и рогозкитѣ, сумитѣ по тѣзи пера не диримъ и за това, защото сж похарчени не само отъ суми, които не сж били отредени за тѣзи нужди, но защото сж похарчени за работи безъ търгъ, по доброволно съгласие, въпрѣки прѣдписанието на закона за публичнитѣ търгове и на закона за отчетностьта по бюджета.

Въпросътъ за чергитѣ стои така, че когато м-вото се убѣдило, какво съ хамбаритѣ нѣма да стане работа, понеже сж недоправени, течатъ, рѣшило това министерство, да се наематъ черги за оползотворение на хамбаритѣ. За шлеповетѣ не вѣрвамъ идеята да се е породила въ самитѣ чиновници; тя е подсказана отъ този, който послѣ е доставилъ шлеповетѣ и който ималъ интересъ да ги достави, защото послѣ самъ се явява купувачъ на хранитѣ. При тѣзи шлепове правителството не се е съобразило съ закона, като не е обявило търгъ; при това не е имало и височайши указъ по закона за отчетностьта по бюджета. Ние диримъ врѣди и загуби не само отъ умишлени дѣйствия, но и отъ всички евентуални нарушения, допуснати отъ управницитѣ.

ЗАСѢДАНИЕ

открито на 18 Априлъ 1903 година въ 9 часа.

Хр. Ив. Поповъ, защитн. на подсждимия Д-ръ Радославовъ, произнесе слѣдната защитна рѣчь:

„Г-нъ прѣдседателю и г-да сждии! Менъ се падна редътъ пръвъ да зема думата, като защитникъ по-първия, а може би и послѣдния въ България, държавенъ углавенъ процесъ, защото, мисля, че въ България подобно явление нѣма да се повтори. Азъ съмъ отреденъ да говоря по оная часть на обвинението, която държавниятъ обвинитель нарича политическа.

Вие чухте всичко това, което държ. обвинитель можа да изтъкне за доказване на обвиненията, които се приписватъ на моя довѣритель, г-нъ Д-ръ Радославовъ. Вие знаето какъ той почна и какъ свърши. Най-напрѣдъ той се постара да ви обясни, че тозъ процесъ е създаденъ отъ възмутената обществена съвѣсть, че тозъ процесъ не е продуктъ на политическа страсть, на злоба и отмъщение, а озлобената обществена съвѣсть го е облѣкла въ мантията на държавния обви-

нитель и го изпратила тукъ, само за тържеството на правдата, законностьта и справедливостьта! Но азъ съмъ убѣденъ, че тѣзи думи сж съвършено невѣрни и неизкрени. Имало ли е политически процесъ безъ страсть, злоба и отмъщение? Когато въ Английската история ние не срѣщаме такива примѣри, на какво основание може да прѣдполагаме, че тукъ у насъ, нашитѣ противници сж създали този процесъ само за правда, справедливость и удовлетворение за обществената съвѣсть? Азъ само единъ политически процесъ зная да е рѣшенъ безпристрастно. То е процеса на Гевкена и то благодарение на това, че въ Германия държавниятъ сждъ състои само отъ държ. сждии и процеса се възбужда отъ прокурора при Reichsgericht, а не отъ депутати, противници на подсждимия. Искамъ да кажа, че държавниятъ обвинитель, като принадлежащъ тогава поне къмъ политическото тѣло, което ни е дало подъ сждъ, не може да прѣтендира на съвършено безпристрастие. Но азъ съмъ убѣденъ, че политиката ще остане само до тази трибуна (сочи на прокурора), понеже нашия законодатель е отдѣлилъ политиката отъ правосждието и затова не е допусналъ въ държавния сждъ такива хора, за които държавниятъ обвинитель, г. Малиновъ съжалява въ своята рѣчь прѣдъ Нар. Събрание. По поводъ даване подъ сждъ министритѣ, казва той, не зная кждѣ още другадѣ, но зная, че въ Англия и Франция има сждии, за този случай, какво е политика, та тамъ лесно било да се даватъ подъ сждъ противницитѣ. Но когато дойдемъ прѣдъ нашия сждъ, той ще дири калжпи, а тѣ се мжчно намиратъ! Той ни каза, че сж щастливи подсждимитѣ, загдѣто почитаемия сждъ ги сжди и сега поизмѣнилъ мнѣнието си, та прѣдпочита такъвъ съставъ на държавния сждъ, отколкото отъ политици; но се пакъ бои се отъ политичностьта му. Но азъ пъкъ тамъ именно виждамъ гаранцията: процесътъ е държавенъ, процесътъ е политически и слѣдов. хора незаинтересовани въ политиката могатъ да го разрѣшатъ правилно. Но моя страхъ е другадѣ: процесътъ е новъ и първъ въ България: понятието министерска отговорность е понятие не съвсѣмъ ясно и опрѣдѣлено за насъ поради новината му; а историята ни говори, че гдѣто и да сж били възбуждани подобни процеси, безъ грѣшки не е могло да се мине. И мене ме е страхъ само отъ туй въ този процесъ.

Но прѣди да стжпя къмъ сжществото на въпроса, считамъ за нужно да забѣлѣжа, че не е истина, какво обществената съвѣсть била възмутена, защото ако бѣ това истина, то тя не можеше да бжде тъй спокойна, както я виждате отъ 1 февруарий насамъ. Наопаки тя е изказала вече съжаление, за гдѣто моя довѣритель се тегли на сждъ и толкова врѣме се измжчва за нѣща, вършени отъ всѣкой министръ. Който ни говори за отмъщение на обществена съвѣсть, трѣбва да ни посочи въ какво е проявено това възмущение. Нима само устата на тѣзи, които ги обвиняватъ сж обществена съвѣсть? Отъ какво е възмутена тази съвѣсть, отъ интернирането на Пушкарова ли? А гдѣ е генералъ Цончевъ, инжинеръ Станишевъ, Янковъ и много други синове на България, готови да се самопожертвуватъ, за да самосъхранятъ българската расса, за да ѝ помогнатъ когато тя се изтрѣблява? Не е

ли сжщата тая обществена съвѣсть, за която ни говори уважаемия противникъ и която чрѣзъ сжщитѣ физически уста каза на Данева: Да, ти можешъ ги интернира и добрѣ си направилъ! Прочее не е истина, че не злоба, не отмъщение и страсти политически, не дребнавости, а възмутена нѣкаква обществена съвѣсть е възбудила тозъ процесъ. Гдѣ е тази съвѣсть, да прояви своето възмущение отъ унищожението на цѣла една македонска организация, създадена и окржжена отъ най-добритѣ и най-отличнитѣ синове на отечеството? И на какво основание може да ни се твърди, че българскиятъ народъ ще прави изключение отъ общото правило? Защо такъвъ единъ народъ, като английския толкова творчески не е могълъ да бжде безпристрастенъ въ подобни процеси, и едва сега, слѣдъ като е прѣживѣлъ този периодъ, е утихналъ и не дава вече министри подъ сждъ, а ние българитѣ още не почнали да даваме министри подъ сждъ — изведнажъ почваме съ правдата, законностьта и справедливостьта, а на злобата и отмъщението не даваме мѣсто! Каква претенция!

Въ Англия Едуардъ II не сжди ли самъ Ланкастерския дукъ. Едуардъ V не умрътви ли галския принцъ безъ присжда? А geangrey не посети ли ешафота само по една заповѣдь на Мария Тюдоръ? А звѣдната палата, основана отъ Хенрихъ VII и унищожена отъ Хенрихъ VIII, това учреждение е прѣслѣдване на политически прѣстжпници. Това чудовище, това изражение на всѣко отсжтствие на законъ и правосждие — не е ли доказателство до кждѣ могатъ да достигнатъ политическитѣ страсти? Но сждбата сѣкашъ нарочно е турила въ устата на нашитѣ уважаеми противници имената на Тамасъ Морюсъ отъ Ходжова и Данби отъ Малинова, изказани за примѣръ, какъ се сждили въ Англия министри!.. Да, хубави примѣри, твърдѣ сполучливо избрани! Наредъ съ Томасъ Морюсъ историцитѣ ни цитиратъ и други нещастни жертви на деспотизма при Тюдоритѣ. Да, не само Морюсъ, но и Фаморъ и Елисабета Рартанъ и Екатерина Хаджръ и Кларенъ — всичкитѣ тия нещастници сж били сждени сѐ за политически прѣстжпления и съ такова пристрастие, щото единъ авторъ е билъ заставенъ да се изрази: „Това не бѣха сждии, а сждебни и законодателни убийци“. Неуже ли такава честь ще се направи и на нашето правосждие? А Денби, споменатъ отъ г-нъ Малинова, се дава подъ сждъ и осжжда, защо? Не защото управлявалъ незаконно, не; той ни единъ законъ не е нарушилъ, но управлението му не било полезно. Тъй наречения attainder[1]) орждие на партиитѣ, за да се самоизтрѣбяватъ при тюдоритѣ, погуби Танасъ Морюсъ; това сжщото оржжие, като мина властьта у демокрацията, уби Данби и Букингамъ. Какъвъ поучителенъ примѣръ, даденъ погрѣшно отъ нашитѣ уважаеми противници!

Когато се говори за дискреционната власть на държавния сждъ, за да опрѣдѣля признацитѣ, които съставляватъ състава на прѣстжпленията, които сж нему подсждни, трѣба да се почне отъ тамъ, отдѣто тя е дошла на континента — отъ Англия. Азъ мѣря да направя това,

[1]) Atainder (атéндьор) значи законъ присжда.

за да убѣдя и самия мой противникъ, че въ България, при днешното конституционно управление, сѫдията нѣма, и не може да има дискреционна власть. Българскиятъ сѫдъ, колкото високо и да е поставенъ той, длъженъ е само да прилага, но не и да издава и едноврѣменно да прилага закона.

Въ Англия при Едуардъ III камарата на общинитѣ се раздѣли отъ онази на лордоветѣ и окончателно се установиха три форми на сѫдене: 1) Членоветѣ на парламента се сѫдятъ помежду си, подъ прѣдседателството на висшия сѫдия highstewart (сенешалъ). Ако пъкъ процеса се възбужда и разгледва въ врѣме, когато не засѣдава парламента, тогава лордъ (highstewartd) сенешалъ прѣдседателствува и 25 души членове на парламента рѣшаватъ само факта и виновностьта, а лордъ сенешалъ прилага наказанието. 2) Камарата на общинитѣ дава подъ сѫдъ лордоветѣ, а камарата на лордоветѣ, конституирана въ сѫдъ, разгледва така възбудения процесъ и го разрѣшава. Това право на камарата на общинитѣ, да дава лордоветѣ подъ сѫдъ, а въ това число отпослѣ и съвѣтницитѣ на короната (министритѣ), нарича се impiachment (импичментъ). Тукъ е произхождението на правото, което има нашето прѣдставителство, да дава министритѣ подъ сѫдъ. Третата форма на сѫдене е онази, при която двѣтѣ камари конституирани въ сѫдъ издаватъ законъ-присѫда (law judgement), т. е. при всѣки конкретенъ случай тѣ опрѣдѣлятъ, дали дѣянието, което е извършилъ подсѫдимия, е прѣстѫпно. Пакъ тѣ опрѣдѣлятъ, какво наказание да му наложатъ, безъ да държатъ смѣтка, че закона до момента на извършване дѣянието не е считалъ това дѣяние прѣстѫпно и наказуемо, т. е. не е опрѣдѣлилъ, нито състава на прѣстѫплението, нито наказанието му. Такава присѫда се нарича attainder (жтендьоръ) и се употрѣбява само за държавна измѣна (high treason).

Нъ при другитѣ двѣ форми на сѫдение виждаме, че още при Едуардъ III понятието (treason) прѣдателство, измѣна се опрѣдѣля. Едуардъ III наказва като прѣдатель тозъ, който фалшифицира монета, държавния печатъ, който се съедини съ неговитѣ външни врагове, който посегне на неговия животъ, на тоя на жена му или първородената му дъщеря и пр. Само устава на Едуардъ III, отмѣненъ отъ Ричардъ II, пакъ възстановенъ отъ Генрихъ IV и отпослѣ видоизмѣненъ и разширенъ отъ Генрихъ VIII, не е давалъ право на политическия подсѫдимъ, нито да получи обвинителенъ актъ, нито да посочи на свидѣтели, които да бѫдатъ изслушани. Това право се добива чакъ въ 1696 година, когато атендера е на угасване, а парламентарната отговорность почва да се заражда, за да изгасне и по лека-лека да отмени дър. углавната отговорность, като я замѣсти напълно заедно съ цивилната отговорность на министра. Да, парламентарната отговорность зародена въ 1840 г. и проявдна въ 1711, 1740 и 1788 год. въ Англия, отмени се държавноуглавната отговорность на министра; и затова отъ 1805 год. насамъ, когато се сѫди Малвилъ, оттогава Англия вече не е сѫдила министръ по формата на inpeaachimennt'a, а отъ 1790 год. е послѣдния политически прѣстѫпникъ, сѫденъ и ексикутиранъ по формата на аттендьора.

Защо въ Англия отъ сто години насамъ да нѣма министерски процесъ?

Какъ се обяснява това явление? Единъ отъ нашитѣ противници, слѣдъ като спомена името на Данси, твърдѣше и прѣдставителитѣ му повѣрваха, че въ Англия нѣмало вече такова патологическо явление, защото тя на врѣмето давала министритѣ си подъ сѫдъ... Но вий, г-да сѫдии, но вий, като юристи не знаете ли, че отъ какъ свѣтъ и общество сѫществува и до денъ днешенъ прѣстѫпницитѣ постоянно се наказватъ? Защо тогава прѣстѫпления не изчезватъ, а само министерскитѣ прѣстѫпления изчезнали?!... Наказанието създава единъ мотивъ на въздържаность на тѣзи, които не сѫ въздържни по натура, но то никога не е могло и не може да унищожи прѣстѫплението. Послѣдното има по-дълбоки корени, които наказанието не може да достигне. Такова едно фалшиво обяснение е заблудило нашитѣ прѣдставители, да ви изпратятъ министритѣ на тази подсѫдима скамейка, като мисляха, че въ България нѣма вече да се повтаря подобно явление. Но това подържаха хора, които всичко друго могатъ да дирятъ, но не и това, което може да дири и длъженъ е да дири единъ държавенъ мѫжъ. Отъ всичко това виждаме, че като ни се говори, какво тукъ нѣмало отмъщение и страсть, ние нѣма и не трѣбва да се съгласимъ съ мнѣнието на моя противникъ, и ще приемемъ, че българина не може да прави никакво изключение отъ общото правило въ историята, че и ако английскиятъ народъ не е могълъ да мине безъ злоба. Ако е така, тогава на какво основание ще се твърди, че българския народъ е дошелъ до тая степень на зрѣлостьта и безъ злоба, безъ чувството на отмъщение да прави това? Народното Събрание е дало подъ сѫдъ м-стритѣ само за една правда и справедливость. Отъ гдѣ прогледва това чувство? Отъ това ли, че обвиниха моя довѣритель въ измѣна и прѣдателство? Да изгонишъ единъ князъ, напр. 9-й августь, да прѣдадешъ една часть отъ територията, напр. Тъмрашъ, това значи измѣна и прѣдателство! А тукъ има ли такова нѣщо? Никой не искаше да знае отъ прѣдставителитѣ, а единъ отъ тѣхъ даже каза: „Азъ искамъ да видя тукъ Радославова, за да го изямъ". Ако е да се ядемъ, вие ще ядете насъ, ние васъ и тогава защо ни е държавния сѫдъ? Да, но не сме само ние народъ, за да се ядемъ, всичкитѣ народи сѫ минали тази фаза на своето развитие; всички сѫ платили своя данъкъ на степеньта на своето развитие. Едно само трѣбва да пожелаемъ: часъ по-скоро да узрѣемъ и да минемъ тозъ периодъ на самоедство.

Обаче, тѣзи нрави не сме достигнали г-да сѫдии, затова на тази фраза на обвинителя нѣма да дадете никаква врѣда и даже да не бѣше казалъ това, достатъчно е да се разбере, че щомъ е политически процеса, има вече въ него политика; а на почитаемия сѫдъ прѣдстои задачата да очисти всичко, което може да направи една политика. Какво прави тя обаче, знае цѣлия свѣтъ; и само германския народъ бѣше щасливъ да отдѣли политиката отъ правосѫдието. Mazeir въ своето съчинение Hautes cours politiques се възхищава, като говори за процеса на Гевкена и пита: може ли Гевкенъ да бѫде оправданъ, ако би го

сждилъ парламента въ врѣмето на Бисмарка? Reichsgericht на германската империя сжди политическитѣ прѣстжпници въ Лайпцигъ, далечъ отъ Берлинъ, отъ интригитѣ на столицата. И тамъ на прѣдставителството ги дава подъ сждъ, а Staatsanwaltschaft (прокурора при държавния сждъ) едното отдѣление прави слѣдствието, а другитѣ отдѣления сждатъ; и така не допускатъ политиката до прага на правосждието. Тамъ инициятивата е отдѣлна отъ политиката, а така както е у насъ, кждѣто сж готови да ни иседатъ, ако ни намѣрятъ. Народното прѣдставителство ни праща обвинитель, който е влизалъ въ партизанскитѣ работи, а този човѣкъ, колкото да ни говори за правда и справедливость, азъ нѣма да го повѣрвамъ, защото не е лека борбата въ България. Който гледа отъ страна нищо, но ако влѣзе въ камарата, ще се очуди и ще се провика: „чудни нрави"!!! Но ний не можемъ да минемъ така безъ тѣзи борби; не може да се очаква така лесно промѣнение на културата ни. Англия почна отъ 12 вѣкъ и чакъ въ 18 вѣкъ се установи, та какъ ни слѣдъ 20 години искаме да станемъ конституционни граждани?!

Има хора, които не знаятъ самата конституция и кждѣ е онази доблесть въ гражданитѣ, да я знаятъ и прилагатъ? Само когато тѣзи, които ставатъ чиновници станатъ изразители на живия законъ, само тогава може конституцията да тържествува.

Обвинитель ни говори: „Вие трѣбва да имате прѣдъ видъ, че четири партии се произнесоха, че Радославовъ казалъ, че не сте вие, които ще ни сждите; че единъ отъ вашитѣ другари билъ отстраненъ, като билъ взетъ за свидѣтель; че за другъ отъ вашата срѣда се казало, какъ изтезавалъ свидѣтелитѣ, че вие сте отъ тѣзи, които ще се застжпите за Чолаковъ и Иосифчевъ и пр.

Г-да сждии! Може ли да издадете присжда, въ която да кажете: прѣдъ видъ, че Радославовъ каза, че не сме ний, които да го сждимъ; прѣдъ видъ на това, че се изказало отъ защитата му недовѣрие по това дѣло; прѣдъ видъ, че четиритѣ партии сж дали подъ сждъ министритѣ; прѣдъ видъ, че Чолаковъ и Иосифчевъ, наши другари и отъ нашата срѣда, сж уволнени и пострадали отъ либералитѣ; прѣдъ видъ, че Радославовъ доказа, какво Народното Събрание е удобрило всичкитѣ му дѣйствия, като министръ — затова е равносилно да ни каже, че не сме ний, които ще го сждимъ; прѣдъ видъ, че той доказва, какъ и неговитѣ прѣдшедственици и настоящитѣ вършатъ сжщото, а това е равносилно да каже единъ крадецъ: „крамъ защото и другитѣ прѣди мене и подиръ мене министри крадатъ" — признаваме Радославовъ за виновенъ? Можете ли г-да сждии всичко това да поместите за мотивъ въ присждата? Не, азъ съмъ дълбоко убѣденъ, че вашата присжда, каквато и да е, тя нѣма да помѣсти ни единъ отъ тѣзи мотиви, толкова неоснователни, дори и не състоятелни! . . . Но защо говоримъ това? Ний сме тукъ само да говоримъ ли, или да изтъкнемъ началата, които господствуватъ въ науката?! Азъ помня какво каза обвинителя на Тома Василиевъ: „Азъ зная, че Радославовъ не е забравилъ митингитѣ, но подъ редоветѣ не четете ли нѣщо"?! — Да, и намъ не е ли позволено подъ тия редове и ние

да четемъ нѣщо? Азъ съмъ убѣденъ, г-да сѫдии, че вий когато ще почнете да размишлявате, за да си съставите окончателно понятие, дали е виновенъ моя довѣритель, като министръ въ прѣдписанитѣ нему дѣяния, или не, съвсѣмъ на страна ще оставите тази логика. Тя ще остане тамъ за прокурорската трибуна, защото на политиката. Тамъ е мѣстото й, а тукъ ще говори науката, законитѣ и обичаитѣ въ полза на подсѫдимитѣ. Юридическитѣ начала, ако трѣба да господствуватъ, тукъ именно трѣба да господствуватъ. Обвинителя каза, че този процесъ е много важенъ не само въ България, но и вънъ се питатъ, какво ще стане въ България, ще стане ли както въ Гърция? Ще стане ли такава неразбория, или нашия сѫдия ще издаде една присѫда, която ще даде примѣръ и доказателство, че дѣйствително има морална мощъ въ България и се издига на такава висота, за да бѫде господарь на тази страна.

Но ний трѣбва да видимъ какво нѣщо е министерска отговорность, като обяснимъ отъ какви елементи е съставена. — За да знаемъ каква е министерската отговорность, трѣбва да знаемъ най-първо, каква е формата на управлението. Който не знае формата на управлението, той не знае положението на министра въ държавата; който не знае атрибутитѣ на министра, той не може да говори за министерска отговорность. Значи първото понятие, което трѣбва да обяснимъ е, какво нѣщо е министръ и какво е положението му въ управлението, каква е юридическата натура на неговитѣ атрибути. Противника ни каза, че едно и сѫщо дѣяние може да се счита прѣстѫпно за министра, а може и да не се счита, защото имате дискреционна власть. Така напр. разтурянето на общинитѣ е прѣстѫпление тукъ, макаръ, че, като се отиде въ нар. събрание, тоя сѫщиятъ обвинитель, подпрѣдседателя на събранието ще подържа министра, който е разтурилъ повече отъ 85 общини. Нъ това нравственость ли е? Това справедливость ли е? Г-да сѫдии, ще бѫдатъ ли дѣянията прѣстѫпни, или не, тѣ ще бѫдатъ за всички, но, за да се разберемъ, трѣбва да се опрѣдѣли понятието министръ. Азъ подържамъ, а вѣрвамъ, че и вий ще се съгласите, че у насъ има парламентарно управление. Англия, Белгия и България сѫ страни съ парламентарно конституционно управление. Управлява се България съ едно прѣдставителство, което изпраща своя министръ на короната. Има и друго управление, чрѣзъ прѣдставителство, което не праща своя министръ на короната; това прѣдставителство не е парламентарно, а просто прѣдставително. Тамъ министра може да бѫде отъ меншеството. Истина ли е, че сме парламентарна държава; тоже ли нашето събрание да налага юридически на короната министръ? — Не, защото има изриченъ членъ, който казва, че короната назначава министритѣ. И въ Англия е така, но отъ 1878 г., когато Нертъ си подаде оставката и каза на своя краль: азъ не мога безъ довѣрието на болшинството; а не само азъ, но когато и единъ отъ моитѣ колеги не се подържа отъ болшинство, азъ не мога да бѫда министръ, отъ тогава фактически не е тъй. Въ 1714 год. единъ държ. мѫжъ Валполъ не иска да бѫде министръ и краля се почуди, какъ неговия съвѣтникъ, да не може да управлява само за това, че не

билъ приятенъ на болшинството. Сега нѣма вече министръ противенъ на болшинството и аслж може ли нѣкой да бжде министръ, когато всѣки день може да бжде бламиранъ направо, или като не му се отпусне кредитъ, или като не се удобри негово нѣкое мѣроприятие и пр., какво може да направи този министръ? И у насъ е така, независимо кой отъ двата фактора; народа или короната зима връхъ фактически; и дали министра трѣба да бжде приетъ отъ болшинството на прѣдставителството, или не. Въ Англия народа е взелъ връхъ, а второстепенното мѣсто е на короната. — У насъ може да се каже, че короната върши всичко; но тукъ именно е въпроса, че единъ отъ факторитѣ фактически трѣба да земе връхъ.

Азъ не съмъ видѣлъ у насъ министръ отъ меншеството: той трѣбва да разтури камарата, за да си образува болшинство. И дѣйствително, ние виждаме, че слѣдъ Стамболова дойде Стоиловъ, който разтури камарата; когато се оттегли Радославовъ, дойдоха либералитѣ — разтуриха я. Доде Р. Петровъ — разтури я, но не можа да си изкара болшинство и затова колективното правителство пое управлението. Слѣдъ това, Даневъ направи сжщото. Значи, фактически ние сме конституционна парламентарна държава, точно така, както Англия, а като сме така, какво прѣдставлява нашия министръ: е ли той само съвѣтникъ на короната, или е и пълномощникъ на народа? — Ако е той пълномощникъ на народа, кой го опълномощава и какво му повѣрява? — Народното Събрание. Но какви му сж пълномощията, какво му е повѣрено и какво може да повѣрява прѣдставителството? — Само това, което то има. Но кой е господарьтъ на министра? Този въпросъ е важенъ. Hänel въ своето съчинение Studien zum Deutschen Staatsrecht, т. II, стр. 178 най-добрѣ опрѣдѣля и формулира този прѣдметъ. Аслж нѣмската наука се отличава съ това, че тя може да ни даде винаги по-точно и по-ясно понятие даже за идеи, които господствуватъ не у тѣхъ, а другадѣ. Ето какво казва Hänel за народното прѣдставителство въ парламентарни държави, като Англия, а слѣдователно и у насъ: „Има норми обективни, на които за носитель на индивидуалнитѣ права, които отъ тѣхъ произтичатъ, не могатъ да се явятъ частни лица (били тѣ физически, или юридически), а такъвъ носитель или субектъ на тия права може да се яви въ парламентарнитѣ държави само народното прѣдставителство“. Това е, разбира се, воленъ прѣводъ. Ето буквално (чете): „Das Rechtssubject zu allenden staatlichen Verpflichtungen, welche, ihrer Natur nach durch entschprechende Indiwidualrechte und deren rechtliche Verfolgbarkeit nicht zu rechtlicher geltung gebracht werden könen. Aus dieser Grundanschauung folgt der Beruf der Gesetzgebung (отъ това основно начало произтича призванието на Народното Събрание да вземе участие въ законодателната власть) und die Forderung, dass die Volksvertretung der rechtliche Träger aller der Verantwortlichkeitsverhältnisse sei, welche sich an alle Acte der Staatsgewalt, wenn sie zugleich verplichtet sein soll, knüpfen müssen. Das findet seinen Ausdruck in den mannigfaltigen Kontrolrechten der Volksvertretung welche dem Vollzüge der Staatsverwaltung nachfolgen, vor allen Dingen in dem Institut der Ministerverantwortlich-

keit, von dem die Ministeranklage nur die pathologische Entwicklung darstellt". (Отъ това сжщото начало произтича и потрѣбностьта да бжде народното прѣдставителство правоноситель на всичкото, което се отнася до държавната власть. То се изразява отъ народното прѣдставителство чрѣзъ правото на контролъ, което право се опира о института за отговорностьта на министритѣ, а патологическото развитие на този институтъ се проявява въ държавния углавенъ процесъ противъ министра).

Той си задава въпроса, какво нѣщо е м-ръ? — Въ монархическитѣ държави е чиновникъ: монарха му заповѣдва и той отговаря, както всѣки чиновникъ, но за него нѣма м-ска отговорность. Въ държави парламентарни той има друго положение, тукъ е единъ видъ фактически господарь, нѣщо като краля, който безъ него не може да върши нищо. Той е мандатеръ на Народното Събрание и съвѣтникъ на короната, която нищо не може да направи, ако нѣма подписа на министра. Но държавниятъ глава може да си избере другъ министръ. Така е, но и новия министръ може да не подпише. Значи, ако не се намѣри министръ да подпише, какво ще направи краля? Не може да управлява. — Значи, г-да сждии, както въ управлението, така и въ законодателната власть, господарь на всичко въ парламентарната страна е народа заедно съ короната. Тѣзи сж двата фактора на държавната власть, съ тази разлика, че каквото да направи държавниятъ глава, послѣдниятъ не отговаря, а отговаря м-ра. Това начало е прокарано у насъ. То първи пжть възникна въ Англия прѣзъ 1711 г., а още въ 1640 год. парламента иска отъ краля, да му се прати за министръ лице приятно нему. Но понеже това не стана, краля Яковъ I не се съгласи, слѣдствие на което станаха двѣ революции, които свършиха съ Bill of reghts 1688 год. По-послѣ, въ 1711 год., тѣ (лордоветѣ) искаха да има единъ министръ отговоренъ прѣдъ парламента, а краля да не отговаря, и такъвъ имàха. Това право, придобито въ 1711 год., се прие за норма отъ конституцията, основния законъ, т. е. държавния глава е святъ и неприкосновенъ, а министра отговоренъ; но пъкъ за това безъ подписа на министра не може държ. глава да издаде нито една наредба (чл. 8 и 18 отъ нашата конституция). И когато въ Англия Нортъ си подаде оставката въ 1788 г., отъ тогава мандатеръ на народа е министра. — И нашия м-ръ е такъвъ!? Той е такъвъ, до когато го иска короната и народа. Щомъ единъ отъ тѣзи два елемента липсва, ще излѣзе м-ра и държ. глава ще търси другъ. — Благодарение на това положение на министра, че той е свободенъ да подписва или не указитѣ, и щомъ подпише, той вече отговаря; Англия има конституция, а пъкъ въ дѣйствителность е република. — И нашата държава е република. Кои сж юридическитѣ послѣдствия отъ това? — Щомъ министра е мандатеръ на Нар. Събрание и вие приемете това начало, а пъкъ това ще приемете, защото го има и въ чл. 8 и 18 отъ конституцията, питамъ: какви права може да се повѣряватъ на министра? — Тѣзи, които има прѣдставителството, и ако министра отговаря, като къмъ пълномощникъ. Значи, ще отговаря за това, което му е довѣрено, като

keit, von dem die Ministeranklage nur die pathologische Entwicklung darstellt". (Отъ това сѫщото начало произтича и потрѣбностьта за бѫде народното прѣдставителство правоноситель на всичкото, което се отнася до държавната власть. То се изразява отъ народното прѣдставителство чрѣзъ правото на контролъ, което право се опира о института за отговорностьта на министритѣ, а патологическото развитие на този институтъ се проявява въ държавния углавенъ процесъ противъ министра).

Той си задава въпроса, какво нѣщо е м-ръ? — Въ монархическитѣ държави е чиновникъ: монарха му заповѣдва и той отговаря, както всѣки чиновникъ, но за него нѣма м-ска отговорность. Въ държави парламентарни той има друго положение, тукъ е единъ видъ фактически господарь, нѣщо като краля, който безъ него не може да върши нищо. Той е мандатеръ на Народното Събрание и съвѣтникъ на короната, която нищо не може да направи, ако нѣма подписа на министра. Но държавниятъ глава може да си избере другъ министръ. Така е, но и новия министръ може да не подпише. Значи, ако не се намѣри министръ да подпише, какво ще направи краля? Не може да управлява. — Значи, г-да сѫдии, както въ управлението, така и въ законодателната власть, господарь на всичко въ парламентарната страна е народа заедно съ короната. Тѣзи сѫ двата фактора на държавната власть, съ тази разлика, че каквото да направи държавниятъ глава, послѣдниятъ не отговаря, а отговаря м-ра. Това начало е прокарано у насъ. То първи пѫть възникна въ Англия прѣзъ 1711 г., а още въ 1640 год. парламента иска отъ краля, да му се прати за министръ лице приятно нему. Но понеже това не стана, краля Яковъ I не се съгласи, слѣдствие на което станаха двѣ революции, които свършиха съ Bill of reghts 1688 год. По-послѣ, въ 1711 год., тѣ (лордоветѣ) искаха да има единъ министръ отговоренъ прѣдъ парламента, а краля да не отговаря, и такъвъ имаха. Това право, придобито въ 1711 год., се прие за норма отъ конституцията, основния законъ, т. е. държавния глава е святъ и неприкосновенъ, а министра отговоренъ; но пъкъ за това безъ подписа на министра не може държ. глава да издаде нито една наредба (чл. 8 и 18 отъ нашата конституция). И когато въ Англия Нортъ си подаде оставката въ 1788 г., отъ тогава мандатеръ на народа е министра. — И нашия м-ръ е такъвъ!? Той е такъвъ, до когато го иска короната и народа. Щомъ единъ отъ тѣзи два елемента липсва, ще излѣзе м-ра и държ. глава ще търси другъ. — Благодарение на това положение на министра, че той е свободенъ да подписва или не указитѣ, и щомъ подпише, той вече отговаря; Англия има конституция, а пъкъ въ дѣйствителность е република. — И нашата държава е република. Кои сѫ юридическитѣ послѣдствия отъ това? — Щомъ министра е мандатеръ на Нар. Събрание и вие приемете това начало, а пъкъ това ще приемете, защото го има и въ чл. 8 и 18 отъ конституцията, питамъ: какви права може да се повѣряватъ на министра? — Тѣзи, които има прѣдставителството, и ако министра отговаря, като къмъ пълномощникъ. Значи, ще отговаря за това, което му е довѣрено, като

м-ръ, а не като чиновникъ или гражданинъ, и то съгласно конституцията. Трѣбва да се обяснимъ, какви права има Нар. Събрание и какви права може да повѣрява на м-ра. Тамъ е въпроса за министерската отговорность.

Теорията на Росси и Бенжаменъ Констанъ е одавна осждена, защото тя не държи смѣтка, нито за юридическата натура на министерската длъжность, нито за началата на углавното право — а съ едно изражение никому непонятно (delit constructif) — свършва. То било сложно нѣшо прѣстжплението иа министра, та не било възможно да се опрѣдѣли, па и да се опрѣдѣли, то значило по-рано, да се каже на министра, какво може да върши и какво не може. А то било опасно за обществото. По-безопасно било да сждишъ министра за каквото щешъ, да гледашъ съвъкупностьта на неговитѣ дѣйствия и сждията съ своята дискреционна власть да рѣши, да характеризира, и прѣстжплението, и наказанието. Субекти не могатъ да иматъ норми обективни. Всѣка норма си има своя субектъ: напримѣръ обективно е правото въ института за собственость, но азъ мога да бжда субектъ на извѣсно право, което произтича отъ тоя институтъ, но има такива права, за които часно лице не може да се яви, като субектъ. Тѣзи права сж само на нар. прѣдставителство, азъ напримѣръ не мога да подавамъ прошение, да бжде върнатъ княза, детрониранъ на 9 августъ или да имамъ знаме неопозорено. Има общи нѣща, на които носительтъ на такава една теория, която не знае гдѣ е демаркационната линия между прѣстжпното и непрѣстжпното дѣяние на м-ра, не заслужва никакво довѣрие. Затова и тази теория не се прие въ самото отечество на Констансъ и Росси. Въ 1879 г. 13 мартъ (гл. Journal officiel) камарата на депутатитѣ не прие проекта, докладванъ отъ Брисона, за даването подъ сждъ министритѣ на правителствата на Макмасона отъ 17 май и 23 октом., кабинетитѣ на Брогли и Шонбуе. Теорията на Росси е осждена вече въ това отношение.

Г-да сждии, може да има такива права само Народ. Събрание, които часнитѣ лица не могатъ да иматъ и не могатъ да ги осжществятъ, а само народа може да ги има и да ги осжществи въ лицето на своето правителство. Ако се хвърли единъ бѣгълъ погледъ върху конст. още отъ 1 чл. чакъ до отдѣлъ I на гл. XII не срѣщаме ни една норма, на която субектъ би могалъ да бжде и часно лице. Вие напр. може да забѣлѣжите това още въ чл. 1 отъ констит.; ако не нар. прѣдставителство, то кое часно лице може да заведе дѣло или да сезира нѣкоя власть, като носитель на индивидуалното си право, което произтича отъ тази норма: да рѣши тази власть, че не бива или бива да се уголеми, или намали територията на българското княжество? А защо не може? — Защото тукъ имаме работа съ една обективна норма, отъ която произтичатъ наистина индивидуални права, като отъ всѣка обективна норма, но на тѣзи индивидуални права се явява носитель само народното прѣдставителство.

Но има въ конституцията и норми съ двойственъ характеръ, напр. института за правото на собственость. Азъ мога да бжда субектъ на извѣсно право на собственость, основано върху обективнитѣ норми

на института за собственостьта. И наистина, споредъ чл. 67 и 68 отъ конституцията правото на собственость е неприкосновено. Ако единъ министъръ издаде окржжно, съ което отмѣнява института за правото на собственость, върши едно: присвоява си правото, да издава закони, което е право на народното прѣдставителство по принципъ. Но ако сжщиятъ тоя министръ, за да прокара напр. една желѣзница въ Южна България насилствено и безъ съблюдение чл. 67 и 68 отъ конституцията, отнима имотитѣ на гражданитѣ — върши друго. Въ послѣдния случай той не нарушава обективната часть на обективната норма въ чл. чл. 67 и 68, а само си присвоява субективни чужди права, основани на тази сжщата обективна норма. Въ първия случай имаме работа съ държавно право, а въ втория съ право публично, или чисто гражданско, въ всѣки случай не държавно, а обикновено право. Въ първия случай може да се съдържа коституционно нарушение, а въ втория само обикновено нарушение.

Лишава се едно лице напр. отъ свободата, интернира се. Отговорность настжпва по обикновения угл. законъ, ако това интерниране нѣма нищо общо съ унищожение на нормата за личната неприкосновеность за гражданитѣ споредъ ст. 73, 75 отъ конституцията. Точно така, както всѣки министръ може да ни отнеме извѣстенъ недвижимъ имотъ подъ другъ прѣдлогъ, а не отъ незачитане и намѣрение да направи тази норма за неприкосновеностьта на собственостьта за недѣйствителна.

Всѣки день държавата се осжжда за неправилно присвояване на чужди недвижими имоти, но отъ това още не слѣдва, че съотвѣтствуваЦитѣ министри нарушаватъ чл. чл. 67 и 68 отъ конституцията. Ако е така, господа сждии, може ли да ни се говори, че сме нарушили конституцията, когато сме нарушили единъ правилникъ за приспособление закона за земнитѣ произведения? Когато азъ наруша закона за полицията — чл. 27 въ този смисълъ, или чл. 23 отъ закона за селскитѣ общини, или че единъ министръ да отговаря за това, че е утвърдилъ единъ търгъ, като е зѣлъ пари, ще ли отговаря по такъвъ начинъ? Има ли разлика между управителя и министра, когато утвърдяватъ търговетѣ освѣнъ въ размѣра? И управителя може да утрвърдява търгове до 10000 л. и акоземе пари, това е рушветъ, за който ще отговаря. Сжщото е и съ м-ра. Това не е работа на държ. сждъ, а на общитѣ сждилища. Министра само когато наруши такава обективна норма, субекта на която е Нар. Събрание, тогава той нарушава своя мандатъ. Нима той е туренъ да държи смѣтка за 5 лева? — той не е бакалинъ? Това е да се нѣма понятие за министръ и не може да става нигдѣ дума за туй освѣнъ въ България. — Нарушилъ законитѣ, защото подалъ една телеграма!! Но има или нѣма държ. сждъ, дискреционна власть, то е другъ въпросъ. Обаче и тази власть трѣбва да има мѣрка. Нарушилъ м-ра единъ правилникъ, нарушилъ конституцията! Моля ви се, кажете ми, кой чиновникъ не е нарушилъ поне единъ правилникъ? — Кой знае правото така добрѣ, щото нищо да не наруши? — Защо сж тѣзи три инстанции въ сждилищата, ако хората не грѣшатъ? Какво чудно тукъ, че единъ министръ може да

не разбере или пъкъ неточно тълкува законитѣ; и кой е този държавникъ, този м-ръ, който ще знае всички правилници и не ги нарушава? Казва се, че безъ кредитъ отъ Събранието не може да се употрѣби държ. пара. Добрѣ, но ако се яви неприятеля, ще чакаме ли кредитъ? Да, но ще намѣримъ старото положение. Г-да сѫдии, то е много неоснователна претенция и такова положение на работата не може да се допусне. Държавника не е, който прави смѣтка за 5 л., той държи народния суверенитетъ и не трѣбва съ този суверенитетъ да злоупотрѣби, напр. ако каже, че азъ нѣма да управлявамъ съ камарата и пр., както е случая съ Полиняковия процесъ.

Никой политически процесъ не е испадалъ до толкова, до колкото този. Въ всички процеси азъ виждамъ, че се отнематъ права, застрашава се обществото, вѫтрѣшната безопасность на страната, формата на управлението, а тукъ дребнавость и дребнавость и да ни се твърди, че правдата ще говори, а не отмъщението, че не отъ злоба, а отъ стрѣмлението да тържествува законностьта, е възбуденъ този процесъ, е нелѣпость. Както виждате, г-да сѫдии, нищо нѣма обяснено и излиза отъ обвинението, че се хвърля рѫкавицата на либералната партия. И въ другитѣ държави партиитѣ до като не дозрѣятъ се тъй пристрастно сѫ употрѣблявали това орѫдие, за да се самоунищожаватъ гражданитѣ. Днесъ насъ даватъ подъ сѫдъ, утрѣ ние тѣхъ и т. н. А отъ това нищо добро за страната. Вие ще спасите това положение, г-да сѫдии, защото, когато се обяснятъ добрѣ тѣзи въпроси, тогава хората, като даватъ м-ри подъ сѫдъ, ще се замислятъ. Още отъ начало е казалъ моя противникъ, че ще търсятъ „калъпи“ за този случай и когато се каза, че се върши измѣна и прѣдателство въ прѣдложението, въ обвинителния актъ не се поддържа подобно нѣщо: обвинителя мълчи и не нарича г-нъ Радославова измѣнникъ и прѣдатель, защото народа знае кой е прѣдатель, кой е измѣнникъ и въ всѣки случай то не е г. Радославовъ.

Азъ искамъ да обясня моята идея относително натурата на министерската длъжность. Казахъ, че министра е мандатеръ на Народното Събрание въ парламентарнитѣ държави и че Нар. Събрание не може да повѣри на м-стра повече отъ това, което той има. Но м-стра, благодарение на това, че му е повѣренъ този мандатъ, той става управитель на министерството. Това е повече отъ понятно. Обаче, ролята на министра е двойствена: Отъ една страна той е началникъ на управлението въ тази часть, която му се повѣрява и слѣдователно е чиновникъ, като всѣки други; той сѫщеврѣменно е мандатеръ на тѣзи права и обективни норми, на които субектъ може да бѫде само Народното Събрание; слѣдователно тази натура трѣбва да се различава. Азъ като опрѣдѣлямъ понятието, че той е мандатеръ, лесно се разрѣшаватъ тия въпроси, които се явяватъ тъмни и които сѫ дали поводъ на такива писатели, като Росси да мислятъ, че това е нѣщо неопрѣдѣлено и за него трѣбва една държавна дискреционна власть, да рѣшава какво е прѣстѫплението. И наистина, г-да сѫдии, щомъ е мандатеръ, пълномощникъ. Лесно е да се обясни, кога той прави прѣстѫпления и кога не; за какво отговаря и за какво не. Азъ мога да отговарямъ като

адвокатъ на извѣстенъ клиентъ за това, което той ми е повѣрилъ. Какво ще злоупотрѣбя, ако злоупотрѣбя и какъ ще отговарямъ азъ спрѣмо него? Нѣма никаква разлика, само вѣщьта е различна. Като часното лице отговаря и нравствено, и политически, и парламентарно, ако имаше парламентъ, така и м-стра ще отговаря. Коя камара ще повѣри нѣщо на единъ м-стръ, ако той не прѣдставлява нравствено това, което я иска? Кой човѣкъ ще си повѣри другиму своитѣ интереси, ако и той не прѣдставлява това? Но за туй нѣма наказание, ако човѣкъ не е достоенъ. Достатъчно е той да отговаря на нравитѣ и обичаитѣ приети въ дадено врѣме, у даденъ народъ. Какви сѫ тѣ? То зависи отъ народа и културата му. Отговорность нравствена не може да си има мѣстото никадѣ освѣнъ тамъ, дѣто се бори човѣкъ между народа и иска да му бѫде полезенъ. Значи отговорностьта на м-стра е прѣди всичко нравствена. Тя намира своята санкция у хората, които се борятъ за своитѣ права. Като примѣръ на нравствената отговорность можемъ да земемъ Парнелъ, който изчезна отъ политическата сцена, благодарение на нравствената отговорность на държавнитѣ мѫже. Но има и политическа отговорность, която е по-голѣма отъ нравствената. Тя се изразява въ платформата.

Народътъ може да се събере на митинъ и може да заяви, че еди коя си политика не удобрява. И министра трѣбда да държи смѣтка за това, защото прѣдставителството прѣдставлява този народъ, и като е съгласно съ народа, той ще бѫде бламиранъ. Ако прѣдставителството не бѫде съгласно съ народа, той може да бѫде още министръ, никой нѣма да го събори, но той знае, че върви противъ общественото мнѣние, което единъ день може да си отплати. За примѣръ може да ни послужатъ Салсбъри и Гладстонъ. Въ врѣме на турскитѣ звѣрства 1876—77 год., английския народъ съ грамадни и многочислени митинги, изказа своето желание, английското правителство да помогне на българитѣ. Салсбъри бѣше противъ, понеже тракцията на Англия бѣ такава, да се поддържа Турция, като противовѣсъ на рускитѣ стремежи въ Цариградъ. Гладстонъ отдавна бѣ разбралъ, че Турция вече никой не може я спаси, а българския народъ е толкова жизнеспособенъ на Балкан. Полуостровъ, щото може да замѣни Турция спрямо английската политика. Затова на митингитѣ бѣ противъ Салсбъри и насърдчаваше английския народъ съ думитѣ: срамъ за Велика Британия, че нито една думица не е казала въ полза на политическата свобода на угнетенитѣ българи. Въ Берлинския конгресъ Салсбъри прѣзрѣ английското общ. мнѣние, но за това пъкъ и общ. мнѣние въ 1880 г., повикано на избори, отплати му се съ прѣзрѣние, като даде своя мандатъ на Гладстоновата партия.

Освѣнъ тая отговорность има и парламентарна. А въ нашето отечество всѣки денъ може да се бламира единъ министръ отъ прѣдставителството. Ний изказваме недовѣрие на министра; ний питаме защо сте направили това, той не отговаря, — може да го бламиратъ и свършено. Това не е проста отговорность, това е цѣло орѫдие, за да се пазятъ народнитѣ интереси. А въ нашата Конституция въ чл. чл. 105—107 изрично е казано, че министра е длъженъ да отговаря на

всѣки прѣдставитель за тия норми, на които субекта се явява народа. Народа управлява, защото суверинтетътъ е въ ржцѣтѣ му и прѣдставителството е господарь на всичко въ страната, и каквото каже то, това трѣбва да бжде. Имаме и постановление за политическа отговорность, имаме митинги, имаме и печата. Значи всичкитѣ срѣдства, които ги има една парламентарна страна, имаме ги и ний. И у насъ сжществува парламентарна отговорность. — Азъ искамъ това понятие да се схване добрѣ, защото гдѣто има парламентарна отговорность, държавно-углавно министерска отговорность нѣма, и законодательтъ не се занимава съ процеси, съ каквито ний се занимаваме тукъ. Гдѣто има пълна парламентарна отговорность, държавно-углавната става излишна, защото парламентарната отъ една и цивилната и обикновено углавната отъ друга страна сж съвършено достатъчни, за да се запазятъ народнитѣ интереси. [1])

Намъ остава да видимъ юридическитѣ отговорности на министра. М-стра отговаря освѣнъ това граждански по-гражд. право, съ тази разлика, че понеже той стои на върха на управлението въ своята изпълнителна область, той е първия човѣкъ, и послѣдната инстанция на изпълнителната власть. И той не може да попадне подъ никаква дисциплина, понеже тя прѣдполага по нисшъ чиновникъ да го сжди по-висшъ. Той е при това фактически владѣтель на изпълнителната власть, слѣдователно, ако единъ чиновникъ не отговаря за своитѣ грѣшки, като обикновенъ гражданинъ, понеже натурата на неговата работа е такава, че иска отстжпка, то за м-стра има по-голѣмъ резонъ да не отговаря. И вий виждате, че сждията не отговаря за своитѣ грѣшки, понеже той прави грѣшки случайно, отъ които грѣшки не може да се прави капиталъ. Обикновения човѣкъ ще отговаря и за голѣми и за малки грѣшки. Кой е поставенъ по-високо и има по-мжчна задача, за него законодателя прави изключения, прави отстжпки. При чиновническата отговорность има други правила: за поврѣди станали по негови непознания, трѣбва обществото да отговаря. А м-стра, като натоваренъ съ най-сложната задача има по-голѣмо право въ това отношение отъ единъ обикновенъ чиновникъ, който се занимава съ текущи работи, когато м-стра се занимава и съ работи вънъ отъ управлението. Въ настоящия процесъ г-да сждии, това отношение ще има голѣмо значение, защото имаме и гражд. искъ. Азъ вѣрвамь да си обясните, кога единъ м-ръ може да отговаря граждански или стои по-горѣ отъ всѣки чиновникъ и има ли raison d'être за това. Вий сами ще признаете, че натурата на юридическия фактъ въ каквото и да е отношение е друга и иска повече умъ и опитность. Човѣкъ се явява при извѣсни конкретни случаи недостатъчно подготвенъ, за да избѣгне всѣка врѣда, която може да стане отъ неговитѣ дѣяния. Всичкитѣ законодатели, освѣнъ гръцкия, мисля и ромжнския, не наказватъ министритѣ, ако той министра, съ умисълъ не причини врѣда; и гръцкий иска да има тамъ непростителна неглигенция. Въ 1879 г. гръцкия законодатель прибави: когато закача най-сжщественитѣ интереси на държавата чрѣзъ непростителна немарливость. Това много говори, г-да сждии, говори че не може

[1]) Виждъ Лера ст. 298—320: Hates Cours Politiques.

единъ м-ръ да отговаря за такива дѣяния, каквито отъ другата маса се искатъ. А пъкъ ако сравнимъ дѣяния, че далъ телеграма, та да се иска за това врѣда, такива обвинения съвсѣмъ блѣднѣятъ и не сѫ основани на никаква почва и не издържатъ критика, защото тѣзи 5 л. които се искатъ, не се искатъ за това, че не се платило на държавата. Но, за да има граждански искъ, даже при обикновенъ процесъ, трѣбва врѣдата да е произлѣзла отъ самото дѣяние, което съставя часть отъ състава на прѣстѫплението. Азъ нѣма повече да се простирамъ по гражданската отговорность: по нея ще иматъ дума много отъ моитѣ колеги.

Остава да различимъ углавната отъ държавноуглавната отговорность на м-стра. За нея, ние не чухме противната страна какъ я мѣри. Законътъ е изриченъ, той казва, че м-стра отговаря за обикновено прѣстѫпление по другъ редъ; за държавно прѣстѫпление по другъ. Гдѣ е мащаба, за да знаемъ ний, кога ще бѫде обикновено прѣстѫплението и кога държавно? Мащабътъ по моето мнѣние, г-да сѫдии, до колкото си съставихъ понятие отъ тия автори, които ми се паднаха въ рѫка е този: трѣбва да се гледа пакъ натурата на дѣянието, което е извършилъ м-стра; ако тази натура, това дѣяние е такова, щото той когато върши дѣянието функционира отъ името на Народното Събрание, отъ името и за смѣтка на народа, нарушава тия обективни норми, на които субектъ може да се яви само Народното Събрание: тогава може да се говори за държавно-углав. министерска отговорность. Ако той, обаче функционира не като такъвъ, а като обикновенъ чиновникъ или обикновенъ гражданинъ, той вече нѣма работа съ държавния сѫдъ. Ний нѣмаме работа съ държавна отговорность, но кѫдѣ е границата, какъ ще узнаемъ, кога функционира тъй или инакъ, тукъ е най-мѫчната задача. Медицитѣ, кога разглеждатъ едно парче месо, знаятъ кое е кръвь и кое е месо или нервъ, а и ний трѣбва да знаемъ, че въ едно и сѫщо дѣяние има, или държавно углавна, или обикновено углавна отговорность, въ зависимость отъ това, какво е неговото намѣрение и каква е нормата, която нарушава, когато той дѣйствува. Мисли ли той съ това си дѣяние да нарушава правата дадени на народа, или пъкъ нѣма такова намѣрение? Само така можемъ ний да намѣримъ смисъльта на законодателя, която тукъ въ закона за свѣдѣне на министритѣ е прокарана. Напр. единъ м-ръ сключва заемъ, но може ли да го сключи безъ Народното Събрание? Нашата Конституция не позволява. Единъ гражданинъ може ли да се плачи, че не иска този заемъ? Той може да прави митинги и да дѣйствува както знае, обаче той не може да бѫде субектъ на тия норми, както е субектъ народното прѣдставителство. Само то може да пита, какво прави м-ра. Ergo тази натура не е обикновена и за такива нарушения има думата необикновения сѫдъ — държавния сѫдъ. Но и м-ра управлява юридическото лице — министерството — което си има своитѣ права и длъжности, както всѣко юридическо лице. Това юридическо лице се явява субектъ на много права, които произтичатъ отъ обективното ни положително законодателство точно така, както всѣко физическо или юридическо лице. Ето такова едно право е злоупотрѣбено отъ министра. Напр. министра присвоява една сума депози-

рана въ мимистерството, утвърдява единъ търгъ само слѣдъ като взима подкупъ една сума — тука натурата е друга, обикновена, такава каквато е и за всѣки чиновникъ, защото тѣ не сѫ права, които сѫ реални само съ позволението на Народното Събрание при всѣки конкретенъ случай, а права, които се осѫществяватъ на основание законитѣ и практиката отъ самото министерство.

Ето защо закона за сѫдене министритѣ дѣли дѣянията на министра на обикновени и държавни углавни и послѣднитѣ праща на обикновенитѣ сѫдилища. Друга мѣрка, другъ масщабъ, освѣнъ тозъ, който посочвамъ за раздѣление на тия двѣ категории на министерска отговорность, нѣма и не може да има.

Изпълнителната власть у насъ е дадена въ рѫцѣтъ на тѣзи учрѣждения, които се казватъ м-ства и м-ски съвѣтъ, които не сѫ слети съ личностьта на м-ра. Както едно дружество, основано законно, е носитель на извѣсни права, така и едно м-во, каквото и да е то опрѣдѣля какви сѫ атрибутитѣ му, до кѫдѣ се простиратъ неговитѣ права въ обикновения животъ. Конституцията е дала на м-ра извѣсни права въ обикновената администрация; тия ако се нарушатъ, тѣ не сѫ отъ оная категория, за която ние говорихме. Ето защо м-ра на финансиитѣ завежда тукъ прѣдъ васъ искъ безъ да пита Народното Събрание. Правилно или не, другъ е въпросътъ. Защо? Защото той управлява едно юридическо лице, което си има своитѣ права. Отъ двойственното положение на министра произлиза и двойственностьта на неговата углавна отговорность. Ето защо, като сѫдимъ ние единъ министръ, трѣбва непрѣменно да държимъ смѣтка, при всѣко нарушение да имаме прѣдъ видъ, каква юридическа натура има: е ли то отъ обикновенитѣ. Ако е отъ обикновенитѣ, тогава Държ. сѫдъ ще каже: азъ не съмъ компетентенъ да разглеждамъ това прѣстѫпление, по право азъ съмъ за друго; достолѣпието ми не допуска, идете при обикновенитѣ сѫдилища. Неговата присѫда е държавно углавна присѫда. Прѣстѫплението не е прѣстѫпление обикновено. Най-измѫчения по държ. углав. процесъ подсѫдимъ може да бѫде въ историята първата личность. Неговото прѣстѫпление е политическо, то не е позорно и за това именно законодателя ги дѣли и казва: ако има позоръ, идете при обикн. сѫдилища; ако е политическо, да се сѫди отъ Държавния сѫдъ и само за това се дава тази часть на подсѫдимия. Да се сѫди м-ръ за обикновени прѣстѫпления, то е да разбъркаме обикновеното управление съ общото. Само необикновеното, което прави сътрѣсение, само то въ страната трѣбва да бѫде прѣдметъ на необикновенъ сѫдъ — държавенъ.

Подъ конституция въ континента разбиратъ основния законъ, помѣстенъ въ извѣстенъ документъ. Въ Англия нѣма писменъ документъ, въ който да сѫ помѣстени всичкитѣ основни закони и да се твърди, че такава е конституцията. Но и тамъ се знае, кои сѫ основни закони и кои не, и парламента често пѫти рѣшава, че еди кое постановление ще се счита конституционно. Така напр. въ 1711 г. парламента рѣши, че краля трѣбва да праща м-ръ приятенъ на лордоветѣ и че краля нѣма да отговаря, но министра му ще отговаря за всичкитѣ дѣяния, отнасящи

се до управлението на страната. Тукъ е зародиша на чл. чл. 8 и 18 отъ нашата конституция. Не се обвинява г-нъ Радославовъ, че е нарушилъ конституцията, а се обвинява, че е нарушилъ законитѣ: за изборитѣ, за селскитѣ общини и пр. Тѣ не сж закони отъ държавно право. Нима избирательтъ, който се спре отъ нѣкого, не може да даде подъ сждъ този, който злоупотрѣбява съ него? — Може. Нима общината не може да реализира своитѣ права? Но отъ това не слѣдва, че всѣко начало турено въ конституцията е конституционно начало; има и такива, които гонятъ друга цѣль, напр. какъ да се прояви държавната власть и др., които нѣматъ сжществено значение и не се считатъ отъ конституционното право, за които министритѣ може да отговарятъ углавно. Напр. министрътъ трѣбва да отговаря на запитването (106 чл. отъ Кон.). Той не ще. Тогава той отговаря парламентарно, болшинството може да му каже, че нѣма довѣрие у него, но да се даде такъвъ м-ръ подъ сждъ, че нарушилъ чл. 106 отъ конституцията, не е прието. Конституцията всѣкждѣ се нарушава. Нѣма държава да не нарушава конституцията си. Конституцията дава избирателни права на духовнитѣ у насъ, но съ законъ е нарушена. И чиновникътъ трѣбва да има избираемо право, но законътъ не му дава. Конституцията казва, че ще отговаря най-напрѣдъ автора, послѣ издателя, а по закона за печата, колко врѣме първъ отговаряше издателя, послѣ автора. Контролътъ на властьта по конституцията е у народа, народното прѣдставителство и то каквото рѣши, то е нормата, която управлява, то е и господарь. Нар. прѣдставителство е доволно отъ дѣйствията на министра. Какво повече? Азъ мисля, г-да сждии, че имаме и практика по този въпросъ. Азъ подигнахъ прѣдъ васъ въпросъ, че държ. обвинитель, г. Малиновъ, не може да бжде такъвъ, защото не е нар. прѣдставитель. Отговори ми се, че има рѣшения на двѣ Об. Нар. Събрания и азъ се подчинихъ. Вие рѣшихте тогава три въпроса. Има ли право държ. сждъ да гледа това дѣло, безъ да бжде рѣшението утвърдено отъ короната? Вие ги разрѣшихте и казахте още, че и Малиновъ може да бжде държ. обвинитель. Защо? — Защото е парлам. държавата и това право на парламента нѣма нужда отъ утвърждение на държавния глава. Това право добито въ Англия едвамъ при Вилхема III — ние го добихме вече и фактически съ вашето опрѣдѣление по този процесъ. Сжщо и за Ходжовъ, втория обвинитель, казахте, че народа го праща, защото е господарь на всичко. Едно отъ двѣтѣ или е господарь Нар. Събрание и което е удобрило нѣма никой право да го критикува, или трѣбва да диримъ кой е господарь. Казвамъ, че въ този процесъ не може да се приеме това, което ни сочи г. Малиновъ. И ви моля да приемете това наше искане, че ние ако сме направили нѣкоя грѣшка, като министри, ние имаме удобрѣнието на Нар. Събрание. Ама наши партизани били въ събранието! — То е другъ въпросъ, и ние не сме доволни отъ сегашнитѣ, но знаемъ какво е конституция, трѣбва да търпимъ. Противника ще каже, ние имаме друго събрание, което рѣши. На това ще му отговоря, ако, който ме е опълномощилъ, е одобрилъ моитѣ дѣйствия, на какво основание може да се яви и да каже, азъ сега не ги одобрявамъ?

Заключвамъ, че понеже има контроль Нар. Прѣдставителство и държи сѫдбинитѣ на народа въ рѫцѣ, понеже той е господарь на тия права, за които се бори противната страна, и понеже той е пълномощителя на м-ра; то като е одобрило това, което е направилъ м-стра отъ пегово име и за негова смѣтка, на всичко това е турено точка и вѣрвамъ и сѫдътъ ще тури точка.

Най-добритѣ хора могатъ да бѫдатъ най-нещастни, най-способнитѣ хора не достигатъ своята цѣль и ставатъ жертви на интриги, а законодательтъ не може да иска отъ тѣхъ освѣнъ добросъвѣстность. — А м-рътъ, комуто се дава цѣла машина да движи, ще отговаря ли когато е *добросъвѣстенъ?* Ако часнитѣ лица не отговарятъ за такива прости работи, не може да се иска това отъ единъ м-ръ, инакъ значило би да нѣма държава, защото никой не би се наелъ да стане министръ. Ето защо първъ дългъ, при разглеждане дѣянията на г. Радославовъ, на почитаемия сѫдъ ще бѫде да види, това дѣяние добросъвѣстно ли е, или не е. Единъ м-ръ може да направи много пакости, но той нѣма защо да отговаря, ако прави това за доброто на своето отечество. Управлението се дава на едно лице, защото дѣто се иска разсѫждения, само тамъ парламентарнитѣ начала вирѣятъ, а тамъ дѣто се иска управление, дѣйствие, и най-добрия философъ може да бѫде негоденъ: до като той се рѣши, събитията прѣдварватъ всичко. — Дж. Ст. Милъ е казалъ, че въ управлението какъвъ чиновникъ за да се назначи, зависи отъ много работи. На най-добритѣ хора у народа като организатори, като министри, подсмиватъ имъ се секретаритѣ за най-дребнитѣ работи. Ние свръшваме университета, влизаме въ сѫда и не можемъ да напишемъ едно опрѣдѣление. Милъ казва за това: искали се счетоводитель и се даде тази длъжность на единъ добъръ танцьоръ! — Значи, при управлението не може да се разсѫждава тъй, както разсѫждаватъ противницитѣ, а трѣбва да се разсѫждава както хората разсѫждаватъ, именно, че то е една машина сложена и м-трътъ трѣбва да има довѣрието на народа, трѣбва да е опитенъ и не трѣбва да му се държи смѣтка за 5 лева. Конституцията какво казва? — Ти си правителство, азъ гражданинъ; ти тамъ, азъ тукъ.

Когато се размърда народа или доде неприятеля и дезорганизира всичко, той ще разсѫждава какво казва правилника. Министрътъ, който управлява и иска да управлява една страна, не може самъ да разсѫждава подробно, както събранието или сѫда. Когато се говори за отговорность на министра, не се иска само да се знае, каква е натурата на неговата дѣятелность; но трѣбва да се има прѣдъ видъ общественото мнѣние като сила, която регулира неговата дѣятелность. Министрътъ на вѫтрѣшнитѣ дѣла не е повиканъ, за да пази формата на закона, той е повиканъ да съгласява волята на народа съ факта и като mandataire на обществото, а общестеното мнѣние е сила непрѣодолима. Какво е общественото мнѣние се пита *Холцендорфъ*, е ли сборъ на всички воли въ държавата или болшинства на тѣзи воли? — Не е ни едното, ни другото. Или мнѣния на отдѣлни видни лица въ обществото? И това не е. Какво е тогава? Народно творение, творение на народния духъ, което заставя всѣкиго да върши това, което

не иска. Такава сила е груба и когато се разяри, никой не може да й противостои. То е единъ спящъ левъ, то е като силна вода. Въ това врѣме м-рътъ какво ще прави? Защо му е конституцията, кога материяла, за който е направена тя изчезва? Нашитѣ противници не ни даватъ това право. За силата на обвинителния актъ, особено при разтурване кметствата, Дуранъ-Кулакъ, Щабла, Тръстеникъ, какво бѣха? Народа прави революция и страхъ ги е обвинителитѣ да го споменатъ. При процеса на Полинякъ, това видѣхме ние. Правителството разваля всичко, не признава камарата, ревизори налага и публикува три ордонанси, въ които Шателнозъ изрично казва, че всички законни мѣрки сж изчерпани, та за това правителството ще управлява вънъ отъ законътъ, ще издава ордонанси за такива случаи, за които хартата отъ 1814 год. не позволяваше. Искате да не се нарушава конституцията, а правите бунтове, не се подчинявате на закона, искате само отъ вашата партия да има хора на власть и тогава само уважавате конституцията! Работата е да се подчинимъ и на противницитѣ пакъ въ името на закона.

Ако министрътъ е билъ добросъвѣстенъ, то не само Пушкаровъ, но мнозина отъ тоя типъ можеше да интернира. Истина е, че задачата е мжчна, г-да сждии, да рѣшите, но трѣбва да знаете събитията, като почнете отъ 9-й августъ, кой кждѣ е билъ и какво е вършилъ въ тази държава. Министрътъ на вжтрѣшнитѣ работи трѣбва да знае, а вие отъ гдѣ ще знаете? Въ това отношение давамъ право на държавния обвинитель, че често пжти политическия сждъ въ това отношение е по вѣщъ, повече е кипѣлъ въ тия борби на народа, защото до като не е отишелъ човѣкъ да се бори политически между народа, той не знае каква е политическата борба и мжчно е да се обсжждатъ дѣянията на министра. Но политиката нѣма нищо общо съ правосждието. Леръ даже не знае по голѣми неприятели отъ политиката на правосждието.

Вие знаете отъ 9 августъ имало ли е миръ въ тази страна: сътрѣсения, вълнения, детронирания, емигриране и нищо повече! Подиръ Стамболова, Радославовъ влиза въ кабинета на Стоиловъ, за да влѣземъ въ пжтя на прогреса, на цивилизацията, да се успокоимъ. Пакъ не може. Доде Радославовъ и Грековъ; много добри намѣрения изказаха, но защото не се изпълниха така въ точъ, възмущава се противника. Ела да управлявате, за да видите защо! Трѣбва да се влиза въ положението на министра: ние не сме като англичанитѣ. Какъвъ е митинга въ Варна? Съ тояги се отива и на окржжния управитель се заповѣдва, да пусне арестуванитѣ; биятъ се и наран准ватъ граждани и солдати; убиватъ се граждани и подиръ това ми се твърди; управлението нарушавало конституцията, а гражданитѣ не нарушавали законитѣ . . . .

Защо искатъ г. Радославовъ да не разтури кметствата, когато всичкитѣ режими ги разтуриха? Да вземемъ Пловдивското кметство: падна Стамболовъ, разтури се; додоха народняцитѣ, разтури се; додоха Грековъ—Радославовъ, разтури се; додоха колективиститѣ съ министръ-президентъ Каравеловъ, разтури се; доде Даневъ сжщо, и ще

се разтурва и за напрѣдъ. Това разтурване не е отъ м-ра, а отъ народа, отъ борбитѣ и злобата, която се издига много високо въ най висшитѣ слоеве на обществото. Даже въ послѣдното село противника не може овцата си да пусне свободно: плаща глоба, става прѣдметъ на гонения нечути и прѣдъ всичкитѣ власти. И това не сж хора, а разярени лъвове, които единъ другъ трѣбва да се ядатъ и като единъ денъ падне правителството, елате, ако можете да ги спрете, да не навлѣзатъ въ кметството! Така тѣ разбиратъ конституция! И вие, които държите порядъка, какво ще кажете? — Пращате началникъ да възстанови кметството. Г-нъ Радославовъ направи това, но какво става? Селянитѣ казватъ, че кмета давалъ мера на роднинитѣ си, обаче началника провѣрява и намира, че демократитѣ не сж прави, а клеветятъ. Въ това врѣме се явяватъ 500 души съ сопи и катастрофата готова. Какво ще прави министра? Ще пази чл. 23 отъ закона за селскитѣ общини, защото ще наруши Конституцията?! Да! Но не се пази така конституция. — Закона казвалъ, че като не искате единъ кметъ ще си изберете други, но трѣбва да чакате дена на изборитѣ; болшинството обаче сж демократи въ Тръстеникъ, изпжждатъ безъ врѣме кмета и когато доде м-ра да го възстанови, убиватъ стражара му. Но само въ това село ли е така въ България? — Щомъ падне правителството, раздвижатъ се навсѣкждѣ и свалятъ кмета. Общественото мнѣние е такова и право или криво, така се е сложило, та за това трѣбва да се държи смѣтка за него. Азъ съжалявамъ, че не чухъ нищо въ рѣчьта на Малинова за общественото мнѣние. Не е ли повлияло това обществено мнѣние поне въ едно дѣяние на г. Радославова?! — Не! — То е въздигнато като факторъ въ държавното право и сега общественото мнѣние регулира извѣсни нѣща, кждѣто м-ра е свободенъ да наруши не само малки закончета, но и конституцията, подъ условие Нар. Събрание да удобри това, като му каже, така трѣбваше да се постжпи.

Друго нѣщо, г-да сждии, отъ всички се съзнава днесъ, че управлението трѣбва да бжде едно недѣлимо нѣщо, трѣбва солидарно да се управлява, а не въ дисхармония съ другаря.

По-рано, когато е писалъ Rossi, не е ималъ това прѣдъ видъ, че м-ра, който е важенъ факторъ въ страната, не може да върши нищо, безъ волята на държавния глава. Да имашъ изпълнителната власть, трѣбва да си господарь и на срѣдствата ѝ, а който е господарь, той може напълно да отговаря. Най голѣмото спомагателно срѣдство на тази власть е армията и, който я нѣма, нѣма изпълнителната власть въ пълнитѣ ѝ размѣри. Ето защо не се възхищаваха хората отъ тази теория, че м-ра е всичко, защото той не може да заповѣдва на армията, която има другъ господарь. Туй нѣщо не се е съзнавало отъ първитѣ писатели и затова говорятъ за delit constructif. Сега обаче така не мислятъ хората: като имате управлението, трѣбва да имате всичката изпълнителна власть, а за да я имате, трѣбва да имате и всичкитѣ срѣдства, които ако не му се дадатъ, не може да искате отъ м-ра такава отговорность. Ето защо по теорията на Бенжаменъ Константъ м-ра ще отговаря и когато бездѣйствува, но какъ ще дѣйствува, когато той нѣма армия?! — За това сега, когато се говори за м-ска отговорность,

никога не се допуща, че той ще отговаря и когато бездѣйствува. Аслж е дошло вече врѣме, когато отъ день на день държавно углав. министерската отговорность се стѣснява и замѣства съ парламентарната. Слѣдствие на това виждаме, че въ 1807 год. се турятъ тѣзи начала, които и ние имаме въ чл. 8 и 18 (чете ги) кждѣто се казва, че министра ще отговаря прѣдъ Народ. Събрание, защото е неговъ мандатеръ. Отъ тогава вече виждаме, че държавнитѣ процеси въ Англия изчезватъ. Нека да не ни казватъ обаче, че тѣ сж изчезнали, защото на врѣме англичанитѣ сж давали м-ритѣ подъ сждъ — наказанието не може да махне причинитѣ на прѣстжплението.

Ето какво казва Леръ по този въпросъ: Nous ne croyons pas qu'il n'y ait rien à repondre à cette argumentation péremptoire et a ces eloguentes paroles. Aujourd'hui la responsabilité politique d'une part, la responsabilité civile de l'autre, peuvent seules atteindre tout fait coupable commis par les ministres en dehors de ceux qui tombent sous l'application du code penal. [1])

Lair се възхищава тукъ отъ думитѣ на Jean Clos, помѣстени на стр. 146 въ съчинението му Sur la Responsabilité des ministres, който като се възмущава отъ теорията на Rossi и отъ учението, че сждътъ могълъ да има дискреционна власть, произнася се тъй: „Et quoi! on écarterait ce principe en ce qui concerne les ministres, comme s'ils n'etaient pas des citoyens et à ce titre n'avaient pas droit aux garanties d'une bonne justice, comme si en acceptant ces fonctions, ils se mettaient hors de la loi! Et c'est justement à des hommes que leur position même expose aux plus viles attaques de l'ersprit de parti, à en courir des condamnations dictées par les passions politiques, que l'on refuse cette protection jugée indispensable pour les citoyens!“ Така, и Lair, и Jean Clos, и нѣмската наука всичкитѣ автори отъ 80 години насамъ не даватъ право на сждията да има дискреционна власть и считатъ при това обикновено углавната съ цивилната отговорность отъ една и парламентарната отговорность отъ друга страна за съвършено достатъчни, а държавноуглáвната отговорность за излишна. Сжщото виждаме и фактически въ Англия отъ 1805 год., т. е. сто години вече какъ нѣма министръ подъ сждъ, нѣма вече процеси. Това показва, че нѣма вечъ процеси, не защото сж давани подъ сждъ министритѣ, а защото хората сж узрѣли и прѣдставителството признава правилностьта на дѣянията и на своя противникъ. Тамъ има преса, обществено мнѣние и прочее; обществото знае кога има измѣна и прѣдателство. За да ви докажа, че нарушението на единъ законъ не е конституционно нарушение ще ви прочета мнѣнието на единъ германски авторъ:

1) Die staatsrechtliche Ministerverantwortlichkeit von der hier allein die Rede ist, kann nur da eintreten und geltend gemacht werden wo ein Rechtsatz verletzt ist, und zwar ein Satz des Staatsrechts. (Държавна углавна отговорность на министра, за която се говори тукъ, може да си има мѣстото и да важи, само когато е нарушено едно правно постановление, именно постановление отъ държавното право.

[1]) Hautes Cours Politiques стр. 320.

2) Der eigenartigen Stellung des Ministers entspricht eine eigenartige Verantwortlichkeit desselben. (На особено положение, което заема министра (разбира се въ парлам. държава) съотвѣтствува и особената отговорность на сѫщия).

3) Diese Verantwortlichkeit reicht nur so weit, als die Stellung des Ministers eine besondere ist. (Тази отговорность на министра се простира само до тамо до гдѣто се простира и особеното положение на министра.)

4) Es ist demnach verfehlsichtlich Verantwortlichkeit des Ministers den Strafgesetzen eine entgegenüber mit der Ministerverantwortlichkeit zu verlangen. (Недопустимо, прочее, да се смѣсва отговорностьта на министра съ обикновено углавната му отговорность).

5) Den Strafgesetzen ist der Minister in ganz gleicher Weise unterworfen, vie jeder andere. (Министра отговаря по обикновено углавни закони съвършено тъй, както всѣки гражданинъ).

6) Ebenso wenig hat die Ministerverantwortlichkeit mit der civilrechtlichen Verantwortlichkeit des Ministers irgend etwas gemein. (Сѫщо и гражданската отговорность на министра нѣма нищо общо съ особен. отговорность на министра).

7) Die besondere Stellung des Ministers liegt weder im Gebiet des Strafrechts, noch des Privatrechts; sie ist allein im Staatsrecht begründet. (Особеното положение на министра не се корени, нито въ областьта на углавното право, нито въ областьта на гражданското право. Това положение има своето основание въ държавно право).

8) Soweit die Ministerverantwortlichkeit eine rechtliche ist, stellt sie eine staatrechtliche Verantwortlichkeit dar. (Щомъ министерската отговорность е юридическа (правна) — то тя, не може да бѫде друга, освѣнъ държавно правна).

9) Dem Minister ist in seiner besonderen Stellung nicht nur die Möglichkeit eröffnet, die Verfassung zu verletzten, sondern ebenso ein gewöhnliches Gesetz, trotzdem empfiehlt sich die Ausdehnung der Minister verantwortlichkeit auf blosse Gesetzverletzung nach naturgemäss ist die staatrechtliche Ministerverantwortlichkeit dort begründet, wo durch den Minister die Verfassung verletzt wird. (Министра има възможность да наруши и обикновени закони, при все това, той не отговаря за тѣхъ, освѣнъ по обикновенъ редъ. Това не влиза въ понятие на министерската отговорность! Естествено е, че министра отговаря, когато чрѣзъ него се нарушава Конституцията. За обикновенитѣ закони, понататъкъ продължава автора, има обикновени срѣдства, като за всичкитѣ граждани. [1])

Г-да сѫдии, отъ всичко до тукъ казано повече отъ ясно е, че науката не допуска прилагане на министерска отговорность, освѣнъ въ случаитѣ, когато е нарушена нѣкоя важна норма, която да закача строя на държавата, формата на управлението, да застрашава безопасностьта на страната.

[1]) Samuely: Prinzipien der Ministerverantwortlichkeit стр. 50, 51 и Haucke: Lehre von der Ministerverantwortlichkeit стр. 15 и Mobh: Ministerverantwortlichkeit стр. 143.

Ето какво казва сѫщий авторъ:

„Auch im Falle der Verfassungverletzung sollte nur in wichtigen Fällen die staatsrechtliche Ministerverantwortlichkeit geltend gemacht werden“. Даже и при нарушение на конституцията държ. министерска отговорность трѣбва да се осѫществява само въ най-важнитѣ случаи.

Der Regel nach und der allen unbedeutenden Verfassungverletzungen muss die politische und die parlamentarische Ministerverantwortlichkeit genügen. И съгласно съ това начало при маловажнитѣ нарушения на конституцията политическата и парламентарна отговорность сѫ достатъчни.

So ist es auch thatsächlich. Zahllose Verletzungen des Buchstabens der Verfassungen zweifellos schon im staatlichens Leben durch ministerielle Handlungen vorgekommen und kommen noch vor und doch sind in den deutschen Staaten nur wenige Anträge auf Geltendmachung der staatsrechtlichen Ministerverantwortlichkeit in den Volksvertretungen gestellt worden und noch weniger Facte der Anklage vor dem Staatsgerichtshof vorgekommen“. Значи, фактически въ нѣмскитѣ държавици, съставляющи германска империя, не за всѣко нарушение даже текста на конституцията е имало прѣдложение до нар. прѣдставителство, за даване подъ сѫдъ министритѣ; а още по-малко сѫ били случаитѣ, когато прѣдставителството е пращало прѣдъ държавния сѫдъ, при все, че нарушенията на конституцията сѫ ставали много и сега още ставатъ безбройни . . . А това е много важно, защото г-нъ Радославовъ, споредъ прѣдложението на Н. Цановъ, се обвинява не за нарушение на конституцията, на нейния текстъ, а за нарушение на обикновени закони и правилници.

Но може да ни се каже, че всичко това, за което се говори е de lege ferenda, а не de lege lata у насъ. Да, но едно отъ двѣтѣ: или държ. сѫдъ има дискриционна власть и тогава трѣбва да се съобрази съ теорията, или той нѣма такава власть и тогава ще дири елементи на прѣстѫплението въ нашитѣ закони de lege lata.

Какъ е у насъ? — Закона, положителното законодателство, какво гласи? Истина ли е, че ако забѣлѣжката при чл. 3 отъ закона за наказанията, които се налагатъ на министритѣ (10 декемврий 1880 г.) не прѣпращаше и въ конституцията? Тогава ние защитницитѣ щѣхме да имаме едно силно „дори и необоримо срѣдство“, както се изрази държавниятъ обвинитель въ своята обвинителна рѣчь, или пъкъ ние това необоримо срѣдство притежаваме и при наличностьта на тази забѣлѣжка? — Както виждате и по убѣжденията на държавния обвинитель, ние сме много близо до положението да обладаваме „необходимото срѣдство“, само че по неговитѣ понятия, тази бѣлѣжка, която прѣпраща сѫдиитѣ при угл. законъ, за да дирятъ елементитѣ на министерскитѣ прѣстѫпления, праща ги въ конституцията. Та това именно прѣпращане въ конституцията давало право на държавния обвинитель да приеме, г-да сѫдии, че вие имате дискреционна власть и че защитата е лишена отъ „необходимото срѣдство“.

Ето какъ възниква въпроса за тълкуване истинския смисълъ на бѣлѣжка *б* при закона за наказанията, които се налагатъ на мини-

стритѣ за прѣстѫпленията прѣдвидени въ чл. 155 отъ конституцията. Но държ. обвинитель не се спира на тази забѣлѣжка само, като на положителенъ законъ, който разрѣшава въпроса окончателно, а се държи и за дискреционната власть на държав. сѫдъ. Сѫдътъ значи, като се спре на тази забѣлѣжка, щомъ навлѣзе въ чл. 155 отъ конституцията и щомъ не намѣри въ углав. законъ елементитѣ на тѣзи прѣстѫпления, по логиката на държ. обвинитель, той, държ. сѫдъ, може дискреционно да опрѣдѣля състава на тия прѣстѫпления, които законодателя изоставилъ въ углавния законъ. Но така ли е? Има ли държавний сѫдъ у насъ дискреционна власть? Този толкова важенъ съ рѣшающе значение по това дѣло въпросъ, г-нъ държ. обвинитель, безъ да ни посочи нито на едно сѫждение, което би убѣдило нѣкого, че наистина наший държ. сѫдъ има дискреционна власть, както той твърди, мина го незабѣлѣзано, безъ да го обясни. Азъ съмъ убѣденъ, че вие нѣма да приемете това начало, защото то е прѣди всичко противно на чл. 13 отъ конституцията, гдѣто е изразенъ основния принципъ, за раздѣление на закона отъ изпълнителната и отъ сѫдебната власть. Тоя принципъ Монтескьо въ своето съчинение L'esprit des lois е изтъкналъ до очевидность и обяснилъ, че безъ него не може да има политическа свобода, а само една тирания. Тамъ дѣто сѫдебната власть не е отдѣлена отъ законодателната и изпълнителната, тамъ нѣма никаква гаранция, нито на личностьта, нито на собственостьта, нито на правдинитѣ, които дава една държава на своитѣ граждане. Ето какво гласи чл. 13: „Сѫдебната власть въ всичката нейна ширина принадлежи на сѫдебнитѣ мѣста и лица, които дѣйствуватъ отъ името на князя“. А чл. 9 отъ конституцията гласи: „Законодателната власть принадлежи на князя и Нар. Събрание“. Съгласно чл. 12 отъ конституцията „изпълнителната власть принадлежи на князя“, значи повече отъ очевидно е, че принципа отъ който се възхищава Монтескьо, принципъ за раздѣление властитѣ, принципъ основенъ и въ всѣки случай по-важенъ отъ сичкитѣ тѣзи закони и правилници, за които довѣрителя ми обвинява, че ги е нарушилъ. Сега ако приемемъ теорията на държавния обвинитель, споредъ която нарушението на какъвто и да е законъ или правилникъ е нарушение на Конституцията, понеже 43 чл. отъ сѫщата заповѣдва, България да се управлява точно по законитѣ, — то какво нарушение ще бѫде даване права на държавния сѫдъ, да си присвои законодателна власть, вьпрѣки чл. 9, 12 и 13 отъ конституцията? Ако не-точното изпълнение на правилницитѣ и обикновенитѣ закони е нарушение на конституцията, то неточното изпълнение на най-основнитѣ начала на конституцията ще бѫде, безъ съмнѣние, разрушение на конституцията. И по този начинъ чрѣзъ разрушение на конституцията ще възстановимъ нарушението на правилницитѣ и обикновенитѣ закони!?...

Азъ мисля, че само това изтъкнато отъ мене начало е достатъчно, за да се не съгласи почит. Държавенъ Сѫдъ съ мнѣнието на прокурора. Но ние имаме други основания, за да съборимъ възгляда на държ. обвинитель по въпроса, който ни занимава. Ние знаемъ, че чл. чл. 73 и 75 отъ конституцията гласятъ: „Никой не може да се накаже

безъ присжда влѣзла въ законна сила“ (73) и че „никому не може да се наложи наказание, което не е установено отъ законитѣ“ (75). При това чл. 1 отъ наказателния законъ гласи: „Прѣстжпление или нарушение се счита онова дѣяние, което е обявено отъ закона за такова“. Чл. 2 пъкъ отъ сжщия законъ твърди: „Всѣко прѣстжпление или нарушение се наказва съ онова наказание, което е опрѣдѣлено отъ закона, прѣди да е то извършено“. Отъ всичко това безпорно слѣдва, че у насъ властьта е длъжна по-рано, прѣди извършвание дѣянието, да опрѣдѣли чрѣзъ законъ съставътъ на прѣстжплението, а сждътъ при всѣки конкретенъ случай да приложи закона съгласно волята на законодателя, безъ да навлиза въ ролята на послѣдния. Съ други думи, туку що цитиранитѣ законоположения говорятъ не въ полза на мнѣнието на прокурора за дискреционна власть на държав. сждъ въ България.

Но това не е всичко, което опровергава мнѣнието на държавния обвинитель. Ние имаме чл. 18 отъ закона за сждене министритѣ, който гласи: „Държавния сждъ при изврършване на сжденето (процедура) и при рѣшение на дѣлото (сжщество) се ржководи отъ общитѣ правила за разрѣшаване на углавни дѣла (722-849 ст. отъ Врѣмени Сждебни Правила). Между цитиранитѣ тукъ 722-849 ст. ние срѣщаме 845 ст. отъ Врѣмени Сждебни Правила, която прѣписана буквално въ сега дѣйствующия углавенъ процессуаленъ законъ, имено ст. 465. Както въ 845, тъй и въ ст. 465 виждаме волята на законодателя. Тя е: 1) Държавния Сждъ да не пристжпи общитѣ начала на углавното право, както материалното, така и процессуалното; 2) и министра да бжде оправданъ съгласно ст. 466 т. е. и тогава, когато може дѣянието да се констатира, че е извършено, но закона прѣди изврършване дѣянието не е опрѣдѣлилъ, че това именно дѣяние е прѣстжпно и че неговия съставъ състои отъ тѣзи именно признаци, елементи.

Ако всичко това е вѣрно, то и дума не може да става за нѣкаква дискреционна власть на държ. сждъ, за която въ 1830 г. Персилъ при друго положение на законитѣ е могълъ да пледира тъй смѣло по процеса на Полиняка, както смѣло се изрази нашиятъ държ. обвинитель Малиновъ. Не трѣбва да се изпуска изъ прѣдъ видъ, че Rossi и B. Costant сж писали подъ впечатленията на началата, изработени въ края на 18 вѣкъ, когато парламентарната отговорность още не е играла своята роль напълно. Тя окончателно се въдворява въ Англия на 1807 год. Въ Франция на 1814 г. се въвежда, но още не се съзнава добрѣ нейната роль, а чакъ при отхвърлянето проекта на Дюпра и доклада на Бриссона за даване министри подъ сждъ ние виждаме, че и Франция вече прѣживява периода прѣживенъ отъ Англия на 1807 год. За това охотата да се даватъ политически противници подъ сждъ до толкова изчезва, щото самитѣ противници защищаватъ обвиняемитѣ отъ Бриссоновия докладъ министри. Затова камарата на депутатитѣ не приема доклада и отхвърля прѣдложението за сждене кабинетитѣ на правителствата отъ 17 май и 23 октомврий. Не трѣбва да се остави безъ внимание и успѣхътъ на углавно-правната наука, която е тя направила въ материалнитѣ положителни углавни

законодателства въ цѣлия свѣтъ. Rossi пише: тогава, когато въ Прусия убиеца наказватъ съ грозното и жестоко наказание унищожено въ 1825 год., което състоеше въ туй, че обвиняемия завързанъ добрѣ въ мѣхъ заедно съ една котка и змия — се хвърляше въ водата!.. Сега е вѣкъ на хуманностьта, вѣкъ на строга опрѣдѣленость за углавната отговорность на гражданина.

Това проглежда и отъ факта, че при въвеждане конституционното управление на континента, заимствувано отъ Англия, всичкитѣ конституции се боятъ отъ дискреционната власть на държавния сждъ. Затова всичкитѣ обѣщаватъ да издадатъ особенъ законъ, който да опрѣдѣля, както съставътъ, тъй и наказанието на прѣстжпленията, посочени отъ конституцията като прѣстжпления, за които могатъ министритѣ да отговарятъ държавно-углавно. При това само нѣкои отъ конституциитѣ си позволяватъ да прѣдоставятъ на държавния сждъ дискреционна власть, както е белгийската (131). но и то само врѣменно, до като се появи обѣщания законъ. Обаче по-голѣмата часть отъ всички конституции и това врѣменно право не даватъ, а други пъкъ съвсѣмъ изхвърлятъ държавно-углавната отговорность. Така напр. Швейцария счита излишна държавно-углавната отговорность, а парламентарната и обикновено-углавната за достатъчни; затова министритѣ тамъ се сждятъ отъ обикновенитѣ сждилища и за дѣяния като за всѣки чиновникъ и гражданинъ.

Сѣверо-Америк. Щати сждятъ министра само по политическата му отговорность. Тамъ сената може да го лиши отъ правото да занимава публични длъжности за извѣсно число години; но ако има углавна отговорность, тя е обикновена, като на всѣки чиновникъ и гражданинъ и се сжди отъ обикновени сждилища. — Нашия законодатель едвамъ прѣди 24 години е съставлявалъ конституцията и той е билъ подъ силното влияние на това течение, та за това е избѣгвалъ да даде дискреционна власть на държ. сждъ и напълно е съзнавалъ, че въ 155 чл. отъ конституцията не опрѣдѣля той елементитѣ на тия прѣстжпления, а само изброява прѣстжпленията, за които ще може въ бждеще да бжде министра сжденъ държавно-углавно. Не малко е билъ повлиянъ нашиятъ законодатель и отъ факта, че на всѣкждѣ, както въ Италия, тъй и въ Франция и въ много други държави, а може се каза почти въ всичкитѣ държави, (освѣнъ Австрия и малкитѣ балкански държави) всичкитѣ опити да се опрѣдѣлятъ най-послѣ съ законъ елементитѣ на държавно-углавното прѣстжпление не успѣха. Така въ Франция ние виждаме законопроекти въ 1814, 1817, 1819, 1832, 1834, 1849, 1879 и ни еднинъ отъ тѣхъ не успѣ да стане законъ. Въ 1879 г. проекта на Дюпра се прие по принципъ, а този фактъ говори, че законодателя съзнава, какво елементитѣ на тия прѣстжпления, не сж опрѣдѣлени въ Конституцията, а само е указано тѣхното название. То е една скица, тъй да се каже, въ конституцията. Но законъ особенъ трѣбва да характеризира всѣко едно отъ тѣхъ. Нашиятъ законодатель съставлява конституцията слѣдъ падане проекта на Дюпра и по всичко се вижда, че той гледа на чл. 155 отъ конституцията, тъй както францускиня законодатель. Ний знаемъ атендера какви чудеса е правилъ

въ Англия и когато на континента приематъ конституционно управление, всичкитѣ континентални държави иматъ прѣдъ видъ това страшилище и се боятъ отъ него. А понеже въ течението на 200 години не се употрѣбява тамъ атендера и понеже се прие началото, че никой не може да бжде осжденъ, прѣди да му се каже за какво ще се сжди, ний виждаме рѣдко конституции, които да даватъ това право на сждията, защото това е най-страшното начало, което може да съсипи една държава. И дѣйствително, достатъчно е да си припомнимъ въ Франция ролята на прѣстжплението lese-majesté при монархиитѣ и lese-nation при тържеството на демокрацията, за да се убѣдимъ, че както при монархическото, така и при републиканското управление, власть, която отъ по-рано не опрѣдѣля съставътъ на прѣстжплението и която не отдѣля законодателната отъ сждебната функция, е страшно орждие на тиранията. За прѣстжплението на lese-majesté Ришельо се е произнесълъ, че той слѣдъ като обѣси прѣстжпника, тогава само може каза, защо го е обѣсилъ, а екзекутирането на Людвика XVI доказа, че народа съ своето lese-nation е по-жестокъ отъ колкото най-жестокия монархъ. Людвикъ XVI дали е лошъ или добъръ, е другъ въпросъ, но правосждието нѣмаше право да го осжжда за покушение на народния суверенитетъ при онзи режимъ, при който той се е борилъ съ демокрацията.

Атендера въ Англия прилаганъ за прѣстжплението high treason, и историята на lese-majesté и lese-nation въ Франция — тия ужасни страшилища за политическитѣ прѣстжпници — не сж останали безъ влияние на държав. мжже въобще въ Европа. Наший законодатель сжщо се е боялъ отъ тѣхъ и затова, при всичко че той подражава на белгийската конституция, не приема и умишлено мълчи по въпроса, тъй ясно формулиранъ въ 131 чл. на белгийската Конституция, която дава право на държ. сждъ да характеризира прѣстжпленията и да опрѣдѣля наказанията, до като законодателя издаде законъ за това. — Въобще на континента повечето конституции обѣщаватъ да издадатъ законъ за състава на тѣзи прѣстжпления и наказанията имъ. И рѣдко има конституции, които врѣмено сж давали на държ. сждъ дискреционна власть. Но това обѣщание е останало неизпълнено, съ малки изключения, защото тогава законодателитѣ мислили, че държавно-углавното прѣстжпление е нѣщо сложно, а сега пакъ го считатъ за излишно. Така прусската конституция отъ 1850 г. е обѣщала издаване на законъ, но вече повече отъ 50 год. той не е издаденъ. Това показва, колко тази власть може да бжде страшна, ако тя не се опази по-рано — било че монарха не опрѣдѣли началата, било че Народното Събрание, когато зема властьта, и то не ги опрѣдѣля. Както и да е, но и въ единия, и въ другия случай, властьта се явява голѣмо оржжие на тиранията. Людвикъ XVI може да е билъ добръ, може зълъ, но юридически дали трѣбваше да се осжди? — Нему е повѣрена тази власть и той трѣбва да я пази, докато я вземе народа на сила. Той пазѣше своята власть и юридически не трѣбваше да бжде осжденъ, обаче отиде на ешафота. Народа може да вземе властьта, но правото не върви така, и народа не трѣбва да работи тъй, защото самото понятие власть прѣдставлява нѣщо силно, което ще опрѣдѣля, какво ще стане

въ извѣстенъ случай съ всѣки гражданинъ. Ето защо на континента не даватъ право на държ. сѫдъ да характеризира прѣстѫпленията и да налага наказанията ad hoc. Италиянската конституция има такова нѣщо; пруската казва, че може да се сѫди министръ, но обѣщава, че ще се издаде законъ за това, обаче 50 год. отъ тогава и този законъ още не е издаденъ. Сѫщо и въ Италия. Сѫщо стана и въ Франция на 1814 г., макаръ че се казваше на сѫдиитѣ, какво могатъ да характеризиратъ прѣстѫплението и да наказватъ ad hoc. И при процеса на министритѣ на Карла виждаме, че се присвои тази власть, но пакъ виждаме, че хората, които пишатъ по този въпросъ, казватъ, какво макаръ тѣзи сѫдии да рѣшиха правилно този въпросъ, тѣ не сѫ добри сѫдии, защото присвоиха тази власть; понеже никой сѫдия не може да вземе законодателната власть, а законодателната власть е отдѣлна отъ сѫдебната. Въ белгийската конституция е имало изриченъ текстъ (чл. 131), че наистина ще характеризира и налага наказание държ. сѫдъ, до като излѣзе законъ за тѣзи работи. Нашия законодатель много е подражавалъ на белгийската конституция отъ 1830 год. и издаде конституцията отъ 1880 г. Но отъ тогава има чудеса въ углавното право. Въ Прусия какво наказание бѣше за убиеца? — Туряше се въ мѣхъ съ котка или змия и се хвърляше въ рѣката! Такова наказание днесъ има ли?

Като е така ние трѣбва да додемъ до заключение, че като се е влиялъ нашия законодатель отъ началата въ това врѣме при съставянието на конституцията избѣгналъ е това начало.

Независимо отъ това нашия законодатель е слѣдилъ, какво става съ този въпросъ и за това, ми се струва, да е издалъ законъ за сѫдене на министритѣ и за наказанията. Ние знаемъ, че въ Франция отъ 1814—79 год. съ постояннитѣ проекти сѫ се стремили да опрѣдѣлятъ тѣзи прѣстѫпления и елементитѣ на прѣстѫпленията, които ще вършатъ министритѣ. Такъвъ е проекта на Дюпра, обаче всички проекти абортиратъ, та и до сега не е опрѣдѣлено понятието какво е конституционно нарушение. Законодателя не иска да го опрѣдѣли, защото го вижда за излишно и непотрѣбно. Защо? — Защото парламентарната отговорность зема голѣма роля върху себе си, а углавната отговорность за измѣна и прѣдателство се опрѣдѣля отъ общия законъ. Отъ какъ почнаха да схващатъ конституционното нарушение не така, както нашия противникъ, ние не виждаме подобни процеси освѣнъ въ малкитѣ държавици. Обикновено тия процеси биватъ за разстройство на държавата, а това е прѣдвидено въ законитѣ другадѣ. Тъй и у насъ. Нашия законодатель въ 1880 г. казва, за какво ще се сѫди министръ; въ 1896 г. опрѣдѣли какво е измѣна и прѣдателство; а за нарушение на конституцията, нашия законодатель не ще да говори, затова туря въ наказателния законъ началото, „че прѣстѫпление ще бѫде само това дѣяние, което се опрѣдѣля въ този законъ.“ Какво значи това? Че законодателя е ималъ 155 чл. прѣдъ видъ. Дюпра въ своя проектъ искаше да опрѣдѣли всички прѣстѫпления и законодателя приема, че конституцията само указва въ какво ще отговаря министра. Но трѣбва да има законъ, който да опрѣдѣля прѣстѫпленията, а той не иска да

ги опрѣдѣли, защото сега не се занимава съ тоя въпросъ; защото ако министра направи измѣна, ще отговаря углавно, а ако направи нарушение на законитѣ, ще отговаря парламентарно или обикновено. Интересно е въ Франция това, че прѣдседателя на републиката (чл. 12 отъ Конституц. отъ 1875 г.) ще отговаря за трахизонъ, но не опрѣдѣля какво нѣщо е трахизонъ, при все че нѣма по ясно понятие отъ него. Но Леръ, като разсѫждава по този въпросъ, дохожда до заключение, че прѣдседателя на френската република, ако извърши прѣдателство, вънъ отъ прѣдвиденитѣ въ углавния кодексъ случаи, не може да бѫде сѫденъ за trahison, прѣдвиденъ въ Конституцията отъ 1875 г., понеже нѣма и до днесъ законъ, който да опрѣдѣля кои признаци съставляватъ състава на това прѣстѫпление. А сѫдията да ги опрѣдѣли, то значи да се наруши примордиарното, основното начало тъй като сѫдебната власть е отдѣлена отъ законодателната и всѣко прѣстѫпно дѣяние трѣбва по-рано да бѫде опрѣдѣлено. Сѫщо и нашия противникъ нѣмаше куража да внесе въ обвинителния актъ измѣна и прѣдателство, защото нѣма такова прѣстѫпление. Ето защо Леръ и други казватъ, че прѣдседателя, ако направи прѣдателство, по-добрѣ е да не се сѫди, отъ колкото да си присвоява сѫдията законодателна власть, защото това е много тежко. Очевидно е, че нашия законодатель е ималъ това прѣдъ видъ. При Брогли, министра на Макмахона въ Франция, се извършиха много нарушения, за да се спечели болшинство въ изборитѣ: уволняваха се чиновници, които не искаха да агитиратъ, други се назначаваха и пр. Състави се една комисия и докладчика Брисонъ внесе доклада въ камарата за наказание на кабинета, който е употрѣбилъ срѣдства, за да фалшифицира резултатитѣ отъ избора. — Удивително е, г-да сѫдии, че ако сравнимъ обвинението на Брисона съ нашия обвинителенъ актъ, ще видимъ, че нѣматъ нищо общо. Но общото е това, че всичко, което има въ нашия обвинителенъ актъ като принципъ, то е отъ тамъ черпано, само много неудачно подражавано.

Брисона питатъ въ събранието на депутатитѣ, приема ли той възгледа, че министра отговаря парламентарно и че и той като всѣки гражданинъ има право, отъ по-рано да му се посочи, кои дѣяния сѫ прѣстѫпни и наказуеми. Той отговори, че приема. Тогава камарата отхвърли прѣдложението да се дадатъ кабинетитѣ на Брогли и Шонбуетъ подъ сѫдъ.

Г-да сѫдии, отъ всичко се вижда, че не е искалъ да каже законодателя, освѣнъ, че ще гледате конституцията, за какво може да се доведе единъ министръ прѣдъ държ. сѫдъ (чете 155 чл.) — значи, ако нѣма нито едно отъ тѣхъ, нѣма да сѫдите министра прѣдъ държавенъ сѫдъ. Ако има — да! Ако не — ще се остави нарушението ненаказуемо. И като почнемъ да диримъ тѣзи елементи, ще ги намѣримъ за измѣна и прѣдателство, но за друго нарушение нѣма нищо. — Та отъ всичко това, дохождаме да признаемъ, че противника не можеше така да мине този въпросъ, че вие имате дискреционна власть, а трѣбваше да ни убѣди съ нѣщо.

Азъ заключавамъ, че нашия държавенъ сѫдъ нѣма дискреционна власть и нѣма да опрѣдѣля елементитѣ на прѣстѫпленията, за случая

конституционно нарушение, а ще се постарае да дири въ наказателния законъ и ще ги намѣри въ измѣна и прѣдателство. Той ще приеме, че моя довѣритель не е даденъ подъ сѫдъ за тѣзи прѣстѫпления и не може да се разглежда този въпросъ по отношение на г. Радославова.

Сега ще кажа нѣколко думи за умисъла на м-ра (dolus). Нуженъ ли е той, или съвсѣмъ излишенъ? Този въпросъ си задавамъ. Защото въ рѣчьта на обвинителя съвсѣмъ не се държи смѣтка за това и като че държавния обвинитель не може да иска dolus, понеже ви каза, че той не знае демаркационната линия между парламентарната и углавна отговорность на министра. Той ви прѣдостави дискреционна власть, за да рѣшите вие сега, кои дѣяния на г. Радославова ще съставляватъ признацитѣ на тия прѣстѫпления, които държавния обвинитель нарича такива въ своя обвинителенъ актъ. Но, г-да сѫдии, ако за единъ обикновенъ прѣстѫпникъ искаме dolus generalis и dolus specialis, за единъ м-ръ още по-вече; защото само малкитѣ прѣстѫпления могатъ да минатъ безъ dolus, напримѣръ полицейскитѣ нарушения. Но тамъ кѫдѣто има затворъ иска се dolus. — Ето защо трѣбваше да се има това прѣдъ видъ отъ прокурора и да ни укаже въ кой случай г. Радославовъ е ималъ намѣрението да наруши конституцията и може ли да бѫде това, когато, нито м-ра, нито прокурора знаятъ, какво нѣщо е нарушение на конституцията и на демаркационната линия на парламентарната отговорность. Тѣ не знаятъ елементитѣ, и вие сега ще ги опрѣдѣлите, ама тогава не може да се говори за умисъль. Но може или не, прокурора трѣбваше да ни каже, че вие това дѣяние напр. сте го извършили съ цѣль да нарушите конституцията, че това прогледва ей отъ това обстоятелство. Като назначава г-нъ Радославовъ единъ чиновникъ, единъ надзиратель, съ цѣль да наруши конституцията ли ги върши или да пази порядъка? Като разтури съвѣта въ Бейкьой дали съ цѣль да наруши конституцията направи, или отъ необходимость? За всѣко дѣяние трѣбва да си задаваме този въпросъ, даже и когато по ваше мнѣние дѣянието прѣдставлява конституционно нарушение.

Сега имамъ да обърна вниманието си върху тълкуването на закона отъ чиновникъ и това тълкуване каква роль може да играе при опрѣдѣление виновностьта на чиновника. Когато единъ чиновникъ, г-да сѫдии, се бори, за да опрѣдѣли смисъла, волята на законодателя и когато той не може да намѣри истинския му смисълъ, този чиновникъ дири да види какво е правилъ, какъ е постѫпвалъ въ подобни случаи неговия прѣдшественикъ. Това е отъ начало, отъ когато се е появило общество и чиновници: никой не може да каже, че като знае законитѣ, ще седне на масата и ще управлява направо, а още по-малко може да се твърди, че единъ чиновникъ не може да гледа какво сѫ правили неговитѣ прѣдшественици. За това има цѣла наука, която се казва юриспруденция. Това е не право писано, а сѫ начала отъ практиката, защото всичко не може да се прѣдвиди въ законитѣ. Законодателя казва само на кратко, а чиновника се рѫководи и отъ прѣдшественицитѣ си, какъ тѣ сѫ постѫпвали, така ще постѫпва и той. Въ закона има и нѣща излишни, които не се употрѣбяватъ. Ние знаемъ

напр., че чрѣзъ desuetu diuno се отмѣняватъ цѣли закони. Напримѣръ има една статия отъ гражданското сѫдопроизводство, която казва, че сѫдията трѣбва да поставя въпроси и да отговаря на тѣхъ; но касационния сѫдъ казва, че това не е сѫществено; затова и ний адвокатитѣ, като правимъ днесъ касационни жалби не туряме тозъ поводъ, защото съзнаваме, че само ще си създаваме излишна работа. Статията е изрична и ясна, но който я прилага дири на законодателя ratio legis, т. е., търси се смисъла въ живота, практичностьта. Може ли сега да се каже, че понеже статията е изрична, това е конституцнонно нарушение? Да, понеже чл. 43 отъ конституцията казва, че България се управлява точно по законитѣ и съгласно принципитѣ, приети още отъ римско врѣме и господствуюощи днесъ на всѣкѫдѣ, то би било така. Но не може ли да се даде право на минисра, когато съглежда въ закона безмислица, да постѫпя той споредъ него, закона? Той управлява цѣла машина, по-голѣма отъ тая на сѫдията и затова не може да бѫде лишенъ отъ това право, именно да тълкува законитѣ, които сѫ били тѣ прилагани отъ прѣдшественицитѣ и да не прилага извѣсни постановления на закона, ако вижда по негово усмотрѣние, че това постановление нѣма практически смисълъ, че не достига цѣльта си и е излишно или е условие не за порядъка и мира, а за безпорядъка на страната. Противника мина и тѣзи работи на бързо, на бързо и като че не завижда на защитата, която отговаряла: „другитѣ крали и ние имаме право да крадемъ". Нека ни се позволи и намъ, ние пъкъ да не завиждаме на тази аргументация на държавната обвинителна власть, достойна да дава храна на принципа за сѫществуване на капитулациитѣ въ нашето отечество. Това е много добъръ езикъ за митинги, но тази теория тукъ не може да се приеме. Разбойникъ и крадецъ е друго, а м-ръ е друго, разбойника си е разбойникъ, а министра — министръ; и когато единъ чиновникъ функционира, той трѣбва да държи смѣтка, какво е правилъ неговия прѣдшественикъ. — Крадецъ! Да, но крадецъ не се сѫди тукъ, а само общественъ дѣецъ! Тъй се не приказва прѣдъ държавенъ сѫдъ. Ето защо вѣрвамъ, че нѣма да се вземе подъ внимание този мотивъ на противника, а ще приемете, че като всѣки чиновникъ и м-ра е длъженъ да заглежда какво е вършилъ неговиятъ прѣдшественикъ, защото м-ра не е който само чете законитѣ, а гледа какъ да се подържа порядъка, какъ да се съгласи волята на народа съ факта. Нека да бѫде добъръ реда, па нека се наруши единъ законъ; по-добрѣ да се бѣха взѣли рано мѣрки, за да нѣмаше Дуранъ-Кулакъ, Шабла и пр. Народното Събрание каза, че трѣбва да има военно положение, а има официални документи, отъ които се вижда, че Радославовъ е дѣйствувалъ въ такова врѣме, когато е било близко да се яви народа въ форма на революция. Това течение не се е явило въ три дена, а е имало хора които сѫ работили и прѣди дохождането на г. Радославова на власть. Който не зачита законитѣ, г-да сѫдии, рано или късно ще види отечеството и себе си нещастни, ако не се намѣрятъ хора да го спасятъ.

Съ това начало на тълкуване, тъй ловко минато отъ уважаемия противникъ, вие ще има много да се борите. Ще има да се борите:

1) съ това, че министра има право да тълкува законитѣ, има право да гледа какво сѫ вършили прѣдшественицитѣ му и 2) ако е имало опасность, то е можалъ и да прави нарушения на закона, за да запази порядъка. Ето защо държавния сѫдъ не трѣбва да е педантиченъ сѫдъ, но въ полза на подсѫдимия той трѣбва да има широки прѣзумпции, защото министра не е простъ човѣкъ, простъ чиновникъ, бакалинъ или другъ нѣкой. Той не може да се занимава съ дребни работи и за да има порядъкъ зависи още и отъ неговия противникъ: е ли той благороденъ, признава ли извѣсни начала въ своята борба или не? Министрътъ, който държи този порядъкъ, той дава идеята по-нататъкъ, да се взематъ мѣрки, за да не стане нещастие въ страната. А тукъ ний сме много силни, г-да сѫдии, достатъчно е да си припомнимъ Дуранъ-Кулакъ, Тръстеникъ, Шабла и варнен. митингъ, за да видимъ, слѣдъ тѣзи явления какво става, какъ камарата удобрява военното положение и всичко извършено отъ кабинета Иванчовъ-Радославовъ. Другия съставъ на Нар. Събрание амнистира цѣлъ купъ хора и казва: вие сте прѣстѫпници, но азъ ви прощавамъ. Но борбата е била страшна; народа се е схваналъ по между си, а то туку така ли е било? Нѣма нищо безъ причина и тѣзи явления, въ които народа си пролива кръвьта по между си, тѣ не могатъ да бѫдатъ създавани за 1—2 дена. Значи г-нъ Радославовъ е билъ отъ тѣзи министри, които много далечъ гледатъ. Той видѣлъ още въ манифеста, че тѣзи хора не сѫ мирни. Слѣдете и ще се убѣдите, че дѣйствително г. Радославовъ, който се е борилъ 25 години въ нашето общество, знае кой какво е правилъ. Той е управлявалъ не веднъжъ България; той всички знае. Затова е можалъ да прѣдвиди, какво е възможно да стане и за тази негова прѣдвидливость противникътъ го е довелъ тукъ на тази маса. А какво се казва тамъ? Припомнятъ Сливница, черковния въпросъ, прѣпорѫчва се да се взематъ мѣрки за да се смаже раболѣпното болшинство, което е дошло по милость на короната и пр. Моля ви се г. Радославовъ дошелъ по милость на короната! И какво е виновно тукъ правителството, че нѣколко касирани прѣдставители искатъ да обявятъ борба за животъ и смърть. Кой е кривъ? — Но вие сте раболѣпни. — Ами за това Радославовъ ли е кривъ; той самъ за какво е виноватъ? Ама той ги избралъ на сила. Дѣ е системата му, че е избралъ толкова депутати на сила? Само двѣ секции промѣнилъ и съ това станало всичко. И така спирамъ се на началото: когато ще има да се борите съ този въпросъ, г-да сѫдии, вие ще погледнете като държавни мѫже, а не по форма, дали е ималъ законни основания г. Радославовъ: като е постѫпилъ така, дали е било необходимо за това, или е искалъ да наруши конституцията. Единъ министръ не трѣбвало да пише или телеграфира на своитѣ чиновници, какво той мисли, какво тѣ трѣбва да правятъ, ами че то е да вържешъ рѫцѣтѣ на министра! А вие, мисля, инъкъ ще погледнете на въпроса, когато той бѫде сложенъ на масата; ще погледнете като държавни мѫже, именно, че министра има право да знае какво става; да дава разпорежданя, каквито мисли, че трѣбватъ, за да се запази порядъка. Да наруши даже конституцията, трѣбва да се види, за какво я е нарушилъ.

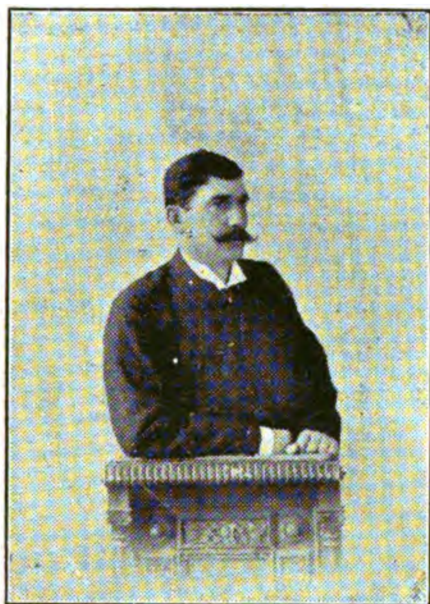

Д-ръ П. Табурновъ,

Адвокатъ, защитникъ на подсѫдимитѣ.

Сега искамъ да мина на другъ единъ въпросъ. Ако допуснемъ, че министритѣ трѣбва да се даватъ подъ сѫдъ, то какъ се тѣ даватъ подъ сѫдъ? По този въпросъ уважаемия противникъ съвсѣмъ не е обърналъ внимание, мислилъ го е съвсѣмъ не важенъ. Н. Цановъ, който е внесълъ прѣдложението, не държалъ смѣтка, какво иска законътъ и какво трѣбва той да направи. Но азъ мисля, че почитаемия сѫдъ отъ тукъ ще почне да види, какво прѣдставлява това прѣдложение: е ли то съставено съгласно съ законитѣ или не и ако не е, то какви ще бѫдатъ послѣдствията отъ 155 до 157 чл. Въ единъ отъ тѣхъ е казано: (чете). Съ това нашиятъ законодатель, като знае, че само Народното Събрание е, което може да прати единъ министръ прѣдъ държавния сѫдъ, иска да гарантира министра, като желае, да се указва въ какво се той обвинява, да се указватъ факти, при това при какви обстоятелства и условия сѫ извършени тѣзи факти. А тукъ въ прѣдложението нѣма нищо подобно. Тукъ се помѣнува за интерниране, но факта, факта? За фактъ се указва Грековата оставка. Че тази оставка, фактъ ли е? Това не може да бѫде прѣдметъ за сѫдебно разглеждане на прѣдложението, защото погледнато исторически туй прѣдложение е английското импечментъ, а подъ думата импечментъ (impeachement) е произлѣзла отъ petere im petetere. Отъ тукъ petitio, което значи давамъ прошение т. е. излагамъ фактитѣ и обстоятелствата и слѣдъ това моля за нѣщо, съгласно тия факти и обстоятелства и съгласно законитѣ. Отъ Едуарда III до Вилхелмъ III английската камара на общинитѣ даваше своето прошение до короната, въ което подробно излагаше фактитѣ и обстоятелствата — сичкитѣ събития причинени отъ политическия прѣстѫпникъ, който имъ нарушилъ правдинитѣ и молѣше короната, да се съгласи да разгледа тѣзи факти. Тепърва камарата на лордоветѣ, конституирана въ сѫдъ, ако намѣри тѣзи факти при изложенитѣ обстоятелства вѣрни и прѣстѫпни, тогава дори може да осѫди политическия обвиняемъ. Слѣдъ Вилхелма III короната не се пита, дали е съгласна или не, а impeachement и по форма оставя сѫщия, пакъ си е значи petitio. Ето защо нашия законодатель въ 156 чл. отъ конституцията и чл. 1 отъ закона за сѫдене министритѣ, категорически се произнася: обвинение по обвинение (конституция), факти и обстоятелства (чл. 1 отъ закона за сѫдене министритѣ). Това има дълбокъ смисълъ. Народния суверенитетъ е единственото лице, което рѣшава най-напрѣдъ, кои факти и при какви обстоятелства извършени сѫ прѣстѫпления и за кои може да се обвинява министра.

И така само ако рѣши Нар. Събрание този въпросъ утвърдително, само тогава могатъ тия факти и обстоятелства отново да се провѣрятъ отъ слѣдствената комисия. Държавния обвинитель само за тия обстоятелства прави обвинителенъ актъ, за които даватъ основание слѣдственитѣ резултати (чл. 15 отъ закона за сѫдене м-ритѣ). Най-сетнѣ държавний сѫдъ отново провѣрява провѣреното отъ Нар. Събрание, слѣдствената комисия и държавния обвинитель и дори слѣдъ това, ако намѣри вина, осѫжда, ако не, оправдава. За това е и една инстанция държавния сѫдъ, защото прѣди него има още двѣ, които ако не бѣха политикани, би било пълна гаранция на двѣ първоначални

инстанции или поне на една по сѫщество. Въ прѣдложението не е посочено напр. по интернирането, кой за какво и кога и какъ е интерниранъ, защото м-ра може да интернира, а това кой го не знае? Радославовъ измѣни послѣ закона именно въ тази смисъль, че онзи, който има постоянно мѣстожителство и т. н. той не може да се счита за бездѣлникъ. Но може ли той да рѣшава това, кой е бездѣлникъ? — Може, но и да не би могълъ, не е въ всѣки случай държавния обвинитель, който ще рѣши това. Именно то е компетентность на министра, още повече, че въ редакцията на чл. 27 нѣма критериумъ за бездѣлникъ. Въ прѣдложението се указва само на 57 и 65 чл. отъ конституцията, а двѣтѣ условия въ първия чл. на закона за сѫдене м-ритѣ ги нѣма. Като е казалъ Найчо Цановъ за Грековата оставка, то още нищо абсолютно не е казалъ. За това казвамъ, отъ обвинителния актъ трѣбва да се изключи интернирането: обвинителниятъ актъ не е обвинителенъ актъ, когато е основанъ на такова прѣдложение. И като се е градилъ той, губило се е врѣме само, въ врѣда на държавата, не за лична полза, разбира се! . . .

Сѫщото е за митингитѣ. Найчо Цановъ говори за варненския митингъ, за да докаже намѣсата на правителството при изборитѣ. Така е поставенъ въпроса, г-да сѫдии: той не дава министра подъ сѫдъ за това, че спиралъ митинги, че съ това нарушилъ конституцията. Трѣбваше да се цитира чл. 82, а него нѣма. Има тамъ само, че полицията отивала отъ една околия въ друга, промѣнявала секциитѣ. Народната воля не е била, че министръ Радославовъ спиралъ митингитѣ и чрѣзъ това нарушилъ конституцията, затова обвинителната власть е нѣмала право да туря такива работи въ обвинителния актъ, като отдѣлни прѣстѫпления. Вземете въпросътъ за чиновницитѣ. Статията, която цитира Найчо Цановъ, казва, че не трѣбва да има съсловия въ България, а Радославовъ казалъ: опозиционеритѣ да не ставатъ надзиратели по десятъка; ergo тѣ били съсловия и за това 65 и 57 членъ отъ конституцията сѫ нарушени. А за хамбаритѣ въ прѣдложението и толкозъ не се споменува — дума нѣма по тѣхъ. Тамъ е указалъ на общи закони само, безъ да споменува изричниятъ членъ. Когато казвате: вий сте нарушили напр. търговския законъ, углавния или другъ нѣкой, вий съ това нищо не казвате, защото въ единъ законъ има маса противоотношения. Но държавния обвинитель не държи смѣтка за това, той взема всичко en gros и вѫтрѣ туря, и хамбари, и всичко каквото намѣри по пѫтя. Прѣдложението е основата, то е крѫга, въ който само може да се движи прокуратурата. Излезе ли отъ този крѫгъ, той прави нарушения на конституцията и законитѣ, нарушения не като другитѣ обикновенни, а основни, защото никой другъ освѣнъ народа нѣма право да праща министра тукъ. Това присвояване на народната воля е ограничаване на народния суверенитетъ; то е нарушение на конституцията. Ето защо, когато разгледвате този въпросъ, азъ ще ви моля да обърнете особно внимание и се съгласите съ мене, че всичко каквото не е писано въ прѣдложението, не трѣбва да се взема подъ внимание, защото ако това се практикува така отъ обикновенитѣ сѫдилища, колко повече за единъ държавенъ сѫдъ трѣбва да има то

значение. Тукъ публичниятъ интересъ par exelence, народниятъ суверенитетъ говори. Съ неизложени факти и обстоятелства, тъй както се изисква отъ закона, прѣдложението на Н. Цановъ ще се числи къмъ онѣзи, що сж достойни само за белетристика, а за правото тѣ нѣматъ никакво значение.

Г-да сждии, прѣдложението на Н. Цановъ ще прочета буквално, защото е много важно за да установимъ това, което азъ мисля, че трѣбва да бжде прѣдметъ на сждебно разглеждане. (Чете). Г-да сждии, тукъ има да рѣшите една важна задача, която ще остане въ практика у насъ. Може ли да се каже тъй: на основание фактитѣ изложени въ дѣлото (докладитѣ), искамъ да се осжди министра? Не трѣбва ли прѣдложението да съдържа само фактитѣ и обстоятелствата? Ако вие не се подчинявате на законитѣ и мимо това прѣдложение си създавате факти, правите по този начинъ едно основно нарушение, тогава какво може да се говори за нарушения на нѣкои малки закончета.

Въ това прѣдложение не срѣщаме като отдѣлно прѣстжпление нарушение на конституцията чл. 82, че мотивитѣ сж забранени, не срѣщаме отдѣлно прѣстжпление, че чрѣзъ размѣняване секциитѣ е нарушена конституцията. Въ него се говори, че имало намѣса въ изборитѣ, че имало насилие. Държ. обвинитель нѣма право да говори за това, нѣма право да се занимава съ тия въпроси, та да се губи толкова врѣме и да се харчатъ държавни пари. Това прѣдложение релефно доказва, противникътъ не се е държалъ о границитѣ на закона и че нѣма право да ни обвинява за разтурване на селски, градски и окржжни съвѣти. Нѣма право и на туй, понеже и за тѣхъ не е указано, както и за интернирането. Значи и то не може да бжде прѣдметъ на разглеждане; за митингитѣ сжщо. За чиновницитѣ има само отъ точка зрѣние, дали Радославовъ е създавалъ съсловие въ България и дали има това право да назначава тогова, когото мисли, че е годенъ за чиновникъ. — За хамбаритѣ сжщо не трѣбва да се говори, понеже не е указано за тѣхъ нищо въ прѣдложението.

Минавамъ къмъ разбирателството на политическитѣ прѣстжпления. Държ. обвинитель казва, че подъ политически прѣстжпления разбира тѣзи, които се вършатъ отъ алтруистическо чувство. Тѣ даже не били прѣстжпления, защото тѣхния авторъ ставалъ жертва за общо добро. Но той различава и формално политически прѣстжпления, които се вършатъ за партиенъ интересъ. Това първъ пжть го слушамъ. Такова нѣщо не съмъ срѣщалъ въ никой авторъ: еднитѣ да бждатъ прѣдметъ на идеала, а другитѣ на позора. Въ миналитѣ врѣмена политическо прѣстжпление е било всичко, за което се интересува короната или правителството. Днесъ не е така. Днесъ за политическо прѣстжпление се смѣта туй, което закача строя на държавата. Какво съображение еималъ прѣстжпника, партиенъ интересъ ли, друго ли, че политическото прѣстжпление да стане формално, никой авторъ не говори. Може и най-мръсно прѣстжпление да се извърши отъ алтруистично чувство, напр. открадва, за да нахрани другиго, това политическо прѣстжпление ли е? Не мога да се съгласся съ това, па вѣрвамъ и почитаемия сждъ не ще да се съгласи, защото безпорно е, че

всички прѣстжпления, съ които тукъ ви занимаваме сж политически. Какво можемъ каза? — Много нѣща, напр. това не е прѣдвидено въ прѣдложението и само тъй възражение е достатъчно. Второто възражение е, че и да е нарушено постановлението въ чл. 23 отъ закона за селскитѣ и съотвѣтствующитѣ за градскитѣ общини и окрѫжни съвѣти, то е било необходимо, защото необходимостьта въ държавното право играе голѣма роль. Министритѣ при необходимость (nécessité) могатъ по-голѣми нарушения да вършатъ, стига да сж добросъвѣстни, да ги вършатъ съ намѣрение да пазятъ порядъка и благата. Освѣнъ това Радославовъ при разтурването се е въздържалъ повече отъ тѣзи прѣди и слѣдъ него управляющи: издава окрѫжно и моли, колкото и да сж неприятни лицата въ състава да чакатъ. Но ако не може да спре, ако навлѣзатъ въ общинитѣ и кметоветѣ бѣгатъ по горитѣ, какво може да спре тогава м-ра? Полицията трѣбва да прѣдупрѣждава прѣстжпленията и ако тамъ тя не се укаже на мѣстото си за респресивна дѣятелность, защо ни е? Имаме си сждилища.

Задачата на м-ра на вжтрѣшнитѣ работи е такава: колкото се може по-малко прѣстжпления да ставатъ. Толкова свидѣтели изпрѣчихме, да ви разправятъ, какъ е ставало това въ България и какъ става. Какво ви казаха Ивановъ, Бояджиевъ, Симитчиевъ и др., не установиха ли, че искали да възстановатъ кметствата, защото избирателитѣ изпждили кметоветѣ? Не установи ли и Еню Петковъ сжщото? Кой подтвърди противно нѣщо? — Да, противника каза, че съ единъ замахъ, азъ свършихъ съ свидѣтелитѣ, не искамъ свидѣтели .... Защо ги вика тогава? Ви имате много данни тукъ да заключите, че не можеше инакъ да постжпи Радославовъ, защото неговитѣ прѣдшественици сжщото сж правили, неговитѣ приемници сжщото вършатъ. Не може така да се прѣдполага, че нашитѣ м-ри всички сж прѣстжпници... Има друго нѣщо въ народа, което ги заставя да вършатъ тъй: фактъ е, че между закона и нашитѣ нрави, обичаи има едно противорѣчие, а м-ра трѣбва да докара хармония между тѣхъ, между факта и правото. — Трѣбва да се гледа отъ точка зрѣние на разума върху факта и като се погледне така, не може да се приеме това начало на противника, че разтурванията сж ставали съ партизанска цѣль: за да се наредатъ „нашитѣ“ и „вашитѣ“. Па даже и тъй да е, ами ако не може инакъ, какво ще правимъ ние? Ето Тръстеникъ, демократитѣ тамъ защо не стоятъ въ порядъкъ, защо дохождатъ 5—600 души да пждатъ полицията? Защо вие четете доклада на образовани хора и се възхищавате отъ туй, че народа взелъ сопи и билъ полицията и войската? Искаме единство въ управлението, а когато Българовъ дава на Чолакова да се ползува отъ неговата военна екстериториялность, възхищава се противникътъ. Военния м-ръ и м-ра на правосждието сж противъ м-ра на полицията и воененъ се занимава съ въпроси, които съвършено не сж въ неговата компетентность; прокурорътъ отива да играе роль на началникъ и всичко туй е идеалъ въздигнатъ въ този обвинителенъ актъ. Туй на другъ езикъ се казва анархия, не конституция. — Понеже много искаме, а малко вършимъ, можемъ ли иска отъ селенина повече отъ това, което ние правимъ? Ако вземете сценитѣ, които рисуватъ всич-

кит҃ѣ наши нрави, както сѫ, ще видите, че трѣбва нашитѣ м-ри да сѫ били принудени да разтурватъ кметства, а м-ръ Радославовъ най-много е удържалъ да не разтуря тамъ, дѣто може да не разтуря; далъ е съгласието си тамъ, дѣто е било необходимо. Колко общини е разтурилъ той? Отъ 3000 едва ще начетете 80, а дѣ сѫ 835 въ Държ. Вѣстникъ на днешното правителство? Стоиловъ пъкъ всички разтури и много добрѣ направи по моему, ако иска редъ. Вие не може да не заключите, г-да сѫдии, че както м-ръ Радославовъ, така и другитѣ м-ри не нарушаватъ конституцията, а държатъ редъ и порядъкъ. А за насъ това много важи, защото не сме разтурили кметствата прѣди изборитѣ: не сме нарушили конституцията. А то си припомняте, окол. началници казаха, че сами молили за това, защото порядъка не може да се държи. Петковъ, Джелеповъ, Поповъ, Симидчиевъ казаха това. Дѣ е умисъла на Радославова? Ако има умисълъ, можеше да бѫде, както направи Стоиловъ: изведнажъ всичкитѣ . . ., но тукъ не виждаме такава картина. Вѣрвамъ, г-да сѫдии, че ще приемете това възражение за основателно, че не е било система разтурванието на съвѣтитѣ.

Има едно друго възражение. Правото да се разтурватъ кметства, г-да сѫдии, кому принадлежи? Азъ подържамъ, че то принадлежи на м-ра. М-рътъ е началникъ на полицията, а общината има полицейски обязаности, по нашия строй. Ако м-рътъ забѣлѣжи, че има лошо и немарливо управление, той по необходимостъ трѣбва да разтури този съвѣтъ, при всичко че азъ се съмнѣвамъ, имало ли е добро управление въ нѣкоя община въ България. Затуй ще моля и съ този въпросъ да се позанимаете и да рѣшите има ли м-рътъ това право. — Ако го има, нѣма кой да го обвинява, че той се е възползувалъ отъ него. Всѣки, който рѣшава въ прѣдѣлитѣ на своята компетентность, не отговаря освѣнъ прѣдъ съвѣстьта си.

Господа сѫдии, за чл. 23 отъ закона за селскитѣ общини и съотвѣтствения отъ градскитѣ, мисля, че м-ра на вѫтрѣшнитѣ работи има право да го тълкува тъй, както и неговитѣ прѣдшественници и ćегашнитѣ, именно, че той може да разтуря кметствата; а за да дава подъ сѫдъ съвѣтницитѣ трѣбва постановление на постоянната комисия, защото, ако прочетете редакцията, ще видите, че тази е цѣльта на законодателя. Може би това тълкуване да е криво, но ще се съгласите, че когато единъ чиновникъ тълкува криво единъ законъ, той не отговаря граждански, а углавно пъкъ съвсѣмъ не. Въ цѣлата дѣятелность на обвинителната власть никадѣ не проглежда да е държано смѣтка за това начало.

Ще направя и това възражение, че политиката по разтуряне на общинитѣ отъ г. Радославова е удобрена отъ Народното Събрание. Значи, то, като е господарь да рѣшава, дали правилно управлява м-ра или не, исказало се е. Никой нѣма право да дига тозъ въпросъ отново, па и самото Народно Събрание не го е дигнало, значи въпроса ще зависи отъ това, дали признавате вие, че Народното Събрание има контрола на управлението, или че законитѣ трѣбва да се изпълняватъ мимо волята на Народното Събрание. Азъ ще прибавя, че у насъ изпълнителната власть е повѣрена на министра и Министерския Съвѣтъ

и че пратеника на народа, може заедно съ короната да си раздѣлятъ тази власть, както законодателната власть е раздѣлена между короната и Народното Събрание. Това се вижда отъ чл. чл. 149, 160, 12 и 105—107 отъ Конституцията. Това е теоритически и въ всѣка държава е приетъ по единъ факторъ, на който се дава послѣдня дума; въ монархията — монарха; у насъ, княза съ народа. — Щомъ като се признае, че контрола е въ ржцѣтѣ на народа, то за разтурянето на кметствата, каквито и да сж, щомъ като се има удобрение отъ Народното Събрание, нѣма право държавния сждъ да подига този въпросъ. Съ това разбира се не искамъ да кажа, „че не сте вие, които ще сждите г. Радославова и незная какво си", както говори държавния обвинитель.

Сега минавамъ къмъ разтуряне на съвѣтитѣ. — И тукъ нѣма да повтарямъ общитѣ начала (чете чл. 117). Какво по-ясно отъ това? Тукъ нѣма нищо нарушено. Г-нъ Малиновъ инъкъ тълкува този членъ, но това си е негово тълкуване. — Сжщо ще кажа, че министра на вжтрѣшнитѣ работи има право да тълкува този членъ и ако той неправилно го изтълкува, то за това не може да отговаря углавно: той не трѣбва да бжде отличенъ юристъ и не може да знае всичкитѣ закони, а г. Малиновъ иска и за грѣшкитѣ да отговаря. Не е нарушение на конституцията, защото е обикновенъ законъ. Отъ никждѣ не се вижда, че тѣзи съвѣти сж разтуряни, за да се спечелятъ изборитѣ, защото сж станали слѣдъ изборитѣ и, моля ви се, той е чакалъ да ги разтури послѣ, за да не го обвинятъ въ това. Обвинителя казва, че имало типични разтурваня и станали такива нѣща, че той се възмутилъ. Азъ ще отговоря, че само защото сж типични, за това не сж система. Неотмѣними ли сж рѣшенията на министра? По що тогава ще се различи административно рѣшение отъ сждебно, ако не по това, че първото е отмѣнимо? — Слѣдъ часъ може министра да отмѣни рѣшението си, защото той нѣма врѣме да разсжждава съ мѣсеци, а моментално работи по донесенията на органитѣ. Г-нъ прокурора не държи смѣтка и за това, че и сждия може да измѣни постановлението и опрѣдѣлението си, ако не по сжщество на дѣлото, щомъ се измѣни факта. А пъкъ това, че либерали били заявили на министра, да се разтури общината и ако хората заявяватъ, че искатъ да станатъ либерали, нима министра ще отговаря за това?

За Кукленъ г. Радославовъ ви казва, че той по погрѣшка го е направилъ. — „Възстановихъ го защото видѣхъ, че грѣшка имамъ". Не! Това било ужасна политика! — Е, не може единъ министръ така да управлява: има органи, които му донасятъ и които може да го излъжатъ и да стане грѣшка, но той може да я поправи, и това не ни дава право да заключимъ за нѣкакво намѣрение на министра да наруши чл. 23 отъ закона за селскитѣ общини. Най-послѣ и тѣзи типични разтурваня влизатъ въ общитѣ и тѣ сж удобрени отъ Народното Събрание.

Особено внимание обръща прокурора на окржжното до управителитѣ (чете го). Това сега намѣсто да се тълкува въ наша полза, тълкува се въ наша врѣда. Трѣбва да видимъ какво е накарало ми-

нистра да постжпи така: той е искалъ да се разтурятъ общинитѣ слѣдъ изборитѣ, за да не го обвиняватъ и такова тълкуване трѣбва да се даде, а не каквото дава прокурора (чете). — Знае раната на нашия народъ и вѣчно се влачатъ депутации, като има прѣдъ видъ рапорта на управителитѣ казва: „стига", ако има да се разтурятъ направете нужното, ако ли не, да не се пристжпва вече. Ние знаемъ такъвъ законъ, а ако четеме подъ редоветѣ и искаме да влагаме думи въ устата на свидѣтелитѣ, то е съвсѣмъ друго. — Това показва, че министра е желалъ да се отклони отъ заведената практика, а не да я слѣдва, а прокурора ни казва, че той желаелъ да наруши правото на гражданитѣ. (Чете телеграмата отъ 22). Па и да сж наши партизани, тѣ вънъ отъ законитѣ ли сж? Така ли може да се тълкува? И Тома Василиевъ ви обясни какво значи това, че има хора, които никой не ги познава. Не! „Азъ не съмъ доволенъ отъ Василева", казва прокурора. -- Да!. но вий сте го викали! Може да не е доволенъ прокурора отъ него, но ний сме доволни. Слѣдователно не трѣбва да ни се говори, че не било така, както ни се говори отъ свидѣтеля, а инъкъ. Ето защо въ тази телеграма нѣма никакво нарушение, но и да има нарушение ний така сме я тълкували. Кой е този чиновникъ, който не се лъже въ тълкуването? И трѣбва ли г. Радославовъ да тълкува законитѣ така, както нашия противникъ?

Минавамъ къмъ насилията на изборитѣ. Намѣсата е непозволена, за това сме дадени подъ сждъ и прокурора се старае да ви увѣри, че г. Радославовъ систематически съ всички простени и непростени срѣдства се е стремилъ, да отнеме избирателното право и да прѣвземе народния суверенитетъ. Нищо не е доказало, че има тукъ система, защото вий виждате че Акчаръ, Синаговица и Сърбеница сж всичкитѣ сцени по изборитѣ, но нѣма насилия, извършени по заповѣдь на г-нъ Радославова. Има и четири секции размѣстени, които сж възведени въ отдѣлни прѣстжпления, които се посочватъ, хемъ като нарушения, хемъ като насилие. Г. Радославовъ, слѣдъ като е произвелъ главнитѣ избори на 25-й априлъ, размѣстилъ двѣ секции. Отъ тази трибуна покойния Бѣлиновъ ни каза, че той е давалъ най-голѣма свобода, а прокурора ни говори, че г. Радославовъ ималъ система да насилва изборитѣ! — Ами нима може да има такъвъ министръ, който съ това иска да печели изборитѣ? — Азъ не вѣрвамъ подобно нѣщо.

Въ Брисоновия докладъ има, но при главнитѣ избори, а тукъ това погрѣшно е турено. — Азъ не вѣрвамъ, г-да сждии, да се съгласите съ тази идея на прокурора; вий имате три сцени, въ които не проглежда идеята на Радославовъ, че той е искалъ да върши това. — Какво се констатира въ Силистренско? Че полицията се държала много редовно, но защото искала да арестува единъ, който ималъ пълна кола съ сопи, прѣдседателя казалъ, да се чака да гласуватъ и послѣ да му съставятъ актъ. И така станало, но когато полицията иска да изпълни длъжностьта си, демократитѣ не даватъ виновника и става скандала. Сблъскватъ се двѣ партии. — Какво е виновенъ г-нъ Радославовъ? Селвели казва, че ако полицията била по-тактична нѣмало да стане това. Да, и азъ съмъ съгласенъ съ това. Обаче, когато поли-

цията каже нѣкому елате въ участъка, никой нѣма право да не го даде; значи първи, който нарушилъ закона е този, който не остава полицията да функционира — правилно ли ще функционира тя или не, тълпата нѣма право да рѣшава, а има по способни хора за това. И Селвели, като го запитахме, дали г. Радославовъ се е мѣсилъ въ полза на кандидатитѣ, отговори — не! — Ами това много значи! — вашъ свидѣтель, сѫдия! Това се подкрѣпи и отъ главния секретарь Минковъ, който каза, че не констатиралъ, какво г. Радославовъ се е мѣсилъ на избора при секцията въ Свогье. Сѫщото говори и Ив. Казанджиевъ, сѫщо сѫдия. Азъ нѣма да говоря за свидѣтелитѣ отъ насъ посочени, които не сѫ сѫдии, защото прокурора ги нарича наши, а ще се огранича само съ тѣзи трима. Г-нъ Радославовъ не е искалъ да се мѣси въ изборитѣ. Тукъ трѣбва да се има прѣдъ видъ, че мѣстнитѣ стамболисти може и да сѫ извършили нѣкое насилие при изборитѣ, но г. Радославовъ не имъ е давалъ съдѣйствие. Факта за отвличанието двама членове отъ бюрото при Акчаръ, на първъ погледъ прави впечатление; но щомъ се установи и за самия държавенъ обвинитель, че хората, които отвличали, сѫ всички мѣстни стамболисти, тогава сѣки ще приеме, че това говори въ наша полза. Държавния обвинитель пъкъ, като човѣкъ на политиката, не е да не знае, че г. Радославовъ не бѣше м-ра на вѫтр. работи, който би водилъ стамболисти изъ урнитѣ чрѣзъ насилие. Мѣстни партизани, па даже и да не бѫдатъ стамболисти, а радослависти, отговарятъ за себе си, за тѣхнитѣ дѣяния не може да отговаря м-ра.

Отъ дѣ се вижда че Радославовъ е искалъ да насили избора? — Привежда се като доказателство избора въ Сърбеница; какво става тамъ? — Велизаровъ каза, че първата недѣля въ тая секция не станалъ избора, та трѣбвало да се повтори. На втората недѣля прокурора Чолаковъ подава телеграма, че заминава, защото чулъ, че ще ставатъ тамъ убийства и щѣлъ да загине Д. Цанковъ. М-ра отговаря, че има кой да пази мира, но той се качва на единъ партизански файтонъ и отива. Научава се правителството и му съобщава да се върне, защото неговата работа не е тамъ, обаче той стои тамъ. Вика го началника да му съобщи телеграмата два пѫти, и най-послѣ го поканва да заповѣда при него, обаче Българовъ го обявява запазенъ въ неговата военна екстериториалность. Българовъ е пратенъ да възстановява тишината, а Чолаковъ съвсѣмъ не му е тамъ мѣстото. Нека се ми позволи да гледамъ по-строго отъ г. Пешевъ на Чолакова и ако той иска да прави избори, да си даде оставката и да отиде. Защото достатъчно е единъ прокуроръ да се качи на файтона на виденъ партизанинъ за да се убие куража на избирателитѣ. Това той не го ли схваща?

Отъ тази сцена прокурора прави капиталъ и казва, че г. Радославовъ наложилъ на г. Пешева да уволнява чиновници и то за избора, но кога стана това? — Слѣдъ избора. Въ Брисоновия докладъ има такова нѣщо, но то е прѣди избора. Сега понеже тамъ има, и тука турнали, а г-нъ Пешевъ ви каза, че г-нъ Радославовъ не му е налагалъ уволнения, а той самъ е уволнявалъ, тогава г. Радославовъ какъ ще отговаря за грѣшкитѣ на г. Пешева? Той го уволнилъ, защото

не можалъ да търпи чиновникъ, който се занимава съ партизанство. Но какви сж доказателствата, че г-нъ Радославовъ искалъ да направи избора съ насилие? Има една картичка въ Ник. Станева, а въ Брисоновия докладъ има и писма, циркуляри, та и тукъ турятъ една картичка. Това е г-да сждии доказателство, че съвсѣмъ леко се гледа на работитѣ. Независимо отъ това обаче, не се доказва, че картичката е отъ г-нъ Радославова и не се установи, какво положително пише въ нея. Станевъ каза, че самъ си я е написалъ; имало „Рад." — три букви само и я написалъ, защото билъ радославистъ: „Понеже шефа ми се съгласи съ стамболовиститѣ, азъ пъкъ не се съгласихъ, затова искахъ да работя противъ тѣхъ. За туй пъкъ и нѣмаше защо да давамъ помощъ на Ионова, защото той имаше началникъ на полицията". Кировъ каза, че не знае какво пишеше въ картичката; Пасковъ искá да извърти, но той каза на г. Радославова, че избора можеше да се земе безъ насилие. — Нима министра не трѣбва да се интерисува за избора, не трѣбва ли да знае коя партия ще спечели? — Това ли сж принципи? — Пасковъ още казва, че ужъ му казалъ: „съ всички срѣдства". Вий трѣбва да помните, че Пасковъ е свидѣтель, даденъ подъ сждъ съ съгласие на г. Радославова. Па и да е вѣрно това, което казва той, не значи да се употрѣбятъ всички законни и незаконни срѣдства, както се рисува това въ Брисоновия докладъ, който падна въ камарата и не може да доде въ сжда, защото тамъ имаше юристи, които даватъ правото и на противника си. Какво става въ Синаговци? Отива единъ застжпникъ на Цанова, но бюрото по формални причини не го приема. Влиза послѣ Тодоровъ и съобщава, че стражаритѣ кжсатъ бюлетини, обаче, като излѣзалъ прѣдседателя, не можалъ да констатира това. Послѣ почватъ да викатъ, че въ кутиитѣ имало бюлетини; искатъ да излѣзе секретаря и демократитѣ дигатъ скандалъ. Кой е виноватъ? — г-нъ Радославовъ! Ама не трѣбваше ли тѣзи хора да бждатъ въздържани; и ако бюрото не имъ прие застжпника, трѣбваше ли да биятъ членоветѣ на бюрото; дали това е законно и справедливо? — Като казахъ, че кжсатъ бюлетинитѣ, не можеше ли да се иска, да изпждятъ стражаритѣ? — Не! — Това е произволъ не отъ полицията, а отъ господата, които сж се борили и не сж имали благоразумни водители.

Сега защо да прѣмѣстятъ секцията отъ Синаговци въ Акчаръ? — Защото трѣбва да се пази порядъка. Ивановъ каза, че трѣбва да се прѣмѣсти, а Макавѣевъ не ще да отиде въ Акчаръ даже, а не въ Синаговци, защото му е милъ живота. Антовъ пъкъ каза, че трѣбваше да се прѣмѣсти въ Акчаръ. Тамъ сжщата история! Найчо събира хората отъ разни села и не пуща стражаритѣ да минатъ: „Тѣ денемъ нѣма да минаватъ, защото азъ не искамъ да се плашатъ хората" и заповѣдва на хората да отидатъ денъ напрѣдъ въ Акчаръ съ тояги и колци.

Земете прѣдъ видъ, какво е било положението — пристава Вичевъ ви го описа и каза, че нито полиция, нито войска можели да въдворятъ тишината. Но офицера Николовъ зема отъ Симеоновъ избирате-

литѣ и ги води на изборъ. — Той е пратенъ да възстанови порядъка, ако се наруши, а не да води избирателитѣ.

Той се възмутилъ защо му сж казали, че нѣма нощно врѣме да се влѣзва въ селото и вслѣдствие на това разпорежда, да се суспендира полицията. Тя се възмутила, съставлява актъ и си отива. Какво има г. Радославовъ общо съ тая картина, дѣ проглежда тукъ да заповѣдва той? Мислите ли, че каквото сж вършили Българовъ и Николовъ сж говорили по заповѣдь на военния министръ? Не! Тѣ сж субективни убѣждения и си отговарятъ за себе си. Ако началника прави нѣща, нима г. Радославовъ трѣбва да отговаря. Защо другитѣ министри да иматъ чиновници, които да съчувствуватъ на която партия искатъ, а г-нъ Радославовъ да нѣма? Азъ намирамъ, че началницитѣ въ Акчаръ сж работили глупаво. Водительтъ Найчо Цановъ е можалъ да работи инакъ и войската можеше да дѣйствува по-благоразумно, и населението можеше да бжде по-умѣрено и да не напада стражаритѣ. Но за това се́ г. Радославовъ ли ще отговаря? Какъвъ е Сава Николовъ, ви каза г. Макавѣевъ. Той е отъ обикновенитѣ наши партизански типове: билъ си е демократъ, счаналъ народнякъ, послѣ станалъ отъ нашитѣ прѣзъ врѣме на г. Радославова, сега си е цанковистъ. И той е билъ отвлѣченъ отъ полицията. Завелъ билъ дѣло. „Кждѣ е дѣлото? — Не го зная. „Викаха ли те?“ го питаме. — Не. — Какъ е станало това? Станало е така, както азъ си го обяснявамъ. Болшинството сж били стамболисти и тѣ сж могли да извършатъ всичко. Е, за това г. Радославовъ ли ще отговаря? — Да, той. — Но той е въ оставка, той е въ Варна? — Нищо не значи. Г-да сждии, не ми се вижда логична тая система. За списъцитѣ сжщо. Тѣ сж откраднати отъ този, който е ималъ интересъ да ги краде — полицията или други, но въ всѣки случай не г. Радославовъ и нѣма защо нему да се приписва всичко това. Тѣзи, които сж го извършили, сж съвършено лѣтни и ако правятъ прѣстжпления, нека да отговарятъ за тѣхъ. Не само система нѣма, но нѣма и никакви връзки между г. Радославова и тѣзи произшествия. Г-нъ Макавѣевъ ви каза, че когато той разправялъ на Николова, какво е ставало въ Синаговци, Николовъ казалъ: „Да бѣхъ тамъ, щѣхъ да ти спася кожичката!“ Кой е далъ заповѣдь на Николова, да се отнася така, Военния м-ръ ли? Чолаковъ имаше ли заповѣдь отъ г. Пешевъ? Както виждате, никакво покушение надъ изборното право, никаква система не е ималъ г-нъ Радославовъ, нито желание да се натрапва на народа чрѣзъ своитѣ депутати. За този изборъ идея даже нѣмаше у г. Радославовъ. Ами имало телеграми? Може и да се е научилъ, че безъ списъци става избора и питалъ: законно ли е това? Сждията продължавалъ безъ двама души отъ бюрото да върши избора. Тъй тълкувалъ той и тъй разбиралъ. Позволете и намъ, тъй да тълкуваме законитѣ. Ако той, сждия може така, защо министра да не може инакъ. И ако този сждия върши такъвъ изборъ, министра ли му е заповѣдалъ? — Не. Е защо само тогава чиновницитѣ на г. Радославова, каквото извършватъ всичко да се струпва нему? Другитѣ привилегии ли иматъ? Ако допуснемъ за нередовноститѣ на другитѣ чиновници, че не сж станали по заповѣдь

на тѣхнитѣ министри, защо за грѣшкитѣ на своитѣ чиновници да отговаря г. Радославовъ? Ето защо не вѣрвамъ г-да сѫдии, че вие ще приемете, какво въ тази сцена има насилия; че е заповѣдано да стане отъ г. Радославова, съ цѣль да се наруши конституцията, да се прѣвземе народния суверенитетъ. Ни една отъ тия сцени не говори за тази идея. При избора напр. въ Своге, уважаемия противникъ вижда насилие на главния секретарь, но министерството казва, че никакво насилие отъ полицията е нѣмало. Имало е рѣчи, държани отъ кандидатитѣ; станалъ е скандалъ, но г. Радославовъ никака заповѣдь не е давалъ, за се мѣсятъ чиновницитѣ му въ избора. Значи при най-главнитѣ сцени, които ни се рисуватъ тукъ, като канари на обвинението, ний не виждаме да се обвини Радославовъ. Ако тукъ не се вижда никаква система, тя никѫдѣ на друго мѣсто не може да се забѣлѣзва. Но въ обвинителния актъ сценитѣ сѫ нахвърляни безъ редъ, безъ да личи, коя е прѣди и коя е следъ избора, та по този начинъ да бие въ очи нѣкаква си прѣстѫпность. Но то не било така въ рапорта, който е единъ видъ обвинителенъ актъ, кѫдѣто варненския митингъ се цитира, като насилие за избора. Пушкаровъ, който бунтуваше населението и той е туренъ тукъ за насилие. Азъ вѣрвамъ, че вие нѣма да погледнете така на въпроса. Така не може. Материяла е трѣбвало да се разпрѣдѣли: за незаконна намѣса на едно, за размѣстване секциитѣ на друго, за чиновницитѣ, за десятъка трето, за интерниране и митинги четвърто, защото на чиновницитѣ по десятъка и за насилие въ избора не е се едно. Съсловие образувалъ г. Радославовъ! А за какво се назначаватъ тѣзи чиновници по десятъка? — За да се приложи закона. А малко ли сѫ тѣ, или много, тоя въпросъ не ще го рѣшаватъ тѣзи, които не сѫ повикани да го рѣшаватъ. И азъ мога да кажа, че не е нужно желѣзница въ Южна България, но Народното Събрание го рѣшава, народа казва, че е нужна. Веднажъ казалъ, назадъ не може да се връща. Ами ние утрѣ може да кажемъ, че не сѫ били нужни тукъ граждански истци, защото има юристъ-консултъ. Какво ще каже уважаемия противникъ на това? По тая система не може да се върви. Всѣки трѣбва да дѣйствува въ крѫга на своята компетентность и който иска да живѣе въ тая държава, да знае, че такъвъ е закона. Но, казва уважаемия противникъ, не е само това, вие имате официялни кандидати въ депутатскитѣ избори. И това го има въ рапорта на Брисона. А ние казваме, че сме нѣмали. Въ Франция министритѣ издаватъ циркуляри за официялни кандидати, а въ „Moniteur“ е указано дори тия що ще изберать. Тукъ вие имате кандидати поставени отъ министра, а не както насъ обвиняватъ, че сме имали официялни кандидати. Защо? Защото има телеграма въ Трѣвна, дѣто се казва, да си не прѣчатъ кандидатитѣ. И това било намѣса: той не можалъ да каже не се бъркайте. Въ изборитѣ се употрѣбяватъ какви не срѣдства и за това никой не се дава подъ сѫдъ. А защото г. Радославовъ казалъ на своитѣ съмишленици, да не се бъркатъ, насилие се дири въ неговата постѫпка. Само у насъ може да се каже, до сега бѣхъ партизанинъ, а днесъ съмъ министръ-президентъ, никакъвъ шевъ на партия вече не съмъ. Имаме съчинения на

Джефсона за платформата. Тамъ ще видимъ, какъ се срѣщатъ бивши и настоящи министри-президенти. Но не могло тъй! Щомъ г. Радославовъ стане м-ръ, азъ да не мога да му кажа добро-утро. Ами съ кого ще управлява той; противницитѣ си ли ще тури да изпълняватъ законитѣ, които той създава? Каква хубава политика. Бихъ желалъ да зная, дали ще цафне по този начинъ нашата конституция (чете телеграмата на Д-ръ В. Радославовъ: „Викайте Попова и Бонева...) Какво насилие има тукъ отъ тѣзи имена? Не може единъ м-ръ, като пише писма на своитѣ приятели, да се подпише отъ долу м-ръ, че това не е acte de gouvernement, това е частна работа. Ами че чиновника нѣма ли частенъ животъ, нѣма ли и партиенъ животъ? А основата на конституционното управление сж партиитѣ; който иска добро конституционно управление, трѣбва да се погрижи да състави разумни партии. Това не е само у насъ, а въ Америка министритѣ си идатъ заедно съ партиитѣ и съ чиновницитѣ даже. За да работи единъ м-ръ съ своитѣ приятели, да се съвѣщава съ тѣхъ, азъ не знамъ коя конституция запрѣщава това. Не знамъ, дали да ви чета всички телеграми, защото тѣ сж всичкитѣ сѐ такива. (Чете телеграмата отъ Хасково и пр.). Министра нищо не му прѣчи да си бжде и шефъ на партията. Окржженъ управитель може да каже на министра, азъ не съмъ отъ вашата партия, но ако той е съмишленикъ на министра, тогава разбира се той може да агитира, още повече, че закона му даваше право. Законодателя отъ послѣ забрани на чиновницитѣ да агитиратъ по изборитѣ, но закона прѣди той да го измѣни никакъ не е забранявалъ на околийскитѣ началници, да си бждатъ партизани (чете телеграмата отъ Бургазъ и пр.). Въ Пловдивъ става̀ избора за турско настоятелство — въпросъ отъ вѣдомството на г. Т. Иванчовъ, не — г. Д-ръ В. Радославовъ ще отговаря. Има Народно Събрание; депутатитѣ могатъ да кажатъ на министра: ти нѣмашъ право; и тукъ се пази конституцията. Стоятъ ли депутатитѣ тукъ, никога министра не може да насили. Ст.-Загора... (чете). Нека ни кажатъ, кждѣ въ кой законъ е запрѣтено на министра да дава съвѣтъ и като го питатъ удобрява ли нѣкои граждани, да отговори. Но какви сж рѣчитѣ на м-ра? Тѣ сж повече отъ съвѣти. Ст.-Загора... (чете). Тукъ пакъ съ служби се изнасилилъ изборътъ. Обърнете внимание г-да, на рапортътъ на Брисона, защото отъ тамъ е прѣписано това, но не е прѣписано както трѣбва. Брѣзово... (чете). Трѣба сега да отговаря Радославовъ, който, каквото и да направи, се трѣба да отговаря.

То е твърдѣ съгласно съ чл. 3 отъ наказателния законъ. И тукъ имало система! Но каквото и да е, ние не можемъ да отговаряме за г. Ив. Димитрова тукъ (чете) шифрована телеграма; м-ра иска да му се явятъ имената, но г. държ. обвинитель казва: това не е ваша работа. Вие ще рѣшите г-да сждии, чия е работата. Тя трѣбва да бжде работа на министра на търговията вѣроятно. Кои сж съвѣтницитѣ, азъ мисля, трѣбва да ги знаятъ всичкитѣ министри, а не само г. Радославовъ. Такова понятие, да не иска м-ра да знае или когато иска да става прѣстжпникъ, азъ не мога да си го обясня, г-да сждии, и ще искамъ обяснения при възраза. Азъ мисля, че министра трѣбва да

отиде по-нататъкъ, трѣбва да знае нѣщо повече: трѣбва да знае по-важнитѣ граждани какво правятъ; той трѣбва да знае въ всичкитѣ учрѣждения какво става. Това е негова длъжность и не е дѣяние, за което може да го докаратъ тукъ на подсждимата маса.

(Чете телеграма): „До окрѫжнитѣ управители въ Плѣвенъ, Ловечъ . . . " Вѣрвамъ, че сѫдътъ ще обърне внимание на този въпросъ. Не даромъ държ. обвин. го е изтъкналъ. Можете ли въ това окрѫжно да видите фактъ, който ви убѣждава, че г. Радославовъ е изнасилилъ изборитѣ? То е въпросъ подлежащъ на вашата оцѣнка.

Но като се погледне на въпроса, както е телеграмата, не се доказва това, което иска уважаемия противникъ. — „Вземете мѣрки за успѣш. резултатъ", не значи правете насилия, бийте, обѣщавайте служби и пр. Тукъ нѣма ни една такава дума. Никаква презумция не се допуща въ углав. право, тамъ трѣбва да се доказва. По въпроса за intentio на министритѣ, за dolus, азъ намерихъ нѣколко думи въ съчинението на Jean Clos: Responsabilité des ministres. Той казва, че и за министра се иска dolus. Па и нѣма нужда отъ автори; ако би се допуснала презумция, тя винаги би се допуснала въ полза на подсѫдимия. „Вземете мѣрки". Какво значи? — Да има порядъкъ, редъ както го обясниха тѣзи, що получиха телеграмата. Мене ми се струва, че това окрѫжно нѣма да даде поводъ да се мисли, че съдържа нѣкое прѣстѫпление. Азъ не зная, дали иматъ значение рапортитѣ на военнитѣ. — Мисля, че ще остане съвършено безъ внимание отъ сѫда, какво мисли единъ поручикъ за правдата, за правосѫдието: той не е компетентенъ за това. Неговото мнѣние не може да бѫде задължително за никого и да служи за доказателство. Какво доказва това? — Нищо, освѣнъ че Николовъ не е могълъ да се въздържа, да се не намеси въ изборитѣ. Той даже си отива, когато министра му заповѣдва да си иде. Това говори много; то говори даже, че трѣбва съ особена прѣдпазливость да гледаме на неговитѣ показания.

Тѣзи сѫ всичкитѣ доказателства за насилията по изборитѣ, за незаконното намѣсване на г. Радославова въ избирателнитѣ права на гражданитѣ. Всичкитѣ даже не се цитираха отъ уважаемия противникъ, защото той каза, че нѣма нужда отъ свидѣтели, защото туй, което е излѣло изъ подъ рѫката на г. Радославовъ, не може да бѫде одобрено съ свидѣтели. Тъй ли? — Не вѣрвамъ да е тъй, защото това, което е излѣло изъ подъ рѫката на г. Радославова, не доказва нищо; въ него нѣщо прѣстѫпно нѣма; за това именно прокурора и вика свидѣтели, обаче, като не констатира съ тѣхъ това, за което ги вика, и като видѣ, че тѣ говорятъ въ полза на обвиняемитѣ, сега не щѣлъ свидѣтели . . . Да, но сега пъкъ ние ги искаме. Въ тия телеграми нѣма нищо и съ широка презумция може да се допусне само една агитация, а тя никѫдѣ не е запретена. Свидѣтелитѣ, отъ които не се нуждае обвинителя, установиха това, което трѣбваше, за да разрушатъ това, което уважаемия противникъ искаше да съгради въ продължение на години. Доказаха, че никадѣ нѣма официални кандидати. Партиитѣ сами си избиратъ кандидати. Какво е удобрѣнието на г. Радославовъ? Той е съгласенъ, ако тѣ нѣматъ нищо противъ. Това прѣстѫпление

ли е? Туй е началото за конституционното управление. Какъ ще се управлява безъ партии въ конституционна страна? Това не си обяснява почитаемия противникъ. Нима може да се управлява съ противникъ, съ когото не желае да се види? Въ Англия практиката е, че щомъ двама м-ри се скаратъ, единиятъ трѣбва да излезе. Тогава Радославовъ трѣбва да дойде съ народняцитѣ или съ демократитѣ и Гешевъ да доде съ насъ либералитѣ.

Тамъ гдѣто не е имало нищо, когато имало суша, нуждаяли се селенитѣ да пуснатъ стадата си на паша въ държавенъ имотъ. Това било разпилѣване държавни имоти за насилие въ изборитѣ, тамъ дѣто не е имало либерални кандидати! . . . Ако това е разпилѣване, народътъ ще ни го прости, той не се занимава съ дребни работи. Ако Начевичъ е билъ м-ръ на този имотъ, защо той не е на тази маса, а г. Радославовъ трѣбва да бѫде; а между това Начевичъ е свидѣтель, а Радославовъ подсѫдимъ?! Това законно ли е, право ли е, справедливо ли е? Значи народътъ самъ не вижда тамъ прѣстѫпление и не праща Начевичъ, а държавния обвинитель вижда.

Отъ всичко туй, по въпроса дали има насилие по изборитѣ, или не, азъ заключавамъ, па вѣрвамъ и вие ще се съгласите съ мене, че не е установено отъ прокурора, да е имало официялни партийни кандидати; че имало разпилѣване на държавни имоти; че е имало уволнения и назначения на чиновници, за да агитиратъ и насилватъ населението. Не е имало нищо подобно и ако е имало нѣкѫдѣ нѣщо извършено отъ полицията, г. Радославовъ нѣма нищо общо съ тѣхъ. На въпроса: виновенъ ли е г-нъ Радославовъ, за гдѣто прѣзъ 1899 год., когато сѫ ставали избори въ Силистренско, Акчаръ, Сърбеница, Синаговци, виновенъ ли е той, че е употрѣбилъ насилие и е заповѣдалъ на чиновницитѣ, да изнасилятъ правата на гражданитѣ, вѣрвамъ, че отвѣтътъ ще бѫде невиновенъ. Даже азъ съмъ убѣденъ, че г-нъ Радославовъ не е виновенъ и съгласно първата и най-широка теория на Rossi и B. Constant, споредъ която изисква се систематично дѣяние направлено къмъ отнимане правдинитѣ на гражданитѣ, за да се достигне фалшивъ резултатъ на изборитѣ, (fausseté les de etwus). Такава система тукъ въ този процесъ нигдѣ не прогледна. Всичкитѣ сцени сѫ подиръ изборитѣ, съ изключение на двѣ-три, и то пакъ при допълнителнитѣ избори, когато вече либералитѣ сѫ имали болшинство въ камарата. Държ. обвинитель съзнава това и заради това въ обвинителния актъ датитѣ на събитията не се посочватъ, както въ доклада на комисията, дати, които релефно доказватъ, че една сцена съ друга нѣматъ нищо общо. Тѣ сѫ мѣстни сцени и при това съ разни цѣли, а не сѫ направление къмъ една и сѫща цѣль — fausseter des elections.

Минявамъ къмъ обвинението за секциитѣ. Г. м-ръ Радославовъ, като е прѣместилъ секциитѣ, нарушилъ ли е чл. 48 отъ избирателния законъ и косвено конституцията? Какво можемъ да възразимъ на това? Въ прѣдложението цѣльта на народа не е тази, защото прѣмѣстването на секциитѣ е дадено като доказателство за изнасилване на изборитѣ, а не като обвинение. Тъй свеждатъ тамъ работата и трѣбва да се прави разлика, кога се разрѣшава този въпросъ.

Да не се смѣсва, както се смеси въ рѣчьта на държ. обвинитель. Съ прѣмѣстване на двѣ секции при главнитѣ избори и двѣ при допълнителнитѣ, искало се да се фалшифициратъ резултатитѣ на изборитѣ, че се е систематически работило отъ страна на г. Радославовъ, за да се изнасили народната воля, която би могла да се прояви при изборитѣ. Такова прѣдположение би възбудило смѣхъ у сериозния мислитель. При хиляди секции, двѣтѣ ли ще бѫдатъ незаконни маниери? Система ли е това, както иска delit constructif, или е случайно необходимо нѣщо? Мисля, че всѣки ще се съгласи съ мене, че това не е система. Това населението го е искало, началницитѣ го искатъ, порядъка го иска. Мисля, че не може да се заключи, тукъ да има нѣкакво нарушение. Ще имате прѣдъ видъ и още едно обстоятелство, че тѣзи секции: клементиновска и акчарска, и сега сѫществуватъ по закона. Старо-Ново-Село е секция, а не Геринъ. Т. Василиевъ ви каза, че партизанскиятъ елементъ при разпрѣдѣление на секциитѣ се е проявявалъ твърдѣ явно отъ постояннитѣ тогава народняшки комисии, па и безъ да ни го каже Василиевъ, ние го знаемъ. Еню Петковъ, единъ отъ свидѣтелитѣ, ни каза, че въ брѣзовско едно село трѣбвало е да мине прѣзъ Брѣзово и още 15 км. нататъкъ, за да отиде въ Дълбоки Гиренъ да гласува! Такова разпрѣдѣление на секциитѣ отъ комисиитѣ доказва само проявлението на партизански страсти. Защо е станало всичко това? — Извѣсно е защо: тѣ сѫ работи отъ политиката. И за двѣтѣ секции е имало депутации при Грековъ-Радославовъ. Азъ мисля, че за двѣ секции тукъ не бива и дума да става. Разбирамъ отъ 300 секции да се промѣнятъ 20—25, тогава е друго.

Разменени сѫ между г. Радославовъ и Т. Василевъ телеграми, това не отричамъ. Но Народното Събрание удобри тия размѣстваня и тѣ сѫ законъ. Азъ вѣрвамъ, г-да сѫдии, че ще отговорите, какво г-нъ Радославовъ не е виновенъ по секциитѣ, както и за всичко по изборитѣ. Както и да е, противницитѣ работятъ подъ влиянието на рапорта на Брисона отъ 1879 г. и само за едно мога да съжалявамъ, че не сѫ го изучили добрѣ и че покойния Каравеловъ не е могълъ да покаже това благородство, което показа Вадингтонъ и се отказа отъ обвинения десеть пѫти по-голѣми отъ тѣзи. Мене ми се струва, че ако нашиятъ законодатель е подражавалъ на законопроекта на Duprat, а нашия сега органъ на обвинителната власть Brisson — а то за съжаление е, че това подражание е много неудачно и никой въ камарата не се е позамислилъ: какви сѫ началата, които регулиратъ този въпросъ, какви трѣбва да бѫдатъ правата на министритѣ. Това тълкува, че сме далечъ още отъ конституционно управление. А селенитѣ какво правятъ? То е другъ въпросъ; то има голѣмо значение за васъ, г-да сѫдии, които има да цѣните: при какви условия работи Радославовъ, кой го обвинява и при какви събития. Ако хубаво вникнете въ каква епоха живѣемъ ще видите, че не може, освѣнъ да кажете, даже и да има нѣщо, трѣбва да се остави на страна. Не може единъ български м-ръ да дѣйствува при избора по-добрѣ отъ г. Радославова, защото така сѫ сложени обстоятелствата у насъ и се мѫчимъ да влѣземъ въ конституционно управление; защото то не зависи само отъ управителя,

но и отъ управляванитѣ, които трѣбва да се борятъ повече за принципи, отколкото за личноститѣ, които сж случайность. Съ това свършвамъ политическитѣ прѣстжпления по изборитѣ.

Г-да сждии! Държавниятъ обвинитель обвинява г. Д-ръ Радославова още въ това, че той запрѣтявалъ митингитѣ. Прѣди всичко, ний заявяваме, че никога г. Д-ръ Радославовъ не е ималъ намѣрение да запрѣтява митингитѣ, но противницитѣ не сж разбрали, какъ гледа нашия законодатель на митингитѣ и не сж държали това поведение, което е било необходимо и е трѣбвало да се държи. Г-да сждии, митингитѣ не сж нищо друго, освѣнъ едно срѣдство, за да изрази народа своето убѣждение. Ний казахме, че политическа отговорность има министра. Тази е неговата политическа отговорность. Народа може да се събира свободно да изказва своето мнѣние и органа на изпълнителна власть, който е повиканъ да тури граници между волята на народа и факта, да има това прѣдъ видъ. Който е изучавалъ историята на възникване платформата и нейното постепенно развитие чакъ до нашитѣ врѣмена въ Англия, той много ясно понятие може да има за митингитѣ и само той може да рѣши, кой отъ насъ има право: дали противницитѣ, които сж правили митинги съ сопи въ ржка и разни оржжия, или г. д-ръ Радославовъ, който е внимавалъ, да не става въ народа смущение. Най-напрѣдъ митингитѣ сж имали една цѣль: да се явятъ да изказватъ своитѣ болки въ форма твърдѣ прилична въ Англия. Джефсонъ, единствения авторъ по тази часть, въ своето съчинение: „Историята на Платформата“, ни дава типъ на резолюции: Ний, като се събрахме днесь, като разгледахме своитѣ болки, рѣшихме да извѣстимъ, да знаятъ които трѣбва, че страдаме отъ това и това“. Това е първата форма на митингитѣ, съ които народа само се изказва — изразителна фаза. Послѣ сж зели митингитѣ друга роль — разсждителна, да разсжждаватъ и за срѣдствата, какъ да поправятъ болката, но пакъ въ прилична форма; и най-послѣ в怎матъ роль на контролъ: контролиратъ своитѣ избраници въ камарата и налагатъ тѣхното мнѣние, да се изказва въ камарата. При всичкитѣ тѣзи фази, г-да сждии, ний виждаме едно нѣщо въ английския народъ, че той се пази, да не би митингитѣ да се обърнатъ въ незаконни събрания — бунтове. Една стжпка има отъ законния митингъ до бунтъ; да, нѣма повече. Тази опасность се е твърдѣ много съзнавала. Ако е имало строгъ законъ въ Англия и сега даже, то е билъ, казва Джефсонъ, именно по митингитѣ. Немилостивъ е англичанина, когато на митинга излѣзе нѣкой и не държи приличие. Не се допускало, часно лице да се оскърби, а колко повече правителство или короната, защото като се събере една тълпа, достатъчно е единъ да каже нѣщо, за да стане скандалъ. Гордоновия скандалъ се обяснява само тъй. На събрани хора на едно достатъчно е да имъ се каже: „запалете всичко“, и цѣлъ Лондонъ пламва въ огънь. Сжщото нѣщо бѣ и въ борбата съ Чартиститѣ, борбата на които бѣше твърдѣ изострена. Само при разумни водители, които пазятъ порядъка и които водятъ народа, само тогава платформата има значение. Ако се прѣстжпи малко навънъ отъ границитѣ, които се налагатъ отъ порядъка на обществото, то-

гава не може да се говори за никакви законни митинги. За законность на митингитѣ Джефсонъ казва: (чете).

Английския народъ въ 1714 год. е издалъ за тѣзи митинги така нареченото riotokt. Смъртно наказание е имало за ораторъ, който си е позволилъ да говори неприлични думи, да оскърбява часни лица. Мировия сѫдия се явява при него и му казва да мълчи, а на народа да си разотиде. Въ 1825 год. закона въ Англия, който се нарича законъ за вълнителнитѣ дѣйствия на митингитѣ, бѣше се отменилъ и сега сѫ свободни митингитѣ, но положението не е пакъ такова, каквото се иска на нашия противникъ. Англичанитѣ различаватъ законни и незаконни митинги за тѣхното послѣдно законодателство, както говори Стивенсъ, единъ отъ най-добритѣ автори по историята на английското углавно право. Той казва и сега, че макаръ въ 1825 година да сѫ вече прѣстанали да дѣйствуватъ тѣзи закони, и сега нѣма пълна свобода въ английската платформа. Не може тази свобода да се разбере, и за печата, и всичко, тъй както разбира нашия противникъ: вzематъ сопи, оскърбяватъ корона и правителствени наредби и говорятъ, че нѣма свобода. Има граници, които трѣбва да се пазятъ (чете). Сега въ послѣдно врѣме, когато платформата въ Англия играе политическа роль, бламира министри, и се радва на пълна свобода, единъ отъ най-добритѣ автори казва: оратора не трѣбва да възмущава, да възбужда. Всѣки митингъ, който възбужда ненависть противъ короната, разни съсловия противъ закона или правителството, този митингъ не е законенъ. То не е така, както ние го разбираме, да издаваме манифести и въ самия манифестъ още да се псува. Митинга е законенъ, когато цѣльта му е законна; но какъ може да стане законенъ, ако срѣдството му е незаконно и способа на водене митинга е незаконенъ ?. Ето защо всичко това трѣбва да се има прѣдъ видъ.

Щомъ има хора да влизатъ въ съгласие или да проявяватъ нѣщо несъвмѣстно съ обществения порядъкъ, вече ще се наруши и порядъка, не се говири вече за митингъ, защото митинга прѣдполага дѣяние на съвършенно свободни граждани, съ никакво зло намѣрение и цѣль и при пазене обществения редъ. Митинга, който има злото намѣрение да възбужда ненависть, или за правителството, или за часни лица той не може вече да се нарича митингъ въ тая смисъль, въ каквато се дозволява отъ закона, въ онази свободна страна, люлката на конституцията. Ето защо казвамъ, трѣбва да се има това прѣдъ видъ, когато говоримъ за митингъ. Нашия законодатель тоже въ конституцията е опрѣдѣлилъ своя възгледъ, какъ мисли той за митингитѣ: и редакцията на 82 ст. показва, че и той се бои, както и англичанитѣ. Миренъ митингъ безъ орѫжие въ закрито мѣсто е абсолютно възможенъ. Това показва, какъ гледа нашия законодатель: и той се страхува, защото порядъка трѣбва да се пази, гражданитѣ трѣбва да се явяватъ безъ орѫжие: мирно, защото ако помисли полицията, искрено разбира се, че тукъ ще се наруши реда, не може да се говори, че нѣкой запрѣщава свободата на гражданитѣ, защото съ тази свобода не може да се злоупотрѣбява. Затова ако въ закрито мѣсто мирно гражданитѣ се събиратъ, тогава полицията нѣма право да ги закача, но ако иматъ сопи,

орѫжия и др., полицията има право да разпрѣсне и този митингъ, който става въ закрито мѣсто. За свободнитѣ митинги на открито мѣсто, нашия законодатель на конституцията казва, че тѣ ще се подчиняватъ на правилата полицейски, на всички вече правила. Какво се иска тогава? Не е шега, да събирашъ хората на купъ: всичко може да стане. Въ борбата за парламентарна реформа какво е било, само английския народъ може да знае. Държавата може да пропадне въ единъ денъ и никой не може да спрѣ това. Не зная какъ ще погледне Държавния Сѫдъ на 2-та алинея отъ 82 чл. на Конституцията, но азъ я разбирамъ така, както я разбиратъ и тамъ, кѫдѣто платформата се е развила и е орѫдие за политическата отговорность на министритѣ. Разбира се, че свободни сѫ митингитѣ при закрито мѣсто и тамъ до толкосъ, до колкото не се дава на полицията да подозира, че ще накърнятъ или короната или правителството и т. н. Открититѣ митинги трѣбва да се подчиняватъ на полицията и, когато тя намѣри за нужно, трѣбва да имъ каже, че не могатъ да се събиратъ, понеже може да стане катастрофа. Тогава тѣзи хора не ще могатъ да правятъ митингъ.

До какво сѫ дохождали митингитѣ, какви хора сѫ водили народа и какъ сѫ злоупотрѣбявали, само английския народъ може да ни каже. Тѣзи, които трѣбва да водятъ народа не излизатъ, а излизатъ наглитѣ хора. На митингитѣ трѣбва първо, да нѣма зло намѣрение, да има добра разсѫдителность и голѣма въздържаность, която е необходима, за да може масата да разсѫждава за общитѣ дѣла. Една маса, за да разсѫждава добрѣ, иска се голѣма въздържаность, а у насъ какъ сѫ ставали тѣзи митинги има ги. Прѣди всичко митинга, тъй като сега се въвежда у насъ, е нѣщо смлѣно отъ нашия народъ, нито отъ правителството, нито отъ властвующитѣ; едно нѣщо, което въ бѫдеще може да играе голѣма роль, но за което сега не може да се каже нѣщо особно добро. Ние се намираме въ периода на 18 вѣкъ, когато англичанитѣ почватъ да съзнаватъ, че има нѣщо добро, но кѫдѣ му сѫ границитѣ ние не знаемъ. Най-добрия български митингъ земете му резолюцията и виждте, дали ще може да се сравни съ тѣзи на Англия. Вие ще четете „безобразното павителство", а това не се позволява. Трѣбва да се каже само, че не удобряватъ това и това дѣйствие и то по миренъ, законенъ начинъ ще се борятъ съ това и ако не може да се успѣе, ще се организиратъ извѣсни дружества, които пакъ мирно и тихо ще пращатъ депутати, за да достигнатъ цѣльта си. Какъ за хлѣбния законъ се бориха 50 години англичанитѣ и го отмѣниха! А знаете, какъ скоро искаха да се отмѣни у насъ десятъка, при всичко че скоро обществени работи не се вършатъ. Да отменишъ законъ така заведнѫжъ или слѣдъ недѣля, не може, безъ да се наруши порядъка. Казвамъ, когато ще разсѫждавате по този въпросъ, трѣбва непрѣменно да имате картината или въобще типа отъ картинитѣ, които ни прѣдставлява нашата платформа, какъ ставатъ митингитѣ. Вѣрвамъ, че много отъ васъ сѫ наблюдавали, но малцина сѫ влизали въ български митингъ, за да видятъ психологията на българската тълпа, каква е тя и какъ може съ нея всичко да става.

Г-да сѫдии! Когато се събира единъ митингъ въ България, ора-

тора може да направи всичко. Полицията тогава моли оратора, да бжде умѣренъ. Ако единъ ораторъ се намѣри, който за това само, че не му е приятно правителството, не ще да държи смѣтка за порядъка и честьта на народа, то е много лесно да направи скандалъ, слѣдъ което ще каже, че полицията не знае да държи порядъка. Това е недобросъвѣстность. Този който е спечелелъ извѣсно разположение на тълпата, отива да злоупотрѣбява противъ своето отечество. У насъ, за съжаление, въ цѣлата тази картина на митингитѣ, която става за отмѣнение закона за земнитѣ произведения, азъ не виждамъ онѣзи хора, които може да иматъ добри намѣрения, но не сж знаяли гдѣ е границата на събранията, позволени отъ закона и гдѣ не. Прѣдставете си митинга въ Варна, рисуванъ отъ г. Ив. Димитровъ. То митингъ ли е, моля ви се? Идватъ хора отъ селата съ сопи; псуватъ колкото можатъ—да ме извините — сжда имъ затваря единъ човѣкъ — отиватъ въ окржж. управ. и искатъ на сила да го пусне. Казватъ имъ да се разотидатъ, но то не става. Минаватъ на другата страна; нараняватъ войника и отказватъ да се разотидатъ. Стрѣля се, но пакъ не се разотиватъ; нараняватъ се 8 души, единъ убиватъ и цѣла катастрофа.

Коя държава позволява такъвъ митингъ? То е бунтъ! Въ Англия, ако видятъ, че иматъ такъвъ водитель, всики ще му обърнатъ гърбъ, защото прѣди всичко не може да пази порядъка, а у насъ той е патриотъ, когато въ Англия такъвъ не може да мине за патриотъ.

Нашитѣ идатъ и говорятъ: ний сме свободни, можемъ да правимъ каквото щемъ. Но не е така: има граници, които, ако се не спазятъ, полицията ще се намѣси, защото не заради васъ ще рискува порядъка на обществото. Вземете митинга въ Хасково. Тамъ хората се раздѣлятъ на двѣ: едни за десятъка, други противъ и се избиватъ. Чули сме, че има митинги нѣгдѣ, та и ние ще правимъ! Въ Англия, слѣдъ като стане митинга и ако цѣльта му е непостижима лесно, основаватъ се дружества, които дѣйствуватъ все въ сжщото направление, до като се достигне цѣльта по легаленъ начинъ. Така стана съ въпроса за парламентнитѣ реформи; така стана съ отмѣнението на хлѣбнитѣ закони и пр. Но ние какво правимъ? Днесъ на митингъ и утрѣ, или съвсѣмъ забравяме за него, или пакъ ще прѣбиемъ агентитѣ на властьта, ще тропаме на вратата на короната и веднага ще искаме да отмени закона. безъ тя да има това право или въобще правимъ нашата нелегалность въ каквато и да е форма. А тукъ именно е разликата между великъ народъ, подготвенъ за Конституция и народъ, който само мисли, че е дозрѣлъ за конституционно управление, а въ сжщность пакъ си е годенъ за монархическо управление. Нашата работа е чиста Новогородска република, гдѣто нетърпеливитѣ християни се събиратъ да разсжждаватъ, за общитѣ работи и, на мѣсто да рѣшатъ нѣщо, биятъ се единъ другъ, хвърлятъ се въ рѣката до като единъ денъ Ив. Грозний съ 4 хиляди души войска изби 40 хилядната недисциплинирана войска на републиката и я присъедини къмъ Московското Царство... Такъвъ народъ — такава сждба! ... Отъ всичко това прогледвамъ, че прѣзъ врѣме на борбата правителстото на кабинета Тод. Иванчовъ и хората, които бѣха противъ този

кабинетъ, не е имало мѣрка отъ противницитѣ на този кабинетъ. Не е грѣхъ, че сж противници, това го изисква конституционното управление, но грѣхъ е, че не се държала никаква мѣрка. нито въ израженията, нито въ манифеститѣ, нито въ декларациитѣ, нито въ врѣме, когато ставатъ митингитѣ, нито по-послѣ. За порядъка не е държалъ смѣтка, никой отъ уважаем. противници.

Да видимъ самия манифестъ, който се появи, когато стнаа касирането на прѣдставителитѣ въ Народното Събрание и на който манифестъ напиратъ уважаемитѣ противници. Този манифестъ, ако се сравни съ положението на английското право въ тази страна, ще намѣрите, че той е незаконенъ той е ненавистъ противъ правителството и извѣсни лица; а да се възбужда ненавистъ не е цѣль на митинга. Той е незаконенъ само за това, че проглежда вече цѣль: припомнятъ се събитията отъ 1876 г., Сливница, всички моменти, въ които виждаме проявление на българси духъ съ оржжие въ ржка. — Това подобава ли? Ами полицията нѣма ли право, когато вижда хората така рѣшителни, да слѣди, какво ще правятъ тѣ и указватъ това право. Вий нѣмате, казватъ, право да пишете, да се зематъ мѣрки, защото шарлатанията се знае на противника. Защо да нѣмаме право? — Вий вече оскърбихте короната, болшинството, народа. Раболѣпното болшинство по милость на короната дошло! . . .

Това язикъ ли е? Ненавистъ възбужда ли се? Защо да е раболѣпно, когато всѣко болшинство си е болшинство? Този язикъ е чисто революционенъ, да викате народа да събори партията по революционенъ начинъ. Не се дозволява на полицията да мисли, че при такъвъ язикъ може да се наруши обществения порядъкъ, не се дозволява на полицията, каквото напр. г. Радославовъ, като видѣ това, каза на своитѣ подчинени да вcase мѣрки; не! А защо да вcase мѣрки, тѣ знаятъ... Много лесно защо. Ами че ний отъ гдѣ да знаемъ, че вий ще се възползувате отъ този духъ и ще нарушите порядъка? Даже и да го не нарушите, м-стра трѣбва да слѣди за незаконни митинги, а незаконностьта се изразява още отъ началото на инициатора.

Прѣдвидѣлъ е г. Радославовъ, че съ тѣзи хора, съ този язикъ, кога да е, ще стане катастрофа, и стана... Тогава, намѣсто да благодарятъ, че той можà да прѣдвиди, обвиняватъ го, че не давалъ свобода, а тази свобода никога не е виждана, и мисля, че излишно е да се иска. Трѣбва да се иска свобода такава, каквато прилича: всѣки да е свободенъ, но да знае, че е гражданинъ на свободна държава; да държи язикъ приличенъ; да не дава поводъ, да се наруши общественния порядъкъ на държавата.

Далъ телеграма г. Радославовъ на 29-й юний, да не ставатъ митинги на земледѣлски съюзи и тя била прѣстжпна. Той казва въ телеграмата: „размирни елементи да се не допускатъ да правятъ противозаконни агитации“. Какви бѣха тия митинги, какъвъ е манифеста на земледѣлческия съюзъ, какви сж думитѣ, какви сж резолюциитѣ и колко стражари биха? Не може да се спори за това, че такива бѣха тѣ. Като почнешъ отъ Разградъ, Варна, Видинъ, всѣкждѣ този революционенъ духъ. Това не е свобода на мнѣнията, а възбуждане,

ненависть противъ закона. Виждате въ Силистра да биятъ началници; въ Синаговци биятъ членове на бюрото; въ видинско цѣла гора Н. Цановъ изсѣкалъ. Това не е мѣрка, която се дава отъ конституцията; той влиза въ ролята на революционеръ въ своето отечество. Може да е много голѣмъ патриотъ, да се уважава отъ много хора, но той нѣма право да претендира, че е легаленъ общественъ дѣецъ; той е революционеръ, а за революционери нѣма общественъ редъ. Ето защо азъ мисля, че когато се обсѫжда въпроса, дали е имало митинги, които г. Радославовъ е запретилъ и законни ли сѫ били тия митинги, или не, вие ще рѣшите, по мое мнѣние, безъ друго, че тѣ сѫ имали за цѣль да възбуждатъ ненависть противъ закона за десятъка и противъ правителството и сѫ отивали твърдѣ далечъ, като сѫ диктували на властьта да извръшва извѣсни работи, а да диктувашъ на властьта, не е вече свобода на митинга; то е вече анархия; властьта да стане безсилна, а да управлява тълпата. Това англичанина не го разбира. Ако приемемъ, че сѫ незаконни митинги, тогава нѣма нужда отъ понататъшни разсѫждения. Г-нъ Радославовъ е билъ тогава въ пълно право да ги запрети, като всѣки м-стръ на вѫтр. работи, повиканъ прѣди всичко да пази порядъка, а послѣ свободата. При анархията нѣма свобода, може да се мисли само за тирания, все едно отъ кѫдѣ иде тя, отъ властьта или тълпата. Ако се допусне, че митингитѣ сѫ незаконни, тогава пита се: какво може да се възрази противъ това? Прѣди всичко по форма въ прѣдложението нѣма обвинение за митингитѣ. Въ прѣдложението, само варненския и видинския митинги се цитиратъ отъ уважаемия противникъ, който е поставилъ видинския, защото е станалъ въ по-красива форма, отъ колкото варненския. Въ варненския пъкъ видѣхме какво е, и тѣ сѫ цитирани не като закони, а като доказателство, че правителството се е намѣсило въ изборитѣ.

Като се има прѣдъ видъ, че прѣдложението не е нищо друго, освѣнъ обвинителния актъ; понеже изрично е казано въ първия членъ отъ закона за сѫдене министритѣ и въ 156 чл. на конституцията, че въ прѣдложението обвинение по обвинение фактитѣ и обстоятелствата се казватъ, а то е актъ, който не е по часна инициатива, а актъ, който неможе отъ другъ да се състави, освѣнъ отъ камарата, актъ на народния суверенитетъ, тогава уважаемия противникъ какъ може да ни говори, че то е все едно! Азъ бихъ могълъ да продължа по-нататъкъ по общата часть, но това е излишно. Тукъ само трѣбва да напомня, че Народното Събрание не е сезирано въ прѣдложението, дали то вижда прѣстѫпление въ спирането на митингитѣ. То не е сезирано нито съ нѣкой фактъ, нито съ обстоятелствата, при които е билъ спренъ нѣкой митингъ. Не е цитиранъ даже чл. 82 отъ конституцията. Азъ съмъ увѣренъ, че ако народния суверенитетъ би билъ попитанъ, дали въ варненския, видинския и пр. митинги вижда нарушение на чл. 82 отъ конституцията, би отговорилъ отрицателно. То се вижда отъ удобрението на военното положение и наредбитѣ по печата, издадени отъ г. Пешевъ, както и отъ амнистията. Но важното е, че митингитѣ, като не сѫ били прѣдметъ на прѣдложението, не могатъ да бѫдатъ и прѣдметъ на вашето обсѫждане.

Независимо отъ това, мога да възразя на държавния обвинитель, че тази политика е удобрена отъ народа. Тамъ е важното, защото има два законодателни акта, които сж задължителни за почитаемия сждъ и за всички граждани: първо, че този кабинетъ създава военно положение и наредби за печата, особено наредбитѣ, и народното прѣдставителство ги удобри; и второ, издаде се амнистия за тѣзи, които правиха митингитѣ. Тѣзи два законодателни акта говорятъ много. Народното прѣдставителство е съзнало, че кабинета има право да взема изключителни мѣрки: да издава закони, да издава наредби съгласно чл. 47 отъ конституцията; а на всички е извѣсно, че правителството има право да издава законодателни наредби само въ изключителни случаи, когато има силни вълнения въ държавата. Амнистията тъй сжщо нѣма другъ raison d'etre. Значи повече отъ очевидно и законодателно е доказано, че неприятелитѣ на кабинета Т. Иванчовъ—Радославовъ сж били прѣстжпници; че сж нарушили обществения порядъкъ, а за такива хора, колкото и да сж тѣ привилегировани, не може да се говори, че м-ра на вжтр. работи умишленно имъ запрѣщавалъ законнитѣ митинги. Тѣ сами оправдали съмнѣнията на полицията и законодателя е турилъ печатъ на тоя грозенъ фактъ съ два законодателни акта. Полицията въ това отношение заслужава пълна похвала за нейната прѣдвидливость. Значи г. Радославовъ е билъ единъ отъ най-прѣдвидливитѣ м-стри: рано е прѣдвидѣлъ, какво може да стане и се е стараялъ да пази порядъка, но другата страна не е могла да държи граници и катастрофата е станала. Нашата работа е сега да рѣшимъ: кой е правъ и кой кривъ. Народното прѣдставителство, когато се е произнесло, че г. Радославовъ има право така да постжпи, нѣма основание да се говори за нѣкаква неправилность и ограничение свободата на народа. Когато дойдемъ на въпроса по амнистията, то е пакъ другъ въпросъ. Тѣ бѣха амнистирани прѣдъ видъ на съображения, които могатъ да бждатъ алтроистически и всичко, но фактъ е, че тѣ сж извършили прѣстжпление. При такъвъ фактъ, признатъ официално отъ Народното Събрание, може ли да се говори за нѣкакво злоупотрѣбление съ свободата на гражданина? Гражданина, който и да е той, не може да прѣстжпи и ако е прѣстжпилъ, не може да говори за свобода, защото свободата не отива до тамъ.

Ето защо азъ вѣрвамъ, че почитаемия сждъ ще има прѣдъ видъ при разрѣшаване на тоя въпросъ и факта, какво единственъ господарь въ страната е Нар. Събрание, което има пъленъ контролъ надъ изпълнителната власть, което е удобрило това поведение на своя мандатеръ, г. м-ръ Радославовъ и, слѣдователно, никой по хатъръ нѣма право да подига този въпросъ и да рѣшава, дали е право или не, или дали има ограничение на свободата или не.

Г-нъ Радославовъ се обвинява и за телеграмата, която г-нъ Т. Иванчевъ е подписалъ и въ която се съобщава, че Н. Ц. Височество не може да приеме никакви депутации и че е безсиленъ да отмени закона за десятъка, като при това съжалява, че ставатъ тѣзи движения. Ето още единъ официаленъ актъ, който признава, че дѣйствително има бунтъ, че порядъка се застрашава.

Тази телеграма може да служи за полза на г. Радославовъ, защото и държ. глава се бои, да не стане нѣщо. Движение отъ населението, водено отъ хора, които не го движатъ въ прѣдѣлитѣ на закона, това шега ли е? Всички, които сж повикани да управляватъ, сътрѣсение добиватъ отъ това.

Противника ни казва: ний имаме право да се оплакваме. Да, вий имате право да давате прошения на установенитѣ власти, това право кой ви го запира; но строго взето, вий нѣмате право даже при короната да отивате, особено тѣзи, които най-много се възхищаватъ отъ конституционното право. — Царя не управлява, а само царува, казва френеца: Le roi regne, mais il ne gouverne pas. Така ли е тукъ? Защо да отивате тамъ, кждѣто не трѣбва да ходите, дѣто лицето трѣбва да бжде високо и неприкосновено? Това е конституционно нарушение и за това се обвинява още, защото отказва да ги приеме. — Той не управлява, а управлява министра и народа. Ето какви противоречия има у насъ, г-да сждии! Факта съ закона не мога да го помиря, не мога, защото не сж тѣзи идеи у гражданитѣ, които прѣдполага конституцията, ние не сме си ги набавили. Гледашъ тукъ-тамъ дисхармония въ лицата, които водятъ обществото — и тукъ не сж смлѣни тѣзи идеи. — Защо тогава г. м-ръ Радославовъ трѣбва да отговаря за тази телеграма? Защото Т. Иванчовъ я подписа, а гдѣ сж другитѣ министри? Ако кажемъ, че солидарно сж отговорни всички министри и ако се „чете подъ редоветѣ", както чете уважаемия противникъ, какво означава това, че нѣма политика въ процеса, че е изключение!? Азъ заявявамъ, че тази телеграма я нѣма въ прѣдложението на Найчо Цановъ и тя не е могла да бжде възведена за особно прѣстжпление, както сега е възведена отъ уважаемия противникъ, да доказва, че митингитѣ били запрѣтени чрѣзъ нея. Тоя фактъ не билъ прѣдставенъ на Нар. Събрание, за да види, какво намира въ нея. Г-нъ Малиновъ самъ я взема и намира въ нея нарушения. Тъй щото само това да бѣше, доста е да се изхвърли отъ дѣлото; но и по съдържание, г-да сждии, тя не прѣдставлява никакво конституционно нарушение. Азъ не виждамъ въ нея никакво нарушение. Уважаемия противникъ казва, че не трѣбвало да подписва м-ра такава телеграма, въ която короната се отказва да приеме депутации. Защо не трѣбвало?

Отъ кое начало, не чухъ, излиза уважаемия противникъ, та дохожда до това заключение, да вижда противоречие на факта съ закона? — Никадѣ. Това не е запрѣтено. Даже е право на Н. Ц. Височество, да съобщи на населението, че той не е въ правото да омѣнява самъ законитѣ на страната! Какво по конституционно отъ туй? Но нашитѣ противници и тукъ виждатъ прѣстжпление . . . . Нашия държавенъ глава може да изказва своето желание, но той не върши тукъ никой актъ на управление. Иде депутация, която иска да отмени закона за десятъка, но конституцията не му дава право да го отмени. Когато сждбата дава властьта въ ржцѣтѣ на нашитѣ противници, тѣ намиратъ виновенъ своя противникъ за нарушение на конституцията. Азъ мисля, че почитаемия сждъ нѣма да се съгласи съ такова заключение

и ще намѣри, че тази телеграма, каквато и да е, за министъръ Радославовъ нищо особено не доказва, че той е нарушилъ конституцията.

Най-послѣ уважаемия противникъ минава къмъ интерниранята и тамъ вижда той нарушение на конституцията отъ министра г. Радославовъ. Нѣкой си Пушкаровъ билъ интерниранъ, за това нарушилъ чл. 27 отъ закона за полицията и косвено нарушава чл. 73 и 75 отъ конституцията! — Въ прѣдложението има за интернирането, но кой е интерниранъ, т. е. кой фактъ има прѣдъ видъ Народното Събрание? Това го нѣма. При какви обстоятелства този фактъ е извършенъ отъ министра, това не се счита за нужно да се разгледа или да бѫде прѣдметъ на обсѫждане отъ страна на народната воля. Ако не знаемъ факта и обстоятелствата, при които е извършенъ този фактъ, то значи нищо да не знаемъ и нищо да не можемъ да рѣшаваме. Ако послѣ дохожда държавниятъ обвинитель да рѣшава нѣкои факти, то ние не знаемъ, дали този фактъ е взетъ и прѣдставенъ отъ Народното Събрание. По този въпросъ ние трѣбва да приемемъ, че не подлежи на разглеждане възъ основа на чл. 156 и 157 отъ конституцията, и чл. 1 отъ закона за сѫденето на министри, и 155 отъ конституцията, защото факта не е законъ. Грековата оставка не е фактъ, а доказателство, което, строго взето, и доказателство не е, но по понятието на прѣдложителя била доказателство!

Интернирането на Пушкарова и заповѣдьта на министра на вѫтрѣшнитѣ работи до своитѣ органи, да слѣдятъ за Людсканова и Сарафова какво правятъ, сѫ най-главнитѣ доводи на уважаемия противникъ, че м-ръ Радославовъ е лишавалъ уважаемитѣ г-да отъ свобода. Той съзнава, че е спрѣна телеграмата отъ Радославовъ до второ разпореждане, но това не му прѣчи, да говори пакъ за обвинения. Тамъ не виждаме нищо, освѣнъ едно прѣдписание на министра, съобщено на своитѣ подчинени, да внимаватъ, ако Людскановъ си позволи и той да тръгне по тоя пѫть, по който мнозина вървѣли, тогава естествено могатъ и трѣбва да се вематъ мѣрки, безъ да гледа, че той ще става по-послѣ м-ръ. Тамъ се вижда само една прѣдвидливость на м-ра, а то не е прѣстѫпление. М-ра трѣбва да слѣди не само за Сарафова и Людсканова, но и за всички граждани и нѣма защо това да се издига като фактъ за прѣстѫпна дѣятелность. Пушкаровъ ако е интерниранъ, доказва ли уважаемия противникъ, защо е интерниранъ? М-ръ Радославовъ знае ли кой е Пушкаровъ, че има затвърдено мѣстожителство, че е съ занятие, когато разрѣшава? Този въпросъ министра знаелъ ли е и умишлено ли го е рѣшавалъ, или за да се запази порядъка е направилъ това? Нищо подобно не се е установило и единъ м-ръ, съгласно чл. 27 отъ закона за полицията и особено по тази редакция, която е сѫществувала тогава въ закона, има право да интернира всѣкого, за когото се помисли, че той е бездѣлникъ.

Закона дава право на м-ра да интернира бездѣлницитѣ. А кои сѫ бездѣлницитѣ, той не опрѣдѣля? — Кой е виновенъ въ това? Отъ кой фактъ се вижда умисъла на м-ра да нарушава закона? За това не се държи смѣтка. А удобрено ли е това отъ Народното Събрание. — Да!

Тогава нѣма що да се говори повече. Ако Радославовъ е искалъ да лиши гражданитѣ отъ лична свобода, не щѣше да се задоволи само съ единъ Пушкаровъ; а пъкъ тукъ се каза, че маси, маси хора е интерниралъ. — Дѣ сѫ тѣ? Но щомъ Народното Събрание е удобрило, не трѣбва да става дума, защото ако стѫпимъ на тази лъзгава точка, ще допуснемъ анархия въ нашето общество.

Това е, което имахъ да кажа въ защитата си, по така нареченитѣ политически прѣстѫпления. Нека оформя разсѫжденията си въ слѣдующитѣ кратки фрази:

1) Отговорностьта на м-ра произтича отъ строя на държавата.

2) Въ парламентарнитѣ държави, каквато е нашата, м-ра е мандатеръ на народното прѣдставителство.

3) Народното прѣдставителство е субектъ само на тѣзи обективни норми, на които съотвѣтствующитѣ индивидуални не могатъ да бѫдатъ неосѫществени отъ часни лица.

4) Народното прѣдставителство не може да повѣри на своя мандатеръ повече отъ това, което има и слѣдователно м-ра като пълномощникъ нѣмаше да злоупотрѣби това, което не му е повѣрено, а само това, което му е и не може да бѫде повѣрено.

5) Народното прѣдставителство отъ една и държавния глава отъ друга страна съвмѣстно се явяватъ единствени носители на народния суверенитетъ.

6) Народния суверенитетъ депозиранъ въ рѫцѣтѣ на единственитѣ тѣзи два фактора въ страната, се проявява, както въ законодателната, така и въ изпълнителната власть на държавата.

7) И едната и другата власть иматъ единъ и сѫщъ източникъ — двама фактора. Законодательтъ не се довѣрява на министра, освѣнъ въ изключителни случаи и подъ условие на удобрѣние въ близко бѫдѫще, а изпълнителната поради нейна натура, се повѣрява всецѣло на м-стра и министерския съвѣтъ.

8) Министра е съвѣтникъ на държ. глава, мандаторъ на народното прѣдставителство и управляющъ на всички опрѣдѣлени на м-вото текущи права, на които м-вото като юридѝческо лицѣ може да се яви и се явява субектъ на тѣзи права.

9) За да не може държ. глава да упражнява законодателната власть, то народниятъ суверенитетъ не дава никаква сила на законъ не приетъ отъ Нар. Събрание. Сѫщо е и съ Събранието, което, и да приема извѣстенъ законъ, нѣма сила, прѣди да е утвърденъ отъ държавния глава.

10) За да не може държ. глава самъ да управлява, иска се за всѣка наредба издадена отъ него подписа на мандатора на народа. Но и да не може народа да упражнява тази власть, държ. глава трѣбва да подписва всѣка наредба и той може да си избира министри, но само отъ болшинството.

11) Така съединени два фактора, могатъ да проявяватъ волята на държавата и по този начинъ макаръ и да носи нашата държава името монархия наслѣдствена, тя е въ дѣйствителность република de pire и само въ тази смисъль, че нито испълнителната, нито сѫдебната

власть не може да функционира въ дисхармония съ народната воля и всичко може да се върши съ съгласието на тази воля.

12) Министра отговаря прѣдъ княза като неговъ съвѣтникъ, и ако му се нрави замѣнява го съ други отъ болшинството на народното прѣдставителство. Ако това болшинство не се съгласи държ. глава има право да разпусне събранието, за да не се произнесе народа, дали това болшинство е дѣйствително неговъ прѣдседатель.

13) М-ра отговаря нравствено, политически, парламентарно, граждански, общо-углавно и държавно-углавно.

14) Държ.-углавно отговаря за злоупотрѣбление нормитѣ, субектъ на който се явява само Нар. Събрание.

15) Обикновено углавно отговаря за всички други злоупотрѣбления.

16) Неговото юридическо положение спрямо Нар. Събрание е както на всѣки пълномощникъ къмъ своя довѣритель и само по отношение на нему довѣренитѣ нѣща.

17 Министра не може да наруши конституцията, ако не наруши нѣкоя отъ тѣзи норми, които иматъ за субектъ само нар. прѣдставителство, но не и всѣка такава норма е конституционно нарушение, ако не е опрѣдѣлена отъ законодателя за такъва.

18) Удобрени веднѫжъ дѣянията на м-стра не могатъ да бѫдатъ вече прѣдметъ на никаква отговорность.

19) Нито м-стра, нито часно лице може да бѫде осѫдено безъ законъ, който прѣдварително опрѣдѣля признацитѣ на прѣстѫплението и неговото наказание, съгласно чл. 73, 75 отъ конституцията, 1 отъ наказ. законъ, чл. 10 отъ угл. производство и чл. 18 и 21 отъ закона за сѫденето министри.

20) Демаркационна линия между углав. и парламентарната отговорность има, а не както твърди противната страна, че нѣма и не я знае кѫдѣ е. Тя свръшва тамъ кѫдѣто почва углав. отговорность опрѣдѣлена отъ заяонодателя; и никѫдѣ не може да се приеме, че сѫществува. ако законодателя не е указалъ признацитѣ, които образуватъ състава на прѣстѫплението и наказанието на този съставъ; и само законодателя може да направи това, а никой другъ.

21) Независимо отъ факта, че нашия законодатель изрично опрѣдѣлилъ (чл. 18), че министра ще се сѫди по общо углавни правила, на 1880 год., като издалъ закона за наказание на м-стра, повторно е заявилъ, че елементитѣ на прѣстѫплението указани въ конституцията не се опрѣдѣлятъ. Само това заявление е достатъчно законно основание да се приеме, че нашия държ. сѫдъ нѣма право на дискреционна власть, както твърди противника, защото сѫда, ако биималъ това право противно на чл. 13-й и пр., то нима щѣше да се каже, че държ. сѫдъ ще опрѣдѣля, ще характеризира прѣстѫпленията?

22) Факта, че чл. 155--158 отъ конституцията сѫ заети изъ сръбската конституция отъ 69 год. (чл. 104), законодателя на която обѣщава да издаде законъ за признацитѣ на тѣзи прѣстѫпления и факта, че отпослѣ дѣйствително се издава този законъ говори, че чл. 43, който се цитира отъ противника, не може да има мѣсто, т. е., че

когато не се управлява точно по законитѣ върши се нарушение на конституцията.

23) Факта, че гръцкитѣ, ромжнскитѣ, австрийскитѣ и сръбскитѣ закони цитирани отъ противника не опрѣдѣлятъ такова прѣстжпление именно, че нарушение на законитѣ е нарушение на конституцията, а опрѣдѣлятъ кога виждатъ тѣ конституционно нарушение, именно когато текста на конституцията е нарушенъ, говори въ ползана защитата, а не въ полза на обвинението.

24) Понеже закона доказва вече, че сждията нѣма дискреционна власть и заедно съ това, като се пристжпва къмъ издаване закона отъ 80 години, доказва се, че въ чл. 155 отъ конституцията не се опрѣдѣлятъ елементитѣ на тѣзи прѣстжпления. Отъ тукъ слѣдва, че законодателя изпраща, сждията въ общия углавенъ законъ и конституцията, а това не може да се тълкува инъкъ, освѣнъ че законодателя ще опрѣдѣли състава на тѣзи прѣстжпления въ общия законъ, а сждията ще се сжди м-ръ само за тѣзи прѣстжпления, които сж указани въ конституцията.

25) Понеже углавния законъ опрѣдѣля измѣна и прѣдателство, азъ мисля, че конституционно нарушение може да извърши м-ра, само когато може да се подведе подъ този членъ на углав. законъ, когато дѣянието му разстройва държавата; а за това не ни обвинява държав. обвинитель.

Слѣдствие на това заключавамъ, г-да сждии, че обвинителя, като говори, какво Радославовъ е нарушилъ конституцията съ нарушение обикновенитѣ закони, не е основано на никакви закони, защото никждѣ въ свѣта не съмъ срѣщалъ че всѣко нарушение на законитѣ, каквото и да е то, е конституционно нарушение. Срѣщалъ съмъ законодатели, които нарушението на нѣкои обикновени закони го считатъ за нарушение на конституцията, като напр. избирателния законъ, който може законодателя да го счита интегрална часть на конституцията, стига да се издаде изрично съ закона. Нека противника ни прочете единъ законъ за да подкрѣпи казаното си.

И тъй моито заявление е, че господинъ Радославовъ неможе да бжде виновенъ по тѣзи дѣяния, които азъ расчепкахъ, а вѣрвамъ, че и вий, като разсжждавате по този въпросъ, ще дойдете до сжщото заключение. Нѣма да изспущате изъ прѣдъ видъ обстоятелствата, при които е взелъ управлението г. Радославовъ и че ако е извършилъ, то го е извършилъ, защото сж се случили много условия, които трѣбваше да прѣдизвикатъ нѣкои неправилности. Всичката причина на тази катастрофа е въ закона за десятъка и навсѣкждѣ виждаме корена сѐ този законъ: при вагонитѣ, хамбаритѣ, надзирателитѣ и пр., така че той е нишката на този процесъ. А пакъ този зародишъ, г-да сждии, е резултатъ на обстоятелствата, които се бѣха сложили въ нашата държава. Когато Радославовъ съ другаритѣ си пое управлението, имахме 67,000,000 лева дългъ и пжтя за да се спасимъ отъ тази криза, както се е мислило тогава, е билъ да се прокара десятъка. Виждате отъ гдѣ почва цѣльта на м. да дѣйствува, защото новъ кредитъ не можеше да се реализира и трѣбваше да се търси изходъ. Не

е ли благородна цѣльта? Противницитѣ обаче злоупотрѣбиха и министритѣ не сѫ прѣдполагали, че ще се явятъ граждани, които съ орѫжие въ рѫка да бунтуватъ населението.

Г-нъ Радославовъ обаче е взелъ всички мѣрки, за да спаси отечеството и вината не е въ него. Вие ще имате прѣдъ видъ тѣзи факти, както сѫ правени отъ всички български м-ри, обаче ще признаете, че всичко което е вършено въ насъ отъ м-стритѣ, сѫ били заставени отъ обществото. Азъ вѣрвамъ, че даже и да би имало нѣкое малко прѣстѫпление, то е извършено при такива обстоятелства, които сѫ заставили г. Радосллавова, да го извърши и че никѫдѣ не проглежда въ него желанието умишленно да отнеме правата на гражданитѣ. Азъ се надѣвамъ, че вашата присѫда ще бѫде изражение на законность и справедливость и уважаемия противникъ ще бѫде възхитенъ отъ правдата и нѣма други пѫть да говори, че ако закона не възкресне, България ще пропадне.

И азъ на мѣстото на държ. обв. бихъ повѣрвалъ, че закона ще възкресне, че справедливостьта ще тържествува, обаче не оная справедливость, която ни рисува противника, и за която спомена, че ако не тържествувала тя, България щѣла да пропадне. По моето мнѣние България нѣма да пропадне, нито ако турите Радославова въ затвора, нито ако го признаете за виновенъ, но тукъ всичката важность е другадѣ: до колко сѫ основателни обвиненията и издържатъ ли критика тия принципи, които ни се проповѣдватъ отъ държ. обвинитель.

Важно е достолѣпието на правосѫдието.

ЗАСѢДАНИЕ

открито на 13, 14 и 16 май 1903 година.

Подсѫдимия Д. Тончевъ произнесе слѣдната защитна рѣчь:

Господа Държавни и Върховни Сѫдии!

Прѣди всичко считамъ за длъжность да изявя публично своята благодарность къмъ моитѣ политически и лични приятели, които напуснаха работата си, изгубиха врѣмето си и нарушиха спокойствието си въ продължение на повече отъ $^1/_4$ година, за да защищаватъ нашата кауза; а васъ, г-да сѫдии, моля да направите едно послѣдно усилие за да поддържате вашето уморено, даже изнемощено отъ четиримѣсечнитѣ засѣдания внимание, което ми е потрѣбно толкова сега. Признавамъ, че защитата бѣше дълга, но вие знаете, че въобще защитата, даже въ обикновени процеси, има нещастието да е осѫдена, да бѫде дълга. Обвинението може да бѫде по-кратко, понеже много по-лесно е да нанисашъ рани, отъ колкото да ги лѣкувашъ. Освѣнъ този законъ, има още и друга важна причина, поради която защитата бѣше така дълга: тя не се намира прѣдъ единъ обикновенъ

сждъ, който дѣйствува подъ надзора на върховния касационенъ сждъ, ние се намираме прѣдъ държ. сждъ, рѣшенията на който не подлѣжатъ на никакво обжалвание. Това е, което прави вашата сила, това е, което прави, може би, и вашата слабость.

Вѣрвамъ, че вие ще прѣдпочетете, да уморите до изтощение вашето внимание, отъ колкото да пропуснете нѣкоя важна подробность, нѣщо което би могло да породи угризение на съвѣстьта. Азъ отъ своя страна ще се постарая, да не кажа нѣщо излишно, като се мжча да не пропусна нѣщо важно и сжществено.

Г-нъ прокурора заяви въ началото на рѣчьта си, че „съ особено удоволсвие“ взема думата да обвинява. Знаменития сждебенъ ораторъ, адвоката Берие, статуята на когото, за принесени на човѣческото правосждие услуги, е поставена въ сждебната палата въ Парижъ, като чулъ единъ прокуроръ да казва, че съ „удоволствие“ взема думата да обвинява, извикалъ: „Смисъла на вѣчното правосждие изисква, щото прокуроритѣ да обвиняватъ само съ съжаление. Ще поставимъ на злобнитѣ жестокото удоволствие да обвиняватъ съ него“. Това изречение на Берие е записано, като правило за прокуроска етика спрямо обвиняемитѣ.

Държавния обвинитель заяви, че обвинението било подвигнато срѣщу насъ не отъ политически страсти и умраза, но подъ натиска на общественото мнѣние, като кани и васъ да съобразите присждата си съ него, защото то още продължавало да иска министерски жертви. Защитата доказа, че въ случая нѣма никакво обществено мнѣние и че обвинението е плодъ на свирѣпостьта и отмъщение на нашитѣ политически неприятели.

По въпроса за общественото мнѣние азъ ще направя една забѣлѣжка, която не се прѣдстави. Азъ мисля, че трѣбва да се прави строго различие между обществено мнѣние и мнѣние на една партия. Общественото мнѣние е колективно чувство, съ собствения смисълъ на думата; то е сжждението на членоветѣ отъ едно общество или на болшинството отъ тѣзи членове, върху извѣсенъ въпросъ; то е сжждение което не имъ е наложено отъ никого, което е свободно изражение на тѣхната воля. Тѣзи сжщитѣ членове отъ обществото могатъ да бждатъ членове на една партия или на нѣколко партии. Въ качеството си на такива, тѣ могатъ да иматъ сжждения по извѣсни въпроси, които се отнасятъ до интереситѣ или до живота на партията. Тѣзи сжждения сега не сж обществено мнѣние; тѣ сж мнѣние на партия, защото сж сжждения на партизани. Въ такива случаи тѣзи сжждения не сж собствени на членоветѣ на партията; тѣ сж онѣзи на нейнитѣ водители, на нейнитѣ прѣдставители. Партизанитѣ мислятъ съ ума на водителя, говорятъ съ неговата уста, виждатъ съ неговитѣ очи. Нашето даване подъ сждъ се замисли и осжществи отъ прѣдставителитѣ на три партии — детократическа, прогресивна и народна. Тѣхнитѣ послѣдователи трѣбваше да го поддържатъ. Прочее, тѣхното сжждение по въпроса не е обществено мнѣние, то е мнѣние на партията.

Като типъ на обществено мнѣние у насъ е мнѣнието на българскитѣ граждани по македонския въпросъ. По него тѣ иматъ едно ко-

лективно и познато чувство. То е, което може да се нарече обществено мнѣние.

Но ако се приеме даже, че общественото мнѣние, въ прямия смисълъ на думата е противъ насъ, пакъ то не може да опрѣдѣли и влияе върху вашата присжда.

Ако днесъ слѣдвате неговото влѣчение, неговото вълнение, ако сждитѣ по неговия вкусъ на момента, споредъ неговитѣ озлобени страсти; утрѣ, когато настжпи успокоението, когато обществото ще прѣцѣнява по-здраво хората и нѣщата, общественото мнѣние ще забрави упражненото върху вашата съвѣсть давление и строго ще ви осжди за несправедливостьта, която то само е изтъргнало отъ насъ.

Общественото мнѣние е наложително и полезно само за политическата власть, тя е длъжна да се съобразява съ него.

Общественото мнѣние по всичкитѣ въпроси се измѣнява съ течение на врѣмето. И наистина, кой нѣма да признае, че настоящия изгуби вече първата си физиономия?

За да се произнесете по настоящето дѣло вие, г-да сждии, ще трѣбва да разрѣшите цѣлъ редъ юридически въпроси; длъжни ще сте да обсждите верига отъ конституционни принципи, да се произнесете върху тѣхното значение и да ги приложите къмъ нѣкои дѣйствия по нашето управление, за които сега ни искатъ смѣтка прѣдъ васъ.

За щастие ние се намираме прѣдъ сждии, които не ще се спратъ отъ никакви юридически мжчнотии, даже такива, които по своето сплетение прѣдставятъ лабиринтъ, както е въ настоящето дѣло. Азъ вземамъ нишката на Ариана и влизамъ въ лабиринта, отъ гдѣто се надявамъ да излеза сполучливо.

Тъй като ние ще имаме работа съ основни конституционни принципи, съ принципи отъ административното право, намирамъ се за длъженъ да направя едно прѣдупрѣждение. Считамъ, че ще бжде нетърпимо тщеславие отъ моя страна да ви давамъ свои лични дефиниции и мнѣния. Вънъ отъ това съображение, азъ се намирамъ въ едно деликатно положение спрѣмо васъ. Азъ като обвиняемъ съмъ заинтересована страна, личното мнѣние на която не може да има такава тяжесть. Прѣдпочитамъ да ги черпа отъ източника: отъ мислителитѣ, отъ философитѣ на XVII и XVIII вѣкове, бащи на великитѣ конституционни принципи, станали вѣчни и универсални.

А това ще ме накара да направя нѣкои цитати. Тѣ ще бждатъ важни, отъ голѣмо значение. Надѣвамъ се че ще ги изслушате и въсприемете съ потрѣбното внимание.

Вие сте доказвали многократно, въ вашата обикновенна практика, че високо цѣните цитатитѣ, защото знаете, че за да се намѣри една цитата, особенно за такъвъ важенъ процессъ, трѣбва да прѣровишъ цѣла библиотека, а най-малко да прочетешъ една цѣла литература.

Мнѣнията, които ще изтъкна прѣдъ васъ по въпроситѣ, ще бждатъ мнѣния на лица, прѣдъ паметьта на които цѣли поколения съ религиозно благоговѣние се прѣкланятъ. Така, азъ ще ви процитирамъ мнѣнието и взглядоветѣ на знаменититѣ Robespièrre и Mirabeau, което подготви и реализира великата френска революция отъ 1789 год., за

когото Laharpe казва: „Мирабо е нѣщо повече отъ единъ смъртенъ; той е, тъй да се каже, една епоха, въплотена въ единъ човѣкъ“. А Викторъ Хюго, съ своя сюблименъ язикъ, повтаря за него: „Мирабо не е единъ человѣкъ, той не е единъ народъ, той е едно събитие, което говори, едно велико събитие: падането на монархическата форма въ Франция“.

Ще ви цитирамъ Siéyès, който е прѣкаралъ половината отъ живота си за тържеството на конституционнитѣ принципи, ще ви цитирамъ Lally-Tollendal, Mounier и др. Прѣдъ мнѣнието на такива лица се покланятъ и ще се покланятъ всички учени поколения. Нека имъ отдадемъ и ние въ случая нашето почитание.

Прѣди да пристѫпа къмъ сѫщностьта на въпроситѣ, не мога да не подѣля съ сѫдътъ едно мое впечатление отъ резултата на сѫдебното дирене и на пренията. Той ми подтвърди една истина, която ни учи, че е много лесно да се състави единъ обвинителенъ актъ въ тихия и миренъ кабинетъ; между ловкитѣ пръсти едно послушно перо е способно на всѣкакви подвизи; то е способно и свободно да излѣе инсинуации, подигравки, сарказми, даже и въ такъвъ процесъ; но когато е въпросъ да се поддържа обвинението прѣдъ сѫдътъ, тогава е много по-мѫчно. Единъ протестъ, даже нѣмъ отъ страна на защитата, единъ жестъ, единъ простъ недоумителенъ, въпросителенъ и безпокоенъ погледъ отъ страна на сѫдиитѣ сѫ отъ естество да смутятъ и побъркатъ обвинението по всичкитѣ направления.

Г-да сѫдии, колкото и да се старае г. прокурора да го отрече, да го скрие, за всѣкиго е ясно и познато, че настоящия процесъ е плодъ на политически страсти, които личатъ на всѣки редъ и между редоветѣ на Обвин. Актъ, на който обективностьта и сериозиостьта, толкова необходими и присѫщи въ такъвъ документъ, сѫ много далечни, за да не кажа непознати.

Азъ ще се постарая да се отрѣча въ този моментъ отъ политическитѣ си страсти; ще се помѫча да бѫда обективенъ. Азъ ще направя всичко, което зависи отъ менъ, като отъ човѣкъ съ слабости, да изнеса прѣдъ васъ само историята, науката, законътъ и фактътъ и то до толкова, до колкото ще ни бѫдатъ полезни за дѣлото. Азъ нѣма да развивамъ ораторство, нѣма да се прѣвъзнасямъ въ патоси; тѣ си иматъ прилично мѣсто на устнитѣ на г. прокурора; на моитѣ устни тѣ ще бѫдатъ една пълна посрѣдственность. Вие, г-да сѫдии, сте министри на законътъ; за това и азъ ще ви говоря съ неговия езикъ.

I.

За дискреционната власть.

Сега, г-да сѫдии, позволете ми да прѣмина направо къмъ дискреционната власть, която г. държавниятъ обвинитель ви прѣпорѫчва, да си присвоите при рѣшението на настоящето дѣло.

Знае се, че за министерската отговорность има двѣ системи: едната е системата на законътъ la système de la loi, другата е системата на произволътъ le systéme arbitraire или друго яче наречената дискреционна власть le pouvoir discrétionnaire.

По системата на законътъ министритѣ, както всичкитѣ обикновени граждани, могатъ да бждатъ наказани само за такова дѣянние, което съ законъ е прогласено по-рано за прѣстжпно и наказуемо; а по системата на произвола — на сждиитѣ се прѣдоставя право да характеризиратъ прѣстжплението и да опрѣдѣлятъ наказанието за прилагане. Първоначално прокурора бѣше възприелъ системата на законътъ, защото въ обвинителния си актъ той е посочилъ закона по който ще бждемъ сждени. По-послѣ ще видимъ дали прокурора би ималъ, или не право, да прави такъвъ юридически скокъ, а сега, за по-ясно и пълно прѣдставление на въпросътъ, нека изложа по-подробно, въ какво се състои едната система и въ какво другата.

Системата на законътъ се състои въ това, че, както всѣки обикновенъ гражданинъ, така сжщо и министрътъ може да бжде наказанъ само за онѣзи свои дѣяния, които сж прогласени за прѣстжпни, било отъ общия наказателенъ законъ, било отъ специаленъ министерски углавенъ законъ. Тази система не прави различие между обикновенитѣ граждани и министритѣ. Великата френска революция отъ 1889 роди „Декларацията за правата на човѣка и гражданина (La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen), въ която се прокара принципътъ: „Никой не може да се накаже, освѣнъ въ силата на единъ законъ установенъ и промулгиранъ, прѣди извръшване на прѣстжплението и при това законно приложенъ". (Nul ne peut être puni qu'en vertu d'une loi établie et promulguée antérieurement au délit et légalement appliquée).

Този е принципътъ: „Nulla paena, sine lege", станалъ отъ тогава универсаленъ. Въ какво се състои дискреционната власть?

Дискреционната власть не е нищо друго, споредъ мене, освѣнъ едноврѣменно възглагане върху едно тѣло, което ще сжди министритѣ, законодателна и сждебна власть т. е. тѣлото, което ще сжди министритѣ, има обязаность и власть, не само да ги сжди, но тъй сжщо и да законодателствува по този сжщия процесъ — да законодателствува въ слѣдующия смисъль: дѣянието, което той разглежда, не е прогласено отъ закона за прѣстжпно въобще, а той, сждътъ, ще го прогласи за такова съ рѣшението си. Ако ли пъкъ дѣянието е прогласено отъ закона за прѣстжпно само въ редовно понятие, то сждътъ ще характеризира признацитѣ на прѣстжплението. Тъй щото сжда ще законодателствува относително наказуемия фактъ (fait punissable). Но той ще законодателствува и относително наказанието, ако то не е опрѣдѣлено или ограничено отъ нѣкой законъ. Значи сждътъ въ случая, не ще изпълнява само естествената си функция — да сжди само; заедно съ сжденето той ще законодателствува. Ето защо рѣшението, което се издава отъ сждилищата, при арбитрарната система, носи названието loi-jugement, законъ — рѣшение. Отъ една страна то е законъ, за това защото самото дѣяние, което се обсжжда, не е провъзгласено отъ нѣкой углавенъ законъ за прѣстжпно, а сждътъ самъ ще го провъзгласи за такова изцѣло или само, като опрѣдѣли неговитѣ признаци. Отъ казаното слѣдва, че онази часть отъ сждебната присжда, съ която сжда ще прокламира дѣянието като прѣстжпно, като прѣстжпление и

като наказуемо, ще бжде частьта, която се нарича „loi", „законъ"; а „jugement", присжда, ще бжде, може да се каже, по-скоро процесуалната страна на самата присжда. Съ една рѣчь този „законъ — рѣшение", този „loi — jugement", както го наричатъ французитѣ, или bill d'attainder, както го казватъ англичанитѣ, има, споредъ вѣрната забѣлѣжка на Adolphe-Emile Lair, всичкитѣ послѣдствия на една углавна присжда.

Както виждате, г-да сждии, рѣшението, което се иска отъ васъ, по своитѣ послѣдствия, който ще носи всичкитѣ признаци на една углавна присжда, въ сжщото врѣме трѣбва да бжде и единъ законъ.

Г-да сждии, ако дѣйствително въ това състои дискреционната власть, т. е. че г. прокурорътъ иска отъ васъ да законодателствувате прѣди всичко, защото послѣ ще постановите присждата си, слѣдъ като провъзгласите изброенитѣ отъ него въ обвинителния актъ дѣяния за прѣстжпни, макаръ даже, както казваше г. Малиновъ, само относително характеризиране признацитѣ на прѣстжплението, понеже наказанието щѣло било да се наложи по специялния законъ за сждене на министритѣ; да видимъ сега, отъ формална страна, може ли държавниятъ обвинитель и има ли право по закона да направи такъвъ единъ скокъ, такъвъ единъ прѣломъ въ своето обвинение: основанъ първоначално върху законътъ, послѣ да се спрѣ върху дискреционната власть. Вие чухте, както отъ г. Малинова, като държавенъ обвинитель, така и отъ нашата защита, че даже споредъ мнѣнието на онѣзи единствени автори и прѣдставители на дискреционната власть Бенжаменъ Констанъ и Росси, на които се основава и парламентарната комисия и обвинението, условията и начина за прѣдставление на доказателствата и характера на послѣднитѣ при двѣтѣ системи сж съвършено различни.

Споредъ Росси, който допуща дискреционната власть, за да се установи, дали има министерско прѣстжпление, което по неговото мнѣние е délit constructif, сждътъ трѣбва да обсжди не само едно данно дѣяние, но да направи прѣгледъ на цѣлия министерски животъ, de toute la vie ministérielle, даже на политическия му животъ. Значи, доказателствата по системата на дискреционната власть иматъ тази особенность, че не се отнасятъ толкова къмъ самото прѣстжпление, колкото къмъ други дѣйствия, които го прѣдшедствуватъ, придружаватъ и послѣдватъ, дѣйствия, които съставятъ цѣлия министерски животъ и обвинения министъръ. Ако дискреционната власть, по своето естество, по своитѣ елементи, изисква, вие да прѣкарате прѣзъ единъ прѣгледъ цѣлия министерски животъ на обвиняемия м-ръ, имахме ли ние възможность да ви прѣдставимъ тия доказателства? Ако г. прокурорътъ ни бѣше прѣдупрѣдилъ въ своя обвинителенъ актъ, че ще се придържа о дискреционната власть, че ще се придържа о системата на произвола, ние, като знаехме, че въ такъвъ случай за сжда ще бждатъ потрѣбни доказателства отъ нашия политически животъ, отъ цѣлия ни министерски животъ, щѣхме да се постараемъ да ви прѣдставимъ такива именно доказателства. Упрѣкватъ ме, напр., че съмъ билъ интименъ съ г. Никола Странски по вагонната афера. Ако знаехъ,

че г. прокурорътъ ще се силава на дискреционната власть, щѣхъ да прѣдставя отъ министерския си животъ цѣлъ редъ доказателства, отъ които щѣше да се установи, че по много други работи азъ съмъ билъ даже грубъ спрѣмо него. Щѣхъ да прѣдставя доказателства, отъ които щѣше да се види и установи, че азъ съмъ билъ еднакъвъ къмъ всичкитѣ прѣдприемачи и доставчици на държавата. Ако прѣзъ цѣлия си министерски животъ азъ съмъ извършилъ, като министъръ, 1000 дѣла и ако ви прѣдставѣхъ, че 999 отъ тѣхъ сж били безспорно въ полза на държавата, а само едно ви се показва съмнително, то ще можете ли вие да вземете този единъ случай, тълкуванъ отъ прокурора пакъ по своему, и да кажете: макаръ министерския животъ на г. Тончевъ да се състои отъ 1000 случаи, отъ които 999 сж били коректни, въ полза на държавата, а само единиятъ е, който е малко съмнителенъ или който се тълкува въ такава смисъль, той е виновенъ? — Не, такова нѣщо е невъзможно. Виждате, г-да сждии, че по този начинъ и пжть не може да върви обвинението. Още единъ примѣръ: обвиненъ съмъ въ това, че мой единъ роднина, Захария Митовъ, билъ ходатайствувалъ въ монистерството на общественитѣ сгради за нѣкакво прѣдприятие на г. Георгова. Ако знаехъ, че г. прокурора ще се придържа о дискреционната власть, можахъ да прѣдставя хиляди други доказателства установляющи, че прѣдъ мене, като прѣдъ м-ръ, не е дохождалъ да ходатайствува само Захария Митовъ, но сж дохождали да ходатайствуватъ цѣла верига отъ хора, имената на които ако ви произнеса тукъ, можете да погледнете на работата съвършено друго яче. Можахъ да донеса тукъ цѣлата архива, цѣлата си кореспонденция прѣзъ моя м-рски животъ въ продължение на послѣднитѣ двѣ години, а можеше да загледнемъ и въ по-напрѣшния ми министерски животъ прѣзъ 1889, 1890, 1891, 1894 г., за да подкрѣпя съ такива доказателства, че моятъ министерски животъ, макаръ въ разни врѣмена, не съдържа елементи и материяли, за да се построи едно прѣстжпление, единъ crime constructif. Веднажъ прѣдставени всичкитѣ дѣла отъ моя министерски животъ, ако не можете да намѣрите материялъ да построите единъ crime constructif, нѣма ли да се възмутите и извикате: какъ е възможно да осждимъ единъ министръ за нѣколко изолирани факти, когато тѣзи сжщи факти съпоставени съ другитѣ прѣзъ цѣлия му м-рски животъ, все народополезни, не показватъ, че той е ималъ лошо намѣрение; които наопаки показватъ, че той е билъ добъръ и полезенъ за отечеството министръ! А системата на законътъ изисква другъ редъ доказателства: доказателства относящи се направо до инкриминираното дѣйствие, безъ да се иска прѣгледъ на цѣлия министерски животъ на обвинения минисъръ.

Ако двѣтѣ различни системи изискватъ различни доказателства за установяване на прѣстжпното дѣяние, то прокурора, като приe въ обвинителния си актъ системата на законътъ, която изисква едни доказателства, каквито ние и прѣдставихме, може ли сега той да прибегне къмъ друга система, която изисква други доказателства, каквито ние не сме прѣдставили? Може ли да направи такъвъ прѣломъ въ обвинението? Може ли да слѣдва такъвъ начинъ на процедиране, който

граничи съ сждебна измама, за да не употрѣбя нѣкоя по-силна дума? Не, не може, защото посочването на закона има значение не само за сжда, но и за обвиненото лице, като му се дава възможность да се приготви за защитата си.

Истина е, че обвинительтъ не означава въ своя обвинителенъ актъ окончателно закона, по който иска да се осжди обвиненото лице, защото обстоятелствата и обстановката на прѣстжплението могатъ да се изменятъ и вмѣсто посочения въ обвинителния актъ членъ отъ закона, въ сждебното засѣдание да се посочи другъ; вмѣсто означеното въ акта прѣстжпление, да се намѣри друго. Това е допустимо за частичното посочване на закона. Но не може да се приеме за цѣлата система при условието, че едната изисква прѣдставление на едни доказателства, а другата изисква прѣдставление на други доказателства. Както, г-да сждии, едно врѣме имаше теория за формални доказателства, а днесъ е прокаранъ принципа на гласностьта, устностьта и непосрѣдственостьта и не можемъ днесъ да се ползуваме отъ първата, така е съ двѣтѣ системи за сждене министритѣ. Прочее, не можете прие прѣпоржчаната отъ държавниятъ обвинитель дискреционна власть.

Независимо отъ тѣзи съображение, г-да сждии, прѣломътъ, който направи г. държавниятъ обвинитель въ измѣнение на системата, споредъ менъ има морални и юридически послѣдствия. Какви сж моралнитѣ послѣдствия отъ този прѣломъ?

За да си отговоримъ на този въпросъ, трѣбва да видимъ кой ни обвинява. Обвинява ни, г-да сждии, Народното Събрание, законодателнатв власть. Понеже не могатъ всичкитѣ народни прѣдставители да дойдатъ тукъ вкупомъ и да говорятъ изъ едно гърло противъ насъ, тѣ сж пратили, споредъ закона, своя прѣдставитель г. Малиновъ. Значи Народното Събрание, законодателната власть, говори тукъ прѣдъ васъ, чрѣзъ устата на своя делегатъ, на своя пратеникъ — държавниятъ обвинитель. Сжщата законодателна властъ иде тукъ, да ви декларира чрѣзъ устата на г. Малинова, че въ България нѣма законъ, който да е прокламиралъ инкриминалнитѣ наши дѣяния за прѣстжпни, като ви моли да законодателствувате, вмѣсто нея вие, да опрѣдѣлите чрѣзъ законъ — рѣшение, дали тѣзи прѣдставени прѣдъ васъ дѣяния могатъ да бждатъ обявени за прѣстжпни и да се наложи за тѣхъ наказание. Това искатъ отъ васъ. Какво е моралното послѣдствие отъ всичката тази работа, г-да сждии? Ако приемете дискреционната система, добрѣ: Вие сами ще си направите и гласувате единъ законъ и ще осждитѣ бившитѣ прѣдставители на изпълнителната власть. Но ако не приемете системата на произвола, прѣдлагана отъ г. прокурора и усвоите системата на закона и при все това, за наше нещастие, издадете присжда за осжждане, какв морална стойность може да има тази присжда прѣдъ очитѣ на обществото? Когато Народното Събрание, закодателната власть, която единствена има въ държавата мисия да знае и декларира, далиизвѣсно дѣяние е прѣстжпно, слѣдователно и наказуемо, когато то тържествено иде да ви казва, че нѣма законъ, който да обявява, за прѣстжпни дѣянията, по-

ради които тя е изправила бившитѣ министри прѣдъ васъ на сждъ, ако ви казва тя, че нѣма законъ, който да ги наказва, нѣма ли вашата присжда да вроди въ онова обществено мнѣние, за което тъй много скжпи г. държавниятъ обвинитель, едно — за да не кажа лоша дума — незачитане къмъ правосждието и едно подкопаване основитѣ на дъжавния строй? И наистина какъвъ моралъ ще имаме, когато иде законодателната власть и по такъвъ тържественъ начинъ заявява, както го прави г. държавния обвинитель, че нѣма законъ, който да обявя за прѣстжпни нашитѣ дѣла, които сж прѣдметъ на ваше обсжждение; а вие като сждебна власть намирате, че такъвъ законъ сжществува. Безнравственостьта ще се осигури, като се има прѣдъ видъ, че се появяватъ разногласия между двѣтѣ установени отъ конституцията власти: законодателна и сждебна; при това разаогласия се появяватъ по единъ основенъ въпросъ: сждене прѣдставителитѣ на третата, тоже отъ конституцията установена, испълнителната власть. Кой ще бжде правъ въ такъвъ случай на рѣдки по естеството си процеси, случающи се прѣзъ вѣкове? Законодателната ли власть, която тържествено заявява, чрѣзъ устата на своя пратеникъ, че въ държавата не сжществува законъ, който да наказва обсжданитѣ отъ васъ министерски дѣяния, или сждебната власть, която би намѣрила, че такъвъ законъ сжществува? Каква морална стойность би имало едно наше осжждене, основано връху закона, сжществуването на който отрича самата законодателна власть, сжществената мисия на която е, да прави закони за подобни случаи и да ги прѣдава на сждебната власть за прилагане?

Рѣшението на Народното Събрание, да бждемъ прѣдадени на сждъ, въ нищо не умаловажава горния въпросъ, защото, по въпроса за прѣдаването ни на сждъ, народнитѣ прѣдставители не законодателствуватъ; тѣ рѣшаватъ като наши политически противници проникнати отъ страсти и отмъщение.

Прѣди да пристжпя къмъ юридическитѣ прѣслѣдвания отъ прѣломътъ въ обвинението, считамъ за неизлишно, съ нѣколко думи да допълня идеята за происхождението на дискреционната власть. Каза се и отъ обвинението и отъ защитата, че била резултатъ отъ борбата между кральтъ и народътъ.

Споредъ мене, дискреционната власть се е пораждала и по други съображения и причини. Така, въ Франция се издава единъ законъ отъ 10—15 май 1791, който установява върховенъ сждъ за народното правосждие (Nautre Cour de justice Nationale) съ чл. 16, отъ който се виждаше, че върховния сждъ ще сжди „всичкитѣ злодѣяния и прѣстжпления, за които законодателното тѣло мисли за необходимо да прѣдава на сждъ" (des tous les crimes et délits dons le corps législatif jugeait necessaire de se rendre l'accusateur). Този законъ е най-голѣмото и първото изражение на абсолютната дискреционна власть, на която се подчиняваха, и министри, и чиновници, и граждани. Тукъ дискреционната власть се установи съ този законъ противъ комплотаджиитѣ, срѣщу резултатитѣ отъ великата революция прѣзъ 1789 г.

Този законъ се отмени сжщата година съ конституцията отъ 3- -14 темврий 1791 год.

Дискреционната власть, която се установи съ Acte additionnel aux Constitutions de l'Empire отъ 1815 г., създаде се отъ Наполеона, който искаше да организира една голѣма европейска федеративна система, като съобразна съ духа на вѣкътъ и като благоприятна за прогреса на цивилизацията. Съ тази дискреционна власть Наполеонъ искаше да сплаши най-вече командантитѣ на сухо-пжтната и морска армии, които върховния сждъ наказваше за компреметиране националната безопасность и честь (la sûreté en honneur de la nation).

По тѣзи причини се установи на континента дискреционната власть.

Ние видѣхме вече, въ какво състои даскреционната власть: при нея вие трѣбва едноврѣменно да законодателствувате и да сждите, да издадете законъ — рѣшение, loi-jugement.

Кой може да делегира на сждебната власть законодателенъ атрибутъ, макаръ и за специаленъ случай?

Само учрѣдителното Нар. Събрание може да прѣдаде на кѣкоя, установена отъ конституцията власть, законодателенъ атрибутъ. Законодателното тѣло не може да я даде, понеже то само черпи законодателната функция отъ учрѣдителното Нар. Събрание.

Съ какъвъ законъ учредителното Нар. Събрание може да делегира законодателенъ атрибутъ на сждебната власть, ако то би желало да установи дискреционната власть?

Понеже законодателствуването е единъ фундаменталенъ принципъ, той може да се установи само съ изриченъ текстъ и то възъ основния законъ, възъ самата конституция.

Обикновеното Народно Събрание не може да дава дискреционна власть по обикновенъ законодателенъ редъ, съ обикновенъ законъ, защото, ако би се допуснало това право на обикновеното Народно Събрание, бихме могли да дойдемъ до голѣми опасности. Понеже има възможность да създава и измѣнява обикновенитѣ закони въ всяка минута, то би могло да създаде дискреционна власть съ обикновенъ законъ. Едно правителство съ сигурно болшинство би могло да си създаде и подготви сждъ, който да осжжда и istрѣбя политическитѣ му противници и слѣдъ като ги истрѣби, да унищожи пакъ дискреционната власть. Обаче такова право на обикновеното Нар. Събрание, да създава дискреционна власть, би прѣдставяло голѣма опасность за самия държавенъ строй. Ето защо дискреционната власть може да се даде само отъ учредителното Нар. Събрание съ изриченъ текстъ въ самата конституиия, а не и отъ обикновеното Нар. Събрание съ обикновенъ законъ.

Изричния текстъ въ конституцията трѣбва да кажа тоже изрично: дали установява пълна, абсолютна, дискреционна власть, или я установява ограничено, като опрѣдѣля прѣстжпленията съ родово указание, а прѣдоставя на сждътъ дискреционность само относително характеризиране на прѣстжплението и налагане наказанието.

Типъ отъ пълна, абсолютна, дискреционна власть, макаръ и врѣ-

менна, прѣдставлява белгийската конституция, чл. 134 отъ която дава на парламента неограничено право, да прѣдава министритѣ на сждъ, за каквото обича прѣстжпление, а на кассационния сждъ да ги сжди, като характеризира прѣстжплението и опрѣдѣли наказанието, стига то да не надминава наказанието тъмниченъ затворъ. (Art. 134 Jusqu à ce qu'il soit pourvu par une loi, la chambre des représentants aura un pouvoir discrétionnaire pour accuser un ministre, et la Cour de cassation pour le juge en caractérisant le délit et en déterminant la peine).

Къмъ сжщия типъ се отнася и дискреционната власть, установена отъ френското учредително народно събрание (Constituant) съ законъ отъ 10—15 май 1791 година.

Типъ отъ ограничена дискреционна власть прѣдставлява френския Acte additionnel отъ 1815 (чл. 41 и 42), който впрѣдѣля, че министритѣ ще бждатъ сждени за компрометиране народната безопасность и честь, а на камарата на перовете се прѣдоставя дискреционна власть, само да характеризира признацитѣ на посоченитѣ прѣстжпления (народна безопасность и честь) и да наложи наказанието. Това ясно се вижда отъ самитѣ текстове на:

Art. 41. Tout ministre, tout commandant d'armée de terre ou de mer, peut être accusé par la chambre des représentants et jugé par la chambre des pairs, pour avoir compromis la sûreté et l'honneur de la nation.

Art. 42. La chambre des pairs en ce cas, exerce, soit pour caractériser le délit, soit pour infliger la peine, un pouvoir discrétionnaire.

Въ това състои дискреционната власть. Законътъ — рѣшение, loi — jugement или както го наричатъ англичаиитѣ bill d'attainder, се отнася до единъ специяленъ случай: съ него се осжжда едно лице съ всичкитѣ послѣдствия на една углавна присжда.

Въ кои страни е сжществувала и сжществува днесъ арбитрарната система?

Като оставимъ Англия, гдѣто нѣма писана конституция и прѣминемъ континента, гдѣто конституциитѣ сж писани, виждаме, че дискреционната власть е сжществувала въ Франция.

Въ тази страна арбитрарната система, както видехме, е била установена отъ учредителното събрание съ закона отъ 10—15 май 1791; отмѣнена е сжщата година съ конституцията отъ 3—14 септемврий 1791 г.; въведена наново отъ Наполеона съ art. 41 и 42 съ Acte additionnel отъ 22 априлъ 1815, и отмѣнена наскоро подиръ това.

Единственитѣ държави, въ които сжществува днесь арбитрарната система сж: Испания, по конституцията отъ 23 май 1843 (titre III, art. 19, § 1 . .).

Дания, по конституцията отъ 28 юлий 1866, чл. 14.

Въ Белгия пъкъ дискреционната власть е допусната врѣменно до издаване законъ за сждение министритѣ. Тя е установена по конституцията отъ 7 февруарий 1830, съ чл. 134, съдържанието на който ни е вече извѣсенъ.

Но и Белгия ще прѣгърне системата на закона, който се поддържа отъ първитѣ учени, какъвто е Освалдъ Керхове (Oswald de

Kerchove de Denterghem), който въ своето съчинение за „Министерската отговорность“ (De la responsabilité des ministers) прѣпоржчва, да се състави особенъ министерски кодексъ, по който министритѣ да се наказватъ за нарушение на конституцията, на законитѣ и на публично-административнитѣ правилници.

Въ кои страни сжществува системата на закона?

Нека прѣгледаме всичкитѣ страни на континента, като захванемъ пакъ отъ Франция.

Тази система е сжществувала и сжществува, както слѣдва, въ Франция.

Системата на закона за сждене министритѣ е установена най-напрѣдъ въ Франция прѣзъ 1789 год., когато Декларацията за правата на человѣка и гражданина, прогласи принципа, че „никой не може да бжде наказанъ безъ законъ“. Наистина, Les Cahiers des Etats généraux отъ 1789 г. постановиха, че министритѣ сж отговорни: 1-во за нарушение законитѣ въобще; 2-ро за нарушение основнитѣ закони; 3-то за нарушение Хартата за народнитѣ права; 4-то за покушение върху безопасностьта на гражданитѣ; 5-то за измѣна къмъ царя; 6-то за актове противни на интереситѣ на царьтъ, които винаги сж нераздѣлни отъ онѣзи на народа; 7-мо за мѣрки противъ свободата, собственностьта и пр.

При разискване въпроса за министерската отговорность духовенството въ Сена бѣше прѣдложило, да се наказватъ министритѣ въобще за „всѣко злоупотрѣбление съ властьта“, но това прѣдложение се отхвърли, защото се бѣше вече приелъ принципа, че никой не може да се накаже за дѣяние, което не е прогласено отъ закона за прѣстжпно и вмѣсто него се прие горното изброение на случаитѣ за министерска отговорность.

Конституцията отъ 3—14 септемврий 1791, (chap. III Section IV, art. 5) поднови системата на закона.

Конституцията отъ 5 фруктидоръ Година III. (22 априлий 1795) чл. 152, допълнена съ закона отъ 10 вандемиеръ, Година IV (1796), чл. 10 поддържа системата на закона, като изброява изрично прѣстжпленията, за които ще се сждятъ министритѣ.

Консулската Конституция отъ 22 фрімеръ Година VIII. (13 декемврий 1799) чл. 72 възпроизвежда така сжщо системата на законътъ.

Органическия Сенатусъ Консулатъ отъ 28 флорелъ, Година XII. (18 май 1804 г.), слѣдва сжщата система.

Конституционната Харта отъ 14 юний 1814 год., като изброява въ чл. 56, че министритѣ ще се сждятъ за измѣна (trahison) и конкюссия (concussion), прибавя, че особени закони ще специфиратъ естеството на тѣзи прѣстжпления и ще опрѣдѣлятъ начинътъ на прѣслѣдването.

Хартата отъ 6 августъ 1830 г. въ чл. 69 обѣщава, че ще излѣзатъ особени закони, които ще опрѣдѣлятъ министерската отговорность, безъ да допуща дискреционната власть. Значи и врѣменно не я допусна до гласуване на обѣщанитѣ закони, както прави белгийската конституция.

Конституцията отъ 12 септемврий 1848 г. обѣщава законъ за случаитѣ на министерската отговорность; но догдѣто е траяла тази харта законътъ не е излѣзълъ.

Конституцията отъ 14 януарий 1852 г., въ свързка съ sénatus consulte отъ 4 юлий 1852 г. (чл. 3 и 4) постановява, че министритѣ ще се наказватъ по закона, като разбира подъ тази дума code pénal.

По конституционнитѣ закони отъ 1875 г. днесь въ Франция министритѣ отговарятъ по общия наказателенъ законъ. На това мнѣние сѫ почти всичкитѣ автори. Най-ясно се изказватъ Perrin (p. 327) и J. Clos (стр. 134).

Има тенденция сега въ Франция да се създаде специаленъ министерски углавенъ кодексъ, защото общия углавенъ кодексъ не прѣдвижда много министерски прѣстѫпления като: влиянието да се намали или повиши курсътъ на цѣннитѣ книжа, прѣвишението на кредититѣ и други, които наказат. законъ не прѣдвижда, като създаденъ за обикновенитѣ граждане, що не боравятъ съ тѣзи операции.

Това е положението въ Франция отъ 1789 г. до днесь. Сега да прѣминемъ къмъ другитѣ държави.

Въ Австрия конституцията отъ 21 декемврий 1867 г. съ чл. 9 постановява, че министритѣ отговарятъ за конституционностьта на актоветѣ въ управлението по сѫществующия вече особенъ законъ, който опрѣдѣля случаитѣ на министерската отговорность, съставътъ на Върховния сѫдъ за сѫдене министритѣ и процедурата за това. Този законъ бѣше излѣзълъ прѣзъ юлий 1867 год. и усвоява системата на закона.

Системата на закона слѣдватъ днесь още слѣдующитѣ конституции:

Баварската конституция отъ 19 май 1818 (tit X, art. 6).

Баденската конституция отъ 22 августъ 1818 (art. 67).

Вюртенбергската конституция отъ 25 септемврий 1819 (art. 195).

Саксонската конституция отъ 4 септемврий 1831.

Пруската конституция отъ 31 януарий 1850 (art. 61).

Бразилската конституция отъ 25 мартъ 1824 (art. 133).

Португалската конституция отъ 5 януарий 1852 (art. 145).

Норвежския законъ отъ 7 юлий 1877 (art. 2).

Гръцкия законъ отъ 11/23 мартъ 1877 (art. 1, 2).

Ромѫнската конституция отъ 30 януарий 1866 год. (art. 16) въ свързка съ закона отъ 2 май 1879 (art. 1—2).

Сръбскитѣ конституции отъ 1869 и 1888 години.

Това сѫ всичкитѣ конституции на континента, които се придържатъ о системата на законътъ.

Нашата, българската, конституция е отъ типътъ на онѣзи, които слѣдватъ системата на закона. Това ясно се вижда отъ чл. 75, който установява принципътъ: „никому не може да се наложи наказание, което не е установено отъ законитѣ“, а чл. 155 отъ сѫщата конституция изброява изчерпателно всичкитѣ прѣстѫпления, за които министритѣ могатъ да бѫдатъ прѣдадени на сѫдъ. Тѣзи прѣстѫпления сѫ: а) измѣна на отечеството или на княза, б) нарушение на консти-

туцията, в) прѣдателство, г) нѣкаква врѣда причинена на княжеството за лична полза. А закона за сждене министритѣ, като приповтаря изброенитѣ въ конституцията четири прѣстжпления, съ една забѣлѣжка заповѣдва на сждътъ, да се ржководи отъ наказателния законъ, а тъй сжщо и отъ конституцията за по-точно опрѣдѣление признацитѣ на тѣзи прѣстжпления. Значи и нашата конституция е приела системата на законътъ, а не дискреционната власть.

Че дѣйствително нашия учредителенъ законодатель е искалъ да отхвърли арбитрарната система и да приеме онази на закона се доказва отъ едно сравнение на чл. 90 отъ белгийската конституция съ чл. чл. 155 и 158 отъ нашата.

Чл. 90 отъ белгийската конституция опрѣдѣля положително сждътъ, който ще сжди министритѣ (La chambre des représentants a le droit d'accuser les ministres et de les traduire devant le cour de cassation qui seule a le droit de les juger...) и обѣщава законътъ, който ще опрѣдѣли случаитѣ на министерската отговорность (Une loi déterminera les cas de responsabilité, la peine à infliger aux ministres), а нашата конституция прави съвършено противното: тя опрѣдѣля случаитѣ на м-ската отговорность и обѣщава законъ, който ще опрѣдѣли състава на особения държавенъ сждъ за сждене министритѣ.

Къмъ това сравнение трѣбва да се прибави изказания вече отъ защитата мотивъ, че нашия законодатель, който е черпилъ почти всичко отъ белгийската конституция, отхвърлилъ е съзнателно art. 134, установляющъ дискреиионната власть и приелъ вмѣсто него чл. 155, който установява системата на законътъ.

Но, споредъ мнѣнието на държавния обвинитель, нашата конституция допуща ограничена дискреционна власть само относително характеризиране признацитѣ на прѣстжплението, защото наказанието било опрѣдѣлено отъ закона за сждение министритѣ.

Освѣнъ това, той намира, че чл. 155 ѣтъ нашата конституция билъ заетъ отъ art. 56 на френската La Charte Constitutionnelle отъ 4 юний 1814 год.

Този 56 art. гласи: тѣ (министритѣ) могатъ да бждатъ прѣдадени на сждъ само за измѣна и врѣдни дѣйствия. Особени закони ще специфиратъ естеството на прѣстжпленията и ще опрѣдѣлятъ начина на прѣслѣдването (ils ne peuvent être accusés que pour fait de trahison ou de concussion. Des lois particulières spécifieront cette nature de délits, et en détermineront la poursuite).

Това мнѣние е абсолютно погрѣшно и като история, и като фактъ, и кати сравнение, и като заключение.

За да доде до такова погрѣшно заключение, г. държавний обвинитель резонира по слѣдующи начинъ: въ чл. 56 отъ френската харта отъ 1814 г. е казано, че министритѣ могатъ да се сждятъ за измѣна (trahison) и въ чл. 155 отъ нашата конституция е казано тъй сжщо, че министритѣ могатъ да бждатъ прѣдавани на сждъ за измѣна (trahison); въ чл. 56 изъ френската харта отъ 1814 г. е казано, че министритѣ могжтъ да бждатъ тждени за concussion, което отговаря на държавна врѣда за лична полза по чл. 155 отъ нашата консти-

туция; ergo чл. 155 отъ нашата конституция е буквално заетъ отъ art. 56 на френската харта отъ 1814 г.

При това резониране г. прокурора прибавя и друго: art. 56 отъ френската харта обѣщава особенъ законъ, който ще специфира естеството на упоменатитѣ прѣстжпления, trahison или concussion; значи признацитѣ на тѣзи прѣстжпления не сж опрѣдѣлени отъ самата харта, а ще ги опрѣдѣля особенъ законъ, обѣщанъ, но не даденъ.

Нашата Конституция, като прѣдвижда тъй сжщо неопрѣдѣлено прѣстжпленията trahison и concussion, не обѣщава особенъ законъ, който да специфира естеството на тѣзи прѣстжпления. Нашия законодатель обаче и безъ обѣщание билъ прибързалъ да гласува особенъ законъ, който въ нищо не билъ измѣнилъ текста на чл. 155 отъ конституцията, защото само възпроизвелъ упоменатитѣ въ него и опрѣдѣленитѣ само съ общо наименование прѣстжпления, безъ да ги специфира.

За да усили тази аргументация г. прокурора прибѣгва до познатия процесъ противъ министритѣ на Карла X, като казва: тѣзи министри бѣха сждени съ дискреционна власть и при сжществуването на art. 56 отъ хартата, безъ обѣщания специяленъ законъ за спецификация естеството на прѣстжпленията. Това стана, защото неопрѣдѣленостьта на терминитѣ trahison и concussion даваше дискреционна власть на сждътъ. Така резонира г. държавниятъ обвинитель, за да доде до дискрелионната власть.

Резонирането на г. обвинителя не издържа никаква критика. Прѣди всичко по съдържание. Ако е вѣрно, че art. 56 на хартата отъ 1814 год. прѣдвижда двѣ прѣстжпления trahison и concussion, които се прѣдвиждатъ и атъ чл. 155 на нашата конституция, тогава този art. 56 не прѣдвижда други двѣ прѣстжпления, а именно „нарушението на конституцията“ и „прѣдателство“, прѣдвидени въ нашата конституция. Ако прочее думитѣ „измѣна“ (trahison) и „врѣда“ (consussion) сж земени отъ art. 56 на хартата, то нарушението на конституцията и прѣдателството трѣбва да сж заети отъ другадѣ, понеже ги нѣма въ art. 56 отъ хартата. И така по съдържанието си, чл. 155 отъ нашата конституция не е могълъ да бжде заетъ отъ art. 56 на хартата.

Вѣрно ли е твърдѣнието на г. държавния обвинитель, че министритѣ на Карла X били осждени по дискреционна власть даже при силата и дѣйствието на art. 56 отъ хартата оть 1814 година? Ако г. прокурора иска да ви подарява дискреционна власть, основавайки се на исторически факти, той трѣбваше да ги провѣри прѣдварително, защото ако не сж вѣрни, ще е едно отъ двѣтѣ: ще е или недобросъвѣстенъ, като иска да заблуждава сждътъ, или недоумѣние на въпроса. И въ двата случая той е за укоряване. Недобросъвѣстностьта сама по себе си е укорителна, а недоучванието не го държи на висотата му.

Нѣ приведения фактъ исторически е невѣренъ: когато се сждиха и осждиха министритѣ на Карла X прѣзъ 1830 г., чл. 56 отъ хартата не бѣше въ сила; той бѣше отмѣненъ, макаръ произволно.

И наистина, прѣди да дадатъ подъ сѫдъ министритѣ на Карла X, прѣзъ юлий м-цъ 1830 г. депутата Бераръ (Bérard) прѣдложи въ Народното Събрание, да се отмени чл. 56 на хартата отъ 1814 г., като мислѣше, че той ще бърка на осѫждание министритѣ, понеже не позволява дискреционна власть. Това прѣдложение на Берара за отмѣнението на чл. 56 се прие отъ камарата безъ дебати. Така се отмѣни чл. 56.

Камарата на депутатитѣ считаше, че този вдтъ й дава безгранично право да обвинява министритѣ, а сѫдътъ на перовете да ги сѫди дискреционно за всѣкакви дѣла. Слѣдъ това отмѣнение на art. 56 осѫдиха министритѣ на Карла X, а не когато той бѣше въ сила. Такава е историята по осѫждането на тѣзи министри; такава е историята за отмѣнението на art. 56, а не както ги излага г. обвинителя, вѣдениемъ или невѣдениемъ. Истинностьта на това, което казвамъ, би могла да се провѣри у г. Перрена (стр. 260).

Държ. обв. А. Малиновъ: Г-нъ прѣдседателю! Отъ това, което е заимствувано отъ моето обвинение, азъ нищо подобно не съмъ твърдилъ. Мисъльта бѣше тази: какво различава конституцията? Тя не е заимствувана изъ хартата отъ 1814 г. Казахъ съ какво се тя различава отъ нашия законъ за сѫдене министритѣ, именно само съ едно: тамъ обѣщаваха, че ще изработятъ законъ и не го изработиха, а ние, безъ да го обѣщаваме, го изработихме и слѣдъ това се намѣрихме въ сѫщото положение, въ каквото бѣха французитѣ въ 1814 г., съ една дума, че прѣстѫпленията не сѫ дефинирани. А че отъ тамъ е заимствувано, ако това съмъ казалъ, то абсолютно не е вѣрно и азъ казвамъ, че то наистина е абсурдъ.

Г-нъ държавния обвинитель оттеглюва думитѣ си, като заявява, че не билъ казалъ, какво чл. 155 отъ нашата конституция билъ заетъ отъ art. 56 на хартата отъ 1814 и ако би го казалъ, то по послѣдствията си наистина би било абсурдъ. Толкова по-добрѣ за мене. Азъ се спирамъ върху това, което г. обвинителя сега казва, а именно, че понятието за прѣстѫплението trahison и concussion било общо и неопрѣдѣлено, отъ което пакъ вади заключение, че тази именно общность и неопрѣдѣленость на понятието за тѣзи прѣстѫпления били давали на сѫдътъ дискреционна власть.

Напълно сме съгласни съ г. обвинителя, че понятието trahison и concussion е родово понятие и че то има нужда отъ специфициращъ законъ. Това е елементарно правило отъ углавното право.

Не само тѣзи двѣ прѣстѫпления, но вземете което обичате прѣстѫпление; то се означава съ родово понятие, послѣ се опрѣдѣлятъ видовете отъ прѣстѫплението.

Така прѣстѫпленията: убийство, кражба, фалшификация, прѣстѫпление противъ властьта, клевета и пр. и тѣ сѫ означени само съ родово понятие и иматъ нужда да бѫдатъ специфицирани, което и става чрѣзъ наказателния законъ. Тъй сѫщо изброенитѣ въ чл. 155 отъ конституцията прѣстѫпления, означени съ общо наименование „измѣна“, „прѣдателство“, „врѣда на държавата за лична полза“, „нарушение на конституцията“, се нуждаятъ отъ спецификация. Всич-

кия въпросъ е: кой законъ ще ги специфира, дали специяленъ министерски углавенъ законъ, или общия наказателенъ законъ? По този въпросъ има двѣ системи. По едната тистема особени закони изброяватъ всичкитѣ случаи за министерска отговорность, означена въ конституцията съ родово название; а по другата за точното опрѣдѣление признацитѣ на прѣстѫплението се прѣпращатъ къмъ наказателния законъ и къмъ конституцията. Коя система слѣдва нашия законодатель? Той слѣдва втората система; това ясно се вижда отъ забѣлѣжката къмъ чл. 3 отъ закона за сѫдене министритѣ, която казва: „за по-точно опрѣдѣление признацитѣ на прѣстѫпленията, които сѫ показани въ горнитѣ три члена, сѫдътъ се рѫководи отъ наказателния законъ, а така сѫщо и отъ конституцията“.

По първата система подъ прѣстѫплението trahison подвеждатъ и нарушението на конституцията, тъй щото, то не фигурира като отдѣлно прѣстѫпление наредъ съ прѣстѫплението измѣна. При това втората система измѣна и нарушението на конституцията сѫществуватъ наредъ, като двѣ отдѣлни едно отъ друго и самостоятелни прѣстѫпления: както е нашата конституция, която споменва отдѣлно, и измѣната, и нарушението на конституцията. Отъ това слѣдва, че измѣната, за която говори чл. 155 отъ нашата конституция, не е сѫщата измѣна (trahison), за която говори чл. 56 на хартата отъ 1814 г. или въобще trahison, за която говорятъ френскитѣ конституции. Това ясно се вижда отъ френскитѣ конституции, които до 1814 година употрѣбяха изражението „нарушение на конституцията“, а слѣдъ тази дата до днесъ тѣ употрѣбятъ друга терминология, като въведоха думата trahison, която обема и нарушението на конституцията.

За да се удостовѣримъ въ това, нѣма освѣнъ да хвърлимъ бѣгълъ погледъ върху конституцията отъ 1789, 1791 (art. 5). 1705 (art. 155) 1796 (art. 10), 1799 (art. 72), 1804 г. (art. 110). Всичкитѣ тѣзи конституции употрѣбятъ изражението „нарушение на конституцията“, като отдѣлно самостоятелно прѣстѫпление.

Начиная отъ 1814 год. до днесъ френскитѣ конституции изоставятъ това изражение и употрѣбятъ думата trahison. Всичкитѣ законопроекти за министерската отговорность, вписани въ парламента на Франция, подвеждатъ „нарушението на конституцията подъ понятието trahison. Такива сѫ проектитѣ на Farrs отъ 1814, Lally-Tellenbal отъ 1817, Persil отъ 1834, Duprat отъ 1878.

Нека прочее, повторимъ: измѣната по нашата конституция не е онази по френската терминология, която обема и нарушението на конституцията, което у насъ е отдѣлно отъ измѣната прѣстѫпление.

Сѫщата система срѣщаме и въ чл. 61 отъ пруската конституция, който казва: министритѣ могатъ да бѫдатъ прѣдадени на сѫдъ отъ Нар. Събрание: за нарушение на конституцията, за корупция или за измѣна, trahison.

Единъ собственъ законъ ще опрѣдѣли въ бѫдаще случаитѣ за отговорностьта, процедурата и наказанията.

Тъй сѫщо срѣщаме и въ сръбската конституция отъ 11 юлий 1869, чл. 101:

„Министритѣ могатъ да бждатъ дадени подъ сждъ за измѣна на отечеството и господаря, за нарушение конституцията, за прѣдателство или врѣда нанесена на държавата за лична полза“.

А у насъ не тоже да се приеме, че нарушението на конституцията е все сжщо, както измѣната, защото това би било плеоназъмъ, нетърпимъ и недопустимъ въ законодателствата.

Г-нъ държ. обвинитель не прѣдава никакво значение на забѣлѣжката къмъ чл. 3 отъ закона за сждене министритѣ, защото тя била „българска“ забѣлѣжка. Защо такава ирония, такъвъ сарказмъ надъ нещастната забѣлѣжка? Всичко у насъ, даже тука, е „българско“ и сждътъ е „български“, и обвинението е „българско“, и защитата е „българска“. Тази забѣлѣжка не дава на сждътъ никаква дискреционна власть; наопаки, тя установява у насъ системата на законътъ, като заповѣдва на сждътъ, за по-точното опрѣдѣление признацитѣ на прѣстжплението, да се ржководи отъ наказателния законъ, а така сжщо и отъ конституцията.

Прочее, по нашитѣ закони държ. сждъ не може да има дискреционна власть. Това признава г-нъ прокурора и въ обвинителния си актъ, но сега се отмѣта отъ него, понеже вижда, че законътъ никакъ не помага на обвинението му; че той, наопакъ, го събори изцѣло.

II

За прѣкото нарушение на конституцията.

Слѣдъ краткитѣ съображения върху дискреционната власть, азъ прѣминавамъ надраво къмъ главнитѣ въпроси на обвинението, къмъ прѣкото нарушение на конституцията.

Г-да сждии, още въ Нар. Събрание азъ повдигнахъ за своя защита два въпроса, върху които се върти и днесъ както обвинението, така и защитата. Тѣзи въпроси сж: 1) Че нарушението на всѣки чл. отъ конституцията влѣче подирѣ си углавната отговорность за м-ритѣ; 2) че нарушението на законитѣ не е нарушение и на констътуцията.

Тамъ, въ Нар. Събрание, говорихъ по тѣзи въпроси, но нашитѣ политически неприятели не искаха да слушатъ, защото тѣ бѣха безвъзвратно прѣдрѣшили въпроса за отдаването ни подъ сждъ. Тѣ бѣха обладани отъ прѣдубѣждение, а пъкъ вие знаете, че прѣдубѣждението е едно чудовище, което има очи, за да не вижда, уши — за да не чува и умъ — за да не разсжждава. Всѣка изказана истина, всѣки трѣзвенъ аргументъ бѣха забоденъ ножъ въ сърцето на моитѣ политически противници. Разярението имъ противъ менъ дохождаше до изтупление.

Но правдата, която изказахъ, бѣше толкова очебиюща, щото убѣди мнозина отъ тѣхъ. Така напр., когато говорихъ по вагонната афера, що дължехъ да обясня и прѣдъ Събранието, защото се отнасяше до моята часть; когато обяснихъ осязателно за всѣкиго, че азъ бракувахъ вагонитѣ, а моя замѣсникъ г. генералъ Паприковъ ги прие и плати по причина на дипломатическа интервенция на германския агентъ; прѣдседателя на Нар. Събрание съ болесть на сърцето викаше: „нека дойде тукъ Паприковъ да отговаря“! Слѣдъ като

свършихъ обясненията си, той ми каза, че за него, относително менъ вагонна афера не съществува. При все това, когато дойде редътъ да се рѣшава въпроса, за даването ми подъ съдъ ипо тази афера, той, дѣдо Цанковъ казваше, че по принципъ гласува за съдене на всѣки министръ и защото това било дѣло на партията. По същи партийни съображения гласуваха за отдаването ми подъ съдъ и много други депутати, които вътрѣшно бѣха убѣдени, че азъ съмъ невиненъ, че съмъ дѣйствувалъ въ полза на държавата-

Отъ Народното Събрание, отъ нашитѣ политически неприятели, друго рѣшение не можеше и да се очаква.

Сега къмъ въпроса: нарушението не на всѣки членъ отъ конституцията влѣче подирѣ си углавна отговорность за министритѣ. Тази теза, поддържана отъ мене и прѣдъ Народното Събрание, се показа на мнозина, ако не на всички, много смѣла; нѣщо повече — за парадоксална. Тя и днесъ продължава да е такава и за държавния обвинитель; той я намира и абсурдна. По видимому, като че ли моитѣ противници иматъ право, защото чл. 155 отъ основния законъ гласи, че министритѣ могатъ да бъдатъ дадени подъ съдъ за нарушение на конституцията, а пъкъ азъ проповѣдвамъ, че не нарушението на всѣки членъ отъ нея е наказуемо. Но, г-да съдии, надѣвамъ се, че слѣдъ сжжденията, които ще изкажа, слѣдъ аргументитѣ, които ще приведа, истинностьта и дѣйствителностьта на тази теза ще стане очевидна и осязателна за всички ни.

За да бъда по-понятенъ и по за схващане, азъ ще ви съобща прѣдварително плана, по който ще вървя, за да докажа непогрѣшностьта на моята идея, така непопулярна на пръвъ погледъ, но толкова проста и истинна слѣдъ обяснението ѝ.

Планътъ за развитието на тази теза е слѣдующия.

1. Не всичкитѣ помѣстени въ писанитѣ конституции правила иматъ конституционенъ характеръ.

2. Нѣкои отъ тѣхъ сж отъ чисто конституционно право, а други сж отъ административно право, отъ углавно и гражданско право.

3. Кои отъ тѣхъ сж отъ конституционно право и кои отъ административно?

4. Че министритѣ отговарятъ углавно само за нарушение онѣзи правила отъ конституцията, които сж отъ конституционното право, а не и за нарушение онѣзи отъ административното право.

5. Членове 119, 120 и 126 отъ нашата конституция, за нарушението на които се даваме подъ съдъ, не сж отъ конституционното право, а отъ административно-финансовото право. Нѣщо повече: тѣ визиратъ само актове отъ висша администрация, actes de haute administration.

6. Въ такъвъ случай министритѣ не сж отговорни углавно за тѣхното нарушение.

Както виждате, всичкитѣ поставени въпроси сж отъ чисто конституционното право. За да ги разрѣшимъ правилно, трѣбва да подхвърлимъ на единъ прѣгледъ начина, по които се пораждатъ и съставятъ на писанитѣ конституции на континента.

Англия оставямъ настрана, защото тя нѣма писана конституция.

Относително съставянето на писанитѣ конституции има двѣ противоположни системи. По едната система въ писаната конституция се помѣстватъ не само правилата, които рационално се отнасятъ къмъ конституционното право, т. е. не само правилата, които опрѣдѣлятъ формата на държавата, формата на управлението, политическитѣ и индивидуални права, но и други още права, които образуватъ сѫществени принципи отъ административното право, отъ сѫдебната организиция, отъ углавното право, даже и отъ гражданското право. Тѣзи правила сѫ конституционни само по форма, само по мѣстонахождение, но тѣ не сѫ конституционни, ни по сѫщество, ни по прѣдметъ. Вписватъ се въ конституцията, само и само за да имъ се прѣдаде по-голѣма сила и стабилность.

Като нѣматъ силата на едно конституционно правило, макаръ и вписани въ конституцията, тѣ иматъ сила и характеръ само на обикновенъ законъ, каквито си сѫ въ сѫщность. Нѣщо повече. Нѣкои отъ тѣхъ, както ще видимъ по-послѣ, нѣматъ сила и на обикновенъ законъ, а прѣдставятъ актове отъ висша администрация (actes de haute administration).

По втората систета въ писаната конституция помѣстватъ само сѫществено конституционни правила, относящи се до формата на държавата, до формата на управлението, до политическитѣ и лични права, като изоставятъ даже въпроситѣ за подробноститѣ на тѣзи конституционни принципи, да се опрѣдѣлятъ отъ обикновеното законодателство.

Къмъ типътъ отъ първата система конституции принадлежатъ: а) френската конституция отъ 14 септемврий 1791 и б), конституцията отъ 4 vendémiaire an III (26 septembre 1795).

Къмъ втория типъ принадлежатъ конституционнитѣ закони отъ 25—28 февруарий 1875, за установяване на публичнитѣ власти, отъ 24 февруарий 1875, относително образуването на сената и отъ 16—18 юний 1875 върху отношението между публичнитѣ власти.

Мотивитѣ на партизанитѣ за първата система сѫ тѣзи, че е полезно да се впишатъ въ конституционния актъ и аксессоаритѣ на конституционнитѣ принципи, защото съ вписването имъ въ този актъ тѣ ставатъ по-силни и по-трайни. Противницитѣ на тази система мислятъ, че въ конституционния актъ не трѣбва да се помѣстватъ правила, съставляющи принципи отъ административното, углавното и гражданското право, защото тѣзи послѣднитѣ трѣбва да се подхвърлятъ на по-често измѣнение съ прогреса на живота. А вписани въ конституцията, тѣ могатъ да се измѣняватъ само отъ учредителното събрание, честото свикване на което прѣставя опасность и за политическия строй на държавата.

Като нагледно доказателство, че не всичкитѣ постановления въ първия типъ конституции сѫ отъ конституционенъ характаръ, могѫтъ да ни послужатъ нѣкои членове отъ тѣхъ. Ще приведа за примѣръ нѣкои членове отъ тѣзи конституции.

Нека вземемъ най-напрѣдъ конституцията отъ 1791 год. Тази

конституция съдържа правила отъ сѫдебната организация. Така чл. 7 (sect III) гласи, че ще има по единъ или по нѣколко сѫдии въ всѣка околия и въ всѣки градъ. Числото имъ ще се опрѣдѣли отъ законодателната власть.

Чл. 6 реглира материя отъ гражданското сѫдопроизводство. Той казва, че обикновенитѣ сѫдилища могатъ да разглеждатъ граждански искове, само слѣдъ като се удостовѣрятъ, че ищеца е призовалъ отвѣтника прѣдъ посрѣдника за помирение.

Чл. 11 казва. че всѣко задържано лице трѣбва да бѫде разпитано веднага или най-късно въ продължение на 24 часа.

Чл. 20 постановява, че касационния сѫдъ не може да разгледва сѫщностьта на дѣлото, но слѣдъ касирането трѣбва да го повърне за ново разглеждане отъ сѫдътъ по сѫщество.

Конституцията отъ година III (1794) е още по-нагледна въ това отношение. Нека се спрѣмъ върху чл. 298, който гласи: за цѣлата република има единъ народенъ институтъ, натоваренъ да събира откритията, да усъвършенствува изящнитѣ искуства и науката". Какво конституционно има въ това правило? Нищо. Но понеже френския народъ е искалъ да придаде по-голѣма сила и почитъ усъвършенствуването изящнитѣ искуства и науката, които така много сѫ прославили Франция, той вписва това правило въ конституцията.

Все съ сѫщата цѣль въ тази конституция фигурира и чл. 300, който казва: „гражданитѣ иматъ право да образуватъ часни образователни и възпитателни учреждения, както и свободни дружества за да съдѣйствуватъ на прогреса, науката, литературата и изящнитѣ искуства".

Още повече ще ни очуди помѣстването въ конституцията на чл. 301, който постановява: „ще се установятъ народни праздници, за да подържатъ братството между гражданитѣ и да ги привържатъ къмъ конституцията, къмъ отечеството и къмъ законитѣ„. (il sera établi des fêtes natinnales, pour entretenir la fraternité es citoyens, det les attacher à la constitution, à la patrie et aux lois").

Има ли поне сѣнка отъ конституционнвсть въ това правило? Не. И защо е вписано то въ конституцията? То е вписано въ конституцията, защото искаха да прѣдадатъ особено значение на братството между френцитѣ, което е народенъ девизъ. Революцията бѣше ги разпокѫсала и раздѣлила на фракции; братството бѣше ослабнало. Понятието за почитане на конституцията и законитѣ бѣше затѫпено, защото конституциитѣ се мѣняваха всѣка година, а законитѣ сѣки мѣсецъ. Процитиранитѣ членове доказватъ нагледно, че въ тѣзи конститституции има помѣстени правила, които нѣматъ нищо общо, нито по естество, нито по прѣдметъ съ конституционнитѣ принципи. И тѣхното вписване въ конституционния актъ се обяснява само съ желанието да имъ се придаде по-голѣма сила и повече значение.

Сѫщата конституция съдържа правила, които съставляватъ принципи отъ сѫдоустройството или отъ углавното сѫдопроизводство. Така чл. 207 казва: „възходящитѣ и низходящитѣ по права линия: братия, чичо, племѣнникъ, първи братовчеди и свойственици до четвъртата

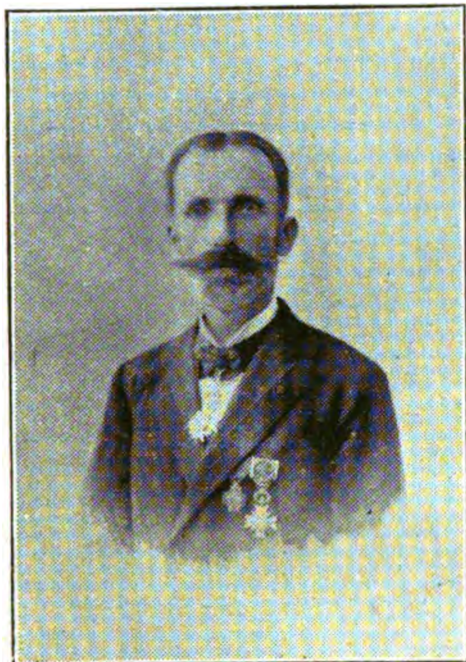

Г. Сочински,

Адвокатъ, защитникъ на подсѫдимитѣ.

степень не могатъ да бждятъ едноврѣменно членове въ единъ и сжщий сждъ". А чл. 208 постановява, че „засѣданията на сждътъ сж публични; сждиитѣ се съвѣщаватъ тайно; рѣшенията се постановяватъ по вишегласие; тѣ сж мотивирани и означаватъ приложения законъ". Както се вижда и тѣзи правила нѣматъ нищо конституционно.

Процитиранитѣ правила, по съдържанието си, показватъ за всѣкиго, че нѣматъ конституционенъ характеръ, макаръ и да сж вписани въ конституционния актъ.

Но какво да кажемъ за други правила, които по съдържание, по прѣдмета си, като че сж конституционни, а пъкъ нѣма възможность да се нарушатъ. Така конституцията постановява, че „правата на собственость сж неприкосновени". Какъ и отъ кого неприкосновени? Ние виждаме ежедневно, че собственностьта е прикосновена между частнитѣ лица, че сждилищата я възстановяватъ и прѣдаватъ на истинскитѣ собственици. Защо това правило е вписано въ конституцията? — Неговото обяснение е историческо. Людовикъ XIV казваше: „царетѣ сж абсолютни господари и естествено иматъ пълното и свободно право, да се разпореждатъ съ имотитѣ на своитѣ поданици". За да се събори тази максима на царя, революцията създаде принципътъ, че правото на собственость е неприкосновено.

Но ако се забранѣше само на царьтъ да се разпорежда съ имота на гражданитѣ, тѣ можаха да се в819ематъ за обществена полза, която се възведе въ конституционенъ принципъ. За това допусна се насилствено отчуждение за подобна цѣль, но срѣщу прѣдварителна заплата на отчуждения имотъ. (Глѣдай чл. 67 и 68 отъ нашата конституция). Нарушението на тѣзи членове, въ смисъль на углавна отговорность, е невъзможно, защото, ако правителството си позволи да отчужди за обществена полза единъ имотъ, то не може да го вземе, прѣди да го заплати. Ако си позволи да направи противното, собственика може да иска чрѣзъ сждъ, спиране на отчуждението, догдѣ му се заплати стойностьта. Вие знаете, че въ столицата София, за урегулиране градътъ се отчуждиха много мѣста, стойностьта на които и до сега не е заплатена. Но това нарушение на чл. 68 отъ Конституцията не влѣче углавна отговорность за министра.

Но нека потвърдя всичко казано съ мнѣнието на велики и познати конституционалисти и съ историята за създаване разнитѣ конституции. Азъ казахъ, че не всичкитѣ правила, вписани въ конституциитѣ сж отъ конституционенъ характеръ, а като образецъ отъ такива правила процитирахъ нѣколко члена отъ френскитѣ конституции отъ 1791 и 1795 г. За да бжда ясенъ и вѣренъ, азъ ще изложа историята на въпроса, като дойда на мнѣнието по него на съврѣменитѣ конституционалисти.

Ето историята. Слѣдъ великата френска революция отъ 1789 г. учредителното народно събрание издаде цѣлъ редъ декрети по разни въпроси. Нѣкои отъ тѣзи декрети съставиха съдържанието на конституцията отъ 1791 г. Понеже между издаденитѣ отъ учред. съб. декрети едни бѣха отъ конституционенъ характеръ, а други бѣха отъ законодателенъ и регламентаренъ характеръ, събранието издаде единъ

декретъ отъ 23 септемврий 1790, съ който се назначи единъ конституционенъ комитетъ (Comité de constitution), натоваренъ съ мисията да изучи всичкитѣ взети отъ Народното Събрание декрети; да раздѣли тѣзи отъ тѣхъ, които съставляватъ истинската конституция отъ онѣзи, що сж само законодателни, или регламентарни и да състави отъ тѣхъ едно тѣло отъ конституциони закони (pour examiner tous les décrets rendus par l'assemblée nationale; séparer ceux qui ne sont que législatifs ou réglementaires; faire en conséquence un corps des lois constitutionnelles).

На основание на този декретъ конституционния комитетъ изучилъ постановенитѣ отъ Събранието декрети, избралъ нѣкои отъ тѣхъ, отъ които и съставилъ конституцията отъ 1791 г. Въ комитета се появили двѣ мнѣния и едното мнѣние било: въ конституцията да се помѣстятъ само онѣзи декрети, които иматъ чисто конституционенъ характеръ. По другото мнѣние, въ конституцията трѣбвало да се помѣстятъ не само тѣзи декрети, но и всички онѣзи, които биха имали и най-малката връзка и най-малкото съотношение съ нѣкои конституционни принципи или които биха могли да служатъ за укрѣпването имъ. Надвило второто мнѣние. Но нека чуемъ, какво гласи писменния рапортъ на комитета, прѣдставенъ прѣдъ Народното Събрание въ засѣданието отъ 8 августъ 1791 отъ докладчика Туре (M. Thouret). Ето какво се казва въ този рапортъ:

„Относително сортировката (triage) на декретитѣ и до избора: кои отъ тѣхъ трѣбва да влѣзатъ въ конституционния актъ (dans l'acte constitutionnel) или пъкъ кои трѣбва да се изхвърлятъ отъ него, несъмнѣнно е, че, ако въ този трудъ не се положи голѣма строгость на сждение, бихме изпаднали въ голѣмъ произволъ, защото разнитѣ умове иматъ разни начини на разглеждване (d'evisager) конституцията и турятъ въ нея всѣки акссессоаръ, който има каквото и да е съотношение къмъ нея".

„Комитетитѣ се раздѣлиха на двѣ мнѣния: отъ една страна тѣзи, които, като искатъ да допуснатъ въ конституционния актъ само онова, що съставя най-сжщественната часть на конституцията, мислятъ, че тя би могла напълно да бжде редижирана въ 40 или 50 члена; отъ другата страна онѣзи, които отиваха до тамъ, че искатъ да направятъ постоянни (permanentes) такива распорежданя, измѣнението на които може да се наложи отъ врѣмето и да се изпълни, безъ да се измѣни сжщностьта на конституцията".

„Ние съзнавахме всичката реалность и всичкото прѣимущество на първото мнѣние. Вѣрно е, че една конституция състои отъ малко число основни правила (règles de fond mentales); примѣра на всичкитѣ до сега писани конституции го показва; има голѣмъ публиченъ интересъ да се избѣгва твърдѣ бързото и твърдѣ честото повръщане (le retour) на учредителната власть (du pouvoir constituant), като се прѣдоставя на мждростьта на обикновенитѣ законодатели (des législateurs) всичко, което може да вариира, безъ да измѣнява естеството на управлението. Отъ това гледище, недостатъка на проекта, който ви прѣд-

ставляваме, е недостатъка на едно твърдѣ голѣмо многословие (излишна подробность) (prolixité)".

„Ние счетохме, че, понеже събранието не се ограничи да положи голитѣ основи на конституцията въ захванатата отъ него работа, трѣбва да фигуриратъ развития и нѣкои послѣдствия, които вече подробно обяснени отъ принципитѣ, по своята важность, заслужаватъ да бѫдатъ вмѣстени въ Конституцията. Слѣдъ като събрахме всичкитѣ основни распореждания (toutes les dispositions fondamentales), които стигатъ да се състави една конституция (qui auraient pu rigousement suffir pour fourmer une constitution), ние събрахме и онѣзи непосрѣдственни послѣдствия, които сѫ толкова здрави по принципъ, толкова добри на практика и толкова ясни и лесно изпълними, че не можемъ да се страхуваме, отъ да настане скоро нужда да ги измѣняваме".

Сѫщото подържа и членътъ отъ комитета на конституцията Barnave (засѣдание отъ 13 августъ 1791).

М. Робеспиеръ (M. Robespièrre) е говорилъ по въпроса, като е изсказалъ слѣдующето мнѣние: „За да се ускори разискването, трѣбва, чини ми се, добрѣ да се установи, че то ще има за прѣдметъ не само да се изслѣдва, дали този или онзи членъ е или не е конституционенъ, но още да се сматря за конституционенъ всѣки членъ, който се отнася до распрѣдѣлението на властитѣ и който опрѣдѣля формата на управлението".

Всичко това, което изложихме по исторически пѫть, подкрѣпено съ цитати отъ рѣчитѣ на оратори отъ френското учредително народно събрание и отъ рапорта на конституционния комитетъ отъ 1790 год. потвърдява се днесъ и отъ съврѣменитѣ прочути професори по конституционно право. За да не би да ме укорятъ, че си служа само съ старини, азъ ще се спра на съврѣмената наука. Ето какво пише прочутия професоръ по конституционно право въ парижскиятъ университетъ, юридическия факултетъ г. А. Есменъ (A. Esmein) въ своето съчинение Eléments de droit Constitutionnel" 2-ро издание, стр. 382):

„Двѣ противоположни течения се появиха въ това отношение. Едното състои въ това, да се помѣстватъ въ конституцията, освѣнъ правилата, които рационално принадлежатъ къмъ конституционното право, т. е. правила, които опрѣдѣлятъ формата на държавата, формата на управлението и гаранция за индивидуалнитѣ права, да се помѣстатъ и други още правила, образующи сѫществени принципи отъ административното право, отъ сѫдоустройството, отъ углавното право, даже отъ гражданското право. Къмъ този типъ принадлежатъ френскитѣ конституции отъ 1791 год., отъ година III (1795) и 1848 год., които съдържатъ не само принципитѣ, но отчасти подробноститѣ за сѫдебната и административна организация и нѣкои основни принципи отъ углавното право. Такива сѫ, и даже по-понятно, конституциитѣ на отдѣлнитѣ държави отъ Съединенитѣ Щати. Иммобилизирането на толкова правила, много отъ които сѫ второстепени, прѣдставлява голѣмъ рискъ да се спъне развитието на сѫдебния организмъ, освѣнъ

ако се прибѣгва къмъ прѣглеждане на конституциитѣ, както го правятъ въ Съединенитѣ Щати".

„Противоположното течение състои въ това, да се помѣстватъ въ конституцията само сѫществени правила, относящи се до формата на държавата, на управлението и индивидуалнитѣ права, като се изоставятъ даже въпроситѣ на тѣхната подробность върху обикновеното законодателство. Такива сѫ нашитѣ конституционни закони отъ 1875 г., които, както го знаемъ, не съдържатъ даже глава за личнитѣ права. Ревизията отъ 1879 и 1884 ги съкрати още повече . . ."

По-нататъкъ, като иска да опрѣдѣли характера на помѣстенитѣ въ конституцията правила, съставляющи принципи отъ административното право, отъ сѫдопроизводството, отъ углавното и гражданско право, почтения професоръ продължава така:

„Ние знаемъ вече, че писанитѣ конституции могатъ да съдържатъ и съдържатъ често разпорежданя, които сѫ конституционни само по форма и които естествено не сѫ никакъ конституционни по прѣдмета си (par leur objet). Тѣзи разпорежданя сѫ правила отъ административното право и отъ углавното право, които нѣматъ нищо общо, никакво необходимо съоношение съ формата на господарството (qui n'ont aucun rapport nécessaire avec la forme de l'Etat) или на управлението, установено отъ конституцията, която ги съдържа, и които правила сѫ съвмѣстими и съ други реформи."

„Вписали сѫ ги въ конституционния текстъ, само и само за да имъ се придаде по-голѣма сила и стабилность.

Допущатъ, щотъ разпорежданията отъ това естество, които нѣматъ една естествена връзка съ конституцията, да я прѣживяватъ: тѣ не падатъ съ нея. Третиратъ ги като обикновени закони, каквито и сѫ въ сѫщность. И сѫщеврѣменно имъ прѣдаватъ качеството на последнитѣ. Тѣ се отдѣлятъ отъ конституцията, въ която сѫ били помѣстени, за това тѣ и оставатъ въ сила; но въ сѫщото врѣме, тѣ изгубватъ силата на конституционни закони и въ бѫдѫще тѣ могатъ, като всѣки другъ законъ, да се измѣняватъ отъ обикновения законодатель."

Като резултатъ отъ всичко това, излиза, че нѣкои правила, помѣстени въ писаната конституция, прѣживяватъ послѣдната. Тя се унищожава, а тѣ оставатъ въ сила, до гдѣто не ги отмѣнятъ по обикновенъ редъ, като обикновени закони. Но става и противното: конституцията е въ сила, а нѣкои помѣстени въ нея правила се измѣняватъ съ обикновени закони, т. е. издаватъ се обикновени закони, които сѫ явно противни на извѣсни помѣстени въ конституцията правила, къмъ които тѣ се силаятъ по материя. Това става често у насъ. Кой отъ васъ не знае, че у насъ често викатъ, какво еди-кои закони били противоконституционни. И наистина, имаме много такива закони, но въпросъ е: дали тѣ сѫ антиконституционни, или правилото отъ конституцията, на което тѣ се основаватъ, нѣма конституционенъ характеръ? Послѣдното е вѣрно. Това ще стане нагледно, когато разгледаме и сравнимъ закона за отчетностьта по бюджета (и стария и новия) съ правилата на чл. 119, 120, 124, 125, 126 отъ конституцията.

Къмъ кой типъ конституции принадлежи нашата конституция? Единъ повръхностенъ прѣгледъ на съдържанието ѝ е достатъченъ да ни убѣди, че тя е отъ типа на онѣзи, които съдържатъ не само сѫществени правила, относящи се до формата на управлението, до политическитѣ и лични права, но и принципи отъ административното право, отъ финансовото право. Наистина, правилата на членове 19, 23, 35, 36, 65, 66, 119, 122, 123, 126 и други по прѣдмета си нѣматъ конституционенъ характеръ.

Чл. 4, напримѣръ, е отъ чисто конституционенъ характеръ, защото се отнася до формата на държавата (българското княжество е наслѣдствена монархия), до формата на управлението (конституционна съ народно прѣдставителство).

Чл. 9, който гласи, че законодателната власть принадлежи на князя и народното прѣдставителство. Чл. 12, който обявява, че изпълнителната власть принадлежи князу. Така сѫщо чл. 13, който постановява, че сѫдебната власть въ всичката нейна ширина принадлежи на сѫдебнитѣ мѣста и лица, които дѣйствуватъ отъ името на князя — сѫ конституционни par exellence, понеже се отнасятъ до разпрѣдѣлението на установенитѣ отъ конституцията власти.

Кои сѫ признацитѣ, по които се познава, дали извѣсно помѣстено въ конституцията правило е чисто конституционно, или е отъ административното право?

Този въпросъ се разрѣшава отъ отговора на другъ единъ въпросъ: какво нѣщо е конституцията и какво трѣбва да обема тя?

Всичкитѣ конституционалисти казватъ, че чисто конституционни правила сѫ онѣзи, които се отнасятъ рационално къмъ конституционното право, т. е. правилата, които изразяватъ конститутивни принципи, принципи, които опрѣдѣлятъ формата на управлението, разпрѣдѣлението и атрибуциитѣ на респективнитѣ власти, политическитѣ и личнитѣ права на гражданитѣ.

Но нека вмѣсто мене говорятъ великитѣ, философскитѣ умове, които иматъ прѣдъ всички ни авторитетъ.

Да захванемъ отъ древно врѣме, да се спрѣмъ върху конституционализма на XVIII вѣкъ и да свършимъ съ съврѣменнитѣ конституционалисти и цивилисти.

Аристотелъ дава слѣдующата дефиниция на конституцията: „конституцията е реда, или разпрѣдѣлението на властитѣ въ държа-„вата, т. е. начинътъ, по който тѣ сѫ раздѣлени, сѣдалището на „суверенитета и цѣльта, която гони гражданското общество.

„Законитѣ не сѫ сѫщото нѣщо, като основнитѣ членове на кон-„ституцията. Тѣ сѫ само правила за магистратитѣ, съ които послѣднитѣ „държатъ въ респектъ непослушнитѣ.“ [1])

Както се вижда, Аристотелъ никакъ не говори за политическитѣ и индивидуалнитѣ права и за тѣхнитѣ гаранции. Това е понятно, защото, както се знае, той даже проповѣдваше робството. Въпросътъ

[1]) Politique, liv IV, chap I.

за личната свобода и за нейнитѣ конституционни гаранции се повдига и рѣшава окончателно отъ великата френска революция отъ 1789 год.

Нека чуемъ опрѣдѣлението за понятието конституция, дадено отъ Сиесъ, за което опрѣдѣление професора отъ тулузския университетъ Молиние (V Molinier) въ своя Cours élémentaire de droit constitutionnel казва слѣдующето: „Това понятие, произходяще отъ единъ човѣкъ, който посвети часть отъ живота си, за да скомбинира една организация на политическитѣ власти, която може да прѣдпази всѣко поглъщане на една власть отъ друга, изразява по единъ ясенъ и лекъ начинъ да се разбере духътъ на доктринитѣ, които въодушевяваха учредителното събрание.“

Дѣйствително, Siéyès (l'abbé) въ засѣданието на constituant'а отъ 21 юлий 1789 г. прѣдлага проектъ за „правото на човѣка и гражданина“ (Des droits de l'homme et du citoyen), като прѣдисловие на конституцията (préliminaire de constitution). Този проектъ е придруженъ съ изложение на мотиви (reconnaissance et exposition raisonnée). Въ тѣхъ l'abbé Siéyès опрѣдѣля, какво нѣщо е конституцията (Ce que c'est que la constitution). Той казва: „конституцията обема едноврѣменно вжтрѣшното съставяне (formation) и устройство (organisation) на различнитѣ публични власти, тѣхното необходимо сношение и тѣхната взаимна независимость.

„Най-послѣ, тя обема политическитѣ прѣдосторожности, съ които е разумно да се оградятъ властитѣ, щото всѣкога полезни тѣ да не могатъ да се прѣобърнатъ въ опасни. Този е смисъла на думата конституция.

„Нека повторимъ още единъ пжть, че конституцията на единъ народъ не е и не може да бжде друго нѣщо, освѣнъ установяване на правителството и властьта, натоварена да създава закони, както за правителството, така и за народа.

„Всичкитѣ власти сж подчинени на закони, правила и форми, които тѣ подъ никой начинъ не могатъ да измѣняватъ.“ (Arch. Parl, p. 259).

Тази дефиниция е освѣтена съ art. 16 отъ Déclaration des droits de l'homme et du citoyen отъ 1791 г. Този членъ казва:

„Всѣко общество, въ което гаранцията на правата не е обезпечена, нито разпрѣдѣлението на властитѣ е опрѣдѣлено, нѣма никаква конституция (n'a point constitution).“

Това правило е прѣдложено отъ M. Colbert de Seignaly, évêque de Rhodez, въ засѣданието отъ 27 августъ 1789. (Arch. Parl. p. 489).

Ние помниме, че и Робеспиеръ (Robespièrre), при разискване въпроса, кои принципи да се помѣстятъ въ конституцията, между другото казва: . . . „трѣбва да се сматря като конституционенъ, всѣки членъ, който се отнася до разпрѣдѣлението на властитѣ и който опрѣдѣля формата на управлението“ (Séance du 8 août. Arch. Parl. p. 263).

Сжщия Robespièrre, като разисква първия проектъ отъ конституцията, прѣдставенъ въ конвента, въ засѣданието отъ 10 май 1792 г., казва: „Декларацията за правата е конституцията на всичкитѣ народи;

другитѣ закони сж измѣняеми (muables) по естеството си и сж подчинени на първитѣ. Тукъ Robespièrre разбира „La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen отъ 26 августъ 1789 година.

До сега азъ цитирахъ мнѣнието на дѣйци отъ революцията, които посветиха голѣма часть отъ дѣятелностьта си, отъ енергията си и своя гений, за да установятъ и укрѣпятъ чисто конституционнитѣ принципи. Нека се приближимъ до мнѣнието на по-новитѣ конституционалисти. Да захванемъ отъ любимеца на държавния обвинитель. Той е Бенжаменъ Констанъ.

Benjamin Constant, като развива въпроса, „какво нѣщо не е конституционно," казва: „Всичко, което не се отнася до респективнитѣ гаранции и атрибуции на властитѣ, до политическитѣ права (aux droits politiques), до личнитѣ права (aux droits individuels), не прави часть отъ конституцията (ne fait pas partie de la constitution), но може да бжде измѣнявано съ съдѣйствието на царя и камаритѣ." (Cours de Politique Constitutionnelle, De ce qui n'est pas Constitutionnel).

Ние вече видѣхме опрѣдѣлението и на Есмена (Esmein), знаменития професоръ по конституционното право въ парижския университетъ, който дава слѣдующата дефиниция на думата конституция:

„Правилата, които принадлежатъ рационално на конституционното право (les règles qui appartiennent rationnellement au droit constitutionnel), т. е. онѣзи правила, които опрѣдѣлятъ формата на държавата, формата на управлението и гаранцията за личнитѣ права."

И цивилиститѣ даватъ сжщата, но по-ограничена дефиниция на конституцията. Така Toullier казва: „Законитѣ, които уреждатъ разпрѣдѣлението на властитѣ, които опрѣдѣлятъ лицата, на които всѣка отъ тѣзи власти трѣбва да се повѣри, начинътъ по който властьта трѣбва да се упражнява, се наричатъ конституция на една държава (t. 1 n°27).

Baudry-Lacantinerie прѣподава, че „законито, опрѣдѣляющи начинътъ, по който се разпрѣдѣлятъ властитѣ, се наричатъ конституционни закони, а тѣхната общность — конституция."

Както се вижда, цивилиститѣ не говорятъ за помѣстване въ конституцията на политическитѣ и личнитѣ права и за тѣхнитѣ гаранции. Но може би да ни се каже: всичко това е добро, е вѣрно, е безпорно; обаче то е резултатъ отъ борбата въ френската революция; то е мнѣние на велики умове, на гении; то е отвлечената наука за конституционнитѣ принципи, то е доктрината по тѣхъ. Има ли, обаче, нѣкои положителни законодателства, които да сж санкционирали тази доктрина въ положителенъ конституционенъ текстъ, като практическо послѣдствие за самия държавенъ организмъ? Да, г-да сждии, има. Азъ ще ви посоча текстве отъ писани конституции на нѣкои държави, които сж намѣрили за необходимо да опрѣдѣлятъ въ самата конституция, кои распорежданя трѣбва да се считатъ за конституционни и кои не. Така Шведския „законъ върху формата на управлението отъ 6 юний 1866, § 89 казва:

„Ще се смятрятъ като основни закони (Seront considérées comme

des lois fondementales) настоящия законъ върху формата на управлението, както законитѣ върху прѣдставителството, върху наслѣдването на трона и върху свободата на пресата, които сж изваде съвмѣстно отъ Диетата и царьтъ, съобразно съ принципитѣ, установени въ настоящия законъ върху формата на управлението".

Виждате, прочее, че се намира за добро и практичню да се опрѣдѣли въ самата конституиия, кои закони ще трѣбва да се считатъ за основни и кои не, макаръ и да сж вписани въ нея.

Подобенъ текстъ срѣщаме и въ гръцката конституция отъ 1864, чл. 108 отъ която казва: „Конституцията не може да бжде ревизирана изцѣло, обаче нѣкои конституционни распорежданя (certaines dispositions constitutionelles) не основни (non fondamentales), които трѣбва да бждатъ указани, могатъ да бждатъ ревизирани десеть години слѣдъ пломулгирането на конститулията, ако необходимостьта за измѣнението е надлѣжно констатирана". Отъ този членъ се вижда, че гръцкия учредителенъ законодатель дѣли помѣстенитѣ въ писаната конституция распорежданя на такива, които сж конституционни само по форма, по мѣстонахождение, но не сж и основни. Само първитѣ могатъ да се измѣняватъ, а вторитѣ, основнитѣ, не могатъ да бждатъ ревизирани. Но за да се оправдае и относителната стабилность, която гръцкия законодатель е искалъ да прѣдаде на първитѣ распорежданя чрѣзъ вписване въ конституционния актъ, той забранява да се измѣняватъ въ продължение най-малко на десеть години отъ датата на промулгиране конституцията, въ която тѣ сж помѣстени. Иначе, безъ тази минимална десетгодишна стабилность, не можеше да се обясни вписването имъ въ конституцията, когато тя сама ги прогласява за неосновни.

Катю се има прѣдъ видъ изложеното, къмъ коя категория принципи се отнасятъ членове 119—122 за бюджета и членове 123—126 за заемитѣ отъ нашата конституция? Съдържатъ ли тѣ конститутивни принципи, или визиратъ актове отъ висшата администрация на страната, отъ административното право?

Понеже тѣзи правила не опрѣдѣлятъ, ни формата на държавата, ни онази на управлението, (която форма се опрѣдѣля отъ чл. 4 на конституцията), тѣ сж едни обикновени правила, помѣстени въ конституцията за да имъ се прѣдаде по-голѣма сила и стабилность.

Нѣщо повече: конституционалиститѣ не прѣдаватъ на разпорежданята за бюджета и за заемитѣ даже характеръ на законъ, като ги третиратъ за актове отъ висша администрация (actes de haute administration).

Така, професора по конституционно право Esmein пише слѣдующето:

„Между актоветѣ, чрѣзъ които събранията упражняватъ тая финансова власть, има нѣкои съ характеръ на истински законъ . . . Такива сж законитѣ, които установяватъ разни данъци, като опрѣдѣлятъ тѣхното естество и правила".

„Но много отъ тѣзи актове, макаръ да носятъ името на законъ и макаръ да иматъ формата на законъ, въ дѣйствителность сж отъ

друго естество. Това сж особени актове, отъ висша администрация (des actes de haute administration), испълнявани отъ законодателната власть въ силата на даденитѣ й атрибуции по финансовата материя. Такива сж законитѣ, които отварятъ единъ специаленъ кредитъ, които разрѣшаватъ единъ заемъ, които заповѣдватъ извръшването на нѣкои обществени работи, като опрѣдѣлятъ и потрѣбната за тѣхъ сума; такива сж въ особености ежегодния финансовъ законъ или закона за бюджета и закона за смѣткитѣ (telles sont, en particulier, la loi annuelle de finances ou loi du budget et la loi des comptes)".

„Ако наистина ежегодния финансовъ законъ е упражнение не на законодателна власть, собственно говоря, но на друга власть, еднакво присжща на камаритѣ, може ли да се вписватъ въ него истински законодателни распорежданя? Самитѣ послѣдствия, произтекающи отъ такава комбинация, протестиратъ противъ нея".

И нашия законъ за отчетностьта по бюджета въ чл. 1 казва, че „бюджета е законодателенъ актъ, чрѣзъ който се прѣдвиждатъ и разрѣшаватъ годишнитѣ приходи и разноски на държавата".

Сжщия характеръ отдава на бюджета и новия законъ за отчетностьта по бюджета именно чл. 1: „Бюджета е законодателенъ актъ чрѣзъ който . . ."

Професора Есменъ говори въ направения цитатъ за обикновеннитѣ закони, които отварятъ единъ специаленъ кредитъ, които разрѣшаватъ заемъ, значи за закона на бюджета. Но всичкитѣ тѣзи закони се основаватъ на извѣсни членове отъ конституцията. Така законитѣ, които отварятъ специални кредити до сега се основаватъ на чл. 124, 125 и 126 отъ сжщата; законитѣ, които разрѣшаватъ заемъ, се основаватъ на чл. 123, 124 и 125 отъ конституцията; а закона за бюджетитѣ се основава върху чл. 119, 120 отъ конституцията. На тѣзи именно обикновени закони, произтекающи отъ извѣсни специални членове на конституцията, конституционалиститѣ не прѣдаватъ сила и значение даже на обикновенъ законъ, а ги сматрятъ само като актове отъ висша администрация. Отъ това слѣдва, че и самитѣ разпореждания на конституцията, които уреждатъ материята, а именно чл. 119, 120, 123, 124, 125 и 126 отъ конституцията нѣматъ въ себе си нищо кодституционно. Тѣ сж распорежданя за актове отъ висша администрация. Това ще стане съвършенно ясно при по-нататъшното развитие на въпросътъ относително характера и значението на новия законъ за отчетностьта по бюджета.

Че наистина разпорежданята отъ конституцията, които разрѣшаватъ заемитѣ, нѣматъ конституционенъ характеръ се доказва и отъ взгляда на нашия законодатель върху тѣхното естество и отъ тѣхния прѣдметъ. Така чл. 126 отъ конституцията се намира въ отдѣла за „държавнитѣ займове", а пъкъ чл. 29 отъ стария законъ за отчетностьта по бюджета гласи, че той билъ третиралъ материята за сврѣхнитѣ извънредни кредити. Сжщото прави новия законъ за отчетностьта по бюджета въ чл. 30. И по него се вижда, че чл. 126 отъ конституцията билъ третиралъ материяла за сврѣхсмѣтнитѣ кредити.

Сжщата участь сполетѣ тази година и членове 114, 125 отъ

конституцията, и тѣ говорятъ за заеми; обаче чл. 34 отъ новия законъ за отчетностьта на бюджета казва, че тѣ уреждали материята за извънредни свърхсмѣтни кредити. Тъй щото законитѣ за отчетностьта по бюджета, — и стария, и новия — первертираха, измѣниха естеството, прѣдмета и наименованието на разпорежданята на чл. 124, 125, 126 отъ конституцията: отъ „държавни заеми“ ги прѣобърнаха въ „свръхсмѣтни кредити“.

Прочее, отъ цѣла глава XVIII за държ. заеми остава неизмѣненъ по наименование и материя само чл. 123. Той остава сираче, но ако бѫде животъ и здраве, въ бѫдаще нашия законодатель ще изиграе и съ него сѫщата роль, каквато изигра съ неговитѣ родни братя, членове 124, 125, 126.

Нашия законодатель въ това отношение е твърдѣ послѣдователенъ. Като измѣни наименованието, естеството и прѣдмета на тѣзи членове отъ конституцията, той не се постѣсни да измѣни съвършено, съ обикновенъ законъ и условията на тѣхното прилагане. Ето какъ станаха измѣненията и на условията за прилагане 126 чл. Прѣди всичко да видимъ, какво гласи той. Ето го: „За статии, за които не е билъ отреденъ кредитъ, князътъ може по редътъ и въ показанитѣ въ прѣдидущия 125 чл. случаи да разрѣши разноски отъ паритѣ на хазната; но тия всички разноски не бива да надминаватъ единъ милионъ лева“. И тъй, споредъ текста на чл. 126, може да се разрѣшатъ свръхсмѣтнитѣ кредити до единъ милионъ лева, но по редътъ и въ показанитѣ отъ чл. 125 случаи. Кой е този редъ, кои сѫ тѣзи случаи? Чл. 125 ги опрѣдѣля, като казва: Ако би за свикване на Народното Събрание се посрѣщнатъ разни спѫнки, Князътъ, по прѣдставление на министерския съвѣтъ, може да разрѣши заемъ до три мил., съ условие, че той ще се одобри отъ най-близкото Нар. Събрание“.

Отъ съпоставянето на тѣзи два члена се вижда, че конституционнитѣ условия, ако мога се изрази така, за отпущане свърхсмѣтенъ кредитъ по чл. 726 сѫ слѣдующитѣ: 1) Нар. Събрание трѣбва да не засѣдава въ момента на отпущането; 2) да не може Нар. Събрание да се свика по важни спѫнки ; 3) отпуснатия отъ м-ския съвѣтъ кредитъ да се удобри отъ най-близкото Нар. Събрание.

Най-важното, най-сѫщественото отъ тѣзи условия е, че кредита по чл. 126 се отпуща, само когато Нар. Събрание по важни спѫнки не може да се свика на извънредна сесия за да разрѣши свръхсмѣтнитѣ кредити за покриване на непрѣдвидени въ бѫджета разноски.

А какво гласи закона за отчетностьта по бюджета въ това отношение? Чл. 30 позволява да се искатъ свръхсмѣтнитѣ кредити и въ продължение на сесията, т. е., когато е свикано Събранието и когато то засѣдава.

Сѫщото постановление има и новия законъ за отчетностьта по бюджета, чл. 31, който казва, че свръхсмѣтнитѣ кредити се искатъ, било че Нар. Събрание засѣдава, било че не засѣдава.

И тъй чл. 126 отъ конституцията казва, че свръхсмѣтенъ кредитъ ще се отпуща само тогава, когато Нар. Събрание не засѣдава, когато то не може да бѫде свикано да засѣдава по важни спѫнки, а законитѣ

за отчетностьта по бюджета постановяватъ съвършено противното, т. е., че такива кредити се отпущатъ, не само когато засѣдава Събра, нието, но нѣма нужда да се свика Събранието за разрѣшението имъ. даже ако свикването му е възможно, ако за него нѣма никакви спжнки-

Чл. 126 отъ конституцията е измѣненъ вече и въ друго отношение: той постановява, че разноскитѣ се разрѣшаватъ по прѣдставление на м-скяя съвѣтъ, отъ което слѣдва, че за прѣдвишението на прѣдвидения единъ милионъ лева отговарятъ солидарно всичкитѣ министри. Чл. 30 пъкъ отъ новия законъ за отчетностьта на бюджета постановява, че за това прѣвишение отговаря само финансовия министръ.

Какво е заключението отъ всичко това? Дали законитѣ за отчетностьта по бжджета сж противоконституционни, като съдържатъ правила явно и очевидно противни на разпореждането на чл. 126 и др. отъ конституцията, или правилото на чл. 126 отъ основния законъ нѣма конституционенъ характеръ, не е конституционно? Азъ мисля, че е послѣднето. То е съобразно и съ доктрината, която изложихъ по въпроса.

И тъй членоветѣ: 119, 120, 124, 125, 126 отъ конституцията иматъ характеръ на конституционенъ принципъ. Нѣщо повече: тѣ споредъ мнѣнието на споменатитѣ авторитети нѣматъ характеръ и сила на обикновенъ законъ, макаръ да сж вписани въ констиуцията. Тѣ визиратъ само actes de haute administration. А това обстоятелство има важни послѣдствия по угл. отговорность на министритѣ за нарушение на конституцията, защото, както ще видимъ по-послѣ, нарушението на обикновенитѣ закони не съставя нарушение на конституцията. Този въпросъ ще бжде разисканъ и развитъ отъ менъ подробно, а сега го споменвамъ мимоходомъ само.

Изложеното до тукъ естествено поражда слѣдующия важенъ въпросъ, правилното разрѣшение на който ще отхвърли всѣка углавна отговорность на министритѣ за нарушение споменатитѣ членове отъ конституцията.

Като знамъ, че и нашата писана конституция съдържа правила, които нѣматъ конституционенъ характеръ, особено пъкъ правилата за бюджета (чл. 119—122), „за заема“, (чл. 123—126) които сж actes de haute administration, какъ да се тълкува тогава думата „конституция“, находяща се въ чл. 155 на основния законъ? Дали тя разбира и обема всичкитѣ разпорежданя на конституцията, безразлично отъ тѣхния характеръ и естество, или само онѣзи нейни разпорежданя, които иматъ конституционенъ характеръ, т. е. само онѣзи, които се отнасятъ до формата на господарството, на управлението, до личнитѣ и политически права на гражданитѣ?

Важно е мнѣнието на Мирабо по единъ другъ въпросъ, който има съотношение съ повдигнатия отъ насъ.

Въ учредителното събрание (Constituant'а) отъ 1789, когато се разискваха членоветѣ на déclaration des droits de l'homme et du citoyen, единъ депутатъ Giraud изказва мнѣние, да се не даватъ министритѣ подъ сждъ за кривото и неумишлено прилагане на чисто конститутивнитѣ принципи, т. е. констит. Mirabeau произнесе една рѣчь, оза-

главена „Sur la responsabilité de tous le agents de l'autorité". Въ тази си рѣчь между другото казва:

„Всѣкога смѣсватъ политическата догма за отговорностьта (le dogme politique de la responsabilité) съ практическия начинъ за отговорностьта (avec le mode pratique de la responsabilité). Подчинете се да бждете роби или декларирайте отговорностьта за всички, съ изключение на шефа. Повтарямъ го, цѣлата иерархия трѣбва да бжде отговорна или пъкъ всѣкога ще намѣрятъ едно срѣдство да направятъ безнаказано всѣко покушение. Догмата за отговорностьта е отъ естественото право. Тя е основата за декларацията на правата на една нация. Тая догма трѣбва да бжде писана въ най-голѣмата ѝ ширина".

Отъ тази рѣчь на Мирабо се вижда, че той иска да се наказватъ углавно и министритѣ. Той иска да се въведе министерската отговорность, като политическа догма отъ естественото право, безъ да се смѣсва тази догма съ начинътъ и случаитѣ за отговорностьта. При това той е за „най-широка" отговорность, въ смисълъ да се простре тя до всичкитѣ агенти на властьта, като оставя въпроса за начина и случаитѣ на тази отговорность.

Мнѣнието на Мирабо има още по-голѣмо значение, като се има прѣдъ видъ, че Жиро́ (Giraud) прѣдлагаше, да не се наказватъ министритѣ за кривото и неумишлено прилагане на конститутивнитѣ принципи, т. е. онѣзи принципи, които се отнасятъ до формата на управлението, раздѣлението на властитѣ, личнитѣ и политически права на гражданитѣ и тѣхната гаранция.

- Всичко, което изложихъ по въпросътъ, се черпи отъ историята и доктрината. Отъ тѣхъ видѣхме, че не всѣко помѣстено въ основния законъ разпореждане е конституционно, а всичко онова, което не е конституционно, споредъ справедливото изражение на Бенжаменъ Констана, не прави часть отъ конституцията; а като не прави часть отъ нея, то не може да се обема въ понятието „конституция". Това би било достатъчно да ни убѣди, че подъ думата конституция, употрѣбена въ чл. 155, трѣбва да се разбиратъ само онѣзи разпореждания отъ конституцията, които по характера си правятъ часть отъ нея, а не и онѣзи, които по прѣдмета си не сж конституционни и като такива несъставляющи часть отъ нея. Обаче азъ искамъ да подкрѣпя историята и науката на конституционното право съ мнѣния на нѣкои отъ съставителитѣ на нашата конституция. Ако можемъ да намѣримъ мнѣние на нѣкой авторитетенъ народенъ прѣдставитель, изказано при съставянето или тълкуването на чл. 155 отъ конституцията и ако това мнѣние е съгласно и съобразно съ изложеното отъ менъ учение за конституционностьта на разни разпорежданя отъ основния законъ, то у никого не ще остане колебание да го приеме и приложи при рѣшенията на днешния процесъ.

Такова мнѣние азъ намѣрихъ, изказано ясно и положително, и то тогава, когато нашитѣ политически дѣйци и държавни мжже имаха ембрионални понятия за конституционнитѣ принципи.

Въ 1880 год., при разискването закона за сждене министритѣ, разискванъ е билъ и въпроса, дали нарушението на всѣки членъ отъ

конституцията влече подирѣ си углавна отговорность за министритѣ, или има и такива нейни разпореждания, нарушението на които не влече подирѣ си такава отговорность. Покойния П. Каравеловъ претендираше още тогава да е първия знатокъ у насъ на конституционнитѣ въпроси. Той бѣше тѣхния оракулъ. Той даваше фетви по тѣхъ. Ето какво казва той по занимающия ни въпросъ:

„Има толкозъ дрѣбни нарушения въ такива формални членове, щото едва ли ще се уварди нѣкой да го направи и нѣма да се даде подъ сѫдъ".[1])

Както се вижда, мнѣнието на г. Каравелова е ясно и положително. Той счита, че основния ни законъ съдържа формални членове, нарушението на които не влѣче подирѣ си углавна отговорность за министра. Мнѣнието на Каравелова е написано много на кратко, понеже тогава или не е имало стенографи, или стенографията ни е била примитивна, та не е схващала буквално рѣчитѣ на ораторитѣ; но главното, сѫщественото, което ни интересува, е схванато. Отъ него се вижда даже, че Каравеловъ употрѣбя такъвъ конституционенъ терминъ „формални" членове, какъвто употрѣбява и професора Есменъ, който, както чухме, казва, че извѣсни разпореждания помѣстени въ основния законъ сѫ конституционни само „по форма". При това, не трѣбва да се изпуща изъ прѣдъ видъ, че г. Каравеловъ е билъ депутатъ и въ Учредителното Нар. Събрание, което е гласувало чл. 155. Той като единъ отъ най-просвѣтенитѣ тогава депутати, като единъ отъ съставителитѣ на органическия уставъ, най-добрѣ е знаялъ духа, характера и значението на разнитѣ конституционни разпореждания. Неговото мнѣние тогава е било авторитетно и рѫководяще. Не трѣбва да се забравя и друго едно обстоятелство, че интервала между гласуването на конституцията въ Учред. Нар. Събрание и гласуването на закона за сѫдене министритѣ не е голѣмъ; той е само отъ една година; тъй щото разискванията на конституционнитѣ начала при разглеждане основния законъ сѫ били прѣсни още и при разискване закона за сѫдене министритѣ. Така че мнѣнието на Каравелова, изказано въ обикновеното Народно Събрание прѣзъ 1880 год. за нарушение „формалнитѣ" членове на конституцията, подтвърдява доктрината по този въпросъ.

Но не сѫ само разискванята въ Народното Събрание по законътъ за сѫдене министритѣ, които ни даватъ материалъ, да дойдемъ до това заключение. И най-новото, най-прѣсното, тазъ годишното наше законодателство санкционира напълно изказаното отъ насъ. Така новия законъ за отчетностьта по бюджета, който е гласуванъ и приетъ отъ Народното Събрание тази година прѣзъ мѣсецъ януарий, съдържа единъ изриченъ текстъ, който явно показва, че чл. 126 отъ конституцията не се обгръща въ разпорежданието на чл. 155.

И наистина, чл. 30 отъ този законъ казва:

Прѣзъ цѣлата година и за всички министерства вкупомъ не мо-

---

[1]) Гл. дневницитѣ на Нар. Събрание, XC засѣдание отъ 2 декемврий 1880 год., стр. 224.

гатъ да се разрѣшатъ обикновени свръхсмѣтни кредити за повече отъ 1,000,000 лева (чл. 126 отъ конституцията). Министрътъ на финанситѣ остава отговоренъ граждански за привишаването на тая сума".

Отъ съдържанието на този текстъ става явно, че министритѣ не отговарятъ углавно за нарушението на чл. 126 отъ конституцията. За неговото нарушение чрѣзъ прѣвишение на прѣдвидената въ него сумма остава отговоренъ само министра на финанситѣ и то чисто граждански т. е. да заплати отъ джеба си ирѣвишената сумма, а не и углавно. А че изражението „остава отговоренъ граждански" се разбира въ смисълъ на чисто гражданска отговорность, която нѣма нищо общо съ гражданската отговорность, проистекающа отъ прѣстжплението, се установява най-ясно и безсъмнѣнно отъ дебатитѣ, станали въ Н. Събрание върху чл. 30 отъ закона за отчетностьта. Намирамъ за неизлишно да посоча на нѣкои отъ тѣхъ.

Въ текста на чл. 30 по законопроекта не фигурираше думата „граждански". Тя фигурираше само въ текста на чл. 57. За да не остане съмнѣние по въпроса, депутата Кр. Мирски прѣдложи да се прибави и въ чл. 30 думата „граждански". Слѣдъ едно обяснение отъ докладчика на закона, министра на финансиитѣ се съгласи да приеме прѣдложението на г. Мирски.

Тѣзи обяснения на докладчика сж дадени въ засѣданието на Народното Събрание отъ 20 Януарий 1903 г.

Ето ви, прочее, единъ изриченъ текстъ отъ единъ най-новъ нашъ законъ, който санкционира положително и ясно изсказания отъ менъ принципъ: че нарушението *не на всѣки членъ отъ конституцията* влѣче подирѣ си углавна отговорность за министра, който го е нарушилъ.

Дѣйствително споредъ чл. 30 отъ закона за отчетность на бюджета нарушението на чл. 126 отъ конституцията, чрѣзъ прѣвишение на прѣдвидената въ него сума, не влѣче подирѣ си углавна отговорность за министра, а влече за него само чисто гражданска отговорность.

Ако науката на конституционното право и нашето положително законодателство потвърдяватъ изложения отъ мене принципъ, че нарушението не на всѣки членъ отъ основния законъ влѣче подирѣ си углавна отговорность, а специално за нашия случай нарушението на чл. 126 отъ конституцията не влѣче подирѣ си углавна отговорность за министра, който го е нарушилъ, то има ли и нѣкое чуждо законодателство, което да е освѣтило тоже този принципъ съ нѣкой положителенъ текстъ? Да, има, и азъ ще го посоча. Това е френската конституция отъ година III (1705 г.). И тя постановяваше: 1-о, че бюджета се гласува отъ Народното Събрание; 2-о, че не може да се похарчи повече отъ онова, което е гласувано отъ Народното Събрание (art. 317 и 318). Както виждате, тѣзи постановления на френската конституция сж еднакви съ разпорежданята на нашата конституция: че бюджета се гласува отъ Народното Събрание (чл. 119, 120) и че не бива да се харчи повече отъ прѣдвидената сума (чл. 126).

Споредъ френската конституция отъ година III (art. 152), въ въ свързка съ закона отъ 10 вандемиеръ година IV (art. 10), минист-

ритѣ сж отговорни углавно за нарушение на конституцията. Ако правилата на art. 317 и 318 отъ френската конституция бѣха конститутуционни, то нарушението имъ щѣше да се наказва, като нарушение на конституцията. А ние виждаме отъ упоменатия законъ отъ 10 вандимиеръ година IV, че за нарушение на art. 317, 318, т. е. тѣзи, които забраняватъ да се прѣвишаватъ гласуванитѣ отъ законодателното тѣло кредити, министритѣ се наказватъ не за нарушение на конституцията, но за особено, самостоятелно, отдѣлно отъ него прѣстжпление, прѣдвидено въ 3-та алинея на сжщия законъ, която казва, че министра е отговоренъ за „всѣко похарчване на обществени пари безъ декретъ отъ законодателното тѣло, или безъ рѣшение на Директоара".

И така, виждаме, че въ френската конституция сж помѣстени двѣ разпореждания (art. 317 и 318) идентични съ двѣ разпорежданя отъ нашата конституция (чл. 119, 126). Тѣхното нарушение се наказва не като нарушение на самата конституция, а като друго самостоятелно прѣстжпление, отдѣлно отъ онова за нарушение на конституцията.

Какво заключение се вади отъ това? Вади се заключение, че правилата на art. 317 и 318 макаръ и помѣстени въ конституцията, не сж конституционни, т. е. не правятъ часть отъ конституцията и тѣхното нарушение не се счита за нарушение на основния законъ.

Това сравнение на еднакви разпорежданя отъ френската и отъ нашата конституция, относително характера и квалификацията на тѣхното нарушение, ми се вижда доста полезно, защото и то потвърдява напълно разгледванията отъ менъ принципъ, че нарушението не на всѣки членъ отъ конституцията се счита за нейно нарушение, та да влече углавна отговорность за министра.

Бихъ могълъ да направя сравнение и отъ други конституции, но считамъ направеното за достатъчно.

Азъ казахъ вече, че членове 119 и 120 отъ главата на бюджета нѣматъ конституционенъ характеръ, а членове 124, 125 и 126 отъ главата за заемитѣ, освѣнъ гдѣто не сж конституционни, но нашия обикновенъ законодатель измѣни тѣхното наименование, тѣхния прѣдметъ и отъ правила, третирующи материята за държавни заеми, ги прѣобърна въ правила третирующи свръхсмѣтни кредити.

Отъ послѣдната глава, XVIII, остава непокжтнатъ само чл. 123. Той гласи: „ни единъ заемъ не може да се направи безъ съгласието на Народното Събрание". Правилото на този членъ, останалъ, както забѣлѣжихъ, единъ сиракъ, конституционно ли е? Нека разгледаме и този членъ; нека видимъ, че и той не е конституционенъ, та да свършимъ съ цѣлата XVIII глава. По този начинъ ние ще сме се разчистили съ двѣтѣ глави, които реглиратъ бюджетътъ и държавнитѣ заеми. За да докажа, че и членъ 123 е отъ сжщата категория, като членове 124, 125 и 126, че слѣдователно и той нѣма конституционенъ характеръ, макаръ и да е вписанъ въ основния законъ, азъ ще посжпа по сжщия начинъ, по който изслѣдвахъ и рагледвахъ и другитѣ членове отъ сжщата глава.

Най-напрѣдъ нека прослѣдимъ историческия пройзходъ на чл. 123; нека намѣримъ неговия първоначаленъ източникъ.

Отъ направеното изучване намерихъ, че и чл. 123 отъ нашата конституция е плодъ отъ френската революция. Прокарания въ него принципъ е разискванъ и приетъ въ френското учредително Народно Събрание въ засѣданието отъ 1 октомврий 1789 г. при слѣдующитѣ условия.

Когато министра на финансиитѣ Некеръ (Necker) въ 1789 год. направи прѣдложение на Събранието, да се спомогне на затрудненото положение на държавното съкровище съ гласуването на единъ патриотически данъкъ въ размѣръ на $^1/_4$ отъ приходитѣ на всѣки граждани, вдигна се голѣмъ шумъ противъ това прѣдложение и щѣше да бжде отхвърлено, ако Mirabeau не бѣше произнесълъ патриотическа рѣчь въ полза на прѣдложението, съ която убеди прѣдставителитѣ да го приематъ.

Веднага слѣдъ гласуването на патриотическия данъкъ Мирабо прѣдложи на Събранието да приеме и гласува слѣдующия декретъ:

„Никакъвъ данъкъ или контрибуция, въ натура или въ пари, не може да се вземе. Никакъвъ заемъ явенъ или прикритъ, не може да се направи безъ изричното съгласие на народнитѣ прѣдставители“.

(Aucun impôt ou contribution, en nature ou en argent, ne peut être léve; ancun emprunt manifesté ou déguisé ne peut être fait sans le consentimeut exprés des représentants de la nation“).

Думата прикритъ (déguisé) има голѣмо значение, защото тя забранява да се заобикаля декрета. Този декретъ, тъй както е издаденъ отъ учредителното Народно Събрание, по съдържанието си, счита ли се за конституционенъ въ Франция, тамъ гдѣто той е роденъ? Не. За да не бжда голословенъ ще припомня историята, като почерпа отъ нея заключение.

Вие помните, че френското учредително Народно Събрание издаде слѣдующия декретъ на 23 септемврий 1890 год.

„Народнотото Събрание рѣшава да се прибавятъ къмъ конституционния комитетъ 7 члена избрани измежду всички членове, за да изучи всичкитѣ декрети, постановени отъ Народното Събрание, — да отдѣли тѣзи отъ тѣхъ, що образуватъ собствено наречената конституция отъ онѣзи, които сж само законодателни или регламентарни и слѣдователно да се състави едно тѣло отъ конституционни закони (. . . pour examiner tous les décrets rendus par l'Assemblée Nationale; séparer ceux gui forment proprement la constitution de ceux qui ne sont que législatifs ou reglementaires, faire en conseguence un coprs des lois constitutionnelles. . . .“)

Комитета на конституцията отъ 1790 годна, като е разисквалъ прѣдложения отъ Mirabeau декретъ отъ 1 октомври 1789 г., състоящъ се отъ това, че „никакъвъ заемъ, явенъ или прикритъ, не може да се направи безъ изричното съгласие на Народното Събрание“, го е намѣрилъ неконституционенъ, но законодателенъ (législatif); и по тази причина той не е помѣстенъ въ конституцията отъ 1791 год., нито въ нѣкоя послѣдующа конституция на Франция.

Отъ така прослѣденото историческо произхождение на прѣдложения отъ Мирабо декретъ, който е първоначалния източникъ на чл. 123 отъ нашата конституция, се вижда, че декрета не се счита за конституционенъ, не се счита за такъвъ, който може да бжде помѣстенъ отъ комитета на конституцията въ тѣлото на конституционнитѣ закони. Този комитетъ, като го е обсждилъ и изучилъ, не му е прѣдалъ поне значение, да се впише за стабилность въ конституцията, каквато се прѣдаде на декрета, който прѣдписваше „да се установятъ народни праздници за поддържане братството (la fraternité) между гражданитѣ за придържането имъ къмъ конституцията, къмъ отечеството и къмъ законитѣ“ и който декретъ се вписа, както видѣхме въ конституцията отъ година III (1795).

Не сме забравили и мнѣнието на професоръ Есмена (Esmein), който счита, че разпорежданя, както и условията за разрѣшение на заемъ, гдѣто и да сж вписани тѣ, нѣматъ сила и значение даже на обикновенъ законъ, като ги третира за актове отъ висша администрация.

Ако източника на чл. 125 отъ нашата конституция — декрета на Мирабо — не се счита конституционенъ въ Франция, то можемъ ли да го считаме у насъ за такъвъ само по тази причина, че е вписамъ въ нашата конституция? Не, за него може да се каже онова, което се каза и за другитѣ членове, помѣстени въ сжщата глава.

Всичко намѣрено отъ историята, всичко прието отъ доктрината, се е възприело и санкционирало отъ нашата парламентарна юриспруденция по заемитѣ, явни или прикрити, направени отъ разнитѣ наши правителства въ разни врѣмена. Моитѣ политически противници отричатъ значението на парламентарната юриспруденция, но напраздно; тѣ не могжтъ да ѝ го отнематъ. За него азъ ще говоря по-послѣ, а сега да я подхвърля на единъ кратъкъ прѣгледъ, както направихъ това въ Народното Събрание.

Ето три случая отъ прикрити заеми. Двата отъ тѣхъ сж безъ прѣдварително разрѣшение на Народното Събрание, а третия съ Бреславската банка не е получилъ прямо одобрѣние. Тѣзи заеми, по начинътъ на извръшването имъ, съвършено несъобразенъ съ прѣдписанията на конституцията, заслужватъ да бждатъ припомнени прѣдъ държ. сждъ, за да се види, какъ всичкитѣ правителства сж разбирали и прилагали конституцията въ тази ѝ часть.

Въ 1896 г. министерството на год. Стоилова е направило, безъ прѣдварително разрѣшение на Народното Събрание, единъ заемъ отъ 10,000,000 лева. Сключенъ е казвамъ единъ формаленъ заемъ отъ 10,000,000 л., и ако е нареченъ въ самия контрактъ авансъ, той е нареченъ така само, за да се прикрие истинския му характеръ, понеже авансъ не можеше да се вземе отъ други банки, не съставляющи всичката часть отъ първия контрактъ за заема отъ 1892 год. Контрактътъ за 10 мил. заемъ е сключенъ съ Парижката и Нидерландска банка и Император. Кралевска Привилегирована банка на австрийскитѣ земи. Отъ тѣзи банки само послѣднята прави часть отъ стария синдикатъ по заема отъ 1892 год.

Прочее, авансъ можеше да ни даде само Императорската Привелигирована банка на австрийскитѣ земи. А какво става въ дѣйствителность? На 20 юлий 1896 г. е направенъ заемъ за 10.000,000 л.; паритѣ по него сж взети до 30 августъ 1896 год., а пъкъ контрактътъ за заема е прѣдставенъ въ Народното Събрание и утвърденъ отъ него едва на другата година, а именно на 27 февруарий 1897 г. Нали чл. 123 и 125 на българската конституция забранява изрично, да се правятъ заеми безъ прѣдварително разрѣшение на Събранието за повече отъ 3,000,000 л.? Ето ви едно рѣшение на Народното Събрание, отъ което се вижда, че може да се правятъ заеми и за повече и отъ 3,000,000 лева, да се зематъ паритѣ по тѣзи заеми и да се похарчатъ прѣди да бжде утвърденъ заема отъ Народното Събрание.

На 1898 г. прѣзъ юлий мѣсецъ направи се другъ единъ заемъ тоже отъ 10,000,000 л.; паритѣ се взеха и похарчиха още въ августъ мѣсецъ с. г., а договорътъ по този заемъ се внесе въ Народното Събрание и утвърди въ декемврий месецъ 1898 г. Значи, макаръ и да забранява конституцията, въ чл. 125, да не се правятъ заеми безъ рѣшението на Народното Събрание за повече отъ 3,000,000 лева направенъ е такъвъ.

Нѣщо повече, г-да сждии. Въ това отношение, практиката на Народното Събрание, неговата юриспруденция по чл. 123 и 125, е отишла толкова далечъ, щото ако иска единъ министръ може да направи много работи. Вие ще видите единъ контрактъ отъ юний 1898 год., по който почтениятъ министръ на финансиитѣ, г. Тодоровъ, е продалъ на Бреславската Дисконто-Банкъ отъ облигациитѣ на българския заемъ на земледѣлческитѣ каси за 6,149,500 лева по 60%, когато тѣ тогазъ по курса струваха 86%. Продалъ е по този контрактъ на сжщата Бреславска Банка и облигации отъ българския заемъ отъ 1802 г. за 7,200,000 лева, тоже по 60%, съ разлика отъ 40%! Продаватъ се, слѣдователно, българ. облигации. Както щете го наречете, но контракта е за продажба; значи българскитѣ облигации отъ заема на каситѣ е онѣзи отъ държавния заемъ отъ 1892 г. сж продавани безъ търгъ и сж продавани по 60% съ право на искупване съ 63% първитѣ, а съ 62$^1/_2$% вторитѣ. Ако щѣте вземете го за заемъ, пакъ е повече отъ 3,000,000 л., а имено 13,395,000 и пакъ е вcase прѣки чл. 123 и 125 отъ българската конституция. Нѣщо повече: този контрактъ и до денъ днешенъ не е внисанъ на разглеждане въ Нар. Събрание, а само косвено е удобренъ. Искахъ да кажа, че практиката на Народното Събрание въ това отношение отива много далечъ.

Случаитѣ, които приведохъ до тукъ отъ нашата парламентарна практика, се отнасятъ до тълкуванието и прилагането на чл. 123 и 125 отъ конституцията. Колкото се отнася до прилаганието на чл. 126 отъ конституцията, за нарушението на който ни обвиняватъ, имамъ отбѣлѣзани цѣлъ редъ рѣшения на българското Народно Събрание — цѣлъ редъ, съставляющи юриспруденцията му по този 126 членъ. Азъ нѣма да отекчавамъ вашето внимание съ подробното имъ излагане, а само за любопитство ще приведа таблицата на изхарченитѣ суми отъ

1884 г. до сега, въпрѣки изричното запрѣщение на чл. 126 отъ конституцията. Ето и таблицата:

1884	година	945,000	вмѣсто	300,000
1886	„	416,000	„	„
1887	„	3,516,000	„	„
1888	„	1,394,000	„	„
1889	„	4,057,000	„	„
1991	„	24,034,000	„	„
1992	„	6,032,000	„	„
1993	„	5,717,000	„	1,000,000
1994	„	5,825,000	„	„
1995	„	1,540,000	„	„
1996	„	1,080,000	„	„
1997	„	4,072,000	„	„
1998	„	1,540,600	„	„

Приведенитѣ три случая на заеми сж направени прѣди повдигането на углавно дѣло противъ насъ; за тѣхъ може да се каже, че до тъзи минута, всичкитѣ правителства и министри, по енерция, сж вървѣли по единъ и сжщъ пжть. За това нека видимъ законодателната практика слѣдъ завеждането на нашето дѣло. Тя трѣбва да е важна, особено за държавния обвинитель, който мисли, че вашата присжда щѣла да има назидателно значение, че отъ нея щѣли да се стреснатъ министритѣ. Нека за видимъ, до колко углавното прѣслѣдване противъ насъ е стреснало самитѣ ржководители на нашето обвинение, а главно Каравелова, който дирижираше даже гласуванието за отдаванието ни подъ сждъ.

Слѣдъ като Народното Събрание рѣши да бждемъ дадени подъ сждъ, правителството на Каравелова направи единъ заемъ отъ 4 милиона лева отъ руския Государственъ Банкъ безъ съгласието на Народното Събрание, което засѣдаваше когато се направи заемътъ, безъ даже да зачете народното прѣдставителство и да му обади поне часно за направения заемъ.

Може би Каравеловъ се срамуваше да направи и това, защото знаете при какви унизителни за България условия русския Государственъ Банкъ ни направи този заемъ: слѣдъ като запечата съ червенъ восъкъ въ подземието на Българската Народна Банка, гарантирующата сума въ сребро. За мене не сж важни мотивитѣ, по които се приеха условията; важенъ е факта.

Азъ като депутатъ направихъ интерпелация на министра на финанситѣ г. Сарафова по този заемъ. Въ интерпелацията си запитахъ министра: 1) защо заема, въпрѣки прѣдписанието на чл. 123 отъ конституцията, е направенъ безъ съгласието на Народното Събрание, още повече, че заемътъ е направенъ когато то засѣдаваше; 2) има ли намѣрение правителството да го внесе за удобрение отъ Народното Събрание. Интерпелирания министръ съ отговора си отиде много далечъ при тълкуването на членове 123, 124 и 125 отъ конституцията.*)

---

*) Гледай рѣчьта на м-ръ Сарафовъ отъ 6-й юлий 1902 г. въ Н. С.

Г. министра изказа мнѣние, че министра на финансиитѣ, като всѣки банкеринъ, билъ ималъ право да прави безъ съгласието на народното събрание неограничени заеми, стига да може да ги заплати отъ редовнитѣ приходи по бюджета. Недоволенъ отъ този отговоръ, азъ прѣдложихъ единъ скроменъ мотивиранъ дневенъ редъ, съ който се канѣше правителството да внесе този заемъ за удобрѣние на Народното Събрание. Министра заяви, че не го приема. Прѣдложи се да се мине чисто и просто на дневенъ редъ, което и стана. И така, по този начинъ Народното Събрание даде това широко тълкуване на чл. 123 отъ конституцията.

Като се удобри дѣйствието на правителството по този въпросъ, именно да се прави заемъ повече отъ 4 м. л. въ врѣме когато засѣдава Народното Събрание, безъ съгласието на послѣдното дѣйствие, което е въ явенъ разрѣзъ съ изричния текстъ на чл. 123, 124 и 125 отъ конституцията, законодателното тѣло призна съ това, че тѣзи членове отъ основния ни законъ не само нѣматъ конституционенъ характеръ, но сж отъ такова естество, че безцеремонното имъ нарушение и незачитане и тогава, когато има пълна възможность, да не се нарушатъ, понеже засѣдаваше Народното Събрание. Слѣдователно можеше да му се вземе съгласието, та не заслужва даже политическа отговорность, въ форма на покана да иска ратифициране на своитѣ дѣйствия.

Това е историята, доктрината и положителнитѣ законодателства, както чуждитѣ така и нашето въ прѣкото нарушение на конституцията. Отъ тѣхъ ясно се вижда: че не всѣки членъ, помѣстенъ въ основния законъ, е отъ конституционенъ характеръ; че минисгритѣ могатъ да се прѣслѣдватъ углавно за нарушението само на конституционни принципи отъ основния законъ, т. е. принципи, които се отнасятъ до формата на държавата, формата на управлението, раздѣлението на властитѣ, тѣхнитѣ атрибути, до политическитѣ и лични права, — посѣгнато на послѣднитѣ като на конституционенъ принципъ, а не частично; че нарушението на другитѣ, помѣстени въ основния законъ правила, които по прѣдмета си нѣматъ конституционенъ характеръ, а съставятъ сжществени принципи отъ административното право, отъ сждоустройството, отъ углавното или отъ гражданското права — не влѣче подирѣ си углавна отговорность.

б) Че членове 119, 120, 123, 124, 125 и 126 отъ нашия основенъ законъ не сж отъ конституционенъ характеръ и че нарушението имъ не влѣче за министритѣ углавна отговорность;

в) Че за нарушението на членоветѣ 119 и 120, чрѣзъ прѣвишение законодателнитѣ кредити, и за онова на чл. 126, чрѣзъ прѣвишение на конституционния кредитъ, влѣче подирѣ си до сега за министритѣ само политическа отговорность, а нарушението имъ ще влѣче въ бждяще и чисто гражданска отговорность: за нарушението нс чл. 126 ще отговлря граждански само министра иа финансиитѣ, а за нарушението чл. 119, 120 относително бюджетитѣ ще отговаря респективния министръ.

Всичко казано и изложено по прѣкото нарушение доказва на-

глѣдно за всѣкиго, че положената отъ мене теза — нарушението не на всѣки членъ отъ конституцията влѣче подирѣ си углавна отговорность — първоначално приета за много смѣла, за парадоксална и за абсурдна даже, не е такава, че ако се прие и показа за такава, то е защото тя е нова и за пръвъ пжть третирана у насъ.

Изказанитѣ сжждения, приведенитѣ аргументи по въпроса, като черпани отъ историята, доктрината и положителнитѣ законодателства, сж необорими, и сж отъ естество лесно да бждятъ възприети и приложени отъ държавния сждъ къмъ инкриминиранитѣ дѣйствия по настоящия процесъ.

Това е, което имахъ да кажа по прѣкото нарушение на конституцията.

III.

Тъй нареченото косвено нарушение на конституцията, или въпросътъ: нарушението на обикновенитѣ закони е ли нарушение на конституцията?

Въпросътъ ни е: нарушението на нѣкой законъ е ли нарушение на конституцията; е ли нарушение на чл. 43 и 44 отъ конституниятa? Още въ Народното Събрание дадохъ отрицателенъ отговоръ на този въпросъ. Той се показа доста страненъ на моитѣ политически противници, които по прѣдразположение искаха да му даджтъ положителенъ отговоръ. Този въпросъ е отворенъ и прѣдъ Държавния сждъ, отъ когото очаква окончателно и авторитетно разрѣшение.

Отговора на този въпросъ се крие въ отговора на другъ единъ въпросъ: има ли сжществено различие между основнитѣ закони и обикновеннитѣ закони? Този въпросъ така поставенъ не може да ни даде потрѣбния материалъ за развитието на нашата идея. Ще трѣбва да видимъ, ако има различие между конституцията и обикновеннитѣ закони, дали това различие е само по форма, или е по сжщество, по прѣдметъ; и ако различието по между имъ състои само въ наименованието, то не важи. Ако на пѣсъка дадемъ наименование барутъ, съ това наименование не му даваме експлозивна сила. За да има значение, различието трѣбва да състои въ самия прѣдметъ на двата закона. И наистина, ако прѣдметътъ на основния законъ е единъ, а прѣдметъ на обикновенния законъ е съвършено другъ, ако тѣзи два прѣдмета нѣматъ нищо общо помежду си, то не ще може се каза, че нарушението на обикновения законъ е нарушение на конституцията, защото нарушението се отнася до прѣдметътъ, а пъкъ прѣдметитѣ на двата закона сж различни, Като посѣгнешъ на единия, не значи, че съ това ipso facto посѣгашъ и на другия. Това, мисля, е ясно.

Но къмъ въпроситѣ:

Има ли различие между основнитѣ и обикновеннитѣ закони? Този въпросъ не е билъ никога споренъ; той не е прѣдизвиквалъ нѣкога сериозни противни мнѣния. При все това, за да не бжда голословенъ, азъ ще приведа и по него мнѣнието на познатия ни вече професоръ по конституционното право Есменъ. Ето какво казва той:

„Въ модерната теория на писанитѣ конституции, тъй както тя изобщо е приета... конституционнитѣ закони различаватъ се тъй сжщо отъ обикновенитѣ закони относително тѣхното вътрѣшно сетество и относително тѣхната задължителна сила“ (p. 371).

Сжщия професоръ продължава:

„Това различие между конституционнитѣ и обикновенитѣ закони е дѣло на юрисконсулитѣ отъ XVII и XVIII вѣкове, принадлежащи на школата за естественото и часното право. Тѣ различаваха конституционнитѣ закони най-често съ името основни закони (lois fondementales) и рѣдко употрѣбяваха думата конституция. Тѣ ги сматряха, като първоначаленъ актъ на народния суверенитетъ, отъ който всичкитѣ други акти на суверенитета бѣха само послѣдствия. Конституцията е източника на всичкитѣ установени власти (pouvoirs constitués). Отъ нея водятъ своето произхождение, своето установление и своитѣ атрибуции не само изпълнителната и сждебната власти, но тъй сжщо и законодателната. Отъ това произтичаше едно важно послѣдствие: то е че конституционнитѣ или основнитѣ закони прѣдшедствуваха и прѣвъзхождаха обикновенитѣ закони; че тѣхъ е длъжна да почита и самата законодателна власть; че тази послѣдната, безсилна да ги отмени или измени, можеше да законодателствува само по условията и по формитѣ, опрѣдѣлени отъ тѣхъ“ (que celui ci, impuissant a les modifier, ne changer que dans les conditions, dans les formes qu'elles avaient détérminées).

Отъ изложеното мнѣние на Есмена се вижда, че между основнитѣ и обикновенитѣ закони има различие; че това различие се отнася до вжтрѣшното имъ естество, т. е. до прѣдмета и до задължителната имъ сила.

Това различие въ прѣдмѣта на двата закона ще стане по-нагледно, като си спомнимъ теориитѣ за образуването на конституциитѣ. Знаете, че по този въпросъ има двѣ главни теории, които заслужватъ да се припомнятъ.

Споредъ едната теория, конституциитѣ съдържатъ текстътъ на договоритѣ и контрактитѣ, сключени между народитѣ, които договори установяватъ условията на тѣхното подчинение и границитѣ на царската власть.

Тази теория се основава на страхътъ, че въобще стремлението на царетѣ е да узурпиратъ правата на народа. За това конституциитѣ сж опрѣдѣляли границитѣ и правата, задълженията, прѣрогативитѣ на всѣка отъ контрактующитѣ страни — народътъ и държавния глава.

Втората теория се основава върху принципътъ за разпрѣдѣлението на властитѣ и върлу идеята, че монархътъ е покровитель на народа, а не неприятель на неговото щастие. Тя се основава главно върху съзнанието, че както въ физическата конституция на нашето тѣло жизненитѣ сили сж раздѣлени, тъй сжщо въ конституцията на едно социално тѣло трѣбва да се въведе едно раздѣление на властитѣ, една гаранция за редътъ и за безопасностьта на всички, безъ което не ще има никаква конституция. Тази идея трѣбваше да се възведе въ заповѣдь и за това я виждаме установена отъ art. 16 отъ Déclara-

tion des droits de l'homme et du citoyen отъ 1791 год., дѣто е казано, както видѣхме: „Всѣко общество, въ което не е усигорена границата за правата, нито раздѣлението на властитѣ е опрѣдѣлено, нѣма никаква конституция".

Тази теория е създадена главно отъ Мирабо, който бѣше, както е извѣстно, на мнѣние, че въ държавата трѣбва да има само двѣ власти: законодателна и изпълнителна. По-послѣ надви мнѣнието, че за правилния животъ на държавата сж потрѣбни три отдѣлни власти: законодателна, изпълнителна и сждебна.

Установяването и раздѣлението на тритѣ власти, споредъ тѣзи теории, се обяснява по слѣдующия начинъ.

Ако се разгледатъ хладнокръвно принципитѣ и естеството на монархическото управление, установено върху базата на народния суверенитетъ; ако се изслѣдватъ внимателно обстоятелствата, при които то се образува, ще се види, че монарха трѣбва по-скоро да се смятря като покровитель на народа, отколкото като неприятель на неговото щастие.

За сжществуването и функционирането на едно политическо тѣло сж необходими три власти: законодателна, изпълнителна и сждебна. Чрѣзъ първата обществото установява правила, които трѣбва да го водятъ къмъ прѣдначертаната отъ него цѣль; чрѣзъ втората тѣзи правила се изпълняватъ и обществената сила служи за да може обществото да прѣодолѣе прѣпятствията, които това изпълнение би могло да срѣщне отъ страна на часни лица; а чрѣзъ третята да наказва непослушнитѣ и да ги държи въ респектъ.

Народътъ не може да упражнява само тѣзи три власти: отъ тука се явява необходимостьта да има народни прѣдставители, които да упражняватъ законодателната власть; отъ тука още се явява необходимостьта отъ други видъ прѣдставители, които да упражняватъ изпълнителната власть; отъ тука тъй сжщо се явява необходимость да има сждии.

И тритѣ тѣзи власти сж еднакво скжпи на народа.

Подчертавамъ идеята, че и тритѣ власти сж еднакво скжпи за народа, защото тѣ сж три органа отъ единъ и сжщи организмъ; подчертавамъ я за това, защото тази идея у насъ е чужда, даже странна. Ние знаемъ, че у насъ едната власть, именно законодателната, се стреми да обсеби всичко, да стане десподъ надъ другитѣ двѣ власти. Това клони вече къмъ законодателна тирания, за ограничението и спирането на която трѣбва да се помисли.

Когато считаха, че въ държавата има само двѣ власти — законодателна и изпълнителна, Муние (Mounier) казваше въ учрѣдителното Народно Събрание, въ засѣданието му отъ 12 августъ 1789 год., слѣдующето: „За благоденствието на народа, изпълнителната власть е съвършено еднакво важна като законодателната". Днесъ идеята на Муние може да се допълни, като кажемъ: „за благоденствието на народа изпълнителната и сждебната власти сж съвършено еднакво важни, като законодателната".

Нека припомнимъ на нашия народъ тази идея за еднаквото значение на установенитѣ отъ него власти. Но въ тѣхното естество има това забѣлѣжително, че, ако нѣма върховенъ надъ тѣхъ контролъ или veto, тѣ могатъ да се обърнатъ противъ интереситѣ на уполномощителя — народа.

Изпълнителната власть, като дѣйствува постоянно върху народа, се намира въ непосрѣдствено съ него сношение. За да изпълни мисията си, тя има на разположение публичната сила. Тази именно сила тя може да злоупотрѣби за своето подържане и задържане.

Законодателната власть тоже би прѣдставлявала опасностъ за народа. Естеството на нѣщата е такова, че за народни прѣдставители не се избиратъ най-достойнитѣ, но се избиратъ онѣзи, които по положение, по състояние и по стечението на особени за тѣхъ обстоятелства, могатъ да жертвуватъ отъ своето врѣме за общественитѣ работи. Избирането на такива народни прѣдставители можа да създаде единъ видъ фактическа законодателна аристокрация, която, въ постоянното си желание да се закрѣпи, може да стане враждебна на князя, съ когото ще иска да се равни, и на народа, когото ще се старае да държи въ подчинение.

А сѫдебната власть би ли могла да прѣдставлява опасность за народътъ? По видимому не, а въ дѣйствителность тя може да прѣдставлява голѣма опасность, която се описва отъ Росси въ неговото „Traité de droit pénal“ по слѣдующия начинъ: „Сѫдебната власть тоже прѣдставлява опасность за народа, ако нейната дѣятелность не се постави въ справедливи граници, защото колкото чистъ и рационаленъ да е източника на социялното правосѫдие, колкото свещени и да сѫ узаконяющитѣ го основания, на практика то става дѣло на човѣка, става инструментъ за добро или зло въ рѫцѣтѣ на погрѣшни и отъ страсти обладани хора. То не само би могло отъ врѣме на врѣме да принася жертви на интереса и на каприза, но лесно би могло да завладѣе цѣлото общество, като събори чрѣзъ своитѣ жестокости, политическия строй и да направи отъ единъ свободенъ народъ една нация отъ роби“

Такива послѣдствия даде инквизиционния сѫдъ въ Португалия и Испания; такова дѣйствие произведе върху английския народъ тъй нарѣчената звѣздна камара.

Отъ тука този естественъ и необходимъ съюзъ между князя и народа срѣщу поплъзновенията на тѣзи три власти: съюзъ основанъ върху това, че князътъ и народа, като иматъ едни и сѫщи интереси, едни и сѫщи страхове, трѣбва да иматъ една и сѫща цѣль, а, слѣдователно, една и сѫща воля.

По системата на Mirabeau, князътъ е платенъ пълномощникъ на народа, въ когото само лежи истинския суверенитетъ. Само съ тази теория се обяснява обстоятелството, че князътъ е вѣченъ прѣдставитель на народа, а депутатитѣ сѫ негови прѣдставители, избрани за извѣсенъ периодъ.

Това е конституцията. Нейния прѣдметъ, прочее, е: формата на държавата, формата на управлението, раздѣлението на властитѣ, тѣх-

нитѣ атрибуции и главно да опрѣдѣли, коя отъ тѣхъ има правото да законодателствува по установенитѣ за това отъ нея форми политически и лични права.

А какво нѣщо е обикновения законъ и какъвъ е неговия прѣдметъ?

Законътъ е едно юридическо правило отъ общо значение, гласувано отъ нар. събрание. То създава права, опрѣдѣля правоотношенията между часнитѣ лица, между послѣднитѣ и държавата; то установява права и задължения; то организира, то създава институти, организации, пжтища, училища и други.

Различието между основниятъ и обикновения закони състои още и въ тѣхния източникъ: основния законъ, конституцията, се прави отъ учредителното народно събрание, а обикновения законъ се прави отъ законодателното тѣло, което самò черпи своята власть и своето сжществуване отъ конституцията.

Видѣхме, че законодателната власть прѣдставлява народа главно въ нуждата, да се направятъ закони. Народа би трѣбвало самъ, колективно и лично, да участвува въ изработването на законитѣ, отъ което слѣдва, че закона въ такъвъ случай ще бжде изражение на народната воля; но понеже това е невъзможно за него, той, народа, изпраща свои прѣдставители, съ главна атрибуция да правятъ закони отъ негово име и за негова смѣтка. Но това не измѣнява характера на закона: безразлично дали е направенъ лично отъ народа, или отъ неговитѣ депутати, той все си остава изражение на народната воля.

За да се утвърди и закрѣпи този принципъ, декларацията за правата на човѣка и на гражданина, а тъй сжщо и първитѣ френски конституции намираха за добрѣ, да дадатъ една дефиниция на закона въ самата конституция. Съ вписването въ нея понятието за закона гонѣше се една главна цѣль: да се стабилизира принципа, че законътъ е изражение на общата, народната воля, а не изражение на царьтъ, или на правителството. Това е твърдѣ понятно, защото, както ще видимъ, до революцията отъ 1789 закона бѣше изражение на часната воля на царьтъ.

Не ще е излишно да приведемъ нѣколко конституционни опрѣдѣления на понятието законъ, за да видимъ, че смисъла и значението на това опрѣдѣление е именно такова, каквото го изложихъ.

„La loi est l'expression da la volonté générale. Tous les citoyens ont droit de concourir personnellement ou par leurs représentants, a sa formation."

(Déclaration des droits de l'homme et du citoyen art. 6).

„La loi est l'expression libre et solennelle de la volonté générale; elle est la même pour tous, soit qu'elle protège, soit qu'elle punisse; elle ne peut ordonner que ce qui est juste et utile à la sociéré; elle ne peut défendre que ce qui lui est nuisible." [1])

(La loi est la volenté générale exprimée par la majorité ou de leurs représentants. [1])

---

[1]) Constitution de 1793, art 4.

[1]) (Constitution du 5 fructidor an III (22 août 1795, art. 6).

Отъ всичкитѣ конституционни ипрѣдѣления на понятието законъ се види само едно заключение, а именно, че законътъ като изражение на общата воля, се противопоставя на волята на единого, както се налага на всички: управляющи и управляеми.

Достатъчно е да кажа малко история, за да се убѣдимъ въ истинностьта на горното.

Ние знаемъ добрѣ, защо историята ни учи, че римскитѣ императори и князетѣ отъ XVII-то столѣтие издаваха еднолични закони. Модерното публично право не се задоволява съ абсолютистическата практика на римскитѣ императори и князетѣ отъ XVII вѣкъ. То изисква щото народа да вземе участие въ създаването назаконитѣ чрѣзъ своитѣ прѣставители и не сматря за задължителенъ законъ закона, който не е гласуванъ и удобренъ отъ тѣхъ.

Модерния законъ изглежда тъй сѫщо и по форма, не като изражение на правителството, но като най-категорическо изражение на народната воля. Само по този начинъ се манифестира демократическия духъ на съврѣменното общество.

Нуждата на гражданитѣ да бѫдатъ свободни и еманципирани се удовлетворяватъ съ тѣхното участие чрѣзъ депутатитѣ въ създаването на закони и съ съпротивлението си срѣщу всѣки законъ, не гласуванъ и неудобренъ отъ законодателната властъ.

Ето защо виждаме, че конституцията на всѣка страна опрѣдѣля, кой има качество да изразява и прѣдставлява народната воля (la volonté générale) въ форма на законъ, т. е. тя, конституцията, създава органи за законодателна властъ.

Понеже авторитета на законитѣ зависи на първо мѣсто отъ формата, която ги прѣдставлява като тържествено изражение на законодателната властъ, трѣбва начинътъ на тѣхното редактиране и на тѣхното промулгиране да не оставя никакво съмнѣние за тѣхното произхождение. Ето защо става нужда да се отбѣлѣжи, било въ началото на закона, било въ краятъ му чрѣзъ подписване съгласието на всичкитѣ, които взематъ участие въ законодателната властъ и да му се даде необходимата публичность, която се изразява въ обнародването на законитѣ.

Тѣзи сѫ идеитѣ на Робеспиера, възпроизведени като образецъ въ всичкитѣ политически рѣчници. Сѫщитѣ идеи, почти въ сѫщата форма изказани срѣщаме и у Lallu-Tollendal знаменития мислитель конституционалистъ и юристконсултъ отъ XVIII столѣтие, който казва по този въпросъ въ конституанта, учрѣдителното събрание, прѣзъ 1789, при разискване на конституцията слѣдующето:

„Конституционното опрѣдѣление на закона (la notion Constitutionnelle) е отъ голѣма важность. Трѣбва въ самата конституция да се каже, че „la loi est l'exprssion de la volonté générale", за да влѣзе въ числото на неотмѣняемитѣ принципи и този, че източника на законитѣ, че тѣхното произхождение е отъ законодателната властъ; че тази послѣдната е едната, която има правото дя прави (confectionner) закони, като изражение на народната воля".

„Като се възлага тази върховна (suprème) и висока (sublime)

мисия, изисква се (il conviendrait) да укажемъ, да посочимъ пакъ въ самата конституция и форма, при спазването на които само трѣбва да се счита, че издадения законъ е изражение на народната воля.

За да знаятъ гражданитѣ, че тѣхнитѣ народни мандатори сѫ истинскитѣ творци на закона, че той е изражение на тѣхната воля, а не на онази на правителството, въ началото на закона трѣбва да се каже, че той е гласуванъ и приетъ отъ Народ. Събрание съ спазването на всичкитѣ форми установени въ конституцията".

Mounier изказва мнѣние, че формата за гласуване на законитѣ би стѣснило изражението на народната воля. Слѣдъ тази забѣлѣжка Lallu-Tollendal продължава:

„Всѣка воля трѣбва да има граници. Макаръ и изражение на общата воля, законътъ нѣма право освѣнъ да забранява врѣднитѣ за обществото дѣйствия; и може да заповѣда само онова, което е справедливо и полезно за него, общество.

И Mirabeau каза тъй сѫщо, че и законодателната власть като всѣка друга не може безъ никаква бариера. Ако умнитѣ демократи сѫ се ограничили сами; ако законитѣ, които се даватъ сѫ изработени послѣдователно въ разни камари, които изучватъ нуждитѣ, сѫщеттвото и формитѣ, и слѣдъ това съвършено и зрѣло обмислюване се поднасятъ на народната санкция, тѣмъ паче въ една конституционна монархия, гдѣто функциитѣ на законодателната власть сѫ повѣрени на едно прѣставително събрание (à une assemblee représentative), народа трѣбва да обуздае слѣдното (de la moderer), да го подчини на строги форми (de l'assujetir à des formes sevères) и съ това да прѣдпази собствената си свобода срѣщу плъзновенията на подобна власть.

Мирабо (Mirabeau), като подкрѣпя Lallu-Tollendal, привежда единъ върховенъ аргументъ за това: il ne faut pas l'oublier que l'assemblée nationale n'est pas la nation, et toute assemblée particulière porte avant elle les germes d'aristocratie". (Vermorel t. III. p. 188). И професора Есменъ (Esmein) изразява сѫщата идея съ други думи, като казва:

„Конутитуционнитѣ или основнитѣ закони прѣдшедствуваха и прѣвъзхождаха обикновенитѣ закони; законодателната власть е длъжна да ги почита (elles s'imposent un respect du pouvoir législatif). Безсилна да ги отмѣни или измѣни, тя може да законодателствува само при условия и форми, които тѣ опрѣдѣлятъ (celui ci, impuissant à les abroger ou à les modifier, ne peut légiférer que dans les conditions et dans les formes qu'elles avaient déterminées).

Нека съпоставимъ сега изложеното учение за формитѣ и условията за правене на законитѣ съ съотвѣтствующитѣ разпорежданя на нашата конституция и да видимъ, дали тѣ сѫ го санкционирали. Като направимъ единъ анализъ на текстоветѣ на чл. 43—50 отъ конституцията, ще се убѣдимъ, че тѣ не съдържатъ нищо друго освѣнъ цѣлото изложено сега отъ менъ учение за законитѣ.

Дѣйствително, вземете чл. 43, който гласи, че „Българското княжеството се управлява точно споредъ законитѣ, които се издаватъ и обнародватъ по начина, който е показанъ въ конституцията и членъ 44; анализирайте ги и ще видите, че тѣ не сѫ друго нищо, освѣнъ

освѣтяване принципътъ, че България се управлява по закони, които сѫ изражение на общата воля, проявена по установенитѣ отъ конституцията форми и условия, а не по закони, които сѫ изражение на единоличната воля на княза или на правителството. Чл. 44 прогласява принципътъ, че закона е изражение на народната воля, а чл. 43 установява принципътъ, че това изражение на общата воля само тогава ще е валидно и задължително, когато то е станало по начина, показанъ отъ конституцията.

Чл. 45 осветява принципътъ за контрола на княза и върху законодателната власть, чрѣзъ упражнение на своето veto.

Чл. 46 санкционира слѣдующитѣ развити вече отъ насъ принципи: за да се счете, че законътъ е изражение на общата воля, олицетворена въ народнитѣ прѣдставители, изисква се наличность на слѣдующитѣ условия и формалности, безъ спазванието на които законътъ не е задължителенъ: 1) законътъ трѣбва да е утвърденъ отъ княза; 2) законътъ слѣдъ това утвръждение, се обнародва изцѣло, т. е. така както той е гласуванъ отъ Нар. Събрание; 3) при обнародването му, трѣбва да се каже, че закона е приетъ отъ Народното Събрание.

Тѣзи формалности въ съставянето и промулгирането на закона се изискватъ, за да не остане никакво съмнѣние, както забѣлѣзватъ Робеспиеръ и Лалли Толлендалъ за неговото произхождение отъ Народното Събрание.

Народа е пратилъ депутати, които вмѣсто него да правятъ закони, но понеже е възможно тѣ да злоупотрѣбятъ или въобще да бѫде излъганъ, той иска гаранция и декларация, че законитѣ сѫ направени отъ Нар. Събрание, т. е. че тѣ произлизатъ отъ него и не само че сѫ направени отъ него, но и че сѫ направени по установения за това отъ конституцията начинъ. Тази декларация трѣбва да направи князътъ. Той, като утвърди закона, трѣбва да декларира съ подписа си прѣдъ народа и обстоятелството, че закона е изражение на една обща воля, или, както казва конституцията, че „законътъ е приетъ отъ Народното Събрачие", а не отъ друга нѣкоя власть. Княза ще направи на народа тази декларация за източника на законътъ, въ качеството си на върховенъ неговъ пълномощникъ, въ когото лежи истинския суверенитетъ. Княза, като върховенъ нотариусъ, ще засвидѣтелствува съ собственорѫчния си подписъ и ще обяви народу, че обнародвания законъ е приетъ отъ Народното Събрание. Само слѣдъ това обявяване народа е длъженъ да вѣрва, че обнародвания законъ е истинско изражение на неговата воля.

Като изключение отъ този принципъ, чл. 47 и 48 отъ конституцията дава регламентарна власть на министерския съвѣтъ при извѣсни условия. [1])

Както виждаме, процитиранитѣ отъ нашата конституция членове възпроизвеждатъ цѣлото изложено отъ насъ учение за значението на закона.

Главниятъ принципъ, който се вади отъ него е, че страната се

---

[1]) Глѣдай чл. чл. 47, 48 отъ конституцията.

управлява по закони: а)които сѫ приети отъ Наводното Събрание, не отъ друга нѣкоя власть, т. е. които сѫ изражение на общата воля; б) които сѫ направени отъ Събранието и обнародвани при спазването на взвѣсни форми и условия, прѣдписани отъ самата конституция.

Това е истинския смисъль и значение на чл. 43—47 отъ гл. X за законитѣ.

Нашитѣ противници, като се хващатъ о думата „точно", находяща се въ чл. 43, тълкуватъ този послѣдния въ смисъль, че Българското княжество се управлява точно по законитѣ; който министръ не управлява точно по законитѣ, нарушава чл. 43 отъ конституцията.

Това тълкувание е неосневателно и криво. Първо то е криво, като граматическо тълкуване, защото се изоставя послѣдната и сѫществената часть отъ текста, която гласи: „които се издаватъ и обнародватъ по начина, който е показанъ въ конституцията", или ѝ отнѣма значението.

Второ, то е криво като логическо тълкуване.

Трето, то е неосновaтелно, като доктринално тълкуване, защото е въ противорѣчие съ всичко изказано отъ юрисконсулитѣ и конституционалиститѣ върху значението на законитѣ въобще.

Но освѣнъ това нашитѣ противници криво тълкуватъ думата „точно". Тя нѣма това значение, което ѝ придаватъ. За да узнаемъ истинското ѝ значение, трѣбва да се обърнемъ къмъ проекта на Органическия Уставъ, който е билъ написанъ на руски езикъ и отъ дѣто е прѣведена думата точно. Въ руския текстъ е казано: „Болгарское княжество управляется на точномъ основанiи законовъ, издаваемыхъ порядкомъ, въ конституции изложениымъ". Мисля, че изражението на „точномъ основанiи" не значи „точно".

Даже чужденцитѣ, които сѫ прѣвели на своя езикъ нашата конституция, не разбиратъ думата „точно" така, както иска да я разбере г. държавния обвинитель. Така, Дарестъ (Darest) е прѣвелъ въ 1880 год. нашата конституция на френски. Прѣводача познава добрѣ руски езикъ, прѣвелъ я е отъ него и прѣвежда изражението „точномъ основанiи" съ думата „uniqnement), което означава „само". И наистина, думата „точно" по-скоро може да се разбере въ смисъль на думата „само". Така разбирана тази дума, текста на чл. 43 получава конституционния си смисълъ, като се чете, че „българското княжество се управлява само по законитѣ, които се издаватъ и обнародватъ по начина, показанъ въ конституцията". Иначе, по тълкуването на противната страна, членъ 43 нѣма конституционенъ смисълъ.

Разногласието между насъ и нашитѣ противници произхожда отъ това, че тѣ четатъ съ високъ гласъ първата половина отъ чл. 43, като не зачитатъ втората, а ние, наопаки, четемъ съ високъ гласъ втората половина отъ членътъ, като важна и сѫществена.

Споредъ тълкуването, дадено отъ държавния обвинитель на чл. 43, този послѣдния може да бѫде нарушенъ само чрѣзъ нарушението на обикновенитѣ закони. А по нашето тълкуване, този членъ би могълъ да се наруши тогава, когато единъ министръ съ подписа си санкционира като държавенъ законъ единъ актъ не гласуванъ отъ Народ-

ното Събрание, по начинътъ и формитѣ за правене закони; когато промулгира такъвъ актъ или пъкъ го изпълни.

Тѣзи сѫ двѣтѣ разни форми, въ които би могло да се прояви нарушението на чл. 43 и 44 споредъ двѣтѣ дадени тълкуваня.

Нѣма нужда, мисля, отъ голѣми усилия, отъ голѣмо напрѣжение на умътъ, за да се разбере, че нашето тълкуване е за прѣдпочитане, защото само по него тѣзи членове показватъ конституционното си значение. Знаете, че има единъ принципъ, който изисква, щото значението, което се вади отъ тълкуването, да отговаря на характера на тълкуемия текстъ, т. е. ако тълкувашъ единъ текстъ отъ конституцията, трѣбва да го тълкувашъ по начинъ, който да придаде конституционно значение на тълкуемото разпореждане. Иначе, всѣко тълкуване е безсмислено. На този принципъ трѣбва да отстѫпи всѣко друго тълкуване, било то даже граматическо, или логическо.

Този принципъ за тълкуване на конституционнитѣ текстове е до толкова важенъ, щото, за да не остане нѣкое съмнѣние по него нѣкои чужди положителни законодателства сѫ счели за добрѣ, да санкциониратъ цѣлото изложено отъ менъ по този случай учение въ изрично наказателно разпореждане, помѣстено въ специалния наказателенъ законъ за министерската отговорность.

Тѣзи разпореждания отъ чуждитѣ законодателства напълно потвърдяватъ даденото отъ насъ тълкуване на чл. 43 и 44 отъ нашата конституция. Така, грѫцкия законъ за сѫдене министритѣ отъ 11/23 мартъ 1877 г. въ чл. 1 казва:

„Est traduit devant la Haute Cour de justice le Ministre

Qui aura apposé la signature sur l'ordonnance de sanction, comme loi de l'État, d'un acte qui n'aura pas été voté par la chambre des députés, conformement aux prescriptions de la Constitution pour la confection des lois et qui aura promulgué un tel acte ou en aura ordonné l'exécution".

Сѫщото наказателно разпореждане, само въ по-друга форма, намираме формулирано въ законопроекта на M. Farez отъ 1814 год. върху министерската отговорность. Споредъ това прѣдложение, министритѣ сѫ виновни въ измѣна и тогава:

„Lorsqu'ils contresigneraient un acte de l'autorité royale qui ne devait émaner que du concours des trois branches de l'autorité législative, ou ordonneraient l'exécution d'un acte inconstitutionnel et surpris à la signature du roi".

Този цитатъ отъ прѣдложението на Фарезъ се намира въ Перрена (стр. 294).

Това е значението на глава X, чл. 43—50 отъ конституцията.

Прочее, принципътъ, че България се управлява точно по законитѣ, които се издаватъ и обнародватъ по начинътъ, показанъ въ конституцията, нѣма нищо общо съ нарушението на тѣзи закони при прилагането имъ.

Има наистина законодателства, които наказватъ углавно министритѣ не само за нарушение на конституцията, но и за наруше-

ние на законитѣ; обаче за да може да се приложи това наказание, изискватъ се двѣ условия:

а) Да има изриченъ за това текстъ въ конституцията или въ закона за сѫдене министритѣ.

б) Нарушението на закона въ такъвъ случай се счита отъ текста на конституцията или отъ закона за сѫдене министритѣ като самостоятелно министерско прѣстѫпление, неимѣюще нищо общо съ онова отъ нарушението на конституцията.

И това е твърдѣ понятно. Другитѣ държави, дѣто хората иматъ истински понятия за характера и значението на конституцията, дѣто добрѣ знаятъ различието по прѣдметъ между послѣдната и обикновенитѣ закони, не могатъ да проповѣдватъ такива конституционни ереси: че нарушението на законитѣ било нарушение на конституцията и трѣбвало да се накаже като такова. Тамъ просвѣтенитѣ умове, въ сравнение съ които ние сме пигмеи, и не мислятъ, че законодателството би могло да си служи съ такива абсурдни силогизми, каквито се стремятъ да прокаратъ у насъ. Нека го повторимъ, защото е важно: въ никоя, ама абсолютно въ никоя просвѣтена и цивилизована страна нарушението на всѣки законъ не се счита за нарушение на конституцията. Нарушението на законитѣ съставлява особено, самостоятелно прѣстѫпление, което фигурира наредъ съ нарушението на конституцията. И тѣзи двѣ прѣстѫпления нигдѣ и никога не сѫ се смѣсвали и не се смѣсватъ. Вмѣсто менъ по-краснорѣчиво ще говорятъ самитѣ конституции и закони на всичкитѣ държави, подробенъ прѣгледъ на които считамъ необходимо да направя, за да потвърдя казаното. Споредъ приетия планъ и система, ще захвана съ конституциитѣ и законитѣ на Франция, начиная отъ 1789 година.

Първия конституционенъ актъ въ Франция, който опрѣдѣля министерската отговорность съ указание и изброение случаитѣ на отговорностьта сѫ Les Cahiers des Etats généraux отъ 1789, въ които срѣщаме, че министритѣ сѫ отговорни углавно за: 1-во нарушение законитѣ въобще; 2-ро нарушение на конститутивнитѣ закони (lois constitutives) и 3-то нарушение хартата на народнитѣ права.

Както виждате, Les Cahiers des Etats généraux постанонāватъ, че министритѣ отговарятъ углавно за нарушение на обикновенитѣ закони, на конститутивнитѣ закони и на хартата; но нарушението на тѣзи закони се сматря и спесифицира като отдѣлно, самостоятелно прѣстѫпление.

Тази широка углавна отговорность на министритѣ за нарушението както на основнитѣ, така и на обикновенитѣ закони, се ограничи съ конституцията отъ 3—14 септемврий 1791 г., съ чл. 5, която постановява, че министритѣ сѫ отговорни за нарушение само на конституцията. Въ учредителното Събрание отъ 1790 бѣше обяснено, че министритѣ отговарятъ само за нарушение на конституцията, а не и онова на законитѣ.

Сѫщиятъ принципъ адоптира и закона отъ 10 вандемиеръ година IV (1796), чл. 10, дѣто тъй сѫщо гласи, че министритѣ сѫ отго-

ворни углавно за нарушиние на конституцията, безъ да постановява, че тѣ сѫ отговорни и за нарушение на законитѣ.

Консулската конституция отъ 22 фремеръ година IV (13 декемврий 1799) разширява пакъ министерската углавна отговорность, като подвежда подъ нея и нарушението на законитѣ и публично административнитѣ правилници. Членъ 72 отъ тази конституция казва: „Министритѣ сѫ отговорни: 1) за всѣки актъ на управление, подписанъ отъ тѣхъ и обявенъ отъ Сената за противоконституционенъ; 2) за неизпълнение на законитѣ и публично административнитѣ правилници; 3) за дадени заповѣди, ако тѣ сѫ противни на конституцията, на законитѣ и правилницитѣ".

Тука е важно да отбѣлѣжимъ, че въ art. 72 отъ проекта не е фигурирала 2-та алинея и думитѣ „на законитѣ и правилницитѣ" въ 3-та алинея. Тъй щото по проектътъ министритѣ сѫ били отговорни само за нарушение на конституцията. При разискването на този членъ Бопюи (Beaupuy) прѣдложилъ: министритѣ да се наказватъ углавно не само за нарушение на конституцията, но и за онова на законитѣ и правилницитѣ. По това прѣдложение сѫ говорили Лемерсие (Lemercier), Каратъ (Carat), Дону (Daunou), Верние (Vernier), и Корне (Cornet). Прѣдложението на Бопюи е било прието. По този начинъ е попълненъ текста на art. 72 по проекта въ смисълъ, че министритѣ отговарятъ не само за нарушение на конституцията, но и за нарушение на законитѣ и правилницитѣ.

Но и въ този случай нарушението на законитѣ и правилницитѣ е прието като отдѣлно и самостоятелно прѣстѫпление, което седи на редъ съ нарушението на конституцията. Прочее и по конституцията на година III има три отдѣлни, самостоятелни прѣстѫпления: 1-во Нарушение на конституцията; 2-ро нарушение на законитѣ и 3-то нарушение на правилницитѣ.

Sénatus-Consulte organique отъ 28 флореалъ година XII (18 май 1804), въ art. 110 постановява, че „законодателното тѣло може да отдаде министритѣ подъ сѫдъ, ако сѫ дали заповѣди противни на конституциитѣ и на законитѣ на империята". И по този Сенатусъ-консултъ нарушение въ конституцията и нарушение на законитѣ сѫ двѣ отдѣлни, самостоятелни прѣстѫпления.

Хартата отъ 1814, октроирана отъ Людовикъ XVII, въ art, 56 гласи, че министритѣ сѫ отговорни углавно за измѣна (trahison) и concussion. Както забѣлѣжихъ по-рано, отъ тази дата до днесъ френскитѣ конституции изхвърлятъ изъ употрѣба думитѣ конституция и закони и захващатъ да казватъ, че министритѣ сѫ отговорни за trahison, prévarication и concussion. Но това не значи, че нарушението на конституцията и нарушението на законитѣ изчезва или че се асимилира. Тѣзи двѣ прѣстѫпления си сѫществуватъ пакъ отдѣлно, самостоятелно подъ друго наименование, а именно: нарушението на конституцията се подвежда подъ измѣната, а нарушението на законитѣ — подъ преварикацията или подъ конкюсията. Това ясно се вижда отъ съдържанието на разнитѣ законопроекти по министерската отговорность. Така, проекта на Фареза (Farez) отъ 1814 г. прави мини-

стритѣ отговорни за измѣна (trahison), когато биха извършили, или заповѣдали нѣкое дѣйствие противъ вжтрѣшната и външната безопасность на държавата, противъ царьтъ или царската фамилия, противъ хартата".

За Concussion, когато тѣ нарушатъ само нѣкои закони относящи се до такситѣ и данъцитѣ.

Проекта на Lally-Tollendal отъ 1817 г. тъй сжщо подвежда нарушението на конституцията подъ измѣната, а нарушението на нѣкои закони, относящи се до такситѣ и данъцитѣ — подъ Concussion.

Не трѣбва да пропуснемъ да отбѣлѣжимъ, че споредъ тѣзи два проекта углавна отговорность за министритѣ има не за нарушение на всѣки законъ, а само когато нарушатъ законитѣ за такситѣ и данъцитѣ, като събиратъ такива, безъ да сж установени съ законъ или ги събиратъ въ по-голѣмъ размѣръ отъ законноустановения.

Проекта на Персилъ (Persil) отъ 1834 г. слѣдва сжщата система, като подвежда нарушението на конституцията подъ измѣната, а нарушението на законитѣ — подъ преварикацията.

Art. 4 отъ този проектъ дефинира измѣната така: „когато чрѣзъ дадени заповѣди или извършени дѣйствия... министра се е покусилъ противъ конституционната харта."

А преварикация счита, че има тогава, когато министра компрометира съзнателно държавнитѣ интереси „чрѣзъ нарушение или неизпълнение на законитѣ."

Най-сетнѣ и проекта на Дюпра (Duprat) за министерската отговорность отъ 1878 слѣдва сжщата система, като счита, че прѣстжплението противъ конституцията съвпада въ измѣната, а нарушението или неизпълнението на законитѣ (la filotion ou l'inexécution des lois) — подъ преварикацията.

Отъ посоченитѣ конституции и проекти за министерската отговорность, и при двѣтѣ терминологии, се вижда твърдѣ нагледно едно нѣщо: че нарушението на законитѣ нѣма нищо общо съ нарушението на конституцията; че тѣзи двѣ нарушения съставятъ двѣ отдѣлни, самостоятелни прѣстжпления.

Мимоходомъ ще забѣлѣжа едно любопитно нѣщо: това, което вчера се е считало царска прерогатива, днесъ се обръща въ измѣна, утрѣ се въвежда пакъ въ прерогатива. Така, по конституцията отъ 1830 г. (чл. 42) царьтъ имаше право да разтуря камарата на депутатитѣ; по конституцията отъ 1849 (чл. 68) всѣко разтуряне на народното събрание отъ страна на прѣдседателя на репуликата се счита за измѣна (crime de haute trahison); а пъкъ по конституционнитѣ закони отъ 1875 на прѣдседателя на републиката се дава пакъ прерогатива да разтуря народното събрание (чл. 6).

Съ това се свръшватъ френскитѣ конституции и проекти, начиная отъ 1789 до днесъ. Сега да прѣминемъ къмъ конституциитѣ и законитѣ на другитѣ държави:

Баденския законъ за сждене министритѣ отъ 5 октомврий 1820 казва, че министритѣ сж отговорни за дадени заповѣди, противни на

основния законъ, на законитѣ и на публично-административнитѣ правилници.

Но, понеже баденската конституция отъ 22 августъ 1818 постановява, че министритѣ сѫ отговорни само за нарушение на конституционния актъ и на припознатитѣ отъ него права, намѣриха, че законътъ отъ 5 октомврий 1820 е противоконституционенъ, защото той прави министритѣ углавно отговорни за нарушение и на законитѣ и на правилницитѣ, нѣщо което конституцията не постановява. Слѣдъ дълга критика на закона, той биде признатъ за противоконституционенъ и вмѣсто него се издаде другъ законъ за сѫдене министритѣ отъ 10 февруарий 1868 г., който е напълно съобразенъ съ конституцията и не наказва министритѣ за нарушение и на законитѣ. Този законъ гласи: „министритѣ сѫ отговорни за нарушение на конституцията или на нѣкое право, ясно признато отъ нея.“

Перипетиитѣ съ баденскитѣ закони за сѫдене министритѣ показватъ нагледно, какъ гледатъ просвѣтенитѣ умове на занимающия ни въпросъ и какво значение отдаватъ при отдѣляне нарушението на конституцията, като прѣстѫпление, отъ нарушението на законитѣ. Критиката въ Баденъ по този въпросъ би трѣбвала да освѣтли и убѣди и най-упорититѣ ни противници.

Холандския законъ отъ 22 априлий 1855 години е много ясенъ. Чл. 3 отъ него гласи така: „Виновни сѫ министритѣ:

„А. Които сѫ приподписали царски укази или разпорежданя, противни на конституцията.

„В. Които приподписватъ царски укази или разпорежданя, чрѣзъ които се нарушаватъ закони или общи правилници за вѫтрѣшната администрация на държавата или на колониитѣ и владѣнията въ другитѣ части на свѣта.

„D. Които земать разпорежданя или даватъ, или подържатъ сѫществующи разпорежданя и заповѣди, чрѣзъ които се нарушаватъ прѣдписанията на конституцията, на законитѣ или на общитѣ публично-административни правилници.

„Е. Които прѣнебрѣгнатъ да изпълнятъ или да накаратъ да изпълнятъ прѣдписанията на конституцията, на другитѣ закони или общи публично-административни правилници . . .“

Холандския законодатель не само раздѣля прѣстѫпленията на три отдѣлни самостоятелни: а) нарушение на конституцията, б) нарушение на другитѣ закони и в) нарушение на правилницитѣ, но счита за добрѣ да специфира и обстоятелствата и начина, при които е извършено нарушението.

Австрийскиятъ законъ отъ 25 юлий 1867 г. постановява тоже, че „министритѣ могатъ да бѫдатъ прѣслѣдвани и осѫждани за дѣйствия или упущения, които биха могли да имъ се вмѣнятъ въ крѫга на тѣхнитѣ обязаности, когато съ тѣхъ се нарушаватъ — прѣдумишлено или по небрежность — общата конституция, провинциялнитѣ конституции или другъ нѣкой законъ.“

И тъй, въ Австрия, гдѣто законодателството не познава неточностьта, намиратъ за необходимо, да постановятъ и обяснятъ, че

министритѣ отговарятъ отдѣлно за нарушение на конституцията и отдѣлно за нарушение на нѣкой законъ. Ако нарушението на закона би било нарушение и на конституцията, австрийския законъ щѣше да се ограничи само съ изражението „се нарушаватъ и провинциялни конституции.“

Норвежския законъ отъ 7 юлий 1828, въ чл. 2 казва: „Министритѣ сѫ отговорпи за актове на управление, когато съ тѣхъ се нарушаватъ конституция или други закони или публично-административни правилници.

И далечната отъ насъ студена Норвегия прѣди 75 години е знаяла, че нарушението на закона не е нарушение и на конституцията, та е сčела за добрѣ, още тогава да каже изрично, че министритѣ отговарятъ отдѣлно за нарушение: а) на конституцията, б) на другитѣ закони и в) на публично-административни правилници.

Гръцкия законъ отъ 10 септемврий 1875 и отъ 11 май 1877 г. постановява, че „министритѣ сѫ отговорни за нарушение: по небрѣжность, по положително дѣйствие или по упущения на конституцията, или на законитѣ, ако това нарушение е поврѣдило сѫщественитѣ интереси на държавата; тѣ сѫ отговорни отъ друга страна за нарушение конституцията и законитѣ, нарушение произходяще отъ погрѣшка, освѣнъ ако тя е извиняема и оправдаема отъ смисъла на нарушения текстъ“ (чл. 1 и 2).

Послѣдната часть се отнася до погрѣшното тълкуване на конституцията и законитѣ при прилагането имъ отъ прѣдставителитѣ на изпълнителната власть — министритѣ.

Ромѫнския законъ отъ 2 май 1879 година гласи тъй сѫщо, че министритѣ сѫ отговорни углавно, когато „направятъ разпореждания противни на единъ текстъ отъ конституцията или на изрични разпореждания на единъ законъ“ (чл. 2 и 8).

Както се вижда и нашитѣ съсѣди не могатъ да иматъ такива своеобразни понятия, че нарушението на законътъ е нарушение и на конституцията, та считатъ за нуждно да го кажатъ отдѣлно, защото желаятъ министритѣ имъ да бѫдатъ наказани не само за нарушение на конституцията, но и за нарушение на законитѣ. Ромѫнския законъ прави различие — както справедливо и умѣстно забѣлѣжи г. Д-ръ Табурновъ — не само между нарушение на конституцията и онова на законитѣ, но, като ги счита двѣ отдѣлни, самостоятелни прѣстѫпления, провъзгласява ги като такива отъ разна важность за интереситѣ на държавата и опрѣдѣля особени за тѣхъ наказания: по-голѣмо и по-тежко за нарушение на конституцията, по-малко и много полегко за нарушението на нѣкой законъ. И това е твърдѣ справедливо. Интереситѣ на държавата не страдатъ еднакво отъ нарушение на основния законъ и онова на обикновенитѣ закони. Размѣрътъ и тежестьта на наказанието се диктуватъ отъ важностьта и врѣдностьта на прѣстѫплението.

Сръбската конституция отъ 1888 г. (чл. 136) прави министритѣ оттоворни за нарушение на конституцията, на признатитѣ отъ нея права и на нѣкои закони, които ще изброи единъ спелияленъ законъ.

И наистина, закона за сждене на министритѣ отъ 1891 год. (чл. 2), като възпроизвежда текста на чл. 136 отъ конституцията, прибавя, че министритѣ сж отговорни за нарушение избирателния законъ. Виждаме прочее, че и Сърбия отдѣля нарушениието на конституцията отъ нарушението даже на такъвъ законъ, какъвто е избирателния за който се говори въ самата конституция. За да може да се осжди министра и за неговото нарушение, трѣбва да има изриченъ за това текстъ.

Отъ изброенитѣ и процитирани конституции и закони се вижда и установява слѣдующето: 1) има държави, гдѣто министритѣ се наказватъ само за нарушение на конституцията, а не и за нарушение на законитѣ; 2) има държави, гдѣто министритѣ се наказватъ както за нарушението на конституцита, така и за нарушението на обикновенитѣ закони; 3) има и такива държави, които отиватъ още по-далечъ, като наказватъ министритѣ не само за нарушение на конституцията и законитѣ, но и за нарушение на публично-адтинистративнитѣ правилници.

Виждаме тъй сжщо безспорно за цѣлия свѣтъ, че нарушението на обикновенитѣ закони не е нарушение на конституцията. Ако теорията на държавния обвинитель бѣше вѣрна, ако бѣше истина, че нарушението на закона е ео ipso нарушение на конституцията, нѣмаше нужда всичкитѣ тѣзи изброени конституции да повтарятъ и подчеркуватъ, че министритѣ сж отговорни за нарушение на а) конституцията, б) на законитѣ и в) публично-административнитѣ правилници. Всичкитѣ тѣзи народи, конституциитѣ на които приведохъ сж несравнено по-просвѣтени и по-умни отъ насъ българитѣ. Тѣхнитѣ закони не търпятъ плеоназми; всѣка дума, всѣка фраза въ тѣхното законодателство има особено значение и съдържа особено понятие. Ние искаме далечъ да ги надминемъ съ теорията на нашитѣ противници.

Съ казаното искахъ да убѣдя почитаемия сждъ, че историята, докрината и чуждитѣ положителни законодателства сж противни на теорията на обвинението, че нарушението на обикновения законъ, било нарушение на основния законъ.

Каза се още отъ защитата, че теорията на държавния обвинитель се разрушава коренно и отъ самия текстъ на чл. 155 отъ нашата конституция. Този членъ гласи, че министритѣ се прѣдаватъ на сждъ „за измѣна, за нарушение на конституцията и за прѣдателство". Двѣтѣ отъ тѣзи прѣстжпления, именно измѣната и прѣдателството сж отъ областьта на общия наказателенъ законъ. Значи чл. 155 трѣбва да се чете така: „Народното Събрание може да прѣдава министритѣ на сждъ: първо за нарушение на конституцията и второ за нарушение на наказателния законъ, когато извърши измѣна или прѣдателство". Ако нарушението на нѣкой законъ — билъ той наказателенъ или другъ — е нарушение и на конституцията, то какъ да се обясни отдѣлното фигуриране въ сжщия членъ и на измѣната и на прѣдателството? Нѣщо повече: освѣнъ отдѣлното фигуриране на тѣзи прѣстжпления, какъ да се обясни и различното наказание, установено за всѣко отъ тѣхъ: за измѣната до 15 години, за прѣдателството до 10 години, а за нарушението на конституцията до 5 години? Каква несъобразность, ка-

кввъ абсурдъ ще имаме: за нарушението на основния законъ ще имаме минимално наказание 1 година затворъ, а за нарушение на обикновения (наказателния) законъ минимално наказание 5 години затворъ.

Прочее, за да се избѣгне този абсурдъ и за честьта на всѣки здравъ разумъ — който ако приравни обикновенитѣ закони къмъ основнитѣ, най-много би допусналъ еднакво наказание за нарушението на еднитѣ и на другитѣ — ние трѣбва да приемемъ, че по нарушение на нашата конституция, нарушението на обикновения законъ не е нарушение и на основния законъ, че и тя, подобно на конституцията у просвѣтенитѣ народи, отъ гдѣто е заета, прави различие между нарушение на нейнитѣ членове отъ онова на обикновенитѣ закони.

Споредъ мене, би могло да се каже, че измѣната и прѣдателството, за които говори чл. 155, се отнасятъ пакъ къмъ нарушение на конституцията, защото, който посѣга на отечеството — посѣга на цѣлата конституция, който посѣга на княза — посѣга на истинския прѣдставитель на суверенитета на народа. А да посѣгнешъ на цѣлото отечество или на прѣдставителя му, е много повече, отъ колкото да посѣгнешъ на нѣкой отдѣленъ членъ отъ конституцията. Ето съ какво само може да се обясни и по-голѣмото наказание за измѣната и прѣдателството отъ онова за нарушение на конституцията. Упоменуването на измѣната и прѣдателството въ наказателния законъ показва, че послѣдния е прѣдвидѣлъ само двѣ посѣгателства върху конституцията.

Било че се приеме едното обяснение на защитата, или това, което допущамъ сега хипотетически, въ никой случай не може да се поддържа твърдението на г-нъ Малинова, че нарушението на закона било нарушение и на конституцията.

Не ще бѫдемъ пълни, ако не упоменемъ, какво е мнѣнието на парламентарната комисия по въпроса. Тя изказва мнѣние, че нарушението на закона не е нарушение и на конституцията, като прави изключение само за онѣзи закони, за които говори конституцията, като закона за общинитѣ и за изборитѣ, които съставя прибавление къмъ нея. Но и това изключение не е допустимо. Изключенията трѣбва да се установяватъ въ самитѣ конституции, както видѣхме вече това въ баденската и сръбската конституции и въ проекта на Lallv-Tollendal.

Но нека оставимъ на мира парламентарната комисия и да се спрѣмъ върху мнѣнието на самия държавенъ обвинитель г. Малинова, мнѣние, изказано отъ него въ Народното Събрание, като отговоръ на моето твърдение, че нарушението на закона не е нарушение на конституцията. Ще оставя да говори самия г. Малиновъ чрѣзъ дневницитѣ на Нар. Събрание отъ 19 май 1901 г. Ето какво е мислилъ, говорилъ и проповѣдвалъ тогава той:

„Като изказахъ своето мнѣние, какъ разбирамъ прѣстѫплението, съ анализирането на което ви занимахъ, азъ, прѣди да мина къмъ фактитѣ, които сѫ изложени въ двата доклада, искамъ за минута да се спра и върху другъ единъ въпросъ, пакъ зачекнатъ отъ г. Тончева. По тоя въпросъ азъ ще бѫда солидаренъ съ него, но само отчасти. Г-нъ Тончевъ ви каза, че не всѣко частично нарушение на за-

конитѣ, дѣйствующи въ страната, е нарушение на конституцията. Помнятъ г. г. народнитѣ прѣдставители, че този въпросъ се зачекна отъ г. Тончева тогава, когато си постави другъ: може ли у насъ да бжде единъ министръ наказанъ не за прѣко, а за косвено нарушение на конституцията? И на този въпросъ той отговори отрицателно. Академически г. Тончевъ е правъ, като разсжждава по тоя начинъ: ако единъ министръ наруши частично този или другъ законъ, този министръ би могълъ да каже: „Азъ трѣбваше да бжда интерпелиранъ тогава, когато бѣхъ министръ; а сега, когато не съмъ, азъ мога да бжда сжденъ отъ обществото; азъ мога да бжда изложенъ на всѣкакви политически неприятности и нападки; но да искате да ме теглите подъ сждъ, вие не ще намѣрите законъ, по който да ме осждите, а нѣма ли законъ, нѣма и виновность". Но, г-да народни прѣдставители, ако единъ министръ систематически нарушава законитѣ въ страната, ако той въвежда въ държавнически принципъ своята лична воля, която поставя по-високо надъ всѣки единъ законъ: закона за отчетностьта по бюджета, закона за търговетѣ, закона за полицията и всички други закони, съ които иматъ работа министритѣ; такъвъ министръ не ще ли бжде виновенъ противъ конституцията, противъ онѣзи нейни разпореждания, дѣто е казано, че България, българското княжество се управлява точно споредъ законитѣ и че прѣдъ законитѣ всички сж равни? На този въпросъ може да се отговори само съ да. Въ това толкова съмъ убѣденъ, щото даже не вѣрвамъ, въпрѣки увѣренията на г. Тончева, да има конституционалисти, които да поддържатъ противното".

И тъй, самъ г. Малиновъ намира, че академически съмъ правъ, т. е. право е мнѣнието ми, че нарушението на обикновенитѣ закони не е нарушение и на конституцията; но той прави изключение за случая, когато единъ министръ систематически нарушава законитѣ въ страната, когато той въвежда въ държавнически принципъ своята лична воля, която поставя по-високо надъ всѣки законъ. Напълно съмъ съгласенъ съ г. Малинова, че моето мнѣние е неприложимо въ този случай. Азъ ще кажа нѣщо повече: когато министра управлява държавата по своята лична воля, тогава се нарушава направо чл. 43 отъ конституцията, който изисква, щото княжеството да се управлява по закони, които сж гласувани отъ Народното Събрание при спазването на извѣстни формалности, т. е. по закони, които, както забѣлѣжихъ, трѣбва да бждатъ „изразъ на общата воля", а не изразъ на личната воля, било на княза, било на министра. Въ този случай министра противопоставя систематически своята лична воля на „изражението на общата, народната воля".

Но ние сме много далечъ отъ изключението на г. Малинова. Не е достатъчно да се каже една истина, ако тя не може да се приложи къмъ даденитѣ факти.

Вѣрно е, че за да бжде послѣдователенъ, държавния обвинитель, казва въ акта си, че сме били нарушавали систематически законитѣ, като не е смѣялъ да каже, че сме били турили личната си воля по-горѣ отъ всѣки законъ. Обаче, кждѣ намѣри държавния обвини-

тель систематическо нарушение на законитѣ; кждѣ съзрѣ, че сме възвели въ държавнически принципъ своята лична воля? Само въ двѣ прѣдприятия намира, че законитѣ за търговетѣ и за отчетностьта по бюджета не били спазени, и то само въ нѣкои случаи, а въ други части, по сжщитѣ прѣдприятия, законитѣ били точно спазени. Тъй напримѣръ, по постройката на хамбаритѣ той самъ намира, че въ нѣкои случаи сме се съобразявали точно съ прѣдписанията на закона, а само въ нѣкои случаи не сме ги били спазили. Тогава кждѣ е систематическото нарушение на законитѣ? Може ли да се поддържа, че сме били поставили личната си воля по-горѣ отъ всѣки законъ? Това сж само голословни фрази, съ нищо не подкрѣпени. Не всѣкога е вѣрно правилото: да поставишъ въпроса, значи да го разрѣшишъ.

Всичко, което изложихме до сега, бѣше историята, науката, чуждитѣ положителни доказателства, мнѣнията на нѣкои лица. Можемъ ли прѣдстави нѣкой изриченъ текстъ отъ нѣкой нашъ законъ, който да подтвърдя моята теза, че нарушение на обикновенния законъ не е нарушение на Конституцията? Ако можемъ прѣдстави такъвъ текстъ, нашата задача се улеснява още повече, защото въпросътъ ще бжде обсжденъ всестранно; не ще остане съмнѣние въ нищо; не ще остане негова тъмна страна. Подкрѣпена наистина, отъ доктрината, отъ дуждитѣ законодателства, отъ мнѣнието на самия обвинитель, най-послѣ и отъ нашето положително законодателство, тя ще бжде необорима. Послѣднето ще бжде моето върховно доказателство за истинностьта и вѣрностьта на моето мнѣние.

За щастие, азъ ще мога да посоча най-новото наше законодателство, което санкционира съ положителни текстове нашето твърдение. Азъ вече имахъ случай да говоря за чл. 30 отъ новия законъ за отчетностьта по бюджета. Той подтвърди моята мисъль, че нарушението не на всѣки членъ отъ конституцията влѣче подирѣ си углавна отговорность. Къмъ него ще прибавя чл. 59 отъ сжщия законъ, отъ който се вижда, че нарушение на законътъ не е нарушение и на конституцията. Ето текста му:

„Чл. 59. Министритѣ не могатъ да изразходватъ повече, отколкото кредитъ е отворенъ всѣкиму, нито да ангажиратъ държавното съкровище прѣзъ годината, чрѣзъ сключени условия, за по-голѣми суми, отколкото сж разрѣшенитѣ имъ въ бюджета кредити за сжщата година. Министритѣ и длъжностнитѣ лица, които биха ангажирали държавното съкровище въ разходи по-голѣми, отколкото е разрѣшениятъ по бюджета кредитъ за единъ видъ разходъ за година, както и въ разходи, непрѣдвидени въ бюджета, оставатъ граждански отговорни за тия разходи".

Този членъ отъ закона за отчетностьта по бюджета забранява на министритѣ да прѣвишаватъ гласуванитѣ тѣмъ кредити за прѣдвиденитѣ въ бюджета нужди. Който министъръ прѣвиши тѣзи кредити, нарушава този законъ въ тази му часть. Това нарушение на закона — е ли нарушение и на конституцията? Ако да бѣше такова т. е., ако да бѣше нарушение на конституцията, това нарушение трѣбваше да влѣче подирѣ си углавна отговорность за министра, а пъкъ то, това

[illegible] подобна отговорность. [illegible] санкции на законъ. [illegible] министра [illegible] законъ [illegible]

[illegible] законъ [illegible]

[illegible] чиновникъ [illegible]

[illegible]

Обвинителя се заблуждава самъ или иска да заблуждава сѫдътъ, то е все едно. Той изглежда да не знае, че чл. 164 отъ конституцията говори за политическата клѣтва, която дава всѣки чиновникъ.

Знае се, че има три клетви: а) клетва дадена прѣдъ правосѫдието, б) професионална клетва и в) политическа клетва.

Сѫдебната клетва съставлява или допълня доказателствата по дѣлото, или придава единъ тържественъ характеръ на показанията на свидѣтелитѣ, на мнѣнието на експертитѣ.

Съ професионалната клетва лицето, което я дава, взема задължение да, се съобразява вѣрно съ задълженията на неговата мисия, задължения, които свръзватъ съвѣстьта съ една точно опрѣдѣлена длъжность. Професионалната клетва е до толкова проста и ясна, че често тя се счита за една формалность.

Съ политическата клетва чиновника се задължава да бѫде вѣренъ на една династия и на една форма на управление. Отъ това слѣдва, че чиновника у насъ дава клетва, съгласно чл. 164, да бѫде вѣренъ на наслѣдствената и конституционна монархия, каквато е България споредъ чл. 4 отъ конституцията; че слѣдъ тази клетва той не може да работи противъ този режимъ; не може да дава клетва за друга форма на управление, напр. за република. Чиновника дава тъй сѫщо клетва, че ще е вѣренъ на княза; тази клетва го обврьзва, да не може да прѣдложи услугитѣ си на друга династия. Не е злѣ да припомнимъ едно важно послѣдствие отъ политическата клетва. То е слѣдующето: това, което се изисква отъ даващето клетва лице да бѫде вѣрно на една република, на една монархия или империя не е, че то е увѣрено, когато се кълне, въ прѣвъзходството на републиканския или монархическия режимъ, нито пъкъ че то ще се старае да защищава този режимъ, даже ако го намира за лошъ; съ клетвата то се задължава да се въздържа отъ всѣка конспираția, явна или тайна, противъ сѫществующия режимъ, отъ всѣкаква противозаконна или нелоялна борба противъ установения редъ; то се задължава да помогне на правителството за унищожението на такава конспирация или противозаконна борба, отъ дѣто и да иде тя.

Такава политическа клетва даватъ само чиновницитѣ, а въ абсолютната руска монархия такава клетва за вѣрность на царя даватъ и гражданитѣ.

Това е истинския смисълъ, това е дѣйствителното значение на чл. 164 отъ конституцията. То, както виждате, е далечъ отъ онова, което му дава обвинителя.

Сега би трѣбвало да прѣмина къмъ въпроса за тълкуване на законитѣ, но понеже той ще има приложение и къмъ въпроса за прѣвишение на кредититѣ, намирамъ прѣдпочтително да го прѣредя съ послѣдния.

IV.

Прѣвишение на кредититѣ.

Обвиняватъ ни, че сме били похарчили за постройка на хамбари, за назначение чиновници по събиране десятъка повече отъ единъ ми-

лионъ лева, а съ това прѣвишение сме били нарушили чл. 126 отъ конституцията. За да може да се подведе прѣвишението подъ удара на чл. 126, обвинението се старае да установи, че сумитѣ сж похарчени за работи, за които не е билъ отреденъ кредитъ въ бюджета. А гражданскиятъ ищецъ се старае да докаже, че законътъ за отчетностьта по бюджета не прави разлика, дали прѣвишението е станало за прѣдмети прѣдвидени въ бюджета, или за прѣдмети непоименовани въ бюджета, съ други думи, той иска да докаже, че законътъ позволява да се похарчатъ не повече отъ единъ милионъ лева свръхсмѣтни кредити, били тѣ допълнителни или извънредни, или и двата заедно.

Азъ ще разгледамъ както хипотезата на обвинението, тъй и онази на гражданскиятъ ищецъ.

Да захванемъ подъ редъ отъ обвинението. То ни казва така: „Всичкитѣ суми, които сте похарчили, като свръхсмѣтни кредити, въ размѣръ на повече отъ единъ милионъ лева — около три милиона лева сж похарчени за прѣдмети като: хамбари, персоналъ и др., никакъ непрѣдвидени въ бюджета. За тази цѣль вие можехте да похарчите не повече отъ единъ милионъ лева; щомъ сте прѣвишили тази сума, вие сте нарушили прямо чл. 126 отъ конституцията“. На това твърдение на обвинението ние противопоставяме слѣднитѣ възражения: Първо, когато говорихъ за прѣкото нарушение на конституцията, доказахъ, че чл. 126 нѣма конституционенъ характеръ; че, слѣдователно, неговото нарушение не влѣче подирѣ си углавна отговорность. Споредъ чл. 30 отъ новия законъ за отчетностьта по бюджета за прѣвишението на свърхсмѣтния кредитъ по чл. 126 отъ конституцията, въ бждаще ще отговаря само министра на финансиитѣ и то чисто граждански, а не и углавно.

Второ, отъ фактическа страна ние не сме съ случая на чл. 126 отъ конституцията, т. е. не сме харчили сумитѣ за непрѣдвидени въ бюджета прѣдмети, а сме ги харчили за прѣдвидени въ бюджета прѣдмети. Отпуснаха се два милиона лева въобще за прилагане на закона за десятъка, безъ да се опрѣдѣли и специфицира, за какво именно ще се харчатъ. Министра на финансиитѣ при разискването за гласуване този кредитъ е изброилъ въ Народното Събрание примѣрно нѣкои работи, за които ще се харчи; но това изброяване не е изчерпателно, а примѣрно. Г-нъ министра е прѣдупрѣдилъ изрично Народното Събрание, че е възможно гласуванитѣ два милиона лева да не достигнатъ и да стане нужда да поиска допълнително още нѣколко стотини хиляди лева. И тъй, отъ една страна двата милиона лева се отпущатъ „въобще за прилагане закона“, а отъ друга страна министра прѣдупрѣждава Събранието, че и така изобщо гласувания кредитъ може да не стигне и да стане нужда, да се иска допълнителенъ кредитъ. Значи, министра е заявилъ своеврѣменно въ Нар. Събрание, че кредита, който би искалъ допълнително, ще се отнася за цѣльта, за която се отпущатъ и двата милиона лева, а не за прѣдмети не прѣдвидени въ бюджета.

Освѣнъ рѣчьта на г-нъ министъръ Тенева въ събранието, има и

външенъ признакъ, по който се узнава, дали сме искали допълнителенъ кредитъ, или сме искали извънреденъ свръхсмѣтенъ кредитъ по чл. 126 отъ конституцията. Този признакъ е размѣра на исканата сума. Чл. 126 разрѣшава максимумъ 1.000.000 л.; ако министра иска да похарчи повече отъ тази сума, както ние сме похарчили около три милиона лева, то това е едно доказателство, че той не иска сумата по чл. 126, защото три милиона не могатъ да се вематъ отъ 1 милионъ.

Върховната Смѣтна Палата, която е най-компетентното учреждение въ страната, да се произнесе, дали извѣстенъ прѣдметъ е прѣдвиденъ, или не въ бюджета, е разрѣшила и визирала нѣколко платежни заповѣди отъ отпустнатия кредитъ 2 милиона. „за прилагане закона за десятъка“ на сума 370,000 л.: по постройката на дървенитѣ хамбари, за кантаритѣ, за шлеповетѣ и други. Съ това разрѣшение, да се изпращатъ отъ гласуванитѣ 2 милиона л. дървени хамбари и др. показва, че Върхов. Смѣтна Палата мисли, какво съ отпуснатия кредитъ сж прѣдвидени въ бюджета, и хамбаритѣ, и кантаритѣ, и шлеповетѣ, съ една рѣчь всичко което е потрѣбно за приложението на законътъ. Ако въ бюджета не бѣха прѣдвидени тѣзи нужди, то Върхов. Смѣтна Палата не щѣше да разрѣши и визира платежнитѣ заповѣди за тѣхното изплащане. (Глѣдай удостовѣрението отъ Палатата).

Независимо отъ всичко това, има писмени доказателства, които установяватъ, че м-стъръ Теневъ е искалъ допълнителни кредити, т. е. за такива прѣдмети, които сж прѣдвидени въ бюджета, а не кредити по чл. 126 отъ конституцията, т. е. за прѣдмети непрѣдвидени въ бюджета.

Тѣзи документи сж: 1) доклада на м-стра на финансиитѣ отъ 29 септемврий 1900 г. до Н. Ц. В. Княза.

Този докладъ, утвърденъ отъ князътъ съ указъ № 285 отъ 2 октомврий, е слѣдния:

„По прѣдложението на нашия м-ръ на финанситѣ прѣдставено намъ съ доклада му отъ 29 септемврий № 11387 и съгласно постановлението на Министерския Съвѣтъ отъ 26 септемврий т. г. протоколъ № 83.

Постановихме и постановяваме:

1. Разрѣшаваме на финансовото министерство единъ допълнителенъ кредитъ отъ 1 милионъ лв. за доизплащане разноскитѣ по приложение закона за данъка върху земнитѣ произведения прѣзъ текущата 1900 год.“

Отъ тѣзи два официални държавни акта, извършени съгласно формалноститѣ на закона за отчетностьта по бюджета, показватъ че м-стра на финансиитѣ оше прѣзъ 1900 г., когато не е имало и помисълъ за държавенъ сждъ, е искалъ допълнителенъ кредитъ а не кредитъ по чл. 127 отъ конституцията. Но това се вижда още по-ясно отъ послѣдующата листа на актове по изпълнението на княжескиятъ указъ № 285. М-стра на финансиитѣ, на основание на него праща въ Смѣтната Палата за визиране платежни заповѣди. Палатата мислила, че

кредита се иска по чл. 126 и му съобщава, че не може да визира платежнитѣ заповѣди, понеже кредита по чл. 126 билъ изчерпанъ и останалъ само 300.000 лева. Вслѣдсвие на това Палатата отказа да визира заповѣдитѣ. Министра на финансиитѣ, съ доклада отъ 12 октомврий 1900 год. № 11823 до М. Съвѣтъ, се оплаква отъ отказа на Върховната Палата и го моли, да ѝ прѣдпише да визира платежнитѣ заповѣди. Главното е, че въ този си докладъ м-стра казва, какво той не е искалъ кредита отъ 1 милионъ лева на основание чл. 126 отъ конституцията, но билъ искалъ допълнителенъ кредитъ.

И тъй отъ докадитѣ на министрътъ на финансиитѣ до Н. Ц. В. Князътъ и до Министерския Съвѣтъ се вижда, че неговото искане на кредита не се основава на чл. 126 отъ конституцията, т. е., че той иска свърхсмѣтенъ кредитъ за прѣдвидени въ бюджета потрѣби (хамбари, персонела и др.). Прѣдъ видъ на тѣзи официални актове, не може да се твърди отъ обвинението, че ние сме прѣвишили кредита по чл. 126, който сме били нарушили, чрѣзъ това прѣвишение. Не може да се твърди, повтарямъ, защото министа на финансиитѣ, още когато е потърсилъ кредитътъ, е казалъ изрично, че той не го иска на основание на този членъ отъ конституцията, но че го иска като допълнителенъ кредитъ за прѣдвидени въ бюджета прѣдмети.

Има ли нужда да се прибавятъ къмъ тѣзи официални актове и показанията на свидѣтели, бивши депутати, които показаха, че сѫ разбирали, когато е гласуванъ кредитъ отъ 2 милиона л., че въ него влиза и стойностьта на хамбаритѣ и всичко, което ще е потрѣбно за приложение закона за десятъка?

Има ли нужда да се припомнюва и друго едно обстоятелство, произтекающе отъ самия законъ за десятъка и установляюще, че прѣди гласуването на двумилионния кредитъ, правителството е било задължено да строи хамбари; че, слѣдователно, щомъ кредита отъ 2 мил. е отпуснатъ за прилагане закона за десятъка, то имплиситно е рѣшено, че отъ тѣхъ ще се харчи и за хамбаритѣ, както го е разбрала и Върховната Смѣтна Палата, та е разрѣшила да се похарчатъ отъ него за тази цѣль около 370,000 лева? Това обстоятелство е слѣдующето: установи се отъ показанията на бившитѣ депутати отъ X-тото обкикновено Народно Събрание, че въ проекта на закона не е имало никакъвъ срокъ за прѣкарване и прибиране десятъка; че такъвъ срокъ е билъ помѣстенъ въ законътъ по настояванието на самитѣ депутати, съ цѣль да задължатъ правителството, да прибере десятъка до 1 декемврий и съ това косвено да го задължатъ, да построи правителственни хамбари, за постройката на които министра не е искалъ да вземе веднага прѣмо задължение. И наистина, народното прѣдставителство по два начина можеше да застави правителството, да построи хамбаритѣ: или съ изриченъ текстъ въ законътъ, или имплиситно, като го задължи да прибере десятъка до извѣсна дата, което то не би могло да направи, безъ да построи потрѣбнитѣ за това прибиране хамбари.

Отъ това заключвамъ, че въ самия законъ за десятъка има имплиситно задължение за правителството, да построи хамбари. Кредита

отъ 2.000.000 лева е отпуснатъ въобще за прилагане закона. Слѣдователно тази сума е отпусната и за постройка на хамбари. А отъ това слѣдва, че нуждата отъ тѣхъ е прѣдвидена и въ самия бюджетъ, че исканитѣ отпослѣ суми за сжщата цѣль сж искани като допълнителни кредити за прѣдвидени въ бюджета прѣдмети.

Сега нека прѣминемъ къмъ тълкуването, което гражд. ищецъ дава на закона за отчетность на бюджета.

Като вижда необоримитѣ доказателства, които безспорно установяватъ, че хамбаритѣ, персонала и др. сж били прѣдвидени въ бюджета още при гласуването на 2-та милиона л.; че похарченитѣ отъ послѣ суми се искатъ свръхсмѣтно отъ допълнителнитѣ кредити, а не като извънредни по чл. 126 отъ конституцията, той прибѣгва до своеобразно тълкуване на законътъ за отчетносгьта по бюджета. Спорѣдъ това тълкуване и по чл. 126 отъ конституцията и по закона за отчетностьта, свръхсмѣтни кредити — безразлично отъ тѣхното наименование „допълнителни" и „извънредни" — се допущатъ максимумъ до единъ милионъ лева. Този единъ милионъ лева можалъ да се изчерпи, или само „извънредно", или само „допълнително" или „извънредно" и „допълнително". Това си тълкуване гражданскиятъ ищецъ основава на чл. 29 отъ закона за отчетностьта, който казва: „свръхсмѣтнитѣ кредити" не може да надминуватъ прѣзъ цѣла година за всички министерства опрѣдѣлената въ чл. 126 отъ конституцията сума 300.000 лева". Основанъ на този членъ, той казва: законътъ, като опрѣдѣля размѣра на кредититѣ, употрѣбя думата „свръхсмѣтни", която обема както допълнителнитѣ, така и извънреднитѣ. Закона, прочее, не различава; а тамъ, гдѣто той не различава, и ние нѣмаме право да правимъ различие. Отъ това трѣбва безъ друго да се заключи, че суммата, за която говорятъ чл. 126 отъ конституцията и чл. 29 отъ закона за отчетностьта се отнася и за двата вида свръхсмѣтни креди, упоменати въ чл. 26 отъ наименованието „допълнителни" и „извънредни". Така разсжждава и тълкува законътъ граж. ищецъ, като не иска да придаде абсолютно никакво значение на раздѣление свръхсмѣтнитѣ кредити на допълнителни и извънредни.

Най-напрѣдъ отъ фактическа страна той отива противъ себѣ си. Като захванете отъ Народното Събрание, додете въ слѣдствената комисия и се прѣнесете въ държавния сждъ, ще видите и въ тритѣ тѣзи мѣста голѣма борба отъ двѣтѣ страни, борба да се установи обстоятелството: дали похарченитѣ 3.000.000 лева сж искани за нужди прѣдвидени въ бюджета, или за прѣдмети непрѣдвидени въ него. На това обстоятелство обвинителя прѣдава особено и рѣшающе значение; за това той цитира въ обвинителния си актъ, какво сж показали върху него всички обвиняеми прѣдъ слѣдствената комисия. Самата слѣдствена дѣятелность съсрѣдоточи всичката си дѣятелность да установи, че паритѣ сж похарчени за непрѣдвидени въ бюджета прѣдмети, та да може да подведе прѣвишението подъ удара на чл. 126. Освѣнъ слѣдствената комисия и обвинителя, гражданскиятъ ищецъ прѣдаьа самъ рѣшающе значение на това обстоятелство, та затова е прѣдставилъ множество доказателства, съ които иска да установи, че прѣвише-

нието е отишло за покриване на непрѣдвидени отъ бюджета прѣдмети. Върху това главно обстоятелство се боримъ всички тука. Ето защо не може да се отрича рѣшающето значение на обстоятелството: дали прѣвишенитѣ суми сж похарчени за прѣдвидени въ бюджета прѣдмети, или за непрѣдвидени въ него. Слѣдъ тѣзи кратки забѣлѣжки, да се спрѣмъ върху самото тълкуване на закона. То не е право; то не търпи никаква критика.

Първо, защото всѣко подраздѣление кредититѣ на категории трѣбва да гони не метафизическо, но практическо значение, а пъкъ чл. 26 отъ закона за отчетностьта прави такова раздѣление, като казва: „Свръхсмѣтнитѣ кредити могатъ да бждатъ, или допълнителни, които сж прѣдвидени въ бюджета, или извънредни по прѣдмети непоименовани въ бюджета“. Второ, допълнителнитѣ кредити не могатъ да се черпятъ отъ кредита по чл. 126 отъ конституцията, защото той е прѣдназначенъ за разноски по прѣдмети непрѣдвидени въ бюджета, а пъкъ допълнителнитѣ кредити сж прѣдназначени и позволени отъ закона за прѣдмети прѣдвидени въ бюджета. Трето, не е вѣрно твърдението, че чл. 29 отъ закона за отчетностьта по бюджета, като употрѣбявалъ само думитѣ „свръхсмѣтни“, обемалъ и двѣтѣ категории — допълнителни и извънредни — които носятъ това общо наименование „свръхсмѣтни“.

Истина е, че чл. 20 не казва „свръхсмѣтнитѣ извънредни кредити не може да надминуватъ прѣзъ цѣлата година за всичкитѣ министерства опрѣдѣлената отъ чл. 126 отъ конституцията сума“. По думата „извънредни“ указано е въ чл. 29 другояче, а именно съ посочването на чл. 126 отъ конституцията. Чл. 29 отъ закона за отчетностьта на бюджета говори за онѣзи кредити, за които постановява чл. 126 отъ конституцията, а този послѣдния говори за кредити, които не сж прѣдвидени въ бюджета. Такива непрѣдвидени въ бюджета кредити, за които говори чл. 126, се наричатъ въ чл. 26 отъ закона за отчетностьта „извънредни“. Отъ това ясно слѣдва, че характера или категорията на свръхсмѣтнитѣ кредити, за които говори чл. 29, е опрѣдѣленъ съ посочването на чл. 126 отъ конституцията. Тази категория е тая на „извънреднитѣ“. Тъй че чл. 29 отъ закона трѣбва да се разбира въ смисълъ: „свръхсмѣтнитѣ извънредни кредити не може да надминуватъ . . . .“

Всичко друго тълкуване ще бжде само иудейско, което е противно и на смисъла и на значението на свръхсмѣтнитѣ кредити, подраздѣлени отъ закона на двѣ категории — допълнителни и извънредни. То е противно и на ясния смисълъ на чл. 126 отъ конституцията. Има общеприетъ принципъ, че всѣко тълкуване трѣбва да е отъ естество да прѣдаде нѣкое дѣйствие на зикона, отъ колкото да му се придава смисълъ, който не може да има никакво дѣйствие.

Ако се приеме тълкуването на гражданскиятъ ищецъ въ смисълъ, че допълнителнитѣ кредити могатъ да се черпятъ отъ кредита, установенъ отъ чл. 126 на конституцията, то ще е явно противно на текста на тоя членъ, който изрично казва, че сумитѣ ще се харчатъ за непрѣдвидени въ бюджета прѣдмети, а такива кредити споредъ чл. 29 отъ закона за отчетностьта сж само „извънреднитѣ“, а не и „до-

пълнителнитѣ". Ако ли пъкъ се приеме тълкуването въ смисълъ, че закона за отчетностьта по бюджета, макаръ и да упоменува за „допълнителнитѣ" кредити, разрѣшава суми само за „извънреднитѣ" кредити, въ такъвъ случай на закона се дава такова допълнение и смисълъ, който остава безъ всѣко дѣйствие „допълнителнитѣ" кредити. За да не дойдемъ до такава несъобразность, трѣбва да приемемъ онова тълкуване на закона за отчетностьта, което ние му даваме и което състои въ слѣдующето: закона за отчетностьта прѣдвижда двѣ категории свръхсмѣтни кредити: 1-во извънредни, установени отъ самата конституция [чл. 126] и размѣра на които е опрѣдѣленъ отъ послѣдната до 1,000,000; 2-ро „допълнителни" кредити, установени не отъ конституцията, а отъ закона за отчетностьта и размѣра на които не е опрѣдѣленъ. Тѣ сж безгранични. Тѣ иматъ само естествена граница, опрѣдѣлена отъ силитѣ на нашия бюджетъ, като е извѣсно, че допълнителнитѣ кредити не надминаватъ 10% отъ бюджета. Това тълкуване на закона за отчетностьта по бюджета се подкрѣпя, както ще видимъ отъ 20-годишното законодателствуване на нашето Нар. Събрание. Отъ него ще видимъ, че прѣвишението на бюджетитѣ или, както ги наричатъ още законодателнитѣ кредити, по сжществующитѣ до сега закони у насъ е имало само политическа отговорность, която никога не е практикувана спрѣмо никое министерство. За прѣвишението на тѣзи кредити въ бждяще се установи, съ новия законъ за отчетностьта, само чисто гражданска, а не и углавна отговорность.

Като разгледаме дѣятелностьта на Нар. Събрание по свръхсмѣтнитѣ кредити, ще се убѣдимъ въ истинностьта на казаното.

Както се вижда отъ писменитѣ обяснения, дадени отъ г. Тенева прѣдъ Нар. Събрание, а тъй сжщо и отъ дебатитѣ на Нар. Събрание по новия законъ за отчетностьта, въ продължение на 18 години сж похарчени около 300,000,000 допълнителни кредити. Съгласно закона за отчетностьта по бюджета, княжескитѣ укази по тѣзи кредити трѣбва да се прѣобърнатъ въ законъ. И дѣйствително ние намираме въ сборницитѣ на законитѣ 169 закона за свръхсмѣтни, извънредни и допълнителни кредити. Значи Нар. Събрание е било сезирано съ тълкуването на закона за отчетностьта по бюджета 169 пжти. То е издало 169 закона за такива кредити, като е давало на този законъ тълкуването, което азъ изложихъ. То е произнесло 169 пжти, че свръхсмѣтнитѣ кредити сж двѣ категории: допълнителни и извънредни; че допълнителнитѣ сж безгранични, а размѣра е ограниченъ само на извънреднитѣ. Нищо повече: прѣзъ течението на всичкото това врѣме, при гласуването на 169 закона за свръхсмѣтни кредити, направено послѣдователно отъ разни народни събрания, отъ разни правителства и разни партии, никому не е дохождало и на умъ даже, да повдигне въпросъ за нѣкаква политическа отговорностьть. Тѣ просто сж гласувани, като най-редовно и най-законно нѣщо. Какво показва всичко това? Само едно нѣщо: че всичкитѣ нар. събрания; всичкитѣ партии на редъ стамболиститѣ до 1894, народяцитѣ отъ 1894 до 1899, либералитѣ отъ 1899 до 1900, демократитѣ и прогресиститѣ отъ 1901 до днесъ сж тълкували еднакво закона за отчетностьта и

чл. 126 отъ конституцията, а именно въ изложения отъ защитата смисълъ, въ какъвто смисъль сж и законодателствували всички. А пъкъ припомни ви се афоризма на прочутия Гамбета „Quand tout le monde a tort, tout le monte a raison“. Той се налага именно за подобни случаи.

Въ Народното Събрание азъ се силавахъ на парламентарната юриспруденция, но моитѣ заслѣпени политически противници не щѣха и да слушатъ за нея. Като че ли тя не бѣше дѣло на тѣлото, което тѣ прѣдставляватъ. Чудното е, че и държавниятъ обвинитель ѝ отрича всѣко значение. Затова азъ ще си позволя да изкажа нѣколко мисли за значението и влиянието на юриспруденцията прѣдъ васъ, г-да сждии, които имате ваша собствена сждебна юриспруденция и които истински цѣните всяка юриспруденция, отъ която власть и да произхожда тя.

Знаете, г-да сждии, че има три юриспруденции: парламентарна, сждебна и административна. Всѣка отъ установенитѣ три конституционни власти има си своята юриспруденция.

Парламентарната юриспруденция се основава на чл. 44 отъ конституцията, споредъ който само Народното Събрание има право да тълкува истин кия смисълъ на издаванитѣ отъ него закони, както само сждътъ има право да тълкува постановеното отъ него рѣшение.

Юриспруденцията на изпълнителната власть или административната юриспруденция, се основава на чл. 50 и 160 отъ конституцията, споредъ които тази власть е натоварена да прилага законитѣ, като ги тълкува тамъ, гдѣто стане нужда.

Сждебната юриспруденция се основава на чл. 732 отъ гражд. сждопроизводство. По прѣдписанието на този членъ „всичкитѣ рѣшения и опрѣдѣления на Върховния Касационенъ Сждъ, съ които се разяснява точния смисълъ на законитѣ, се обнародватъ за всѣобщо свѣдене и ржководство, за еднообразното имъ тълкуване“. Тя се основава така сжщо и на чл. 39 отъ Сжд. устройство, който гласи: „Върховния Сждъ въ общо разпоредително засѣдание, по прѣдложение отъ министра на правосждието, се произнася и по въпроси, които на практика подигатъ съмнѣние и се рѣшаватъ нееднакво отъ сждилищата. Тълкуванията, които Върховния Касационенъ Сждъ дава въ този случай на законитѣ, се обнародватъ за всеобщо свѣдение и ржководство“.

Има ли значение сждебната юриспруненция на Върховния Касационенъ Сждъ? Задължителна ли е тя? Разрѣшението на тѣзи въпроси е лесно. Тя не е задължителна по закона, защото той казва изрично, че тя служи само като свѣдене и ржководство за еднаквото тълкуване и прилагане на законитѣ. Но тя става фактически задължителна.

Кой отъ насъ не знае авторитета и значението на юриспруденцията на Върхов. Касационенъ Сждъ? Кой може да го отрѣче? Ние знаемъ, че тя съставлява цѣлия източникъ на правната наука за нѣкои сждии и адвокати. Самия Върховенъ Касационенъ Сждъ ѝ придава значение на постоянна. Разгърнете много касационни рѣшения, и

ще намѣритѣ слѣдующия мотивъ: „Върховния Касационенъ Сѫдъ, както не еднократно е изтълкувалъ този законъ, намира . . .“

А вие, г-да прѣдседатели на сѫдилищата, не чувствувате ли ежедневно авторитета и значението на касационната практика? Кой отъ васъ не я слуша ежедневно цитирана отъ прокурори и защитници? Кой отъ васъ не я е полагалъ въ основата на рѣшенията си? Всички знаемъ нейното значение и влияние.

За по-голѣма нагледность ще си позволя да припомня единъ случай, който ни показва, какво значение отдава самия Касационенъ Сѫдъ на своята практика.

Помните, че двѣтѣ отдѣления отъ върх. кассационенъ сѫдъ тълкуваха различно чл. 743 отъ гражданското сѫдопроизводство. Първото отдѣление считаше, че само отсѫтствующитѣ отъ мѣстоседалището на сѫдътъ иматъ право да подаватъ жалбитѣ по пощата. Второто отдѣление тълкуваше, че този членъ отъ закона еднакво се прилага и за присѫтствующитѣ. При това не еднакво тълкуване на закона една и сѫща жалба се считаше за просрочена, ако попаднеше въ I-то отдѣление, и се считаше за подадена въ срокъ, ако се гледаше въ II-то отдѣление. Това разнообразно тълкуване на едно и сѫщо законно разпореждане прѣдизвика тълкуване отъ общото събрание, въ което се прие тълкуванието на I-то отдѣление. Но понеже имаше много български граждани, на които жалбитѣ се счетоха за просрочни споредъ общото тълкуване, тѣ поискаха възстановление на апелационния срокъ, като се основаха на касац. практика. И наистина, Върховния Касац. Сѫдъ призна, че българскитѣ граждани сѫ могли да се заблудятъ отъ разната касационна практика по единъ и сѫщи законъ и че това обстоятелство е отъ естество да позволи подновяване на срокътъ. Такъво почитание отдаде сѫдътъ на своята касационна практика.

Ако практиката на сѫдебната власть има такова значение и влияние, то защо да ги нѣма юриспруденцията на законодателната и изпълнителната власть, по материитѣ на тѣхнитѣ атрибуции? Защо да нѣма такова значение парламентарната юриспруденция на Народното Събрание, което, съгласно чл. 44 отъ конституцпята, има право да тълкува истинския смисълъ на законитѣ?

Какъвъ авторитетъ, какво значение би имало Народното Събрание, което на основание на конституцията 169 пѫти е тълкувало истинския смисълъ на закона за отчетностьта, ако сега вие, които по конституцията нѣмате правото да тълкувате истинския смисълъ на законитѣ, а ги тълкувате само по прѣдполагаемата воля на законодателя, обявите, че истинския смисълъ на тоя не е онзи, който му е дало Събранието, а е този, който вие му давате? Нѣма ли да бѫде това едно прѣвишение на власть отъ ваша страна? Не ще ли е равносилно това на подчинение законодателната власть на сѫдебната? Конституцията забранява такова завладяване на едната власть отъ другата.

Значението и влиянието на юриспруденцията се признава напълно и отъ науката споредъ мнѣнието на най-отличнитѣ юрискон-

султи, като Порталисъ, Лоранъ, Бушие, Мерленъ, Тролонъ и др.; тя е истинското допълнение на законътъ; тя е Дигестата на законитѣ.

Парламентарната юриспруденция при тълкуване на законитѣ има това прѣимущество прѣдъ сждебната, че законодателя тълкува своята собственна воля, а сждътъ тълкува чужда воля — волята на законодателя.

Както всичко е измѣнчиво на този свѣтъ, така и юриспруденцията се измѣнява. Многогодишното тълкуване, давано на единъ законъ, може да се признае за погрѣшно и сждътъ има право да направи retour glorieux. Но когато Касационния Сждъ направи този „славенъ повратъ“, когато усвои друго тълкуване, ни единъ сждия не се наказва углавно за старото тълкуване, защото се прѣдполага, че то е било добросъвѣстно.

Тъй сжщо и Нар. Събрание може да направи retour glorieux отъ своето 20 годишно законодателствуване, отъ своята 20 годишна парламентарна юриспруденция по тълкуване на закона за отчетностьта по бюджета, но то нѣма право да иска углавно наказание на онѣзи, които сж поддържали старото 20 годишно тълкуване, защото то е било добросъвѣстно.

Такъвъ е до тази минута закона у насъ, такова е 20 годишното законодателствуване по допълнителнитѣ кредити. Тѣ сж неограничени.

Какво ще бжде въ бждяще? На този въпросъ отговаря новия законъ за отчетностьта по бюджета. Споредъ внесения законопроектъ въ събранието оставаше старата система на свръхсмѣтни кредити: допущаха се допълнителни, безъ никаква граница, и обикновенни свръхсмѣтни (които по стария законъ носятъ наименование „извънредни“) кредити въ опрѣдѣления отъ чл. 126 отъ конституцията размѣръ. [1])

При разискване на този законопроектъ, въ финансовата комисия възникна въпросъ, да се унищожатъ сжществующитѣ до сега допълнителни кредити, които разваляли равновѣсието на бюджета. Да ви расправя и единъ епизодъ отъ това разискване. Като се обяснило въ финансовата комисия, че отъ какъ България е освободена, до сега сж похарчени около 130,000,000 допълнителни кредити, което се пада срѣдно по 12,000,000 на годината, депутата г. Арсениевъ извикалъ съ всичкото си чистосърдечие: „Ами тогава кждѣ остава конституцията? Тя е била, значи постоянно нарущавана!“ Прѣдседателя на финансовата комисия г. Гешевъ и министра на финанситѣ, съ свойственото тѣмъ умѣние успѣли да убедятъ депутата, че прѣвищението на кредититѣ не е нарушение на конституцията; че при все това, за въ бждаще допълнителнитѣ кредити може да се унищожатъ. Повдигнато и рѣшено: финансовата комисия изхвърли отъ проекта допълнителнитѣ кредити и нейния докладчикъ г. Христовъ обяви тържествено въ Нар. Събрание, че финансовата комисия е направила една важна финансова реформа: унищожила за въ бждяще допълнителнитѣ кредити, сжществуването на които до сега разваляло равновѣсието на

[1]) Вижъ чл. 27 отъ законопроекта на новия законъ за отчетностьта.

бюджета. За тази финансова реформа въ бѫдѫще говорй и министра на финансиитѣ.

Слѣдъ дълги дебати по този въпросъ прѣдложената отъ финансовата комисия реформа — унищожение на допълнителнитѣ кредити — се прие. Това се вижда явно отъ окончателния текстъ на гл. 27, отъ който се изхвърлиха допълнителнитѣ кредити.

Слѣдъ тази финансова реформа, по новия законъ у насъ оставатъ само свръхсмѣтнитѣ кредити, прѣдвидени въ чл. 126 отъ конституцията подъ ново наименование „обикновени", вмѣсто наименованието по стария законъ „извънредни". Новия законъ за отчетностьта допуска и друга категория свръхсмѣтни кредити, подъ наименование „извънредни", но тѣ сѫ основани на чл. 124 и 125 отъ конституцията, които не ни занимаватъ въ случая.

За прѣвишение на свръхсмѣтнитѣ обикновени, по чл. 126 отъ конституцията кредити, както видѣхме отъ текста на чл. 30, за въ бѫдѫще се установява само чисто гражданска отговорность.

Прѣвишение на законодателнитѣ кредити споредъ чл. 59 влѣче тоже само чиста гражданска отговорность за респективния м-стръ.

Когато излагахъ чл. 30 отъ закона за отчетностьта по бюджета, въ свързка съ чл. 126 отъ конституцията, забѣлѣжихъ, че за прѣвишение на прѣдвидената отъ този членъ сума единъ милионъ лева се установи чисто гражданска отговорность само за министра на финансиитѣ. Сѣдалището на материята за тази гражданска отговорность е тука. Членъ 59 (по проекта 57) отъ новия законъ за отчетностьта по бюджета забранява да се прѣвишаватъ законодателнитѣ кредити и въ случай на прѣвишение респективния министръ остава чисто граждански отговоренъ, т. е. да плати отъ джеба си.

Втората реформа, която прогласи финансовата комисия, бѣше въвеждане принципътъ на чисто гражданската отговорность, която до сега не сѫществува у насъ, за прѣвишение кредититѣ.

По въвеждането на този принципъ се появиха въ събранието двѣ мнѣния. Споредъ първото мнѣние, на чело на което бѣха министра на финансиитѣ, докладчика на закона съ болшинството отъ Събранието, чисто гражданска отговорность за прѣвишение кредита се въвежда по начало за пръвъ пѫть у насъ; тя до сега не е сѫществувала; вмѣсто нея е била политическата отговорность, никога спрѣмо никой министръ не упражнява.

Споредъ второто мнѣние гражданската отговорность сѫществува и сега у насъ, но нѣмала санкция, та трѣбвало да я санкционираме. Едни я намираха установена въ чл. 56 отъ закона за задълженията и договоритѣ; други — въ чл. чл. 153 и 165 отъ конституцията. Но прѣдставителитѣ на двѣтѣ мнѣния, всичкитѣ депутати, бѣха съгласни въ едно: че прѣвишението на кредититѣ влѣче подирѣ си чисто гражданска, а не углавна отговорность. Между всичкитѣ депутати имаше само единъ, който бѣше на мнѣние, че прѣвишение на кредититѣ влѣче подирѣ си и углавна отговорность, но това мнѣние, прѣдметъ на разни остроти, остана изолирано.

Повдига се и другъ важенъ въпросъ: какъ ще се реализира тази

отговорность? Кой съдъ ще е компетентенъ да съди министритѣ за нея? Правиха се по този въпросъ разни прѣдложения: едни прѣдлагаха да съдятъ обикновенитѣ съдилища на общо основание, други — апелативнитѣ съдилища, трети — касационния съдъ; но министра на финансиитѣ заяви, че той скоро ще внесе въ Събранието особенъ законъ, който да опрѣдѣли всичкитѣ случаи на гражданска отговорность на министритѣ, процедурата и компетентностьта.

„М-ра М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Въ комисията се постави само началото за гражданската отговорность на министритѣ. Съ това не се разрѣшава, нито процесуалниятъ начинъ, нито пъкъ другитѣ обстоятелства, по които може да се съди единъ министръ. Менъ ми се струва, че да се прилага сега съществующиятъ законъ за гражданското съдопроизводство, ще бъде много мъчно; наопаки, тази материя трѣбва да се третира по особенъ процесуаленъ законъ за гражданската отговорность на министритѣ, и такъвъ единъ законъ ще трѣбва да се внесе. Ние за сега не сме го приготвили, не сме работили върху него, но този законъ ще трѣбва да се внесе и обсъди въ Народното Събрание и тогава чакъ да се прилага.“

Подиръ това заявление на финансовия министръ, станаха дълги дебати, слѣдъ които чисто гражданската отговорность за министритѣ се прие само по принципъ, съ текстоветѣ на чл. 30 и 57, съ обѣщание отъ министра, че той скоро ще внесе особенъ законъ за прилагането ѝ.

При това би имало една непълнота, ако не упомена, дѣ въ дебатитѣ се обърна особено внимание върху различието между чисто гражданската отговорность, произтекающа отъ прѣвишение кредититѣ по чл. 30 и 57, и гражданската отговорность, произтекающа отъ прѣстъпление. Подчеркна се ясно, че тѣзи двѣ отговорности нѣматъ нищо общо помежду си; че за прилагане на втората има вече законъ, — той е закона за съдене на министритѣ; а за първата — чисто гражданска — сега се приема по принципъ и ще се внесе особенъ законъ за упражнението ѝ. По този въпросъ говориха въ събранието найдобритѣ оратори, най-силнитѣ знатоци на материята.

И тъй, у насъ до тази минута прѣвишението на кредититѣ — по нашето законодателство, по нашата парламентарна юриспруденция — влѣчеше подирѣ си само политическа, парламентарна отговорность. Новия законъ за отчетностьта по бюджета въведе по начало чисто гражданска отговорность за въ бъдъще.

Понеже, както ще ви обясни г. Теневъ, който е авторътъ, съставительтъ на стария законъ за отчетностьта по бюджета, нашия институтъ по свръхсмѣтнитѣ кредити е приетъ отъ френското законодателство; нека прослѣдимъ тамъ въпроса за отговорностьта, произтекающа отъ прѣвишение на кредититѣ. И въ Франция има двѣ категории свръхсмѣтни кредити (Crédits additionnels): допълнителни (supplémentaires) и извънредни (extraordinaires). Въпроса за отговорностьта на тѣхното прѣвишение въ Франция стои така.

Тамъ за прѣвишение кредититѣ не се допуща и гражданската отговорность. Истина е, че въпросътъ, дали въ Франция има само

политическа отговорность или и гражданска, е прѣдизвикалъ нѣкои рѣдки разногласия. Но болшинството днесъ признава, че и гражданската отговорность не сѫществува.

Нека прослѣдимъ мнѣнието на разни автори по въпроса.

Ето какво казва знаменития конституционалистъ Росси:

„Възможно е администрацията да бѫде задължена да похарчи повече отъ сумата, която е гласувана въ бюджета. Така, отъ страхъ на едно неприятелско нападение (invasion) гласува се единъ милионъ за едно укрѣпление на границата: при единъ форсъ мажоръ управлението похарчува 3,000,000. Тъй сѫщо може да се случи, при извънредни обстоятелства, едно нѣщо, за което никакъ не е мислено, непрѣдвидени разноски, за които бюджета не говори. Тука въпроса не е да се прѣвишатъ разноскитѣ (d'excéder une dépense), но да се направятъ нови разноски . . . .

„Ако камарата удобри разноскитѣ, тя гласува и дава на министра това, което англичанитѣ наричатъ un bill d'indemnité; тогава разноскитѣ се считатъ за редовно направени (Rossi, Cours de droit Constitutionnel, t, IV, p. 180, 181).

„Камарата отказва bill d'indemnité, оттеглюва болшинството на министра; по този начинъ тя изказва волята си и сваля министра. Короната не може да продължава довѣрието си къмъ едно лице наказано така политически. Искатъ ли да отидѫтъ по-далечъ, искатъ ли да дирятъ отъ министра ефективни, материални и парични загуби или пъкъ да произнесатъ нѣкое наказание? Наказание не може да се допусне тамъ, гдѣто нѣма измама (dol); политическото сваляне стига...“ [1])

А извѣсния J. Clos въ своето съчинение „De la responsabilité des ministres“ пише: „Въ всичкитѣ свободни страни има единъ сѫщественъ принципъ отъ публичното право, че не може да се похарчи нищо, което не е гласувано прѣдварително отъ парламента. При все това силата на нѣщата измѣнява този принципъ: всичкитѣ правителства изпадатъ въ абсолютна нужда да похарчатъ повече отъ гласуваното, безъ да иматъ възможность, да изискатъ съгласието на незасѣдающия парламентъ“.

„Въ Англия не сѫществува специаленъ законъ, но отъ прецеденти излиза, че министритѣ могатъ да похарчатъ въ извънредни случаи суми негласувани отъ парламента. „Въ едно парламентарно управление казваше въ 1865 г. Маколей, постоянно изникватъ случаи, когато изпълнителната властъ е длъжна да остави смѣло на страна законитѣ, като разчита на добрия разумъ на парламента, който нѣма никого да бламира, слѣдъ като изслуша изложението на всичкитѣ обстоятелства. Би било не едно прѣимущество, а едно обществено нещастие, ако правителството бѣ лишено отъ възможностьта, да упражни своята дирекционна властъ. Въ Англия, както и въ Франция, гаранцията срѣщу злоупотрѣбленията на изпълнителната властъ се намира въ необходимостьта да се получи ратификацията на парламента. Какви би били въ Франция послѣдствията, ако камарата откаже да удобри из-

[1]) Ibid стр. 388, 389.

харченитѣ суми? Когато министра е спазилъ всичкитѣ установени отъ закона формалности за допълнителнитѣ кредити (т. е. когато има рѣшение на Министерския Съвѣтъ и декретъ отъ прѣдседателя на републиката) . . . министра не е виновенъ; не може да се обвинява за прѣстжпление или гражданско квази-прѣстжпление: неговата гражданска отговорность не е ангажирана; той не може да бжде осжденъ да заплати врѣди и загуби на държавата. . . Ако камарата не разрѣши сумитѣ, послѣдствията, отъ политическа точка зрѣние, отъ този вотъ сж едно бламиране на министра, бламиране, което може да прѣдизвика неговата оставка. . ."

И тъй, въ Франция е безспоренъ въпроса, когато министра прѣвиши кредититѣ, като спази законнитѣ формалности: тогава има само парламентарна отговорность — бламъ. Въпроса е спорень само, когато министра е похарчилъ повече отъ гласуваната по бюджета сумма, безъ разрѣшението на Министерския Съвѣтъ и безъ декретъ отъ прѣдсѣдателя на републиката.

Направиха се въ Франция нѣкои опити, за да се въведе гражданската отговорность, произтекающа отъ прѣвишение на кредититѣ, но всичкитѣ излѣзоха не удачни. Отъ многото законопроекти по този въпросъ ни единъ не се прие. Въ 1834 г. правителството внесе такъвъ проектъ, но той пропадна, защото противъ него възстанаха такива личности като Барта (Bartha). Г-нъ Д-ръ Табурновъ ви цитира една негова рѣчь, произнесена въ камарата на Перовеmѣ. Азъ ще я допълня съ онова, което г. Табурновъ изпусна.

Бартъ е билъ докладчикъ по закона за министерската отговорность. Ето какво казва той:

„Министра, който прѣвишава кредититѣ си въ случаи, които той счита за бързи, не нарушава закона (Le ministre qui exède ses crédit dans des cas qu'il croit urgents ne viole pas la loi). Той може да се лъже въ прѣцѣнка на обстоятелствата, но той не прави друго, освѣнъ да упражнява една законна власть. Има случаи, гдѣто държавния интересъ или прѣдвиждането на едно голѣмо политическо събитие, му заповѣдватъ повелително да похарчи суми, не оторизирани отъ финансовия законъ. Неговото бездѣйствие тогава би било прѣстжпно; и въ наложителни обстоятелства то би имало сжщитѣ опасности, като измѣната. Има единъ вѣченъ принципъ, че нѣма виновенъ тамъ, гдѣто нѣма прѣстжпно намѣрение. Този принципъ покровителствува министритѣ на равно съ проститѣ граждани" . . .

„ . . . Контролътъ на камаритѣ, проницателната публичность и свободата на пресата сж неизмѣрими гаранции противъ едно подобно прѣстжпление" . . .[1]).

Бартъ бѣше отъ най-крупнитѣ фигури въ камарата на перовеmѣ; когато той говорѣше, неговитѣ колеги перове го слушаха, като казваха. Когато Бартъ говори, той говори за закона и за интереситѣ на отечеството". Такъвъ бѣше неговиятъ авторитетъ.

---

[1]) Archives Parlementaires, Chambre des Pairs séance du 7 avril 1836. p. 533, 534).

По-късно, въ 1837 Персилъ, който прѣзъ 1830 г. обвиняваше министритѣ на Карла X, въ качеството си министра на правосѫдието внесе законопроектъ за министерската отговорность. При разискването на този законопроектъ, въ камарата на депутатитѣ Персилъ казва, между друго, слѣдующето:

„Единъ министръ е длъженъ да дѣйствува въ интереса на държавата. Ако бързи обстоятелства, настѫпали въ отсѫтствието на камаритѣ, изискватъ непрѣдвидени разноски, той не е свободенъ да се въздържи (il n'est pas libre de s'en abstenir). Може той да се лъже; може кимаритѣ да не удобрятъ по-послѣ неговитѣ мѣрки и да изкажатъ неудобрѣнието си, като отхвърлятъ исканитѣ отъ него кредити, но не е ли очевидно, че за сторената си съ добро намѣрение грѣшка, той трѣбва да отговаря само политически; че тази грѣшка компрометира само неговата неспособность, но не и неговата честность, че, слѣдователно за тази грѣшка вие можете да накажете министра само като вдигнете подържката си и довѣрието си отъ него и като се лиши отъ довѣрието на царьтъ; че той не може да се наказва съ лишение на своята свобода или на своето имущество?“

„Принципа е, че за да може едно врѣдно дѣйствие да се възведе въ прѣстѫпление, изисква се зълъ умисълъ (la perversité de l'intention): ще бѫде ли справедливо да правимъ изключение отъ този принципъ, за да увеличимъ (pour aggraver) министерската отговорность; да възвеждаме една грѣшка въ прѣстѫпление, една неумѣлость въ нарушение на законъ и да заставяваме единъ министъръ, да отговаря съ своето имущество за събитията, които осуетяватъ неговитѣ проекти и даже за промѣната въ мнѣнието (l'opinion), което ги бламира, слѣдъ като ги е прѣдизвикало?

„Постояннитѣ страхове отъ такава широка отговорность биха ли оставили на министра свобода, да мисли и дѣйствува за интереса на държавата? Въ обстоятелства, които изискватъ бързо и смѣло рѣшение, трѣбва ли той да избира между личната безопасность и публичния рискъ; трѣбва ли длъжноститѣ на единъ баща да влѣзатъ въ борба съ длъжноститѣ на единъ държавенъ мѫжъ? При тѣзи толкова важни неудобства за министра, каква жалка (misérable) компенсация за него — да му конфискуватъ имота и да съсипятъ сѣмейството му?“

(Discours de M. Persil ministre de la justice et des cultes, séance du 9 janvier 1837. Arch. Parlementaire p. 253).

Въ 1894 депутата Гастонъ Бозерианъ (Gaston Bozérian) внесе прѣдлежение специялно за гражданската отговорность на министритѣ, произтекающа отъ нарушение закона за гласуванитѣ кредити. Въ това прѣдложение изрично се казва, че подъ страхъ на гражданска отговорнось министритѣ не могатъ да похарчатъ повече отъ гласуванитѣ кредити. Обаче и това прѣдложение на Бозериана пропадна. Тъй щото всичкитѣ опити, правени до сега въ Франция за въвеждане гражданска отговорность, излѣзоха несполучливи.

Като има днесъ споръ въ Франция само за гражданска отговорность по прѣвишение кредититѣ, то имало ли е въ минало врѣме

нѣкога положителенъ текстъ за углавна отговорность по това прѣвишение, било въ Франция, било другадѣ?

Историята на публичното право знае само единъ врѣмененъ примѣръ. То е въ Франция, законъ отъ 10 вандемиеръ г., IV (1796), чл. 10, дѣто се казваше, че министритѣ сж отговорни углавно за всѣко харчане на обществени пари, безъ декретъ отъ законодателното тѣло или разрѣшение отъ изпълнителния директаоръ.

Но този законъ се отмѣни съ конституцията отъ година VIII. Отъ тогава и до днесъ прѣвишението на кредититѣ въ Франция влѣче подирѣ си само политическа отговорность.

Трѣбва да отбѣлѣжимъ, че въ този периодъ сж правени опити и е проповѣдвано, да се установи углавна отговорность за прѣвишение на кредититѣ. Нека прослѣдимъ въпроса и отъ тази точка.

Прѣвишението на кредититѣ никога въ Франция отъ 1779 до днесъ не е било прѣдметъ на углавна отговорность. За това свидѣтелсвува Перенъ (Perrin), който, като критикува мнѣнието на Ferriera за прилагане общия наказателенъ кодексъ спрѣмо министритѣ, казва:

„Едно просто изучване на нѣкой отъ законопроектитѣ върху министерската отговорность показва, че голѣмо число отъ нарушенията, присжщи на министерскитѣ длъжности, не сж прѣдвидени въ углавнитѣ закони. Напримѣръ актоветѣ, които иматъ за цѣль да се прѣдприеме една война безъ позволението на парламента; оставянето да навлѣзатъ въ народната територия чужди войски; парализиране дѣйствията на парламента; нѣмѣсата въ изборитѣ; влиянието да се покачатъ или понижатъ цѣнитѣ на държавнитѣ книжа; прѣвишаване на законодателнитѣ кредити."

Сега да се прочетатъ ежегоднитѣ протести на Смѣтната Палата, изложени въ официялнитѣ доклади (отчети) срѣщу прѣвишавание на законодателнитѣ кредити, за да се убѣдимъ, че едно наказателно разпореждане по този прѣдметъ би било твърдѣ желателно (pour se convaincre qu'une disposition pénale à ce sujet serait fort désirable).[1])

Jean Clos разисква сжщия въпросъ и пише: „Понеже гражданската отговорность на министритѣ не установява въ тази материя достатъчна гаранция, би трѣбвало да се прибѣгне къмъ углавната отговорность (il faudrait faire intervenir la responsabilité pénale), като се наложи едно наказание на министра, който би похарчилъ безъ разрѣшение на Събранието, безъ да спази правилата за допълнитѣлнитѣ кредити p. 229."

Сжщия Jean Clos, като изброява министерскитѣ прѣстжпления, казва слѣдующето:

„Като прибавимъ къмъ тѣзи дѣйствия онѣзи, които рациононално застрашаватъ; онѣзи, които — безъ нѣкога да сж служили като мотивъ за даване министритѣ подъ сждъ — често сж ставали, като напримѣръ: маневри, да се повлияе върху покачвание и понижение цѣнитѣ на публичнитѣ фондове и прѣвишение на гласуванитѣ отъ парламента кредити (le fait de dépasser les crédits votés par le par-

---

[1]) Perrin, Responsabilité pénale des ministres, p. 280, 281.

lement); ще сполучимъ да дадемъ достатъчна гаранция за държавнитѣ интереси."[1])

За установяване углавна отговорность за прѣвишение кредититѣ се направиха опити въ камарата. Така, ние намираме по този въпросъ едно:

„Proposition de loi sur la responsabilité ministérielle, présentée par M. Pascal Duprat en 1878, чл. 4 отъ който гласи: има преварикация отъ страна на единъ министъръ, ако той прѣвиши законодателнитѣ кредити."

(Art. 4, il y a prévarication de la part d'un ministre: (7-o) S'il intervertit ou dépasse les crèdits législatifs).

Но този проектъ пропадна, както пропаднаха и всичкитѣ прѣдложения и проекти, прѣдставени прѣди него.

Въ България е сжщото. Знаменития коментаторъ на белгийската конституция пише:

„Конгреса счете, че е достатъчно да се задължатъ министритѣ да заплатятъ загубитѣ, произходящи отъ прѣстжпление (d'un crime ou d'un délit). Останалото той прѣдостави: на контрола на камаритѣ, на активната бдителность на пресата, на осжждането на общественото мнѣние . . .".[2])

Единствената страна, въ която днесъ сжществува углавна отговорность за прѣвишение кредита, е Америка. Тамъ е въ сила слѣдующия законъ:

„Всѣкой чиновникъ, който съзнателно за постройка, поправка или мобелиране на общественото здание или всѣко друго обществено подобрѣние, сключи контрактъ, прѣвишаващъ гласуванитѣ за този прѣдметъ кредити, се наказва съ затворъ най-малко 6 мѣсеца, а най-много 2 години съ присжждане да заплати глоба отъ 2,000 долара".

Заключението, което правя отъ всичко изложено, е слѣдующето:

1. Въ Франция и Англия днесъ има само политическа отговорность за прѣвишение на кредититѣ.

2. Всичкитѣ опити, направени въ Франция да се установи гражданска или углавна отговорность за прѣвишението на кредититѣ, пропаднаха.

3. За да може да се наложи било гражданска, било углавна отговорность на министра за прѣвишение на кредититѣ се изисква изриченъ за това текстъ.

4. Единствената страна въ цѣлия свѣтъ, гдѣто днесъ се наказватъ министритѣ углавно за прѣвишение на кредититѣ е Америка.

5. Това наказание става въ силата на изрично наказателно разпореждане.

V.

Разпиляване на държавнитѣ пари. (Dissipation).

Гражданскиятъ ищецъ, като съзира опасность за своето искане, основано на прѣвишение кредита, се улавя о друго срѣдство, макаръ

[1]) Jean Clos, La responsabilitè ministerielle p. 150.
[2]) Thonissen, la Constitution Belge, № 278, p. 208.

и косвено. Той се провиква, че въ случая имало не само прѣвишение на кредита, но имало и разпиляване на държавни нари, което ако се признаяло, могло да направи да се приеме гражданския му искъ.

Да видимъ: а) какво нѣщо е разпиляването, б) въ какво състои то и в) какъ се наказва?

Разпиляването е съвършено различно отъ прѣвишението на кредититѣ и нѣма нищо общо съ него.

Разпиляването е безполезно харчене на държавнитѣ иари. То може да стане и въ кржгътъ на бюджета и вънъ отъ него: ако за единъ прѣдметъ е гласувано въ бюджета 200,000 лева и министра похарчи 150,000 съвършенно безполезно. Той макаръ и да е въ кржга на бюджета, е отговоренъ углавно за разпиляване.

Понеже полезностьта или безполезностьта отъ похарченитѣ суми се опрѣдѣлятъ твърдѣ мжчно, то днесъ това прѣстжпление е изхвърлено почти въ цѣлия свѣтъ. Разпиляването въ френския езикъ има двѣ наименования: dissipation и dilapidation. Нека прослѣдимъ и неговата история твърдѣ на кратко.

Въ Франция сжществуваше едно врѣме углавно наказание за разсипничеството; а днесъ то е непознато въ Франция. Най-напрѣдъ наказанието за разсипничество се установи съ конституцията отъ 3—14 септемврий 1791, чл. 5 отъ която гласи: „Министритѣ сж отговорни за всѣко разпиляване (de toute dissipation) на общественитѣ пари".

Този принципъ се възприе и отъ конституцията отъ г. III (1795) съ това само различие, че за разпиляване се наказваха углавно не само министритѣ, но и народнитѣ прѣдставитчли. И наистина. чл. 115 отъ конституцията гласи: „Членоветѣ отъ законодателното тѣло се даватъ на сждъ прѣдъ сжщия върховенъ сждъ за имѣна, за „разпиляване" (dilapidation), за маневри имѣющи за цѣль събарането на конституцията . . .". А чл. 10 отъ закона отъ 10 вандемиеръ, год. IV (1796) прави министритѣ углавно отговорни „за всѣко разпиляване (de toute dissipation) на обществени пари".

Считамъ за излишно да излагамъ подробно, какъ сждяха и депутатитѣ по конституцията отъ 1705 г. Достатъчно е само да се спомни, че процедурата бѣше много тежка за тѣхъ. Тя е изложена въ самата конституция.

Углавното наказание за разпиляването се отмени съ конституцията отъ година VIII (1799), за да не остане никакво съмнѣние върху отмѣнението на депутатската отговорность, прогласена въ конституцията отъ III година. Конституцията отъ VIII го декларира изрично съ чл. 69, който казва: „Обязаноститѣ на членоветѣ, било на Сената, било на законодателното тѣло, било на Трибуната, тѣло на Държавния Съвѣтъ, не даватъ мѣсто на никаква отговорность". А чл. 72 отъ сжщата конституция, текста на който ни е познатъ вече, отмени и спрѣмо министритѣ всѣка отговорность за разпиляването. Отъ тогава и до днесъ Франция не знае прѣстжплението „разпиляване (dissipation).

И отъ двѣтѣ конституции (1791, 17?5) се вижда, че прѣстжплението разпиляване е отдѣлно и самостоятелно отъ прѣстжплението нарушение на конституцията. Прочитането на съотвѣтствующитѣ членове отъ онѣзи конституции ще ви увѣри въ казаното: Art. 5 на конституцията отъ III година говори отдѣлно за нарушение на конституцията и отдѣлно за дисипацията. Сжщо, видѣхме, прави и текста на чл. 115 на конституцията отъ 1795 и закона отъ 10 авандиеръ 1796 г. (art. 10).

Петнайсеть години слѣдъ отмѣнение на конституцията отъ 1795, и заедно съ нея и прѣстжплението распиляване (дилапидация) виждате опитъ за въвеждането му отново като прѣстжпление. Този опитъ направи Фаризъ съ своя проектъ отъ 1814, който прѣдвижда прѣстжплението dissipation и го подвежда подъ concussion. Обаче, както знаемъ, този проектъ пропадна.

И проекта на Дево (Devau) отъ 1832 обема прѣстжплението dissipation, подведено подъ concussion; но и този проектъ не избѣгна участьта на прѣдшесвующитѣ, не бѣше по-щастливъ отъ тѣхъ.

Най-послѣдния проектъ на Дюпра (Duprat), който е най-пъленъ и най-подробенъ, не прѣдвижда разпиляванието като прѣстжпление; Дюпрá е противъ въвежданието му въ прѣстжпление.

Така пропаднаха въ Франция всичкитѣ опити по установяване углавна отговорность за министритѣ, произтекающа отъ разпиляване (dissipation) на държавнитѣ пари.

Въ Румжния сжществуваше углавна отговорность за министритѣ по „парижката конвенция отъ 1858 за съединенитѣ княжества Влахия и Молдовая", чл. 15 отъ която гласи: Министритѣ сж отговорни за нарушение на законитѣ и особено за всѣко разпиляване (de toute dissipation) на общественитѣ пари.

Но Ромжнската конституция отъ 1866 и закона за сждене министритѣ отхвърлиха това прѣстжпление, като много неопрѣдѣлено и много опасно за една млада и възраждающа се държава. И наистина, това прѣстжпление е едно отъ най-ужаснитѣ и най-дискреционнитѣ. То е било въ изключителна врѣда на държавитѣ, въ които е сжществувало.

Ддесъ въ просвѣтенитѣ държави се стремятъ да отстранятъ разпиляването на държавни пари съ това, като оставатъ ржцѣтѣ на министра развързани въ извѣсно отношение, а не съ това, като ги свързватъ чрѣзъ заплашване съ углавна отговорность за разпиляване. Като примѣръ на такова умно разпореждане мога да посоча на чл. 57 отъ баденската конституция, който казва:

„Art. 57. Никакъвъ заемъ не може да се направи законно, безъ разрѣшението на държавата . . . .

„Въ случай на нужда за извънредни разноски, непрѣдвидени и бързи, които по размѣра си ще бждатъ по-малки отъ онѣзи, които трѣбва да се похарчатъ за свикването на извънредна сесия, но които при това не могатъ да се покриятъ отъ гласуванитѣ кредити, може да се направи единъ валиденъ заемъ съ съгласието на болшинството

отъ постоянния комитетъ (somité cubsistant). Договоритѣ се прѣставятъ за удобрѣние въ първата ближна сесия на Събранието".

Прѣстжплението „разпиляване" е останало като античность, само задъ океана — въ Бразилия, конституцията на която отъ 1824, въ чл. 179 § 11, постановява, че министритѣ сж отговорни „за разпиляване на обществени пари".

На континента Португалия, по чисто династически съображения спрямо Донъ-Педро, зае цѣлата бразилска конституция; зае и разпиляването. И дѣйствително, чл. 103 отъ тази конституция постановява, че министритѣ сж отговорни за „разпиляване на обществени пари".

И така, днесъ въ цѣлия свѣтъ има само двѣ държави: Бразилия и Португалия, въ които сжществува прѣстжплението „разпиляване". Конституциитѣ на тѣзи двѣ държави прѣдвиждатъ наредъ съ това прѣстжпление и други двѣ прѣстжпления за нарушение а) на конституцията и б) на законитѣ.

Отъ изказаното за това особено прѣстжпление, непознато на нашата конституция и на нашитѣ закони, се вижда, че Държавния Сждъ не ще може да се занимава даже съ него. Но азъ бѣхъ дълженъ да подема и разбия „подхвърленото" по този въпросъ отъ противната страна. Надѣвамъ се, че успѣхъ да го направя.

VI.

Правото на изпълнителната власть да тълкува законитѣ, като ги прилага.

Ние видѣхме вече, че, споредъ системата на нашата конституция и нашия законъ за сждене на министритѣ, послѣднитѣ могатъ да бждатъ отговорни углавно само за нарушение на конституцията, а не и за онова на законитѣ. Но, ако приемемъ хипотетически за една минута, че и у насъ сжществува текстъ, който изрично би казвалъ, че министритѣ отговарятъ за нарушение на конституцията и на другитѣ закони, какво трѣбва да бжде нарушението за да повлѣче подирѣ си углавна отговорность? Отговора на този въпросъ ще има рѣшающе значение и то по слѣдующитѣ съображения.

Всѣка отъ установенитѣ въ конституцията власти има своята атрибуция.

Законодателната власть е създадена да прави закони, при спазване на извѣстни условия и форми, а другитѣ двѣ власти — изпълнителната и сждебната — сж установени да прилагатъ и тълкуватъ тѣзи закони.

Изпълнителната власть прилага и тълкува законитѣ на основание чл. 160 отъ конституцията. А сждебната власть върши сжщото на основание чл. 13 отъ конституцията.

Значи и двѣтѣ власти иматъ една и сжща миссия, възложена тѣмъ отъ основния законъ, прилагането на законитѣ.

Ако изпълнителната власть има, по конституцията сжщото право, като сждебната власть: да прилага и тълкува законитѣ, то се явява

другъ единъ важенъ въпросъ. Сѫдебната власть, като прилага законитѣ често пѫти ги нарушава, дава имъ криво тълкуване и злѣ ги прилага. Това ни показва ежедневния животъ: окрѫжния сѫдъ или мировия сѫдия изтълкува нѣкой законъ въ единъ смисълъ, а аппелативната инстанция намѣри, че първостепенния сѫдия криво е изтълкувалъ закона; по тази причина отмѣнява рѣшението му. Най-послѣ иде върховния кассационенъ сѫдъ, който намира, че аппелативния сѫдъ флагрантно е нарушилъ закона; кассира рѣшението му и повръща дѣлото за повторно разглеждане. За това даже флагрантно нарушение на закона отъ страна на аппелативнитѣ сѫдии послѣднитѣ не отговарятъ углавно. Ако прѣставителитѣ на сѫдебната власть не отговарятъ углавно за нарушенне на закона, което тѣ сѫ направили, като сѫ изпълнявали своята сѫдебна обязаность, то могатъ ли да бѫдатъ отговорни углавно прѣставителитѣ на изпълнителната власть за нарушение на закона, което тѣ сѫ направили тоже при приложение на своята изпълнителна функция?

Както сѫдебната власть може да наруши закона при прилагането му, тъй може да го наруши и изпълнителната, когато го прилага.

Прѣставителитѣ на сѫдебната власъ — сѫдиитѣ — могатъ да бѫдатъ наказани, както ще видимъ по-послѣ, само за злоумишлено нарушение на закона. За сѫщото нарушение ще трѣбва да отговарятъ и прѣставителитѣ на изпълнителната власть.

Прѣди да влѣземъ въ по-подробното разглеждане на този въпросъ, нека се спрѣмъ много накратко върху произхода на сѫдебната власть, като самостоятелна и отдѣлна отъ изпълнителната. Знаете, че до 1790 нѣмаше раздѣление на властитѣ. То се започна тогава. Понеже и двѣтѣ власти имаха една и сѫща миссия — прилагане законитѣ — казваше се, че нѣма причини сѫдебната власть да се отдѣля, като самостоятелна и се считаха, като клонъ отъ изпълнителната. Захвана се голѣма борба за отдѣляне на сѫдебната власть отъ изпълнителната и за въвеждането ѝ въ самостоятелна. Въ тази борба взеха живо участие първитѣ гении, като Мирабо и Робеспиеръ, първитѣ умове, като Туре, Казалесъ, Дюпоръ, Редереръ, Демение, Гара, Тронше и др.

Нека въ това тържествено засѣдание на нашитѣ сѫдии извадя малко цитати отъ писмення докладъ на Туре, прѣставенъ прѣзъ учредителното събрание въ засѣданието му отъ 24 мартъ 1790. Туре, като отличенъ юристконсулъ, бѣше натоваренъ отъ конституционния комитетъ, да изучи въпроса за новата сѫдебна организация (la nouvelle organisation du pouvoir judiciaire).

Въ този обширенъ докладъ върху новата организация на сѫдебната власть се срѣщатъ прѣкрасни мисли за значението на правосѫдието, мисли, които макаръ изказани прѣди едно столѣтие и днесъ се слушатъ съ услада. Азъ ще извадя само нѣкои отъ тѣхъ.

Докладчика Туре, като изброява недостатъцитѣ на старата сѫдебна власть, казва: „Най-чудното и най-врѣдното отъ всичкитѣ злоупотрѣбления, които развратиха управлението на сѫдебната власть, бѣше това, че разни тѣла и часни лица владѣяха наслѣдствено (patri-

moniaiement), правото да раздаватъ правосждие въ свое име; че други лица купуваха правото да сждятъ своитѣ съграждани, които трѣбваха да плащатъ за това,

„Друго злоупотрѣбление, което безчестѣше правосждието въ Франция, бѣха привилегированитѣ сждилища, привилегированитѣ процедури за нѣкои привилегировани класове и защитници . . . Тѣзи привилегии унищожаваха гражданското равенство на гражданитѣ, което трѣбва да е неприкосновено“.

„Ние казахме въ декларацията за правата, че всичкитѣ власти произхождатъ сжществено отъ народа и отъ него сж повѣрени. Сждебната власть дѣйствува най-прѣмо и най-обикновено върху гражданитѣ. Прочее, народа има най-голѣмъ интересъ да влияе върху избора на държащитѣ тази власть . . .“ Тѣзи сж само нѣкои отъ мислитѣ на Туре върху причинитѣ, които безчестяха правосждието и прѣдизвикаха новата му организация.

Другъ единъ докладчикъ по сжщия въпросъ на име Дюпоръ, (Duport) парижски депутатъ, отличенъ и знаменитъ юрисконсулъ, прѣставилъ въ засѣданието отъ 20 мартъ 1790 тоже писменъ рапортъ озаглавенъ „Principes et plans sur l'établissement de l'ordre judiciaire“. Въ него Дюпоръ между другото казва: „Всѣко учреждение, основано на арбитрарни причини не може да има, ни сила, ни стабилность (toute institution fondée sur des convenances arbitraires ne peut avoir, ni force, ni stabilité), зашото установяющитѣ ги причини утрѣ не ще сжществуватъ вече; защото всичко се измѣнява на вселената, освѣнъ правосждието и разума (puisque tout change sur la terre, hors la justrice et la raison) и защото най-послѣ погрѣшкитѣ варииратъ до безконечность, спорѣдъ лицата, тогава когато само истината е една и обща на всичкитѣ лица и на всичкитѣ врѣмена (tandis que la vérité seule est une et commune à tous les individus, comme à tous les instants)“. И така, всичко се измѣнява на този свѣтъ, освѣнъ правосждието, само то е вѣчно, само то е незиблимо. Но то е вѣчно и незиблимо, ако отговаря на извѣсни условия. Не бѣше оостатъчно да се обясни само значението на правосждието за да бжде то отдѣлено въ самостоятелна власть. Трѣбваше да се обясни и другъ единъ принципъ относително характера на законитѣ, които ще прилагатъ двѣтѣ власти — изпълнителната и сждебната.

Обясни се принципа за раздѣление законитѣ на два класа по тѣхния прѣдметъ. Единиятъ класъ закони реглира правата и задълженията на часни лица, а другия класъ закони реглира общитѣ и колективни интереси. Правата на часнитѣ лица, макаръ тѣзи послѣднитѣ и да съставляватъ часть отъ колективитета, сж въ разрѣзъ много пжти съ общитѣ интереси. Отъ тука се явява необходимость отъ двѣ власти — приложители: едната да прилага законитѣ относително часнитѣ права, а другата да прилага законитѣ, реглиращи общитѣ и колективнитѣ интереси, интереситѣ на държавата. За разяснение на този принципъ най-много спомогна знаменития юрисконсулъ Тронше (Tronchet), който успѣ да убѣди депутатитѣ, че сждебната и изпълнителната власть съставятъ двѣ половини отъ едно и сжщо сърдце.

Обвиняватъ ни за нарушение нѣкои разпореждания на закона за отчетностьта по бюджета и закона за публичнитѣ търгове. За смисъла и значението на тѣзи закони, ние си позволихме да искаме мнѣнието даже на нѣкои чиновници, повикани като свидѣтели. Мнѣнието на тѣзи чиновници относително тълкуването на законитѣ ще оставимъ на страна, защото тѣ сж профанни, попаднали случайно въ храмътъ, дѣто священнодѣйствуватъ юристконсултитѣ. Истинскитѣ тълкуватели на законитѣ сте вие, повикани по професия като такива.

За да можемъ да имаме ясно и точно прѣдставление за атрибуциитѣ на сждебната и изпълнителната власть, да прилагатъ и тълкуватъ законитѣ, за условията, при които тѣзи двѣ власти дѣйствуватъ, ще трѣбва да се спрѣмъ главно върху въпроса за отношенията на властитѣ помежду имъ, а именно за отношението на изпълнителната власть къмъ другитѣ двѣ власти — законодателната и сждебната.

Колкото и да сж раздѣлени властитѣ, колкото и да сж опрѣдѣлени тѣхнитѣ отдѣлни и самостоятелни атрибути, тѣ все пакъ иматъ отношения и връзки помежду си. Насъ, както сега забѣлѣжихме, ни интересуватъ главно отношенията на изпълнителната власть, на администрацията къмъ законодателната и отношението й къмъ сждебната власть.

Понеже се говориха и излагаха много принципи, взети отъ политическия животъ на Англия и Франция, азъ искамъ да направя едно твърдѣ важно прѣдупрѣждение относително принципа за раздѣлението на властитѣ въ тѣзи двѣ държави.

Въ Франция начиная отъ 1789 г. всичкитѣ конституции прокламираха принципа за раздѣлението на властитѣ и го реализираха. Този принципъ за раздѣлението на властитѣ не е прокламиранъ въ свободнитѣ страни, като Англия и Америка. За това относително администрацията Франция не може да се сравнява съ Англия и Съединенитѣ Щати. Макаръ принципа за раздѣлението на властитѣ и да не е прокламиранъ въ Англия, и тамъ администрацията е ограничена.

Прокламирането или непрокламирането на принципа за раздѣление на властитѣ има значение само относително правото на администрацията, да прилага и тълкува законитѣ и относително широтата и начинътъ, съ който тя се ползува, за да ги прилага.

У насъ, нашата конституция, видѣхме вече подобно на френскитѣ конституции е прокламирала принципа за раздѣлението на властитѣ.

Въ това отношение послѣдствията отъ тѣзи двѣ системи сж отъ голѣма важность. Нека ги направимъ по-нагледни и понятни. За това ще трѣбва да разгледаме:

1. Администрацията въ нейнитѣ отношения съ законодателната власть. За да си дадемъ точенъ отчетъ за нейнитѣ отношения съ законодателната власть, трѣбва да разгледаме разнитѣ атрибути, които тя упражнява, като слѣдваме системата и принципа за раздѣлението на властитѣ.

По главната си атрибуция административната власть е единъ видъ привързана къмъ законодателната и се намира въ тѣсна връзка

съ нея. Закона не може да прѣдвиди и урегулира всичко. Често неговитѣ пропуски трѣбва да се поправятъ, неговитѣ принципи трѣбва да се развиятъ. Безъ това допълнение изпълнението му ще бѫде различно, произволно и погрѣшно. Потрѣбно е, прочее, щото между закона, който заповѣда и агента, който му подава рѫка, да има единъ посрѣдникъ. Този посрѣдникъ да говори вмѣсто закона тамъ, дѣто той не е казалъ всичко; да зема второстепенни мѣрки тамъ, дѣто самъ закона не ги е прѣдписалъ; да опрѣдѣли точно неговата воля тамъ, дѣто закона не се е ясно изразилъ. Това е длъжностьта на администрацията; тя я изпълнява чрѣзъ публично-административни правилници.

Тази посрѣдствующа длъжность на администрацията, която ѝ придава единъ характеръ почти законодателенъ, която я възвежда въ единъ видъ помощникъ на законодателя, произтича естествено отъ самата ѝ институция.

Наистина, за да се изпълни закона, за да се тури въ дѣйствие, трѣбва да му се придадатъ органи, безъ които той остава безсиленъ и бездушенъ. Vivien въ своитѣ Etudes administratives забѣлѣзва, че не навсѫдѣ администрацията има това сѫществено право, но че въ Франция тя го има напълно. Нѣколко конституции ѝ го признаватъ изрично. Правото да издава публично-административни правилници е, прочее, единъ конституционенъ атрибутъ на администрацията. Често пѫти въ самитѣ закони се казва, че се натоварва еди-кое министерство, да изработи правилникъ за прилагане закона. Даже нѣкога закона постановява, че съ правилника ще се разрѣшатъ прѣдмети отъ компетентностьта на законодателната власть, но които изискватъ врѣмени опити или пъкъ нѣкои технически познания.

И тъй, правото на администрацията, да изпълнява закона чрѣзъ публично-административенъ правилникъ или чрѣзъ други мѣрки се признава изрично, или отъ самата конституция, или отъ законитѣ. Чл. 67 отъ белгийската конституция дава изрично право на царя, да издава правилници за изпълнението на закона. Този членъ гласи: „Той (царьтъ) издава правилници и постановления, потрѣбни за изпълнение на законитѣ, безъ да има право нѣкога да спрѣ (суспендира) самитѣ закони или да се освободи отъ тѣхното изпълнение".

Тъй сѫщо италиянската конституция дава подобна власть на правителството. Въ това отношение въ Италия отидоха много далечъ. Достатъчно е да припомнимъ закона отъ 22 ноемврий 1888 г., който казва: „Царското правителство се опълномощава, да обнародва италиянския наказателенъ, приложенъ къмъ настоящия законъ, като въведе въ текста му такива измѣнения, каквито то намѣри за добрѣ; да координира неговитѣ разпореждания съ ония на другитѣ закони и другитѣ кодекси, като държи смѣтка за парламентарнитѣ разисквания".

Нашата конституция не съдържа изриченъ членъ, но това право се прѣставя отъ отдѣлнитѣ закони, което, вѣроятно, се основава на чл. 50 отъ конституцията, който, като натоварва изпълнителната власть да осигури изпълнението на законитѣ, забранява на законодателната власть, да се бърка въ проститѣ мѣрки на изпълнението.

Закона не трѣбва да неглижира ни единъ общественитѣ интереси, но не може да се впуска въ второстепени подробности: такава е истинската му мисия. Той трѣбва да разрѣши и прокламира общитѣ принципи — това е неговата длъжность; а пъкъ длъжностьта на администрацията е да организира послѣдствията отъ прокламиранитѣ отъ него принципи.

Като се ограничава само да прокламира първоначални истини отъ обществения моралъ, основни правила за редътъ, сѫществени държавни нужди, законътъ се държи въ една по-възвишена область.

Този важенъ въпросъ е занимавалъ всичкитѣ велики умове, които сѫ се старали да не оставятъ никаква тъмнина по него. Освѣнъ Вивиенъ (Vivien) ние ще процитираме и извѣсния конституционалистъ Хело, който въ своето прочуто съчинение „Du régime Constitutionnel“ казва:

„Ако закона не казва нищо върху начина на изпълнението, той може да компрометира принципа си; ако казва много, той може да парализира администрацията. Въ първия случай законътъ се изоставя (прѣдава) на изпълнителната власть и изглежда, че й прѣдлага законенъ деспотизмъ; въ втория случай той задържа този деспотизмъ въ себе си и администрацията е само единъ инструментъ безъ разсѫждение (sans intelligence). За да се опазимъ отъ тѣзи двѣ крайности, трѣбва една искренна привързаность къмъ нашия режимъ, една голѣма опитность въ дѣлата.

Закона отъ 29 юний 1829 изискваше тайно гласоподаване. То бѣше неговия принципъ, но този принципъ загина въ изпълнението“.

II. Нека разгледаме сега администрацията въ нейнитѣ отношения съ сѫдебната власть.

Както изпълнителната, така и сѫдебната власти, сѫ прѣдназначени да изпълняватъ законитѣ. Обаче и при този си общъ характеръ, правосѫдието и администрацията сѫ двѣ съвършено различни власти.

Въ какво състои различието помежду имъ?

Правосѫдието е натоварено, да защищава частнитѣ и лични права, администрацията пъкъ бди за колективнитѣ и общи интереси, казва Vivien. Обикновено изпълнителната власть прилага законитѣ отъ конституционенъ и административенъ редъ, а сѫдебната власть прилага законитѣ отъ граждански или углавенъ характеръ, повтаря Dufour въ своето извѣстно съчинение. „Traité général de droit administratif appliqué, t I. no 181“, само че съ други думи. Това произтича отъ самия характеръ на законитѣ.

За да бѫдемъ по-ясни, трѣбва да видимъ тѣхното раздѣление на класове.

Законитѣ могатъ да се раздѣлятъ, споредъ естеството на тѣхнитѣ разпорежданя, на два различни класа.

Казахме вече, но мимоходомъ, че еднитѣ се отнасятъ направо до гражданитѣ: уреждатъ тѣхнитѣ лични права, тѣхната гражданска правоспособность, тѣхнитѣ задължения спрѣмо държавата; тѣ ги подчиняватъ на извѣсни полицейски длъжности; турятъ граници на свободата и установяватъ наказания. Другитѣ се отнасятъ до самата дър-

жава, разгледана като олицетворение на колективния интересъ на гражданитѣ: опрѣдѣлятъ правата и задълженията на правителството, което прѣставлява държавата и дѣйствува въ нейно име.

Принадлежащитѣ къмъ първата категория закони трѣбва да бждатъ по-развити. Тѣхнитѣ разпорежданя трѣбва да сж по-формални, ясни и пълни. Къмъ тѣхъ може да се приложи мисъльта на Бекона: най-добри сж тѣзи закони, които оставятъ най-много мѣсто за произволно оцѣнение отъ страна на изпълнителитѣ имъ били тѣ администратори или сждии.

Не е сжщото съ законитѣ отъ втората категория. Напримѣръ, когато се касае за принадлежащи на държавата имоти, за доставки, за търгове, обществения интересъ би билъ скомпрометиранъ отъ едно подозрително законодателство, което като стѣснява администрацията, би й отказало свободата на дѣйствие.

Втората категория закони може да се подраздѣли още на закони отъ чисто хозяйственъ характеръ и за общественъ характеръ. Първитѣ се изпълняватъ съвършено свободно отъ администрацията. Тя ги прилага и тълкува съобразно съ нуждитѣ и условията на хозяйствения интересъ.

Каква е властьта на администрацията за тълкуване на законитѣ и каква е властьта на сждиитѣ за сжщата цѣль? Този е много важенъ въпросъ.

Ето какво казва по него Vivien въ своитѣ Etudes administratives:

„На правосждието не е прѣдоставена никаква дискреционерна власть. Само конвенциитѣ и закона сж неговото правило. То ги прилага даже прѣдпочтително прѣдъ справедливостьта. То е нелицеприятно; никаква стжпка не го спира; никакъвъ страхъ не го смущава. Сждиитѣ сж неотговорни, независими; тѣхнитѣ рѣшения сж суверенни.

Наопаки, администрацията се подчинява на врѣмето и мѣстото. Върховенъ законъ за нея е обществения интересъ. Нейнитѣ рѣшения сж изпълняеми. Уреждането на общественитѣ работи не може да се възложи на свободната власть, която залага честьта си за изпълнението на закона. Този характеръ на правосждието, който съставя неговата слава и нашата сигурность, е несъвмѣстимъ съ естеството на нуждитѣ, на които администрацията трѣбва да помогне."

И тъй, виждате, г-да сждии, че споредъ мнѣнието на такива умове като Вивиена, на васъ е опасно да се повѣри управлението на държавата, защото вие изпълнявате слѣпо и робски закона, разпореждането на който много често е несъвмѣстимо съ естеството на нуждитѣ, на които администрацията е повикана да помогне. Ако администрацията захване да прилага закона съ вашия умъ, то неминуемо ще спрѣ функционирането на държавната машина. Това ще на стане още по-ясно по-послѣ.

Такова е отношението на изпълнителната власть съ законодателната и сждебната власти въ онѣзи страни, гдѣто е прокламиранъ принципа за разпрѣдѣлението на властитѣ. Такова е то въ Франция и Белгия, отъ конституциитѣ на които е заета и нашата конституция.

Такова е то и у насъ, гдѣто принципа за раздѣление на властитѣ е прокламиранъ отъ самата конституция (чл. 9, 12, 13 и 160).

Съвършено иначе е, както забѣлѣжихме, въ Англия и Съединенитѣ Щати, гдѣто не е приетъ принципа за раздѣлението на властитѣ. Ето какво казва по този важенъ въпросъ Vivien: „Начиная отъ 1789 всичкитѣ конституции прокламираха принципа за раздѣлението на властитѣ. Истина е, че свободнитѣ страни не сж допуснали този принципъ, обаче тѣхния примѣръ е безъ значение. Относително администрация не може да се сравнява Франция съ Англия и Съединенитѣ Щати. Тамъ тоже административната власть има своитѣ граници, съ тази разлика, че самитѣ граждани изпълняватъ повече отъ длъжноститѣ, които у насъ сж възложени на администрацията.“

По този въпросъ Hello казва, че английската конституция е дѣло на своя парламентъ, а френския парламентъ е дѣло на неговата конституция; че добри умове заключватъ отъ това, че въ Англия нѣма раздѣление на властитѣ. Разликата въ системитѣ поражда сжществена разлика въ законодателствата. Английския законъ, американския законъ се стараятъ да прѣдвидятъ и уредятъ всичкитѣ случаи. Понеже тѣ се прилагатъ въобще отъ независящи отъ правителството агенти, затова трѣбва да бждатъ точни, повелителни и изрични. Тѣ не призоваватъ никаква втора сила, която да допълни тѣхнитѣ упущения, които не оставятъ просторъ на изпълнителитѣ да ги тълкуватъ. Изпълнението имъ е нѣкакъ си механическо; администрацията е единъ слѣпъ агентъ, повиканъ само да чете текста и да го слѣдва буквално. Тя, споредъ изражението на Монтескио, трѣбва да има само очи, за да чете.

Сждебната власть е тоже повикана само да чете законния текстъ и да констатира, дали той е билъ спазенъ, или нарушенъ. Това е длъжностьта на сждията въ Англия.

Въ отношение зачитане законитѣ, англичанитѣ отиватъ много далечъ. Така, когато Георгъ III бѣше отстраненъ по безумие, интердикционния биллъ мина прѣзъ двѣтѣ камари. Слѣдъ това го поднесоха на самия запрѣтенъ краль, да го санкционира, т. е. да санкционира собствената си интердикция.

Автора Rey въ своитѣ „Institutions judicaires“ вижда въ този актъ едно лицемѣрно и дѣтско почитане на закона.

Другъ единъ публицистъ отъ врѣмето на кралица Елисавета, Томасъ Смитъ, казва, че видѣлъ единъ рапортъ, въ който се казвало: при царувание на настоящия царь, т. е. наричали царицата „царь.“

Това се обяснява съ здравата конституционна доктрина, по която, понеже царьтъ не е часно лице, нѣма никакво различие между мжжъ и жена: институциитѣ (учрежденията) нѣматъ полъ.

Това е за Англия. За Америка може да се каже почти сжщото: прѣдседателя въ Америка нѣма уставна власть (pouvoir réglementaire). Американскитѣ закони прѣдвиждатъ и най-малкитѣ подробности за изпълнение на законитѣ: конгреса урежда до крайна мелочь цѣлата административна организация, като изброява числото на чиновницитѣ, привързани към всѣко бюро; като опрѣдѣля заплатитѣ, компетентностьта и длъжноститѣ на всѣкиго отъ тѣхъ; като се силава да

прѣдвиди и опрѣдѣли за всички случаи, по кой начинъ трѣбва да постжпатъ агентитѣ — изпълнители.

Обаче, прѣдседателя може да отправи къмъ народа тържествени прокламации, за да му напомни, да пази конституцията и законитѣ. Въ 1793 Washington отправи подобна прокламация, съ която заповѣдваше на американскитѣ граждани, да респектиратъ неутралитетъ къмъ Англия и забраняваше имъ да проявятъ какъвто и да е неприятелски актъ. Тази мѣрка бѣше нападана, като неконституционна, но двѣтѣ камари на конгреса и юрисконсултитѣ признаха нейната конституционность, защото прѣдседателя е задълженъ да бди за изпълнението на законитѣ и договоритѣ и защото съ тази прокламация той само напомни длъжностьта на гражданитѣ.

Това свидѣтелствува Duprіez въ своето съчинение „Les Ministres", t. II, p. 126.

Не е сжщото, когато закона, както е въ Франция, се задоволява да промулгира нѣкои основни принципи, да възложи обща власть върху администрацията и да я въоржжи съ нѣкои права. Администратора не е вече букваленъ (servile) изпълнитель, напълно обвързанъ съ строгоститѣ на единъ текстъ. Като истински арбитръ, изпълнителя има морална свобода; той трѣбва да употрѣби интелигентность, да дири мисъльта на законодателя, съ когото той гони еднаква цѣль и на когото е тълкователь. За това Вивиенъ казва много справедливо слѣдующето: „По тази система, ако сждебната власть бѣше натоварена да унищожава дѣйствията на администраторитѣ или безразлично да ги сжди, би могла да подложи администрацията на общъ и неограниченъ контролъ, да я погълне и да спрѣ дѣятелностьта й."

Пакъ виждате, г-да сждии, че ви се оспорява правото да сждите изпълнителната власть безразлично. Ако ви се допусне такова право, вие съ вашия строгъ контролъ ще погълнете цѣлата й дѣятелность и ще спрѣте живота на държавния организмъ. Това е общото мнѣние на всичкитѣ просвѣтени умове. Това е право, защото умътъ на сждията се различава сжществено отъ умътъ на администратора. Върху единъ и сжщъ фактъ първия сжди по единъ начинъ, а втория по другъ. Фактитѣ, обстоятелствата не влияятъ върху сждията, когато тѣ неминуемо опрѣдѣлятъ поведението на администрацията, защото сждията е повиканъ да прилага само закона, а изпълнителната власть — да съобразява нуждитѣ съ разпорежданията на закона, които често пжти не само не хармониратъ, но сж въ ясенъ разрѣзъ.

По този въпросъ чудесно се изразява Хелло (Hello):

„Закона, безъ съмнѣние, е единъ и сжщи за всички; обаче не всички го разбиратъ еднакво. Има една разлика между умътъ на сждията и умътъ на администратора."

„Сждията приема безъ ограничение задължението да изпълнява закона (d'exécuter la loi); той става неговъ робъ и счита робството си на закона за добродѣтель".

„Но администратора не взема такова строго задължение да изпълнява закона: той живѣе въ свѣтъ на дѣйствие [il vit dans un monde d'action], гдѣто правилото често е противорѣчие съ фактитѣ, гдѣто той

се бори съ искушението да постжпи противъ него [où on a toujours à lutter contre la tantation de comporter avec elle], гдѣто подъ разни названия на политика, на държавна полза (raison de gouvernement), на административна ловкость, (d'habilité administrative) неговото разбиране, схващане взема връхъ . . .".

Разликата между сждията и м-стра се съзира и въ чисто формалнитѣ условия, при които тѣ дѣйствуватъ.

Първия рѣшава по извѣсни правила, опрѣдѣлени отъ самата процедура — гражданска и углавна, — а втория не е стѣсненъ съ прѣдписанията на такива процесуални правила.

Ето какво казва по този въпросъ Seirigny въ своето съчинение „Traité de la conférence et de la procédure en matière contentieuse et administrative:

„Не трѣбва да се изгубва изъ прѣдъ видъ сжществения характеръ на министерскитѣ функции. Министритѣ не сж сждии собствено говора [proprements dis] — тѣ сж администратори, които въ течение на тѣхнитѣ операции, сж изложени да вематъ рѣшения, които докачатъ часни права . . .".

„Да се произнасятъ въ производството на министерскитѣ работи сждебнитѣ форми, прѣдписани отъ процедурата, би било да се затрудни и направи невъзможна администрацията — ce serait entraver et rendre impossible l'administration".

Сжщата идея съ по-голѣма подробность развива M. Bouchené Lefer въ своята диссертация помѣстена въ Revue Pratique de droit francais отъ 1863 г., t. ФV p. 355—381.

Вслѣдствие на това, че министра не работи и не рѣшава по проценсуални правила, неговитѣ разпорежданя, значението на които не отива по-далечъ отъ интереситѣ на администрацията, нѣматъ нищо безвъзвратно. Министра всѣкога е господарь да ги реформира и да ги измѣни споредъ нуждитѣ на врѣмето и обстоятелствата.

А сждията дѣйствува и рѣшава по процессуални правила. Неговитѣ рѣшения сж неотмѣняеми. Той самъ не може да ги отмѣни, или измѣни. Това може да направи по-горния сждъ.

Слѣдъ тѣзи обяснения ще трѣбва да се повърнемъ пакъ върху сравнението между начинитѣ, по които сждията прилага и тълкува законитѣ и по които прави сжщото и министра.

Когато сждътъ тълкува законитѣ, може да се случи слѣдующето: 1-о могатъ да се породятъ разни мнѣния върху смисъла на единъ и сжщъ текстъ; 2-о върху сжщото могатъ да се изкажатъ и особени мнѣния; 3-о при тълкуването на единъ законъ могатъ да се появятъ три мнѣния (чл. 463 отъ углав. сждопроизводство). Въ такъвъ случай закона измислюва една искуствена комбинация, за да се дойде до едно болшинство. Всичко това ясно показва, че разнитѣ умове могатъ да разбиратъ разно единъ и сжщъ текстъ.

Не ще е злѣ да припомня единъ прѣсенъ примѣръ отъ настоящето дѣло. Още въ първитѣ засѣдания, когато се провѣряваха отношенията на свидѣтелитѣ къмъ странитѣ, защитата направи отводъ противъ членоветѣ въ анонимното дружество за постройката на вар-

ненското пристанище. Какво по-ясно отъ този отводъ: гражданскиятъ ищецъ иска да осѫдите г. Радославова по принципъ още отъ сега, да заплати на тѣзи свидѣтели врѣди и загуби, размѣра на които ще опрѣдѣли обикновения сѫдъ. Значи тѣ очакватъ явна облага отъ вашето рѣшение; а пъкъ закона казва, че не може да се допусне за свидѣтель онзи, който има облага отъ очакваното рѣшение. И какво излѣзе? Вие изтълкувахте друго-яче закона и отхвърлихте отвода. Ами какво трѣбва да кажемъ, ако и между васъ — 26 души се е появило по въпроса разногласие? Излиза, че по единъ по видимому най-ясенъ въпросъ, се явяватъ разни мнѣния, както между воюващитѣ въ процеса страни, така и въ срѣдата на сѫдиитѣ.

Защо, ако самитѣ вие, слѣдъ дълги съвѣщания и прѣпирни, не разбирате еднакво закона, да се изисква отъ насъ, министритѣ, да го разбираме и прилагаме така, както правилно би се показало на вашия умъ? Това е невъзможно, защото се знае, че колкото глави — толкова и умове.

Но за какво нарушение на законитѣ би могълъ да се накаже министра, ако за това имаше изриченъ текстъ? Министра може да се накаже углавно само за такова нарушение, за каквото може да бѫде наказанъ и сѫдията; а то е за злоумишлено нарушение на законътъ. Както прѣставителитѣ на сѫдебната власть, така и онѣзи на изпълнителната не могатъ да се прѣслѣдватъ и наказватъ углавно за добросъвѣстното, макаръ и криво тълкуване на законитѣ. Само съ това се обяснява ненаказуемостьта на сѫдиитѣ, рѣшенията на които се отмѣняватъ даже за явно нарушение на явния смисъль на закона.

Освѣнъ това, почитаемия сѫдъ не ще испусне изъ прѣдъ видъ и това важно обстоятелство, че ние, министритѣ, като изпълнители на законитѣ за отчетностьта по бюджета и за публичнитѣ търгове, при спазване интереситѣ на държавата, сме рѣшавали суверенно, безъ какъвто и да е контролъ отъ страна на която и да е власть: кога е имало бърза нужда или специалностъ, които сѫ изисквали да стане порѫчката или работата въобще безъ търгъ. Бързата нужда се констатира само отъ министра или министерския съвѣтъ и сѫдътъ не ще има право да провѣрява това обстоятелство.

Както сѫдията има право да рѣшава нѣкои въпроси суверенно, безъ да може да бѫде провѣряванъ, така и министра въ горнитѣ случаи рѣшава самъ суверенно, дали има или не бърза нужда и специалность.

Слѣдъ всичко изложено азъ поставямъ послѣденъ въпросъ, съ отговора на който свръшвамъ тази материя. Ако ние, бившитѣ министри, имаме, по Конституцията, право и длъжность да тълкуваме законитѣ; ако и вие, като сѫдебна власть, имате сѫщото право, то по кой начинъ ще проконтролирате нашето тълкуване, нашето прилагане? Това вие не ще можете направи само съ вашия сѫдейски умъ, само съ вашата сѫдейска ледена натура. Вие ще трѣбва да се метаморфозирате, ако това е възможно, отъ сѫдии въ администратори. Сега въ вашитѣ вени тече чисто сѫдейска кръвь; ще трѣбва да я смѣсите съ политическа кръвь. Метаморфозата е много мѫчна, почти

невъзможна. Ето отъ кое ме е страхъ. За това азъ бихъ желалъ на всички ви, г-да сѫдии, да имате щастието или нещастието да дойдете на нашето мѣсто — не на сегашното ни, него никому не бихъ пожелалъ, на бившето ни министерско мѣсто, ако мога се изрази така; и слѣдъ едно управление на страната, да можете дѣйствително да разберете всичкитѣ истини по управлението, изсказани тука прѣдъ васъ. Но и безъ това, обичамъ да вѣрвамъ, че ще се прѣнесете въ онази сфера, въ която се движатъ и дѣйствуватъ министритѣ и ще признаете, че не сме направили никакво злоумишлено нарушение на нѣкой законъ.

А пъкъ вѣченъ принципъ е, че нѣма никакъвъ виновенъ тамъ, гдѣто нѣма никакво прѣстѫпно намѣрение; този принципъ покровителствува министритѣ, както и обикновенитѣ граждани. Чухте да се упомене, че правосѫдие, което не обръща внимание на намѣрението на автора на едно дѣйствие, е правосѫдие безъ моралъ . . .

VII.

Приложение закона за десятъка.

А. Граждански искъ.

По гражданскиятъ искъ ще кажа само нѣколко думи. Ние не го признаваме нито по основание, нито по размѣръ. Прѣставителитѣ на гражданския ищецъ, като виждатъ, че сѫдътъ не ще намѣри никакво прѣстѫпление, а слѣдователно и врѣди и загуби отъ него произтекающи, молятъ сѫдътъ да уважи гражданскиятъ искъ, даже ако не намѣри никакво прѣстѫпление отъ страна на подсѫдимитѣ, стига да констатира само нарушение на законитѣ. Това е измѣнение на основанието на искътъ: отъ ex delictu го измѣняватъ съ ex quasi-delictu. Такова измѣнение на основанието е недопустимо и сѫдътъ не ще го приеме.

Б. Мѣркитѣ за приложение законътъ.

По този въпросъ азъ правя едно кунституционно възражение, основано на чл. 50 отъ конституцията, който гласи: „Распорежданята, за да се въведе единъ законъ въ дѣйствие и да се descriptive вематъ потрѣбнитѣ за това мѣрки, зависятъ отъ изпълнителната власть“. Първия въпросъ, който се явява при прочитането на този текстъ е: за какви мѣрки говори той? Дали подъ думата мѣрки се разбира само обнародването на закона и прѣпращането му до надлежнитѣ власти за прилагане, или разбира въобще всичкитѣ мѣрки, които сѫ потрѣбни за изпълнението на единъ законъ. Не ще съмнѣние, че се разбиратъ всичкитѣ мѣрки. Това произтича отъ принципа за раздѣление на властитѣ и тѣхнитѣ атрибуции. Законодателната власть има атрибуцията да прави закони по извѣсни форми и условия; изпълнителната власть има атрибуцията да взема всичкитѣ потрѣбни мѣрки за прилагание на закона. Ако той се отнася до нѣкои хозайствени интереси, изпълнителната

власть ще направи всичко потрѣбно за прилагането. Прилагането въ такъвъ случай ще изисква и други мѣрки, освѣнъ обнародването Това зависи отъ характера на законътъ.

Принципътъ за раздѣлението на властитѣ не позволява на другитѣ власти, да се бъркатъ въ изпълнителнитѣ мѣрки, които изпълнителната власть взема за привеждане закона въ дѣйствие. Както законодателната и изпълнителната власти не могатъ да се мѣсятъ и да не удобряватъ начинътъ за рѣшението на дѣлата; както изпълнителната и сѫдебната власти нѣматъ право да се мѣсятъ и не удобряватъ начинътъ за правене на законитѣ; така сѫщо на законодателната и на сѫдебната власть е забранено, да се бърка и да не удобрява мѣркитѣ на изпълнителната власть за прилагането на закона. Иначе, едната власть би парализирала и погълнала функциитѣ на другата. И това би съборило съвършено цѣлия режимъ.

Макаръ да нѣма споръ по този въпросъ, ще си позволя да процитирамъ мнѣнието на Вивиена. Той казва: „изпълнителната власть е натоварена съ грижата да осигури изпълнението на законитѣ; прочее, забранено е на законодателната власть, да се бърка въ мѣркитѣ на чистото изпълнение“ (le ponvoir exécutif est chargé du soin d'assurer l'exécution de lois; il est donc interdit au pouvoir législatif de s'immiscer dans les mesures de pure exécution).

Този принципъ за невмѣшателството на законодателната власть въ изпълнителнитѣ мѣрки още повече е приложимъ въ случаи, гдѣто тя е прѣдоставила право на администрацията да издаде и публично административенъ правилникъ за приложение закона, както е случая съ закона за десятъка. Ние видѣхме вече, че правото на изпълнителната власть да издава такива правилници и прѣдава единъ законодателенъ атрибутъ и се възвежда въ единъ видъ помощникъ на законодателното тѣло. Знаете, че въ закона за десятъка се дава право на правителството, да издаде публично административенъ правилникъ за прилагането му. Ако ние имахме намѣрение да облагодѣтелствуваме наши партизани, като назначаваме неспособни лица за чиновници по десятъка, не щѣхме да постановяваме въ правилника цензъ за назначанитѣ; наопаки, щѣхме да оставимъ рѫцѣтѣ си развързани и свободни.

Обвиняватъ ни, че сме били назначавали много чиновници. Нито закона, нито правилника не опрѣдѣля числото имъ. Опрѣдѣлението му е прѣдставено на сувѣренното усмотрѣние на министритѣ.

Чудатъ се нашитѣ противници, отъ гдѣ е произлѣзло наименованието „надзиратели“. Ние го дадохме. Нито закона, нито правилника опрѣдѣлятъ наименованието. Тѣ само говорятъ за чиновници. Ние имахме право и можахме да ги наречемъ, както обичаме. Наименованието не важи.

Прочее, по конституцията ние имахме, и право, и длъжность на всичкитѣ мѣрки, потрѣбни за приложението на закона. Избирането на тѣзи мѣрки е отъ изключителната и безконтролна компетентность на м-ския съвѣтъ. Въ силата на това право, ние счетохме за нужно да назначимъ извѣсно число чиновници, да построимъ хамбари и др. Ако избора на тѣзи мѣрки съвпадне съ желанието и взглядоветѣ на народ-

нитѣ прѣставители, толкова по добрѣ. Отварямъ този въпросъ, защото знаете, че въ публичнитѣ засѣдания на Нар. Събрание депутатитѣ сж говорили за нуждата отъ хамбаритѣ. А пъкъ нар. прѣставителство може да констатира една нужда и съ дебатитѣ си, безъ да се вземе формално рѣшение.

Ако не бѣхме взели мѣрки за прилагане закона за десятъка, тогава именно можаха да ни сждатъ за нарушение на чл. 50 отъ конституцията, т. е. за неизпълнение на единъ нередовно гласуванъ законъ, както искаха да сждятъ г. Тенева за неизпълнение на едно рѣшение на Народното Събрание.

Ние бѣхме принудени отъ обстоятелствата, да веземемъ и по-широки мѣрки за приложение закона за десятъка. Агитациитѣ противъ него отъ страни на опозиционнитѣ прѣставители ви сж извѣсни вече; нѣма защо да ги описвамъ и азъ. Достатъчно е да кажа само, че не трѣбва да се дѣйствува, въ смисълъ да се възбужда общественото мнѣние противъ лошитѣ закони, — зло неизбѣжно и за злощастие необходимо — но да се направлява това мнѣние къмъ полезна цѣль. Тази цѣль е отмѣнението на закона по установения за това редъ. Трѣбваше всичко де става редовно и законно, защото авторитета на закона е едно отъ народнитѣ достояния или както казватъ френцитѣ l'autorité de la loi est un des domains du peuple.

Че закона за десятъка бѣше непопуляренъ, ние го знаехме; ние знаехме нещо повече: че той е толкова непопуляренъ, че можеше да направи либералната партия непопулярна и много да ѝ поврѣди, както и стана. Ние имахме да избираме едно отъ двѣтѣ: или интереса на държавата, или онзи на партията. Ако бихме дѣйствували егоистически, можахме съ нашето грамадно болшинство, да въведемъ разни монополи и да не се излагаме на разни агитации по закона за десятъка. Тогава не щѣше да има ни десятъкъ, ни хамбари, ни вагони. Ние обаче прѣдпочитахме да рискуваме популярностьта ѝ интереса на партията, за да спасимъ интереситѣ на страната. По нѣкога въ живота на партиитѣ става подобна катастрофа. Тя се случи и съ партията на покойния Каравеловъ. Той, когато пишеше и проповѣдваше противъ въвеждането монопола на тютюна, бѣше принуденъ за интереситѣ на държавата самъ да го прѣдложи съ рискъ да падне отъ властьта и да депопуляризира партията си. И наистина, монопола пропадна въ Нар. Събрание; той стана причина да се раздѣли партията му; а това раздѣление може би покоси живота му. Тъй ще рискуватъ и въ бждящe партиитѣ, ако искатъ да се съобразяватъ съ държавнитѣ интереси.

Но нашитѣ политически противници не искаха да държатъ смѣтка за жертвата на либералната партия; тѣ поведоха ужасна борба противъ закона за десятъка и проповѣдваха въоржжено съпротивление противъ прилагането му, както либералитѣ въ съвѣдната намъ Ромжния го проповѣдваха противъ прилагането на карпивия законъ за цуйката.

Нашитѣ опозиционни депутати не постжпиха въ случая патриотически. Тѣ се ржководѣха изключително отъ егоистически партизански цѣли, да съборятъ правителсвото: цѣлта оправдава срѣдствата.

Нека изнесемъ прѣдъ държавния сѫдъ единъ исторически примѣръ, който може да служи като образецъ на патриотическо поведение на депутати въ друга държава при съвършено идентични случаи. Примѣра е отъ историята на французската революция. Той е прѣпоучителенъ и назидателенъ.

Въ 1780 Франция прѣкарваше страшна финансова криза докарана отъ революцията; кризата се изострюваше все повече и повече; заемитѣ нѣмаха успѣхъ; данъцитѣ не можаха да се събиратъ. За да се помогне на това бѣдствено и гибелно положение на финансиитѣ, министра на финансиитѣ Necker прѣдложи на нар. събрание да гласува единъ патриотически данъкъ (une contribution patriotique du quart des revenus), състоящъ се въ това, че всѣки гражданинъ е длъженъ да заплати на правителството $1/4$ отъ приходитѣ си.

Това прѣдложение на Necker прѣдизвика бурни разисквания. Necker казваше на депутатитѣ: „Катилина е на вратата въ Римъ и тѣ разискватъ“! Но става Mirabeau и произнася нечувана краснорѣчива рѣчь въ полза на некеровото прѣдложение.

Той завърши рѣчьта си съ слѣдующето:

„ . . . Вие чухте тѣзи бѣсни думи (ces mots forcenés): „Катилина е на вратата на Римъ и тѣ разискватъ“! (Catilina est aux portes de Rome et l'on déeidère!) Истина е, че около насъ нѣмаме ни Катилина, ни опасности, ни караулъ, ни Римъ . . . но днесъ банкрутирането, ужасното банкрутиране е тайно, то заплашва да изяде васъ, вашия имотъ, вашата честь, и вие разисквате! . . .“

Vermorel казва, че е невъзможно да се опише произведеното отъ тази рѣчь впечатление. То е било нѣщо повече отъ ентусиазмъ, то е било опиянение, и събранието, слѣдъ бурнитѣ сцени, единодушно съ акламация взе слѣдующия декретъ: „Народното Събрание, като взе прѣдъ видъ спѣшностьта на обстоятелствата, рѣшава за една извънредна помощь въ размѣръ на $1/4$ отъ приходитѣ на всѣки гражданинъ и прѣпраща за изпълнение на изпълнителната власть“.

Този декретъ е гласуванъ въ засѣданието на 1 октом. 1789 г.

Понеже декретираната отъ народното събрание извънредна помощь бѣше нечувана, небивала, тя бѣше единъ видъ насилствено отчуждение, сѫщия Mirabeau въ засѣданието отъ 2 октомврий прѣдлага единъ проекто-манифестъ до избирателитѣ, за да покровителствува плана на Necker. Този проектъ носи заглавието: „Адресъ отъ депутатитѣ до тѣхнитѣ избиратели“. (Adresse des députés à leurs commettants).

Азъ считамъ небезполезно и небезинтересно да процитирамъ нѣколко пасажа отъ адреса на френскитѣ депутати къмъ тѣхнитѣ избиратели, за да може да се направи едно сравнение на неговото съдържание съ онова, изложено въ манифеста на българскитѣ депутати до тѣхнитѣ избиратели.

Това сравнение ще ни даде значително поучение, още повече че и ние бѣхме близо до банкрутирането.

Ето ги.

„Адресъ отъ депутатитѣ до тѣхнитѣ избиратели“.

„Народнитѣ прѣставители спиратъ работата си за нѣколко минути, за да изложатъ на своитѣ избиратели държавнитѣ нужди и да поканятъ тѣхния патриотизмъ, да помогне на исканитѣ мѣрки въ името на отечеството, което е въ опасность.

„Ние бихме ви измѣнили, ако можехме да го скриемъ: народътъ ще се издигне до славното си прѣдназначение или ще падне въ една бездна отъ нешастия“.

„Финансовата криза е такава, че има опасность държавата да пропадне, прѣди да се закрѣпи рѣдътъ въ нея. Непостжпването на приходитѣ прави да изчезватъ паритѣ; хиляди обстоятелства ги теглятъ за странство; всичкитѣ източници за кредитъ сж изчерпани; ако патриотизма не дойде на помощь на правителството и на администрацията на финансиитѣ, която обгръща всичко: нашата армия, нашия флотъ, нашитѣ искуства, нашата търговия, нашия държ. дългъ, Франция скоро ще дойде къмъ катастрофа . . . Свободата ще ни е осѣяла само една минута, за да ни напусне, като ни остави само едно горчиво чувство на съзнание, че не сме достойни за нея! За нашъ срамъ и прѣдъ очитѣ на цѣлъ свѣтъ ние ще трѣбва да отдадемъ злото на само себе си! При една плодотворна земя, при една развита индустрия, при търговия, като нашата, какво значатъ нашитѣ финансови затруднения!

„Веднажъ тази минута изминала, далечъ отъ да брѣмимъ народа, ще бжде лесно да се подобри сждбата му“.

„Но за сегашнитѣ нужди, за тази и идущата гòдина, като ще трѣбватъ 160 милиона свръхсмѣтно! . . .

„Първия министъръ на финансиитѣ ни прѣдложи, като главно срѣдство, това усилие, което само може да спаси монархията: една контрибуция върху приходитѣ на всѣки гражданинъ“.

„Безъ тази жертва нашата войска ще се разпадне въ банди — скитници вържжени съ мечове, гладни: всички имоти ще бждатъ инсултирани (toutes les propriétés seront insultées); сжществуването на всички ще бжде застрашено; ужасътъ и скръбьта ще бждатъ на вратитѣ на всѣко сѣмейство и въ този упадъкъ (renversement) жестоносръднитѣ егоисти (de barbares egoïstes) ще се наслаждаватъ мирно отъ тѣхнитѣ прѣстжпни отказваня на отечеството.“

„Особено слѣдъ кризата на нашитѣ финансии патриотическитѣ подаръци се умножиха. Най-голѣми примѣри излѣзоха отъ трона, отъ който единъ благодѣтеленъ князъ показва величието чрѣзъ своитѣ добродѣтели (C'est du trône, dont un prince bienfaisant relève la majesté par ses vertus, qui sont partis les plus grands exemples). О, царю, честний човѣче, и добрий гражданино, Вие, който тъй справедливо сте обичани отъ вашитѣ народи, хвърлихте единъ погледъ на окржжающата ви пишность; вие пожелахте, и металитѣ на тщеславието станаха народни срѣдства; вие фрапирахте луксознитѣ прѣдмети, но вашето високо достойнство получи отъ това още единъ блѣсъкъ; и въ това врѣме, когато любовьта на френцитѣ къмъ вашата свещена

особа шъпне за вашитѣ лишения, тѣхната чувствителность ржкоплѣска на вашия благороденъ куражъ и тѣхното великодушие ще ви отвърне благодѣянията, както вие желаете да ви бжде възвърната, подражайки вошитѣ добродѣтели и давайки ви радостьта, че сте водили цѣлия си народъ въ пжтя на общественото благо (et pendant que l'amour des Francais pour votre personne secrée murmure de vos privations, leur sensibilité applaudit à votre noble courage, et leur générosité vous rendra vos bienfaits comme vous désirez qu'on vous les rende, en imitant vos vertus, et vous donnât la joie d'avoir guidé toute votre nation dans la carrière du bien public)".

Тукъ се прави намекъ на патриотическия, отъ голѣми суми подаръкъ, който Людовикъ XVI направи въ полза на народа си, за да помогне на финансовата криза. Прѣзъ 1900 година и отъ висотата на българския прѣстолъ се даде голѣмъ примѣръ: Князътъ отстжпи безвъзвратно отъ цивилната си листа 500,000 лева, за да помогне на финансовата криза. Но ние българитѣ така ли оцѣнихме и приехме този благороденъ подаръкъ, както френскитѣ революционери депутати оцѣниха патриотическия подаръкъ на царя си! Не. Между нашитѣ депутати и между населението се намѣриха такива, които открито казваха, че князътъ билъ отпусналъ масленика, за да вземе тулума. Нашия народъ е развален и има голѣма нужда отъ обществено възпитание. Но нека продължа цитата си.

„Какъвъ моментъ, за да искаме помощьта на всичкитѣ въ страната партии! Прѣдвардете тѣзи страшни сътрѣсения, които, като разрушаватъ най-солиднитѣ учрѣждения, биха разклатили за много врѣме всичкитѣ богатства и биха прѣдставлявали скоро въ цѣла Франция само печални останки отъ срамно разорение".

Тѣзи цитати стигатъ, за да си съставимъ пълно понятие, какъ дѣйствуватъ депутатитѣ на цивилизованитѣ народи, даже въ революционно врѣме, когато има нужда да се помогне на отечеството при финансова криза и какъ постжпватъ българскитѣ депутати въ подобни случаи.

Нашитѣ депутати и министри не сж англичани, не сж френци; тѣ сж българи въ всичко.

В. За бетонирането.

По бетонирането има да кажа твърдѣ малко. Въ мое отсжтствие, когато азъ бѣхъ въ Цариградъ, министерския съвѣтъ рѣшилъ, по доклада на една специална комисия, да се бетониратъ хамбаритѣ. Работата останала върху г. Георгова по публиченъ търгъ.

Обвиняватъ ме, че съмъ искалъ да облагодѣтелствувамъ чрѣзъ г. Георгова единъ мой роднина.

Като нѣма прями за това доказателства, обвинението прибѣгва до косвени, които състоятъ въ слѣдующето:

1. Продължилъ съмъ билъ срока на г. Георгова съ 12 дни. Защитата обясни причинитѣ за продължението на срока. Тѣ сж: а) защото министерството е обѣщало Георгову още на 26 августъ, да му

даде взаимообразно варь и му я даде едва на 18 септемврий; б) защото е увеличена работата съ 50%; в) защото покривитѣ на хамбаритѣ не сѫ били свършени до 28 августъ, а при такова положение това обстоятелство е станало причина да закъснѣе; г) защото срокътъ за постройката на дървенитѣ хамбари министерството, въ мое отсѫтствие, е изтълкувало, че е отъ 57 дни. Азъ не можехъ да бѫда за едни прѣдприемачи майка, а за други — мащеха. За това продължихъ срокътъ само съ 12 дни, а не съ 15, както се искаше, та като прибавимъ къмъ 45 дневния срокъ 12 продължени дни, ставатъ 57, както и въ дървенитѣ хамбари.

Освѣнъ това, прѣставихъ удостовѣрения, отъ които се вижда, че както моитѣ прѣдшественици, така и азъ, така и моитѣ замѣстници сме продължавали сроковетѣ на стотини прѣдприемачи. Рѣдко има у насъ прѣдприятие, което да е свършено съ срокъ.

2. Отпусналъ съмъ на Георгова авансъ. Аванса е отпуснатъ на основание поемнитѣ условия. Отпущано е и на други прѣдприемачи. Освѣнъ това правителството признава, че Георговъ не е нищо надзелъ; наопаки, той има да взема още.

3. Спрѣлъ съмъ билъ бетонирането, прѣди да изтече продължения 12 дневенъ срокъ. Това фактически не е вѣрно. Невѣрностьта се установява отъ текста на постановлението на министерския съвѣтъ. Отъ него се вижда, че на 30 септемврий — а срока изтичаше на 2 октомврий — сме спрѣли незахванатитѣ хамбари, като се оставя на Георгова още 2 дни да добетонира захванатитѣ, т. е. да работи до 2 октомврий, когато изтичаше срока.

4. Георговъ щѣлъ да осѫди правителството за врѣди и загуби отъ спирането. Това не се знае: а) може и да не заведе искъ; б) даже ако заведе такъвъ, може да изгуби дѣлото. Както се знае, министерския съвѣтъ е отхвърлилъ всичкитѣ му претенции. До гдѣто Георговъ не осѫди правителството за врѣди и загуби прѣдъ обикновенитѣ сѫдилища, държавния сѫдъ нѣма право да прѣдрѣшава въпроса за никакви евентуални загуби.

5. Захари Митовъ, мой роднина, билъ ходатайствувалъ прѣдъ министерството да се отпусне аванса на Георгова. Всичкитѣ прѣдприемачи се ползуватъ отъ услугитѣ и ходатайствата на близки и познати на министра. Митовъ ходатайствувалъ когато съмъ билъ азъ министръ, а слѣдъ като излѣзохъ отъ министерството, сѫщия Георговъ прибѣгналъ до ходатайството на Н. Цановъ, нашия обвинитель. Установи се тука, че този послѣдниятъ е ходатайствувалъ прѣдъ министра Бѣлинова, за изплащане ситуациитѣ на Георгова пакъ по бетонирането.

Освѣнъ това, кой отъ хората нѣма нужда отъ ходатайство? Единъ ходатайствува за себе си, други за приятели, четвърти за роднини, за познати.

Ходатайството отъ депутати въ Франция е голѣмо. Ще ви припомня мѣрката, която измисли Валдекъ-Русо, за да намали — а не да унищожи, защото е невъзможно — числото на ходатайствата отъ страна на депутатитѣ. Той заповѣда да се обнародватъ въ „Държавенъ Вѣст-

никъ“ имената на ходатаитѣ и прѣдмета на тѣхнитѣ ходатайства прѣдъ разнитѣ министерства. Тази мѣрка постѣсни малко френскитѣ депутати отъ ходатайствата.

6. З. Митовъ билъ ортакъ на Георгова, за това съмъ билъ правилъ улеснения на послѣдния. Съдружието никакъ не е доказано. Но Митовъ можеше да бѫде и прямъ прѣдприемачъ прѣдъ министерството. Въпроса е: ималъ ли съмъ причини и основания да продължа срока; а вие ги видѣхте вече.

За да свърша съ този въпросъ, считамъ за добрѣ да ви припомня единъ прѣсенъ примѣръ отъ политическия животъ на Англия въ подобни материи. Помните трансваалската, бурската, война съ англичанитѣ. Знаете, че нѣкои английски вѣстници обвиниха Чемберлена, м-стра на колониитѣ, че той нарочно създалъ тази война, за да облагодѣтелствува въ нея своитѣ близки роднини, а именно брата си Чемберлена, който е билъ директоръ на дружеството „Kynoch Limited Companie“, което имало фабрика за патрони. Тази фабрика продала на английското военно министерство патрони за трансваалската война. Чемберленъ даде вѣстника подъ сѫдъ за клевета. Сѫдътъ констатира истинностьта на писаното, т. е., че Чемберленови роднини, именно братъ му, сѫ заинтересувани въ доставки за войската и все пакъ осѫди вѣстника за клевета.

Войната съ буритѣ се свърши. Чемберленъ направи пѫтуване въ Южна Африка и слѣдъ завръщането си отъ тамъ, въпрѣки писаното по вѣстницитѣ, въпрѣки сѫдебната присѫда за истинностьта на писаното, Чемберленъ биде посрѣщнатъ най тържествено въ цѣла Англия.

Нека не се забравя, че слѣдъ като се прѣтърси цѣлото му управление, слѣдъ като се прѣгледаха и смѣткитѣ на Митова по банкитѣ, не се намѣри нигдѣ името му; не се установи да е взелъ нѣкоя работа отъ министерството. Ако имахъ намѣрение да го облагодѣтелствувамъ, трѣбваше да откриятъ името му въ много работи.

Допусналъ съмъ билъ прѣхвърлянето върху Василиева и съ това „юридически“ съмъ билъ освободилъ Георгова. (Обв. актъ стр. 67).

Трѣбваше ли да се казва и това въ обвинителниятъ актъ отъ Малинова, когото считахъ за добъръ юристъ?

Какъ може да се обясни това казване, като се има прѣдъ видъ, че то явно противоречи на изричния текстъ на чл. 9 отъ Публ. Адм. Правилникъ, който гласи: „Прѣдприемачътъ не може да отстѫпи другиму една или повече части отъ прѣдприятието си, безъ позволение отъ управлението. Въ всѣки случай обаче, пакъ първия прѣдприемачъ остава лично отговоренъ както спрямо управлението, така и спрямо работницитѣ или други лица.“

„Ако прѣотстѫпването на контракта стане безъ позволение на управ., това послѣдното може, споредъ случая, чисто и просто да унищожи контракта или да произведе новъ търгъ въ щета на прѣдприемача.“

Какво имаме въ случая? Грубо невѣжество — ignorantia crassa — ли, или недобросъвѣстность отъ страна на обвинението? Ако е

искалъ да заблуди сѫдътъ, жално е; ако е грубото невѣжество, тъй сѫщо е жално. Отъ сѫдътъ трѣбва да сѫ далечъ и едното и дргото.

Това е, което имахъ да кажа по бетонирането, съ което така не удачно искатъ да експлоатиратъ моитѣ противници.

VIII.

За вагонитѣ.

Покупката на старитѣ вагони е едно отъ дѣлата ни, съ което нашитѣ противници най-много експлоатиратъ срѣщу насъ. По него азъ дадохъ подробни обяснения прѣдъ Народното Събрание; тука, прѣдъ васъ, защитата изложи тоже всичко. Азъ ще бѫда много кратъкъ, като се спра на по-главнитѣ негови моменти.

Извѣстно ви е, че между дѣйствията на министра има и контрактюелни. Тѣ сѫ онѣзи актове, въ които администрацията дѣйствува и фигурира, като контрактующа страна, а не като прѣставитель на публичната власть. По принципъ тѣзи контракти се управляватъ отъ гражданския законъ, а споровeтѣ по тѣхъ се разрѣшаватъ отъ сѫдебнитѣ власти.

Слѣдъ завръщанието си отъ Цариградъ, на 16 септемврий 1900 азъ заварихъ единъ договоръ за покупка-продажба, сключенъ окончателно между правителството и Вайсенберга. Този договоръ е законъ за странитѣ, които могатъ да го отмѣнятъ само по взаимно съгласие или по прѣдвиденитѣ отъ закона причини. Като такъвъ, той бѣше задължителенъ за мене и азъ трѣбваше да го респектирамъ. Моята длъжность и право бѣха да бдя за добросъвѣстното му изпълнение отъ страна на Вайсенберга. Азъ направихъ нѣщо повече отъ това. Двѣтѣ страни по този договоръ спорѣха: прѣдставителитѣ на министерството — инжинеритѣ — твърдѣха, че вагонитѣ сѫ лоши, а продавача подържаше, че тѣ сѫ добри, здрави и напълно отговарятъ на сключенитѣ условия, като ми прѣдложи да изискамъ азъ чрѣзъ германското консулство отъ германското правителство трима пруски инжинери, които да се произнесатъ въ качество на експерти, дали вагонитѣ отговарятъ на условията. Това искане на продавача за експертиза отъ пруски инжинери отъ една страна и отъ друга причинитѣ, що ме заставляваха да бѫда остороженъ къмъ доклада на Манафова, и които причини сега ще изложа; накараха ме да вѣрвамъ, че е възможно нашитѣ инжинери да дѣствуватъ небезпристрастно въ тази работа. За да избѣгна неприятния за насъ резултатъ отъ една подобна експертиза, азъ счетохъ за добрѣ да се помѫча да подобря условията въ нѣкое отношение. И сполучихъ да убѣдя продавача по извѣсния вамъ редъ, да се съгласи да се измѣни условието за мѣстопродаването на вагонитѣ: вмѣсто да се прѣдаватъ въ Германия, да се прѣдаватъ окончателно въ Цариибродъ. Това измѣнение въ условията ме гарантираше напълно, защото, като дойдатъ тука вагонитѣ, ако излѣзатъ лоши, ще ги бракувамъ, както и направихъ, което ще видимъ скоро.

Слѣдъ като направихъ това измѣнение въ условията относително мѣстоприемането на вагонитѣ, азъ изпратихъ за прѣглеждането имъ

и врѣменното приемане инжинера Боботановъ, въ честностьта на когото нѣмахъ основание да се съмнявамъ.

Втората моя обязанность по този договоръ бѣше, да направя всичко възможно за по-скорошното пристигане на вагонитѣ, защото имахме отъ тѣхъ голѣма нужда.

По тази причина азъ често съмъ телеграфиралъ да се изпратятъ вагонитѣ часъ по-скоро.

Въ първата половина на ноемврий мѣсецъ присигна първата партида отъ 14 вагона. Инжинера Николовъ и дѣломайстора Новоселски ги прѣгледали по своя инициятива, неофициялно, и прѣдставиха въ министерството едно изложение за тѣхното състояние. Отъ него се виждаше, че вагонитѣ сѫ лоши и че не отговарятъ на условията. Това заявление ми се поднесе на 16 или 17 ноемврий.

Какво трѣбваше да направя слѣдъ прочитането му, ако искахъ да облагодѣтелствувамъ Н. Странски? Двѣ нѣща: или да назнача други благоприятни чиновници, които да прѣгледатъ и приематъ вагонитѣ, или да назнача сѫщитѣ лица, но да имъ кажа изрично или да имъ дамъ да разбератъ, да ги прѣгледатъ и да ги приематъ. Азъ направихъ съвършено противното, а именно: назначихъ съ приказъ № 2432 отъ 17 ноемврий 1900 сѫщитѣ лица Николова и Новоселски, като прибавихъ и дѣломайстора Ковачева, да прѣгледатъ вагонитѣ, като имъ заповѣдахъ изрично съ писмената резолюция отъ 18 ноемврий, сложена върху първото изложение на инжинера Николова, да бракуватъ вагонитѣ.

Тази моя резолюция за бракуването на вагонитѣ инжинера Манафовъ по моя заповѣдь е съобщилъ веднага лично на инжинера Николова, когото викалъ отъ мастерската въ министерството за тази цѣль и по-послѣ, на 25 ноемврий, му я съобщилъ съ писмо, въ което изрично се казва на инжинера Николова, че резолюцията на г. министра е въ смисълъ да се бракуватъ всичкитѣ вагони.

Резултатъ отъ моитѣ писмени резолюции и устни заповѣдъ за бракуване на вагонитѣ сѫ протоколитѣ отъ 21 и 28/XI 900, съ които се бракуватъ пристигналитѣ вагони, догдѣто азъ съмъ билъ министръ на общитѣ сгради, — тъй като отъ тази дата азъ поехъ министерството на външнитѣ работи.

Ето и извлѣчение изъ протоколъ отъ 21/XI 900.

Днесъ 21/XI г. комисията, назначена съ приказъ № 2432 отъ 17/XI т. г. на г. министра на общ. сгради за прѣглеждане изпратенитѣ отъ С. Вайсенбергъ 20 стари вагони, като се събра при соф. гара и . . . . . . Понеже нито единъ отъ горнитѣ не удовлетворява на постановлението на миниския съвѣтъ, взето въ засѣдането му отъ 1 августъ 1900, протоколъ № 72, нито на офертитѣ на комисионера Вайсенбергъ отъ 7, 8, 14 юлий т. г, и на основание резолюцията на г. м-ра на общитѣ сгради, поставена върху изложението за недостатъцитѣ на 14-тѣхъ стари вагони, изпратено до м-ството съ писмо № 1893 отъ 15 того, комисията ги бракува. Подписали: Николовъ, Новоселски и Ковачевъ".

Да направя сѫщо извлѣчение и отъ протокола отъ 25 ноемврий.

„Днесъ 28 ноемврий 1900 г. комисията, назначена съ приказъ № 2432 отъ 17 того, на г. м-стра на общитѣ сгради за прѣглеждане изпратенитѣ отъ комисионера С. Вайсенберга 16 стари вагони . . .

Понеже нито единъ отъ въпроснитѣ вагони не отговаря на постановлението на м-ски съвѣтъ отъ 1 августъ 1900, протоколъ № 72, нито на офертитѣ на Вайсенберга отъ 7, 8 и 14 юлий т. г. и на основание резолюцията на г. м-ра на общитѣ сгради, поставена върху изложението за недостатъцитѣ на 14-тѣхъ стари вагони, изпратено до м-ра съ писмо № 1893 отъ 15 того, комисията ги бракува". Подписали: Николовъ, Ковачевъ и Новоселски.

Вслѣдствие на това по моя заповѣдь бракувани сѫ, и е писано на Вайсенберга на 1/XII и 9/XII да прибере бракуванитѣ вагони, защото иначе ше плаща магазинажъ и да се отнесе съ прѣтенциитѣ си до сѫдилищата.

Какво възразява прокурора противъ всичко това? На първо мѣсто, той намира за добрѣ да упомене, че моята резолюция върху прѣпроводителното писмо № 1893 противоречила на онази отъ 18/XII и била измѣнена, отмѣнена. Но вие знаете и азъ прѣди малко ви казахъ, че министра има право въ всѣка минута да измѣнява резолюциитѣ си споредъ условията и обстоятелствата, стига това измѣнение да е въ полза на хазната. За да подкрѣпя тази си мисъль, азъ ви цитирахъ учения авторъ по административното право, Dufour, който казва:

„Разпорежданята, значенето на които не отива по-далечъ отъ интереса на администрацията, нѣматъ нищо неотмѣняемо (irrévocable); министра е всѣкога господарь да ги реформира и измѣни споредъ нуждитѣ на настоящето (suivant les besoins du présent".

На второ мѣсто — то е въ обвинителния актъ — държавниятъ обвинителъ намира, че азъ съмъ сложилъ резолюцията си отъ 18 ноемврий много късно, когато съмъ знаялъ вече, че ще паднемъ отъ власть.

Колко е неправъ обвинителя! Изложението за състоянието на вагонитѣ ми е прѣставено на 17 ноемврий; азъ отидохъ лично на гарата да ги прѣгледамъ и на 18 сѫщий написахъ резолюцията; на основание на тази ми резолюция вагонитѣ вече бѣха бракувани на 21 сѫщий. И това било късно! Азъ не зная, дали другъ министръ би бракувалъ вагонитѣ съ такава бързина, каквато виждате у мене. При това обвинителя намира, че съмъ поставилъ резолюцията за бракуване, защото съмъ знаялъ, че ще падаме отъ власть. Прѣди всичко това фактически не е вѣрно; наопаки, азъ знаяхъ, че ще останемъ на власть, както и стана, като се състави министерството на Иванчова на 28 ноемврий, въ което бѣхъ и азъ членъ. Независимо отъ това всички знаете, че министритѣ уреждатъ най-много и най-бързо работитѣ на свои приятели, познати, въ благоприятенъ смисълъ, когато ще паднатъ отъ власть — тогава се назначаватъ най-много чиновници, тогава се разрѣшаватъ щекотливи въпроси. Тъй щото, по редътъ на нѣщата, азъ като съмъ знаялъ, че ще падаме отъ власть, трѣбваше не да бра-

кувамъ, но да приема вагонитѣ, ако имахъ и най-малкото желание да облагодѣтелствувамъ продавача имъ.

Понеже бракуването на вагонитѣ е неоспоримъ фактъ, понеже то стана по моя изрична заповѣдь, обвинението се постара да умаловажи значението на този фактъ, като каза, че бракуването на вагонитѣ, макаръ и по моя заповѣдь станало, не важало, защото пристигането на вагонитѣ въ България било дало мѣсто на една дипломатическа интервенция, която заставила правителството да приеме и плати 110 вагона. Този възглядъ е съвършено погрѣшенъ. Приемането и плащането на 110 вагона е станало въ силата на едно ново съглашение между министерството и продавача.

Правителството прие и плати вагонитѣ, защото имало нужда отъ капиталитѣ на чужденцитѣ, защото щѣло да дири заемъ, та не искало да се компрометира съ 165,000

Ето какво е казалъ по този въпросъ м-ра Бѣлиновъ въ засѣданието на Народното Събрание:

„Въ сегашното положение, когато българската държава изобщо, а сега особенно, е длъжна да прави честь на всѣки свой подписъ, на всѣки свой ангажментъ, когато тя, може би, ще има нужда, ше бѫде принудена да похлопа повратитѣ, за да си послужи съ чужда помощь, да не изпълни единъ тържественъ ангажментъ за 165,000 л., значи да не спази своята честь“. (Гл. Дневницитѣ на XI обикн. Нар. Събрание, I-ва извънредна сесия, кн. II, стр. 744).

Ето защо се платиха и приеха вагонитѣ. Азъ ли съмъ кривъ за това? Не. Самото Нар. Събрание осѫди плащането чрѣзъ парламентарната комисия, като пише въ доклада си до Събранието слѣдующето:

„При наличностьта на всички горѣизложени факти, ние мислимъ, че Нар. Събрание има пълни основания да приспособи чл. 155 отъ конституцията.

„Въ заключение считаме за неизлишно да прибавимъ, че когато управлението на м-ството на Общ. Сгради е било поето отъ г. Паприкова, което е станало на 28 ноемв. м. г., билъ е изгубенъ най-удобния моментъ, за да се отърве България отъ заплащането даже на докаранитѣ вече гнили вагони, защото тогава е било врѣмето да се постѫпи съгласно чл. 43 отъ закона за търговетѣ, въ срокъ прѣдвиденъ въ чл. 275 отъ закона за задълженията и договоритѣ, т. е. да се заяви искъ за унищожение на продажбата за измама въ качеството. Вмѣсто това, г. Паприковъ е измѣнилъ взетото отъ него веднъжъ рѣшение, съобщено на Вайсенберга и на германския консулъ, щото Вайсенбергъ да се отнесе до сѫда и прибързано е далъ задължение за изплащането на 110 вагона“. Подписали: Вен. Поповъ, К. Петковъ и Н. Цановъ.

Вижте прочее, че самото Н. Събрание признава, какво ако има нѣкой, който е направилъ прибързана грѣшка съ приемането на вагонитѣ, то е министръ Паприковъ, а не азъ.

Ако министръ Паприковъ е направилъ тази грѣшка и по-послѣ цѣлото правителство съ готовность я ратифицира, като изплаща, защото имало нужда да хлопа по портитѣ на чужденцитѣ, то азъ ли съмъ

кривъ за всичко това? Азъ ли трѣбва да отговарямъ за грѣшкитѣ на другитѣ и за нуждата на България да „хлопа по чуждитѣ капии“?

Като не можа да намѣри никаква нередовность, никаква некоректность въ моитѣ дѣйствия по приемането на вагонитѣ държавния обвинитель търси посторонни факти, на които иска да прѣдаде особено важно значение. Така, той ме пита, защо не съмъ вѣрвалъ на докладитѣ на инжинеритѣ Тихолова и Манафова, ами съмъ пратилъ и Боботанова. Да отговоря:

На доклада на инжинера Манафовъ не вѣрвамъ напълно по слѣдующата важна причина. Чете ви се една оферта отъ Д. К. Поповъ, който прѣдлагаше да ни достави отъ фабриката Ренеръ вагони подъ наемъ. Този Д. К. Поповъ е днешния министръ на общитѣ сгради. Той още тогава, като ми подаде офертата си, ме прѣдупрѣди да не вѣрвамъ на инжинера Манафовъ, който, споредъ неговитѣ свѣденя, щѣлъ да употрѣби всичко, за да осуети тази работа, та да може по-послѣ да я прокара чрѣзъ свои хора. При това той ми показа и писмени документи, които свидѣтелствуваха за заинтересоваността на Манафова въ подобни работи. И азъ се заехъ съ провѣрката имъ. Г. Поповъ ме прѣдупрѣди още, че г. Манафовъ ще въздѣйствува всячески върху всичкитѣ инжинери, които бихме изпратили въ Германия по тази работа. И наистина, ние видѣхме до колко Манафовъ е въздѣйствувалъ върху своя подчиненъ инжинеръ Тихоловъ, който дойде да свидѣтелствува тука, прѣдъ васъ противъ здравия разумъ, противъ елементарнитѣ правила на динамиката, като заяви съ нечуванъ цинизмъ, че скоростьта, съ която пжтува вагона, нѣмала абсолютно никакво разрушително дѣйствие върху неговата издържливость. Осмѣнъ, укоренъ отъ своитѣ колеги инжинери за това унижение на науката, този свидѣтель дойде на другия день да поправи „доброволно“ своето показание, като се самооплю тържествено прѣдъ сждътъ.

Тази декларация за заинтересоваността на Манафова правя съ изрично разрѣшение на министра на общ. сгради г. Попова. Ако не го повикахъ, като свидѣтель, направихъ го по съображение: да не унижавамъ достоинството на министра, който държи въ ржцѣтѣ си документи противъ Манафова и го търпи още за чиновникъ.

Най-послѣ резултата отъ службата по вагонитѣ опроверга най-тържествено доклада на тѣзи чиновници и оправда моята къмъ тѣхъ прѣдпазливость.

Укорява ме държ. обвинитель, че съмъ билъ интименъ съ г. Н. Странски и съобщавалъ съмъ му разпорежданята си. Азъ ви изложихъ вече моя възгледъ спрѣмо приемачитѣ. Бѣхъ любезенъ съ всичкитѣ; на всичкитѣ съобщавахъ какви разпорежданя мисля да правя по оплакванията имъ, ако ги намѣря справедливи. Нѣмахъ причина да правя изключение за Странски.

Г. Начевичъ ви описа, какъвъ типъ прѣдставлява г. Странски отъ себе си въ това отношение, като ви каза, че прѣди години въ Виена Странски се е хвалилъ прѣдъ търговски кжщи и фабриканти, че билъ ималъ министритѣ въ джоба си и може да направи всичко; а въ Пеща се прѣпоржчалъ и за министръ.

Но защо сме имали работа съ него, като сме знаяли, че е такъвъ човѣкъ, пита обвинителя? Лесенъ отговоръ: защото не сме го знаяли тогава, защо едва сега го научихме отъ г. Начевича.

Много отъ г. г. сѫдиитѣ познаватъ г. Странски. Кой не е го приемалъ, кой не е му подавалъ рѫка, като на добъръ и почетенъ търговецъ и прѣдприемачъ? Но билъ писалъ писма, въ които помenувалъ имената на м-ритѣ, така експлоатиратъ на всѫдѣ, по цѣлия свѣтъ, съ името на министритѣ, но тѣ не сѫ криви за това.

Нека се спра върху най-важния фактъ, съ който обвинителя искаше да ви покърти, г-да сѫдии. На 24 октомврий изпратихъ до Боботанова три депеши, за да се изпратятъ по-скоро вагонитѣ. Съ тѣзи депеши въ рѫцѣ, г. обвинителя се провиква въ обвинителния си актъ: „Българскитѣ държавни желѣзници ли спрѣха на 24 октомврий, та пращате три депеши въ единъ денъ?“ А тука, той съ патосъ заяви, че 24 октомврий е деньтъ, въ който е настѫпила кризата за чиновническата съвѣсть, която съмъ искалъ да изнасиля съ толкова депеши.

Това обстоятелство, така експлоатирано отъ обвинението, бѣше произвело толкова силно впечатление и върху докладчика, г. прѣдседателя Филчева, който подъ него изпусна два пѫти изражението, че депешитѣ били „хвърчали“ на 24 октомврий. Правъ е г. прѣдседателя, да се въздѣйствува толкова много, догдѣто не се обясня по тази „криза на чиновническитѣ съвѣти“. Азъ, ако бѣхъ на мѣстото на г. прѣдседателя, може би щѣхъ да се импрессионирамъ повече отъ него. Но азъ ще дамъ обяснения, които сѫ отъ естество да изгладятъ лошото впечатленне и въздѣйствие отъ тоя така злѣ експлоатиранъ фактъ.

Бѣха ли спрѣли българскитѣ желѣзници на 24 октомврий, та съмъ изпраталъ него денъ три депеши? пита г. прокурора — Да! Бѣха спрѣли, господинъ държавни обвинителю, на половина. Отъ прѣставената таблица за ежедневната нужда и дефицити отъ вагони се установява, че най-голѣмия дефицитъ отъ вагони е билъ на 24 октомврий. Него денъ сѫ искани отъ търговцитѣ 199 закрити вагони и 330 вагона, а сме могли да дадемъ 274 вагона Значи могли сме да удовлетворимъ исканята само съ 50%, т. е. на половинъ. Излиза, че на 24 октомврий движението по българскитѣ желѣзници е било спрѣло на половина. Сѫщата таблица установява, че въ другитѣ прѣдшедствуюцци дни никога не сме имали подобенъ ужасающъ дефицитъ, а е билъ много по-малъкъ. И така, на 24 октомврий, когато наближава Димитровъ-денъ, зимата, дъждоветѣ и снѣговетѣ, ние имаме дефицитъ 50%, т. е. можемъ да удовлетворимъ само половината отъ исканята на търговцитѣ. Мигаръ този недостигъ отъ вагони, който излагаше стокитѣ на търговцитѣ на съвършена развала по станциитѣ, не трѣбваше да ме стрѣсне повече отъ другитѣ прѣдшествуюцци дни, когато недостига не е билъ така застрашителенъ? Не, интереситѣ на държавата, интереситѣ на търговцитѣ, които викаха за вагони, ми диктуваха да се стрѣсна и да настоя по-енергически, съ повече депеши за по-скорошното изпращане на вагонитѣ.

Ако него денъ не бѣхъ изпратилъ ни една депеша и ако прокурора бѣше натоваренъ да ме обвинява за нанисане врѣда на дър-

жавата чрѣзъ бездѣйствие на 24 октомврий; той, съ прѣдставената таблица за недостига на ржцѣ, щѣше да бжде необоримъ: тогава той — какъвто е майсторъ, трѣбва да го признаемъ, на патоси — щѣше да се разплаче и развика, че не съмъ спазилъ интереситѣ на държавата; тогава той щѣше да намѣри, че е било необходимо нужно да се изпратятъ на 24 повече по число депеши, отъ колкото съмъ пращалъ другитѣ дни, защото него день е имало недостигъ, който трѣбваше да безпокои и загрижи всѣки добросъвѣстенъ министръ. Ето, тѣзи сж причинитѣ, които ме накараха да се безпокоя и грижа на 24 октомврий по-вече, отъ колкото другитѣ дни; тѣ сж, които ме заставиха да изпратя повече депеши. Прочее, искахъ да установя, че на 24 октомврий е имало истинска „криза", но че тя е била за движението на българскитѣ желѣзници, а не за чиновническитѣ съвѣсти, които нѣмахъ нужда да насилвамъ по този околенъ и несигуренъ пжть — съ депеши отъ невинно и законно съдържание.

Държавниятъ обвинитель и гражданскиятъ ищецъ се чудятъ: защо, като съмъ бракувалъ вагонитѣ, не се държа само на почвата на бракуването имъ, а се старая да докажа тѣхната здравина и служба. Нищо чудно нѣма въ това: азъ искамъ да разбия изкусно създадената противъ насъ легенда за „гнилитѣ вагони", съ които тъй безбожно експлоатиратъ моитѣ политически противници. Въ подробноститѣ не ще се впущамъ. Припомнювамъ само, че прѣставенитѣ доказателства (удостовѣрения, показания на държавни чиновници началници на движението, машинисти, дѣломайстори) установиха: а) че вагонитѣ сж пжтували отъ Германия до тука съ 55 километра бързина; б) че става вече двѣ години, какъ тѣ служатъ наедно съ другитѣ здрави държавни вагони; в) че тѣ пжтуватъ съ смѣсенитѣ, пощенскитѣ и товарнитѣ тренове съ установената за тѣхъ бързина; г) че тѣ пжтуватъ и въ странство; д) че тѣ сж по-здрави и отъ русенскитѣ товарни вагони; е) че тѣ ще могатъ да служатъ полезно на държавата още десетина години.

Легендата за „гнилитѣ вагони" създадоха най-напрѣдъ „заинтересованитѣ" чиновници, а се подхвана и умѣло експлоатира отъ нашитѣ политически противници.

До колко чиновницитѣ искаха да заблудятъ общественното мнѣние съ тази афера, към какви срѣдства прибѣгваха за да достигнатъ това, се вижда отъ слѣдующия фактъ: назначена бѣше комисия, за да констатира техническитѣ недостатъци на вагонитѣ. Комисията се състоеше отъ инжинеритѣ: Захариевъ, Петко Поповъ, Николаевъ и дѣломайсторитѣ Новоселски и Ковачевъ. Тази комисия констатирала въ протокола си, че всичкитѣ вагони били снабдени отъ прускитѣ желѣзници съ ревизионни свидѣтелства, че тѣ не бива да се товарятъ по никакъвъ начинъ, т. е. че сж нетовароспособни.

Парламентарната комисия, възмутена отъ този фактъ, го отбѣлѣзва въ рапорта си съ най-едри букви. Не само членоветѣ отъ парламентарната комисия, не само депутатитѣ могатъ да се възмутятъ отъ този фактъ, но всѣки може и трѣбва да се възмути отъ него, ако е вѣренъ. Но за успокоение на всички, позволете ми да изложа всич-

ката по него недобросъвѣстность или невѣжество на чиновницитѣ. Наистина, слѣдъ като изучихъ въпроса, разбра се, че ревизионното свидѣтелство не е констатирало нетовароспособностьта на вагонитѣ, т. е. не е издадено за доказателство, че вагонитѣ не бива да се товарятъ, защото сж негодни, а че не бива да се товарятъ, защото вагонитѣ пжтуватъ като стока. Въ такъвъ случай, споредъ правилника за експлоатацията и споредъ изключителната тарифа № 18, между Германия и България вагонитѣ не могатъ да се товарятъ. Чл. 4 отъ тази тарифа изрично гласи: „Подвижния материалъ, прѣдаденъ за прѣнасяне като стока, не може да бжде товаренъ съ прѣдмети, несъставляющи нераздѣлна часть отъ вагонитѣ".

Защо членоветѣ на комисията сж дали друго мнѣние за свидѣтелството? По недобросъвѣстность ли, или по невѣжество? И двѣтѣ сж осждителни и прѣстжпни, защото съ тѣхъ заблуждаватъ и началство и обществено мнѣние.

Тъй безбожно се експлоатираше съ вагонитѣ. Експлоатацията още продължава. Вие чухте тука отъ свидѣтеля Дръцкова, че било похарчено само за дървения кошъ на единъ отъ тѣзи вагони 1500 л. Отъ девиза на работата се вижда, че сж турили въ смѣтката 224 надници по 3 л. и 50 ст. = 784. И тъй, само за сглобяване на дървения кошъ на единъ товаренъ вагонъ 224 надници!

Съ 224 надници се прави една кжща въ Ючъ-Бунаръ! За поправка на кошоветѣ на товарнитѣ вагони, които бѣха строшени на прахъ отъ катастрофата, сж турени 75 надници, а за тѣзи вагони 224 надници! Това е достатъчно, да ви обясни всичкото поведение на заинтересованитѣ чиновници по тази работа.

Съ това свършвамъ легендата по „гнилитѣ вагони".

IX.

Личната облага.

Какъ трѣбва да се изтълкува „личната полза", за която говори чл. 155 отъ конституцията? Държавниятъ обвинитель я разбира въ широкъ смисълъ: за лична облага може да се накаже и онзи м-стръ, който е облагодѣтелствувалъ не себе си, но трети лица, а защитата поддържа противното: че ползата, за която наказва конституцията, трѣбва да е лична на министра.

Автентично тълкуване на конституцията може да даде само Великото Народно Събрание, а вие ще я тълкувате по общитѣ правила за тълкуване на законитѣ.

Азъ мисля, че даденото отъ защитата тълкуване е правото и вѣрвамъ, че него ще усвоите. Говори се, че подъ „лична полза" се разбирало подкупването или рушвета. Това е грубата форма, чрѣзъ която може да се прояви личната облага въ полза на министра; но има и други форми, въ които тя може да се прояви. Нека ви приведа единъ нагледенъ примѣръ. Азъ съмъ министръ на пжтесъобщенията и има да строя една желѣзница — мога да я прѣкарамъ прѣзъ разни мѣста и варианти. Прѣкарвамъ я умишленно покрай единъ мой чиф-

ликъ, за да му повдигна цѣната. Излиза послѣ, че е имало друга варианта, по-кратка съ 10 километра и освѣнъ това по-лесна за експлоатация. Ако километра на желѣзницата струва 100,000 лева, ощетявамъ държавата за моя лична полза съ 1,000,000 лева.

Другъ примѣръ: азъ съмъ министръ на финансиитѣ; имамъ въ Пловдивъ напримѣръ една кѫща, която струва 7,000 лева, а азъ я продавамъ на правителството за 17,000 лева. Тука за лична полза уврѣждамъ държавата съ 10,000 лева.

И буквата и духътъ на чл. 155 отъ конституцията не ни позволява да му дадемъ тълкуването, което прѣдлага държавния обвинитель. Моля сѫда да приеме нашето тълкуване за правилно.

Съ това свършвамъ защитата си и ще моля почитаемия сѫдъ, да ми даде послѣдната дума, освѣнъ ако г. обвинителя има да възрази нѣщо . . .

Петъкъ 16/V 903 год., слѣдъ обѣдъ (около 5 ч.)

Прѣдсѣдателя (слѣдъ като свръшва рѣчьта си г-нъ Тончевъ; — къмъ Държ. Обв.): Вий, Държавни Обвинителю, имате ли да възразите нѣщо?

Държ. Обв. Малиновъ. Г-да Сѫдии, рѣчьта на г-на Тончева заслужва единъ отговоръ, но азъ мисля, че такъвъ подобенъ отговоръ, какъвто тя и по убѣдителностьта на своята аргументация и по своята вѣщина би заслужвала, не мога да дамъ по двѣ причини: Едно, защото трѣбвало би на ново да приповторя прѣдъ Васъ своята пледория и второ; трѣбва най-послѣ да признаемъ г-да сѫдии, че и Вий и ний, па и всички сѫ уморени вече отъ този процесъ и не насъ, а Васъ искатъ да чуятъ. При все това, азъ ще си позволя да направя бѣлѣжки по онзи въпросъ, който споредъ менъ прѣставя важность, не само отъ гледна точка на онова обвинение, което ний имаме интересъ да прѣкараме прѣдъ Държ. Сѫдъ, но и отъ научна гледна точка.

Когато г-нъ Тончевъ свършваше своята аргументация, докосна единъ въпросъ, който той считаше за нужно да използува въ интереса на защитата; той каза: „Моята аргументация се оправдава и отъ науката и отъ историята и отъ положителното законодателство. Азъ искамъ да изкажа своето скромно мнѣние, че не по всички въпроси науката, историята и положителното законодателство сѫ въ полза на нашитѣ уважаеми противници. Трѣбва да забѣлѣжа едно, че не само по такива координарни въпроси, по каквито разискваше г-нъ Тончевъ, но и въ други по дребнави, нито практицитѣ конституционалисти, нито доктринелитѣ, нито историцитѣ не сѫ дали своето окончателно рѣшение. Трѣбва да признаемъ, че г-нъ Тончевъ съ една особена вѣщина използува и историята и науката въ онази посока, която бѣше полезна за защитата, но съ това той не затвори онази малка отворена врата, прѣзъ която би могълъ да се промъкне съ насъ и Държ. сѫдъ.

— Г-да Сждии, азъ, ако вземамъ сега думата то е само за едно: да Ви кажа и да Ви помоля — което бихте направили и безъ моята молба — особено критически да се отнесете къмъ онѣзи исторически факти, които бидоха тука наведени, за да подкрѣпятъ мнѣнието на защитата. Наистина, г-да сждии, дори по такива въпроси, като този, за който туку-що ще спомена, още става споръ. Ако казаното отъ Pierre въ 1829 год., че царьтъ царува, но не управява; ако това начало биде възприето и отъ много положителни законодателства, Вий знаете, че успоредно съ тѣхъ има и други. Тѣ сж отъ леката ржка на Guisot който бѣше казалъ, че държ. глава е реалность, факторъ въ държав. управление, че той и управлява. По такъвъ дори отъ второстжпенна важность въпросъ въ сравнение съ онѣзи, които повдигна Тончевъ или, се повдигнаха, защото и изискваше самия процесъ, по такъвъ въпросъ ни нѣмаме окончателно рѣшение. А пъкъ за да ви покажа до колко критически трѣбва да се отнасяте къмъ тази история, когато тя се цитираше отъ тукъ отъ тамъ до толкова, до колкото тя можеше да имъ бжде полезна, ще кажа, че Мирабо, когото г-нъ Тончевъ на нѣколко пжти цитира тукъ пакъ по единъ второстепененъ въпросъ, сжщо така още не рѣшенъ, понеже сжществуватъ по него 2 мнѣния, считаше, че м-скитѣ пълномощия и депутатския мандатъ трѣбва да вървятъ успоредно. — Тази сжщата фракция, която чу гласътъ на своятъ трибунъ, много по-кжсно (ний знаемъ, че Миробъ работѣше прѣзъ 18 стол.), въ половината на миналото 19 стол. издаде единъ законъ отъ 49 год. съ който законъ франц. народъ считаше, че сж несъвмѣстими м-скитѣ пълномощия съ депутатския мандатъ. — Едва се минаха 20 години и бѣше възпроизведено онова, което сега отъ всички се усвоява или по-добрѣ отъ болшинството се усвоява, че м-рътъ прѣди всичко трѣбва да бжде народенъ прѣставитель. Азъ подчертавамъ тѣзи два факта, за да покажа какъ историята би могла да бжде използувана едностранчиво. Азъ ше си позволя да напомня и другъ единъ фактъ отъ миналитѣ наши състезания тукъ прѣдъ васъ, за да покажа и ще го призная, че и ни и уважаемитѣ наши противници дѣйствуваме малко едностранчиво. Тогава, когато г-нъ Поповъ, единъ отъ защитницитѣ на г-дата, подържаше прѣдъ васъ за да оправдае назначението на чиновницитѣ принадлежащи само къмь извѣсна партия, подържаше, че това, което намъ тукъ ни се вижда чуждо, нѣкакъ си необяснимо, дори прѣстжпно, това за цѣлъ единъ народъ като американския е нѣщо нормално. Пада едно правителство и съ него заедно всичкия неговъ чиновнически щатъ. Да, г-да сждии, такива примѣри би могли да поколебаятъ убѣждението на единъ сждъ тогава, когато този фактъ не би билъ прѣцѣненъ тъй както го прѣцѣняватъ хората. Азъ ще спомена, безъ да цитирамъ, името на единъ ученъ човѣкъ, френеца... който казваше: „Намъ ни завиждатъ англичанитѣ, когато виждатъ нашата стабилизирана администрация. Американеца не се похвалява съ това, че негового чиновничество напуска мѣстата си заедно съ м-ството; той скърби и съжелява за това явление, скърбенъ фактъ. И непозволително би било да диримъ оправдание на единъ фактъ нашъ български отъ тамъ, отъ дѣто се чуватъ съжаления за този фактъ.

Пакъ, за да подчертая сжщата мисъль, искамъ да изкажа едно нѣщо. Тукъ се повдигна въпросъ — на който азъ въ репликата си не бѣхъ се спрѣлъ — отъ г. Попова: дали м-рътъ е пълномощникъ, или не на народното прѣставителство, на законодателното дѣло. По този въпросъ трѣбва да призная, че мнѣнието, което се подържаше отъ моитѣ уважаеми противници, е мнѣние, което може да бжде защитено съ силни авторитети, съ видни имена, но и мнѣнието, което подържаме ние, има на своя страна не по-малко силни умове, тѣ сж: Reiss, Deini . . . . — английски учени. По този въпросъ, който въ очитѣ на защитата прѣставя въпросъ отъ една особена важность, вие ще видите, че и по него, дребнавъ въ нашитѣ очи, мнѣнията не се схождатъ. Ако по тѣзи дребни въпроси нито историята, нито науката не сж казали положителното и окончателно мнѣние, то тѣ не сж го казали и по онѣзи отъ по-сжществена важность въпроси, които разви г. Тончевъ. Ето защо послѣдната молба, която имамъ къмъ васъ сега, когато наближава да се простимъ, е: да имате прѣдъ видъ това, което подържаме ние и, което заслужва толкозъ вашето внимание, колкото и онова, което подържатъ нашитѣ противници. Единъ въпросъ, казахъ, е отъ принципиялна конституционна важность, който повдигна г. Тончевъ и по който азъ считамъ за нужно да се спра, за да покажа, че и тамъ послѣдната дума не е казана. Ако историята биде използувана отъ г. Тончева въ интереса на защитата, позволете и намъ да я използуваме въ полза на обвинението. То е слѣдното. Не всѣко нарушение на конституцията е нарушение на послѣдната — по-добрѣ не всѣко разпореждане на конституцията е разпореждане на послѣдната. Тази парадоксална мисъль биде изказана отъ г. Тончева и нейната парадоксалность той дори призна. Но той каза това, което на пръвъ погледъ е парадоксално, това въ сжщность ще видимъ, че е самата истина, като прослѣдимъ историята и науката.

Да ги прослѣдимъ пакъ на кратко. Ще знае г. Тончевъ твърдѣ добрѣ, че отиватъ мнѣнията и по далечъ отъ тамъ, до дѣто е дошелъ той: че изобщо конституцията не е конституция до тогава, до когато тя не бжде удобрена отъ цѣлия народъ. Вие знаете, че удобрението на първата революционна конституция отъ 1792 год., ако се не лъжа, конвентътъ съ декретъ бѣ постановилъ, да се запита французския народъ, удобрява ли я той или не, защото считаше, че прѣди да получи вотътъ на цѣлата Франция, конституцията не е конституция. По-сетнѣ въ 8-та година, кой Брюмеръ или Трюмеръ не помня, за втората конституция — тогава тѣ никнѣха като гжби, тогава се туряха темелитѣ на конституциитѣ — пакъ се пита французския народъ удобрява ли я. Освѣнъ тѣзи, вие ще помните и други исторически инциденти. Въ 31 год. извѣсниятъ Шатобрианъ бѣше отказалъ да признае конституцията отъ 14 год. на това основание, че за нея французския народъ не е билъ питанъ. Привеждамъ ви тѣзи исторически факти, за да покажа, че трѣбва да се пита съ особена прѣдпазливость, защото историята не прави само тѣзи изводи, които правятъ нашитѣ противници.

Г-да сждии, ще отида по-нататъкъ. Пакъ отъ историята. Вие знаете, че прѣзъ врѣмето на жирондиститѣ отидоха до тамъ, че счи-

таха, какво се резглежда много добрѣ и обикновения законъ — нека си послужа съ тази терминология: не е законъ, до като не се пита цѣлия френцузски народъ: Не помня кой жирондистъ, мисля бѣше Кондорсе, внесълъ бѣше проектъ, че законитѣ ще се вотиратъ и слѣдъ това ще се изпращатъ въ видъ на законопроекти до всички административни и окрѫжни единици и ако тѣ ги удобрятъ, тогава чакъ ще се считатъ за закони.

Историята на едно ни учи, че конституциитѣ и законодателитѣ заедно сѫ се грижили, какъ да обезпечатъ всѣкакъвъ единъ законъ, какъ да направятъ закона да тържествува, той да бѫде всѣкога прилаганъ. Ето грѣшниятъ изводъ отъ тази доктрина. Но г. Тончевъ, като искаше да ви убѣди, че послѣдната дума на науката по този въпросъ, че въ конституцията има не само разпореждане отъ чисто конституционенъ характеръ, но и отъ характери други: административенъ, финансовъ, сѫдебенъ, г. Тончевъ посочваше авторитета Eismenn. Азъ нѣмамъ френцузския текстъ, но имамъ прѣводното издание, което има и г. Тончевъ отъ 89 год. Тамъ на стр. 240 се съдържа онзи цитатъ, който не докрай биде възпроизведенъ. Въ този цитатъ се казва слѣдующето: „на тѣзи вмъкнати въ конституцията . . . (чете).

Една фраза има на края на тази цитата, която азъ считамъ за нужно да ви прочета заради това, защото тя показва, че мнѣнието на професора Eismenn не е онова, което подържаше г. Тончевъ. Той казва (. . . чете руски текстъ). А въ своятъ елементаренъ учебникъ на стр. 19 сѫщиятъ Eismenn казва (чете). Тя е една аксиома, върху която нѣма да споримъ, но тя е аксиома, съ която цѣлъ единъ народъ не иска да се примири и нека призова авторитета на Deissi, който казва, че Англия не различава основни отъ обикновени закони, и тя не е пострадала отъ това. По-нататъкъ Eismenn продължава: (чете).

Но важенъ е изводътъ, който прави г. Eismenn по тъй ребромъ поставения отъ г. Тончева въпросъ — а онази цитата, която той ви направи, тя е друга. Той иска да каже друго, че въ тѣзи конституции, по тѣзи или други причини има вмъкнати разпореждания не отъ конституционенъ характеръ, именно които оставатъ слѣдъ разрушението на конституцията, като обикновени закони. Кой отъ двама ни по-право тълкува този авторъ, отъ когото съ еднакво удоволствие се ползуваме ще рѣшите вий. Моята задача бѣше да покажа само едно, че мнѣнието на науката по този въпросъ не е послѣдно.

Г-да сѫдии, още една бѣлѣжка по другъ единъ въпросъ инцидентенъ, но важенъ за менъ, за да покажа, какъ прѣдпазливо би трѣбвало да се отнасяме къмъ историята, която ни се цитира. Знаете френцузката поговорка: comparaison n'est pas raison. Г-нъ Тончевъ каза: „. . . когато ний съ рискъ да изгубимъ своята популярность . . .“

Обвинението нито за минутка не се е съмнѣвало, защото наистина законътъ бѣше непопуляренъ и м-ството рискуваше своето сѫществуване и това на своята партия. Тъй бѣше и когато г. Каравеловъ рискува да внесе монополниятъ заемъ. Но между заема на г. Каравелова и закона за десятъка на Либералната партия и онзи манифестъ на Людовикъ XII, за които ни говори г. Тончевъ нѣма абсолютно

никакво сходство. Пакъ ще кажа: comparaison n'est pas raison. Какъ стои този въпросъ, това го знае добрѣ г. Тончевъ, който добрѣ знае въобще конституционнитѣ истории и особено историята, която е полезна, за да даде едно правилно рѣшение на настоящия процесъ. Вий знаете, г-да сѫдии, че Людовикъ XIV и XV разориха въ финансово отношение Франция. Доде Людовикъ XVI; той намѣри Франция въ такова едно финансово положение, щото по-послѣ тя да бѫде принудена да фалира. Тъй както плашиха всички м-ства и либералното и нашето — червенъ восъкъ не знамъ що . . . Вий знаете историята съ асигнациитѣ; вий знаете, че тогава една война вѫтрѣшна въ 92 и 93 год. терорътъ на Робеспиера; знаете гладътъ на Некера — това бѣше положението на Франция. Тя не прибѣгна къмъ данъци, а вмѣсто това конфискуваха се орковнитѣ имоти; прави се манифестъ къмъ французкия народъ. Дългътъ на Франция по това врѣме възлизаше на около 40 милиарди, това за менъ е нѣщо — нищо; прѣставлението ми отказва да обеме такъвъ размѣръ. Такова бѣше отчаяно положението на Франция. Тогава тя направи прочутата конверсия, която никой още не е правилъ. Тя обезцѣни тѣзи пари и тѣ бѣха до толкова спаднали, че 10,000 лв. се размѣняваха срѣщу 1 лв. металенъ. Хубава ли е или не тази финансова мѣрка, върху това нѣма да говоря, азъ искахъ да изтъкна само: онова положение, въ което се намираше Франция, когато се бѣше призовалъ Некеръ, то ли е положението на България прѣзъ врѣмето на либералитѣ или на каравелиститѣ, които заплашваха, че тя ще фалира? — Тя стои още на краката си.

Още единъ и послѣденъ въпросъ, пакъ отъ принципална важность. Г-нъ Тончевъ се помѫчи наистина съ автори и закони на рѫка и съ сѫщата история, къмъ услугата на която той прибѣгваше всѣки пѫть, когато бѣше нужно да ви убѣди, че не е сѫдебната власть и въ тази форма — формата на Държ. сѫдъ, която ще контролира изпълнителната власть тогава, когато тя прилага и слѣдователно и тълкува законитѣ. За да направи този изводъ, той се впусна въ едни не нужни подробности; той говори за раздѣлението на властитѣ и отъ тамъ черпѣше аргументи, че правото на контрола, така да кажа, на сѫдебната власть е отказано спрѣмо изпълнителната.

Г-да сѫдии, и тукъ ще забѣлѣжа, че отъ врѣмето на Монтескьо, съставитель на това рѣшение и до денъ днешенъ върху този въпросъ още не се е спрѣла окончателно науката. Има хора учени, като Д-ръ Dugui, които подържатъ, и не безъ основание, че сѫдебната власть е часть, е клонъ отъ изпълнителната. Но Eismenn подържа, че това мнѣние не е за прѣгръщане, че сѫдебната власть е толкозъ самостоятелна, колкото и останалитѣ двѣ: законодателна и изпълиителна. Г-нъ Тончевъ прѣгръща и това послѣдното мнѣние, но казва: Ако вий сте поклонници на този принципъ, можете ли вий сереозно да подържате, че сѫдебната власть ще бѫде въ правото си, като въ днешниятъ процесъ, да провѣрява дѣянията на едно м-ство отъ гледна точка на неправилно, небрѣжно прилагане на закона — казва не.

Г-да сѫдии, ще си послужа пакъ съ единъ цитатъ — обикновено въ моитѣ рѣчи не си служехъ съ цитати, но отвориха ми ищахъ моитѣ

противници — ще цитирамъ старъ, но важенъ въ това отношение авторъ. Публицистътъ — Moпue (?) казва на едно мѣсто: „Кой би могълъ да помисли . . . (чете):

Но, г-да сѫдии, и тѣзи които подържатъ, че сѫдебната власть е часть, клонъ отъ изпълнителната власть и тѣзи, които строго прокарватъ принципа за раздѣление на властитѣ подържатъ едно и сѫщо нѣщо: всѣкога, когато органитѣ на изпълнителната власть ще прѣставятъ закона, сѫдебната власть ще вземе връхъ. — Но това, което го казва този или онзи авторъ намира подкрѣпа въ единъ цѣлъ народъ —- пакъ малко история — вий знаете, че федералниятъ американски сѫдъ, споредъ законитѣ на страната има това право, което нашата конституция отказва на сѫдебната власть: да види отъ гледна точка на справедливостьта, дали единъ законъ е конституционенъ или не. Та искамъ да сключа и по тозн въпросъ. Това дѣяние, академически разгледано отъ г-на Тончева, не може изключително да бѫде използувано за онова заключение, което той направи, че вий не ще бѫдете свободни да контролирате или по-добрѣ да се убѣдите за компетентни да разгледате, дали този законъ е правилно приложенъ, небрѣжно, умишлено и т. н.

Съ тѣзи само нѣколко бѣлѣжки г-да сѫдии, азъ свръшвамъ и считахъ се въ правото си да ги направя, защото самъ г-нъ Тончевъ призна, че това не е послѣдна дума, второ затова, защото казахъ и повтарямъ, рѣчьта на г-нъ Тончева заслужваше и една по-пространна реплика, но това ни би завело пакъ тамъ, отъ дѣто почнахме да споримъ върху нѣща, върху които вий ще ни споразумѣете съ вашата присѫда. Съ тѣзи бѣлѣжки свръшвамъ и мисля, че вече не ще ви се прѣставямъ другъ пѫть да вземамъ думата. Като свръшвамъ считамъ за свой дългъ, отъ името на обвинението да изкажа нашата пълна благодарность къмъ онова търпение и внимание, което имахте вий да ни излушате и тамъ дѣто бѣхме — възможно е, нѣмаме широки претенции, — невѣжи. Вий ще кажете своята послѣдна дума и тя ще бѫде истината.

Реплика.

Прѣдсед.: Върху повдигнатия въпросъ отъ държ. обвинитель, Държ. Сѫдъ, като има прѣдъ видъ, че защитата заяви, какво нѣма повече що да говори по този въпросъ, дава думата на държ. обвинитель да почне своитѣ си възражения.

Държ. обв. А. Малиновъ: Г-да сѫдии, имаше докачки отправени по адресъ на обвинението. Говори се за инсинуации, че сѫ били съдържали въ обвин. актъ и въ обвин. рѣчи. Чуха се думи по-прѣди отъ другъ единъ защитникъ за саркастическата злоба, която владѣе

държ. обвинитель и най-послѣ бѣше добавено отъ г-на Тончева, че той къмъ това, което е казалъ прѣдъ Народното Събрание не ще добави друго, освѣнъ нѣкои и други аргументи, но езика, който ще държи ще бжде другъ. Мисля, че моята задача е друга, не да отговарямъ на личнитѣ нападки, не да опровергавамъ защитата тамъ, дѣто тя се бори съ мене, но да употрѣбя всичко възможно, за да подържа онова обвинение, съ което ме е натоварило Нар. Събрание. Съ това ще спечели ми се струва и обвинението и правосждието. Ето единъ м-цъ вече, г-да сждии, на 10 априлий почнахъ да говоря и ето 10 май азъ и моя другарь отъ обвинители бѣхме станали обвиняеми . . .

Г-нъ Тончевъ: Азъ не съмъ разбиралъ, г. прѣдседателю, че ще нападамъ държ. обвинитель.

Държ. обвинитель: Колко бихъ желалъ г-нъ Тончевъ да имахте добрината да отеглите и онова тежко обвинение, което ми хвърлихте за ипокритството, — помнѣте ми думата, че нѣма да си послужа нито съ една равнозначущата дума. Г-да сжди, и редъ въпроси бѣха зачекнати отъ обвинението, блѣстящата, нека, кажа защита се докосна до всѣки единъ отъ тѣхъ и каза своята дума; но има въпроси, по които азъ мисля, че трѣбва да се спори, по които азъ мисля, че може да има едно споразумѣние между насъ обвинителитѣ и уважаемитѣ г-да защитници. А има и въпроси, по които всѣкакъвъ споръ по-нататъшенъ става излишенъ; по тѣзи вторитѣ въпроси ний стоимъ на два противоположни полюси. Тогава, когато ний ще твърдимъ, както сме твърдили до сега, че това е черно, нашитѣ противници нѣма да изоставятъ своето твърдение; че то е бѣло. Да споримъ по такива въпроси е излишно и тамъ е нашата задача, — вий ще кажете, кой е правъ. Отъ всичкитѣ въпроси отъ теоритически характеръ, азъ считамъ за нужно да взема втори пжть думата и да дамъ нѣкои други обяснения, защото тѣзи обяснения ще бждатъ вносъ и вносъ за онзи материалъ, възъ основа на който вий ще разрѣшавате дѣлото. Ето единъ отъ тѣзи въпроси е и слѣдниятъ: дали държав. сждъ ще бжде длъженъ да разглежда редъ обвинения, що сж посочени като такива въ обвин. актъ и които бидоха подържани тукъ отъ мене и моятъ другарь Ходжовъ, съ които не е било сезирано Народното Събрание. Единственъ, ни казватъ уважаемитѣ противници, който би могълъ да ни даде подъ сждъ, е Народното Събрание и не инакъ освѣнъ въ рамкитѣ на онзи законъ, който урежда министерската отговорность. Всичко останало, което е направила слѣдствената комисия, което сме направили ний, не е прѣдметъ за обсъждане. Прочетете, казватъ нашитѣ уважаеми противници, прѣдложението на Видинския народенъ прѣдставитель Н. Цановъ, имайте прѣдъ видъ, когато ще пристжпите къмъ разрѣшението на настоящето дѣло и ще видите, че поне $^{2}/_{8}$ отъ онѣзи обвинения, които ний отдаваме на обвиняемитѣ, не сж били споменати даже въ пѣдложението на Н. Цановъ и като такива за тѣхъ не могатъ да бждатъ теглени обвиняемитѣ министрн подъ държ. сждъ. По този въпросъ, когато говорихъ първъ пжть азъ не казахъ нито дума и слѣдователно длъжность ми е

да се спра върху него и да кажа онова, което азъ мисля. Държ. обв. били нарушили чл. 1 отъ закона за сѫденето на м-тѣ и чл. 156 отъ конституцията заради това, защото тѣ въпрѣки ясното разпореждане на тѣзи 2 члена били помѣстили въ своя обвинителенъ актъ и такива прѣстѫпления, за които никой освѣнъ насъ не е разпореждалъ даването подъ сѫдъ четворицата министри отъ кабинета Т. Иванчовъ — Радославовъ. Азъ, г-да сѫдии, имамъ да заявя, че това е фактически невѣрно. Държ. обвинители не сѫ излѣзли изъ рамкитѣ на мандатътъ, който имъ е билъ даденъ отъ Нар. Събрание.

Което е било говорено, това е било и изпълнено. Тогазъ, когато се внесе прѣдложението на Н. Цановъ, което азъ не ще цититирамъ прѣдъ васъ, то бѣше прочетено отъ моитѣ противници, ще се прочете и въ съвѣщателната стая, тогава се повдигнаха тѣзи въпроси, които сега нашитѣ противници повдигатъ. Видинския нартъ. прѣдставитель внесе своето прѣдложение. Той, имайки прѣдъ видъ разпореждането на чл. 1 отъ закона за сѫденето на министритѣ, изброи, както казва закона фактитѣ и обстоятелствата, които свидѣтелствуватъ за извършване на прѣстѫпленията, прѣдвидени по чл. 155 отъ основниятъ законъ. Прѣдложението на г. Н. Цановъ биде подложено на критики. Противницитѣ казаха: факти липсватъ въ това прѣдложение; не е фактъ, каза единъ отъ уважаемитѣ противници, оставката на Д. Грековъ. Добро ли е, лошо ли е прѣдложението на Н. Цановъ, върху този въпросъ не ще се спирамъ и ще го направя зарадъ това, защото прѣдложението на Найчо Цановъ, въ моитѣ очи нѣма онази важность, каквато му прѣдставатъ защитницитѣ. Отъ гледна точка на въпроса, който възбудиха прѣдъ васъ, дали вие ще бѫдете компетентни да разгледате и ония прѣстѫпления, които въ това прѣдложение на Н. Цановъ не фигуриратъ? Слѣдъ като внесе своето прѣдложение видинския народенъ прѣдставитель Н. Цановъ, то биде разгледано отъ Народ. Събрание. Какво значение, — каквако ми бѫде позволено да се изразя юридически — номенклатура би могла да бѫде дадена и на това прѣдложени? Азъ бихъ си позволилъ да направя една аномалия, безъ да претендирамъ, че ще бѫде толкозъ сполучлива; тя ще бѫде близка, тя изрази идеята, която азъ имамъ тукъ прѣдъ васъ да прѣкарамъ. Азъ мисля, че прѣдложението на единъ народенъ прѣдставитель, за даване подъ сѫдъ единъ кабинетъ, не е друго освѣнъ — казано съ думитѣ на угл. сѫдопроизводство — поводъ за възбуждане на углавно прѣстѫпление. И наистина, г-да сѫдии, ако за минута се спрѣмъ на чл. 1 отъ закона за сѫденето на министритѣ, ни ще видимъ, че тамъ не се иска нищо друго отъ това прѣдложение, освѣнъ онова, което се иска отъ жалбата, отъ тѫжбата, за да може компетентната власть да започне да прави дирене въ широката смисъль на думата; да вземе факти отъ това прѣдложение, за да направи нужното, да я провѣри дали тя не е никаква измислица, дали тя заслужва вниманието на този, който ще бѫде компетентенъ да я разглежда. Веднажъ обаче постѫпи ли въ Народното Събр. прѣдложение отъ единъ народ. прѣдставитель, приподписано отъ нужното число народни прѣдставители, Народното Събрание само то-

гава е компетентно и има поводъ да обсжжда въпроса за отговорностьта на X, Y, Z. Сложи ли се този въпросъ тукъ въ тѣзи стѣни за обсжждане, Народното Събрание не ще бжде, споредъ моето разбиране на този законъ, свързано само съ онѣзи факти, съ онѣзи обстоятелства, които сж се съдържали въ прѣдложението на единъ нар. прѣставитель. Това ще му послужи за поводъ, за да тури този въпросъ на разрѣшене: трѣбва ли единъ министръ или едно м-ство да бжде сждено, или не? Дали въ тѣзи факти, посочени въ това прѣдложение, не сезира Нар. Събрание онѣзи прѣстжпления, или едно отъ онѣзи прѣстжпления, за които се говори въ чл. 155 на конституцията? Че това е тъй, види се отъ статия 5-та на сжщия законъ. Слѣдъ като постжпи прѣдложението, слѣдъ като бжде то обсждено и слѣдъ като Народ. Събрание намѣри, че има достатъчно поводъ, достатъчно основания да се произнесе: дали дѣятелностьта на единъ министръ, или цѣло м-ство е дѣятелность прѣстжпна, то само тогава ще прѣпрати това прѣдложение до една специално избрана отъ неговата срѣда, да я наречемъ, анкттна комисия. Тази анкетна комисия ще има за зачача да установи по-подробно фактитѣ и обстоятелствата на обвинението. Тѣ сж думитѣ на закона, на гл. 5-та отъ закона за сждене м-ритѣ. Но анкетната комисия не ще извърши — нека употрѣбя думата пакъ на единъ отъ защитницитѣ — грѣхъ, ако въ своя докладъ до Народното Събрание покаже и други факти и други обстоятелства, които говорятъ сѐ за сжщитѣ прѣстжпления: за нарушение на конституцията, за прѣдателство, за измѣна и за причиняване врѣда на княжеството.

Колкото повече бждатъ фактитѣ, колкото повече бждатъ обстоятелствата, толкозъ по-спокойна ще бжде съзнателната съвѣсть на Народното Събрание, когато ще трѣбва да рѣшава най-важния въпросъ: трѣбва ли да се дадатъ подъ сждъ министритѣ. И наистина, анкетната комисия, избрана отъ XI-то Обикновено Народно Събрание, изпълни онази задача, която ѝ бѣ възложена въ думата на чл. 5 отъ закона за сждене министритѣ. Тукъ му е мѣстото да направя една бѣлѣжка още сега, за да не бжде тя направена отъ моитѣ противници. Още при прѣпращането на прѣдложението на Н. Цановъ въ парламентарната комисия, на дълго и широко се разисква въ Събранието въпроса: какво ще има да прави тази анкетна комисия. Но прѣди да ви чета дневницитѣ, азъ ще се докосна до другъ единъ въпросъ, който е въ свръзка съ този, който дискютираме сега. Тогава се изказаха сжщо така мисли и мнѣния, че анкетната комисия не ще има правото да разгледва и други обстоятелства. Послѣдва вотъ, който вотъ и насъ, членоветѣ на анкетната комисия, постави въ доста трудно положение: дали да се ограничимъ само съ фактитѣ и обстоятелствата, посочени въ прѣдложението на Н. Цановъ, или ще приподнесемъ на Народното Събрание и други факти и обстоятелства, които установяватъ сѐ онѣзи прѣстжпления, за които говори и Н. Цановъ въ своето прѣдложение. Ние приехме послѣдното. И въ нашия докладъ отъ XI-то Обикновено Народно Събрание има тъй наречената „допълнителна часть". Защитника г. Ил. Вълчевъ, когато пледираше по този въпросъ, по който

пледираха и всички други защитници, отиде твърдѣ на далечъ и каза — баремъ варнен. пристанище, ... Това сж сè въпроси, които дори не сж били обсждани отъ Народното Събрание, слѣдователно и тукъ държавнитѣ обвинители, които ни обвиняватъ въ нарушение на законитѣ, сами не пазятъ закона; тѣ си присвояватъ права, които закона за сждене министритѣ не имъ дава. Това фактически е, г-да сждии, невѣрно. Когато се внесе доклада на анкетната комисия, станаха дълги и широки разисквания по него. За насъ е важно, прѣди всичко, да видимъ какъ е мислилъ по този въпросъ самия вноситель въ Народното Събрание на прѣдложението за сждене министритѣ. Но прѣди да направя цитатъ отъ думитѣ на Н. Цановъ, азъ ще искамъ да опровергая твърдението, че всичко това, което фигурира въ нашия обвинителенъ актъ, не е било дискютирано отъ Народното Събрание. По въпроса за даване подъ сждъ министритѣ вземали сж думата много г-да оратори и тукъ нека ви цитирамъ двѣ имена. Можеше ли Народното Събрание да не обсжжда тѣзи работи, когато бѣха прѣдъ очитѣ му? Г-нъ Кирковъ между впрочемъ говори за втората часть отъ обвинителниятъ актъ, за тази часть, за която тѣ считатъ, че не сте компетентни да разглеждате. Той казва: „Най-сетнѣ . . . .“ (чете). По този въпросъ Народното Събрание взе рѣшение, въ силата на което 4-мата министри отъ кабинета Иванчовъ—Радославовъ сж тукъ, и въ силата пакъ на туй рѣшение ние си позволихме да посочимъ и на други факти и обстоятелства. Самъ г. Н. Цановъ взема думата по този въпросъ. Важна е тази дума, защото той по него въпросъ поне колкото насъ, ако не и повече, е компетентенъ да каже нѣщо.

Сега другъ единъ въпросъ се възбужда... (чете отъ рѣчьта на Н. Цановъ). Наистина, г-да държ. сждии, по този въпросъ сж взели думата и нѣкои г-да народни прѣставители, които сж изказали тъкмо противоположно мнѣние на онова, което туку що ви прочетохъ и което биде изказано отъ г. Н. Цановъ. Азъ ще ви чета тѣзи мнѣния, защото споредъ менъ нито прѣдложението на Н. Цановъ, нито онѣзи разисквания, които станаха по този въпросъ въ Народното Събрание, когато щѣше да се прѣправи доклада на анкетната парламентарна комисия, не важатъ нищо. Въ Народното Събрание се породи въпроса: дали въ прѣдложението, по което то ще гласува даването подъ сждъ на министритѣ отъ кабинета Т. Иванчовъ — Радославовъ, трѣбва да се съдържатъ всички факти и обстоятелства, или на фактитѣ и обстоятелствата, които уличваха министритѣ въ прѣстжпленията, прѣдвидени въ чл. 155 отъ конституцията, Народното Събрание трѣбваше да гледа като на материялъ, който ще докаже, че дѣйствително тѣзи отдавани тѣмъ прѣстжпления сж такива. И когато наближи послѣдната минута, така да кажа, този въпросъ се постави на гласуване. Но прѣдложения се правѣха отъ много г-да народни прѣдставители въ разни форми, та настжпи такъвъ хаосъ, въ който бѣше мжчно на бюрото на Народното Събрание да се ориентира. Спирамъ се на тази подробность, защото тя въ моитѣ очи има значение. Слѣдъ дълги разисквания се внесоха въ Народното Събрание три прѣдложения: едното отъ г. Балабанова, другото отъ г. Франгя и третото отъ съвмѣстнитѣ сили на редъ народни прѣдстави-

тели или, както иронизираше единъ народенъ прѣдставитель, Венедикъ Поповъ, отъ юриститѣ. Първото отъ тѣзи прѣдложения има слѣдното съдържание (то биде отхвърлено отъ Народното Събрание): (чете). Това прѣдложение е на Франгя — благодарение на своята необмислена редакция, то падна. Второто е на Балабановъ (чете) и то падна; а се прие слѣдующето: (чете).

Г-да държ. сѫдии, съ силата на такова рѣшение бѣше ли въ правото си комисията, бѣше ли въ правото си и обвинителната власть да изброи всички онѣзи афери, които бидоха тукъ въ течение на толкова врѣме дискюдирани и дали прѣдъ видъ това рѣшение на XI-то Обикновено Народно Събрание Държавния сѫдъ ще се обяви за некомпетентенъ да ги разглежда? — Не вѣрвамъ, г-да сѫдии, защото това не ще бѫде съгласно съ онова рѣшение на Народното Събрание, по силата на което вие сѫдите обвиняемитѣ министри.

Освѣнъ по този въпросъ, азъ имамъ да кажа нѣколко думи и по още единъ и съ него ще свърша. Когато, г-да държавни сѫдии, въ първата си рѣчь загатнахъ за дискреционната власть, още тогава забѣлѣжихъ неудоволствие въ редоветѣ на моитѣ уважаеми противници, а послѣ, прѣзъ врѣме на дебатитѣ, това възбуди цѣла буря. Може би ни едно отъ моитѣ положения не биде тъй злѣ атакувано, тъй подигравано, както това. Азъ, по въпроса за дискреционната власть, бѣхъ кратъкъ, защото не мислѣхъ, че той ще възбуди толкова спорове, но съмъ се лъгалъ. Възможно е г-да държавнитѣ сѫдии да прѣгърнатъ по този въпросъ мнѣнието на уважаемитѣ ми противници, но азъ мога да кажа, че тази дискреционна власть, която азъ, споредъ думитѣ на моитѣ противници, влагахъ въ вашитѣ рѫцѣ, а споредъ менъ, влага ви я закона — тази дискреционна власть, каквито и да бѫдатъ съображенията, вий я имате. Помните, г-да сѫдии, дългата история отъ политическитѣ процеси на Англия и Франция; помните, че г-нъ Поповъ ви цитира процеси отъ побѣлѣлитѣ старини, за да ви докаже, че тѣзи процеси свалиха главитѣ на много министри, благодарение само на това, че сѫдилищата разполагали съ дискреционна власть.

Азъ ще се спра, г-да сѫдии, малко и върху онѣзи случаи, които ви цитира моя уважаемъ противникъ, за да направя отъ неговия материалъ друго заключение. Имамъ смѣлостьта при това да поддържамъ, че това послѣдното ще бѫде право. Моятъ уважаемъ противникъ почна отъ Англия, ще почна и азъ отъ тукъ. Той удостои съ своето внимание процеса на Томасъ Мооръ. Той, казваше ни г-нъ Поповъ, изгуби главата си благодарение едно неблаговоление на този спящъ левъ, дискреционната власть; благодарение, иронизираше Поповъ, на тази дефиниция на министерскитѣ прѣстѫпления, но да се иронизира единъ аргументъ, не ще каже да го съборишъ. Тъй бѣше наречена тази дискреционна власть или по-точно, този Bill d'atteindre, този jugement-loi отъ единъ английски м-стъръ, който отпослѣ пострада. Той бѣше казалъ: „Да, това е спящъ лъвъ; прѣдпочитамъ да се подчинявамъ на единъ строгъ законъ, отъ колкото да се намѣря единъ денъ прѣдъ единъ законъ post factum".

Освѣнъ името на Томасъ Мооръ, той ви цитира и други имена.

Не зная какъ ще погледнете вий на тѣзи министри, които бѣха сѫдени и осѫдени тогава, когато английскиятъ политически сѫдъ разполагаше съ дискреционна власть. Пакъ въ сѫщото столѣтие, сѫщата дори година, биде осѫденъ онзи м-стъръ, за който ни говори г-нъ Поповъ — Франсуа Беконъ. И той бѣше осѫденъ да плати 1 милионъ лева глоба и да изтърпи единъ затворъ. — Слѣдъ тѣзи процеси намъ ни цитираха, ако помните, процесътъ на другия английски министъръ, Букингамъ, слѣдъ който и този на Страфорда. Всичко това ни се процитира, за да ни се каже: ето какво може да направи този спящъ левъ, ето какви невинни глави могатъ да пострадатъ.

Азъ бѣхъ обвиненъ и въ плагиатство. Моятъ обвинителенъ актъ напомнялъ на уважаемия противникъ доклада на Брисона, но той билъ слабо подражане на този послѣдния. Да ми позволи моя противникъ поне тукъ да му се отплатя съ сѫщата монета. Азъ считамъ, че неговата рѣчь, особено въ първата си часть, е плагиатъ и лошъ, защото той използува материала, до колкото той можеше да бѫде полезенъ на своя клиентъ. Той ни цитираше Лера; но, г-да сѫдии, нима това е грѣхъ? Не. Ний като воюваща страна, прѣслѣдваме своитѣ цѣли и азъ ще се ползувамъ и отъ трудоветѣ на Брисона и на другитѣ политически дѣятели, стига тѣ да могатъ ме улесни въ онази тежка задача, съ която съмъ натоваренъ. — Но да говоря за историята: Букингамъ билъ загубилъ главата си, защото сѫдиитѣ имали дискреционна власть. Билъ я загубилъ Страфордъ пакъ по сѫщата причина. Моето лично мнѣние е, че и Букингамъ и Страфордъ имаха грѣхъ. — Възможно е тѣ да бѣха строго и тежко наказани, но тѣ трѣбваше да бѫдатъ наказани. Забѣлѣжете, че английския сѫдъ наказа и Букингамъ, и Страфордъ тогава, когато английския краль Карлъ I застана прѣдъ сѫда и каза: „Азъ нѣма да позволя моятъ министъръ съвѣтникъ да бѫде сѫденъ и осѫденъ". — Но ако прѣровимъ историята, ний ще видимъ, че той сѐ направи нѣщо за английския народъ. При него английската войска прѣтърпѣ поражение .... Но биде наказанъ най сетнѣ Страфордъ не за дискреционната власть на английския сѫдъ, но защото лондонската публика викаше „смърть!", защото парламентътъ и правосѫдието гонѣха тогава и други цѣли. Не трѣбва да се скрива това нѣщо, когато се цитиратъ тѣзи случаи, защото е важно да почерпимъ онзи урокъ, който тѣ могатъ да ни дадатъ; защото Англия е, наистина, страна на политическитѣ процеси. Английския народъ и английскитѣ сѫдии видѣха тогава борба съ короната. Народа искаше да извоюва своитѣ права, а това е друга една политическа подкладка. Господа сѫдии, и Франсоа Беконъ и той бѣше тежко наказанъ, не защото сѫда имаше дискреционна власть, но защото той склони глава и каза: „Азъ згрѣшихъ, азъ взехъ рушветъ и азъ се кая, моля милость и снисхождение". — И тогава ли бѣше крива дискреционната власть? Виждате господа сѫдии, че изводитѣ, които прави противната страна не сѫ вѣрни. Вий знаете, господа, кой е Томасъ Мооръ. Той нѣмаше особено значение за науката но сѐ имаше. — И Франсуа Беконъ — неговото име прави епоха въ науката — и английскиятъ народъ имъ въздигна не приживѣ, както на Братияно румѫнитѣ

вдигнаха паметникъ, а имъ сне главитѣ. Паметникътъ, който отъ послѣ имъ биде въздигнатъ, биде въздигнатъ отъ човѣчеството, а не отъ англичанитѣ. А за грѣшкитѣ на Бекона и на Chaucelier, като прьвъ м-стръ, за тѣхъ другъ паметникъ: — да платятъ глобитѣ и да прѣтърпятъ затвора. Но азъ ви цитирамъ тѣзи процеси, цитирани вече отъ моитѣ противници за дискреционната власть. Вий помните, какъ г. Поповъ пакъ за историята говорѣше. Англичанитѣ направили опитъ—възможно е поради произволътъ на сѫщитѣ—да квалифициратъ прѣстѫпленията, напр. прѣстѫплението trahison. Но веднага слѣдъ като направиха този опитъ тѣ видѣха, че се лъжатъ; че м-ра билъ пълномощникъ на народното прѣставителство. Това което иска да изтъкне г. Поповъ е едно мнѣние, азъ не виждамъ обаче този въпросъ да прѣставлява важность за въпроситѣ, които ни интересуватъ. Азъ ще кажа само едно, че м-рътъ, м-ството, не е само пълномощникъ, но и индивидуална личность; той ще отговаря и като членъ на една изпълнителна власть, като носитель на тази изпълнителна власть. Азъ бихъ се повърналъ къмъ историята и то къмъ историята на люлката за парламентаризма — Англия, за да видимъ още при създаването на това учреждение, м-ството, какво значи м-стръ; и ще намѣримъ, че м-ръ значи посрѣдникъ между короната и народа. Но азъ казахъ, че този въпросъ не прѣставя важность. Изводътъ, който ще направя е този: англичанитѣ, когато сѫдѣха своитѣ м-ри, всѣки пѫть скърбѣха, че нѣматъ законъ. Английскиятъ народъ съжалява, че е далъ на своитѣ сѫдии дискреционна власть, но липсата отъ законъ никога въ историята не е дала право на сѫда, да остави м-ското прѣстѫпление безъ наказание. Ще бѫде грѣхъ да наказваме безъ законъ, но подъ прикритието на липсата отъ законъ да оставимъ прѣстѫплението ненаказано спрѣмо нацията, народа, ще бѫде още по-голѣмъ грѣхъ. Този е изводътъ, който азъ правя отъ тази мъничка истрория на английскитѣ политически процеси и този изводъ първа го направи Америка. Тамъ като съжаляватъ, че дискреционната власть е опасна, казватъ: опасна, но неизбѣжна. И англичанитѣ, ако и да съжаляваха за дискреционната власть, не сѫ изхвърлили тази дискреционна власть още. Така е въ Англия, въ Франция, въ Белгия и въ Америка. Нима авторитетното име на тѣзи държави е по-слабо отъ доктринеритѣ, отъ авторитета на теоритицитѣ, които скърбятъ за сѫществуването на дискреционна власть? Но какво говори този фактъ г-да сѫдии, дѣто при толковато опити на теоритици и учени хора да разрѣшатъ този въпросъ тъй, че да получи той санкцията на законодателя не сѫ успѣвали? Не сѫ успѣвали защото наистина е деликатна природата на тѣзи чисто м-ски прѣстѫпления. Д-ръ С. ванчевъ, трѣбва да го декларирамъ, бѣше най-обективенъ въ тази материя. Когато доде да опрѣдѣля природата на тѣзи прѣстѫпления, той ги опрѣдѣли по единъ описателенъ начинъ.

Г-да сѫдии, искамъ пакъ малко история. Минавамъ въ Франция, дѣто ни бѣше пратилъ г. Поповъ. Ще видимъ тукъ сѫщиятъ урокъ. И тукъ м-ритѣ като сѫ страдали, страдаха не само затова, защото тамъ имаше дискреционна власть, но затова, защото и тѣ имаха грѣ-

хове. Тѣ бѣха може би строго наказани, но недѣйте забравя, че това ставаше въ врѣмето, когато народа искаше да закрѣпи своитѣ права.

Нека почнемъ отъ края на 18 столѣтие отъ тамъ отъ дѣто почна горѣ-долу и г-нъ Поповъ. Тогава, когато революцията бѣше въ разгара си, когато франц. народъ мислѣше, какъ да си усигури правдинитѣ; когато той разбираше, че най-много могатъ да пострадатъ тѣзи правдини, когато тѣ се намиратъ въ ржцѣтѣ на най-високитѣ сановници, въ ржцѣтѣ на м-ритѣ — тогава той искаше отъ тѣзи м-ри едно: тѣхната отговорность. Тогавашнитѣ процеси бѣха процеси par exellence — за кой отъ двамата да възтържествува — или сждиитѣ щѣха да смажатъ главитѣ на тѣзи, които посѣгатъ на salut d'Etat, или тѣ щѣха да смажатъ главитѣ на своитѣ сждии.

Сега Г-да Сждии ще пристжпя къмъ обсжждане въпроса за дискреционната власть отъ гледна точка на . . . ; ще си служа съ френцузското законодателство. Въ конституцията отъ 1814 год. въ чл. 56 има дефинирано м-ското прѣстжпление тъй, както ни го прѣставиха нашитѣ противници. Нашиятъ законъ, въ онази му часть, щото се говори за чисто м-скитѣ прѣстжпления, нѣма никаква разлика отъ тѣзи разпорежданя въ франц. конституция; разногласие се явява само на пръвъ погледъ, но въ сжщность такова не сжществува. Тамъ (въ франц. конст.) е казано: (чете). Ако Вий прочетете чл. 155 отъ конституцията ще видите, че българскиятъ м-ръ въ това столѣтие се сжди за нарушение на конст., за прѣдателство, измѣна и причиняване врѣда на княж. за лична полза. Азъ не помня кой франц. народенъ прѣставитель тогава бѣше повдигналъ разисквания върху тази часть на конст. отъ 14 год. Trahison се изтълкува тогава тъй, че въ него спадна и онова прѣстжпление, което ний наричаме наруш. на конст. И тъй тѣзи три думи отъ франц. членъ: trahison, concussion, prevarication — кореспондиратъ съ нашитѣ причиняване врѣда на държавата за лична полза и другитѣ прѣстжпления.

На този въпросъ съ такава леснина съ каквато нашитѣ противници отговориха, не може да се отговори. А каква е въ сжщность разликата между нашиятъ основенъ законъ и между французския въ тази имъ часть? Ето каква: въ нашия основ. зак. въ чл. 155 се казва: м-ра ще бжде наказанъ за тѣзи три прѣстжпления, а французския добавя: „ще се изработи специаленъ законъ, който ще опрѣдѣли природата на тѣзи прѣстжпления." Ний сме по-щастливи отъ французитѣ, защото тѣ го нѣмамъ и до днесъ този законъ, а ний го имаме, ний го вотирахме: то е законътъ за наказание на м-ритѣ за прѣстжпленията, които сж прѣдвидени въ чл. 155.

Но, Г-да Сждии, обръщамъ се не само къмъ Васъ, но и къмъ моитѣ уваж. противници — въ този наказателенъ законъ имали нѣщо по-вече казано за природата на тѣзи прѣстжпления отъ онова, което казва чл. 155 отъ конст.? Не. Въ чл. 3 е приповторенъ чл. 155, като му се е турила и забѣлѣжка, но тѣ сж български наши забѣлѣжки. За тѣхъ обаче азъ ще говоря пакъ по послѣ — сега ще Ви забѣлѣжа едно, че едни отъ нар. прѣставители въ Франция искаха да се изпълни обѣщанието, че ще се създаде специаленъ законъ за опрѣдѣ-

ление натурата на м-скитѣ прѣстжпления и т. н. — Но намѣриха се други, които, като знаеха на какво ги учи английската история, не пожелаха да създаватъ такъвъ законъ и оставиха м-скитѣ прѣстжпления да ги опрѣдѣля конст. тъй както е написана.

Господа Сждии,

Азъ се опитахъ да не правя паралелъ между една наистина стара конституция и основния нашъ законъ, за да докажа прѣдъ васъ, че между обѣщанието, дадено въ 14 година отъ френската конституция и изпълнението на българския законодатель, съ вотиране наказателенъ законъ за чисто министерскитѣ прѣстжпления, разлика нѣма. Тамъ обѣщаха да вотиратъ такъвъ единъ законъ, но не го направиха; ний обѣщахме и вотирахме и относително, казвамъ, не се намираме въ по-добро положение, ако бихме се намирали прѣдъ една конституция отъ 14 година по въпроса за дискреционната власть, гдѣто да изпъкне и тогава, както и сега. Но желанията, които изказа френския законодатель до вотирането на тѣзи министерски прѣстжпления, твърдѣ скоро бѣха захвърлени. Пакъ Англия съ всичкитѣ тѣзи процеси, които азъ цитирахъ и не цитирахъ, се изпрѣчваше прѣдъ тѣхъ. Наистина тѣ виждаха органитѣ на изпълнителната власть, м-ригѣ, че иматъ хиляди възможности да вършатъ и такива прѣстжпления, които да се координиратъ и за напрѣдъ е мжчно. Този Benjamen Constint, който бѣше захвърленъ на боклука, когато се извършиха доста нарушители застана на друго становище — и френския народъ прие неговото становище, — становището на развързанитѣ ржцѣ въ процеси отъ подобенъ характеръ, като този който ни занимава. И тъй въ 14 година прие се слѣдоющето (чете): „На сжда се прѣдоставя правото да упражни своята дискреционна власть". Не се минаха година-двѣ, пакъ единъ повратъ пакъ едно колебание. Защо наистина тозъ министерътъ да бжде поставенъ въ такова, наистина ужасно положение, въ положението да бжде глътнатъ. И „Пескьо" (!?) този сжщиятъ, който — ако се не лъжа — въ 30 година прѣдставяше палатата на перовете, внесе едно прѣдложение и направи опитъ за да се изпълни желанието на учредителния законодатель отъ 14 година: да се дефиниратъ тѣзи прѣстжпления. Опита се да направи, а сполучилъ ли бѣше, или не това не прѣдставя толкова важность, но и неговия проектъ не получи санкцията на законъ, както единъ актъ който пакъ полутакъвъ отъ долната палата бѣше прѣвелъ въ палатата на перовете. Всички останали внасяха се, разискваха се въ комисии, отъ комисията въ самото събрание, но сила на законъ не добиха. И Франция и до днесь такъвъ законъ нѣма. Тя се намира въ сжщото положение, въ какъвто се намираше и когато сждѣше министритѣ на Карла X. Отъ къмъ едно е тя добрѣ, отъ къмъ процедурата. Такъвъ законъ се вотира едва въ 89 година, слѣдъ процеса на Карла — нека ми бжде позволено да вметна и тукъ тозъ бѣлѣжитъ процесъ, който не е толкозъ въпиющъ неправди, щото да

бжде тонъ на онѣзи процеси, които сж отричане на всѣко правосждие — призна го и г-нъ Сава Иванчовъ, такъвъ бѣше процеса. Но присждата, която сполетѣ Кавеняка не бѣше присжда, и отъ гледна точка на законъ, и отъ гледна точка на тази обществена съвѣсть, която сжщо подиграха и разпнаха моитѣ уважаеми противници. Не всѣки единъ аргументъ и днесь мжчно ако твърди, боя се да заява и въ тозъ процесъ да кажа, че палатата въ 20 година извърши единъ актъ на безчеловѣчие, като разполагаше съ тази дискреционна властъ. На всѣки случай, тогава когато палата на перовѣтѣ произнесе своята присжда и тогава като днесь, защитата викаше, възмущаваше-се, спомѣнуваше тозъ „Спящъ Левъ". Но и тукъ се повтори това което стана въ Англия.

Запас. Държав. Обвинитель г-нъ Д-ръ Ходжовъ. Г-да сждии, ако повторно земамъ думата, то го правя съ цѣль не да прѣведа, или покажа нѣкой фактъ и доводи, които да бждатъ отъ естество, да ви разклатятъ може би отъ убѣждението, което сте си съставили отъ дългитѣ дебати по тоя процесъ, но го правя за да изпълня едно традиционно правило, освѣтено отъ углавн. сждопроизводство и да ви добавя още нѣкои мисли, които се възбудиха особено отъ рѣчьта на г-на Табурнова.

Прѣди обаче да ви изложа тѣзи нѣколко мисли, нека ми бжде позволено да се обясня по два въпроса, подигнати отъ защитата. Азъ мисля, че не сж вѣрни думитѣ на защитата, какво ни сме си служили съ инсинуации. Азъ мисля, че всички тѣзи факти, които сж изтъкнати прѣдъ васъ, сж факти установени. Ще се обясня по другъ единъ въпросъ, за който се говори, че сжществува едно противоречие между мене и уважаемия мой колегъ г. Малиновъ, касателно разбирането и схващането на м-рската углавна отговорность. Отъ страна на защитата се говорй прѣдъ васъ, че ний сме схващали двояко важностьта, значението и кржга на м-ската отговорность. Азъ отъ своя страна, като съмъ говорилъ, казвалъ съмъ билъ прѣдъ васъ, че вий, като рѣшавате въпроса за м-ската отговорность, ще се базирате изключително на чл. 155 отъ конституцията и закона отъ 80 год. за налагане наказанието на м-ра; и че г-нъ Малиновъ ви казвалъ, да се ржководите отъ нѣкаква дискреционна властъ, по-добрѣ би било да кажа отъ арбитрарна властъ. Никакви противоречия не сжществуватъ, г-да сждии, и не може да сжществуватъ по разбирането, схващанието на м-ската отговорность. Азъ ви обяснихъ тогава, когато първъ пжть земахъ думата, че когато законодателя въ Англия, Франция не е опрѣдѣлилъ м-рскитѣ прѣстжпления, у насъ е направилъ обратно. Съ чл. 155 отъ нашата конституция, както и съ закона за наказанието се опрѣдѣля м-ското прѣстжпление. Нашия законодатель, като е опрѣдѣлилъ наказанието, не си е далъ трудъ, да охарактеризира обвинението и елементитѣ на

тѣзи особни м-рски прѣстжпления. Ви може да помните, че когато разглеждахъ въпроса за личната полза, облага, азъ казахъ, че тя трѣбва да се разбира въ смисълъ такава, въ каквато я разбира нашия наказателенъ законъ. Отъ тамъ вадѣхъ заключение, че вие, когато ще има да тълкувате въпроса за личната облага и полза, ще оставите на страна нашия наказателенъ законъ, а ще се ржководите отъ теорията и практиката въ другитѣ страни. Отъ това ви можете да заключите, че азъ и г-нъ Малиновъ въ нищо не си противоречимъ. Вий ще сн служите съ конституцията, съ закона за наказанията на м-ритѣ, и най-сетнѣ ще имате прѣдъ видъ и бѣлѣжката къмъ чл. 3, която казва, че за по-точно опрѣдѣление на елементитѣ въ тѣзи прѣстжпления, да се ржководите отъ наказателния законъ. Самата дума, за по точно опрѣдѣление, ви показва, че нѣма да се ограничите само на слѣпата буква на закона, но ще имате прѣдъ видъ, както конституцията, така сжщо и наказателния законъ, доктрината и теорията. Прочее, за никакво противоречие не може да става и дума.

Сега минавамъ да ви изложа тѣзи мисли, които се възбудиха отъ разискването на Табурнова, касателно значението на чл. 126 отъ конституцията—въпроси, които толкова много се дебатираха, за прѣвишаването на кредита и за виновностьта отъ това прѣвишение. По този случай нека забѣлѣжа прѣди всичко, че когато Табурновъ искаше да опрѣдѣли значението на 126 чл. отъ конституцията, както и значението на 26, 27, 28, 29 чл. отъ закона за отчетностьта по бюджета, той се основаваше на закона за отчетностьта на бюджета, който се гласува тази година, отъ XII обикн. Нар. Събрание и отъ дебатитѣ, които сж станали по този законъ.

Г-да Сждии, нѣка ми бжде позволено по този случай, да изтъкна на противоречието между аргументитѣ съ които обикновено си служи защитата.

Сжщия г-нъ Табурновъ, когато имаше случай да ни тълкува чл. 3 отъ закона за сждене на м-ритѣ, като опрѣдѣли личната полза, какъ трѣбва да я разбираме, каза ни, че за да си опрѣдѣлимъ понятието лична полза, ний ще трѣбва да се обърнемъ не къмъ тѣзи разсжждения и доводи, които се правятъ отъ обвинителната власть, но къмъ онѣзи, които сж прѣдставени къмъ приемането на този законъ въ Нар. Събр. отъ 1880 год. За да ни покаже, че той правилно схваща личната облага въ смисълъ на подкупъ, навежда ни това, което сж говорили по този въпросъ починалитѣ наши държавници Славейковъ и Каравеловъ. Когато поиска сега да ни обясни значението на чл. 126 отъ конституцията и закона за отчетностьта на бюджета, той ни каза, че ний ще трѣбва да оставимъ на страна различнитѣ доводи, които можемъ да черпимъ отъ закона, а ще трѣбва да се види, какъ тази година е гласуванъ новия законъ за бюджета, какъ законодателя е разбиралъ тѣзи членове, които се намиратъ въ конституцията. Струва ми се, че вий нѣма да се съгласите съ тази система на защита и тълкувание на закона.

Г. Табурновъ ни цитира закона по бюджета и ни каза, че м-ритѣ

въ България немогатъ да бждатъ углавно отговорни, ако тѣ прѣвишаватъ единъ кредитъ. Никждѣ въ нашия законъ, не се съзира такава мисъль. Моето схващане на чл. 23 е въ смисъль, че нашия законодатель е искалъ да уреди още по-добрѣ въпроса за гражданската отговорность на министритѣ, която се урежда и отъ самата конституция (чл. 126). Той е искалъ независимо отъ углавната отговорность, да впише, да подчертае, тази сжщата отговорность и въ единъ особенъ специаленъ законъ, обаче той не е искалъ съвършено да отмѣни углавната отговорность. Г-да сждии, това е невъзможно: може ли да приемемъ, че съ единъ членъ на единъ законъ, издаденъ отъ единъ обикновенъ законодатель, би могло да се отмѣни единъ членъ отъ конституцията?

Да видимъ сега, дали новия законъ по отчетностьта на бюджета, би могълъ да ни даде право, да разбираме чл. 23 отъ стария законъ за отчетностьта на бюджета тъй, както го разбира защитата.

Вчера г. Табурновъ ви каза, че тази година законодателя отъ XII обик. Нар. Събрание разбира, че когато се касае въпроса за така наречения допълнителенъ кредитъ, по прѣдмети които сж прѣдвидени въ бюджета, то трѣбва да приемемъ, че такъвъ кредитъ може да се простира до нескончаемость. Ако казахъ и по-рано, че такъвъ възгледъ не може да се приеме, защото съ това се унищожава бюджетозакона — кредита отъ Народното Събрание нѣма никакво значение.

Г-да сждии, азъ се отвлѣкохъ отъ сжжденията си. Азъ искахъ да ви кажа, че нарушението на закона за отчетностьта по бюджета не може да даде право на защитата да разбира чл. 29 тъй, както тя иска да го разбира. Тя се силава на постановлението въ чл. 34 отъ новия законъ за бюджета, въ който се опрѣдѣля въ какви случаи и какъ могатъ да бждатъ харчени извънредни кредити, които въ 85 год. се нарекоха не вече извънредни свръхсмѣтни, но допълнителни. Нека забѣлѣжимъ, че въ новия законъ за отчетностьта по бюджета, въ термина му касателно опрѣдѣлянето на бюджета има голѣма разлика. Новия законъ не признава никакъ допълнителни свръхсмѣтни кредити. Нашия законодатель, като е ималъ прѣдъ видъ голѣми и широки злоупотребления, които сж се правили съ така нареченитѣ допълнителни свръхсмѣтни кредити, кредити за непрѣдвидени нѣща въ бюджета, избърсалъ е това понятие отъ нашия законъ.

Друго едно възражение може да се направи на г. Табурновъ. Той ви каза, когато искаше да отхвърли обвинението така: „По силата на този новъ законъ нѣма углавна отговорность. Макаръ и този законъ да е по-новъ и макаръ да не е влѣзълъ въ законна сила, но щомъ като приемемъ само гражданската отговорность, въ изразходваната повече отъ прѣдвидената въ бюджета сума, м-стра може да отговаря само по граждански редъ. Може да се направи възражение, че този законъ не е влѣзълъ въ законна сила, и че влиза отъ 1 януарий 1904 год." Може ли сериозно да се настои прѣдъ васъ, щото единъ законъ, който още не е законъ, защото влиза въ сила отъ 1 януарий 1904 год., да го приложиме сега? Азъ казахъ и по-рано, че не трѣбва да се об-

ръщаме къмъ чуждитѣ държави и да гледаме това, което става тамъ, както ни казва г. Табурновъ, защото тѣ нѣматъ прѣди всичко постановлението на чл. 126 и чл. 155, и нищо общо и подобно на това, което се намира въ другитѣ конституции.

Азъ мога да ви приведа аргументи при тезата, която ние подържаме, че прѣвишението на кредититѣ съставя углавна отговорность и отъ това, отъ тѣзи разисквания, които сж станали въ франция въ 1834, 1835, 1836 год., при разискване проекта на тогавашния министъръ Персиля, едно отъ тѣзи лица, което фигурира като обвинитель въ процеса на Полиняка, касателно министерската отговорность.

Проекта на Персиля, който е билъ внесенъ въ долната камара прѣзъ 34 год., не е нищо друго освѣнъ приповторение на проекта на Барта. Той е искалъ да създаде единъ законъ, въ който да бжде опрѣдѣлено министерското прѣстжпление и отговорностьта. Персилъ опрѣдѣля три министерски прѣстжпления: прѣдателство (trahison), concussion и prevarication. Персилъ въ членъ 5 отъ проекта опрѣдѣля прѣварикациитѣ по този начинъ: Има прѣварикация отъ страна на министра, тогава когато тѣ компрометиратъ съзнателно интереситѣ на държавата, чрѣзъ нарушение на властьта, която имъ е далъ закона.

Това се намира на стр. 107, 110, 111 въ Fersel[1])... За прѣвишаването на кредититѣ ще намѣрите въ книжкитѣ на Одиберга, прокуроръ въ Парижъ, отъ 1877 год. при Върховната Смѣтна Палата.

Отъ тѣзи цитати, въпроса за отговорностьта на министритѣ, за прѣвишението на кредититѣ, се е прѣдставяло сжщо така на френския законодатель, както и нашия го разбира. Може да има двояка отговорность за м-стра, който е прѣвишилъ единъ кредитъ — гражданска и углавна.

Въ книгата на Одиберга се казва, че подъ думата прѣварикация трѣбва да разбираме всѣко едно неизпълнение на длъжноститѣ, една грѣшка, която не съставя прѣстжпление.

Азъ направихъ тѣзи цитати, за да ви кажа, че ние бихме отишли по хлъзгавъ пжть, ако отидемъ по въпроса за кредититѣ да се ржководимъ отъ онѣзи разисквания, които сж станали по случай приемане или отхвърляне на разнитѣ законопроекти въ чуждитѣ страни.

Азъ ще ви моля да стжпите на тази именно почва, на почвата на положителнитѣ закони. Отворете книгата на закона и вижте, какво е разбиралъ нашия законодатель, и то въ този моментъ, когато е гласувалъ закона, който сж нарушили подсждимитѣ и тогава да се рѣши, дали г. Теневъ, който е прѣвишилъ кредита отъ 2 милиона лева, ще отговаря по углавенъ, или граждански редъ.

Ако приемемъ, че този кредитъ отъ 2 мил. лева не е специално за чиновници и прѣвоза, но че въ него може да влиза постройката на хамбари, наемъ на шлепове и всички други, и това положение да приемемъ, основата на обвинителя не се разколебава.

Ние разбираме, че чл. 29 отъ закона за отчетностьта по бюджета обема въ своето разпореждане, както свръхсмѣтнитѣ допълни-

---

[1]) Histoire de la respon. crim. des ministres en France.

телни кредити по-прѣди прѣдвидени, така сжщо и другитѣ, по-прѣди непрѣдвидени въ бюджета.

Тълкуването, което се дава отъ г. Табурнова, би било право, че трѣбва да се отнася само за тѣзи кредити, които не сж прѣдвидени въ бюджета за разноски, които не сж били имали прѣдъ видъ, ако не се прави различие между кредити въ този членъ, въ който се говори и за еднитѣ и други кредити.

Нашия законодатель е искалъ да даде възможность на парламента да упражни единъ ефективенъ надзоръ надъ държавнитѣ финансии. Народното Събрание не може да не признае този кредитъ, защото има трети лица ангажирани, както бѣше случката съ вагонитѣ, съ постройката на хамбари, за които трѣбваше да се плати на прѣдприемача. Законодателя не можеше да каже на прѣдприемача: ний нѣма да ви плащаме, защото м-стра, като е похарчилъ тѣзи пари, не е могълъ да ги оправдае.

Каква смисълъ има императивното постановление за отговорность по чл. 126? Каза се, че макаръ разпореждането на чл. 126 да е императивно макаръ и да се счита че м-ра не може да харчи повече отъ 1 мил. лева, бѣше казано не за това, че не може да има санкция, защото безъ санкционирането има пакъ една парламентарна отговорность.

Струва ми се, че този въпросъ е повече отъ ясенъ. Има едно императивно разпореждане, но не може да бжде безъ санкция; санкцията е, че м-стра се счита като нарушитель на конституцията и подлежи на отговорность.

Това имахъ, г-да сждии, да ви кажа по въпроса за кредита. Менъ се струва, че съмъ сполучилъ отчасти да ви убѣдя, че каузата, която се подържа отъ обвинителната власть, е кауза права и повече отъ законна, и вие ще приемете, че тълкуването, което обвинителя допуща на чл. 29 отъ закона за бюджета и чл. 126 отъ конституцията е тълкуване правилно. Подържамъ това, което казахъ и по-прѣди.

Г-нъ Хр. Филиповъ:

Г-нъ прѣдседателю, вземамъ думата, не за да изкажа нѣщо особено ново, но само съ цѣль да допълня съображенията, които имахъ честьта да изложа прѣдъ васъ въ първата си рѣчь, по отношение на гражданския искъ въ онзи му отдѣлъ, който споредъ разпрѣдѣлението съ колега Иванъ Славовъ остана върху менъ, по което нѣщо нищо не се каза отъ почитаемия държ. обвинитель — по въпросътъ кредититѣ. Прѣди обаче да сторя това, считамъ за своя длъжность да разгледамъ изказаното отъ страна на защитата. По фактическата страна, ще се спра само на единъ-два пункта, защото бихъ отишелъ много далечъ инъкъ и то за това, защото бѣха много биющи въ очи грѣшкитѣ, въ които изпадаха моитѣ противници, като ми приписваха работи, които отъ мене не сж говорени или, ако сж говорени, тѣ не сж въ тази смисъль, въ която иска да ги прѣстави защитата.

Най-напрѣдъ г-нъ Табурновъ ми приписа, че даже по въпроса

за стифоветѣ азъ съмъ билъ хвърлялъ вина на г-на Тенева, защото той не билъ приелъ прѣдложението на Бургазката търговска камара. Отъ моитѣ уста нито дума не е излѣзла за стифитѣ и не тамъ бѣше почвата, на която азъ защищавахъ гражданския си искъ. Отъ г-нъ Тенева, както и отъ неговитѣ колеги се искатъ онѣзи суми, които сѫ опрѣдѣлени въ нашия искъ. Второ едно обстоятелство, което ми се хвърля въ очи и въ което ме обвинява г. Табурновъ, то е, че съмъ билъ изопачавалъ даннитѣ, възъ основа на които съмъ констатиралъ прѣдъ васъ достатъчностьта на приготвенитѣ вече сѫществующи вмѣстилища за десятъчнитѣ храни. Тури ми, до колкото си спомнямъ, въ устата, че споредъ менъ въ Бургазъ били приготвени вмѣстилища за 38 милиона кгр. Дали толкозъ съмъ казалъ или не, азъ мога положително да твърдя, че не защото онова, което съмъ казалъ, казалъ съмъ го възъ основа на даннитѣ, които съмъ ималъ; и грѣшката е не въ мене, а въ уважаем. г-нъ Табурновъ, защото като изчислявахъ още по-рано, обърнахъ вниманието на сѫда, че въ послѣдната рубрика на парламентарната комисия се срѣщатъ грѣшки (казва единъ два примѣра — атен.). Въ Бургазъ имало ли е, прѣди да се произнесе комисията, да се строятъ още хамбари или не, не било важно, обаче имало вмѣстилища за 18 милиона кгр., а това било достатъчно за очакваната храна. Въ Варна сѫщо, тукъ е имало наети хамбари за 15 мил. кгр., а цѣлото количество на хранитѣ възлизаше на 17 мил. и 800 кгр. — значи, ако можеше да става дума за недостигъ, той бѣше отъ 2 мил., а нѣмаше нужда да се пращатъ само желѣзни хамбари за 15 мил. л.

Тукъ му е мѣстото да поправя една грѣшка, въ която неволно попадна г-нъ колега Табурновъ.

Когато изчисляваше той нужното количество хамбари каза, че като били взети подъ внимание даннитѣ отъ 92 г. и плюсъ увеличенитѣ разработени земи съ 30%, прѣдполагало се, прибави той, че хранитѣ ще бѫдатъ 400 милиона. Но менъ е важно това, което е искано въ заб. № 1, а отъ тамъ се вижда, че тѣзи прѣдполагаеми количества далечъ не сѫ 400 мил., а сѫ само 103 милиона. При това въ априлъ и май вече, когато е билъ въпросътъ за хамбаритѣ, резултатитѣ отъ реколтата сѫ били приблизително извѣсни — възъ основа на което и е съставена забѣл. № 1, съ която не се съгласява онова, което твърди г-нъ Табурновъ. Тази таблица, дохаждда да докаже и невѣрностьта на другото твърдение, че прѣзъ май не е могло да се опрѣдѣли приблизително количеството на хранитѣ, защото било възможно да послѣдватъ слѣдъ май всѣкакви сѫбития. Възможно е да послѣдватъ събития, но отъ тѣхъ събития, количеството на хранитѣ може да се намали, а да се увеличи никога. И дѣйствително тѣзи прѣдположения сѫ били реализирани: максимумъ е могло да се прѣдполага 183 мил. съ едно намаление. Съ тѣзи бѣлѣжки свършвамъ по тази часть и ще мина на въпросътъ за дво-мил. и три-милионниятъ кредитъ. Азъ имахъ честьта въ първата си рѣчь да изкажа основнитѣ положения, върху които ний базираме нашия граждански искъ. На 1-во мѣсто, казахъ, диримъ 2 милиона онѣзи суми, които сѫ били израз-

ходвани за нѣща непрѣдвидени въ бюджета и невотирани. Тѣ сѫ за надзиратели, конни стражари, дървени хамбари, съ всичкитѣ тѣхни атрибуции (разбирамъ: черги, мушами, настилки всичко). Заяви г-нъ Табурновъ въ възражението си на този нашъ искъ, че въпросъ за вмѣстилища на десятъчнитѣ храни е ставалъ още когато закона за десятъка се е внасялъ като законопроектъ. Азъ не съмъ наклоненъ, г-да сѫдии да, давамъ такова значение на такова само разискване, но понеже противната страна му дава зачение, азъ приемамъ нейното становище и отговарямъ: толкозъ по-злѣ за онѣзи г-да, които сѫ знаели, че трѣбва да се строятъ хамбари и сѫ прѣмълчали това обстоятелство при вотирането на дво-милионниятъ кредитъ. Едно отъ двѣтѣ: или умишлено сѫ го прѣмълчали, или пъкъ не се е и мислило да се строятъ хамбари — и едното и другото не говорятъ за оправданието на виновнитѣ лица. Ако сѫдимъ по обясненията, които самъ г-нъ Теневъ дава въ Народното Събрание по въпроса за хамбаритѣ, трѣбва да заключимъ, че за дървени хамбари той нито наймалко е мислилъ да прѣдвижда отъ 2-милионниятъ кредитъ. — Той казва: (чете) . . .

По-добри обяснения отъ самопризнанието на г-нъ Тенева азъ мисля нѣма защо да диримъ. Но за менъ е важно заключението, което може да се направи, именно било едното или другото вѣрно, това заключение е едно: не сѫ имали право обвиняемитѣ министри да строятъ хамбари отъ 2-милионниятъ кредитъ, защото той не е билъ отреденъ за тѣзи работи; а за послѣдствията отъ това непрѣдвидено разходване ще отговаря на първо мѣсто финансовиятъ министръ. Г-нъ Табурновъ, който си е далъ трудъ да прѣгледа протоколитѣ отъ комисията прѣзъ 99 год. не можеше да забѣлѣжи, че рѣшение за такова изразходване не е било вземано. Оправданието което употрѣбя защитата никакъ не е сериозно, защото, ако да бѣше нужно прѣди още да се приеме десятъка, да се говори за хамбари, толкозъ повече бѣше нужно да се изтъкне то при вотирането на дво-милионния кредитъ.

Тукъ му е мѣстото да се спра на забѣлѣжката направена отъ г-нъ Табурнова, че г-нъ Теневъ не трѣбвало да отговаря за сумитѣ изразходвани за хамбаритѣ, защото той не билъ взелъ участие въ М-ския Съвѣтъ, който постановилъ да се строятъ хамбари. Нѣма да бѫда упрѣкнатъ и отъ самитѣ противници мисля, ако кажа, че това само не е достатъчно. Ти си длъженъ да се възпротивишъ тамъ, дѣто мимо твоето мнѣние се харчатъ суми. Толкозъ по 2-милионниятъ кредитъ за онѣзи суми, които споредъ нашето убѣждение се харчатъ за прѣдмети непрѣдвидени.

По редъ иде въпросътъ за три-милион. кредитъ. И въ първата си рѣчь ви обяснихъ, че ний сме въ правото си да диримъ тѣзи 3 мил., безъ да гледаме на каквито и да било други обстоятелства. Ний диримъ онѣзи суми, за харченето на които не е имало рѣшение отъ Народното Събрание и при това прѣдметитѣ, за които сѫ се харчили тѣзи суми, указали сѫ се ненужни. Противъ това наше искане се правятъ нѣколко възражения. На първо мѣсто се казва, че м-стритѣ

сѫ могли да изразходватъ и повече отъ 1.000,000 л., именно толкозъ, колкото нуждата е изисквала.

Азъ считамъ за своя длъжность, да се спра върху този въпросъ. Г-нъ Теиевъ, още въ своето писмо до министерския съвѣтъ, съ което съобщава, че Върховната смѣтна палата е отказала да визира кредита за 1 мил. лв., счита, че Палата нѣма това право, тъй като исканиятъ кредитъ е разрѣшенъ отъ М-ския Съвѣтъ не по чл. 126.

Азъ бихъ попиталъ; ако М-ския Съвѣтъ не е отпусналъ кредита на основание чл. 126, то на основание на кой другъ тогава чл. би билъ отпуснатъ? Вѣрвамъ, че почитаемата защита, ще си даде труда да отговори на този въпросъ, защото той е важенъ. Азъ мисля, г-да сѫдии, че само единъ отговоръ може да има въ смисъль благоприятна за защитата, а той е: че чл. 126 въ срвъзка съ чл. 26 и 29 отъ закона за отчетностьта по бюджета; тѣ даватъ право на министритѣ да разходватъ колкото намѣрятъ за добрѣ, тъй като законодателя е знаялъ, че въ бюджета не могатъ да се прѣдвидятъ всички разноски; че може да се откриятъ нѣкоиноврѣмени нужди. Но законътъ, г-да сѫдии, е много строгъ въ това отношение. Въ гл. 24 отъ закона за отчет. по бюджета се казва : (чете).

Законътъ не само не дава да се харчатъ суми, които надминаватъ прѣдвидената сума, но и не позволява да се прѣмѣстватъ сумитѣ отъ единъ параграфъ въ другъ.

Прочее това възражение, че йакона давалъ право на м-стрiтѣ да харчатъ, вънъ отъ бюджета суми, не намира никаква почва въ дѣйствующето законодателство.

Второто възражение, че свръхсмѣтниятъ кредитъ отъ 1 мил. е билъ допълнителенъ на двамилионниятъ е възражение още по-малко търпящо критика. Защо? — Защото къмъ двамил. кредитъ, който самъ е свръхсмѣтенъ, да се иска допълнителенъ, това закона не позволява.

Това сѫ, г-да сѫдии, общитѣ ми съображения отъ 3-милионния кредитъ. Ще прѣмина къмъ нѣкои часности сега, като ще моля да ме извинявате, ако повторя нѣкои работи.

Когато слѣдъ отпускането на едномилионния кредитъ по рѣшението на М-ския Съвѣтъ, този 1 мил. се указалъ недостатъченъ, Министерскиятъ Съвѣтъ съ едно ново постановление разрѣшилъ отпускането на още 500,000 лв. За отпускането на този кредитъ г-дата сѫ нѣмали такова законно основание; пъкъ така е разбиралъ въпросътъ и самъ г. Теневъ, а това се вижда отъ писмото му, което ви цитирахъ вече. Едно-милионния кредитъ е билъ поднесенъ на Държав. Глава за утвърждение и слѣдъ това е излѣзълъ съотвѣтствения указъ. Но нито въ указа, нито въ доклада се цитира нѣкой законъ възъ основа на който се е отпусналъ този кредитъ. Поне били сѫ приготвени докладъ и указъ! А за кредита отъ 500,000 лв., нѣмаме нито докладъ, нито указъ. Ако цитирамъ този случай, правя го за да изтъкна нѣкои незаконности: указа за едномилионния кредитъ не е билъ публикуванъ въ държ. вѣстникъ, както изисква чл. 31 отъ закона за отчетностьта на бюджета.

А като вземете подъ внимание и обствятелството, че за 500,000 лева кредитъ не е било докладвано и на Държав. Глава, вий ще теглите заключение такова каквото и ний, а именно, че тѣзи г-да сж съзнавали сами, нѣматъ това право за тѣзи кредити. Тѣ, като сж съзнавали отговорностьта, подъ която може да попаднатъ единъ денъ, за да избѣгнатъ или, споредъ г-на Табурнова, за да бжде всичко гладко, прѣмълчаватъ въ Нар. Събрание всичко за първия 1 милионъ лева кредитъ отъ 500,000 л., като съвсѣмъ самостоятеленъ и независимъ. Значи никакъ не може и да се мисли, че тѣ сж дѣйствували несъзнателно, защото г-нъ Теневъ не е можалъ да не знае статиитѣ отъ закона, които е прѣстжпилъ, а при това вие чухте отъ показанията на г-на Горанова, че той всѣки пжть е кавалъ на Тенева, че това е неправилно, че е незаконно; и той се съгласявалъ съ него, но му казвалъ, че го прави това, за да не се плащатъ лихви.

Като имате всичко това прѣдъ видъ вие ще заключите, че г-нъ Теневъ и неговитѣ колеги трѣбва да отговарятъ, че вънъ отъ границитѣ сж разходвали и то за работи, които не сж принесли никаква полза на държавата.

Слѣдъ това, г-да сждии, ще си позволя да кажа двѣ-три думи по желѣзнитѣ хамбари, затова най-вече, защото отъ уважаемия колега г-нъ Сава Иванчовъ се подмѣтна, че онова, което е било изказано, както отъ обвин. власть, така и отъ гражд. ищецъ по отношение на тѣзи хамбари въ свръзка съ доставката на Ноевъ и Станковичъ, не е било нищо друго, освѣнъ едни инсинуации. За да подкрепи своето твърдение г. С. Иванчовъ разсжждава така: понеже франц. компания, която е била натоварена съ цѣлата доставка, видѣла, че не ще може за опрѣдѣленото врѣме да достави цѣлото количество, затова половината доставка се възложила на Ноевъ и Станковичъ. За да разсжждава така г-нъ С. Иванчовъ силае се на показанията на Сливкова. Но позволете ми да не се съгласяя съ това твърдение на г-на С. Иванчова, защото нѣла никакви данни, че е съобщено отъ страна на франц. компания, какво не ще може да достави всичкото количество хамбари, та да става нужда да се възлага половината пѣдприятие на Ноевъ и Станковичъ. Ако имаше такова съобщение, то трѣбваше да остане нѣщо писмено, а пъкъ на показанията на Момчиловъ и другарьтъ му не можемъ да се основаваме, защото тѣ сж хора, които нищо не сж знаели по този въпросъ. Знаели сж само, че прѣдприятието, доставката на всички вагони, е била възложена на Дедекена, а послѣ какъ и по какъвъ начинъ половината доставка сж взели Ноевъ и Станковичъ, тѣ нищо не знаятъ.

Интересно е кои сж побужденията, които сж накарали г. Тончева да даде половината доставка на Н. Странски. Ние твърдимъ, че тѣ сж: да се даде работа и на Станковича и работа доста износна. Това не е инсинуации, защото ние имаме данни, които подтвърждаватъ правдивостьта на нашето заключение: Ноевъ и Станковичъ сж били изплатили . . . . лева комисиона. Както Дедекенъ е могълъ да се поублажи, защо да не се даде възможность и на Станковичъ, който е зетъ на Т. Иванчова, да се поублажи и той!

Слѣдъ това, г-да сѫдии, ще си позволя да кажа нѣколко общи думи само по поводъ на нееднократно изтъкваното отъ противната страна сѫждение, че закона за десятъка е билъ наложенъ прѣдъ видъ извънредно голѣмитѣ финансови нужди; билъ е тогава наложенъ, защото потрѣбно било да се скътва всѣка стотинка, за да се изплащатъ лихви. — Много добрѣ, харно нѣщо, но, ако вие сте имали прѣдъ видъ тѣзи нужди, то защо сте отишли да лансирате въ работа, чрѣзъ която да се ангажира държавата, 500,000 л., още повече за хамбари, които не сѫ били необходими. — И вие не можете да отговаряте, че тѣзи хамбари отпослѣ ще служатъ за складове и т. н., защото вие сами казвате, че било нужно да се кѫта всѣка стотинка. А като въпрѣки това съзнание сте се рѣшавали да харчите за такива далечни нужди 400,000 л. то какъ ще се характеризира вашето поведение?

Дѣйствително ли м-стра на финанситѣ е за хозяйството на държавата?

Азъ мисля, г-да сѫдии, че всички тѣзи разсѫждения даже биха били излишни, защото самата противна страна признава, че има извършени грѣшки. Г-нъ Теневъ въ своитѣ обяснения казва: „Че нищо странно нѣма въ това, че сте нарушили законитѣ или конституцията, защото, кой ли чл. отъ конституцията е останалъ не нарушенъ отъ прѣдшественицитѣ ни“. Г-да сѫдии, тази парламентарна юриспруденция вие знаете, че е най-слабото срѣдство за защита, особено за нашитѣ подсѫдими, които сѫ излѣзли още прѣди февруарий 1899 г. съ своята програма, да прокламиратъ, че тѣ „ще взематъ относително цѣлото управление възможни . . . (чете програмата на либ. партия)“.

И така — азъ подържамъ напълно гражданскиятъ искъ на държавното съкровище, заявенъ за сумата. . . и ще може да бѫдатъ осѫдени обвиняемитѣ министри да изплатятъ тази сума.

Остава ми още двѣ думи да кажа по варненското пристанище и по бетоновата настилка. По тази бетонова настилка намъ се възразява, че въ дѣйствията на г-нъ Тончевъ не е имало абсолютно нищо злоумишлено, нищо, съ което да е прѣнесена врѣда на държавата. Даже г. Табурновъ отива по надалечъ, той казва, че вие не трѣбва да се занимавате съ този въпросъ, защото може да създадете право на г. Георгова за искъ противъ държавата. По този въпросъ се говори доста; но ако въ дѣйствията на г. Тончевъ имаме и такива, чрѣзъ които да се създаватъ единъ денъ искове противъ държавата — толкозъ по-злѣ. Нѣмаше г. Тончевъ да продължава срокътъ на г. Георгова, но единъ пѫтъ го продължилъ да кажемъ и законно макаръ и т. н., че то по никой начинъ не може да бѫде законно, защото хранитѣ не могатъ да чакатъ, защо прѣди изтичането на този срокъ му дава и другъ. Напротивъ, като е ималъ доклади, че г. Георговъ не ще може да свърши работата си и за продълженията срокъ, той трѣбваше да спрѣ работата и да наложи на г. Георгова прѣдвидената отъ закона глоба.

А какво е станало съ хидравлическата варь този въпросъ не е разясненъ до сега и той е въпросъ, който единъ денъ може да отиде при сѫдилищата. Тази варь е стояла дълго врѣме, до като не дошли

циганитѣ и хамалитѣ да я изсипятъ отъ човалитѣ и приберать. По това можете да сждите, какъ е станало.

Свръшвамъ, г-да сждии; не желая повече да ви отегчавамъ и ще ви моля да уважите нашиятъ искъ и го признаете за основателенъ.

Прѣдседателя поканва тѣзи отъ ораторитѣ на защитата, които сж готови да говорятъ. — Поканва Ил. Вълчевъ който слѣдъ малки обяснения започна да говори по фактическата часть на обвиненията отдаваеми се на Д-ръ В. Радославовъ.

Държ. ищецъ Ив. Славовъ: Г-да сждии, нѣмахъ намѣрение да репликирамъ, но съмъ принуденъ да кажа нѣкоя дума, за да допълня отчасти първата си рѣчъ. Думата ми е, г-да сждии, за граж. искъ отъ 5 лева. Тукъ всички защитници не пропущаха случая да се подиграятъ, съ този искъ отъ 5 лева. Като че ли значението на нашия граж. искъ, като че ли държавата се държи непрѣменно о загубата отъ 5 лева. Тѣ знаятъ кждѣ е интереса на държавата, но нито единъ отъ защитницитѣ не се спрѣ на това обстоятелство, а зеха само размѣра като поводъ за подигравка. Азъ нѣма да отговарямъ на тѣхнитѣ подигравки, но ще кажа, че не е важенъ размѣра, важенъ е онзи принципъ, онзи интересъ който прѣслѣдва държавата. Знайно е, че у насъ и въ Европа се прѣдвижда и граж. искъ за 1 левъ. Не че ще бжде удовлетворено съ това пострадалото лице, но ще може да се намѣси въ процеса и да защити едно свое право. Така е и тукъ: не бѣха 5-тѣ лева, които сж накарали държавата да влиза въ процесъ. Не очаквахъ въ единъ такъвъ сериозенъ прочесъ, отъ толкова сериозни защитници да се подигравать съ единъ принципъ. Г-да сждии, въ първата си рѣчь, азъ подържахъ, че м-ритѣ Иванчовъ и Тончевъ сж знаяли, че оферента на българското правителство по доставката на вагонитѣ е билъ Вайсенбергъ; наведохъ всички съображения и доказахъ отъ що се установява съ това тѣхно знание по този въпросъ. Пропуснахъ да кажа, г-да сждии, само едно обстоятелство, то е доклада направенъ отъ м-ръ Тончева до Н. Ц. Височество, въ който се твърди, че доставката не е лично отъ Вайсенберга, но Вайсенбергъ като прѣставитель на Шолмайеръ и Малеръ. (Вижъ доклада въ дѣлото) Виждате, г-да сждии, че послѣдния актъ на м-ръ Тончева отъ 22 ноемврий, денъ въ който той е прѣсталалъ да бжде м-стръ; тамъ още единъ пжть се повтаря, че доставчика на българската държава по вагонитѣ не е лично Вайсенбергъ, а Шолмайеръ и Малеръ чрѣзъ прѣставителя Вайсенбергъ. Чухте при сждебното слѣдствие да се каже отъ противната страна, че този докладъ може да се счете като една грѣшка. Азъ мисля, че нѣма никаква грѣшка, защото всички книжа свидѣтелствуватъ това обстоятелство. Ще напомня тукъ само два документа, които могатъ да отстранятъ съмнѣнието за грѣшка; то е приказа за Боботанова отъ 6-й октомврий 1900 г., подъ № 2060, съ който се командирова да приеме вагонитѣ. Въ него се казва, че той ще приеме вагонитѣ съгласно офертата отъ 7, 8, 14, 20 и 21 юлий с. година. По оферта отъ 7, 8,

ако за онѣзи за 14, 20 и 31 юлий би могло да ставатъ нѣкакви разисквания, то поне за тая отъ 7 и 8 юлий никакви разисквания не може да има тъй, като въ тѣхъ Вайсенбергъ казва: Азъ оферирамъ отъ имота и отъ кѫщата на Шолмайеръ и Малеръ въ Хагенъ. Нищо повече, г-да сѫдии, въ приказа на г. Тончева отъ 17-й ноемврий, съ които се назначава комисия да прѣгледа пристигналитѣ вагони на г. Вайсенбергъ, се казва да се прѣгледатъ тѣзъ вагони и да се сравнятъ съ офертитѣ на Вайсенберга. Кои оферти? Които сѫ посочени въ приказа на Боботанова, защото, ако бѣше съ офертата на Вайсенберга отъ 11 юлий, щѣше да се каже така. Тукъ се повтаря „офертитѣ" разбира се всички онѣзи, които е далъ Вайсенбергъ и тази доставка, а той е далъ много и ги е далъ отъ името и за смѣтка на Шолмайеръ и Малеръ. По този въпросъ толкова. Азъ подържахъ, че г. Тончевъ, като е знаялъ, какво вагонитѣ сѫ лоши, направилъ е всичко което е зависяло отъ него, за да се приематъ тѣзи вагони: да се улесни доставчика. Още въ началото се възражава отъ г. Тончева, че това твърдение, или това съображение не било истинско, че Тончевъ не само не улеснявалъ доставката, но напротивъ взѣлъ е всички мѣрки, за да бѫде осуетена тази доставка. Въ това отношение г. Тончевъ ни навежда едно заявление отъ 4 ок. 1900 г. заявление на прѣдставителя Вайсенбергъ и ни праща на неговата резолюция за състояние на 14 вагона, както и върху протокола на комисията, която е прѣглеждала тѣзи вагони. Ще се спра, г-да сѫдии, върху тѣзи три факти. Прѣди всичко ще забѣлѣжа, че защитата на г. Тончева, не се спрѣ абсолютно никакъ на показанията на Боботановъ. Отъ показанията на този (на 173—175 стр. д.) се установяватъ два факта: първо, че г. Тончевъ е далъ устни инструкции на Боботановъ, прѣди да замине за въ странство, инструкции, които не се съдържатъ въ книжата дадени на Боботановъ отъ м-ството; второ, че съ телеграмата си далъ е да разбере на Боботанова, какво той трѣбва да приема вагонитѣ. Ето какво казва Боботановъ (чете). Върху този фактъ не се спрѣ защитата и не се спрѣ вѣроятно за това, защото то е очебиюще и на-дали би могло каквода се възрази срѣщу него. Минавамъ къмъ заявлението отъ 4 октомв. Това заявление, Тончевъ твърди, че го е изисквалъ отъ Вайсенберга, съ цѣль да подобри условията на контракта, а именно, че ще става приемането на вагонитѣ не въ Германия — тъй както е било уговорено въ контракта и условията — а това приемане да се извърши въ България. Отъ съдържанието на това заявление не излиза това, което подържа г. Тончевъ и че заявлението отъ 4-ий октомврий има съвършенно друга цѣль и назначение. Това заявление прѣставителя г-нъ Вайсенбергъ го дава защо? Защо не му е било съобщено, че вагонитѣ, които ще ги достави неговия господарь (на Вайсенберга имали такива недостатъци, които ги правили невъзможни, за да пристигнатъ сами на собственитѣ си оси до България? За това въ заявлението се казва: „Заявява ви се, че тѣзи недостатъци сѫ прѣувеличени и че ако има такива, ние ще ги остранимъ". Заявява още, че м-вото нѣмало защо да се грижи върху този факъ, тъй като той билъ съгласенъ, да му плати м-то само за онѣзи вагони, които могатъ да пристигнатъ въ

България въ здраво състояние. Най-послѣ каза: „Всички вагони, които не пристигнатъ или се разрушатъ по пѫтя, оставатъ въ моя тѣжесть.

Какво е искалъ да каже съ това Вайсенбергъ? Не друго, освѣнъ това, че една стока макаръ и приета отъ купувача на неговъ рискъ, остава за смѣтка на самия купувачъ, той приема риска върху него това е мисъльта на стова заявление. Отъ това заявление, ви нѣма да извадите заключение че Вайсенбергъ е искалъ да се измѣни мѣстоприеманието отъ Германия въ България. Да приемемъ за единъ моментъ даже, че това заявление има за цѣль да измѣни условията на договорътъ и то въ такъвъ смисълъ, въ какъвто подържа г-нъ Тончевъ, но то нѣма сила на единъ договоръ. Ви знаете, г-да сѫдии, че по чл. 12 отъ закона за задълженията договоритѣ, за да има договоръ между двѣ страни, трѣбва да има съгласие между странитѣ, направено въ форма на прѣдложение и приемане и че прѣдложението става задължения за този, които го е направилъ. Ако ви за единъ моментъ приемате, че прѣставителя г-нъ Вайсенбергъ правилъ прѣдложение, за да се измѣни условието на задължението въ смисълъ, че приемането вмѣсто въ Германия да стане въ България, това прѣдложение не е прието отъ М-рството на Общ. Сгради, не е прието и отъ г-нъ Тончева, защото нѣма актъ съ който то е било прието. Не е достатъчно да направи заявление Вайсенбергъ но трѣбва да има приемание отъ другата страна за да се счита, че между тѣхъ е станало съгласие и договоръ. Прѣставете си, г-да сѫдии, че заявлението казваше: мѣстоприемането ще да бѫде Бѣлградъ, а противната страна мълчи; тогава има ли измѣнение на условията? — Не, противната страна всѣки единъ пѫть може да каже: мѣстоприеманието не е тамъ, защото не съмъ си далъ съгласието. Не може това заявление да се тълкува така, както го тълкува Тончевъ че то е зето по негово искане и настояване. Разбирамъ да бѣше дадено въ форма на договоръ, тогава може да се твърди това. Тончевъ подържа, че той прѣдложилъ на прѣдприемача това условие и слѣдствие на неговото прѣдложение доставчика билъ далъ това заявление. Обаче отъ заявлението това не слѣдва.

Може да ми се каже, че има едно приемане на това прѣдложение отъ страна на м-рството тацитно. Тацитно приемане нѣма защото какво ще рече тацитно приемане на едно прѣдложение? Ще кажемъ, че е такава, когато лицето, комуто се адресува прѣдложението, изпълня това прѣдложение, пристѫпя къмъ неговото изпълнение. Тончевъ не назначилъ слѣдъ това заявление комисия, която да приема вагонитѣ въ България. Има една комисия, но не да приема вагонитѣ, а да прѣглежда недостатъцитѣ на вагонитѣ и да докладва за тѣхъ, а то е нѣщо различно отъ приемането.

За да подкрѣпи г-нъ Тончевъ твърдението си, той се силава на друго заявление отъ Вайсенберга отъ 13 окт. Въ това заявление се казва: „Азъ направихъ моето прѣдложение и искамъ да ми се възложи менъ прѣнасането на вагонитѣ и локомотивитѣ продадени отъ мене. Имамъ за цѣль да слѣдвамъ по-внимателно за тѣхното прѣвозване, тъй като въ моя тяжесть е да ги прѣдамъ въ Царибродъ. Въ моя тежесть е да ги прѣдамъ, че ако вагонитѣ се разрушатъ по пѫтя, нѣма да ми

се плати". И тукъ не е искалъ да каже нѣщо повече освѣнъ да прѣповтори онова, което е казано въ заявление отъ 4 октом. По нататъкъ, г-да сѫдии, г-нъ Тончевъ казва: „Азъ дадохъ заповѣдь да се бракуватъ вагонитѣ". И миналия пѫть, и сега твърдя, че азъ не виждамъ тази заповѣдь. Тончевъ казва, че заповѣдьта за бракуването на вагонитѣ състой въ първата часть отъ втората резулюция поставена върху изложението за състоянието на 14-тѣхъ вагони. Азъ г-да сѫдии, ще моля, въпроса по тази заповѣдь да бѫде оцѣненъ отъ васъ въ свръзка съ въпроса за плащането. Г-нъ Тончевъ въ първата си резолюция казва: „Нѣма какво да се направи, вагонитѣ може да сѫ лоши, трѣбва да ги приемемъ, понеже така е постановилъ М-ския Съвѣтъ. Въ втората резулюция казва: „Азъ съмъ прѣглѣдалъ вагонитѣ, видѣхъ, че има гнили дъски, а нищо изгнило и счупено нѣма да се приема." Добрѣ, но кждѣ е заповѣдьта съ която натоварва компетентнитѣ чиновници да не приематъ тѣзи вагони? Азъ подържамъ, г-да сѫдии, първо, че заповѣдь нѣма, има една резолюция, но тя до кого се отнася, не се казва; и второ, че и да е искалъ г-нъ Тончевъ да ги бракува, не е могълъ. Той е направилъ тази резолюция, само за очищение на своята съвѣсть или за да се оправдае, въ случай че единъ денъ бѫде повиканъ да отговаря, прѣдъ видъ на това, че въ негово врѣме се бѣше подигнало общественото мнение и се искало смѣтка. Г-да сѫдии, назначава се една комисия, да прѣгледа вагонитѣ, но тя е била натоварена да прѣгледа вагонитѣ и да констатира недостатацитѣ; тя нѣма право да ги бракува, защото тя не е натоварена съ това нѣщо; и може ли едно лице да бракува една стока, ако то не е натоварено да я приема? Само по себе си слѣдва, че не може.

Да, казва г-нъ Тончевъ, но азъ турихъ резолюция: нищо счупено, нищо гнило да не приематъ. До кого се отнася тази Ваша резолюция? Тя се отнася до вашитѣ чиновници въ м-рството. Да, ама чиновницитѣ били повикали другитѣ и имъ казали да ги бракуватъ. Това нѣщо г-да сѫдии, не е достатъчно, но не е било това намѣрението на г-нъ Тончева, защото ако дѣйствително той искаше да бракува тѣзи вагони, нѣмаше да тури тази резолюция на писмото на Ренера: да се плащатъ паритѣ му и най малкото, ако е турилъ тази резолюция по-рано, трѣбвало да я спрѣ. Резолюцията на г-нъ Тончева за плащането е отъ 17 ноември, а тази за бракуването е на 18 ноември.

Отъ тѣзи вагони се е интересувалъ така много г. Тончевъ, че е давалъ на денъ по три телеграми. Трѣбва да прѣдполагаме, че на 18 сутриньта е турилъ своята резолюция, защото на 17 вечерьта е ходилъ да гледа вагонитѣ на гарата, не може да е забравилъ за писмото на Ренера и не може да си не спомни, че това изпълнение трѣбва да се спрѣ. Вижда се прочее, г-да сѫдии, че не хармонира съ онова, което той твърди днесъ.

Азъ свършвамъ г-да сѫдии, като считамъ, че всичко онова, което азъ изложихъ, по рано не може да бѫде съборено отъ защитата. Оставамъ ви всичко онова, което изложихъ и съмъ увѣренъ, че Почитаемия Сѫдъ ще погледне така на доказателствата и обстоятел-

80*

ствата на настоящия процесъ. Като заключавамъ, азъ моля да бѫдѫтъ осѫдени подсѫдимитѣ, да заплатятъ солидарно на хазната сумата въ гражданския искъ, що съмъ прѣдявилъ.

Д-ръ Серафимовъ, защ. на подсѫдимитѣ.

Г. г. държавни сѫдии, съ трепетно сърдце взимамъ и азъ думата, за да кажа нѣщо въ защита на подсѫдимитѣ и въ подкрѣпа на правосѫдието, защото право да ви кажа страхъ, ме е боя се да не би да залича да не разваля онова потресающе впечатление, което произведе срѣдъ всички съ блѣстящата защитителна рѣчь, на моятъ красноречивъ колега, г-нъ Д-ръ С. Иванчевъ. Но всѣки отъ насъ трѣбва да изпълни дълга си, трѣбва да принесе своята лепта на олтарътъ на правосѫдието до колкото може и както може. Азъ прося вашето великодушие и търпение.

Прѣдговорившитѣ защитници мисля, че, до очевидность установиха прѣдъ васъ г-да сѫдии обстоятелството, какво въ основата на настоящия процесъ, не лежи декларираната отъ г-нъ Държавния Обвинитель възмутена обществена съвѣсть. Та и не възможно е да се мисли иначе, защото какъ ще се обясни факта, че тая сѫщата обществена съвѣсть остана невъзмутена и индиферентна къмъ толкова сѫдбоноснитѣ за страната събития, станали въ продължение на двадесеть и цеть г., отъ какъ сѫществува като самостоятелна политическа единица нашата държава. Ето напр. отмѣняването на конституцията; детрониране; отстѫпване на цѣла областъ отъ страната ни; сюспедиране на конституция и закони; правене на заеми безъ разрѣшение отъ Нар. Съб.; започване и изоставяне на обществени постройки, за които милиони се хвърлиха на вѣтъръ; купуване на цѣла една гнила желѣзница за 44 $^1/_2$ милиона, когато по оцѣнката на комисията, на вѣщи лица, назначени отъ българското правителство, нейната реална стойность, заедно съ подвижния моторъ не надминава сумата отъ 18 мил. и 575 хиляди лева и пр. и пр. събития отъ капитална за страната важность; такива които разклатиха издъно нашиятъ държав. строй; туриха на карта сѫществуването на държавата ни като самостоятелна политическа единица — и при все това тая фамозна обществена съвѣсть остана невъзмутена, индиферентна, тя не създаде тогава държавенъ сѫдъ.

Възбунтува се тя, когато правителството ни отъ кабинета на Иванчевъ-Радославовъ рѣши да купува вагони, гнилитѣ, подпалкитѣ, както се изразява почитаемия държавенъ обвинитель въ своятъ поривъ на декламаторство и факторска способность. Отъ тази покупка — продажба държавата претендирала проблематични загуби отъ 60.000 лева! И ако не бѣше тая сдѣлка нѣмаше да има и този процесъ, казва г-нъ държав. обвинитель?! Помислете, сравнете обсѫдата и рѣшете. Г-да сѫдии, вѣроятно ли е, мислимо ли е възможно ли е да се приеме че въ основата на тоя процесъ следи възмутената обществена съвѣсть?

Имаме другъ единъ фактъ, който до очевидность ни доказва че г-да партизанитѣ обвинители, при възбуждането на настоящия про-

цесъ, не сѫ се движили отъ чувство на безпристрастие и на отечестволюбие; а той е: че за едни и сющи дѣяния, при едни и сѫщи условия и обстоятелства, извършени отъ цѣлиятъ кабинетъ Иванчевъ — Радославовъ се даватъ подъ сѫдъ само четирмата подсѫдими. Избрани сѫ тия които водятъ и които могѫтъ да водятъ народа слѣдъ себе си. Примѣри: обв. актъ стр. 79. Е какво доказва всичко туй: доказва ясно и убѣдително, че създателитѣ на тоя процесъ не сѫ се рѫководили отъ възмутена съвѣсть, отъ чувства на правда и справедливость, а отъ други съображения които се посочиха; тѣ сѫ чувства партизански, чувства на злоба и егоизмъ; тѣ сѫ побуждения, планове и намѣрения чисто партийни.

Скрѫбното е туй, г-да сѫдии, че тия чувства и побуждения не останаха въ Народното Събрание. Тѣ излѣзоха вънъ и въ лицето на нашитѣ обвинители държавни, тѣ и до денъ днешенъ продължаватъ да вързуватъ, да играятъ своята сатанинска роль. Нѣма хладнокръвие, нѣма безпристрастие, нѣма любовь къмъ закона, къмъ истинска обществена правда.

Осѫдете ги! дайте ни побѣдата на законитѣ, инакъ ще нанесете нравственъ разгромъ надъ и тъй нещастната страна, викатъ държавнитѣ обвинители.

Осѫдете го! — Защо?

Ами защото, казва г-нъ Малиновъ въ своята обвинителна рѣчь, „подсѫдимитѣ все сѫ извършили нѣщичко, за което трѣбва да понесатъ едно наказание“!

Нѣщичко! и за туй нѣщичко да ги осѫдимъ най-малко на една година тъмниченъ затворъ и на смърть политическа (Mort civil)?!

Не, тѣ сѫ извършили нѣщичко; другитѣ прѣди тѣхъ повечко, множно; набра се, стана твърдѣ много; капката която тѣзи прибавиха при първото число припълни чашата и бликна! Трѣбва да се тури точка, да се даде край на туй своеволие на тия възмутителни м-ски безобразия, на туй тъпкане на народа господарь! И за туй жребиятъ падна върху васъ нещастници! Възмутената обществена съвѣсть васъ прѣдназначи, васъ прѣдупрѣдѣли за жертва искупления на всичкитѣ стари, минали, настоящи и бѫдѫщи управнически грѣхове, ваши и чужди! Въ вашето осѫждане лежи спасението на страната.

Така ли е!

Ако бѣше тъй, ако бѣхме увѣрени, г-да сѫдии, че вашата придата би имало туй благотворно въздѣйствие, осѫждането на тия злочести министри, възроди, България ще че отъ тѣхнитѣ политически гробове ще изникне тя млада, цъвтяща, мощна, благоденствующа, — тогава и азъ, ние всички бихме викнали въ унисонъ съ държавнитѣ обвинители Распни его!! но не е така.

Однимъ мановелиемъ руки, съ едно махване на рѫката, пакъ била тая рѫка на всемогущъ абсолютенъ монархъ, не се прѣобразува единъ народъ. Нравитѣ, идеитѣ, мировъзрѣнието народни не се мѣнятъ въ денъ два, въ година, въ десетъ двайсетъ години! За това трѣбва врѣме дълго, продължително, десетки и десетки години. Трѣбва животъ съ горчиви изпитания, трѣбва политическо възпитание, жи-

тейска опитность, а това не се придобива днесъ за утрѣ. Издаватъ се присжди всѣки денъ отъ вѣкове насамъ, но тѣ не прѣсъздаватъ изведнжжъ народитѣ. Вашитѣ осждителни присжди нѣма да прѣвърнатъ България въ една втора нова Швейцария, особено пъкъ ако не е тя израженне на закона.

Истина нашата страна има живи примѣри прѣдъ себе си. Държавниятъ сждъ засѣдава, сжди министри за нарушение на закона и конституцията, а въ българското правителство и знаятъ но хочетъ, продължаватъ да си управлява по старому, както знаятъ, или както могжтъ. И закони нарушаватъ, и конституции не зачитатъ. Унищожаватъ дружества и комитети, запрѣщаватъ митинги, интерниратъ и екстерниратъ, правятъ заеми държавни, безъ да питатъ Народ. Събрание и други такива „имъ же нѣстъ числа".

Ами кажете, обвинители, тѣзи, които викатъ възкресете законитѣ, въстановете законость въ страната, тия които и законъ и сждъ (пакъ и тѣ сами) наричатъ и считатъ за прѣставители, за блюстители на закона, тѣ мислите че зачитатъ, че изпълняватъ законитѣ, че се грижатъ за тѣхъ? — Ни най-малко, ще видимъ!

Господа Сждии!

Членъ 89 отъ углавното сждопроизводство казва: При извръшвание на слѣдствието сждебния слѣдователь е длъженъ да разкрива и установява съ пълно безпристрастие, както обстоятелствата, които изобличаватъ обвиняемитѣ, така и обстоятелствата, които го оправдаватъ.

Чл. 12 отъ закона за сждене на министритѣ казва: „Нагледването за извършване прѣдварителното слѣдствие принадлежи на държавния обвинитель".

Ами какъ се извършва прѣдварителното дирение?

Ще видите, г-да сждии, отъ самото дѣло, че тамъ нито се помислювали за сжществуването на чл. 89 отъ угл. сждопроизводство. Събирани сж доказателства едностранчиво, само такива които сж въ полза на обвинението. Разпитвали сж се и сж записвали, протоколирали показания само на ония свидѣтели, които сж въ врѣда на оправданието.

Ако бѣше се разгледвало оплакването на г. прѣдседателя на слѣдственната комисия прѣдъ почитаемиятъ държавенъ сждъ, ние щѣхме да извадимъ сума доказателства, за да установимъ, че при извършването на прѣдварителното дирение, никой не е мислилъ да се съобразява съ прѣдписанията на чл. 89 отъ угл. сждопроизводство, напротивъ вършило се е слѣдствието по начинъ тъкмо противоположенъ на ония священни начала, изложени въ тоя членъ, 89.

А държ. обвинитель, прѣдставительтъ, блюстительтъ на закона, подъ надзорътъ на който ставаше това слѣдствие, изпълни ли си обязаноститѣ, напомни ли на комисаритѣ-слѣдователи, какво казва законътъ, какъ трѣбва да се върши слѣдствието? — Нито му е дошла на умъ даже подобна мисъль.

Ами обвинителниятъ актъ, тая дълга, дълга история на министерскитѣ ужъ прѣстжпления, прѣпълнена, украсена на всѣка страница,

на всѣки редъ, ето какво виждаме: 1) съ коментарии, произволи и тълкувания; 2) съ четеня между редоветѣ и извънъ редоветѣ на инакъ яснитѣ сами по себе си актове, за да намѣримъ това, що търсимъ, което и тамъ, и другадѣ не се намира; съ фантастически прѣдположения, софистически заключения и когато всичко това недостига съ перфидни инсинуации! . . .

Този обвинителенъ актъ е едно неудачно копие, на оня докладъ на анкетната парламентарна комисия, за което покойниятъ Каравеловъ казваше: „Това не е юридически актъ, това е единъ лошъ литературенъ изразъ“. Но нѣма що да се говори за тоя обвинителенъ актъ. Воленъ е държ. обвинитель да си го прави, както ще, законътъ поне не му налага нѣкакви ограничения.

Да дойдемъ по-насамъ, да минемъ прѣзъ сѫдебното дирене и да се спрѣмъ малко надъ обвинителната рѣчь на държавния обвинитель.

Г-да сѫдии! Обвинителната рѣчь на Прокурора относително сѫществото на дѣлото не бѣше друго освѣнъ текстуално четене на обвинителниятъ актъ, една дълга история, съ украшения, които ви посочихъ прѣди малко.

Да, но тука почитаемиятъ държ. обвинитель не е воленъ господарь на своята обвин. рѣчь, какъвто може да е въ своятъ обвин. актъ. Я да видимъ що казва чл. 437 отъ углав. сѫдопроизводство? — Прокурорътъ въ обвинителната си рѣчь излага сѫщественитѣ обстоятелства въ такъвъ видъ, въ какъвто тѣ се прѣставятъ отъ сѫдебното слѣдствие и своето заключение върху свойството и степеньта на вината на подсѫдимия. Обърна ли прокурора какво-годѣ внимание на обстоятелствата и доказателствата по дѣлото, тъй както тѣ се установиха при сѫдебното дирене?—Не, за него сѫдебно дирене не сѫществува, той чете обвинителния си актъ tel quel . . .

Чл. 439 отъ углав. сѫдопроизводство казва: „Прокурорътъ въ обвинителната си рѣчь не трѣбва да прѣдставлява дѣлото едностранчиво, като извлича изъ него само обстоятелствата, които сѫ противъ подсѫдимия, нито да прѣувеличава значението на находящитѣ се въ дѣлото доказателства и улики или пъкъ да прѣувеличава важностьта на прѣстѫплението, което е прѣдметъ на разглеждане.“

Така ли направи държ. обвинитель! Прѣди да държи своята обвинителна рѣчь, надникна ли да види, какво му заповѣдва закона, какво иска отъ него. Не вѣрвамъ! Невѣрвамъ за това, г-да сѫдии, защото той при своята рѣчь не само не спази, не зачете тия заповѣди на закона, но постѫпи прямо противоположно на тѣхъ, като че нарочно.

Нима г. държ. обвинитель неможа да намѣри въ цѣлото дѣло отъ всичкото сѫдебно дирене поне единъ какъвъ годѣ фактъ, едно каквото и да било доказателство въ полза на подсѫдимитѣ?

Какво годѣ! — Напротивъ мѫчно може да се намѣри доказателство въ полза на обвинението. Почитаемиятъ държ. обвинитель употрѣби всичкитѣ си усилия и способность, за да ги търси по всичкитѣ кюшета и гънки на дѣлото, пакъ и извънъ дѣлото и като не можеше да ги намѣри, прибѣгваше къмъ неговата любима маниера: да чете ония само документи или часть отъ тѣхъ, да ви цитира и изтъква

само ония доказателства, отъ които може да се извлѣче нѣщичко поне въ полза на обвинението; а когато това не е достатъчно, захваща да чете между редовете и вънъ отъ тѣхъ; да минава мълкомъ ония факти и законодателства, които велегласно говорятъ въ полза на подсѫдимитѣ; да прави фантастични прѣдположения; да ги взема за истински и дѣйствителни и да тѣгли отъ тѣхъ своитѣ софистически заключения. Послѣднитѣ крайни срѣдства сѫ — инсинуациитѣ. Всичко това ще разгледаме и установимъ, г-да сѫдии, когато дойдемъ да екзаменираме сѫществото на работата. Но това се, азъ мисля, напълно доказа и отъ моитѣ коллеги прѣдговоривши, особено отъ г. Иванчова.

Така ли заповѣда закона, така ли се зачита той отъ неговитѣ прѣставители? На този редъ на мисли и изрази, позволете ми, г-да сѫдии, да ви обърна вниманието и на едно друго обстоятелство, което силно ме фрапира въ обвинителната рѣчь на г. Малиновъ. То е позивътъ къмъ васъ, г-да сѫдии, на г. держ. обвинитель да се ползувате при рѣшаването на настоящето дѣло съ пълна дискреционна власть.

Дискреционната власть и възкресение на законитѣ. Ами това сѫ двѣ понятия несъвмѣстими; тѣ се взаимно самоунищожаватъ, както българскитѣ партии помежду си; едното е отрицание на другото. Казватъ ви: „Ако искате да възкресне у насъ силата на законитѣ, ако искате да се избѣгне нравствения разгромъ на страната ни, издайте осѫдителна присѫда. Съ това вие ще възвѣстите на свѣта тържеството на правдата, побѣдата на закона. За да ги осѫдите обаче вие можете и трѣбва да се ползувате съ дискреционната власть, която никой законъ не ви дава, но която се изисква отъ необходимостьта държавна отъ ползата всенародна".

Това означава: осѫдете ги и чрѣзъ това прокламирайте на всеуслишание побѣдата на закона, а ако законитѣ ви стѣсняватъ и прѣчатъ да направите туй, зарежете ги, не обръщайте на тѣхъ никакво внимание. Възстановетѣ силата на закона, макаръ и чрѣзъ беззаконие. Ето буквално думитѣ на държавния обвинитель, отбѣлѣжени въ неговата обвинителна рѣчь: „При опрѣдѣление признацитѣ на министерското прѣстѫпление, за държавния сѫдъ не ще бѫде позволено да се държи — нека ми бѫде позволено да се изразя така — както слѣпецъ о тояга, само о формалнитѣ признаци на прѣстѫплението . . . При констатирането на министерската отговорность, не е толкова важно да се установи: дали тази дѣятелность или това бездѣйствие на извѣстенъ кабинетъ или же отдѣлни министри, не е съгласно съ този или другъ законъ или съ основния законъ; колкото е важно тази министерска дѣятелность да бѫде разгледана и оцѣнена отъ Държ. Сѫдъ отъ гледна точка на справедливостьта, на честностьта . . . . . Азъ бихъ молилъ нашитѣ сѫдии, да усвоятъ това становище, защото при него никога нѣма да се прѣстави възможность за една сѫдебна грѣшка".

И тъй, г-да сѫдии, виждате какво силно макаръ и незаконно орѫдие ви дава въ рѫка г. държ. обвинитель, само за да може по лесно да осѫдите тия хора:

1. Утилитиранитѣ съображения ще лѣгнатъ въ основа на вашата присжда — държавната полза.

2. За прѣстжпление ще смѣтате не посѣгателството на ония норми, що сж написани въ законитѣ и конститувията, а посѣгателството на ония нравствени правила, които се казватъ чесность и справедливость.

Ако би се приела тая своего рода теория, г-да сждии, каждѣ ще му излѣзе края? Това е смрътна присжда, и надъ углавно право, и надъ углавна наука. Обществениятъ редъ, незиблемитѣ правни принципи би се прѣвърнали въ единъ ужасенъ хаусъ. Ние бихме се върнали въ това отношение назадъ съ стотина години. Нашитѣ сждилища би се трансформирали въ инквизиционни или же въ революционнитѣ „Comités du salut public“.

Приемете това становище и тогава сждебнитѣ грѣшки ставатъ абсолютно невъзможня казва прокурорътъ. Ами че самото приемане на това становище е една ужасна сждебна грѣшка.[1])

Г-да сждии, въ своето увеличение, въ своето силно желание да се осждятъ coute que coute подсждимитѣ, почтениятъ държ. обвинитель, защитникътъ на законитѣ, забрави сжществуването на тия послѣднитѣ; той ги заряза съвсѣмъ. А бѣ длъженъ той, прѣди да дойде да ни проповѣдва тия теории, да погледне какво казватъ чл. 75, 9 и 13 отъ конституцията; забѣлѣжката къмъ чл. отъ закона за наказанията на министритѣ въ свързка съ чл. 1 отъ наказателния законъ и чл. 17 отъ закона за сждене на министритѣ въ свърска съ чл. 486 отъ углавното сждопроизводство. Та азъ и не вѣрвамъ, г-да сждии, въ искренностьта на г. прокурора, когато се мжчи да ни убѣди въ правото на своя възгледъ, относително дискреционната власть съ която би могълъ да разполага Държав. Сждъ. И вие нѣма да се поведете по territoriesговитѣ доводи за дискрец. власть, ако прочетете това, което е той говорилъ въ Народното Събрание по този сжщиятъ въпросъ. Тамъ ще намѣрите противорѣчие. (Чети началото на обвинителната му рѣчь): „Вь едно съмъ дълбоко увѣренъ, че само законътъ, че само справедливостьта, че само доказателствата, а не нѣкакви други съображения ще легнатъ въ основата на вашата присжда“. Това тъкмо значи да захванешъ съ заздравие, а да свършишъ съ заупокой. Какво е началото, а какъвъ е краятъ.

Ето какво е говорилъ г-нъ Малиновъ въ Народното Събрание, какви взглядове е ималъ тогава по този сжщиятъ въпросъ:

(Виж. дневницитѣ на XI Нар. Събрание стр. 1681 и 1682. — Защо държ. обвинитель се помѣта отъ възглѣдитѣ си.

Въпросъ за дискрецонната власть на сждътъ не сжществува за мене.

Спрѣхъ се повечко може би, г-да сждии, на тоя въпросъ, за да ви докажа съ примѣри отъ съвремѣннитѣ, днешнитѣ, събития отъ нашия общ. животъ, за да прѣставя, че сждението и осжждането на министритѣ нѣма да има онова назидателно, това прѣдопрѣдѣлително и реформаторско значение, което му дава г-нъ държ. обвинитель и

[1]) Perinn. Page 275—276.

слѣдователно, само по подобно възражение нѣма да осѫдите подсѫдимитѣ.

Азъ мисля, че е неумѣстно да се говори и разисква, дали би трѣбвало да се прилага, при разглеждането на настоящето дѣло дискреционната власть. Този може да бѫде споренъ въпросъ не само тамъ, кѫдѣто въ конституциитѣ на извѣсни страни изрично е казано, че на сѫда се дава дискреционна власть. Не може да бѫде споренъ въпроса и тамъ, за такива страни, гдѣто не се казва въ конституциитѣ, но такива противоположни опрѣдѣленя сѫ прѣстѫпленията на м-тѣ и се казва отъ какво ще се води сѫда и тамъ нѣма да има споръ. Между тѣзи страни сме ние. Имаме конституция, имаме специяленъ законъ за сѫдене на м-ритѣ, който казва на сѫда, какъ трѣбва да постѫпи. Споръ може да има, коя отъ двѣтѣ системи трѣбва да се приложи въ онѣзи страни, дѣто нѣма специяленъ законъ. Казано е, че ще отговарятъ м-ритѣ, но по кой редъ, нѣма казано. Тамъ се явява споръ, защото едни казватъ, че по хубаво и по цѣлесъобразно е да дадемъ дискриционна власть на сѫда, каквито сѫ авторитѣ като Росси и Бенжаменъ отъ 19 вѣкъ. Какво трѣбва да се прави въ такъвъ случай? Трѣбва да наказваме м-тѣ по сѫществующитѣ закони, ако има прѣстѫпление и ако за това дѣяние, което е извършено, се прѣдвижда наказание, а ако не — не. Г-да сѫдии, казвамъ, че за мене този въпросъ не сѫществува, азъ не вѣрвамъ, че вие ще се съгласите съ мнѣнието на държ. обв. Само за г. Малинова споменвамъ тукъ, защото г. Ходжовъ противоположно мнѣние изказва, защото той каза, че трѣбва да се държимъ о законитѣ, а теорията трѣбва да оставимъ на страна. Нашитѣ закони сѫ ясни въ това отношение.

Г-да сѫдии, ще ми позволите да продължа по-нататъкъ да разгледамъ нѣкои въпроси, които сѫ отъ чисто юридическо значение, въпроси, които разрѣшени правилно и този процесъ ще разрѣшатъ така сѫщо правилно. Тѣзи въпроси, които много малко се повдигватъ, разглеждатъ и разрѣшаватъ отъ почитаемия държавенъ обвинитель, сѫ тѣзи: дали нарушението на законитѣ съставя косвено нарушение на конституцията; и прѣстѫплението, прѣдвидено въ чл. 155 отъ конституцията, дали е прѣстѫпление, което се прѣдвижда отъ закона, т. е. дали м-ръ, който нанася врѣда на държавата за лична полза, се наказва; дали тази лична полза е пряма лична полза само на м-ра, или на трети лица или, че и тя е косвено лична полза. Послѣ ще кажа нѣколко думи относително въпроса, дали по настоящитѣ прѣстѫпления, за които се обвиняватъ бившитѣ м-ри, се изисква наличностьта на умисъла нарушение на закони, или нарушение на конституцията.

Г-да сѫдии, прѣстѫплението трѣбва да бѫде въ законитѣ, дѣто е написано и ясно формулирано. Трѣбва да бѫде така ясно формулирано, че всѣки, който го чуе, да знае, че този, който го нарущи, който посегне на тѣзи норми, които сѫ прѣдписани, ще бѫде така и така наказанъ. Ако не е ясно формулирано прѣстѫплението въ закона; ако става нужда, това прѣстѫпление за да го нарѣчемъ прѣстѫплоние, да прибѣгваме до разни тълкувания; трѣбва да прибѣгваме до аналогия, сравнение, съпоставяне на единъ фактъ съ други; захващаме

ли да го тълкуваме, за да го кръстимъ съ прѣстжпление, то не е вече прѣстжпление. Прѣстжпление е нарушение на конституцията и нарушение на законитѣ. Тамъ въ чл. 155 отъ конституцията ясно е казано, кои нарушения какви сж. Закона е друго, конституцията е друго.

За да приемемъ, че нарушението на закона е нарушение на конституцията, трѣбва да прибѣгнемъ до разни тълкувания. Не може да се каже на единъ човѣкъ, защото е нарушилъ закона, нарушилъ е и конституцията. Pirenc, по този въпросъ казва така: (чете).

По-нататъкъ, г-да сждии, можемъ ли да прибѣгнемъ до такава терминология въ углавното право — косвено нарушение на конституцията и наказателния законъ; че какво е косвено нарушение? Дава ли ви ясно понятие, че вие вършите прѣстжпление, защото нарушавате косвено наказателния законъ?

Такава терминология не може да се държи въ углавното право; тамъ всичко трѣбва да стои стриктно, точно и ясно. Прямото нарушение на закона и конституцията може да съставя прѣстжпление. Инакъ бихме отишли да се ровимъ въ областьта на фантазията. Та и „околнимъ путьомъ“ да можемъ да въздигнемъ до прѣстжпление такъво дѣяние, което не е прѣмо прѣдвидено въ закона, ний трѣбва да ги сждимъ на сила. Азъ казвамъ, че нито отъ науката на углавнитѣ прѣслѣдвания нито пъкъ отъ нашето законодателство се позволява нѣщо. Въ чл. 1 отъ наказателния законъ, въ чл. 155, взетъ въ това оношение отъ конституцията, дѣто е казано „за нарушение на конституцията“, но за косвено нарушение никждѣне срѣщаме да става дума. Г-да сждии, ако би се приела тази теория на г-на държавния обвинитель, че „нарушението на закона съставлява нарушение на конституцията“, какъвъ би билъ резултата отъ туй? За това, за което може би да се осжди по общия наказ. законъ на 5 л.; или пъкъ такова прѣстжпление, да се наказва съ 300 л. глоба при извръшването на такова нарушение; да се смѣта, че е извършилъ нарушение на конституцията и да имъ се наложи mort civil, може ли да се дойде до подобенъ абсурдъ съ подобно тълкуване? Толкова повече, когато виждаме, че законодательтъ е ималъ тъкмо противоположна идея. Законодательтъ, като е смѣталъ м-китѣ прѣстжпления, колкото и да сж грозни намѣрилъ, че тѣ всѣкога сж политически прѣстжпления. Въ наказ. законъ за сждене м-ритѣ той е опрѣдѣлилъ по-малки наказания за едни и сжщи прѣстжпления, които сж прѣдвидени въ общия законъ. Напр. да вземемъ наказанието за „измѣна на отечеството и на князя“ отъ наказ. законъ, дѣто въ чл. 100 казва така (чете). Виждате за измѣна какво наказание се дава! За министритѣ е отъ 5 до 15 години. За прѣдателство чл. 109 казва (чете). А за министритѣ отъ 1 до 10 години. Та искамъ да кажа, че идеята на законодателя не е била да се смѣта, че нарушението на закона съставлява и нарушение на конституцията, защото по такъвъ начинъ би излѣзло, че за едно минимално прѣстжпление, ако го приемемъ, че това е прѣстжпление на конституцията, ще трѣбва да се наложи едно голѣмо наказание.

Друго едно доказателство, господа сждии! Въ какви случаи

ние бихме могли да приложимъ III дѣлъ отъ закона за сѫдене министритѣ? Ако бихме приели, че всѣко нарушение на закона е и нарушение на конституцията, тогава този III отдѣлъ отъ закона за сѫдене министритѣ въ какви случаи бихме приложили? Кои сѫ у насъ прѣстѫпленията, които законодательтъ смѣта за министерски прѣстѫпления, и кои обгръща закона за сѫдене министритѣ? Чисто конституционни сѫ тѣзи, които се опрѣдѣлятъ въ конституцията въ чл. 155. За тѣхъ е опрѣдѣлена процедурата. Какъ ще се сѫдятъ тѣзи прѣстѫпления, които сѫ извършени, показани въ чл. 155? Тѣ ще се сѫдятъ по първия и втория отдѣлъ. Ако нарушенията на закона съставятъ нарушение и на конституцията, тогава за кои прѣстѫпления ще сѫдимъ по третия отдѣлъ. Тѣ сѫ за нарушенията на всички други закони. Всички ония, посочени въ чл. 155 на конституцията като държавни прѣстѫпления, съ изключение на тѣхъ, законодательтъ ги смѣта за общи прѣстѫпления, били тѣ извършени отъ прѣстѫпника като министръ или не — това е безразлично. Законодательтъ не дѣли на двѣ, а казва: ако извърши туй и м-ръ, прави прѣстѫпление — по редъ изброява. Тѣзи прѣстѫпления сѫ чисто държавни; за тѣхъ има законъ за сѫдене министри; ще сѫди държ. сѫдъ и пр. и пр. Извънъ тѣзи прѣстѫпления, всѣко друго не е министерско прѣстѫпление; за него ще се сѫди по редътъ, който е прѣдвиденъ въ чл. 1. Ако приложимъ тази теория, излиза, че никога нѣма да се приложи, защото за всѣко прѣстѫпление м-рътъ ще се сѫди по онази процедура, която е прѣдвидена за държавни прѣстѫпления. Това, г-да сѫдии, не може да се подържа! Г-да сѫдии, освѣнъ това, ако бихме приели пакъ тази теория, тѣзи министерски прѣстѫпления би се прѣвърнали въ банални, въ кокошарски прѣстѫпления. Прѣстѫпленията, които се прѣдвиждатъ въ чл. 155 отъ конституцията, сѫ онѣзи, които законодательтъ е смѣталъ, че засѣгатъ държавния строй; които влѣчатъ слѣдъ себе си разорения на ония фондаментални начала, върху които почива държавния строй. Това сѫ тѣзи начала, това сѫ стълповетѣ, които подържатъ величественъ храмъ — държавата. И които отиватъ да ги разклащатъ, тѣ нарушаватъ чл. 155 отъ конституцията. Тамъ се изискватъ прѣстѫпления, голѣми злодѣяния. Ако приемемъ това, че всѣко нарушение на единъ нищо и никакъвъ законъ би било нарушение на конституцията, изгубватъ си важностьта държавнитѣ, конституционнитѣ прѣстѫпления. За нищо и никакво злоупотрѣбление или нарушение, ще трѣбва да искаме наказанието на министритѣ; ще трѣбва да съставяме държав. сѫдъ, да дохождаме тукъ по редътъ, опрѣдѣленъ отъ закона за сѫденето министри и да дохаждате вие, г-да сѫдии, да ги сѫдите и да имъ налагате наказание за нарушение на единъ законъ, и политическа смърть, когато по обикновения законъ се прѣдвижда едно обикновено наказание. Азъ казвамъ, че това не може да се приеме! Държ. сѫдъ сѫди държавни прѣстѫпления. Той не е повиканъ да прѣглежда бакалски смѣтки и да разглежда дѣла, които сѫ отъ компетентностьта на единъ обикновенъ сѫдъ.

Да додемъ до тълкуването на чл. 43 отъ конституцията. Казватъ ни държавнитѣ обвинители, че нарушението на законитѣ съ-

ставлява нарушение и на конституцията, именно на чл. 43, който казва (чете). Г-да сждии, този членъ може да бжде прѣмо нарушенъ, защото въ него се съдържатъ голѣми фундаментални начала, които засѣгатъ държавния строй. Какво се изисква въ този членъ? Изисква се държавата да се управлява на основание законитѣ, които се издаватъ по реда, който е прѣдвиденъ въ конституцията. Значи, нарушението ще бжде въ такъвъ случай, когато българското княжество се управлява споредъ закони, които не се издаватъ по реда, който е прѣдвиденъ въ конституцията. Българското княжество не се управлява точно споредъ ония закони, които сж издадени и обнародвани по начина, прѣдвиденъ въ конституцията. Основната идея на това положение е, че България се управлява само по тѣзи закони, които се издаватъ по реда, прѣдвиденъ отъ конституцията. Значи, ако България се управлява по закони, които не сж издадени отъ Народното Събрание, това е прѣстжпление. Или да вземемъ: ако България се управлява по закони, или по-хубаво да кажемъ, безъ закони: по волята на единъ човѣкъ, тогава е пакъ нарушение на този членъ, Но какво се изисква за нарушение статия 43 отъ конституцията? Необходими сж тѣзи два елемента: 1) да има управление и 2) управлението да не става по законитѣ, които сж издадени по реда, прѣдвиденъ въ конституцията, или да се управлява България безъ закони, по волята на нѣкого си. Само въ такъвъ случай ще има нарушение, и то прѣмо нарушение на чл. 43. Нарушенъ чл. 1 отъ закона или нѣколко закона, и извършено това единъ пжть или два пжти, значи ли, че се съдържатъ тѣзи два необходими елемента за наличностьта на това прѣстжпление? Именно управление на държавата систематическо и управление не по закони, които създава Народното Събрание? България се управлява по закони. Наруши ли се единъ законъ, това не значи, че България се управлява не по законитѣ, които сж издадени отъ реда, прѣдвиденъ въ конституцията. За да извършимъ прѣстжпления, прѣдвидени въ чл. 43, нужно е да направимъ това, което направи м-ството на Карла X, м-ството на Полиняка: да замѣстимъ законитѣ съ ордонанси и да управляваме по тѣхъ страната. Въ такъвъ случай ще кажемъ, че е нарушилъ чл. 43 отъ конституцията и ще отговарятъ тѣзи, които нарушаватъ този членъ тъй прѣмо. Може още да отговаря и онова м-ство, при което е станало измѣнението на конституцията и законитѣ.

Ето въ какви случаи може да се тълкува, че е нарушенъ чл. 43, г-да сждии; не само нарушението на единъ законъ не е нарушение на конституцията, но и нѣкои нарушения на самата конституция не съставятъ прѣстжпления, които се прѣдвиждатъ въ чл. 155 отъ конституцията.

За него може да има друга отговорность: политическа и гражданска, но нѣма да има углавна отговорность. Такива сж, които се отнасятъ до правила, до нѣкои наредби, такива, които не засѣгатъ нѣкои фундаментални начала на държавата; напримѣръ нарушението на чл. чл. 124, 125 и 126 отъ конституцията не съставя такова нарушение, което влѣче слѣдъ себе си углавна министерска отговор-

ность. Това че е така, г-да сѫдии, че така се тълкува отъ законодателя и че така е тълкуванъ, ще ви посоча закона за отчетностьта по бюджета, дѣто тозъ въпросъ е изрично прѣдвиденъ, т. е. когато се наруши чл. чл. 124, 125 и 126 отъ конституцията отъ м-ра, дали отговаря той граждански, или углавно. Ще видимъ, че м-ра отговаря за тѣзи членове, които третиратъ кредита на държавата и извънреднитѣ кредити. Тукъ се казва, че министритѣ се наказватъ, отговарятъ само по граждански редъ. Азъ ще ви посоча тѣзи членове, тъй както сѫ тѣ формулирани въ самия законъ. Ако искаме по-надълго и по на широко да се спрѣмъ върху този въпросъ, тогазъ трѣбва да се вълвѣчете въ дебатитѣ, които сѫ станали при разглеждането и рѣшението на тѣзи въпроси. Тукъ ще видимъ, че при нарушението на тѣзи статути не може да се налага на м-ритѣ углавна отговорность, а гражданска. Чл. 30 отъ този новъ законъ за отчетностьта на бюджета, който е напечатанъ въ бр. 65 на „Държ. Вѣстникъ" и влиза въ сила отъ ид. година, казва: (чете) Този м-ръ на финансиитѣ, който наруши ст. 126 отъ конституцията, който похарчи повече отъ 1 милионъ лева за непрѣдвидени отъ закона за бюджета разходи, казва законодателя въ чл. 30, той ще отговаря граждански. Значи има отговорность, но гражданска, а не углавна. Чл. 59 отъ този законъ казва: (чете). Та виждате, г-да сѫдии, че има даже и такива нарушения на конститулията, за които министритѣ не отговарятъ углавно, а отговарятъ граждански. Отговарятъ углавно само тогава, когато извършатъ прѣдвиденото въ членъ 155 прѣстѫпление, когато нанесатъ врѣда за своя лична полза.

Г-да сѫдии, възраженията, които ни се правятъ, стоятъ на фалшива почва! Г-нъ държ. обвинитель ни казва, че сѫ нанесени нарушения на другитѣ членове, а ние казваме, че тѣ не съставятъ държавно прѣстѫпление, че нарушението на конституцията не е прѣстѫплението, което се прѣдвижда въ чл. 155 и за което има наказание прѣдвидено специялно въ закона за сѫдене на м-ри, въ отдѣлъ I и II. Ако има извършено закононарушение и ако това закононарушение влѣче извѣсно наказание, било че това се прѣдвижда въ специяленъ законъ, м-ритѣ ще се осѫдятъ тъй както се осѫждатъ всички за нарушение на закона. Тѣ нѣма да се сѫдятъ по този редъ, тѣ се сѫдятъ по онзи обикновенъ редъ, ако сѫ извършили закононарушения. Слѣдъ тѣзи разсѫждения азъ мисля, че вие ще се съгласите съ насъ, какво не може нарушението на единъ законъ да се приеме, че съставя прѣстѫпление държавно, конституционно, такова каквото се прѣдвижда въ чл. 155 и слѣдователно въ всички тѣзи случаи, дѣто се обвиняватъ м-ритѣ за косвено нарушение на конституцията, нѣма да приемете. Това не значи, че тѣ не сѫ извършили извѣсни закононарушения, не! Само че вие ще приемете, какво това не е конституционно прѣстѫпление и за това тѣ ще се сѫдятъ по другъ редъ.

Туй е то, г-да сѫдии, което искахъ да кажа по този въпросъ.

Г-да сѫдии, ще кажа нѣколко думи относително въпроса за „личната полза“, т. е. прѣстѫплението, прѣдвидено въ чл. 155 отъ конституцията: за нанасяне врѣда на държавата за лична полза; дали тази „лична полза“ е оная полза, която се отнася до личностьта на м-ра или, както подържа почитаемия обвинитель и за трети лица, (чете чл. 155 отъ конституцията), врѣда причинена на княжеството за „лична полза“ . . . Азъ мисля, г-да сѫдии, че ако вземемъ да тълкуваме тѣзи думи, било граматически, било законодателски, и въ едина, и въ другия случай ще се убѣдимъ. че „личната полза“ е тази полза, която се отнася само до личностьта на м-ра. Тя е вързана съ субекта на прѣстѫплението — съ м-ра. Антитезата на „лична полза“ е онази, която не се отнася до личностьта, а до трети лица; антитезата на личната полза е обществената полза; антитезата на обществената полза е частната полза.

Г-да сѫдии, у насъ нѣма отъ кѫдѣ да се ползуваме за да тълкуваме значението на думитѣ „лична полза“, за това азъ вземамъ тѣзи думи „лична“ и „частна“ въ франц. езикъ. Да вземемъ думата privée (частна). Казватъ французкитѣ диксионери: „Sans fonctions publiques“ — безъ публична тяжесть (чете по-нататъкъ и обяснява: не всички като тълкуватъ privée, поставятъ го противъ публичното, което да нѣма никаква charge publique и т. н.). (Обяснява съ примѣри разликата между privée и personnelle...*)

Това е значи лично, което се отнася до личностьта; тази е значи „личната полза“, за каквато се споменува въ чл. 155, която се отнася само до личностьта на м-ра. Инакъ, ако би искалъ законодателя да съпостави тази полза на обществената, той щѣше да употрѣби думата „часна“, а не „лична“.

Сега да видимъ българскиятъ законодатель, като е искалъ да опрѣдѣли личната полза и ползата за трети лица, какъ изрично е изтъквалъ тази разлика. Когато той е искалъ да се разбира, че тази полза се отнася до самото лице, употрѣбялъ е думата лична полза, а до трети лица тогава е употрѣбялъ думата часна полза. Това намираме въ нѣколко членове отъ наказателния законъ: 330, 331, 341, 347, 349, 431 и т. н. Азъ ще взема единъ отъ тѣзи членове, напр. чл. 330: (чете). Значи законодателя, когато е искалъ да опрѣдѣли, че този, който върши прѣстѫпление, го върши и за другитѣ, той го е казвалъ изрично това. Въ чл. 338 се казва: (чете). Тукъ пъкъ изрично се казва: „Само за себе си да си набави“. Останалитѣ членове нѣма нужда да ви цитирамъ, тѣ сѫ сé въ сѫщата смисъль.

Така е и въ чуждитѣ законодатели, кѫдѣто има да се говори за лична полза, кѫдѣто законодателя е искалъ да опрѣдѣли „за себе си“ казвалъ го е изрично; тамъ, кѫдѣто искалъ да се разбира и за другитѣ, пакъ го е казалъ изрично. Въ Франция ще ви цитирамъ нѣкои закони. Имаше едно прѣдложение на законъ, отъ г-на Fares за сѫдене на м-ритѣ. Тамъ въ 3 пунктъ се казва: (чете). Въ нѣколко други проекти за сѫденето на м-ритѣ напр. въ проекта отъ Persi, 1837 г. чл.

*) Молилъ бихъ г-на оратора да попълни тѣзи примѣри.

5 се казва: (чете). Имаме и другъ единъ законъ отъ 10 Вандемиръ; 73 г. чл. 3 казва: (чете). (Привежда и други нѣкои примѣри. Въ проекта на Pascal Dupras това се цитира отъ съчинението на Persi стр..... се казва: (чете). Г-да сѫдии, виждате и отъ нашия и отъ чуждия законодатель, че тамъ дѣто сѫ искали да кажатъ, че това не е за лична полза на дѣйствително лице, а се отнася и до трети лица, това е било казвано изрично. Какъ се тълкува сега този чл. 155 отъ нашия законодатель? Нѣма да ви цитирамъ това, което е говорилъ г-нъ Каравеловъ, при обсѫждането на тази статия, защото днесъ г. Мавриди го цитира. Дошло е редъ да се тълкува още единъ пѫть този чл. 155 отъ нашия законодатель, при приемане на закона за отчетностьта на бюджета. Ще видите какъ се е произнесло тогава народното прѣдставителство. Между другото Пасаровъ казва: (чете изъ дневницитѣ на Нар. Събрание отъ XII об. сесия стр. 2255)... Г-нъ Ношковъ по-нататъкъ на стр. 2258, като е дошло редъ да се тълкува чл. 155 казва така: (чете). Г-нъ Тодоровъ и той, който е говорилъ по този въпросъ, и той горѣ-долѣ се е изразявалъ като г. Ношкова. Значи цѣльта не била изчерпателна да изброи всичкитѣ случаи, когато м-ритѣ отговаряли, та казва най-послѣ: (чете). Но почитаемата анкетна парламентарна комисия, на която е билъ членъ и г. Малиновъ е тълкувала друго-яче този членъ. И тя е разбирала, че материалната полза трѣбва да се отнася само до м-ра, но тя приема още, че сѫществува и морална полза, а именно този билъ случая, когато се ползували трети лица и м-ра трѣбва да отговаря, т. е. тѣ приематъ единъ видъ косвена лична полза, както и косвено нарушение на конституцията. Азъ мисля, г-да сѫдии, че това тълкуване нѣма да го приемете. „Морална полза“ е такава една „vague“, че ако се приеме такова тълкувание, то кой знае какви не дѣяния би се тикнали подъ този членъ. Казватъ ни: добрѣ, удобряваме това ваше тълкуване, но ако той (м-ра) отвори държ. ковчегъ на другитѣ и каже, крадете вий, за да заобиколимъ закона, понеже азъ не мога да крамъ какъвъ би билъ краятъ? На м-ра не е позволено да краде, а м-ра може да позволи на другитѣ да крадатъ. Тукъ обаче противницитѣ ни не се поставятъ на истинската почва на тълкуванята. Ни казваме, че когато м-ра нанесе врѣда на държавата, като остави трети, или четвърти лица да крадатъ, ний не казваме, че то не е отъ онѣзи прѣстѫпления, които се прѣдвиждатъ по чл. 155. То е часно прѣстѫпление и ако вий намирате, че сѫществува такова прѣстѫпление, ще накажете м-ра по обикновенъ редъ, а не съ държавенъ сѫдъ. Него може да го подведемъ по чл. 441 отъ наказателния законъ напр. и (чете). Това не значи конституционно прѣстѫпление, за което може да се приспособява чл. 1554; при това то не остава ненаказано, та държавния сѫдъ нѣма що да се плаши, че по този начинъ, ще има кражби и злоупотрѣбления ненаказуеми. Отъ всичко това, г-да сѫдии, азъ мисля да сте се убѣдили, че личната полза, за която се говори въ гл. 155 е полза свързана съ личностьта на самия прѣстѫпникъ м-ръ, а не и за трети лица. Така че, когато доде редъ да се разрѣшаватъ онѣзи пунктове на обвиняемитѣ, въ които се казва, че м-стра е извършилъ прѣстѫпления за лична полза, вий, г-да

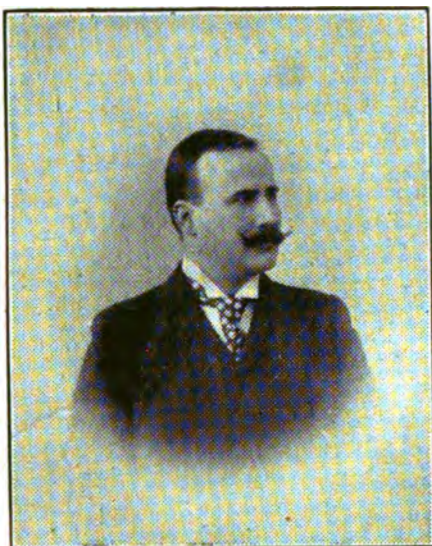

Д-ръ Серафимовъ,

Адвокатъ, защитникъ на подсѫдимитѣ.

сждии, дали е установено, че м-ра е нанесълъ врѣда на държавата и че това го е направилъ за лична своя полза, или не, вий ще признаете, че той не е виновенъ въ това прѣстжпление.

Относително въпроса за злоумишленностьта въ прѣстжпленията за intention criminelle, азъ мисля, че този въпросъ е ясенъ и неспоренъ между насъ и държавния обвинитель. Дѣйствително, по него нищо не ни казва г-нъ Малиновъ, а пъкъ г-нъ Ходжовъ изрично каза, че нарушенията на конституцията ще се наказватъ само тогава, когато има злоумишленность. И така трѣбва да бжде, защото нѣма прѣстжпление безъ злоумишленость. Трѣбва да има intention criminelle, за да има прѣстжпление и наказание, освѣнъ въ случаитѣ дѣто изрчино се поменува, че не се изисква int. crim. Тъй се е произнесла парламентарната анкетна комисия и затова азъ сждя, че нѣмаме споръ съ държ. обвинитель въ това отношение. Отъ стр. 6, 8, 11, 12 отъ доклада на анкет. парл. комисия се вижда ясно това. Тя е смѣтала този елементъ (int. crim.) за необходимъ, за да се признае извѣстенъ министъръ въ извръшване прѣстжпленията по чл. 155. На стр. 48, дѣто се дава заключението, казва се: (чете). Виждате, че само за това анкетн. парл. комисия не дава мнѣние да се дадатъ подъ сждъ и другитѣ министри, защото не се установява достатъчно тѣхната прѣстжпна умисъль.

Този елементъ се изисква и отъ всички автори, които говорятъ по този въпросъ; между другитѣ е и Perin. Въ пунктъ 4 отъ проекта на Pascal Dupras за сждене на министритѣ въ Франция, се казва (чете). Въ Баварската конституция се казва (чете). Bartt, рапортьора на закона за сждене министритѣ отъ 36 год. казва (чете). Днесь г. Мавриди ви цитира и нѣкои други автори, та азъ нѣма да се спирамъ повече на тѣзи цитати. Това се ясно вижда отъ нашитѣ положителни закони. Тамъ дѣто липсва този елементъ (int. crim.) липсва и аргумента за даване подъ сждъ за справедливо наказание. Вѣрвамъ, че вий тъй ще приемете и ще оправдаете по тази часть обвиняемитѣ министри.

Слѣдъ това азъ пристжпвамъ къмъ сжщностьта на работата — вагонната афера. Ще захвана отъ тамъ дѣто г. Иванчевъ се спрѣ. Г-да сждии, относително обвинението на г. Тончева по вагонната афера, азъ пр..то съмъ въ недоумение и не виждамъ за какво се обвинява г-нъ Тончевъ и защо г-нъ държ. обвин. слѣдъ сждебното дирене не си оттегли обвинението по вагонната афера отъ г-нъ Тончева. Той се обвинява заедно съ Иванчева, че макаръ да е знаялъ и считалъ вагонитѣ на Вайсенберга за негодни да оправдаятъ цѣльта, за която се искатъ, направили сж всичко за да се приематъ и то само да се облагодетелствуватъ нѣкои прѣдприемачи. Въ първото обвинение не мисля, г-да сждии, че Тончевъ може да се обвинява. По това врѣме г-нъ Тончевъ не е билъ тукъ. Той тръгналъ отъ София, ако се не лжжа на 12 юлий и се е върналъ на 18 септемврий. Постановлението, съ което се рѣшава въпроса за покупката на старитѣ вагони е отъ 1 авг. Тогава той е билъ въ Цариградъ и като дохажда на 18 септ., и като какво заварва? — Единъ контрактъ сключенъ отъ правителството за доставка на вагони. За реализирането на този контрактъ сж били назначени инжинеритѣ Манафовъ и Поповъ да прѣгледатъ тѣзи вагони.

Тогава какво му оставаше да прави? Нѣмаше нищо друго, освѣнъ да се постарае щото най-добросъвѣстно да се изпълни тоя контрактъ, и отъ едната, и отъ другата страна и колкото се може по-скоро да се изпълни, защото нуждата отъ вагони е била въпиюща. Че е имало пъкъ нужда отъ вагони, това никой не оспорва. Какво прѣстжпно е направилъ тукъ г-нъ Тончевъ? Казватъ ни: „Г-нъ Тончевъ е направилъ всичко възможно, за да се приематъ вагонитѣ". Че е направилъ всичко, възможно далъ е всички улеснения на противната страна, за да си изпълни и тя добросъвѣстно своя контрактъ, ако щѣте, това е вѣрно. Но че е направилъ всичко, за да се приематъ вагонитѣ, това не е вѣрно, защото г-нъ Тончевъ въ края на краищата отхвърля тѣзи вагони. Бракуването на вагонитѣ, това е за менъ единъ въпросъ ясенъ като бѣлъ денъ и азъ ще ви докажа, че той ги е бракувалъ и слѣдователно, като се изхвърли и този актъ и това твърдение, че г-нъ Тончевъ е приелъ вагонитѣ, тогава не ни остава никакво обвинение противъ него.

Казватъ ни: „Като доде Манафовъ да му докладва, той (г-нъ Тончевъ) видѣ че вагонитѣ сж негодни, той трѣбваше да унищожи контракта, а като не е направилъ това, той е виновенъ". За какво? Защото не е унищожилъ контракта, тогава когато искахте вий; Но оставете ми менъ да разсжждавамъ, кой е благоприятниятъ моментъ за такова уничтожение. Той го унищожи, само че по-кжсно, защото смѣталъ, че тогава, имено бѣше врѣмето да се унищожи. Послѣ, Г-да сждии, нима е така лесно да се унищожи единъ контрактъ само за това, защото е дошелъ г-нъ Манафовъ и ни казалъ, че вагонитѣ не сж годни? Вие знаете, че унищожението на контрактитѣ между държавата и часни лица, особно когато тѣ сж чужди поданици, всѣкога на края се свършва съ това, че ще плаща държавата врѣди и загуби. Г-нъ Тончевъ трѣбвало да вземе и това прѣдъ видъ и трѣбвало да отстрани на противната страна всичкитѣ основания да иска врѣди и загуби единъ денъ, а че дѣйствително мжчно се унищожаватъ контрактитѣ, вижда се отъ това, че слѣдъ като билъ уничтоженъ контракта, Народ. Събрание го смѣташе за валиденъ и се платиха вагонитѣ. Тогава, когато дошелъ редъ да се плащатъ вагонитѣ м-ръ прѣдседателъ г-нъ Каравеловъ ето какво казва: (чете). Г-нъ Бѣлиновъ казва: (чете). Г-нъ Д-ръ Даневъ казва: (чете). Въ такъвъ смисълъ сж думитѣ и на другитѣ говоривши отъ този и съвършено неправилно е обвинението, че не сме уничтожили контракта по рано. Трѣбвало да се повѣрва на Манафова. Защо, г-да сждии? Г-нъ Манафовъ му казва едно, Поповъ му казва друго. Дохаждатъ Странски и Вайсенбергъ и тойотъ своя страна му се оплаквалъ, че тѣзи инжинери не дѣйствували добросъвѣстно; че не е вѣренъ доклада на Манафова; че всичко това, за което казва той не е вѣрно; че ще бждемъ принудени да ви дадемъ подъ сждъ; че ще вземемъ вѣщи пруски инжинери — г-нъ Тончевъ. Тогава направи това, което въ това положение би направилъ всѣки добросъвѣстенъ м-ръ. Той казва на Странски и Вайсенберга: Азъ не мога да вѣрвамъ, нито на васъ, нито на Манафова, но азъ искамъ да се осигурятъ вагонитѣ и за това нека стане измѣнение: приемането на вагонитѣ

да стане тукъ. И тогава Странски дава онова заявление отъ 4 октомврий. Обвиняватъ г-на Тончева и въ това. Казватъ: какви сж тѣзи интимности съ Странски, какво е това приятелство, то не е току-тъй. Странски знае всичкитѣ разпореждания. Не доказва ли това, че вие сте искали да облагодѣтелствувате Странски въ врѣда на държавата? Това може да се каже само тогава, когато човѣкъ изхожда отъ една неправа почва, относително мисията, ролята на единъ м-ръ contre-agent. Споредъ г-нъ държ. обвинитель министра трѣбва да има роль на contre-agent: да се сношава съ противната страна, да се крие на почва чисто ориенталска — еврейска; да мами противника си и ако е възможно да го оскубе, за да облагодѣтелствува държавата. Но, г-нъ Тончевъ не е разбралъ ролята на м-ра по тозъ начинъ. Той е разбиралъ, че м-ра на общитѣ сгради е прѣди всичко министъръ, прѣдставитель на най-висшата морална личность въ държавата. Като contre agent той трѣбваше да се постави на почва съвършено легална и добросъвѣстна. Той трѣбваше да върши всичко открито, явно; трѣбваше да приема противната страна въ всѣки моментъ, когато тя дохажда да му се оплаква; да я изслушва и като намѣри, че оплакванята ѝ сж основателни, да ги удовлетвори. Той можеше да каже на противната страна: въ тази часть азъ ви признавамъ оплакванията и ще взема мѣрки. М-ра на общитѣ сгради е по нашитѣ закони ако щѣте единъ сждия между прѣдприемачитѣ и инжинеритѣ. Той е, който разрѣшава разпритѣ между прѣдприемачитѣ и чиновницитѣ. Чл. 51 напр. казва: (чете). Чл. 35 отъ сжщия публично административенъ правилникъ казва: (чете). Чл. 16: (чете). Periquet въ своето съчинение стр. 162, 164 казва: (чете). Значи м-ра е първата инстанция за разрѣшаване на тия спорове. Е, като е съзнавалъ това г-нъ Тончевъ, трѣбвало ли е да постжпва той тъй, както му проповѣдва г-нъ държ. обвинитель? Той е сждия, той трѣбва да изслуша всичкитѣ оплакваня, да ги удовлетворява, ако сж правилни и нѣма защо да го крие това. Ето защо г-нъ Тончевъ е казвалъ нѣкой работи на Странски. Може би той е отхвърлялъ сто оплаквания, а е удовлетворилъ само 1—2—5, но г-нъ държ. обвинитель се хваща за тѣхъ и казва: каква е тази интимность? Ами че това е истинската му обязаность, това произтича отъ естеството на неговата роль като на м-ръ. И писмата на Странски г-нъ обвинителя ги тълкува по своему и си вади отъ тѣхъ материялъ за обвинения.

Послѣдна дума на подсждимитѣ.

М. Теневъ: Господа държавни сждии. Още когато се повдигна въпросъ за сждене на министри, азъ на два пжти счетохъ за длъжность да изложа моитѣ обяснения прѣдъ Народното Събрание въ писма отъ 16 май и 16 августъ 1901 год.

Въ отличнитѣ рѣчи, които господа защитницитѣ произнесоха прѣдъ васъ, се говори за всичкитѣ обвинения, които държавния прокуроръ и гражданския ищецъ ми отправятъ.

Колега ми г-нъ Тончевъ въ своята блѣскава и аргументална защита, се занимà тоже обширно съ най-главнитѣ два въпроса, относително нарушението на чл. 126 отъ конституцията и чл. 29 отъ закона за отчетностьта по бюджета, за което сме обвинени всички четирма.

Азъ нѣматъ нищо по-ново и по сѫществено да прибавя, а съ разглеждане и опровергаване на невѣрнитѣ и нарочно изопачени факти, съ каквито е пъленъ обвинителния актъ и съ които най-много си послужи г-нъ Филиповъ, — не желая да злоупотрѣбя съ търпѣнието, което въ продължение на $3^1/_2$ мѣсеца имахме.

Ще обърна вниманието ви само на факта, че най-тежкото и позорно прѣстѫпление, което ми приписва държавния обвинитель, е това, че съмъ принесълъ врѣда на държавата за лична облага, като съмъ назначилъ за надзиратель по десятъка, нѣкой си Злати Карачитлиевъ.

Считамъ за длъжность, господа сѫдии, да ви направя слѣдующата декларация: въ всичкитѣ си дѣйствия прѣзъ двѣгодишното ми министерствуване, както и въ ония, които сѫ прѣдметъ на вашето обсѫждане, азъ съмъ се рѫководилъ винаги и единствено отъ съображение на лоялность и пазене на държавнитѣ интереси. Азъ имамъ пълно довѣрие въ сѫда и очаквамъ съ спокойствие вашето рѣшение.

Подсѫд. Д. Тончевъ: Г-да сѫдии! Ето става вече четири мѣсеца какъ живѣемъ заедно съ васъ. Въ продължение на тѣзи четири мѣсеца се разгледа нашето управление. Вѣрвамъ да сте се убѣдили, че либералитѣ не сѫ толкова страшни, както ги описваха. Вие знаете, че веднага слѣдъ рѣшението на Събранието, съ което ни дадоха подъ сѫдъ, направи се отъ всички партии, които бѣха заинтересувани въ сѫденето ни, единъ видъ покана по вѣстницитѣ до всичкитѣ български граждани: кой каквото знае, какъвто приносъ може да направи, да го принесе на комисията, да го съобщи, за да излѣзатъ прѣдъ българския народъ всички грабителства, всички насилия на либералния режимъ; а парламентарната комисия, която имаше единъ ограниченъ изриченъ мандатъ отъ Народ. Събрание, излѣзе отъ него и отиде да направи една най-щателна анкета на всички наши дѣла. Тази анкета се основаваше не само на това, което можеше да намѣри въ всички официялни книжа на разнитѣ министерства, но и на всичко онова, което членоветѣ на три заинтересувани партии можеха да прѣставятъ на парламентарната комисия. Слѣдъ това щателно издирване, какво трѣбваше, г-да сѫдии, да излѣзе прѣдъ васъ, ако наистина либералитѣ бѣха толкова страшни, както ги описваха? Тукъ, прѣдъ васъ, трѣбваше да дефилиратъ съ стотини, ако не съ хиляди, облагодѣтелствувани, съ стотини интернирани. Отъ всичко това, което се направи и издири, какво излѣзе? Колко души облагодѣтелствувани можаха да

намѣрятъ и при какви условия? Трима, ужъ като облагодѣтелствувани, г. г. Никола Странски, Захарий Митовъ и Д-ръ Провадалиевъ — и единъ интерниранъ — нѣкой си г. Пушкаровъ. Това е резултата отъ онази всеобща анкета, отъ онова прѣглеждане полисто цѣлото наше управление. Това е то . . . И то, г-да сѫдии, при какви условия зарадъ мене специялно? Намѣрили, че единъ мой съотечественикъ, г. Странски и единъ демократъ, Георговъ, който билъ приятель на единъ мой роднина, въ мое отсѫтствие били взели по една работа отъ министерството на общитѣ сгради, тъй както взиматъ всичкитѣ български граждани. Това е единственото. Но да се констатира, че лично азъ въ продължение на двѣгодишното си управление съмъ давалъ работа явно или тайно, или на г. Митова, или на г. Странски, нѣма такова нѣщо. Ето какво се намѣри противъ либералитѣ; това е единственото нѣщо, вмѣсто онова, което трѣбваше да излѣзе тукъ. Всички колеги ви казаха и азъ ще ви заява, че въ всички наши дѣйствия ние сме се рѫководили отъ единственъ и изключителенъ интересъ на държавата. Никога въ моитѣ намѣрения не е било да облагодѣтелствувамъ себе си или нѣкой приятель въ врѣда на държавата. Нека да не бѫде като хвалба, а само припомнюване, че въ актива на моя министерски животъ има дѣла, съ които съмъ искалъ да дамъ морализаторски примѣръ на управление. Бѣхъ м-ръ на външнитѣ работи и напуснахъ министерсвото на 12 януарий; бюджета на това министерство влѣзе въ сила на 2-й януарий; можехъ да взема безусловния фондъ отъ 120,000 лева, да облагодѣтелствувамъ себе си и приятелитѣ си, но азъ ви прѣдставихъ удостовѣрение, че не съмъ изтеглилъ нито единъ сантимъ; не изтеглихъ, защото искахъ да дамъ единъ примѣръ морализаторски. Нѣмаше нужда да прибѣгвамъ къмъ други много мѫчни срѣдства да облагодѣтелствувамъ било себе си, било приятелитѣ си. Но, г-да сѫдии, като хора съ слабости, ние не сме могли да избѣгнемъ грѣшкитѣ. А кой нѣма грѣшки? Стастистиката на Франция знаете ли какво доказва въ това отношение? Че единъ инжинеръ на Франция ѝ струва 300,000 лева срѣдна врѣда на дъжавата, до дѣто се научи и добие опитность. А въ България, дѣто всички сме млади и неопитни, единъ министъръ може да струва поскѫпо, защото, като нѣмаме опитность, изпадаме въ грѣшки. И кой отъ нашитѣ министри не е изпадалъ въ тѣхъ? Покойния Каравеловъ нѣмаше ли благородната и възвишена идея да построи въ София една сѫдебна палата? Започна основитѣ, съ които и спрѣ, като хвърли въ земята 300,000 лева. Вие помните, колко го нападаха за това вѣстницитѣ и знаете, че тия пари и днесъ лежатъ въ темели подъ градската градина. — Кой помисли да дава Каравелова подъ сѫдъ за прахосване, за безполезно похарчване 300,000 лева, както насъ ни обвиняватъ, понеже хамбаритѣ не били могли да послужатъ? Ами нали народната партия по политическо-економически съображения почна постройката на паралелната линия и се хвърлиха безполезно 11 милиона лева? Кой подигна и допуска въпроса, за да се даде правителството на Стоиловъ подъ сѫдъ? И какво сѫ въ сравнение съ тѣзи 11 милиона нашитѣ суми, които ние похарчихме за интереситѣ на държавата, за прилага-

нето на единъ законъ? Виждате, че ние, либералитѣ, когато имахме възможность да си отмъстимъ на нашитѣ политически неприятели, не сме помислювали това. Държавнитѣ мѫже, г-да сѫдии, иматъ това нещастие да изпадатъ въ грѣшки и правятъ ги за това, защото управлението е толкова сложно, че може неволно да те вовлѣче въ тѣхъ. Когато се движатъ тритѣ колела отъ една кола, то и четвъртото се движи по неволя. Тъй е въ политическитѣ борби и въ управлението на държавата: който се впусне въ тѣхъ, може да направи грѣшка даже спрѣмо себе си. Когато едни български прѣдприемачи трѣбваше да загинатъ, азъ дадохъ единъ искренъ съвѣтъ какъ да се спасятъ; тѣ сѫ прѣдприемачитѣ на варненския портъ. Наистина моя съвѣтъ ги спаси, а за менъ . . . останаха клеветитѣ даже прѣдъ васъ. Вие виждате, че това, което съмъ направилъ по него, не е страшно. Ако има нѣщо страшно, противонравствено, прѣстѫпно, то е това, което се прави днесъ — да искатъ чрѣзъ държавенъ процесъ, да създадатъ за прѣдприемачитѣ почва и доказателства, съ които тѣ да могатъ да искатъ отъ държавата милиони врѣди и загуби. То е страшното, то е прѣстѫпното, защото, помнете, нека се запише въ протоколитѣ на Държавния Сѫдъ, утрѣ прѣдприемачитѣ по варненското пристанище ще теглятъ българската държава за врѣди и загуби и като главно и основно доказателство ще прѣставятъ гражданския искъ на държавата. Защо се направи това? Г-нъ Сарафовъ го каза въ Народното Събрание. Въ дневницитѣ, когато се разискваше въпроса за прѣхвърляне работата, г. Сарафовъ каза: „Г-да! трѣбва да ви прѣдупрѣдя, че нѣкои отъ тѣзи г-да сѫ мои приятели. Това заявявамъ открито, за да не помисли нѣкой, че искахме скришно да ги защищаваме и пр.“ Тъй щото, безъ стѣснение г. Сарафовъ заяви въ Народното Събрание, че тия прѣдприемачи сѫ негови приятели и че той защищава тѣхнитѣ интереси. Тукъ, прѣдъ сѫда, той иска истински да защити интереситѣ на своитѣ приятели, като имъ създаде доказателства и почва да спечелятъ въ бѫдѫще процеса въ единъ обикновенъ граждански сѫдъ. Ето кое е страшното, кое е прѣстѫпното, ето кѫдѣ държавата се накърнява и уврѣжда за личенъ интересъ, а не това, което излѣзе тукъ относително мене и което вие чухте. Сѫщото може да се каже и за процеса на г. Георгова, комуто демократитѣ пъкъ искатъ да създадатъ доказателства за бѫдѫщи процесъ.

Азъ, г-да сѫдии, обѣщахъ въ самото начало на рѣчьта си да се отрѣча отъ политическитѣ си и лични страсти, да не употрѣбя онова орѫжие, което нашитѣ политически неприятели употрѣбиха спрѣмо менъ; защото, ако бѣхъ взелъ тукъ, прѣдъ васъ, да имъ отвръщамъ съ него орѫжие, мисля, бихъ указалъ голѣмо, даже прѣголѣмо, незачитане къмъ Държавния Сѫдъ. Дали можахъ, г-да сѫдии, да изпълня това си обѣщание, като човѣкъ съ слабости, не зная; ако съмъ отстѫпилъ нейдѣ, сигурно това е било противъ моята воля, още повече когато въ обвинителния актъ се срѣщатъ противъ мене клевети и инсинуации. Азъ се утѣшавамъ съ едно, че бѫдѫщето поколѣние, когато чете този актъ, като намѣри, че той не е друго освѣнъ политически либелъ, ще каже: „портика въ нищо не е достоенъ за зданието.“

Освѣнъ това, помня изражението на Плутарха, който казваше, че до когато не дойде глагола въ фразата, човѣка не говори, той шуми. Азъ виждамъ, че въ този обвинителенъ актъ нѣма глаголъ, че той слѣдователно не говори, а само шуми.

Г-да сѫдии! Вие виждате, че днесъ сѫ се набрали тукъ тритѣ установени отъ конституцията власти законодателната, сѫдебната и бивши прѣдставители на изпълнителната въ разни качества. Законодателната и изпълнителната власти спорятъ, дали е нарушена българската конституция и дали българската държава е уврѣдена за личенъ интересъ, а вие, въ качеството на сѫдебна власть, ще рѣшите спора. Законодателното тѣло, г-да сѫдии, чрѣзъ устата на своя пратеникъ, на своя делегатъ, г. Малинова, иска подъ една искусителна форма — за възкръсяването на нѣкакъвъ умрѣлъ законъ — да направи българското правосѫдие инструментъ на политически страсти и изтребление . . . Азъ, който ви познавамъ и който зная, че вашата единствена професия е да обичате само закона, законностьта и справедливостьта, ви моля да направите отъ българското правосѫдие единъ култъ, да го въздигнете въ религия, която да изповѣдватъ и почитатъ всички български граждани, безъ разлика на политически убѣждения. Какво ще направите, г-да сѫдии? Азъ съмъ посвѣтилъ живота си на българската политика и на българското правосѫдие; познавамъ послѣдното и имамъ вѣра въ него. Надѣвамъ се, че обвинението ще умре, разбито въ неговото подножие, както умира една бушующа вълна, изспускающа послѣденъ слабъ шумъ, разбита и разляна о морската скала. Това е моята изповѣдь, това е послѣдната ми дума прѣдъ върховнитѣ сѫдии на моето отечество.

Подсѫд. Д-ръ Радославовъ: Г-да сѫдии, сношното заявление на г-нъ държ. обвинитель, че вече държ. сѫдъ се уморилъ, че и странитѣ се уморили, напомня ми да направа една бѣлѣжка, прѣди да почна послѣдната си дума, която бѣхъ загатналъ въ едно отъ засѣданията на почитаемия държ. сѫдъ, именно че къмъ края на дѣлото и държ. обвинитель дойде заедно съ насъ да се убѣди, какво всичка тази умора има и трѣбва да се дължи на основа, която е подготвена отъ самитѣ тѣхъ. Ако обвинението се бѣше поставило на една истинска основа, такава, каквато изисква нашия основенъ законъ, когато трѣбва да се сѫдятъ непрѣстѫпни, както въ началото на засѣданието ни титулираха, но лица, които управляваха България.

Мисля и за достолѣпието на народното прѣдставителство и за обвинянитѣ щѣше да бѫде похвално, ако обвинителниятъ актъ не бѣше такъвъ, какъвто го знаете; затова ще моля държ. сѫдъ да не обръща особно внимание на онази идея, която се изказа прѣзъ мѣсецъ ноемврий мин. година, слѣдъ прочитането на обвинителния актъ, който се врѫчи отъ г-нъ прѣдседателя на върховния касационенъ сѫдъ. Първото прочитане, което направихъ, изложихъ го въ първата фраза отъ моето заявление до сѫда, за да си послужа съ доказателство противъ

многобройнитѣ обвинения отъ общъ характеръ, които се подигатъ противъ мене, въ качеството си на м-ръ на вжтрѣшнитѣ работи прѣзъ 1899 и 1900 година.

Както видѣхте всички тенденции, които можеха да намѣрятъ мѣсто въ единъ държ. актъ, какъвто бѣше обвинителния, казахъ въ заявлението си, очудвахъ се, какъ ще се прави провѣрка на едно управление, за което въ продължение на мѣсеци ние сме се топили тукъ прѣдъ нар. прѣдставители и сме давали отчетъ.

Това държ. обвинитель го намѣри за непокорство, за едно невъзприемане отъ моя страна. Той каза, че на върховното държ. сждебно учреждение въ България такъвъ единъ отговоръ, не трѣбвало да дамъ, защото въ идеята, която съмъ изказалъ въ моето заявление се прозирало едно непокорство, едно непризнание, че държ. сждъ може да влѣзе въ провѣрка и прави оцѣнка на моето управление. Процеса, който се продължи нѣколко мѣсеца, убѣди не само държ. обвинитель, но и всички ни, че има работи, които не би трѣбвало да се поставятъ въ обвинителния актъ и които не могатъ да подлежатъ на оцѣнка и провѣрка отъ едно сждебно дирене.

Г-да сждии, вий отъ обвинението сте видѣли, че съ изключение на два параграфа отъ обвинителния актъ, по всички слѣдующи пунктове азъ се обвинявамъ. Благодаря за снисхождението, което е направилъ държ. обвинитель, дѣто не ме е турилъ да отговора и по другитѣ два пункта. Защо е направилъ това? Може ли нѣкой да вѣрва, че това е направено безъ цѣль? — Не. Държ. обвинитель е послѣдователенъ, той е изпълнилъ онова, което сж искали причинителитѣ на това дѣло, онѣзи, които първоначално въ XI обикновено Нар. Събрание сж подигнали обвинението. Въ това отношение държ. обвинители заслужватъ похвала, защото отъ начало до край тѣ държатъ едно и сжщо; за тѣхъ доказателства, факти, малко значатъ. Вий ще да кажете истината, сжда ще отговори, дали ний сме прави, или не. Обвинението се основава главно върху прѣдложението, което се направи въ Нар. Събрание прѣзъ май мѣсецъ 1901 год. и върху доклада, който се приповтори отъ сждебната комисия, доклада на анкетната парламентарна комисия. Когато излѣзе прѣзъ мѣсецъ май 1901 год. това прѣдложение, ний като нѣмахме честьта да бждемъ членове въ XI обикновено Нар. Събрание, задоволявахме се съ свѣденя, които ни даваха дневнитѣ хроники и забѣлѣжки, че става едно прѣдложение въ Нар. Събрание противъ управлението на г-нъ Иванчова и за всички негови другари, не по формата на конституцията.

Прави се едно прѣдложение анонимно, почписва се то отъ 45 души нар. прѣдставители, а ни подигнахме гласа си въ вѣстницитѣ и се отзовахме, да изявимъ, че това прѣдложение е незаконно, защото не е направено отъ никого. Чухте отъ трибуната на Нар. Събрание да се говори за типографскитѣ погрѣшки. Тѣзи типографски погрѣшки се продължиха и прѣдъ сжда. Вий много пжти чухте отъ г-на държ. обвинитель за тѣзи погрѣшки.

Прѣдложението е подписано отъ 45 души нар. прѣдставители; подиръ една бѣлѣжка: „подържаме горнето прѣдложение". Въ него

прѣдложение не виждаме кой го е направилъ. Въ подписитѣ на тѣзи, които фигуриратъ да подържатъ прѣдложението на първо мѣсто е Н. Цановъ. Още отъ начало значи виждаме една неправилность.

Дохаждаме до неговото сѫдържание. И неговото съдържание не е съгласно съ прѣдписанието на конституцията. Азъ по-нататъкъ ще ви докажа, че неговото съдържание отъ начало до край е лъжливо и че такова нѣщо не трѣбвало да се прави въ Нар. Събрание. Най-напрѣдъ въ основата на това прѣдложение е, че послѣ нѣколко мѣсеца управление, нашия шефъ Грековъ далъ една оставка, която се нарича въ прѣдложението и въ акта, официаленъ актъ и въ тази оставка се казва, че м-ра, колега му, на вѫтрѣшнитѣ работи, приспособявалъ пристрасно законитѣ и въ допълнителнитѣ избори става нередовность прѣзъ септемврий 99 год. Това въ прѣдложението се зема като официаленъ актъ; тази оставка е напечатана и въ доклада на парламентарната комисия. Отъ кѫдѣ е взета тя, азъ не зная. Оставката се дава на държавния глава; отъ държавния глава не се дава на вѣстницитѣ. Може и естествено е да си даде м-ра оставката, може и никакъ да я не даде и да бѫде уволненъ.

Това написано сѫ го взели отъ политически вѣстници, кѫдѣто и азъ го четохъ. Въ столичнитѣ вѣстници излѣзе една оставка такава прѣзъ 99 год. Когато стана достояние на всички, азъ първъ бѣхъ, който се заинтересувахъ съ тази оставка и въ Нар. Събрание, както ви е извѣсно, отъ рѣчитѣ, които съмъ държалъ по управлението, самъ изисквахъ отъ нар. прѣдставитель Грековъ, да изложи въ Нар. Събрание и да подтвърди писаното въ вѣстницитѣ.

Това не стана, защото не бѣше вѣрно.

Въ прѣдложението главна основа е, че азъ въ качеството си на министъръ на вѫтрѣшнитѣ работи, при произвеждане на допълнителни избори прѣзъ 1899 год., съмъ направилъ редъ насилия, редъ беззакония. Най-напрѣдъ казва се въ прѣдложението, че съмъ арестувалъ или по моя заповѣдь сѫ били арестувани много лица въ Враца, за да имъ побъркамъ да отидатъ на изборъ въ Бѣла Слатина.

Виждате г-да сѫдии, че щомъ е за Враца и Бѣла-Слатина говори се за главнитѣ законодателни избори, допълнителни прѣзъ априлъ мѣсецъ 99 година.

Арестувалъ съмъ билъ 23 души избиратели въ Своге — 99 год. септември мѣсецъ въ допълнителнитѣ избори.

Далъ съмъ заповѣдалъ на полицейскитѣ си агенти, да кѫсатъ бюлетини въ Видинъ, Силистра, Казанлъкъ и другадѣ.

Устройвали ли сѫ полицейскитѣ агенти засади, като стрѣляли на кандидатитѣ за народни прѣдставители въ Кулско и другадѣ?! Направили ли сѫ го лично, или по моя заповѣдь сѫ интернирали, разкарвали и били стотини опозиционни избиратели въ силистренско, царибродско и другадѣ? Въ надвечерието на избора и въ дена на самия изборъ, съмъ възпрѣпятствувалъ на избирателитѣ, да упражнятъ своето избирателно право и систематично съмъ нарушавалъ избирателния законъ. Запрѣщавалъ съмъ билъ насилствено митингитѣ въ: Видинъ, Варна и другадѣ; разгонилъ съмъ земледѣлческия конгресъ Плѣвенъ

и пр. пр.; всичко това се говори въ прѣдложението. Всичко това трѣбва да се провѣри, толкова по-вече, че Н. Цановъ най-оскърбения, когато е говорилъ въ Народното Събрание, за да подкрѣпи своето прѣдложение, казалъ е, че ний нѣмаме довѣрие на никаква администрация и тѣ по сѫдъ трѣбва да се провѣрятъ тѣзи работи. Найсетнѣ дойдохме и прѣдъ сѫда.

Излѣзе ли нѣщо? Доказа ли се нѣщо отъ онова, което е въ основата на прѣдложението? Отъ фактическа страна доказа ли се? И тукъ както и въ Народното Събрание заявявамъ, че всичко онова, което е изложено въ прѣдложението — не е безъ цѣль, а само да се мотивира едно обвинение, за да се дадемъ подъ сѫдъ, а всичко това е измислица и лъжливо.

Когато сме арестували лица, то кои сѫ, трѣбва да се посочатъ, и ако има бити по моя заповѣдь и истезавани, тѣ трѣбва да се посочатъ.

Понеже тукъ провѣряваме фактъ по фактъ не така както понапрѣдъ сѫ провѣрявали, видите, че тѣзи лица сѫ фиктивни, че това е казано съ цѣль да има нѣщо въ прѣдложението, защото и понапрѣдъ споменахъ, че както бѣше съставено XI обикн. Народно Събрание и тѣзи, които бѣха подписали прѣдложението, нѣмаше отъ такова прѣдложение за да гласува за даването ми подъ сѫдъ.

Азъ имамъ щастието да познавамъ всички лица, особено тѣзи, които боравятъ съ политиката и щомъ видѣхъ прѣдложението отъ кои лица е подписано, чакахъ спокойно резултата, увѣрявамъ ви, г-да сѫдии, че даже непрочетохъ писмото на г-нъ Гешова — прѣдседатель на Народното Събрание. Азъ знаяхъ съ какви хора имамъ работа. Отъ тѣзи които подписали единъ билъ депутатъ, касирали го, другъ билъ кандидатъ, пропадналъ и кой е кривъ? — Радославовъ; трети за стари смѣтки и т. н. Самитѣ подписи сѫ доказателство, че ще се подигне едно дѣло неоснователно, едно дѣло, което не трѣбва да се подига особено, когато се касае за управлението на страната. Че изборитѣ прѣзъ 99 година сѫ извършени по-правилно, отколкото до тогава сѫ били извръшвани; за това свидѣтелствува самата опозиция, която призна, чрѣзъ устата на най-първия ораторъ, че до сега България не е виждала такива избори а нѣкои казаха: — ренативно свободни. Ако бѣше нарушенъ закона, ако бѣхме имали систематически намѣрение да правимъ беззакония, за да осуетимъ истинското свободно гласоподаване, нѣмаше самата опозиция да дойде въ Събранието и да каже: свободни бѣха изборитѣ. Ний трѣбва да го признаемъ, че изборитѣ сѫ като избори, то не е слободия, то е избори. Азъ бихъ желалъ да ми се укаже въ България, кои избори сѫ станали безъ жертви?

Прѣзъ всички избори е имало жертви, дѣ повече, дѣ по-малко, защото избирателитѣ сѫ навикнали да считатъ, че въ изборния день нѣма прѣстжпление, че тогава могатъ покрай изборитѣ да отмъстятъ на своитѣ противници отъ една страна, и отъ друга, защото политическитѣ страсти сѫ много изострени въ изборния денъ, когато се рѣшава сѫдбата на извѣсна политическа партия или фракция. Колкото по-

малко жертви ставатъ, толкова по-добрѣ, толкова по се приближаватъ къмъ правилностьта на депутатския изборъ.

Министра на вжтрѣшнитѣ работи е заставенъ по самия избирателенъ законъ да се мѣси до извѣсна степень въ правилностьта или неправилностата на избора, но въ разпрѣдѣлението, което се касае до произвождането на избора. Ако единъ денъ се отстрани това нѣщо, то ще бжде въ щастие на м-ра на вжтр. работи, защото той ще гледа на изборитѣ така, както гледатъ незаинтересуванитѣ лица съ хладнокръвие, при всичко че той до като е шефъ на полицията, макаръ и да се не вика да дава съдѣйствие на полицията, закона за полицията ще го вика да въдвори реда и спокойствието и да пази живота на избирателитѣ. Тъй или инакъ, м-ра на полицията има въ изборния денъ грижи и обязаности.

Не е само избора за X Об. Нар. Събрание, който съмъ направилъ. Азъ съмъ направилъ избори и въ 86 год. за III Велико Нар. Събрание. Правиленъ ли е билъ избора, не е ли, резултата е, че той избра Н. Ц. Височество Български Князъ. Азъ бихъ отишелъ до тамъ, щото като счетете, че това Велико Нар. Събране, избора на което съмъ направилъ азъ, направи едно дѣло въ историята и бихъ казалъ, че и X об. Нар. Събрание направи едно дѣло, то е закона за десятъка и едно велико дѣло, защото и при първия и втория случай, ние като ржководители работихме, дадохме жертви не за себе си, а за интереса на държавата, за интереса на страната. Ако при първия случай нашия трудъ се увѣнча, при втория сжщото щѣше да стане, ако Нар. Събрание не бѣше разтурено. По-послѣ ще дойдемъ до закона зе десятъка; този законъ бѣше изпълненъ отъ насъ и двѣ години нѣмаше нужда отъ нищо. Но обвинителя ни казва: нѣмате право да се извинявате, че вий сте направили редовни избори, защото вий сте нарушили избир. законъ още въ началото, вий сте смѣнили секциитѣ, вий сте пращали полиция по секциитѣ безъ номера отъ други околия.

– Да пратили сме! Въ допълнителнитѣ избори зехме мѣрки, по всички избори да се усили полицията за това, защото не искахме да станатъ убийства. Че носили стражаритѣ номера или не, това не е моя работа, въ закона не се казва това. Имали ли сж номера стражаритѣ, които съмъ пратилъ отъ разнитѣ околии въ помощь на полицияти при онѣзи избирателни околии, кждѣто е имало нужда, азъ не съмъ знаялъ и не е моя длъжность, но разпорежданята да се усили полицията, тѣзи разпорежданя азъ ги направихъ и ги направихъ на основа на закона за избир. секции. — Вий сте измѣнили секциитѣ!? — Които не знаятъ, които не сж проникнати въ работата, дѣйствително ще помислятъ, че Радославовъ е правилъ безаконие, защото е измѣнилъ секциитѣ. Отъ 300 секции, по закона 4 секции сж били измѣнени и то една секция отъ едно училище въ друго и 3 секции сж измѣнени другояче. Въ допълнителнитѣ избори сж измѣнени двѣ секции: въ видинско и въ силистренско.

Измѣнихъ и за това, защото по доклада на администрацията, азъ видѣхъ, че това нѣщо, ако стане и ако се произвѣде избора на опрѣдѣленото мѣсто, ще бжде нередовно и по тѣзи съображения, че

комисията не е избрала добрѣ избирателния центръ. Въ старо-загорско сж размѣнени три секции по искането на окр. управитель, защото въ негово присжтствие, като не взелъ участие въ комисията, която опрѣдѣлила секциитѣ, комисията умишлено сж турили тамъ, кждѣто сж мислили, че тѣхнитѣ подържатели иматъ болшинство. Прѣглеждахме закона — много добрѣ си припомнямъ — чл. 48, може ли да се измѣнятъ или не и ние съ м-ръ прѣдседателя рѣшихме, че може да се поправи това нѣщо. Азъ го заявихъ въ Нар. Събрание и то, както прѣгледа избора, намѣри, че смѣнението на нѣкои секции, не съставява съществено нарушение на избир. законъ и не води касиране на избора.

Има комисия, която опрѣдѣля секциитѣ, но тя се събира нѣколко дена прѣди избора и опрѣдѣля, че избора ще стане въ еди кой си центръ. Но ако това мѣсто изгори, какъ ще се произведе избора? Министра на вжтр. работи ще опрѣдѣли мѣсто и избора ще стане. Нар. прѣдставителство намѣри, че това нѣщо може да стане отъ страна на администрацията, и че съ него никакъ не се накърнява избир. право на избирателитѣ, защото никой не ги е задържалъ на опрѣдѣлено мѣсто, да отидатъ и да си подадатъ гласа. Само по закона сж орѣдѣлени секциитѣ. При всичко, че и този законъ ще бжде измѣненъ въ послѣдствие, защото има много секции, които не сж правилно разпрѣдѣлени, увѣренъ съмъ, че тази поправка въ много скоро врѣме ще стане. Много пунктове има, кждѣто избирателитѣ ще да ходятъ отъ единия край на другия по 16—20 к. м. и 15—20 за връщане — 32—40 к. м. Да отиде нѣкой за единъ изборъ на толкова далечно мѣсто, съмнѣвамъ се, понеже азъ виждамъ въ столицата хора, които сж на десетина крачки и не отиватъ.

Значи по изборитѣ, за смѣнение на секциитѣ Нар. Събрание се произнесе и моитѣ обвинители, кой знае защо умишлено сж поставили въ прѣдложението, да съмъ нарушилъ избирателния законъ и съмъ накърнилъ избирателнитѣ права на българскитѣ граждани. Г-да сждии, вие сами знаете, че 120 чл. отъ избир. законъ говори, какво само Нар. Събрание е единствения сждъ, който се произнася за правилностьта и законностьта на изборитѣ. Не уже ли провѣрката на единъ изборъ ще трѣбва да става прѣдъ държ. сждъ? Азъ не допускамъ. Азъ въ този чл. на закона за изборитѣ виждамъ, да се повтаря онова, което толкова пжти го повтаряха нашитѣ защитници, че въ такива случай министра въ България ще отговаря само прѣдъ Нар. Събрание. Да приемемъ, и такива неправилности да сж станали по необходимость, щѣше да отговаря тогава, но само парламентарно. Азъ съмъ отговоренъ вече. Допущамъ, че единъ м-ръ въ България, може да се сжди по нарушение на изборното право, но не въ такива случаи, за които сме докарани ние да отговаряме, а при други случаи. Дѣйствително, избирателното право на българскитѣ избиратели е суспендирано, но когато избир. законъ е туренъ на страна, когато м-ра на вжтр. работи е направилъ едно разпореждане, съ което се ограничаватъ тѣзи права на българскитѣ избиратели. Въ такъвъ случай азъ допускамъ, че може да има онази отговорность, която я търси нашия обвинитель, но въ случаитѣ, които имахъ честьта да изкажа, углавна отговорность не сжществува. Имало

ли е систематическо нарушение на избир. законъ или отмѣна на Българскитѣ граждани по изборитѣ, които сѫ станали прѣзъ мѣсецитѣ априлий и септемврий 1899 год.?

Казвамъ, че не, защото още въ сѫщата година, вие видѣхте да се констатира отъ едно Нар. Събрание, което провѣри изборитѣ и намѣри, че сѫ произведени законно и правилно.

Г-да сѫдии, главния прицѣлъ на нашия обвинитель бѣше, да се прѣстави моето управление за лошаво и като се прѣстави така, да дойде да дебатира прѣдъ васъ, че такова управление трѣбва да се накаже по системата на теорията за дискреционната власть на сѫда. Лошо управление, — защо е лошо? Защото Радославовъ назначилъ лоши чиновници. Правителството е лошо, слѣдователно трѣбва да има отговорно лице, а това съмъ азъ, защото при лоши чиновнили, управлението е лошо.

Обвинителния пунктъ въ 1-вата обвинителна часть гласи, че съмъ нарушилъ закона за чиновницитѣ. Азъ търсихъ да видя, кой законъ за чиновницитѣ съмъ нарушилъ. Има единъ законъ отъ 82 г. и вѣроятно този законъ съмъ нарушилъ, защото другъ законъ нѣма. Въ този законъ за чиновницитѣ отъ 82 год. има постановления, които сѫ забравени още тогава, когато е печатанъ закона. Той е законъ отъ така нареченитѣ неконституционни закони. По едни или други причини отъ него сѫ изпълнявани само тѣзи постановления, които се касаятъ до отпуска на чиновницитѣ и до париитѣ, всички други постановления, се изоставени, незачекнати. Ако си припомнювамъ, въ 42 или 43 чл. на този законъ се говори за назначаване или уволнение на чиновници, но въ тѣзи прѣдписания на закона за чиновницитѣ отъ 1882 год. се казва, че ще да има една върховна комисия, състояща отъ 5 лица, 3-ма отъ които ще ги назначава княза съ указъ, другитѣ отъ касац. сѫдъ. Тази комисия ще да се произнася за уволнението на чиновницитѣ. Такава комисия азъ не зная да е имало въ България отъ 1884 година; Кабинета на покойния Каравеловъ напр. до 1900 г., кабинета на Иванчовъ. Азъ зная една практика: назначаватъ се за чиновници по администрацията онѣза лица, които м-ра намира, че отговарятъ за службата. Даже не се обръщало вниманиеи на закона за окр. управители и закона за окол. началници отъ 1882.

Че не се е обръщало внимамание, вижда се отъ слѣднитѣ факти. Въ този законъ се говори за цензъ на чиновннцитѣ, дѣто се казва, че окр. управители могатъ да бѫдатъ онѣзи, които иматъ поне срѣдно образование, а окол. началници четворо-класно образование. Това правило кой го е пазилъ? Ние имаме окр. управители, които по практика сѫ окр. управители, окол. началници, които сѫ излѣзнали отъ войската, които нѣматъ даже четире-класно образование. И до сега България така се управлява. Отъ 1900 год. азъ съмъ първия, който наредихъ и въ окр. и въ окол. управления лица, които сѫ свършили висше образование. Имахъ окол. началници съ юридическо образование — онзи, ивзѣсния, лошия началникъ за военнитѣ и за Н. Цановъ въ Видинъ, — Кормановъ, вижда се затова, защото направихъ скокъ въ това отношени, защото е турено въ обвин. актъ, че съмъ назначилъ наши

чиновници, които лошо управлявали и безъ законно. Лошото управление е едно доказателство, което не е за България и обвинителитѣ много добрѣ сж разбрали това. Лошото управление не е доказателство за да се сжди единъ м-ръ, а трѣбва да се прибави и друго нѣщо. За това въ Народното Събрание, слѣдъ лошото управление, за което се говори, говори се и за друго, което най-много намѣри отзивъ въ сърдцата на българитѣ — за кражбата, г-да сждии, за кражбата!

Още въ първото засѣдание на Нар. Събрание тукъ между нар. прѣдставители за кражбитѣ на министритѣ отъ кабинета на Иванчова, се е говорило, като нѣщо, за което се разисква въ нѣкое углавно отдѣление, когато сждятъ. Кражбитѣ на едро и дребно! Оставете ви управлението, то управлението какво значи? Тукъ пари има, обрани отъ българскитѣ граждани. Ето мотива, който е подигалъ страститѣ и на онѣзи народ. прѣдставители, които сж далечъ отъ политическитѣ страсти, отъ кржжока на Н. Цановъ. Азъ съ очудване четохъ рѣчитѣ на нѣкои оратори, като Драганъ Цанковъ и др., които не сж гледали, дали има секции размѣнени, но на паритѣ. Какво да се направи сега? Да се сжди г. Радославовъ, че измѣнилъ секциитѣ, нѣщо не бие въ очи, нищо не е; разтурилъ нѣколко селски общини, а селянитѣ сж благодарни, не сж се оплакали; назначилъ наши управители и началници, пакъ нищо, но тука има бани, има пристанища, дръжте тамъ, тамъ е съ двата крака! И заради това виждатъ, че когато се прѣдаде нашето дѣло на комисията, която издирваше нашитѣ прѣстжпления и злоупотрѣбления, до тамъ далеко сж отишци, че сж разпитвали свидѣтели: кои лица сж дохождали при мене, когато съмъ билъ м-ръ; всичкитѣ ми слуги сж разпитвани, дали не сж видѣли да носи нѣкой пари съ торби! Не говоря за разпитването въ всички банкови учреждения, да пипнатъ нашитѣ капитали колкото сж.

При все това обаче още въ комисията се вижда, какво онова тежко обвинение, което се хвърля противъ мене за злоупотрѣбление, за подкупване излѣзе неоснователно. Азъ съ очудване видѣхъ въ обвинителния актъ да се говори, когато се разпитватъ свидѣтели по обвинението за банитѣ и варненското пристанище, да се лови всѣка една дума на свидѣтеля, за да се искара нѣщо що-годѣ, че тукъ трѣбва да има замѣсване на личенъ интересъ. Право да ви кажа, г-да сждии, че ако имаше нѣщо, което най-много да ми е тежало и което крайно ме е обезпокоявало, то бѣше това. Не искамъ да зная за лошото или добро управление, обаче когато се касае до тѣзи обвинения, това ни тежеше най-много. Азъ даже се боехъ, да не би нѣкой свидѣтель да дойде тукъ и по една или друга причина да каже нѣщо горѣ-долу, отъ което да може се хвърли сѣнка за подозрение. Толкова недовѣрчивъ страхъ къмъ хората! Защо г-да сждии? Когато видѣхъ лицата, които сж дохождали до мене, да молятъ за услуги, да молятъ за помощи; като ги видѣхъ да отиватъ да ни обвиняватъ за граждански прѣстжпления; бояхъ се най-послѣ да не дойдатъ да кажатъ, че разбрали, когато говорихъ съ министра въ кабинета.

Отъ това се бояхъ. Наистина азъ имахъ гаранция въ сжда, но

за насъ е важно и общественото мнѣние, заради насъ е важно всичко. Трѣбва да се погледне малко на нашето минало. Ако азъ съмъ искалъ да си служа съ кражби и подкупи, имаше врѣмена, когато въ България можехме да вършимъ всичко: нито князъ имаше, нито началство имаше, всичко бѣше въ нашитѣ рѫцѣ и ако тогава, когато надъ насъ нѣмаше никакъвъ надзоръ, ний като изпълняваме онази наша длъжность, къмъ отечеството не направихме злоупотрѣбление тѣмъ, паче нѣма сега да си допуснемъ, при утвръждаването на единъ търгъ или при даване на една телеграма по варнен. пристанище да зематъ пари и то отъ онѣзи, които нѣматъ . . . Това нѣщо нашитѣ обвиняеми трѣбва да го иматъ прѣдъ видъ. Понеже се намираме прѣдъ държав. сѫдъ, и въ обвинението се говори за подкупване, длъженъ съмъ да ви заявя, че бѣха минути, когато насъ ни искушаваха велики държави съ милиони, но за наша честь и за честьта на България ний вървѣхме така, както трѣбва да вървите всички вий, като искате да спазите честьта на страната. Нито държ. ще посоча, нито имена ще посоча. Заявявамъ го най-тържественно, че това, което казвамъ е истина.

Но, г-да сѫдии, държ. обвинитель намира, че азъ съмъ утвърдилъ единъ търгъ, за даване подъ наемъ минералнитѣ бани въ София върху едно лице, което наддава, но което нѣмало право да ги вземе, защото друго едно лице дало заявление слѣдъ търга съ по-висока цѣна. Азъ когато утвърдихъ този търгъ знаяхъ за заявлението на Пенева, но не му дадохъ внимание, а това е мое право. Утвърдихъ търгъ върху това лице, което е дало на търга най-висока цѣна. Но че тукъ имало мой роднина, роднина на други м-ри, че имало полици за 10—20 хил. л., това не е моя работа. Тѣзи нѣща винаги сѫ стояли далеко отъ мене. Ако даже азъ подозирахъ най-малкото подобно нѣщо, нѣмаше да утвърда търга. Това е въ моята програма и много добрѣ го знаятъ много отъ прѣдприемачитѣ, които сѫ имали работа тогава, когато съмъ управлявалъ м-ствата на финанситѣ и общитѣ сгради. Нѣщо повече, утвърдилъ съмъ и другъ единъ търгъ за приятелство и то за какво, за бюфета въ градската градина.

Утвърдихъ го, прѣдприемача Майсторовъ далъ повече, но не искахъ да го дамъ нему по много съобранения. Публични мѣста не се оставатъ на всѣкого да разполага, и още по много други съображения, които не искамъ да излагамъ тукъ. Азъ ако казахъ, че бюфета на гарата не се дава на всѣкого, който се яви на търгъ и дава най-голѣма цѣна, това посочихъ да се разбере и въ този случаи. Хиляда или 300 лв. за тѣзи случай не се иматъ прѣдъ видъ, има се прѣдъ видъ нѣщо по-високо, което е отъ интересъ на управлението и на държавата. Майсторовъ дохаждалъ ли е при мене и казалъ ли съмъ му, че когато стане той министръ да работи тъй или инакъ, това не си припомнямъ. Азъ утвърдихъ търга върху онова лице, което ми се показа отъ кметството. Ако, г-да сѫдии, ме намѣритѣ въ тѣзи аргументи за виновенъ, не зная. Въ Силистра не съмъ утвърдилъ нѣкой търгъ, но може би въ интереса на общината да е било това или както си припомнямъ, че м-ството на просвѣщението бѣше заинтере-

сувано въ този търгъ. Този търгъ искахъ го за една година, а ходатайствувахъ да се дадатъ повече пари. Тъй или инакъ не съмъ утвърдилъ търга, но това доказва ли, че азъ съмъ заинтересованъ? Мое право е: еднашъ съмъ утвърдилъ, другъ пжть не съмъ.

Не е само това. Вий Радославовъ като м-ръ на вжтрѣшнитѣ работи, мѣсили сте се въ едно учреждение, което не е било отъ ваше вѣдомство, мѣсили сте се въ спора за варненския портъ; дали сте една телеграма, която не сте имали право да дадете; дали сте телеграма на варненския окр. управитель, да изпжди нѣкое си дружество отъ концесията, пъкъ дружеството е било, което прави пристанището, значи мѣсили сте се, направили сте едно безаконие, отъ което държавата има врѣда.

Това сериозно ли е, г-да сждии? Далъ съмъ една телеграма по ходатайството на прѣдприемача Харабедяна, когото за пръвъ пжть видѣхъ, когато ми донесе заявление, дадохъ резолюция на неговото заявление: така, както бѣше написано да се телеграфира на администрацията въ Варна, която да не допуща чужди лица да се мѣсатъ въ прѣдприятието. Тази телеграма не била изпълнена даже, но вий се намѣсихте тамъ, обаче защото по едно стечение на обстоятелствата, — сждбата ме прѣслѣдва — това заявление е написано на Харабедияна отъ моя шура Д-ръ Провадалиевъ — адвокатъ; е написано отъ него, а Харабедиянъ го подписалъ. Азъ не съмъ обърналъ внимание на това. Нѣщо повече, има друга една голѣма работа, вий имате въ Варна другъ единъ шура, който говорилъ, че ималъ печалба отъ доставка на камънитѣ 300 хил. лева. Значи ви тукъ умишленно сте се намѣсили въ една работа, която не е отъ ваше вѣдомство: да поврѣдите на анонимното дружество; да се отнеме прѣдприятието отъ тѣхъ и да се даде на чужда компания, отъ която ще се изтеглятъ 300 хил. л. за полза на вашитѣ сродници.

Това е обвинението! Вие изслѣдвахте, г-да сждии, всички свидѣтели; видѣхте историята на цѣлото това пристанище, разправи се всичко, но отъ нищо не се видѣ, че азъ съмъ заинтересуванъ въ тази работа. И ако по едни или други съображения въ послѣдствие съмъ билъ на друго едно мнѣние по тази работа, това е мое право, независимо отъ това, че нито въ Народното Събрание, нито по-послѣ съмъ ималъ интересъ. Мислилъ съмъ така, както сега мисля, че законния прѣдприемачъ на пристанището е Хайребедианъ & Михайловски и че дружеството е съдружие скрито, което е било скрито още тогава, когато народната партия е била на власть.

Единственото мое обвинение въ това е, че когато отидохъ въ Варна, приехъ молбата на Иванчовъ, да разузная какъвъ е спора на дружеството и прѣдприемачитѣ. Дѣйствително отидохъ въ Варна, повикахъ ги въ управлението отъ една страна дружеството, отъ друга страна Мавроматиса, когото за първъ пжть видѣхъ и за когото се бѣха разсърдили, че го заварили въ управлението да чака прѣди тѣхъ.

Приехъ еднитѣ, приехъ и другитѣ, приехъ ги и всички наедно, говорихъ имъ какво е мнѣнието на г. Иванчова, какво е моето мнѣние,

Ил. Вълчевъ,

Адвокатъ, защ. на подсжд. Д-ръ В. Радославовъ.

но не успѣхъ да ги помиря. Оставихъ работата на респективния министъръ, но по-послѣ полицията се намѣси. Ако се е намѣсила, не е моя вина. Не съмъ заинтересуванъ, нито по моя заповѣдь се е намѣсила; даже не знаехъ, че е имало особенъ контролъ отъ страна на правителството. Азъ ако знаехъ, че има особенъ контролъ отъ правителството, нѣмаше да приемамъ тази грижа, да ги викамъ и да ги разправямъ, а щѣхъ да възложа чисто и просто на комисията. Самия инжинеръ се докачилъ, че не съмъ отишелъ въ канцеларията му, за да разузная отъ него, какъ стои работата. Може би да е докаченъ. Той е френецъ на българска служба, но смѣталъ, че м-ра трѣбва да отиде въ неговата канцелария и затова той не счелъ за нужно, че трѣбва да дойде да ми докладва. Мене отъ тукъ нито инструкции ми се дадоха, нито книжа ми се дадоха, просто ме помоли м-ра Иванчовъ, да видя какъ стои работата, спора между тѣзи, които работятъ пристанището. За това, което съмъ направилъ, трѣбва прѣдъ васъ да отговарямъ и да отговарямъ, че съмъ билъ намѣсенъ въ тази работа за личенъ интересъ?! Наистина въ обвинителния актъ не стои така ясно, но между редоветѣ се разбира за нѣкакви 200 хиляди лева. Това става съ цѣль да се хвърли едно обвинение противъ мене лично и противъ моитѣ колеги. Тази бѣше тенденцията, за да се подкрѣпи дѣлото по пристанището.

Г-да сѫдии, азъ не искамъ да влизамъ въ подробности по фактитѣ, защото тукъ фактъ по фактъ се изтъкна всичко. Не искамъ да говоря и по теорията, защото дѣйствително този процесъ стана причина, за да се обяснятъ много тъмни за мнозина отъ насъ въпроси. Министерската отговорность у насъ е написана само въ конституцията и въ едно законче, което бѣше забравено отъ всички насъ.

Въ що състои министерската отговорность? Кое прѣстѫпление е углавно и за кое трѣбва да отговаря м-ра прѣдъ углавния сѫдъ, е ясно за всѣки. Азъ съмъ убѣденъ, че това стана ясно за цѣлото общество въ България и за бѫдѫще вѣрвамъ, когато стане дума, когато се прави прѣдложение, за да се даде единъ м-ръ подъ сѫдъ, да пригледа това, което се разкри и обясни тукъ отъ странитѣ, ще се постѫпва и пипа много по-вещо. Ако по-рано всичко това бѣше извѣсно, убѣденъ съмъ, че обвинението щѣше да има съвършено други актъ, но благодарение на нашето незнание по конституционно право, благодарение на това, че рѣдки сѫ случаитѣ, когато се повдига едно държавно обвинение противъ бивши държ. мѫже, ние имахме случай да се боримъ въ продължение на четири мѣсеца и съ най-дребнави работи. Така или инакъ, всичко това, което е било, стана за наша полза. Не само българското общество, но всички се убѣдиха за нашата чистота, че ние не сме така почернени, нито въ управлението, нито въ кражбитѣ, които се възвеждаха противъ насъ въ такова гражданско обвинение. Нашето управление е било, ако не по-добро, то поне такова, каквото всѣко управление въ България.

Азъ съмъ ималъ честь да бѫда м-ръ при всички шефове на политическитѣ партии: при Каравелова, при Стамболова, при Стоилова, при Грекова и Иванчова. Всички знаемъ какъ се управлява,

какъ се е управлявала тази страна и заявявамъ го тукъ, че колчимъ ми се е падало случай да влѣзна въ едно м-ство, старалъ съмъ се да бжде управлението по-добро, до колкото обстоятелствата сж позволявали.

Ако противъ иска се въздигна обвинение, че съмъ стѣснилъ свободата на българ. граждани, то е затова, защото трѣбва да ми се удари една плѣсница, понеже азъ съмъ билъ първия въ България, който се е борилъ за свободата на българ. граждани, за свободата на изборитѣ. Не вѣрвамъ другъ да се е явявалъ повече отколкото азъ на платоформата; не вѣрвамъ, че е имало нѣкой, който повече да се е застжпилъ за правата на българ. граждани и за това трѣбва да ми се удари една плѣсница отъ нашитѣ противници; трѣбва да ни свалятъ отъ онова мѣсто, на което бѣхме достигнали, но не ни повалиха.

Г-да сждии, работата прѣдъ васъ е позната; всичкото дѣло знаете, че не сме принудени да молимъ за милость, па тоби било оскърбление за България и за онѣзи, които сж влѣзли въ нейното управление. Не милость искаме, но искаме да блѣсне свѣтлината, да блѣсне истината така, както я иска и държ. обвинитель, но не така както той иска: осждете грѣшкитѣ на тѣзи м-ри, да не се правятъ повече грѣшки и прѣстжпления въ България. Азъ казвамъ: сждете, ако има прѣстжпни дѣла тѣзи м-ри, но не бива да ги осжждате, ако тѣ сж работили така, както го изисква врѣмето, държавнитѣ нужди и интереса на страната. Грѣшкитѣ сж си грѣшки и ако ги осждите, нѣма да поправите грѣшкитѣ на миналитѣ режими, защото всѣки отговаря за работитѣ си само прѣдъ историята.

Произнесете една присжда такава, която да направи честь, не само намъ, които сме тука подсждими и които сме теглили въ продължение на двѣ години разни хули и оскръбления, защото сме жертвували и врѣме и животъ да служимъ на България; но дайте една присжда такава, която да служи за гаранция на тѣзи, които ще дойдатъ послѣ насъ, защото управлението на България не е лесно. Това ви го заявяватъ хора, които до сега бѣха между васъ. Тѣ днесъ сж на кормилото на управлението, тѣ виждатъ какво значи управление на България. Искаме присжда съ която да бждатъ омити не само подсждимитѣ, но да бждатъ измити онѣзи, които тѣ прѣставятъ! Не забравяйте, че ние прѣставяме една голѣма часть отъ българския народъ, за което мига голѣма часть отъ интелигенцията. Не може да се хвърли едно пятно върху такава часть отъ българ. народъ, върху такава часть, която е гледала да отговаря на България въ много сждбоносни врѣмена. Тамъ кждѣто е трѣбвало да се явимъ, явявали сме се: на Сливница нашата подръжка се е явявала, когато е потрѣбвало да се даде ржка на съединението; нашата подържка е била на прьвъ редъ, когато е трѣбвало да се даде помощь на братята въ Македония, само нашата партия излиза.

Имайте всичко това прѣдъ видъ, имайте прѣдъ видъ и нашия животъ и закона, защото една несправедлива оцѣнка на самата работа една присжда на една политич. партия е вече хвърляне на раздори,

Д. Исайевъ.

П. А. Макавѣевъ.

В. Ж. Перфановъ.

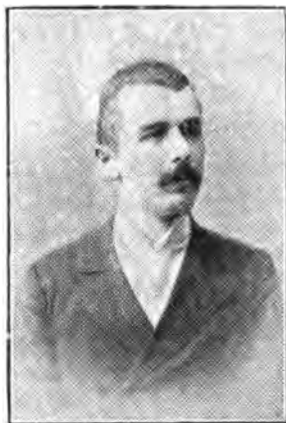

Н. Хр. Бояджиевъ.

Секретари при Върховний Кассационенъ Сѫдъ, прикомандирувани за секретари при Държав. Сѫдъ.

на разколъ у насъ! Не забравяйте, че вашия актъ ще бѫде такъвъ, който нѣма да има само сѫдебно значение, а ще има и политическо значение. Това бѣше послѣднята ми дума и азъ ще моля почит. сѫдъ да ме извини, кѫдѣто въ продължение на нѣколко мѣсеца, въ нѣкои моменти се показвахме не до тамъ деликатни. Причината е тази, че когато се сѫди тамъ е друго, а когато се сѫди тукъ е друго (посочва мѣстата на сѫдиитѣ и подсѫдимитѣ).

Подсѫдимия Т. Иванчовъ:*) Г. Г. Държавни Сѫдии, благодаря ви, за дѣто имахте търпение да изслушате защитата. Въ отдаваемитѣ ни се прѣстѫпни дѣяния не се считамъ за виновенъ. Прѣди всичко, не се считамъ за виновенъ въ нарушение на конституцията по отношение подадената ми окрѫжна телеграма въ качеството ми на министъръ-прѣдседатель, въ която се говори, че господаря нѣма да приеме никаква депутация отъ земледѣлцитѣ, която има за цѣль да иска суспендирането на закона за десятъка, и че дѣйствията на земледѣлцитѣ сѫ въ тоя случай осѫдителни. Прѣди всичко, тая телеграма бѣ подадена по желанието на Н. Ц. Височество Княза поради факта, че митингитѣ, които станаха въ България, застрашаваха вѫтрѣшното спокойствие и редъ въ държавата. Съ обявеното военно положение въ нѣкои мѣста на княжеството не считамъ да има нарушение на конституцията, защото тя не забранява, въ случай на смущения и бунтъ въ нѣкои мѣста на княжеството, да се прибѣгва ради въдворение на реда и тишината къмъ обявяване на военно положение.

Тоже не се считамъ за виновенъ въ причиняване врѣда на държавата за лична полза. Прѣдъ почитаемия сѫдъ се обясни достатъчно хамбарната и вагонната афери и за всички е очевидно, че ние подсѫдимитѣ министри, и въ единия и въ другия случай не сме виновни, защото не сме дѣйствували за своя лична полза, а на противъ дѣйствували сме за запазване интереситѣ на държавата.

Относително же обвинението, за гдѣто сме дали субсидия на параходното дружество „Даиче Леванте Линие", тоже не се считамъ за виновенъ, защото ако правителството е дало субсидия на това дружество, имало е прѣдъ видъ цѣльта за улеснение на износната ни търговия, за да могатъ по такъвъ начинъ земледѣлческитѣ ни произведения да намѣрятъ пазаръ на европейскитѣ тържища.

Не се признавамъ за виновенъ и моля почитаемия Държавенъ Сѫдъ да ме оправдае отъ отговорность по това дѣло, защото съмъ напълно убѣденъ, че почитаемия Сѫдъ е разбралъ, какво това дѣло е плодъ на партизанска злоба и страсти.

---

*) Тая „послѣдна дума" прѣдаваме я въ извлѣчение.

Резолюция на Държавния Сѫдъ.

Гр. София, 4 Юний 1903 година.

Въ името на

Негово Царско Височество Българский Князъ

ФЕРДИНАНДЪ I.

Държавний Сѫдъ, въ слѣдующий съставъ:

Прѣдсѣдатель: **Хр. Д. Павловъ,** I Прѣдсед. на Върхов. Касац. Сѫдъ,

Членове	**Д. Мариновъ,**	Прѣдседатель	на	Върхов.	Касацион.	Сѫдъ,
	А. Каблешковъ,	Прѣдседатель	на	Върхов.	Касац.	Сѫдъ,
	Филипъ Филчевъ,	Прѣдседатель	на	Върхов.	Касац.	Сѫдъ,
	Владимиръ Петковъ,	Прѣдсед.	на	Пловдив.	Апелат.	Сѫдъ,
	Атанасъ Хитовъ,	Членъ	на	Върхов.	Касац.	Сѫдъ,
	Димитръ Тошковъ,	„	„	„	„	„
	Атанасъ М. Тошевъ,	„	„	„	„	„
	Иванъ Ивановъ,	„	„	„	„	„
	Доси Икономовъ,	„	„	„	„	„
	Д-ръ Г. Каракулаковъ,	„	„	„	„	„
	Сава Кисовъ,	„	„	„	„	„
	Кириллъ Кирилловъ,	„	„	„	„	„
	Лазаръ Горановъ,	„	„	„	„	„
	Михаилъ Заяковъ,	Прѣдсед.	на	Търновския	Окр.	Сѫдъ
	Д-ръ М. Басарски,	„	„	Хасковския	„	„
	Хараламби Ангеловъ,	„	„	Ловчанския	„	„
	Т. Даракевъ,	„	„	Сливенския	„	„
	В. Генчевъ,	„	„	Плѣвенския	„	„
	Д. Данчевъ,	„	„	Варненския	„	„
	Ив. Павловъ,	„	„	Бургаския	„	„
	М. Московъ,	„	„	Т.-Пазардж.	„	„
	Хр. Георгиевъ,	„	„	Кюстендил.	„	„
	П. Томовъ,	„	„	Видинския	„	„
	Ст. Киряковъ,	„	„	Ст.-Загор.	„	„

при секретаритѣ: **Василъ Ж. Перфановъ, Никола Хр. Бояджиевъ, Петръ А. Макавѣевъ** и **Василъ П. Ивановъ,** секретари на Върхов. Касационенъ Сѫдъ, и въ присѫтствието на Държавния Обвинитель,

А. Малиновъ и запасния Държавенъ Обвинитель, **Д-ръ А. Ходжовъ,** разгледа въ сѫдебното засѣдание отъ 1 Февруарий до 17 Май т. г. углавното дѣло № 1/1902 год., заведено по обвинението на **Тодоръ Иванчовъ, Д-ръ Василъ Радославовъ, Димитръ Тончевъ** и **Михаилъ Теневъ,** бивши министри, въ нарушение на Конституцията и причиняване врѣда на държавата за личенъ интересъ.

Сѫдътъ на основание чл. чл. 18 отъ закона за сѫдене на министритѣ, 460, 465, 466, 470, 617, 632 отъ углав. сѫдопроизводство, чл. 2 забѣлѣжка а) отъ закона за наказанията, които се налагатъ за прѣстѫпленията прѣдвидени въ чл. 155 отъ Конституцията, въ свързка съ 61, п. 1 отъ Наказателния законъ.

ПРИСѪДИ:

I. Признава подсѫдимия Д-ръ Василъ Радославовъ, бивши министъръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи въ кабинетитѣ на Д. Грековъ и Т. Иванчовъ, прѣзъ 1899—1900 год., за виновенъ въ нарушение членове 3, 43, 73, 82, 86 отъ конституцията чрѣзъ противозаконно разтуряне на селски и градски общински съвѣти и окрѫжни съвѣти, чрѣзъ противозаконно назначаване врѣменни комисии; чрѣзъ противозаконно измѣняване помѣщенията и центроветѣ на избирателнитѣ секции; чрѣзъ незаконно поставяне официялни кандидатури и извръшване насилия по изборитѣ; чрѣзъ противозаконно интерниране на български граждани; чрѣзъ противозаконно запрѣщаване митинги; чрѣзъ противозаконно доставяне безъ търгъ желѣзни хамбари и чрѣзъ незаконно отпущане субсидия на Дайчъ Левантъ Лини изъ сумитѣ на земледѣлческитѣ каси — дѣяния, за които осѫжда сѫщия на осемь мѣсеца тъмниченъ затворъ и лишение отъ граждански и политически права за винаги.

II. Признава подсѫдимитѣ Тодоръ Иванчовъ и Димитръ Тончевъ, бивши министри отъ сѫщитѣ кабинети, за виновни въ нарушение чл. 43 отъ конституцията чрѣзъ това, че сѫ противозаконно, безъ търгъ, доставили желѣзни хамбари и противозаконно отпуснали субсидия на Дайчъ Левантъ Лини изъ сумитѣ на земледѣлческитѣ каси, за което ги осѫжда по на осемь мѣсеца тъмниченъ затворъ и на лишение отъ политически и граждански права за винаги.

III. По силата на чл. 19-й отъ закона за сѫдене на министритѣ, да се ходатайствува прѣдъ Нар. Събрание и Държавния Глава за освобождението на Иванчовъ и Д. Тончевъ отъ наложеното имъ наказание.

IV. Признава Д-ръ В. Радославовъ за невиновенъ и го оправдава по обвинението му въ нарушение на конституцията чрѣзъ незаконно назначаване на чиновници.

V. Признава подсѫдимия Т. Иванчовъ, бивши мин.-прѣдседатель за невиновенъ по обвинението му въ нарушение на конституцията чрѣзъ запрѣщаване митинги и го оправдава по това му обвинение.

VI. Признава подсѫдимитѣ Д-ръ В. Радославовъ, Т. Иванчовъ и Дим. Тончевъ за невиновни и ги оправдава по обвинението имъ въ нарушение на конституцията чрѣзъ разходване безъ кредитъ около 3 (три) милиона лева държавни пари по построяване дървени, купуване

желѣзни хамбари и др. нѣща по десятъка, чрѣзъ доставяне безъ търгъ сжщитѣ прѣдмети и чрѣзъ опрѣдѣляне премия на захарната фабрика въ София.

VII. Подсждимитѣ Д-ръ В. Радославовъ, Т. Иванчовъ и Д. Тончевъ освобождава отъ наказание по обвинението имъ въ причиняване врѣда на държавата за лична полза по недоказаность, че сж дѣйствували за своя лична полза по варненското пристанище, по доставката на старитѣ вагони и по бетониране хамбаритѣ, слѣдствие отсжтствие на държавно прѣстжпление прѣдвидено въ чл. 155 отъ конституцията.

VIII. Подсждимиятъ Д-ръ В. Радославовъ освобождава отъ наказание по обвинението му въ причиняване врѣда на Соф. Градска Община, поради отсжтствие врѣда на държавата.

IX. Признава подсждимия Мих. Теневъ, бивши министъръ на Финансиитѣ въ сжщитѣ кабинети, за невиновенъ по обвинението му въ нарушение на конституцията и причиняване врѣда на държавата за лична полза и го освобождава отъ всѣка углавна и гражданска отговорность по това дѣло.

X. Гражданскиятъ искъ на държавата срѣщу подсждимитѣ Д-ръ В. Радославовъ, Тод. Иванчовъ и Дим. Тончевъ по политическитѣ прѣстжпления, по кредититѣ и по приспособление закона за десятъка се отхвърля като неоснователенъ, а по доставката на вагонитѣ, по бетонирането на хамбаритѣ и варненското пристанище се оставя безъ разглеждане.

XI. Сждебнитѣ разноски станали по настоящето дѣло се възлагатъ върху признатитѣ за виновни подсждими, както слѣдва:

а) върху подсждимия Д-ръ В. Радославовъ 3,779·35 лева.

б) върху подсждимитѣ Д-ръ В. Радославовъ, Тод. Иванчовъ и Дим. Тончевъ солидарно 578·90 лв., които има да внесатъ въ хазната.

Останалитѣ сждебни разноски, станали по това дѣло, оставатъ въ тежесть на хазната.

(Приподписали сждиитѣ).

По-главни печатни грѣшки.

На стр. 590, вмѣсто „инженеръ Славковъ“ да се чете: „инжинеръ Сливковъ“.

На стр. 635, вмѣсто „писарь въ Финансовото министерство“ да се чете: „подначалникъ въ Финансовото м-ство“.

На стр. 637 редъ 37, вмѣсто думата „коментъ“ да се чете: „моментъ“.

На стр. 639 редъ 33, вмѣсто „ще влезе разногласие“ да се чете: „ще излѣзе разногласие“.

На стр. 707, редъ 23, вмѣсто „Вългявъ“ да се чете: „Вълчевъ“.

На стр. 711, редъ 13, вмѣсто „Петовъ“, да се чете: „Петровъ“.

На стр. 872, вмѣсто прѣводчикъ „Димитръ Петровъ“ да се чете: „А. Димитровъ“.

На стр. 904, редъ 14, да се чете: „като се върна г. Тончевъ отъ Цариградъ“.

На стр. 963, редъ 39, вмѣсто „Люсиръ Дириксъ“, да се чете: „Люсиенъ Дириксъ“.

На стр. 967, редъ 43, вмѣсто „по моята катастрофа“, да се чете: „по моята командировка“.

На стр. 990, вмѣсто „разпитъ на Декабаровъ“, да се чете: „разпитъ на Джебаровъ“.

На стр. 1026, редъ 7, вмѣсто „Христосъ Въскресе“, да се чете: „Воистина Въскресе“.

На стр. 1265, редъ 4 вмѣсто „отъ имота“ да се чете: „отъ името“.